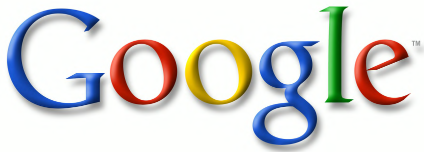
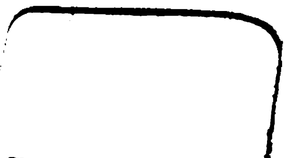

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VÁCLAV ČECH.

Pořadatel básní a původní krásné prósy

SVATOPLUK ČECH.

Pořadatel článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

ROČNÍK XVIII.

KNIHA XXXVII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy" v Praze, Soukenická ulice č. 9 nové.

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA. — MAJITEL VLADIMÍR ČECH

1896.

OBSAH.

Vyobrazení: Šest Alešových illustrací k národním písním. — Ant. Lhota: Nanebevstoupení Páně. (Tempera v kapli ústavu slepců v Praze.) Nanebevzetí Panny Marie (v Suniperku). — K článku „Jájce": Věž sv. Lukáše v Jájcích. Vodopád jájecký s řekou Vrbasem. Městečko Jezero blíže Jájců. Vodopád v Jájcích. Jájce s vodopádem řeky Plivy. Zříceniny hradu Ključe na řece Saně v Bosně. Kresby L. Kuby. — Batakové z ostrova, v jezeru Toba položeného. — Rud. Müller: Návrat sv. Vojtěcha do Čech. (Oltářní obraz v Třeboraticích.) Oltářní obraz v městském kostele Trutnovském. — Václav Markovský: Smrt Libušina. — Na horách valašských: Salaš. Typ valašského výměnkáře. Vigneta. Vnitřek salaše. Baba na žnivu. Děvče na žnivu. Baráček valašský. Dřevěný kostelík v Karlovicích. Opuštěná chalupa valašská. „Pálenica" na slivovici. Valašský dýmkař. Kresby Adolfa Liebschera. — Fr. Nadorp: Bárka Dantova. — August Piepenhagen: Měsíčná krajina. — Brussel: Radnice. Velký gotický sál na radnici. Hlavní portál radnice. „Královský dům" po své restauraci. Domy cechů brusselských. — Lisabon: Praça do Commercio. Praça de D. Pedro. Královský palác das Necessidades. Královský palác d' Ajuda. Torre de Belem. Basilika da Estrella. Kathedrála. — Čtyři vyobrazení k článku „Návštěvou u mistra Viktora Olívy." — Madeira: Horská partie. Pohled na část přístavu. — P. Marie klaní se božskému děcku. Obraz Correggiův.

já ti dám kytičku
laskavce;
kytičku
zelenou:
jsi-li tak upřímnej,
přiď za mnou.

Alešova illustrace k národní písni.

Kdo vinen?

Báseň Jaroslava Vrchlického.

Byl bohat Simeon jak druhdy Booz,
a starší muž byl tváří vrasčitých,
a vousu bílého jak vodopád.
Leč růže lásky stejně rozmarná
jak paní její, věčná Ašera,
si leckdy ledovce skráň vyvolí,
kam zapustí svůj nesmrtelný květ.
Tak Simeon. Ač stál již na práhu,
kde člověk stává dle slov žalmisty,
vzplál láskou k chudé dívce Deboře
a pravil k ní: „Co mám, rád tobě dám,
svá pole, louky, sady, pastviny,
dům s plochou střechou, kde lze v měsíčných
se dívat tichých nocích ku hvězdám,
a srdce své, zkad vždycky lze ti pít
klid, úkoj tuch a sladkou blaženost.
Chceš mojí být a pro vždy ženou mou?
Jsem starý, vím, a ty jsi mladičká,
však směle vyslov svoje podmínky
a uzříš, ve mně že se nesklameš.“

— „Tři, prosím, dny mi k rozmyšlení dej!“
Zrak cudný k zemi klopíc pravila
Debora tiše. Hlavou přisvědčil,
a čtvrtého dne opět před ní stál,
zrak, tahy tváře — jedna otázka.

A ona děla cudně klopíc zrak:
„Vzplá vášeň hned, však dlouhý život jest,
a na to třeba vždycky pomýšlet.
Já vše ti dám: Květ svojí mladosti,
i celou duši svoji, plnou snů,
i lůno své, v němž hojných synů žeň,
i budoucnost, jež celá v tobě spí,
jen jediné mi musíš slíbiti
při kostech matky mé, to pouze jen!“ —

V tom zamlkla se. Tváře její nach
se tavil v oheň, oči sklopila
a ňadra dmula se jí divoce.

On, celý zmaten, ptal se: „Rci, co chceš,
dím napřed „ano!“ — Tak ji v tom rád měl,
tak chtěl ji v tomto zmatku zváti svou.

A ona děla: „Sotva známe se,
já mohu jiná, než si myslíš, být,
jsem žena jen, tož slabá třtina jsem;
já mohu proti tobě hřešiti
a zapomníti louky, pole tvá,
dům bohatý a stáda přehojná . . .“

„I srdce mé?“ on ptal se udiven.

— „Ba i tvé srdce“ — klidně pravila.

To mohlo dost mu býti výstrahou,
však vášní k ní se právě necítil,
za každou cenu chtěl ji zváti svou,
a proto dál ji nechal domluvit.

„To stane-li se, co se státi můž’,“
to s klidem děla jakby lhostejnou
zvěst vykládala, cizí srdcím jich,
„ty právo budeš mít, mne zavrhnout
dle vůle své, však jedno prosím jen,
ať stane se již, co se státi má,
ty nepodáš mi zapuzení list.
Ty sešlapeš mne, ty se vysměješ
mým slzám, vzdechům i mým úzkostem,
ty vztáhneš třeba na mne ruku svou,
ty kopneš v bok, jenž syny tvoje nes,
však nepodáš mi zapuzení list!
Jak psanec, jak pes stokrát skopaný
na práhu domu tvého budu spat,
své viny vědoma, jí litujíc,
a proklínajíc hlasně vášeň svou,
ty necháš mne tam k ránu ležeti,
ty nezvedneš mne, ruky nedáš mi
ni pohledu, mé tělo překročíš,
ty novou ženu sobě přivedeš,
a mlčeti já budu v bolesti,
ty přede mnou ji zlíbáš, jak chceš sám,
však nepodáš mi nikdy onen list?
To pouze chci.“ —

A on řek: „Nepodám!“
a k sobě v srdci: „Nejlíp vidím v tom,
jak miluje mne,“ pozved oko k ní,
a patře k nebi kšticí potřásal,
a opakoval klidně: „Nepodám!“

A Jahvé slyšel to i palem sbor,
v jichž stínu si ta slova měnili,
i hvězdy slyšely to v azuru.
A ženou vzal ji podle vůle své,
a miloval ji podle libosti,
a byli šťastni roků několik.

Tu často, když jí dřímal po boku,
nad spící růží když se ukláněl,
sám bdící žárlivě ji ostříhal,
(máť stáří špatný spánek) myslil si:
Nač myslila to, drahá, zbytečně
sny jaké spřádala a vidiny,
co myslila si as? Mne neznala,
teď jasno vše, jak můž' ten přijít den?
A usmál se v svém tichém blaženství,
a polibkem ji vzbuditi se bál.

A leta prchala jak jarní květ,
a rádi měli se, jak snili jen,
leč ona stále byla neplodná.
On zamyšlený často sedával,
a mrzut byl, proč, ona tušila,
však nebála se, měla jeho slib
a věděla, on slovo nezruší.
Tak lidské štěstí dlouho netrvá.

Když šedý kmet jí ležel na ňadrech,
zpit lásky snem i vína požitkem,
kol vetchých prstů její černý vlas
si navlékal a pravil jako v snu:
„Jak dobře ohradila's, Deboro,
se pro budoucnost! Ty jsi paní má,
vše dělat můžeš zde, co libo ti
a bezpečně víš, podle úmluvy,
že zapuzení list ti nepodám.
Hleď, odcházím již zítra na sever,
chci skoupit skotu stáda veliká
od synů hor, jsou ovšem pohani,
já nezasednu nikdy za jich stůl
a číše jejich ret můj netkne se,
však velký obchod s nimi uzavru.
As měsíc zdržím se tam celičký,
a člověka ti pošlu ob čas vždy,
jenž stáda přižene a pozdravy
a vzkazy moje vše ti vyřídí.
Buď vlídná k němu a jej pohosti,
než pro druhé zas stádo opustí
náš dům, v němž nyní sama paní jsi!“

A ona usmála se jako v snu
řkouc: „Ve všem tvoji vůli vykonám
až do slova a proto s bohem jdi!“ —

I odešel a sama zůstala,
a dnové míjeli tak zdlouhavě,
tak jednotvarní v běhu zdánlivém,
stesk divný vkrádal se jí do srdce,
v němž ozýval se brzy svůdný hlas.
On slovo dal a věrný bude mu,
však jemu lehko slovo dodržet,
jeť právě nasycen a dosti stár.
Však běře s ní. Jí bylo třicet let,
vše plálo v ní a zrálo zázračně,
a krásná byla v plném rozpuku,
jak rozžhavená růže Saronská
pod slunce paprsky, jímž vášeň jest.
Tak první týden prchl v toužení,
a čista byla posud v samotě,
jak lilje polní, ale rosy lesk
se ztrácel pomalu jí v kalíšku,
a slunce žeh jen neúprosný vlád',
a velel: Miluj!

Šlo již k večeru
a první hvězdy tryskly oblohou,
pod hřebce Noci divým kopytem
jak tmou by šlehly jiskry létavé.
Muž mladý před ní stál, jak cedr byl,
a hovořil k ní v klidu velícím:
„Sto býků vedu, které manžel tvůj
od synů hor za chytré slovo své
a zlata chřest si získal lacině,
je přijmi, paní, a mně nocleh dej,
bych zítra pro sto nových vrátil se.“

Jak mladý bůh on před ní klidně stál,
svým zrakem jeho paže hltala
i athletické svaly, hlavou jí
se mihla bleskem slova manžela:
„Já člověka ti pošlu ob čas vždy,
jenž stáda přižene a pozdravy
a vzkazy moje vše ti vyřídí,
buď vlídná k němu a jej pohosti,
než pro druhé zas stádo opustí
náš dům . . .“ to všecko hlavou letlo jí
i kynula mu vážně na souhlas,
a spočítala stádo, k večeři
pak pozvala jej v tamarišků stín.

A jedli v onen večer pospolu,
a z jedné číše pili veselí,
a v jednom loži spali do rána.

Pro nové stádo býků druhý den
on odešel a ona zůstala
v svém srdci klidna, vůli manžela
přec splnila . . . vždyť nařídil jí tak.
Dny přešly zas a choť se navrátil,
sám vedl stádo nové, veselý
ji pozdravil a sedli k večeři,
ku které sezval všecku čeleď svou,
a pohár kolem kroužil kypící,
a cymbal zněl a všichni smáli se,
a připíjeli k zdaru manželům,
a ona k němu tulila se zas,
a stejně jako před tím s důvěrou,
než za obchodem do hor odešel.
A sotva čeleď opustila síň,
on k ní se sklonil s bradou šedivou,
a pravil klidně: „Drahá ženo má,
zda nestýskalo se ti k večeru,
kdy ve vodách se zhlíží luny srp,
v květ motýl zapadá a včela v úl,
kdy k brodu nakloněna stáda má
vstříc hvězdám bučela a měsíci?"
Tu probírajíc šedý jeho vous
svou rukou nad sloň svůdnou bělejší
mu děla šeptem: „Dobře bylo mi,
tvé plnila jsem všecky rozkazy."

On sjížděje kol boků její níž
svou rukou žilnatou děl klidně též:
„Taks poslechla mne, za vše děkuji,
víš, z cesty choť vždy něco přinese
na památku" — a sáhl za sebe,
a zvolna vytáh' velký ovčí měch,
a tiše, vítězně se usmíval.

— „Co máš v tom měchu?"
— „Hádej!"
— „Perly snad?"
— „Tys uhádla, dvě vzácné perly mám,
a boj mne stály, šlo tu o život,
však pro tebe je všecko málo, věř!"

„Však perly dvě přec nevyplní měch,
ty máš tam víc, ó jak jsi dobrotiv!"

— „Ne více, nežli bylas poslušna!"

— „Co ještě tam?"

— „Nuž hádej!"

Usmál se,
v měch spustiv svoji ruku žilnatou.

— „Ty dráždíš mne, co jen tam může být?"

On v stálém smíchu klidně pravil k ní:
„Ty perly vroubeny jsou rubíny!"

— „Jdi, ty mne rozčiluješ!" pravila.

— „Tak sama sáhni si v ten ovčí měch
a přesvědč se!" —

A ona sáhla tam,
cos studeného prsty potkaly
a vytáhla dvě oči zkalené
v rubínech sedlé krve . . .

Tváří v tvář
na sebe zřeli . . .

Ona zalkala,
a zdrcena mu klesla ku nohám,
a hořce plakala a jeden vzdech
jen z hrudi dral se jí: „Vše pro tebe,
vše pro tebe se stalo . . . rozumíš?"
On čelo jako nebe před bouří
měl svraštěné, na její bídu zřel
a pravil: „Platí slovo člověka,
já všecko vím, já všecko předzvídal,
však věren slibu svému zůstanu,
já zapuzení list ti nepodám.
Jak řekl jsem, já slovu dostojím.
Však mstitelem jest velký Jahvé sám,
ty vlhké perly s krve rubíny
jsou teprv pravý dar můj svatební,
jak naušnice nos je napořád,
mně překážeti nikdy nebudou,
tím bezpečna buď, jedno velím jen,
jich nikdy neodložíš! . . ."

— Odešel.
Noc kolem byla. Strašná, dlouhá noc,
jak celý život její budoucí.

Lid na Hlinecku při své práci.

Napsal K. V. Adámek.

(Dokončení.)

III.

Práce domácí začíná se na venkově velmi časně. Vstává se již o 3 hodinách. Do 6 hodin se přadlo, pak se nakrmil dobytek a vařila snídaně. S tím byli „do dne“ hotovi. Po snídaní šlo se po jiné práci do polí, jelo se pro drva do lesa a j. Spat se chodívá mezi 10. a 11. hodinou večerní.

Den započínal se zpěvem anebo modlitbou. Hospodář byl první na nohou. Vstal, vzbudil ostatní. Pak se pomodlil anebo zanotoval nějakou vážnou píseň. Ostatní se řídili jím. Nejobyčejněji modlil se „Otče náš“ a „Zdrávas“. Ve Rváčově říkali: „Vstal sem ze svýho lože, svatá Trojice Bože, bys mně ráčila dáti, bych moh z lože vstáti a tento den ve zdraví stráviti.“ Nebo: „Šel Pán Ježíš do Zahrady, naklonil svou svatou hlavu na studenou trávu, na studenou rosu. Přišel k němu sv. Petr: „Ach, můj milej Ježíši, co tu děláš?“ „Počítám svejch pět ran, který jsou mi Židi dali: první do boku, druhou do srdce, třetí do hlavy, trnovou korunou mne korunovali. Di ty, Petře, na onen svět, by se tu modlitbu modlili. Ten, kdo se ji pomodlí, bude blahoslavený.“ Ve Svratouchu modlili se kromě „Otče náš“ buď „Věřím v Boha“ nebo desatero přikázání nebo si říkali některou modlitbu z modlitebních knížek. V evangelických rodinách zpívali píseň:

„Vychází dennice.
Nespíš-li, člověče,
chval boha, bdíce (!),
abys nebyl trestán
od Pána svého,
kdes byl, člověče,
času chvalitebního . . .“

Nejobvyklejší písně byly ve Rváčově: „Kdož ochrany Nejvyššího, skrejše jeho užívá“ a „Minula noční hodina“. Tuto píseň zpívali i jinde, na př. v Blatnu, ve Stanu a j., tu i „Noc temnou přečkavše“ a „Probuď se srdce, zpívej“ a j.

Nebylo všeobecným zvykem při jídle modliti se, na př. v Dědové a j. Pobožní se pokřižovali a jedli. Ve Rváčově modlili se na př.: „Otče všechněch v Tebe doufajících, Hospodine, ty dáváš pokrm v čas příhodný, ty otvíráš ruku svou a naplňuješ každý živočich požehnáním svým“ a j. Po jídle se řeklo: „Stolu tvého nebeského rač nás účastny učiniti, králi věčné slávy. Amen“. Kde se před jídlem a po jídle modlili, činili tak společně obyčejně stojmo a na hlas (v Hamrech, Blatnu a j.) V Hamrech

říkali před jídlem: „Pán Bůh nebeskej nám toho požehnej“ a po jídle: „Pán Bůh naděl.“ V Holetíně a j. modlil se, kdo se modlil, tiše pro sebe.

Rodina hospodářova jedla s čeládkou při jednom stole. Nejprv začal jísti hospodář, pak se dali ostatní do jídla. Jedlo se ze společné mísy.

V sváteční odpoledne zpívají zvláště v evangelických rodinách písně z kancionálů. Večer před usnutím zpívaly se písně, ve Svratouchu nejčastěji tato:

„Na lože jdouce,
Tobě se modlíme,
již se kladouce,
Pane náš, prosíme:
V pokoji spáti,
dej odpočívati,
ve zdraví vstáti.“

Práci ustanovoval hospodář, jenž se o důležitějších věcech radíval s hospodyní a s dospělými dětmi (ve Svratouchu, ve Rváčově a j.), jinde (v Chlumu, Hamrech) jen s hospodyní. V menších věcech jednal samostatně. „Kde nejní hospodář stále v hospodě anebo kde nenosí žena kalhoty a muž nejní pod pantoflem, rozděluje práci hospodář, šak je hlava rodiny,“ vykládal mi jeden blatenský staroch. Leckdy radil se hospodář o důležitějších věcech i s čeládkou, jež si dlouholetou službou získala důvěru hospodáře i hospodyně.*)

Společným majetkem se vládlo dle vzájemného dohodnutí manželů. Muž obyčejně sám vládl. Napomínal také neposlušné, trestal je někdy dosti přísně a citelně. Provinil-li se syn, nedostal (v Holetíně) od otce „na neděli“ na přilepšenou ani groše. Trval-li hněv v rodině nebo mezi sousedy přes západ slunce, bylo to pokládáno za hřích. Tento názor, jenž se v mnohých osadách (v Holetíně, Dědové, Svratouchu a j.) vyskytá, opírá se o sv. písmo, kdež se praví, aby slunce nezapadalo nad hněvivostí lidskou.

Hospodář dohlížel na práci anebo se při večeři (v Dědové a j.) tázal, co a jak již je vykonáno. Pravidelně nebylo potřebí, aby se čeleď prokazovala prací za den vykonanou, neboť hospodář nebo hospodyně dohlíželi anebo spolu s ostatními pracovali.

Matce náležela péče o malé děti. Otec byl větší část dne na poli nebo jinak při hospodářství zaneprázdněn, takže neměl ani dost kdy, aby se výchovou malých dětí zabýval. Ku výchově starších dětí přihlíželi oba rodičové. Otec „vládl dítkami“, byl zodpovědným. Matka, trestajíc děti, odvolávala se (v Blatnu a j.) na otce. Otcovo napomenutí mělo vždy větší váhu, snad také již proto, že bylo vzácnější nebo přísnější.

Nejstarší syn dostal obyčejně celý grunt, mladší (ve Rváčově a j.) pár zlatých anebo (ve Svratouchu) kus pole. Starší poroučel mladšímu, zastupoval otce v jeho nepřítomnosti. Mladší museli poslouchat. Starší

*) O poměrech rodiny a čeledě a j. viz můj feuilleton „Společenské poměry v dědinách na Hlinecku za starodávna v „Národních Listech“ z 1. června 1895 č. 150. a „Staré české mlýny na Hlinecku“ tamtéž č. 105. ze 17. dubna 1895. — Podíl dcer a mladších synů byl ve Svratouchu obyčejně asi 100 zl. stříbra.

býval obyčejně přibrán na radu v důležitých rodinných záležitostech. Ve všem mu dávána přednost před ostatními dětmi.

Ovšem měl největší přednost hospodář sám. Rovnal spory mezi čeládkou a j. Čeládka musela si svých hospodářů náležitě vážiti. Patřila jako k rodině. Jedla s hospodářem při jednom stole. Žila v jeho domě a přečasto setrvala ve službě až na stará kolena.

Služby měl čeledín v Blatnu asi 20 zl. šajnů, „podšití pod boty", plátno na dvě košile. Dostal čepiči, vestu, kamizolu a plátěnky (kalhoty). Děvečka měla 8 zl. až 12 zl. šajnů, 4 svazky lenu, 10 loket pačesného plátna, 10 loket tenkého na košili sváteční plátna, všední šatstvo, botky, kanafasovou sukni „tureckou", fěrtoch a j. Když nastupuje službu (v Chlumu), dává do zástavy šátek a dostává 1 zl. závdavku. Ve Rváčově dostával čeledín služby ročně 15 zl. až 20 zl., 20 loket plátna, záhon pro len aneb 5 zl. na místě záhonu, též trylychový všední šat. Děvečka mívala 8 zl. až 10 zl. služby, 15 až 20 loket plátna a také záhon pro len a všední oděv.

Hospodář chodil na vejměnek a posud chodí, když odevzdá grunt synovi nebo když provdá do svého gruntu dceru. Obyčejně odevzdá grunt nejstaršímu synovi. Ostatní dostanou podíly. Výměnkář bydlí společně s rodinou mladého hospodáře, jenž se s ním v záležitostech rozličných radívá, nebo bydlí ve vymíněné sekničce, kdyby se nemohl s mladými srovnat, anebo i musel hospodář výměnkářovi zaplatit byt. Vymíněno bylo na př. v Holetíně 5 korců žita, $^1/_2$ korce pšenice, 2 korce ječmena, 1 korec ovsa, 20 nebo 30 beček bramborů a živit krávu nebo pro ni píci dávat. Pak dostal ještě výměnkář asi 2 kopy vajec, věrtel lněného semena k osetí na hospodářovu poli a asi 100 zl. k lepšímu. V Hamrech záležel výměnek v úrodě, vejcích, másle, mléku, světle, dříví a j. V Blatnu vymiňoval si odstupující hospodář příbytek v sekničce, k tomu krávu, někdy také jen užitek od krávy, pak obilí 8 až 14 korců, 25 až 30 beček brambor, záhon zelí, půl tunky lenu, drůbež, tři i více sáhů dříví, vejce a k tomu i hotové peníze. Někdy se vejměník smluvil s hospodářem o paušál za vejměnek 80 zl., 100 zl., 120 zl. i více. Na neočekávané výlohy má vejměnkář pojištěnu na gruntě „dišpozici". Vůbec se řídil vejměnek dle velikosti majetku. Nežli nastaly nynější vejměnky, bývali (ve Svratouchu a j.) starý hospodář a hospodyně zaopatřováni tak, že jedli společně „s mladými" a se všemi domácími u jednoho stolu a i jinak měli zaopatření jako kterýkoliv jiný člen rodiny. V Chlumětíně měl výměnkář byt a obživu u stolu hospodářova. Někdy také „na stará kolena" šel ob čas „na prosbu". Ve statku i v chaloupce byly výměnky, jež začínaly hned po oženění nejstaršího syna nebo vdání nejstarší dcery. Ve statku a na familii dávalo se obilí „tvrdé" (jeřice, žito a ječmen) a brambory, též len, vejce, máslo a j.

Práce domácí záležela v čistění, poklidu, přípravě jídel a j. Povšimněme si jednotlivých těchto činností.

Poklízeno po celý rok. Ale zvláště k významnějším dnům výročním muselo být vše „jako sklo". Bílilo se několikrát za rok, obyčejně k vánocům, k velkonocům, k sv. Duchu a před posvícením. Někdy i vícekrát, na př. před poutem nebo na ostatky. Mimo to se jednou za

týden podbělovaly pecinky, vysmejčilo se nebo aspoň tam, kde byla prkenná podlaha, se při sobotě udrhla a pískem posypala (Rváčov a j.) nebo se jen zametlo. V dřevěných stavbách obílila se arciť pravidelně jen podezdívka a mezery mezi trámy, pak pekárna a zeď u kamen a j., kdežto strop a trámy napouštěly se olejem, anebo — což bývalo obyčejnější — natíraly se krví. Stáje a kurníky čistily se na jaře, když se mělo vozit seno a j., někde (ve Chlumu, Rváčově) i na podzim. Ovšem běžné čistění a poklizení stájí a chlévů dálo se každý týden několikrát.

Oděv čistili k svátkům neb neděli kartáčem a proutkem, boty věchtem a kartáčem a mazali je lojem s koptem. Právalo se v seknici v neckách rukou bez jakýchkoliv nástrojů obyčejně v pondělí. Nebylo-li právě kdy, tedy se odložila tato práce i na jiný den, třebas i za 14 dnů se provedla. Necky dělali ve Rváčově z tlustého borového kmene tak, že vyhloubili z jednoho kmene dvoje necky. Na suché dny se práti nesmělo, protože by — jak v Blatnu říkají — byla zkáza na dobytek, kulhaly by krávy atd. Prádlo se mydlilo, vyvářelo v luhu (z popele). Ve Stanu dávali na prádlo do škopka složené poslámku a na ni dřevěný popel, jejž polili vřelou vodou. V luhu se vypíralo a pak se na řece, v rybníce, v stávku a j. máchá a v létě na trávníku vykládá, polévá a suší.

A již nezbývá, než abychom i vyzradili tajnosti vesnické kuchyně. Pokrm, který nikde neschházel a nikdy se nepřejedl a nepřejí, je chléb. Zadělával se a pekl se v domácnosti. Při zadělávání dělá hospodyně kopistí nad díží tři kříže a řekne: „Ve jménu Boha otce i syna i ducha svatého amen. S pánem Bohem nebeským napřed.“ Přijde-li někdo cizí a podívá se na těsto, řekne (v Blatnu): „Pámbu požehnej“.*) Před pečením chleba hodilo se (ve Rváčově) do pekárny kus těsta „podplameník“, jenž shořel. Žehnání díže bylo obvyklým napořád (v Chlumu, Hamrech, Dědové a j.) Chlib, boží dar! Nesmělo se (v Dědové) dříve jísti z napečeného chleba, dokud vše nebylo napečeno. Když se hřeblem uhlí z pekárny vyhrabe a pometlem vymete, hodí někde hospodyně hřeblo a pometlo na hnůj křížem, aby bouřka a kroupy neuškodily tomu statku. Podobně činilo se při bouřce. V Holetíně, když hřmělo nebo když někde ve vsi hořelo, vynesla hospodyně všechno náčiní ku pečení chleba potřebné, totiž lopatu, pometlo, hřeblo, vidle, což se jedním slovem nazývalo vožehy, ven, aby se tím stavení zachránilo. V pátek žádná hospodyně v Holetíně nechtěla péci chléb, aby prý nevyhořeli. Upečený chléb uschovává se na sýpku do pytlů anebo se rovná do žebříčka, jenž byl u stropu zavěšen.

Pro lepší chuť dávali do těsta syrob, perník, kmín, fenykl, anýz, květ, šafrán, padyán a j., do koláčů syrob, mandle, tvaroh, hrozinky, mák,

*) Těsto se přikrývá, když se dělají koblihy, aby je někdo neuřkl. — O ostatcích nosily holky chasníkům koruny ze švestek napíchaných na fišpanech. Za to dostali od hochů o pontu marcipánu. — O hodě Velikonočním jedí se při obědě svěcená červená vejce, že prý, kdyby někdo pak zabloudil, vzpomene si, s kým jedl červená vejce, a nezabloudí. — V sobotu před posvícením posílají se známým zvláště do osad, kde není posvícení, koláče a zvou se známí na posvícení. — Ovoce sušilo se na lískách (proutěných pleších) v pekárně. Z nastrouhaných hrušek byla prachanda na posypávání trpalek. (Skuteč).

povidla, do buchet perník, třešně a různé ovoce. Sladilo se výhradně syrobem (v Blatnu, ve Rváčově a j.), ve Chlumu též medem.

Převládala a převládá strava rostlinná. Polévky vaří se rozmanité: bramborová (v Herálci: bramboračka), cibulková, česenková, drobová, chlebová (v Kameničkách jí říkají: žebračka, ve Rváčově: skřivánková), jahelná, kmínová, kroupová, krupičná, mléčná, nudlová (někdy jí také říkají: couračka), rejžová, sejrová, strouhánková, svítková, zadrobená, zasmažená, zelná (v Chlumětíně a j. říkají jí: zelňačka, v Herálci: couračka) a j.*)

Některé pečivo peče se kdykoliv, jiné jen v určité dny, na př. jidáše (jidášky) pekou na Zelený čtvrtek, rohlíky (podkůvky) o sv. Martinu, koblihy a šišky, věnce smažené o ostatcích, housky o vánocích, mazance o velikonocích. Houskami se podělovala v Holetíně čeládka „na památku obdarování Ježíše a Marie v Betlemě“. Martinské rohlíky pekou v Blatnu z těsta nadívaného ustrouhanou řepou a rozdávají je o sv. Martině pa-

---

*) Ochotou J. Jelínka dostalo se mi o přípravě některých jídel ve Vojtěchově podrobnějších vysvětlení, z nichž tuto připojuju: Zasmažená (pražená) polívka vaří se tak, že se bílá pšeničná mouka na másle usmaží a do vody zavaří. Nakrájí-li se do ní kousků bramborů, je bramborová polívka, dá-li se také vařiti do ní suchých nebo čerstvých hub, je houbová zasmažená na rozdíl od houbové rozmíchané polívky, jež se vaří tak, že se do mouky v nakyslém mléce rozmíchané dají houby. Polévce vařené bez hub z mouky rozmíchané v nakyslém mléce říkají náv.nná. Rozmícháním mouky v dobrém sladkém mléce dělá se hladká anička, k níž se přijídají obyčejně brambory na loupačku nebo smíchané (maštěné). Dá-li se usmažená jíška do vařící vody a k tomu nasype se zelí, je kacafrňousková polívka. Velmi často vaří hospodyně zejména ve všední dny polívku zelnou nebo kyselo. Rozmíchá se mouka v mlíce třebas už našťavlém a přidá se do ní zelí, někdy i vejce. Posměváčkové říkají, že prý ji hospodyně dělají tak hustou, že by ji dřevákem neprošlápl a že v ní plovou „kohouti“ (větší kousky zelí) a j. Polívka kapustová je buď mlíčná (uvaří-li se zelná hlávka (ne kapusta) ve vodě obvařená a rozkrájená, pak ve mlíku), buď zasmažená (nechá-li se v zasmažené polívce vařiti zelná hlávka nakrájená). Česenkovou polívku vaří hospodyně, když je nedostatek mlíka, nejvíce zase v zimě, z česenku se solí utřeného a s vodou vařeného. Dá-li se do vařící vody kmínu, je polívka kmínová a nakrájí-li se ještě chleba, zvláště suchých kůrek, a zavaří-li se, je chlebová, jíž říkají také někdy vejcová, přidá-li se do ní vejce rozkloktané. Velmi oblíbená je též polívka koprová, jež se vaří ze sladkého mléka ve pšeničné mouce rozmíchaného a přidá se kopru. Couralka je vodová polívka buď zadrobená nebo flíčková podle toho, nasypou-li se do ní těstové drobečky nebo flíčky. Pro lepší chuť se opepří. Nudlovou polévku připravujou buď tak, že se nudle zavaří do vody (vodová nudlová) nebo do mléka (mlíčná nudlová). Kapaná připravuje se z mléka neb vody tak, že se s vařečky do mléka nebo do vody kapou vejce v mléce rozmíchané. Knedlová polívka je buď vodová nebo mlíčná. Syrovátková polívka má zvláštní nakyslou příchuť po syrovátce, do kteréž se zavaří mouka v mléce rozmíchaná. Hrachová a čočková jsou z usmažené jíšky zavařené do vody, do níž se přidá hrách nebo čočka, do hrachové též dávají vysmažené škvarky. Drobová polívka připravuje se z jitrnic při vaření prasklých. Z dřštek na nudle pokrájených a uvařených dělají oblíbenou polívku dršťkovou, z kaldounu (husího nebo kachního) kaldounovou. Masové polívky nemají zvláštních jmen, připravují se, jako v městech, z hovězího, vepřového masa i ze slepičího a j. Sejrová polívka vaří se z vody, do níž se přidá trochu sý a nebo mléka, skřivánková (zádrobková) z drobků těsta, jež se nasypou do vody, když se počne tato vařit.

sákům, kteří až do sv. Martina pásli rohatý dobytek. Husáci a j. nedostali nic. O vánocích pekly se ve zvláštních pekáčích ryby z jahel (v Herálci a j.), o posvícení a o poutu koláče, k svatbám dělají velice bohatě a dovedně okrášlené pečené věnce a koláče ozdobené praporečky, makovicemi, chvosty z peří, skořápkami z vajec na tyčkách, ořechy pozlacenými a různými pečenými figurkami (ženich, nevěsta, dítě, pes, husa, prase), klecí s ptákem, větvičkami se sušenými švestkami, jež jsou spojeny řetízky z těstových brambor, pak ježky a j. O ostatcích dělaly ze sušených švestek koruny. V Holetíně a j. píkávali věnce o poutu a o posvícení. O svátcích pekou se buchty a dolky, oplatky a j. Konečně buďtež jmenovány mezi zvláštním pečivem smažené „boží milosti". Kdykoliv pekou zelníky, pekáčky křesné a bramborové (v Chlumu, Blatnu), špenátové, borůvkové (ve Svratouchu), křesné placky (ve Rváčově), livance. Oblíbené je jídlo z kysaného těsta se třešněmi (ve Vojtěchově i s borůvkami) „bublanina". Z těsta málo vykysaného dělají (v Blatnu) podplamínky. Velmi často dělají se z nastrouhaných brambor a mouky trpalky, jež posypou perníkem a polejou syrobem, anebo (ve Vojtěchově) pomastí máslem a posypou buď prachandou nebo makem. Řídčeji říká se tomuto jídlu šklubánky, vejskalky (v Herálci) nebo šusterky. Z heráleckých kuchyní můžeme ještě jmenovat peciválky, kulivášky, houbovec, řepánky, svítek a j. V Holetíně dělají „zlodějky" polité švestkovou omáčkou, slejšky s makem, lukše se zelím a j., v Kameničkách hladkou ančku, maltašky a j. Ve Vojtěchově peče se černý kuba ze sušených usekaných hub smíchaných s kroupami. Kroupy polité krví a pečené se nazývají pouze kuba. Z utlučených vařených brambor dělají se válečky „slejšky", jež polévají makem v mléce rozetřeným. Šoule jsou kroupy s hrachem smíchané a vařené. Bramborák dělá se z brambor utlučených a vařených, krupicí promíchaných. Přidá se vejce, koření, marjánkové plevy a stroužek česenku, vše se dobře promíchá a v tenkou vrstvu udělá a na kutchanu upeče. Přidá-li se nakrájených jablek, říkají tomu ve Vojtěchově prý paštyka. Nedá-li se bramborů, nýbrž jen mouka a krupice, je moučný krupičák. Bramborové svítky připravují z ustrouhaných syrových bramborů, k nimž se přidá mouky, pak udělají tenkou vrstvu na kutchaně a nechají ji péci. Moučné svítky dělají se z kysaného těsta. O vánocích dělají „mláďata" pro čeleď vystupující ze služby. Dá se ve Vojtěchově vrstva maku a vrstva těsta. Mezi nejoblíbenější a nejčastější jídla náleží na venkově knedle a kaše. Prvější připravují několikerým způsobem, buď ze syrových ustrouhaných brambor s moukou rozmíchaných a v kusech do vařící vody naházených (chlupaté knedlíky) aneb z vařených utlučených brambor, k nimž se přidá mouky (kulaté knedle), posypané prachandou nebo makem, nebo z kynutého těsta (tašky s makem, tvarohem, s povidly, s kadlátky a j.) V Kameničkách vaří kaši bramborovou, jahelnou, kroupovou, krupičnou, moučnou. Kaše moučná (ve Vojtěchově a j.) dělá se z mléka a mouky, prý se jí „zaplácá dušička"; jahelná kaše se vaří z mléka a jahel, také je pečená kaše jahelná a rýžová. Jablkovou (z pečených jablek), hruškovou, kadlátkovou kaši jedí za studena s chlebem nadrobeným. Z krupice s máslem a cukrem rozetřené vaří se třená kaše, z pouhé krupice v mléku krupičná kaše. Z bramborů, jimž žertovně říká

se „koroptve motykou střílené“, dělají pekáčky tak, že uvařené oloupané brambory utlukou, moukou posypou a válkem vyválejí na tenko a v troubě pekou, pak pomastí a někdy také pocukrujou. Přidá-li se do nich maku, tvarohu a j., jsou buchty; přidá-li se špenátu: řepánky; přidá-li se mrkve: mrkvánky. Patro říkají pokrmu, jenž se připravuje tak, že se udělá vrstva z utlučených vařených brambor, na ni pak vrstva jablek krájených a na tuto pak zase bramborová vrstva. Hrachu vařenému s kroupami říká se svarba.

Největší část „živobytí“ (stravy) venkovského sestává z látek rostlinných. Maso se peče a vaří hlavně jen o posvícení, o poutu a o svátcích, drůbež obyčejně s nádivkou z bílé mouky, smetany a vajec připravené. Oblíbena jest též pečená krev smíchaná s troškou krupice, vejcem, cibulkou a kmínem.

Jídelní lístek ve Rváčově pro všední den byl by tento: K snídaní uvařily se brambory se zelím nebo mléko, polévka hladká, česenková, kmínová, chlebová (skřivánková), k obědu měli kapustu (zelnou polévku z hlávek) nebo kroupovou polévku, pak kaši nebo trpalky nebo kroupy se zelím nebo hrách, knedlíčky s bramborami. Svačina byla o suchém chlebě. K večeři byla řepa nebo couračka nebo brambory se syrovým zelím. Ve svátek měli ráno tvaroh nebo homolky s mlékem a chlíb, v poledne kaši, buchty a večer zbytky od oběda. Na štědrý den ráno vařila se česenková polívka, večer byla rybná polívka, ryby na černo nebo smažené, šišky bramborové makem posypané, režný kuba, houby se švestkami a ovoce (ořechy, jablka), o Božím hodě vánočním maso hovězí a vepřové, o velikonocích telecí pečeně, kůzle, mazance, vejce, o sv. Duše svítek, lívance. Na sv. Martina nesměla scházet husa, jako zase o ostatcích koblihy smažené na lněném oleji a uzenina. V postě mastili olejem.

Ve Svratouchu vařili v neděli ráno brambory, k tomu bylo podmáslí. V zámožnějších rodinách pijí kávu. V neděli bývá k obědu mléčná polívka nebo nudlová, kaše jahelná neb krupičná, krupičný svítek s mlíkem, maltašky (z těsta, vajec a smažené krupice), ve všední dny polévka zasmažená, zelná nebo bramborová, špenát (řepa), bramborové knedlíky, pekáčky bramborové, hrách, vojtěch čili buryán (z brambor, krupice, mléka a koření), peciválky čili šišky (tyto z ustrouhaných vařených bramborů), trpalky čili škubánky (z brambor za syrova oloupaných a pak uvařených, s moukou smíchaných, makem nebo cukrem posypaných). O svátcích a hodech se připravilo maso, nejvíce domácí drůbež, také hovězí, telecí a vepřové maso. V postě ovšem zdrželi se požívání masitých pokrmů. Mastilo se máslem nebo sádlem, kdežto koblihy smažili na lněném oleji.

Večeře odbyde se leckdy chlebem a mlékem, nebo bramborami na loupačku. Rádi požívají syrového ovoce. Ve Rváčově, Chlumu a j. dělá se z ovoce kaše. Také se ovoce suší nebo vaří. Ze zeleniny pěstovali hlavně česenek, cibuli, křen, mrkev, řepu, vošlejch (pažitku), petržel, špenát (řepu), zelí a j. Ukládala se zelenina do sklepa, jako i brambory a mléko. Na sejpku k obilí dávali přehřáté máslo, klec s homolkami,

v letě také vejce, jež kladou do obilí, aby se nerozbila. V zimě tyto dávají do komory.

V Chlumu vařívali k snídani zelnou polívku a brambory, v poledne řepu a mrkev, k večeři zbylo od oběda a vařila se „česenková voda“. V neděli bylo ráno zvařené mléko, brambory i chleba, v poledne polívka, ječná kaše, šandy (bramborové úzké placičky vařečkou na kousky dělené) sypané perníkem. O hodech mívali kromě drůbeže také maso králičí.

Hlavní potravou čeledi byly v Holetíně brambory a zelná polívka. Byly-li brambory rozmíchány a omaštěny, tím se již čeládce přilepšovalo. V neděli dělali pekáčky. Mléko k bramborám nebo k chlebu bylo přilepšením. Chléb byl černý. Říkalo se: „Na bílej chléb máslo, na černej hlad“, že totiž černý chléb po práci velmi dobře chutná. Někdy dělal se i vičný chléb. A snad z toho vyvinula se málo lichotivá charakteristika některých lidí: „To je božídárek s luštincem“.

Peklo se v troubě a v pekárně, vařilo se v létě na pecině, v zimě v peci, později na plotnách.

Nejobyčejnějším nápojem je voda. Na mléku si již pochutnávali. Pije se také syrovátka, podmáslí, zelná voda, mimořádně pívalo se pivo. Kořalka byla za starších časů velmi vzácná. Pili ji — jak v Holetíně pravili — jen jako lék. Také pili patoky. V Hamrech říkají „patoky“ šťávě z bříz. V Dědové a j. dělali nápoj také z jeřabin. Ve Rváčově v pondělí po posvícení pili „břečku“ ze syrových švestek připravenou.

Pravili jsme již, že pěstování lnu bylo velice rozšířeno a že sedlák na Hlinecku se neobmezoval jen na hospodářskou práci. Byl též průmyslníkem. A hlavně v tomto oboru nabyla činnost jeho veliké důležitosti.

Příze předla se za zimních večerů. Přijednaly se i cizí. Pak se nasoukala na velké píšťaly čili cívky na sukači. Navinula se snovadla, pro něž byla už připevněna zvláštní lať mezi trámy, v níž byl vyříznut otvor pro horní konec snovadel, nebo se přibila k trámům dutá trubka, do níž se horní konec snovadel zastrčil. Se snovadel nasnovalo se na stav, přisoukalo se k brdu a dělalo se dvěma podnůžkama plátno tím, že, když se jedna zmáčkla dolů, osnova se roztáhla a do otvoru se hodil člunek, v němž byla malá cívka na outek. Nit se přirazila paprskem, jenž byl ve vidlenu (bidlenu). Tak se dělalo režné plátno, jež se pak vybílilo. Poblíž statků bývaly zvláštní kotliny k vyváření plátna. V železném kotli se vařila voda na kotlině. Plátno se našlapalo do kádí a polívalo se vodou skrze plátno, v němž byl popel (zářevkou, luhovkou) a potom se káď zatížila kameny. Z kádě se vypustil otvorem louh a znova se ohřál. Pak se plátno vyndalo z kádě a polévalo se na slunci, vybílilo se na bělidle (bělisku). Kotle byly též do zdi zasazeny. Byla-li nad nimi vystavena chaloupka, říkalo se všemu tomu záhřevna (jako na př. u K. Nejedlíka ve Vojtěchově).

Plátennictví v pohoří českomoravském, zvláště v okolí Hlinska, Skutče, Poličky a j., bylo velice rozšířeno. Dodávalo se plátno pro vojsko. Nyní je plátennictví zatlačeno tkalcovstvím. Dodávky přestaly. Lid i po vesnicích pracuje pro továrny hlinecké a tak v mnohém stavení si přivydělávají k výtěžku ze svého hospodářství.

Z koudele kroutila se hrubá příze na provazy. Hrubou přízi předli obyčejně malí hoši nebo menší děvčata, jež dosud nedovedla písti jemnou a tenkou přízi. Provazy svíjejí na „vozejčkách“ pomocí vlku, jímž probíhají prameny. Hospodáři koupí málo provazů již hotových.

Plátno upotřebilo se pro domácí potřebu, částečně se prodalo. Doma šilo se, vyšívalo. „Květovaly“ se sukně. Když ušila hospodyně bílou sukni, nadělala při obrubě řadu dírek, jež obšila, spojovala v květy, srdce a j., také otvory takové podšívaly se týlem, vyplňovaly se dracounovou ozdobou. Velice vyvinuto bylo paličkování bílých čepců čili očepáků. Bohatost vzorků a důkladná i přesná práce podává nejlepší svědectví o důvtipu, trpělivosti a dovednosti starých hospodyň. Paličkovalo se tak, že se květy ztuha obšily, aby vystoupily a prostora čepce mezi květy pokryla se samými uzlíčky. Na národopisnou výstavu českoslovanskou schystali jsme výběr 80 vzorků, od nejjednodušších až do nejsložitějších, jednobarvých i modrobílých, řídčeji částečně i žlutě, hnědě a šedě uzlíčkovaných. Sbírka tato nebyla sice installována tak, jak dle instrukce přijímací kanceláři dané státi se mělo, ale i tak, jak nyní částečně do východočeského oddělení, hlavně však do sousedního oddělení výšivkového zařaděna jest, ukazuje, jak velice vyvinuta byla tato výroba na Hlinecku. Byl tento obor právě z hlineckého okresu nejlépe zastoupen na celé výstavě.

Kromě tkalcovství a plátennictví od starodávna se provozuje na Hlinecku výroba hrnčířská. Hrnčířství jest jedním z nejstarodávnějších a nejvyhlášenějších oborů výroby z Hlinecka. Soustřeďovalo se v Hlinsku a ve Svratce, nyní více a hlavně ve Svratce. Domácí spotřeba uhradila se úplně domácím zbožím, jež dosud nachází velikého odbytu jak v království českém, tak i na Moravě, v Rakousích a j. Zvláště se též rozváží zboží kamnářské. I na vesnicích byli dovední hrnčíři, v Herálci na př. Jan Svoboda, familiant († 1842 v stáří 76 let) robil prý i malované hrnce a j., dále v Kameničkách, Svratouchu a Cikánce. Výroba železného nádobí sice uškodila hrnčířství dosti citelně, ale přece neobmezila výrobu hliněného zboží tou měrou, jako na př. bylo plátenictví obmezeno zastavením vojenských dodávek a rozvíjejícím se tkalcovstvím továrnickým. Rozmanité plechové zboží vyrábějí ve Svratouchu, odkudž je mnozí venkované po Čechách i na Moravu rozvážejí.

Velice vyvíjí se i lidový průmysl dřevařský. Vyrábějí se luby, trakaře, kolečka, másnice, hrábě, vidle, lopaty, hrotky, cepy, pohrabačky, krbce na brousky sekáčské, valchy, dřeváky, mírky, ježky, vařečky, lžíce, vidličky dřevěné, krabičky, slánky, mísky a j. Dřevařství a výroba šindele a tyčinek na sirky je v Herálci, Dědové, Kameničkách a j. Herálecký lubař a sítař projíždí světem od jara do podzima se svými výrobky. Síťařství (výroba drátěných sít, jež síťař plete a tká) v Herálci od let 1830tých velmi zdomácnělo a vzrostlo. Škatulky na sirky*) a j. vyrábějí v některých chalupách v Hamrech a v Zalíbeném, opálky ve Studnicích, Dědové a j. Jedním z hlavních odvětví dřevařského prů-

*) Sirkárna jest v České Svratce, rukodílná výroba papíru v Cikánce České.

myslu je hračkářství. Robí se od dávna různé druhy koníků, veverek, větrných mlýnků, stolků, kolíbek, drkaček, kovářů, husarů, trubliček, hrkaček, píšťal, kládynetů, šavlí, housliček, kuželek, vlků, kohoutů, holubů a j. a j. Na Hlinecku je měrou značnou zastoupena tato výroba v Dědové. Zboží má veliký odbyt. Též v několika vesnicích u Skutče se podobné zboží robí.

V zimních večerech, když si po staveních popravili dobytek a navečeřeli se, začala večerní práce, jež trvala i do půlnoci. Předli, tkali. Dralo se peří, spravovalo prádlo a oděv, dělaly se louče a j.

Práce bývalo poměrně více než nyní, kdy v hospodářstvích používá se také strojů. Pracovalo se do noci. Při zpěvu a vypravování pohádek a příběhů vesele utíkal čas pracujícímu lidu.

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Pokračování.)

III.

Bylo po velikonocích, ke konci dubna, a našim hochům zase bylo tuze nepěkně. Nebylo manny nebeské, jak Martinec říkal pokrmu, nebylo oběti zápalné, jak říkal tabáku a doutníkům, a nebylo ani osvěty, jak říkal petroleji. U paní Jandové pak byl úvěr jejich nadobro vyčerpán.

V té tísni došlo až i na chrastící žlutavou lidskou lebku, kterou Živný choval ve svém kufru.

Když se přistěhoval k Jandové, postavil si po zvyku medikův lebku pěkně na stůl, ale paní Jandová zarazila mu hned tu smělost. Rozhodně prohlásila, že toho nebude trpět. Byt její prý není žádná kostnice, a dokud medik lebky neodstraní, dotud nebude v studentském pokoji ani stlát ani uklízet a bude se starati o jiné rozumnější studenty.

Živný tedy povolil a schoval lebku do kufru. Nyní, po půl létě, když prohraboval za assistence Martincovy svůj kufr na dno, pátraje, nenajde-li tu snad přec ještě nějakou věc, kterou by bylo možno prodat nebo zastavit, vynesl ji opět na světlo jako jediný majetek, kterého by se již mohl s lehkou myslí zbaviti. Už dávno z něho vystudoval, co chtěl vědět.

„Aspoň kdyby to bylo možno prodat," pravil Martinec trochu nesměle a zvedl k Živnému tázavé oči.

Medik pokrčil jen ramenoma.

Martinec vzal lebku a chvíli nerozhodně ji držel v rukou.

„Můj Bože," vzdychl, „když je to živé, svět by to chtělo převrátit a jest to často cennější než zlato a drahé kamení, a když to jest mrtvé, nikdo za to nedá ani několik šestákův."

Ale pojednou klepl si na čelo, jímž se zakmitla slibná myšlénka. Sdělil svůj plán ihned Živnému a ten chytil se té poslední naděje jako tonoucí stébla.

Když paní Jandová po chvíli do pianového pokoje vstoupila, spatřila v rukou Martincových povědomou jí „umrlčí hlavu", jež v nastávajícím soumraku měla vzezření tím příšernější. Avšak než mohla paní Jandová projeviti svou ošklivost a nevoli, obrátil se k ní Martinec dle smluveného plánu s vysvětlením, že prý ho Živný pobízí, aby v nynější jejich krajní tísni lebku nějak hleděl zpeněžiti, ale to že je marné, poněvadž takovou věc nikdo do zástavy nepřijme a kupec také ztěžka by se našel. Při tom podával Živnému lebku zpět.

A paní Jandová skutečně se chytila do nastražené léčky. Přání, aby se nadobro zbavila předmětu, jehož blízkost, třeba že byl ukryt v kufru Živného, přece v ní budívala nemilé pocity, oblomilo ji tou měrou, že se uvolila k poslední malé půjčce za podmínkou, jestliže studenti lebku odstraní z bytu.

Mladíci ochotně přistoupili na tu podmínku a Živný zanesl hned lebku k nějakému soudruhu medikovi.

Pro ten večer bylo tedy vyhráno. Po veselé večeři studenti spokojeně pokuřovali, avšak náhle se Martinec zasmušil.

„Dnes zase žádné psaní od Růženky," pravil s povzdechem, a zdálo se, že jest skutečně smuten. „Už jsem jí psal čtyřikráte, a pořád žádná odpověď. Kdo ví, jestli nestůně?"

Živný mu rozmlouval ty obavy, ale Martinec prohlásil: „Nu, když jsou zase peníze, budu zítra psát, ale ne už jí, nýbrž jejímu tatínkovi, abych věděl, co a jak. Růženčin tatínek jest velmi rozšafný muž, měl mě vždycky rád a jistě nenechá mě jako ona bez odpovědi."

Nazejtří skutečně také psal, vyptávaje se na čtyřech stránkách, krasopisně napsaných, co jest příčinou tak náhlého a dlouhého Růženčina mlčení.

Martinec se neklamal, odpověď přišla čtvrtého dne. Psal dívčin tatínek, ten rozšafný muž, také na čtyřech stranách, jenže neměl tak uhlazeného rukopisu, jako student.

Když Živný toho dne o polednách přišel domů, Martinec seděl sklíčen na staré pohovce a podával mu dopis.

„Nu vida — od Růženky?" tázal se s účastenstvím medik.

„Nikoli, od jejího tatínka."

„Ale Růženka nestůně?"

„Růženka jest pro mne mrtva. Volám jako Sabina na konci své povídky: Jaká to ironie osudu! Ano, jaká to ironie! Pro mne ta dívka umřela, ale jiným lidským tvorům za nedlouho bude dávati život. Stala se mi nevěrnou, toť vše. Klamal jsem se, srdce mé bloudilo věříc v její věrnou lásku. Ale přečti si, bratře drahý, to psaní."

Jan Živný tedy četl veliké, dosti rázovité písmo:

Ctěný pane Martinec!

Váš dopis jsem včera obdržel i musím Vám dát vědomost, že z naší Růženky nebude nic. Ona totiž není nemocna, jak se v psaní domníváte, neboť, chvála Pánu Bohu, jsme všickni zdrávi a jenom matka o masopustě trochu zhebala se žaludkem, ale jsou poměry, pro které to nemůže být. To víte jako rozumný člověk, když má otec dceru na vdávání, že ji musí hledět brzo zaopatřit, a nevdá-li se holka dopoledne, že to odpoledne chodí už zle.

Růžence minulo o Hromnicích dvacet let, a s Vámi, ctěný pane Martinec, sám to musíte uznat, pořád to k žádným koncům nepřicházelo, zvláště co Jste začal znova studovat. A to víte jako rozumný člověk, že se holka nemohla uvázat na studenta, zvláště když není docela bez pomoci, a když student ještě neví, co a jak a kdy bude míti své živobytí, protože v nynějších časech jsou pro studenty špatné vyhlídky a ještě nejlíp se má učitel.

Tedy Vám musím říci, že o Růženku stojí pan učitel Adamec, co sem přišel na místě Vás. Jest to taky tuze hodný člověk a umí hráti na varhany, pan řídící si ho libuje, že ho bude v zimě zastupovat na kruchtě, až zase bude míti rheuma v nohou, to víte jako rozumný člověk, jak to u nás minulou zimu vypadalo, když jsme byli pět neděl v kostele bez varhaníka.

Pan farář taky rád vidí, že pan řídící má spolehlivého zástupce, a má už zkoušky odbyté, totiž pan učitel Adamec, a čeká, že brzo bude jmenován definitiv učitelem a může se pak dostati na lepší místo. A pak, spravedlivě řečeno, učitel jest přece jen pod pensí, kdežto ouředník musí býti nejmíň v císařské službě, aby měl stáří a rodinu zaopatřené, a to víte jako rozumný člověk, na to musí každý pořádný otec pamatovat, když chce dceru vdát, že jsou v živobytí všelijaké případy, kdy na příklad muž zemře a žena s dětmi zůstane bez pomoci, protože obyčejně služba je malá a nedá se z ní nic zahospodařit, zvláště když přibývá rodiny, což by byl asi u Vás také ten pád.

Tedy Vás laskavě žádám, ctěný pane Martinec, abyste nám neměl za zlé, musíte jako rozumný člověk uznat, že by nebylo prozřetelné pustit jisté pro nejisté, zvláště když i Růžence pan učitel Adamec se líbí, jelikož mu brzo přivykla, protože máte jména podobná, a od úterka za čtrnáct dní má býti svatba, kdežto už v neděli byly první ohlášky, a s Vámi nemá žádnou závaznost.

Já i matka víme, že Jste to myslil s dcerou upřímně, a měli jsme Vás rádi jako svého, ale člověk musí hledět taky na poměry a na budoucnost, a když se dcera rozhodla, že není pro dlouhé čekání a že jest lépe přijíti brzo z domu, zvláště když je více dětí, tedy jsme proti tomu nemohli taky nic namítat.

Tedy Vám děkujeme za důvěru, a Růžence už nemusíte psát, to víte jako rozumný člověk, když holka má známost, že si nemůže dopisovat s jiným, proto Vás upozorňuju, že by to bylo zbytečné a škoda marek, ctěný pane Martinec, a Vy jistě taky nemáte zbytečně na vyhazov.

Tedy Vás ještě všichni srdečně pozdravujeme a přejeme Vám upřímně štěstí, protože jsme Vás měli rádi, a neračte už tedy psát, mohlo by to třebas pana Adamce mrzet, a doufám, že vždycky zůstaneme dobří přátelé.

Ještě jednou Vás pozdravuju a zůstávám

Váš upřímný přítel

Václav Vydra,
rolník v Celkovicích čís. 17.

V Celkovicích, dne 2. máje 1880.

Když dočetl, Jan Živný přistoupil k Martincovi a s přitrpklým úsměvem mu podával ruku.

„Nedělej si z toho nic, milý příteli," pravil srdečně, „pro jedno kvítí slunce nesvítí, a dobře, že si vezme Růženku jiný, třebas má tisíc *p*, když jediné *v*, totiž věrnost a jediné *l*, totiž láska jí schází. Máš pravdu, srdce tvé bloudilo, a tatínek Růženčin je dnes vyvedl z toho bludiště na dobrou, jasnou cestu. Buď mu za to vděčen."

„Ano," vzdychl Martinec, „vím, že to byla povrchní, docela obyčejná holka, ale konečně, snad má ona i její tatík pravdu, a já jsem přece ještě pořád ničemný člověk, který Bůh ví kdy bude moci pomýšleti na ženitbu. Ano, ale jest mi při tom tuze, tuze smutno."

„Však se zas povyrazíš a záhy zapomeneš. A pak, příteli, abys věděl, že tě mám rád, a aby ti nebylo tak smutno, přenechám ti svou."

Martinec překvapeně zvedl oči na medika, a už veselý úsměv bezstarostného mládí kmitl mu zasmušilým obličejem.

„Což ty máš taky milenku?" tázal se nedůvěřivě.

„A jakou hezoučkou! Ona sice o tom neví, že ji miluji, ale co na tom! Aspoň mne nemůže odbyti tak krátce, jako tebe. Mám ji už asi měsíc, vídám ji denně na procházce, jak se vodí se svou matinkou, ale vzdávám se jí z přátelství k tobě, miluj ji místo mne, hochu!"

To Petra Martince přece poněkud rozveselilo. Pravil, že s díky přijímá důkaz přátelství Živného, a skutečně téhož dne před večerem, za líbezného, vlahého soumraku na počátku máje medik ukázal mu milenku.

Šla jako obyčejně s matinkou Ferdinandovou třídou a po Nábřeží, když je studenti potkali.

„Ta jest to!" pravil Živný Martincovi, významně se dotýkaje jeho ruky. „Já jí tedy už nechci, měj si ji rád sám!"

A Martinec usměvavým zrakem se díval na líbezný obličej mladičké dívky, asi sedmnáctileté, oděné ve vkusné jarní šaty, a již se mu zdálo, že na polovic zapomenul na nevěrnou Růženku a že začíná míti tuto neznámou krasavici rád.

Ale to už nebyla láska, která touží po ukojení a která dovede žárlit. To byla láska platonická — Martinec žertovně říkal plátennická — a jak potom doma Živnému vypravoval, miluje od téhož dne mladičkou dívku asi tak, jako miluje kamenný most Pražský, třebas jej milují všichni věrní Čechové, nebo jako miluje starobylý chrám svaté Panny Barbory v Hoře Kutné, kde prý byl křtěn, anebo jako miluje dráteníky, tyto ubohé dítky utlačené Slovače.

Tak se rozžertoval o své nové lásce, že až popuzoval proti sobě Živného, který nerad viděl taková nepřiměřená srovnání s dívkou, o které si sám nedovolil nikdy ani nejmenšího žertu. Ale medik přece byl rád, že tak Martinec aspoň zapomíná na svoji zpronevěřilou milenku.

Chodili denně na procházku po Nábřeží a Ferdinandově třídě, a téměř denně, poněvadž bylo stále hezké počasí, potkávali sličnou dívku s matinkou. Živný se domníval, že pomněnkové zraky dívčiny ani si nikdy nepovšimnou studentův, avšak pozornost Martincova byla bystřejší. B zo postřehl, že dívka také pátrá očima mezi procházejícím se množstvím a že pak s upokojením a zálibou spočine jimi na okamžik na hezké postavě nic netušícího medika. Dobře poznal, že dívka neupře pohledu tak něžného nikdy na něho, Martince, nýbrž vždy jen na jeho tichého, tmavovlasého společníka.

„On o tom neví," pravil si v duchu, „a já mu o tom neřeknu také nic. Kdybych ho na to upozornil, možná, že srdce jeho by pak mělo po pokoji a třebas by zbloudilo tak bolestně jako mé. Starý Vydra, rolník v Celkovicích číslo 17, měl pravdu, že holka se nemůže uvázat na studenta, který ještě neví, co a jak a kdy bude míti své živobytí. Skutečně Vydra byl rozšafný muž."

A od té doby schvalně zdržoval Živného od obvyklých procházek za spanilou mladicí, boje se, aby medik snad přece nepřečetl někdy významné mluvy jejích očí. A byl pak docela upokojen, když později dívka s matinkou zmizely náhle s procházek. Odešly nepochybně z Prahy na letní byt, a srdce medikovo bylo zachráněno.

O svatém Janě přijela do Prahy navštívit syna medikova maminka. Vypravila se na tu cestu, poněvadž jel z Kostelce svatojanský vlak za poloviční jízdní cenu, ale přece asi návštěva ta stála ji mnoho spoření a strádání. Přivezla studentům zásobu pečiva na několik dní, přivezla i staré Jandové kousek másla a půl kopy vajec, aby prý už měla trpělivost a měla ráda jejího studenta.

Petr Martinec do té doby si představoval matku medikovu zcela jinak. Soudě podle syna jejího myslil, že jest ještě statnou ženou dosti vysoké postavy a rázné povahy, která dovede snadno nésti svůj tvrdý osud, avšak teď byl nadmíru překvapen a dojat.

Paní Živná byla maličká, suchá stařenka, podobná svému štíhlému synovi toliko krásnýma očima. Suše pokašlávajíc stále jen se laskavě usmívala, a Martinec nepozoroval, že by k němu mluvila s menší upřímností a láskou, než k svému dítěti. Otvírajíc svoje zavazadla a vyndavajíc koláče pobízela syna i druhého studenta stejně prosebně a mile, aby jen jedli, pokud hrdlo jejich ráčí. A když si všiml jejích malých rukou s vystouplými klouby, kterými mu podávala pečivo, Martinec náhle pocítil v srdci svém nevýslovnou lítost a oddanost k té hubené, vetché matičce, a jenom stěží mohl pozříti několik soust v její přítomnosti. Zdálo se mu, že hrdlo jeho jest nehodno jísti pokrm, který zajisté stál stařenku mnoho práce i odříkání, a ještě v noci, obraceje se na lůžku, přemítal o tom a uvažoval, jakého nesmírného sebezapření a mateřské lásky bylo asi potřebí, aby ubohá matička mohla si dovoliti svatojanskou

jízdu do Prahy a přivézti ještě dary pro ně i pro Jandovou, pro tu všední ženu, která neměla pro to vše porozumění.

Zdržela se v Praze dva dny a pak se slzami v očích a stále líbezně se usmívajíc loučila se s oběma studenty, kteří ji vyprovodili až na nádraží. Políbila syna svého a políbila právě tak upřímně i pohnutého Martince, prosíc ho, aby se měl s jejím hochem i dále tak rád, jako dosud, a aby už trpělivě nesli spolu chudobu, za kterou jistě Pán Bůh se jim vrchovatou měrou odmění.

Na zpáteční cestě z nádraží oba studenti byli zamlklí, a Martinec v duchu si sliboval, že od této chvíle přilne k Živnému ještě větší láskou a že mu nikdy nepřestane býti nejupřímnějším a nejoddanějším přítelem už pro tu drobnou, starou matičku, která byla vtělenou dobrotou a láskou, a když tak o tom přemýšlel, zase divná lítost ho uchvacovala a slzy mu plnily oči.

IV.

Několik dní později Jandová časně ráno vstoupila do pokoje našich studentův prostovlasá i plandatá a horlivě oznamovala:

„Tak už je tam! Už mu nebudete drnkat na kytaru, pane doktor."

„Sychra?" tázal se medik, sedaje na posteli.

„Ano, umřel včera večer v nemocnici, teď bude mít svatý pokoj ode všeho. Už vám tu nebude ťukat a zpívat za stěnou. Jakobych ho teď slyšela, jak chrchlá a křičí. Bože mě netrestej, ale už měl vrchovatý čas, Sychrová čekala na jeho smrt jako na smilování. Už tu byl časně její syn, a měli jste ji slyšet, jak vyla a řvala, jakoby jí srdce trhali z těla, ale když syn odešel, jako když utne, ani muk. Ten starý byl sice kořalka a chlap k ničemu, ale přece byl lepší než ona, a syn ho měl rád, inu, tatík je tatík, a často se ho zastával před mámou. Ta se teď tváří, jakoby měla Bůh ví jakou lítost, jen aby si jí syn vážil za to. Ani se nemohu dívat na tu ohavnost!"

„A proč?" namítal Martinec zpola do opravdy a zpola žertovně, způsobem to, kterému Jandová nikdy nemohla dobře rozumět. „Jest to přece mnohem lepší, než aby dala synovi znáti, že neměla Sychru ráda. Aspoň syn má potěšení z dobré matky a nese snáze smutek."

„Děkuju pěkně za takové potěšení, když to je lež! Já mít takovou mámu, do nejdelší smrti bych ji nechtěla vidět! Zasluhovala by, aby s ní nyní nakládal tak, jak ona nakládala s tatíkem."

A rozdurděna odcházela do své kuchyně. Avšak když později Sychrová se k ní uchýlila s žádostí o nějakou radu nebo pochůzku, neboť měla plné ruce práce s obstaráváním pohřbu, Jandová už zapomněla na svou přísnou nenávist a plýtvala úslužností a ochotou.

V poledne medik nalezl doma zamklého Martince, schýleného u stolu nad kusem papíru a zalévajícího se potem.

„Co děláš?" tázal se skláněje se k němu.

„Mlč, nevytrhuj mne! A plesej, národ český nalezl svého Schillera nebo Götha, právě když mu byla dvacet čtyři léta."

„Komu, národu českému?"

„Ach, kdepak! Schillerovi nebo Göthovi, vlastně mně. Neboť věz, žes mne ráno opouštěl jako posluchače obchodního učiliště, a o polednách mne nalezáš básníkem, vyvoleným paní Sychrovou a paní Jandovou."

„Bylo by lépe, kdybys byl vyvoleným Páně, než těch paní."

„Nežertuj a raději přispěj svým vytříbeným vkusem a úsudkem. Mám spáchati nápis na stuhu k věnci, kterým paní Sychrová, vzor manželské něžnosti, se chce rozloučiti se svým chotěm. Na radu Jandové obrátila se ke mně, že prý jsem byl učitelem a že tedy jistě také dovedu takové věci. Jinak to nesmí být než v rýmech. Marně jsem namítal, že takové umrlčí rýmy jsou vlastně přirozenou věcí medikův, a že bys jistě mnohem lépe ty — nu, směj se, bylo to marné, a už se tím mořím půl druhé hodiny."

A skloniv se k papíru, Martinec četl medikovi několik veršíkův.

„Myslím, abychom vybrali některý z těchto dvou:

Než na světě, lépe v hrobě,
budiž, choti drahý, Tobě,

anebo:

Odpočívej v pokoji
po práci a po boji.

Co říkáš, který nápis se ti lépe líbí?"

Jan Živný se minutu usmíval, jakoby uvažoval.

„Abych řekl upřímně, mému vkusu zamlouvá se lépe druhý hymnus, ale smím-li radit, navrhoval bych změnu druhého verše."

„Jak pak? Tady právě nelze už pranic měnit. To jest verš tak přirozený a případný, tak pravdivý —"

„Ano, ale ještě přirozenější, případnější a pravdivější byl by tento:

Odpočívej v pokoji
po lihovém nápoji."

„Mlč! Vy medikové ani před smrtí nemáte trochu vážnosti a úcty. Když lidé kolem nebožtíka naříkají a pláčou, jen vy a kněží dovedete být necitelní jako kámen anebo ještě dovedete žertovat."

Potom po radě Živného Martinec uznal za nejlepší odevzdati Sychrové oba nápisy, aby si z nich zvolila, který lépe vyhoví její smuteční míře. A aby konečně přece také spatřil vytištěnu svoji práci, třebas to bylo na smuteční stuze, nazejtří o třetí hodině po polednách schválně šel k nemocnici, až odtamtud vyjde Sychrův pohřeb.

Avšak odcházel domů velice sklamán, nebohý hoch. Osud mu nepřál, aby vytiskli zlatem jeho dílo, jak se celý den chlubil medikovi. Nevěřící oči jeho četly na stuze Sychrové tyto verše:

Choti, pozdrav poslední
od věrné Ti družky zní!

Teprve večer se dověděl od Jandové, že Sychrová požádala o výkon básnický také syna souseda Hřivny, který se učil zlatníkem. A její uplakané, smutkové náladě mnohem více se líbily veršíky zlatnického učeníka než rýmy někdejšího pana učitele.

„Ta baba přece jen nestojí za nic, jak tvrdila vždy Jandová,“ odlehčoval před Živným hněvu svému. „Jest to hanba pro mě. Celý dům ví, že jsem dělal verše na tu stuhu, a nyní každý se bude smát, že to lépe dovedl ten kluk. Inu, teď tomu rozumím. Chtěla, aby v tom nápise byla také chvalná zmínka o ní, a ten učeník na to trefil, nazval ji tam věrnou družkou — fuj na tu ošemetnost!“

Živný se jen smál, až se zakuckával.

„Jakáž pomoc,“ litoval a těšil druha svého, „dráha spisovatelů, zejména básníků, není postlána růžemi, nýbrž trním, a čti jen paměti po některých slavných spisovatelích, abys uvěřil, kolik neúspěchů je potkalo, než práce jejich směla zapáchati tiskařskou černí. A ty, marnivý, domýšlivý člověče, jsi hned chtěl, aby tě tiskli zlatem. Pýcha předchází pád! Aspoň podruhé budeš skromnější!“

Martinec však se zaříkal, že už nikdy žádná žena, třebas byla ještě škaredější než Sychrová a Jandová, nenadchne ho k básnění..

„Ještě se mi směj!“ vytýkal Živnému. „Kdo ví, proč to prvé hořké sklamání není dobré. Snad přece bude lépe, když se stanu účetním v některém velikém pivovaře, než slavným básníkem. Ach, to budou časy, až skončím tuto studentskou psotu a až budu míti svoje pravidelné služné, své teplo také v zimě, svoji osvětu také večer, svoje snídaně, obědy a večeře každý den, dostatek své oběti zápalné netoliko vždy ve způsobě čtyřkrejcarových, napolo vykuchaných paklíčků, nýbrž i ve způsobě vonných doutníkův, a konečně až budu míti cíl a vrchol svých snův a tužeb — svého psa!“

„Aj!“ podivil se medik. „Už skoro jsem se domníval, že myslíš také na ženu!“

„Ba ne! Srdce mé jest prázdné a pusté jako noc. Srdce mé zabloudilo do Celkovic do čísla 17 a nemůže odtamtud trefit, třebas má zlatá Růženka, které se nezamlouval učitel a která přála raději mým úřednickým plánům, jest už mladou paní Adamcovou. Nu, ať jest blažena a šťastna a ať je jí sto let — ale hned! Já už po ní neprahnu a toužím raději po psu — ten jest věrnější. Ten mne neodbude psaním rozšafného tatínka, ten mi nevyčte mé chudoby, ten se mi nevdá za kolegu! Drahý Jene, nepovídám žádný žert. Pes bude známkou mého blahobytu. A až ti jednou budu psát, že mám psa, tedy věz, že jsem pánem se zcela slušným, zabezpečeným postavením. A pak nech všeho a přijeď ke mně, abychom náležitě oslavili tu čtyrnohou věc, která bude mým oběžným kapitálem. Stůl jest sice také čtyrnohá věc —“

Byl by ještě dále klábosil o čtyrnohé věci, která běhá nebo neběhá, ale Živný najednou házel rukama a dal se do prskání. To byla obyčejná a osvědčená zbraň proti dlouhým řečem Martincovým. Ten vždy hned končil kázání své výrokem, že jest neradno házeti perly sviňám, a pak umlkl.

A tak ubíhal jim blahý květen i teplý, rozkošný červen, oba tyto krásné měsíce, které však rozumování Martincovo postavilo na roveň s lednem, neboť sice v nich nebylo potřebí topit a téměř nic svítit, ale za to s přibývajícím božím teplem rostla také žízeň.

Studenti v červnu obyčejně už nesvítili. Za šera se povalovali na postelích nebo na staré pohovce, pokuřujíce ze svých dlouhých dýmek,

a za to vstávali ráno už před pátou a studovali. Vlastně opravdově studoval jenom Živný, kdežto Martinec vstával s ním, ačkoliv neměl tuze práce. Hodiny, které strávil v obchodní škole, úplně stačily naplniti hlavu jeho potřebnými účetnickými vědomostmi.

Potom, posledního června, nastalo našim hochům loučení. Martinec už měl dobré vysvědčení v kapse a z Prahy jel rovnou cestou do cukrovaru nedaleko svého domova, kdež mu slíbili obstojné místo; scházelo jen, aby se představil. Nyní v žertu litoval svých vousů, které tak lehkomyslně prohrával v kartách, neboť uchazeč s bradou mužně obrostlou zajisté by vzbudil příznivější dojem, než holobrádek.

V posledních dnech, kdy měl naději na onen úřad, stále jen žertoval a líčil Živnému nový život, jaký ho očekává v cukrovaru, kde bude oplývati medem a strdím a kde bude míti svého psa.

Ale když přišel den jeho odjezdu, najednou zmlkl a stichl. Pomalu skládal své věci do starého kufru, a kdykoliv zraky jeho se setkaly se smutnýma očima medikovýma, vždy se usmál, ale tak divně, jako bolestně, že tomu pohledu Živný ani dobře nerozuměl.

A oběma studentům bylo v prsou úzko, oba najednou neměli žízně ani hladu, ačkoli v posledních dnech zase příliš se musili uskrovňovati, aby zbylo Martincovi na cestu. Když se blížila chvíle odchodu na nádraží, Martinec už nedovedl opanovati rozechvění. Stále odbíhal do kuchyně Jandové na něco se pozeptat, buď kolik už je hodin, anebo jestli člověk, který mu má nésti za tři desetníky kufr na nádraží, nepřijde pozdě, a při tom už se vyhýbal tklivému zraku mlčícího medika.

Posléze přišel člověk pro kufr, a Martinec rychle se chápal klobouku, aby se rozloučil. Avšak Živný už stál také u dveří a jen tiše zahlesl, že ho vyprovodí.

Šli tedy vedle sebe šumnými ulicemi a nedovedli si vyprávěti nic jiného než samé obyčejné, nepatrné věci. Bylo jim však oběma příliš teskno, až k pláči. Martinec, který byl starší, ostřílenější a který odjížděl, uznával za nutné promluviti k Živnému konečně také několik slov o svém přátelství nynějším i budoucím, odhodlal se k tomu však až na nádraží, když už byl vrchovatý čas vstoupiti do vlaku.

„Tak tedy, kamaráde —“ začal, ale hlas náhle mu selhal — „tak tedy kamaráde, měj se tu dobře — víš, co ti chci říci, víš, jak tě mám rád, jak ta naše bída — ale s Bohem, napíšu ti to všecko!“

Chtěl se usmáti, chtěl to dojemné loučení proměniti v žert, avšak slzy mu vstoupily do očí a už nebyl schopen slova.

Rychle podal Živnému, stále mlčícímu, přibledlému a chvějícímu se jako zimnicí, ruku, a křečovitě mu stiskl pravici.

Sklonili se k sobě, políbili se dvakráte, a již Martinec chvatně se obracel a boje se ohlédnouti zmizel ve vlaku.

A tichý, pohnutý medik smutně se vracel domů. Nad kvetoucím Pražským sadem hořelo skvělé odpolední slunce, záhony kvítí a pestré keře dýchaly sladkou vůni, cestičky byly oživeny vyšňořenými pány a dámami, na pohled bezstarostnými, laškujícími, smějícími se, pyšnícími se krásnými úbory. Tentokráte však nic, ani nádherná úprava sadův, ani sličné, procházející se dívky nepoutaly zasmušilého mladíka.

Bloudil chvíli pěšinami sadův, jen aby se tak dočkal večera, a pak, nevědomky se ohlížeje v onu stranu, kudy přítel jeho odjížděl, zvolna se ubíral do tichého bytu u staré Jandové.

Ani hrubě nerozuměl, co mu Jandová vypravovala, když přišla odestlat. Že prý Sychrová se odstěhovala k synovi, a do jejího bytu přišel už jiný nájemník, nějaký starý, třesoucí se pensista s mladou hospodyní.

Co jemu bylo do Sychrové, do souseda pensisty a do jeho mladé hospodyně! Myšlénky jeho ustavičně ještě sledovaly přítele Martince, který byl samé čtveráctvo a šprým, a s kterým se rozloučil tak tklivě.

V pokoji bylo již šero, ale medik pořáde ještě stál u otevřeného okna a díval se přes kus černé střechy protějšího nižšího domu k chladnoucí, temnící se obloze, na které tu a tam se objevovaly mdlé hvězdy.

Zvony Pražských věží tajemným, hlubokým zvukem odbíjely devátou, a tou chvílí také Martinec, blíže se k cíli své cesty, potkával se myšlénkami se svým druhem Janem Živným, tesknícím v opuštěném pokoji.

Polo sedě a polo leže na prázdné lavici vozu třetí třídy, Martinec nemohl se zbaviti tesknoty, a ačkoliv několikráte chtěl uvažovati o svém nastávajícím úřadě, přece vždy bezděčně vracel se k tichému společníku Živnému, a teprve teď zdravé, tlukoucí srdce mu pravilo, jak velice má toho mladého člověka rád.

Ptal se sám sebe, proč se mají se Živným tak rádi a proč tak dojati se loučili? Měl už mnoho druhův a přátel, s kterými se seznámil v hostincích a kavárnách, s kterými pil na bratrství v době svého čtyřletého učitelování, měl také milenku, s kterou si už vypravoval o svatbě a o slibné budoucnosti, ale se vším tím se loučil dosti snadno, po nikom, ani po milence, nepocítil v prsou takové tísnivé opuštěnosti, takové divné, nevylíčitelné lítosti, jako po tom bledém, málomluvném mladíkovi, s kterým bydlil devět měsícův a s kterým nikdy nemluvil o změklých citech, až teprve půl minuty na nádraží.

A srdce jeho, o kterém žertovně tvrdil, že je zanechal u své nevěrné milenky, ozvalo se mu v prsou a pravilo mu, že to byla společná bída, společné zlé časy, společný hlad, který je tak úzce sloučil a vypěstoval v nich upřímnou, opravdovou lásku přátelskou.

Uvažuje o tom, Martinec přicházel k poznání, že těch devět měsíců nouze a bídy bylo vlastně pro něho dobrodiním, všechny přetrpěné nesnáze převyšujícím. Srdce jeho nebylo již prázdno, srdce jeho nanovo se plnilo láskou, nikoli už k vděkůplné ženě, ale k dobrému, ušlechtilému příteli, který mu podal vzácný příklad svého upřímného přátelství tím, že se s ním bratrsky dělil o své skrovné příjmy, o svůj chléb i o svoji trpělivost v dobách, když bylo nejhůře, když se chvěli chladem v nevytopeném pokojíku i když neměli co jíst.

„Hle, jaký jest hlad mistrem," pravil si Martinec v duchu, přivíraje oči, „není toliko nejlepším kuchařem, ale učí také lásce přátelské. Předobrý hoch, miluji ho a milovati ho nepřestanu. Chtěl jsem mu na odchodu mnoho pověděti, ale neřekl jsem nic, zajíkal jsem se jako nesmělý kluk. Ale zejtra, až se představím svým chlebodárcům a jestli pochodím, hned mu budu psát."

S tím úmyslem také vystoupil ve Skalici z vlaku a odešel na noc ke známé rodině, která mu dosud byla hlavní pomocnicí při dobývání úřednického místa v cukrovaru, o které se ucházel. Hlava této rodiny byla totiž členem správní rady cukrovaru, a Martinec tudíž přijížděl do Skalice s nemalými nadějemi.

Nazejtří po polednách, dříve než se vydal na několikadenní návštěvu k svému otci, učinil zadost svému předsevzetí a psal Janu Živnému.

Loučil se s ním písemně mnohem srdečněji, než dovedl ústně na nádraží. Vše to, o čem jízdou z Prahy a ještě večer, než usnul, uvažoval, vyslovil ve svém upřímném listě. Sliboval Živnému trvalé, nehynoucí přátelství, nazýval doby hladu a chladu, které spolu trávili v šerém, pianovém pokoji ve Zderazské uličce, nejkrásnějšími dobami svého života, na něž vždy s radostí a vděčností bude vzpomínat, neboť v nich nalezl přítele, důvěrnějšího a přístupnějšího, než jest jeho ubohý, utýraný otec.

„A teď, příteli drahý,“ pokračoval, „dovol, abych se zmínil také o svém podniknutí ve Skalici. Vše dopadlo dobře. Věř mi, nestálo mne to ani tolik práce, jako když jsem se dlužil od naší mrzuté paní Jandové dvacetník. Ovšem jsem se sklonil ve jho všemocné protekce, avšak nečiním si proto výčitek věda, že jsem neublížil jinému uchazeči a že se docela poctivě hodím na místo, kterým mě obdařili.

Abys tedy věděl vše dopodrobna, oznamuji, že dostanu byt, palivo a světlo v továrně, a k tomu měsíčně 33 zlaté a 33 a $1/_3$ krejcaru. Překrásné číslo, viď? Jen že dosud nevím, jak mi tu třetinu krejcaru budou vypláceti, nejspíše budou musiti pro mne zavésti novou měnu. Ale žert stranou, jest to až mnoho peněz najednou pro mne, vzor skromnosti a střídmosti. Počítal jsem hned, kam je všechny dám, ale když jsem sůčtoval snídaně, obědy, svačiny a večeře, dále kuřivo a roucha, kterými od nynějška vkusněji se mínim odívati, když jsem dal do rozpočtu i přiměřený obnos na nepředvídaná vydání, jako jest na příklad honorář lékaři nebo nelékaři za vytržení bolavého zubu, nebo útrata na bále, kterého nepochybně budu nucen se súčastniti, nebo novoroční dárek posluhovačce — na který však, jak doufám, přijde mnohokráte větší záplata v podobě novoroční remunerace — když jsem to vše spočítal, shledal jsem, že účet přece ještě vykazuje k dobru část osmi zlatých měsíčně, s nimiž nevím kudy kam.

Drahý, zlatý kamaráde, měl jsem vlastně ten rozpočet hotový už tehdy, když jsem počal doufati, že se stanu účetním praktikantem ve Skalické továrně sladkosti. A nyní tedy Tě prosím, ujmi se těch osmi zlatých, když jich nikdo nechce. Chtěl jsem Ti je nabídnouti už před odjezdem z Prahy, ale nevěděl jsem, jak bych Ti to nejlépe řekl, abys byl přesvědčen, že nabídka má jest upřímná.

Neodmítej, neodmlouvej, nevzdoruj — mezi námi, kteří jsme spolu trpěli a se potěšovali, mezi námi, kteří jsme lačnili jedním hladem a chvěli se jednou zimou, mezi námi přestává ostych a ušlechtilá hrdost, mezi námi může býti jenom láska a upřímnost. Nuže tedy, přijmi mou nepatrnou pomoc s touž upřímností a láskou, s jakou Ti ji podávám!

Ostatně, jsi-li snad přece hrdější než upřímnější, mysli si, že nenabízím tohoto nepatrného příspění Tobě, nýbrž Tvé dobré, přelaskavé

matince. Když o svatém Janě mé stísněné hrdlo polykalo koláč, který mi s úsměvem podala, zatoužil jsem nesmírně po tom, abych se jí mohl odměnit. Kéž bych mohl dávati odměnu větší za ten drahocenný koláč a za ten nebeský úsměv, než jest — osm zlatých měsíčně!

Nyní tedy snad mi rozumíš, drahý hochu. Mysli, že jsem Tvým bratrem a že Ti dávám ten příspěvek místo matky. Neprovázím nabídky své obvyklou šetrnou poznámkou, že Ti chci zatím půjčovati a že mi vše můžeš oplatiti, až někdy budeš mít a budeš chtít. Nikoli, dávám Ti s takovou srdečností, s jakou Ty jsi se dělil se mnou o svých osm zlatých, které jsi dostával od maminky, a o ony tři zlaté, které jsi přinášel z kondice.

Až budu boháčem a až budeš potřebovati sto tisíc, pak snad Ti půjčím, ale dosud Ti dávám, a chceš-li mi učiniti radost, neodmítej a beř.

A nyní dosti o těch věcech. Piš mi, hochu, až budeš míti trochu kdy. Piš mi co piš, všechno od Tebe mě bude zajímat. Třebas o staré Jandové nebo o té hezké švadlence z přízemí, která Ti chtěla ušíti košile, jež jsi tak hrdinsky zamítl jako — inu víš, mate se mi některý příklad z historie, ale vyber si přirovnání sám, znáš historii lépe než já.

Hleď, jak Tě mám rád. Své milence, která nyní už jest paní Adamcovou, psával jsem vyznání lásky na čtyřech stranách, Tobě je píši na osmi. Buď zdráv, milý příteli, a nezapomeň psát. Jandovou pozdravuj a vyřiď jí, že zanechala ve mně dojem Bismarka. Také jí bylo hračkou dělati vysokou politiku a kdykoliv seštvati v domě proti sobě národy. Ale odpouštím jí všechno a s chutí bych ji byl políbil, kdyby byla mladá a hezká. Tebe také v duchu líbám a jsem Tvůj nejvěrnější Petr Martinec."

V.

Jan Živný radostí slzel nad tím psaním a nemeškal odpověděti upřímnému příteli. Nezamítal sice jeho podpory, ale také jí ještě nepřijal docela. Za čtrnácte dní opustí také Prahu a pak bude tři měsíce na prázdninách u své maminky, nebude tedy zatím ničeho potřebovati. Ale na podzim, až zase Praha bude ho volati do svých zasmušilých zdí, nu, pak snad zřetel k ustarané mamince dovolí mu uchýliti se pod ochranná křídla přítelova.

Četl dopis Martincův dvakráte, a bylo mu velmi blaze a teplo v prsou. Upřímnost a láska přátelská ho zahřívala. Chodě pak po pokojíku a dívaje se při každém obratu oknem do neurčita ani nevěděl, že stále se usmívá, jakoby mu někdo vypravoval něco rozmarného. Byl šťasten, a štěstí smálo se na jeho přihublých tvářích, na jeho úzkých rtech i na jeho krásných, přitažlivých očích.

Ani téměř nepozoroval, že někdo zaklepal na dvéře jeho pokojíku, a když se pak obrátil v tu stranu, uzřel zardělou, usmívající se hospodyni třaslavého pensisty, bydlícího už dva dny na místě Sychrových.

Držíc v ruce obálku prosila ho, aby jí napsal německou adressu. Jindy prý jí píše adressy milostpán, ale náhodou není doma, odešel na obvyklou odpolední procházku, a mimo to již se mu tuze třese ruka.

„Prosím, prosím," pravil medik přijímaje obálku, a úsměv, který náležel vzdálenému Martincovi, nemizel mu s obličeje.

A ona, hospodyně, domnívala se, že se usmívá na ni. Jak krásně se usmíval ten vábný, štíhlý student! Bydlila v domě teprve od předvčerejška, ale už dobře věděla, jak ten medik jest zajímavý a hezký.

Když si sedl ke stolu a sáhl po péru, sklonila se nízko nad ním, aby mu přeříkala adressu, kterou má napsat. Byla oděna volným, vkusným živůtkem, a jak se skláněla vždy níže, Živný cítil na svém rameni vlny jejích velkých, tuhých ňader a rychlý, rozčilený tepot jejího srdce.

Zachvěl se nepovědomou bázní, krev polila mu obličej. Rychle dopsal adressu a prudce vstávaje viděl rozšířené, lesknoucí se oči své sousedky i hezký obličej, sálající červeným žárem.

„Ach, jak jste to, pane doktore, napsal krásně!“ chválila dívajíc se více na něho než na obálku.

„Prosím, prosím!“ řekl zase medik.

„A prosím — co jsem dlužna?“ zeptala se ona, a zdálo se, že se mu protahují vstříc její horké rty vybízejíce, aby řekl o polibek.

„To by tak stálo za to!“ odvětil drsně Živný a obrátil se k oknu. Ani se neohlédl, když ještě děkovala a poroučejíc se odcházela.

„Zase dobrodružství,“ šeptal si, když byl sám. „Kdyby tu tak nyní byl Martinec, copak by tomu asi řekl?“

Bylo mu velmi nevolno, nemohl ani studovati. Vzal klobouk a šel se projít. Na ulici se setkal s kollegou, a jak byl vždy dobromyslný a upřímný, pověděl mu, co se mu stalo.

„A byla hezká?“ vyptával se student.

„Hezká.“

„Inu, co ti mám říci na to? Jsi hlupák, hochu, toť vše. Jestli ti to neřekla také ona, buď přesvědčen, že si to zrovna tak myslí.“

A jakoby neuznával Živného za hodna své další společnosti, kývl jen ledabyle hlavou a uhnul do vedlejší ulice.

Od té doby, kdykoliv Jandová se vzdálila z bytu, Živný vždy bezpečně se uzamykal, aby hospodyně pensistova zase k němu nepřišla. Malé pokušení sice také již se ho zmocňovalo, avšak statečně odolal a umínil si, že se bude jejím milostným útokům bránit, že všemožně se jí bude vyhýbat, aby svůdné pokušení nevzrostlo.

Než přece několikráte střetl se s ní na chodbě nebo když procházel kuchyní paní Jandové. Byla asi z těch nájemnic, které rády navštěvují své sousedy, a medik ani se nedivil, že ji u pensisty nic netěší. Potkal ho, starocha, již také několikráte před domem a na schodech, a jeho sešlý, mrzutý zjev pokaždé budil jeho útrpnost.

„Je to nějaký hejtman, starý mládenec,“ zvěstovala mu brzo Jandová, aniž se po tom ptal. „A pensi prý nemá velikou, co dostává, vše padne na živobytí, ta holka si mi naříkala, že jí nezbude ani tolik, co dostává každá děvečka. Ale já jí nevěřím, ta by hodně ze soucitu obsluhovala takového dědka! Arci dělat u něho nemá skoro nic, jen trochu uvařit a uklidit, co to je pro takovou mladou, zdravou ženskou, která by mohla skály lámat? Jsem už stará baba, ale to musím říci, pro takové ničemné živobytí bych nebyla!“

To však jí nepřekáželo, aby vítala její návštěvy a podrobovala klepům všechny ostatní sousedy. Za takových důvěrných hovorů bylo v ústech

Jandové vše od přízemku až po půdu samá holota a pakáž, toliko ona a slečna Pepi, jak hospodyni říkala, byly čisté a neposkvrněné jako padlý sníh.

Ten čistý, neposkvrněný sníh nepřestával se svůdně usmívat, kdykoliv mimo něj se kmitla vábná postava medikova. Ovšem někdy student také zaslechl, že se neumí pouze smáti, nýbrž i zlobiti. Poslouchával to bezděčně za stěnou, jako dříve slýchával zpěv Sychrův, a poznal, že schátralý pensista často jí činí výčitky z nevšímavosti a snad i nevěry, avšak ona se hájila velmi důrazně, a kde nestačila nevinnost, pomáhala si hrozbou, že tedy v tu chvíli od pensisty se odstěhuje, není-li s ní už spokojen.

A staroch pokaždé hned jak by uťal, hněvivý hlas jeho náhle změkl, a Živnému se zdálo, jakoby slyšel vzlykot a viděl slzy, tekoucí mu po svraštělých lících, když na konec si ji udobřoval a prosil, aby mu jen neodcházela.

Student byl rád, že přicházely prázdniny. Někteří kollegové již opustili Prahu, avšak on ještě pilně studoval chtěje si dříve vykonati některé zkoušky, aby měl prázdniny spokojenější. Toužil přijíti z bytu, kde přítomnost slečny Pepi, stále se mu namanující do cesty, ho znepokojovala a dráždila. Předsevzal si sice nevšímati si jí a zachovávati v sobě odpor proti ní, ale přece odvracející se zraky jeho musily viděti, že jest hezká a že vypadá velmi svůdně. Častěji vzpomínal na kollegu, který ho nazval hlupákem, ale vždy zase neporušená mysl tohoto mladíka, třebas byl medikem, uchýlila se k příteli Martincovi a tázala se, co asi ten veselý hoch by o tom soudil a radil.

A Živný už slyšel hlas přítelův, volající večer, když ulehli, s postele:

„A víš, Jene, dobře jsi udělal, že jsi odbyl tu holku. Všechna čest, že jsi se tak držel, mám tě za to ještě více rád!“

Usmál se vděčně, vrhl se horlivě do učení a za čtrnácte dní po odchodu Martincově už také měl po zkouškách a skládal do kufru své věci, hodlaje nazejtří nebo pozejtří odejeti k své čekající matce do Kostelce. Jen ještě se rozmýšlel, má-li nechati kufr a postel u Jandové a po prázdninách opět se vrátiti do dosavadního bytu, anebo má-li se nadobro vystěhovati. Kdyby nebylo pensistovy hospodyně, rád by opět zůstával u Jandové, neboť pokojík nebyl drahý a snadno by našel do něho ještě jednoho studenta.

Avšak zatím potkalo ho jiné dobrodružství, které ho rozhodně nutilo, aby z bytu staré Jandové úplně se vystěhoval.

Toho dne, když ukládal do kufru své věci, večer ještě nerozhodně ulehl na postel, avšak asi o půlnoci ho vyburcovala poděšená Jandová. Vypadala právě tak jako tehdy, když přikvapila zvěstovat studentům, že na půdu se dostali zloději: neoblečená, bledá, třesoucí se a křičící tenkým hlasem.

Volala medika, aby honem vstával, že prý z přízemku pro něj přišli sousedé. Ta mladá švadlenka, co šívala při vchodě u okna, náhle se rozstonala. Už večer nebylo jí docela dobře, ale teď najednou vyhrkla jí z úst krev.

„Můj Bože, to už asi bude konec, skočila jsem se tam podívat, ale

člověk ani se nemůže dívat na to. Taková slabá holka a tolik krve! Já to znám, ta už chodit nebude! Dcera mé sestry umřela taky tak."

Živnému bylo trochu úzko u srdce, když chvatně se oblékal. Kdyby se byl roznemohl jiný nájemník, nu, byl by šel rád pomáhat, avšak před tou dívkou probouzel se v něm ostych.

Ale přece neotálel, rychle hodil na sebe ještě kabát, popadl z kufru několik malých lahviček a už pospíchal za svítící Jandovou do přízemku.

Prošel malou, tmavou kuchyňkou, která neměla ani okna a kam padalo trochu šera zasklenými dveřmi z postranní chodby, a ani si nevšiml tří dětí a obstárlého muže, kteří všichni vyrušeni seděli na dvou postelích vzhlížejíce k medikovi jako k jediné pomoci a spáse. Odtamtud vstoupil do malého pokojíka s čistým nábytkem a světlými záclonami, ozářeného lampou s velikým stínidlem. Jedna postel byla odestlána, ale přehozena velkou peřinou. Bylo patrno, že před chvílí z ní vstala čtyřicítiletá sousedka, stojící oblečena soustrastně u druhé postele, na které, bledá jako smrt, s rukama po stranách rozestřenýma, nehybně ležela její mladá nájemnice, ubohá švadlenka.

Krev, o které Jandová vypravovala, byla již skoro úplně odstraněna nebo zakryta, nájemnice nešetřila prostěradel a ručníkův, jen aby pan doktor, jak medika jmenovala, neviděl v jejím bytě nečistoty a nepořádku.

A právě tak jako muž a děti v kuchyňce sousedka mlčky obracela k studentovi prosebné, důvěřující a oddané zraky.

„Věřím ti," pravil její pohnutý pohled, a v tom bylo obsaženo všecko.

Živný beze slova přistoupil k lůžku dívčině a sklonil se k ní. Pravou rukou zvolna chápaje její levici, levou rukou šetrně zvedl pokryvku s jejích prsou a přiložil k nim ucho. Setrval tak nehybně asi minutu a pak se zvedl a vzdychl. Na čele jeho stál pot, tváře jeho jakoby dostávaly odlesk bledosti od nemocné švadleny, všecek obličej pokrýval se soucitem a smutkem.

Dívka ležela stále stejně nehybně a měla polootevřené oči, nebylo však znáti, zda-li více sní nebo bdí. Když medik sehnul hlavu k jejím chudým ňadrům, řasy na očích jakoby se rychle pohnuly, smrtelná bledost jakoby dostala nepatrný nádech zardění. Když se zvedl, celé tělo její se zachvělo, jakoby se strojilo k opětnému záchvatu.

Medik se obrátil. Sousedka s nezbytnou paní Jandovou stály za ním jako zkormoucené sochy a upíraly na něj tázavé oči.

„Prosím o trochu octa a škrobu," pravil k ženě, u které dívka bydlila.

„Ano, pane doktore, hned, hned!" ochotně odpovídala sousedka, ale už se zarazila: „Pro Pána Boha, octa mám dost, ale škrob žádný. Ale paní Jandová bude jistě tak dobra —"

Paní Jandová však také neměla právě škrobu, za to neměla nouze o radu. Skočí prý k slečně Pepi, ta má stále škrobu dost. A již běžela.

Když sousedka přinesla ocet, medik ji požádal, aby ještě z některého blízkého hostince opatřila trochu ledu. Pak přistoupil ke stolu a míchaje nějaké kapky, čekal na škrob.

Jandová byla tu brzo, avšak nepřinesla škrobu sama, přiváděla celou slečnu Pepi, a teprve od té medik přijal škrobu plnou krabičku. A zase ta ženská, třebas trochu poplašena a s výrazem bolného účastenství na

hezkém obličeji, usmála se na Živného tak důvěrně a vyzývavě. Přišla v bílém, vyžehleném nočním kabátku a s účesem na rychlo spleteným, avšak zraky její nebyly pranic ospalé. Zálibně lpěly na medikovi a provázely každý pohyb jeho bílých, útlých rukou, když se zaměstnával léky.

Ubohý mladík byl v přítomnosti té divné ženy jako na trní. Věda, že na něm stále visejí její podnikavé oči, byl velmi roztržit. Na štěstí se vracela sousedka s ledem. Přistoupil k ní a tiše hovoře vykládal, že nemoc chorobné dívky vyžaduje úplného klidu a že není možná, aby kromě něho a jí ještě někdo prodléval ve světnici.

Sousedka mu porozuměla. Šetrně požádala paní Jandové i slečny Pepi, aby prozatím se vzdálily. A děkujíc sousedkám za všechno přispění, tichounce je vyváděla z pokoje s prosbou, aby již pro tu ubohou dívku se nevyrušovaly ze spánku a že jim časně ráno poví, jak jí jest.

„Tak pojďme!“ pravila v kuchyňce Jandová. „Beztoho se mi chce spát.“ A zívla plnýma ústy. Na chodbě dala slečně Pepi krátce dobrou noc a odešla domů.

Živný pak přistoupil k nemocné dívce a drže v ruce nádobu se smíšeninou škrobu a octa, prosil jí šeptem, aby se pokusila polknouti několiv doušků.

Pootevřela více oči, které blaženě zasvitly, když jí kladl ruku pod hlavu, aby se snáze napila. A nespouštějíc s něho očí, pila poslušně nedobrý nápoj.

Potom jí dal ještě kapky a poučil sousedku, jak a kde má dívce přiložiti ledový obkladek. Až po tu chvíli neptal se na nic, a když sousedka přikládala švadlence led na obnažená prsa, odvrátil se stranou.

Postál tam tak několik minut zamyšlen, a teprve na otázku pečlivé ženy, je-li ještě něčeho potřebí, zavrtěl hlavou a vrátil se k dívčině lůžku, kdež si tiše usedl, znova něžně zkoumaje proudění její tepny.

V pokojíku bylo zase úplné ticho, pouze z kuchyňky ozývalo se nedovřenými dveřmi dlouhé, zdravé oddychování dětí, které znova usnuly. Také o muže sousedčina pokoušel se spánek. Za nedlouho v sousedním bytě hrkly hodiny a táhle zazvučela jedna.

Po chvíli medik uznal za nutné změniti obkladek a požádal o to sousedku. Opět se zvedl a pak opět usedl vedle nemocné, sáhaje po její hubené, chladné ručce.

Dívka ležela pořáde tak jako s počátku s bolestně úsměvným vzezřením a s pootevřenými víčky, a medikovi, který pozorně hleděl na ni, se zdálo, že čte v obličeji jejím jedinou otázku:

„Můj Bože, co jsem učinila, že už musím umřít?“

Seděl u ní ještě dlouho na stráži přičiňuje se, aby se neopakoval záchvat. Teprve teď měl kdy pozorovati něžné rysy jejího obličeje a dověděti se, jak ta nepatrná švadlenka jest hezka. Něha, prostota a dobrota vystupovaly z toho zsinalého, téměř mrtvého obličeje. Ta dívka, ač jen švadlenou, přece zajisté měla ušlechtilejší srdce a čistší mysl než mnohá princezna. A ona umírá, kdežto nešlechetnost a úplná mravní porušenost jásá nad přízní světa a kypí zdravím.

Posléze se zdálo, že největší obava jest zaplašena. Dech nemocné

dívky se srovnal, víčka se přivřela, snad spánek přicházel vrátit aspoň částečku ztracené síly.

Ve vedlejším bytě hodiny odbíjely půl třetí.

Medik tiše se zvedl se stolice a po špičkách přistoupil ke bdící ženě. Pověděl jí, jak dále se má chovat, a aby ho jen směle zavolala, kdyby bylo žádoucno. Zatím prý půjde domů si lehnout. Časně ráno však aby zavolala lékaře, on sám že ještě nesmí léčit.

A zavadiv ještě pohledem o nemocnou, opatrně opouštěl pokojík, vrtě hlavou a posuňkem vybízeje sousedku, aby jen zůstala, když se chápala lampy a chtěla mu svítit tmavou chodbou ke dveřím jeho bytu.

Nebylo toho potřebí. Sotva zavřel za sebou dvéře a ocitl se na schodech, už na blízku tiše, sotva slyšitelně otevřely se jiné dvéře, a slečna Pepi, svíčku držíc v ruce, zastoupila mu cestu.

Měla uhlazenější účes než prve, a týž čistý noční kabátek, avšak nezapjatý, úplně rozhalený, a překvapenému medikovi zableskla v oči krásná ňádra, jen dopola zakrytá umělým vyšíváním sněhobílé košilky.

„Prosím, pane doktore," šeptala sousedka a tvářila se, jakoby nevěděla o svých nedbalkách, „jakpak se daří té slečince?"

„Už lépe," zahlesl mladík a chtěl projíti mimo ni chodbou.

Ale nepodařilo se mu to. Přikročila až k němu, skorem se ho dotýkajíc svým bujným tělem, chvějícím se vášní.

„Vy prý nám už chcete z Prahy odejít," řekla smutně, stavíc ve světlo své vděky, a její veliké zraky podněcovaly omámeného studenta, aby zhasil to světlo.

V tom v jejím bytě něco zašramotilo.

„Pepi!" ozval se netrpělivý hlas starého pensisty, a na dveřích zazněly tři hřmotné údery, rozléhající se po celém domě.

Mladá sousedka střelhbitě sevřela levicí na svých prsou rozepjatý kabátek. Bylo viděti, jak se polekala.

„Má úcta!" šeptla medikovi a mžikem byla v hlučících dveřích.

A Živný jako spitý potácel se k svému pokojíku a nesvlékaje se, vrhl se na lůžko. Srdce tlouklo mu hlasitě, krev hučela mu ve spáncích.

Teď už byl rozhodnut, že se vystěhuje od Jandové načisto. Pokušení, které mu v tomto domě hrozilo, bylo příliš veliké a svůdné, v této chvíli cítil, že by mohly přijíti okamžiky slabosti a zapomenutí, kdy by mu nedovedl odolat.

Už se rozednívalo, když usnul, ale několikráte se vytrhl ze spaní, neboť vždy se mu zdálo, že rozhněvaný, žárlivý pensista dobývá se hřmotem do jeho dveří.

Vstal dosti pozdě a byl na mysli všecek sklesly, jakoby se byl před chvílí dopustil kdo ví jak velikého zločinu. Myslil, že není vinna jeho sousedka, nýbrž on, protože neměl dosti zmužilosti zapuditi ji dříve, než ji spatřil.

Umyl se a vstoupil do kuchyně k paní Jandové, která mu hned vypravovala, že u švadleny byl už lékař, ale mohl prý si směle uspořiti cesty. Co jim poradil, to prý u sousedů již věděli od Živného.

Pak uhodila na medika otázkou, může-li se švadlena přece vystonat. Student pokrčil ramenoma.

„To závisí na okolnostech,“ pomohl si záhadnou frází, a pak oznamoval, že navečer odjede z Prahy a že lituje tohoto bytu, do kterého však po prázdninách nebude mu možno se vrátit.

Jandová byla překvapena. Domnívala se, že medik po prázdninách bude u ní zase bydliti, a nyní byla sklamána. Nemohla se přemoci, aby se ho neotázala, co se mu v jejím bytě nelíbí. A dvě slzy, veliké jako hrách, objevily se v koutkách jejích ospalých očí.

Student při tom ucítil také lítost. Pomyšlení, že na vždy opustí příbytek, kde žil téměř rok nouze a bídy a kde vyrostlo přátelství jeho s Petrem Martincem, sevřelo prsa jeho velikým steskem.

Tichým, libým hlasem vysvětloval stařeně, že se mu u ní vždy vše líbilo a že byl úplně spokojen, ale slečna Pepi, hospodyně starého hejtmana, vyhání ho prý z tohoto domu. Zmínil se Jandové, jak ta dívka jest smělá, dotěrná, vyzývavá, a červenal se při tom.

Jandová se rozehřívala, ospalost mizela kvapně s jejích očí. Jakoby byl do ní ohně nalil. A to prý by bylo pěkné, aby hodný, počestný člověk nemohl v domě pokojně bydlit pro takovou slotu! Ještě dnes pobouří celý dům, nájemníci nestrpí, aby kde kdo měl pohoršení z takového nekalého souseda. Jen ať pan doktor nic se nestará, ručí mu za to, že po prázdninách pensista a hospodyně už nebudou zůstávati v tomto domě.

Živný slíbil, že dnes sice se odstěhuje, ale po prázdninách, jakmile přijede do Prahy, přijde se zeptat, může-li se opět přistěhovati. Pak zvolna sestupoval se schodův, a dříve než vkročil na ulici, zaklepal na dvéře přízemního bytu, aby se otázal po zdraví mladé švadlenky.

Sousedka s úsměvem hlásala, že jí jest lépe, a vedla ho do pokojíka podívat se na nemocnou.

Dívka bděla, a když medik vstoupil, hleděly na něho její něžné, mdlé oči. Přistoupil k ní, vzal ji za ruku, a po jejích ústech kmitl úsměv.

„Nu, tak, tak,“ pravil, usmívaje se, „už vám je lépe, viďte?“

„Ano,“ řekla tak tichounce a posvátně nesměle jako ve zpovědnici.

Medik byl by rád něco řekl, ale nevěděl co. Stál nad ní v malých nesnázích, neboť jí chtěl přáti zdraví, poněvadž už nepřijde, ale byl přesvědčen, že dívka bude plakat, jestli jí to náhle řekne.

Sousedka, vidouc ho mlčícího státi, přišoupla stolici a pobídla ho, aby si sedl. Pak, poněvadž ji děti nepřestávaly volati, odešla do kuchyně, ale medikovy rozpaky tím jenom se zvyšovaly. Nastávala mu povinnost něco mluviti, avšak nevěděl co. Začal tedy po chvilce o jejím zdraví, jak se má šetřit i chovat, a co by jí svědčilo, aby jí zase brzo bylo lépe.

„Pan doktor, co tu byl ráno, radil, abych šla do nemocnice,“ dívka pravila tiše a upřela na Živného tázavé, jako prosebné zraky. Přála si, aby odpověděl na to záporně, avšak on nerozuměl tomuto žádostivému pohledu.

„Ano, ano, to by bylo nejlepší,“ řekl spokojeně, kývaje hlavou.

„Ale já se bojím nemocnice,“ šeptala dívka trpce.

„Proč pak? Byla jste tam už někdy?“

„Dosud nikdy.“

„Vidíte, kdybyste věděla, jak v nemocnici jest hezky, jaká čistota, pořádek, jak snadné léčení, nehrozila byste se. Ovšem, vy si představujete

nemocnici špitálem, o kterém jste kdysi snad slýchala jenom neutěšené věci. Ale věřte mi, stokráte lépe bylo by vám tam, než tady."

Zavrtěla hlavou.

„Ó, vím, že v nemocnici není tak zle, jak někteří lidé si myslí, ale toho se nebojím, to by mne nezastrašovalo, jen kdybych věděla, že jest možno, abych zase byla zdráva."

„Jen doufejte, že zase budete brzo zdráva."

„Ne, ne," bránila se dívka, „vím jistě, že umru. Ležela bych tam několik dní nebo několik neděl, až bych umřela. Ale z toho bych si nedělala nic, jenom kdyby —"

„Čeho ještě se bojíte?"

Po bledém obličeji dívčině svitl červánek panenského studu.

„Ano, vím, co se tam děje s umrlými. Řezali byste mě — vy taky."

A do hezkých, krotkých zrakův dívčiných vstoupily bolestné slzy.

Medik byl velmi překvapen a z počátku nevěděl co odpověděti.

„Ale, ale, jaké to vrtochy, co vás napadá, co si to jen myslíte?" pravil pak, aby přece něco řekl, a honem přemýšlel, jak by jí mohl nejvýmluvněji vyvrátiti tu myšlénku. Avšak ona už nečekala, nebyla by mu také věřila, kdyby ji byl sebe více přesvědčoval, že obavy její jsou zbytečné.

„Půjdu raději na venek k tetičce," pravila pak odhodlaně, a červánek rozpaků opět mizel s jejích tváří. „Tam mi snad taky bude dobře. Mají tam taky pana doktora, kdybych ho musila ještě potřebovat. Mají tam hezkou zahradu a nedaleko les — už se těším na to."

Nyní Živný obrátil s radou a chválil, že nic jí neprospěje lépe než venkov, může-li si ho dopřáti, jak vypravovala. Sám prý už také touží po venkově, kam odjede ještě ten den, neboť i on má tuze zapotřebí nalokati do sebe zásobu čerstvého, zdravého vzduchu.

Tak obratně připojil zprávu o svém odjezdu a byl rád vida, že dívka nejeví pro to značného překvapení.

Mezitím vešla do pokoje zase sousedka, a nemocná jí dala nepatrným posunkem nějaké znamení.

„Pan doktor k nám už nepřijde," pravila, když žena nerozuměla.

„Ano, ano," řekla sousedka, „pan doktor byl tak hodný a ochotně přišel, když jsme ho poprosily a když jsme si nevěděly rady. A když pan doktor už nepřijde, prosíme aspoň, abychom nezůstaly dlužnicemi — co jsme panu doktorovi dlužny?"

Kandidát lékařství se zarděl po té otázce. Pak se nutil do úsměvu.

„Prosím, prosím, to by bylo pěkné. Nejsem dosud lékařem a nemohu si už dávat platiti za svoje nepatrné rady. Těší mne, že jste měly ke mně tolik důvěry a obrátily se ke mně. A přeju slečince hodně zdraví."

Při těch slovech se zvedal a podával dívce ruku.

Pokusila se nesměle stisknouti mu pravici, a zase malé pýření přilétlo na její bledožlutý přepadlý obličej, zase v očích objevila se rosa.

„Vidíte," šeptala třesoucím se hlasem, a tiskla mu více ruku, „vidíte, kdybyste byl přijal aspoň ty košile — myslila jsem to upřímně — nebyla bych vám zůstala tak velkou dlužnicí."

Její tehdejší bolest, když jí Jandová zvěstovala medikovo zamítnutí, probudila se v ní jako nezahojená rána a zračila se v jejím obličeji.

Tentokráte medik to dobře pozoroval a nebylo mu pranic do žertu při té podivné výčitce. Zadíval se dobrácky na dívku a zavrtěl hlavou.

„Ano, byla byste se tím více namáhala a dříve byste byla nemocna. Ba ne, slečinko, dobře, že jsem byl tak nezpůsobný a odepřel, pokládám si to spíše za zásluhu, neboť jsem vám tím zachoval trošku zdraví."

Potom, tiskna jí slabě ruku a ukláněje se, dával jí s Bohem.

Úzké, bezbarvé rty švadlenčiny náhle se sevřely, oči se jí súžily, medik postřehl, jak násilím potlačuje pláč. Honem se odvrátil a všecek rozechvěn, boje se ohlédnouti, vycházel z pokojíka.

Ani téměř nerozuměl, když sousedka v kuchyni poníženě mu děkovala za pomoc a že nic nevzal za to od toho ubohého, chudého děvčete.

(Pokračování.)

Hry olympické 1896.

Zápisky ze druhé cesty do Řecka. Píše Gaston Humbert.

(Pokračování.)

4. dubna, na Bílou sobotu.

Nic není na moři, dnes zase klidném, z té velikonoční poesie, nikdo nepálí Jidáše, nikdo nezpívá Alleluja nebo Vespere autem sabati, aniž večer bude Vzkříšení a v oknech svíčky.

Vrcholky albánských kopců pokryty jsou sněhem a činí nad míru pěkný dojem, protože nezdají se tak pusty a holy, jako mi připadaly před dvěma léty, a protože se jasně odrážejí od modra nebe.

Na malý okamžik zastavujeme v Santi-Quaranta, stanici albánské a na loď přichází několik tureckých rodin. Usazují se na hořejší palubě, svoje haremy, to jest ženy a děti obepínají plachtami a šátky se všech stran, aby zvláště ženy se mohly volněji pohybovati při jídle a toaletě; mají s sebou bezmála celou domácnost, alespoň všecky polštáře a pokrývky. Proto také si Lloyd takových cestujících nejvíce váží: nemusí o ně pečovati tak jako o passažéry první třídy, pro které musí vydržovati celý aparát kuchařský a služebný a kdo ví co ještě; kdežto cestovné mezipalubníků připadá celé pokladně Lloydu.

Jedno děvče asi třináctileté zůstává nezakryto a můžeme dívati se, jak má jemnou pleť a ušlechtilé rysy, které však brzy povadnou, a krásné černé oko, jaké už několikrát poskytlo mi látku k několiřádkové exkursi do nejistých výšin poetického roztoužení.

... V tichém přístavu korfiotském kotví elegantní yachta Jejího Veličenstva císařovny Alžběty. Je všecka bílá, větrníky uvnitř jsou červeny a na okrajích zlaceny, všecka se leskne čistotou a barvy císařské vlajky, červená a bílá, se stejnou barvou vlajky viceadmiralské na přídě a dlouhého, úzkého praporečku na prostředním stěžni vesele hrají v té malebné symfonii, která se rozkládá kolem. Ten praporeček, který v lodní mluvě

arci má svůj určitý terminus technicus, bývá tím delší, čím delší cestu loď urazila a dámy z komonstva vyšívají naň jména všech přístavů, do kterých loď zakotvila.

Každý lloydový parník, tedy také náš, přiváží pro císařovnu vídeňskou pitnou vodu a skládáme jí tady osm velkých sudů; také drůbež a rozličné potřeby pro domácnost, vše pod adressou „Villa Achilleion“.

Vystupujeme jen na krátkou procházku a dr. Christomanos používá toho okamžiku a stavuje se v císařské ville, nám ostatním naprosto nepřístupné. Loučí se od nás profesor Lipsius a Benitz.

Potom zase jsme na moři a kosmopolitická směs, jakou tvoříme, slaví Vzkříšení Páně, ale tak, že nikdo nic neví a nepozoruje. Vzpomínám, jak u nás doma v tuhle chvíli, co my tady zasedáme ke dlouhému stolu, učiněnému to Babylonu řečí i smýšlením, rozestavují se na náměstí hasiči se stříkačkou a veteráni, rozsvěcují se svíčky, v duchu slyším známé hlasy velkých zvonů, vidím, jak školní mládež zahajuje dlouhý a zdlouhavý průvod, jak tovaryši se hmoždí s velikými a starodávnými cechovními praporci, nesouce jeden až na pěti žerdích jako nějaký vyvrácený dub... jak za baldachýnem, neseným vzácným magistrátem, jde nejdřív patronát, potom pan soudce a potom v pestré směsici literácký kůr, hezká děvčátka a staré báby...

Athleti američtí chovají se velmi střídmě: nepijí vína, leda málo a to ještě smíchaného s vodou a jedí jen málokterá z jídel, ve množství jen nepatrném. Provádějí všechnu životosprávu velmi vědecky a vypočítavě a s pohrdáním dívají se na německé turnéry, kteří po obědě, v temnu večera a na širém moři, zpívají na palubě turnérské a studentské písně až bůh brání. V tichém nočním vzduchu asi široko se rozléhá po mořské hladině rázný německý refrén: Bier her, Bier her, oder ich fall' um!... Málo šetří svých sil.

*

5. dubna, na neděli velikonoční.

V Patrasu nezměnilo se mnoho od těch sotva dvou let, co jsem je neviděl: leda že na náměstí přístavním přibyl velmi úhledný kiosk, po stránce hygienické velmi užitečný. Ranní hodina a sváteční den dodávají městu klidnějšího rázu: jen houfy nás přibylých oživují ulice s krámy vesměs zavřenými.

Slunce ještě nevyšlo, ale je teplo, příjemně, jako bývá u nás z rána v první polovici května.

Celní prohlídka zavazadel odbývá se velmi hladce, protože není žádné. Celníci propouštějí nás blahosklonným pokynem ruky, jako že je teď v Řecku výminečný stav — ve smyslu ovšem docela neobyčejném. Mají nařízení nečiniti cizincům, patrně ke hrám olympickým se scházejícím, žádných obtíží a překážek. Všaktě bude míti Řecko ze zlatých louisdorů, liber anglických a dollarů amerických jenom užitek a to dosti citelný: beztoho řecký kurs už trochu stoupl a za zlatý dvacítifrank dostáváme místo dřívějších 35 drachem už jenom 34. Přes to ještě poskytuje správa drah výhody a platím z Patrasu do Athén — za lístek s platností do 10.—22. dubna — jen 35 drachem (asi 10 zl.), v první třídě, za veliké zavazadlo jen 65 lepta, sotva 20 krejcarů.

Město se probouzí, okukují nás a z ulic ozývá se střelba. Slaví se velikonoc, letos na stejný čas připadající jako veliká noc katolická.

Vlak, nad řecké obyčeje dlouhý, je plný už od Patrasu, odkud provází nás hudební kapela až do Korintu. Pro účastníky řecké vypraví se prý vlak zvláštní, o něco později, což nám je dosti lhostejno. Pak v osm hodin vyjíždíme — krajem už známým, který přes to, že je jaro, teď trochu smutněji vypadá, protože vinice, táhnoucí se po celém tom jižním břehu zálivu korintského, ještě jsou holy, bezlisty, za to ostatní stromoví už se světle zelená a kvete.

. . . Proti mně sedí zpravodaj „Figara". pan Hugues Le Roux, jméno sympatické i nám Čechům. Není tomu dávno, co pan Hugues Le Roux prostřednictvím našeho pilného sběratele slovanských národních písní, pana Kuby, měl v Paříži přednášku o české písni lidové. V milé zábavě ubíhá čas rychleji než osobní náš vlak, se kterým chce se dokonce i předháněti druhý můj společník, doktor mediciny Sokrates Lagoudakis, v Paříži usedlý Řek, který jede do Athen jako zápasník o cenu v běhu marathonském. Povídá, že buď doběhne cíle první aneb padne na cestě mrtev. Všichni ti účastníci zápasů, které dosud znám, náležejí k intelligenci a myslím, že to je jeden z nejzajímavějších momentů reorganisovaných her olympických.

. . . Snad je toho příčinou ta vůně jižních stromů, silné jaro a náhlý ten přechod do plného jihu, že naši athleti stávají se nepokojnými, ne-li bujnými dokonce. Vylézají na každé stanici opačnou stranou, a běhají do polí trhat polní květy, přes to že to jsou Amerikáni smyslu prý výlučně praktického. Vlak už je hezky dlouho rozejetý, když jej dohánějí vyskakujíce svižně na stupátko, a konduktéři se křižují nad tou odvážlivostí.

*

V Athénách na nádraží tlačenice, hudba, deputace, vítání, nesčetně mnoho povozů atd. Přišel mi naproti pan dr. Streit, universitní docent a tajemník vítacího komitétu; ale unikám mu, vskočím rychle do fiakru a odjíždím do svého hôtelu, abych ještě odbyl nejnutnější návštěvy a ohlásil svoji přítomnost: u barona Coubertina, tajemníka výboru mezinárodního, a pana Philémona, který jako tajemník komitétu hellenského je duší slavností Athenských.

Dnes bylo jen odhalení sochy pana Averova, mecenáše řeckého, který na obnovení Stadia dal milion drachem. Socha z bílého mramoru stojí před vchodem do Stadia a athleti maďarští, kteří jsou zde již od několika dnů, položili věnec k jejím nohám. Získali si tím hned sympatii Řeků.

Zítra první sezení mezinárodního komitétu a první hry ve Stadiu, ve 3 hodiny odpoledne.

*

6. dubna, v pondělí.

Dnes 25. března podle kalendáře řeckého slaví Hellas výročí svého osvobození a proto na ten den byl položen počátek her olympických, ustanovený původně na 24. března či 5. dubna, — snad aby všecko mělo slavnostnější ráz. To podařilo se Řekům dokonale, ačkoli ozývaly se proti tomu protesty dosti hlučné.

Všude hudba, hned časně z rána, tak že i kdo nechtěl musil vstávat, nálada všude sváteční a povznesená, nejvíc ovšem na náměstí konstitučním, kde je královský palác, největší kavárny a hôtely. Vojsko tvoří špalír, trochu pohodlný a kamarádský, a náčelník vojenské policie, plukovník generalního štábu, bodrý pan Ifikrates Kokidis nevědél si jiné pomoci nežli že poručil kočímu svého fiakru, aby vjel do obecenstva. Tento řízný nápad byl přivítán obecenstvem s upřímnou veselostí, tím spíše, an kočí jej provedl velice opatrně tak, že když z obecenstva vyjel, zase všecko zůstalo při starém. — Špalírem začaly se trousiti kočáry vysokých hodností, ulicí Hermovou ku kathedrále, ku slavnostním bohoslužbám, k nimž král byl ohlášen na hodinu desátou. Přesnost je zdvořilostí králů vůbec a řeckého zvláště tak, že když kralevič byl projel špalírem k zámku ohlásit, že vše je připraveno, rázem desáté hodiny vyjel slavnostní průvod, jaký vídají Athény jen tuto jednou do roka a pak při příčinách docela zvláštních.

Napřed diplomaté a ministerstvo — starý president Delyanis sedí sám a trochu zasmušile — členové parlamentu s předsedou Zaimisem, pak četa tmavozelených husarů, sic málo husarsky si počínajících; nejeden činí dojem, jako by se mu chtělo koni přes hlavu. Nemějme jim toho za zlé: Řecko svým terrainem kopečnatým a kamenitým nemůže býti vlastí dobrých jezdců. Dosti daleko za nimi dva dvorní furýři v modrobílých livrejích a posléze ve voze čtyřspřežném, à la Daumont, král, králová, princezna Marie a velkokníže ruský Jiří Michajlovič, ode včíra její ženich. Statná jeho postava s černým silným knírem a ruská nádherná uniforma obrací na sebe obecnou pozornost: smím-li tak říci čiší z něho cosi velikého, obrovského a mohutného, co cítiti lze z celé Rusi . . .

Král pozdravuje a králová, lorgnetem prohlížejíc špalír lidu, kýve přívětivě, — ale neslyšíš ani hlásku, vyjma povely vojenské a signály trubačů . . . Lid se dívá na to všecko jen jako na divadelní scénu němě a tiše, ostatek s uspokojením a libostí, jakou vzbuzuje vždycky podívaná na rozvinutý lesk, uniformy zlatem obšívané, pěkné koně, čistě vyšperkované, kočáry, a bílé, nádherné toalety dámské. Nikdo nevolá slávu, nikdo není nadšen, — protože rod královský, ač velmi oblíbený, nemá ještě těch tradic, nevykonal tolik, jako rody královské jinde, kde jimi země stojí nebo padá ve své slávě. Vedle mne stojí dva Němci a poslouchám mimoděk, jak si povídají, jaké to bývalo volání, když císař Vilém za podobných příčin projížděl ulicemi Berlína.

Korunní princ jede vedle královského vozu koňmo, pak následují ostatní členové rodiny královské, kočáry dvorského komonstva, a nová četa husarů zavírá průvod, který přechází . . . a asi za půl hodinky se vrací — opravdu tak, jako na jevišti.

*

O půl druhé má mezinárodní výbor pro reorganisaci olympických her první svou schůzi.

Roku 1894 v červnu byl v Paříži kongres všech přátel tělesného vývoje, tedy i athletiky, tělocviku a ušlechtilého sportu, na kterém usneseno, obnoviti hry olympické a pořádati je r. 1896 v Athénách. Pro

širší působnost byl zvolen nejdřív výbor mezinárodní, skládající se ze 14 členů, příslušníků rozličných národů civilisovaných neb států, — pokud účastnili se kongresu, — který podle možnosti pracoval o tom, aby myšlénka her olympských nabyla půdy a porozumění a snažil se získati účastníky pro zápasy olympické. — Členové tohoto sboru dosud většinou ani se neznali a scházejí se dnes poprvé k dílu, které na jejich základech postavilo zvláštní komité athenské, pod předsednictvím řeckého následníka, diadocha Konstantina.

Z výboru je nás při první té schůzi sedm, všichni, kteří jsme přítomni v Athénách, a sešli jsme se v nádherném saloně velikého Hôtelu de la Grande-Bretagne: president Bikélas, spisovatel, jedna z nejpopularnějších osob v Athénách a snad v celém Řecku, stařičký ruský general Butovskij, ředitel ruských škol vojenských z Petrohradu, komandant Viktor Balck, první profesor na ústředním královském ústavě tělocvičném ve Švédsku a předseda jednoty tělocvičných spolků švédských, Frant. Kemeny, ředitel realky v Buda-Pešti, Dr. Willibald Gebhardt, jehož znám již z cesty, a posléze nejvíce vynikající člen, Francouz baron Pierre de Coubertin, duše všeho podniku a také původce kongresu. Poněvadž hned po schůzi odjedeme do Stadia ku zahájení her, jsme všichni ve slavnostních úborech, pokud ostatních se týká, plni vysokých řádů.

S jistou dávkou lítosti referuji, že moje snahy, získati v Čechách půdu pro účastenství v těchto hrách, minulo se se vším účinkem a skoro se stydím říci holou pravdu, že na všecko moje psaní a zvaní nedostalo se mi z veliké, ba z největší části ani odpovědi . . .

Ustanovuje se program nejbližších schůzí, které budou alespoň ob den, a odjíždíme pak do Stadia.

Místo, kde odbývaly se kdysi hry hellenské, ještě asi před rokem bylo docela pusté a jen v pravo a v levo od tohoto hlubokého údolu byly stopy starých zdí, snad ještě zbytky těch, jimiž Herodes Attikus, bohatý řečník athenský a Řek římský, okrášlil toto závodiště tak nádherně, že říkalo se, že jejich mramorem lomy pentelické již jsou vyčerpány. Roku 1869 a 1870 bylo pozadí Stadia nákladem krále Jiřího odekryto a i tu našly se stopy starých základů. Ostatek náleží historie tohoto místa do řeckých starožitností a jenom nejnovější jeho dějiny musí poutati kde koho proto, že zmíněný již řecký mecenáš Jiří Averov, kupec žijící v Alexandrii, jakmile uslyšel o projektu olympických her v Athenách, hned pojal myšlénku obnoviti k tomu cíli Stadium. Ještě v srpnu předminulého roku byl bych tudy šel bez povšimnutí, kdyby Baedeker na toto místo nebyl upozorňoval — dnes zůstal jsem všecek zmámen vida obrovskou tu arénu, v níž najde místa přes 60.000 osob.

Ten pan Averov vydělává ohromné peníze snad jen pro Řecko, nikoli pro sebe. Svému rodišti, městečku Mezovu, dal asi milion drachem na školy, kostel a nemocnici, v Evelpidech vystavěl vojenskou školu, athenské polytechnice dal půl milionu drachem, ministerstvu Trikupisovu půjčil nezištně dva miliony dr. atd. atd., a nežádá za to žádných poct a oslav, třeba že všude na ulicích vykřikují prodavači Averovových obrázků: *„ἡ φοτογραφία τοῦ Ἀβέρου“*, nebo *„ἡ ἰκονογραφία τοῦ Ἀβέρου“* až uši brní.

Z obrázků těch a z illustrací v novinách znám tak starého pána, jako bych jej od jakživa vídal.

Stadium (či s řeckou koncovkou Stadion) má tři vchody, před hlavním, prostředním, stojí vojenský špalír, očekávající krále. Před stadiem na stožárech prapory a znaky Řecka jakož i zápasících národů, socha Athény, Apollona a athleta, metajícího diskus. Po obou stranách obrovské bronzové trínožky.

Avšak nelze popsati pohled, jaký poskytovalo Stadium uvnitř, kdy obsazeno bylo až na několik prázdných místeček celé. Však to, co scházelo, bylo na výšinách kolem kol, na místech bezplatných, a tam tísnila se hlava vedle hlavy tak, že na první pohled ani jsi nepoznal, že tam jsou lidé: ta massa nepřehledná a poměrně daleká byla docela nehybná. Pořádek zachovává vojsko způsobem právě tak pěkným, jako vlídným. Policistů v tmavorudých kabátech viděti jen velmi málo.

Na sedadlech nejpestřejší směsice lidu městského a venkovského v krojích národních, pestré a světlé toalety damské, jarní, uniformy vojáků a lesklé zlato důstojníků, jichž parádní chocholy červené, modré a bílé rozesety jsou po Stadiu jako květy po lukách. Pravda-li, že duše lidská je nesmrtelná, co říkají tomu asi duše starých Athéňanů, Themistoklova, Sofoklova, Demosthenova . . ., které přec musí vznášeti se tady někde nedaleko Akropole?

Ministři, hodnostáři, komitét mezinárodní a místní shromažďuje se u vchodu, očekávaje příchod královské rodiny. Přicházejí následník princ Konstantin, vévoda ze Sparty, předseda místního komitétu helléuského, v uniformě generála infanterie, princ Jiří jako námořnický komandant a princ Mikuláš v uniformě setníka. Pan Bikélas nás představuje a Jeho král. Výsost následník vlídně se mne vyptává po německu na můj příjezd a dojmy z Řecka, princ Jiří a Mikuláš pak po francouzsku na účastenství Rakouska. Však v tom již přicházejí špalírem vojska Jejich Veličenstva, princezna Marie se svým ženichem, princové Ondřej a Krištof — prostě a nenuceně, tak jako vladaři, kteří milují svůj lid a vědí, že jsou milováni. Vojenský signál třepetá se vzduchem, čtyři kapely, rozestavené v konistře, závodišti, jedna po druhé hrají řeckou hymnu, a král a králová, princové, dvůr a za nimi všechen průvod, který je očekával, ubírá se středem Stadia ku *ςφενδόνη* (sfendóne), pozadí Stadia, kde jsou královské trůny.

Obecenstvo vstává volajíc „*Ζήτω βασιλεύς!*“ (zitó basileos), ať žije král!

Král usedá a korunní princ stoje naproti má k němu řeč, o níž ti, kteří rozuměli zvučným řeckým slovům, proneseným pěkně a jadrně, tvrdí, že byla velmi hezká. Princ odevzdával Stadion králi a prosil, aby zahájil slavnosti prvních těch her, načež král odvětil: „*Μετ' ἀφάτου χαρᾶς κηρύττω τὴν ἔναρξιν τῶν πρώτων διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ζήτω τὸ Ἔθνος!*“ — že s nevýslovnou radostí prohlašuje zahájení prvních zápasů olympických. Ať žije národ! A provolání to opakováno z tisíce těch hrdel . . .

A po olympické hymně od skladatele Samary (na slova Palamasova), zpívané velkým sborem 250 pěvců a sehrané ode 4 velkých kapel, která musela býti opakována, když skladatel, sám dirigent toho velikého tělesa, za hlučného volání Euge! Euge! se vzdálil, počaly hry . . .

Nelze tuto popisovati podrobně všechen průběh vlastních zápasů a jen všeobecně poznamenávám, že dnešní zápasy athletické byly přípravné závody v běhu 100 m (vítězové každého ze tří oddílů budou ustanoveni pro poslední zápasy odbývané v pátek) a že dnešními vítězi ve skoku trojnásobném byli J. B. Connolly, Suffolk Athletic Club ze Spoj. Států Severoamerických, který skočil 13 m. 71 cm. (Francouz A. Tufferi 12·62 m.), v házení diskem R. Garrett, rovněž Američan, z Princetonu, který hodil diskus do vzdálenosti 29·15 m., proti řeckému athletovi, který dosáhl vzdálenosti 28·955 m. Než způsobem, kterým házeli diskos Řekové, lehkostí a elegancí vynikli daleko nad ostatní.

Amerikáni volají vítězům svoje hip, hip, hurá a Řecku *χίπ! χίπ! χίπ! Οὐρααα Ἕλλας!*

Pak byl ještě přípravný běh na vzdálenost 400 a 800 metrů. Zápasů účastnili se vedle Řeků a Američanů Francouzi, Němci, Angličané, Maďaři, Dánové, po jednom zápasníku z Australie, Chili a Švédska.

Ἡ Α. Β. Ὑ. Ὁ Πρίγκηψ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Jeho Král. Výsost princ Jiří je *Πρόεδρος* čili president sboru eforů čili dozorčích a soudců *ἀγωνοδίκαι*; *ἀλυτάρχης* čili ředitel her a závodů je pan Konstantinos Manos, *ἀφέτης*, starter pan *Σ. Ἀρβανίτης*, S. Arbanitis, *ἐπισημὸς χρονομέτρης*, úřední chronographeur, pan Charles Perry. Pánové ti nechodí v chítonech a sandálech, nýbrž v cilindru neb uniformách.

. . . Je to dojem podivně mohutný, zvláštní, který jímá diváka při této slavnosti na staré, klassické půdě, prosáklé ušlechtilostí. Mimoděk cítí člověk, že ač obnovena je jenom věc stará, tohle je něco docela nového, zvláštního, jako cosi, co vzchází člověčenstvu jako předzvěst lepších, nekrvavých časů . . .

Než nemám teď času k úvahám a musím letem stopovati všecko, pokud jen možno. Snadné to není, protože z těch zpráv velmi četných žurnálů, které přinášejí podrobná data i obrazy, nerozumím skoro ani slovu. Za to řečtí žurnalisté jsou nad míru ochotni a přívétivi, hotovi ku kterýmkolivěk výkladům a v kteroukoli chvíli. I v pozdních hodinách večerních přijímají rádi návštěvy zvědavého cizího reportera.

Mezi dekoracemi praporovými vidím barvy všelijaké — jenom rakouských velmi málo.

*

Večer.

Město je illuminováno a ulicemi, v nichž všecka jízda je zastavena, procházejí davy provázené hudbami dlouho, dlouho do noci.

*

7. dubna, v úterý.

Odbývám povinnou objížďku městem, po návštěvách, a zapisuji se do vyložených knih a archů v paláci královském a následníkově.

Zatím v Zappeionu, budově výstavní s rotundou sice nevelikou, ale velice příhodnou (budovu vystavěli darem Athéňanům bratří Zappasové r. 1888), odbývají se zápasy šermířské fleuretem, kordem a šavlí mezi Řeky a Francouzi; jen jediný je zde Rakušan, pan A. Schmal z Vídně. Předsedou sboru soudcovského je pan A. de la Frémoire. Ale přihlášek je mnoho a musí se v závodech pokračovati.

V jednu hodinu zase sezení mezinárodního výboru a odpoledne ve 3 hodiny nové zápasy athletické ve Stadiu. Král, který i dopoledne byl při závodech šermířských, přijíždí opět s veškerým rodem. Dnes odbývá se nejdříve běh 110 metrů s překážkami, *μέτ' ἐμποδίων* (skokem do výšky, při kterém v 1. serii vítězí G. T. S. Goulding, Closter Athletic-Club z Anglie, ve 2. serii F. Reichel, Raimg-Club de France, ve 3. T. P. Curtis a ve 4. W. W. Hoyt, oba Američané. Rozhodný běh mezi těmito čtyřmi bude v pátek. — Amerika vítězí i ve skoku na dálku (*ἅλμα εἰς μηκός*): E. H. Clark 6·35 metrů R. Garrett 6 m., v běhu konečném či rozhodném 400 m., *τελικὸς δρομός*, T. E. Burke z Bostonu za $54^1/_5$ vt., i v házení 7 kg. koule, *σφαῖρα*, kterou Garrett mrštil do dálky 11·22 m. Ostatek pěkně s ním konkuroval Řek Gurkos. — Ve zvedání břemene, *ἄψις βαρῶν*, zvítězil celkem Angličan Eliot z Londýna, který jednou rukou zvedl 71 kg., oběma 110 kg., kdežto Dán V. Jensen z Kodaně jednou rukou 57 kg., ale oběma 111 kg. — Posléze ve běhu 1500 m. první byl E. X. Flack z Australie (za 4 m. $33^2/_5$ vt.), druhý A. Blake, Američan, a třetí Francouz Lermuriaux.

Anglická raça vůbec a Američané zvláště jeví rozhodnou převahu v athletice, tak jako jeví obdivuhodnou sílu životní. Bezděky porovnávám a hledám souvislosť . . . Mají velikou jistotu chování a vystupování, často bizarní. Jeden ze zápasníků amerických s čímsi nebyl spokojen: beze všech okolků obrátil se hned na předsedu prince Jiřího, a poněvadž ten od něho byl odvrácen odcházeje, šel za ním — poklepal mu na rameno, tak jakby učinil kterémukoli Yankejčíku tam doma . . . Druhý, protože mu bylo chladno v lehkém úboru athletickém, chodí po Stadiu v županu docela důkladném . . .

Němci, kterým doposud se nedařilo a kteří jsou sklíčeni, doufají, že zvítězí v tělocviku. Řekové netají se valně svými slabými sympatiemi k nim a kdykoli se jim něco nepodaří, tleskají posměšně. Národní barvy jejich obleku, červená bedra, bílý život a černé spodky nevkusně se nesou. —

Stadion bylo stejně plno jako včera.

*

Nerozumím dobře té kráse, které obdivovaly se dnes večer athenské davy, když byla illuminována Akropolis. Z temna noci sic pěkně vynikal Parthenon a Erechtheion na černé skále, nejdřív ve světle bílém, pak v effektnějším ohnivém, tak že vypadalo to, jako by ty trosky dohořívaly, cely ještě rozžhaveny — ale připadalo mi to jako zneuctěním těch krásných zbytků, jen aby lid měl nač dívati se. Proč burcují je ze staletého, svatého klidu, když ještě k tomu illuminace je dosti chatrna?

Obecenstvo přihlíží klidně, nikde žádné Ah! našich předvečerů svatojanských, a když někde někdo se odváží dávat potleskem své potěšení na jevo, hned sykot se všech stran jej umlčí.

Podivuhodně klidní jsou Athéňané — jakoby byli bůh ví kde na severu a nikoli na jihu palčivém už teď, na dubnovém slunci. Jakoby nevěděli ani, co to je enthusiasmus.

*

Mnoho je fiakrů v Athénách, mnoho novin — hlavně však *Ἀκρόπολις*, *Ἄστυ*, *Ἐφημέρις*, *Σκρίπ*, *Ἑστία* — a mnoho pěkných důstojníků s mohutným černým knírem a pronikavýma očima.

*

8. dubna, ve středu.

Dopoledne zahájena střelba, *ἀγῶνες σκοποβόλης*, za předsednictví prince Mikuláše, při níž vynikají řečtí důstojníci, a odpoledne tetelili jsme se zimou ve Faléru, na nové závodní dráze cyklistické ve Velodromu čili *Ποδηλατοδρόμιον*, velmi krásně a nákladně upravené, plné 3 hodiny, 8 minut a 19 1/5 vteřiny, za který čas Francouz L. Flammeng, po řecku *Φλάμαν*, mladý, černovlasý hoch, člen klubu Association Vélocipedique Internationale de Paris, projel dráhu 100 kilometrů s obdivuhodnou vytrvalostí a klidem; druhým byl Řek Kolettis, kterého Řekové z radosti, že Řek byl aspoň druhým, nosili pak po závodní dráze na ramenou.

Kolem třetí přichází k závodům cyklistickým, *ποδηλάτικοι ἀγῶνες*, všechen dvůr, vyjma královou, za to však po pravici princezny Marie kráčí král Alexandr Srbský, který přijel dnes dopoledne. Je postavy nepatrné, s černým knírkem na tváři poněkud osmahlé a připomíná silně na svoji matku Natalii. Mnohem skvěleji vypadá jeho komonstvo v lesklých uniformách a se zlatými epauletami; je mezi nimi také srbský ministr války.

Mluví se všelicos o vysokém politickém významu královské návštěvy; zlé jazyky zdejší škodolibě si povídají, že král přišel se ucházet o princeznu Marii, která dřív ještě, než přišel, zasnoubila se s velkoknížetem ruským, nepokládajíc bezpochyby trůn srbský za zaopatření dost solidní. Odnesl to ovšem nešikovný srbský vyslanec, který bez odkladu musel se z Athén odkliditi, dřív ještě, než přijel král.

. . . Srdečný, ba demokratický poměr mezi královskou rodinou zdejší a lidem je až neuvěřitelný. Král přicházeje dnes ke tribuně podává ruce v pravo v levo pánům i dámám, potom, chce-li promluviti s některým známým poddaným na blízku stojícím, vstává bez okolků ze svého místa v pavillonu — a jde ke svému poddanému; princové mísí se docela volně mezi lid a když některý z nich s někým dobře se baví, nakupí se kolem houfec lidí, general vedle prostého muže z lidu, snad cidiče bot, a nikde není policajta, který by někoho odháněl.

Princové chodívají po ulicích bez průvodu a neznáš-li jich, pokládáš je za kteréhokoli obyčejného důstojníka; nanejvýše že časté pozdravování obecenstva je ti nápadno. — Když někdy král ve Stadiu něco chtěl vzkázati princovi Jiřímu, na příklad aby si pospíšili a zápasy šly rychlejším tempem, poslal tam prince Ondřeje, asi 13letého, který se rozběhl po Stadiu, věc vyřídil, a zase běžel nekrálovsky zpět. Odbylo se to bez generalních neb křídelních pobočníků a k obecné spokojenosti. — Nedivíme se tomu všemu, uvážíme-li, že v Řecku není žádné šlechty . . .

Po závodech cyklistických jsou *ἀγῶνες λόν-τενις*, t. j. lawn-tennis, a obecenstvo, které nenalezá na tom záliby a tomu nerozumí, se rozchází.

*

Papírky, kterým tady říkají peníze, vesele lítají z kapsy ven. Za dvacet franků zlatých dostaneš šest až sedm potištěných proužků, jež možno rozděliti tak jako pruh poštovních známek, nebo jako blahé neb neblahé paměti staré naše papírové desetníky, každý na pět drachem. Myslíš, bůh ví co nemáš, tolik papíru, a není to nic. Obecně sic počítají na tyto drachmy a lepta, ale na poště na příklad platíš za známku znamenanou 25 přece jen 30 lepta obyčejných!

Vláda dala natisknouti zvláštní serii poštovních známek s kresbami vztahujícími se na olympické hry a dělá s nimi znamenité obchody.

Kupuji cosi v nějakém krámě a podávám 10drachmovou bankovku. Prodavač má mi dodati 8 drachem, ale má jen tři drachmy drobných. Rozpaky však nejsou valné: rozstříhne prostě 10drachmovou bankovku a podává mi jednu polovičku.

*

Dostávám pozvání s královskou korunou v levém rohu. Je francouzské:

Le Maréchal de la Cour par ordre de Sa Majesté le Roi a l'honneur d'inviter Monsieur .... pour le diner du Palais le $^{28}/_{9}$ du mois de $\frac{\text{Mars}}{\text{Avril}}$ à 8 heures, en habit.

Palais d' Athènes. Une réponse est demandée.

*

9. dubna, ve čtvrtek.

Mezinárodní výbor má plné ruce práce. Nejen že podepisuje adresu korunnímu princi a chystá princezně košík květin, ale ustavuje se pevněji ve svých základech a pracuje pro budoucnost. Baron Pierre de Coubertin oznamuje, že v Paříži pro zápasy r. 1900 ustavil se již komitét 24členný pod protektorátem samého presidenta, a vláda že povolí 3 miliony franků, ba že je ochotna ve případě potřeby povoliti i více.

Dovídáme se, že všechny čelné vlády cítí potřebu učiniti něco pro tělesný rozvoj a fysickou výchovu své mládeže, která patrně je svými tělesnými silami v úpadku.

Běží o to, ustaviti mezinárodní unii všech spolků sportovních v nejširším slova smyslu, tedy také tělocvičných a athletických, které se zajímají o výchovu tělesnou a zdá se, že se to podaří společnému úsilí.

Dopoledne jsou v Zappeionu opět zápasy šermířské, šavlí. Vítězí Řekové, ačkoli Rakušan Schmal drží se velmi statně.

Odpoledne *ἀγῶνες τῆς Γυμναστικῆς*, závody tělocvičné, ve které skládají Němci všecku svou naději, dosud trpce sklamanou. Že zde nejsou naši Sokolové!

*

Odpoledne.

Naděje nesklamala, ale německé vítězství poskytovalo divadlo velmi veselé ...

Nejdřív ještě — ovšem opět za přítomnosti královské rodiny i jejího hostě krále Alexandra srbského — odbyly se závody v běhu, při kterých se súčastnili jen vítězové ze závodů předešlých. Na dráze 800 m. první je Australan Flack za 2 minuty 11 vteřin, druhý Maďar Dani, třetí Řek Golemis.

Sbor eforů rozmnožuje se o nového hodnostáře: *ἐφορὸς τῶν γυμναστικῶν ὀργάνων*, komisaře tělocvičného nářadí E. Gieta, a začínají se cvičení gymnastická: tři čety, dvě řecké, jedna německá, cvičí na bradlech (*ὁμάδες δίζυγον*), a když porota přiřkla cenu četě německé, skládající se z 10 mužů, a na stožáru zavlála na znamení německá vlajka, celým Stadiem zabouřil hluk nespokojenosti. Laikům ve hledišti se zdálo, že Řekové provedli lépe svou věc a sykot, pískot a volání ozývá se se všech stran. Na hrazdě cvičí jen jedna četa, *ὁμὰς μονοζύγον*, německá.

Ale dlužno uznati, že Němci provádějí tělocvik velmi pěkně, přesně do nejmenších podrobností a beze všech zbytečných effektů, pěkných jen pro oko, ale neužitečných. I pochod na cvičiště odbude se s řízností vlastní jen pruskému vojsku, ač sotva lze pokládati vyhazování lýtek a tělo při tom nepřiměřeně zkroucené za něco krásného.

Později Řekové, zdá se, smířili se s německým vítězstvím a usmířil jejich antipatie malý jeden zavalitý turner, krátkonohý a plešatý, který kdykoli se objevil, způsobil salvy bujného smíchu. Volají naň *Μπράβο Σιοῦμαν* — bravo Schumann!

Právě on, K. Schumann, vítězí při skoku na koni, *ἱππικὸν ἐφαλτήριον*, po něm L. Zutter, Švýcar. Švéd Sjoeberg byl snad zvyklý na vyššího koně a vzav příliš veliký rozběh, padl jak široký tak dlouhý. Zutter vítězí pak na koze, druhým je Němec Weingaertner.

Veliký je jásot a radost řeckého lidu, když na kruzích — *κρῖκοι* — prvním je Atheňan Mitropúlos. Lidé vstávají ze svých sedadel, mávají kloubouky, vyhazují je do výšky, athleti řečtí nosí vítěze po konistře a mají z toho gaudium jako děti. Čemuž nijak nediví se ten, který zápasům je přítomen od začátku: jeť to první vítězství řecké.

Odbývají se ještě jednotlivá cvičení na bradlech a na hrazdě, kde vítězí opět Němci.

Dnes je však počasí docela zimní, jak tvrdí Athéňané; je ještě sychravěji než včera, zvlášť když slunce zašlo. Pokud ještě svítilo, bylo lze snésti venkovský vzduch, ale potom, k večeru, bylo nutno odložiti zbytek zápasů, lezení na provaz, *ἀναρρίχησις ἐπὶ κάλω*, na zítřejší den, na pátek.

*

Lístky do Stadia po 1—2 dr. prodávají prodavači na ulici. Mají tam své stolky s vyloženým plánem, aby každý mohl si vybrati sedadlo.

Způsob, kterým žurnály athénské seznamují čtenářstvo s vynikajícími osobnostmi, s athlety atd. je velmi jednoduchý a silně americký. Poněvadž není týdenníků illustrovaných, listy denní v každém čísle přinášejí prosté, na rychlo zjednané dřevorytiny, na kterých ovšem podobnost omezuje se většinou jen na kabát, límec a kravattu; nanejvýše ještě podle kníru nebo střihu vousů poznáš toho kterého pána.

*

Večer.

Hostina u krále.

Z novin už vím, že tam bude prostřeno pro 160 osob a že hostina je ku poctě krále Alexandra.

Před 8. hodinou rychle shromažďují se hosté do velkého přijímacího sálu, bílého, se zlatými ornamenty, s obrovskými zlacenými lustry a velkými zrcadly při stěnách, dekorace celkem prostá, ale nad míru elegantní. Vítá dvorní maršálek Paparigopulo a jeho paní. Samá uniforma, samý lesk, samé zlato, stříbro a drahé kamení, řádové stuhy všech barev, kabáty všech odstínů, ale vesměs plny bordur, řádů a hvězd tak jako na nebi za jasného večera, dam celkem velmi málo, jen dámy dvorní ze suity královské a princezny. Fraků černých po řídku, ještě méně neohvězděných, panenských. Pozdravuji pana Huguesa Le Roux, některé pány známé již ze Stadia a dávám se představiti některým hodnostářům, u kterých předevčírem jsem odevzdal visitku, zejména jich Excellencím vyslanci rakouskému a ministru vyučování, kteří mi jsou nejblíže a prosím dvorního maršálka, aby mi vykázal místo. Na plánu, který má v ruce, určuje mi přesně, kam se mohu odebrati hned, poněvadž až přijdou královské a jejich družiny, musíme býti všichni na svých místech. Ohromná podkovovitá tabule nestačí a ještě u prostřed je stůl.

Krátce po osmé hodině zazní fanfára a přichází dvůr, oba králové, králová, princové a princezna Marie a jejich suity, vesměs v lesklých uniformách, král Alexandr v tmavorudém kabátě s épauletami, a nádherných úborech, a hostina začíná za veselého jakéhos pochodu královské kapely.

Menu:

Potage à la Reine.
Petits patés, à la Parisienne.
Poisson au Vin de Décelie, S^{ce} Anchois.
Noix de Veau, à la Pompadour.
Croustades de Mauviettes, à la Financière.
Foie-gras en Belle-Vue.

—

Punch à la Romaine.

—

Dinde rôtie, au Cresson.
Salade de laitues.
Fonds d'Artichauts, à la Lyonnaise.

—

Glaces panachées.
Fruits et Dessert.

—

Sherry; Haut Sauternes; Rudesheimer; Ch. Léoville 1870;
Clos Vougeot 1869; Césarewitch; Portwein et Malvoisie.

Když s tím se vším jsme bez úrazu hotovi, odcházíme do vedlejšího sálu, kde odbývá se cercle a nastává trapná chvíle netrpělivého očekávání všem těm vysokým hodnostářům. Ráčí-li Veličenstva je osloviti a co a kterak jim to povědí? Ten úzkostlivě tlačí se do popředí, onen nadbíhá vysokému a nejvyššímu panstvu, jen aby jejich zraku neušel a oddychuje spokojeně, když na něj padl paprsek královské přízně . . .

Oddychuji také, když dostalo se mi té milosti býti představenu a oslovenu od Jeho Veličenstva, protože pomalu budu moci se vytratiti. Král Jiří je velmi milostiv a hostitelem zvláště vlídným. A také princové baví se s kýmkoli nenuceně.

Král Alexandr si ze přítomných opatrně vybírá. (Dokončení.)

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Pokračování.)

Umělecký soudruh Weidlichův byl Ant. Lhota, jemuž souzeno bylo, aby svou uměleckou slávu o kolik decenií přežil; žije posud klidně v ústraní na rohu Lazarské a Spálené ulice v Praze. Lhota není ovšem moderní umělec, kdežto — zejmena v mezích naší domácí historie — v letech čtyřicátých a padesátých nebyl o nic menším, než celá veliká řada jeho soudruhů. Nebyl arci ovšem také o nic větším.

Řada žáků a professorů kreslení, které jako corrector a professor akademie vychoval, jest obrovská a hledejme kdekoliv, nenajdeme stopy jeho vlivu. Ze žáků jeho stali se vesměs umělci a Lhota sám zůstal daleko za nimi.

Životní dílo jeho jest chudá apotheosa katolictví. Maloval Krista a Marii, svaté a světice, ale nestal se přece malířem „z boží milosti", nýbrž svou vlastní neúmornou pílí. V obrazech, které maloval, vidíme pouze jeho ruku a mozek, kdežto nitro a duše úplně se ztrácí.

Dokladem k tomu jest hned jeho první dílo, jímž roku 1839 na veřejnost vystoupil; když mladý umělec, s takovými aspiracemi jaké měl Lhota a za souhlasu všeho obecenstva, kritiky i laiků, nedovede si „poslední soud" představiti jinak, než pomocí Rafaelovy „Disputy" a Corneliových fresek, zbývá arci malá víra v jeho umělecký talent. Na kartonu tohoto „posledního soudu"*) můžeme krok za krokem stopovati, jak Lhota komponoval a odkud jakou figuru vzal; celek svědčí o chudobě myšlének a nedostatku výtvarné fantasie, omezené na šablony a formy dávno vypracované, prostě přejaté a zkomolené.

Další jeho díla ukazují sice víc samostatnějšího studia těla a draperií, ale chudá, prosaická linie jejich jest přece protivou vší individualnosti, bez níž umělec v proudu vývojném postrádá všeho zvláštního významu.

*) Freska dle tohoto kartonu zhotovená v chrámě sv. Víta v Praze, byla později odstraněna a zničena.

Ant. Lhota: Nanebevstoupení Páně.
(Tempera v kapli ústavu slepců v Praze.)

Lhota byl muž, jenž formoval hromadné ideály katolicky devótního plébu uměleckého; vzal co tu bylo a maloval variace. Tak činili všichni jeho kollegové a proto není Lhota sám nikterak zodpovědným za tvůrčí impotenci školy Tkadlíkovy a hledáme-li někde zodpovědnost, najdeme ji v těch kruzích, které Lhotovi svěřily vedení mladé generace. Tak stal se Lhota s ledovým srdcem vůdcem nepokojné mládeže a hasil střízlivým názorem světovým rostoucí jejich vášně právě tak, jak činili to jeho vlastní učitelé.

Za Führichem šel Lhota příliš pozdě a dejme tomu, že by ho byl i dostihl, nestal by se tím přece nikterak vynikajícím umělcem. Mimo to ve vroucnosti a intimitě citu Lhota Führichovi nikdy se nevyrovná. Nazarénství bylo i Lhotovým neštěstím; nehleděl na bibli a evangelia okem moderního umělce, jenž formuje své vise a svou subjektivní víru v boha, nýbrž okem, jež zastřeno bylo nakupenými, šedými parami staleté katolické tradice, okem nacvičeným autoritou církevní; z toho důvodu byl Lhota pouze řemeslníkem, jenž strojil kostelní rekvisity dle přání duchovní správy a jemuž autentický výklad malovaného místa byl přednější než jakákoliv umělecká samostatnost.

Když Vereščagin se svými obrazy meškal v Praze, byl Lhota uražen jeho profánní koncepcí sv. rodiny a při banketu jménem katolicismu proti koncepci té se ohradil. Vzbudilo to humor, ale humor nemravný, jehož terčem byl stařec. Pravda, Lhota mluvil jako kněz, ale myslím, že nikdo neměl se smáti, aspoň ne přímo se vysmívati. A k tomu přinesl jeden humoristický list obrázek, kde Vereščagin nakreslen jako obr a Lhota jako zcela nepatrný maličký človíček.

Dnes stanovisko Vereščaginovo patří minulosti a Lhotovo také a třeba dodati, že oba měli pravdu pokud se týče realisace vlastních disposic duševních; jeden byl umělec větší, druhý menší, to prozatím nic, ale Lhota projevil se jakožto konsekventní charakter a to není směšno, třebas by v tomto případě projev jeho svědčil o slabém uměleckém nadání.

Poněvadž záležitost tato veřejnosti úplně jest neznáma, cituji dopis Lhotův adresovaný na Vereščagina do Paříže 3. října 1886: „Den před otevřením výstavy Vašich jistě vynikajících obrazů byl jste tak laskav promluviti se mnou kriticky o obrazech, které jste maloval, totiž o sv. rodině a o z mrtvých vstání Krista, které sice ne v Praze, ale ve Vídni byly vystaveny. Jak jste pozoroval, lišily se náhledy naše vzhledem k pojmutí těchto biblických themat značně od sebe. K ospravedlnění svého náhledu o domnělých skutečných bratřích a sestrách Kristových, zmínil jsem se o jednom biblickém textu, ač v okamžiku rozmluvy evangelista a jeho kapitola nepřišli mi právě na paměť. Na Vaše výslovné přání slíbil jsem Vám zaslati toto biblické místo a dovoluji si v následujícím tomuto přání vyhověti. Evang. Marcus, kap. III. v. 35 — řekl Ježíš — „„neboť kdo vůli boží koná, ten jest mým bratrem a mou sestrou a matkou . . .““

Prosím, aby dovoleno mi bylo podotknouti ještě něco.

Ve čtyřech evangelistech nenašel jsem nikde ani nejmenší poznámky, že Kristus z hrobu dveřmi vystoupil. Všechna čtyři evangelia mlčky pře-

cházejí skutečný akt z mrtvých vstání — jest to patrně mysterium, jež evangelisti sami proniknouti nemohli. Tím naskytá se malíři dostatečně volnosti vyplniti tuto mezeru způsobem důstojným božské přirozenosti našeho vykupitele. Z mrtvých vstání Krista jest jedním z největších a nejdůležitějších momentů pro křesťanstvo a vzbuzuje a sílí důvěru a víru v život budoucí — po smrti; vznešenost a důležitost této oduševňující víry nelze popsati a jest sotva pochopitelna, kdežto negaci toho s jejími následky, hrůzu a úpadek a rozrušení všech společenských svazků, nemohla by si ani nejživější fantasie představiti.

Mimo to pokus seslabení, ano pochování této jistě v pravém poznání boha se zakládající víry v posmrtný život jest zároveň velikým hříchem.

Tím by slib můj byl vyplněn, ale na druhé straně nutí mne to ještě, abyste, vážený pane, můj směr jakožto malíře náboženských obrazů poznal, a myslím, že v krátkosti dostatečně mohu to označiti. Stojím proti takovým a podobným otázkám jakožto umělec na stanovisku křesťansko-katolickém a to chrání mne před každým nesprávným výkladem sv. písma, ježto se ve všem úplně výkladům katolické církve podrobuji.

Považuji stanovisko toto za správné pro umělce a jsem plně přesvědčen, že stanovisko to při správném pojímání vysokého povolání umění a vznešené úlohy umělce, aby totiž na ducha lidského způsobem vzdělávacím a povzbuzujícím účinkoval, úkolu svému dokonale dostáti může."

To jest hotové umělecké credo Lhotovo. Malíř ve službách náboženství, jenž na toto větší váhu klade než na volné, spontanní umělecké tvoření; správnost koncepce a bezpečnost církevního výkladu illustrovaného místa byla mu výše než všechny v pravdě malířské quality.

V historii se Lhota také pokusil a skizzy k těmto pracím jsou technicky skoro pozoruhodny. Lhota vypadá v nich poněkud odstrojen z akademického ornátu, mluví upřímněji a maluje více než kreslí. Dekorativní, teplý tón skizz těch poněkud nás smíří jako ve Filipině Welserovně, jež za milost prosí císaře Ferdinanda I., nebo na skizze, kde Kristina Švédská přestupuje k víře katolické.

Tyto dvě skizzy jsou snad Lhotovy nejlepší práce, ač díla dle nich provedená pochodí zase od akademika, jenž více uvažoval, hladil a rovnal, než směle a samostatně maloval. Jsou to historické obrazy jak se vůbec malovaly v letech padesátých a k tomu ještě takové, jak je u nás malovali umělci, jimž ani Couture ba ani Gallait znám nebyl.

Západní tendence historické malby přinesl do Prahy teprve Javůrek, s nímž Lhota často soutěžil. Tak vznikla celá řada Lhotových historií, k nimž vysvětlení v katalogu bylo zhusta naprosto nutné. Uvádím jen Buttlera, kterak ukazuje Gordonovi a Leslieovi císařský patent; jsou to tři hranaté postavy v kostymu z třicetileté války, v ději záhadném. Dvě sedí proti sobě a třetí ukazuje jim kus papíru, nad čímž tito dva se nějak rozčilují; v katalogu čteme pak celý list z Pelcla, jenž končí: „Zapřisáhli se na místě proti vévodovi". K tomu dá se tu dobře studovati 36 tónů Rubenovy palety, ale umělecké dílo to není. Má-li umělecké dílo plynouti z duše do duše, pak nevyhoví Buttler jednomu ani druhému;

Ant. Lhota: Nanebevzetí Panny Marie (v Šuniperku).

jest to pouze mozková illustrace, jejíž celá existence závisí na určité řádce dějepisce.

Tak celé dílo Lhotovo pohybuje se mezi těmito dvěma póly, na jedné straně náboženská rigorosnost, na druhé rationalism formy a nedostatek uměleckého allogismu, suchost, střízlivost a studená empirie, bez dojmovosti a citovosti.

Jako korrektor a professor akademie vychoval Lhota několik generací nynějších mistrů, ale jisto jest, že každý takovýto mistr v první řadě za mistrovství své děkovati má bohu a sobě, nikoliv Lhotovi; Lhota byl příliš dlouho professorem, a považíme-li, jak rychle umělci stárnou a zejmena jak rychle střídaly se směry umělecké za života jeho, nedivíme se sice, že mohl státi se zkušebním kommissarem, jenž 66 professorů approboval, ale divíme se, že tak dlouho ve věcech uměleckých u nás rozhodoval.

Když ustupoval z veřejného života, sklízel své stříbrné vavříny a pochvalné adresy, jako každý obávaný diktátor, jenž vzdává se vlády.

V adrese r. 1882 mu věnované čteme:

Dnes lístky lauru spjaté vlídným okem
Vem z naší ruky shovívavě zpět,
Ty klidně můžeš zřít nad časů tokem
Českého umění i v ruch i květ;
Máť v Tobě kořen, Tvojím pevným krokem
Jsouc vyučeno povzneslo se v let;
Ký potom div, že pozdrav Ti vstříc jásá
A květy, květy na Tvou hlavu střásá.

Lhota jmenován zde pouze kořenem, ale neuvádí se, že kořen ten v letech osmdesátých byl již docela prohnilý a rozpadlý; konečně ohlížíme-li se dnes kriticky, shledáme, že Lhota vůbec ani nebyl kořenem, nýbrž pouze větví, která ve čtyřicátých a padesátých letech nesla ovoce, načež uvadla.

(Pokračování.)

Pan Řeřicha.

Napsal František Herites.

ěl obchod, kupecký krám, pod loubím, na náměstí. Nad pultem ke stropu připevněna visela velryba a nad vchodem do krámu prohýbaly se věnce dělaných citronů se zelenými lupeny mezi žlutým ovocem.

Pan Řeřicha počítal se k předním kupcům místním, tenkráte jich tolik ještě nebylo všade jako dnes. Měl hojně zásobený obchod, na skladě i věci, jež nikde jinde nebyly k dostání. A stejně ochotně prodal za trojník, jako za velikou bankovku.

Mrzut nebyl pan Řeřicha ke svým zákazníkům nikdy a liboval si i v špásovitosti, s kuchařinkami do krámu přicházejícími rád zažertoval, vždy cudně a ve vší počestnosti, hlavně pak děti nepropustil nikdy z krámu, aby se s nimi nepobavil. Jako za odměnu malému krejcarovému kupci něco přidal, což byl obchod výborný. Nežli ten kornout položil do vztažených dětských rukou, točil jím a utrhoval jej žertovně, při tom i prohodil něco, po ruce měl vždy nějaký vtip k obveselení váženého hosta. A nejpodařenější špás jeho byl, když žádáno bylo péro. Vyzkoumal dříve nejméně tucet per na nehtu palce, není-li které rozskřípané, než ze škatulky vybral jedno a dotknuv se jím rtů mlasknul jako milenec loučící se na sladkou dobrou noc. „To bude psát samo," poznamenal vždy s jakýmsi potměšilým úsměvem. Někdy by se mohlo jistě potřebovat to zázračné péro pana Řeřichy.

Pan Řeřicha žil se svou matkou, která mu obchod s domem koupila. Výměnek neměla pro sebe zvlášť vyhražený žádný, bydlela pro sebe, v prvním poschodí, ale domácnost vedli společnou na účet synův. Paní-máma si brala z krámu co potřebovala i na zboží i ze šuplíku krámského pultu, kam se mosazí okovaným otvorem házely stržené peníze. Něžný syn nikdy matce nepřekážel ani v nejmenším, ačkoli dosti byl upozorňován, že maminka zle s jeho penězi i zbožím hospodaří, rozdává z krámu všeho dost na všechny strany, že je všade, kde s kým v městě, samá partika a synův vydělaný groš utrácí. Měl přílišnou úctu k své matce, nežli aby i jen slova řekl, i jen pokynem dal na jevo, že nejsou mu všelijaké ty spády staré paní tajny, že o nich ví.

Mnoho raděno panu Řeřichovi záhy, aby se oženil. Nějak rozumně, to se ví. Zůstal mu nějaký dluh na domě, a věnem ženiným že by se nejlépe splatil, přestal by tlačit, jíst z mísy s ním. Nehledě k tomu, že s paní v domácnosti, která by na úspěchu obchodu měla svůj zájem, zcela jinak by se hospodařilo.

Ale pan Řeřicha odmítal všechny nabídky. Zdráhal se oženiti se hlavně k vůli matce, která by tím ze svého vládnoucího postavení v domě byla vytlačena, odstraněna z něho, což učiniti jí nedalo oddané synovské

srdce. Také se pan Řeřicha hodně bál, že by se pak neobešel asi bez mrzutostí a nemilých výstupů mezi ženou a matkou, jak v takových okolnostech bývá z pravidla. Ostatně i k vůli sobě se do ženění zrovna nehnal. Bylo mu tak osobně docela dobře jako mládenci. Liboval si v tom, nic si nestěžoval.

Přičiněním samotné panímámy jednou vpadli panu Řeřichovi s nevěstou rovnou do dveří. Přála si i ona míti syna opatřeného družkou k společné pouti životem a potaji, bez jeho vědomí a nejmenšího tušení, vyjednáváno mezi ní a bohatou měšťanskou rodinou z Netolic, jež měla jedinou dceru.

Ti jednoho svátečního odpoledne zimního zkrátka přijeli do Vodňan.

Pěkné, lehké saňky, čerstvě nalakované, bujné mladé koně, na něž si v Netolicích potrpí, všecko řemení vyleštěné, lesknoucí se jak zrcadlo, na hlavách koňských vysoké červené chocholy a na vlajících cípech pokrývek hřbetních cinkající rolničky, v zadu za sedadlem, kde otec s dcerou v bohatýrských kožiších a houních si hověli, dožádaný průvodce, aby práskal bičem a dovršil tak parádu.

Objeli okázale třikrát vodňanské náměstí, kolem kašny do kola, aby bylo vidět, že to přijelo panstvo, měšťanská šlechta netolická, která se může ukázat. Sestoupili pak na hospodě a obcházeli si město, pan Lang v duchu z daleka odhadoval dům páně Řeřichův a chytráckými oklikami vyptával se každého, s kým se sešel, na stav jeho obchodu, mnoho-li může as tržit denně, jaké má zboží, jak obchodu rozumí a jaké pověsti se vůbec těší pan Řeřicha jako kupec. Stejně podrobně chtěl vědět a vyzvídal i vše, co osoby pana Řeřichy se týkalo, do jaké společnosti chodí, kterak se tu chová, není-li piják nebo karbaník, je-li mírné povahy a ne zhorka nakvašený, nemá-li pletky se ženskými, snad závazky nějaké v tom ohledu, a co a jak se vůbec v městě o něm myslí a mluví a soudí. Dcera nemíchala se do otcových výzkumů. Měla jen starost, aby náležitě k platnosti přicházely všecky drahocenné šperky, jež měla na sobě. Ať ti vodňanští kapři vědí, že v Netolicích jsou nevěsty, kterým se ty jejich tak snadno nevyrovnají.

Nebožka paní Langová byla jakási vzdálená sestřenice staré paní Řeřichové, bylo to hodně daleké, tak asi „naše kráva napila se z vaší louže", jak se u nás říká. Ale přece jen příbuzenská krev, což stačilo na záminku udělati návštěvu.

Stará Řeřiška již hosty očekávala, v čistě vypraném, bílém čepci s krajkami. Pan Řeřicha koukal jako hloupý na tu hru o něho, zcela za jeho zády, když mu matka, ještě než netoličtí přišli, napověděla, oč se vlastně jedná. Byl by jistě hněvem vzplanul, kdyby nebyl tak něžným synem ctícím matku svou vždy náležitě a za všech okolností jí se podrobující.

Všecko dařilo se výborně. Pan Řeřicha, jako člověk ušlechtilých mravů a spůsobů uhlazených, nemohl přivítati snad hrubě lidi, kteří mu vzdali poctu své návštěvy. I zahrnoval je pozornostmi. Ochotně ukazoval zvědavému z té stránky panu Langovi všecky své obchodní místnosti, i na půdu jej vedl, do sklepa a do skladiště, kde měl zásobní zboží, vše mu vysvětloval, na všechny otázky odpovídal, kolik nájemníků má v domě, mnoho-li který platí, jak jde obchod a kolik percent může

počítat z čistého. Pan Lang se takto na všechno vyptav, učinil návrh, kterak by nechal se upravit byt při samém krámu a aspoň o třech pokojích s kuchyní; neboť daleko od obchodních místností, dávajících chleba, že není radno bydlet. Mnohý pokyn dal a mnohou radu udělil pan Lang též k povznešení závodu, zlepšení jeho výnosnosti a náležitému jeho zužitkování.

Opatrně zaklepal také na poměr mezi matkou a synem a netajil se tím, že se mu takové spolužití bez přesně stanovených mezí valně nelíbí, projevil však, pozoruje náhlou zaraženost páně Řeřichovu, mínění, že by konečně i to dalo se slušně nějak urovnati, zejmena když by nastávající paní do domu vydatnou pomoc přinesla.

Zatím slečna Langová s paní Řeřichovou seděly v pokoji vedle krámu, v němž pan Řeřicha bydlel; nahoru k sobě Řeřiška hosty nevedla. Učinila tak úmyslně, aby nahledli právě, kde a jak on žije. A opravdu tu vše mluvilo ve prospěch pana Řeřichy. Zamlouval se na první pohled pořádek až úzkostlivý, který všade panoval. Vše bylo uklizeno, nikde nic rozházeno, každá věc uložena na své vykázané místo; v tom byl pan Řeřicha vždy vzorný, „na prášek ho utlouct a dát všem druhým užívat," říkala o něm vlastní jeho matka. Všade čistota ze všeho koukala a také prádlo na sobě pan Řeřicha měl jako ze škatulky.

Slečna Langová neznala dosud pana Řeřichu, viděla jej dnes ponejprv, a na ten výlet s otcem nevydala se právě s velikým očekáváním. Byla vyběravá a měla řadu odmítnutých nápadníků již za sebou. Brzo však začínaly táti ledy.

Pan Řeřicha byl hezký člověk, veliký, snědý, černovlasý, živých a na pohled dobráckých očí, mluvil měkce, lahodně, trochu jako když se pořád mazlí, což se ženským tuze líbívá. A k dámám choval se vůbec vždy s vybranou dvorností.

Stará paní Řeřichová, která do svého syna vůbec byla zamilovaná a z hloubi mateřského srdce považovala ho za nejlepšího muže pod sluncem, neopomenula ovšem v tomto případě osvětliti zvlášť všecky dobré stránky a výborné vlastnosti synovy.

Slečna se rozplývala, byla u vytržení.

Nabídnutá hostům káva s díkem odmítnuta, že svačili již na hospodě, kde musí přec také něco utratit, aby nebyli pomluveni. Přijali však na domluvu pana Řeřichy, který bez pohostění na žádný způsob nechtěl je propustiti, sklenku vína.

A tu pan Řeřicha rychle opřádán pavučinou, otáčen a utahován pevným předivem, z něhož málem že už byl by vyletěl jako motýl-ženich.

Začal sám také již chytat. Sám nějak tak nezvykle přicházel do ráže a měl se k té upejpavé, opravdu sličné Netoličance pořádně.

Nepřekáželo nic, za čtvrt hodiny mohlo být všecko v pořádku — ruka v rukávě.

Padla však čtvrtá hodina odpolední. Kukačka odkukala ji vesele na švarcvaldkách u dveří pověšených. Pan Řeřicha začal sebou vrtět nepokoju č Podíval se opětovně na své kapesní hodinky a zmáčknuv péro nechal i je opakovati hodinu.

Pojednou vstal a poněkud se zardívaje prosil za omluvu, že musí se vzdáliti. Aby odpustili. Ale že jest opravdu nejvyšší už čas. Ve čtyři v zimě a v létě v pět chodí na procházku.

Odešel uctivě se poroučeje, děkuje vybranými slovy za počest návštěvy jemu a panímámě prokázané. Ale na svou procházku jít musí.

Paní Řeřichová byla jako v ohni. Toho se přece jen nenadála. Vynaložila celou svou výmluvnost, která nebyla malá, jak všeobecně bylo v městě známo, aby věc trochu vysvětlila, zakřidovala nějak, co syn vyvedl.

Nic však platno. Pan Řeřicha nechal v rozhodné chvíli nevěstu být nevěstou k vůli procházce, to se nedalo odčiniti. A Langovi uraženi odjeli z Vodňan do Netolic.

Ty procházky páně Řeřichovy patřily k jeho podivnostem.

V určitou hodinu vyšel z domu, kolem kostela dal se na silnici bavorovskou, a došel až k lesu za vesnicí Pražákem. Tu postál chvíli, pohledl, zahleděl se do blánického údolí, v těch místech v pravdě utěšeného, s pozadím Šumavy v dálce. A zas se vracel zpět k městu, nezastavuje se více, stejným, odměřeným krokem, jichž počet měl nepochybně dobře spočítaný.

Procházku svou nezanedbal nikdy, nikdy nevynechal. Mohla šídla padat, nebo svět obracet se na ruby. Nevadily mu deště ani mrazy, bláto ani sníh. Vánice zimní jako bouře letní překážely mu stejně málo. K vůli takovému vše profukujícímu severníku, nebo snad proto, že blýskalo a hřmělo nad krajinou zrovna v jeho hodinu, ani mu nenapadlo odložiti svou procházku a zkaziti si obvyklý požitek.

Celý čas nebyl pan Řeřicha jinde viděn v městě, než doma. Byl v krámě celý den, od rána, nebo vedle krámu ve svém pokoji, odkud slyšel a viděl vše, co se tam děje, kdo přichází a odchází, co kupuje, jak personál má se k zákazníkům, jichž jakmile se více sešlo, vyskočil hned, aby vypomohl, často i bez potřeby, z pouhé záliby na obchodu obsluhuje toho onoho, zejmena děti, když přišly, jež měl tak rád, jak už praveno.

Ale čas pravidelné procházky když nastal, mohl být lidí plný krám, nechal pan Řeřicha všeho a šel po svých, nedbal ani poznámek a domluv matčiných, ačkoli byl tak poslušným synem, ani o výročním trhu, kdy bylo právě v tu dobu práce nejvíce, nedal se zdržeti — zlato mu mohlo pršet do kapes, kdyby zůstal, a venku kroupy padat, velké jak holubí vejce, každá smrtelná.

Průvodce na své procházce pan Řeřicha neměl žádného, nabízející se pokusy svých nejlepších a nejdůvěrnějších přátel v městě dovedl odmítnouti a vyhnouti se. Šel sám, vždycky, bez hole a také bez deštníku, ať bylo jak bylo. Ruce na zádech složené. V jedné držel čepici.

Hlavu měl pan Řeřicha na svých procházkách obnaženou vždycky, v letě v zimě, za každého počasí, i v největší nepohodě a slotě.

Povídalo se mnoho o příčinách toho zvyku. Prý k vůli zdraví, aby hlava každodenně řádně provětrala a vhodným tím tužením zabránilo se předčasnému utvoření lysiny. Jinde se tvrdilo, že pan Řeřicha nerad sundavá, i aby to nemusel, chodí raději hned s obnaženou hlavou, jíž na kolemjdoucí na pozdrav jen vlídně pokyvuje. Mezi lidem ustálila se

báchorka, že pan Řeřicha je jiného náboženství, které mu předpisuje přísně takovou pobožnost, což vzniklo tím spíše, že do kostela nechodil, církevních slavností se nesúčastnil a ani u přijímání na zelený čtvrtek nikdy viděn nebyl, kdy nejen městská rada s purkmistrem v čele jako dobrotivý patronát, ale tenkrát, za Bacha, i pan okresní s veškerým císařským úřednictvem, všickni učitelé a kde vůbec jaký „pán" v městě, ke stolu Páně přistupovali. Pan Řeřicha prohlášen zkrátka za „frajmaura", i opakováno to a přenášeno z úst do úst, při vší nejasnosti slova i pojmu.

Po zkažení námluv u pana Řeřichy, tak pěkně zaonačených a pro něho tak výhodných dle všeobecného mínění, tou spropadenou jeho procházkou, i nejshovívavější lidé v městě považovali je za čiré bláznovství, ty páně Řeřichovy procházky. Ale jeho, že mu pro tu jeho procházku unikla tak znamenitá, závidění hodná nevěsta, nehnětlo ani dost málo, ani netrápilo, fík si z toho dělal, a na procházku chodil stejně dál, nedal se odvrátit.

Však po čase Netoličtí počali zase navazovati. Ta urážka jim učiněná po čase nezdála se více tak hroznou, aby se nemohla zapomenouti, a holka doma nedala pokoje, byla se do pana Řeřichy opravdu zamilovala, jiného nechtěla, o žádném jiném ani slyšet.

Zejmena stará Řeřiška když za nedlouho potom umřela, pan Lang z Netolic vyslovil se veřejně, že o to stojí dáti právě Řeřichovi svou jedinou dceru. Všecky klevetníky, netolické i vodňanské, již přicházeli proti tomu brojiti a na Řeřichu naváděli, co že je to za člověka, bez náboženství, frajmaura, hřích mu svěřit nevinné dítě — odbýval starý měšťan zhurta, a nevrle jim dvéře ukazoval. Ať si je jaký je! To že bude na konec starostí jeho ženy, aby si ho udržela „na kordonu". Pan Lang byl starý voják, s italskými regimenty byl v posádce, a užíval rád italských slov, jadrnou svou doudlebskou češtinu jimi proplétaje.

Vzkázání, jež z Netolic pak přímo se stalo, pan Řeřicha však odmítl. Zdvořile, ale rozhodně. Udal, že nehodlá se vůbec ženiti, že dávno pevně jest na tom ustanoven.

Zatím v té době srdce páně Řeřichovo planulo a hořelo plným ohněm.

Do města na návštěvu k sestře, zde vdané, přijela slečna Otilie de Pauli.

Nebyla snad ani tak hezká, jako zajímavá. Mladá už také tak nebyla, šlo jí do třicítky.

Slečna de Pauli mnoho čtla, mnoho věděla. Dostala se do rodiny šlechtické, za společnici ke kněžně, již proto, že nebyla rodu urozeného, říkalo se posměšně „kněžna Káča", ačkoli nebyla proto hloupá a hrála úlohu svou s dobrým úspěchem. S kněžnou tou slečna de Pauli jezdila po celé Evropě, všechny země projezdily, i znala svět, viděla svět. Každým způsobem daleko vynikala nad celý místní svět ženský.

Povahy byla živé, veselé, nedělaně a nenuceně se chovala. Se sestrou a švakrem když přišla do společnosti, paniček si mnoho nevšímala a s pány jen se bavila. Všickni pánové místní byli do slečny de Pauli tak trochu sfantěni. Líbila se jim snad neobyčejností svého zjevu. I ženatí páni s ní rádi se stýkali a s obdivem, s nadšením o ní mluvili i doma, což celý sbor paniček srazilo v pevný šik, utvořily proti vetřelkyni do pokojného

toku maloměstských vod obrannou svatou alianci a různými nástrahami a skrytými i otevřenými útoky hleděly ji z města vystrnaditi.

Pan Řeřicha slečně Otilii de Pauli vážně nabídnul svou ruku.

Mohla ho dobře „vystát“, skorem vyznamenávala ho mezi točícími se kolem ní ctiteli a se zalíbením přijímala právě jeho dvoření.

Ale návrhem jeho na sňatek byla překvapena, zaražena.

Bylo jí jaksi až bolestno. Že by jednou zajisté toho litoval — vymlouvala panu Řeřichovi rozumně, zcela po přátelsku, jeho myšlenku. Potřebuje peníze do obchodu, a ona jich nemá. K tomu nemá ani zkušenosti obchodní, ani smyslu vůbec nemá pro obchod, a co by si jako kupec počal s takovou ženou, jež by z té stránky nemohla mu býti pomocnicí. Nehodí se pro něho, zkrátka a dobře. Jsou jinde její cíle životní, jinde leží.

Řekla mu to vše upřímně a otevřeně hned, bez otálení, ačkoli měla plné oči slz při tom, neboť věděla dobře, kterak zarmucuje toho dobrého člověka, na jehož podivnůstky, celému okolí jedině směšné, dívala se s povýšeného názoru hluboké, ušlechtilé duše.

Připojila nějaký žert, kterak že by ji tady v krátce na lžíci vody utopili, kdyby přebrala druhým takového ženicha, a on by chudák neúprosně musel s ní utonouti.

Zůstalo při záporné odpovědi slečny de Pauli panu Řeřichovi.

A byla snad tato událost mezi ní a ním, jež na veřejnost zůstala jejich vzájemným tajemstvím, více než co jiného, příčinou nenadále brzkého a chvatného odjezdu slečnina z města.

Zůstal tu její krátký pobyt v městě jen v podobě jakési legendy.

„Tenkrát, víte, když zde byla slečna Otilie de Pauli“ — říkalo se mezi hovorem starých pánů v denní společnosti večerní v hostinci „u zlatého soudku“, třicet, čtyřicet let později, když se u podlouhlého stolu zapadalo do minulosti.

„No, pamatujete se snad přece“ — — (mluvilo se o jakési zábavě, na kterou kdosi vzpomněl a nemohl se na podrobnosti rozpomenouti). „De Pauli měla takové šedavé, bleďounce šedivé šaty na sobě. A za pasem měla fialky, vonné, jarní fialky, které měla tak ráda.“

„Vždyť jsem tančil s Depaulkou první kadrylu,“ hlásil se starý jeden pán. „A všechny valčíky. To byl nějaký tanec!“ pokračoval se zápalem bafče při tom ze své pěnovky druhým do očí. „Za našich dob tancovat — to bylo něco jiného, než dnešní tanec. To bylo plování a lítání zároveň. No, a já jsem přece byl tanečník! Ale jen co je pravda — tak jako Depaulka — no, žádná druhá tak netančila . . .“

Pan Řeřicha po zmizení Otilie de Pauli z maloměstského obzoru žil dále jako dříve a nebylo na něm ničeho zvláštního pozorovati.

Bohatá Langová z Netolic vdávala se právě v té době. Výborně se vdávala, za vysokého úředníka v státní službě.

Byla by však v poslední chvíli, před samou už svatbou, vzala si jistě pana Řeřichu. Potají, aby otec nevěděl, činěny z její strany poslední pokusy s ním navázati.

Než vyslovil se, že bez lásky ženiti se nechce a milovati, za to má, nikdy nedovede.

Vědělo se o tom, co odpověděl a mínění bylo všeobecné, že pošlapal si pan Řeřicha své štěstí. I po letech ještě, když se mu špatně a zle vedlo, slyšel to tisíckrát, jak si pošlapal štěstí svou hloupou procházkou. Měl pak ženiti se ještě několikrát, více méně výhodně, dost mu nevěst dáváno z blízka i z daleka, ale nechtěl nikdy ani slyšet a zůstal mládencem.

Od smrti matčiny stravoval se pan Řeřicha v hostinci. Nechodil tam jíst, neboť miloval nejen pohodlí, ale i samotu při jídle. Posluhovačka nosila mu oběd v bílých porcelánových miskách, spjatých nad sebou řeménkem.

Procházky své k pražáckému lesu podnikal stále stejně pravidelně. Jinak celé dny trávil doma.

Sedal ve svém pokoji vedle krámu a četl. Mnoho četl a odebíral též hojně kněh, z českých spisů tehdáž vycházejících skorem každý. Pak knihy německé, filosofické zejmena, jimiž se obíral nejvíce ve své samotě.

Četl pozorně, s tužkou v ruce a pravítkem, podtrhávaje sobě významné věty, po stranách tisku čině si poznámky, připojuje vlastní myšlenky a úvahy. I vícekrát jednu knihu čítal, zkrátka tak četl, jak v naší době, stále honění a štvaní, sem tam zmítaní, více snad už čísti neumíme.

Knihy obchodní pan Řeřicha držel v pořádku stále vzorném. Vlastního obchodu, krámu, všímal si však méně, byl příliš zabrán do svého myšlenkového světa. Málo kdy vybíhal z pokoje, když dostavilo se i více kupců najednou, a někdy se i mrzel, když byl zavolán do krámu. Nechával čím dál tím více všecku vůli mládencům. Míval vždy dva pány v obchodu zaměstnané. Později pak pouze jednoho.

Za to výborného člověka, znamenitou sílu. Krám pana Řeřichy až ke stropu dekorován byl láhvemi různých rosolek a likérů. Byly narovnány ve třech řadách nad sebou, amfiteatrálně, dle tvaru, velikosti a ceny. Během let několik snad přece se prodalo, ale valně ty řady láhví neprořídly. Stály tam pořád stejně jako vábivá dekorace páně Řeřichova kupeckého krámu.

Jenom že jednou majitel obchodu náhodou po žebříku vylezl nahoru a sundávaje láhev kýmsi žádanou, nalezl ji nápadně lehkou. Byla prázdna. a druhá, třetí, desátá, kterou vzal do ruky, všecky byly vyprázdněné. Mládenec všecky rosolky a likéry z krámu vypil a nádoby s neporušenou etiketou, pečlivě zas zadělané, stavěl na jich místo, do řady.

Pan Řeřicha použil příležitosti, aby prozrazeného poučil o zhoubnosti účinku alkoholu na zdraví lidské a varoval jej před nemírným pitím. Koupil mu i výtisk Kodymovy zdravovědy, aby se vůbec v šetření nejdražšího pokladu člověka náležitě mohl poučiti. Nevyhnal ničemu. Neměl se ani za oprávněna nad spolubližním svým třtinu zlomiti. Odpustil mu vše a ještě těšil jej, povzbuzoval, aby si věc příliš k srdci nebral; měl strach, že snad v návalu výčitek svědomí něco si udělá.

Během času pan Řeřicha přitažen byl do úřadů samosprávných, zvolen do výboru obecního a rady městské, i za hodnostu v různých spolcích. Dal se získati pro každou veřejnou činnost, vždy byl hotov službami svými prospěti hlavně v národních a vlasteneckých podnicích. Jen ve své procházce nesměl tím být zkrácen. I divadlo hrál s ochotníky pan Řeřicha, ale jako milovník tuze dřevěně vypadal na jevišti.

Při správě obce zejmena opravdu byl vážen, rada jeho vždy na váhu

padala a mnohý návrh jeho přicházel k prospěšné platnosti. Jenom v otázkách důchodenského úřadu místního pan Řeřicha neměl žádnou autoritu, vzbuzoval až útrpné krčení ramen. Nechtěl nikdy připustiti, aby nalehalo se na placení činže z pronajatých obecních polí, aby se dlužné do obce částky vymáhaly důraznějším upomínáním, snad žalobami, právní cestou. „Však by ti lidé platili, kdyby mohli, a neplatí-li, je to znamením, že nemohou," byl důvod jeho záporného i v nejkřiklavějších případech hlasování.

Jest pochopitelno, že řídě se těmito zásadami, také ve svém závodu učinil znamenitých zkušeností. Číslice dlužných jemu obnosů rostly u jednotlivých dlužníků, i celkově; pan Řeřicha nikdy nikoho nežaloval ani nepobízel k placení a neodřekl také nikomu, proto že byl mu dlužen, další úvěr. Podobalo se mu to jako zištné využitkování někoho, kdo jest v tísni, v nesnázích peněžitých.

Jenom že na druhé straně věřitelé páně Řeřichovi nesdíleli tak úplně jeho lidumilné stanovisko a chtěli mít účty své nejen placeny, ale správně placeny dle času, na jaký vystaveny.

Pan Řeřicha postupem let vždy tíže a hůře býval práv svých povinností a závazků k velkoobchodníkům, od nichž bral zboží a vytloukával často klín klínem. Nemohl si už vždy vybírat tak ve zboží jako na počátcích svého kupectví, musel vzíti mnohdy co dostal a kde to dostal, a tím se pověst jeho kupecká v městě pohoršila. K tomu vstoupila v život volnost živností. V místě usadilo se nových kupců hned několik najednou, vedle samého pana Řeřichy uvelebil se konkurent. Pak tu byl dluh základní na domě, jehož úroky z výnosu tohoto se nekryly a z části také z obchodního zisku hraditi se musily, který se horšil, tenčil, den ode dne, tak že nestačil na to.

Maje stále zřetelně své knihy v přehledu, pan Řeřicha viděl, že takto nezvratně dojíti musí k úpadku. Passivní dosud nebyl, to úzkostlivě správné cifry jeho kněh dokazovaly nade všecku pochybnost. Že však k tomu by došlo s matematickou jistotou, neklamal se jako dobrý počtář.

Pan Řeřicha trápil se tím, nespal. Byl zoufalý, když pomyslel blízký už na konkurs, v kterém lidé, spolubližní jeho, přijdou o peníze. Nechtěl za žádnou cenu nikoho o nic připraviti. Dokud byl čas ještě, prodal dům i závod a zaplatil všecky své účty a směnky, všecky své dluhy, o krejcar nikdo u pana Řeřichy nepřišel. Z obchodu zbylo mu něco nábytku a nářadí a něco zboží, pak ovšem požadavky aktivní, pohledávky, jež měl u lidí, v hodnotě málo větší než obalný papír.

Nový majitel domu páně Řeřichova zastavil loubí a rozšířiv takto krám, kupčil tu dále. Pan Řeřicha stěhoval se do nájmu, naproti do malého krámku, kde dosud byl holič. Zde nade dveřmi ocitla se nyní černá dubová tabule se zlatými písmeny: Jan Řeřicha.

Obchod šel špatně, mizerně. Těžko že sehnalo se na tu činži a na daň, o jejíž zmenšení na kramářskou sazbu se bývalý kupec z pýchy nechtěl přihlásiti. Také pan Řeřicha neměl mnoho co prodávat. Přenesl s sebou ze stara do nova hlavně cukrový máček, kterým se nám dětem posýpaly tak pěkně z chleba urobené dorty, že se srdce smálo, pak „malovaný papír", který měl v pestrém, v pravdě skvostném výběru, i byl z příčin těch nyní krám páně Řeřichův skorem výhradně jen dětmi

vyhledáván. Potom měl bílou hlinku, plný obrovský sud jí měl, pak špendlíky, též sirky a leštidlo na boty výtečné jakosti, také v pěkné zásobě. Cukru koupil vždy libru od svého nástupce v někdejším závodě a na loty ji rozprodával. Přišel-li někdy náhodou kupec pro celou snad libru najednou, nechal ho stát v krámě a zadem doskočil pro zboží.

Někdy mohl pan Řeřicha ve svém pokojíku, který i nyní měl při svém krámu, čísti zcela nerušeně celý den, nikdo ho nevytrhoval. Také procházkami mnoho teď neztrácel, zavřel krám a šel, nikdo se po něm neptal a nikdo ho nepohřešil; mládence si ovšem více už nedržel, ani učedníka.

Knihy musel pan Řeřicha přestat odebírati, nových nekupoval žádných. Četl znova své staré jednu po druhé, Götha hlavně, pak Rousseauova Emila a Les Confessions v německém překladu. Nacházeje vždy nových a nových krás měl podtrženu již skorem každou řádku a postranní prázdnoty stránek sotva už stačily pro jeho glossy.

Jen noviny si ještě držel z druhé ruky a přečetl svůj „Národ" každodenně, byť opozděně o jedno číslo, spravedlivě od začátku do konce.

Při všech pochopitelných nesnázích a starostech pan Řeřicha vypadal v té době jako nejšťastnější člověk pod sluncem.

Vypověděl i posluhovačku jako hotovou zbytečnost. Posloužil si sám, všecko sám si udělal, boty vyčistil, zatopil, ustlal postel, zametl, prach utřel. Jen prádlo dával z domu. Pak podlahu dal si umýt dvakrát do roka, na velikonoce a k vánocům, používaje okolnosti, že tu na několik dní odcházel z města ku svým příbuzným do Písku, kteří jej na ty svátky zvali. Vlhka v pokoji se bál, to nesnesl.

Pan Řeřicha až úzkostlivě vyhýbal se všemu, co považoval za škodné, nebo v čem nebezpečí pro zdraví své i jen z daleka tušil. Když metl podlahu, otevřel okno i dvéře, aby průvanem škodlivý prach se zanášel rychle ven a nepadal mu na prsa; z opatrnosti k výkonu tomu zavázal si vždy šátek přes ústa a dírky nosní, aby vnitřní orgány chránil.

Zachovával se vůbec ve všem svém jednání dle pravidel, jež byl si utvořil ze svých zkušeností a z lékařských kněh, jichž četl velikou hojnost a trochu si je dohromady popletl.

Ráno chodil bos po dvorku sem tam, v trávě, plnou hodinu, už tenkrát jako dnešní Kneippiáni, a studeně se koupal, přímo v řece až do listopadu, když už ledové škraloupy začaly se dělat na vodě kolem břehů. Zuby cvakaly každému, kdo ho viděl skočit do vody, ponořit se několikrát a rychle pak vylézt, neosušit se, jen šaty na sebe naházet a jít domů.

I télocvik dělal pan Řeřicha, turnoval dvakrát za den s železnými činkami, vztyčoval a krčil paže, dělal dřepy a otoče, také na bradlech cvičil, komponuje si je z postele a stolu. Trámu nade dveřmi s vykotlanou maltou, do zdi jej upevňující, používáno vhodně jako hrazdy.

Pan Řeřicha nespal jinak než od severu k jihu, aby zemský magnetismus od hlavy k nohám procházel a proudil tělem a z příčin těch postel postavená na příč pokoje zatarasila celý pokoj, že k oknu nemohlo se než se staženým břichem. Ale pan Řeřicha nebyl tlustý a snadno se protáhl a hosté, přátelé, k němu teď, když nic neměl, nechodili.

Když jedl, pan Řeřicha vždy měl hodinky před sebou na stole. Každé sousto žvýkal plnou minutu, jak předpisoval jistý lékařský rádce, aby potrava řádně rozemleta přicházela do žaludku, než processu trávení se podrobí. Horkého nic nepožil, vše muselo náležitě dříve vychladnouti, aby stěny a sliznice vnitřních orgánů nebyly drážděny. Naopak též studeného příliš se nenapil a do piva, než se napil, ponořoval vždy teploměr.

Jako užitečného prostředku, zdraví lidské vydatně podporujícího, pan Řeřicha užíval i tance; ne často, jen tak čas od času, jednou za uherský měsíc.

Objeviv se na plesu spůsobil mezi tanečnicemi učiněnou paniku. Jako když krahujec vkrade se do kurníku. Slečinky ztrácely hlavu, prchaly do všech stran, do všech koutů, jako kuřátka hledaly ochranu a útočiště pod křídly matinek a gardedám. Pan Řeřicha nic nedbal, nepochybně také nic nepozoroval. Bral do kola jednu po druhé jak tu byly, zdobily sál ty květy krásné pleti. Tančil a křepčil v jednom kuse. Nejraději s nejmladšími děvčátky, z krátkých šatečků teprve vyrůstajícími. Nikoli snad z nějakých hříšných choutek. Bůh uchovej. Jedině proto, že neovládajíce ještě dokonale taneční umění, při tanci hodně poskakovaly. Při takovém poskoku že tělo se pořádně roztřese, což hlavně na funkci jater a ledvin že výborný má účinek a také žaludku dobře prospívá.

Pravidelné předplatné na obědy v hostinci pan Řeřicha musel pustit, neměl na to, nestačily příjmy. Ochotná paní v domě uvolila se mu vařiti. Měla četnou rodinu a v kuchyni byla tak jak tak, i bylo jí jedno, přijde-li na plotnu o hrneček neb dva více. Aby z toho, co vařila pro své lidi, třeba za nějakou náhradu panu Řeřichovi část snad postoupila, on nechtěl. Přinesl si zvlášť pro sebe všecko čeho třeba bylo každé ráno na oběd, půl libry masa, nebo také jen věrdunk, když nebylo na víc, kornout mouky, vajíčko a ždibec másla, na knedlík. Jen o ten trošek práce s tím žádal. O to laskavou paní pěkně poprosil a v poledne, když pro jídlo sám si přišel, pokaždé uctivě za to poděkoval. Někdy mu podstrčeno něco lepšího, když pro rodinu se vařilo nebo peklo, dán také panu Řeřichovi kousek z toho na ochutnání. Ale tu byl v rozpacích a v celku nebylo mu to ani milé, ačkoli věděl, že mu přáno ze srdce.

Pro snídani došel si pan Řeřicha k mlékařkám, rozestaveným časně z rána po náměstí. Byly chvalně známy ty mlékarky z Pražáku, kde krávy dojily samou smetanu.

K večeři stačil syreček a krajíc chleba, také jen samotný chléb někdy. Pan Řeřicha i takovou večeři požíval s hodinkami před sebou.

Po večeři pan Řeřicha zašel si rád do hostince, vedle k „zlatému soudku“, kde scházela se četná společnost. Podle toho, jaká byla tržba za uplynulý den, pil holbu nebo jen žejdlík. Byly dny, kdy na pivo vůbec neměl, i zůstal tu doma. Na dluh pan Řeřicha nic nebral, nežádal ani nepřijímal. Dluhy, jež s jistotou platiti nemohl, zásadně nedělal.

Ačkoli hodně všestranně sešel, náležel pan Řeřicha ještě pořád v městě k honoraci. Všade měl přístup a byl i rád vždy viděn mezi pány. Z výboru však a rady městské ho vyhodili, když přestal být voličem prvního sboru a do třetího, mezi malé poplatníky se dostal. „Jo, člověk má rozum jenom když má peníze,“ vyslovil se o tom pan Soudecký,

který svým strávníkům uděloval lekce z prostonárodní a praktické mudrovědy. „A kdo o peníze přichází, tomu rozum uchází."

Jednou o jarmarce ocitnul se krámek páně Řeřichův v stavu obležení. Jako by se bylo po městě a celém okresu rozneslo, že prodává se tu zadarmo.

Příčina však byla jiná. Výroční trh padl na velký židovský svátek a pan Řeřicha byl jediný křesťanský kupec v městě. Všecky ostatní obchody s koloniálním zbožím byly ten den zavřeny.

Věděli to lidé dříve a kdo mohl, zásobil se před tím vším co potřeboval. Ale něco se přece zapomnělo. A někde najednou vzpomenuto na to ono, co bylo nezbytné, nutně být muselo a čekat nemohlo. Také z venkova přišlí trhovci některé věci pro domácnost v městě měli nakoupit.

Pan Řeřicha nemohl stačit obsluhovati netrpělivé kupce. Ke všemu hlinku a leštidlo na boty, čehož byla hojnost v samém krámě, skorem nikdo nežádal. Též sirky, malovaný papír a máček cukrový, jako z udělání, nalezaly jen nepatrný odbyt.

A jiného při ruce nebylo nic. Pro všechno běhal pan Řeřicha „do magacínu" — kde se lépe věc drží čerstvá, jak prose o malé strpení zákazníkům vykládal. A pořád musel vzdalovat se z krámu do toho magacínu.

Kupec v nědejším domě pana Řeřichy byl také israelita a krám měl zavřený. Zadem však když někdo vklouznul, měl za to, že ho Pánbůh nevidí, a prodal. Panu Řeřichovi když tak často přicházel, dal s sebou něco kávy, cukru, koření, do zásoby, až utrží, aby teprve zaplatil. Ale když jako schválně pořád si někdo něco jiného vymýšlel, co by od pana Řeřichy mohl žádati, hledati v jeho krámě.

Byla i zásoba koření, kávy a cukru vyčerpána a z „magacínu" nedalo se nic víc přinést — žid šel do kostela. Přece jen se zalekl, že by přísný Jehova na konec popadl ho za pačesy.

Postavení jistě velmi krušné pro pana Řeřichu. Byl celý spocen, uřícen. Ale vlídnost svou, jakou detailní obchodníci si osvojují, neztrácel ani v největších těžkostech.

„Zrovna ten artykl mně došel nemilou náhodou. Nemohu pro dnes posloužit. Však budu telegrafovat a zítra je to zde ranní poštou."

„Asi tak za malou hodinku! Jen co vypakuji," odkazoval prosebně a spolu útěšně na pozdější dobu. „Bedny přivezl forman teprve dnes ráno a nebylo dosud času je otevříti."

„Ještě jsem neměl čas. Drahoušku, ještě jsem neměl čas!" — dávaje něco od cesty, úsměvně dívaje se mu do očí, odbýval malé děvčátko, které tu vytrvale čekalo na to vypakování čerstvého zboží otevřením došlých beden.

Tlačenice v krámě pana Řeřichy stávala se čím dál tím větší. K umačkání bylo. K omdlení horko a dusno.

K tomu jeden křičel přes druhého. I hubovali, nadávali někteří.

Pan Řeřicha sotva stačil upokojovat, konejšit.

Odpoledne začal se milosrdně otvírati zas magacín. Ale jen samé to kapky vody do rybníka.

Pan Řeřicha nevěděl si už rady ani pomoci.

Na štěstí padla pátá hodina konečně. To ho vysvobodilo. Musel jít na procházku — tady přestávalo všecko ostatní.

Kolik let tak zůstával pan Řeřicha ve svém pokojíku s krámem. Ani už nekupčil, neměl co prodávat, nechtělo se mu však odtud. Nemohl platit více pak činži, neměl čím.

Až dali ho do městského špitálu. Dostal tu byt a z ústavu chudinského několik zlatých měsíční podpory.

Teď do společnosti přestal ovšem docela choditi a nebyl nikým zván, k ničemu přibírán, nikde všímán. Rozum už neměl docela žádný.

Žil v úplné samotě, jako poustevník.

Sám si teď i pral, i dříví rozštípal, když dobročinností obce poskytnuto mu několik polen.

Trpěl snad často i hlad. Za poledne vždy už vybíhal z domu a stíně si oči, jakoby loď v dálce na moři špehoval, díval se do hloubky ulice, brzo-li objeví se zbývající miska porcelánová s hubeným obědem, na který stěží sehnal. Z rodiny jedné poslali mu jednou na přilepšenou jitrnic, že právě zabíjeli. Poslal je však zpátky, něco takového že jeho žaludek nesnese, to že je těžké jídlo pro něho. Byli uraženi a vícekrát nejen oni nic mu neposlali, ale nikdo jiný v městě.

Zdráv byl pan Řeřicha při vší své bídě a nouzi jako ryba. Také mysl klidnou neztrácel, nic ho nerozčilovalo, ani nepobuřovalo. Na vše, i na svůj osud, díval se jako mudrc.

Jen že pořádek domácí počal zanedbávati. Prach hromadil se na jeho knihách. A nečetl je více, své knihy. Četl jen v sobě, ve vlastní myšlenky se nořil. Na noviny, které mu starý přítel půjčoval, docela už neměl času. Ukládal čísla, jak došla, za sebou. A dokud jedno nepřečetl, na druhé se nepodíval. Tak se pozdil se svým přehledem časových událostí, o nichž se dovídal až za měsíce, a čím dále později. Mohlo se stát co chtělo ve světě, zbořit se celý do základů třeba, do povětří vyletět. Jedno mu všecko bylo.

Starý pán, vlasy jak mléko už bílé, v zeleném kabátě z módy dávno vyšlém, sáhajícím až po kolena, vybledlém místy do žluta, ruce složené na zad a v jedné odřený kašket, každého dne, v letě v zimě, v určitou dobu, s úsměvem spokojeného a v nitru svém šťastného člověka, že mohla s důvěrou od něho požádána být košile z báchorky, kráčel po silnici vodňansko-bavorovské až k pražáckému lesu a k otvírajícímu se rozhledu na Šumavu.

Jednou pan Řeřicha sotva vyšel za město na obyčejnou svou procházku, zastavil se a zůstal stát.

Naproti přicházela mu stará dáma s čelem zbrázděným a posněženými vlasy. Slečna de Pauli po dlouhých létech přijela zas na návštěvu k sestře. Těch cílů životních, které si předsevzala, také nedosáhla, zdá se.

Pan Řeřicha váhal. A nešel dále. Vrátil se. Otočil se a kvapně se vrátil domů ze své procházky.

Nevyšel více na procházku, pan Řeřicha.

Najednou jako stéblo když utrhne a uschne.

Sousedé.

Napsal A. P. Čechov.

Z ruštiny přeložil Jiří Ščerbinský.

etr Michajlovič Ivašin byl v neobyčejně špatné míře: jeho sestra utekla k Vlasiči, jenž už dlouho nežil se svou ženou. Aby se zbavil své těžké, mdlé nálady, která neopouštěla ho ani doma ani na poli, volal na pomoc cit spravedlnosti, své čestné, dobré názory — vždyť on byl vždy pro svobodnou lásku — ale nic naplat! Vždy a vždy mimoděk přišel k témuž závěru, jako hloupá ňáňa, to jest, že sestra jednala špatně a že Vlasič mu ukradl sestru.

A to ho zlobilo.

Matka po celý den nevyšla ze svého pokoje, ňáňa mluvila šeptem a vzdychala bez ustání, teta den co den chystala se odjet a vaky její brzo vynesli do předsíně, brzo zas je zanesli zpět do pokoje. V domě, na dvoře a v zahradě bylo takové ticho, jakoby v domě byl nebožtík.

Tetička, služky, ba i mužíci — jak se zdálo Petru Michajloviči — záhadně dívali se na něho, jakoby nemohli pochopit, že dosud nic pro svou sestru neudělal. A on sám si taky dělal výčitky, že nic nedělá, ač nevěděl vlastně, co by v té věci mohl dělat.

Tak minulo šest dní.

Sedmý den — bylo to v neděli po obědě — přijel jízdní posel s psaním. Adressa, napsaná známou ženskou rukou, zněla: „Její Exc. Anně Nikolajevně Ivašinové". Petru Michajloviči se pojednou zdálo, že v obálce, v písmě a v nedopsaném slovu „Exc.", bylo cosi vyzývavého, tvrdošíjného, liberálního. A ženský liberalismus je umíněný, neúprosný, krutý . . .

„Jistě, že radši umře, než by se před nešťastnou matkou pokořila, a prosila ji za odpověď . . ." — pomyslil si Petr Michajlovič jda s psaním k matce.

Matka ležela oblečena v posteli. Spatřivši syna, vstala prudce a upravujíc si šedé vlasy, které se jí z pod čepce dostaly, ptala se chvatně: „Co je? Co?"

„Tady poslala . . ." řekl syn, podávaje jí psaní.

Jméno Ziny ba ani „ona" nepronášelo se v domě; o ní mluvilo se neosobně „poslala", „odešla". Matka poznala dceřino písmo a její tvář vzala na sebe nehezký, nepříjemný výraz a šedivé vlasy znovu se dostaly z pod čepce.

„Ne," řekla, dělajíc rukama, jakoby jí psaní bylo spálilo prsty, „ne, ne, nikdy. Za žádnou cenu."

Matka hystericky zavzlykala hořem a studem, chtělo se jí nad míru pročíst psaní, ale bránila jí v tom hrdost. Petr Michajlovič cítil, že by měl sám rozevřít psaní a přečíst je nahlas, ale zachvátila jej pojednou

taková zloba, jakou nikdy necítil; vyběhl na dvůr a křikl na posla: „Řekni, že's nedostal žádné odpovědi, slyšíš? Žádné odpovědi! Jen jim to řekni, chlape!"

A pak roztrhal psaní. Ale hned na to vyhrkly mu slzy do očí a on cítě se krutým, vinným a nešťastným, odešel do polí...

Šlo mu teprve na osmadvacátý rok, ale byl už zatloustlý, nosil jen volné šaty a trápila ho dýchavičnost. Byly v něm všechny zárodky starého mládence — statkáře.

O lásce ani slyšet, na ženění ani nepomyslil a rád měl jen matku, sestru, ňáňu a zahradníka Vasiliče; rád se dobře najedl, prospal po obědě, pohovořil si o politice a vyšších otázkách. To že absolvoval universitu, považoval jen za povinnosť mladíka od 18 do 25 let; alespoň myšlenky, které teď toulaly se jeho hlavou, neměly ničeho společného s universitou a vědami, jež na ní poslouchal.

V poli bylo parno a bezvětří, jako před deštěm. Les se odkuřoval, a vydával těžkou vůni sosen a zahnívajícího listí. Petr Michajlovič se často zastavoval a otíral si mokré čelo. Prohledl si své ozimy i jarní setí, dvakrát zaplašil na kraji lesa koroptev s mladými, a stále myslil na to, že ten nesnesitelný stav nemůže trvat věčně, že se to nějak musí skončit. Skončit třeba hloupě, divoce, jen za každou cenu skončit.

„Ale jak, jak?" ptal se sám sebe a prosebně pohledl na nebe a stromy, jakoby od nich očekával radu.

Ale nebe a stromy mlčely. Čestné zásady tu nic nepomahaly a zdravý smysl napovídal mu, že mučivou otázku nebude lze rozřešit jinak, než hloupě a že dnešní výjev s poslem nebyl posledním toho druhu. A co ještě bude, strašno i pomyslit!

Když se vracel domů, zacházelo už slunce. Teď se mu už zdálo, že otázka nedá se nijak rozřešit. S faktem nelze se smířit, nesmířit se také nelze, a střední cesty tu není.

Když, sňav klobouk a ovívaje se šátkem, šel domů, zaslechl za sebou zvonky.

To byla pečlivě a podařeně sestavená kombinace zvonků a rolniček, a s takovou hudbou nejezdíval nikdo jiný, než chef okresní policie Medovský, bývalý husarský důstojník, vyžilý, nemocný vzdálený příbuzný Petra Michajloviče, jenž protloukl se životem, jak právě bylo možno. U Ivašiných byl jako doma, k Zině cítil něžnou, otcovskou lásku a byl nad ní u vytržení.

„Jedu k vám," volal, dohnav Petra Michajloviče. „Sedněte si, svezu vás."

Usmíval se a hleděl vesele. Nevěděl patrně ještě, že Zina utekla z domu. Snad mu to už donesli, ale on patrně tomu nevěřil. Petr Michajlovič přišel do hrozných rozpaků.

„Prosím, prosím," vyrazil ze sebe, červenaje se a nevěda, co by měl lhát. „Mě velmi těší," pokračoval, pokoušeje se o úsměv, „ale... Zina odjela a mama je churava."

„To je škoda," řekl Medovský, zamyšleně hledě na Petra Michajloviče. „A já se těšil, že mi u vás uteče večer. Kam to jela Zinaida Michajlovna?"

„K Sinickým a odsud se mi zdá chtěla zajet do kláštera ... ale to nevím určitě."

Policejní ředitel promluvil ještě několik slov a pak obrátil koně. Petr Michajlovič šel domů a s hrůzou přemýšlel, co si Medovský pomyslí, až zví pravdu. A Petr Michajlovič věděl, co si as pomyslí, a bylo mu velmi nepříjemně.

„Pomoz Bože, pomoz!" myslil si, vcházeje do domu.

V jídelně u čaje seděla jen teta. Její tvář, jako vždy, měla takový výraz, že jakkoli slabá a bez ochrany, přec nedovolí, aby jí někdo ublížil. Petr Michajlovič sedl na druhý konec stolu (neměl tetu rád) a začal mlčky pít čaj.

„Tvá matka dnes už zas neobědvala," ozvala se teta. „Měl bys si už, Petrušo, toho všimnout! Mořte se hladem a přec nic nenapravíte!"

Petra Michajloviče zlobilo, že teta se míchá do cizích věcí a že odchod Ziny vzala si za záminku, aby neodjela; chtěl jí říci něco hodně hrubého, ale zdržel se. A tu cítil, že už přišel čas, aby něco v té věci udělal, a že snést to už nemá sil. Buď něco udělat, nebo padnout na zem, křičet a bít hlavou o podlahu. Viděl Vlasiće a Zinu, jak spokojeně líbají se teď někde pod javorem a všechna těžká zloba, která se v něm nastřádala za těch sedm dní, obrátila se teď proti Vlasičovi.

Jeden omámil a ukradl sestru, druhý přijde a zabije matku, třetí zapálí dům, nebo vyloupí jej ... a to všechno pod zástěrou přátelství, vyšších ideí, utrpení ... — myslil si.

„Ne, to nebude!" najednou vykřikl a udeřil pěstí o stůl.

Na to vyskočil a vyběhl z jídelny. V konírně stál osedlaný kůň správcův. Vsednuv na něj, uháněl Petr Michajlovič k Vlasičovi.

V duši strhla se mu celá bouřka. Cítil potřebu udělat něco hrozného, neobvyklého, byť za to pak měl pykat po celý život. Nazvat Vlasiče bídákem, spoličkovat ho a pak vyzvat na souboj? Ale Vlasič není z těch, kteří by se bili. A nadávky a poličky jen ztrpčí mu život ... Tihle nešťastní lidé jsou nejnesnesitelnější. Všechno jim projde. Nešťastný člověk na zasloužené pokárání odpoví jen pohledem plným viny, bolestně se usměje a pokorně nastaví hlavu — tu ani sama spravedlnost nemá sil vztáhnouti na něho ruku.

„To je jedno. Já ho před jejíma očima zmrskám bičem a řeknu mu hodně hrubostí —" rozhodl se Petr Michajlovič.

Jeda lesem viděl už v duchu, jak Zina, aby omluvila svůj skutek, bude mluvit o právu ženy, o osobní svobodě, o tom, že mezi církevním a občanským sňatkem není rozdílu, slovem, že bude se příti o věci, kterým nerozumí. Konečně pak mu řekne: A co vlastně tu chceš? Jaké máš právo se do toho míchat?

„Ano, já vlastně nemám práva," zabručel Petr Michajlovič. „Ale tím líp. Čím hrubší budu, čím míň práva, tím líp!"

Bylo dusno. Všechno ukazovalo na déšť, ale na nebi nebylo ani mráčku. Petr Michajlovič přejel svou mez a jel po rovném poli. Často jezdil touhle cestou a znal na ní každý keříček, každou jamku. To, co daleko před ním vypadá jako černá skála, je červený kostel a on vidí ho až do nejmenších architektonických podrobností, ba vidí i telata,

která se stále pasou u něho v ohradě. Verstu od kostela v pravo černá se les hraběte Koltoviče. A za lesem už začínají Vlasičova pole. Za kostelem a hraběcím lesem zvedal se obrovitý mrak, a na něm co chvíli mihly se křivolaké záblesky.

„Podívejme se," pomyslil si Petr Michajlovič. „Pomoz Pán Bůh!"

Kůň rychlou jízdou byl unaven, i on sám byl už zemdlen. Černý mrak hrozivě díval se na něho, jakoby mu radil, vrátit se domů. Začalo mu být trochu nevlídno.

„Dokážu jim, jak chybili," dodával si odvahy. „Oni mi řeknou, že je to svobodná láska a já jim dokážu, že je to znemravnělost a ne svoboda."

Teď jel kolem hraběcího rybníka. Barva jeho byla nazelenalá a mračná, válo od něho vlhkem. Stará a mladá jíva naklonily se k sobě. Právě tudy před čtrnácti dny šel Petr Michajlovič s Vlasičem a zpívali si starou studentskou píseň:

„My, my jsme ještě mládi,
my máme lásku rádi..."

Nešťastná píseň!

Když Petr Michajlovič jel lesem, hřmělo silně, stromy šuměly a ohýbaly se větrem. Bylo třeba si pospíšit. Odsud do statku Vlasičova lukami nebylo víc než versta. Tady po obou stranách cesty stály břízy; vzezření jejich bylo zrovna tak smutné a nešťastné, jako jejich pána. Vítr stichl a v trávě i břízách zašelestily veliké kapky dešťové.

Petr Michajlovič nemyslil už ani o políčku ani o bičíku, a nevěděl, co vlastně bude u Vlasiče dělat. Dostal strach. Bylo mu hrozně při pomyšlení, že za chvilku uvidí sestru. Jak se k němu bude chovat? O čem budou mluvit? A neměl-li by se přec ještě vrátit, dokavad není pozdě?...

Za těch myšlenek jel lipovou alejí k domu a zahnuv za rozložité keře bezové, spatřil z nenadání Vlasiče.

Bez klobouku, v cicové košili, ve vysokých botách a sehnut před deštěm šel Vlasič od rohu domu ke „krylcu"; čeledín za ním nesl kladivo a krabici s hřebíky. Patrně přibíjeli okenici, která větrem bouchala. Spatřiv Petra Michajloviče Vlasič se zastavil.

„To's ty?" řekl a usmál se. „To je od tebe hezké."

„Ano, přijel jsem, jak vidíš," řekl tiše Petr Michajlovič, sklepávaje se sebe dešť oběma rukama.

„To je dobře, to je dobře," řekl Vlasič, ale nepodal příchozímu ruky, patrně nemaje odvahy a čekaje, až mu bude podána. „Ovsu to nebude škodit," řekl, pohlednuv k nebi.

„Ba že."

Mlčky vešli do domu. Z předsíně na pravo vedly dvéře do druhé síně a pak do salonu, na levo do pokojíka, ve kterém v zimě spával šafář. Petr Michajlovič a Vlasič vešli sem.

„Kde tě chytil ten dešť?" ptal se Vlasič.

„Nedaleko. Skoro u domu."

Petr Michajlovič sedl si na postel. Byl rád, že bylo slyšet prudký dešť a že bylo temno. Není tak nevolno a není potřeba dívat se druhému

do očí. Zloby už necítil, ale strach a mrzutost na sebe sama. Cítil, že to hloupě vyvedl a že z té jeho jízdy nevyjde nic dobrého.

Oba nějaký čas mlčeli a dělali, jakoby poslouchali dešť.

„Děkuju ti, Petrušo," začal konečně Vlasič, odkašlav si. „Děkuju ti, že's přijel, je to velmi hezké od tebe. Věř mi."

A pohleduuv oknem, pokračoval stoje uprostřed pokoje: „Všechno to stalo se tak tajně, jakobychom to byli před tebou skrývali. Vědomí, že snad jsme tě tím urazili a že se na nás hněváš, leželo jako skvrna celé ty dni na našem štěstí. Ale věř nám, my jednali tajně ne proto, že bychom ti byli málo důvěřovali. Ale předně stalo se to tak náhle v minutu jakéhosi nadšení, kdy nebylo času na uvažování. Za druhé, byla to věc tak delikátní, že nebylo lze do toho zasvětit třetí osobu, třeba tak nám blízkou, jako jsi ty. A hlavní je, že jsme silně počítali na tvou velkodušnost. Ty's takový dobrý člověk, a my se nezklamali ... Děkuju ti, Petrušo, dal bych za tebe i život, věř mi."

Vlasič mluvil tichým basem, monotonně, v patrném rozechvění. Petr Michajlovič cítil, že je teď na něm řada mluvit, poslouchat a mlčet že by značilo opravdu hrát si na velkodušného dobráka, a pro to nepřijel! Chvatně povstav, řekl tedy polohlasně: „Poslechni, Řehoři, víš, že jsem tě měl rád a že jsem si nepřál lepšího muže pro Zinu, než tebe. Ale to, co se stalo, je hrozné ... hrozné i pomyslit!"

„Proč hrozné?" chvějícím se hlasem namítl Vlasič. „Bylo by to hrozné, kdybychom byli udělali něco zlého ..."

„Poslechni, Řehoři, ty víš, že nemám předsudků; ale, nezlob se, když ti musím říci, že oba jste jednali egoisticky. Ovšem Zině tohle neřeknu, ji by to bolelo, ale ty to musíš vědět. Matka pro tu věc trpí tolik, že je to k zbláznění."

„Ano ... je to smutné," vzdychl Vlasič. „My to předvídali, Petrušo, ale co jsme měli dělat? Když tvůj skutek někoho trápí, z toho ještě neplyne, že je špatný. Co dělat! Každý vážný krok narazí někde na odpor. Kdybys ty šel bojovat za svobodu, trápilo by to také tvou matku. Co dělat! Kdo výše staví klid svých příbuzných, musí nutně se vzdát ideálů v životě."

Oknem se intensivně zablýsklo a blesk ten jakoby byl změnil Vlasičovy myšlenky. Usedl vedle Petra Michajloviče a začal mluvit o věcech zcela nepotřebných.

„Petrušo, zbožňuju Tvou sestru," řekl. „Když jsem jezdil k vám, zdálo se mi vždycky, jakobych jel k bohoslužbám a skutečně jsem se modlil k Zině. A teď moje úcta roste den ode dne. Ona je mi něčím vyšším, než žena. Ona je mou svatyní ... Vcházím do domu jako do chrámu ... Je to vzácná, neobyčejná žena ..."

Ten to zná, pomyslil si Petr Michajlovič. „A proč se nevezmete do opravdy?" zeptal se. „Mnoho-li chce tvá žena za rozvod?"

„Pět a sedmdesát tisíc."

„Hm ... A nedalo by se s ní smlouvat?"

„Neslevi ani kopejky. To je ti, brachu, strašná žena," vzdychl Vlasič. „Já ti nikdy dřív o ní nepovídal, nerad jsem na to myslil, ale teď ti to musím říci ... Vzal jsem si ji v návalu soustrasti ... Náš setník totiž

vylákal za sebou osmnáctileté děvče, sliboval hory doly a konec konců, jak to u důstojníků je pravidlem, docela klidně ubohou opustil. Tohle nás, mladší důstojníky, přec jen rozhněvalo. Nebyli jsme žádnými svatoušky, ale tohle bylo přespříliš. A nad to nemohli jsme setníka vystát. Sbírkami mezi námi ve prospěch ubohé dáno znamení k revoluci proti setníkovi, v níž já byl jeden z nejzanícenějších... Za tři neděle na to nabídl jsem ve svém zápalu opuštěné dívce ruku. Velitelstvo upozornilo mě, že nesrovnává se to s důstojností vojenskou a tím jen přililo oleje do ohně. Já napsal veliteli a soudruhům list, kde jsem psal, že skutek můj měl by být zapsán v historii pluku zlatými písmeny atd. Byl jsem vyzván resignovat a já se nezdráhal. Přijel jsem tedy sem s ženou. Po otci zůstaly nějaké dlužky, peněz nebylo a mimo to, žena mi začala hrát v karty a rozhazovat na toiletty... co mi zbylo, než zastavit statek? Věř mi, žila velmi špatně. Ze všech sousedů jen ty nebyl jsi jejím milovníkem. Po dvou létech dal jsem jí odstupné: všechno, co jsem měl, a ona odjela do města. Ano... A teď jí musím ročně dávat dvanáct set rublů... Hrozná žena! Znám hmyz, brachu, který klade larvu na pavoučí hřbet, tak, že ji pavouk nemůže shodit, a larva pak mu pije krev... a ona zrovna tak přirostla ke mně a pije mou krev. Ona mě nenávidí proto, že jsem udělal takovou hloupost a vzal si ji. Má velkodušnost zdá se jí hloupou. ‚Rozumný mě opustil', říká o mně, ‚a hlupák si mě vzal.' Jsem v jejích očích ubohým idiotem a to je brachu, trpké. Vůbec, kamaráde, hněte mě osud, náramně hněte..."

Petr Michajlovič uvažoval, co se Zině na tom prošedivělém už, utrápeném člověku mohlo líbit. Hudba, poesie, umění jsou mu cizí, a hospodář je prašpatný; statek je na mizině, zastaven na dvanáct procent a kromě toho je na směnkách dluhů k desíti tisícům. Když se blíží lhůta platit procenta, nebo posílat ženě peníze, tu shání je všude s takovým výrazem tváře, jakoby byl vyhořel a v ten čas vyprodává všechno dříví a slámu zrovna za darmo a v zimě topí zahradním plotem nebo rámy od pařeniště. Louky, les trpí vlastním i cizím dobytkem, zahrada je dočista zanedbána. Nemá ani talentu ani docela prosté způsobilosti žít, jak lidé žijí. Je to naivní, slabý člověk, kterého každý lehce podvede a kterému plným právem mužíci říkají „hloupoučký..."

Je liberálem a v okrese patří mezi červené, ale i to je u něho jaksi zmalátnělé, slabé, monotonní. A co je skutečně u něho dobrého, to zas projevuje tak nešťastným způsobem, že z toho vychází nejčistší banálnost. Když horuje o zlaté mládeži, když rozhovoří se o potřebě povznesení průmyslu, tu zdá se, že's to už dávno někde četl a že ten člověk nemá myšlének vlastních, nýbrž jako stroj že jen opakuje cizí ideje.

A Zina, mladičká, hezká, veselá, ba smíšek, opponentka a náruživá hudebnice, rozumějící toilettám, knihám a libující si v pohodlí, nestrpěla by doma být v takovém pokojíku, kde je cítit boty a lacinou vodku. Je také liberálka, ale v její svobodomyslnosti je cítit sílu a neukojitelnou touhu, být lepší, originálnější, než jiní. Jak se mohla zamilovat do Vlasiče?

Ale ona je jako já.. či ho nemám sám rád, navzdor tomu všemu?

Petr Michajlovič považoval Vlasiče za čestného, ale jednostranného člověka. Jeho utrpení a celý jeho život vyplynuly z naprosté neznalosti

života. A pak měl Vlasič naivní, ba chorobnou víru v pravost a neomylnost svých skutků, ba i sňatek s ženou a teď ten únos Ziny považoval za výsledek jakýchsi idejí.

A přec ho měl rád Petr Michajlovič, cítil v něm jakousi sílu, a chvílemi neodvažoval se mu ani odporovat.

Ale tím bylo také vinno to, že bál se projevit myšlének, aby se neudělal směšným, nebo aby snad neurazil jiné — a pak to tradicionelně měkké srdce Ivašiných, které by bylo dovolilo každému, aby si na Petra Michajloviče vsedl jako na koně a bylo by přimělo Petra Michajloviče ještě k omluvě, že nemá vhodnějšího hřbetu.

Vlasič přisedl docela blízko, aby si za šumění deště a v temnotě od srdce pohovořil a už odkašlal, chtě vyprávět něco dlouhého, jako tu historii svého sňatku, ale Petr Michajlovič nemohl už snésti poslouchání, jeho nad obyčej trýznila myšlenka, že v brzku uvidí sestru.

„Ano, ano," řekl měkce. „Ty's měl zlý život . . . Ale odpusť, my odbočili, my nemluvili o tom . . ."

„Ano, ano, máš pravdu . . . Vraťme se tedy k hlavní věci," řekl Vlasič a vstal. „Opakuju ti, Petrušo: Naše svědomí je čisté. Nejsme oddáni, to je pravda, ale sňatek náš je pevnější, než slib učiněný knězi. V tom bohudíky ty máš přesvědčení stejné, jako my, a co se tkne naší budoucnosti, nemusíš se také lekat. Budu pracovat v potu tváři, nebudu spát, jen aby Zina byla šťastna. A věř mi, že to dovedu, věř mi . . . Ale pojďme k Zině, ať se potěší."

Petru Michajloviči začalo bušit srdce. Vstav, šel za Vlasičem do předsíně a odtud do salonu, kde kromě klavíru a dlouhé řady židlí, na které nikdy nikdo nesedal, nebylo ničeho. Na klavíru hořela svíčka. Mlčky vešli do jídelny. I zde tak prostorno a nevlídno. Uprostřed okrouhlý stůl na šesti tlustých nohách, a jen jediná svíčka. Hodiny ve velkém, červeném pouzdře, ukazovaly půl třetí.

Vlasič, otevřev dvéře do vedlejšího pokoje, řekl: „Ziničko, je tu Petruša."

Hned bylo slyšet chvatné kroky a do jídelny vešla Zina, vysoká, plná, a velmi bledá, jak viděl ji Petr Michajlovič poslední dny doma, v černé sukni a červené bluse s velkou přeskou na pase. Jednou rukou objavši bratra, políbila ho na spánky.

„To byla bouře," řekla. „Řehoř někam odešel a já zůstala sama v celém domě."

Nebyla pranic v rozpacích a hleděla na bratra upřímně a jasně, jako doma. Hledě na ni, Petr Michajlovič sám cítil, že rozpaky mizí.

„Ale ty se přec nebojíš bouřky," řekl, sedaje za stůl.

„Ano, ale tady jsou tak veliké pokoje a pak se celý dům třese, jako skříň s nádobím . . . Ale jinak je to roztomilý domek," pokračovala sedajíc proti bratrovi, „v každém pokoji se něco stalo. Tady vedle ku příkladu se zastřelil Řehořův dědeček."

„V srpnu budu mít peníze a dám obnovit křídlo v zahradě," řekl Vlasič.

„Ku podivu, že při bouři si vždycky vzpomenu na dědečka . . . A tady v tom pokoji ubili nějakého člověka."

„To je skutečná pravda," potvrdil Vlasič hledě na Petra Michajloviče velkýma očima. „V čtyřicátých létech tenhle statek najal jakýsi Francouz, Olivier. Podobizna jeho dcery válí se někde na půdě. Musela být velmi hezká. Ten Olivier, jak mně říkal otec, pohrdal ruským lidem pro nevědomost a týral jej jak jen mohl. Tak na příklad chtěl, aby kněz, když jde kolem statku, už na verstu sundal klobouk a když Olivier jede vsí, aby se zvonilo. A s robotníky nedělal teprv žádných ceremonií. Až najednou šel tudy potulný student. Prosil, aby směl zůstat přes noc a tak se zalíbil správci, že si ho nechal v kanceláři. A tu jedni povídají, že student bouřil robotníky, druzí, že se do něho zamilovala Olivierova dcera, jisto však jest, že jednoho dne dal si pán studenta sem zavolat a začal ho vyslýchat. Zrovna u toho stolu tady seděl a pil bordeaux a díval se, jak pacholci tlukou ubohého studenta. K ránu jim student zemřel a oni mrtvolu jeho někam zahrabali. Doneslo se to sice úřadům, ale Olivier věděl, komu zaplatit a pak odjel do Elsaska."

„Bídáci," řekla Zina a zachvěla se.

„Otec ještě dobře znal i Oliviera i jeho dceru. Říkával, že to byla velmi krásná dívka, ale také velice výstřední. Student as i robotníky bouřil i Olivierovu dceru si naklonil. A kdož ví, byl-li to vůbec student a ne snad nějaké inkoguito."

Zina se zamyslila. Příběh s potulným studentem a krásnou Francouzkou patrně zanesl její fantasii daleko, daleko. Jak se Petru Michajloviči zdálo, nezměnila se za ten týden, jen že byla o něco bledší. Hleděla klidně a jako jindy, jakoby jen s bratrem byla přijela na návštěvu k Vlasiči. Ale Petr Michajlovič cítil, že v něm samém se něco změnilo. Dříve, když Zina byla doma, mohl s ní mluvit o všem a teď neměl sil ani k prosté otázce: „Jak se ti tu vede?" A táž změna byla as také u ní. Nespěchala mluvit o matce, o domově a o svém románu s Vlasičem; neomlouvala se, nedokazovala, že svobodný sňatek je lepší církevního, nebyla rozčilena a klidně zamyslila se nad příběhem Olivierovým . . . A proč právě teď mluvili o Olivierovi?

„Vy oba máte mokrá ramena od deště," řekla s radostným úsměvem: ta maličká shoda bratra s Vlasičem ji dojala.

A Petr Michajlovič pocítil všechnu trpkost a všechnu hrůzu svého postavení; vzpomenul si na smutný domov, zavřené piano a Zininu komnatku, kam teď nikdo nevejde; vzpomněl si, že na allejích v zahradě není už stopy malých nožek a že před večerním čajem už nikdo s hlasitým smíchem neběží se koupat. To, čemu zvykl od dětství, nač tak rád myslil, když sedával v školních lavicích, jasnosť, čistota, štěstí, všechno, co naplňovalo dům životem a světlem, odešlo navždy, zmizelo a splynulo s beztvárnou historií setníkovou, velkodušného důstojníka, znemravnělé ženy, zastřelivšího se dědečka. A začít hovor o matce, nebo myslit si, že minulosť by se mohla ještě vrátit, znamenalo by nechápat to, co je naprosto jasné.

Oči Petra Michajloviče naplnily se slzami a ruka ležící na stole se zatřásla. Zina uhádla, nač myslil, a její oči rovněž se začervenaly a zaleskly.

„Řehoři, pojď sem!" řekla Vlasiči.

Oba popošli k oknu a začali mluvit tiše. I dle toho, jak Vlasič nahnul se nad ní a jak ona hleděla na něho, ještě jednou Petr Michajlovič viděl, že je všechno na vždy skončeno. Zina vyšla.

„Tak vidíš, brachu," řekl po chvilce Vlasič, mna si ruce a usmívaje se, „já ti mluvil o štěstí a zatím žádného štěstí jsme dosud nezažili. Zina stále myslila na tebe, na matku a trápila se a já se trápil s ní. A každá maličkosť ji roztrpčuje i to, že čeleď jí říká „slečno..." Tak vidíš..."

Zina přinesla talíř jahod.

Za ní vešla malá služka, hodící se k tomu starému nábytku svou bezbarvostí a nudností.

Dešť už slyšet nebylo. Petr Michajlovič jedl jahody a Vlasič se Zinou mlčky na něho se dívali. Blížila se chvíle nepotřebného a přec nevyhnutelného hovoru o matce a domově, a všichni tři cítili její trapnost. Petru Michajloviči naplnily se zase oči slzami a on odstrčil talíř s jahodami a řekl, že už musí domů, sic bude pozdě a snad znovu začne dešť.

Trapná chvíle se přiblížila.

„Jak je u nás?" zeptala se rychle Zenaida a bledá tvář se jí zatřásla. „Co mama?"

„Znáš matku..." řekl Petr Michajlovič, nehledě na ni.

„Petrušo, ty's dlouho o tom přemýšlel," řekla vzavši ho za rukáv a on cítil, jak je jí těžko mluvit. „Ty's dlouho přemýšlel, řekni mi, můžeme doufat, že se někdy mama s námi smíří?"

Stála mu blízko, tváří v tvář a on se podivil, jaká je hezká a že to nikdy dříve nepozoroval; a to, že podobna jsouc matce žila u Vlasiče s tou vybledlou služkou, se stolem na šesti nohách, v domě, kde ubili člověka, že nepojede s ním domů, ale zůstane tu navždy, to vše zdálo se mu neuvěřitelným absurdem.

„Znáš matku..." řekl vyhýbavě. „Myslím, že byste ji měli odprosit."

„Ale prosit za odpuštění znamená přiznat se k něčemu špatnému.. Avšak byla bych hotova i lhát, jenže znám matku... Nu co, počkáme pět deset let a pak snad dá Pán Bůh..." dodala radujíc se, že nejhorší je už řečeno.

Vzala bratra pod ruku, a když šli tmavou předsíní, přitiskla se k němu.

Vyšli na „krylco". Petr Michajlovič se rozloučil, vsedl na koně a vyjel krokem. Vlasič se Zinou šli ho kousek vyprovodit. Bylo ticho, teplo a rozkošně páchlo senem. Na nebi mezi mraky jasně zářily hvězdy. Stará zahrada Vlasičova, viděvší už tolik smutných událostí, spala, zahalena v temnotu a bylo jaksi nevolno jeti skrz ni.

Vlasič šel po pravé straně, Zina po levé. Oba jakoby byli zapomněli, že se mají vrátit. Petr Michajlovič cítil, že čekají od něho něco, třebas sami nevědí co, a bylo mu jich nevýslovně líto. Teď, kdy skleslí a zamyšleni šli kolem koně, viděl, jak jsou nešťastni a jak jejich láska je smutnou, nenapravitelnou chybou. Z lítosti a vědomí, že jim nemůže pomoci, zmocnila se ho až duševní malátnost.

„Zajedu k vám občas na nocleh,“ řekl, aby se zbavil mučivého pocitu. Ale to vypadalo zase, jakoby couval a naplnilo ho nespokojeností. A přec když se u lesa zastavili, aby se rozloučili, nahnul se k Zině a dotknuv se jejího ramena, řekl: „Neboj se, Zino. Ty's nemohla jinak jednat.“

A aby neřekl víc a nerozplakal se, švihl koně a vjel do lesa. Ještě se ohlednuv viděl v temnotě Vlasiče, jak dělá dlouhé kroky a jak vedle něho svými spěšnými maličkými krůčky Zina ztrácí se ve tmách.

„Jsem to baba!“ pomyslil si Petr Michajlovič. „Jel jsem, abych věc rozhodl a zatím ji ještě víc zamotám.“

Bylo mu těžko u srdce. Za lesem jel krokem a u rybníka zastavil koně. Chtělo se mu nehybně sedět a přemýšlet. Viděl v duchu, jak matka se utrápí, viděl pohřeb, zoufalství Ziny. A hrdá, pověrečná stařena jistě se utrápí... A v strašných obrazech budoucnosti, které viděl na hladině rybníka, z části měsícem osvětlené, viděl i sebe malomocného, slabého.

Na sto kroků od něho na břehu stálo něco černého. Byl to člověk nebo kmen?... Petr Michajlovič vzpomněl si na potulného studenta, jehož mrtvolu snad sem hodili... „Olivier jednal nelidsky, ale přece nějak rozhodl celou tu věc, a já nic nerozhodl a ještě jsem zamotal,“ myslil si, hledě na temný předmět, podobný přízraku. „On činil a mluvil to co myslil a já myslím docela něco jiného, než činím... ba já nevím ani, co myslím.“

A popojel k temnému předmětu. Byl to poloshnilý sloup, zbytek nějaké stavby.

Petr Michajlovič jel po břehu rybníka a myslil na celý svůj život, že dosud mluvil a jednal jiné věci, než myslel a že mu lidé stejným odpláceli a proto že zdál se mu život mnohdy tak temným, jako tady ta voda.

A zdálo se mu, že už se to nedá napravit.

Jájce,

sídlo posledního krále bosenského.

Z bosenských cest Ludvíka Kuby.

Věž sv. Lukáše v Jájcích v Bosně. Vodopád jájecký s řekou Vrbasem v Bosně. Kreslil L. Kuba.

Jestli které bosenské město postaralo se užiti krajních prostředků, aby se stalo zvědavému modernímu poutníkovi vzácným, jsou to jistě Jájce, takto sice jen hromada šindelových střech neveliká a v přítomnosti pouze chudičkou gloriolou okresního města mdle ozářená, ale honosící se za to jednak majestátem královské residence v dávné minulosti, jednak — a to mi více ještě znamená — nadbytkem pyšné a oslňující nádhery, jíž ji obmyslila máti Příroda.

A do nedávna (1894) bylo i vzácným pro svoji odlehlost, což pro dítky XIX. věku, uvyklé když ne na pohodlnou železnici, aspoň na obstojnou diligenci, mnoho značí. Ale dotčeného roku zahájena byla železniční jízda z Lašvy přes Travník až do Jájců, čehož následkem mohou míti řádky tyto, budou-li schopny vzbuditi aspoň část zaslouženého pro předmět zájmu, účinek agitační na onu nepatrnou část našeho turistického světa, jež nemá vůle vstupovati v dobrovolnické čety, nadháněné pod vrchním velením páně Baedeckerovým ve spáry západoevropských hotelierů a ciceronů.

Pisatel těchto řádků navštívil Jájce ještě v době, kdy železnice nebylo, kdy byl odkázán na milost a nemilost zdejší pošty.

Opakuju na milost a nemilost, a ohražuju se proti výtce nemístného bombastu. Jsouť zdejší pošty vojenské, a to značí, že lístek, který pro jistotu nutno si několik dní před odjezdem zakoupiti, není nám ještě žádnou zárukou, že opravdu pojedeme. Když se ve 4 hodiny ráno při-

pravujeme k odjezdu (zdejší pošty zpravidla z hlavních bodů vyjíždějí o 5 h. ranní), roztřese nás mrazem vědomí nejistoty, zdali v posledním okamžiku nedostaví se některá vojenská osobnost — pak by bylo po radosti. Ustoupiti bychom musili, peníze by se nám vrátily, a nastala by nám povinnost obstarávati povoz soukromý. A nejen obstarati, ale i platiti, a tyto dvě nepříjemnosti včetně s opozděním, jemuž bychom se více nevyhnuli, by dělaly dohromady nepříjemnosti tři — už k vůli nezrušenému dosud dogmatu, že neštěstí nikdy nechodí samo.

Na štěstí nejen na tyto tři, nýbrž na všecky své zlosti a mrzutosti by cestovatel zapomněl už samou cestou, jež by ho vedla z Travníku přes vysoké sedlo Komar do romanticky schátralého mohamedánského hnízda Dolního Vakufu a odtud rozkošným údolíčkem říčky Vrbasu. A nadšení jeho přejde v opojení, když po polodenní jízdě spatří onen čarovný kout, v němž příroda bosenská s historií podaly si ruce, aby Jájce učinily nezapomenutelnými každému, kdo sem jednou zavítal.

Já byl dojmům o to přístupnější, že se mi dostalo štěstí konati pouť v poštovní větrné káře.

Bylo málo po poledni, když vojenský vůz, ubírající se stále pěkně zalesněným údolím směru severního, vnesl nás v dolinu hlubší a těsnější než dosud. Z mírné romantiky přešlo vzezření kraje ve formy velkolepé a divoké, a my bychom sami vytušili, že se blížíme k místu, kde příroda své nekonečné fantasii zcela úzdu uvolnila a ostruhami zvůle své bujnost její podnítila. Hovorný však konduktér nepředpokládá u cestovatelů tolik samostatnosti a ochotně nás sám upozorňuje, říká pološeptem, jenž má napjetí naše zvýšiti: „Už tam budeme!"

Podjeli jsme obrovský tufový balvan, jako deštník nad cestou se klenoucí, a před námi pne se objemná homole, vysokostřechými domky hůstě posázená a na vrcholu svém starobylými hradbami skomoleně zakončená.

Kondukter káže vozkovi, aby zastavil.

Smekli jsme svoje zraky s města před námi malebně rozloženého a na svém spodním okraji bohatým košatým stromovím, zejména čepýřnatými vrbami rozkošně ověnčeného, a vypnuvše se z vozu, zahleděli jsme se do hlubiny, jež po pravé ruce pod námi zela. Hrkot vozu stichl, a hukot vodopádu nás okamžikem ohlušil. Pod námi to víří, buší, hučí a syčí, jakoby podzemní světy spolu válčily, sněhem blýští se tam obrovská pěna jako ve klokotném varu, a oblaky par a mlh vznášejí se před námi tiše a klidně jako nehybný dým nad vřavou bitevní. Duha, symbol míru, pnoucí se nad divadlem, může tu míti jen význam ironický . . .

Jsme na místě, jež zeměpis suše označuje: ústí říčky Plivy do Vrbasu.

Bylo by také marné, usilovati o ozdobnější a obšírnější rčení, jež by mělo dojem sesíliti, a proto co dále dodávám, dodávám jen k vůli orientaci.

Geografická úloha Plivy, totiž její vtok do Vrbasu, není zcela lehká a jednoduchá. Musíť mladá, však mohutná poměrně Pliva podnikati veleskok do hloubi 30 m., v níž Vrbas klidně a lhostejně se vine, podoben línému hadu, do jehož otevřené tlamy vhozen byl bílý třepetající se

Městečko Jezero blíže Jájců v Bosně. Kreslil L. Kuba.

králík. A nežli se samovražednice zoufalého skoku může odvážiti, musí v posledním okamžiku svého nedlouhého a přece tak klopotného a mnohotvárného života podstoupiti řadu muk, jsouc hojnými balvany a skalistými ostrůvky čtvrcena, štípána a místy rozeklána v přečetné ručeje, jež pak, padajíce do hlubiny, o hrany a útesy skal se lomí a dále tříští v oslňující pěnu a stříbrný vlhký prach. Ale Vrbas ty všechny oběti, jež Pliva z náklonnosti své k němu podstupuje, přijímá netečně, a jak byl přišel, lhostejně s nabytou kořistí ubírá se dále k severu . . .

Kočí práskl do koní, obraz zmizel a za pět minut byli jsme v jednoduchém městečku, kde jsem se ubytoval v pěkném erárním hotelu, vybudovaném solidně ve švýcarském slohu na samém okraji strmé stěny, pod níž Vrbas líně se válí.

Nemeškal jsem ve své světnici dlouho. Co jsem viděl, bylo příliš mnoho, abych byl mohl zůstati klidným, a příliš málo, abych byl býval syt kouzlaplného podívání.

Vracel jsem se k vodopádu.

Za tím účelem musil jsem z města starobylou branou, které jsem si, jeda vozmo, nebyl ani povšiml. Krásná slapovitá Pliva zastavila zde mé kroky a na tolik mne zaujala, že bych si nebyl ani všiml, jak chatrný přes ni vede most, kdyby mne nebyla vyrušila z myšlének záhada, proč mi najednou začaly boty vrzat? A zatím to tak úpěnlivě vrzal most, jak jsem seznal.

Most pne se přes řeku nedaleko samého vodopádu. Nevidíme však místa, kde se křišťalové proudy vrhají do propasti. Jeť tu řeka protkána nádhernými přímo vrbinami, jejichž plné koruny, z proudů řeky vyrůstající, kotví mezi osamělými balvany jako v obrovitých květináčích. Větve košatých těch stromů místy se navzájem stýkají a splétají jako paže jihoslovanských děvic, když „kolo“ tančí, a pod vzniklým smaragdovým stropem v lahodném přítmí víří dravé proudy peřejnaté řeky s takou zlobou, že dásně její jsou plny bílé pěny. Přirovnali bychom pohled ten vzezření starého zanedbaného parku, zdobeného množstvím bazénů a kaskád, v němž podařilo se zvítěziti svévoli hravé přírody nad vládnuvší kdys pořádající rukou umělcovou, kdyby z houštin místy nevystupovaly místo mramorových sousoší jen dřevěné lomenice chatrných mlýnků a dumných stoup,*) jež se marně svým skřipotem a tlukotem snaží přehlušiti vřavu divých vln.

Kráčel jsem jen zvolna v před. Nebylo možno jinak. Jestli pohled v levo poutal, nebylo jinak ani s rozhledem na pravo, odkud těsným údolím stupňovitě kvapila říčka Pliva, věkem svým tak mladičká a přece na osudy své bohatá. Vznikajíc jen dvě hodiny odtud na západ tvoří u idylické mahomedánské osady Jezera skvostné, jako blankyt modré přehluboké jezero, sevřené kolem dokola jednak lesnatými stráněmi, jejichž vegetace podobá se pyšné kožešině, nebo příkrými skalinami, holými zase naopak jako kosť; pak tvoří občas rybníkovité nádržky, nebo sítě tenkých ramen, u nichž jako strážní budky malinké mlýnky a stoupy hudou svoji jednotvárnou píseň; skáče občas po menších neb větších stupních tu

*) Na tlučení sukna.

ve způsobě vodopádů, tu zase v podobě pouhých slapů a peřejí, vždy však bujně jako skotačivý chlapec. A proměnivši takto několikrát tvářnost svých tichých a širokých tůní a rybníků za útloboký tok bystrého a divokého horského ručeje dospívá, provázena věrnými vrbinami, města Jájců, kde, jako mladý omrzelec, syta všeho, čeho mohla užiti, vrhá se v útlém ještě věku s plnou silou a odhodlaností do prohlubně.

Krásná její smrt, nádherný její hrob.

Sestupujeme do něho po pěkně upravených schodech pobok divokým proudům, vedle nichž jsme hluši. Ale jsme tu také i němi. Asi uprostřed cesty staneme na terase, jako cimbuří mohutně nad hlubinou se pnoucí. Poutník spouští tu své zraky do hloubi jako u pohádkovitého jakéhosi jezu. Houština řeku neopouští ani na okamžik a obrovitý jazyk vodní stříbrolesklý vyniká z ní jako ze zelené tlamy titánské příšery, jaká jen ve fantasii naší může míti místo. Místy osten skalní tříští jazyk opět ve dví, ve tré, a příležitosti takové nedá si ujíti vrba, aby se zde nezachytila, ani stoupa nebo mlýnek, jež tu, s rozmarnou lehkomyslností sešpejleny, s veškerým svým obdivuhodně jednoduchým mechanismem se třesou a chvějí, aniž by která obavou naplňovala svého prostého majitele, jenž u jejich dveří na slunci se klidně vyhřívá nebo dokonce sladce spí.

Klesáme vždy níže po schodech, vinoucích se při tufové skále, s níž visí krápníkovité rampouchy. Cesta, jakož i zmíněná terasa, vybudovány jsou po okupaci pro pohodlí turistů, jichž sem však přichází, bohužel, po řídku.

Jsme dole. Podejdeme v levo několik kroků po cestě, nad níž tufová skála přes naše temena se klene, a stojíme na samém prahu vodopádu. Bezprostředně před námi se tu ohybá stříbřistý proud jako obrovská massa ryzího kovu.

Mží, drobné práškovité krůpěje se na nás usazují dříve ještě, než jsme sestoupili docela dolů, ale nepozorujeme nic, kromě toho, co se tu před námi odehrává: stále sice jedno a totéž, ale stále okouzlující, uchvacující, ochromující.

Nedbáme deště, v nějž se mění mlha, a smělý vůdce náš dvěma skoky přes kameny dostal se pod práh krajního menšího ramena vodopádu. Práh ten je podemletý, jak ukazuje z mlhy zející otvor, v němž průvodce náš zmizel. Hup za ním! Stříká to, smeká se to, tlapeme do bláta — ale nic na plat, zmizíme i my v tajemném jícnu. Stojíme na práhu dosti prostranné jeskyně. Je tu velmi hezky, až na to, že s hůry kape, a dole že je buď slizké bláto, nebo prostě voda, do níž se noha ráda smekne.

Po prvém kroku do podsvětí obrátíme pohledy svoje zpět, abychom popatřili na svět, o němž v tu chvíli pochopíme, proč se mu říká právě „bílý“ svět. Před otvorem, do něhož jsme úkosem, se strany se dostali, splývá křišťálová clona; krajní to křídlo vodopádu. Hledíme skrz ni jako mléčným sklem, zadumáni, a pouze lichá domněnka, vzbuzená podnícenou fantasií, že by se mohl mokvající strop pod kvapící dravou řekou nad námi prolomiti, kalí nám požitek vzácné chvíle.

Nicméně skáčeme tu po kamenech v blátě a vodě a po tmě jako potkani, a teprv když celou jeskyni jsme zrejdili, vrátili jsme se opět ven.

Vodopád v Jájcích v Bosně. Kreslil L. Kuba.

Stojíme v mokré prašině dále a patříme opět na vodopád. Mžení nás neodhání, naopak si libujeme, že není opáčný vítr, jinak bychom pro déšť zde nevydrželi; (poznal jsem to dne následujícího).

Pozorujeme čím dále tím lépe, že vodopád vyniká nejen jasem skvoucích proudů, ale i ostatní svojí výpravou: podemletými stěnami, sřícenými balvany, v povětří visícími keři, jež tu lépé a monumentalní své obrysy do páry a mlhy zarývají a v imposantních úhlech a křivkách pěkně si vedou.

U obrovského balvanu, kdysi dolů svaleného, jenž pod samým proudem směle vlnám čelí, připomínaje svým vzdorem legendu svrženého satana, trčí leporostlá jedlička. Pyramidka její svým obrysem připomíná dívčinu, jež si vzdorovitě ruce v bok opřela. Chce se ve své tvrdošijnosti vyrovnati svému kamennému sousedovi, jenž klidem svým podoben je hrochovi, líně v řece si hovícímu. Je všecka zamlžena, ale troufale týčí svoji šíji, ať se kolem ní děje co děje, zrovna jak je to v té naší písni:

Já husarka malá
mezi husarama,
husarů je kumpanije
a já jedna sama.
Dyby bylo eště
těch husarů dvě stě,
já bych se jim postavila
jako švarný děvče.

Jsem zvědav, jak to dlouho mezi těmi husary — vlnami vydrží. Není to maličkost. Několik jen kroků odtud býval most, a ten se roku předloňského stal obětí vodopádu, jenž vedle své mechanické přesily, kterou svému okolí neúprosně vládne, nezdráhá se užívati ku svým ničivým cílům ani úkladů. Most zničila totiž stálá mlha u vodopádu vládnoucí. Dosud nevystavěli nový, poněvadž nevědí, mají-li se rozhodnouti pro dřevěný či železný. Onen hned shnije, tento brzo zrezaví. Obojí je na pomyšlenou.

K něčemu je ta mlha ovšem dobrá. Usazujíc a vypařujíc se na rostlinách, zanechává na nich pevné látky v sobě obsažené. Rostliny tím hynou, ale pozůstalá kora přejímá tvar bylin, jež se tu nad námi jako guirlandy zdobně větrem kolébají.

Aby se i z nás podobným způsobem nestala trvalá ozdoba velkolepého toho divadla, dali jsme se na zpáteční pochod, lichotíce si s pocitem škodolibosti, že jsme včasným odchodem připravili jájecký vodopád o pamětihodnost nevšední ceny.

Kdo by se domníval, že jsem byl nyní vodopádem nasycen anebo snad přesycen, klamal by se. Vytržen jsem byl jeho skvělým profilem, a teď prahnul jsem touhou spatřiti jej en face, stanouti před ním čelem.

Ale to není snadno. Most pod vodopádem je zničen, a druhé dva mosty jsou dosti daleko. Ať se učiní oklika na pravo nebo na levo, třeba k tomu nejméně půl hodiny. Odložil jsem výlet ten na zítřejší hodinu ranní.

Břeh, čelící proti vodopádu, je naprosto strmá svislá stěna skalní, na jejímž horním okraji počínají lučiny. Z těch utvořen vtipně veliký, ovšem jen primitivní park. Je to vlastně jen síť cestiček a několik lavic.

Jájce s vodopádem řeky Plivy v Bosně. Kreslil L. Kuba.

Ale díky i za to. Zde je to pravé místo, odkud sluší na obdivuhodnou onu báseň přírody patřiti, na toto stanovisko je vypočítána nádherná komposice. Odtud pyramida domů jájeckých s velkolepým proudem podobna je oltáři, s něhož běloskvoucí roucho splývá.

Konec roucha nevidíme.

Dal jsem se sice zarosenou, po pás vysokou travou, abych došel kraje a popatřil do hlubiny. Ale svah, na němž park se prostírá, stal se prudším a mokrá tráva zavinila, že jsem klouznul a po kluzké ploše dolů se šinul. A poněvadž louka na svém okraji nemá ani stromku ani keře, na jehož oporu by se možno bylo spolehnouti, musil jsem považovati za dostatečný úspěch, že jsem se zachytil travin a zející pode mnou hlubinu o „tučnou kořisť" připravil. S blahým oddechem vstávaje, byl jsem přesvědčen, že tady sice nebude nikdy postaven pomník na poděkování za šťastné zachránění mého života, ale za to že se v těchto místech bude jedenkráte jistě pnouti nad hlubinou pevný pavlán, s něhož bude lze se nejlépe sytiti pohledem na Jájecké diorama. Diváku bude jako v divadle na balkoně. Teď je zde každému jako na poslední galerii.

Ovšem bývá na tomto levném místě obecenstvo nejvděčnější a nejnadšenější. A tak i oko moje, mlsně patříc přes okraje travin na lesklou massu burácejících vod, páslo se na zelených houštinách, z nichž vodopád vyrážel, na mlýnkách, jež se v jejich stínu tulí, na rozeklaném údolí řeky Plivy se silhuetou pohoří modravého v pozadí, na prostičkém městečku samém, z něhož kromě několika minaretů nápadně vyniká věž sv. Lukáše ze st. XIV. ladné italské architektoniky. V umáčené chladící obuvi dočkal jsem ještě okamžiku, kdy ranní slunko vystoupilo na tolik vysoko, aby paprsky jeho šlehly do údolí, dosud ve stínu pohříženého, aby udeřily v lesklou líc vodopádu a vyčarovaly z něho oslňující démant . . . a teprv potom vrátil jsem se do města.

A vraťme se k němu i v těchto řádcích, neboť poskytuje nejednu památnost, jakž jinak ani možno není při jeho historickém významu. Nejsou tu sice památky, jichž starobylost by se dala měřiti na tisíciletí, neboť Jájce byly prý založeny ve XIV. století. Ale spadají v dobu tragického pádu Bosny — a to stačí. (Dokončení.)

Zbořený chrám.

Z nové knihy básní „Modlitby k Neznámému"

od Svatopluka Čecha.

Ve hloubi lesa zřícenina hradu
a při ní ssutý chrám. Tam bezděky
mě vedou kroky do stínu a chladu
zdí, v nichž sen pouze sídlí předvěký.
Erb potažený mechu sametem
nad pustou branou, stopu mřížoví
kde dosud zříš ve zdivu vymletém;
věž pochmourná; pak ochoz křížový;
cel prázdných sluje — toto vše mi sdílí,
že stěžejných dvou mocí středověku
zde bylo sídlo postupně: tož síly
a mystického blouznění — dřív reků,
jichž činy věstí krev na kronik listu,
pak tichých panen, zasnoubených Kristu.

Teď vcházím do svatyně. Podobna
je divukrásné kapli Bezdězu:
Jak z krajek kamenných je ozdobna
spleť okras, trojlaločných výřezů
kol kolem v dutých oknech špičatých,
jimž bez výplně skel jen kružba zbyla,
zkad někdy světla duhová se lila
v šeř pilířů; s jich hlavic listnatých
se rozpínají klenby lodi trojí,
jichž pruty skřížené se nejvýš pojí
v ozdobných svornících, kde vtesán znak.
Šnek prošlapaný dosud vede vzhůru
na vzdušné kruchty, kteréž kolem kůru
i hlavní lodi vedou; archy vrak
ční dosud též ve středu presbytáře:
již kamenný jen podklad bez oltáře.

Jak na Bezdězu onen vetchý skvost,
ač otlučen a spuštěn, dosud jímá
hruď kouzlem, jež i v chudé trosce dřímá:
tak i té zříceniny truchlivost
si zachovala po vší zkáze věků
pel nejluznějších vidin středověku.
Však tam ten, strmě na vysoké hoře,
jen příboj snáší vzduchového moře,

jež okny prázdnými se do vnitř vlní
a mnohdy jekem vichřice jej plní;
zde tyto lesní zase ruiny
voj zevšad sevřel, ztekl rostlinný:
Rozpuklým stropem břečtan dolů splývá
a mezerami kružby okenní
klen, habr, jasan, ořeší a jíva
až do vnitř pnou své čerstvé lupení,
mech s kapradinou vítězství tu slaví
a všechno plní soumrak zelenavý.

Na kámen omšený, jenž křtitelnici
kdys nesl snad, jsem sed' a ve snění
dal zvůli fantasii kouzelnici,
by oživila spoušť a mlčení
té svatyně, jež dávno bez oltáře,
bez kněží, zbožných, pouhá poustka jim,
jsouc modlitebnou leda samotáře,
jenž nehledá, chtě zbožně sklonit tváře,
ni horu Moriah ni Garizim,
však přec těch ssutin kleslý oltář křísí,
mní slyšet jejich dávno puklý zvon
a svoje vzdechy v šepot duchů mísí,
již modlili se jinak nežli on. — —

Hle! tamo při zdi kamenná je deska,
již stářím zčernalá a mechem krytá,
že mizí téměř lemu arabeska
i slova starým písmem kolkol vrytá;
však obraz rytíře přec unik' škodě,
těch lící mužných tvrdé, hrdé rysy,
jež k rukám sepjatým jsou v malé shodě;
vše tělo v brnění; meč s boku visí;
na nohou klečících kov těžkých plátů
a s ostruhami šupinaté škorně —
Dí mrtvec ještě: Božstva majestátu
jen kořím se, všem lidem čelím vzdorně! —

* * *

Teď chrám se mění zadumaným očím:
půl skutečnost, půl sen, kam pohled točím.
Dál prostor plní zelenavé šero,
však zářnější je teď a z oken tryská
v ten vzdušný smaragd jiných barev stero,
neb sklo zas v nich a malbami se blýská,
jež slunce zvenčí, svítíc korun sítí,
svým podvečerním leskem v plápol nítí,

že podoby tam andělů a svatých
se zdají plouti v nadpozemském plamu,
jak v řízách z plynných, žhoucích drahokamů,
v mandorlách bleskem boží slávy vzňatých.
A paprsky, jež do vnitř pronikají
tím pestrým ohněm, zabarveny jím
sem tamo mlžným duhy vidmem hrají
na sloupci pod obloukem špičatým
i v presbytáři, jenž se zvolna šeří;
však náhle zdá se, jakby byla vletla
sem svatojanská moucha ode dveří,
jak hvězda velká, zardělého světla,
a před oltářem staví chvějný let,
tam věčné lampy nahradila vznět.
A jiné světlušky se chvějí v řadě
nad stolem oltářním po stranách obou,
jenž tam, kde kameny dřív na hromadě
jen viděl's pusté, povstal s dávnou zdobou
rouch, pyšnících se zlatem, stříbrem všitým,
a ličných lil'jí s leskem hvězdovitým.
Leč toto vše má polovzdušný tvar
jak za průsvitnou clonou lehkých par.

Zřím po náhrobní desce při zdi stranou;
leč oživen sám rytíř s lesklou zbrojí
tam klečí; slova tichá ke mně vanou,
v nichž s modlitbou se samomluva pojí:
„Buď zdráva, kněžno nebes, matko boží,
svou řízou hvězdnatou mě v boji chraň,
šij nepřátel mých dej mi za podnoží
a povždy k vítězství voď moji zbraň!
Vždyť nejdražší, co mého, dávám Bohu,
jak slíbil jsem v té těžké hodině,
když kůň mi v bitvě pádem zdrtil nohu
a Tys mě zachránila jedině,
an plášť Tvůj proti kopím v záštitu
mne obestřel a koní kopytu —
dnes plním slib svůj: schýlí v závoj hlavu
má jediná dceř v božích nevěst davu.
Dnes pod nůžkami sprchne kadeř světlá
kol tváře, jež jak růže jitrem zkvetlá
a kterou zastíní snad stesk i žal;
leč v poslušenství dceř jsem vychoval
a v tiché oddanosti, v boží bázni.
Vše dobré spočívá jen v tuhé kázni,
jíž jako svorem lidstva řád je spjat
a bez níž cnosť i mrav by klesly v ssutky —
kde zlé, tam nechať svistí dravé důtky,

tam sekyrou ať máchá rudý kat!
Ó Ježíši, Tvůj nejen věrný ctitel,
i hříchů všech jsem byl vždy krutý mstitel:
V mém hradě sklepení tam černá vědí,
jak umím lámat lotrů šíji vzdornou
muk řádným důrazem a lidomornou —
dnes právě moji chlapi, hrůzou bledí,
pnou zraky k pahorku, kde v kolo vplést
jsem buřiče dal na výstražnou zvěst
svým poddaným, jak pyká zbujník smělý,
jenž vrchnosti své Bohem dané čelí.
Však nejen právo své, i Tvoji čest
vždy hájím přísně; těžký stíhá trest
v mém soudě každou víry pohanu
a kouzla, mrzké holdy Satanu — —
Ha, černá Dorka! — vidím v duchu ještě,
jak velký černý zrak ten, hrůzou třeště,
zřel na biřice — bílé její tělo
jak v mukách všecko na skřipci se chvělo —
Pryč! pryč! Co ty se v mysl vtíráš, klatá,
zde v chrámě božím? — Vidím strmět kůl,
kde hranice kol tebe šlehla vzňatá
a černý vlas jak jisker smršť se vzdmul — —
Ó byla krásná, ale tvrdé šije,
a tehdá, když jsem v žalář vešel k ní,
tu mohla — — Však již dávno tma ji kryje
a trest jen trpěla, jak zákon zní,
vždyť sama třikrát na trápení tuhém
se přiznala, že Satan byl jí druhem . . .
A jestli někdy prchlivosti proud
mne strhl přes míru neb slabost jiná,
já kál se, usmířily boží soud
mše, dary církvi, ruka dobročinná.
Kdož zcela bez viny? A v mečů třesku
kdož zejmena vždy zůstal bez poklesku?
Však nyní ve zdech svatých dcera moje
svou duší holubičí, anděl tichý,
mne bude obletovat v hluku boje
a slzou modliteb mé smyje hříchy —
vzdech nevěsty své Kristus neoslyší . . .
Mé jmění zdědí posvátný ten dům,
kde časem bude vládnout abatyší —
Tak zbožnou hymnou dozní slávy šum,
jenž s rodem mým se družil po staletí,
a modlitba za jeho slávu jinou,
tam na nebesích, bude k Bohu spěti
z těch posvátných stěn, dokud nepominou.“

Tak rytíř starý, ale v plné síle,
se modlil na pravo; leč po levici
zas jinoch klečel, jarou hlavu chýle,
již přilba opínala bujnou kštici,
meč také měl; však od ramenou dolů
plášť poutnický se vlnil, na něm kříž.
Tvář bledá, oči byly mluvčí bolu
a hluboký vzdech jevil nitra tíž:
„Ó nebes královno, k Tvé noze skládám
to srdce ubohé, jež krvácí,
chraň zoufalství mě bezdných vírů, žádám,
sviť nocí, v níž můj duch se potácí.
Má duše beznadějná hříšně reptá,
zlý anděl tmy se ke mně naklání
a místo modliteb mi v ucho šeptá
vzdor bezbožný a děsné rouhání
bych nebi lál, že pro sebe chce míti,
co patří mně, co světlem mého žití.
Ta lilie, jež pozemský můj sad
v ráj mohla změnit, má svou sladkou záři
skrýt navždy ve klášterní stín a chlad
a v oběť vonnou zvadnout na oltáři!
Již nikdy v mrak mé duše zoufalý
ty nezasvítí oči modrojasné —
až osudný je závoj zahalí,
i světlo mého nitra navždy zhasne.
Ó nebes královno, Ty, jejíž hruď
meč proklál sedmerý, mou stráží buď!
Prach pozemský již pro mne břemenem,
mým tužbám posledním vlasť kyne jiná —
Ó veď mne, mocná, svatým ramenem
tam za moře, kde hrob je Tvého Syna,
ať smyju svoje hříchy Jordanem,
ať skončí žal můj pod korouhví svatou
smrť bohatýrská v boji s pohanem:
Snad potom s růží sladkou, zde mi vzatou,
mě spojí věčná nebes glorie
pod hvězdným trůnem Tvým, ó Marie!“

V tom hlahol zvonů rozlehl se s výše,
zvuk varhan slavný z tajné očím skrýše,
a jak roj holubiček mystických
dav panen v bílém rouchu řehole
se slétl před oltářem v půlkole
a v řady stolic s řezbou gotických
a na kruchty, jichž arkád šeré nitro
tím zbělelo, jak mlžným svitem jitro.

A stranou od oltáře, puklá zeď
kde před tím vějíř kapradiny nesla,
nach baldachynu rozpíná se teď
nad ozdobami zvýšeného křesla.
Leč, stojíc před ním, abatyše z přímа
pne dosud tělo staré; z perel kříž
jí blýská na prsou a pevně třímá
dlaň scvrklá povztýčené berly tíž,
jíž na oblouku ve stříbrném kvítí
kol kolem rosa démantová svítí.
Ač starobou i tuhou kázní těla
jí bezmála sprch' všechen žití sled
se svrasklých rysů průsvitného běla,
přec zářící jaks divně mají vzhled,
že zdá se, jakby tváři mrtvou světu
již kmital odlesk nadzemského vznětu.

Teď ruku vztáhla k útlé podobě,
jež klečíc ve bělostném mnišek davu
půl k zemi kleslá jako ve mdlobě
až na oltářní stupeň kloní hlavu.
Ač celá hustě do závojů skryta,
jen oblakem se zdá, jenž s nebe spad',
přec tušíš obrysy v něm sladkých vnad,
jak jarní mlhou květů zář se kmitá.

Abatyše.

Nuž, moje dcero, smrt a život spolu
den tento nese ti. V hrob navždy klesá
tvůj život světských radostí a bolů
a začneš nový život pro nebesa.
Vše, co jsi milovala na té zemi,
tvář lidí spřízněných, zvuk milých jmen,
roj vzpomínek i s nadějemi všemi,
se rozplyň za tebou jak marný sen!
Již nevrať se ni stínem toužné dumy,
do vřavy světa, jež tam venku šumí,
ni jeden svlačec jeho lichých snah
se nesmí vplížit přes tvé cely práh.
I tělo svoje, bídnou červů schránu,
máš nadál jen jak trudné pouto nést,
jak usouzené zlo, s nímž boj ti vést,
než duše uvolněná vzlétne k Pánu.
Zlou hmotu přemáhej, vzdor její nic,
tvé zbraně: modlitba a půst a bič.
Leč za to duše tvá teď v novém žití
svůj liliový kalich otvírej

ke slunci milosti, jež v Kristu svítí;
tam toužebně jen zraky upírej
a pilně opatruj svou lampu bdíc,
by až se přiblíží tvůj ženich věčný,
jsi přichystána Jemu vyšla vstříc
hod svatební s Ním slavit nekonečný
tam na nebeském hradě, k němuž brány
jsou Spasitele tvého svaté rány,
kde valný oblak skvoucích okřídlenců
tě rajskými uvítá cimbály
a svatých, světic, božích vyvolenců,
všech věrných duší plesné chorály,
k nimž v obejmutí zářných božích ramen
svůj připojíš zpěv jásající . . . Amen!

Sbor jeptišek.

Vše, co tam skvělo se a pělo
v tom hříšném sadě světských dob,
co srdcem roztouženým chvělo,
vše polož v hrob —
ni zpomínka sem nesmí zbloudit,
ni motýl snu se nesmí vloudit
z niv světa do klášterních kob.

Je marností vše na té zemi
a lidský život pouhý pýr —
ten za svatými vůkol zděmi
vln světských vír,
zlých vášní moře, jež tam bouří,
leč v malátném se tříští kouři,
o výspy naší zbožný mír.

Z tmy světa chceme lamp svých záři
vstříc ženichovi Kristu nést,
jak čisté lilie na oltáři
jen Bohu kvést,
svá těla hříšná trním šlehat,
svá srdce v lampy věčné žžehat
vždy planoucí pro boží čest.

Od světa strastí zrak náš vzletá,
od lichých slastí vzhůru tam,
kde štěstí pravé, věčné zkvetá
a mizí klam,
kde navždy konec všemu hoři
a duše s jásotem se noří
ve věčné boží slávy plam.

Starý rytíř.

Ó v oběť přijmi, Bože, dceru mou!

Mladý rytíř.

Sviť, anděli, mně na pouť žalů tmou!

Abatyše.

Nuž, nejprve se schylme na kolena
a vroucně modlem' se.

Jedna jeptiška
(šeptá družce.)

Viz abatyši!
Je za světici jistě vyvolena.
Mníš, citar nebeských že hudbu slyší,
když v líc jí hledíš tajemného skvění
a zrak, jenž tone v blahém vytržení —
Ó Bože! Nezdá se ti také — hleď! —
že klečíc zvolna od půdy se dvíže,
že v pouhém vzduchu již se vznáší teď
nad zemí výše, prosta její tíže?!

Druhá jeptiška.

Ó zázraky! Tam upni pohleď vzhůru,
kam pne se její roznícený zor,
kde za oltářem v pestrém okně kůru
plá v barvách na skle serafínů sbor,
jak duha nakupených do půlkola
dav klečících to podob křídlatých,
hlav skloněných a rukou sepjatých,
nad každým třpytící se aureola —
Div boží! hle: ta malba oživuje,
skla půdu opouští a vzduchem pluje;
již nad oltářem v blesknén polověnci
se vznášejí ti rajští okřídlenci —
a teď i písně jejich vnímá slech,
že bázní se i blahem všecka chvějí,
leč tichounké, spíš pouhý hlasů dech,
jak z dálky, jedva slyšitelně znějí,
jak vnímala bys v tichém svitu luny
kdes za vodami sladkých louten struny.

Píseň nebeských duchů.

Když duše silou víry vroucí
pne vzhůru peruť lásky žhoucí,
ve zbožném nadšení se chvíc,
tu říše nadehvězdných tajů
svým zábleskem do zemských krajů
se její touze kloní vstříc;
tu svaté vytržení smetá
mez onoho a toho světa —
Alleluja!

Tu Bůh se níží v lidské stezky
a Jeho slávy skvoucí blesky
v zem' prošlehují oblaky;
tu vidění se blíží svatá,
moc smyslem lidským nepojatá
řád hmoty mění v zázraky;
zrak časný vídá věčna jasy,
sluch lidský slýchá nebes hlasy —
Alleluja!

* * *

Zní stále tišeji zpěv rajských duchů,
již jen jak píseň mušek, jejichž reje
zříš v podvečerním zlatohnědém vzduchu;
vždy slaběj' též se nad oltářem skvěje
té živé duhy vzdušné zklenutí
z líc milostných a zářných perutí,
vždy blednou víc a víc ty zjevy jasné,
jak v daleku vše splývá, mlkne, hasne.

I květy oltáře a skvosty svaté
teď náhle tuchnou, monstrance se stměla,
po stranách obou mizí svícny zlaté,
jich svíce mrkají, teď zhasly zcela
i s věčnou lampou. Poznenáhla za to
cos jiného se v šerém vzduchu nítí,
vždy zřetelněj' tam vidmo tváře zříti,
jež oslnivě plá jak bleskem vzňato —
a nad oltářem, serafů kde strofa
před chvilkou zněla, smích teď zazněl divý,
jímž v suché tváři tenký ret se křiví —
Ha, tvář to — Ferneyského filosofa!

V to všechno kouzlo vznětů mystických,
v ty zbožné vidiny a harmonie
tak démonicky vpadl její smích,

zrak sršel takým bleskem ironie,
že zor se sklopil můj. Když vzhléd' jsem zas,
již zjev té líce v šerém vzduchu zhas'
a místo oltáře jen trosky sled
se v presbytáři jeví uprostřed.
Ni rytíř neklečí již v lodi stranou,
zříš desku jen zas věkem ohlodanou;
i křižák mladý zmizel; s abatyší
se rozplynul i zbožných panen tlum
jak stvůry bílé mlhy. Vůkol rum
a prázdno zříceniny, hrobu tišší.

V dlaň chýle skráň, z níž prchl dávna sen,
ve spustlé svatyni sám dumám jen.
Již slunce zhasl paprsk poslední
ve slujích oken; soumrak zhoustl v ní
a shůry, v klenutí kde průlom zeje,
sem hvězdy upírají snivý zrak —
ty hvězdy, které zářily již tak
v sluj lidí pravěkých, jichž zanikly děje;
ty hvězdy, k nimž se mágů zor již nes',
jež zřely pýchu Babelu i pád;
jež stříbřívaly jónských sloupů les
a smutné jejich zlomky stříbří dnes;
jež zřely židů chrám v den zkázy plát;
jichž dávno skvěl se blankyt zářným sněmem,
než svatá hvězda vzešla nad Betlemem;
jež chrámy zašlých věr a plemen všech
ve slávě zřely i jich ssutin mech
a stejně budou příštích věků zřít
zas jiné chrámy, nechť si jakékoli
v nich ideály bude člověk ctít
a přežijou všech zhaslé aureoly — —
ty hvězdy, které blýskající mez
jsou kapky té, v níž mikrob člověk žije,
a za něž mudřec nevniká ni kněz
v tmu nezbádanou, jež kol všecko kryje,
však na nichž bude zažíhati vezdy
svých svatyň lampy lidstvo k modlitbám
až bez chrámů zem celá bude chrám,
a vy jen svícemi v něm, snivé hvězdy!

U lidojedů na Sumatře.

Píše MDr. P. Durdík.

(Dokončení.)

X.

Dědiny Bataků jsou dle našich evropských názorů velmi nečisté. Nedostatek čistoty a lhostejnosť k pohodlí — toť výrazné stránky necivilisovaných plemen. Vkročíš-li poprvé do domu, zarazí tě špína, tato věrná družka nevědomosti a lenosti. Děti jsou vesměs špinavé a přece mají na rukou a nohou stříbrné, někdy i zlaté okrasy, kroužky, sponky, proužky a obroučky — vše to na nahém těle; naháčkové mají zavěšeny stříbrné (španělské) tolary kolem krku jako okrasu, jenže pozadí je špinavé.

Náš sedlák má hnůj přede dveřmi, kdežto Batakové bydlí nade hnojem. Dvě zvířátka jim vykonávají zdravotní policii, vepř a pes. Oba tito sanitáři sami dosti nečistí, svědomitě plní svou povinnosť, hltajíce různé odpadky a všeliké nečistoty.

Zdejší pes (batacky: bijang) má bílou nebo žlutě špinavou srsť, stojaté nevelké uši, špičatý nos. Je spíše malý než velký — a není hezký. Náleží spíše domu než pánovi. Nevyprovází pána, nevítá ho, nelichotí se mu, je připoután pouze k domu jako kočka; však si tuzemec psa také hrubě ani nevšímá, nikdy se s ním nepomazlí. O žrádlo aby se mnohdy staral chudák pes sám, žere kde co najde, i ovoce, kukuřici, durian, bílé masíčko z vnitřní strany kokosového ořechu atd. Je (z nouze) výhradní vegetarián. V některých krajinách však tuzemci psy vykrmují a jedí; psí maso velmi jim chutná.

Batacký pes je rozumný a možno jej všeličemu přiučit, mezi jiným brzo se naučí chodit do pralesa na honbu a opatrně vede pána na stopu zvěře, tak že lepšího slídiče nelze si přáti. Cena dobře vyučeného mysliveckého psa je zde 50—100 zl., ovšem jen mezi Evropany.

E. Otto popsal 1894 v odborném německém týdenníku „Weidmann" své honby v severovýchodní Sumatře. Batacký pes Setan (Ďábel) dobré služby mu při tom konal. V jednom případě Setan skákal vysoko před slonem, jenž svůj chobot s prava na levo hbitě otáčel, tak že se zdálo, jakoby lesní velikán měl až strach před dorážejícím na něho a vrčícím psem, jehož snad poprvé v životě viděl. — Vůbec mají sloni strach před psy a mimo to zvláště před kokrháním kohoutů, tak že do batackých vesnic nepřicházejí. Batacký pes neštěká, nýbrž jen kňučí a vyje jako šakal, jako atčínský pes, jehož přírodozpytci pokládají nyní za praotce všech ostatních. — Štěkot evropského psa je příjemný, něco mužného a udatného zní v tom mohutném a zvučně se rozléhajícím hafaní. Za to dlouhotáhlé vytí a kňučení psů batackých za tiché jasné noci působí nepříjemně na Evropana, budí v něm smutnou náladu.

Batacký dům jest jako podlouhlý čtverec, někdy velmi dlouhý, zvláště, když v něm bydlí několik rodin. Okna jsou úzká s dřevěnými okenicemi, které se na noc zavírají. Oken jest však velmi málo a někdy jich ani není, jen aby vedro do vnitř nevnikalo, tak že v domě je temno. Domy pohlavárů jsou větší a velmi pevně stavěny, vesměs ze dřeva a jsou obyčejně na dvě patra rozděleny; trámy a pilíře bývají okrášleny uměleckou řezbou. Domy jsou zbudovány bez hřebíků a bez železa, tak že je lze rozebrati a přestěhovat jako chatu ve velkoruských vesnicích. Trámy a fošny jsou zaklínovány a rotangem svázány. V obyčejném vesnickém domě bývá jedna veliká jizba, v ní jsou postaveny bambusové kufry, kde jsou uloženy šaty, šperky, peníze, prsteny, náušnice, řetízky, mosazné závitky a jiné ozdoby; pod střechou jsou rozvěšeny nože, piky, střelný prach v tykvových lahvích, ručnice starého ústrojí s křesacím kamenem, někdy i rychlopalné Beaumontské ručnice, jichž se užívá též v holandsko-indickém vojště. Nad ohništěm vidíte domácí nářadí, dřevěné lžíce, hliněné nádobí na rýži a vodu, koryta, džbány atd. Vidliček a lžic tam není, tuzemci jedí vařenou rýži a kukuřici rukama, jako dosud větší část člověčenstva. V ohromné jizbě bydlí čtyři až pět rodin (v každém koutě jedna) záslonami od sebe více méně oddělených. Ve velkém domě jest asi 20 duší, v malém asi 10. V noci tu spí všichni na rohožkách na podlaze. Kouř z ohnišť (komínů není a každá rodina má své ohniště) vznáší se ve vzduchu a hromadí se pod střechou; oči hanebně vás štípou od kouře, že slzíte. V jizbě není stolů ani lavic; sedíte na podlaze na nejlepší rohožce, neboť jste hostem. Chcete-li, můžete se zády opřít o stěnu domu. Jizba je uvnitř černá od kouře jako opálené dřevo, kouř všude tam proniká. Kdo chceš v Čechách cítiti vzduch batackého domu, polož si ve svém pokoji na rozpálenou plotnu bavlněné punčochy.

Večer osvětluje tmu noční oheň z ohniště nebo smolná louč, zvláště k tomu zapálená. Zřídka bývá v domě lampička t. j. skořepina kokosového ořechu, naplněná olejem téhož ořechu a s hořícím v ní knotem, kusem bavlnky. Jsi v polotmě a celá rodina rozsedla se tu na podlaze a dlouho do noci jde povídání. Nekonečné hovory týkají se zlých duchů, strašidel, starých bájí, pověr, minulých válek atd.

„Nepřejte si nocovat v batackém domě," řekl mi pan H.

A měl pravdu. Usneš teprv k půlnoci, až všichni k spaní se uložili. Pro Evropana je zvláště nepříjemno, že pod podlahou, v níž skuliny se táhnou podél prken, je chlév pro vepřový a hovězí dobytek; jsou tam též psi, drůbež, někdy kozy a krotká opice. Zvuky těchto domácích zvířat a jejich výpary pronikají z dolejška skrze podlahu a trápí váš sluch a nos. Cítíte velmi složitý zápach, jehož blíže ani nelze popsat. „Zde zavání bataćtina!" toť nejvýraznější popis.

V jizbě spí houf malých capartů, rozléhá se dýchání a chrapot spících lidí, kojenci piští a nemohouce nalézt spaní, křičí, jakoby je na vidle bral, matky je uspávají laskající domluvou nebo polohlasitým zpěvem. Někdy i krysa ve střeše zašustí a pronikavě píská. A ruce Evropana mají práce dost, hodně jej kousají zvířátka, kterých je všude hojnosť, kde je málo čistoty a mnoho dětské drobotiny, v jejichž hustých vláskách hmyz tak rád se plemení. Též stinky po chvíli se činí, krvelačné,

nenasytné; ony jeví někdy fosforické světélkování, což je sice velmi zajímavý úkaz, avšak přece je posíláš i s tou zajímavostí ke všem všudy. Slovem, horší to nocleh nežli v krčmě granadské. Blech ovšem není zde vůbec, leda u psů, jimž blechy pořádně ztrpčují život. Také muskiti jsou velmi vzácni, je zde totiž vysočina poměrně méně horká; též časté studené deště a prudké větry ničí ty kousavé malé bestie.

O druhé hodině s půlnoci poprvé je slyšeti jednotlivé kokrhání kohouta; o třetí hodině kokrhá několikrát po sobě ze vší své mužné síly, o páté hodině pak kokrhá bez konce a s takovou horlivostí, jakoby den přivolával a kolegové odpovídají mu se všech stran jako zběsilí. K ránu přibývá chrochtání a funění dobytka a dříve ještě nežli se rozednilo t. j. nežli cvrčkové a konipasi spustí svou jednotvárnou píseň, již jsou ženy na nohou a přinášejí vodu z řeky v dlouhých bambusových nádobách, načež tlukou ve velkých hmoždířích rýži, aby ji svlékly se slupky (zevnějšího obalu, pericarpium), neboť rýži schovávají v klasech a každý den vymlátí jí tolik co je na den třeba. Duté silné zvuky při mlácení rýže rozléhají se široko daleko a probouzejí vás z nejlepšího ranního spánku a již vám nedají usnouti. Je ráno, den začíná. Na ohništi vesele zapraskal oheň, nádoby s rýží a vodou již jsou k ohni přistaveny, světlomodrý kouř v kotoučích se šíří pod střechou. Ruch a lomoz denní začíná. Ženy šukají v domácnosti a mužové se ubírají k palmám, aby palmové víno, přes noc do bambusových trub nakapalé, domu přinesli. Slunce vystupuje na obzoru a chrlí spousty světla a tepla na pozemskou přírodu, na dobré i zlé — a živok všeliký, jenž dýše, raduje se z jasného světla!

Jak si dobývají tuzemci v nitrozemí ohně pro domácí potřeby? Velmi prostě. K tomu mají ocel, kámen a lulluk (troud). Křesáním ocele (ocílky) o křemen (křesací kámen) vzniká jiskra, která padá na připravený lulluk, jenž od jiskry doutná — od něho potom suché listí a smolná dřívka se zapalují. Troud mají z arengové palmy; je to snědá, měkká látka, která potahuje vnitřní stranu listových stopek kmen obkličujících; podobá se naší hubce, je však lehčí a měkčí. — V pobřežních krajích užívají tuzemci švédských sirek a petroleje. Leckterý batacký pohlavár má petrolejovou lampu, koupenou od čínských putujících kramářů — má ji však jako vzácnost na podívanou.

XI.

Pohanští Batakové mají množství bohů a nesčíslné tlupy zlých duchů. Nejvyššího boha zovou Debáta, jenž zemi (Sumatru) a lidi stvořil a v sedmém nebi sídlí. Protože je však dobrý, tuzemci hrubě se o něho nestarají. Debáta má tři syny, jsou to Batára gúra, Sóri páda a Mangána búlan a ti, aby otci práci ulehčili, rozdělili mezi sebe správu všeho stvořeného. O božské trojici této, která se zde za staré doby ujala vlivem Hindů, mají však jen mlhavé ponětí a obracejí se k ní s prosbou jen při strašných živelních pohromách aneb při slavnostních přísahách.

Nynější Batakové výhradně si hledí duchů zlých, neboť ti jim mohou škoditi a od těch všecko zlé pochází. Zlých duchů (begu) jest velmi velký počet nad zemí i pod zemí, na skalách, v lesích, na starých stromech, vysokých horách, na moři atd. Obětují zlým duchům dle návodu čaroděje

(gúru) — kuře, kozu, vepře, bůvola, koně — dle toho, jak velké oběti je třeba k jich uchlácholení. Kostelů Batakové nemají ani bohoslužby — mají jen dotčené čaroděje. V každé malé vesničce jest gúru, ve větších vesnicích jest jich několik a všickni mají dobrou praksi. Čarodějové umějí také předpovídat zdar a nezdar všelikých podniků, způsobují dešť a jasné počasí, vyhánějí z nemocných zlého ducha, který jest příčinou každé choroby atd. — a to vše pomocí zaklínacích čarů, kouzelných holí a amuletů, jak jsem se o tom již dříve zmínil.

Jeden z podzemních bohů Naga Padoha, mající podobu ohromného hada, drží na hlavě celou Sumatru a když hlavou kývá, bývá zemětřesení.

Tito lidojedi mají velmi čilou fantasii, tak že pověrčivost jejich nezná mezí. My Evropané mluvíme o jedné duši v člověku a více si jich ani nežádáme. Batakové však věří, že každý člověk má tři duše, někteří věhlasní čaroději počítají jich ještě více, sedm. Jsou-li duše nesvorny, člověk zšílí, a onemocní, když jedna z těchto duší není v dobré míře. Jenom jedna duše sídlí ustavičně v těle, ostatní trvají ustavičně mimo tělo, jsou však s tělem úzce spojeny. Jedna duše vznáší se na znaku člověka a chrání ho před klopýtnutím; jiná působí bolesti hlavy, jiná vodnatelnosť atd. Každá duše má své jméno. Dostačí snad uvésti jméno první duše: Tondi Si Gomgom — sedmá duše sluje Si Andara. O životě po smrti mají nejasné ponětí. Kdož může něco jistého o tom říci? dodávají. V nebezpečí vzývají ducha dědečka svého, ducha babičky neb odříkávají s hlubokým citem krátké zaklínací modlitbičky.

Pověrčivosť tuzemců jeví se při každém novém výjevu, jehož si vysvětliti nedovedou.

Jeden cestovatel měl hodinky s budíčkem — a když budíček najednou se ozval, tito prostí lidé velmi se polekali. Když potom jeden z tuzemců řekl: „Tam uvnitř bydlí duše jeho dědečka,“ při čemž ukazoval na cestovatele, tu všichni rázem se upokojili a již se nebáli; jim se to zdálo trefným vysvětlením. Tikot hodinek — vysvětlovali si — pochází od srdce, toť tlukot srdce dědečkova. Velmi se divili, že duše dědečka ani v noci nespí, že si nikdy nedá pokoje.

Mezi jižními Bataky mahomedánství vlivem arabských misionářů více a více se šíří. Za posledního třicetiletí nová víra rozsáhlých krajů si vydobyla (Angkola je nyní na dobro mahomedánská) a současně postupuje ze severu, jihu a východu k vysočině a jezeru Toba. Rýnská misionářská společnost (německoprotestantská, se sídlem v Barmenu) účinkuje mezi pohanskými Bataky od r. 1861 a měla do r. 1890 všeho asi 15 tisíc pokřestěnců, není však s to, aby učinila přítrž návalu mahomedánské víry, která v malajském souostroví je panující. A dávno by také všichni Batakové byli mahomedány, kdyby nezakazoval islam požívání vepřového masa. Chov vepřového dobytka je zde národním zaměstnáním, od něhož upouštějí velmi neradi.

Pohanští Batakové přijetím mahomedánské víry nezhošťují se starodávných pověr. Pořád ještě věří, že duše nebožtíků stěhují se do zvířat. Dle názoru Bataků duše nebožtíka přechází pouze do dravých zvířat živících se jinými zvířaty, ještě živými — do hada, do medvěda, do jestřába atd. Nejčastěji do tygra. Obyvatelé krajiny Padang Lawas na

příklad jsou Mahomedani, avšak vzhledem k tygrovi věří v to všecko, čemu věřili jejich pohanští předkové. Tuzemec se chrání zabíti tygra, boje se, aby zároveň s tygrem nezabil duši některého ze svých předků, jenž by náhodou v tom tygrovi sídliti mohl. Teprv potom chystá se na tygra, když duchům může se z toho zabití řádně zodpovídat, když tygr na př. roztrhal vesničana, nebo bůvola, jenž některému vesničanu náležel. Takový tygr bude pak častěji pro kořisť si docházet a vesničany trýznit i třeba tomu konec učinit. Ale i takový tygr zabíjí se za rozličných pověrečných obyčejů; mrtvého dravce pak přinášejí do vesnice, připevňují k prknu a kněz (čaroděj) přináší před ním duchům oběť, slavnostně oznamuje jim, proč tygr po právu byl zabit.

Batakové věří jako Malajci, že jsou lidé, kteří mohou se učinit neviditelnými i s domky svými. Nazývají je plimunan. Jednotlivcům jsou tito lidé neviditelni, menším a větším davům se někdy okazují. Jdeš do lesního houští a slyšíš šepot nebo hlasy, aniž bys někoho pozoroval — jsou to orang plimunan. Aneb uvidíš v houští na místě, kde dříve byla pustina, najednou jeden nebo několik domků, avšak bez obyvatelů — to je bydliště lidí plimunan; mnozí viděli v těchto domkách rýži, ovoce atd. a vzali si trochu pro sebe, to prý je dovoleno. Anebo najednou pozorujete, že od dobře vám známé cesty se odvětvuje do houštiny stezka, kterou po druhé již není viděti, tato stezka vede k domům lidí plimunan.

XII.

Při potkání Batakové se pozdravují — ne jako my slovy: Dobrý den atd., nýbrž — otázkou: Kam jdeš? či Odkud jdeš? načež se dávají do řeči. Potkají-li krajana, jehož neznají a poprvé vidí, ptají se místo pozdravu: „Jak se jmenuješ? Kdo byl tvůj otec a kdo matka tvá?“ — Při oslovování příbuzných mají zvláštní zdvořilá slova i zachovávají velmi pečlivě tuto titulaturu, dle blízkosti příbuzenstva se řídící. Uznávají ještě velmi vzdálené příbuzenství, jehož v Evropě nedbáme. Každý Batak náleží k určitému kmeni, marga. Osoby téhož marga, t. j. pocházející od téhož praotce — pokládají se stále ještě za příbuzné. Je to velmi rozvětvený rodokmen; každý Batak svůj rodokmen dobře zná a hodně vzdáleného příbuzného hned za blízkého přítele pokládá. Pozemky od starodávna náležejí takovému marga a jeho členům.

V některém ohledu dbají Batakové velmi slušnosti. Na příklad: Místo pro koupání je ženám určeno výše proti proudu vody. Když vesničan má jíti mimo toto místo a domnívá-li se, že ženy v řece se koupají, křičí již zdaleka: Bo, di aék! Toto výstražné volání jmenuje se marbo. Ženy odpovídají: Maridi di son (Koupají se zde). Muž se zastaví a čeká, až ženy, které zatím do sarongu (sukně) se oblékly, dají mu znamení výkřikem: Boloés! (Volno.) Kdo se proti tomuto zvyku proviní, musí zaplatit pokutu až do 25 zlatých. V některých vesnicích musí dát ještě zabíti kozu k uhostění vesničanů. Spáchal totiž přestupek proti mravopočestnosti. V ostatní Sumatře je zvykem, že mužové vůbec nechodí mimo místo, kde ženy se koupají — a když přece

někdo mimo musí kráčeti, má kráčeti poněkud rychleji a nehleděti a neohlížeti se na koupající.

Batakové koupají se v řece, každodenně, avšak o čistotě nemají ponětí. Batak je stále v obálce špíny a děti teprv. Prádlo si neperou, oděv nosí tak dlouho, až na těle se rozpadává, načež berou nový. Jizbu si nečistí, rovněž nečistí rohožky a nádobí. Z nádob berou si rýži zamazanýma rukama. Za to — prý k vůli čistotě — vytrhávají si malými kleštičkami důkladně kde jaký chloupek po těle; ostatně roste jim jen málo chlupů na kůži a vousů nemají. Jen někdy potkáš stařičkého Bataka s šedivými vousy a ten požívá pro tuto přírodní okrasu veliké úcty. V řece se koupají jen proto, aby se osvěžili, ne aby se umyli. Vyšedše z řeky, nikdy se neosušují jako praví Kneippiani.

Kdo krčí rameny nad Bataky, že tak málo čistoty dbají, nechť uváží, že v 17. věku koupele v Evropě byly ještě neznámy a že „Denník zdravotního stavu Ludvíka XIV." popisuje, jak tento mocnář během svého dlouhého života pouze jednou se koupal, roku 1665. Margareta z Valois, choť Jindřicha IV. honosila se krásou svých rukou „ačkoli po osm dní si jich nemyla." Madame de Motteville vypravuje, že královna Kristina švédská byla v Compiegne u Anny Rakouské na ceremoniální hostině a že při tom měla tak špinavé ruce, že nebylo lze ani stopy krásy znamenati. V 17. věku byla vydána kniha pro elegantní svět, v níž se jedná o „přepychu čistoty", jenž záležel v tom, že ruce se myjí jednou denně a obličej skoro též tolikrát. Toiletního mýdla užívá se v Evropě všeobecně teprv asi 100 let. —
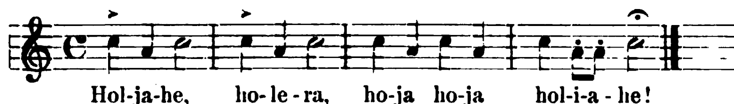
Kuchyně Bataků je také velmi primitivní. Vepřové maso jedí buď pouze vařené nebo nad ohněm opečené i se spálenými štětinami. Batacký žaludek ztráví všecko. Čeho všeho nejedí! Jedí velké nažloutlé, až palec tlusté larvy brouků, ze země vyhrabané, kobylky, krysy, kočky, zdechlé psy, nahnilé ryby, hady, leguany atd.

Hlavní potravou je však rýže, kterou ve vodě vaří tak, aby zůstala přitvrdlou a mezi zuby chrustěla; taková rýže se nepřejí ani Evropanu. K rýži mají peprné omáčky s rozličnými zelinami, někdy kousky bůvolího masa a vejce, roštěnou slepici, rybičky atd. K rýži každý Batak musí míti červený pepř nebo několik kousků soli. (Pro sůl chodí do Sibogy z vnitrozemí týdně asi 300—500 nosičů; sůl je hlavním předmětem obchodu.) Batakové jedí dvakrát denně, ráno k sedmé hodině a večer k šesté.

Jediným jejich nápojem jest — voda (aqua simplex) a tuwak. Tuwak zove se palmové víno, jež každodenně čerstvé dobývají přímo z arengové palmy (Arenga Saccharifera). V době, kdy ohromný plodový zárodek — je to otýpka 1—3 kilo těžká — začíná se nalívat, ohýbají dolů jeho stopku a odříznou ji; šťáva, která hojně z odřezané stopky vytéká, bývá zachycena do podstavených, přes metr dlouhých bambusových trub. Asi pět hodin po vytečení šťáva začíná kvasit a vyvinuje mnoho kyseliny uhličité; v tomto stadiu se jí požívá jakožto palmového vína. Má příjemnou, sladkou a přece nakyslou, osvěžující a malounko rozčilující chuť, připomínajíc slabé šampaňské. Rád jsem píval toto víno. Skoro měsíc lze víno čepovat z téhož stromu (jenž má vždy několik

plodů), každodenně od 1—2 litrů. Po 12 hodinách kysne čím dále tím více a potom již opíjí člověka. Z kokosové palmy lze týmž způsobem nabýti palmového vína, avšak není tak příjemné a osvěžující jako víno z arengové palmy. Jak hospodář ráno se probudí, napije se palmového vína.

Při společné práci — při porážení stromů, veslování, nošení břemen atd. — Batakové rádi zpívají, říkajíce, že práce lépe jde od ruky při zpěvu. Předzpěvovač vyvolává: Ole — olehi — ha hó!, načež sbor, opakuje poslední slabiku, svým hlasem vpadá a hned všickni vespolek tlačiti nebo tahati začnou. Při tom improvisují rozličné popěvky. Na jezeře Toba veslaři při práci vždy zpívají. Mají tam lodi velmi dlouhé a úzké a na nich bývá až 40 veslařů, kteří potom dle taktu písně veslují. Jeden z veslařů je hlavním pěvcem a spolu i básníkem, on improvisuje slova písně a po několika jeho slovech vždy ostatní odpovídají sborem, zpívajíce: „ano, tak tomu jest“ — nebo „ano, tak tomu bylo“. Nápěv písně jest jednotvárný, zahrnuje pouze pět rozličných tonů. Nápěv, všeobecně od veslařů užívaný, rhythmicky se stupňující, činí velmi truchlivý dojem, zvláště pěje-li jej asi čtyřicet veslařů při práci:

Batakové nemohou zpívati velmi vysoko ani velmi nízko. Někteří mají prý velmi dobrý hudební sluch. Hlasy mají drsné a silné, až vám uši zaléhají. Jistý turista hrál jim na flétnu — lahodných zvuků těch si nevšímali. Jiný turista troubil jim na lesní roh — a všichni se divili síle jeho „hlasu“, neboť žádný z nich, ač se o to pokoušeli, nedovedl na ten roh troubiti. Kontrolor de Raet přišel na své cestě do kraje, kde Evropana ještě neviděli — i stále byl obklopen ve vesnici Negri Ďawa hemžícím se a ustavičně rostoucím davem tuzemců, kteří s něho oka nespouštěli a mezi sebou se strkali, aby ho lépe viděli. Jak se jich zbaviti? Měl s sebou hudební samohrací stroj, jenž hrál taneční kousky a několik melodií z operet. Kdykoli chtěl býti sám, dal odnésti stroj do prostřed vesnice; stroj svou veselou polkou přivábil k sobě všecky zevlující na něho vesničany, zvláště ženy a děti, tak že cestovatel mohl potom zcela pohodlně se vykoupat a jíst a v bázni boží si zdřímnout.

Batakové velmi milují zápasy kohoutů a k nim velkými davy se scházejí. Pořádají tyto krvavé zápasy při každé možné příležitosti. Zachovávají při nich určitá pravidla co se tkne sázek, postupu boje a vlastností zápasících kohoutů a jejich majetníků. Mnoho tuctů bojovných kohoutů se tu shromažďuje; zápasy trvají s malými přestávkami několik dní. Boj se začíná tím, že každý majitel drží kohouta svého pod paždí a nyní hlavou jeho vráží do hlavy druhého kohouta několikráte za sebou, při čemž ho stále za hřeben a ocas tahá. Tím oba kohouti proti sobě se rozlítí. Nyní je postaví na zem a již proti sobě vyskakovati počínají, jako zběsilí po sobě klovajíce. Aby zápas rychleji byl rozhodnut, při-

vazují kohoutovi ke každé noze nevelký a jako břitva ostrý, špičatý ocelový nožík, jímž protivníci rány si zasazují. Nožík je natřen po obou stranách citronovou šťávou, aby rány byly bolestnější a boj tím zuřivější. Boj netrvá dlouho, neb kohouti s takovou vzteklostí proti sobě bojují, že za minutu, někdy již dříve, jeden neb oba na místě mrtvi nebo polomrtvi ležeti zůstávají. Batakové mají k provozování kohoutích zápasů zvláštní chaloupky pro kohouty a pro sázející diváky upravené; chaloupky jsou obyčejně stejně daleko od několika vesnic, aby vesničané měli k nim odevšad stejně blízko. Často zápasy konají se na trhu v malém ohraženém místě, kde bývá zápasiště. Diváci sázejí tu na jednotlivé zápasníky španělské tolary. Batak dělá za svým bojujícím kohoutem posuňky, máchá rukama, odříkává šeptem tajemná slova a čarodějnické fráze, aby svému kohoutu zaopatřil vítězství. Někdy bývá od znalců za vítěze prohlášen kohout, jenž za příčinou těžkých ran ještě na bojišti skonal, kdežto přemožený teprv za několik hodin pomalu skonává následkem valné ztráty krve.

Maso zápasnického kohouta je tuhé jako provaz a sebe silnější evropská čelisť nemůže ho rozžvýkat. Není též vyzáblejšího kohouta pod sluncem.

U mahomedánských Bataků provozují se častěji kohoutí zápasy, kdežto u neodvislých Bataků (pohanských) pěstují se zápasy křepelek. Jsou to samičky, které k zápasům jsouce odchovávány, s divokým vztekem na sebe se vrhají, tak že se klovají, kousky masa si vytrhují a vzájemně se zabíjejí, ne snad k obveselení diváků, nýbrž proto, aby diváci mohli sázeti na křepelku, která zvítězí.

Též zápasy cvrčků Batakové pěstují. Ve velké a široké míse s rovným dnem a kolmými stěnami jsou dva cvrčkové. Diváci stojí kolem a naznačují cvrčka, jehož za budoucího vítěze pokládají a na něhož sázejí. Určují dříve, jaký moment boje lze za vítězství pokládat. Jak cvrčkové sebe se dotkli — jsou to od přírody kousavá a svárlivá zvířátka — rozzuří se a bojují s velkou krutostí. Tlačí se těly k sobě jako zápasící lidé a kousají se čelistmi, až jeden utíká zpět a od soupeře pronásledován, ba někdy i z mísy přes kraj vytlačen bývá.

Batakové nedosahují příliš vysokého věku. Nejvyšší stáří u nich jest asi 70 let, které jest tam méně časté, nežli u nás asi 90 let. Ostatně Evropané v tropech nedosahují ani 70 let; tropické ponebí jim rozhodně neslouží. Vymírají zde také již ve třetím pokolení a proto tuzemci v malajském souostroví nikdy nebudou od bělochů vytlačeni.

XIII.

Neodvislé Bataky (pohany) dělí holandští jazykozpytci na pět hlavních kmenů. Jsou to: 1. Karau-batakové, 2. Timor-batakové, 3. Raja-batakové, 4. Toba-batakové (jižně od jezera) a 5. Pakpak-batakové. Kromě Karau-bataků jsou všichni více méně lidojedy. Rozličná nářečí těchto kmenů liší se od sebe jako čeština, slovenština a polština. Jižně od jezera Toba, v území Holanďanům již podrobeném, jsou ještě čtyři drobnější nářečí. Rozdrobenost Bataků v politickém ohledu — o jednotném kmenovém uvědomění není u nich stopy a několik vesnic činí často úplně samo-

Batakové z ostrova, v jezeru Toba položeného. Z krajiny Ambaritu. Lupiči a lidojedi, kteří při vhodné příležitosti každého cizince zabíjejí, aby ho snědli. Holanďané jsou pány pouze jižního břehu jezera Toba a to jen nepatrné části. Kraje okolo ostatního jezera na západ, sever a východ jsou neodvislé a dosud jsou sídlem lidojedství.

statnou obec, nezávislou od ostatních — podporuje vznik stále nových nářečí.

Uvedeme prvních deset číslovek v nářečí Toba-ském — a vedle v závorce v jazyku malajském: 1, sada (mal. satu), 2, duwa (mal. duwa), 3, tolu (mal. tiga), 4, opat (mal. ampat), 5, lima (mal. lima), 6, onom (mal. anam), 7, pitu (mal. tuďu), 8, uwalu (mal. delapan), 9, sija (mal. sembilan), 10, sampulu (mal. sapulu). Řeč Bataků je více méně příbuzna s malajštinou.

Literatura pohanských Bataků zahrnuje několik spisů na stromové kůře psaných. Pustaka zove se takový spis. Jsou to vlastně předlouhé tabulky, kteréž jako čínské knihy se skládají; napřed a vzadu je dřevěná deska k ochraně rukopisu. Tyto knihy, opatřené obrázky a výkresy, ovšem hrubého rázu, jakož i čítacími znaménky (geometrické figury, napodobení květů) na počátku a na konci jednotlivých oddílů — obsahují seznam starých, zděděných obyčejů a bohoslovných bájí, rozličná pověrečná pravidla, zažehnavací modlitby atd. Britské museum chová mnoho těchto knih a četné spisy psané na kůře, na bambusovém dřevě, na listech vějířové palmy. Batacká kniha, uložená mnou v Náprstkově museu, rozebírá válečné zkušenosti a pravidla batackého válečnictví s návodem k užívání střelných zbraní a s učením o neblahých místech, jimž dlužno se vyhýbati a dle jakých příznaků třeba ve válce a při obléhání vesnic se říditi (pangarambui je souhrn těchto příznivých příznaků).

Batakové mají mnoho říkadel a přísloví, často velmi trefných, pěstují popěvky (pantun), hádanky, jejichž rozřešení dávají krátkou povídkou, konečně příběhy k rozesmání, často velmi necudné, tak že tuzemci se rozpakují přeložiti je cestovateli do malajštiny. Spis Salamanding obsahuje veselé kousky batackého Enšpigla, čtveráka, jenž vždy doslovně udělal, co na něm žádali. Výbor těchto povídek vyšel 1894 v Utrechtu v holandském překladu Bataksche Vertellingen, van C. M. Pleyte.

Obchod v zemi neodvislých (pohanských) Bataků není valně vyvinut. Konají se trhy na jednotlivých místech vždy jednou po 4 dnech. Prodávají tam všeliké potraviny z polí, ovoce, dobytek, hliněné nádobí, mísy, koše, látky na oděv, sůl, zbraně, kladiva, kleště, nože — vše, jak to vyjde z prostinké dílny zdejšího kováře, jemuž jako malajskému kováři bambusová trouba slouží za hasírnu. Na trhu neplatí se penězi, nýbrž polními plodinami, hlavně rýží a potom solí. Pro měření rýže mají nádobu (tumba), do níž se vejde asi $^3/_4$ litru rýže. Za čtyry balíčky tabáku platí 5 tumb rýže, za 10 citronů jednu tumbu, za vysoký hliněný žbán 12 tumb, za 1 gantang (6 kilo) soli 8 tumb rýže. Též dle hrsti měří při malém množství: za 8 hrstí vápna 1 hrsť soli, za čerstvou rybu 6—8 hrstí soli (hrsť, galem, obsahuje tolik, co se vejde do hrsti, aby při rozmáchnutí ani zrnko nevypadlo). Za určitou délku nebarvené látky platí $2^1/_2$ gantang soli (asi 16 kilo soli). — Za 1400 penangových oříšků (užívá se jich po žvýkání betelu) platí se $2^1/_2$ gantang soli.

Míry pro délku jsou: depa, délka od špičky prstů ke špičce prstů druhé ruky, když vodorovně roztáhneme ramena (asi 1·65 m.).

Dále měří délku mezi loktem a špičkami prstů, esta (jedna depa má 4 esta). Esta má dvě ďunkal rája, asi tolik, co obnáší mezera mezi

palcem a roztaženým středním prstem. Potom počítají délku mezi loktem a zápěstím (pennumbul) a délku mezi odstávajícím palcem a ukazováčkem (ďunkal tutu).

Předměty, které mají větší cenu, kupují se za tolary. Bůvol stojí 25—40 tolarů, kůň 40—70 tolarů, koza 2—4 tolary. Za 40 tumb rýže (asi 30 kilo) platí se tolar a rovněž tolik se platí za 50 tumb kukuřice (asi 37 kilo).

Předměty vývozního obchodu jsou: koně, benzoë, kafr, hnědý cukr a gambir (shoustlá černá šťáva z keřovité rostliny Uncaria; šťávy té se užívá při žvýkání betelu).

Do země se přivážejí: sůl, lněné látky, španělské tolary, železo, nástroje do domácnosti, petroleum, švédské sirky a bavlněné látky.

Ku konci ještě několik slov o sběratelích kafru. Kafrovník (mal. Pohon kapur, Dryabalanops Camphora)ční jako obrovský sloup do výše ze středu lesů batackých vedle stromů damarových a dipterocarpů. Kafr a sice nejušlechtilejší druh je obsažen uvnitř kmenů v dutinách, kteréž nelze určiti, mezi 1000 stromy pouze jeden obsahuje tento ušlechtilý druh. Malajci a Batakové instinktivně poznávají strom s tímto velevzácným kafrem, načež strom kácejí a pečlivě po kafru pátrají; někdy ve skáceném stromu teprv později se kafr vyvine, někdy najdou hned několik lotů. Listí kafrového stromu podobá se břízovému listí a třeme-li je mezi prsty, je patrný kafrový zápach; kafrový olej vyvařuje se z rozmačkaných mladších větví. Kafr, jenž v Evropě do obchodu přichází, je zhuštělá šťáva, která z kafrových stromů po navrtání jejich vytéká; vzácný druh kafru, o němž byla řeč, jde veškeren do Číny. Velmi dobrý kafr pochází z batackého pobřežního místa Baros a z okolí (proto se nazývá kapur baros).

Tuzemci, zaměstnávající se sbíráním kafru, vypravují se ve společnosti 6—20 osob na dva až tři měsíce do lesů a přinášejí, jsou-li šťastni, domů po 3—4 librách kafru, někdy také méně. Je to velmi krušné životní povolání. Již cesta do hlubokého pralesa není maličkosť. Sběratel kafru musí s sebou vzíti na dobu tří měsíců rýže, soli, sušené rybičky, siri ke žvýkání, pepř a tabák. Vše to béře si na dluh. Statně kráčí nyní do houštiny lesní, pouštěje se též dovnitř po řece na úzké lodičce; často si musí cestu sekerou klestit, potom kráčí bos bahnem a vodnatou lučinou, za krátký čas jeho lýtka jsou obsypána černohnědými pijavkami, které jeho krví se nassály a nabobtnělé dolů visí. Chce-li nocovat, vyleze na strom a spí na větvích uprostřed nesčíslných černých, rudých, červených a hnědých mravenců, kteří semotamo pobíhají a pekelně štípají. Štípnutí blechy je pouhý žertík proti kousání těchto lesních vampýrů. Buď rád, čtenáři, že tě nikdy nepřepadli, jak se to stalo pisateli těchto řádků.

Jsou místa, kde mravenci ani Batakovi s jeho stvrdlou pergamenovou kůží nedávají na stromě spáti. Tu zaráží si do země čtyry koly asi metr vysoké, které nahoře vidličkovitě končí; do těchto vidliček upevní rotangovými provazy silné hole. Tyto příční hole jsou jeho postelí a chrání ho proti hadům a nesčíslným zvířátkům, jimiž tropický les se hemží; střecha ze snětí a listí chrání ho proti rose a mouchám a komárům.

Výtěžek takového sběratele kafru, i když mnoho kořisti domů nepřinesl, je tak značný, že by mu stačil na výživu na celý rok, avšak Batak po přestálých trampotách nespoří. Jakmile dostal za kafr peníze (až do 200 zl.), jme se hráti hazardní hry, jakoby dohoniti chtěl co zameškal za pobytu v pralese. Dopřává si nejvzácnějších pamlsků, pochutnává si na nejlepším opium, kouří je dvakrát denně a vyhazuje si kopýtkem tak dlouho, až konečně vše vydá a ještě dluhů nadělá.

Kafr vyskytuje se v malajském souostroví ještě v Borneu a vždy jako na Sumatře, severně od rovníka. Sběratelé kafru tvoří ode dávna jaksi zvláštní kastu, jaksi cech a mají mezi sebou zvláštní řeč, jako evropští myslivci.

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

V době, kdy provedena „La princesse d' Élide", měl však Molière již také svého „Tartuffa" buď zcela nebo částečně hotového; neboť v témže roce 1664 v květnu a při téže příležitosti byly tři akty dramatu toho provozovány před králem a jeho dvorem. Král prý se novinkou nemálo pobavil; ale přece, jak známo, podlehl naléhání různých faktorů a uveřejnění dramatu, jakož i další provozování po několika dnech zakázal.

Další osudy kusu toho jsou tak známy, že netřeba se jich snad ani dotýkati. Ještě známější, vlastně světoznámým jest kus sám. Všeobecně pokládá se za mistrovské dílo prvního řádu, ve kterémž Molière osvědčil nejskvělejší vlastnosti dramatika. Je to práce plná dramatického ruchu a života. V kresbě, rozvoji a prohloubení charakterů nevyrovná se „Tartuffu" žádný jiný kus Molièrův. Jsou to charaktery jako ze žuly. Celé drama rozvíjí se v nejpřesnější logické a psychologické důslednosti. Toliko proti konečnému rozuzlení činívají se, spíše však z ohledů esthetických nežli dramatických, od přísných Aristarchův jisté námitky. Jinak vyniká kus ten tolika skvělými a u jiných autorů převzácnými vlastnostmi, že by zastínily zajisté daleko vážnější námitky, nežli jaké bylo lze i s hlediště nejpřísnějšího dílu tomu vytknouti.

Formálně možno tedy „Tartuffa" pokládati za pravé chef d'oeuvre dramatického tvoření, za jeden z oněch pravzácných skvostů dramatických, jakýmiž se může literatura jen pořídku vykázati.

Avšak i toto dílo není absolutně původním. Již hlavní osoba (zosobněná licoměrnost a líčené svatoušství) není žádným charakterem, jejž by byl teprve Molière do literatury a na jeviště poprvé uvedl. Licoměrníci byli

od pravěku známi a staveni na pranýř, kde a kdy se naskytla příležitost. „Popud ku své básni,“ praví Prölss, „neměl Molière pouze jen ze života. Mohlť charakter licoměrníka, jakož i posměch, jaký z něho tropíván, najíti již v starých fabliaux a farcech, v básni o lišce, v románu o růži, v „satire Ménippée“, v Bocacciově „Decameronu“, v Macchiavelliho „Mandragole“ a v Aretinových veselohrách.“

Zajímavé a charakteristické však jest, že — co německý literární historik pouze jen letmo naznačuje a skoro bez povšimnutí přechází, — francouzský učenec Moland (ve svém spise „Molière et comédie italienne“) přiměřeně rozvádí. Poukazujeť na rozmanité podobnosti „Tartuffa“ s jednotlivostmi výše vytknutých děl, z čehož plyne, že Molière bezpochyby ze všech těchto prací ku svému dramatu vážil.

Sledovati Molanda na všech jeho křivolakých cestách po přesném zjištění praembryí „Tartuffa“, vyžadovalo by samo o sobě objemný spis, obzvláště kdybychom chtěli jednotlivosti vyložiti také ještě s vlastního stanoviska. Z té příčiny obmezujeme se jednak na některé podrobnosti z pramene francouzského, jednak na výsledky vlastního zkoumání.

Mezi první spisovatele, kteří ve Francii již v XIII. století, tedy čtyři sta let před Molièrem, vystoupili proti licoměrníkům, náleží Rutebeuf a Jean de Meung, kterýžto poslední ve svém epickém díle „Roman de la rose“ (Román o růži) nechává mezi jinými allegorickými figurami vystoupiti také svatouška-licoměrníka (Faux-semblant). Autor totiž líčí, kterak Amor se svými věrnými obléhá zámek, v němž sídlí dáma Žárlivost. Mezi Amorovy válečníky vkrade se také — „svatoušek“, ovšem jen, aby — těžil na svůj prospěch. Bezpochyby měl zde autor na mysli „žebravé mnichy“, jež chtěl básní svou v posměch uvésti; neboť „svatoušek“ napomíná ve svých kázaních posluchače, aby se postili a žili zdrženlivě a střídmě, kdežto sám žije znamenitě; jiným doporučuje chudobu, kdežto sám, kde jen může, shrabuje bohatství atd., slovem člověk, jakého jsme po Molièrově kuse uvykli nazývati Tartuffem.

Podobně líčil licoměrnost satiricky také jiný francouzský básník z dob Jindřicha IV. — dobrodružný, bystrozraký a živě charakterisující satirik Mathurin Régnier, na jehož verše i Lotheissen upozorňuje. Régnier líčí totiž, kterak stará licoměrnice jménem Macette navštíví mladou dívku, básníkovu milenku. Stařena má za sebou nekalou minulost; ale sestárnuvši tváří se býti kajícnicí, hříchů svých zkroušeně litující; — „jen svěcenou vodu prolévá kající její oko,“ praví se v básni.

S nábožným pozdravem „Ave Maria“ vstoupí do jizby básníkovy milenky a pozdraví zbožnou průpovídkou: „Bůh ti žehnej, bůh tě opatruj, milánku!“

Avšak znenáhla změní své chování; začne mluvit drze a posléze vyklove se z ní kuplířka ve službě chlípníka, snažící se dívku svésti, při čemž pronese i tento sofismus: „Zatajený hřích jest zpola prominut.“

A tento verš, dodává Lotheissen, tanul Molièrovi najisto (jedenfalls) na mysli, když v rozčilující velké scéně čtvrtého jednání svého „Tartuffa“ kladl svůdníku do úst slova:

„Co není známo, nenazývám prohřešením,
neb pohoršení budí jen, co svět se doví;
kdo tajně hřeší, vůbec nehřeší.“

Tanul-li Molièrovi při psaní těchto veršů na mysli skutečně také výše citovaný verš Régnierův, nemohli bychom odpřisáhnout; ale v tom shodují se skoro všickni badatelé, že Molière nejen „Roman de la rose,“ ale i satiru Régnierovu — najisto znal.

Nepoměrně případnější „předlohou“ Molièrova „Tartuffa“ mohla by býti veselohra „božského“ Aretina (jinak autora bezcharakterního), která již svým titulem — „Ipocrito“ — připomíná „tartuffovství.“

Bezcenná veselohra ta byla provozována v Bologni již r. 1537 — tedy 127 roků dříve, než-li provozovány první tři akty Molièrova „Tartuffa“, a vyšla r. 1542 tiskem.

Ipocrito měl by sice býti hlavní osobou kusu; ale není jí přes to, že do všeho se plete a každému překáží. Vloudí se jako přítel do jisté rodiny, a v brzku tančí každý podle písně, kterou Ipocrito hude. On sám o sobě povídá, že je licoměrník a podaří-li se mu lidi oklamat, že je to jen důkazem jeho chytráctví. V jedné scéně, v které se tímto způsobem v samomluvě baví, překvapí jej kdosi; Ipocrito ihned změní své chování a začne mluviti, jako by byl vyrušen z modlitby.

Licoměrník ten však není nikým odhalen, aniž jakýmkoli způsobem potrestán. Naopak — ku konci kusu vysvobodí rodinu z tísně, čímž získá si netoliko vděk, nýbrž dosavadní panství své ještě upevní. Tím vším jeví se pak diváku nebo čtenáři jako člověk, jehož licoměrnost jest skoro až cností.

Povaha i celý život autora veselohry „Ipocrito“ byly takového druhu, že málo kdo byl by mohl vytvořiti tak genialního pokrytce a licoměrníka, jako Aretino, — (drzý to patolízal a nestoudný hanobitel, obdivovaný i obávaný „bič knížat“, jak jej nazývali vrstevníci, kteří mu přikládali také epitheton „božský“) — kdyby si byl sama sebe obral za model a věrně kopíroval. V duši žádného autora světa nebylo snad tolik přiměřeného fondu ku kresbě povah pokryteckých, jako v Aretinově. Stačilo mu zadívati se jen do zrcadla a prototyp pokrytce díval se na autora jako vlastní jeho konterfaj. Ale Aretino buď že se nikdy do takového zrcadla nezadíval nebo správněji řečeno: zrak „božského“ Aretina byl buď zakalen a neviděl, nebo nechtěl viděti a nebo — viděl-li přece, nechtěl znázorniti vlastní svou podobiznu.

Aretinův Ipocrito jest zcela všední parasit, ovšem licoměrný a pokrytecký, a proto jen pouhý a k tomu velice matný stín Molièrova Tartuffa.

Za to existuje ještě jiný italský kus, jenž byl r. 1516 provozován ve Florencii před papežem Lvem X., vesolohra „Mandragola“ z péra proslaveného autora pověstného politického spisu „Il principe“, Macchiavelliho, v kteréž vystupuje také již v jistém vzhledě pravzor Tartuffa — v pravdě zbožný pokrytec Frate Timoteo, který však není ziskuchtivý sobec a sprostý podvodník, nýbrž dá se podplatit jako nástroj ku provedení hanebného a nemravného skutku jen z té příčiny, že z toho bude těžiti klášter, v němž meška, a docílí se tím tedy účelu náboženského.

Tentokráte nejde však o dramatický plod podřízeného druhu a o figury, nebo, máme-li na zřeteli pouze Fra Timotea, o figuru jen matně a více méně nesprávně kreslenou, nýbrž o dramatickou práci, kterouž položen základ k mravokárné charakterní komedii moderní, o veselohru, kterouž slavný essayista anglický Macaulay klade co do ceny básnické nad nejlepší komedie Goldoniho a pod nejzdařilejší dramatické práce Molièrovy.

Je-li kardinálním úkolem dramatu „držeti době jaksi zrcadlo, v němž by se věrně shlížela," dostála rozpustilá a dle pojmu našich dob svrchovaně nemravná „Mandragola" úkolu tomu plně. Jestiť věrným obrazem doby, v které vznikla. Autor odhalil zde smělou rukou závoj, zahalující část obrazu, jaký skýtala Italie za jeho dob a poukázal na chmurné pozadí: na zbabělost, zmalátnělost, hanbu a všeobecnou znemravnělost. V žádné dramatické práci před Macchiavellim nezrcadlí se život a názory vrstevníků Macchiavelliho jako v „Mandragole".

Dodáme-li, že přes prostý plán vyniká veselohra ta přesnou charakteristikou, zejména osob hlavních, a rázovitým dialogem, kterýž beze všeho pachtění se po vtipu budí smích; dále že vše má ráz realistický, slovem že autor negeneralisuje, nýbrž že směle sáhl do plného proudu života a líčí, jak byl z vlastního názoru svět a lidi poznal, jest zřejmo, že jde tu o dramatický plod rovněž tak zajímavý jako poměrně dokonalý.

Jelikož nám však jde skoro výhradně jen o Fra Timotea, by mohl býti porovnán s Molièrovým Tartuffem, obmezujeme se v náčrtku plánu „Mandragoly" — na nejnutnější obrysy.

Bohatý, ale pošetilý doktor práv Nicia Calfucci a jeho nábožná i cnostná choť Lucrecie, (do které se byl zamiloval mladý Florenťan Callimaco), jsou nešťastni, poněvadž je osud neoblažil žádným potomkem. Přání jejich vykořistí Callimaco; přelstí manžela i manželku, aby ukojil v náručí poslednější horoucí své přání t. j. aby Niciovu ženu svedl. Callimaco spolčí se s vychytralým kumpánem Liguriem, kterýž k návodu Callimacovu Niciovi Callimaca představí jako lékaře, který zná zázračný lék, připravovaný z kořene pokřínu, kterýžto lék má dvě divuplné vlastnosti: Žena, která jej vypije, stane se matkou; ale muž, který takto oplodněnou ženu po vypití zázračného léku poprvé obejme, do osmi dnů zemře.

Při prvním Nicia zajásá, při druhém se zachmuří. Ale lstiví kumpáni vědí, jak odpomoci. Nabídnou se, že v noci kteréhokoli muže na ulici přepadnou a násilím k Lucrecii dopraví, aby, až Lucrecie zázračný lék vypije, převzal v jejím náručí úkol Niciův. A až se tak stane, že neznámého a smrti zasvěceného zase tajně z domu odvedou. Nicia jest s plánem tím srozuměn; namítá však, že cnostná, zbožná, věrná a přede vším cudná manželka jeho se tomu nepodvolí. Nicméně Ligurio dovede i tentokráte odpomoci. Zbožná Lucrecie chodí ku zpovědi ku Fra Timoteovi, který musí býti získán, aby spolupůsobil a Lucrecii přesvědčivě vylíčil, že svedení její tímto způsobem není žádným hříchem, nýbrž naopak — skutkem bohulibým. Pošetilý manžel souhlasí a později se rozhodne zasvětiti v to i ženinu matku a vyzvati ji, aby i ona snažila se dceru svou

přemluviti, po případě (až by totiž byl Fra Timoteo získán) odkázala ji k tomu, co jí zpovědník její poradí.

Fra Timoteo ovšem není pokrytcem v běžném toho slova smyslu; ale činí takový dojem. Je to pastýř, který se neostýchá věřící ovečky stříhati, kde a jak jen může. Proto však přece pečuje o jejich duševní spásu jako pastýř přímo vzorný. On sám jest si svých křehkostí a hříchů úplně vědom. Věříť ve vysvobození duší z očistce pomocí čtení zádušních mší (ovšem má nejraději mše placené) jako kterýkoli z věřících, který přikleká k jeho zpovědnici, aby si jako kající hříšník vyprosil útěchy. Z té příčiny kaje se Fra Timoteo upřímně i ze svých vlastních hříchů. Mnohdy opouští i o půlnoci tvrdé své lože, aby se odebral do chrámu a tam nějakou starou svítilnu rozsvítil nebo soše madonny nový závoj zavěsil — vše to jedině proto, by si zjednal prominutí svých vlastních hříchů. Lakota jeho, totiž touha po penězích není však sobeckou. Neníť ziskuchtivý pro sebe, nýbrž pro spolubratry, pro účely klášterní, jež mu jdou nade všechno. Žádnému z jeho spolubratří neleží blaho kláštera a osud chudých a podobné tak na srdci jako Fra Timoteovi.

A právě tuto vlastnost křehkého klášterníka Ligurio vykořistí, aby jej získal pro svůj plán. Navštíví jej s pošetilým Niciem, který se po návodu Liguriově tváří hluchým. Fra Timoteo přichází přímo z chrámu s jakousi vdovou, která se mu byla právě vyzpovídala a zároveň mu zaplatila, by četl dvě mše za jejího nebožtíka muže — a hned v této bezvýznamné scéně prozrazuje Fra Timoteo, jakým jest. Vdova se ho táže, domnívá-li se, že její muž skutečně odpykává hříchy své v očistci? „Na jisto!“ dotvrzuje páter a utěšuje pak vdovu slovy: „Spolehněte se! Milost boží jest veliká. Dokud má člověk vůli, má také čas káti se.“

Po odchodu vdovy zahajuje vychytralý Ligurio obratně útok na počestnost Fra Timotea. Přede vším praví, že přítomný Nicia a ještě jiný počestný muž, o němž se doví pater později, mají v úmyslu rozděliti mezi chudé almužnu několika set dukátů — doručí páterovi 25 zlaťáků jako závdavek a dodá, že musí býti za to páter v jisté věci Niciovi nápomocen. Na to vypravuje smyšlený případ: že neteři Niciově, která se nalezá na vychování v jistém klášteře, přihodilo se před čtyřmi měsíci cosi lidského, co by mohlo celou rodinu Niciovu uvésti v posměch světa a k odvrácení potupy té že učinil slib věnovati 300 dukátů na almužny. Avšak v té věci že jen páter může pomoci.

„Jak?“ ptá se Timoteo.

„Kdybyste,“ vykládá Ligurio, „přemluvil abatyši kláštera, jenž vám bude později blíže označen, aby přiměla dívku vypiti nápoj, kterýmž by se to, co se stalo, odčinilo (v originalu: per farla sconciare).

Páter připomíná, že nutno záležitost tu rozvážiti, ale Ligurio nepopřeje mu času. Vykládá sám a poukazuje k dobru a prospěchu, plynoucímu z nápoje pro tolik lidí a mluví tak dlouho, až pátera oblomí a tento zvolá:

„Nu budiž tedy ve jménu Páně! Pro boha a milosrdnost ať se stane cokoliv! Označte mi klášter, dejte mi nápoj, a libo-li, i slíbené peníze, aby se mohlo ihned počít a něco dobrého se provedlo!“

„Teď jsem se přesvědčil," připomíná Ligurio, „že jste skutečně tak zbožný páter, za jakého jsem vás vždy pokládal. Přijmete zatím část peněz. A co se týče kláštera . . ."

V tom řeč svou přeruší připomenutím, že naň nějaká žena z kostela kývá a poprosiv za prominutí odkvapí. Po chvíli však se zase vrátí a praví, že mu žena, která naň kývala, zvěstovala potěšitelnou zprávu. Skandál, jehož se rodina Niciova obávala, je prý šťastně zažehnán, poněvadž prý Niciova neteř všechno, čeho bylo třeba, učinila sama.

Nyní ovšem jde jen o slíbenou almužnu. Ligurio prohlašuje, že almužna ta bude udělena, prokáže-li páter ochotu přispěti doktorovi Niciovi v jiné záležitosti.

„V jaké?" táže se Fra Timoteo.

„V méně důležité a méně skandalní, ba příjemnější pro nás a užitečnější pro vás," míní Ligurio a odvádí pátera do chrámu, by mu záležitost mezi čtyřma očima vyložil.

Po chvíli oba se vrátí. Fra Timoteo jest oblomen a Ligurio oznamuje to Niciovi slovy, že mohou ženštiny: totiž Lucrecie a její matka přijíti. Fra Timoteo pošle oba muže do kostela s připomenutím, že počká na ženštiny před kostelem.

Sotva muži zmizí, ženštiny hovoříce přicházejí. Lucrecie se zpečuje. Nemůžeť ani pochopiti, jak by se mohla takového skutku dopustiti. A po tom všem, co se má státi, že by měla ještě zaviniti smrt člověka?! I kdyby byla sama na světě, a navrhovaným jí skutkem mělo vzniknouti nové pokolení lidské, praví, nebyl by skutek takový dovolen.

Matka však se nedává odstrašiti, odkazuje ji na zpovědníka. Radí, aby vyslechla, co o tom soudí zpovědník a potom aby učinila, co jí zpovědník poradí a co matka a ostatní, kteří mají jen její dobro na zřeteli, pokládají za vhodné.

Následuje nejdůležitější a rozhodná scéna, kterouž i literární historikové, kteří pokládají plagiat za cosi zcela přirozeného, prohlašují aspoň za „parallelní scénu" třetí scény III. jednání Molièrova „Tartuffa", v kteréž Tartuffe (podobně jako Fra Timoteo Lucrecii) snaží se přemluviti Elviru.

Fra Timoteo přistoupí k ženštinám a zahájí převzatý úkol, aby zbožnou a cnostnou Lucrecii přemluvil ke skutku, proti kterému se celá její bytost vzpírá. Macchiavelli právě v této scéně osvědčil mistrovství přímo neodolatelné. Lucrecie hoří studem; odpor její zdá se neoblomný. Ale páter napíná všechen svůj um a výmluvnost jeho zůstává hezkou chvíli bez účinku.

A jakými důvody bojuje! Že skutek sám o sobě jest hříchem, míní mezi jiným, jest prý pouhý výmysl; neboť jenom vůle prý hřeší a nikoli tělo (v originalu: Quanto all' atto, che sià peccato, questo è una favola, perchè la volontà è quella che pecca, non il corpo.)

A po chvíli: že prý tím Lucrecie muži svému nikterak neublíží, naopak — jenom mu laskavost prokáže.

Lucrecie však dosud váhá.

„Přisahám vám, paní," ujišťuje vždy horlivěji páter, „přisahám vám při posvěcených svých kněžských prsou: v tomto případu, zachováte-li

se totiž po přání svého muže, nedopustíte se žádného většího hříchu, než kdybyste ve středu něco masa pojedla, kteréžto provinění několika kapkami svěcené vody odčiníte" . . .

„K čemu mě to přemlouváte, důstojný otče?" táže se v úzkosti zbožná a cnostná žena.

„K věcem," odpovídá páter, „za které budete míti vždycky příčinu modliti se k bohu za moje spasení (a cose, che voi sempre avrete cagione di pregare Dio per me).

„Čeho pak se bojíš, blázinku?" naléhá matka. „Padesát žen této země by na tvém místě se sepjatýma rukama nebesům děkovalo."

„Nuže," rozhodne se konečně Lucrecie, „jsem spokojena. Ale že budu ještě zítra na živě, nevěřím."

„Nestrachuj se, dceruško má!" konejší ji Fra Timoteo. „Budu se za tebe modliti k bohu a připojím i modlitbu k archandělu Rafaelovi, aby byl při tobě (Non dubitare, filiulia mia, io pregherò Dio per te, io dirò l'orazione dell'angiol Rafaello, que t'accompagni).

„Bůh a svatá panna buďtež mi nápomocni, aby se mi nepřihodilo nic zlého!" zvolá Lucrecie a — úkol Fra Timotea jest dokonán.

Co následuje, nemá vzhledem k našemu účelu skoro žádné důležitosti. Do plánu Ligurova zasvěcené osoby plán ten v noci také provedou. Číhají před domem Niciovým, přepadnou Callimaca, jenž jako náhodou tudy se ubírá, přehodí mu přes hlavu šátek a zavlekou ho do domu — k Lucrecii. (Pokračování.)

Pes.

Jak nemluvně se díval nevědomě
a nehnutě, když pěli žalozpěvy
a ruch když tajený znát bylo v starém domě
a s věží zvony bily bez úlevy.

Dal tlapky blízko k mrtvé její hlavě,
i oči rozevřel co nejšířeji
a znovu díval se tak dlouze, upínavě
do ztuhlých rysů mrtvé tváře její.

Pak nějak pochopil. Ven vyběh dvorem,
kde kněží šli a zevlující davy
a s pohřebním se smísil měkkým chórem
skřek jeho bolestný a pronikavý . . .

Jan Opolský.

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

láč, slova nejhlubší soustrasti a výkřiky opovržení ozvaly se po vylíčení děsného činu z kruhu přítomných a mocným hlasem zvolal Asiaticus: „Kleta budiž bídnice na trůně římském a strašný osud ať zastihne tu původkyni smrti nevinných!“ Pevně a odhodlaně pravil na to k hostům: „Drazí přátelé, nadešel okamžik loučení. Žijte blaze a zachovejte milou vzpomínku muži, který vás horoucně miloval, vás ctil a který se mezi vámi vždy šťastným cítil!“ Byl to velebný okamžik, když Asiaticus od jednoho ke druhému přistupoval, přátely objímal a s nimi navždy se rozžehnával. Nejdříve poceloval Junia Silana a pravil: „Milený druhu, žij blaze! Děkuju ti za věrné přátelství, které nás již v mladých letech pojilo a všechny bouřlivé i šťastné dny našeho života až podnes ve stejné vřelosti přetrvalo. Totéž platí i tobě, milý Caecino, vzore starého, pravého Římana, a tobě, Taure Corvine, který jsi mne na cestách slávy válečné provázel. Tobě, Asinie Galle“ — slova Asiaticova vzala na se ráz jemného žertu — „přeji, by tě nikdy za tvé mnohdy až příliš jasné výroky o Claudiovi a Messalině osud mému podobný nestihl, a ty, Vinicie, střež se císařovny, by ji tvá mužná krása v pokušení neuvedla.“ Ku Traulu Montanovi a Siliovi obrácen podotknul: „Mladý příteli, štěstěna provázej kroky tvé, ty pak, Silie, přijmi srdečné díky za služby mně prokázané a zároveň vroucí přání, by ti podniknutí tvé zdar a spokojenost přinesly!“ Při loučení se se Scipionem přemohlo Asiatica hluboké pohnutí na několik okamžiků, načež teprve s velikým rozechvěním pravil: „Ty, příteli, odpusť, že můj osud se ztrátou bytosti tobě nejdražší úzce spojen byl. Snášej tuto bolestnou ránu zmužile a prosím tě snažně, bys při vzpomínce na milovanou Sabinu i mně přátelskou památku zachovával!“ Když se pak ještě s Junií Silanou a Aelií Paetinou rozloučil, vystoupil ze zástupu hluboce pohnutých přátel, odebral se k tricliniu, ulehl na své lehátko a založil si rukávy synthese v nadloktí. Pak vzal do pravé ruky ostrý nůž, který si za „ceny“ na stůl položiti dal, a obličejem k přátelům obrácen pravil poněkud roztrpčeně: „Čestněji bych byl Tiberiovou lstí neb Caligulovou zběsilostí o život přišel, nežli následkem ženské pošetilosti a nestoudných úst Vitteliových.“ *)

Po těchto slovech proříznul rychle žíly v loketním záhybu a v dolejším ohbí pod levou rukou a pojav touto nůž vykonal stejné, avšak daleko hlubší řezy na ruce pravé, načež nůž na stůl odložil. Z počátku

*) Asiatikova vlastní slova. Tacitus.

vytryskla krev prudce a proudila mocně z otevřených ran, načež se tok zenenáhla zmirňoval a pramének krve řinuly zvolna na lehátko. Pak rozkázal služebnictvu, aby přinesena a v polokruhu před jeho lehátko rozestavena byla křesla, a když se tak stalo, pravil s úsměvem: „Umírání při tomto způsobu smrti není právě rychlé a aby vás nezachvátila únava, prosím, usedněte si a dopřejte mi, abych v těchto posledních okamžicích svého života do vašich, mně tak milých tváří pohlížeti mohl.“ Když jeho přání splnili, ulehl si na znak v celé své délce na lehátko při stole vyvýšené, natáhnul ruce poněkud od těla a pravil: „Necítím pražádných bolestí a nepozoruji ani, že každou krůpějí krve, která mé tělo opouští, i má životní síla prchá. Nyní uznávám také slova Senecova, který mi jednou pravil: Valerie, ubezpečuji tě, že náš život není pranic důležitým, neboť také tvoji otroci a tvá zvířata žijí; rozhodně důležitějším však jest, počestně, moudře a srdnatě zemříti.“

„A co soudíš o duši?“ tázal se ho Silius.

„Jsem téhož náhledu jako Cicero, který napsal, že lidské duše buď po našem skonu dále žijí, aneb že zmírají s ním; v prvním případě jsou šťastny, v druhém pak rozhodně ne nešťastny.“

Po dlouhém mlčení, když cítil, že mu krev jen málo vytéká, rozkázal sluhům, aby mu horkou vodou rány umyli, by krev rychleji prouditi mohla. Pojednou pozorovali přítomní, že smrtná bledost obličej nehybně ležícího Valeria pokrývá, který však stále ještě s úsměvem na rtech a s výrazem zcela klidným na přátely pohlížel. Pak rozmlouval se zájmem o státních záležitostech, tázal se na budoucí záměry přátel a vyslovil politování nad tím, že jeho krásné, s velikou zálibou pěstované zahrady na dále římské veřejnosti nepřístupny budou, ana Messalina jejich užívání jen sobě vyhradí.

Po dlouhé době teprv, když pojednou prudký záchvěv tělem Valeriovým zatřásl, pozorovali přátelé, že se již poslední jeho chvíle blíží. Myšlénky jeho, až potud jasné, počínaly se kaliti a jen ještě jednou vyprostily se na několik okamžiků z temna, zraky jeho přelétly skupinu věrných i pravil neobyčejně tklivě: „Žijte blaze, milení!“ Pak následovaly již jen nesouvislé, trhané věty, dech byl čím dále obtížnější, křečovité záchvaty lomcovaly prudce jeho tělem, zornice otevřených očí zmenšily se a jen matný, uhasínající lesk kmitnul se tu a tam po jejich bláně. Z hrdla dral se později hrčící chropot, stával se slabším a po prudké křeči, jíž následovalo první silnější a druhé slabší zachvění těla, vymizela poslední jiskra života z těla hrdinného muže. Tvář zůstala klidna a bolest nezůstavila na ní sebe menší stopy.

V okamžiku skonu, nedbaje krve, jíž se potřísnil, nahnul se Silius přes tělo Valeriovo, by vroucím políbením poslední z úst přítele vycházející vzdech zachytil.*)

Hluboce zarmoucená společnost povstala a jako na povel zvolala hlasitě jméno zemřelého: „Valerius Asiaticus!“ Tímto conclamabatur učiněno zadost obyčeji, kterým zdánlivě mrtvé osoby k životu probuzeny býti měly, načež odevzdána mrtvola dříve již Hormem přivolanému libiti-

*) Dle starého římského obyčeje.

nariovi (pohřebníku) a jeho otrokům, kteří — zatím co přátelé zesnulého do atria kráčeli, by tam sečkali — Valeria do jeho ložnice odnesli, vřelou vodou rány očistili, tělo vonnými mastmi potřeli, libě páchnoucími tekutinami pokropili a pak zemřelého do velikého, nádherného, paludamentum zvaného pláště zahalili, který mu jakožto vynikajícímu vojevůdci příslušel. Když „polliuctorové" — jakž zváni otroci tito — svou práci dokončili, zapáleny v místnostech, kudy se průvod ubírati měl, vonná kadidla na vysokých stojanech, mrtvola uložena na skvostně zdobená nosítka a nesena atriem, odkud ji přátelé zesnulého cavaediem a peristylem až do zahrady ku hranici doprovázeli.

Byla již temná noc, když průvod před pyrou, kolem níž četní Valeriovi otroci s pochodněmi rozestaveni byli, stanul a mrtvola na hranici květinami vyzdobenou položena byla. Ještě jednou ozvalo se z úst přítomných žalné zvolání: „Valerius Asiaticus!" načež vzal Junius Silanus libitinariem mu podanou hořící pochodeň, přistoupil až těsně ku hranici, s odvráceným obličejem sklonil pochodeň k zemi a zapálil hranici nejdříve na straně čelní, pak na ostatních třech plochách. Rychle zachvátily plameny celou hranici, šlehaly vysoko ku tmavé, hvězdami pokryté báni nebeské a zahalovaly hustým kouřem Valeriovu mrtvolu. Po celou dobu spalování stáli přátelé zesnulého opodál hranice a když byl žár mrtvolu a všechny hořlavé látky strávil, tak že se žíznivé uhlí již temnější vrstvou popele pokrývati začalo, vylili otroci několik džberů připraveného vína na oharky a uhasili je zcela. Pak vzývány dobré duše zesnulých (manes) a když byla podána voda na omytí rukou, dal Silius kosti s popelem sebrati a mlékem i vínem pokropiti, načež otřeny plátěnými látkami, napuštěny ještě voňavkami a konečně vsypány do vysoké mramorové popelnice, kterou druhý den z rána Hormus v průvodu otroků do hrobky svého velitele na appijské silnici uložil.

V hlubokém zármutku a téměř beze slov rozloučili se pak přátelé a s bolestnými pocity opouštěli za průvodu svých otroků sídlo hrdinného Valeria Asiatica.

III.

Svítá. Dva otroci v paláci Gaja Silia vycházejí z vnitřního nádvoří do atria, aby tam zhasili lampy na několika stojanech dosud hořící. Prokurator Geta přichází právě směrem od ostia a otroci jej hlasitě pozdravují.

„Vstal již Pharnaces?" táže se Geta.

„Tam v pozadí sedí na mramorové lavici a dřímá. Myslím, že si ani neulehnul!" odvětil jeden z otroků a prokurator se ubírá v naznačenou stranu na pravé křídlo atria. Z povzdálí již volá: „Pharnace!"

Atriensis vzchopil se rychle a táže se: „Již přišel?"

„Dosud ne. Právě jsem se tázal nočního ostiaria!"

Po těchto slovech usadili se staří sluhové domu Siliova podle sebe na lavici a Geta pravil s povzdechem: „Za jediný tento měsíc nespal již dvacetkráte ve svém sídle. Jsem přesvědčen, že nynější konání našeho velitele k dobrým koncům nepovede."

„Máš pravdu, Geto,“ odvětil Pharnaces a po malé přestávce pokračoval: „Pamatuješ se, že Silius po smrti Asiaticově byl velmi zádumčiv, ale jen až do toho dne, kdy jej imperator k hostině pozval, načež hned nazejtří první noc mimo dům prodlel?“

„Silana se nás již ani netáže, zda-li její manžel v paláci spal, a od té doby, co její komorná Arsinoe vypátrala, že Silius zapředl důvěrný poměr s Messalinou, jeví hlubokou sklíčenost. Za to jest Gajus stále vesel a pohlíží zcela lhostejně na to, že Junie ustavičně ve společnosti Montanově prodlévá a s ním čas si krátí!“ pravil ne bez trpkosti Geta a pak ještě podotknul: „Však zdá se mi, že to jest nyní v Římě obyčejem a že každá z našich mužem zanedbávaných patricijek společností důvěrného přítele se odškodňuje, kterého, aby to nebylo příliš okaté, svým prokuratorem jmenuje, všude, i veřejně s ním se ukazuje a —“

„Ne, ne, Geto,“ přerušil jej atriensis, „jsem pevně přesvědčen, že Junie mezi takové nepatří. Poměr její k Montanovi jest opravdu pouze přátelský a utužil se toliko následkem změněného chování Siliova, který jest — o tom se přec nyní v celém Římě veřejně vypravuje — prvním a všemohoucím milostníkem Messaliny, jež také vymohla, že byl jmenován zástupcem nepřítomného konsula Quinta Verania. Vždyť víš, že proto i nejvěrnější přátelé Silia a dům náš opustili. Vinicius namáhal se marně, aby jej k odmítnutí oné hodnosti přiměl a od Messaliny odvrátil; na konec odpykal tuto snahu smrtí.“

„Toto tvrzení nesrovnává se zcela s pravdou, neboť správce Viniciův mi vyprávěl, že pán jeho proto sám se usmrtil, poněvadž nechtěl býti Messalině po vůli a hříčkou hříšných choutek.“ *)

„Buď tomu jak buď,“ odvětil šeptem Pharnaces, „jisto jest, že můžeme nyní v paláci Siliově osudné události očekávati a snadno lze konec —“

„Geto, Geto!“ ozval se pojednou hlas vrátného od ostia a přerušil rázem rozmluvu domácích hodnostářů, kteří se rychle vzchopili a do otevřené části atria spěchali, jímž se právě Silius, provázen jediným otrokem, ubíral. Pharnaces a Geta pozdravili svého velitele hlubokými poklonami a obvyklým pozdravem: „Zdar tobě, Gaje Silie!“ na kterýž on přívětivě poděkoval a vlídně pravil: „Zdá se mi, že náš atriensis opět celou noc probděl a nedbaje přísného zákazu můj příchod očekával?“ Ostřeji pak doložil: „Ať to bylo naposled!“

„Starost o tebe, pane, přiměla mne, že jsem —“

„Vážím si jí, avšak zachovej se příště dle mého nařízení!“ přerušil jej Silius a pak se obrátil k prokuratorovi: „Geto, nyní se rychle převléknu a ty dbej, by mne nikdo nevyrušoval, dokud sám znamení nedám, načež se odeberu do lázně a potom k domácí ceně.“

„Stane se,“ odvětil prokurator a spěchal do cavaedia, by rozkazy vyplnil.

Silius obrátil se do levého křídla paláce a vkročil do své ložnice, kde se v malé chvilce ornator objevil, synthesi mu svléknul, světlorůžovou spodní tuniku za čerstvou žlutavou z těžkého hedvábu vyměnil a pak

*) Historické.

mlčky se vzdálil. Silius ulehl na objemné bronzové lože, vystlané jemnými vlněnými přikrývkami a tvrdými, silným hedvábem povlečenými polštáři a hlavu opřev o dlaň, zahleděl se v zamyšlení před sebe. Jeho poměr k Messalině, nyní celému Římu zjevný, znám byl také již jeho manželce Silaně a třeba že se dosud o tom ani jediným slovem nezmínila, prozrazovala mu její sklíčená a smutná tvář, jakož i velice zdrželivé chování, že ví všechno. Viděl, že Junie nevýslovně trpí, avšak neměl oproti ní ani odvahy, pokusiti se o jakés ospravedlnění a proto stávala se mu jeho domácnost místem nepohodlným a bylo mu vhod, že jako designovaný konsul drahně času za veřejnými záležitostmi mimo dům buď na forum neb v senátě prodlévati musil. Také Montanus, dříve tak sdílný a hovorný, stal se zádumčivým, a Siliovi bylo zřejmo, že se přátelství Traulovo k Junii prohloubilo a jí oporou i záštitou v nynějším neštěstí stalo.

Z druhé strany však tanula mu na mysli Messalina, která jej přímo šíleně milovala a denně nutkala, by Junii Silanu zapudil a jedině jí náležel. Nechtěla ani, aby ve svém domě sídlil a proto zakoupila mu jeden z nejskvostnějších paláců v Římě, jejž právě s nevídaným přepychem zařizovala a do něhož z Palatinu i vzácné památky rodin Drusů a Neronů — ovšem bez vědomí Claudiova — přenésti dala. Bezmezná, stále rostoucí ctižádost Siliova zatlačovala více a více jeho dřívější předsevzetí, že pomstí smrt Asiaticovu, a jen neukojitelná touha po moci a slávě opanovala celou jeho bytost. Tak octnul se nyní na osudném rozcestí, kde se rozhodnouti musel mezi Junií a Messalinou. Nemaje dosti odvahy, aby pouta, dosud k Silaně jej vížící, rázem přetrhal, těšil se v myšlenkách nadějí, že mu náhoda na pomoc přispěje. „Zpět nemohu, ku předu musím, ať už bude konec jakýkoliv!“ pravil polohlasně a uložil hlavu na polštář, chystaje se ku spánku.

V tom okamžiku otevřely se zvenčí dvéře, záclona uvnitř je zastírající se odhrnula a do komnaty vstoupil Montanus. Stanuv u dveří, pravil: „Přicházím snad nevhod, Gaje?“

„Jsi-li zde, zůstaň!“ odvětil vlídně Silius a vzchopiv se napolo, doložil: „Čeho si přeješ?“

„Mám něco na srdci a rád bych si s tebou promluvil,“ pravil Traulus poněkud stísněně.

Silius usadil se s povzdechem na lože a ukázav na křeslo opodál stojící, pravil: „Sedni a vypravuj, co tě tíží.“ V duchu pak doložil: „Přichází jistě stran Junie a rozhodný okamžik nastává.“

Když se byl Montanus usadil, počal zdánlivě klidně mluviti, avšak Siliovi neušlo, že jen stěží přemáhá vnitřní pohnutí.

„Když jsem k tobě zavítal, prokázal jsi mi nejsrdečnější pohostinství a mnohé jiné služby, za které jsem ti velice povděčen a které povždy v dobré paměti zachovám. Nemohu však déle tvé dobrotivosti užívati a umínil jsem si, že dům tvůj opustím a také jsem si již přiměřenou vlastní domácnost zařídil.“

„Nechci tě proti vůli tvé zdržovati, milý Traule, avšak spěchati nemusíš; vždyť víš, že jsem tě již při vstupu do mého domu požádal, bys zůstal tak dlouho, jak za dobré uznáš, a právě nyní, kdy jsem pře-

vzal čestný úřad, těší mne tvá přítomnost tím více, neboť Junie snáší ve tvé společnosti snáze mou nepřítomnost.“

Montanus pohledl upřeně na Silia a pravil živěji: „Silie, nehodno nás mužů, bychom jinak mluvili a jinak smýšleli a proto povězme si beze všeho obalu pravdu. Chci býti zcela upřímným. Zvláštní poměry, které poslední dobou ve tvé domácnosti nastaly, tíží mne velice a pro tyto právě jsem odhodlán, že dům tvůj opustím. Jako věrný tvůj a tvé manželky přítel nemohu a nechci býti svědkem událostí pro mne trapných, které — o tom jsem pevně přesvědčen — dobře neskončí!“

„Proč se rozčiluješ, Traule?“ tázal se zdánlivě překvapen Silius.

„Proč se rozčiluji, pravíš? Jsi raněn slepotou, že nevidíš, či nechceš viděti, kterak Junie trpí a se přemáhá, by pod tíhou osudu neklesla? Nebodá tě v nitru výčitka, že's její štěstí zmařil, štěstí té, která v tobě spatřovala nejvyšší blaho svého života a kterou jsi sám vroucně miloval? A pro koho jsi ji učinil nešťastnou? — Pro nejbídnějšího tvora celého Říma, pro ženu nectnou, prostopášnou, hroznou ničitelku nevinných obětí, pro vyvrhele, jemuž není na světě rovna, pro ohavu, která —“

„Jen zvolna příteli, jen zvolna!“ zvolal příkře Silius. „Za své činy zodpověden jsem sobě sám a nepovolaných mravokárců neztrpím!“

„V tomto případě však je ztrpěti musíš!“ odvětil rozhorleně Traulus a stále více se rozčiluje, pokračoval: „Zda jsi již zapomněl na skon Asiaticův, na smrt Poppaey Sabiny a na samovraždu Viniciovu? Což pak ti vymizel již z mysli záměr, že pomstíš všech těch zločinů?“

„Přiznal jsem se ti, že jich pomstíti nechci?“ tázal se vyhýbavě Silius.

„Dráha, kterou jsi zvolil, není pravou cestou k úspěchu!“ odvětil prudce Montanus.

„O tom nech jen mne rozhodovati; netázal jsem se dosud nikoho o radu v té věci!“

„Považuješ-li zničení svého domácího štěstí a zničení Silany za součást pomsty na bídné císařovně, pak —“ Montanus se zamlčel a podrážděný již Silius tázal se s úsměškem: „Co pak?“

„Pak“ — Montanův hlas se silně chvěl, „pak jsi hoden mého a všech počestných Římanů nejhlubšího opovržení!“

Po urážlivých slovech Traulových vzchopil se Silius rychle z lože a přistoupiv hrozivě až k Montanovi, který též z křesla povstal, zvolal vášnivě: „Ty mně vyjadřuješ své a všech počestných Římanů opovržení — ty, počestný muži, chceš býti mým mravokárcem, ty, který jsi sám Messalině lásku přísahal, ty, který jsi v jejím objetí spočíval? — Ty nemáš k tomu práva, neboť z tebe mluví pouze uražená ješitnost, zášť a nenávisť, proto že tě císařovna odkopla!“

Téměř bez sebe a v největší vášni zvolal Montanus: „Tak daleko jste již v důvěrnosti dospěli? — Jsi nyní tak bídný jako ona!“

Již již se chtěl Silius na Montana vrhnouti, ale v tom vešla do komnaty Junie, a vidouc hrozivé vzezření obou mužů, zvolala: „Zadržte!“

(Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

uchařka vzala láhev, košík a suchý utěrák a odešla. Chvíle té pak použila slečna Anna a vklouzla do Rickertova pokoje. Ale zůstala pro jistotu stát u samého prahu otevřených dveří. Poručík věda již, oč jde, nevyčkal ani její otázky, nýbrž přistoupiv rychle k ní pravil skoro šeptem:

„Není žádné pomoci, má drahá Anno, musíme prchnouti!... Nemáš přece z toho strach?... Buď docela klidna a bezpečna, vše půjde jako na drátku ... Hleď dostat co možná brzy svůj tlumok sem do mého pokoje; řeknu vojákovi, který mi posluhuje, že patří do mých zavazadel, aby jej dal také do kočáru. Hnedle půjdu panu Mrázkovi a jeho paní se poroučet a ohlásím, že večer odjedu... Až budeme všichni na zámku při serenádě a illuminaci, přijede kočár sem k domu, voják snese do něho za tmy naše tlumoky a vůz pojede zvolna napřed. U parkové brány domašínské zastaví a vyčká našeho příchodu. My pak budeme se hledět v tlačenici na zámeckém nádvoří ztratit, půjdeme rychle parkem k Domašínu — tu cestu již dobře znám — a vyjdeme domašínskou branou na silnici. Vrátnému v bráně té jsem už prve ohlásil, že tudy se svojí paní přijdu a dal jsem mu napřed již zpropitné za otevření. To byl dobrý nápad! Zajel jsem si prve naschvál k Domašínu ... Než nás zde pohřeší, budeme již za horami ... Objednám si telegraficky — vojenskou, úřadní depeší — podložené koně v Dnespekách a v Jesenici. Za pět hodin budeme v Praze!"

„Ale já mám z toho strach," zašeptala teskně slečna Anna. „Bojím se skandálu . . ."

„Nic se neboj, má drahá, já vše hladce provedu," chlácholil ji poručík; „víš, že jsem šlechtic a šlechta neděsí se ničeho tak, jako skandálu. Můžeš býti zcela klidna. Či tě snad láska již opouští? . . . Ne, ne! To nemůže být! . . . Za několik hodin budeme sami v širé přírodě, poletíme s větrem o závod ku Praze a pak — pak budeme už sami pány svého osudu! Uvidíš, jak všechno krásně dopadne a že za nedlouho vesele oslavíme smír s Tvojí rodinou . . . A nyní jdi, má dušinko, aby nikdo nepojal podezření . . . Nezapomeň na svůj tlumok!"

Po těchto slovech vtiskl poručík Anně rychle políbek a ustoupil nazpět do pokoje. Slečna odběhla jako do kuchyně, ale za chvilku byla zase nazpět a podala spěšně poručíkovi do stále ještě otevřeného pokoje svůj tlumok. To bylo posledním a také již rozhodujícím znamením souhlasu. Však byl také nejvyšší čas, neboť již vracela se s vodou a citróny bedlivá kuchařka, jejímuž bystrému oku by cosi takového nikterak nebylo mohlo ujíti.

Asi za půl hodiny udělal Rickert manželům Mrázkovým návštěvu na rozloučenou, děkoval nejvybranějšími slovy za vzácné pohostění a vyprosil si ještě, aby směl je večer doprovodit na zámek k serenádě.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

To byl zase jednou večer v hořejší části města! Jakmile se bylo setmělo, jaly se dvě pruské kapely obcházeti městem hrajíce veselé pochody. Vyjednávání o příměří a předchozí podmínky míru bylo již v plném proudu a takž rozhlášeno na pozvánich, že místní velitel nařídil, aby oslaven byl předvečer narozenin Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa a důstojnictvo vojska jeho komandu svěřeného že oslaví zároveň také předvečer velitelových narozenin. Tím bylo na obě strany získáno silné účastenství a než na krásném zámeckém nádvoří a v nejbližších částech parku barevné bengálské a magnesiové ohně vzplály, proudily tudy i po široké silnici před zámkem šumné davy občanského lidu i vojska. Udeřením deváté hodiny začalo slavnostní čepobití a vzplanuly ohně, v jejichž pronikavém, bílém, modrém a červeném světle všechno kolem jenom tonulo a ostré stíny vrhalo. Staré křídlo zámku s mohutnou věží i nové jeho přístavky byly magicky osvětleny a z hořících bengálů vystupovaly sloupy na pohled také zářícího dýmu. Dva hudební sbory sehravše po slavnostním čepobití pruskou a rakouskou hymnu jaly se střídavě hráti lehká operní čísla a veselé skladby pro sluch. Lid na velikém prostranství mezi zámkem a hlavní branou parkovou shromážděný stál místy nepohnut jako stěna, na jiných místech pohyboval se zvolna do kruhu, jako voda v mírném víru, anebo procházel se zvolna po písčitých cestách začínajícího zde parku. Mezi lidem hemžili se pruští vojáci rozmlouvajíce, kde jen možná bylo, s mladými dámami a přes užší zámecké nádvoří přecházeli stále semo tamo důstojníci v plné parádě, neboť u hraběte Donnersmarcka bylo soirée, k němuž volný přístup i pozvání měli všichni důstojníci jakož i celá tak zvaná honorace města.

Také pan Mrázek a paní Mrázková dali se knížecím důchodním přemluvit a do zámeckých sálů uvésti. Slečna Anna žádala důtklivě, aby ji tam nenutili a tetička svolila tedy, aby slečna zůstala na nějakou tu chvíli jenom pod ochranou poručíka Rickerta. Stalo se však, že hrabě Donnersmarck paní Mrázkovou zpozoroval a jí, jakož i jejímu choti jaksi z úřadní povinnosti poněkud více času věnoval, než se předpokládalo; tím dostali se manželé Mrázkovi do plného proudu zábavy a zapomněli docela na svoji svěřenku. Když pak za půldruhé hodiny ze zámku vyšli, bylo na skvěle dosud osvětleném prostranství mezi zámkem a parkovou branou lidu již o polovici méně, než z počátku. První péčí Mrázkových bylo, vyhledati slečnu Annu a poručíka Rickerta. Hledali, hledali, ale nenašli . . .

„Kde pak asi jsou?“ tázala se starostlivě paní Mrázková.

„Anna bude nejspíše už doma,“ soudil pan Mrázek. „Zapomněli jsme docela, že Rickert musí odejet. Poručík pravil sice, že odjede v noci, ale ona je už vlastně noc. Nejspíše musil odejet a nemoha se nás dočkati poslal či doprovodil Annu domů.“

Výklad tento zdál se paní Mrázkové docela přirozeným a oba manželé

kráčeli tedy klidně domů. Přišedše k domu pohledli vzhůru na okna — všechna byla tmavá.

„Což Anna už šla spat?" podivil se pan Mrázek. „A nevyčkala ani našeho návratu?"

„Ona bude asi u Mařky v kuchyni," mínila paní Mrázková; „to víš, holka si také ráda pokřápá."

Pan Mrázek měl klíč od domu v kapse a otevřel. Schody byly, jak se sluší a patří, osvětleny.

„Kde je Anna?" byla první slova, jimiž paní Mrázková kuchařku na prahu kuchyně oslovila.

„Slečinka je přece s vámi, milostpaní . . ." namítla bezstarostně, ale přece s jakýmsi podivením kuchařka.

„Ano, byla s námi, ale zmizela nám," odpověděla paní Mrázková; „měli jsme za jisté, že šla napřed domů."

„Račíte-li poroučet, milostpaní, půjdu slečně naproti. Však já ji najdu! Nejspíše se s druhými slečinkami rozpovídala a trochu dále zatoulala. Račte být bez starosti — hnedle tu bude!" horlila kuchařka a obdrževši svolení své velitelky rychle odešla.

Pan Mrázek vešed do jídelny, spustil se do křesla a mrzutě huboval. Paní Mrázková připravujíc čaj chlácholila jej, ale byla sama očividně nepokojna a přistupovala přes tu chvíli k oknu, zda-li již Anna s Mařkou nepřichází. Minulo půl hodiny a nikdo se nevracel. Pan Mrázek odstrčil nevrle čišku s čajem a vzal do ruky noviny. Ale nemohl čísti.

„Co si jen lidé pomyslí, když uvidí tu holku tak pozdě v parku nebo na silnici!" zvolal nervosně.

„Ach, což si pomyslí?!" namítla konejšivě starostlivá choť. „Nepomyslí si nic. Dnes je dost lidí na ulici a když jdou děvčata pohromadě, nemůže se nic státi."

„No, no!" prohodil nedůvěřivě pan Mrázek a nutil se zase do čtení. Paní Mrázková hleděla stále z okna, ale marně.

Konečně, když odbila půlnoční hodina, vrátila se kuchařka, ale — sama.

„Milostpaní!" zvolala poplašně ve dveřích, „stalo se asi nějaké neštěstí! Před zámkem už hudba nehraje a také tam už skoro nikdo není. Sběhala jsem půl parku, až mne pruští vojáci začali honit, volala jsem, ale nikde nic. Rozběhla jsem se po okresní i erární silnici nahoru — nadarmo! Slečna se nám prostě ztratila! Ať dojde milostpán pro obecního policajta a vyšle na výzvědy městské hlídače . . ."

„To je nadělení!" zvolal polekán pan Mrázek. „To nám ještě scházelo!"

A obléknuv rychle kabát vzal hůl a klobouk a odkvapil z domu.

Z hostince „u modré hvězdy", přes ulici naproti Mrázkovu domu, vyšel právě farář Vlasák s kostelníkem, kterýž mu velikou lucernou na cestu svítil, ačkoli toho nebylo potřebí, ježto měsíc už jako rybí oko zářil.

„Shasněte tu lucernu, sic se nám lidé vysmějou!" přikazoval vesele farář.

„Jak líbějí poroučet," odvětil poslušně kostelník; „já myslel jako, že když by měsíc za mraky se schoval, anebo my do nějakého stínu jsme přišli . . . Ale líbějí mít pravdu: škoda svíčky!"

Mezitím co hrádecký kostelník lucernu shasínal rozběhl se jeho pes se zuřivým štěkotem na přicházejícího pana Mrázka. Tento nejsa do žertů rozpoložen rozehnal se prudce holí po psovi a zvolal zlostně: „Jedeš do boudy, mrcho!“

„Aby ne, pane Mrázku!“ zvolal rozmarně pan farář. „Hrádecký pes a ve Vlašimi do boudy! ... Jen co se patří! ... A kam pak to tak pozdě ještě kráčíte? Jdete snad kontrolovat ponocného anebo konáte mravně policejní hlídku?“

„Dnes mi není do žertů, pane faráři,“ odpověděl zastaviv se na okamžik Mrázek; „jsem mrzut a mám k tomu příčinu...“

„Snad vám nevyvedly ty pruské mandragory nějakou nepříjemnost? To by tak!“ zvolal o něco už vážněji pan farář.

„Nevím ještě ani, co to je, ale věc je mrzutá,“ prohodil nevrle Mrázek a chtěl jíti. „Dobrou noc, pane faráři!“

Ale pan farář, kterýž byl tím časem docela u Mrázka stanul, chopil se jeho ruky a pravil srdečně:

„Neutíkejte přece! Což starý přítel nesmí zvědět, co se vám přihodilo? Buďte tak dobrý a povězte mi, co vás tak mrzí — mně by to vrtalo celou noc mozkem... Ostatně bývá dobře o mrzutých věcech s přítelem důvěrně pohovořit.“

„Kdyby se věc netýkala mladého děvčete,“ namítal rozpačitě pan Mrázek, „a jak jsem již řekl: já ani ještě nevím, co to je.“

„Pane Mrázku,“ pravil již důtklivě farář, „já jsem už svým úřadem muž, jemuž se i choulostivá věc může svěřiti... Nedivte se, že jsem pojednou tak zvědav; však vám potom povím, čím to bylo... mám, zkrátka řečeno, jakési temné tušení.“

„Tak popojděme trochu dále!“ rozhodl se pan Mrázek. Farář pak nařídiv kostelníkovi, aby u železného kříže před hostincem posečkal, odstoupil s Mrázkem několik kroků do náměstí. Pan Mrázek vypověděl stručně faráři, co se stalo a tento, jakoby už chápal souvislost událostí, otázal se dychtivě:

„Nezná se slečna Anna s pruským poručíkem Rickertem?“

„Ovšem že zná,“ odvětil, patrně zaražen, pan Mrázek. „To je právě ten poručík, v jehož společnosti jsme Annu před zámkem zůstavili. On bydlel do dnešního večera u nás...“

„A kde je nyní?“ otázal se prudce farář.

„Musil dnes večer odejet...“

„Pak je věc jasná,“ zvolal břitce farář. „Pane Mrázku, ten poručík vám tu slečnu Annu unesl, to jest odvezl, anebo po sprostu řečeno: ta slečinka vám s tou pruskou mandragorou utekla!“

„Není možná, pane faráři!“ zděsil se pan Mrázek. „Tak hodné, přísně vychované děvče... Ne, ne, to nemůže být!... Nezpozorovali jsme doma ani toho nejmenšího — to není možná!“

„Tak kde je ta vaše hodná, přísně vychovaná slečinka?“ otázal se poněkud kousavě farář. „Vlašim není tak velká, aby tu mohlo osmnáctileté děvče zabloudit!“

„Myslím spíše, pane faráři, že se stala děvčeti nějaká nehoda a jsem proto tak znepokojen,“ vykládal nervosně pan Mrázek.

„Ale já vám pravím, že slečinka s tím poručíkem ujela!“ vpadl mu farář důrazně do řeči. „Poslyšte jen, jaký výjev se dnes záhy odpoledne odehrál u mne na faře.“

Pan farář vypověděl Mrázkovi rychle, jak poručík Rickert k němu přijel a co od něho žádal. Když pak byl dopověděl, otázal se pana Mrázka:

„Nu, co tomu říkáte nyní?“

„Teď už tomu sám začínám věřit,“ odpověděl všecek zdrcen pan Mrázek. „To je hrozná věc! Ale jak se jen dorozuměli a dohodli, že nikdo v domě nic nezpozoroval?“

„Milý pane Mrázku, tím si hlavu nelamte! Spády zamilovaných lidí jsou nevystihlé. Buďte ještě rád, že to není vaše dcera!“

„Naopak, pane faráři: to mrzí mne více, než by mne mrzeti mohlo, kdybych měl dceru a ona mi něco takového vyvedla. Považte si, co řekne švakr Hřímalý!“

„Což může říkat?“ namítal farář. „Za nehodu nemůže nikdo a holky, když začne větřit, nikdo se nedohlídá. Ale teď jděte a vyptejte se, kam ten poručík byl komandován. Kraj světa není a ztratit se nemůže, protože je veden v evidenci. Zejtra půjde náš posel pro poštu — napište mi několika slovy, co jste zvěděl.“

Po krátkém rozloučení se pánové rozešli. Pan Mrázek stíraje pot s čela, kráčel zvolna vzhůru do hořejší části města. Noc byla rozkošná: tichá, jasná a teplá; domy a domky vrhaly svými ostrými štíty křivolaké stíny na bílou ušlapanou cetu, ale pan Mrázek z toho všeho nic ani neznamenal. Na jeho mysl dolehlo jako olověný balvan, že jeho takřka panenská domácnost předmětem veřejného klepu a posměchu se stane, že skandál, jenž všechny místní klepny jako na ohnivé koště posadí, v souvislost uváděn bude s jeho jednáním anebo aspoň s jednáním jeho choti, o niž dosud ani nejjedovatější ústa si nedovolila zavadit, že mu budou lidé hlupáků nadávat, nesvědomitou nedbalosť vyčítat a co všechno ještě.

Kolkolem bylo všude hluboké ticho a nikde nebylo viděti živého tvora. Pan Mrázek dospěv v kolotavém víru nejasných myšlenek k rozhodnutí, že někde nějaké popíjející pruské důstojníky vyhledá a jich vyptávati se bude, kam asi poručík Rickert poslán byl, vystoupil zvolna na prostranství mezi děkanskou zahradou a zámeckou branou. Zde vyrušil ho z myšlenek ponocný, kterýž postaviv se na silnici mezi parkovou zdí a tehdejší školou, píšťalovou hůl k ústům nasadil a pískati začal. V panu Mrázkovi ožívl v tu chvíli zase městský radní a on podívav se na hodinky, začal počítat, kolik hodin ponocný napíská. Ponocný pískal . . . . deset, jedenáct, dvanáct, třináct, čtrnáct, patnáct, šestnáct! Nic více! Pan Mrázek rozběhl se k němu a zařval mu do uší:

„Kolik pak jste to pískal, Dýcko?“

„Milostpane jedenáct,“ odpověděl klidně ponocný.

„Vy jste jich napískal šestnáct a víte kolik hodin je? Tři čtvrtě na jednu!“ zvolal rozhorleně Mrázek.

„Ach, co milostpane,“ odpověděl klidně hluchý ponocný, „jen když nám šmakuje!“

Pan Mrázek dal se ze vší zlosti do smíchu a vzpomenuv, že by marno bylo úsilí, učiniti z hluchého starocha ještě bedlivého hlasatele času, nachýlil se k jeho uchu a pravil už docela vlídně:

„Poslyšte, Dýcko! Jsou ještě někde vzhůru Prušáci, ale důstojníci?"

„Ach ovšem, milostpane," odpověděl přidušeným hlasem, jakoby nějaké válečné tajemství vyzrazoval, ponocný; „tamhle „u Karla IV." ještě debužírujou, pijou, hrajou v karty, ale už nezpívají — na to je pozdě, mohl bych je sám u hlavní stráže udat. Ale já bych jim, milostpane, neradil, aby je šli rozhánět, ono jim není co věřit, když se napijou!"

„Buďte bez starosti, tatíku," odpověděl pan Mrázek, „já jich k pořádku volat nebudu. Nemám k tomu ani práva. Ale teď dávejte si už pozor; za chvíli udeří tuhle na zámecké věži hodina — nepískejte víc, ať si z vás lidé nedělají posměch!"

Pan Mrázek odloučiv se od ponocného, šel dále k hostinci „u Karla IV." Tam bylo skutečně ještě živo, ale okna byla dle tehdejšího venkovského vkusu červenými záclonami zastřena. Pan Mrázek vešel po krátkém rozmyšlení, ale nikoli do „billardu" mezi pruské důstojníky, nýbrž nejdřív „do šenkovny". Tam seděli ještě asi tři opozdělí bratří z mokré čtvrti a povídali si nesouvislou, těžkou řečí nějaké příběhy z „vandrů".

To byl úžas: pan radní Mrázek vchází o jedné hodině v noci do hospody, on, který nikdy vůbec do hostinců nechodil!

„Sbořte kamna, stal se zázrak!" zvolal a spráskl ruce starší číšník. „Pan Mrázek! A tak pozdě! I pěkně, pěkně vás vítám! Totě událost zhola neslýchaná!"

Pan Mrázek vysvětlil snadno příčinu svého tak překvapujícího příchodu prostým sdělením, že přišel jaksi v úřadní povinnosti, aby promluvil s některými důstojníky a tázal se, nejsou-li pánové již snad poněkud příliš rozjařeni? Číšník odpověděl, že jsou důstojníci sice veselí, ale žádný z nich že dosud nemá přebráno, a nabídl se, že některého ze starších pánů na příchod pana radního pozorna učiní. Mrázek byl s tím srozuměn a již za chvíli měl se setníkem Struckmanem v koutě nalévárny tuto rozmluvu:

„Pan radní přeje prý si se mnou v úřadní povinnosti o něčem vážném pojednati . . ." pravil tázavě setník a doložil: „Mám dnes noční službu, to jest musím býti vzhůru a připraven, kdyby zakročení nějakého bylo potřebí. Čím mohu tedy posloužiti?"

„Račte odpustit, pane setníku, jestli snad obtěžuju, ale věc je pro mne důležita," pravil proti všemu obyčeji rozpačitě pan Mrázek. „Prosil bych snažně o dobrotivé sdělení, kam odejel nebo poslán byl poručík Rickert."

„Halou, pane radní!" zvolal vesele setník. „Také vojenská úřadní tajemství chcete znáti? Račte uvážiti, že ještě není mír podepsán . . . ostatně i kdyby byl, není obecním úřadům nic po vojenských našich disposicích."

„Račte odpustit, pane setníku," jal se pan Mrázek vykládat, „mně nejde o žádné úřadní disposice, nýbrž o věc naprosto soukromou: pro mne je nesmírně důležito, abych zvěděl, kam poručík odejel . . ."

„Vyvedl vám snad něco?"

„Ano, pane setníku, ale já ho nechci stíhat, jenom důtklivě požádat, aby, co se stalo, odčinil.“

„Pane radní, teď vás již z úřadní moci vyzývám, abyste mluvil jasněji. Račte mi bez obalu říci, co se stalo — musím to zvědět!“

„Sdělím ochotně, ale prosím, aby moje sdělení nebylo považováno za žalobu. Prosím jenom o radu nebo laskavé přispění, ale nikoli o stíhání poručíka.“

„Budiž tedy! Vaše sdělení nebude žádným udáním. Tak co se stalo?“

„Poručík Rickert bydlel u mne a dnes večer odejel . . .“

„Zůstal vám něco dlužen, pravda-li?“

„Ach nikoli, pane setníku, proto bych ani nohou nehnul, dokonce již v noci. Ale s panem poručíkem zmizela moje osmnáctiletá neť, dcera jednoho z našich notáblů, mezi tím, co jsem já s chotí byl v zámku u pana hraběte Donnersmarcka.“

„Je-li možná? A víte jistě, že nezmizela jinak, pane radní?“

„Docela jistě to nevím, ale všechno tomu nasvědčuje. Prosil bych tedy především, aby mi dovoleno bylo za poručíkem telegrafovat a jeho se optati.“

„To vám dovoliti nemohu, pane radní, ale postarám se, aby od velitelství za ním poslána byla depeše. Zejtra dopoledne budete míti jistotu. Buďte kliden: učinila-li slečna tu pošetilost, že s poručíkem odjela, budete si moci pro ni zejtra dojet. Příliš daleko nebudou. Předpokládám jistě, že se nestalo nic, než nějaký hloupý kousek z mladistvé bujnosti, jemuž se budete moci zasmáti, totiž až slečinku řádně vypeskujete. A nyní dobré jitro!“

„Ještě bych měl jednu snažnou prosbu, pane setníku . . .“

„A ta by byla?“

„Nemohla-li by věc zůstati jenom mezi námi?“

„Jenom mezi námi zůstati nemůže, musí o tom zvědět komandant, ale jinak zůstane případ úřadním tajemstvím, ani ne tak k vůli vám nebo té dámé, jako k vůli reputaci pruského vojska. Buďte tedy v tom ohledu docela bez starosti.“

Pan Mrázek opustil hostinec trochu již upokojen. Bezstarostné setníkovo ujištění, že se jistě nestalo nic, než nějaký hloupý kousek, jemuž se bude lze zasmáti, nemělo sice naprosto přesvědčivého účinku, ale pan Mrázek byl rád, že se mu záhy dostane jistoty a že bude moci svou neť nazpět přivésti. O tom ve své bodré rozšafnosti ani dost málo nepochyboval. Kráčel tedy nazpět už s myslí klidnější.

„Mařce uložíme, aby mlčela,“ pravil si cestou skoro hlasitě, „a ona se dle toho zachová . . . Jestli tedy Anna skutečně s tím poručíkem odjela, nedoví se o tom ve Vlašimi tak hned nikdo . . . Budou-li se lidé po ní ptát, řekneme, že je churava a potřebuje klidu. Až pak s ní nazpět pojedu, zařídím si vše tak, abychom přijeli v noci . . . Takto by se dala věc už nějak utajit, ale co si počnu s Hřímalým? Ohlásil mi včera krátkým lístkem, že zejtra přijede, aby se na Annu pozeptal, zda-li se dobře chová? . . . To budou rozpaky, to bude poplach! . . . Nebude jiné pomoci, než pověděti pravdu . . . Bude z toho veliká mrzutost! . . . Hřímalý bude nám dělat kruté výčitky, my se budeme bránit . . . ale ko-

nečně budeme přece jen musit doznati, že jsme aspoň na chvíli byli neopatrni... Proč jen jsme nevzali Annu s sebou do zámku?... Ale kdož by si byl pomyslil!... To bude šeredná mela s tím Hřímalým... Kdybych tak mohl vzíti do zaječích a zmizet... Ale to by bylo pěkné, nechat ženu v té mrzutosti!... Jaká pomoc! Stalo se, stalo... Ale malheur je to, zejmena pro moji ženu veliký! A což teprv pro Hřímalého!... To děvče nám sem byl čert dlužen... A já jsem měl žábu tak rád!... Ta mi dala! Bůh sám ví, co z toho ještě pojde!"

Za takovéto samomluvy došel pan Mrázek ku svému domu a chystal se odemknouti. V tom však přikvapil telegrafní posel a podal panu Mrázkovi telegram.

„Zde je, vašnosti, depeše. Musí se dnes úřadovat celou noc, protože jde spousta úředních věcí po drátě. Tento telegram přišel valně opozděný. Byl jsem prve panu přednostovi u Neubaurů pro pivo a zahledl jsem vás tam, vašnosti; tak jsem si pomyslil, že vám ten telegram dodám. Vy jste už ráčil být od Neubaurů pryč, když jsem zase přišel a takž jsem se za vámi rozběhl. Pro potvrzení si přijdu až ráno."

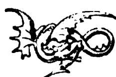
„Děkuju vám, příteli, děkuju!" pravil pan Mrázek, dal poslovi od cesty a přistoupiv těsně ku svítilně, rozevřel telegram a četl:

„Pro vážnou událost jakousi nemohu přijet. Nečekejte mne zejtra. Přijedu za několik dní. Hřímalý."

„Sláva Bohu!" zvolal pan Mrázek a spokojeně si oddychl. „Teď se dá věc snad bez pohoršení nějak vykličkovat!... Vážná událost... co to asi je?... Nejspíše nějaká tahanice s těmi Prusy. Hřímalý je okresním starostou... rád věřím, že má také potíže, rád věřím!"

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Manželé Mrázkovi nespali tu noc sice klidně, ale přece o padesát procent lépe, než kdyby nebyla přišla ta depeše! (Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Hry olympické 1896.

Zápisky ze druhé cesty do Řecka. Píše Gaston Humbert.

(Dokončení.)

10. dubna, v pátek.

Předsedou mezinárodního výboru zvolen pro příští čtyřletí pan baron Pierre de Coubertin, sekretářem generalním bude dosavadní pokladník pan Callot.

V deset hodin přijímá nás ve slavnostní audienci korunní princ Konstantin ve svém paláci, a korunní princezna Žofie, sestra německého císaře, které odevzdáváme košík květin. Baron Coubertin čte tuto (francouzskou) adressu korunnímu princi:

„Monseigneur,

Členové mezinárodního komitétu her olympických přítomní v Athénách chtěli i jménem svým i jménem svých kollegů, kterým přijíti nebylo možno, podati Vaší Královské Výsosti výraz své uctivé vděčnosti.

Vaše initiativa a Vaše energie, Monseigneur, zajistily rázem budoucnost velikolepého díla, pro které oni spojili svoje úsilí. Novodobé hry Olympické byly zahájeny se vším leskem, jehož vyžadovala jejich slavná minulost.

Vaše Královská Výsost, postavivši se svým způsobem k našemu podniku, valnou měrou usnadnila jeho rozvoj. A proto záleželo nám na tom, abychom Jí podali výraz svých upřímných díků.

Nezapomeneme horlivosti a oddanosti členů komitétu hellénského, kteří byli nápomocni Vaší Královské Výsosti v organisaci Her Olympických 1896. Jest nám i jim s velikou ctí a potěšením, že myslíme na ně vděčně zároveň s princem, na jehož náčelnictví oni právem jsou hrdi.

Račte přijati, Monseigneur, ujištění naší nezvratné oddanosti a naší nejhlubší úcty."

Načež Jeho Královská Výsost odpovídá pěknou francouzskou řečí, dávaje na jevo svoje uspokojení, že první hry olympické dopadly tak dobře a že je jen rád, že mohl k tomu přičiniti svým dílem.

Pak oba, princ i princezna, promlouvají s každým ze členů jednotlivě, buď německy nebo francouzsky.

*

Jdu na poštu pro ranního kurýra a najednou zaslechnu v kleci jakéhosi krámu skřivana, jak jásavé svoje zpěvy metá do jasného, teď teplého vzduchu. Nebo dnes zas je pěkný, jarní čas a slunečno.

Zapomínám na cizí okolí, attický kamenitý kraj, kopce do běla vypálené sluncem, a slyším ty zpěvy líbezné daleko v údolí orlickém nebo na silnici z Klatov do Lub vedoucí, nebo na pěšině ke kopečku Hůrce, se které viděti je valný kus pošumavského kraje . . . Kolem mne zelená se osení a kvetou třešně a v dálce vidím černati se hvozdy šumavské . . .

*

Odpoledne.

Už po dvanácté hodině valí se proudy lidu a růžence kočárů i kočárků do Stadia. Dnes jsou poslední hry athletické, některé rozhodující závody v běhu a běh Marathonský, obecně pokládaný za zlatý hřeb všech her, a když přicházejí oba králové, Jiří a Alexandr, a jejich družiny, poskytuje Stadion pohled jediný na světě: je plno do posledního místečka, kolem tlačí se lidu ještě víc a zástupy ještě hromadí se na ochozu kolem konistry.

Dojem celku jest ještě úchvatnější než ve dnech předcházejících. — Král Alexandr je v civilu, v černém svrchníku a cylindru a ani neodpovídá na volání množstva: „Ať žije náš spojenec!“ Královna nepřichází, je churava, a král Alexandr usedá po pravici svého hostitele.

Prvním číslem programu, které jako všecka ostatní signalisuje vojenský trubač, je rozhodující běh 100 metrů, *τελικὸς δρόμος τῶν 100 μέτρων*, jehož účastní se Američané Lane, Curtis, Burke, Maďar Szokoly, Němec Hofmann a Řek Chalkokondilis. Vítězí T. E. Burke z Bostonu a námořníci američtí, náhodou z Bostonu, jichž loď kotví právě v Pireu a kteří přišli do Stadia hromadně, nahoře, vysoko nad loží královskou mají z toho nepokrytou radost: volají hip, hip a mávají vlajkou americkou.

Při skoku do výšky, *ἅλμα εἰς ὕψος*, je prvním zase Američan, E. H. Clark, a v rozhodujícím běhu 110 m. s překážkami, *δρόμος μετ' ἐμποδίων 110 μέτρων*, T. P. Curtis, oba opět z Bostonu.

Přichází arcivévodkyně Marie Terezie — arcivévoda sám je indisponován — se svojí dcerou a jediným kavalírem. Korunní princ jde jí naproti a provází ji až k loži královské . . .

Zatím z Marathonu už vyrazili závodníci, v 1 hod. 56′ 30″. Je jich osmnáct, 13 Řeků a 5 cizinců a skok s tyčí, *ἅλμα ἐπὶ κόντω*, který se teď odbývá, obecenstvo stopuje už hodně roztržitě. O běhu, který připomínal podivuhodný ten výkon řeckého zpravodaje z bitvy marathonské, jenž raněn a v plné zbroji bez zastávky proběhl tu vzdálenost zvěstovat archontům vítězství Miltiadovo a vyraziv ze sebe proslulé *Νενικήκαμεν* dýchnul naposled, už dlouho se povídalo a činěny k němu všeliké přípravy. Ve chvíli, kdy běžci měli už už přijíti, rozčilení je takové, že hry musí býti přerušeny. V celém Stadiu je ruch a šum, který roste a mění se dle toho, jaké přicházejí zvěsti. Běžce totiž sledují důstojníci na koních a velocipedisté, kteří do Stadia donášejí svoje zprávy, jež jiní důstojníci od nich přejímají a po Stadiu kolportují. Povídá se, že prvním byl Francouz Lermuriaux, ale že Australan Flack jej předhání, třetím je Řek . . . Sklamání jeví se na všech tvářích . . . Ale prý teď na cestě klesl a Řek je mu v patách . . .

V tom zazněla rána z děla, oznamující, že první běžec je v dohledu. Avšak v obecném hluku i rána zaniká . . . Dráha závodní se teď uprazdňuje, sám princ Jiří o to se stará a poblíž královské lože natahují cílovou niť.

Zprávy oznamují, že prvým je Řek a rozechvění dosahuje nejvyššího vrcholu. Napjaté očekávání, promísené radostí. Před Stadiem najednou nesmírný jásot lidu tam čekajícího — a na prahu Stadia objevuje se

modrobílé trikot prvního běžce, Řeka. Princ Jiří, který také už se nemohl dočekati a popošel dolů, běží teď s vítězem k cíli... Sedlák *Σπυρὸς Λούης* z vesnice Amarúsi nedaleko Athén, první přetrhne nit cílovou, obecenstvo opouští sedone, hrne se dovnitř Stadia, objímá udýchaného a zarudlého vítěze, lidé prostí právě tak jako vysocí důstojníci, kdežto ostatní množství všecko vstává, jásá, mává šátky, holemi, slunečníky a klobouky, z nichž nejeden letí do výšky. Ba ozývá se i radostný pláč a i oko nejednoho z diváků cizích zarosí se bezděky pohnutím nad pohnutím tímto, a jásáme také.

Následník a princ Jiří berou vítěze do náručí a odvádějí jej kolem lože královské do šatny. Král sám vstává a kyne radostně námořnickou čapkou. Smyrenská jedna dáma podává Luisovi svoje zlaté hodinky, choť ruského vyslance Bachmetieva stříbrný flacon, boháč pan Syngros na místě mu daruje 25.000 drachem. Už dříve jakési konsortium upsalo 20.000 drachem vítězi, bude-li Řek, prodavač mléka, který každé ráno honí svoje kozy městem a mléko dle objednávky dojí, zavázal se vítězi Řeku dodávati do smrti zadarmo mléko, krejčí jeden bude mu dávati oblek, holič bude jej zdarma holiti, hostinský jakýs zdarma stravovati... ba i zubní jeden lékař chce mu trhati zuby až do hrobu tmavého, zadarmo... A co ještě se vypráví o tom, co se sběhlo před během, při něm a po něm, svědčí jen o důležitosti, jakou přikládali Řekové závodu tomuto.

Luis sám den před závodem šel prý ku zpovědi a ku přijímání a když vítězové se blíží k cíli, babička jakási kleká před stadiem a prosí pána Boha, aby dal zvítěziti Řeku. Všecky vesnice po cestě marathonské jsou na nohou, všecko s dychtivostí čeká, až závodníci poběží kolem, čekají celé hodiny, — v jich čele jejich páni faráři, zanedbávající i v ten čas bohoslužby. A na výtky proto činěné odpovídají: „Křesťanství získá mnohem více, bude-li orthodoxní křesťan vítězem marathonským, nežli obyčejnou mší."

Obecenstvo volá a jásá neustále, tím více, an druhým příchozím opět je Řek Vasilakos a třetím opět, Bellokas, oba Athéňané. Luis proběhl vzdálenost 40 kilometrů za 2 hodiny, 55 minut a 20 vteřin, ostatní dva následovali po 6 a 9 minutách, — tedy vítězství Řecka na celé čáře. Teprve čtvrtý je cizinec, Maďar Kellner... a konečně poslední, až asi po hodině — můj přítel dr. Lagudakis. Nebyl tedy ani prvním, aniž klesl na cestě mrtev, nýbrž naopak přichází dosti čilý, s tváří usměvavou a bílými rukavičkami na rukou. Ale i toho ještě, když uklání se před loží královskou, vítají rozradostnění Řekové potleskem.

Američan Blake, jak oznamují jízdečtí důstojníci, celí uprášeni a zapoceni, — na nepříznivém terrainu bylo těžko na koni stopovati běžce — klesl po 23 kilometru k zemi. Francouz Lermuriaux, stále první, 9 kilometrů před cílem omdlel, Australan Flack teprve 3 kilometry před cílem padl a kopal prý po těch, kteří mu spěchali na pomoc. Všichni tři byli dopraveni do Athén v kočáře.

Konečně rozbouřené vlny se klidní a pokračuje se v zápasech, ve skoku s tyčí, kde vítězí opět Američan, W. W. Hoyt. Přeskočil 3 m. 30.

Číslo nejzajímavější, křížkování, *ἡ πάλη*, odbývá se už za soumraku a obecenstvo začíná se rozcházeti, tak že mnozí ani nedočkali, jak zvítězil Němec Schumann . . .

*

A množství, které nemá ještě dost na slavnosti odpolední, hrne se po tramwayi i dráze do Piraea, kde je osvětlení města a ohňostroj ve přístavu.

* 11. dubna, v sobotu.

Dopoledne návštěva u Jeho Excellence ministra vyučování; *Δημήτριος Ι. Πετρίδης, Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως*, jak zní titul na jeho visitce. Ministerstvo se nalézá v domě docela nepatrném v ulici Hermově. Jdu po dřevěných schodech, nejdříve k sekretáři, jemuž návštěvu svoji jsem už oznámil. Jediným přepychem těchto ministerských síní neboli pokojíčků je koberec dosti důkladně odřený, rozestřený po celé malé světnici; ostatek vzhled jako kanceláře vůbec. Jeho Excellence, jehož znám už od předvčíra, od diner v paláci, přijímá mne velmi laskavě ve svém kabinetě, nevalně se lišícím od kanceláře sekretářské. O nějakém přepychu nebo snad jen eleganci, kterou jsme zvyklí vídati u nás za podobných okolností, ani potuchy. — Pan ministr je postavy velké, osmahlý v tváři, přišedivělý a mluví dosti dobrou frančinou. Dává mi rád všecka vysvětlení, po kterých se pídím a ku návštěvě musejí dostávám neobmezené dovolení a podřízeného úředníka ke svým službám.

Nemohu si mysliti, že by se mi mohlo dostati přijetí ještě vlídnějšího.

*

Závody plavecké ve přístavu Zéa u Piraea stihám už ke konci, k hodině polední. V závodech 100metrových je první Maďar Gutman sportovním jménem, pode kterým vystupoval jako student A. Hoyos, — za 1 min. 22″ — druhým přítel Otto Herschmann z Vídně; ostatních asi 10 plavců je daleko za nimi. V závodech 500metrových první Vídeňan Pavel Neumann, který dráhu tu proplaval za 8 m. 12″. Také při závodech 1200 m. prvním je tu Gutman, za 18 min. 22″, při závodech námořníků, 100metrových, Řek Malokinis.

*

Odpoledne opět závody cyklistické ve Velodromu. Počasí jarní, příjemné. Oba králové a dvůr, za nimi řada hodnostářů přicházejí ke 3. hodině. — Počínají závody 10kilometrové, jichž se súčastní dva Francouzi, jeden Řek a jeden Němec. Vítězí M. Masson, Francouz, — za 17 m. 54″ — který také při druhém, 2kilometrovém závodě je prvním (za 4 m. 58″).

Závody na rychlost záležejí v obejetí celé dráhy jednou (333 m.); vítězí opět Masson, který dráhu obejel za 24 vteřiny. Ostatní za 26—29″.

Velmi mnozí z moderních Řeků, jinak velice elegantní a hezcí, mají jedinou značnou chybu, společnou s některými důstojníky německé armády: jsou krátkozrací na jedno oko, obyčejně levé a proto musí nositi jen jedno sklo. Tvář se jim potom k politování křiví, dokud nenajde se něco lepšího nežli monokl.

*

Po čem pořád darmo se sháním, jsou policejní strážníci. Jsou-li to ti pánové, kteří v tmavorudých kabátech a s helmicemi na hlavě tak dobrácky se usmívají před vchodem do Stadia, pak se docela mění pojem, který mám o policejní stráži. Pořádek ovšem nezachovává se tady sám a zejména ve Stadiu při počátku a konci her jsou to vojáci, kteří všecko řídí, ale způsobem tak pěkným, nezvykle přívětivým . . . Ostatní pořádá obecenstvo samo.

*

Přijímám pozvání řecko-německého spolku „Philadelphia" — už pro to pěkné jméno — jehož starosta je známý archaeolog a původně architekt professor Doerpfeld. Sbratření národů slaví při těchto hrách vůbec svoje triumfy — nehledě k tomu pískotu, který v aréně tu a tam proti Němcům se ozval. Nahrazují to Atheňané sympatiemi, které projevují teď včerejšímu vítězi Schumannovi. A snad, jak doufají ti, kteří myšlénku her olympických fedrují a k nimž sám rád se počítám, sbratření to nebude jen pro tu chvíli, když znenáhla národové poznají se lépe, než je možno při jakýchkoli výstavách nebo toho druhu slavnostech.

Vedle vynikajících osob společnosti řecké je zde shromážděna celá německá obec zdejší, čítající něco přes 100 osob, a cizinci sem pozvaní. Němci horlivě pijí Maibowle, ač nejednomu se stýská po dobrém pivě. Znalci pivu zdejšímu nepřipisují ceny valné.

Prof. Doerpfeld, muž poměrně ještě mladý, který také letos vede exkursi rakouských profesorů středních škol po archaeologických studiích Řeckem, má v paměti velmi dobrého přítele profesora Jaroslava Šťastného, který trávil zde delší dobu a bohužel netráví teď. Na jiné krajany již se nepamatuje . . .

*

12. dubna, v neděli.

Řada jedna slavností blíží se ku konci a začíná druhá, neméně — nevím zda říci velkolepá či okázalá nebo příjemná. Porovnání poněkud nesnadné: začínajíť hostiny, dejeuners a soirées. Dnes dává král snídaní asi o 260 příborech všem, kteří měli jakékoli účastenství při resurrexi her a jsou v Athenách.

Odjíždíme z předposlední schůze mezinárodního komitétu, ve které učiněna ještě veškerá důležitá usnesení stran příští propagandy a zařízení specialných komitétů národních, přímo do paláce. Na pozvánkách je poznámka, že možno dostaviti se v obleku promenádním, a velký sál plní se společností neobyčejnou, pestrou.

Že by kdy u krále shromáždil se výkvět mužů a starců z jeho lidu, byť i prostých, není snad zvláštností, — ale toho asi nebylo dosud, aby měl král kolem sebe mládež všeho světa. — Byliť pozváni nejen členové obou komitétů, ale všichni účastníci athleti zemí cizích a první a druzí vítězové řečtí — nejedni lidé skromní, také i řemeslníci a vesničané, mezi nimiž sedlák Luis v pestrém a malebném svém národním kroji řeckém; vedle něho šedivé kabáty Američanů, ba i jeden Němec v obleku velocipédisty. Dámy ovšem při etiketě tak zvolněné se nesúčastnily.

Velký stůl podkovový nestačí; jsou ještě tři velké stoly uvnitř podkovy a dva v síni vedlejší; každý smí usednouti kde mu libo, jen stůl

královský je přesně vykázán; máme místa čestná a sedím pátý po levici královĕ, vedle starosty athenského po straně pravé, pana Keményе po levé. Král má po pravici prince Jiřího, po levici prince Mikuláše. Následník Konstantin sedí proti králi. Nahoře na galerii dívají se na to divadlo princezny a velkokníže Jiří Michajlov.

Čtu menu, které leží vedle mého příboru stříbrného a zlatého: Tranches de Poisson frîtes, à la Colbert. Pommes de terre. Pilaf à la Volaille. Filet de Boeuf rôti, purée d'Epinards. Jambon et Dinde froide à la gelée, salade Russe. Crême glacée à l'Ananas. Česky bychom řekli prostěji: Smažené ryby s bramborami, turecký pilaf, svíčková se špenátem, studená šunka a krocan s ruským salátem a ananasová zmrzlina. Vína: Achaïa; Vin blanc château de Décélie; Château Larose; Césarevitch; Malvoisie. A arci také dessert.

Usedáme bez okolků a brzo rozproudila se zábava tak nenucená, že mi připadá to všecko jako veliká table d'hôte v některém švýcarském hotelu. Až při pečeni a šampaňském vstává král a pronáší francouzský přípitek, jehož srdečnost, nenucenost a upřímná slova naplňují nadšením všecky přítomné. Král vyslovil potěšení nad úspěchem her, vítal u sebe athlety — zvláštní zmínku věnoval vítězi marathonskému — vyřizoval přívětivý vzkaz ochuravělé králové a pravil na konec, že doufá vítati hráče olympské u sebe nikoli naposled a proto volá jim: na shledanou!

Voláme slávu králi, potom také králové, následníku a princům ve všech jazycích. A možno-li, nadšení stolovníků, zvláště řeckých, ještě se stupňuje, když král pokynuv rukou, abychom usedli, čte přípitek ještě řecký. Ze přízvuku slov i nám, kteří nerozumíme obsahu, je srozumitelno přece, že mluveno tu z plna, z plna srdce.

I stolovníci mezi sebou tiše si připíjejí a musím „prázdniti číši“ na zdar všech zemí, jichž zástupcové kolem mne jsou nejblíže . . . Milá moje země česká! Kdo na tebe teď si vzpomene v této chvíli, která účastníkům připadá bezmála velebnou? Daleko jsi ode mne, a já přece jsem u tebe, rozkošná moje vlasti, dlouho týraná a kaceřovaná tak, že padla jsi bezmála v zapomenutí, z něhož teprve se probíráš. Vidím v duchu tvoje luhy líbezné, tu domovinu svoji radostnou a přes všecku nádheru a slávu královskou kolem kol stýská se mi po tobě . . .

V tom dává mi komorník králův znamení. Mám za to, že nerozumím dobře a uctivě uchyluji se stranou: snad to král obrací se k mému sousedovi. Jeho Veličenstvo však kyne hlavou, že ne, že platí to mně: pozvedá svoji sklenici šampaňského na znamení vzácné své milosti . . . Povstávám s díkem — a hned zas vracím se k tobě, milá moje česká země . . .

Hráz přísné dvorní etikety beztoho už podemletou prolomil pan Hugues Le Roux, který francouzskou řečí jménem hostí vyslovil králi hold — že všichni se radují z marathonského vítězství Řecka, při němž půda řecká sama běžci ubíhala pod nohama, a že v té chvíli kdy Luis objevil se na prahu Stadia, král měl kolem sebe jen samé svoje poddané. Po řeči krásně pronesené potlesk zaburácel síní . . . Mluví ještě pan Philemon, sekretář domácího komitétu a ubíráme se pak k cerclu, kde král a všickni tři princové pohybují se s nenuceností nevídanou nikde

jinde: oslovují každého, smějí se a baví se prostěji než kterýkoli jiný smrtelník. Král stejně mluví se svým ministrem jako s nejnižším vesničanem své říše . . .

Po snídaní dvorní fotograf pan Mayer z Berlína, přišedší sem schválně pro hry olympické, fotografuje mezinárodní komitét a princové všichni tři, Konstantin, Jiří a Mikuláš, s ochotou vyhovují přání seděti na jednom obrázku s ním.

*

Odpoledne.

Skoro se ostýchám říci, že teprve dnes jdu na Akropol. A to ještě musím obětovati příjezd cyklistů z Marathonu do Vélodromu. Yachting beztoho pro rozvlněné moře je škrtnut z programu.

Dojmy už jednou zažité, dojmy vzácného pohnutí vůči těm zříceninám čarokrásným vracejí se opět a k tomu přidává se nový, čerstvý vjem a názor, v rozkošném jarním odpoledni. Vzduch je vlažný a čistý a pláň attická je v první zeleni a prosycena jemňoučkou vůní vzkvétajících stromů. Hory rýsují se ostře a moře je intensivně modré.

Slunce zapadá a řídké obláčky na obzoru planou ohnivými barvami všech stínů, ale mnohem silnějších než bývá u nás obyčejem. Na východě hory barví se na modro a přecházejí do fialova.

Ssutiny Parthenonu, Erechtheia, Propylejí a chrámu Niké pořád stojí tak klidně a velebně, jako jsem je viděl naposledy . . . Sedím u rampy nedaleko Erechtheia a dlouho — dlouho dívám se do kraje.

Z dálav odněkud jako bych slyšel jarní zpěvy skřivánčí.

*

Ὁ θάνατος τοῦ Τρικούπη, smrt Trikupisova lomcuje Athénami. Je to jediná dissonance v harmonii olympických slavností. Roznášeči novin křičí tuto zprávu roznášejíce zvláštní vydání žurnálu, právě tak jako rozkřikují ikonografii marathonského vítěze Luise.

*

Večer, v půl desáté soirée u rakouského vyslance. Schází se společnost bezmála už známá: neustále vidím tytéž tváře ministrů, vyslanců, diplomatů, důstojníků . . . Dnes převládá frak, od něhož odráží se jasnobarvé stuhy řádové. Dámy v poloplesových úborech, dekoletovány, ať už to je s prospěchem nebo ne, ale být to musí!

Po desáté hodině přicházejí oba králové, řecký a srbský, princové a princezna Marie. Knížata také jen ve fraku a s řádovými stuhami. Nic královského tedy na nich neviděti . . . Malý cercle, potom tanec. První čtverylku tančí všechny nejvyšší vrchnosti . . .

Starý ministrpresident Delyannis zdá se míti dlouhou chvíli, ze které sotva pomahá mu moje poklona a několik banalně nadšených slov o Řecku. Hovor náš sveze se na výslovnost starořečtiny na našich školách a Jeho Excellence hledí mne přesvědčiti, že je chybnou a že novořečtina má mnohem více práva tvrditi, že vyslovuje i starou řečtinu správně vyslovujíc moderně, než kterýkoli jiný jazyk.

„Co byste řekli,“ povídá, „kdyby na příklad nějaký Angličan nebo Francouz předpisoval vám, jak máte vyslovovati staročeštinu?“

Nemohu nepověděti, že myslím, že naši filologové by jej zahnali na kraj světa.

„Připouštím,“ tvrdí jeho Excellence dále, „že náš jazyk během času podlehl vlivům všelijakým, tureckému, albanskému, slovanskému ... ale to ještě není důvodem dostatečným, aby se přes nás přešlo k dennímu pořádku.“

Z filologického nebezpečenství, ve kterém bezděky jsem se ocítil, vysvobozuje mne nechtěje sám pan vyslanec baron Kosjek, pobízeje k buffetu, kde nalévají také plzeňské ...

Valná část hostí nepřišla tancovat v nevelikých salonech rakouského vyslanectví; co chvíli některý z pánů proklouzne a lokaj nese za ním svrchník ven na verandu. Společnost řídne ... Král Alexandr se baví ...

*

Oslavování statečného Luise nemá konce. Když sedláček ten ubíral se včera z královského paláce od snídaně, požádal jej řecký boháč jeden k sobě do hôtelu de la Grande Brétagne. Jsem toho mimoděk svědkem, kterak celá vzácná společnost tohoto hôtelu — ve kterém bydlil právě i arcivévoda Karel Ludvík — shromažďuje se kolem Luise ve skvostném příjemném salóně ...

Korrespondent zahraničných listů, pan Georgiades, hned když vítězství Řeka bylo při běhu marathonském zajištěno, jel ze Stadia na telegrafní úřad zvěstovati to svým listům. Ale fiakrista, který jej vezl a který jej znal věda, proč na telegrafní úřad jede, nechtěl za tuto cestu nic přijati, — prý tím vykonal jen službu své vlasti.

*

13. dubna, v pondělí.

Závody veslařské musely býti dnes odloženy či vlastně škrtnuty z programu, an už zítra je konec her — poněvadž moře i ve Faléru bylo příliš rozbouřeno. Vlny příbojové až dva metry vysoké rozbíjely se o mělkou pláži a o přístavní hráze a byly by slabé čluny veslařů rozdrtily na padrť. A veslaři němečtí už tři neděle před tím sem přijeli, aby se trainovali ve zdejších vodách ...

... Přepisuje teď svoje porozházené zápisky na čisto, aby sazeč je mohl přečísti, škrtám mnoho vět, protože se bojím, aby ten, kdo odváží se toto čísti, přes příliš se na mne nerozhněval. Ale nemohu za to, že na konec těchto slavnostních dnů Řekové závodí v pohostinství ... A proto jen docela stručně a kronikářsky poznamenávám, že ve velikém hôtelu Falérském, s krásnou vyhlídkou na bouřící moře, v záplavě slunce, sedíme asi 80 osob při dejeuner, kterým častuje nás předseda mezinárodního komitétu pan Bikélas. Jsou zde všichni tři princové královští, ministr zahraničných záležitostí Skúzes, předseda sněmovny Zaimis, stavitel Stadia Metaxas, skladatel Samara, zástupci tisku veřejného, dopisovatelé zahraničných listů, ředitelé archaeologických škol zdejších, kteří vedle listu „Akropolis“ nejvíce přimlouvali se za hry olympické, zástupci armády, plukovník Kokidis ...

Ach, plukovník Kokidis, Ifikrates Kokidis, můj soused po levici, — tomu přec musím věnovati několik slov! Není v Athénách člověka, který

by neznal tohoto štábního důstojníka, teď předsedu zvacího odboru a na ten čas náčelníka zdejší policie, a já neznám člověka srdcčnějšího a milejšího než je on. Cokoliv kdy chci, se vším je mi k službám, zve mne k sobě přívětivě a pro všechny časy budoucí vymiňuje si pro mne svoje služby. Nic se nedivím, že všude jej mají tak rádi . . .

Pak nekonečná řada přípitků francouzských, řeckých, anglických . . . také à la prospérité de la Bohème, z francouzské strany . . . cercle atd. . . .

*

Večer diner u ministra zahraničných záležitostí Skúzesa; skoro en famille proti těm dřívějším velikým hostinám, když nás je jen asi 20 osob: vedle rodiny jen královští princové, komité mezinárodní a vynikající tisk zahraničný.

Nádhera a přepych ministrova domu jsou nevídány: příbory a talíře vesměs stříbrné, uprostřed stolu na ohromném stříbrném podnosu celá zahrada vzácných květin a každý kus na stole chef d'oeuvre umění zlatnického nebo brusičského. Salony a jídelna, ne sice veliké, nenajdou tak hned sobě rovných . . . To všecko však převyšuje vlídnost hostitelů a jejich líbezné dcery, slečny Skuzesovy, Řekyně ohnivé krásy a při tom prostě nenucené. Z cizích dam jen ještě paní baronka de Coubertinová a choť generála Butovského.

Žádné přípitky, žádný cercle . . . Ubíráme se páni hned do pokoje kulečníkového a pak do pracovny ministrovy vykouřit nějakou cigarettu a po čaji odjíždím k paní Schliemannové, která pořádá velikou soirée v krásných salonech Ilionu . . .

. . . To je tedy ta dáma výtečných vlastností, která umí celé zpěvy Homérovy z paměti? Až mráz mi přechází po zádech úctou a vážností, když jí ruku tisknu.

Tančíme na hladké podlaze mosaikové, sestrojené přesně dle starých vzorů . . .

*

14. dubna, v úterý.

Snídaně na rozloučenou u pana barona de Coubertina, en petit comité, a poslední sezení výboru. Protokoly jeho budou vytištěny a vydány zvlášť.

Odpoledne měly hry býti zakončeny rozdáváním cen vítězům, — ale to, čeho jsme se nejméně nadáli pod modrým nebem attickým, přišlo: nebe zatáhlo se najednou šedivými mraky a prší právě ve chvíli, kdy konečná slavnost měla býti zahájena. Stadion podivně se nese se spoustou deštníků, lesknoucích se v dešti. Král vzkazuje, aby se slavnost odložila na zítřek, na půl jedenáctou dopoledne . . .

*

Občerstvuji tedy staré rozpomínky.

Je po dešti, čerstvý jarní vzduch, a ulicí Kolokynthskou jdu ke Kolónu, podél tramwayové tratě . . . Jen dvě jasně bílé náhrobní stély dvou archaeologů Karla Otfrieda Müllera a Karla Lenormanta, ohlodané patrně více zlovolnou rukou než zubem času, označují starý Kolónos Hippios, vlasť Sofokleovu a dějiště jeho Oidippa.

Ze slavené krásy a bujnosti toho kraje zůstal jen modravozelený list stromu olivového, ale za to vynikla krása nová, čarovná, — je to pohled odtud na celé ty nové Athény s Lykabetem a starou Akropolí, zářící zlatem v západním slunci.

Pohled, který z paměti nevymizí.

Večer Sofoklova Antigona v rouše starořeckém, ve velkém divadle.

Začátek udán na 9 hodin, ale teprve po půl 10, když obecenstvo tleskotem a dupáním dávalo na jevo svůj neklid a svou netrpělivost, vyhrnula se opona a objevila se imitace starořeckého jeviště, *σκηνή* — Zvláštní společnost sestoupila se ku provozování starořeckých dramat, *Ἑταιρεία ὑπὲρ τῆς διδασκαλείας ἀρχαίων ἑλληνικῶν δραμάτων*, a čteme na ceduli mezi herci na příklad: Flora Spirlas, diplomovaná posluchačka Arsakionu (vyššího dívčího učeliště) a konservatoře, ostatek pěkný zjev (Antigona), Kateřina Smiltos, studentka věd fysikalných (Isména), Petr Bryzakis, doktor práv a sekretář národní university (Kreon), v chóru vesměs studenti universitní, Haemona představuje Mik. Kyparissis, studující filologie, Tiresia Jiří Euthymios, civ. inženýr, strážníka Mik. Terzakis, doktor věd mathematických, assistent národní observatoře atd.

Mohu arci, nerozuměje řeči, souditi jen ze zevnějšího dojmu, a šest let, protrávených všelikými praeparacemi na Homéra, Herodota a Platona, studiem starořečtiny venkoncem důkladným, nepomahá mi docela nic, přiznám se upřímně. Nejvýš že sem tam zachycuji jediné slovíčko z té spousty, pronášené docela jinak, než jsem tomu tehda byl zvyklý, ale přece mnohem lahodněji, pěkněji. Theta, vyslovovaná jako anglické th, zní měkce, příjemně. Ostatek dojem celého představení, při kterém herci nevystupovali ani v kothurnech ani v škraboškách, byl slabý: herci připadali mi jako školáci odříkávající svoje úlohy, ale školáci s vůlí velmi dobrou, což je při ochotnících arci věcí hlavní. Úprava nejevila pravé péče, ať také po školsku se vyjádřím a stojací límečky a manžetty některých pánů ve sboru naplňovaly oprávněným obdivem.

Hudbu k chórům, pro moderního posluchače, zvlášť když nerozumí slovům, trochu zdlouhavou složil Jan Sakellarides.

Mnohé ze zdejších listů šeredně se obouvají na společnost páně Mystriotisovu, který to všecko řídí, vyčítajíce, že jakživi neviděli nic směšnějšího a že představení může dáti nejzvrácenější pojmy o vkusu Athéňanů cizincům zde shromážděným, — ač zase listy jiné překypují chválou. K těm prvním silně se přichyluji nechtěje upírati dobré snahy, nicméně ještě před koncem opouštím svoje *Ἐδώλιον πλατείας Ἀρ.* 192, za něž jsem platil jenom 6 drachem, a bloudě ještě ulicemi dívám se, jak město ještě je osvětleno a lidé přes to, že je už po jedenácté, nechystají se dosud spat.

*

15. dubna, ve středu.

Když přijíždíme před půl jedenáctou ke Stadiu, je obrovská ta arena už plna. A všecko v parádě, dámy zas ve světlých toaletách, důstojníci v helmicích s chocholy. Čekáme při vchodu na prince a s nimi pak na krále a jeho rodinu.

Když přicházejí athleti, obecenstvo je poznává a tleská, nejvíc, když objevuje se vítěz marathonský Luis s celým průvodem svých rodáků, vesničanů z Amarúsi.

Za zvuků národní hymny král s průvodem opět se ubírá do sfedony ku svému trůnu, před nímž je zbudována tribuna, dekorovaná bělomodře a okrášlená praporci a vavřínem. Na tribuně stolek s vavřínovými ratolestmi z posvátných hájů Olympie a vedle spousta pouzder bílých, s modrými okraji, obsahujících diplomy vítězů. V ranním slunci lesknou se pak ještě stříbrné a zlaté poháry antických forem, dary to soukromé vítězům. Mezi nimi je také „coupe de Marathon", kterou věnoval francouzský akademik Michel Bréard.

Když král se usadil, zaujali po pravici a po levici jeho místa olympičtí vítězové, proti králi komitéty a hodnostáři. Athleti jsou v oblecích obyčejných, jen někteří Amerikáni ve fraku, a v knoflíkové dírce mají odznaky svých klubů.

Vystupuje Angličan J. L. Robertson a má ke králi starořeckou řeč vlastního sepsání. Začíná takto:

Ἀθήναις ἀνδρῶν τηλεδαπῶν ἐσμὸν ἀείσομαι βαρβάρων, . . .

a končí až za hodnou chvíli, k obecnému uspokojení; zdáť se, že pro tu starobu jakož i pro divnou toho výslovnost ani sami Řekové tomu nerozumějí. Po té začíná rozdělování cen.

Pobočník korunního prince, major Hadžipetros, jme se jako starořecký herold provolávati jména vítězů, kteří při zápasech byli prvními, načež každý vystupuje na tribunu před krále, valná většina patrně rozechvěni, dojati. Král podává každému ruku a pak skvostně pracovaný diplom, od mnichovského profesora Ghysise, rozeného Řeka, s nápisem řeckým, a stříbrnou medaili (od Chaplaina). Ti, kteří byli v zápasech druhými, spokojili se ratolestí vavřínovou a královským stisknutím ruky.

Všichni vítězové byli hlučně akklamováni, nejvíce ovšem Luis. Když ten vystoupil na tribunu, byly z obecenstva vypuštěny tři bílé holubice, které měly k peří přivázány modrobílé stužky; jedna dokonce vlekla za sebou i podobiznu korunního prince a nemohouc unésti té tíže, zakroužila právě nad králem a dopadla nedaleko.

Konečně, když ceny byly rozdány, všichni vítězové, vedeni „alytarchem", t. j. prvním ředitelem her panem Konstantinem Manosem, v rukou majíce svoje ceny, s obnaženými hlavami obcházejí Stadiem. První jde Luis a mává řeckým praporečkem. Hudby hrají národní hymnu a obecenstvo bouřlivě tleská.

Ještě Němci mají ke korunnímu princi řeč a podávají mu věnec, načež princ vystupuje sám na tribunu chtěje poděkovati královskému otci. Ale k velkým řečem už nedochází, oba, otec i syn jsou patrně pohnuti, a král jen upřímně obejímá kraleviče a líbá jej.

Hudba hraje olympickou hymnu Samarovu a král i všechen dvůr odchází. Rozchází se i obecenstvo a za malou chvíli Stadion je prázdné — na dlouhou dobu.

Slunce pěkně hřeje . . .

*

Ty tam jsou slavné dny athénské a začínám připravovati se na cestu zpáteční. Jedu do Piraea pro lístek z Patrasu do Terstu, a zívám už dlouhou chvílí, když na nějaký výlet není už času.

Athény skládají svoji okrasu, s úředních a vládních budov snímají prapory a okrasné štíty a ještě jen veřejné závody athenských gaminů, pěstní zápasy lustrů, t. j. cidičů bot a athletické jejich výkony upomínají na to, co bylo. — Ve výkladních skříních začínají se objevovati fotografie Stadia, jak bylo plno lidu, a jednotlivých zápasníků.

V mém hôtelu je dnes při obědě proti jindy poloprázdno.

Večer představení v divadle, sic ku poctě mezinárodního výboru ale tak, že mezinárodní výbor o tom officielně nic neví. Společnost je soukromá a výbor má mu sloužiti za jakousi attrakci. Dávají Romea a Julii, v překladě pana Bikélase, který mne zve do své lože ... A naposled osvětlení Akropole.

*

16. dubna, ve čtvrtek.

Jeho Excellence pan ministr Petridis posílá mi svého úředníka, aby mne uvedl do národního musea a celé dopoledne skláním znova po dvou létech svou hlavu nad skříněmi, v nichž jsou skvosty starého, prastarého umění, které Schliemann a jiní našli v hrobech mykénských a jinde, — a vypínám ji, dívaje se na unika starořeckého sochařství.

Poslední práce: déjeuner, pořádané městskou radou, odpoledne řada návštěv „p. p. c." a večer v 10 hodin soirée na rozloučenou v hôtelu Grande Brétagne, ustrojená komitétem hellénským ...

Pobočník králův, plukovník Papadiamantopulo mi vzkazuje, že Jeho Veličenstvo ráčí mne přijati v soukromé audienci zítra v poledne — kdy musím býti už daleko za Korintem, daleko za Athénami, na cestě k Patrasu. Honem tedy do paláce vyslovit svoji nesmírnou lítost a omluviti se, že rozkazu poslechnouti nelze ...

Pak sám přijímám návštěvy a v duši se mi vkrádá smutný pocit loučení a přece zas předtucha radostná, že uvidím svoje Čechy. Sotva tři neděle jsem odtamtud a zdá se to tak dávno, že se mi stýská i po těch pošumavských hvozdech, zasmušilých ...

*

17. dubna, v pátek.

Všecko se hrne z Athén a ranní vlak je plný. Waggon první třídy je jako omnibus, má sedadla po stranách a mezi ně, tam kde bys rád uchozené nohy protáhl, klade dvanáct pasažérů tady stlačených svoje kufry a balíky.

Cestou opět známou ...

Kanál korintský ještě je prázdný a široko daleko neviděti lodičky.

*

Odpoledne, na „Venuši".

Schází se zde skoro tatáž společnost, která před čtrnácti dny touže cestou jela do Athén: athleti američtí, němečtí turnéři, pan Hugues Le Roux i dr. Lagudaki, který už není tak hovorný jak byl ... jenom baronessa Würzburgerová schází.

*

18. dubna, sobota.

Na moři jonickém, pod nebem modrým, čarokrásným . . . Zajíždíme ke Korfu. Na palubu dere se množství prodavačů nabízejících opět hole z olivového dřeva, cigaretty, pomeranče a krásné, čerstvé jahody. V modrém zálivu, před rozkošným tím městem korfiotským, kolébá se pořád ještě císařská yachta Miramare, běloskvoucí v tom slunci jižním, se zlacenými okraji svých větrníků, jasně červených uvnitř. Také zlato na její přídě se leskne.

*

19. dubna, neděle.

Po půlnoci staneme v Brindisi. Všichni cestující, ba i všechno mužstvo chtíc nechtíc musí se shromážditi na palubě. Bůh ví, jak se to děje: italští lékaři mají právo nepustiti loď dále, dokud nepřesvědčí se o zdravotním stavu cestujících, nejen těch, kteří vystoupí na pevninu, ale i těch, kteří jedou dál. Počítají nás na palubě jako kdysi Xerxes svoje vojsko, načež lékař a kapitán odeberou se do salonu, s tváří velmi důležitou sepisují protokol, podepisují jej a pijí koňak.

Nejednou při takové prohlídce dochází ku scénám dosti romantickým, neboť předně žádný cestující nemůže býti nucen vstávati o půlnoci, a chodit po palubě, když nechce, a nikdo vyjma kapitána, tedy ani ne italský lékař, nemá práva vniknouti do jeho kabiny. Ale tento zase nemusí, když nechce, pustit loď, dokud všechny pasažéry neviděl . . . Představme si teď tvrdohlavého nějakého Angličana a lodní drama je hotovo.

. . . Velká část cestujících vystupuje čekajíc na ranní italský rychlovlak.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Je teď klidněji, bezmála docela klidno na „Venuši“, která mírným tempem kolébá se po Adrii, svátečně tiché . . .

Ze přídy slyším kokrkati kohouta, který je tam zavřen s několika slepicemi a kuřaty, čekajícími na smrt. Kdyby nebylo pravidelného dunění šroubu, které věčně mne provází na mořských cestách, myslil bych, že jsem už doma.

Houpu se v křesle na prázdné palubě a i knihu odkládám. Není docela nic co dělat . . .

*

20. dubna, pondělí.

Po mořském zrcadle trousí se malé barky rybářské, istrijské s plachtami bílými a benátské s plachtami hnědými. Po pravé straně Rovigno . . . a břehy istrijské . . . pak Terst . . . dlouhá noc ve vagoně, pořád s německými turnery, kteří jedí salámy a vejce vařená na tvrdo a jichž vavřínové ratolesti, znamení olympických vítězství, připjaté na cestovní kufříky nebo čouhající z plaidů jsou už celé odřené, bez listí a vypadají jako košťata . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

*

Poslední den ve Vídni. Referuji řeckému vyslanci panu Manosovi o slavnostech Athenských a představuji se ještě vyslanci francouzskému,

který dobře pamatuje se na návštěvu Sokolů za výstavy pařížské. Mluvíme již o hrách příštích, v Paříži, po první olympiadě . . .

. . . Je sychravé ráno, Pošumaví všecko je v mlhách, vlhké, stromy za ten čas skoro nic se nerozpučely a pole skoro venkoncem ještě jsou hnědá. Jen skřivan zpívá v tom studenu někde v neviditelné výši a zanáší mne zase nazpátek do Athén.

A je konec všemu.

Nové překlady z Leconta de Lisle

od Jar. Vrchlického.

Klytie.

Ó tajné stezky v lesích, vy zdroje svěžích břehů,
vy sluje s révy listím, kam třpytný vniká den,
ó platany, jež zříte na dívek z Hybly něhu,
pod hustým listím vaším když přepadne je sen.

Ten Bůh již neuspí mne ve vašem tichém skrytu,
když poledne, jež sálá, žhne vaši těžkou snět.
Ó naslouchejte, lesy! čím lkám v svém tajném citu,
své vlijte zapomnění, svůj klid v tůň mojich běd!

Mé dny víc neprchají dnů sladkých po rozmaru.
Ach, tak zdroj nebyl jasný, jenž koupá křoviny,
z pěn jehož stříbra pijí na mechu ptáci v páru,
a kde se scházívají srn krotkých družiny.

Mé oči v slzách tonou, má Musa v proněvěře
má opustila ňadra, vlá jiná láska tam,
ó mladé písně, tlum váš ať ruče v dál se beře,
pro vás a pro svou radost jen zapomnění mám.

Mně o Klytii mluvte ó hory, loubí stinná!
Ó přešťastný ty zdroji plu lesků blankytných,
zda břehem zpívaje si, kde šumná kývá třtina,
Klytii nezlíbal jsi posvátných nožek sníh?

To Sicilských hor srázných je Nesmrtelná, bílá!
Ó druzi Ericinu i s druží líbeznou,
ó tužby zlatokřídlé tam neste mne, kde milá
hruď moji překvapila svou krásou vítěznou!

Neb Ionie a Korint, Atheny božské vznesly
zjev její ve mramoru, jenž věky přetrvá,
trirema svatá skloní se před ní svými vesly,
ji Afroditou nazve, jí místo v nebi dá.

Klytie hyacintem své ozdobila skráně,
šat její u kolenou jest zdobně podvázán,
květ v běhu sotva zčeří a trávu, mojí ráně
se krutý směje Eros, zle na mne rozhněván.

Ó nymfy našich lesů, ó dcery Kybeliny,
ký bůh drážditi bude vás svými sliby teď?
Ó bohyně již kvilte! jste před ní pouhé stíny,
neb jí přes hrdlo proudem vlas padá, zlatá změť!

A jarního lesk hlohu rty její svěží mají,
lesk hlohu, v kterém v rose pták z jitra zazpívá,
a božské zářné jasy ve očích jejích hrají,
jež urna jitra keřům do ňader nalívá.

Smích oslnivý kvete na mladé její tváři,
a tvarem dokonalým jest nahá její páž,
jak sníh jest rámě její, kdy zora plá a září,
jí v bezstarostném kroku kvést lilje uhlídáš.

A postavou jest velká jak lovkyně ty pyšné,
které se mihnou lesy, když loučíme se s dnem,
jež vlas jí nazvedají ty vánky sladkodyšné,
hned prodchnuty jsou láskou a mládí sladkým snem.

V ráz pozorlivý pastýř od stáda svého běží,
jak slyší její hlasy, nechť třeba žní je čas,
hyblejské včely jistě bzuk jest méně svěží,
než líbezných plu písní jest z jitra její hlas.

Šat řasnatý a cudný, jenž údy její halí,
víc než opona chrámu, mé zraky může zmást,
mé srdce stane v tluku, z něj záhyb chytit malý,
jej zřít a zapomínám v ráz bohy své i vlast.

Erote, nesmrtelný ty june, šípy tvoje,
jež ranívají srdce, jež nezahojí nic,
schyl aspoň čelo její nad jasné proudů zdroje,
jí rci, kterak jest krásná, že milovat má víc!

Když obměkčiti nemůž nic přísnou krutost její,
ni syringy hlas měkký, ni dary, jež jí dám,
ni slzy moje, oči noc dlouhou které lejí,
že na šťastnějších březích si lék svůj vyhledám.

Ne! Raděj mladost celou chci strávit v její službě,
chci milovati jarmo, jímž zde mne spoutal Bůh,
však brzy v družném stínu ji dostihnu v své tužbě,
kde, Hade tajůplný, se tmí tvůj šerý luh!

Tam ve svatých myrt stínu se naše ruce spojí,
tam v pláči na mé srdce ty klesneš Klytie . . .
Žel, smrt krev čistou vezme tvé hrudi jako mojí
a z mladých polibků nám slast božskou vypije!

—

Hypatie.

Ve sklonu velmocí, jež touto zemí vládly,
když božské kulty vše pod věky zchvácenými
na cestu obvyklou se zapomnění kladly
nad svými oltáři kol blesky zdrcenými;

Když s dubu Hellady vše listí poletavé,
vše cesty ku chrámům i podlahy jich skrylo,
a v dáli za mořem, kde vládnou stíny tmavé,
ku slunci mladému se lidstvo obrátilo;

Tu bohů zdrcených los krutý objímajíc
se našlo srdce vždycky, jež neslo jejich bědu,
dnů nových záblesky za urážku zlou majíc
za obzor stíhalo dál hvězdu svojich dědů.

Od lepších osudů, věk nový které nese,
od světa v úpadku se rádo odvracelo,
a věrno šťastným snům, v nichž květlo mládí v plese,
nad mrtvých popelem, jak chví se, v dumách dlelo.

I vstali mudrci a žití heroové,
ta krásná jmena zní v básníků sborech milých,
je v duchů Olymp zve zpěv svatý, ve slonové
je křeslo usadí do Parthenonů bílých.

Jež skryla's šatem svým, ó dívko heroická,
hrob, kam tví bozi spat šli, svět co vůkol cizí,
jich kultů ztracených ty kněžko harmonická,
jich nebes paprsku ty poslední a ryzí!

Mám rád a zdravím tě, ó dívko ducha ctného!
Nad světem otroků když bouř se rozzuřila,
tys v exil provedla Oidipa vznešeného,
a v lásky věčné plášť ty jej jsi zahalila.

V své přímá bledosti, kde chrámů tmí se brána,
kol něhož nevděčné zástupy lidu vřely,
na trojnož věštecký ty kněžko připoutána,
v svém nitru cítila's, jak bozi tam se chvěli.

Neb tys je viděla spět v mraku zaníceném,
neb láskou, vědami, tvé čisté srdce zpili,
že naslouchala zem ve snu tvém okouzleném,
jak včela attická po zlatých rtech tvých píli.

Jak lotos mladičký pod věštců roste okem,
jich výmluvnosti květ i jejich lásky k ctnosti,
nad méně zchmuřených než noc dob tmavým tokem
tvůj zaplál genius tvé hávem spanilosti!

Neb vážné nauky o ctnostech věčných tekly,
ó dívko, s tvojích úst v hloub srdce dojatého,
ký div, že křesťané, již, křídla že máš, řekli,
pro drahé bohy tvé smrt zapomněli Svého!

Však doba schvátila ty duše nepodajné,
jež křehká páska jen k tvým krokům upoutala,
je prchat viděla's v ty země divů bájné,
a nešla's za nimi, ty, jež jsi všecko znala!

Čím tobě mohl být, ó dívko, záchvat taký?
Ten toužný ideal, což neobjala's, děcko?
V těch srdcích zkalených tvé dávno četly zraky,
neb bohů dobrota ti odhalila všecko.

Ó moudré dítě ty, tak ryzí v sester středu!
Ó čelo bez poskvrn, kde tolik skrání svatých!
Kde duše ronila na krašších rtech víc medu,
kde plála čistější v pohledech bohem vzňatých?

Kal všecken století se nedotknul tvé řízy,
ba neposkvrnil též sníh čistý tvojí ruky,
ku hvězdám vzpjatý zrak, tys kráčela dál ryzí,
zlo lidské neznajíc ni lidských vin a muky.

Žel, kletbou křesťan zlý tvé poznamenal čelo,
a větší padla jsi! Ó třikrát běda věku!
Ach, tvůj duch Platona, tvé Afrodity tělo
v ráj luzné Hellady jsou pro vždy na útěku!

Spi, bílá oběti, spi v našich ňader hloubi,
v rubáši panenském lotosy obetkána!
Spi, nyní ohyzdnost se mrzká se vším snoubí,
a k Paru ztracená je pro nás vždycky brána!

Jsou v prachu bohové a země kol je němá,
v tvém nebi spustlém již se víc neozvou hlasy.
Spi, živa v básníků chvěj srdci perutěma,
tam melodickou dál ty zpívej hymnu Krásy!

Ta, jež vše přežije, ta věčná bez změn stkví se,
smrt může rozptýlit svět celý v živlů reji,
dál bude Krása plát, v ní všecko obrodí se,
dál světy valí se pod bílou nohou její!

—

Poslední illuse.

Když člověk konečně se blíží k vrchům žití,
by, chmurná nebesa, se vhroužil v stín váš líný,
na výši strmé, kam mu bylo slepě jíti,
dny první, které žil, zrak slní jemu stinný.

Co kolem stoupá noc a nad břehy se valí,
on za obzorem zří, jenž vzdálený jest, zase
vír tužeb svých a snů plát stejně jako plály
mu v šťastné mladosti ve růžovém svém jase.

I pochmurný též svět, kam nechce zpátky žádný,
touž stezkou závratnou a dlouhou, osamělou,
vás, slunce neplodná, jež jste jen popel chladný,
i němé slzy vás i s krví srdce vřelou!

Ten, jejž má okoušet, sen, který zoře nemá,
a jehož pečeť Bůh ni člověk nerozláme,
to tělo, brzy prach, ta duše, pára němá,
vše od své kolébky zří visiony známé.

Tu ztraceného nic; vše náhle v pamět pádí:
i rodné pohoří i staré tamarisky,
i drahých mrtvých kruh, jichž miláčkem byl v mládí,
a kteří dávno spí tam pod mořskými písky.

Ve stínu ajlantů, kde rojem bzučí včely,
zří zelený ten svah, dům tichý pod ním snící,
i hrozny letchise i mang květ nachem skvélý
i ptáčka modrého ve zkvětlé kukuřici.

Na svazích Pitonů zří křehké kanny státi,
jichž kůže ambrová se otevírá šťávě,
růžové kobylky s cvrčením v dál se hnáti,
se spíjet polednem, jež sálá s nebe žhavě.

Zří steré kaskady, jak drahokamy práší,
a vějíř sněhu jich jak se skal v tůň se ztrácí,
i vůni opojnou, jež plantáží se snáší
i Hindů hemžení v jich neúmorné práci.

Zří kávu červenou schnout v hromadách a slyší,
jak v těžkých hmoždířích třesk palic dopadává,
i s bábou děda zří pod loubím svěžím v tíši,
ve stínech bambusu jak dovádí mláď hravá.

Zří nebe nesmírné, kde horstvo rýsuje se,
tvůj purpur, večere! když do kola je halí,
a slyší smutný zpěv a sladký, jenž se nese
s hor, vojsko ve řadách když v tábor spěchá z dáli.

Zří jasné nádržky vln ve balvanech lávy
a stezkou k savaně blíž chlévu slyš, jak bučí
řad volů hrbatých a velkých z Tamatavy
do vzduchu jasného v šum proudu, který hučí!

Na břehu u Saint-Gilles blíž stohů mořské řasy,
kde korálový sráz hrá vlnou a se mění,
zří jako ptáků roj dav lodí, v luny jasy
se ztápět do vody, která se stříbrem pění.

Pak vše se zkonejší, spí. Měsíc jen se houpá,
jak perla zářivá ve hvězdných nebes hloubi,
ba moře oddechem se zdá že ticho stoupá,
s hvězd sterých odleskem se záhyby vln snoubí.

Tisíce lehounkých tu z listí dechů tryská,
kde moucha španělská se v bzučném letu mihá,
od mezí pustiny řad lovčích ohňů blýská,
do modra nočního jak rakety se zdvihá.

A ty se vracíš zas, Fantome vzdušný, milý,
jímž srdce básníka tam poprv tlouklo v plesu,
ty květe, utržen dřív než tě slunce schýlí,
jenž na den vůní svou jsi prodchnul ticho lesů.

Ó drahá Vidino, ze vzdáleného břehu,
kde pro vše časy spíš, ty v nitro liješ posud
cos jako truchlivou a přece sladkou něhu
v dno srdce chmurného, jež pro vždy zmrazil osud.

Tvůj nesmrtelný vděk, ten roky neztemnily,
hrob šťastný zachránil tvé krásy obraz čistý!
On tebe vidí zas s tím božským zrakem víly,
jak úsměv tvůj mu plál zde kouzelnými místy.

Však on až odejde v taj všehomíra němý,
kde vše, co žilo kdys, je pro vždy pochováno,
kdo zví pak, duše tvá že kvetla na té zemi,
sne sladký, kterému víc nezaplane ráno!

Vy slunce veselá naivních mládí roků,
vy noci nádherné té dálky nekonečné,
jež mořím slávu svou jste lila v plném toku,
duch, který o vás snil, vás v nic již stáhne věčné.

Ach, vše to: myšlenka a radost, láska, mládí,
ty písně pralesů a moří, nebes dechy,
v jichž letu šílená v dál od nás Naděj pádí,
to není věčné vše přes času bouřné spěchy?

Ach, buďsi, lidský prach, jejž divoký čas zloupí
a jeho rozkoše a boje, slzy, zmatky
i s bohy, jimž dal vznik, ba celý vesmír hloupý,
vše, mrtví, nestojí za věčný klid váš sladký!

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Pokračování.)

Živný vzpamatoval se až v domovních dveřích, když zpozoroval, že si dal klobouk na hlavu obráceně, a když zaslechl řezavé, všední hlasy sousedek v prvém patře.

Tam paní Jandová zahajovala se dvěma neho třemi pobouřenými společnicemi proti pensistově hospodyni prudkou palbu. Hlasy pohněvaných žen zněly tak podnikavě a bojovně, že bylo asi těžko slečně Pepi, třebas měla na pomoc zkušeného v bitvách pana hejtmana, odolati tak houževnaté a neočekávané přesile.

Živného jakoby ledovou vodou polil. Bylo mu nesmírně hanba, že byl příčinou hádky, celý dům teď bude vypravovati jenom o něm. Nešťastná Jandová, teď teprve medik do toho domu, kde si budou o něm a o slečně Pepi kdo ví co povídati, už nikdy se nevrátí!

Bloudil raději přes poledne po Praze, jen aby už co možná málo prodlel v tom neblahém domě. Vrátil se teprve pozdě po polednách, když byl čas jíti na nádraží, a nebylo mu volno, když se přibližoval k domu. Domníval se, že odtamtud stále ještě bude zaznívati hádka roz-

vaděných sousedek, ale všecek dům byl v tu chvíli neobyčejně tichý, prázdné chodby vyhlížely smutně, toliko obrazotvornost medikova kreslila si obraz opuštěného bojiště.

Paní Jandová na štěstí ani se nezmínila, co se zatím v domě událo. Oznamovala jen studentovi, že po prázdninách zase směle může přijít a že už se nemusí obávati dotěrnosti mladé sousedky. Potom se zvedla, aby došla pro člověka, jenž před čtrnácti dny odnášel na nádraží kufr Martinců a jenž i medikovi měl vykonati podobnou službu.

Sotva byla venku, ozvalo se na dveřích nesmělé zaklepání, a slečna Pepi vešla. Byla přibledlá, uplakaná, a tentokráte měla na sobě šněrovačku a živůtek až po krk upjatý.

„Odpusťte, že jsem tak smělá," začala roztržitě, „ale prosím vás, ráda bych věděla, jestli se nehněváte na mě."

Polekaný medik nevěděl, co si má počíti. Strach ho obcházel, i mlčel.

A z velikých, vábných očí sousedčiných vyhrkly slzy.

„Vím, co si o mně myslíte," spustila v pláči rychlým, tenčím hlasem, „že jsem sprostá poběhlice! Protože jsem chtěla, aby mě měl také aspoň jeden hodný člověk rád. Kdybych byla pořádná, bylo by to snadné, ale takto každý kope po mně, a nikdo mě z toho nechce vysvobodit. Chtěla jsem se vám líbit a nevěděla jsem, jak jinak, než tak, co vás rozhněvalo. A copak se mohu ještě zalíbit jinak? Proč jste neřekl: Styď se, polepši se, a budu tě mít rád nebo jen nebudu tebou opovrhovat, a viděl byste, jak bych v tu chvíli opustila toho protivného starce, jak bych hledala poctivou práci a dřela jako kůň, jen kdybych se mohla spolehnout, že už si o mně nemyslíte žádnou špatnost. Ale vy jste mě odkopl také, a nevíte, co jsem dnes zkusila! A prosím vás aspoň ještě teď, kdy odcházíte a kdy už snad nikdy se nebudeme vidět — hněváte se ještě na mě?"

Odpor medikův byl přemožen, již se mu zželelo plačící dívky. Vzhledl k ní dobrácky i upřímně a podával jí ruku.

„Ne, už se nehněvám. Prosím vás, odpusťte mi, že jsem vám tak krutě ublížil, neměl jsem v úmyslu, věřte mi, neměl jsem v úmyslu."

„Díky, díky," šeptala hospodyně tónem vděčnosti a nepřestávala plakat.

To dodalo Živnému aspoň trochu odvahy. Vzhledl k ní směleji a řekl:

„A prosím vás, prosím vás tedy snažně: polepšete se, a budu vás ctít více než kohokoliv jiného, kterého osud nepřivedl do takové —"

Chtěl říci „hanby"., avšak zarazil se a pak dodal: „do takového neštěstí".

„Ale lásku mi už nemůžete dát, viďte?" řekla ona.

Trochu se zarazil, avšak rychle se vzpamatoval a odpověděl zvučně:

„Nikoli — ne, ne, to už není možno. Ale budu vám upřímným přítelem."

„Ať!" řekla dívka odhodlaně. „Jen když přece někdy budu míti vaše přátelství a vaši úctu. Snad se ještě někdy sejdeme, abych vás mohla přesvědčit, že už nejsem taková, jakou jsem byla do dneška, a že si vážím vašeho slova. A teď vám děkuju za všecko, a smím-li vám přáti, přeju vám zdraví i štěstí a by se vám Pán Bůh odměnil za vaše hodné, dobré srdce!"

Stiskla mu ještě ruku, vpila se na několik vteřin pohledem svých velikých, svůdných očí do jeho obličeje, a pak tiše zmizela z pokojíka.

O deset minut později student opouštěl tento pianový pokojík ve Zderazské uličce, a známá tíseň sevřela jeho prsa, když ze dveří ještě se ohlédl po jizbě a viděl na stěně rozpraskanou kytaru, nyní opuštěnou a smutnou, na kterou se bavil hrou v nejkrušnějších chvílích svého studentského života s Martincem a na kterou hrával sousedu Sychrovi, když blouznil ve zhoubném deliriu. Sotva dovedl říci Jandové několik slov na rozloučenou, jak byl pohnut.

Když vyšel z domu a míjel švandlenčino okno, sousedka, u které dívka bydlila, stála v něm, jakoby také čekala, aby mu mohla ještě dáti s Bohem. A podávajíc mu oknem drsnou ruku, otlačenou prací, přála mu také zdraví i štěstí a utírajíc si oči, znovu děkovala za přispění.

Teprve na ulici medik si oddychl.

„To bylo pláče v tom domě," pravil k sobě. „Všechno plakalo: Jandová, švadlena, sousedka, slečna Pepi — co asi z této bude? Jak bych byl hrd, jakou bych měl zásluhu nezaslouženou, kdyby se polepšila!"

A zamyšlen odjížděl k nedočkavé matce.

VI.

Jako Martinec při odjezdu svém z Prahy vzpomínal skorem výhradně přítele medika, tak i teď Jan Živný, sedě ve vlaku, měl na mysli nejvíce Petra Martince. Rozčilenost jeho, jakou v něm vzbudila nemoc švadlenina a zejména zvláštní dobrodružství s pensistovou hospodyní, znenáhla chladla, čím více se vzdaloval hlavního českého města. Svěží venkovský vzduch, dýchající otevřenými okny do železničního vozu, působil na jeho roztýlenou mysl konejšivě.

Skvělé červencové slunce nádherně plulo po nebi k západním končinám, a vše, co bylo mezi nebem a zemí, naplněno bylo jeho teplým, nikoli už parným jasem. Bylo pozdní odpoledne, kdy znoj sluneční ustupuje libé, příjemné teplotě a kdy vůně pozdních sen a zrajících žit rozlévá se široko daleko po plodné zemi.

Vlak rychle míjel odkvetlá akátová i kaštanová stromořadí, pak se kmitl podél nepohnutých, kusých topolův a zajel do nevysokých jehličnatých i listnatých lesíkův, na kterých okřívaly unavené oči.

Vzpomínaje na dobrou maminku, s kterou za dvě, tři hodiny už se shledá, a vzpomínaje znova na umírající švadlenu i na pokušení, jež mu hrozilo v záhadné slečně Pepi, medik opět se vracel myšlenkami k příteli Martincovi, po kterém opravdově se mu stýskalo.

Jaký to upřímný, hodný člověk! Sotva dostane prvý plat za svou práci, už s radostnou ochotou pospíchá se s Živným rozdělit o svoji gáži. A Živný v duchu si představoval tohoto přítele, jak by se tvářil lhostejně, kdyby mu sám podával nabídnutou podporu. Svraštil by trochu bledé obočí a podal by mu nedbale těch osm zlatých, jakoby je mohl snadně rozdávati každý den. A kdyby už k tomu musil něco říci, byl by to jenom žert, o který u Petra Martince nikdy nebylo nouze. A viděl ho, jak spokojeně, když se zbavil těch osmi zlatých, stahuje velkou hlavu

s řídkými vlasy do širokého límce kabátu a jak pravicí, nepatrně odkašlávaje, sáhá si na bradu, aby tam hledal několik bledožlutých vousův.

Ani nevěděl, že při těch vzpomínkách na přítele oči se mu leskly slzami.

Naproti Živnému seděla už z Prahy mladá venkovanka a upřeně ho pozorovala, jak hned přítrpkle se usmívá a hned zase ukazuje slzy.

„Ten pán jistě jede na pohřeb,“ pravila vlídně medikovi, když se na ni podíval.

„Pročpak?“ otázal se student, probíraje se ze zamyšlení.

„Zdálo se mi, že pláčete.“

„Ach ne, naopak, jest mi velmi veselo,“ odpovídal Živný a usmál se. „Jen trochu jsem si vzpomínal na rozličné milé věci a ani nevím, že mi při tom slzely oči. Snad byste mi nepřála, abych opravdu plakal?“

„Můj Bože, jak pak bych vám mohla přát něco takového! Co by takový mladý člověk měl dělat v pozdějších letech, když by měl už teď plakat? Drahý pane, na pláč, na zármutek má každý vždycky času dost, a není potřebí někomu ho přát, však on přijde sám, přijde!“

„Ovšem, ovšem,“ přisvědčoval medik, a srdečný, měkký pohled jeho rozvazoval ženinu hovornost.

„Milý pane,“ pokračovala, „taky jsem myslila, že mi už nic nemůže scházet, ale teď už dlouho mám jen samé soužení. Můj muž je hlídačem na této dráze, slouží už jedenáct let a teď snad bude musit ze služby, můj Bože nebeský, nějak se mu kazí zrak a nedovede rozeznávat barvy. A kdyby bylo jenom to, máme osmiletou holčičku, dřív byla zdravá jako buk a teď je z ní mrzáček, a kdo ví, jestli nám ji Pán Bůh ještě nevezme.“

Shýbla hlavu a tiše si utřela zástěrou plačící oči.

„Zase pláč, zase slzy,“ pomyslil si medik, a chvění se ho zmocňovalo. Tázal se ženy, co schází její dcerušce a radila-li se již s lékaři.

„Máme ji v Praze v nemocnici,“ vypravovala sklíčená matka, „jedu teď od ní. A musím vám říci, drahý pane, že jsem se tam přece potěšila, protože jsem se přesvědčila, že jsou na světě ještě lidé, kteří mají srdce. To dítě tam už je osm neděl, a můžete si pomyslit, co zkusilo bolestí, když je operovali, taková hrozná boule, až úzko se podívat, můj Bože nebeský, i doktoři myslili, že to nevydrží, ale vydrželo to, a Pán Bůh ví, bude-li přece lépe. A když jsem dnes u toho dítěte seděla, přišel pan professor ještě s jinými pány, zrovna ten, co mu dělal takovou bolest. Prosila jsem ho, mohu-li si vzíti holčičku už domů, a teď, drahý pane, bych vám přála vidět, co dělalo to dítě. Dalo se do pláče a spínalo k panu professorovi ruce, aby ho nepouštěl, že nechce domů, že se mu líbí v nemocnici, že tam zůstane. A měl jste vidět pana professora, milý pane, jak se usmíval na toho našeho mrzáčka. A najednou se obrátil, honem vytahoval z kapsy šátek a utíral si oči. To víte, že jsem plakala jako to dítě, ale ne tak z lítosti, že odvyklo rodičům a domovu, ale radostí a vděčností, že ti páni zacházeli s tím mrzáčkem tak krásně, když od nich ani nechtělo domů. A proto, drahý pane, žádný neví, co ho na světě ještě čeká smutného, ale žádný také nemůže říci, že nejsou lidé, kteří nemají srdce v těle. A zaplať Pán Bůh za všecko, za dobré i za zlé!“

A osušujíc zbytky prolitých slz, trpělivá, oddaná matka se zamlčela.

Živný také byl tich a v duchu si sliboval, že bude takovým hodným, citlivým lékařem, který dovede rozuměti netoliko nemoci, nýbrž i srdci člověka, lékařem, který nemocnému bude poskytovati s lékem také lásku.

„Všechna učenost jest jenom poloviční, nemá-li člověk srdce na pravém místě,“ rozumoval a vzpomínal na starého přívětivého pána, který kdysi, když se cvičil s některými posluchači v chemické laboratoři, přišel navštívit jejich professora. Starému pánovi bylo již asi sedmdesát let a ač byl tedy třikráte starší, než studenti, přece pozdravoval je uctivě a s vlídným úsměvem na oholeném kulatém obličeji, když kráčel mimo ně do kabinetu professora. Teď ani mladí páni nedovedou býti tak uctiví a přívětiví. Když po chvíli se vracel, provázen ukláněјícím se professorem, zastavil se u jednoho stolu, kde bylo skupeno několik studentův.

„Copak robíte, páni alchymisté?“ zeptal se, stále vlídně se usmívaje.

Některý student vysvětlil účel pokusův a jiný k tomu dodal žertovně:

„Rádi bychom také nalezli zlato, vašnosti.“

„Pročpak tak?“ řekl stařeček, nepřestávaje se usmívati. „K tomu nepotřebujete ani kyselin a solí ani křivulí. Každý člověk má dosti veliký kus zlata ve vlastních prsou, jen chtějte hledat, mladí pánové, uvidíte, že takový pokus stojí za to.“

A vesele pohlédnuv na professora, uctivě se poroučel jemu i studentům.

Teď Jan Živný vzpomínal zase na starého pána a tázal se sám sebe, zda-li už také nalezl zlatý poklad ve svých prsou, své vlastní srdce? Domníval se, že ano, neboť v bídě přilnul přátelstvím k Martincovi, dovedl cítiti se schátralým Sychrou, dovedl upřímně litovati hynoucí švadlenky, dovedl už také odpustiti a smířiti se s ženštinou, jakou byla slečna Pepi, a před chvílí rozuměl více srdcem než hlavou vypravování ženy hlídačovy, která nyní stichlá a jako do sebe skrčená seděla před ním.

„Ta žena už také nalezla svůj zlatý poklad,“ pomyslil si, a zase v nitru jeho rodila se předsevzetí ušlechtilosti a dobra.

Před samým večerem přijel do Kostelce, a aby ten den byl už dokonale plačtivý, viděl zase slzy své maminky. Plakala radostí, že její jediné dítě bude zase čtvrt léta u ní. Byla tuze sešlá a přepadlá, medik až se jí ulekl, jak zeslábla a sestarala za ty dva měsíce, co ji od Pražské svatojanské pouti neviděl.

„Už abys byl, synáčku, doktorem,“ pravila mu, když se jí vyptával na zdraví, „letos jsem tuze darebná, a snad ty bys mi nejlépe poradil. Síly se mi nedostává ke všemu, a zrak také přechází, jakoby mi bylo už osmdesát let.“

A vida, jak jest vetchá a sklíčená, syn sliboval jí, že od nynějška již nebude jí potřebí tak se uskrovňovat a mořit, jako dosud. Přiznal se jí, co mu psal přítel Petr Martinec, slibující zasílati měsíční příspěvky.

Matka Živného zaplakala nad tou zprávou potěšením a vděčností.

„Ani se nezdál tak srdečný, když jsem ho v Praze viděla, jen se podíval na mě úkosem a skoro ani nemluvil,“ řekla, upírajíc oči se zalíbením na hezkého, nyní jako obživlého syna: „Prosím tě, synáčku, važ si ho, takový přítel jest nad bohatství, a o jeho upřímnosti máš nejlepší důkaz, že tě neopouští v chudobě a nesnázích. Jen aby Pán Bůh dal, abychom mu mohli někdy všechno oplatit!“

A jako na potvrzení útěchy, kterou matka i syn z nabídnutí Martincova čerpali, nazejtří přišel opět jeho dopis, v němž slovy neméně srdečnými jako veselými mluvil o zahájení své služby ve Skalickém cukrovaru i o svém přátelství k Janu Živnému. Už začátek listu byl velice rozmarný:

„Martinec Petr, toho času účetní praktikant cukrovaru Skalického a někdejší nejhoroucnější ctitel spanilé Růženky Vydrovy z Celkovic číslo 17, Živnému Janu Křtiteli, příteli svému zvláště milému, službu svou s pozdravením přátelským vzkazuje. Zdraví, spokojenou mysl, stálost v povolání zvoleném Tobě, kamaráde nejdražší, vinšuju a žádám.

Nejmilejší! Obdržev lístek Tvůj přečetl jsem jej a co by v sobě obsahoval, ihned vyrozuměl jsem, aniž mi vykládati potřebí bylo.

Že pak jsem na milý lístek Tvůj neodpověděl ihned, mělo svou příčinu v tom, že jsem stěhováním v nové bydlo všelijak zaměstnán byl a že jsem čekal, až se naskytne příležitost věci některé zajímavé napsati Tobě.

Stěhování do nového bydla nepříjemné bylo a jest, než co platno; stěhovali se Čechové dříve, ať jejich potomek se stěhuje taky. Člověče bratrský, kdybys věděl, jak se mi tu stýská vůbec a po Tobě zvlášť, plakal bys nad duší mou.

Ondy jsem seděl ve zdejším kostele u varhan vedle řídícího učitele, který mě ještě nyní nazývá panem kollegou. Škoda, že nejsi hudebníkem důkladnějším, než na kytaru naší Jandové, dovedl bys sobě představiti, jak mi asi bylo, když před pozdvihováním, zabrousiv do „des Dur“ s pěti *b*, řídící intonoval smutný sbor Mendelssohnův: „Jest v boží radě souzeno, že nás, co nejvíc mileno, opouští —“ A bratře drahý, příteli milený, věříš, že duše má plakala?

Ta krásná hudba zajisté nevědomky se dotkla rány dosud nedokonale zhojené. Věc v prsou mých, která srdcem se zove, zatoužila devadesáti procenty po Tobě a desíti procenty také ještě po spanilé Růžence. Ale slabosti té bylo jen na krátko, sotva minutu jsem hřešil myšlenkami proti devátému přikázání. Doufám, že ono pobloužení posledním v životě mém zůstane, a že nyní budu žíti dle rady svatého Pavla, apoštola národův, který dí, že „ovšem, kdo žení se, dobře činí, kdo však nežení se, činí lépe“, a nikdy už nebudu volati, jak někdy lehkomyslně jsem volával se Šmilovským: „Ó, pane Bože, mám Tě rád, však Růženku mám radši.“

A nyní přistupuji k příležitosti věc zajímavou napsati Tobě.

Taková věc zajímavá dnes se sběhla, neboť aj, věz, že skladník cukrovaru našeho minulé soboty, v předvečer to Skalické pouti, rozkázal poraziti prasátko. Když nadešla hodina jeho, aby život svůj položilo, přišel ze Skalice člověk těla mohutného, všecek hnátovitý a v plecích rozšířený, aby vykonal na něm dílo porážky, jakož ustanoveno jest.

Tento pak člověk jménem Krajc a řezník podle zaměstnání svého, opásav se zástěrou bílou a vzav nůž i ocilku v ruce své, uchopil prase za ucho, a poraziv je k zemi, rukou velmi umělou mladému životu jeho konec učinil. Nad to pak vloživ je do necek vodou vařící je polil resp. opařil, štětiny s něho sdíraje a v neckách provazem sem i tam je obracel, jak se jemu líbilo a svou vůli s ním měl. Potom s pomocí služebníka svého, pověsivše krumpolec na hák, nohy zadní jemu prořízli a na krumpolec navléknuvše je za ně pověsili, aby se naplnilo písmo, jež napsáno

jest v knize králův: „Tělo pak jeho pověsili na zdi". Na to pak rozřezav je na díly dle umění svého dělal čtvrti, jaternice, jelita, klobásy a jiné znamenité věci pro pochoutku pozemčanův.

Já pak zajisté také jsem jedl z něho, neboť jsem též rád účastným dobrých věcí, přijímaje takové s poděkováním jako dary s hůry. O hodině šesté s poledne, dříve důkladně vyhladověv, zasedl jsem s ostatní cukrovarnickou družinou k večeři, při nížto jsem snědl:

jelita dvě,
item jaternice tři jednak uvařené, jednak upečené,
item zelí dva talíře kyselého, vařeného,
item kohouta pečeného půl s dobrou omáčkou,
item krajíce chleba dva domácího, černého samožitného,
item vypil tři litry piva dobrého ze Skalického pivovaru.

Takto pak potěšen vrátil jsem se do obydlí svého, posud mládeneckého.

Toto jsou věci nejdůležitější, o nichž jest mi Tobě psáti.

A nyní, příteli drahý, opakuji svůj minulý dopis, pokud se týče mých zbývajících osmi zlatých měsíčně. Neohlížej se na mě. Jak z předcházejících řádků vidíš, mám se lépe, než tušil můj střízlivý rozpočet, a mimo to na počátku kampaně moje roční služné nepochybně se zvýší o 10.000 krejcarův. Pak bude možno zvýšiti i zbytek, pak bude také možno rozmnožiti inventář můj o kapitál oběžný, totiž o psa, kterýžto jest čtyrnohá věc a štěká na rozdíl od stolice, kterážto jest sice také čtyrnohá věc, ale neštěká. Ovšem pak nastane mi práce, aby pes s povinnostmi svými se seznámil a službu svoji fortelně vykonával, aby tak sloužil pánu svému jako služebník věrný bez všelikých výmluv a roztržitostí."

Takovými a podobnými věcmi Petr Martinec popsal hustě čtyři strany velikého formátu.

Ze všeho bylo patrno, že milý účetní praktikant jest v dobré míře a dokonale spokojen, a Živný i matka jeho radovali se srdečně, že za nedávný nedostatek a všechny hmotné svízele nastala mu doba odměny. Těšili se oba při tom nadějí, že podobné blahé, spokojené časy za nedlouho nastanou také medikovi, který začínal žíti v Kostelci krásné prázdniny, o nichž venku pěli mu jenom ptáci, voněly květiny a hřálo ho letní slunce, doma pak hřál ho něžný, stále na něm spočívající pohled milé, staré maminky.

Podobalo se, že maminka v přítomnosti synově přestává vadnouti, jako sprahlá rostlina se zotavuje osvěžující rosou, ale netrvalo to dlouho. Přišly dny, kdy v kandidátu lékařství s chvěním se ozývalo tušení, že jeho přelaskavá rodička stůně. Už zase ochabovala a slábla, už i ve dne musila hledati občasného odpočinutí na lůžku.

Potom ulehla nadobro, a medik nemohl a nemohl uhodnouti, co se to s ní děje, nedovedl porozuměti její nemoci, poněvadž byla mu matkou příliš milovanou, na niž nemohl dívati se jinak než jako nejoddanější syn a nikdy jako člověk, který už za rok, za dvě léta má býti lékařem.

Musil povolati lékaře, aby k hrůze se dověděl, že jeho dobrá maminka už nevstane nikdy. Teď rychle dohořívala jako zbytek svíce, a nebylo možno přidati nového plamene, nebylo možno zapuditi nebo aspoň zastaviti smrt, blížící se rychlým, neodvolatelným krokem.

Na veselé, rozmarné psaní Martincovo Živný odpověděl za několik dní smutně a dosti stručně, avšak přece bál se svěřiti příteli, co jest příčinou té tesklivé zádumčivosti a beznaděje, jež vála z každého řádku dopisu. Pořáde ještě doufal, že lékař se mýlil a že matka zase bude zdráva, nechtěl vydati od sebe beznadějné zprávy, boje se téměř pověrečně, že smrt, kterou by ohlásil v dopise, musila by nezvratně také už přijíti ve skutečnosti.

Venku zpívali ptáci, jimž matka příroda kázala pěti až do pozdního léta, zahrádky Kostelecké pestřily se nesčíslnými astry a vysokými trsy mnohobarvých jiřin, těchto hlasatelek podzimku, krásné ovoce zrálo v požehnaných zahradách a sklizenými poli táhly už větříky, nadouvajíce z rána ojíněná vlákna babího léta — a náš tichý student nevěděl o ničem, co se děje venku v přírodě a v městečku.

Toliko lékař a posluhovačka byli bytostmi, které do malého pokojíka paní Živné aspoň na chvilku přinášeli trochu jiného vzduchu. Ale lékař prodlel u nemocné vždy jenom několik minut, a posluhovačka, dobrosrdečná, veselá žena, vidouc v bytě pouze chorobu a zármutek, zasmušovala se též.

Ještě na počátku prázdnin byla samý hovor a žert. Domlouvala se medikovi, aby už raději byl lékařem a mohl její drobotinu, které ustavičně něco schází, léčit. Starý pan doktor jest prý už mrzut na takové chudé pacienty, od kterých nelze žádati honoráře.

Medik se smával a dával si často opakovati jména jejích dětí, kterých loni, když odjížděl do Prahy, bylo ještě šest, nyní však už jich odříkávala sedm, a mateřská láska i hrdost rděla se vždy na jejím plném obličeji.

„Ale těch sedmi už jest dost, viďte?“ žertoval kdysi student.

„Ba ne, pane doktore,“ odpovídala hned živě žena, „jistě budou ještě aspoň dvě. Já jsem taky z devíti dětí a vím, že to u mne bude právě takové. A Bože, už bych nesmírně ráda měla pokoj! Od té doby, co jsem se vdala, nemám ani jedné noci pokojné, sotva jedno trochu vypiplám a odstavím, už přijde jiné, je nás už v sednici jako much. No, Pán Bůh dá, že to přece někdy odroste a pak zase budu moci spokojeně spát.“

Jan Živný nemohl odepříti úcty a vážnosti této prosté, chudé ženě, která požehnání dětské přijímala spokojeně a odevzdaně jako něco, co jest jejím údělem, čemu se nelze bránit ani vzpírat, a byla vděčna za to, co většina měšťáků, zejména bohatců, nazývá neštěstím.

Nyní i tato veselá žena se zarmucovala a v ústraní nejednou uronila slzu lítosti. Nikdo neznal hmotných poměrů vdoviných lépe, než ona. Když ona s mužem svým a s dětmi sytila se doma brambory nebo nemastnou polévkou, často si vzpomněla, že paní Živná večeří úkrop nebo holý kousek chleba, a její syn, kterého již nazývali doktorem, že snad v Praze nemá ani toho.

A teď, modlíc se večer doma, když děti se utišily, aby jim Pán Bůh zachovati ráčil zdraví, a by její muž, jenž nádeničil u zedníků, se nestal kořalou jako soused Zeman, připojovala také k své patronce svaté Anně upřímnou modlitbu, aby paní Živná brzo se uzdravila.

Avšak její světice nesmilovala se nad ní. Paní Živná nevstávala s lůžka, naopak, vůčihledě se ztrácela a hubla, na konec byla malá a suchá, jako dítě. A Jan, její veliké dítě, stále seděl nad ní, pohlcuje ji poděšenýma, nevěřícíma očima. Stále ještě jakoby ani si nebyl vědom, že maminku již nelze zachrániti, že maminka umírá.

Petr Martinec mu již zase psal čtyrstranný list, ale Živný nedovedl odpověděti než stručně a zase tak zasmušile jako předešle. A zase bál se příteli svému pověděti, co naplňuje jeho synovské srdce obavou.

Potom ke konci měsíce září medik z čista jasna obdržel telegram. Ulekl se, neboť slovo telegram v něm vzbuzovalo dojem smutku. Dosud ještě nikdy nepřemýšlel o tom, že telegramy, přicházející do rodin, mohou obsahovati také zprávy veselé. A ulekl se také, že mu někdo dává zprávu o úmrtí jeho dobré maminky, ačkoliv seděl u ní a držel ve svých rukou její stydnoucí, malou, téměř nepatrnou ručku, a ačkoliv ta drobná bytost ještě namáhavě dýchala a obracela k němu své zraky.

Teprve po chvíli se vzpamatoval, aby poznal, že to zpráva od Martince.

„Mám psa. Přijeď ihned," zněl stručný obsah telegramu, a kdyby Živný byl býval schopen klidnější myšlenky, byl by z toho vyčetl, že služné přítelovo se zvýšilo ročně nejméně o 10.000 krejcarův, a že ho Martinec očekává, aby spolu vesele oslavili tu důležitou událost.

Medik tentokráte již nemohl pověděti mamince, co mu přítel ze Skalice vzkazuje. Její oči a mysl se zakalovaly, smrt již přestoupila práh tiché jizby a volala stařenku ze života.

A večer téhož dne Jan Živný odpovídal na pozvání Martincovo. Nemohl mu vyhověti, ačkoliv maminka již nestonala. Před chvílí, právě když na Kostelecké věži vyzváněli klekání, velebné sobotní klekání všemi zvony, svíce jejího života dohořela, zhasla.

Odešla v ona věčná, záhadná místa, kam před mnoha lety odebral se její choť, kde zanikl její starší syn Josef, kam zmizela její líbezná dcera Zdeňka, dívka se zlatým srdcem, která chtěla býti učitelkou, aby mohla podporovati matku i malomocného bratra.

A srdci medikovu nezbyl na světě už nikdo než věrný druh Petr Martinec.

VII.

V den pohřbu matčina Živný dostal zase Martincův dopis. Tentokráte list přítelův neoplýval rozmary a žerty, jako předešle. Věděl, že jest jediným přítelem medikovým, jedinou duší, které Živný může věnovati všechnu důvěru, které může svěřiti své žaloby a stesky, ano, jenom žaloby a stesky, poněvadž radostí nebylo. V tomto vědomí a v té náladě vyzněl Martincův dopis.

„Můj drahý hochu, — psal Živnému — od Tvého srdce v těchto dnech utrhlo se všecko, co Tě těšilo, co Tě živilo, co bylo pro ten čas Tvou jedinou nadějí, co bylo plamenem Tvého snažení, ano, rozumím tomu všemu a pláču s Tebou. Ale ten pláč nemůže přinésti nic jiného než přesvědčení, že se tak musilo státi, a děkuj osudu, že se tak stalo teprve teď, když Jsi zajisté už dosti silen a kdy Jsi nalezl oddaného

přítele, a že nevítaná smrt nepřišla už před lety, dokud Jsi byl dítětem, slabým jako třtina a bez srdce upřímného.

Uvažuj a řekni, co mohlo se státi přirozenějšího a lepšího? Tvoje dobrá maminka vykonala svůj pozemský úkol až do posledních sil a klidně, důstojně odešla s těžkého bojiště života, jako se vrací hrdina, když konečně dobyl vítězství. Co tu měla ještě činiti, když dokonala svoje poslání? Měla čekati na Tvoji vděčnost, na odměnu za Tvé vychování? To nebylo jejím úkolem.

Přej jí jen zaslouženého odpočinku, přej jí smrti, která Tě tak zkrušila, která však nemůže býti zlá, neboť jest největším a posledním cílem všech lidí. Nenaříkej, že Ti nebylo dopřáno přesvědčiti ji, že Jsi hodným, vděčným synem a oplatiti jí všechnu lásku a dobrodiní, s jakým Tě vychovávala.

Můj drahý příteli, v tom Jsi na omyle. Tvoje matka nezahrnovala Tě péčí a láskou, abys se jí někdy odměňoval za to. Prozřetelnost nemůže chtíti, aby děti se odměňovaly za starosti a vychování svým rodičům, a také život toho nežádá, poněvadž by to bylo vzdorem proti nejstarším lidským zákonům, a poněvadž by tak vymřela láska v rodinách. Nejkrásnější odměna, nejlepší vděčnost za lásku rodičův jest zase láska a starost o vlastní děti, ano, to jest ta skutečná, věčná, nikdy nehynoucí vděčnost a láska, která proudí životem všech tvorů a která důsledně se přenáší s pokolení na pokolení.

Ano, vděčnost dětí k rodičům jest krásná, ušlechtilá ctnost, avšak není účelem vychování, nemůže býti hlavním úkolem dětského snažení. Každé dobro, přijaté od rodičův, vyžaduje téže odplaty, totiž zase dobra, prokázaného dětem. Tak to jest a nikoli jinak. V tom spočívá všechno. Tím, co Tvoje šlechetná maminka dala Tobě, oplácela jen svým rodičům za jejich vychování. Nyní zajisté už dokonale splatila svůj dluh a směle mohla odejíti tam, kde jest nejlepší útočiště všech lidí a kde bez útrap, beze strázní bude si moci sladce odpočinout.

Teď však Jsi Ty dlužníkem, drahý hochu, neboť dosud Jsi jenom přijímal, ale neoplácel. Až budeš ženat a otcem, pak zajisté porozumíš těmto slovům, pak přihlásí se pravý věřitel — Tvé děti. A těm musíš splatiti dluh svůj podobně svědomitě a krásně, jako činila Tvoje maminka.

Přej jí tedy odpočinku a smiř se s nevyhnutelností, že tak musilo býti a že se nemohlo státi jinak.

A prosím Tě, abys ve svém hoři nezapomněl, že máš upřímného, oddaného přítele, který Tě neopustí, poněvadž sám má srdce přátelského zapotřebí, který nyní tím více Tě bude milovati, poněvadž ví, že nemáš nikoho jiného kromě něho. O tom však ještě si pohovoříme, až Tvoje zarmoucená duše nalezne zase klid a upokojení.

Lituji, že tvrdá povinnost služební, která právě v těchto dnech jest nejtěžší, nedovoluje, abych Ti byl po boku při pohřbu Tvé matinky. Hoď za mne na její rakev hrstku hlíny s tužbou, aby ta česká hrouda jí byla lehkou. A kdybych Ti mohl prokázati nějakou službu přátelskou, piš jen slovíčko a učiň mi radost, abych Ti mohl už nyní býti prospěšen."

Avšak Jan Živný zatím opět děkoval za nabídku vymlouvaje se, že jí dosud nepotřebuje. A zatím byl chud jako kostelní myš, a kdyby ne-

bylo jeho posluhovačky, byl by snad se roznemohl nedostatkem. Nemyslil na nic, nemluvil s nikým, nevycházel ani z bytu. A posluhovačka, matka sedmi dětí, přicházela pravidelně jako za jeho matky, jenže nyní přinášela kromě posluhy také ještě snídani, oběd a večeři, a nemyslila, bude-li jí moci vše zaplatit.

Konečně z lethargie vyrušil medika muž, v jehož domě bydlil, a další list Martincův. Domácí pán přišel se otázat, má-li pan doktor v úmyslu ponechati si na dále byt, poněvadž se mu hlásí nový nájemník. A Petr Martinec žádal důtklivě za určitou zprávu, kdy mu má poslati peníze, prvou ochotnou pomoc, která prý, bohudík, může býti větší, než původně sliboval, a hned také se tázal, kolik bude Živný potřebovat.

Osiřelé dítě se vzpamatovalo a brzo bylo rozhodnuto. Náhodou navštívil totiž medika starý kostelecký lékař a vyptával se na jeho další plány. Medik krčil ramenoma. Se studiemi půjde to asi ztěžka. Jednak nechtělo se mu již obtěžovati přítele, ale hlavně hlava jeho byla příliš sesláblá a zmalomyslnělá, že nebylo pomyšlení, aby se mohl věnovati s žádoucí horlivostí a vytrvalostí těžké práci, která by mu nastala po těchto prázdninách.

„Odpočiňte si některý čas,“ radil lékař, upíraje na něho tlustými brejlemi šedohnědé oči. „Nějaký rok bez přílišné práce, strávený na venku, nebude vám škodit. Kdybyste souhlasil, věděl bych pro vás zatím o něčem, co by se vám dobře hodilo. Až byste se zotavil a uspořil si nějaký groš na dokončení studií, nu, s Pánem Bohem, mohl byste se zas vrátit k přednáškám.“

V medikovi ozvalo se něco jako touha po novém životě, jako snaha po vysvobození z duševního žaláře, ve kterém skomíral. Oči jeho zase světle se zaleskly, když prosil lékaře, aby jen radil, co má učinit.

Lékař nabídl mu úřad vychovatele u přítele notáře v nedalekém okresním městě. Notář měl tři děti, dvě děvčátka a staršího hocha studenta, který právě vstoupil do kvinty, ale zle se potýkal s latinou a řečtinou, a poněvadž i děvčátka nedovedla pracovati své úkoly bez ustavičného dozoru, notář rozhodl se postarati se dětem svým o učitele.

Jan Živný ochotně přijal nabídnutí doktorovo, který v následujících třech dnech sám vyjednal s notářem, čeho bylo potřebí. A o týden později medik chystal se na cestu z Kostelce do nového bydla. Posluhovačka svédomitě obstarala prodej nábytku a věcí po nebožce paní Živné, které syn její nemohl vzíti s sebou, a ten strženými penězi zaplatil zbylé výlohy za pohřeb a vše to, čím ho až do té chvíle opatřovala ona laskavá chudá žena, která odevzdaně a vděčně očekávala narození svých dalších dětí.

Nyní také Živný obsáhle odpovídal svému příteli Martincovi. Líčil mu svou bolest za nemoci matčiny, svou duševní strnulost po jejím úmrtí a posléze nabídku lékařovu, která ho volala opět do práce, třebas na neurčitou dobu ho vzdalovala konečného cíle studií, k němuž již tolik let směřoval s láskou a nedočkavostí.

A příteli svému jedinému děkoval za bratrskou nabídku. Nemůže ji pro ten čas přijati z několika příčin. Ani kdyby mu nebránil ostych vyčerpávati jeho dobrotu, ani kdyby nehleděl na to, že Martinec slíbil starati se o úspory nikoli pro medika, nýbrž z úcty a oddanosti k jeho

matce, která však už zemřela, přece jsou jiné pohnutky, které mu brání pokračovati v studiích. Síly duchovní i tělesné se nedostává k další práci a strádání. Až zase někdy bude zdráv a dobré mysli, pak směle, bude-li potřebí, ohlásí se u přítele se sluhou Prosíkem. Zatím vyprošoval si jenom jeho přátelství tak upřímného a vroucího, jaké i on chová k němu.

Petr Martinec byl poněkud sklamán, když ho došel tento dopis. Ale hra osudu postarala se, aby nečinil svých rozpočtův a nešetřil úspor nadarmo. Tvrdý, nevystihlý a neuprosný osud, který kráčí stále před námi, aniž jej vidíme, měl už místo pro Martincovy úspory a nedopřál mu na dlouho ani psa, známky jeho hmotné spokojenosti, jeho skromného blahobytu.

V těch dnech došel ho z rodného domu dopis, v kterém mu otec jeho oznamoval rozhodný úmysl odejeti do Ameriky. Ruce lichvářské, nepříznivé poměry hospodářské, rok od roku neutěšenější, daně stále větší a větší a jiné pohromy, které stihly jeho majetek, vháněly ho v jícen miziny, i doufal v nejistou, záhadnou moc daleké ciziny, že by ho mohla ještě spasit.

Nyní po žních, kdy mohl zpeněžiti sklizeň a kdy se mu právě také nabízel kupec na hospodářství, byla nejlepší příležitost, aby uskutečnil tento úmysl. Už také psal do Ameriky švakrovi, který tam žil asi dvacet let a z malých začátků domohl se slušného živobytí. Když obdržel povzbuzující odpověď, nedbal už žádných výstrah a rad a rychle prodal stavení i pole a strojil se na cestu.

Petr také psal otci svému, aby raději v rodné vlasti se spokojil bezpečným suchým chlebem, než v cizí zemi nejistými lahůdkami, ale starý Martinec měl pro svůj odchod a pro touhu po částečném obnovení majetku ještě jiný pádný důvod. Netoužil po lahůdkách ani po pohodlí, sám spokojil by se rád tím suchým chlebem, ale nebyl sám, měl ještě jiné dítě, dceru, ubohou, hluchoněmou dívku, o tři léta starší, než byl Petr, a o tu musil se postarat dříve, než umře.

Anna byla skromňoučký tvor, vykonávající v domě otcovském službu Popelky. Jenom báchorkovité spanilosti Popelčiny se jí nedostávalo, a nebylo také prince, který by ji někdy povýšil ze služky za královnu.

Syn sice sliboval, že sestry své nikdy neopustí, avšak starý Martinec nedůvěřivě vrtěl plešatou hlavou. V jeho prosté lebce tkvělo příliš pevně podobné přesvědčení, kterým nedávno syn jeho utěšoval přítele Živného, přesvědčení, že mohou Petrovi nastati povinnosti k vlastní rodině, ožení se, opanuje ho žena a sto jiných příčin, pro které bude musiti na svoji nešťastnou sestru zapomenout. Ten málomluvný staroch nikdy v ničem nespoléhal na své děti, veliký odvěký zákon přírodní, utvářející rodiny, kázal mu starati se jenom o své plémě a nečekati od dětí žádné pomoci, žádné odplaty za svůj pot a mozoly.

Prodával tedy šmahem svůj majetek, vyžádal si krátké návštěvy Petrovy na rozloučenou, a pak s dcerou a s velikým uzlem nastupoval dalekou pouť do nové vlasti, do té cizí, neznámé země, která se měla smilovati nad ním a dáti mu náhradu za to, co ztratil ve své vlasti.

Tenkráte bylo našemu účetnímu praktikantovi ve Skalickém cukrovaru nadmíru krušno a trapno. Stesk a lítost nevýslovná padala mu na prsa

a tlačila, jakoby ho usilovala udusit. Teď teprve také poznával, jak má rád toho drsného, zamyšleného starého otce, teď teprve, když už byla pryč, zavzlyklo hrdlo jeho za mrzákem sestrou, pro kterou nikdy necítil dosti bratrské něžnosti a lásky až ve chvíli, když věděl, že už jí neuzří nikdy, té plaché dívky sestaralého, nechápajícího obličeje, která, když ji naposledy líbal, dívala se na něj tak bolestně a měkce.

Od té chvíle tedy Petr Martinec spořil a střádal pravě tak šetrně, jakoby mu byla opravdu nastala povinnost pomáhati příteli Živnému. Trapné tušení mu našeptávalo, že za nedlouho přijde doba, kdy otec a sestra nebudou moci odříci se jeho ochotného přispění, kdy veliký zákon rodinný utvrzovati se bude výjimkou jako každé pravidlo a dopustí, aby syn také částečně mohl pomáhati otci.

Vědělť mladý Martinec, s jak malým bohatstvím otec a sestra opouštěli vlast, a jak to bohatství se ztenčí, až přeplují veliké moře a posléze dostihnou kýženého cíle. Jestli se tam potkají s nezdarem, pak syn nesmí se rozpakovati ani hodiny, aby neposílal svých malých českých úspor do země milionářův a zlata.

A lysý český rolník se svojí hluchoněmou dcerou zatím pluli po té ohromné vodní pláni, jež jest hranicí starého a nového světa, po té studené, nepřehledné vodě, která jest hrobem tisícerých nadějí vystěhovalců všech národů, po té daleké cestě, která vodí zpět obyčejně jenom žebráky.

Když pak dostihli cíle své odvážné pouti, nalezli vše jiné, než si představovali ve své prosté, nezkušené mysli. Jen jedno bylo pravda, že totiž švakr Martincův se měl dobře, ale to bylo ještě příliš daleko k blahobytu našich vystěhovalcův. Nepomohl jim ničím jiným než lacinou radou, která však nebyla platna, a starý Martinec byl odkázán v té nekonečné cizině jenom na svou pěsť, slábnoucí stářím, a na svůj poslední groš, mizející rychle z hluboké kapsy.

Všechny plány, kterými před odjezdem a po veškeré cestě se zabýval, rozplývaly se valinou v niveč. Za několik set zlatých, s kterými vstoupil na americkou půdu, nemohl nakoupiti veliký lán úrodných pozemkův, jak slibovali agenti, a také nemohl najíti práce, za kterou by dostával dva až tři tolary denně, jak psal švakr, kterému se to snad podařilo před dvacíti lety, když byl mlád i silen a když byla nouze o takové pracovníky, jakým náhodou byl on. Ta šťastná náhoda nebyla však vůdčí hvězdou jeho starého příbuzného s milovaným břemenem hluchoněmé dcery.

Posléze přece po dlouhých nedělích město českých vystěhovalcův, Chicago, poskytlo mu zaměstnání. Byl přijat za dělníka při nějaké veliké stavbě, a poněvadž už byl stár, neobeznámen se způsobem práce a neschopen poslouchati rozkazův a poučení cizím jazykem, byl nucen spokojiti se téměř poloviční mzdou, než jakou dostávali ostatní dělníci.

Ale pracoval jako rumařský kůň a jedinou jeho myšlénkou při tom bylo, kdy už se mu podaří uspořiti prvý tolar a položiti tak základ k zaopatření nebohého dítěte, jdoucího poslušně za ním dalekou cestou v tyto cizí, neznámé končiny, kde byli opuštěni skorem tak jako na

šírém moři, které musili přeplouti, aby nalezli větší starost a bídu, než od jaké prchali z české vesnice.

Anna hospodařila v malé světničce, již v nejchudší části české čtvrti chicagské obývali ještě s jinou sklamanou rodinou krajanův, kterou také domácí věřitelé zahnali do nové americké nouze.

Od chvíle svého rozloučení s Čechami dívka byla jako u vidění. Nerozuměla dobře, proč opouštějí domov, nechápala ohromnosti cesty a děsila se pak spletitého víru velikého amerického města, neboť byla zrozena jenom pro ticho a venkovskou samotu.

A nyní v tom šumu a shonu musila žíti, zvykati novým poměrům a cizímu okolí, nerozumějíc ničemu, co se vůkol ní mluvilo a dělo a nemohouc slovíčkem vyjádřiti ani svou nejmenší touhu a přání.

Nastala jí hrozná, těžká povinnost, vždy o polednách prodírati se oživlými ulicemi do odlehlé části města s obědem pro svého otce. Několikráte šel s ní někdo z rodiny sousedovy, ale pak, když myslili, že již nezabloudí, úzkostlivá a plachá jako lesní zvíře vydala se sama.

Chvíli pobíhala ulicemi, lapajíc před sebou i za sebou aspoň očima, co nemohla jímati mrtvým sluchem. Ale najednou se zarazila, představa vzdálené české domoviny oživla v její uděšené hlavě. Ulicí bral se průvod vystěhovalcův s dětmi a uzly, tichý, zmatený průvod, v němž Anna podle povědomých selských krojův ihned tušila rodáky.

Před její duševní zrak vynořila se klidná, odlehlá vesnice s doškovými střechami, na jejichž kalencích roztroušen byl netřesk, známá rodná vesnice s nahnutou zvonicí, obklíčená sady a líchami vlnících se žit. Zdálo se jí, že její rozšířené nozdry ssají vůni pokosených sen a teplý dech stáje, z níž se k ní lačné obracely veliké oči krav.

O Bože, jak nesmírně se zasteskło té hluché a němé bytosti po vzdáleném domově, po domácí půdě, po rodné zemi, již milovat nikdo jí neučil, a k níž ona přece cítila vřelou, horoucí lásku!

Upírajíc zrak svůj ve svůdnou dálavu, nevšímala si už ruchu a shonu kolem po hemžící se ulici. Neslyšela výstražných výkřikův ani nepozorovala těžkého vozu elektrické dráhy, řítícího se na ni.

Tak umřela jsouc šťastna v tom děsném okamžiku, neboť snila právě o otcovském statku a teď se domnívala, že umírá doma.

VIII.

Od té chvíle starý Martinec už neměl v Americe stání. Pochoval tam dceru, hlavní pohnutku, která ho tam přivedla, a pak zatoužil vrátiti se do Čech. Poznal, že nezámožným vystěhovalcům, zejména stavu rolnického, v novém světě růže nekvetou, a klnul teď lákavým hlasům svůdcův, kteří mu kreslili Ameriku jako zemi přesnadného výdělku, blahobytu a zlata.

Na podzim opouštěl Čechy, a na jaře opět plul zpět po širošírém okeánu k břehům Evropy. Mysl jeho však nebyla zlomena a sklesla po ztrátě dítěte a majetku. Věděl, že při návratu do Čech nebude míti více než dvě stě zlatých, ale nezoufal, již zase klidně uvažoval, co za ně pořídí a jak znova počne pracovati a hospodařiti, aby uhájil aspoň bídné živobytí.

Už také měl v hlavě hotový rozpočet, jak si najme světničku s malou stájí, částí stodoly, půdy a sklepa, jak si najme asi tři korce a koupí krávu, kterou naučí tahat. Pamatoval při tom i na nezbytnost, že musí krmiti, pásti a uklízeti krávu sám, že si musí sám býti kuchařem, že sám si musí stláti postel a zametati světnici, ale smiřoval se odhodlaně i s tím.

Při tom všem ani ho nenapadlo vzpomenouti, že syn jeho Petr by mu mohl něčím přispěti. V duši jeho bylo pevně zakotveno přesvědčení, že jenom rodičové mohou pomáhati dětem, nikoli však děti rodičům.

Když však po návratu do Čech opět se shledal se synem, mladý Martinec již v prvé chvíli vyzvídal a zkoušel otcovy plány. Staroch vypravoval, co má v úmyslu podniknouti se zbylými dvěma stovkami, a vzdychl si při tom:

„Škoda, že jsem neměl ten rozum na podzim, nebo že mi nezbylo aspoň sedm, osm set zlatých, u nás by byla teď hezká příležitost zase něco koupit.“

A jiskře očima, Petr už vyndaval sto zlatých, uspořených za sedm prvých měsícův, co dostával služné, a prohlásil, že mu bude možno opatřiti v brzku ještě čtyři nebo pět set.

Starý Martinec upřel na něho překvapené zraky. Byl v nich lesk nedůvěry a zároveň i světlo radosti, že má hodného, upřímného syna.

„A prosím tě, co myslíš, snad mi to nechceš dávat?“ pravil trochu drsně vida, jak syn před něho klade deset z brusu nových, schválně vybíraných desítek.

„Proč bych vám nemohl dát tu maličkost, ani nevíte, jak snadno jsem to ušetřil. Mám se dobře, bytu, paliva, světla neplatím, lehko spořit.“

„To by tak bylo, to by tak bylo, aby tatík bral od dítěte!“

Petr už znal s té stránky svého otce, i obrátil nabídku svou jinak.

„Inu, nechcete-li, abych vám dal z lásky, tedy vám půjčím.“

„To už by bylo něco. Mám se dlužit od cizího a cizímu platit úrok, proč bych nemohl od tebe? Ale ne tak zhola, dám ti úpis na to.“

Petr se usmál a souhlasil se vším, co otec uznával za nezbytné a dobré. Věděl, že jinak opět by se potkával u něho jenom s odporem.

Pak obrátili hovor na ostatních několik set. Mladý Martinec vypravoval, že má ve Skalici známého, který mu je zajisté půjčí, neboť už nejednou se mu nabízel, aby jen se neostýchal a přišel, kdyby potřeboval.

„Prosím tě, hochu, snad to není žid?“ honem mu vskočil do řeči otec.

Syn se zarazil, trochu se začervenal, ale pak zavrtěl hlavou.

„Dej pozor,“ pokračoval starý muž, „máš nejlepší příklad na mně, jak jsem pochodil, když jsem se obrátil k židovi o pomoc! Jen to ne, to ne! Kde pomáhá žid, tam už je bezpečná zhouba, já mám o tom zkušenost! Raději se živit kůrkami, raději se plahočit nebo pojít, než to!“

A Petr tedy lhal, že onen známý, ke kterému se chce obrátiti o půjčku, jest kollega z továrny, který kromě přátelské ochoty má také ještě dosti peněz.

Otec konečně tedy přijal i tuto nabídku, ovšem s podmínkou, že on bude dlužníkem, a podepíše-li Petr dlužní úpis nebo směnku, že on při tom bude ručit.

„Neboj se, hochu,“ vykládal synovi, ačkoliv ten neměl žádného strachu, „to nebude tvůj, ale můj dluh, a jsem ti dosti vděčen, že mi to sprostředkuješ. Jen hleď, aby úrok nebyl veliký, a vše dobře vyjednej, nu, máš obchodní školu, tedy tomu rozumíš líp než já. A kdyby někdy ten pán potřeboval peněz zpět nebo tě chtěl uhánět, hned piš, a obstarám je, třebas bych měl zase všecko prodat, jen abys neměl žádnou mrzutost. A tobě zatím zaplať Pán Bůh za to!“

Petr Martinec pak jel domů a ještě ten den navštívil žida Frieda, který měl ve Skalici kupecký krám a zároveň také hospodu.

Fried byl měkký jako máslo a vyslovil největší potěšení a ochotu, když Martinec začal o půjčce. Avšak když mladý muž na otázku obchodníkovu, kolik bude potřebovat, řekl pět set, Fried se vrtěl a ošíval.

To prý jest trochu mnoho, na mou věru. Služné pana praktikanta prý dosud není takové, aby lehce sneslo půjčku pěti set zlatých.

Martincovi se svíralo hrdlo studem a úzkostí při tom vyjednávání. Teprve nyní vzpomínal na výstrahu otcovu, ale již bylo pozdě, ubezpečil otce, že mu obstará půjčku, a teď nemohl couvat.

Vypravoval Friedovi, nač potřebuje peněz, a tu obchodník stával se opět povolnějším. Posléze tedy slíbil, že v několika dnech obstará žádaných pět set, zatím však aby mladý muž opatřil směnku, podepsanou také panem otcem.

„A jaké budou podmínky?“ osmělil se optati Martinec.

„Nu, to jest jednoduché — jaké jsou pravidelně v takových případech? Půjčka bude na půlletní směnky a na pět procent.“

Petr Martinec si oddychl.

„Jest to přece jen nějaký poctivý člověk,“ odcházeje myslil si o Friedovi, „pět procent jest úrok velmi svědomitý, sotva bych byl lépe pochodil u křesťana. Ovšem Fried trochu se zdráhal, ale není divu, jest obchodníkem a chce míti jistotu, tak se to musí dělat, aby někdy snad nepřišel o své peníze.“

Za tři dny přinesl směnku se svým i otcovým podpisem a byl nemálo potěšen, neboť otec mu napsal několik řádkův, obsahujících pochvalu, že opatřil peníze na slušný úrok a že se o to postaral tak brzo.

Fried jen zběžně mrkl na směnku a šel do skříně pro peníze. Pak před nesmělého Martince vyrovnal do řady čtyři sta padesáte zlatých.

„Tak, prosím, pane adjunkt,“ pravil dopočítav, vzal směnku a usmíval se sladce.

Mladý muž, nazývaný adjunktem, překvapeně podíval se na obchodníka. Myslil, že Fried se zmýlil, vyplativ o padesáte zlatých méně, než na kolik zněla směnka.

„Děkuji, děkuji,“ řekl rozpačitě, „ale prosím, není-li to mýlka — směnka jest vydána na pět set.“

„Ano, docela v pořádku, pane adjunkt, směnka je vydána na pět set. Za rok jsem si dovolil strhnouti úrok, při takových obchodech jest zvykem platiti úrok předem — nu, měl jsem si vlastně strhnouti jen pět procent za půl léta, jak zní směnka, ale odpusťte, nemohl jsem víc sehnat, než těch čtyři sta padesát, máte tedy zaplaceno deset procent za celý rok. Za půl leta při obnovování směnky aspoň nebudete musit

ničeho platit — nu, věřte, pak vám to bude taky dobré. A zdráv užil toho kapitálu, pane adjunkt!“

Petr Martinec už mlčel a byl všecek zardělý hanbou a nesnázemi. Třesoucíma se rukama skládal rozložené bankovky a tiše se poroučel Friedovi, který najednou se mu zdál o hlavu větším, než byl před půl hodinou.

Teď už rozuměl, že má půjčku skutečně na pět procent — ale půlletně! A tento kurážný Petr Martinec, který veleobratně dovedl dobývati půjček na staré Jandové, který dovedl vymámit půjčku i na lidskou lebku, který měl v oči bijící výstrahu v neštěstí svého otce — neodvážil se říci ani sebe menší námitky a jen kývl hlavou, aby Fried nemyslil, že byl tak hloupý a domníval se, že může dostati půjčku na 5percentní roční úrok! Ale všechno se v něm chvělo trpkostí a sklamáním.

Teprve když si vyžádal zálohy na služné, sehnal tak úplných pět set zlatých a když zapečetil peníze a donesl je na poštu, trochu se mu uvolnilo. Uvažoval o tom klidně a na konec dospěl k chladnokrevnému přesvědčení, že sice se mu podařilo najíti půjčku na veliký úrok, ale že toho nikterak nemusí litovati, prospěje-li půjčka v tom poměru také jeho otci.

Avšak následky Martincova dlužnictví objevily se i jinak. Brzo navštívil ho Fried a zval ho, aby opustil kuchyň skladníkovu a stravoval se v jeho hostinci. Doufal prý, že pan adjunkt tak učiní hned po přijetí půjčky, neboť on, Fried, prokazoval mu půjčkou zvláštní ochotu v naději, že se stane v jeho hostinci každodenním hostem, avšak pan adjunkt jakoby se hněval, jakoby ho za půl leta už ani nechtěl potřebovat.

A jindy kurážný Petr Martinec, obávaje se, aby Fried po půl letě nezamítl obnovení směnky, přestal choditi k skladníkovi na obědy po dvacíti osmi krejcarech a obědval od té doby v hostinci Friedově po čtyřicíti, k čemuž musil píti vždy dvě sklenice piva, ačkoliv u skladníka byl zvyklý vodě, neboť po pivě, jak se tam vždy vymlouval, býval po polednách tuze ospalý.

Za nedlouho nastala nutnost docházeti do hostince Friedova také na večeře, kupovati z jeho krámu drahé látky na oděv — a již ubohého, dobrého úředníčka unášel nepřemožitelný proud dluhův a dloužkův a hrozil ho utopit.

Prožil dvě dlouhá léta hrozných nesnází a úzkostí. Nezůstalo jenom při dluhu pěti set zlatých, brzo Martincovo služné nestačilo na vydání, která mladý muž musil činiti ve Friedově krámě a v hostinci. Rychle vzrůstal dluh nový, a když dosahoval padesátky, Fried požádal o jinou směnku na sto zlatých s lichotivým podotknutím, že ostatek pan adjunkt zajisté si doběře ať už v podobě zboží v krámě, nebo v podobě předražených obědův a večeří.

V tom čase Petr Martinec jenom zřídka si dopisoval s přítelem Janem Živným. Medik byl vychovatelem už zase v jiné rodině, ale od svého rozloučení z Pražských studií oba přátelé ještě se neviděli. Působiště jejich byla příliš vzdálena, a neměl-li snad Živný dosti kdy, aby navštívil druha svého, neměl k tomu Martinec už nikdy dosti peněz.

Ale Živnému nikdy ani slovem se nezmínil o svých hmotných rozpacích, aby snad ten dobrý hoch se nedomníval, že tak chce odvolati pomoc, kterou mu dříve nabízel. Jak Martinec nyní byl povděčen tomu, že medik nepřijal jeho nabídky! Co by si byl nyní počal, kdyby měl při svých dluzích posílati ještě za svým přítelem měsíčně jenom osm zlatých, mizerný peníz, s nímž na počátku své služby nevěděl kudy kam?

A tak zatím se stalo, že na konec čtvrtého půlletí, když směnky Martincovy dospívaly k placení, obchodník Fried, který kdysi byl uctivý i úslužný, a nyní najednou byl pánovitý a tvrdý, oznámil svému dlužníkovi, že tentokráte nebude možno obnoviti ani směnku novou na dvě stě, ani směnku starou na pět set, na které jest zároveň podepsán i pan otec.

Ubohý mladý muž umíral strachem, co si počne, jak vyvázne z té propasti. Otec mu sice pravil, aby se obrátil jen k němu, kdyby ho věřitel uháněl, ale jak se může k němu obrátiti a přiznati se, že nedbal prosby a výstrahy jeho, že ho přelhal, že se zadlužil ještě sám mimo ten prvý velký dluh?

Přemýšlel všelijak, lámal si hlavu, kde by mohl najíti ještě spásu, ale mozek jindy čilý a bystrý nevymýšlel rady ani východu ze záhubné propasti. Nebylo ani pomyšlení, aby se uchyloval k svému otci o zachránění. Kdyby se bylo vedlo otci aspoň trochu dobře, snad by se byl odvážil ho poprosit.

Avšak starý Martinec v zakoupeném majetku dělal celý rok den co den jenom nádenníka s tím rozdílem, že nádenník za tak těžkou práci by se měl lépe než on. Než přece každého půl léta při obnovování směnky zasílal synovi úrok půl třinácta zlatého a kromě toho tři zlaté z jeho vlastního sta zlatých. Žil v klamu, že Petr tomu svědomitému věřiteli stále platí také pětiprocentní úrok ročně.

Netušil, jakými syn jeho hyne nesnázemi. A věřitel nechtěl uleviti, byl neoblomný a studený jako kámen, a usmíval se při tom jizlivě a vítězně! Jen s tím chtěl souhlasiti, aby Martinec zaplatil starou směnku a na novou směnku aby dal sto zlatých — nu, zůstane sice ještě dluh sto zlatých, ale jestli pan adjunkt svolí, aby u pokladny v cukrovaru si vybíral jeho služné a bude-li dále u něho kupovat, obědvat a snídat — nu, pak se smiluje a počká zatím aspoň těch sto zlatých!

Ubohý dlužník tedy přemítal i uvažoval dále, a ačkoliv hlava jeho bezvýsledně se namáhala, přece nemohl věřiti, že Fried by byl s to, aby uskutečnil svoji poslední hrozbu — že bude psáti druhému dlužníkovi, starému Martincovi, jestli se synovi jeho nepoštěstí sehnati peníze.

Několik dní před vypršením platební lhůty Petr Martinec ještě se odhodlal navštíviti Frieda, nedal-li by se uprosit. A obchodník jen chladně pokrčil ramenoma:

„Není možná, pane adjunkt, potřebuji peněz a kdybych jich nedostal, měl bych velikou škodu. Ale proč se staráte o to tak tuze? Psal jsem už panu otci. Když dovedl bráti takové peníze, ať se taky stará trochu."

A zdrcen, slep a hluch Petr Martinec opouštěl hrozného obchodníka. Už tedy se stalo, čeho nejvíce se obával, již ubohý ustaraný otec ví

všecko! Co jen nyní má učiniti? Má mu psáti, má se mu omlouvati, má ho prositi, má mu, ať bude psáti to nebo ono, přece vším tím jenom říci: tys byl příčinou tohoto dluhu starého i nového, pro tebe tolik zkouším a trpím?

Učinil ještě tu a tam pokus vydlužiti si peníze, ale bez výsledku, Ten, kdo by snad měl dobrou vůli pomoci, neměl peněz, a kdo mohl, nechtěl. Ovšem, kdo půjčí chudému úřednickému praktikantovi snadně šest nebo sedm set zlatých?

Co tak sklíčen a v úzkostech Martinec vzpomínal na svého otce, obdržel od něho dopis. Hrozný, nezapomenutelný dopis, a v něm sedm set zlatých. Už tušil všechno, co se stalo, ještě než přečetl psaní. Otec honem hledal kupce a prodal svůj majetek, na kterém v potu tváří pracoval a živil se na nuzném sklonku života. Byla to pro Petra Martince záchrana, ale pro otce jeho hůl žebrácká. Než když četl list, psaný starým, třaslavým rukopisem, dozvěděl se hroznější zprávy:

„Milý synu!

Před týdnem jsem dostal upomínku od našeho věřitele, a zde Ti posílám sedm set zlatých, abys mu zaplatil všechno, můj i svůj dluh. Nezapomeň, aby Ti vrátil směnky. Jsem rád, že jsem našel kupce, který mi hned mohl vyplatiti smluvenou cenu, 720 zlatých, více jsem nemohl utržit. Těch ostatních 20 zlatých ponechávám si zde, aby tu něco zbylo na pohřeb. Neboť, milý synu, jest už svrchovaný čas, abych šel za Tvou matkou a sestrou. Už tu není pro mé místa. Jsem stár, síla jest pryč, tělo jest uštváno a nemocno, nedovedlo by se uživit. A od Tebe nemohu žádati, abys se mne ujímal a živil ničemného starocha, byla by to hořká sousta pro mne, ačkoliv z tohoto dluhu vidím, jak mě máš rád. Vidíš, neměl jsem od Tebe přijímati takovou oběť. Měl jsem spoléhati jen na sebe a nevrhati do neštěstí své dítě.

Ten osud se musel naplnit. Upír chce píti krev — ať ji tedy má! Až budeš čísti tento dopis, lichvář bude napojen mou krví, a Ty ho ještě upokoj penězi. Odpusť mi, jestli Ti dělám hanbu, musí to být. Děkuju Ti za všecko, Bůh Ti odplať starosti a lásku, kterou Jsi měl ke mně. A prosím Tě naposledy: Buď hodný, jako Jsi byl až dosud — a chraň se těch upírů, kteří přivedli do hrobu i Tvého otce!“

Petr Martinec rychle sbíral rozptýlenou přítomnost ducha. Četl a četl znova dopis, bude-li mu snad přece méně hrozné rozumět, ale ty křivé, chvějící se řádky byly příliš zřetelné, aby mohl ještě pochybovat.

Strojil se tedy, že nejbližším vlakem se vydá k domovu. Snad starý otec ještě nevykonal svého děsného předsevzetí, snad synovi se podaří ho zachrániti, přemoci jeho otcovskou hrdost a přesvědčiti jej, že jest také možno, aby otec přijímal vděčné dobrodiní od svého dítěte.

Ale před samým odchodem na dráhu došla ho z domova nová zpráva. Tentokráte již mu oznamovali, že starý Jan Martinec jest mrtev. Podřezav si žíly zahynul na poli, které před odjezdem do Ameriky bývalo jeho majetkem. Vykrvácel na mladém bujícím žitě, které slibovalo jiným chleba, na tom obilí, o kterém vypravuje legenda, že vyrůstajíc z matky země rdí se krví nešťastného Abela, jenž byl na něm ubit svým bratrem Kainem.

Už tedy bylo pozdě, Petr nemohl zadržeti smrt, zastaviti otcovu starou krev, tekoucí na ukojení lichvářského upíra.

Žena továrního sluhy, která mladému Martincovi uklízela, uslyšela té chvíle z jeho bytu divné, nepovědomé zvuky. Zdálo se jí, že to jest štěkot mladého psa, naříkajícího tesknotou.

A myslíc, že pan praktikant opět si opatřil nový oběžný kapitálek, který jako stůl má sice čtyři nohy, ale běhá a štěká, s úsměvem na širokých červených tvářích, na rtech majíc nějaký žert, zvědavě otevřela k němu dvéře.

Avšak honem tiše zavírala, a úsměv hned jí zmizel s překvapeného obličeje.

Petr Martinec, podpíraje si dlaněmi skloněnou hlavu o žlutý nepokrytý stůl, vyrážel ze sebe křečovitě ty hlasy, které se zdály ženě sluhově směšné, dokud nevěděla, z koho vycházejí, a které jí byly nyní tak nesnesitelně strašné, že raději utíkala od Martincova bytu, aby jich nemusila slyšet, neboť jí probodaly sluch a bolestně vnikaly až do měkké duše.

Mladý muž si ulevoval pláčem, který z počátku byl tak náhlý a veliký, že mu nestačily oči ani hrdlo. Pak po bouři přišla úleva a ukojení.

Omyl si uplakané oči a oslzený obličej, vnutil se do vážného klidu, několikerým hlubokým vzdechnutím nabral do své hrudi čerstvého vzduchu, načež rovnou šel k židovi s penězi.

Zaplatil všechno, ačkoliv překvapený obchodník, už zase ohebný a vláčný jako vosk a skorem až pokorně úslužný, ho prosil, aby si ponechal aspoň stovku na nový dluh a byl i dále v jeho hospodě denním hostem. A již také sliboval menší ceny a lepší obsloužení.

Než Martinec ho stručně odbyl a hrdě, vědom své vrácené nezávislosti, žádal za vydání směnek. Když je přijal, políbil na jedné z nich otcův podpis a pak je spálil, jakmile vyšel ze židových dveří.

Potom jel do svého rodiště vyprovodit otcovy mrtvoly ke hrobu a ujat se nepatrného dědictví, které tam ještě zbývalo jemu jedinému, jenž žil z celé vymřelé rodiny.

A když po dvou dnech opět se vrátil do Skalice, už to nebyl týž čilý, smějící se mladý muž, který studoval v Praze s Janem Živným. Za ty poslední dny stala se v něm veliká změna. Tíseň, kterou nebylo možno ničím odstraniti, ulehla na jeho všechnu bytost, a ta tam navždy byla jeho dosavadní svěží, pružná mysl, ta tam byla bezstarostnost a veselý smích našeho dobrého, upřímného Petra Martince.

Po některém čase opět poněkud se vzpamatoval. To, co hrozného ho potkalo, bylo sice kruté, ale nedovedlo ho úplně zkrušit a zlomit. Ještě v sobě cítil schopnost k životu. Martinec byl povahou, která snadno nepodlehne. Tím, co v minulých dvou letech vytrpěl, nebyly potlačeny jeho snahy za životním cílem, ještě nepozbyl svých nadějí a plánův.

Zpytoval, jaký účinek může míti jeho nedávná zadluženost a násilná smrt otcova na jeho další život. Dospěl k výsledku, že žádný zlý, leda trpkost. Ale tu trpkost vyváží zase zkušenost, které zatím nabyl a která mu zajisté bude prospěšnou v životě.

V tom šeru posledních dvou let zjevovala se mu toliko jedna výčitka, že lhal, zatajuje otci svému, od koho mu opatří půjčku a že tak, třebas proti vůli své a proti nejlepším úmyslům, přivedl svoje hmotné nesnáze a otcův konec. Uvažoval, nebyla-li to pouze náhoda, která si s ním zahrála tak krutě. Byl-li hříčkou náhody, nemá, proč by se ještě znepokojoval a trudil. Vědomí, že příčina oněch neblahých událostí netkvěla v jeho bytosti, mohla mu zase vrátiti někdejší spokojenost a mír.

Ale v těch úsudcích rozum jeho byl stále nejistý a v rozporu. Byla to skutečně jenom náhoda? Anebo to způsobil přece jen vlastní vinou? Kdo byl více zodpověden, on anebo jeho nešťastný otec?

Něco mu pravilo, že památka otce jeho, který se pro něho obětoval, žádá, aby přijal na svá bedra vědomí aspoň částečné viny a nesl je odhodlaně životem. Něco ho přesvědčovalo, aby už nežil tak bezstarostně a sobecky, jak kdysi líčil svému příteli Živnému, když tento byl opilým Sychrou urážen ve svých nejútlejších citech. Žíti jen pro dobré bydlo, pro dobré sousto, pro všední požitky — nikoli, to nemohlo býti cílem ušlechtilého života, třebas v tom nebylo zjevné špatnosti, jak ještě přede dvěma lety rozumoval.

Ale pro co měl vlastně žíti, kam směřovati svými snahami, po čem ještě bažiti než po dobré, střízlivé službě? Ano, Živný má před sebou široké pole činnosti, na němž může rozpínati svoje nadšené peruti, ale co může podnikati ubohý spoutaný úředníček, jehož ustavičnou prací jest pouze prosaická spousta obchodních cifer?

Teprve teď chápal a rozuměl snění a idealním tužbám svého přítele. Teď také rozeznával dva světy, na kterých může žíti člověk. Teď ten druhý vyšší svět, k němuž lpěl Živný, mohl býti Martincovi nejlepší útěchou, při jeho síle a energii mohl ho obroditi a spasiti, ale ubohý účetní praktikant nenalézal cesty, po které by se dostal do toho jiného, duchovního světa.

Tak Petr Martinec přemítal a potácel se sem a tam. Zdálo se mu, že tone v tom spodním, kalném vzduchu, o kterém kdysi hlásal Živnému, že jest přirozeným a nejlepším k rozumnému dýchání, že jest ho člověku potřebí právě tak, jako šatův a obuvi.

Avšak přece ještě sebral sílu a chtěl se vzchopiti k odporu proti vlnám všedních, tupých poměrů, které ho oblévaly.

V cukrovaru se mu znelíbilo. Už tam neměl tak srdečných přátel, jako na počátku své služby. Všude mu dávali na jevo upjatost. Nejdříve jeho pokořující odvislost od Frieda vzbudila nelibost jeho představených, a naposledy, když se vyprostil ze jha židovského, kde kdo ukazoval zase na neobyčejný, násilný skon jeho otce. Zejména ústa lidu dělnického záhy vybájila mezi smrtí starého Martince a mladým úředníkem až ku podivu děsnou souvislost, a netajila toho před ním.

Podařilo se mu dostati místo ve sklárně v západních Čechách. Ke konci libého jara, vyhýbaje se mnohému loučení a oznamuje změnu sídla svého toliko jedinému příteli Janu Živnému, který tou dobou již se vrátil ke studiím, stěhoval se tiše ze Skalice v nový domov.

IX.

Jan Živný mezitím učil synka notářova klassickým jazykům, a aby jeho povinnosti vychovatelské nebyly příliš jednotvárné, střídal latinu a řečtinu občas také s českou mluvnicí a němčinou, kteréžto předměty byly zase kamenem úrazu obou studentíkových sestřiček.

Ale medikovi se dařilo v novém povolání. Dovedl vzpružiti pilnost hochovu i dívek tou měrou, že všichni tři přinášeli ze školy dobrá vysvědčení, a největší pochvalu i uznání páně notářovo získal si na konec školního roku. Tenkráte vysvědčení všech tří dítek byla tak skvělá, že pan notář s úsměvem oznámil Janu Živnému, že nyní snad už dítkám nebude potřebí vůdčí ruky vychovatelovy a naopak, hochovi prý bude svědčiti více samostatnosti, proto propouštěl medika ze svých služeb s milostivým svolením, že může opustiti rodinu jeho třebas až po prázdninách.

„Ať ten student taky ví, co jsou dobré časy!" myslil si při tom blahosklonně.

Ale ten student zachoval v sobě ušlechtilou vrozenou hrdosť a hned se staral o jinou kondici. Náhoda mu přála, že právě v novinách, které pan notář odebíral, někdo hledal dvěma hochům vychovatele, a Jan Živný nelenil a již si psal o to místo.

Obratem pošty došla ho následující odpověď:

Velectěný pane!

Chcete-li se tedy smilovati nad dvěma neposednýma chlapci a nelekáte-li se samoty, neboť sousedy naší Lhotky jest s jedné strany toliko les a s druhé strany zahrada a pole, budete nám vítán. V tom případě prosím o laskavou zprávu, kdy přijedete, abych Vám mohl poslati naproti na stanici povoz.

O honoráři se dohodneme osobně, až přijedete. Těšilo by mě, kdyby se tak stalo třebas hned, jak Jste napověděl ve své ctěné nabídce. Nebude hochům na škodu, když o prázdninách poněkud vyzkoušejí Vaši přísnost nebo shovívavost, a aspoň Vám se u nás spíše zalíbí, přijdete-li za mladého léta a nikoli až v pošmurném podzimku.

Zatím se Vám poroučím, a těše se na Vaši zprávu, jsem

Vám oddaný

Jiří Havel.

Ve Lhotce, dne 20. července 1881.

Téhož dne, když dostal Havlův list, vychovatel poslal už souhlasnou odpověď, a o dva dny později loučil se s rodinou notářovou, vida smích jásajícího studenta a pláč obou děvčátek. Avšak odjížděl ode všech snadně, nic mu z té rodiny nepřirostlo k srdci.

Jako před rokem touž dobou odjížděl z Prahy na prázdniny ke své mamince, tak jel i teď plochami zrajícího obilí, kvetoucích jetelův a sklizených luk, tak i nyní míhala se před jeho očima štíhlá topolová a ovocná stromořadí, jako strnulá v palčivém červencovém slunci.

Kdež loni touto dobou tušil, co se stane v několika nedělích! Tehdy neměl ani zdání, že jeho maminka za nedlouho umře, a on že musí zanechati studií a státi se vychovatelem.

Nu, nebylo tak zlé to vychovatelství. Měl se u notářů dosti dobře, u dětí hned na počátku vzbudil náležitou úctu i respekt, nikdo se nepletl do jeho vychovávání, a při tom všem z dvacítizlatového měsíčního honoráře uspořil si za prošlých deset měsícův sto padesáte zlatých, nepřestávaje při tom býti čistotným, vždy vkusně oděným švihákem.

A vsedaje po polednách na konci své jízdy drahou do čekajícího kočáru páně Havlova a dovídaje se od vyholeného kočího, že do Lhotky pojedou dobrou hodinu, Živný cítil najednou mnohem větší spokojenost než dosud. Počítal tou hezkou cestou, s níž bylo viděti pole, lesy a vlny nedalekých ladných pahorkův, že snad za rok, bude-li i tento druhý stejně příznivý, zahospodaří si dalších sto padesáte zlatých, a že pak snad by již mohl vrátiti se k svým opuštěným lékařským studiím.

Ačkoliv byl vždy povahy více idealní, přece v této utěšené míře dovedl dobře chápati realismus venkova, který se mu jevil na pastvách podél cesty, na žertech potkávajících ho venkovanův, na frkání koní a čpavém zápachu vozkovy dýmky, a přece také mysl jeho mohla se ustavičně zaměstnávati otázkou, jaký asi dostane od Lhoteckého statkáře vychovatelský honorář? Ano, ba právě, bude-li si moci v budoucím roce uspořiti zase sto padesáte zlatých, bude moci směle dokončiti studie. Vždyť má ještě upřímného Petra Martince, který mu pomůže, kdyby přece snad potřeboval přispění.

Živný netušil, že jeho přítel ve Skalickém cukrovaru zatím již úpí pode jhem Frieda, že osud ho určil za oběť lichvářskému Molochu, tomu ještěru stokráte horšímu draka z pohádek, neboť tento spokojoval se občasnou panenskou obětí, ale zlobůh lichvy a podvodu jest nenasytný stále a musí býti živen zlatem, potem, hladem jiných a ještě k tomu lidskou krví.

„A je-li pán z daleka?“ ptal se obstárlý kočí, obraceje k medikovi obličej, na němž teprve nyní vychovatel si všiml, že má jedno oko svraštělé a zavřené. To bylo příčinou, že kočí, aby viděl na mladého muže, musil k němu obraceti celý obličej a hodně při tom se otáčeti na svém kozlíku.

Jan Živný mu jmenoval Kostelec a kraj, kde bylo jeho rodiště, a kočí, jako by rozuměl jeho pohledu, upřenému na prázdný oční důlek, spustil:

„To oko jsem ztratil v mládí, nebylo mi ještě ani dvacet let —“

„Na vojně?“ přerušil ho mladík.

„I ne, nebyl jsem vojákem, ale to byla právě příčina, proč jsem na né oslepl. Tenkráte ještě vrchnost vypisovala mladíky k odvodu. Měli jsme statek, a ačkoliv nás bylo dětí několik, nechtělo se mi na vojnu. A měli jsme krásné mladé prasátko, radost se podívat, krotké bylo jako kuře, a běhalo za mnou, krom té drahé duše, všude jako pes. Otec si tedy vzpomněl, že to prasátko donese panu vrchnímu, abych nemusil na vojnu. Nu, bylo dobře, pan vrchní přijal prasátko a vzkázal, abych se ztratil z domu na některý čas, dokud nebude po odvodě. Ale mně se nechtělo z domova a hrozně se mi zasesklo po prasátku. Bylo mi tuze úzko, když jsem si vzpomněl, že je pan vrchní zabije a sní. A tak, nevím jak mne to napadlo, rozhodl jsem se, že je panu vrchnímu zase ukradnu. Do zámku bylo jenom čtvrt hodiny, znal jsem stranou dobře dvoreček i chlívek, kde bylo prasátko zavřeno — inu, vydal jsem se

tam v noci. A věřte mi, pane, jak jsem otevřel chlívek a tiše mlaskl a zašeptal, prasátko hned mě poznalo a už samo lezlo za mnou z chlívka. Ale pak, když jsem skrčen prolézal děravým plotem z ohrádky, čert tam nastrčil vidle nebo podávky — nu, oko bylo najednou pryč, pane, a nepřeju vám cítit takovou bolest!"

„A což prasátko?" ozval se medik, když kočí se zamlčel.

„Už jsem si ho ani nevšiml, ale když jsem s nářkem přiběhl domů, teprve jsem shledal, že přiběhlo se mnou. A můj pane, naši se báli, aby se pan vrchní o ničem nedověděl, a zabili prasátko tajně ještě té noci. Než se mi oko trochu zahojilo, prasátko bylo už dávno snědené. Proto vždycky každému říkám: Jenom na světě dobře dělat, a člověk nemusí se bát strachu a neštěstí."

„Ba, ba," přisvědčoval Živný a spokojeně se protáhl na kyprém sedadle. Dobrodružství vozkovo, ačkoliv stálo mladé lidské oko, přivedlo ho do veselé míry. Slunce již se nížilo, parno ochabovalo, a medik plnými doušky pil svěží, zdravý vzduch, nasycený vůní trav a klasů, vlnících se na polích.

Byl mnohem zdravější a silnější než před rokem. Údy jeho poněkud zmohutněly, svaly ztuhly, tváře přijaly zážeh venkovské červeni. A plíce, tento stroj života, oddychovaly pružně a lehce. (Pokračování.)

Jájce,

sídlo posledního krále bosenského.

Z bosenských cest Ludvíka Kuby.

(Dokončení.)

ned brány, jižní, kterou jsme vešli, i severní, kterou se z vlastního tak zvaného náměstí (věcně však vzato: dlouhé ulice) vyjde, jsou prastaré stavby, tím zajímavější, čím jednodušší . . .

Poblíže jižní brány vypíná se krásná památka stavitelsví italského, zmíněná již věž sv. Lukáše. Patřila kostelu latinskému a spadá vznikem svým jistě v tutéž dobu, jako vznik města, do st. 14. O ní dosti se bájí, v historii i v ústech lidu. Lid vypravuje, že Turci, když byli města dobyli, utvořili z ní džamii (tur. svatyni), ale poněvadž odtud odnesli tělo svat. Lukáše, vyhořela jim tolikráte za sebou, že je to posléze omrzelo, a oni nechali vše ladem. V historii opět se čtou jiné různé hlasy. Dle některých prodala tělo světcovo Mara, manželka posledního krále bosenského Štěpána Tomaševiće, Benátčanům, a dle jiných se to vše stalo jen na pohled, aby Benátčané měli záminku posílati do Bosny peníze (na pomoc proti

Turkům). Na každý způsob je věž tato jednou z nejcennějších stavitelských památek bosenských vůbec, jak svým věkem, tak i přesně italským slohem, a dodává Jájcům zvláštního rázu vůči ostatním městům bosenským a hercegovským. Jinde totiž skoro vesměs dominují minarety, v Jájcích však věž sv. Lukáše propůjčuje městu vzezření křesťanského — ačkoliv je ve skutečnosti mezi domy všecka zastavěna a skoro nepřístupnou učiněna.

Nedaleko nad ní jsou pověstné katakomby, jež v ledačem osvětlily dějiny bosenské, ale v náhradu i mnohou záhadu opět dějepiscům a starožitníkům k luštění předložily. Zajímavé jsou náhrobní kameny, na nichž přes původní kříže učiněny půlměsíce a hvězdy. Záhadnou je místnost, kde nalezáme malou prohlubeň, upravenou tak, jako by tu měl někdo seděti. Lid vypráví, že zde bylo vězení a že tu opravdu byli přikováni vězňové. (Více o tom viz v „Zemaljskem Glasniku" sarajevském.)

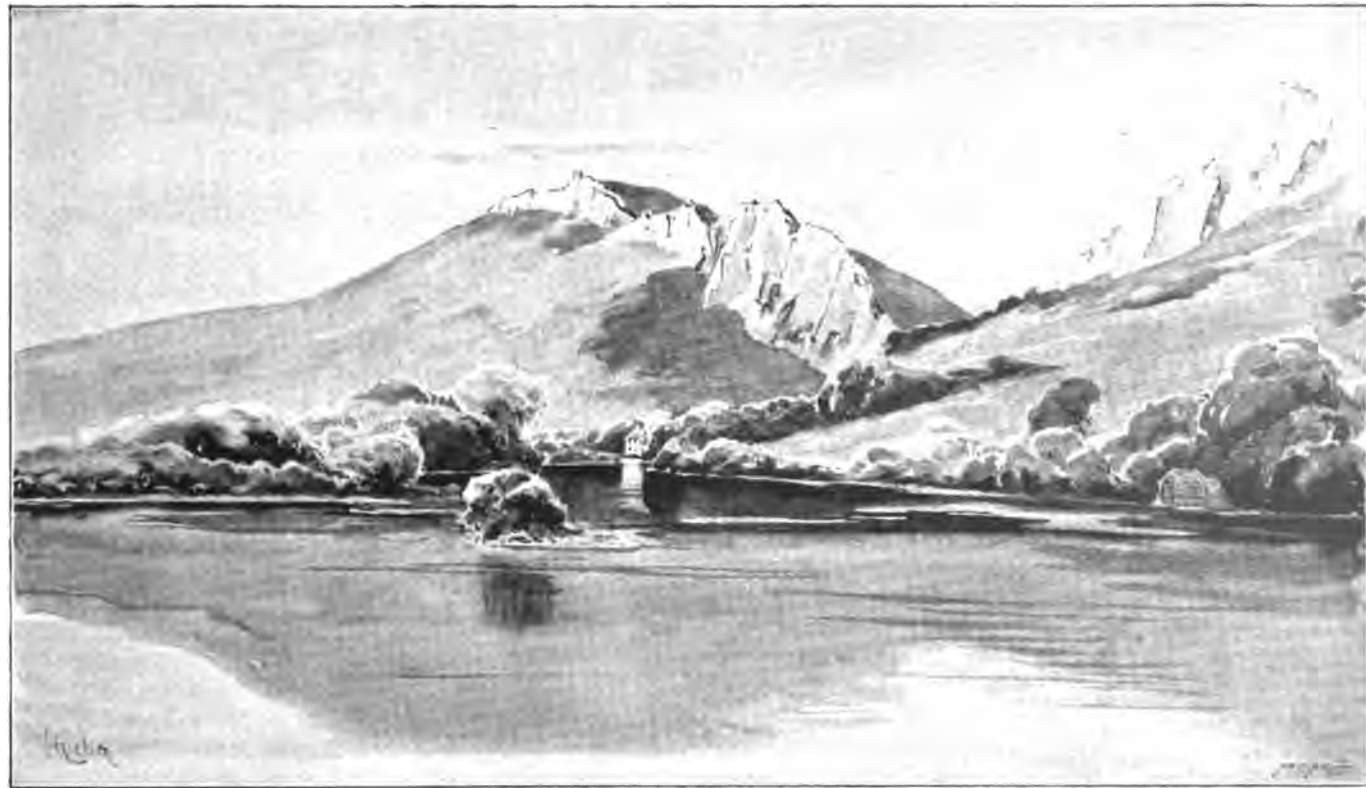
O něco výše nad katakombami strmí šedé stěny starobylého kastelu jájeckého. Není tu nijaké věže, je to pouze mohutný čtverhran hradební, ale právě proto vzezření celých Jájců tak mohutně působí, že žádné drobnosti celkovou obrovskou jejich formu netříští. Na straně západní jest polorozsutý portal s benátským lvem v čele. Na hradě mimo několik domků pro vojáky, z nichž jen pranepatrný počet tvoří stráž hradu, nenalezá se pranic. Jako pamětihodnost ukazuje se hluboká studně, jež za okupace byla plna Turků, kteří raději tam poskákali, než aby byli padli do rukou Rakušanů.

Rozhodně studna tato budí tklivé upomínky okupační. Okupace patří sice dnes už historii, ale jen formálně. Ve skutečnosti se dosud nikdo neodvážil na nestranné a nezaujaté posuzování a zkoumání. Zprávy očitých svědků bosenských se trochu rozcházejí s panujícími u nás náhledy, zejména pokud se týče rozměru povstání a jeho skutečného původu. Jisto je, že Andrassy troufal si obsaditi Bosnu i Hercegovinu jedním praporem vojáků, jisto je, že begové zdejší nebyli nikdy pro sultána nadšeni a jejich touha po autonomii zemské byla po staletí cary tureckými násilně krocena. Jisto je, že původně proti Rakousku nebylo zaujetí, a že odpor byl uměle způsoben se strany, odkud by se toho bylo možno nejméně nadíti. A konečně je jisto, že skutečný odpor kladly jedině posádky tureckého vojska, asijští askeři, kteří právě zde v Jájcích počtem 700 se skupili a neočekávaný a vskutku hrdinský odpor rakouskému vojsku kladli. Turecký voják je všady nepřítelem ctěn jako hrdina, a v Jájcích pověst ta byla potvrzena. Padnouti do jednoho je heslem všech, a komu se to nepodařilo v boji, uchránil se před zajetím, jak už řečeno, sebevraždou. Zde v Jájcích byl také opravdový, skutečný a nelíčený odpor vlastně přemožen. Vše ostatní bylo dílem agitace.

Pohled z kastelu vybaví nás z úvah těchto. Nabaživše se skvostného panoramatu, poučujeme se o rozloze města.

Vidíme, že se zřetelně rozpadá ve tři díly. První a hlavní rozložen je na kopci pod pevností, a druhé dva jsou vlastně předměstí, a sice jedno na východ na opačném břehu Vrbasa, a druhé na jih na opačném břehu Plivy.

Obyvatelstvo je v jádru města mohamedánské, v předměstích — křesťanské. „Takový pořádek" nalezáme všady po Bosně. Křesťané ne-

Zříceniny hradu Ključe na řece Saně v Bosně. Kresba L. Kuby.

směli býti ve městě, nýbrž mimo. Pravoslavná taková předměstí mají pravidelně názvy „srbská vároš (město)“. V Jájcích však obě předměstí jsou katolická. Pravoslavný kostelík, více venkovu platící, stojí za městem osamělý, nízký, maloučký. Za to kostel katolický, náležející Františkánům, je jako všecky zdejší katolické kostely velice prostranný. Stavba jeho nikterakž nevyniká, za to návštěva jeho doporučuje se ze zajímavé příčiny. Tuším přede 3—4 léty byl na nedaleké hoře nalezen hrob posledního krále bosenského Štěpána Tomaševiće. Kostra, o níž starožitníci nebyli v nejmenších pochybnostech, že náleží poslednímu nešťastnému panovníkovi, byla přenesena do kostela františkánského a zde do skleněné rakve v pořádku uložena. Zdvihneme-li černé roucho, jež přes ostatky ty splývá k zemi, vidíme kosti muže, jemuž dvouleté kratičké panování stačilo, aby vykonal, zkusil a utrpěl více, než mnohý za půl věku.

Tak nešťastných panovníků, jako Štěpán Tomašević, nalezáme v historii málo. Je Bosně asi tím, čím Francii Ludvík XVI. Přijal Bosnu a s ní celý ten hrozný fundus instructus ve způsobě vnitřní rozervanosti, slabé moci královské, osamělosti na venek, ba zjevné nepřízně sousedů — o rozevřené tlamě číhajícího Osmanstva ani nemluvě. Chtěl všemu odpomoci, vše opravit a napravit, caru tureckému odepříti harač, s papežem a s Korvinem do přátelských styků vstoupiti, aby pomocí jejich Turkům vzdoroval, zemi chtěl uspořádati a mír a spokojenost mezi všemi stranami způsobiti — nuž slyšme dějiny, jak hrozným způsobem se všem těm jeho cílům a snahám vysmály . . .

Klaić ve své „Poviesti Bosny“ vypravuje v XIII. kapitole takto:*)

Štěpán Toma zanechal synu svému království bosenské zevními nepřáteli zahrnuté a vnitřními rozervané. Na severu čelil král Matyáš Korvín, nemohoucí odpustiti Bosně, že se smířila s carem tureckým, na západu hrozil charvátský bán Pavel Speranči‹, a na východě byl sousedem Muhamed II., který čekal pouze na vhodný okamžik, aby Bosnu přetvořil na turecký pašaluk. Uvnitř země pak herceg Štěpán se s králem dosud nesmířil a četní patareni (bogumilci), zjevní i tajní, chystali pomstu, ochotni jsouce přijati pomoc kohokoliv.

Novému králi šlo nejprve o to, aby odvrátil nebezpečí zevní a vrátil zemi vnitřní mír. Obrátil se tedy k papeži, jehož prosil o korunu, o biskupy, o zbroj a pomoc proti Muhamedovi II., jenž na Bosnu se pro příští rok hotovil.

Vyslanci papežovi přišli do Jájců v měsíci květnu r. 1461, a král Štěpán Tomašević za přítomnosti všech hlavních velmožů zemských byl korunován za krále bosenského.

U Benátčanů marně ucházel se král o pomoc. Za to s Korvínem zásluhou papežovou se smířil. Ale stálo jej to mnoho peněz, několik měst, jež Korvínovi musil dáti, a konečně mu i slíbil, že tureckému caru odepře platiti roční poplatek (harač).

O tom všem zvěděl car Muhamed zásluhou patarenů (bogumilců), kteří, byvše svého náboženství zbavováni, tajně i zjevně klonili se k Turkům.

*) Citát je sice věrný překlad, avšak méně důležité věci jsou vynechány.

Jednoho dne zjevil se u dvora krále Štěpána Tomaševiće poslanec sultanův, aby vzal harač. Král však odepřel platiti.

Poněvadž měl car Muhamed právě mnoho práce na jiných stranách, vytrhl teprv na jaře r. 1463 proti králi bosenskému. Ten se nyní ulekl. Poslal do Drenopolje, kde turecký car vojsko sbíral, své poslance, aby prosili cara za patnáctileté příměří. Car příměří přiřknul v úmyslu, aby hned za poslanci táhl na Bosnu.

V sobotu bezstarostně odešli poslanci bosenští z Drenopolje, a již ve středu na to zdvihl se Muhamed s obrovským vojskem a táhl na Bosnu. Přešel bosenskou mez a došel nejprv u Podriní (poříčí řeky Driny), jež spravoval vojvoda Tvrtko Kovačević. Ten byl několik dní před tím slyšel, že uzavřeno je s carem příměří, nebyl v nejmenším připraven na odpor, a vzdal se. Car mu dal useknouti hlavu. Odtud šel do vnitřní Bosny. Tu byla nejtvrdší pevnost, stoliční hrad Bobovac, jenž do té doby již mnohokráte byl vzdoroval útokům tureckým. Hrad byl tak pevný, že by byl mohl se hájiti po dvě leta. Ale velitelem tu byl Radak, tajný bogumilec (pataren), a za slíbenou náhradu hrad vydal. Když pak žádal svoji odměnu, řekl mu car: „Bídáku! Jenž jsi nebyl věren svému pánu jedné víry, jak můžeš být věren Turčínu?“ A dal mu useknouti hlavu. Polovice obyvatel královského hradu toho rozdána pašům a vezírům, a polovice poslána do Cařihradu. Mezi zajatci byli i dva poslanci, již v Drenopolji ujednali s carem příměří!

Král bosenský opustil Bobovac dříve, než se byl Muhamed přiblížil, a s rodinou i poklady odešel do Jájců, jež byl hned na počátku svého panování prohlásil za sídelní město. Zde chtěl skupiti vojsko a dočekati pomoci evropských říší, jsa přesvědčen, že turecké vojsko dlouho se zadrží Bobovcem. Jakmile se roznesla hrozná zvěst, že Bobovec padl, nastal poplach. Jedni mínili se zachrániti útěkem, druzí vzdáním. I král sám myslil na útěk do Charvátska, nebo do Dalmacie — ale i na to bylo už pozdě.

Car Muhamed, zmocniv se Bobovce, rozhodl se využitkovati zmatku a vyslal ihned Mahomet pašu na Jájce, aby hradu dobyl a krále zajal. Paša, přišed do Jájců, uslyšel, že tu krále není, že uprchl sám, nemaje ani služebných lidí. Šel ho tedy stíhati, boje se, by mu neprchl. Král dnem i noci za tím spěchal směrem k Charvátsku, až stihnul tvrdého hradu Ključe, kde chtěl v poledne krátkou chvíli odpočinouti. Ale turečtí jezdci byli mu v patách a stíhajíce ho, minuli hrad Ključ, nevědouce, že král je v něm. Našel se však zrádce, jenž za peníze sdělil Turkům, že král je ve hradu. Mahomet paša ihned hrad oblehl a po čtyři dny marně naň útočil. Boje se, že by hradu nedobyl, počal s králem vyjednávati. Zaklínal se, že králi se nic nestane, vydá-li hradu. Dal mu i list, kterým mu zaručoval život i svobodu. Král, jemuž nedostávalo se ani stravy ani obrany, vzdal se, spoléhaje na slovo pašovo. Zaslepen slávou, spěchá Mahomet paša k carovi se zajatým králem, s jeho strýcem, synovcem i 13letým synem.

Car za tím se blížil k Jájcům. Obyvatelé, byvše opuštěni a vidouce přesilu, klesli na duchu a myslili jen na svoji záchranu. Poslali mu naproti nejznamenitější občany, vzdávajíce se mu na milost i nemilost a

prosíce, aby jich nadále nechal dle starých zákonů i obyčejů žíti a městem vládnouti. Nenasytný Muhamed vyslyšel jejich prosby jen proto, aby i ostatní města a hrady naklonil ku vzdání se. Vskutku dle slibu svého ušetřil Jájců i jejich obyvatelů, a jen syny některých znamenitějších rodin si vzal, aby si je s části podržel, s části svým vojevůdcům rozdělil.

Pádem Bobovce, Jájců a Ključe přišla horní i dolní Bosna o svá nejpevnější místa a tím byl osud její rozhodnut. Nešťastný král Štěpán Tomašević, chvějící se o svůj život, pomáhal ještě caru Muhamedovi, aby ovládl zemi. Dal rozkaz všem vojvodům i velitelům měst a hradů, aby vydali vše v turecké ruce. Tím způsobem za osm dní sedmnáct menších i větších měst padlo v moc Turků.

Státu bosenského nebylo více a Bosna byla tureckým pašalukem. Ale to cara neuspokojovalo. On chtěl i ostatních zemí bosenského království se zmocniti, které dosud v moci jeho nebyly. Vyslal tedy díly svého vojska na západ i východ, a sám veda s sebou krále, udeřil na jihu na hercega Stjepana Vukčića, aby se zmocnil Hercegoviny a Dubrovníka. Ale tvrdé této kamenité země a jejích statečných synů nemohl přemoci, ba hajducké čety střílely až do carova stanu, aby v okamžiku zase zmizely ve skalách. Car vzdal se myšlénky, dobývati Hercegoviny.

Ostatně mohl býti spokojen s výsledkem dosavadním. Zmocnil se až dosud 70 měst a hradů bosenských, 100.000 lidí obojího pohlaví zajal a 30.000 mladíků bosenských učinil svými janičáry. A sám král byl jeho zajatcem. A to sultána nejvíce mrzelo. Až dosud pokořené vládce vždy hned zahubil, poněvadž jen tak vítězství své považoval za zajištěné. Velice jej hnětlo, že se Mahomet paša zaklel a listem zaručil králi život. Ale pomohl si i zde z nesnází. Měl v táboře učeného Peršana, jménem Šeik Ali Bestami, jehož použil, aby bosenskému králi zrušil slovo. Jednoho jitra pozval zarobeného krále před sebe. Štěpán přišel, maje s sebou list pašův. Ali Bestani prohlásil list za neplatný, neboť jej vystavil sluha sultánův bez vědomí a svolení svého pána. I odsouzen král na smrt. Mufti sám usekl mu hlavu a po něm i jeho bratru Radivojovi i mladému synovci . . .“

Tak vypráví mimo jiné Klaić.

Král pochován blíže Jájec, jak už vzpomenuto.

A pochována zde navždy i samostatnost království bosenského.

Uvadlé městečko přes veškeren pych a oslňující jas přírody tamní zanechává chmury v duši naší a jakožto jeviště, na němž odehrál se pátý akt truchlohry bosenské, náleží jméno to do jedné řady s Bílou Horou, Polem Kosovým . . . do řady tak četných našich kalvarií slovanských . . .

Jaro na hřbitově.

Lyrická scéna o jednom dějství. Napsal Jaroslav Kvapil.

Dubnové jitro na starém hřbitově vesnickém. Keře kvetou na hrobech, za nízkou zídkou bělají se v krajině aleje rozkvetlých třešní. Vchod do hřbitovního kostelíka je dokořán; odtud odcházejí svatebčané hřbitovními vrátky do krajiny.

Jinoch (provází z kostelíka děvče ve svatebních šatech): Pojď, navštívíme ještě hrob mé matky, než odejdem. Měla tě tak ráda! (Přistupují k hrobu.)

Děvče (pokleká u hrobu). Ó proč se našeho štěstí nedočkala? (Žehná hrob křížem.)

Jinoch. Tudy šla také před lety s mým otcem od oltáře. Zde spí můj děd a bába moje: jistě u hrobu jejich oba stanuli — tak jako my, duše drahá.

Děvče (tulí se k jinochu). Miláčku, chápeš to, že také zemřem? Ty keře že pokvetou na hrobech našich a třešňové aleje že se budou za jara marně pro nás bělat krajinou? Ó to je smutno, že musíme zemřít, viď?

Jinoch (ji líbá). Nestačí ti dnešek, protože věčně nepotrvá? Může nám zítřek uloupit, čeho jsme dnes užili cele a do syta? Nejsi teď mou ženou, protože tu kdysi pod zemí oba stlíme? Chci tě teď líbat a jen líbat, neptat se, co bude po letech — a jenom vědět, že tě mám!

Děvče. My se na vzájem nepřežijem, viď, že se nepřežijem? Jako v té staré pohádce — víš? — musíme oba zemřít v jeden den a v jednu hodinu! (Horoucně.) Viď, že bys nedovedl žít, kdyby mne nebylo?!

Jinoch (ji objímá). Má drahá, jediná duše!

Děvče. Mé bábě bylo devadesát let, když zemřela. O deset roků děda přežila — a od jeho smrti se neusmála. Ó to je hrozno, deset let! Pomysli, deset let bez toho, jejž jsme milovali! (Zamyšlena.) Jak mohla žíti deset let a nezemřít?

Jinoch. Jistě žila s dědem v duši dál. Svět i smrt nemohly jí vyrvat, co bylo v obou nesmrtelno, minulým mládím vzníceno a posvěceno oddaným stářím. Nestačí to štěstí daleko i za hroby?

Děvče. A přece se bojím smrti! Čím víc teď jsem šťastna a čím víc tě miluji, tím se chvěji víc, že jednou zemřeme.

Jinoch. A splynem s veškerenstvem, znovu a věčně živi.

Děvče. Splynem a zaniknem . . . Nesejdeme se . . . (Zamyšlena.) Že se nesejdem? (Vzrušena.) Miláčku, věříš v boha?

Jinoch (mlčí.)

Děvče (horoucně). Řekni mi, řekni, že věříš v boha! Že věříš v nový, věčný život!

Jinoch. Věřím vě věčný život, duše drahá, ale jinak než ty. A jsem svou věrou šťastnější, protože se pro ni ani smrti nebojím! (Horoucně.) Ale nejvíc věřím životu, svému životu, životu nás obou, jenž nás objímá v teple slunečním, ve vůni květin ze země pučících, v tisícerých dojmech, v radostných a hlasitých výkřicích. Stačí ti to?

Děvče (se k němu tulí). Stačí, miláčku, stačí!

Jinoch. Až do tohoto hrobu nám to musí dostačit!

Stařec (přichází na hřbitov, nesa rýč a motyku). Pochválen Pán Ježíš Kristus!

Děvče (polekáno). Jde kopat nový hrob, pohleď!

Jinoch. Umřel zas někdo, hrobaři?

Stařec (si všimne obou). Ah, zdrávi byli — ani jsem vás nepoznal! Od oltáře, od oltáře! Tak je to na světě: tady nový život — a tam nová smrt! Musíme se všichni vystřídat.

Děvče. Umřel starý člověk?

Stařec. Starý — mladý, oba dva. Budou spát vedle sebe. Včera večer stará žebračka, dnes ráno novorozeně. Oběma posloužím — a sám ještě nevím, kdo mi jednou tu jámu vyhrabe. (Zaryje do země.)

Děvče (se zachvěje). Tady zavál studený vítr! Hleď, keře náhle opadávají. (Klade dlaně na líce jinochovy.) Moje ruce studí, viď?

Jinoch (s úsměvem). Stařec tě polekal; myslíš pořád na smrt a na hroby. (Obejme ji.) Tak tě mám odvésti do svého domova? Proč tolik myslíš na smrt?

Děvče. Protože teď tolik, tolik život miluji!

Stařec (ryje zemi). Vlastní matce, vlastní ženě, šesti svým dětem jsem tak posloužil. Není ve vsi pamětníka, že by kdo jiný kopal tu posvěcenou zemi. A přece prosím pána boha, aby nový hrob nebyl mou prací poslední.

Děvče. Není vám úzko, když kopáte nový hrob?

Stařec. Všechno je od pána boha, a nejvíc ta smrt. Kolika lidem byla dobrodiním! Když umře starý, myslím si: „Už užil světa dost a dost!“ — a zemře-li mladý, říkám pokaždé: „Kdož ví, proč si ho pán bůh povolal; snad je mu takhle líp!“

Děvče. A sám se smrti nebojíte?

Stařec. Smrti se nebojím, ale rád jsem na světě. Užijeme ho jenom jednou — nač odtud pospíchat?

Děvče. A což, když vám žena a děti umíraly?

Stařec. I to jsem musil snést. Všechno, co máme, je dar boží — a bůh si to zase může povolat.

Jinoch. Nikdy jste nepřemýšlel, proč právě vám všechno vzal?

Stařec. Teď přemýšlím — a za chvíli se už rouhám! Tady na posvěcené zemi naučí se člověk boží vůli ctít. Pan farář darmo neříká, že vezdejším životem bůh jenom zkouší člověka, je-li hoden života věčného.

Tulák (z dálky zpívá):

Do večera z rána
kveť, má země, kveť!
Květem osypána
v modro nebe hleď!
O slunci jsem neměl zdání,
zima byla k nepřečkání —
ať je jaro teď!

Děvče (zamyšleno). Tak věřit v boha, že je člověku i vlastní štěstí lhostejno! Je toho tak málo, co nám svět může dát?

Jinoch. Věříš ve svého boha a přece pochybuješ.

Tulák (se blíží, zpívaje):

Z rána do večera
smát se chci a smát —
holky, kde jste která,
všechny vás mám rád!
Ve dne chtěl bych o vás zpívat,
večer se vám v oči dívat,
v noci objímat!

(Jde mimo hřbitovní vrátka.)

Stařec. U svatého pole bys tak křičet nemusil!

Tulák (stane na prahu hřbitova). Tudy se jde na onen svět, stařečku? Toť abych honem uhnul na levo.

Stařec. Také tamtudy dojdeš na hřbitov, příteli!

Tulák. Ale cestou kvetou všechny stromy! Cestou jdou mladá děvčata a každé mne zdrží! Nad zelenými obzory je modré nebe a pro slunce hřbitova neuvidíš!

Děvče. Jdeš z daleka?

Jinoch. A daleko?

Tulák. Vyjdu vždy odtud, kam jsem došel. A když svět obejdu, jakobych ani kroku nebyl udělal.

Stařec. Řekl bych, že's cizinec v této krajině.

Tulák. O nic víc, než všude jinde — ba i tam, odkud jsem vyšel poprvé. Což není jaro zde i tam?!

Stařec. Pověz mi, kdo jsi.

Tulák. Člověk.

Jinoch. Odkud jsi vyšel?

Tulák. Z lůna ženy.

Děvče. A kam jdeš?

Tulák (ukazuje na hrob). Sem! Ale notnou oklikou.

Děvče. Kdo tě očekává?

Tulák. Ta, kterou miluji.

Děvče. Tvá žena?

Tulák (zvedne hrst země). Ne, tato! Neúhledná kráska, viď? Ale kořeny celé přírody z ní žijí. Což necítíte síly jejího porodu?

Děvče. Nemáš bratrů a sester?

Tulák. Na celém světě! (Podává jinochovi ruku.) Podej mi ruku, bratře!

Jinoch. Jsi-li znaven, zůstaň s námi. Usedneš u našeho svatebního stolu.

Tulák. Mám usnout nad číší, až ty budeš líbat? Slunce by zapadlo a já bych ho neviděl.

Děvče. Pohled na štěstí naše by ti nepostačil?

Tulák. Celé štěstí vaše by mi nestačilo. (Podává ruku jinochovi.) Užij ho, bratře — ale dříve na mne zapomeň.

Jinoch. Jsi tak mlád a tak vesel! Na shledanou!
Tulák. Ne, bratře, my se už neshledáme! (Odchází.)
Děvče. Odchází sám — a přec nám nezávidí!
Tulák (v daleku zpívá):

Kdo tě, jaro, hledal,
kdo tě ztratil hned?
A já bych tě nedal
za celičký svět!
Kveť, má země, všude, všude —
i tam, kde mé srdce bude
jednou práchnivět!

Stařec (kope hrob). Svět mu nestačí — a potom se vtěsná do této jamky!

Děvče. Proč tak rychle odešel?

Jinoch. Pojď, naše jaro kvete jinde než na hrobech! (Odcházejí.)

Pod Javořinou.

Napsal V. Jurda.

de jest tedy ten opravdový mír a pokoj, jehož svět dáti nemůže!" Ležím na pokraji bukového lesa, na zeleném mechu a hledím zeleným, hustým loubím do prosvitajícího nebe. Hledím a hledím do lahodně zelenavé barvy; na nebi nevidím ničeho, ale nechci též ničeho viděti.

Ať odpočinou si zrak, duch i mozek po životě v městě a společnosti. Jakousi těžkou únavu pozoroval jsem beztoho na měšťácích a sám na sobě.

Celoroční prací ve školách a úřadech byli jsme zemdleni a zmoženi; jen jedna utkvělá bolesť — představa útlaku a přesycenosti, únavy a omrzelosti vystupovala v popředí. Sedávali jsme v kroužku, soused žaloval své stesky sousedu, tento s mdlou tváří přitakoval mechanicky, ani hrubě řeči nesleduje — z jeho v sebe vhrouženého oka viděls patrně, kterak myslí jenom na své vlastní bolesti.

Ušel jsem šťastně všemu tomu, poznal v čas, že třeba zoceliti nervy v čistém ovzduší, plném klidu, a uvelebil jsem se zde v širošírém, slovanském kraji karpatském. Je mi zde sladce a blaženě, nic mě nebolí, jen lehýnké mráčky vzpomínek plují mi v duši. A při tom cítím, jak blahodárně působí jednotvárná barva na oko, horský vzduch na plíce.

Zdá se mi, že usínám. Popřejte mi hodinku tichého spánku; vždyť člověk jest přec také trochu animal a nemusí pořád štváti svého ducha v horečném reji — žíti časem tak trošku animálně, je tuze sladko a zdrávo.

Obracím se na bok. Hle, zde malinký brouček! Vylézá pracně na bukovou pluchu, ale lehýnká plívka se převalí a malinký brouček udělá hrozné salto mortale — na štěstí do zeleného mechu. Chvíli je zaražen, pak opět v před, ale nedaří se mu líp. Bůh, ví, kolikráte opakoval svůj pokus, než zabočil stranou na plstnatý list plicníku. Co mu to dalo práce, než se vyšplhal nahoru; jednou převalil se na znak a trvalo celou čtvrť hodinu, než obrátil se na nožky. Ale sotva vylezl na lupen, již opět chloupky čepele staví se mu v cestu. Brodí se jimi jako Vráz americkým pralesem. Nu ma ten chudák brouček trápení — ale mně se zatím zavírají oči. V tom slaďounký, svůdný, trochu pípavý hlásek — píchnutí — komáři. — „No tuhletu havěť také nemusil Pán Bůh stvořiti!“

*

Na Javořinu, na Mandlovou, na Lopeník, po hradské nahoru a dolů, kam chci, všude otevírá se mi překrásná příroda, všude plno zajímavosti. Pojďme třeba dolů po hradské, k Novému Městu, podívati se na kousek blaženého Magyar-orszagu. Podél cesty pěkné lučiny, stromoví, čistý potok, ale drobná a chudá pole. Hned asi čtvrt hodiny od našeho východiště dva hraničníky, uprostřed mělký příkop. Na jednom hraničníku, starém, opryskalém, slabé postati, čteme: Markgrafschaft Mähren — Markrabství Moravské. Druhý, silný jako dub, s křiklavě vyzývavou zelení a červení, nese v mohutných literách jediný nápis: Magyar Orszag.

Přestoupíš hranici a již tě to drží. První za hranicí židovský krčmář má jakési úřední vyhlášení napřed maďarsky a pak také z milosti hodně špatně slovensky. Ale ať si!

Z blízké Kopanice křičí na mne malý Slováček — cítě se patrně úplně bezpečným za dřevěným plotem: „Banďár, banďár!“ — což si vykládám asi tak za pandura anebo šandára. Ale nerozčiluje mne to ani v nejmenším, ač kluk pokřikuje nepřetržitě, ba jsem tomu skoro rád; vidím v tom známku nenávisti proti maďarskému systemu, což jest arci u těch pokorných a otrockých Slováčků tuze dobrá věc. Hned deset kroků je druhý „šenkér“ zase žid. Nápis „Bór e Sór“ — zde se patrně tomu lidu chce ukrutně píti. — To je také povšimnutí hodno! U židárny stojí asi deset povozů a u jedné herky tlupa chlapů provádějících na ubohém zvířeti radikální jakous operaci. Jeden z nich drží násilně vytažený jazyk ze zející tlamy herky a píchá do něho jehlou; koníček chuďas sebou rve a škube, ale tlupa drží jej pevně na uzdě. Jímá mne soucit s ubohým chudým koníčkem, ale vím, že nesmím domlouvati — znám slováckou povahu.

„Co jest tomu koni?“ táži se.

„Ná, je zmíšený,“ zní odpověď.

Jsem tímto poučením překvapen a zaražen; vždyť ani nevím, kterak slovo to odvoditi — napsati! Pochází od míchy, či od myši anebo smíchaly se v koníku dokonce vnitřnosti?

„A co je to?“ táži se dále.

„Ná, taký kůň len ležať a ležať —“

Kývám hlavou, že rozumím a také opravdu rozumím, že takový strhaný chudáček chce od únavy ležeti; neboť Slováci opravdu nelidsky

svá dobytčata překládají a je týrají — je to jedna z jejich šeredných vlastností.

Ptám se dále po významu operace.

„To sú na jazyku také bílé žilky a ty sa mosá prepichnúť, aby tá zlá krév vyišla ven. Keď sa tá žilka netrefí, tož néní ništ.“

Při tom trýznil píchánim ubohé zvíře dále. Vymyslil jsem si lesť — skočil do šenku, koupil pohár kořalky a připil Slovákům. Hned pustili koně a dali se do otravy. Koník stál tiše a bázlivě, chvěje se na celém těle.

„Nu vidíte, že už není zmíšený!“

„Ej pozdrav jich Pámbu, páuko preosvícený!“

*

Uprostřed nejteplejších dní, krásných procházek a rozhledů, uprostřed vonného dechu luk a lesů zaskřípí náhle krásnou harmonií ostrý tón, zahvízdne přírodou studený vítr. Jeho prudkost tě překvapí, jeho mrazivým dechem zachvěje se celé tělo.

Na Javořině zjeví se hned černý mráček, roztáhne se do šíře jako netopýr, a v hodince smáčí notný déšť zemi. Tak stalo se i nám včera, uprostřed nejpěkněji aranžovaného výletu do lesa. Úřednictvo, dělnictvo sklárny, jakož i majitel, všichni se na to těšili.

Byl to hrozný úprk, s jakým jsme se řítili všichni z lesa do hostince, zmoklí a schlíplí; ale tam uvnitř zmocnila se všech dvojnásobná chtivosť zábavy.

Dnes sedím u stolku, venku mrholí sychravý déšť, hustý a neproniknutelný, chlad až srdcem otřásá.

Před mýma zrakoma kouří Javořina, mající na temeni hustou, mlhavou čepici; dokud ji nesmekne, neusměje se na nás slunce.

Přečítám bedlivě týden staré noviny a vzpomínám na ten včerejší rej. Dělnický zdejší lid jest dosti dobře placen a poměrně dosti slušně živ; ale jakkoli ve dni pracovní pilný a solidní, jest v hostinci lehkomyslný a hýřivý. Jest to většinou náš český lid. Kdežto u našeho stolu panovala privilegovaná němčina, ozývala se v sále vesele čeština, střídaly se písně české se slováckými i maďarskými.

Mezi dělníky sklárny najdeš všechny možné národnosti, často i Bavoráka, Švéda, někdy i Angličana. A jak pestře zněla jejich píseň, tak tančilo se také asi ve třech jazycích: čardáš, beseda, mazurka, vídeňský valčík — vše se stejným ohněm a vášní.

Ale snad ani není pro našince radosti, aby se v ni nevmíchala krůpěj trpké bolesti a hořké žluči. Všichni mísili jsme se v sále, žena dělníka se ženou úředníka, ba i majitel a jeho paní bavili se s každým vlídně a nenuceně. Jen tam v koutě sedělo 12 mužů v národních krojích; byli to naši hudebníci. Hráli nám písně všech národů, nejméně své; dělníci málo s nimi hovořili, — odrážel je pestrý, „divoký“ kroj hudebníků.

Český dělník cítil tu příbuznost jazykovou, viděl v něm bratra, ale hleděl na tohoto svého bratra s jakýmsi studem — jako na pokleslého, jakoby jej byl dnes našel zapadlého v kterémsi pralese. Všichni hleděli na hudebníky s jakýmsi bolestným soucitem, jakoby chtěli říci: „Ale ubohý bratře, kde jsi se to tak opozdil a jak to skandálně vypadáš!“

Dělník český nerozumí jeho dumným, mollovým písním — nezní

mu tak jako „Já mám svou panenku v Roudnici" — je to jakási prapodivná muzika.

A čemu nerozumíme, to nejsnáze zavrhujeme. Ten kroj, plátěné nohavice, čižmy, to pestré šití na košili, přepestřený širák — zatracení drátaři! Český dělník je oděn jako jeho pán — panským střihem — za to cítí se také nad Slováka neskonale povznešen.

Bylo to již k ránu. Úředníci se již vzdálili, počalo se hodně nevázaně; chvílemi kmitla se již i sevřená pěsť ve výši. Tu spatřím dělníka Neswedu — Vídeňáka, mluvícího odporným dialektem. Přikradl se ke stolu a popadl jednomu muzikantovi pestře housenkovaný klobouk s dlouhým kosírkem, vrazil si jej do týlu a skáče střídavě po jedné noze, zvedaje při tom druhou co nejvíce do výše — druh jakéhosi vídeňsko-gigerlovského cancanu. V sále strhl se ohromný potlesk. Zpitý lid rázem pochopil domnělou výbornosť tohoto vtipu a smál se z plna hrdla.

Jen jeden Slováček, snad majitel, přiskočil a bral mu klobouk s hlavy. Ale všichni naň volali: „dyť ti mu nic neudělá!"

Bylo mi již hrozno. V nízké místnosti čadily lampy, venku se lilo, tanečníci byli samými čardáši propoceni — nejedné tanečnici potem pouštěla již nesolidní, židovská látka. Nesweda křepčí dále. Dobrý vtip se ujal, již hemží se celá hospoda pestrými slováckými širáky. Ba jeden mladý dělníček vypůjčil si i malovanou a šněrovanou vestu. Viděl jsem z jeho tváře, jak mu ten veselý úbor dělá radosť, že mladistvá jeho duše nezná dosud předsudků.

„Vidíte, jak hezky vám to sluší, jak jest to pěkné a veselé; jste docela jiný šuhaj jako v tom —!" pravil jsem. „Kupte si takový oblek, choďte v něm!"

„Co, pane, hezký —? ten krobótský — no to by měl co kupovať — bude chodit jak drátař — ne?" pronesla ostře blízko stojící panímáma.

Umlkli jsme; hošík pospíchal rychle vysvleknouti malovanou vestičku. Ale nejsmutnější při celé té tragedii jest, že matka ta byla právě zdejší rodačkou — Slovačkou. Dnes ovšem s hrůzou vzpomíná na doby, kdy chodívala v šorci.

Vzpomněl jsem si s trpkostí na hlízu renegátství a vzpomněl i výroku, jejž jsem nedávno četl a jenž mne svou pravdivostí překvapil: „Nejhorlivěji potíráme ve stáří ty zásady, jež jsme v mládí s ohněm propagovali. Kde vězí klíč k těmto záhadám, klíč k nitru onoho netvora, jenž zve se člověk, „obraz boží —"

*

Když jsem z rána procitnul, přinášela mi služka Evička právě boty. Ptám se jí — nechtělo se mi sáhati na noční skříňku — „kolik je hodin?" „E, hdo ho ví koléj, nepozrela som na hodiny!" odvětila mi hned hbitě „bude ale tak k ósméj". Myslím si, jak je to dobře měřiti den a čas takle od oka a říkati: „tak ale k ósméj", „tak okolo poledňa" a p. Jak šťastné bylo as lidstvo, dokud řídilo se obrovitými kyvy hodin slunečních, jež platí rovně celé zeměkouli.

Jak bylo dobře dotud, dokud jakýsi hloupý anglický punčochář, neb kupčík, nevynalezl své proslulé „čas jsou peníze." Jaký shon a kvap způsobilo toto heslo mezi opičáckými měšťáky! Kolik potřeštěných bláznů se utlouklo doslovným prováděním tohoto hesla!

Dnes jsem si umínil na Javořinu. Průvodčí mi ukazoval cestu, ale já všecek zaujat přírodou málo poslouchal jeho řeči. Trhal jsem v bukovém lese jahody, jichž jest zde ještě v srpnu dosti, dotýkal se lusků netykavky, jež hned s praskotem se rozlétaly, vystřelujíce svá černá semena. Usedám na pařez a pozoruji přírodu. Hlemýždi jako détská ruka vlekou se pod metrově dlouhými vějíři kapradě, střevlík hbitě sebou točí po suchém listí bukovém, jakoby cos hledal. Najednou zočil můru, již nemohl jsem poznati pro její úbor stejnobarevný se suchými listy — dravě se na ni vrhl. Ale ona vyšvihla se v zoufalém skoku a ulétla trochu dále. Dravec s pozdviženou hlavou, napřaženými tykadly rejdí krvežíznivě po nejbližším okolí, cupá zlostně předním párem nohou, seká silnými kousadly — ale marně; kořisť mu nadobro unikla.

Hle, jaká je zde krásná flóra, zde a na jižních lukách! Celé záhony červené kypreje, krásná a něžná jarmanka, bohaté trsy různých zvonků, nad jiné krásné gentiánky, kozlík dosahující výše stromoví atd. atd.

Ubíral jsem se pak dále, pohroužil se v tajemné, velebné ticho hlubokého lesa . . .

*

Když jsme vycházeli o jedné s půlnoci z hostince, v němž dosud vesele se ozýval český kolezpěv s německým Rundgesangem, klopýtali jsme již oba trošku. Ale pan pastor zavěsil se na mé rameno se srdečnou důvěrností, jakoby byl přesvědčen, že věnuje se této noci, na krkolomné cestě nejen muži silnému, ale zároveň důvěryhodnému. Mně zdála se tato měsíční noc a tato procházka v ní jednou z nejkrásnějších v celém životě. Přešli jsme potok, stoupali po pastvišti, jež zdálo se míti nekonečné rozměry v této jemné, bledým svitem měsíce prosycené atmosféře. Pastviště bylo bledě zelenavé, citrýnové barvy, plné měsíčních bledých paprsků, poseto roztroušenými duby, jež tiše a nehybně trčely, vrhajíce po půdě dlouhatánské stíny. Hory zdály se mi býti nakupeny, Javořina dosahovala až k Mandlové, tato opírala se o Lopeník, vše zdálo se blíže, obrovité stíny a obrysy jejich se proplítaly, lemy lesů byly delší a bizarnější, slovem: všecka krása přírody zdála se mi býti jaksi skoncentrována.

„Ano štěstí, štěstí,“ počal pastor, „vidíte, dotýkáme se takové otázky. Štěstí — zajisté jste o něm přemýšlel, četl; otřepané thema a přec dosud nerozřešená záhada. V čem spočívá? Ve slávě — penězích — ? Obého nemám a přece jsem ne-li šťasten, alespoň spokojen. Ale myslím, že zárod k životní spokojenosti chová člověk v nitru, v povaze, v ústrojí —“

Přes cestu ležel natažen pasáček, zahalený v bílou halénku, a spal; několik kroků dále viděli jsme obrysy bělavých volků. Chtěli jsme jej nepozorovaně překročiti, ale zbudil se, vyskočil zbrkle, volaje uděšeně ze sna: „Hdo idě?“ Ale hned jsme jej ukonejšili. Leč dlouho na nás hleděl a kdo ví, nesbájí-li nějakou pohádku o dvou černokněžnících. Pak jsme šli chvíli mlčky, načež pan pastor pokračoval: „Štěstí — kdo je hledá, tomu uniká a myslím, že nejlépe je tomu, kdo stoicky opovrhuje lehkou dívkou Štěstěnou. Vím to ze skutečnosti. Když jsem kaplanoval v Alföldu — no tam mi bylo dobře; jako kaplan měl jsem tam ještě jednou tak velké příjmy jako zde farář — seznal jsem se tam přirozeně s dcerkou svého faráře, jenž byl zároveň seniorem. Dostal se tam z S...

kde, víte, je nejmalebnější část Tater. — Dcerka, má pozdější paní, měla sedm let, když se dostali na Dolnozemí. Byla celá zoufalá. Blouznívala o rodných horách, večer nemodlila se jinak nežli obrácena k nim jako Mohamedán, večer, před spaním usedla na okno, otevřela je a slzíc, posílala pocely Tatrám, svaté rodné půdě, třeba až k půlnoci.

Zažádal jsem o její ruku, dostal ji, ale s podmínkou, že přesídlíme sem, na Slovensko. Splnil jsem slib a dostal zdejší faru. Nemohu vám ani vypsati, jak jsme byli šťastni. — Tři roky štěstí! Ona zrovna šílela rozkoší a radostí. Každodenně vyběhla do svých drahých hor a přinášela se zpěvem čerstvou kytici květin. Ale to štěstí, štěstí! „Přílišnému štěstí není co věřiti“ praví Němec. — Najednou počala chřadnouti. Lékaři, lázně, neustále čerstvý horský vzduch, všemožná snaha, nejúzkostlivější opatrnost — vše marné! Slábla a chřadla jako bílá břízka na pasece podťatá zločinnou rukou. Když zemřela, rozhlížela se naposled tužbyplným okem po protější stráni a ústa jakoby šeptala poslední pozdrav krásnému, rodnému kraji. Těžce jsem ji oplakával — tu bytost andělskou a dodnes jsem ji neoplakal. Ano, štěstí, štěstí . . .“

Zahleděl jsem se na skupení pasáčků před námi na stráni. Pasoucí se dobytek stál bez pohnutí, jako zkamenělý v kupě, na zemi ležely bělavé haleňky, hošíci seděli v kroužku a uprostřed hárал slabý plamének, jehož barva zdála se v tomto světle a na zelené půdě dvojnásob sytě plamennou. Hned jsem si vzpomněl na Turgeněvův „Bežin luh“.

Pastor pohřížen v hlubokých vzpomínkách cosi naposled o štěstí zašeptal; ale již scházeli jsme se stráně pěšinkou do osení a blížili se osadě. Cestička spadala příkře k dědině, z níž vystupoval bílý kostelík — musili jsme opatrně, po jednom. — Oba jsme se odmlčeli.

*

Vidíte jej zde naproti? Jeho chod je pevný a hřmotný jako chod slona; zdá se vám, že se země otřásá pod jeho tlapou. Hlava na zad vyvrácena jako v sebevědomí a vzdoru, výraz tváře zrovna jako u dravého ptáka, ostrý nos a rozeklaná, huňatá brada. Oko, téměř neustále podlito krví, koulí se divoce v důlcích, jakoby je vše dráždilo. Na huňaté hlavě s rozježenými štětinami sedí tlustý, plstěný klobouk s vysoko vlajícím pérem jeřábka vzadu. Postava obrovitá, ne ani do výše, jako spíše v mohutně rozklenutých prsou, špalkovitých pažích a dlátovitých zrovna spárech. Cítíš mimoděk, že to jedna z oněch postav, jež může skáceti jedině střelná rána přímo do prsou a srdce. Lid mu říká Krahol a charakterisuje tím výtečně jeho povahu; neboť jako dravý krahuj spouští se na svoji kořist — a kořistí tou je zdejší lid. Krahol jest jeho největší vrah.

Je rodilý Deutschböhm, pracoval dříve ve zdejších hutích a pak pytlačil. Známa je praktika, dělati pytláky hajnými. A nyní lid zdejší nesmí utrhnouti ani jediné houby neb jahody, vzíti ani kousku dřeva! Lidé takoví potřebují vždy někoho, na němž by si schladili svoji žáhu. Divoce koule očima vrhá se na provinilce a sbíjí jej do krve. Lid bázlivý a otrocký nemá odvahy opříti se neb žalovati, snáší raději své rány mlčky; zaleze do úkrytu, trpí a doufá, že se snad brzy vylíže ze svých ran. Ale jsou lidé, kteří se ani nemohou nasytiti lidského masa a krve.

K takovým patří Krahol. On ani nespí, jen slídí a slídí jako pravý dravec, pořád přemítaje a počítaje, kde by popadl svoji oběť. Přepadá z nenadání — ze zadu, mohutným skokem, po způsobu dravců kočkovitých.

Jednou — vyprávěli mi, zasadil si jeho soused, žid, tykve a okurky. Lidu zdejšímu, dětinně naivnímu, bylo to ovoce zcela nové a tudíž velmi lákavé. Jeden výrostek se na ně v noci vybral. Ale koho by Krahol nevyčenichal! Přikradl se k plotu, srazil kluka, majícího v záňadří asi tři okurky a tykve, svým hajnickým sochorem k zemi — mlátil jej tak dlouho, až zůstal na zemi v bezvědomí ležeti; patrně se sám unavil, jinak by asi nebyl přestal.

Ráno našli chlapce v kaluži krve, brzy na to i zemřel. Nikdo proti Kraholovi nevystoupil — báli se jeho strašné pomsty. A tak páše dále své hajnické kousky. Krahola a jeho ohromného psa, buldoka, bojí se lid jako vtěleného ďábla.

Vidíte jej zde před námi? Jde již z práce!

Je časné z rána, sotva osm hodin, ale on již sběhal půl revíru, byl na Javořiné, bůh ví koho zbil a ožebračil, kolik starých hubařek vyhnal z lesa.

Ve společnosti t. zv. „pánů“ zaujímá Krahol své čestné místo a není v ní zarytějšího pomlouvače lidu nad něj. Jsou to sami zloději, jichž by se měl erár zbaviti jednoduchým vylidněním. Kde jaká vada a poklesek, vše zvýší a přežene a končí jako Ka'o svým: „A já mít moc, jinak bych tím zatočil!“

Z jeho výroků čpí prach, dým a krev.

To nejsou lidé, to jsou hovada — „tot nem ember“ říká, snad jediné, co z maďarštiny pochytil. Kroj lidu je nestydatý, řeč sprostá a hanebná, každá odpověď Slováka na danou otázku nejapná.

Nechtějte mu odmlouvati! Násilnicky se na vás rozkřikne, oko ohnivě zakoulí, pravice hmatá po fokoši — ten chlap je s to každého zabiti. — Pak usedne a vráží do sebe jako ze vzdoru pohár vína za pohárem. — Takových pohárů pívá den co den 8—9. Pomyslíš si: „je to obyčejný hajný a jeho příjem mu stačí na tolik vína denně?“ Ano, ale je to peníz z lidské krve a ten vynáší mnohdy i více. Pořídil si již chalupu a jeho syn studuje.

Co všecko ten náš lid nestrpí!

*

Není dobře dáti se vždy voditi — ne ani za nos — ale třeba průvodčími po horách. Nemá každý průvodčí dosti taktu, aby člověka nesoužil malichernostmi a netýral svojí povídavostí. Co je mně k. př. po tom, že to neb ono pole koupil od souseda, že tady se jednou převrhli svatebníci, nebo dokonce otelila kráva?

Vybral jsem se tedy sám a stoupal pořád výše, na širošírá luka, jež tak nade vše miluji. Považte si tisícimetrovou horu, jejíž celý jeden svah jest obrovská louka, na níž stojí jen hraničné keříky hlohu a jalovce. Považte si nyní nádhernou květenu takové louky a rcete, není-li hodno zachovati takový obraz po celý život v paměti . . .

Vydal jsem se tedy na luka až pod Javořinu, rozhlížel se sklem po dalekých a širých obzorech, plných vůně a zeleni, zřel hadovitý Váh a celou uherskou stranu až kamsi k Dunaji.

Tu spatřím před sebou človíčka, otloukajícího do opálky jalovinky. Je prostřední postavy, hezky urostlý, v modrojasné kazajce, jak se zde vůbec lidé nosí.

„Jak se jmenují tyto louky?“ táži se.

„Kohútové,“ *) odvětil mi.

„A komu to děláte?“

„Bergrovi.“

„Je to žid?“

„Na tak, a jaký!“

„Vy tedy otloukáte jalovinky židovi?“

„Ná čo robiť, keď ináč nemožem.“

„Ale pro pána Boha, těch židů zde máte, každý dojde chudý a zde zbohatne. Proč jste takoví?“

„Nuž a čo, keď nás oni drú jako ovce. Trebár tento zázrak (obecná přezdívka židů) kopanický! Bol oškubaný ako pes, keď sa sem dostal a včilék jaký gazda; už má aj dubovú horu a loni odprodal za 4 tisícovky kúrek.“

„A půjčuje peníze?“

„Ná pravda poščávajú, ale na hrubé procento.“

„A co nežalujete?“

„Ná keď u nás spravedlnosti nenajde. Ešče pošlú pandura a zatvorá jedneho, lebo židé držá s pány.“

„A vy nemáte polností?“

„Nuž svojich ne, som len arendár, mám v arendě do troch jochóv — kebysme lem mali kdě pásať lichvu (hovězí dobytek)! Ale včilék, po téj komasácii, čo lepší ukradli, dali židom a naša lichva sa nudzuje ve chlévoch.“

„A jak sa vám to vyplácí, otlúkať jalovinky?“

„Ná, za štvrť dostane sa 30 grajcaróv a to sa mosí jeden dobre obracať, aby jich toléj natlúkel, lebo sa to mosí aj osévať.“

„Nu ale to není možná, abyste byl za to živ dnešního dne.“

„Nuž a čo keď inšího výrobku není a hladem nás mořá a hynožá ako tú němú tvár!“

Ten otrhaný a bídný človíček chápal opravdu situaci duchem geniálním . . .

Rozhledl jsem se po čarokrásném obzoru, plném různých obrazů, po pestrých lučinách, polích a lesích.

Uprostřed plynul bujarý, divoký Váh, zdálo se mi, že až zde na horách slyším jeho utajený, hněvný hukot. Pěkný, rajský to kraj; ale neptej se ani, na čí půdě stojíš. — Půda ta stržena dávno našemu lidu pod nohou, dávno jest majetkem Bergrů, Steinů a různých Feldů. — Otaž se jen vždy na nejšpatnější kus, člověk pokyne hlavou a řekne: „Ja, to je gazdovské!“ Hned bylo mi smutno v té kráse.

Ale pryč, pryč! — Pevně jsem si umínil zapuzovati všecky trudné myšlénky a mučivé otázky. Sem sklo, ať ještě jednou se rozhlédnu po tom čarovném koutě tragicky zmírajícího lidu.

Ale ne, ne, snad není dosud vše pro nás ztraceno!

*

*) Kohútové — zajímavý příklad lenního poplatku. Sedláci za ně platili hrabatům Pankrácům (Pongrácz) pár kohoutů ročně.

Jak popsati tento skvostný plein-air, obrázek plný slunečního svitu, jasu a parné, žňové nálady? Sedím na pokraji seče v pahýlu mohutného buku jako v křesle a dívám se před sebe, do údolí, k hradské. Tam prostírají se jako lineály úzké a dlouhé lány, plny rži, ječmene, ovsa a jetele. Nad jetelem volá křepelka svá mlaďátka a na poli jetelovém hemží se tucet červených fértůšků a šátků. Již z daleka slyšel jsem táhnouti processí děvčat za hlasného zpěvu; byla to jakás rozmarná, veselá píseň.

Děvčata táhla jedna za druhou „slováckým chodem" a smála se o překot. Došla na jeteliště a sotva zabořila dřevěné vidlice do kopek, mokrých silnou noční rosou, sotva rozhodila první hrsť jetele po zemi, zaslechl jsem hlas okolojdoucí ženy: „Ná, děvčence, čo nezpěváte, sté na robotě!"

Hned na to roztřásla se parným vzduchem letního dopoledne tesknά, dumná a jednotvárná melodie:

„Kde sme žali, tam sme žali
na dolině."

Píseň ta zdála se mi plna bolesti a stesku. Jak proniká svou jednoduchostí, svou smutnou hudební myšlénkou a jakýmsi uťatým zakončením; jako bys ještě čekal na jakýsi smírný akkord!

Ale nic! Po písni zůstane jakýsi jen zádumčivý klid v celé přírodě.

Patřím skličkem do údolí. Jest deset hodin, silná rosa — však stříbrná ta fermež na mladém jeteli a na louce zvolna usychá — cítíš, jak slunce žhavě dýše.
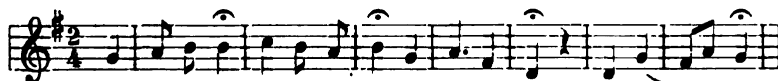
Vidím každý pohyb děvčat, ale ony nemají o mně ani zdání. Jest to zcela dobře — zaplašily by se. Takto zazpívají občas jednu ze svých písní.

Alespoň budu míti jeden krásný dojem ze zdejšího kraje, jeden čistý obrázek přírodní prostoty.

Nade mnou nehybně stojí bělošedé pně buků. Jakoby s utajeným dechem naslouchaly písni děvčat. Ale již cítíš parno pronikati hustými korunami až na studené vlhkou lesní prsť.

Rosa mizí nadobro, žíznivé paprsky sluneční vyssály ji zcela, vidím parnem unavené již pohyby děvčat, pozvedám zrak výše a zřím bohaté panorama lesů a luk, slyším zvonce pasoucích se stád.

Teď ozvala se tichou přírodou kdesi střelná rána. Hory opakují ji ozvěnou. Vzpomněl jsem si na Krahola. Děvčata dozpívala poslední píseň a šourala se líně k domovu. Dlouhý, nekonečně dlouhý a táhlý poslední tón dozněl, zavládlo nerušené, mrtvé ticho. Bylo slyšeti jen bzikot dotěrných much a komárů. Jakási palčivá, parná únava letního vedra spočinula na celém kraji.

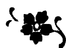

Kde sme ža-ly, tam sme ža-ly, na do - li - ně, na do - li - ně.
Kde sa ptáča je - ra - bá-ča pre - le-tu - je, pre - le - tu - je.

Lesní stezkou.

Kdys lesní stezkou šel jsem v červua záři,
a bylo mi tak volno, kalamáři
a péru že jsem uprch', jako školákovi,
jenž minuv školu, na trávě si hoví.
Jak doušky vína pil jsem lesa vůni,
za ptáky zíral v houšť, kde asi trůní
jich malé hnízdo, stihal paprsk bílý
a modrými se díval za motýly,
když umdlené již oči moje náhle
do písku padly, v půdu cesty sprahlé.
Tam bylo živo! Mravenci a brouci
se černali tam malí v záři žhoucí
a hemžili se, lezli, pobíhali,
jak mák by se to sypal zamodralý,
a já se ptal: co, jda tou stezkou zlatou,
jsem ušlápl jich pod svou drsnou patou?!
Proč? jakým právem bráti směl jsem žití,
co bez mé vůle žije a chce býti?
Že člověk jsem? Že neslyšet jich steny?
Má ve přírody dílně více ceny
můj život snad než tichý život jejich?
Šel dále jsem, však nyní při kročejích
jsem k zemi hleděl, stále pozor dával,
ba po špičkách jen kráčel — krve nával
se hnal mi k hlavě, krůpěj potu mnohá
mne polévala, a přec ještě noha
co chvíli život utlačila sterý,
jak vířil tady všude, všemi směry.
Nervósy pln a slábna víc a více,
jsem od pěšiny posléz odtrh líce,
odvrátil hlavu, přimknul víčka k sobě
a pevně nastoup' zas na nohy obě,
nic nedbaje, že kráčím v službách smrti,
že každý krok můj životů sta drtí
a mrtvoly se na mou obuv lepí . . .
V ten mžik jsem chápal, proč je Osud slepý.

Ant. Klášterský.

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Na scéně, kterou končí čtvrtý akt, zůstane Fra Timoteo sám a osloví posluchačstvo v ten smysl, že děj v meziaktí pokračuje, poněvadž té noci ze spoluúčinkujících nikdo nebude spáti. On pro svou osobu že bude čísti v breviáři atd.

V posledním aktu objeví se Fra Timoteo hned v první scéně. „Přezpívalť“ si v noci „ranní mši“, přečetl život jednoho světce, na to se odebral do kostela, kde rozsvítil shaslou věčnou lampu a zázračné madonně zavěsil nový závoj.

„Co jsem se těmto bratřím naříkal,“ mluví pak dále sám k sobě, „aby udržovali obraz rodičky boží v čistotě! A teď se ještě diví, že zbožnosti ubývá! Jinak bychom měli v chrámě pět set obrazů, teď jich máme sotva padesát. To proto, poněvadž jsme nedovedli pověst matky boží udržeti. Jindy jsme muže i ženy o zpovědi vyzývali, by věnovali chrámu obrazy. Teď se tak neděje! Můžeme se divit, že horlivosti ubývá? O, jak málo mozku mají tito moji bratři v hlavě! (Oh, quanto poco cervello è in questi miei frati!)

Končíme.

Čtenář seznámil se s Macchiavelliho Fra Timoteem zajisté aspoň tak dalece, aby jej mohl porovnati s Molièrovým Tartuffem a přesvědčil se, že mají sice obě povahy ledacos společného a že i v případu, kdyby byl měl Molière Macchiavelliho „Mandragolu“ skutečně před sebou, přece jest Tartuffe charakterem zcela jiným nežli Frate Timoteo.

Za to, kdo zná dobře Lessingova „Nathana“ a neopomenul věnovati bedlivější pozornost „klášternímu bratru“ v kuse tom, po přečtění předcházející skizzy a ještě více, kdyby si přečetl Macchiavelliho „Mandragolu“, beze všech rozpaků se vysloví, že Lessingův „Klosterbruder“ přes všechnu různost situací, v jakých se ocitůje, přes různost slov, jež pronáší atd., jest přece jen tak cosi jako učiněný blíženec Macchiavelliho Fra Timotea.

Ovšem to není podobnost tak frapantní, jakou překvapují mnohdy dvojčata. Nerodinná podobnost ta byla však i mnohému z oněch benevolentních literarních historiků německých, kteří z úcty k domácímu umění milerádi jedno oko (mnohdy i obě) přimhuřují, tak nápadnou, že ji nemohli pominouti tupým mlčením a musili ji aspoň konstatovati.

„Macchiavelliho Frate,“ praví jeden z nich do slova, „jest a zůstane parallelní figurou Lessingova klášterního bratra, cum grano salis, toť se rozumí! oním granum salis totiž, že prostoduchost poslednějšího (Lessingova klášterního bratra) vězí v poctivé německé kůži; prostoduchost frate-ova (Macchiavelliho Fra Timotea) pak v hadí kůži italského kláster-

níka, jehož sancta simplicitas má ve svém zoubku, aniž by si toho byla vědoma, váček jedu, kterýž dotěrně horlivým ústům jejím ukapuje."

Jen poněkud zlomyslnější nebo, chceme-li přísnější a objektivnější český čtenář bezpochyby si šroubované a poněkud temné toto porovnání přetlumočí v jasnější smysl: že totiž německý literární historik nejspíše myslí, že jest Lessingův Klosterbruder v podstatě z hadí kůže italského klášterníka vysvléknutý a do „poctivé" kůže německé převleknutý Fra Timoteo z Macchiavelliho „Mandragoly", kterémuž byl (nejspíše z ohledů esthetických nebo jiných) jedovatý zoubek vyražen neb opatrně vytažen, aby ani přijedovatělou řečí nemohl prozraditi, odkud je — rodem.

Avšak nám nejde v této stati o Lessinga a proto vraťme se zase k Molièrovi!

Vzhledem k Molièrovu „Tartuffovi" dokládáme o Macchiavelliho „Mandragole" ještě následující:

Pokládá-li se kus Molièrův za básnickou předzvěst velké francouzské revoluce a předcházející ji doby encyklopedistů, kdy filosofie snažila se na rozhodčí trůn ve všech sporech dosaditi nepředpojatý rozum, a vystoupila s veškerou vehemencí proti utlačování a vykořisťování člověka i celých národů se strany nesvědomitých panovníků a pokryteckých svatoušků všech odstínů, možno tímže právem pokládati rozpustilou a chceme-li, „nemravnou" veselohru Macchiavelliho netoliko za věrný obraz souvěké společnosti autorovy, nýbrž i jaksi za básnickou předzvěst podobné kulturní události světového významu — reformace. Tím nabývá práce ta téhož kulturního významu jako Molièrův „Tartuffe" a poněvadž tento vznikl později, náleží Macchiavelliho „Mandragole" priorita.

J. L. Klein, kterýž se v témže smyslu vyslovuje, a mimochodem řečeno, hned tak některého dramatického autora nepardonuje, vyslovuje se o „Mandragole" co nejpochvalněji. Na jednom místě (díl IV. str. 458) praví, že „nezná žádné komedie, která by jako Macchiavelliho „Mandragola" — ačkoliv jest prodchnuta frivolností, zdánlivě souvěkou hlízou nakažena a má na pohled ráz pohoršlivé frašky — tak směle a nepokrytě osvěcovala kulturně mravní problém . . ."

Na jiném místě (str. 462) pak v ohledu uměleckém připomíná, že je to „komedie, kterou sice mnohá jiná snad předčí uměleckou dokonalostí;" ale že ji „žádná při jejím bohatství situační a charakterní komiky nepředčí ani kulturně historickou důležitostí, aniž vzorným veseloherním tonem a takovým též stylem."

A konečně o něco dříve (na str. 447), porovnávaje kulturní význam její lapidárně jen několika slovy s Molièrovým Tartuffem, praví, že možno „Tartuffa" pokládati za „významnou doplňovací veselohru „Mandragoly", která však Molièrova Tartuffa „komikou a veseloherním půvabem předčí."

Molièrův „Tartuffe" provozován jinde i u nás a provozuje se po dnes občas všady, kde jest vůbec smysl pro pravé umění, byť i mnohá figura, mnohá situace a mnohý výrok mnohého živoucího Tartuffa do duše pálily a urážely.

Macchiavelliho „Mandragola" však u nás a, pokud víme, v celé Evropě v našem století nikde nebyla provozována, (ačkoli má podobný

kulturně-historický význam jako „Tartuffe", a Molièrův kus „komikou a veseloherním půvabem předčí") a pochybujeme, že se tak někdy stane.

Prohlášenoť nad ní anathema, že jest komedií „nemravnou."

Jako by za to mohlo zrcadlo, jež byl Macchiavelli držel svému věku, že byl věk ten nemravný a že se i s nemravností svou v zrcadle tom věrně odráží!

Naše doba nepotřebuje a nechce viděti na jevišti, jakými byli lidé v tom neb onom věku skutečně; nám stačí matné, pseudohistorické odvary a nikomu ani nenapadne, že je to tartuffovství nejryzejšího zrna. Original Fra Timotea viděti nemusíme a nechceme. Spokojímeť se na př. Lessingovým jeho odvarem a mnohými odvary odvaru Lessingova.

Možná ostatně také, že by se „Mandragola" a její Fra Timoteo nelíbil mnohým z těch, kdož by se v divadle náhodou sešli. A u nás přece, co se nelíbí davu, nepokládá se skoro ani za cenné a málo koho zajímá.

Než budiž! To má Macchiavelli za to, že opovážil se „věku svému držeti věrné zrcadlo," že napsal kus, k němuž nevážil ze žádné cizí komedie, ze žádného románu atd., nýbrž vyvážil kus svůj i figury z bezprostředního života. To má za to, že nečinil nikomu a v ničem žádných koncesí, že tvořil v pravém toho slova smyslu t. j., že si nikde ničeho nedlužil, nikoho a pranic neimitoval, o nic se neopíral, pranic nezlepšoval a nezdokonaloval — a jak se zovou všechny ty omluvy a pláštíčky, jimiž se patvoření zahaluje, aby mělo aspoň vzezření pravého tvoření. To má za to, že přímo genialním způsobem vytvořil — figuru Fra Timotea, která jest a zůstane bezpochyby hlavní závadou, pro kterou „Mandragola" nesmí spatřiti světla divadelních lamp. Vše ostatní, i „nejnemravnější" snad by jí bylo prominuto; ale s figurou, jakou jest Fra Timoteo, nesmí se odvážiti před obecenstvo naší doby ani drama jinak „nejmravnější".

Než budiž tomu již jakkoli! Jako jest dávno mrtvému Plautovi lhostejno, kdo, kdy a co z jeho vzdělání řeckých kusů převzal do svých a za své vydal, jest i Macchiavellimu úplně lhostejno, provozuje-li nebo čte-li se jeho „Mandragola" čili nic. Škodu z toho nemá on, nýbrž mají ji ti, kdož labužnicky libují si v tuctovém dramatickém zboží duševních ubožáků.

Ku konci oddílu, v kterémž jsme upozornili jen na některé podobnosti Molièrova „Tartuffa" s kusy již před Molièrem napsanými, připojujeme jen ještě několik slov na doklad, jak uměl Molière cizí transfigurované myšlénky, po případě vtipy a nápady do svých děl na vhodných místech vsunovati.

Když totiž Dorine posměšně vypravuje o Tartuffově znamenitém zdraví, o výtečném spánku a koroptvích, jež pojídá, připomíná po každé Orgon: „Ubohý muž!"

„Náhodou" však jiný francouzský spisovatel již před Molièrem vypravoval: „Jistý šlechtic ode dvora navštívil kapucínský klášter, kde se ho dotazovali po novinkách o králi a kardinálu Richelieuovi. Když se byl dosti napovídal, optal se ho vrátný:

„A o dobrém páteru Josefu nevíte ničeho?"

„Oh, tomu se vede znamenitě. Těší se velikému vlivu, nejznamenitější dvořané ucházejí se o jeho přízeň."

„Ubohý muž!“ připomíná vrátný.

„Když se vydá na cesty, má znamenitá nosítka,“ pokračuje šlechtic.

„Ubohý muž!“ dokládá vrátný.

„Kardinál posílá mu nejjemnější lahůdky se svého stolu,“ vykládá šlechtic. Ale i na to odpovídá vrátný: „Ubohý muž!“

* * *

Podrážděn odpůrci a nesnázemi, jež se stavěly v cestu provozování Tartuffa, zvolil prý si Molière jiné bojiště a napsal nový kus, kterýž pod titulem „Don Juan ore La Festin de Pierre“ dne 15. února 1665 poprvé proveden.

Úspěch novinky byl opět velký; ale Molièrovi odpůrci postarali se o novou šikanu. Některá místa kusu musila býti ihned škrtnuta.

Kus ten provozován r. 1665 patnáctkrát, načež, když byl vyvolal i prudkou polemiku, a přes to, že plnil divadelní kasu, zmizel s repertoiru. Také dovolení k tisku Molièrovi neuděleno. „Don Juan“ vyšel tiskem až po smrti autorově (1684) v podobě skomolené a teprve r. 1694 v Bruselu beze změny, jak byl napsán.

Na ukázku, co pokládáno za živobytí Molièrova v Paříži závadným, uvádíme následující scénu, která byla jako mnohá jiná místa hned po prvním představení potlačena.

Don Juan provázen svým sluhou setká se s neznámým chuďasem, kterýž jej takto osloví:

„Pane, jsem ubožák a žiju už po deset let v tomto lese. Budu vzývati nebesa, by vás obdařila všemi pozemskými statky.

Don Juan. Popros raději nebesa o kabát a nemíchej se do záležitostí jiných lidí!

Sluha (k chuďasovi). Milý příteli! Vy mého pána neznáte. On nevěří v pranic jiného, než-li že dvakrát dvě jsou čtyry a čtyry a čtyry — osm.

Don Juan (k chuďasovi). A co tu pod těmi stromy kutíš?

Chuďas. Po celý den prosím nebe, aby požehnalo lidem, kteří mně něco darujou.

Don Juan. V tom případu ti nic neschází. Trvám, že se ti vede dobře?

Chuďas. Ach, pane — trpím bídu největší.

Don Juan. Žertuješ. Člověku, který se po celý den modlí, musí se přece vésti dobře.

Chuďas. Ujišťuju vás, pane, že nemám mnohdy ani suché kůrky chleba.

Don Juan. Podivno! Namáhání tvé se ti špatně odměňuje. Však počkej! Dám ti okamžitě louisdor; ale musíš zaklít!

Chuďas. Ach, pane; snad nechcete, abych spáchal takový hřích?

Don Juan. Rozvaž, chceš-li zlaťák získat čili nic. Podívej se! Tohle ti dám — zakleješ-li. Zde je — ale musíš zaklít.

Chuďas. Pane!

Don Juan. Jen pod tou podmínkou.

Sluha (k chuďasovi). Jen chutě trochu zaklej! Vždyť na tom nesejde.

Don Juan. Zde — jen vem! Ale zaklej přec!
Chuďas. Ne, ne, pane! Raději hlady umru.
Don Juan. Pro mne, za mne! Ale já ti zlaťák přece jen dám, poněvadž máš lidskou duši."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Drama samo různě se cení. „Molièrův kus," praví Lotheissen, „rozvinuje strašný obraz mravní spustlosti a dýše zuřivou nenávistí proti prostopášné, nesvědomité šlechtě, která byla i domácí štěstí básníkovo zničila."

Jako práce dramatická má však mnohé vady. Zejména poukazuje týž literarní historik k nedostatečnosti dramatické komposice a praví pak: „Schází pevná stavba a jednotný děj. Není to vlastně než-li řada ledabylo spojených scén, v kterýchž ovšem různě zvlněný život se rozvíjí. Molière překročil v tomto díle svém hranice, jež byly francouzskému dramatu vymezeny a převzal něco z volnosti divadla španělského. Tím dostal jeho „Don Juan" nepravidelnou formu; ale podržel také sílu, která připomíná Shakespeara. „Don Juan" nenáleží mezi umělecky dokonalá, ale mezi nejpamětihodnější díla Molièrova."

Látka sama a sice v jiné formě (jako libretto nesmrtelné opery Mozartovy totiž,) jest i u nás déle sto roků známa, kdežto práce Molièrova, ačkoli byla (a sice dříve ještě než-li Mozartův „Don Juan" v originalu v někdejším divadle Nosticově) provozována v jazyku českém, zmizela už na sklonku minulého století s českého repertoiru.

Do češtiny přeložil Molièrův kus již Václav Thám asi před sto desíti lety pod titulem „Don Juan aneb Kamenná hostina," — patrně dle německého překladu, „Don Juan oder Das steinerne Gastmahl", jenž byl již před tím i později na pražském divadle německém často provozován.

Kulturně historicky jest nad jiné zajímavo, že Molièrův kus, o němž Lotheissen na jiném místě praví, že jest to „nejsmělejší kus" XVII. století, kterýmž „vane bolest revolučního ducha a temná předtucha připravovaného násilného převratu," tak že „patří k prvním vážným předzvěstem blížící se revoluce," že tento kus, (netoliko svou fabulí, ale i jinak památný), zastupoval v německém zpracování na sklonku minulého století a sice patnáct let před výbuchem velké francouzské revoluce a ještě dlouho po ní — pověstný dušičkový kus našich dob: „Mlynář a jeho dítě".

Provozováno ve Vídni i jinde, (jako na př. v Praze v divadle německém a bezpochyby i v českém) v den „všech svatých" jako „Mord- a Spektakelstück", poněvadž velké obecenstvo bylo v den ten pro nadsmyslné zjevy nejpřístupnější. Provozován však takovým spůsobem, že provádění jeho posléze vzdělanějším kruhům v pravém slova smyslu se zhnusilo. Z té příčiny pokusil se vídeňský dramaturg Stephanic ml. již v letech sedmdesátých minulého století poskytnouti velkému obecenstvu náhradu duchaplnější a zpracoval k tomu účelu Shakespearova „Macbetha", kterýž pak vídeňskému divadelnímu obecenstvu předváděn v den „všech svatých".

Avšak toto zpracování „Macbetha", jež bylo v ohledu dramaturgickém svrchovanou měrou pochybené, za nedlouho i samému spracovateli se sprotivilo, tak že již r. 1777 sám žádal, aby kus jeho nebyl více pro-

vozován. Za důvod uvedl, že „zjevování se duchů, přemrštěné charaktery a vůbec všechny věci spekulující na špatný vkus obecenstva jsou národního divadla nedůstojny.“

Zpracování Shakespearova „Macbetha“ jako každoroční „předdušičkové hry“ zmizelo opět ve Vídni s repertoiru a postoupilo zase místo tradicionelnímu „Don Juanu“, kterýž konal „svou povinnost“ ještě i na počátku našeho století, až konečně v letech třicátých ustoupil Raupachovu obrazu života „Mlynář a jeho dítě“, jenž tedy již déle půl století koná tytéž služby velkému obecenstvu a divadelním kasám jako jeho předchůdce: Molièrův „Don Juan“, kterýž, (jak toho zvyk a vkus doby vyžadoval,) bez hudby a balletu se neobešel.

Naprosto původním dramatem však Molièrův „Don Juan“ — není. Je to jako mnohý jiný kus Molièrův zpracování španělského kusu „El burlador de Sevilla“ (Svůdce sevillský) nebo-li „El convidado de Piedra“ (Kamenný host) z péra Tirsa de Molina, který žil a působil v letech 1570 až 1648 a sdramatisoval v práci té starou a ve Španělsku všeobecně známou pověst.

V nejstarší kronice města Sevilly lze se dočísti, že v Andalusii od nepamětných dob žila slavná rodina hrdinských a šlechetných grandů Tenoriů. Nejslavnější z nich proslavil se jako admiral v bojích proti Maurům, nejmocnější a zároveň nejnelidštější byl milostníkem Petra Ukrutného v polovině XIV. století. A tento milostník měl syna Don Juana, o němž v zmíněné kronice při roce 1361 lze se dočísti: „Téhož roku jistý mladistvý větroplach Don Juan, bohatý dědic a potomek slavného rodu Tenoriů, zmocniv se jediné dcery ctihodného komandéra Ulloa tohoto zavraždil probodnuv jej mečem v souboji. Komandér pochován v klášteře sv. Františka, kde měla rodina Ulloů svou kapli a hrobku. V rodinné kapli postaven také k uctění zavražděného pomník s nápisem: „Nejšlechetnější z kavalírů čeká zde na Boha, by jej ráčil na úkladném vrahu pomstíti.“

Když pak mnichové kláštera sv. Františka spozorovali, že vrah někdejšího jich dobrodince právě jen proto, že byl z rodu označeného, rukám trestající spravedlnosti uniknul, vlákali jej v noci do svého kláštera, kde jej zahubili. Na to rozšířili pověst, že prý měl bezbožný Don Juan v úmyslu zneuctíti sochu svého protivníka. Socha prý náhle obživla, Juana jednou ranou srazila k zemi, která se rozevřela a když z ní pekelný plamen vyšlehl, bezbožníka pohltila.“

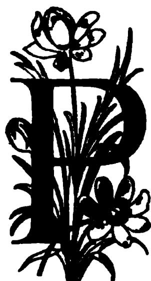
Potud pověst, o kterouž opírá se kus Tirsa de Molina, jenž pokládá se všeobecně za nejstarší sdramatisování pověsti té. Avšak není jí, neboť již v XV. století bylo v klášteřích španělských často provozováno veršované mysterium pod titulem „Neznaboh, bleskem zasažený“, v kterémžto primitivní hře kamenný host skutečně hrál úkol hlavní.

Bylo-li toto mysterium nebo pouhá pověst podkladem dramatu Tirsa de Molina, nevíme a také na tom vzhledem k úkolu této stati nesejde. Ale jisto jest, že španělská hra Tirsa de Molina byla podkladem „Don Juana“ Molièrova. (Pokračování.)

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Pokračování.)

oslední v řadě pražských Nazarénů jest Rud. Müller z Liberce, krajan Kandlerův a Führichův, jenž až posud representuje umělecký směr Tkadlíkův.

Jako Kandler chtěl býti druhým Führichem, chtěl zase Müller státi se třetím Führichem. Proto když tento r. 1834 povolán byl do Vídně, cítil se Müller ve škole Waldherrově opuštěným a bezbranným a pustil se za svojí „vůdčí hvězdou“. Večer 27. července 1835 stál Müller již na „táborské linii“ před Vídní a brzo na to octnul se v obecní šatlavě, poněvadž neměl žádného listu průvodního. Müller ukázal sice strážníkům hrdě svůj akademický dekret, ale ku svému úžasu se dověděl, že jest to kus bezcenného hadru.

Führich ho vysvobodil a přivedl na akademii. Čemu tam Müller se naučil, nelze z díla jeho nikterak vyanalysovati. Jeho první pokusy nesou sice stopy Führichova vlivu a zejména jsou to komposiční motivy kreslených jeho cyklů, které na Müllera, právě jako na Kandlera, nejvíce účinkovaly; motivy ty jsou však u Müllera zcela bezmyšlenkovitě, fádně a triviálně opakovány.

Určitěji utvářil se vágní talent Müllerův ku konci let třicátých za vedení Tkadlíkova na pražské akademii.

Kandler a Lhota psali si tehdy právě vysvědčení maturitní na zdích raphaelské kaple slepců a Müller prováděl sv. Filomenu a Krista pro kostel sv. Trojice v Praze. To byly jejich legitimace, když vstupovali do ateliérů Rubenových. Pracovati za vedení Rubenova bylo však pro Müllera věcí nad jiné obtížnou, neboť považoval se jistě za většího umělce než jakým byl sám nový ředitel, jenž domněle sic a jen v theorii nenáviděl krasopisnou linii Tkadlíkovy idealisované formy, z níž Müller vycházel. Prováděl tudíž svým způsobem dále oltářní obrazy a účastnil se se Lhotou a Weidlichem při nástěnných malbách v paláci Hugona Salma; studoval romantiku pověstí o sv. Graalu a maloval dle předpisů a vzorů rytíře kola Artušova, Parcivala a Jweina. Také „Záboj“ inspiroval ho k vlastenecké illustraci, již r. 1847 vystavil.

Veden touto romantickou disposicí 40tých let, přestoupil sice Müller úzkou hranici náboženského romantismu let třicátých, ale co prováděl, nebylo nové, živé a silné, nýbrž bylo jen epigonským ohlasem prvotního stadia eklektického, krasocitného romantismu Führichova, za jehož vzory u starší generace posud platila „Genovefa“ a „Divý střelec“.

Byl to romantism čistě látkový, pokračování ideového processu, jež myšlení moderního člověka od ideálu starověku převedlo k ideálu středo-

věku, k jeho báji a mystice. Osobní umělecký temperament zůstal však i u Müllera úplně stranou, on neuvažoval o vlastním romantickém stylu, o romantické expressi nových idejí, jak studujeme u revolučních romantiků francouzských, jeho pojem romantiky neobsahoval v sobě zejména žádného elementu technického, formového, slohového, žádných snah odlišeného kolorismu, nýbrž splýval mu s abstraktní ideou staroněmecké a starofrancouzské báje a pověsti. Tak konstatujeme nedostatek konkrétnosti, určité determinisace pozorovaného detailu; za to vrcholí se dílo jeho v plochém, sentimentálním lyrismu panošů a panen a v pseudohrdinné póse změkčilých rytířů. „Siegfried a Chriemhilda" znamená vrchol vývoje tohoto jeho látkového romantismu, jenž formově v ničem nelišil se od jeho krasopisných konceptů biblických a církevních. Ještě jednou pak vzplanulo v něm nadšení pro zašlou slávu lesklých period historických, jaké celou Evropu ku konci let 40tých ovládalo. Výrazem této disposice časové byl mnichovský maskový průvod, představující umělce od 15. do konce 18. století.

Průvod tento v Praze r. 1848 právě při vypuknutí revoluce ve Vídni byl nápodoben; více než sto kostumovaných mužů vyšlo v průvodu 13. března v 10 hodin večer z hostince u „tří lip" na Příkopě do stavovského divadla, jež proměněno v redutní sál; Müller představoval Murilla, Trenkwald Raphaela, Josef Max Donatella, Kranner Michel Angela a ředitel Ruben měl vrchní dozor. Tento životní projev romantismu neměl však dále na umění žádného vlivu a byl také poslední. O půl noci přišla totiž do divadla depeše o revoluci vídeňské; nebylo lze mysliti na umění a umělci sdružení ve spolku „Concordia" utvořili ozbrojený sbor na ochranu města, jenž brzo na to po odstoupení germánských agitatorů přetvořen na slovanskou „Svornost". Jakožto poddůstojník této compagnie, jejímž hejtmanem byl ovšem ředitel Ruben, účastnil se také Müller událostí v Celetné ulici.

Sotva že zjednán byl poněkud politický klid, vrátil se Müller ku svému stojanu, ale ukázalo se, že po léta nelze očekávati bezpečných zakázek a klidného rozvoje uměleckého. Četní malíři opustili Prahu a Müller stal se novinářem v redakci úřední „Prager Zeitung", kdež po dva roky setrval.

Touto životní školou, kterou prodělal, přetvořila se jeho duše naprosto; byl již dospělým mužem a hledal praktický cíl života, bezpečnou existenci. Mladickými romantickými sny nedospěl k tomuto cíli a nastávala nová kulturní perioda historismu. Ku světské historii v umění bylo však třeba silné, přesvědčené individuality, jež nedá se zmásti okamžitými nezdary; takového přesvědčení Müller neměl a bylo v něm více úzkostlivého ducha vypočítavého obchodníka než smělého, odvážného umělce. Již na akademii seznal, že největší hmotný zisk plynul mu z oltářních obrazů a proto rozhodl se malovati svaté, ačkoliv reminiscence romantické ještě docela neutlumil. Maloval sv. Jana, jak vznáší se obklopen skupinou andělů, z nichž jeden allegorisuje mlčelivost, jiný přemáhání a nebeskou odměnu. Tento oltářní obraz, jenž určen byl pro Ohradu u Kolína, byl však jen nápodobením jiného podobného oltáře, který již v atelieru akademickém pro kapli na Hluboké maloval. Byly to obyčejné práce

Rudolf Müller: Návrat sv. Vojtěcha do Čech.
Oltářní obraz v Třeboraticích.

„akad. malíře", o nichž nebylo by třeba se zmiňovati, kdyby necharakterisovaly právě tuto periodu obratu výtvarného vkusu kolem polovice našeho století. Vývoj Müllerův jest demonstrační pomůckou; jako žák Tkadlíkův uveden byl na přísnou cestu katolického idealismu abstraktních myšlének a forem. Tkadlík však nebyl jednotný romantik-nazarén, nýbrž, jak jsem pověděl, dal se nésti ještě poslední vlnou klassicismu. Müller také nebyl jednotný katolický theolog, i on jeví vlivy pohanské, nikoliv však starověku, ale středověku. V tom jest přirozený vývoj, v němž vidíme tři, ovšem dosti nízké stupně. Tuto cestu prodělali téměř všichni naši tehdejší malíři: na jedné straně bible, na druhé historie, uprostřed romantism. Proto maloval Müller sv. Jana a hned zároveň Danteho, jak v lesním stínu básní božskou komoedii a Karla IV. při stavbě hladové zdi. Vidím v okolnosti té snahu po usamostatnění moderního umění, jež neurčitě hledá mezi tradicí a originalitou; že k positivním resultátům umění české dospělo teprve až v letech 50tých, kdy poznány nové směry kolorismu, nové theorie a nové principy západní Evropy, toho příčinou bylo, že celá naše umělecká obec měla odměřené, hromadné ideály, jejichž kořeny tkvěly ještě ve škole Berglerově a že vědomě čelila proti uměleckému individualismu a naučenou, tradiční stilisací nahražovala sloh původní, přiléhavý, jenž jest synthesou ideje a povahy výrazových prostředků, jež volí umělec dle svého temperamentu, v určitých, jemu vlastních relacích.

Tak Müller, jehož duše byla plochá a mělká, znal tradované užití barvy a pochod technický, znal uznané proporce věcí a ušlechtilou linii; to bylo všechno, ale Müller pomocí těchto ošumělých rekvisit dovedl malovati také všechno a jen garderoba tvořila rozdíl mezi romantickou elegií smutného rytíře a nějakou scénou ze starého nebo nového zákona.

V padesátých letech applikovány konečně i školské theorie klassifikační na umění, mluvilo se o historii, genru, biblické a církevní malbě; malíři se rozestupovali a měli jsme historiky zvučného jména, s nimiž Müller nebyl s to pustiti se v zápas; tak konečně ustálila se evoluce jeho talentu na malbě církevní. Zevnější okolnosti mnoho k tomu přispěly.

Arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg stal se mu protektorem, jenž dával mu úlohy a předpisoval klassickou komposici; bylo třeba oltářního obrazu pro nový kostel sv. Karla Boromejského v Salcpurku a Müllerovi uloženo, aby ho provedl; jako spolehlivý výrobce dostal jen míru a poukázáno mu na Raphaelovu Sixtinskou Madonnu, že dobře bude, když asi takový obraz zhotoví. Postavil tedy Madonnu do prostřed a Karla a Ruperta po stranách, jakožto patrony kostela a města. Tato dvojitá závislost označuje způsob další tvorby Müllerovy nejlépe. Jako v úpadkových dobách literárních spisovatel úzkostlivě respektuje čtenáře, tak respektoval vždy Müller v každém případě přání zákazníka jako poctivý majitel malířského závodu. Tato Madonna se sv. Karlem z r. 1851 jest prvním členem veliké řady oltářních obrazů, jichž Müller každý rok několik exemplářů zhotovil. Maloval někdy i podle modelu a o podobizně slečny Bellotové, jež r. 1853 mu seděla, vyslovil se „duchaplný" esthetik prof. Bernhard Grueber, že malována jest jako od Lionarda da Vinciho. Takových výroků, více drzých nežli duchaplných, pronesla souvěká

německá kritika o Müllerovi celou řadu a Müller při každé příležitosti výroky ty samolibě cituje v domnění, že spočívá v nich vskutku uznání jeho vyzývavých aspirací. Oltářní jeho obrazy, které po vesnicích i v privátních kaplích českoněmecké šlechty visí, o jiném nás poučí; kdo charakteristiky své čerpá z knih a zejmena z autobiografií, užasne před takovýmto obrazem nad omezeností nebo drzostí spisovatele kritika. Celé dílo Müllerovo demonstrovati bylo by tuším zbytečno a zabralo by příliš mnoho místa, podtrhuji jenom, že dílo to znamená nejnižší bod v dekadentním rozvoji českého nazarenismu.

Co německá kritika v díle jeho za nové, původní a originální prohlásila, není nic jiného, než nové vyleštění starých rezavých šablon, čisté epigonství a slabost. Müller byl zcela normálné konstrukce nervové, průměrný ctižádostivý člověk, jemuž obraz neznamenal dílo umělecké, ale prostředek k dosažení klidného, příjemného života. Skláněl šíji před vládnoucí byrokracií, před šlechtou a duchovenstvem a honosil se rakouskoněmeckým vlastenectvím, jež bylo mu druhým prostředkem k dosažení příjemného života. Takovým byl, ale umělcem nebyl ani malířem, neboť není ještě malířem umělcem, kdo dle starých a nových vzorů dovede udělati figuru.

Nebylo by snad ani třeba takto stavěti se proti vládnoucí tradici, a dílo Müllerovo mohlo by se z velké části prostě ignorovati, ale články, jež Müller sám o sobě uveřejňuje, v nichž předvádí se čtenáři v záři výroků obmezených kritiků z let padesátých, vzbuzují spravedlivý odpor, pohrdání a nutí k odvetě, aby veřejnost soustavně nebyla klamána a na primitivním stanovisku kritiky z let padesátých udržována. Šli jsme dále a máme jiné umělecké náhledy a mohlo by se říci, že Müller před 40 lety měl význam a zásluhy. Neměl. Hlavní oltář jeho v dómě salcpurkském, z mrtvých vstání Krista, nebo jiný větší oltář sv. Martina v Liticích u Buštěhradu nestojí ani na průměrné výši naší umělecké tvorby z konce let padesátých, o jiných oltářích, malovaných těžkou, zemitou, neprůhlednou barvou, tradovanou starou linií, v naučené komposici, ani nemluvě.

Té originality, na níž si zakládal, Müller neměl a jestliže odchýlil se v obrazu sv. Trojice od tradicionelního podání vedle sebe sedících osob, které posadil ve svislém směru nad sebe, byl k tomu veden přímo formátem obrazu a nikoliv nějakým principielním důvodem, jenž by plynul z vnitřní podstaty jeho díla.

A přece měl Müller za to, že při svém suchém, střízlivém a prosaickém tvoření žije v říši illusí a nic necharakterisuje jeho umělecké přesvědčení lépe, než že v říši této bylo mu nevolno, že snažil se najíti zaměstnání ještě prosaičtější, ale bezpečnější, po němž toužil. Neměl ideál velikého umělce, ale chtěl býti váženým profesorem a vyhledával pomoci svých německých příznivců, ukazuje na to, že při rapidním čechisování Prahy a všeho duchovenstva existence „nezměněného německého umělce“ jest ohrožena.

Tak stěžoval si také ministru vyučování Stremayrovi a výsledek toho byl, že vzdor tomu, že nebyl ani navržen v ternu ucházečů, jmenován přece r. 1872 na základě zvláštního ministerského telegrammu profesorem

státní střední školy v Liberci, bez ohledu k tomu, že překročil ustanovené stáří. „Tím vysvobozen byl jsem z říše illusí“ praví sám,*) „a postaven na reální basis“, ale nejen to, tím projevil zároveň, že cílem jeho snahy nebylo umění, nýbrž carriera.

Z posledních žáků Tkadlíkových, kteří alespoň částečně přidrželi se jeho nazarénsko-romantického směru, jsou Ignác Umlauf, Gustav Watzek, Konrád Wiesner a Fr. Hofbauer, kteří však účastnili se již obratu vkusu výtvarného za ředitelství Rubenova a tvoří přechod od náboženské stilisace k realistickému studiu genrovému. Watzek nejdéle setrval při objektivní, ostré a korrektní linii Tkadlíkově; jeho první obraz korunování P. Marie z r. 1841. byl tvrdý v kresbě a úzkostlivě tence kolorovaný; Watzek měl sice čistou paletu, ale chudou na spojující polotóny a střízlivě-nudnou v harmonickém účinu. Koloristou nebyl a význam jeho spočívá v tom, že vedle biblické lektury pozoroval také život a připravoval cestu modernímu genru.

Současně s ním, za provisorního ředitelství Václava Manesa přijat byl Konrád Wiesner na akademii, jenž za svého krátkého života zjednal si značných zásluh o české rytectví.

Po některých peněžitých nesnázích dostalo se mu volného místa v ryteckém ateliéru Döblerově při akademii. Přáním jeho bylo viděti Paříž a francouzské umění, za kterouž příčinou studoval již frančinu, ale zlý osud v podobě Kandlera svedl ho také do Říma. Byl povolán jako rytec na pruský archeologický ústav v Římě. 23. února 1847. jako jinoch 26tiletý vydal se na cestu a první jeho práce v ústavu byla studie dle Marc Antonia, která tak se zdařila, že uznán za předního umělce, od něhož dalo se mnoho očekávati.

Spontánního talentu uměleckého Wiesner ovšem neměl, ale byl reprodukčním virtuosem, jenž dovedl všechny naivnosti a slabosti Führichovy, Tkadlíkovy, Hellichovy a j. věrně reprodukovati, tak že serie jeho listů, kdyby obsáhlejší byla, znamenala by dobrý pramen pro českou historii umění a mohla by pro svoji epochu býti částečnou náhradou za postrádanou galerii. Wiesner zemřel však již v prvém roce svého římského pobytu a pohřben na Campo Santo v noci při svitu pochodní.

* * *

Kandler, Müller, Lhota, Vacek a Wiesner uzavírají řadu nazarénských romantiků českých, jejichž romantism plynul z náboženské opposice proti pohanskému klassicismu a jejichž umění hledalo uznání ve službách katolické církve. Co u Führicha vycházelo ještě z osobního, pevného přesvědčení, z mysli, jež dovedla vžíti se v mystické taje víry a jejich dogmat, bylo u napodobitelů jeho pouze tradicí školskou a konservativní opposicí proti pokroku, proti novým ideám, novým způsobům technickým, proti novému názoru barvy škol západoevropských, které u nás již počaly dobývati si půdy. Vědomí této náboženské opposice, jejíž střediskem býval Řím od let dvacátých až do padesátých, během

*) Böhmens deutsche Poesie u. Kunst, Vídeň 1893, str. 660.

Rudolf Müller: Oltářní obraz v městském kostele Trutnovském.

let čtyřicátých u nás rozvojem věcí ponenáhlu samo zauiklo, za to však přiblížil se program výtvarného romantismu českého původnímu svému východisku historickému. Slavná minulost, pověsti a staré báje znova inspirovaly umělce k vlasteneckým illustracím, jež prováděla pak škola Rubenova, jejíž díla stojí sice také na stanovisku romantismu, ale jež v theorii vycházela již z principu realismu.*)

Z původních romantických historiků, kteří spojivše se s Führichem a Machkem vydali Dějiny české v obrazích, byl Václav Markovský z nejstarších. Od Kohla a Berglera přešel do tábora romantiků. Na pražskou akademii dal se zapsati r. 1803 jako 14letý hoch a od r. 1806 navštěvoval také školu krajinářskou. Nadáním nevynikl, ale za příčinou zvláštní píle byl 9. ledna 1808 při veřejném sezení Společnosti přátel umění pochválen a téhož roku dostalo se mu II. ceny za kopii sv. Šebastiána od Quida Reniho. Později dostal též accessit první ceny a accessit komposice, což pro jeho nadání není ovšem žádným spolehlivým dokladem, ale zajímava jest okolnost, že tento poslední accessit určen byl mu v sezení r. 1818, kdy byl Markovský již 15 let na akademii žákem ředitele Berglera, a přece dílo jeho, jež provedl, jest romantický cyklus kreseb z české historie, jenž na eklektické theorii Berglerově úplně jest nezávislý; ovšem že na druhé straně nikterak není samostatný, naopak dílo to není nic méně než původní a umělecké.

Jsou to naivní komposice, v nichž znáti jest studium Corneliova Fausta a starých německých rytin v detailech, v celkové koncepci pak a v komposici idealistickou šablonu eklektiků idealistů.

Markovský kreslil bez výrazu, bez temperamentu, žil a tvořil z reminiscencí rytin, jichž používal, neměl vlastního stylu, nechceme-li neobratnost a šablonu v kresbě, jíž schází duch, niternost, nazývati stylem; plynou-li nedostatky kresby z individuality umělcovy a jsou-li motivovány psychou jeho, jež prozařuje konturou, stávají se pro styl umělce známkou nutnou a charakteristickou; opravíme-li je, bude dílo rationalisticky nudné, fádně korrektní, duše a cit, vůně a kouzlo individua z něho vymizí. Markovský není však ani primitivní ani korrektní, ani skreslený, nýbrž jest pouze dětinsky naivní a neobratný; jeho typ člověka jest čistě abstraktní, jejž nenajdete ani v přírodě ani v theorii, kreslí nízké sražené postavy, těla, pro něž není žádných proporcí a jež pohodlně do šířky jsou roztaženy. Takové typy lze studovati na kresbě Smrt Libuše, na Břetislavu, jejž Jaromír národu představuje, na Křtu Bořivojově a na všech ostatních jeho kresbách, jimž schází energie, určitost a vymezenost historická, odlišnost jasně fixovaných charakterů, správnost kostymů, zbraní, celého okolí, pravda vnitřní, přesvědčivost umělecká i pravda zevnější formální a věcná; jsou to historické komposice, jimž především schází znalost doby, jaká ve dvacátých letech naprosto v umění našem bylo nemožnou, scházejí lokální tóny, nálada zašlých časů, jež libovolně, dle dobrého zdání a řemeslně se rekonstruuje. Umírá-li Markovského Libuše pod gotickým oltářem, před gotickou branou, obklopena lidmi, již zdají se býti z pola bandity a z pola žebráky,

*) Srv. Rozhledy, 1896, Ruben a jeho pražská škola malířská.

u nichž na stráži několik renaissančních obrněných statistů s halapartnami a palcátem stojí, jest to jednou ze všedních menších vad, jaké v kresbách Markovského shledáváme. Tak ve dvacátých letech, uměle a násilně konstruovala se doba staročeská uměleckými díly, z nichž nevane k nám duch starý ani nový a která jsou žalostným výsledkem neznalosti historické a slabosti umělecké.

Studujme jen Založení Prahy, nebo nejlepší z kreseb Markovského, Mladu před papežem Janem XIII. v Římě, kde kresba, výraz i komposice jeví dosti značný pokrok, a přesvědčíme se, že historikům let dvacátých scházel především smysl umělecký, vlastní temperament, vlastní idea a oheň, že plošně komponovali a konstruovali divadelní pathetické scény s širokými gesty, jež nic nepraví a jen nesmírně vysoké umělecké aspirace autorů tlumočí.

Jako romantik historik získal si však Markovský své zásluhy o rozvoj českého umění i české myšlénky, neboť byl prvním, jenž soustavně čerpal motivy z českých dějin, jež illustroval od let dvacátých; tím zároveň stal se romantikem a populárním učitelem slavné české minulosti; mimo to připravil také půdu historické škole Rubenově, v jejíž středu přímým pokračovatelem díla Markovského jest Javůrek.

Dobu husitskou Markovský se zvláštní oblibou vykládal; r. 1822. maloval Žižku, jak v ležení uzavírá mír s Pražany, jindy zase smrt Žižkovu a husitské kázání, nebo Žižku, jak ohrožuje Prahu. Pak doba Karla IV. přišla na řadu a slavné činy otce vlasti, z nichž r. 1823. illustroval výpravu proti Bolkovi z Münsterberka 1335, jehož Karel IV. zve k hostině smiřující a roku následujícího vystavil v Klementině Karla IV. jak po své korunovaci v Římě r. 1355 v ležení u svých Čechů loučí se s kardinálem a vznešenými Římany.

Mimo to komponoval Markovský také allegorie, maloval podobizny a oltářní obrazy, jak na každého průměrného historického malíře se slušelo a r. 1838. svěřeno mu bylo také pamětihodné restaurování Karlsteinských obrazů z křížové kaple.

V třicátých letech byl však rozvoj talentu jeho úplně dokonán a ačkoliv Markovský ve věku poměrně mladém r. 1846. zemřel, nevykonal již od let třicátých žádného díla významnějšího.*) (Dokončení.)

*) Vylíčená činnost jeho byla však dostatečná, že nezasloužil, aby mezi malíři na jubilejní výstavě r. 1891. byl docela vynechán.

Václav Markovský: Smrt Libušina.

Milenka.

Napsal Gilbert Augustin-Thierry.

Přeložil Josef Světlý.

Malý svět náš literární znal Pavla Jaucourta, ducha raffinovaného až ku kvintessenci, snílka až k mysticismu. Neočekávaná smrt jeho způsobila jakési překvapení a do jisté míry i zármutek i v srdcích nejlhostejnějších, ale osudný příkrov zapomenutí již počíná zastírati jeho upomínku.

Pavel Jaucourt zůstavil po sobě několik svazků osobních pamětí, jež určil k vydání. Však vykonavatelé poslední vůle jeho posud jich neuveřejnili, tvrdíce, že podobná kniha by svědčila o pomatenosti nemocného mozku.

Však my nejsme téhož mínění a proto z pohrobního rukopisu tohoto spisovatele vyjímáme velmi podivný román lásky, jejž tu předkládáme: nechť obecenstvo sezná věc a rozsoudí . . . Blouznivec! řeknou někteří rozvážní, duch zpozdilý a šílený . . .

Co na tom! Nám zjev okkultu není zblouděním rozumu lidského . . . A pak, je-li — dle slov Leibnitzových — moudrost jen uměním, býti šťastnu, Pavel Jaucourt, tento domnělý blázen, jenž dovedl v blaženosti zemříti, byl skutečný mudrc.

I.

Toho večera, domnívaje se, že konečně soustředím svou rozptýlenou obraznost, horlivě dal jsem se do práce.

Dešť lil se proudy; dubnový liják, šumivý a šplýchavý, jenž prudce bičoval Paříž.

Nikoliv, zůstanu doma, a propustil jsem svého sluhu.

Devátá hodina odbila na kapli svatého Františka Salesského; pod jarním přívalem ulice Villiersova mlčky se dloužila a již spánek snášel se na klidnou čtvrt.

Zapáliv cigarettu, natáhl jsem se do křesla a záhy úplně jsem se pohřížil ve snění.

Pracoval jsem právě na povídce, v níž zasahovaly síly divotvorné, na podivné fantasii, jejíž zdánlivá přemrštěnost zajisté pobouří zpozdilost nevzdělanců, ale jež dávala mi zapomínati krutou všednost života.

Vždy jsem povrhoval přízní davu a ani tenkrát nesnažil jsem se poskytovati mu zábavu.

Základní myšlénka mého románu, čerpaná z mystických nauk novoplatonismu, na první setkání upoutala mou obraznost, unášejíc ji k čarovným oblastem onoho tajemného života za naším životem.

Myslil jsem si, že dvě bytosti lidské na své pouti pozemské byly by milovaly se láskou cizoložnou. Po smrti laskavá spravedlnost božská za pokání, aby vykoupily poklesek svůj, odsoudila by je, aby prošly „druhým vtělením".

Ale tyto duše opět by se našly na zemi a opět by vzplanuly k sobě láskou . . . Co stalo by se z této druhé srážky vášní? . . . Zde myšlénka mého díla se zatemnila, úplně zabalena mlhou pochybností; neviděl jsem před sebe.

Po dva měsíce má kniha zůstala nedokončena a přes úsilovnou snahu, jakási chorobná ztrnulost poutala mé myšlénky.

Ostatně, nevěřil jsem tomuto náboženství „Okkultu", jež za naší doby počíná sváděti tolik duchů a poutati tolik srdcí.

Velice žízniv věcí neznámých, uveřejnil jsem různé povídky fantastické, ale bez přesvědčení, jen ze záliby pro podivné a zvláštní; skeptik a hloubatel, nemínil jsem to upřímně.

Jaký rozmar tedy vedl mě, abych zvolil si literární látku tak podivnou, již nevěděl jsem jak dokončiti?

Minula hodina.

Venku honil se dubnový vítr a déšť prudce bubnoval na má okna.

Odpočívaje v křesle, oči maje zavřeny, ruce sepjaty, přivolával jsem obě své vidiny, snaže se okresliti jejich obrysy, odíti je tělem, vdechnouti jim život.

Ale jako včera, obraznost moje namáhala se neplodna.

Nic! . . . Nenalézal jsem nic! . . .

Náhle jsem se zachvěl, povzdech lkavý zachvěl se tichem mé samoty, a utichl.

Poněkud překvapen zvedl jsem hlavu, a ohlížel jsem se.

Všude ticho . . .

Zajisté klam! V komnatě jsem byl sám, obklopen svými knihami v lesklých vazbách; na mém krbu přemítal bronzový Buddha, hledaje nekonečný mír Nirvany, a přede mnou smutně pohlížel obraz mého otce.

Pak obrátil jsem zrak do jednoho kouta komnaty a bylo mi, jako by cosi mě oslepovalo.

Stál tam otevřený klavír, a ve svitu lampy slonovina klaves třpytila se, zářila, přitahovala.

Ach! zvolal jsem se smíchem, to ty jsi tak zalkal? Praskla asi některá struna: následek bouře.

Vstal jsem, odebral jsem se ke klavíru a počal jsem probírati se oktávami . . . Nikoliv, žádná struna nebyla porušena; každý tón ozval se přesně a čistě . . .

Jak dlouho setrval jsem takto? . . . Snad jen okamžik, ale náhle ucítil jsem, že zmocnila se mne úzkost a bez příčiny oči mé zalily se slzami.

Mechanicky prsty mé zahrály prostou melodii a v mysli vzbudila se upomínka, o níž domníval jsem se, že usnula na vždy.

Byla to starobylá romance z opery komické, sentimentální píseň, jaká byla v oblibě za doby Ludvíka XVI.: „Nina, čili z lásky šílená".

Nápěv jest prostý, sladký, pln melancholie, a nikdo již necítí, kolik blaha budil v duších „žen-citlivek".

Nikdy neslyšel jsem romanci Dalayraca ani v divadle, ani v koncertu; a přece stále mě pronásledovala; prozpěvoval jsem si ji, hrál jsem ji — pociťuje při tom nevysvětlitelné pohnutí:

Quand le bien-aimé reviendra
Près de sa languissante amie,
Le printemps alors renaîtra,
L'herbe sera toujours fleurie...*)

Ostatně v mladosti potkalo mě zábavné dobrodružství, zpozdile směšné, jež na okamžik vzbudilo ve mně obavy stran mého rozumu.

Kdysi za sněživého večera prosincového vešel jsem do kostela svatého Sulpice... Proč?... Nevím... Rád za šera večerního ponořuji se v svaté temnoty, obklopující Nekonečno a pohřižuji se do harmonií božského ticha.

Loď chrámová byla prázdna, vzduch posud prosycen vůní kadidla a temno tajemné bylo místy protkáno rudými plaménky lamp.

Šum hlasů slabě zazníval z podzemí chrámu: dole, v kapli katechismu, děvčátka učila se svaté písni.

Nerozeznával jsem slova, ale nápěv znal jsem tak dobře! — nápěv „Niny“, romance o milenci.

Sladce zpěv utišoval, láskal moji bytost, — jako vzdálená kolébavka snu, jež úsměv loudí spáči i pláč...

A tu náhle ženský hlas dolehl k mému sluchu, skvělý, mohutný a zdálo se, že rozplývá se v zoufalém zvolání:

...Ach! hledím!... hledím!...
Ale miláček se nevrací!...

Kdo takto mezi vzlykáním volal po lásce, po štěstí, po ideálu?...

Rozechvěn sklesl jsem na lavici a dlouho, dlouho jsem poslouchal.

Konečně hlas umlkl...

V tom okamžiku starý kněz vyšel ze sakristie; spěchal jsem k němu.

„Kdo jest ta veliká umělkyně,“ pravil jsem, „jež právě zde pěla?“

Pohlédl na mne překvapen:

„Co chcete tím říci, pane?“

„Ano... ano... tam dole... v podzemí chrámu... ten hlas zvučný a prosebný?“

Kněz hleděl na mne, neodpověděl a pokrčiv rameny, vzdálil se. Pokládal mě snad za šílence?...

A od té doby mnoho let uplynulo a pobledla upomínka na tento zimní večer v kostele, a na neznámý hlas, jenž rozléval se v bolných tonech.

Však kolikrát sám jsem si šeptal tuto modlitbu vášnivou, vysílaje ji, nikoliv k Stvořiteli, ale k tvoru lidskému a veškerou silou touhy volaje milenku!...

Marné ždání! Život byl ke mně nelaskav; hledaje velikou lásku na zemi, nalezal jsem jen všední dobrodružství nebo pomíjející styky, — prosté zápletky, zrozené z úsměvu a zmírající bez slzy.

*) Až miláček se vrátí k nyjící své přítelkyni, tu jaro se probudí, tráva vždy bude ve květu...

Po čtyřicíti letech cítil jsem se velice stár; prach a popel, a v zoufalosti svého srdce, úplně oddán jen spisovatelství, zabýval jsem se již jen vidinami, dětmi vlastní mé obraznosti...

Proč tedy octla se slza v mém oku a jaké neúprosné šílenství přinutilo mě, abych ještě plakal nad sebou samým?

Rozechvěn povstal jsem od klavíru. Již k práci! — Zapomeňme na jiné a ponořme se ve své nitro! Byl jsem odhodlán, že donutím svou obraznost k činnosti.

Abych lépe mohl zahloubati se ve své myšlénky, stlumil jsem světlo v lampě a zapáliv novou cigarettu, ulehl jsem na pohovku...

Venku bouře se stišila; déšť ustal a na zachmuřeném nebi měsíc chvílemi probleskoval okrajem mraků. Náhle jeden paprsek jeho padl do mé komnaty a utkvěl na stěně; v polosvitu jakýsi předmět začal se třpytiti fantasticky... Zvědavým okem stopoval jsem hru světla a snažil jsem se popsati ji. Velmi nesnadno slovy vyjádřiti barvu tohoto tajuplného svitu!... Bělavý?... Modravý?... Fosforující?... Mléčný?...

Nikoliv, špatné přímětky a tak všední!...

Ale proč ta věc na stěně tak zářila, proč mě lákala a volala?

Vztýčil jsem hlavu a pozoroval: na zdi visela drobná, barevná rytina z XVIII. stol., zasazená pod sklem.

Teprv několik dní měla místo v mé sbírce. Spozoroval jsem ji u starožitníka na nábřeží Voltairově a koupil jsem ji. Byla tak zábavná!

Umělec znázornil jeden z veselých, žertovných výjevů života pařížského.

Rytina představovala noční slavnost, v zahradě ozářené pochodněmi, lampiony a ohňostroji. V pozadí na vyvýšeném místě byl uspořádán koncert. Nějaká hvězda tehdejšího jeviště snad pěla tam právě rozkošnou romanci o „Nině“.

V popředí obrázku mladá žena zavěšena v rámě svého starého muže procházela se zahradou a kroky jejich těsně sledoval nakadeřený švihák. Dáma, obdivuhodně krásná, měla šat à la milady: prodloužený živůtek, nadmutou suknici, vysoký účes a široký klobouk Pamela. Patrně Angličanka. U pasu kráska měla připjatou kytici z bílých květů. A žvatlajíc roztomile se svým chotěm rozkošná ta osobička natáhla ruku na zad, aby miláček mohl vtisknouti na ni políbení...

Byl jsem vždy zamilován do starých obrazů, působí na mne zvláštním vlivem, studuje je, domnívám se, že prožívám minulost.

Tato rytina zvláště mě bavila. Proč? Předmět její jest dosti všední; ale provedení bylo rozkošné.

Každého rána dlouhé chvíle věnoval jsem jejímu pozorování, a i nyní neodolatelně mě vábila.

Povstal jsem, udělal větší světlo v lampě a chtěl jsem přiblížiti se k obrazu.

Však moje pozornost náhle byla jinam obrácena. Cosi zasvitlo na zemi, sehnul jsem se a zvedl předmět.

Ach! můj bože! Pozvání na dnešní večer k hudební zábavě u doktora Legaux!

Martial Legaux byl můj dobrý přítel a dávný druh, a já na něho zapomněl!...

Nuže, nebudu pracovat této noci! K čertu se všemi vidinami a přeludy obraznosti!

Pohledl jsem na hodinky; sotva jedenáct.

Měl jsem posud čas.

Rychle jsem se oblékl a vyšel jsem.

II.

Doktor Legaux obýval na boulevardu Saint-Germain nádherný a rozlehlý byt. V zimním období dobrý Martial dával několik zábav, jež skromně nazýval přátelskými schůzkami, ale kde tísnila se vlastně celá Paříž světácká.

Zpívalo se, hrálo se divadlo, a i někteří vlasatí básníci přednášeli zde své verše.

Asi o čtyři léta starší než já, Legaux byl mým soudruhem v koleji a později často jsme se potkávali na cestě životní.

Ale kdežto já, ubohý blázen hledající ideál a spějící za přeludy, opozdil jsem se na dráze, tento moudrý člověk statečně kráčel ku předu a již dosáhl cíle své ctižádosti a touhy.

Legaux byl důstojník čestné Legie, člen lékařské Akademie, vyvolený kandidát Institutu.

Mimo to byl roztomilý společník, modní odborník, jenž získal zvučnou pověst i jmění, velmi obdivovaný svými klienty, příliš hýčkaný svými klientkami: šťastný pozemčan!

Přes jeho způsoby ochrance a protektora, měl jsem ho dosti rád, však cítil jsem, že mám nad ním převahu.

Než často jsem neužíval jeho pozvání, chlubná banálnost jeho salonu příčila se mi a po celou zimu jsem u něho nebyl návštěvou.

Mezi tím, co vůz odnášel mě k boulevardu Saint-Germain, zvědavě tázal jsem se sebe sama: Och! jaký zpozdilý rozmar vede tě dnes do té nudy? A co si počneš v té společnosti?... Však neměl jsem odpovědi k těm otázkám!

Odbila půlnoc, když vešel jsem k Martialu Legaux.

Již dávno hudební zábava byla v proudu, a šťastnější než dům Sokratův, obydlí drahého doktora bylo přeplněno návštěvníky.

V předpokojích, v jídelně hlučně bavil se a vtipkoval zástup pánů: spisovatelé, hudebníci, malíři, úřadníci, politikové, několik židů-bursiánů, a velmi málo lékařů.

Znal jsem se téměř se všemi a vyměňoval jsem pozdravy a stisknutí ruky.

Martial Legaux tu nebyl; obrátil jsem se k salonu. Ale na prahu bylo mi stanouti, dveře byly zastaveny pevnou hradbou širokých zad.

Salon, přeměněn v síň koncertní, byl obsazen damami a páni u zdi a ve dveřích smutně dělali stráž.

Nemožno protlačiti se. Rozmrzele jsem ustoupil... v tom okamžiku zaslechl jsem své jméno:

„Pane Jaucourte!... Drahý mistře!“

Byl to také „mistr“, jenž mě oslovil takto, ale mistr ve smyslu cechovním, mladý advokát; znal jsem ho až příliš dobře! Svěřilť jsem mu kdysi jakýsi nudný proces; on velmi draze prodal mi svou výmluvnost,

prohrál moji při, a od té doby obtěžoval mě důvěrnými úsměvy a triviálními osloveními.

Domníval se, že jest básníkem a odvažoval se rýmovati.

Při každém setkání našem předkládal mi poslední plody své Musy a působil mi krutá muka duchovní.

Důvěrně ujal mě pod paždí.

„Jaké vedro! Dusím se zde! . . . Drahý mistře, pojďme do galerie, můžeme si tam lépe pohovořiti.“

A táhl mě za sebou davem hostí.

Galerie, dlouhá chodba, pokrytá zelenými čalouny, byla v té chvíli téměř prázdna.

Oddal jsem se svému osudu a usedl jsem na pohovku; dotěrný básník usedl vedle mne.

„Nudím vás,“ pravil, „snad vás obtěžuji?“

A nečekaje na odpověď, pokračoval:

„Nový pokus básnický! Ale tenkrát velmi smělý . . . triolety!“

Široká tvář jeho, vroubená ryšavým vousem, stáhla se do záhybů, jež měly znázorňovati úsměv.

„Ano, triolety, drahý mistře, a triolety milostné!“

Ach! milostné verše od tohoto advokáta? Pravdě nepodobno!

Potlačil jsem povzdech a můj katan pokračoval ve svém krutém díle.

Však ani stopa zamilovanosti v těchto trioletech milostných; ba ani lehkost a svižnost. Těžké alexandriny se hromadily, šířily, vlékly se do nekonečna, opakovaly se. Uf! . . . Náhle vyskočil jsem překvapen.

V saloně se zpívalo; tlumen vzdáleností ženský hlas zazníval k nám.

V hlučné zábavě zachycoval jsem jen jednotlivé tóny a přece tento hlas zachvíval celou mou bytostí, — hlas nádherný, skvělý, tak podoben tomu, jejž kdysi slyšel jsem večer v kostele svatého Sulpice.

Podoben? . . .

Ba více! . . . Týž! . . .

Opět jsem usedl, velice dojat, a snažil jsem se znova ujati se hovoru.

„Velmi hezké jsou ty vaše triolety, pane! Jste rozený básník! Jaká škoda, že úřad . . .“

Zamlčel jsem se.

„Och! . . . Ale kdo to tam zpívá? . . . Tam v saloně? . . .“

Můj advokát naslouchal.

„Nic neslyším,“ pravil, „naprosto nic.“

Zmocnila se mne netrpělivost.

„Ale ano, pane! . . . zpívá se tam! . . . A jaký výraz vášnivý, horoucí! . . . Prosím, buďme tiši.“

Pohledl na mne překvapen, chladně pozdravil a odešel.

Zavřel jsem oči, položil jsem zpět hlavu a nehybně jsem naslouchal.

Zdálo se mi, že hlas jest bližší; již určitěji jsem slyšel . . . poznával jsem nápěv a slova:

Quand le bien-aimé reviendra
Près de sa languissante amie . . .

Miláček? . . . Kdo? . . .

Povstal jsem a spěchal jsem do salonu . . .

Již nic! Koncert se skončil. Všichni opouštěli svá místa; dámy sestupovaly se v skupiny a páni procházeli se kolem nich.

Obrátil jsem se k jednomu z nich s otázkou:

„Prosím, mohl byste mi říci jméno divy, jež tak krásně pěla romanci Dalayraca?“

Dal se do smíchu.

„Romanci Dalayraca? . . . Žertujete; kuplet z kafé-koncertu, roztomile žvatlaný slečnou Nini, — znáte ji dobře, — Nini z Alhambry . . . Oh! jaká jiskra a svižnost v jejím přednesu!“

Omyl byl zábavný; také jsem se dal do smíchu a vešel jsem do salonu.

Můj přítel Legaux, obklopen obnaženými rameny dám, otáčel se roztomile na všechny strany, žertoval, dělal poklony, lichotil.

Chtěl jsem k němu přikročiti, však náhle, nevěda proč, stanul jsem.

Zdálo se mi, že neznámá síla jakási uchopila mě za hlavu, a pomalu, velmi pomalu ji otáčela.

A tu spatřil jsem v koutě salonu mladou ženu, jež patřila na mne.

Jednoduše oděna černými krajkovými šaty, pouze živůtek zdobený kyticí bílých fialek, měla na sobě ráz téměř přísného smutku.

Dosti veliká, štíhlá, postavy elegantní a stepilé, přec nejevila se mi hezká.

Profil byl poněkud silný, rysy příliš určity; ale celek nesl znak ušlechtilosti a urozenosti.

Jaký věk asi měla neznámá?

Na první pohled — a neklamal jsem se, — hádal jsem jí třicetpět let.

Průsvitná bledost pokrývala jí líce a dvé jemné rýhy táhnoucí se kolem bezbarvých rtů, prozrazovaly u této mladé ženy jakési utrpení tajné a tiché.

Zdálo se, že ta ústa znají jen trpký úsměv.

Kolem hlavy splývaly jí bohaté černé kadeře; čistý oblouk obočí rýsoval se na bílém čele a veliké, modré oči ozařovaly tento zvláštní, bolestný obličej.

Pohlížela na mne.

Stanul jsem nehybně, patře na ni, pozoruje ji, uchvácen — nevěda proč — nepochopitelným pohnutím.

Kde na kterém záhybu svého života již potkal jsem tuto ženu?

Ano, znal jsem ji, a přece zapomněl jsem i její jméno! . . .

Konečně vytrhl jsem se z tohoto vzrušení a rychle přikročil jsem k Martialu Legaux.

Pozdravil jsem ho, pak vzal jsem ho stranou:

„Kdo jest tato mladá dáma?“ tázal jsem se. „Tam před námi . . . S těma modrýma očima a s černým vlasem?“

„Paní de Planor.“

Toto jméno zvuku bretaňského nepravilo mi nic, slyšel jsem je poprvé.

„Podivný zjev,“ pokračoval jsem. „Pařížanka?“

„Nikoliv, Irčanka, ale vychována ve Francii, duch vynikající, výtečná hudebnice, píše elegantní prosu, ba páše i verše; jakýsi druh učené ženy, ale přece tak skromná a roztomilá!“

Naslouchal jsem překvapen a zklamán.

Pamět moje nepřipomínala mi žádnou z těch podrobností, nikoliv, neznal jsem tu paní de Planor.

„Jest provdána?“ tázal jsem se, velice rozechvěn.

„Ano, za osobnost dosti podivnou, za přívržence a hlasatele všech zpozdilostí spiritualismu. Založil sektu náboženskou a vynakládá značné sumy, aby získával své věřící: starý blázen. Ale má smysl pro literaturu, jest ctitel vašich spisů. Paní Planorová horlivě čte vaše knihy a často mluvila se mnou o vás. Přejete si, abych vás představil? . . . Ano, nuže pojďme.“

Razíce si cestu skupinami hostů, ubírali jsme se k mladé dámě; ale při každém kroku mému příteli bylo zastaviti se, aby promluvil s tím nebo oním pozvaným.

A já cítil, jak mé rozechvění roste; srdce bilo mi prudce, nebo opět zastavovalo se, úzkostí sevřeno.

Již jsem viděl tyto veliké oči, tak jemné a smutné; znal jsem zoufalost dlouhých pohledů jejich! . . .

Ona nachýlila hlavu a bleda patřila, jak se jí blížíme! . . .

Náhle vstala a přistoupila k muži, jenž stoje nedaleko, pozorně na nás hleděl.

Podivný člověk! Bylo mu asi šedesátpět let. Vysoká, hubená postava lehce klonila se ku předu; lebka úplně lysá blýštěla se v záři světel. Černý zrak třpytně vyzíral zpod hustého obočí a šedivé vousy splývaly vějířovitě na prsa.

Kdyby nebylo těchto vousův assyrských, bylo by lze přirovnati ho k některé ze šklebících se hlav na kostnici Saint-Pol-de-Léon.

Velmi pečlivě oděn, měl přece v knoflíkové dírce malý lotus zlatý a na ukazováčku levice třpytil se tyrkysový brouk egyptský, vsazený do prstenu.

„Zde jest pan Planor,“ pravil mi Martial Legaux. „Pojďte, seznáte hrdý originál.“

V tom okamžiku mladá žena prudce uchopila rámě svého manžela, zašeptala mu cosi a zdálo se, že chce odvésti ho.

Ale on vybavil se a pokročil nám vstříc.

„Pane de Planor,“ pravil můj přítel, . . . „dovolte, abych vám představil milého soudruha Pavla Jaucourta, jehož jméno znáte a jehož spisy jste četl.“

Muž s vousy ninivskými podal mi ruku, mlčky ji stiskl a cítil jsem, jak egyptský prsten vtiskl se mi do masa.

Mladá žena opět se zavěsila na rámě svého chotě a zdálo se, že ráda by se vzdálila.

„Ano, pane Jaucourte,“ odvětil fantastický muž, „znám vaše jméno; paní de Planor i já velice vážíme si vašich děl. Zajisté, nikdo ve Francii lépe neporozuměl „Okkultu“ než vy, a nikdo širšími rysy nevylíčil jeho oslňující hrůzy. S vůdcem jako jste vy, jest příjemno pohřížiti se do nevyzpytatelných hlubin . . . Však přece mám výtku! . . . Příliš zanedbáváte filosofii našich nauk a zdá se, že neznáte její děsnou morálku . . . Proč nikdy nemluvíte o karmě?“

Karma? ... Poprvé to slovo zavadilo mi o sluch.

Pan de Planor pozoroval moje rozpaky a usmál se ironicky a poněkud opovržlivě.

„Ach! drahý pane, jest vám ještě mnohému se přiučiti! ... Magdaleno," obrátil se k dámě, ... „pozvete pana Jaucourta, aby poctil nás svou návštěvou. Nejlépe dovedete mu vysvětlit naše tajemství."

Mluvil s nadšením fanatika, a pod černým obočím malé oči jeho zářily vnitřním žárem.

„Ano," pokračoval, „musíme zasvětiti do své nauky tohoto zvědavého zpytatele Neznámého. Duch, jako jeho, zasluhuje, abychom snažili se ho získati!"

Paní de Planor upřela na mne nehybný pohled a pomalu podala mi ruku a zároveň mlčky se usmála.

Uchopil jsem horoucně tuto ruku dle nového mravu, sklonil jsem se a vtiskl na ni políbení.

Ale při dotyku mých rtů paní de Planor lehce vzkřikla; prudce ucouvla a zdálo se, že zmocňuje se jí mdloba ...

Vrhl jsem se k ní.

„Můj bože! ... madame, ... co jest vám?"

Dala se do nervosního smíchu; pak stále na mne pohlížejíc, pravila k panu de Planor:

„Milý příteli, ... pro milosrdenství boží, odejděme!"

Pan de Planor zesinal.

Okamžik zdálo se mi, že zrak jeho metá ke mně hrozivé blesky; však tyto záhy pohasly.

„Odejdeme," pravil k mladé ženě.

Pak obrátil se ke mně a slavnostně pravil:

„Pane Jaucourte, znáte zbožnou legendu o blahoslaveném biskupu René? Byl to pohan, senátor města, jež kazil vše svou nevěrou a zhýřilostí svého života. Lid pokažený následoval jeho příkladu. Bůh usoudil jednoho dne, aby hříšník zemřel, ale aby opět vstal z mrtvých, tak aby živoucí, přece nesl znamení smrti."

Zamlčel se; pak vyňal z kapsy knížku v pestré obálce a podal mi ji:

„Vezměte, pane, ... odvažte se čísti a hlavně porozuměti! ..."

III.

Vrátiv se domů a nemoha usnouti, otevřel jsem spisek, jejž dal mi pan de Planor.

Byla to knížečka obsahující padesát stránek a mající vzezření časopisu.

Na bílém obalu rýsoval se rudý kruh, v němž vsazen byl trojúhelník a nad tímto znamením byl název listu:

VYKUPITEL.

Časopis sdružených bratrů francouzských.

Théosofie — Okkultism experimentální.

Ředitelé:

William Allis a Jan de Planor.

Úřadovna a svatyně u pana de Planor, ulice Notre-Dame-des Champs.

První stránka obsahovala jména hlavních spolupracovníků:

Epopt Porfyros, Sâr Elifas, Médium Alef, Hiérofant Anastasios, Kajícník Jan de Planor, William Allis atd.

Jedině William Allis neměl žádný titul obřadní.

První článek tohoto překvapujícího časopisu, podepsaný jménem Jan de Planor, obsahoval spletitý výklad tajemného slova karma.

Psán slohem apokalyptickým, tento literární výtvor předrážděného mozku podával v jedné směsi sny novoplatoniků, pseudodoktriny druidské, a hlavně kejklířské zpozdilosti v duchu Allana-Kardeca a jeho druhů.

Znal jsem ostatně tyto klamné nauky: zákon, že každý tvor lidský musí podstoupiti zkoušky několika životů, že musí poznati štěstí i neštěstí, bohatství i bídu, vládu i pokoru, opojení lásky i její zoufalství, — až ke dni, kde úplně očistěn, duch jest hoden, aby povznesl se k Bytosti spravedlivé a milosrdné.

„Peklo," volal pan de Planor, „není, jak tvrdí se, ono místo věčné temnoty, odkud nikdo nemůže uniknouti, neuprosná gehenna, jež mučí bez soucitu a chtěla by i naději zahubiti; nikoliv, všichni známe toto peklo: jest na zemi, mučí nás a trýzní — ale dá se uprositi — neboť jest v nás!"

Však jeden odstavec této zmatené rapsodie vzbudil můj obdiv jak podivnou smělostí myšlénky, tak slohem.

„Karma!! Když uniknuvši z vězení tělesného, duše lidská v okamžiku smrti chce vznésti se k Světlu, — náhle cítí, jak poutána jest k nízkým oblastem, z nichž ráda by unikla; marně se namáhá, není s to, aby povznesla se nad obvod přitažlivosti zemské. Neobyčejná tíha na ní spočívá; jest to karma, břímě vlastních chyb jejích a poklesků, jež tíží ji a tísní. Nuže tu duše ubohá cítí prudce se vrženu mezi zástup stínů kroužících kolem naší země, a tam potácí se až do dne, kdy unavena, uštvána zvolá k Bohu, a prosí ho, aby své hříchy mohla vykoupiti druhým vtělením.

Karma tedy jest váha skutků vykonaných námi v naší pouti pozemské.

Lehká-li ta váha, povznáší nás, bychom ponořili se do Nekonečna; těžká-li, vrhá nás zpět do pekla zemského!"

Však nejchmurnější a nejnebezpečnější bláznovství směle stavělo se na odiv v článku podepsaném William Allis.

Byl to jakýs pastýřský list, poslaný tímto mužem, zaujímajícím patrně význačné místo v malé církvi „bratrů spojených hrobem".

„Nikdy nezapomínejte," psal, „že nejsme živoucí, nýbrž mrtví. Veškera morálka naše tají se v slově Vykoupení. Odvažme se tedy, přeludy oděné tělem, odložiti toto tělo; duše toužící po Bohu, odhoďme vše lidské. O moji drazí mrtví živoucí, zapřísahám vás, znejte odumříti sobě samým!"

Však sentimentální ton tohoto kázání záhy se změnil; ozval se pánovitý, pádný hlas velekněze.

„Již žádná bída sociální! . . . Nechť bohatý bez lítosti rozdělí mezi své bratry jmění své! Obdržel zlato své nikoliv, aby si je podržel, ale aby je rozděloval. Podrží-li si je, páchá krádež . . . Kdo odváží se říci: toto jest mé, — když on sám neexistuje!

Již žádný despotism politický!... Jak, chceš vládnouti lidem a nedovedl jsi ovládati sebe sama?... Ty, jehož tíha tvé karmy zpět vrhla k zemi?...

Již žádná vlast pozemská!... Nechť vojín odhodí zbraň svou. Zápach vraždění lidského jest ohavný Tomu, jenž stvořil nás bratry prvním výkřikem narození a bratry posledním chrapotem smrti.

Již žádná rodina ve smyslu tělesném!... Nechť milenec oddělí se od své milenky a manžel od své manželky! Proč roditi bytosti, jež nepocházejí z vás a jež jednoho dne opět zrodí se bez vás! Jaká lež ve slově: rodina! Duše znovu vtělené, patří vám vaše dítky skutečně více, než svým rodičům předešlým?"

Tento formulář domnělé morálky měl ještě řadu článků, předpisujících úplnou a žalostnou oběť osobnosti lidské.

Však zdálo se, že prorok Allis přece na okamžik vzdal se svého ideálního anarchismu.

V poslední kapitole svého kázání velebil jakýsi stav přechodní:

„Bratři, všechno náleží všem! Odvažme se učiniti rodinu společným majetkem! Ženu, naši manželku i naše dítě. Zvláště v lásce člověk musí umět zničit své Já!"

Následovala řada psaní, v nichž několik pomatenců ohlašovalo, že přidávají se k této nauce, a že dobrovolně podvolují se zkouškám.

Zde muž jakýsi odstupoval své jmění společnosti Sdružených bratrů; tam otec nabízel jim své dítky; dále žena opustila dům manželský, aby oddala se zcela sektě...

Zpráva jedna hlásala, že William Allis založil na Ceyloně jakýsi seminář, kde bratři a sestry budou moci žíti v „úplném a vzájemném pohřížení se ve své duše."

Tam patrně umrtvovali své Já!

Tomuto podivnému časopisu nechyběla ani vyobrazení; špatný kamenotisk předváděl děsný výjev spiritismu.

Na zemi ležel muž s dlouhými vlasy a s hustými vousy a zdálo se, že nalezá se ve smrtelném zápasu.

Pěsti byly sevřeny, ústa zkroucena, oči vypoulené stáčely se křečovitě. Z celého těla jeho vycházela bělavá, zářivá pára, jež houstla pomalu v tělo, — v tělo ženy usmívající se a držící květinu v ruce...

Tyto okázalé zpozdilosti plnily celý časopis divotvorců svou chorobnou znemravnělostí...

Ale mezi tím, co četl jsem tyto nářky smrti, život již plnými paprsky vnikal do mé komnaty, a slunce vysílalo ke mně své úsměvy.

Zavřel jsem spisek a s nechutí jsem ho odhodil.

Po celý den jsem si na to nevzpomněl; obíral jsem se svými obvyklými zaměstnáními; šel jsem do svého klubu, učinil jsem několik návštěv; pak pokoušel jsem se pracovati; ale marně.

* * *

Toho večera v Comédie-Française byla novinka, k níž měla sejíti se veškera Paříž vzdělaná.

Časně jsem poobědval a záhy zamířil jsem k ulici Richelieuově.

Obloha hrozila bouřkou, byla mraky obtížena a dusno budilo ve mně bolestné rozčilení.

Když jsem přišel k divadlu, spatřil jsem, že jest příliš záhy. Sál byl téměř prázdný, pod sloupovím procházeli se páni kritikové, vtipkujíce, rozbírajíce autora i hru a někteří brousili si ostří, aby mohli zasazovati rány.

Sám spisovatel, nikdy jsem neměl v lásce tuto zlomyslnou třídu lidí; příliš často jsem zakusil jejich krutosti!

Uhnul jsem se a prošel mimo ně.

Zbývala mi ještě dlouhá čtvrt hodina, než měl jsem vejíti do hlediště.

Vyšel jsem na ulici a zabočil jsem k mostu Svatých Otců.

A tu na cestě jal jsem se mysliti na svou povídku fantastickou.

Šel jsem, zrychloval jsem krok, jako bych chtěl stopovati a dostihnouti prchající myšlénku.

Zároveň myslil jsem na pana de Planor, na „kajícníka“ Planora, člověka „znovu vtěleného.“

Protivil se mi, ten starý blázen; jaký kejklíř!

Ano, cítil jsem, že mohl bych ho nenáviděti . . . Proč? —

Konečně náhle jsem stanul; odbíjela devátá hodina.

Pohlédl jsem kolem sebe, — ulice Notre-Dame des-Champs! . . .

Stál jsem před domem pana de Planor, — před domem, kde obývala . . . Magdalena.

IV.

Bylo to elegantní stavení ve slohu Ludvíka XV., s průčelím a s pilíři, kamennými lupeny a mušlemi.

Zbudováno v minulém století, aby snad sloužilo za záletnické hnízdečko, stavení nyní bylo „svatyní“, kde shromažďovali se Sdružení bratři, chrámem, kde vládla jejich šílenosť.

Ostatně nic na této drobounké, rozkošné schránce neprozrazovalo „svatyni“ — kromě černé mramorové tabulky, přibité na zdi a na níž zlatým písmem bylo vyryto:

„Utrpení a vykoupení! . . . Vy, kdož chcete trpěti, vejděte!“

Při světle lucery dosti drahnou dobu četl jsem a opět četl toto příšerné návěští, když dveře pomalu zpola se otevřely.

Uslyšel jsem chladný smích a octl jsem se před panem de Planor.

Ihned jsem ho poznal po smrtelné bledosti jeho, po vyzáblosti kostnaté, po dlouhých vousech arcimága a po malém zlatém květu lotosu, jenž třpytil se na černém oděvu jeho.

Nebyl sám; společně s ním vyšel muž, jenž, jak zdálo se mi, podobal se pánu, vyobrazenému v časopise divotvorců, jak z těla jeho vyzařují světlé páry.

Obrázek dosti dobře znázorňoval jeho divoké vzezření a zvířecí fysiognomii.

„Vy!“ zvolal pan de Planor . . . „Již!“

A dal se do smíchu.

Jeho „Již!“ tak mě urazilo, že jsem nepřijal ruku, již mi podával.

„Pane," pravil jsem s líčenou lhostejností, . . . „náhodou jsem se ubíral kolem, a . . ."

Přerušil mě:

„Nikoliv, drahý pane, nešel jste náhodou kolem; přišel jste."

Pan de Planor přiblížil se ke mně a slavnostně pravil ukazuje na nápis na černém mramoru:

„Vy, kdož chcete trpěti, vejděte! . . . Nuže, buďte vítán, pane Pavle Jaucourte!"

Nastala pomlčka mezi námi.

Pohlížel jsem pátravě na groteskního podivína; posmíval se mi, nebo mínil to vážně?

Neměl svůj obvyklý urážlivý úsměv na rtech, ale černá očka jeho horoucně se leskla.

„Jaká nehoda!" pokračoval . . . „Byl bych rád uchystal vám skvělé uvítání; a hle, jsem nucen odejíti; přísná povinnost! . . . Odcházím na nádraží Lyonské, kde shromáždí se naši bratři: William Allis vrátí se z Kalkutty."

Na okamžik umlkl, pak pokračoval ohnivě:

„William Allis! Ach! pane, toho musíte poznati! Askét! . . . Světec, již úplně pohřížený do nekonečnosti božské . . . Ano, ano, pane Jaucourte, nutno ho viděti a slyšeti! . . . Zítra budeme obědvat u „Otce", paní de Planor a já; náměstí Suchetovo. Přijďte tam, chvíli před sedmou hodinou. Představíme vás, a vaše obrácení na víru se uskuteční!"

Nevěděl jsem, co bych odvětil; směšnost mého postavení uváděla mě v rozpaky a přece cítil jsem se pohnut.

„Nuže, přijdete!" naléhal pan de Planor . . . „Zítra o sedmé hodině, u Allisa, náměstí Suchetovo, v Ranelaghu . . . Znáte Ranelagh?" . . .

Znám-li Ranelagh, toto skromné zákoutí v předměstí pařížském, vždyť nábřeží Passy jest jednou z mých nejmilejších procházek.

Však přece jsem vykoktal několik slov omluvy a chystal jsem se k odchodu.

„Petronilo!" zvolal pan de Planor.

Přiběhla malá služka, přívětivého vzezření a ryšavých vlasů; měla šat s aksamitovou ozdobou a čepec v podobě mitry.

„Petronilo," pokračoval její pán, „ohlásíte madame návštěvu pana Pavla Jaucourta."

Obřadně vložil ruku na ryšavou hlavu dívky, pak tázal se hlasem zpovědníka:

„Milé dítě, jaké zkoušce záslužné jste se dnes podrobila?"

Dívka pomateně koulela očima a pomalu dostala ze sebe několik pomatených slov . . . Po celý den ničeho nepojedla, ze zbožné touhy, aby umrtvovala své tělo . . . Pan de Planor laskavě přikyvoval hlavou.

„Dobře, velmi dobře, milá dcero! . . . Ale to nestačí. Člověk musí umět ještě více se trestat, aby pokání činil za své žití někdejší a to více ještě, než za žití přítomné . . . Nyní, Petronilo, ohlaste toho pána!"

Pojav společníka svého pod paždí, podivný stařec odešel, nečekaje mé odpovědi.

Chvíli jsem je stopoval zrakem; kráčeli chvatně, jako lidé, jež pobádá nutnost.

Na rohu ulice Bréa zastavili povoz a zmizeli...

Doznávám, tajemné obydlí pana de Planor velice mě zajímalo: zvědavost umělce!

Vešel jsem.

Předsíň, kam nejdříve jsem vešel, již pozbyla svého rázu ozdobného.

Zpozdilé ruce strhaly se stěn vyřezávané tabulování a nechaly je úplně nahé.

Na bílé omítce zde onde rýsovaly se nápisy tajemné, z nichž některé byly z Véd.

Nápisy byly přeloženy do jazyka francouzského a zběžně jsem některé přečetl:

„Člověk, jenž zvolil si sídlo nadzemské, dospěje k nejvyššímu pohřížení se v sebe sama, z něhož již nesestupuje se dolů... Člověk, jenž vyvolil si zemi, musí vstoupiti do života mateřského, aby opět se vtělil v tělo pozemské.

Véda-Vyasa."

Na pravo i na levo byly vysoké dveře.

Nad jedněmi bylo návěští:

Vykupitel.

Kancelář správy duchovní.

Dveře druhé asi vedly do jakési tajemné místnosti.

Byly černě natřeny a na každém křídle vynikaly rudé značky symbolické a dole bylo slovo v řeči mně neznámé:

Aum.

Závěsy z temného aksamitu se zlatým třepením lemovaly tyto dveře, doplňujíce takto jejich ráz směšně smuteční.

„Co jest toto?" tázal jsem se Petronily, jež ubírala se přede mnou.

Sklopila oči, pokrčila rameny a odvětila:

„Svatyně! milý pane... Jako by se řeklo jejich kostel."

„Slaví se tam obřady?"

„Inu ovšem! Mše a nešpory po jejich způsobu: bláznovství! Náš pán dělá tam nejvyššího spráce a druhý, Allis, jest jeho biskup."

Na ta slova znovu vtělená kuchařka — snad nějaká dcera královská! — dala se do hlučného smíchu.

Na konci předsíně vystupovaly schody.

Stále veden Bretaňkou, jal jsem se po nich vystupovat.

Však náhle jsem stanul mocně dojat.

V prvním poschodí kdosi zpíval; ženský hlas nesl se tichem.

Naslouchal jsem.

Nevysvětlitelné pohnutí, jež zachvátilo mě včera, opět zmocnilo se mne.

Ach, ano, znal jsem ten skvělý hlas! Byl to týž, jenž po dvakráte tak pobouřil mé nitro — kdysi v kapli svatého Sulpice a včera na boulevardu Saint-Germain...

Zpívala, provázejíc se na klavír, nápěv od Dalayraca, moji romanci, vzývání miláčka!...

Byly to vzlyky, v nichž chvěla se vášeň, zoufalství, srdcervoucí výkřiky k ideálu; zdálo se, že žena celou duši svoji vlévá do hlasu . . . Pohledl jsem na hodinky, — hodina, kdy včera ve své osamělosti slyšel jsem tento hlas . . .

Velmi podivno! . . .

„Kdo to zpívá?“ tázal jsem se Petronily.

„Madame.“

„Jest sama?“

„Úplně sama . . . Každého večera uzavírá se do svého pokoje, aby zpívala a plakala . . . Ach! ubohá paní, není šťastná.“

Vyňal jsem svoji navštívenku a podal jsem ji této žvatlalce.

„Zeptejte se madame, prokáže-li mi čest, aby mě přijala.“

Služka rychle zmizela v prvním poschodí.

Několik okamžiků uplynulo v očekávání.

Hlas umlkl.

Za chvíli Petronila opět se vrátila.

„Madame jest churava,“ pravila, „a nemůže pána přijati.“

Byl jsem odmrštěn.

Rozhněván obrátil jsem se spěšně k odchodu, přísahaje, že již nikdy nezavadím o práh tohoto podivného domu . . .

Proč jsem vlastně sem přišel? . . . Jaká zpozdilost, že pojal jsem vážně večerejší všední pozvání.

Co jest mi do Sdružených bratrů, do jejich svatyně, do jejich kněží, do jejich karmy a do všech těch masopustních kejklí.

Takto uvažuje prošel jsem již celou chodbou, když náhle podivné vnuknutí projelo mi hlavou.

Vyňal jsem zápisník, vytrhl jsem list, a rychle načrtal jsem několik řádek.

„Nechcete mě přijati a přece musím s vámi mluviti . . . Zítra jdete k obědu k Williamu Allisovi; já od šesté hodiny budu čekati na kraji lesíku Boulognského.“

A odvážil jsem se podškrtnouti větu „musím s vámi mluviti“.

„Odevzdejte ten lístek paní de Planor,“ řekl jsem služce, jež rychle se vzdálila.

Tenkrát nebylo mi dlouho čekati.

Téměř okamžitě ryšavé děvče se vrátilo, a drze pravilo:

„Hleďte, zde jest vaše odpověď.“

Zároveň vsypala mi do ruky kousky mého roztrhaného lístku.

K mému smělému listu paní de Planor nedala jinou odpověď.

Nezbývalo mi než odejíti.

Však stal se ve mně převrat; styděl jsem se za své chování a nechápal jsem, jak člověk mého vychování mohl dopustiti se podobné pošetilosti.

Jak? Počínal jsem sám bláznit v tomto sídle bláznů?

Naprosto jsem neznal tuto paní de Planor, a odvážil jsem se jí psáti jako milence, s níž byl bych se shledal opět po dlouhém odloučení.

Zasmála se asi.

Spěšně jsem vyšel z domu a Bretaňka hlučně spustila závoru. — Nebe se vyjasnilo, třpytilo se hvězdami.

Rychle ubíral jsem se ulicí Notre-Dame, když při záhybu cesty mechanickým hnutím jsem se ohlédl.

V bílém svitu měsíce spatřil jsem v prvním poschodí podivného domu okno otevřeno a v něm obrysy nehybné ženy, jež s nachýlenou hlavou za mnou patřila.

V.

Ze všech městských procházek moje mysl potulná v dubnu dává přednost vonnému a kvetoucímu Ranelaghu.

Tam, v ústraní tichého předměstí, mezi villami a letohrádky, Pařížan na hodinu může zapomenouti na Paříž.

Pod rozvíjejícími se korunami starých stromů žádné davy hlučící a velmi málo zevlounů.

Však v letě přece nutno zajíti hloub, chce-li člověk spřádat své sny; pak není tu sám, hovor a šum proniká až sem.

Na trávníku prokvetlém měsíčky ozývá se hlučná hudba vojenská; děti pískají a povykují, maminky klevetí, měšťáci se hádají, dívky na vdávání hrají s obroučky, slovem Ranelagh chová všechny hrůzy nedělní městečka venkovského.

Ale v dubnu všude posud jest ticho, jen štěbetání ptáků se ozývá.

Kaštany hrdě pozvedají vějíře svých listů; trávník protkán jest žlutými a bílými květy, silná vůně akátů vás opíjí a uspává: samota kvetoucí, kde s rozkoší rozvíjejí se jarní půvaby, plny naděje a tklivé důvěřivosti.

Šestá hodina minula, když uchýlil jsem se do této stinné aleje, jež táhne se k dráze do Auteuil.

Jest dosti hluboká, hustým listím kryta a v jasu denním dlouží se v přítmí ponořena.

Přišel jsem veden zvykem a dlouhou chvílí.

Byl jsem velmi nespokojen se sebou samým a stále pod dojmem své včerejší zpozdilosti . . .

Ach! jak nejmenší podrobnosti toho dne tkví v mé paměti!

Zmocnil se mne nervosní neklid, omrzelost nad mým osamělým životem, bolestná touha po lásce a po tom, abych byl milován.

Nitrem mým ozývalo se nejtajemnější chvění jara . . .

Pomalu kráčeje říkal jsem si verše se zvučnými rýmy, naslouchal jsem tichu, usmíval jsem se do prostoru.

Náhle srdce mé se zachvělo a zrychlil jsem krok.

Na konci aleje, na pokraji lesíka Boulognského spatřil jsem neurčité, vzdálené obrysy: ženu.

Popocházela, usedala na lavičku, povstávala a zdálo se, že netrpělivě a rozčileně očekává kohosi.

Náhle šla mi vstříc a náhle spěchal jsem já k ní . . . Poznal jsem ji: Magdaléna!

Magdaléna? . . .

Na okamžik zmocnila se mne pochyba; domníval jsem se, že se mýlím.

Žena byla oděna černě, a spuštěný závoj zakrýval jí tvář.

Několik vteřin minulo, než ke mně došla a v těch několika okamžicích zdálo se mi, že prožívám celou dlouhou dobu lidského života.

Salaš na Valašsku. Kresba Ad. Liebschera.

Úzkost, naděje, radost, štěstí — vše bouřlivě střídalo se v mém nitru.

Ale ano, byla to ona!

Paní de Planor stanula chvějíc se přede mnou, a pozvedla závoj, tak že jsem spatřil bledost její tváře.

„Zde jsem!“ pravila. „Co mi chcete?“

Mluvila úsečně a chladně, oči se jí leskly, posuny byly trhané, tahy ve tváři ostré a napjaté.

Pohnutí mě dusilo, nebyl jsem schopen slova.

Konečně vášnivě uchopil jsem ji za ruce, tiskl jsem je prudce a sklouiv k nim hlavu šeptal jsem:

„Miluju vás! ... miluju vás! ... Ach! odpusťte mi!“

Prudce ustoupila a uděšeně zvolala:

„Nikoliv, nikoliv!... Nesmíte mě milovati!... Pro milosrdenství boží!“

Ach! znal jsem tyto lživé výkřiky žen spějících k prvnímu dostaveníčku svému; uklonil jsem se tedy s úsměvem.

Ale bolestný hlas paní de Planor poněkud mě překvapil.

Však jinak ani slovo výčitky stran mého chování, ani slovo omluvy stran jejího příchodu.

Viděl jsem ji poprvé a přece bylo viděti, že byla zvyklá již našim schůzkám ...

Kráčeli jsme podle sebe k lesíku.

Na pravo otvírala se tajná a točitá stezka. Jest to vinutá cesta, stoupající k hradbám městským.

S jedné strany zarostlé příkopy, s druhé hustá zeď křovin a trní.

Osamělost tohoto ústraní mě vábila; v tom zátiší jistě s nikým se nesetkáme.

Odbočili jsme na tuto stezku.

Úzká cesta sblížila nás, cítil jsem, jak rámě mé společnice chvílemi dotýkalo se mého ramene.

Pohledl jsem na mladou ženu a obdivoval jsem se oválu její tváře, štíhlosti její postavy, cudné eleganci jejího úboru, — všemu, až ke skromné kytičce bílých fialek připjatých u pasu.

Jemně vsunul jsem ruku pod její rámě a slabým stiskem přitáhl jsem ji k prsoum.

Chvěla se, usmívala se trpce, ale neodmítala mé láskání ...

A kráčeli jsme tak pomalu, téměř přivinuti k sobě, mlčky ...

Modro oblohy bylo průhledné a jemné. Slunce, již schylující se k západu, mělo radostný, veselý ráz.

Večerní vánek osvěžoval vzduch a za blížícího se soumraku les vysílal k nám tajemné hlasy své.

Paní de Planor první přerušila mlčení.

„Nuže, vy mě milujete?“ pravila smutně. „Mě, ženu neznámou, milujete?“

„Ano,“ odvětil jsem, „miluji vás, miluji vás láskou náhlou a prudkou! Proč? ... Nevím ... Snad jest to onen blesk, o němž mluví básníci ... Ale co na tom, jaká jest příčina té náhlé vášně, miluji vás a na tom dosti.“

Naslouchala zamyšleně, dávajíc souhlas na jevo úsměvem, lichotivým pohledem.

„Ano, ano, jest tomu tak!... Blesk, o němž pějete vy básníci... Ale to slovo nic nevysvětluje; nutno hledati výše výklad této hádanky, vysvětlení svatého tajemství..."

Umlkla na okamžik, pak bázlivě a zároveň koketně jala se mluviti:

„Asi mnou velice opovrhujete, pane, mnou, jež tak rychle přišla k dostavenÍčku... Ale přece vám přísahám, že nejsem ani dobrodružka ani padlá žena."

Uchopil jsem ji za ruku a jako jedinou odpověď horoucně jsem na ni přitiskl své rty.

Ale jako při našem prvním setkání, lehce vzkřikla a bolestným pohybem odtáhla ruku.

„Nikoliv!... Nikoliv!... Pro milosrdenství, nikoliv!... Vaše políbení mě pálí; dělá mi velikou bolest."

Pohledl jsem na ni překvapen: byla vážná a zdálo se, že skutečně trpí.

Náhle vzala na sebe slavnostní vzezření:

„Což jste nečetl, pane?... Nebo nechcete rozuměti?..."

„Zda jsem četl?... A co?..." tázal jsem se udiven.

„Onu knihu, již vám dal pan de Planor;... výklad naší nauky... děsnou theorii karmy?"

Byl jsem zaražen.

Tato otázka zpozdilá, tato neočekávaná narážka na ztřeštěnosti Sdružených bratrů vrhla mezi nás stín rozladěnosti.

Zdálo se mi, že počínám chápat; měl jsem býti obětí jakéhosi směšného útoku.

Pan de Planor poslal mi svou ženu, doufaje užiti mé zaslepenosti a učiniti ze mne učeníka své nauky... U fanatika tohoto druhu vše jest možno. Bože! Jaké směšné dobrodružství!

Zmocnil se mne hněv a opovržlivě jsem pokrčil rameny:

„Ano, četl jsem," odvětil jsem, „a pokoušel jsem se porozuměti, ale s věrou ve vaši karmu počkám, až budu poslán do některého z našich blázinců."

Mladá žena uděšeně pohlédla na mne.

„Neposmívejte se," zvolala. „Vždyť vy i já podrobeni jsme teto karmě."

„Jste nejrozkošnější missionářkou," pokračoval jsem, bavě se jejím zděšením, „ale doznejte, že přišla jste se svolením svého chotě?"

Ruměnec zbarvil bledou její tvář.

„Ach! Jaká nízká myšlénka!... Můj choť jest velmi počestný muž, apoštol, a kdyby bylo nutno, stal by se mučenníkem!"

„Má poklona!... A tento apoštol; tento mučenník vás miluje?"

„Vášnivě!"

„A vy, drahá madame?"

Sklopila oči, sklonila hlavu, pak pokorně, tichým hlasem pravila:

„Kdybych ho milovala, byla bych zde?"

Večer se skláněl.

Z vlhké země ještě vystupovaly jarní páry a vznášely se kolem nás. Alej pozbyla svých obrysů, stezka před námi zanikla a jen jednotlivé stromy vynořovaly se v neurčitých, obrovských tvarech.

Pomalu a mlčky kráčeli jsme dále.

V tom tajemném okamžiku schylující se noci cítil jsem, jak zmocňuje se mne jakési nábožné vzrušení.

Hořkost v mém nitru měnila se v pocity neskonale jemné a sladké.

Měl jsem ovšem tajné podezření stran záměrů pana de Planor, ale zároveň budila se ve mně něžnost a láska k této mladé ženě, jež tak bez váhání byla se svěřila mé cti . . .

„Magdaléno! . . . Drahá Magdaléno! . . .“

A vášnivým pohybem odvážil jsem se objati ji kolem pasu.

Sklonila hlavu na mé rámě a okamžik chvěl jsem se pod sladkostí tohoto břemene.

Ale záhy opět se vzpřímila a vybavila se z mého objetí. Počala se chvěti a upírala oči do mlhy jako u vytržení.

„Kdybych byla romanopisec jako vy,“ pravila po chvíli, „chtěla bych líčiti dojmy a pocity dvou duší, jež konečně se našly po staletém odloučení, . . . zde na příklad, . . . v samotě oživené vzpomínkami, . . . za večera tomuto podobného. Lesík Boulognský kdysi sahal až k Passy; Ranelagh a místo modních koncertů jeho byla jen křižovatka lesní. Bylo radostí patřiti, jak pod stromy míhá se světelný řetěz benátských svítilen a naslouchati z dáli kolébavému rythmu gavott a v náručí svého milence poslouchati melodie Méhula nebo Dalayraca:

Quand le bien-aimé reviendra
Près de sa languissante amie . . .

Ach! kdyby některá ze zamilovaných krásek, jež zde dávaly si dostaveníčka, vrátila se k životu, mohla by poznati svého miláčka?“

Stanul jsem, překvapen.

Jak uhádla moji tajnou myšlénku? Látku onoho románu mystického, na němž tak dlouho bezúspěšně jsem pracoval?

A jak, jak hlavně mohla tak dobře popsati onu rytinu, jež . . .

Ale neměl jsem času, abych se jí zeptal, vzkřiklať náhle úzkostlivě.

V temnu rozeznal jsem obrysy bytosti lidské, jež v neveliké vzdálenosti nás stopovala. Nějaký tulák patrně, noční pták, jenž vyspí se pod širým nebem.

„Allis!“ pravila paní de Planor.

Zdálo se, že jest velmi poděšena.

Temno zakrývalo mi její tvář, ale cítil jsem, jak ruka její se chvěje.

Snažil jsem se upokojiti ji; takové stopování nebylo pravdě podobno.

„Jaký člověk jest ten Allis?“ tázal jsem se.

Chvíli váhala s odpovědí, ale konečně šeptem pronesla:

„Hrozný člověk!“

Konečně bylo nám se rozloučiti.

Doprovodil jsem paní de Planor až k prvním stavením na náměstí Suchetově; ale tam opět zmocnilo se jí zděšení.

„Nikoliv, nikoliv!“ pravila . . . „Nepůjdu dnes večer k tomu člověku; jen by na mne pohlédl a uhádl by vše!“

A sklonivši hlavu dodala:

„Dopustím se lži, . . . své první lži!“

Poblíž nádraží stálo několik vozů. Najala jeden.

Stiskla mi ruku zamyšleně.

Naklonil jsem se k okénku:

„Kdy vás opět uvidím, Magdaleno?"

Neodpověděla.

Pokračoval jsem prosebně:

„Ach! přijďte opět! . . . Zapřísáhám vás . . . Brzy, viďte? . . . Zítra!" . . .

VI.

. . . A nazejtří nalezl jsem ji na umluveném místě; a pak přicházela každého dne.

Byly to denní schůzky v samotě některého předměstí, — ale nastalo léto zatím a nepohodlná délka dne nutila nás, abychom na pozdnější dobu odkládali svoje setkání.

Někdy jsem se divil svobodě, jakou měla mladá žena a někdy opět vkrádalo se v mé nitro podezření, není-li smluvena se svým chotěm.

„Máte tedy denně dovolení až do půl noci, Magdaleno?"

Usmívala se tajůplně, ale čistota jejího úsměvu záhy uspokojila mě.

Ostatně pan de Planor odejel na „pastýřskou" objížďku.

Provázen Williamem Allisem odebral se k návštěvě malé svatyně Sdružených bratrů, nedávno založené na břehu Lémanu, v Montreux.

Tito zábavní sektáři počali se šířiti světem.

Objevili se ve Francii, ve Švýcarsku, v Německu, v Norsku, v Anglii, v Indii, v Americe: vláda jejich byla blízka! . . .

Však mezi tím, co očekávali příchod dne všech dnů, hrozila jim ztráta jedné duše vyvolené: paní de Planor.

Čím častější byly naše schůzky, „sestra" mystická, věřící v „karmu", mizela, aby místo udělala prosté ženě zamilované; tělo znovu vtělené počalo se rozechvívati, žena opět našla sebe samu.

Když k sobě přituleni procházeli jsme se večer temnými předměstími, tak blažení, vypravovali jsme si.

Magdalena vypravovala mi o své mladosti, o příběhu svého sňatku, o sklamání a trpkosti svého života manželského.

Byla Irčanka, vychovaná v Paříži, a mládí její uplynulo v skromném obydlí v okolí Luxemburgu.

Otec její, hodný muž, ale bez všelikého jmění, prodal ji za starého šlechtice bretaňského, velmi bohatého a vysokého hodnostáře v církvi Sdružených bratrů.

Vychována v podivných myšlénkách Okkultu, dlouho horoucně přiznávala se ke své víře, však konečně nadšení její přece ochladlo.

Ostatně pan de Planor byl obmezená hlava; utrácel valnou část svého jmění na šíření svého bláznovství, však získávaje věrné, ba kupuje si i jejich obrácení na víru! . . .

Ale byl to člověk řádný a počestný a velmi vzdělaný.

Vysoce si vážil mých děl, četl je a dával je čísti své ženě a svým žákům.

„Již tak dávno žiju vám na blízku!" pravila mi jednoho dne . . . „měla jsem uprchnout; však chtěla jsem ještě jednou se setkat."

„Ještě se setkat? . . . Magdaleno?"

„Nikdy se vám nestalo, milý příteli, že ubíraje se neznámou krajinou náhle pocítil jste, jak vše tuto rozechvívá vaše nitro? Neznáte a přece poznáváte. Zdá se vám, že tyto lesy, pole, luka, vrchy, jako staří přátelé vás vítají. Nuže naslouchejte jejich tichému hlasu: Hle, vrátil jsi se mezi nás, tvore měnivý jsoucnosti vždy tétéž, ubohá bytosti hříšná, porobená a bloudící, mrtvá — živoucí nesmrtelná. Pohleď, zde jsi byl šťasten a zde jsi trpěl. Oči tvého těla mohla minouti nás slepa, ale duše tvá poznala, neboť se zachvěla, srdce tvé zachovalo si naši upomínku, neboť jest plno slz... Ano, tajemství melancholie, duše zasmušilá, zarmoucená, toť ustavičnost upomínky. Hle, je-li krutější bolest, než nemoci zapomníti?"

Ubírali jsme se v tom okamžiku náměstím svatého Sulpice.

Byla noc a ohromná budova novořecká temně rýsovala se před námi.

Magdalena označila mi kostel se slovy:

„Starý přítel! Byl svědek prvního vzrušení mého srdce; tak vroucně jsem milovala sladkého Ježíše! Proč zkalila se jiš ta víra v mém srdci? Když jako dítě obývala jsem v jedné z těchto uliček, schoulených ve stínu kostela, zvonek ranní každého dne mě probouzel a týž zvonek večer mě uspával. Ave Maria! . . . Ach! matko slitování, dárkyně úlevy a potěchy, jak šťastna jest žena, jež může úplně pohřížiti se v Tebe!... A později, jako dívka, v době prvního přijímání, též u svatého Sulpice... Ale co jest vám, Pavle, přeč třese se tak vaše rámě?"

Chvěl jsem se; zmocnilo se mne pohnutí velice dávné upomínky a drahá vidina opět se vynořila přede mnou.

„Jednu otázku, Magdaleno! . . . Navštěvovala jste tehdy cvičení náboženské?"

Ano; ale k čemu ta otázka?"

„Pamatujete se na jeden večer prosincový, — budou tomu záhy dvacet dvě léta? — Vešel jsem do kostela svatého Sulpice, v té chvíli byl prázdný.

V podzemí chrámu byly shromážděny dítky, nemohl jsem jich viděti, ale slyšel jsem jejich hlasy. Kněz k nim mluvil a ty maličké odpovídaly zpěvem . . .

Byla jste snad mezi nimi, Magdaleno?"

„Byla jsem tam zcela jistě."

„A pamatujete se na onu píseň? . . . Naivní slova na starý nápěv Dalayraca: romanci o „Miláčku."

Vášnivě mi stiskla ruku:

„Ach! Pavle, Pavle, byl jste mi již tak blízký!"

Však tyto mystické záchvaty Magdaleniny stávaly se denně řidší.

Horoucí smyslnost roznítila se v ní, růžově zbarvujíc její tvář a rozzařujíc její zrak.

Oh! nyní méně slov bylo mezi námi než polibků a mlčení vzrušení milostného.

Vše u této ženy vášnivé, jež posud kladla mi odpor, působilo mi rozkoš: hubnutí její tváře, horečný lesk oka, sladká ochablost, její radost, její smích, její slzy a její úzkost.

Ona, tak smělá při prvních schůzkách našich, stala se neklidnou a bojácnou.

Kolemjdoucí chodec působil jí strach dítěte přistiženého při poklesku: „Kdosi jde! ... pozná-li mě! ...“

A jako bázlivá holčička skrývala hlavu na mých prsou.

Člověk lhostejně nás minul a ihned nervosní smích následoval nerozumné úzkosti: „Jsem bláznivá, milý příteli; budu vám připadati směšna ... ale zdálo se mi, že vidím Williama Allisa.“

Vždy a stále toto slovo působilo jí hrůzu!

Často též zvuk hodin připomněl nám, že jest pozdě, a že naše procházka příliš se prodloužila.

Magdaleny zmocňovalo se rozčilení: „Již jedenáctá! Co pomyslí si o mně doma! ... jsem ztracena ... Již nechci, nesmím takto uvádět pověst svou v nebezpečí!“

Ale nazejtří nebylo mi čekati, první přichvátala k dostavenčku ...

Její úzkost — zajisté bázeň před manželem — rozptýlila moje poslední podezření; bez nedůvěry oddal jsem se illusím svého románu milostného ...

* * *

U prostřed měsíce července pan de Planor vrátil se do Paříže.

Naše schůzky staly se obtížnějšími a Magdalena záhy pravila mi, abych zřekl se nebezpečných dostavenček večerních.

Bylo nám tedy odvážiti se shledání za dne.

Navrhl jsem můj příbytek za útulek našich denních schůzek; ale zamítla bázlivě a bylo mi najati pokoj v ztraceném zákoutí předměstském.

Přišla tam, nikoliv bez odporu, a tam, v ošumělém pokoji hospodském poprvé úplně byla má ...

Každého odpoledne, schován za záclonou, číhal jsem na její příchod.

Jaká úzkost v mém srdci, mezi tím co netrpělivě jsem počítal minuty a vteřiny!

A jaká radost opojná, když konečně její povoz stanul pod mými okny! ...

Vystoupila žena, se závojem spuštěným přes tvář; rychle prošla nádvořím; spěchal jsem pootevříti dvéře; na schodech slyšel jsem šustot šatu a chvatné kroky; dvéře prudce se otevřely a Magdalena klesla mi do náruče.

Denně jsem ji miloval horoucněji; nikoliv, zbožňoval jsem ji.

Stala se mi nutnou pro můj život, pro mou myšlénku, mé nadání.

Dal jsem se opět do práce a předčítal jsem jí, co ráno jsem napsal, několik stránek románu nebo výstup divadelní hry.

Jak horoucně přál jsem si teď slávy, abych jí okrášlil svou milenku!..

Hudba ještě zvyšovala blahé vytržení našich bytostí.

Moje milenka usedla ke klavíru a mystičtí mistři, již zlíbáni byli Ideálem, Schubert, Mendelssohn, Schuman a zvláště Chopin lkali a zpívali pod její rukou ...

A tak Magdalena, již na rozhraní mladosti, a já, již muž stárnoucí, vyčerpávali jsme až do opojení štěstí lásky, — oné lásky, již tak dlouho marně jsem hledal, o níž pochyboval jsem již, že vůbec byla by na zemi a již konečně jsem nalezl.

VII.

Nastal podzim a severák listopadový rval poslední chrysanthémy a střásal žluté listí . . .

Jednoho dne dlouho jsem očekával Magdalenu: nepřišla.

Nazejtří opět naděje má byla sklamána.

Ani psaní ani zvěst. Zmocnil se mne nepokoj . . .

Co se dálo? Proč má milenka ani mi nepsala?

Jest snad nemocna? Nebo snad „on“, — její manžel konečně má podezření? . . .

Celý týden prošel v úzkosti a nejistotě a po nekonečné hodiny marně pátral jsem po ní za záclonami.

Konečně mučen úzkostí, tuše neštěstí, rozhodl jsem se, opatřiti si o ní zprávu a kdyby bylo nutno proniknouti i do domu pana de Planor.

Za mrazivého večera prosincového odebral jsem se do ulice Notre-Dame-des-Champs.

Mým úmyslem bylo, pod záminkou návštěvy dostati se až k Magdaleně, vyměniti s ní několik slov, nebo aspoň pohledů a utišiti tak svou úzkost.

Obloha byla zachmuřena, těžká, bezhvězdná; temné páry halily Paříž, a zmrzlá mlha poletovala ledovým vzduchem.

Najal jsem povoz a dal jsem se dovézti až k nároží ulice Vavinovy. Tam sestoupiv, spozoroval jsem, že padá sníh . . . Zoufalá nehoda! . . . Jak omluviti za takové nepohody svůj příchod? . . .

S těžkým srdcem, pomalu kráčel jsem ulicí Notre-Dame.

Vichr bičoval mi obličej, ale já necítil jeho šlehů; chvílemi jsem se zastavoval, abych střásl sněžný prach, jenž kryl můj oděv, pak jal jsem se kráčeti dále, ještě pomaleji . . .

Bylo devět, když jsem přišel před dům pana de Planor.

Konečně zvím jistotu! . . .

Dvéře byly zavřeny.

Vztáhl jsem ruku k zvonítku, ale náhle zarazil jsem se váhavě. Bázlivost posud neznámá zadržela mou ruku . . .

Ublížím-li svou návštěvou Magdaleně? . . .

Rychle jsem se vzdálil, abych opět záhy se vrátil a po dlouhou dobu obcházel jsem kolem dveří . . .

Půl desáté; nemožno, abych se dal ohlásiti; bylo příliš pozdě!

Nikoliv, lépe vyčkati na místě a pozorovati.

Ulice dloužila se pusta, v této nepohodě zimní nebylo se obávati žádného chodce.

Postavil jsem se do stínu ulice proti domu a pozoroval jsem.

Budova halila v temno noční své ozdobné průčelí, jen zde onde vyzařovalo světlo; však okna Magdalenina byla temna a okenice posud byly otevřeny.

A přece bylo již pozdě! . . . Kde asi byla v takovou hodinu? . . .

Pomalu světla pohasla a těžké ticho leželo na spící budově.

Pouze pokoj pana de Planor zůstal osvětlen a vynikalo z něho neurčité, žlutavé světlo, — lampa nebo noční lampička.

Chvílemi spatřil jsem přecházeti stín ženy.

Magdaléna!!...

Byla tedy tam!... Tam, v onom pokoji, — v pokoji svého chotě!

A já, nehybný, pokryt sněhem, jektaje zimou, ale smočen potem, já stál tu a pozoroval...

Odbila jedenáctá... půlnoc... a já nepomýšlel na odchod: chtěl jsem zvědět...

Zvědět?... Co?...

Kruté utrpení, zuřivá žárlivost nutily mě, abych smál se a plakal zuřivostí; chvílemi výhrůžně napřahal jsem rámě.

Ach! Ach! Konečně tedy jsem poznal tvé lži, dáváš tedy též políbení svému choti i svému milenci!...

Náhle okna se zatemnila, nejspíš spustily se záclony.

Vzkřikl jsem zuřivě; pěstí uhodil jsem do dveří této proradné a uprchl jsem...

Sníh padal stále, ale dlouho bloudil jsem spící Paříží.

A když po dvouhodinném bloudění konečně vrátil jsem se domů, sklesl jsem do křesla, zničen.

Zuřivý hněv, vzbuzený utrpením uražené lásky a hrdosti, vřel v mém srdci...

Ach! ta bídná žena!

Aby zahladila podezření svého manžela, oddávala se tedy každého večera tomu člověku...

Podlá, zbabělá! Ty, má Magdaléno, s pohledem tak čistým, s úsměvem tak nevinným a čistým!...

Nuže, nutno přerušiti ten poměr! Chtěl jsem tomu, musil jsem!...

Přerušiti? Ano, ale učiním ti také bolest, tobě, jež způsobila jsi mi taková muka. Musíš trpěti jako já, tělem i duší!...

Najdu si milenku... lhostejno koho!... Učiním tento poměr veřejným, předvedu ti ho až před oči! Bídná!... Bídná!...

Jaká slast, procházeti se s onou druhou milenkou po týchž stezkách v lesíku Boulognském, kde procházeli jsme se my, Magdaléno! A jaká rozkoš ji objímati vášnivě — onu druhou — v témž pokoji, z něhož jsem tě vyhnal, bídnice!

Zničila jsi, ponížila celou bytost moji!...

Ale nejprve nutno ti psáti; psaní, jež ruměnec ti vžene na tvé bledé tváře, jež ohlásí ti přerušení našeho svazku a vylíčí ti všechno mé opovržení nad tvou lží!...

Budeš také plakati, bídnice, ó bídnice!...

Uchopil jsem péro a chtěl jsem psáti.

Ale vzlykání dusilo má prsa a proud slzí zakalil mi zrak.

Péro vypadlo mi z ruky... nemohl jsem psáti...

Ach! Jaký jsem ubožák a sám bídník!

Únava přemohla mě, hlava schýlila se k opěradlu křesla, oči, palčivé bděním, se zavřely; usnul jsem.

Náhle prudké trhnutí zvoncem probudilo mě.

Lampa mezi tím pohasla, byl jsem v úplné tmě.

Polo vztýčen v křesle čekal jsem okamžik.

Nové trhnutí zvoncem, ještě prudší.

Rozžal jsem svíci a pohledl jsem na hodiny: pět hodin ráno.
Kdo v takovou dobu odvážil se ke mně přijíti? . . .
Venku neustávalo zvonění. Můj sluha nepřicházel.
Netrpěliv, vzal jsem svíci a šel jsem ke dveřím.
„Kdo jest to?" tázal jsem se.
„Otevřete!" odvětil velitelský hlas. „Pan de Planor umírá, přicházím pro vás."

VIII.

. . . Byl to muž asi čtyřicítiletý, snědý, statný, vysoké postavy, širokých ramen.

Tvář jeho, osmáhlá jako tvář Inda, byla tvrdá, ale krásná, přes příliš ostře zahnutý orličí nos; veliké oči prozrazovaly intelligenci a na čele vysokém byly vepsány myšlénky.

Dlouhé vlasy na zad splývající, tvář úplně oholená, šat duchovního a bílý nákrčník dodávaly této osobnosti vzezření methodistského pastora.

Přešel práh mých dveří a stanul. A já, stále svíci v ruce, udiveně jsem patřil na tohoto podivného návštěvníka.

„Jsem William Allis," pravil mi.

William Allis! missionář spiritické nauky, apoštol Sdružených bratrů, „hrozný člověk", o němž Magdaléna mluvila s hrůzou — byl to tedy on!

Viděl jsem ho poprvé; jeho naduté vzezření a divadelní chování ihned znelíbily se mi . . . Změřil mě vyzývavě:

„Pan de Planor umírá," pokračoval, „přicházím pro vás."

Postavil jsem svíci na stůl a velice pohnut, však s líčenou lhostejností odvětil jsem:

„Ale . . . znám tak málo pana de Planor."

Muž pohledl mi přímo do tváře a usmál se, — usmál se mlčky, ironicky, urážlivě:

„Málo ho znáte, milý pane Jaucourte? . . . Hm! . . . A po sedm měsíců jste milencem jeho ženy."

Pronesl tato slova tonem tak opovržlivým, že hněv vystoupil mi až na rty. Nejraději bych byl spolíčkoval drzého člověka.

„Odvažujete se říci? . . . Odejděte, pane!"

Ustoupil ke dveřím, stále patře mi upřeně do tváře, a v pološeru předpokoje zdálo se mi, že nehybné oči jeho leskly se fosforující září . . .

Co se dálo ve mně? . . . Nevěděl jsem, — ale náhle jako v oslepení sklopil jsem zrak a sklonil hlavu.

„Pojďme!" pravil.

A následoval jsem ho.

* * *

Povoz na nás čekal; William Allis usedl vedle mne.

Vánice sněžná ustala a svit měsíce, nyní lesknoucího se na obloze, ještě pronikavější bělosti dodával bílému obalu Paříže. Noc byla jasná jako svítání.

Hlavu maje obrácenu k svému průvodčímu, pozoroval jsem ho se zvědavostí.

Zajisté je Ind, tento mlčelivý muž, s bronzovou tváří, s rysy přísnými a temnými.

On mlčel opovržlivě, lhostejně tváře se k mé zpytavé zvědavosti. S těží přemáhal jsem svůj neklid.

Jaká neopatrnost od Magdalény, že zvolila si tohoto důvěrníka! A jaké tajemné nebezpečí jí hrozí, že takto pro mne poslala? — neboť byla to zajisté ona, jež poslala toho muže.

První přerušil jsem trapné ticho:

„Pan de Planor jest tedy v nebezpečí života?“ tázal jsem se bázlivě.

William Allis pokrčil rameny:

„Umírá... Srdeční vadou... Zármutek ho usmrtil... Ale co záleží na jménu jeho choroby... Čas jeho zkoušky vypršel: osvobodil se.“

Umlkl na okamžik, pak pokračoval chladně a tvrdě:

„Již před dvanácti dny měl jste býti o tom zpraven, pane; nevěrná manželka několikrát vám psala, zadržel jsem ty listy.“

„Jak?... Vy jste se opovážil?“ zvolal jsem hrozivě.

Opovržlivý úsměv opět mu sevřel rty.

„Ano... opovážil jsem se... Nešťastnice dávala vám dostaveníčka několik kroků od domu, kde umírá její choť... Ničemnost... Chtěl jsem vám oběma ušetřiti hanbu a výčitky svědomí.“

A jako by mluvil k sobě samému, dodal:

„Ostatně i jí vzchází již den vykoupení.“

Přijeli jsme do ulice Notre-Dame-des-Champs.

Temný a pochmurný dům byl zavřen. William Allis lehce zaklepal na vrata. Petronila přišla nám otevřít.

„Pán již nikoho nezná,“ zašeptala.

„Mne pozná,“ pravil jí Allis. „Přišli bratři, pro něž jsem poslal?“

„Jsou zde.“

Sedm nebo osm mužů bylo v předsíni, — podivné zjevy, s nepěstěnými vousy a vlasy; patrně hlavy malé církve theurgické.

Všichni byli oděni černě a potichu rozmlouvali.

Allis pokročil k nim a ihned nastalo hluboké mlčení.

„Milé dítky,“ pravil jim dojatým hlasem, „lidská bolest nás čeká, ale zároveň radost nebeská osuší naše slzy. Náš bratr tak milovaný, kajícník Jan de Planor, v tu dobu dokonává zkoušku svého posledního vtělení; uniká zemi. Jakkoli těžká byla mu tíha jeho karmy, nesl ji hrdinně... Co pravím? Ba uložil si utrpení dobrovolné, — a zmírá jím... Ubohý příteli, jdi, dobrota Milosrdenství věčného přijme tě, doufám tak, vím to! Zítra Planor bude obývati v některé hvězdě... Však my, jeho rodina, jeho učeníci, mezi tím co potrvá zápas smrtelný, modleme se!... Ale jakmile duše přelomí svá pouta, nechť hosannah zazní z našich rtů a s odletující duší vznáší se k nebesům! Jděte dítky a modlete se!“

A William Allis „dítkám“, vousatým „sârům“, označil otevřené dvéře svatyně. Zavřel je za nimi a přistoupil ke mně se slovy:

„A vy pane, pojďte!“

Podivný neklid zmocňoval se mne, jakás tíha poutala mou vůli... Však hleděl jsem se vzchopiti a chtěl jsem jednati...

Proč jsem následoval tohoto muže, tohoto kejklíře, tohoto komedianta?

Abych zachránil Magdalénu před tušeným nebezpečím! . . . Drahá, drahá Magdaléno! Jak jsem vám křivdil! . . .

Stín ženy, postřehnutý v noci, nebyl obraz ženy nevěrné, nýbrž ošetřovatelky, skloněné nad ložem umírajícího!

A i v tu chvíli volala jste mě, trpěla jste mým mlčením! . . . Ach! Ten bídný Allis, jenž opovážil se zadržeti vaše psaní! . . . Však pomstím se ti, zlý kejklíři, démone zlomyslný!

Hlas proroka oslovil mě ještě tvrději:

„Pojďme! . . . Není mnoho času."

„Sdělte madame, že ji zde očekávám," odvětil jsem.

Potřásl opovržlivě hlavou:

„Nepřijde."

„Jak? . . . Což vás neposlala?"

„Nikoliv."

„A kdo tedy?"

„Její manžel."

Její manžel . . . Ucouvl jsem. William Allis položil mi ruku na rameno.

„Snad máte strach?" pravil drze.

Hlas jeho i pohled vyjadřovaly takové opovržení, že jsem se zastyděl nad svou slabostí . . .

Jest to léčka? . . . Však vyvléknu se z toho . . .

A pak Magdaléna jistě jest v komnatě umírajícího, a snad hrozí jí urážky a nebezpečí . . .

Již jsem neváhal: „Pojďme, pane . . . Následuji vás! . . ."

Pokoj, do něhož Allis otevřel dveře, byl jen slabě osvětlen.

Ostré zápachy léků plnily vzduch, tak že se mi zdálo, že se zalknu.

V rohu jednom spatřil jsem v stínu prosté lože železné a na něm tělo nehybné, ztuhlé pod pokrývkou.

Bolestné zvuky, ale již velmi slabé, chvílemi vydraly se ze sevřených rtů, ještě malý okamžik a i smrtelný chrapot stichne.

U lože, v křesle spočívala žena a zdálo se, že dřímá:

Magdaléna . . .

Při vrznutí dveří zvedla hlavu a prudce se vzpřímila.

„Magdaléno," pravil k ní Allis, „jest to pan Jaucourt . . . chtěl přijíti . . . a musil!"

Paní de Planor poděšeně vzkřikla, zavrávorala a sklesla do křesla . . . Nečekala mě!

„Vy pane," pokračoval Allis, „přistupte a nebojte se; zde vše jest jen milosrdenství a slitování!"

Stál jsem u prahu komnaty a patřil jsem na Magdalénu.

Obrátila ke mně zrak prosebný a kynula mi, jako by mě volala.

Přiblížil jsem se . . .

Světlo lampy dovolovalo mi, abych rozeznal rysy umírajícího, abych spatřil jeho tváře vpadlé a žluté, rty, z nichž prýštily se kapky krve, zornice vytřeštěné a ztrnulé, lysé čelo smočené potem.

Bylo to utrpení umírání a smrti, ale posud bez sladkého míru velikého spánku bez snů.

V tom okamžiku z dolejšího poschodí ozvaly se zvuky harmonia, provázejícího zpěv.

Ve svatyni bratři zpívali jakýsi jednotvárný nápěv, podobný žalmu církevnímu.

Již vzchází den! oh! buď mi blízko,
bez tebe nelze mi žíti.
Již padá noc! oh! buď mi blízko,
bez tebe nelze mi mříti.

Při zvuku zpěvu pan de Planor se zachvěl, ruce se pohnuly.

Allis sklonil se nad ním a vřelým hlasem pravil:

„Jene, to jsem já, William, tvůj učeník, dítě tvé myšlénky, znáš mě? . . . Ano . . . A zde jest Magdaléna, družka tvé zkoušky pozemské, tvá choť, — poznáváš ji?"

Hlava, jež ztuhlá spočívala na polštáři, slabě se pozvedla.

Pohaslé oči zazářily, slza stekla po vráskách líce a sevřené prsty jeho se rozevřely a tapaly kolem sebe a hledaly jako prsty slepce.

Allis ujal ruku Magdaléninu a vložil ji do ruky jejího chotě.

„Jene," pokračoval, „velmi jsi ji miloval, miluješ ji posud . . . Chceš jí odpustiti?"

Ústa umírajícího se otevřela a jako bolestný vzlyk vydralo se z nich jediné slovo:

„On?"

„Jest zde!" pravil Allis. „Odpusť jim!"

Pojal mne za ruku a vložil ji do ruky Magdaléniny . . .

Slabé stisknutí ohlašovalo nám, že nyní spojeni jsme manželem a že jest nám odpuštěno.

„A teď," zašeptal Allis, „usni v míru Páně! Dobyl jsi nejkrásnějšího vítězství, a tvá karma již není . . . Duše jasná, vznes se slavně k Světlu!"

Povzdech, snad poslední byl mu odpovědí . . .

A oba — ona a já — dlouho, dlouho trvali jsme tak, jak spojila nás ruka umírajícího . . .

Hlas Williama Allisa konečně přerušil toto smuteční kouzlo.

„Jest mrtev!" pravil mi. „Můžete odejíti, pane."

Pohledl jsem na Magdalénu, ale ona odvrátila zrak, aby mě neviděla.

Ještě jednou jsem jí stiskl ruku; pak mlčky, se skloněnou hlavou, pomalu jsem vyšel.

Den vzcházel, — bledé, neurčité, mrazivé jitro prosincové.

IX.

— — — — — — — — — — — Týden uplynul mi rychle a téměř radostně.

Chmurný dojem příšerné noci rychle vymizel z mé mysli, a jen jediná upomínka zbyla: Magdaléna byla má, — na věky má.

Z novin zvěděl jsem některé podrobnosti o pohřbu pana de Planor, ale byly sděleny jen stručně a tonem posměšným: — pohřeb civilní, provázený ženami bíle oděnými a pány se zlatými květy v knoflíkové dírce; nad hrobem různé řeči, veršem i prosou; pak po obřadu banket

po způsobu etruském; slovem veselí jako při svatbě, radostný pohřeb, jak patří se na radostný odchod duše k hvězdám . . .

Však netrpělivosť počala zmocňovati se mne, a záhy celou touhou volal jsem chvíli, kdy mohl bych předstoupiti před svou milenku, — svou nevěstu, svou ženu.

Stal jsem se velmi bojácným a čekal jsem, až lístkem povolila by mi návštěvu.

Ještě tři dni minuly.

Konečně ráno dne dvacátého, dostal jsem psaní . . .

. . . od Magdalény! . . . Ale mělo cizí razítko! . . . bylo dáno na poštu v Brindisi! . . .

Poděšen roztrhl jsem obálku; psaní obsahovalo jediné slovo:

„S bohem!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

Zde v rukopisu Pavla Jaucourta jest veliká mezera. Několik listů zůstalo nepopsaných. Vsak dále vypravování opět pokračuje, ale způsobem neočekávaným, slohem rozervaným a nesprávným: patrně dílo nemocného člověka.

* * *

20. února 1890.

Jsem zachráněn: nemilosrdná smrť ušetřila mě . . .

Dnešního jitra můj drahý a dávný soudruh Legaux prohlásil, že nastává obrat k lepšímu . . . Horečka mozková . . .

Jaký výtečný muž, tento Martial Legaux, a učený a obětavý! Jak mohl jsem zneuznávati jeho zásluhy a urážeti jeho povahu.

Po celý týden meškal u mého lože, zoufalý a rozčilen: byl prý jsem velmi nemocen. Mozková horečka . . .

Záchvat přepadl mě náhle, jednoho večera, když dopisoval jsem příběh jakéhosi žalostného dobrodružství milostného — zdá se mi, že týkalo se to mne . . .

Ano, mne . . . mne! . . .

Ach! má pamět jest velmi slabá a mlha těžce obestírá mé myšlénky.

Ale již netrpím . . .

„Hleď, můj milý příteli,“ pravil mi Legaux, „vše jest dobré, je-li konec dobrý; ale u čerta, chvílemi jsem se již obával o tvůj rozum!“ . . .

O můj rozum!!! . . .

Šílenství! Ustavičné blaho snů, rozkoš nekonečná illusí, — jaká slasť to asi jest, má duše ubohá! . . .

22. února.

Jakýsi časopis přinesl zprávu o mém úplném uzdravení a ranní pošta přinesla mi balík psaní.

Přečetl jsem několik, jen nahodile; všední, lhostejná zdvořilosť; blahopřání k mému šťastnému uzdravení! . . . K šťastnému uzdravení! . . .

Prohlédl jsem písmo ostatních psaní; pak ani je nerozpečetiv, vhodil jsem je do zásuvky.

Kde jest to toužené psaní, jež denně čekám a jež nepřichází?...

23. února.

Magdaléno!... Ach! Magdaléno!...

24. února.

Paměť pomalu se mi vrací; jsem asi již pozdraven, vzpomínámť si a cítím, že pláču...

Psaní tak toužené, druhé psaní Magdalény, již dávno mi přišlo, a při čtení jeho jsem omdlel.

Našli mě ležícího na zemi bez vědomí, a tu propukla horečka, příliš krátký okamžik šílenství...

Domníval jsem se, že psaní se ztratilo a opět jsem je nalezl a opsal jsem si je... S jakou rozkoší ucítím chvěti se v mé ruce každé slovo, jež ona psala; o má milenko!...

Na palubě Prince Alberta, při odjezdu z Evropy.

Až dojde vás toto psaní, milý příteli, budu od vás velmi daleko. Allis, nyní hlava náboženství, k němuž patřím, a poroučející ve jménu Věčného, přikazuje, že musím konati pokání; musím, chci káti se, za sebe i za vás... Kéž nekonalá dobrota Milosrdného, přijmouc moji oběť, obměkčí vaše srdce, otevře váš zrak Světlu vznešenému a udělí konečně našim duším osvobozeným objetí nesmrtelné lásky.

Milovala jsem vás od prvního dne; prchajíc před vámi, miluju vás; až budu umírati, ještě vás budu milovat...

Však já stala jsem se již vidoucí, kéž paprsek s výše též vás osvítí!

Byli jsme spojeni již v životě minulém — o čemž naprosto nepochybuji, — dopustili jsme se provinění a opět v životě novém byli jsme postaveni sobě na blízko. Dobrota Toho, jenž trestá, ale očisťuje, vyzvala nás, abychom bolestí konali pokání, — a my nechtěli tomu porozuměti! Místo abychom byli se pohřížili do rozkoše pokání a utrpení lásky, — lásky čisté a bez hříchu, — byli jsme bídní, zbabělí, smyslní. Ohavné dobrodružství, v němž jedině můj manžel ukázal se velikým! Věděl vše a odpustil. Vítězství jeho jest dokonalé a smrt jeho byla slavný vstup do nesmrtelnosti. Ale my, my? Mohli bychom přijati opovržení takového odpuštění?

Nesnažte se, uviděti mě zde na zemi. Nenaleznete můj úkryt. Věřte jen, že spěju ke zkoušce, jež má mě očistiti, smýti naši vinu a že doufám, že záhy v kalu pozemském zanechám všelikou poskvrnu svého těla.

Mějte odvahu, můj Pavle! Neboť po dokonané zkoušce vrátím se k vám. Milý příteli, budete také trpěti, ale trpěti pro někoho, jehož milujeme, toť milovati tím více... A pak jaké by bylo naše žití pozemské pod tíhou zahanbujících upomínek? Děsná muka po celý život.

A pak, Pavle, vaše Magdaléna cítí, že velmi sestarala, a může-li láska vás mužů dlouho přežíti mladosť ženy?... Nikoliv! Srdce příliš křehká!... Ale já miluju, chci milovati... A až získám půvab věčné mladosti, vnuknu vám věčnou lásku. Každá myšlénka vaše ve dne, každý sen v noci, budou náležeti mně, jedině mně!...

Typ valašského výměnkáře. Kresba Ad. Liebschera.

Nuže slyš a rozuměj! Jakmile má duše osvobozená odhodí tělo, první návštěva má bude tobě.

Ať kdekoliv jsi, naleznu tě. Připomínáš si ono dotknutí, jež prochvívalo mě blahem, když tvé rty, přitisknuvše se k čelu mému, pak hledaly má ústa? Nuže já v blaženém okamžiku návratu obejmu tě a vtisknu ti dlouhé políbení svatební. Pod slastí nekonečnou poznáš, že tvá Magdaléna se vrátila.

Na shledanou tedy pro věčnost a očekávej mě. Horoucně, ve vzlykání, již vznáším se celá k tobě.

Tvá přítelkyně, milenka, sestra, družka
a tvá choť,
Kající Magdaléna.

25. února.

William Allis, lupič! . . .

26. února.

Měla by Magdaléna pravdu?

Vždy zjevení věcí nadpozemských bylo zapíráno zpozdilostí moudrých. Temnota tajemství nás obklopuje, obkličuje. Jsme atomy nevědomě se pohybujícími, jež ruka neviditelná vede za jejich určením . . . Proč život a proč smrt? . . . Absurdní, možno, ta naivní nauka o karmě, ale já, jako starý Tertullian, počínám věřiti — věcem absurdním.

27. února.

Dnes ráno dlouho trval jsem v zamyšlení před starou rytinou, zavěšenou v mé komnatě, — lehkovážným obrázkem z XVIII. století. Všední látka . . . Proč tedy ten obraz dnes vzbudil mi takové pohnutí?

Proč volili jsme zahradu v Ranelaghu ku svému prvnímu dostaveníčku? . . . Proč ty bílé fialky? . . . A proč, moje milenko, sňal jsem obraz a tak vášnivě k němu přitiskl rty?

28. února.

Dnes odvážil jsem se první vycházky.

Počasí bylo suché, chladné, ale obloha radostně se leskla pod zlatými paprsky slunečními . . .

Jak jen se stalo, že náhle jsem se octl v ulici Notre-Dame-des-Champs?

. . . Dům má vzezření temné opuštěnosti; dvéře byly zavřeny, okenice spuštěny.

Zazvonil jsem. Žádná odpověď.

Uchopil jsem kladivo z ciselovaného železa (pěkná práce z doby Ludvíka XV.) a zuřivě jal jsem se bušiti.

Nic! . . .

Konečně, přivolán hlukem, přistoupil ke mně strážník a oslovil mne:

„To jest pěkný povyk! . . . Marně se namaháte, dům jest prázdný.“

„Jak, prázdný? Není-li to dům, kde se scházejí Sdružení bratři?“

„Kdo jsou ti vaši Sdružení bratři? . . . Ti kejklíři snad, kteří volali mrtvé? Vystěhovali se. Celá čtvrt si stěžovala a policie zavřela jim krám.“

5. března.

Poslední naděje, že mohl bych nalézti Magdalénu, se zhroutila. William Allis zmizel!

Chtěl jsem mluviti s tím člověkem, pohnouti ho svou bolestí, — a třeba-li — přinutiti ho hrozbami.

Magdaléna jest moje, vraťte mi ji! . . . Chci ji míti! . . .

Bídník opustil Paříž. Kde se skrývá? Žádná stopa. Bože! můj Bože! Slitování! . . .

10. března.

Lékař není se mnou spokojen.

Shledává, že jsem nervosní, rozčilen.

Radí mi, abych co nejrychleji opustil Paříž.

Ano, doktore, toť vnuknutí nebeské! Zítra odjedu do Montreux . . .

Neprovázel-li do okresu Vaudského Allis minulého roku pana de Planor? Založili tam modlitebnu. Kdo ví? . . . Snad tam něco zvím? . . .

Montreux.

Léman, modř vody, odlesk modra nebes, vrchy, pokryté veselou zelení, záře sluneční, skvělost všeho, — ó přírodo — já, přec jeden ze synů tvých, já trpím a pláči . . . proč tvá krutá lhostejnost, proč tvůj opovržlivý úsměv? . . .

Montreux.

Jsem na stopě.

Dnes v Montreux zastavil jsem se před knihkupeckým krámem.

Zvědavost moje vzbudila se podivným výkladem spisků a časopisů theurgických, plnících svými nápadnými barvami skříň výkladní; spatřil jsem tam číslo Vykupitele.

Vešel jsem.

Obchodník byl zaměstnán tím, že prodával staré dámě anglické jakýsi zpozdilý román, reklamou vychválený a z počátku nevšímal si mne.

S lhostejným vzezřením vztýčil jsem ruku k časopisu, a zmocniv se ho, usedl jsem do koutka . . .

Byl to již starý výtisk, měl datum měsíce ledna, a na obálce oznamovalo se ukončení tohoto časopisu.

Stále lhostejného vzezření jal jsem se pročítati spisek.

V čele pohrobní článek o dobrém a milém panu de Planor, — příliš krátký a prost vřelosti. Pak popis jeho pohřbu, pak okázalá a dlouhá řeč, v níž Allis hájil se proti pronásledování Sdružených bratrů ve Francii, konečně ohlášení o příštím obřadu . . . Však náhle jsem se zachvěl a srdce mé se sevřelo úzkostí. Na poslední stránce četl jsem následující oznámení:

Provolání k dobrovolným kajícníkům.

Píše se nám z Kalkutty: „Hrozná epidemie řádí právě mezi obyvatelstvem Indie; úmrtnost jest nesmírná, a většina našich bratří byla sklána tou ranou.

Nejsou mezi našimi sestrami duše dobrovolně kajicné, jež, aby uspíšily své osvobození, nebály by se mučennictví? . . . Naši umírající úpěnlivě prosí a bůh poroučí!“

List vypadl mi z ruky. Pochopil jsem.

Dobrovolná kajícnice, Magdaléna, uposlechla tohoto vyzvání . . . v tuto dobu čelila smrti; snad již byla mrtva. A Allis, bídný Allis tak nařídil.

Knihkupec přistoupil ke mně a nabízel mi nové knihy.

S namaháním jsem potlačil své pohnutí a stále s ličenou lhostejností pravil jsem:

„Jste vydavatel děl spiritických?“

„Ano, všech našich knih „spiritualistických“, odvětil užívaje tohoto slova více pravověrného.

Chvíli jsem váhal před lží; konečně dodal jsem si odvahy:

„Jsem také člen Sdružených bratrů.“

„Ach! buďte mi vítán!“

„Jest William Allis v Montreux?“

„Ano, ale nikoliv na dlouho... I zde jsme pronásledováni. Všichni kněži proti nám vystupují. Úřady asi zakáží naše obřady.“

„Kde bydlí prorok?“

„Nikoliv daleko, v údolí Avansu: malou hodinku pěšky.“

„Na neštěstí neznám se v zdejší krajině.“

Knihkupec rozložil přede mnou mapu okolí Montreux.

„Vidíte tuto cestu? Snadno ji poznáte. Budete se ubírati po ní podle potoka, jenž teče z hor. Přijdete do údolí Chaudronského, krajiny velmi známé cestovateli. Až dojdete k úvozu Glionskému, po pravé straně spatříte domek... Zaklepejte bez bázně, prorok vám otevře.“

Vzal jsem mapu a zaplatil jsem ji.

„Díky... Jdu ihned k Allisovi.“

Několik kroků od knihkupectví spatřil jsem krám se zbraněmi. Ve výkladu několik revolverů. Vešel jsem.

X.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Byl to domek vzezření všedního, měšťáckého, jaké jsou skvrnami prostého a krásného údolí Avansu.

Pozvedal se na návrší — úplně černý v modravém světle měsíce...

Obloha byla jasná, hvězdami posetá a mléčný jas lil se na zeleň travin, kde třpytily se poslední zbytky sněhu.

V dáli hučela řeka, ale na hoře, v nehybném temnu zasmušilých smrčin vládlo příšerné ticho.

Pohledl jsem na hodinky, byla devátá; přesvědčil jsem se, že revolver mám v kapse a jal jsem se vystupovati na návrší.

Náhle stanul jsem a zachvěl jsem se.

Zdálo se mi, že pronikají ke mně pomalé a sladké zvuky varhan; nesly se z osamělého domku...

Poznal jsem touž tklivou píseň, již slyšel jsem v noci ve chvíli, když umíral pan de Planor.

Již vzchází den! oh! buď mi blízko!
Bez tebe nelze mi žíti!...

Koho oplakávali tam nahoře?

Zrychliv krok, ubíral jsem se ku předu.

Došel jsem k domu a stanul jsem u něho pátraje a naslouchaje...

Dvéře byly zavřeny; nikde světlo, ale přes chladno, okno jedno bylo otevřeno, aby lépe vnikalo světlo měsíce.

A varhany pokračovaly ve smuteční písni:

Již padá noc! oh! buď mi blízko!
Bez tebe nelze mi mříti!

Několik dlouhých minut takto minulo.

Konečně přiblížil jsem se k oknu a natáhnuv hlavu pozoroval jsem.

Hudba ihned ustala a dvéře prudce se otevřely.

Muž objevil se na prahu a hlas Allisův ke mně zvolal:

„Kdo odvažuje se takto pátrati po našich tajemstvích?“

Šel jsem přímo k němu.

„Jsem to já, Allise, já ... Pavel Jaucourt!“

„Vy?“ pravil jemně. „Co chcete, ubohý pane?“

Hněvivý, zlostný smích nejprve dusil mi slova, pak pronesl jsem:

„Chci Magdalénu!“

Prorok patřil v mou tvář, rudou hněvem a pak klidným, lichotným hlasem pravil:

„Trpíte tedy mnoho, pane? ... Nuže, pojďte ... Zde vše jest útěcha.“

* * *

Allis zavřel za námi dvéře a ujav mě za ruku, vedl mě temnotou.

Záhy octl jsem se v onom pokoji s otevřeným oknem, jímž padalo světlo měsíční.

Zsinalý svit padal na zemi, pak vznesl se na zeď a ozářil klavesy harmonia, ale na pravo a na levo od tohoto světlého pruhu komnata byla úplně temna.

Nejprve moje pozornost byla upoutána čímsi velmi podivným.

V jednom temném koutě pokoje zdálo se mi, že vidím člověka, ležícího na zemi.

Chvílemi, zdálo se, že jest nehybný, jako mrtvola, a chvílemi křečovitě sebou trhal, vztyčoval se, ale ihned opět klesal zpět.

Zároveň z úst draly se mu bolestné vzdechy, lkání a vzlyky.

Jakási pára, jakési světlo fosforující vyzařovalo z této podoby lidské a vznášelo se kolem něho ...

Co to bylo? ...

„To jest medium Alef,“ pravil Allis, jako by byl uhádl mou myšlénku. „Přichází do smrtelné úzkosti, duše, již volám, již není daleko.“

Urážlivý klid tohoto člověka uváděl mě do zoufání. Ach! Kejklíř! Dal jsem se do divokého smíchu a hroze mu, vrhl jsem se na něho:

„Vrať mi Magdalénu!“

Zkřížil klidně paže, pak smutně se usmál.

„Kajícnice již může vám náležeti, udělala své pokání.“

„Pryč veliká slova! ... Kde jest Magdaléna?“

„Snad zde! ... Zavolejte a ona přijde; otevřte zrak a uvidíte.“

Křečovité chvění media stávalo se prudší. Allis přiblížil se k němu.

Já stál připoután k svému místu ztrnulou úzkostí.

Tato slova s dvojím smyslem hučela mi v sluchu; nerozuměl jsem a přece jsem byl poděšen.

Náhle zoufale jsem vzkřikl. Porozuměl jsem!

„Jest tedy . . . mrtva!“

Allis potřásl hlavou.

„Nic nezmírá, vše jest život.“

Odvětil jsem zuřivým zařvaním a uchopil jsem revolver:

„Ach! zabil jsi ji, lupiči! . . . Nuže, zemřeš! . . .“

Ale ihned neodolatelná moc rozevřela mi dlaň, zbraň vypadla mi z ruky a sklesl jsem na kolena . . .

Temné pozadí komnaty náhle se ozářilo. Poletující páry vzaly na sebe tvar, — tvar ženy . . . a přede mnou, — ano, ano, přede mnou, — stála Magdaléna a usměvavě rozvírala přede mnou náruč.

„Má milenko! . . . Ach! má milenko! . . . Ty! . . .“

Vášnivě vrhl jsem se k ní, — a na očích, smočených slzami, cítil jsem lichotivý dotek její ruky; na čelo mé a na ústa kladly se sladké polibky . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

* * *

Paříž.

Již jest stále po mém boku . . . Jeden u druhého a pro věky . . .

Ve dne dlí u stolu, kde pracuji, — mlčky, — a radí mi; cítím na tváři jemné dotknutí jejích vlasů, svěžesť jejího dechu; v noci usměvavá zjevuje se ve všech mých snech . . .

Ach! má odvaho v boji, má útěcho v bolesti, má družko, má světice, má milenko!

Buď požehnán, Allise! Láska pozemská jest prchavá! — ty dal jsi mi získati lásku věčnou! . . .

Paříž.

. . . Lékař vyšel z mé komnaty, starostliv a potřásaje hlavou. Tiše mluvil s mou ošetřovatelkou. Slyšel jsem . . . Ach! má milenko! . . . Konečně! . . .

Již padá noc, ó buď mi blízko!
Bez tebe nelze mi mříti!

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

leknuti obrátili se oba po Silaně, která s patrným vzrušením v pobledlém obličeji s jednoho na druhého pohlížela. Po krátkém mlčení upřela smutné zraky na Silia a pravila pevným hlasem: „Zdá se mi, že jsem to já, která — arciť bez vlastního přičinění — rozvášnění vašich myslí způsobila?“ Mužové mlčeli se sklopenými zraky. „Nuže, Montane, díky, že jsi se ve šlechetném zápalu mé záležitosti ujal, avšak nebylo toho potřebí, neboť dovedu sama sebe zastupovati a právě proto jsem přišla, bych se Siliem poslední a rozhodné slovo promluvila!“

„Dovolíš tedy, abych odešel!“ odvětil rychle Montanus.

„Ne, ne, milý Montane, nyní zůstaneš, neboť vše, co pověděti hodlám, povím před přítelem, kteréhož osudná náhoda do našeho domu přivedla, aby se stal svědkem těchto neblahých událostí.“ Pak upřela planoucí zrak na Silia a zvolna, na každé slovo důraz kladouc, počala mluviti: „K bohům Rómy žaluji na tebe, Gaje Silie, že jsi mi lásku a věrnost přísahal, že jsi se čestným slovem zavázal šťastnou mne učiniti, avšak slibu svému jsi nedostál a věrolomností svou zničil jsi štěstí mého života!“

Těžce dopadala slova Silanina na Gaja, který s hlavou skloněnou ani zraků pozvednouti sobě netroufal.

„Neznala jsem než lásky a oddanosti k muži, v němž jsem nejdokonalejší bytost spatřovala“ — pokračovala Junie — „a ty — ty jsi mne bídně oklamal, srdce mé rozsápal a mysl mou ošklivostí naplnil. Proč jsi tak učinil? Proč jednals tak ukrutně? — Nemáš odpovědi? — Nuže, povím ti to! Bezmezná tvoje ctižádost, spojena s ješitností a lehkomyslností, svedla tě na scestí, na němž spěješ i se svou milostnicí v záhubu!“

Mysl Siliova počala se bouřiti; rozčilen přistoupil o krok blíže k Junii a zvolal: „Ustaň! Jsem pánem a velitelem tvým a tobě nepřísluší, abys mi hanlivá slova ve tvář metala!“

„Dobře činíš, Silie,“ pravila Junie s opovržením, „že se dle zákona onoho prostředku chápeš, který ti jakožto mému pánu a veliteli přísluší od onoho okamžiku, kdy jsme svůj sňatek dle přísného obřadu uzavřeli. Avšak nyní, po všem tom, co se stalo, nyní umlčeti se nedám. Jediné tvým přispěním nadešel rozhodný okamžik, v němž tě o vrácení mé samostatnosti žádám, neboť naše cesta nemůže býti na dále společnou; chci býti svobodna a ty kráčej si na dále sám dráhou zvolenou.“

Pevně a odhodlaně promluvená slova Juniina překvapila Silia, že se v něm rázem žal i lítost ozvaly. Prosebným zrakem pohledl na ubohou a pravil srdečně: „Silano, měj slitování a odpusť —“

Prokurator Geta, který v tom spěšně do komnaty vrazil, přerušil Silia oznámením: „Messalina přichází!“

„Messalina!?“ ozvalo se trojím, různými pocity prochvěným výkřikem toto jméno z úst přítomných. Upřeně a za hrobového ticha pohlíželi ke dveřím, kde se císařovna, v červený purpur zahalená, objevila, chvatným krokem k Siliovi přistoupila, a vášnivě na prsa se mu vrhla: „Silie, drahý Silie!“

Silius, nejsa slova mocen, stál nepohnutě jako socha. Montanus se silně zarděl a pohlížel v trapné nesnázi na Silanu, která Messalinu a Silia vytřeštěnýma očima pozorovala.

Při zamlklosti Siliově ustala Messalina v prudkém projevu své šílené lásky a zraky její svezly se s milostníka na Junii. Divá zuřivost zableskla rázem v jejím pohledu a rty se jí třásly, když pohrdlivým posunem ruky na Silanu ukázala: „Kdo jest tato zde?“

Hrdě vzpřímila se na tato slova manželka Siliova, skřížila plamenné zraky jako břitké čepele s očima své soupeřky a pravila hrdě: „Tato zde jest dosud paní tohoto domu — tato zde jest dosud pravou a počestnou manželkou Gaja Silia a tato zde“ — při tom ukázala s opovržením na Messalinu — „tato zde jest bídnou vetřelkyní, hanebnou svůdkyní a prostopášnou cizoložnicí, která jí manžela odloudila a štěstí její zničila!“

Divoký řev vydral se z hrdla Messaliny, hlava i tělo její nachýlily se ku předu a prsty vztažených rukou se jí při tom zkřivily jako drápy dravce. Zdálo se, že již již uvrhne se na svou oběť, ale Silius, kterého vášnivá slova Silanina z netečnosti vyburcovala, zachytil v tomto okamžiku Messalinu, sevřel ji pevně pažemi a zvolal konejšivě: „Ztiš se, drahá!“

Tento výjev popudil a rozlítostnil Junii Silanu měrou nejvyšší. Třesouc se na celém těle, zvolala: „Hle, krásný obraz! Císařovna prostopášnice v objetí muže cizoložníka před jeho vlastní ženou!“

Silanina slova pobouřila nyní i Gaja, který nepustiv Messalinu z objetí, hlavu směrem k manželce obrátil a změřiv ji ostrým pohledem zvolal: „Umlkni již, zlolajná!“

„Dříve dej mi svobodu, bych nedlela déle v otravném ovzduší tvém a byla zbavena pohledu na svého zhoubce!“

Tu vztáhl k ní Silius ruku a zvolal prudce: „Jdi! Měj si své věci, dej mi moje zpět!“ *) Toutu větou vyslovil Silius úplný rozvod s Junií a Messalinin obličej zazářil radostí. „Nech ji jen zde,“ zvolala; „přišla jsem, abych tě uvedla do tvého nového paláce a tam budeš jedině a navždy mně náležeti. Pojď!“ Chystajíc se k odchodu pohlédla s výrazem nejhlubšího opovržení na Silanu, změřila jizlivým zrakem Montana a propuknuvši v hlasitý smích, odváděla rychle Silia, jemuž otroci v atriu spěšně togu oblékli. Nežli se vzdálil, povolal Getu a pravil: „Dalšího rozhodnutí stran tohoto mého sídla dostane se Junii Silaně písemně!“ Pak se uložili s Messalinou každý do svých nosítek a doneseni do nového sídla Siliova.

Po odchodu císařovny a Gaja pohlížela Junie dlouho upřeně směrem k atriu, pojednou však pokryl se její obličej ještě větší bledostí, oči se

*) Obvyklá formule zněla: „Valeas, tibi habeas res tuas, reddes meas.“

zavřely a kdyby ji nebyl Montanus zachytil, byla by mdlobou k zemi klesla. Rychle odnesl ji na lože Siliovo a zvolal pak do atria, by komorné velitelce na pomoc přispěly. Když jí obličej voňavkami omyly, přicházela pozvolna opět k sobě. Paměť počala se jí opět vraceti, v mysli vynořoval se znenáhla hrozný výstup s Messalinou a Siliem i propukla v hlasitý, srdcelomný pláč. V hluboký zármutek pohřížen stál Montanus podle lože nešťastné. Po dlouhé době, když se poněkud utišila, pohlédla uslzeným zrakem vzhůru k Montanovi a pravila smutně: „Nyní jest všemu konec. Láska a štěstí jsou navždy zničeny. Ach, co si počnu, co si počnu!" Opětný bolestný pláč přerušil další slova Juniina a Montanus počal ji něžnými slovy těšiti: „Junie, nezoufej a odevzdej se jako pravá Římanka odhodlaně v neuprosný osud. Čas zacelí znenáhla tvé rány a navrátí těžce zkoušenému srdci plný mír!" Po dlouhém mlčení, když v pláči ustala, pokračoval: „Junie, mne tíží nyní trapná starost, že nemohu v tomto domě déle prodlévati, že nyní, když nejvíce záštity věrného přítele potřebuješ, opustiti tě musím!"

„Žel, milý příteli, že pravdu máš a nyní zde zůstati nemůžeš; avšak přislib mi, že den co den mě navštívíš a v mém trudném postavení budeš mi věrným rádcem!"

Montanus podal Junii ruku a pravil vroucně: „Zůstanu ti povždy věrným přítelem a chci chrániti další cestu tvého života, staň se cokoliv!"

Junie vzchopila se pak z lože, opustila komnatu Siliovu a v atriu rozloučila se s Montanem.

Montanus, dav Getovi potřebné rozkazy stran svého přestěhování, opustil smuten palác Siliův. — —

Zatím neseni byli Messalina a Silius římskými ulicemi a na této cestě až ku pokraji čtvrti Alta Semita musili vyslechnouti množství poznámek ze zástupů obyvatelstva. Úsměšky i perná slova pravdy ozývaly se z lidu a platily ponejvíce Messalině, neboť Siliovi, jehož poměr k císařovně již obecně byl znám, nepokládalo se jeho konání za veliké provinění. Ale konečně minula cesta bez obzvláštní příhody a průvod zastavil před novým sídlem Siliovým. Messalina uvedla jej ostiem květinami zdobeným do atria, věnčeného zelenými festony, načež jej prováděla všemi místnostmi hlavní budovy i zahradou a ukazovala mu i menší, různým účelům věnované stavby v zadní části palácových pozemků. Oslňující zařízení a neobyčejná nádhera překvapily Silia tak, že v největším obdivu zvolal: „Mé dosavadní sídlo jest chýší chuďasa proti této báječné budově, v níž by božstva přebývati mohla!"

Messalina byla tímto uznáním všecka blažena a pošeptala mu vášnivě: „Jest to náš palác lásky, miláčku, a doufám, že zde zažijeme chvíle nejslastnější." Pak pokračovala polohlasně: „Podrobuju se ti ve všem a jen ty jediný jsi a zůstaneš navždy mému srdci nejbližší."

„A Polybius?" tázal se Silius škádlivě.

„Polybius? Ten zemřel!" odvětila klidně Messalina.

„Polybius že zemřel?" tázal se překvapen a uleknut Silius.

„Zdá se mi to věčností a jsou tomu teprve tři dni, co jsi se o mém bývalém důvěrném poměru k Polybiovi vyslovil a dodal, že jest ti pří-

tomnost jeho při dvoře protivna; nuže, poštvala jsem naň Claudia a dnes již nežije. Učinila jsem to jen pro tebe — rozumíš, jen pro tebe, miláčku!"

„Tento čin může míti pro nás nemilé následky!" zvolal Silius.

„Pro tebe jsem každého skutku schopna!" odvětila Messalina tulíc se k němu, a pak rychle podotkla: „Nyní však tě chci častěji vídati a umínila jsem si, že přemluvím Claudia, aby Řím na nějakou dobu opustil. Pospíším proto na Palatin a před cenou smluvím se s Vitteliem, za jakou záminkou bych tento svůj úmysl provésti mohla; večer pak pospíším do tvého objetí a sdělím ti vše. Souhlasíš?"

„Čteš v mých myšlenkách, rozmilá!" odvětil Gajus a objal Messalinu, která pak štěstím zářic nové Siliovo sídlo opustila a svým nosičům nařídila, by ji spěšně na Palatin donesli. Tam rozkázala, aby přivolán byl bez prodlení Vittelius. Očekávala jej ve své komnatě netrpělivě a když vstoupil, oslovila jej ihned: „Příteli Vittelie, raď! Jest naprosto nutno, aby imperator na několik dní Řím opustil, a proto musíme k tomu vhodnou záminku najíti."

Chytrý státník zamyslil se na okamžik a pak řekl s úsměvem: „Není to tak snadné, božská císařovno, proto že neznám právě platných důvodů, které by Claudia k opuštění Říma přiměti mohly; avšak přemýšlejme." Zamyslil se na chvilku a pak pravil zvolna: „Což kdybychom pomocí prefekta obilních záležitostí Turrania Claudiovi namluviti dali, že jest jeho přítomnosti nezbytně potřebí v Ostii, kam těchto dnů do nového přístavu mnoho lodí s egyptským obilím připluje?"

„Tvoje rada jest výborná, Vittelie, a proto sděl tento záměr Turraniovi, který jest mi díky zavázán a jistě vše vykoná, aby mne uspokojil. Avšak uznávám za nutné, abys též sám s císařem na cestu se vydal a tam co nejdéle jej zdržeti hleděl."

„Budu-li míti jednou Claudia v Ostii, postarám se již, aby se odtamtud hned tak nevzdálil," pravil s prohnaným úsměvem Vittelius a pak ještě doložil: „O to se vlastně lépe nežli já postarají vnadné a mlaďounké souložnice Claudiovy Calpurnia a Kleopatra, které se v posledních dnech zvláštní přízni císařově těší."

„Ty dvě libertinky? Hahaha!" smála se plným hrdlem Messalina.

„Ano, božská císařovno," přisvědčil Vittelius a se smyslným výrazem ve tváři doložil: „Já i můj nejnovější přítel a dřívější tvůj nepřítel Largus Caecina vezmeme si také někoho pro zábavu do Ostie, aby se nám tam nestýskalo!"

„Vezměte jen, vezměte si třeba celý Řím s sebou, jen mi tady nechte Silia a nevraťte se více!" pravila vesele Messalina, pojednou však zvážněla, neboť obavy před zhacením záměru byly větší nežli jistota zdaru a proto pravila: „Ráda bych, aby Narcissus, Pallas a Callistus též s císařem do Ostie odjeli, neboť to stálé jejich slídění jest mi protivno."

„V tomto ohledu může jen sám císař na své rádce působiti a záleží tudíž na tobě, abys Claudia přemluvila."

„Dobrá, pokusím se o to. Co mne se týká, onemocním krátce před odjezdem a zůstanu zde. Nuže, pospěš k Turraniovi, a pak vše ostatní při ceně ujednáme!"

Vittelius spěchal k prefektovi obilních záležitostí, u něhož pořídil zcela po přání císařovny, a při ceně, kterou Claudius téhož dne na počest mnohých senátorů, přátel a důvěrníků pořádal, podařilo se Turraniovi, Messalině a Vitteliovi, když byli rádcové imperatorovi před hodováním odešli, císaře k návrhu nakloniti a Claudius zmocnil Vittelia, by jeho úmysl Narcissovi, Palladovi a Callistovi sdělil. Vittelius odebral se k nim hned a cestou k Narcissovi pravil si v duchu: „Vittelie, jednej pozorně, jednej opatrně a zvol si zlatou střední cestu: neprojev se na venek ani jako stranník Messaliny, ani jako pomocník Claudia a jeho rádců.“

Když vstoupil do komnaty, kde se obyčejně Narcissus za své přítomnosti na Palatinu zdržoval, zastihl s ním Callista a Pallada v důvěrném rozhovoru, který rázem umlknul, když vstoupil. Narcissus pohledl svým odporným zrakem na Vittelia a pravil, jakoby v přerušené řeči pokračoval: „Máš pravdu, Pallade, hry v cirku mohou za tři dni započíti.“ Pak oslovil Vittelia, jemuž neušlo, že přítomní o něčem zcela jiném mluvili: „Příteli Vittelie, jakého náhledu jsi ty?“

„V tomto případu ne tvého, milý Narcisse, protože mne právě imperator k vám vyslal, abych vám sdělil, že se za tři dni do Ostie odebere a očekávané obilní lodi z Egypta prohlížeti bude.“

„Pojede císařovna také do Ostie?“ přerušil jej pátravě Narcissus.

„Myslím, že ano — a pojedete vy, přátelé?“ tázal se Vittelius.

„Možná, že Callistus a Pallas, rozhodne-li totiž imperator — není-liž pravda, přátelé?“

„Tak jest,“ odvětili tito, kdežto Narcissus přímou odpověď dlužen zůstal.

„Zařiďte tudíž vše potřebné a pojeďte jen do Ostie, kde několik dní vesele ztrávíme!“ pravil Vittelius a odešel. (Pokračování.)

Ve velké. době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

III.

ne 3. srpna odvezli si — jak už víme — manželé Hřímalí z Prahy do svého sídla slečnu Dianu dal Monte. Přijeli domů pozdě večer, tak že málo kdo ve dvorci o slečnině příchodu zvěděl. Teprve ráno sdělila kuchyňská dívka ostatní čeledi jako pod rouškou tajemství, že přijela s pány jakási krásná a dle všeho vznešená dáma, s kterouž páni jako s drahou mastí zacházejí. Čeleď, zejména mužská, stala se velmi zvědavou, ale musila se s neukojeným napjetím po polích rozejeti, neboť slečna Diana nebyla z těch, kteréž i nedokonale vyspalé s lože povstávají, jenom aby svěží jitro pod širým nebem pozdravily. Ona persiflovala při každé vhodné příležitosti skřížením dvě známá německá mudroslovná přísloví říkajíc posměšně: „Morgenstunde ist aller Laster Anfang“ a „Müssiggang hat Gold im Munde“.

A takž stalo se, že setník Nordmann se slečnou teprv při obědě se setkal. Pan Hřímalý, kterýž v duchu svého, v Praze pojatého úmyslu s Dianou a Nordmannem malou intrigu provésti chtěl, postaral se, aby Nordmann o slečnině příchodu nic nezvěděl a její přítomností u stolu mile překvapen byl.

Nordmann zasedl, jako obyčejně, s panem Hřímalým, jeho chotí a slečnou Terezou ke stolu a živě hovoře nepovšiml si ani, že je na prvním místě po pravici domácí paní pro někoho dosud nepřítomného prostřeno. On vykládal velmi živě panu Hřímalému o čákách míru a přeslechl docela vrzavé kroky slečny Diany, až tato zrovna jemu naproti u stolu stanula.

„Můj bože!“ zvolal Nordmann prudce a vyskočil z křesla. „Vidím anebo mám přelud zrakový?“

„Žádný přelud, pane setníku,“ odvětila vesele Diana, „máte mne před sebou tak skutečnou, jako tehda v Königshanu. Pamatujete se ještě na první naše setkání?“

„Jakž mohl bych zapomenouti tak půvabné chvíle!“ horoval setník líbaje pěvkyni ruku. „Avšak ujišťuju vás, slečno, že dojem mého nynějšího překvapení je daleko mocnější. Když jsem se s vámi po druhém setkání na náměstí v Trutnově loučil, pravil jsem si smutně resignován: Toto božské zjevení viděl jsi naposled! a ona nás šťastná náhoda svedla opět.“

„Pane setníku, co pak je to?“ zvolala vpadajíc mu žertovně do řeči Tereza. „Snad nechcete ve mně roznítit plamen sžíravé žárlivosti? To bylo by nemilosrdné k hostu tak líbeznému a milému!“

„A k vám nikoli, slečno?“ otázala se s rozkošným úsměvem Diana. „Vy sama pro sebe milosrdenství nežádáte?“

„I v tom ohledu dávám přednost Vám, slečno, jakožto vzácnému našemu hostu...“ odvětila s roztomilou břitkostí slečna Tereza.

„A což, kdybych opírajíc se o vaši neobmezenou pohostinnost požádala Vás, abyste mi dala přednost také u pana setníka?“ nadhodila s rostoucí důvěrností slečna Diana.

Slečna Tereza uklonila se hluboce a pravila s komickou vážností:

„Neznám oběti, kterouž bych neučinila tak vítanému a velkolepému hostu! Slečno Diano dal Monte: já vám pana setníka postupuju. Srdce mi arci krvácí, ale jsem přece šťastna, že mohu vám na uvítanou v oběť přinésti to nejdražší...“

Po těchto Tereniných slovech daly se obě dívky do smíchu, ale paní Ludmila pokárala je, jak jen mohla líbezně:

„Ale dívky, dívky!... Až sem a ne dále! Pan setník vám přece nic neudělal...“

„Pan setník je, milostivá paní, na střely a rány zvyklý,“ pravil týmž žertovným způsobem Nordmann. „Střely, jež na mne tu slečny vyslaly, proměním si, jako patentovaný kouzelník v oboru lásky, na sladké poklony tím, že co na oko žertem bylo proneseno, považovati budu za svatou pravdu.“

„Slečno Terezo, dovolme mu, aby si takový výklad učinil,“ prohodila Diana podávajíc oslovené ruku.

„Dovoluju, dovoluju!“ zvolala vesele Tereza a plácla Dianě důrazně do otevřené dlaně.

„Děkuju uctivě za svolení,“ pravil s úklonou Nordmann, „a ujišťuju, že ho plnou měrou použiju...“

„A hned na to polévku si naberu!“ vpadl mu do řeči pan Hřímalý.

To bylo zcela srozumitelným povelem k zahájení oběda a kouřící porculánová mísa začala kolovat. Rozdávání nalité již do talířů polévky paní Hřímalá nenáviděla; u ní musila panská s mísou obcházet, aby si každý nabral dle libosti.

„Milostivá paní,“ pravil setník Nordmann, když byl s velikou chutí polévku vyjedl, „prosím vás o recept na tuto polévku! Jím už ji zde po třetí a rád bych ji zavedl do své vlasti. Mír už máme takřka na krku — a recept na tento odvar všech odvarů bude nejskvělejší labužnickou trofejí, kterouž si z Čech odnesu.“

„Nic není prostšího, než to,“ odvětila vlídně paní Hřímalá, kteréž setníkova poklona valně lichotila. „Po obědě můžete si recept napsati.“

„Ale milostivá paní,“ prosil lichotivě Nordmann, „mohli bychom na věc opět zapomenouti — nechtěla byste mi recept ihned diktovati?“ A již měl také zápisní knížku po ruce a čekal diktanda.

Paní Ludmila usmívajíc se spokojeně jala se diktovat: Do studené vody dá se kus hovězího masa, ale méně než obyčejně. Malé šťavnaté kosti přívažkové s kouskem sleziny osmaží se trochu na másle se zeleninou a vpustí se pak teprv k masu do vody. Potom vykuchá se: několik mladých vrabců — dle množství polévky, jež připravena býti má —, jedna mladá vrána, dvě mladé koroptvičky, dvě holoubata a jedno kuře. Vykuchaní tito ptáci — rozumí se, že bez hlav a nožiček — roztlukou se z hruba ve hmoždíři a zavážou se pak do kusu nového, čerstvě vy-

praného organtinu a zapustí se v tomto do vody k hovězímu masu, aby šťávy z nich se vyvařily. Netřeba asi ani zvlášť teprve připomínat, že o počtu ptáků a jich druhu rozhoduje množství žádané polévky a vkus konsumentů nebo kuchařky. Zavářka pro takovouto (čistou) polévku je také libovolná — mým gustem je krupovka.“

„A ta jest také asi triumfem českého kuchařství!“ zvolal skoro nadšeně Nordmann. „Polévku takové chuti a takového aromatu jsem nejedl či vlastně nepil ještě nikdy!“

„A nic jiného se vám z české kuchyně nezalíbilo?“ otázal se s ironickým úsměvem pan Hřímalý.

„O ano,“ odvětil skoro slavnostně setník. „Předpokládaje, že jsem u pramene ryzí české kuchyně, prohlašuju, že mne zrovna v nadšení uvedly tyto krmě: český pečený kapoun — myslím, že není lepšího na světě —, pečená kýta z mladého českého prasete, mladá pečená kachna a domácí uzené maso s českými knedlíky... to jsou jídla pro bohy! Před těmi rozplývají se v niveč různé umělůstky a miscolance kuchyně francouzské. V Čechách, jak jsem poznal, vaří se jednoduše, ale zrovna klassicky dobře; nejlépe líbí se mi na české kuchyni určitá, jasná, intensivní chuť každé krmě, zejména u vašich omáček.“

„A našim moučným krmím čest nevzdáváte?“ otázala se slečna Diana.

„Nejsem náhodou velkým ctitelem moučních jídel,“ odpověděl Nordmann, „avšak doznávám, že bylo velmi dobré, cokoli jsem zde moučného okusil. Znalcem v tom oboru nejsem, ale slýchám od našich ženských, že si české kuchařky zejména úpravou moučníků již světové jméno získaly a nedivím se tomu.“

„Tak tedy odnesete si dobrou upomínku na českou kuchyň...“ prohodil tázavě Hřímalý.

„Výtečnou,“ přisvědčil důrazně setník, „ačkoliv jsem ještě ani neokusil vaší zvěřiny. Slýchám, že jsou vaše koroptve a vaši bažanti hors concours...“

„Však ještě seznáte zdejší zvěřinu,“ na to zase Hřímalý, „ale soudím, že nebudete jí valně překvapen, neboť jaký může býti rozdíl mezi zvěří v Čechách a u vás? Přírodní poměry tu i tam skoro tytéž...“

„Ach vy máte na mysli stále jenom Slezsko, to vaše bývalé Slezsko,“ namítl Nordmann, „ale Prusko je dosti veliké a odlehlejší jeho provincie mají docela jinou — lze říci přírodu, než Čechy. Proto může býti u vás také docela jiná zvěřina.“

„Pan setník se ještě dnes částečně přesvědčí,“ pravila s úsměvem paní Ludmila; „za chvilku bude mu k ochutnání předložen český dušený zajíček.“

„Dušený?“ podivil se Nordmann.

„Ano, dušený, pane setníku,“ dosvědčil Hřímalý; „pečeného, starého zajíce nepovažuju už za žádnou pochoutku, ale ovšem mladého dušeného zajíčka. Nejlepší je zajíček, když se dal dusit sotva že byl střelen, tedy skoro ještě teplý, a takového právě dostanete. Střelil jsem jej před samým obědem, abych udělal radost tuto slečně Dianě...“

„Jste příliš laskav, pane starosto,“ pravila s úklonou Diana, „ale přiznejte se: na sebe jste při tom také nezapomněl! Však to nic nevadí,

jen když je zajíček v pánvi. Myslím, že pan setník zase něco nového sezná."

Setník Nordmann chtěl něco odpovědět, ale v tom otevřely se dvéře a do jídelny vešla jedna ze služebných hlásíc:

„Prosím, milostpane, je tu poštovský posel. Má psaní na recepis a smí prý je vydat jenom vám." Pan Hřímalý povstal a prohodiv mrzutě: „Ký čert to zase bude!" vyšel z komnaty. Za nějakou chvíli pak vrátil se s veselou tváří a drže rozevřený list vysoko nad hlavou zvolal slavnostně:

„Ženo, slavná zpráva přišla! Terezo jásej! A vy, vzácní hosté, radujte se s námi!"

„Co pak se to stalo, že's tak rozjařen?" otázala se plna zvědavosti paní Hřímalá. „To bude asi něco zvláštního!"

„Ba zvláštního, a zase jednou také něco veselého!" přisvědčil pan Hřímalý a pověděv stručně setníkovi oč jde, přečetl ostatním tento, ovšem že česky psaný list:

„Milený otče a drahá matko!

Válečnou karieru mám, sláva Bohu, za sebou! Zlatou medailí za chrabrost ozdoben opouštím navždy službu vojenskou. Abych nabyl zkušeností, dovolili jste mi vstoupiti na čas do vojska a já jsem tu zkušenou prodělal se ctí a štěstím. Se ctí, neboť hojně vyznamenán vracím se k domácímu krbu, k pluhu otcově, a šťastně, neboť vracím se zdráv, ačkoli jsem v bitvě u Custozzy, vlastně již po bitvě, byl těžce poraněn. Vyléčili mne dokonale a já okusiv vojenského života celou stupnici, spěchám, abych se doma zase chopil ruchadla. Nevím, jak mi to půjde, ale doufám, že se do sedlačení zase vpravím. Z vojenského svazku budu propuštěn jako rytmistr a mohu prý dostati také šlechtický predikát, ale na tom mi nezáleží.

A takž tedy, milený otče a drahá matko, připravte mi doma komůrku, neboť až tento list dočtete, nebude již od Vás daleko

Váš vroucně oddaný

Vratislav.

Teresu a Annu mi zatím srdečně pozdravte!"

Paní Ludmile kanuly radostné slzy po tváři a také Tereza otřela si dvakráte nenápadně oči. Pan Hřímalý vloživ list do náprsní kapsy pravil vesele svojí choti:

„Tak, Lidunko, jak bude po jídle, připrav tomu hrdinovi jeho zamilovaný pokoj! A ty, Terezo, vyzdob mu jej zelení a kvitím, jako se sluší vracejícímu se vítězi."

„Já bych šla nejraději hned," prohlásila paní Ludmila, „když Vratislav píše, že nebude už daleko, až jeho list přečteme."

„Daleko třebas už není," namítl Hřímalý, „ale poobědvat přec ještě můžeš. Kdo z Italie přichází, měří vzdálenosti jinak, než my vesničané."

Ale sotva že to byl pan Hřímalý dořekl, zaznělo venku poštovské troubení a harašivý kočár jakýsi vjel do dvoru.

„Už je tu Vráťa!" zvolala radostně Tereza, vyskočila s židle a pádila ven z jídelny. Otec a matka vyběhli za ní. Setník Nordmann a slečna Diana zůstali samotni.

„Radostná událost prvního řádu v rodině," pravil poněkud smutně Nordmann, „my dva jsme tu naprosto zbytečnou, čirou překážkou . . ."

„Ach to nic nevadí," odvětila slečna Diana; „příchodem následníka trůnu přibude do domu zajímavosti."

„Pro vás snad," přisvědčil Nordmann, „krásná a duchaplná cizí dáma může býti vracejícím se synem konečně ráda v domě viděna, ale pruský důstojník od rakouského asi rád viděn nebude. Kromě toho: obě strany v rodině mají si tolik důvěrného co povídat a tu žádá již nejobyčejnější slušnost, abychom při tom nebyli překážkou . . ."

„Zajisté překážet jim nesmíme, ale zase nikoli tak prchat, aby se musili k vůli nám přemáhat," pravila slečna Diana. „Přes oběd to nějak vydržíme a potom se ihned vzdálíme, vy půjdete po své práci a já pohlednu se zatím po dvorci a jeho nejbližším okolí."

Ještě nějakou chvíli mluvili takto spolu Nordmann a slečna Diana, než členové rodiny se vrátili. Tito byli příchozím synem a bratrem tak zaujati, že jim skoro obtíž činilo, cizím hostům také nějakou pozornost věnovati.

„Zde můj syn Vratislav," pravil pan Hřímalý představuje navzájem, „zde setník Nordmann a slečna Diana dal Moute."

„Těší mne, že seznávám kollegu od vítězné armády," pravil zcela nenuceně nadporučík Hřímalý a setník Nordmann odvětil týmž způsobem:

„I já jsem rád, že vidím vítěze a hrdinu z nepřátelského tábora! Gratuluju vám, pane nadporučíku, ke šťastnému uzdravení."

„A vy, pane setníku, neodnesl jste si žádnou blessuru?"

„Zajisté, sice bych nebyl zde, nýbrž kdesi v Prešpurku. Také moje rány se brzo zacelily. Byl jsem pošramocen u Skalice a přidělen pak k etapní službě. Zde pak nalezl jsem přístřeší nade všechno pomyšlení příjemné. Však nyní neračte se, pane nadporučíku, mojí maličkostí zabývat, nýbrž věnujte se svým drahým, jež příchod váš naplnil nevýslovnou radostí."

Nadporučík Hřímalý se uklonil a zaujal místo vedle svého otce. Následoval pak mezi jídlem živý hovor, ve kterémž arci Vratislav hlavní slovo měl a ostatní na otázkách a krátkých poznámkách přestávali.

Vratislav Hřímalý byl mladý muž, pružný a řízný jako z ocele. Měl dlouhé, směle prohnuté kníry, tvář hladce holenou, nos aristokraticky vypjatý, pro dragounskou přilbu jako stvořený, ostré šedé oči, silná obočí, osmahlou pleť a lesklé bílé zuby. Pohyboval se s jakousi elegantní klackovitostí, mluvil trochu skrze nos a tvářil se poněkud blaseovaným, což mu všechno arci dobře slušelo. Jsou to manýry, jež mají více méně všichni rakouští aktivní důstojníci, aspoň pokud jsou ve službě a pak ještě nějakou chvíli potom. Byl to muž zajímavý a pěkný — sama slečna Tereza hleděla naň se zalíbením a Diana zakývala význačně na Nordmanna, jakoby byla chtěla říci: „Ten voják stojí za podívání!"

Vratislav Hřímalý uspokojiv první a nejpalčivější zvědavost svojí rodiny povšiml si náležitou měrou také jejích hostů a pravil mimo jiné Dianě:

„Já mám přece jen štěstí, slečno! Vyvázl jsem šťastně a přišed domů, nalezám zde tak vzácného hosta. Vaše jméno jest mi dobře

známo a jednou měl jsem také štěstí slyšeti vás zpívati v Miláně, v divadle de la Scala. Tenkráte byl jsem vámi všechen unešen — aby mi tak byl někdo řekl, že vás budu moci pozdraviti v domě svého otce! Jak jsem rád, že jsem vás tu zastal!"

„Já jsem, pane nadporučíku, teprv včera sem přijela. Vaše milostivá paní matka a pan starosta přivezli si mne z Prahy. Já sama nebyla bych se odvážila, ani na opětné pozvání znepokojiti tento dům, kterýž poslední dobou tak silně byl navštěvován."

„Dosvědčuju slečně," prohlásil vesele Hřímalý, „že jsme si ji sem takřka násilím musili odvézti; avšak doufám, že slečna za to tím déle u nás pobude."

„Musíme se vynasnažit, aby se tu slečně zalíbilo," prohodil poněkud koketně nadporučík, načež Diana s lehkou úklonou odvětila:

„Není potřebí žádné námahy, pane nadporučíku, mně se u Vás již nyní líbí více, než jsem si přála. Avšak vy zavítal jste po delší době a po přestálých velkých nebezpečích do kruhu své milé rodiny a povinností nás cizích jest, abychom vás od důvěrného hovoru nezdržovali. Prosím tedy obecně za dovolení, abych se směla vzdáliti."

Členové rodiny sice proti tomu ze zdvořilosti leccos namítali, ale slečna Diana vzdálila se přece a jejího příkladu následoval také setník Nordmann. Vratislav vypravoval pak dlouho svým milým a odebral se potom do svého pokoje, aby si po cestě odpočinul.

* * *

Večer shromáždili se všichni zase v jídelně a tu byl již hovor mnohem volnější. Vratislav Hřímalý všímal si pilně setníka Nordmanna a bylo zcela přirozeno, že tento i pan Hřímalý nadporučíka vyzvali, aby jim stručně a pravdivě pověděl, jak vlastně válka v Italii vypadala. Vratislav pak jal se — po skončeném jídle — s chutí vykládati asi takto:

„Každý rakouský důstojník, jenž z italského bojiště se navrátil, měl by ze samolibosti naše vítězství zveličovat tím, že by italské generály líčil jakožto geniální vojevůdce a italské vojáky jakožto učiněné lvy nebo draky. Avšak já nejsem planý tlachal a chci mluviti pravdu. Pravdou jest tedy, že se Italie nikterak neosvědčila jakožto moc, kteráž by svou válečnou sílu s úspěchem položiti dovedla na váhu politického rozhodnutí. Ani italští vojevůdcové se naprosto nevyznamenali. Italie měla na počátku kampaně 218.000 mužů polní armády, my měli jsme jenom 85.000 mužů. Italské dobrovolnické čety a rakouská zemská hotovost, jež v Tyrolsku proti sobě stály, byly si úplně rovnocenny a také potřeba posádek byla na obou stranách uhražena mimořadovým vojskem. (Pokračování.)

ch, Bože môj, Pane môj!
čo mám hriešna robiť?
Pohneval sa ten môj milý,
prestal ku mne chodiť.

To by tak zle nebolo,
ale sa oženil,
a tu našu vernú lásku
do konca už zmenil.

Budem ja mu želati,
by sa mu tak stalo,
že by to jeho veselie
dlho netrvalo.

Že by šťastia, ni zdravia,
ni svedomia nemal;
keď prvý ráz von vystúpi,
že by nôžku zlámal.

Nedaleko von vyšol
na zelenú lúčku,
koník sa mu kus potočil,
zlámal si on rúčku.

Pravda je to, pravda je,
čo milá zaklaje,
kto sa falošne miluje,
že mu Bôh nepraje.

Národní píseň.

Evangelisté quemadera.

Báseň Jaroslava Vrchlického.

Jest dokonáno. Lid se rozprch v bouři.
Tmou obrovitá hranice jen kouří,
dým halí vše, jen luny paprsk časem
se spoustou kouře prodere a jasem,
jenž rudý zaplá v uhlí, v dříví, v cárech,
ve zbytkách těl a kostí, které v žárech
se nerozpadly v žhavý popel ještě;
jak vítr zaduje, tu jisker deště
po náměstí se nesou z tryzny této.
Již pátou honosí se toto léto,
sta židů spáleno zde v oběť Kristu
a tisíc bludařů i antikristů,
prach jejich rozvál vítr, prostor přijal.
Jak černá obluda sní Eskurial.
Tablada tichá. Samy stráže kopí
svá sklonily, kraj v šerou noc se topí,
puch spálených těl horký vzduch kol plní,
a cos jak nářek mrtvých v dál se vlní.
Noc kráčí dál. Vše spí, jen Inkvisice
bdí, soudí, trestá. V kouři do měsíce,
jenž s dýmem zápasí, jak černé stíny
ční čtyry sochy, obrovité klíny
jak vraženy do štítu nebes tmavých.
Jen časem zalesknou se v jiskrách žhavých,
a s věží sotva dvanácté zvuk dozní,
v ráz oživnou; jsou nadlidští a hrozní,
ve hluchý prostor bezhvězdný a tmavý
se kovoví ti apoštolé baví.
Zda slyší král je v noci na svém loži?
Zda inkvisitor slyší ten hlas boží?
Zda slyší lid, jenž v divadlo sem spěje,
v své tuposti ty zlomky epopeje,
jež, Boha soud, se v hluchý prostor řine
do noci tmavé, pochmurné a stinné?

Lukáš.

Dnes hrozný den byl. Bratři, viděli jste?
Já styděl se být učněm tvým, ó Kriste!

Tys láska byl a smír a odpuštění . . .
Od rána městem bubnů třesk a hřmění
a jedna kletba . . . za károu tu kára,
a letí smolnice a oheň hárá,
a tělo kroutí se jak lupen suchý
ve žáru děsném. Což jsi, Bože, hluchý
v ty všecky muky? Ovšem věků poutí
zřels mnoho již, co můž' tě ještě hnouti?
To všecko bylo již i v dávných časech,
snad v jiných tvarech, ale v týchž muk hlasech
za Faraonů, feudalních pánů,
za caesarů, sultánů, džingischanů,
však v takém množství sotva . . . Kriste sladký!
Já kdysi obraz maloval tvé Matky,
tys, poupě, na bílém ji prsu ležel,
sen blaha sladký mým tu nitrem běžel,
ten klid a smír, tu poesii štěstí
tvou naukou já do lidstva chtěl vnésti,
a zatím — hranice a kouř a plamen!
A slzy, kletby, že by hnul se kámen,
jen kdyby plakat moh . . .

Matouš.

To štěstí ještě,
že plakat nemůže. Hleď, jisker deště
můj roztavily kov, jenž v slzách teče
do výhně, kde se leb i ňadro peče
pod žhavým popelem, jenž zdýchán víry
zažíhá azur. Mám v svém těle díry
a těmi trčí nyní holé hnáty,
jak větve stromu, s něhož listy sváty,
kdys těla žen a mužů, jejichž ruce
se svíjely zde ve poslední muce.
Proč, nevím. Kacíři prý hrozní byli,
já viděl jen, jak trpí zde a kvílí,
po dětech sháněji se, od nichž rázem
spěch inkvisice vyrval je, ten plazem
se plíží všady a kde můž', tam bodne.
Já kmety viděl, šediny jichž hodné
jen úcty byly, nechť i spěli bludem,
nechť skláněli se v noci nad Talmudem,
nechť stopovali nebeských hvězd cestu . . .
Já ptal se, k tomu jak dozráli trestu
pod heslem Toho, který do tmy svítí,
a volá „já jsem světlo, pravda, žití!“
a co je msta a záští a hněv — neví.

Marek.

A já jsem děti zřel, já viděl děvy.
Šly na smrt jako vyplašené laně,
jak slepé kráčely v soud hrozný, maně
já vzpomněl jsem na kázání to s hory,
kde nechal Pán maličkých přijít sbory
až v lůno své, klad dlaň na jejich hlavy . . .
Ó tenkrát vzduch byl plný rajské slávy,
a světlem k Bohu spělo se, ne dýmem.
Ó jak nám dobře, pokud v klidu dřímem,
než polnic jek a smolnic rudá záře
nás vzbudí znova! Ztrhané ty tváře
a mukou skroucené, zda zříš je, Kriste!
jak tady my zde — tví evangelisté?

Jan.

Dým, žár a puch. Já bolestí se třesu . . .
Ó rcete, k čemu s sebou orla nesu?
Proč bronzová svá křídla neroztáhne
a se mnou nevzletí? Můj jazyk práhne,
jich žárem třeštím, všecko s nimi cítím,
v bol, zápas, noc já se všemi se řítím,
a zpátky zní jen pustý posměch luzy.
Já apokalypsy kdys viděl hrůzy
na Pathmu skále — ale zde jsou větší.
Já se všemi zde chvím se v divé křeči,
se všemi trpím, křičím, úpím, šílím!
Ó cheruba jak vzlet bych křídlem bílým
ke trůnu Boha a na rajské dveře
bych zabušil rád — bol mi sílu beře,
jsem člověk zas a trpím zas jen s nimi!
A musím sníti požáry a dýmy
zpět na ty chvíle, v rozkoši kdy čisté
jsem na tvých ňadrech sníval kdysi, Kriste!
Já z tebe lásku pil, ji později hlásal,
ne proto, aby jisker sloup se střásal
teď v moje sny, pod křížem matku tvoji
jsem choval v klíně v nejhroznějším boji,
když volal's Eloi, Lama, Sabachtani!
Já plakal později v chladné tvoje rány
a v žití zbytku pamětliv tvé lásky
já odpovídal všecky na otázky,
mé slovo znělo světem, vichr v lese:
„Ó Synáčkové moji, milujte se!“
Já v horkém kotli oleje se svíjel
za tebe rád, však proto ne, bych vpíjel

zde, třeba kov, tvých učenníků slzy
a žhoucí krev. Kéž ohně jazyk drzý
by zžehnul mne, než v rouhání to stálé
čnít v posměch tobě, roven mořské skále,
o kterou vlny tříští se a třepí.
Svět jiný tušil jsem a velkolepý
z tvé nauky že jednou klíčit bude
ve lidstvo bědné, opuštěné, chudé
a zápasící v beznaději, v žalu,
ne tento krvavý svět kardinalů,
jichž purpur hlásá krev a hranic plamen.
Ach, dřevo kříže! V objetí tvých ramen
co vzklíčilo zde v lidských bojů šero?
My, Kriste, hlídáme teď — quemadero!

* * *

Tak hovořili tito čtyři spolu
pod nebem bez hvězd. Stráž, jež ve plápolu
těl škvařících se, doutnajících cárů
a v jisker dešti a v reflexu žárů
dne ruchem zpita, zemdlená zde bděla,
z jich řečí temný smích jen uslyšela,
jenž ironicky, blasfemií v čtvero
se úhlů světa nes a znikal v prázdnu,
jak žebráka ston, jak popěvek bláznů:
„My, Kriste, hlídáme zde — quemadero!“

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Don Juan španělského originalu jest — podobně jako v librettu Mozartovy opery — smyslný a nesvědomitý šlechtic, kterému není nic svato, ani cnost a nevinnost, ani přátelství a čest. Sluha jeho nazývá jej „žralokem a božím bičem na ženštiny".

A Don Juan také, zejména poslední charakteristice veškerým svým jednáním odpovídá. Dívky a ženy svádí jen proto, poněvadž chce pohár slastí pozemských vypíti až na dno. Bezcitnost jeho jest přirozeným následkem omamující a otupující smyslnosti a ještě více bujné lehkomyslnosti.

Přes všechnu hříšnost svého života není však tento španělský Don Juan žádným pochybovačem ve věcech víry, tím méně neznabohem, kterýž by peklo a nebe pokládal za pohádku atd.

Naopak — Don Juan Tirsa de Molina jest pravověřící katolík španělský; ale lehkomyslník, kterému se zdá, že má na smíření s věroukou vždy ještě dost času, a žije v důvěře v konečný smír. A pravověřícím křesťanem zůstane až do smrti; neboť když pozoruje, že jest konec jeho života nevyhnutelný, pocítí hryzení svědomí a v naději, že mu bude nebem odpuštěno, žádá o zpovědníka, by se mohl z těžkých hříchů — vyzpovídati. Ale poslední přání kajícího hříšníka se nevyplní. Zahyneť bez poslední útěchy víry.

Tímto svým ryze španělským základním rysem charakterním liší se Don Juan Tirsa de Molina podstatně od Don Juana francouzského. Neboť přes to, že Molière podržel dějiště, jméno i ovzduší španělské, — Španělem jeho Don Juan není. Jeť každým coulem lehkomyslný a nesvědomitý francouzský šlechtic, kterémuž sice taktéž není nic svato, ale který nevěří ve smíření na základě křesťanské věrouky. Některými skutky připomíná člověka lepšího, jinými zase horšího, nežli jest Don Juan španělský.

I o ceně španělského originálu v ohledu dramatickém úsudky se rozcházejí. J. L. Klein originalu valně necení. Praví, že i text Mozartovy opery co do uzavřenosti a spojení scén pravidelnému dramatu více odpovídá, kdežto španělská hra prý jest kus rozptýlený, ledabylo seřaděný a jen v jednotlivostech výtečný.

Lotheissen naproti tomu praví, že jest to „ryze španělská národní hra", v které „rychle za sebou následující scény ženou události ku předu, aniž básník obzvláštní motivování za nutné pokládá". Drama to není prý proto žádným surovým kusem, jejž by bylo možno porovnávati s moralitami středověku. Jedná prý se zde pouze jen „o jiný systém dramatické práce" a Tirso de Molina „vykrášlil" prý „báseň svou i luzností skvělé, častěji pak i přebohaté řeči".

O dramatické síle španělského originalu aspoň vzhledem k vrstevníkům svědčí však přes všechny pozdější úsudky okolnost, že z četných kusů Tirsa de Molina (kterému se připisuje autorství neméně než asi 400 dramatických prací), stal se tento jeho kus nejpopulárnějším.

Za nedlouho po jeho vzniku zmocnila se ho jako přečetných jiných kusů španělských italská „commedia dell' arte" a upravila si jej po svém způsobu pro své publikum. Přirozenoť, že dostalo zpracování to ráz fraškovitý. Některá z těchto improvisovaných zpracování vydána také tiskem, z nichž jedno, jež bylo později (r. 1683) v Benátkách znovu tištěno, věnováno jest Jiřímu III., vévodovi saskému, jako „opera famosissima ed essemplare".

Co do plánu přidržuje se práce ta věrně španělského originalu; ale v provedení, jež jest dosti volné, setkáváme se také s některými stálými figurami „commedie dell' arte", které zastupují zde živel fraškovitý, bez něhož Italové oné doby dramatických her hrubě nemilovali.

Za dob Molièrových zavítala do Paříže také společnost španělských herců, která se tam po několik let zdržela a mimo jiné „Don Juana" od Tirsa de Molina provozovala. Avšak Pařížané měli v tu dobu patrně jiné zábavy. Španělský „Don Juan" neučinil na ně aspoň valného dojmu a nelákal do divadla.

Nepoměrně šťastnější byli roku 1657 Italiani svým zpracováním, jež dle plánu, jenž zachován, od stereotypních harlekynád valně se nelišilo. Harlekýn jako Don Juanův sloužící prováděl tu různé šprýmy a stal se tak skoro hlavnější osobou kusu než-li sám Don Juan.

Tato improvisovaná hra líbila se Pařížanům mnohem více než-li originál s opravdovým svůdníkem žen, kterýž jako pravověřící křesťan španělský posléze přece práhne po útěše církve. Hrnuliť se po několik let do divadla, kdykoli kus ten provozován, slovem úspěch italské komedie byl skvělý.

Přirozenoť, že úspěch ten podráždil záhy francouzské dramatiky k napodobení.

Tak vzniklo první francouzské zpracování od Dorimonda, kterýž zvolil za titul nesprávný překlad titulu italské komedie „Il convitato di pietra" a přes to, že v jeho kuse žádný „Pierre" nevystoupil, nazval vzdělání své „Le festin de Pierre".

Za nedlouho a sice již roku 1659 oblaženi Pařížané novým zpracováním italské komedie pod týmže nesprávným titulem, z péra Villiersova, kterýžto kus provozován v divadle v Hôtel de Bourgogne a bezpochyby plnil kasu v podobné míře jako první vzdělání francouzské i jeho italský original, kterýž prováděn v divadle v Palais-Royal, v kterémž společnost italských herců hrála střídavě se společností Molièrovou.

Molière a jeho herci byli tudíž po několik roků očitými a zároveň snad i více méně závistivými svědky kasovních úspěchů italských fraškovitých kusů o Don Juanu. Molièrovi herci sami prý na svého ředitele naléhali, aby látku tu znovu zpracoval.

Molière, ať již k nalehání svých herců nebo z vlastního popudu, tak učinil a podložil novému zpracování svému španělský praoriginal z péra Tirsa de Molina.

V čem liší se Molièrovo vzdělání od originalu, již jsme — ovšem jen povrchně — naznačili a přestáváme na tom z té příčiny, poněvadž bližší porovnání není účelem této stati. Snad stačí, co jsme byli uvedli, k důkazu, že Molièrův „Don Juan“ přes všechny přednosti své není ani zdramatisováním surové látky novellistické a epické vůbec, nýbrž více méně samostatným, poměrům francouzským přizpůsobeným vzděláním dramatu španělského, o němž jen ještě dodáváme, že v něm z libretta Mozartovy opery známá figura, Doña Elvira, nevystupuje.

Práce Španěla Tirsa de Molina pokládá se, jak jsme se již zmínili, za nejstarší vůbec známé zdramatisování španělské pověsti. Zakládá-li se na lokalní pověsti sevillské, jak mnozí ujišťují a jiní popirají, jest lhostejno. Pověst zdá se býti původu andalusského a udržela se v pozměněné formě také jinde ve Španělsku, zejména v okolí Granady.

Že fabule sama o sobě má neobyčejnou životní sílu a k uměleckému pabásnění přímo vyzývá, toho důkazem jsou nesčetné drobné i objemnější epické práce veršem i prosou, jakož i četná zpracování dramatická.

Jelikož nám jde pouze o tyto poslednější, připomínáme, že kromě Tirsa de Molina pověsti té a sice v odchylné poněkud formě granadské použil také Calderon za podklad ku své tragedii „La niña de Gomez Arias“ a že ve Španělsku i později dramatičtí autoři k látce té zas a zase se vraceli.

Tak na př. zdramatisoval látku tu Zamora, jehož drama Molinovu práci ve Španělsku s jeviště úplně vytlačilo. Nejnověji zpracoval látku tu dramaticky Jose Zorilla.

Jak se látka o Don Juanu zalíbila dramatikům italským a francouzským, již jsme se zmínili a dodáváme jen ještě, že zpracování Molièrovo přepracováno později od Tomáše Corneilla veršem. Z pozdějších vzdělání cizích nad jiné důležitým pak jest italské zdramatisování Goldoniho.

Úsudky o umělecké ceně dramatu Molièrova, tedy o vlastní tvořivé neboli patvořivé práci Molièrově, jako z pravidla se rozcházejí.

Většina souhlasí však v tom, že není to drama prvního řádu. „Molière,“ praví na př. M. Rapp, „vysoce tragické látce té patrně nedostál a stáhl ji do prachu.“

Přímo bagatelně odbývá je K. Frenzel, kterýž píše: „Pod jeho (Molièrovou) mocně tvořivou rukou brala na sebe i nejtvrdší látka ochotně nové a neobvyklé tvary. Don Juan, jejž byl španělský poeta Tirso de Molina tak vhodně označil příjmím „všeobecný svůdce španělský“, mění se v hloubavého svobodomyslníka (Freigeist), jemuž daleko více leží na srdci poslední otázky o bohu a světu nežli svěží užívání života. Jak chladně a mrazivě znějí ledové závěrky a myšlénky tohoto Don Juana oproti šumné vášni a šílenému opojení staršího jeho sevillského pravzoru! Jestliže kde, tedy zde objevila se obmezenost Molièrova nadání; příliš filosoficky, příliš chladně co do smyslu i rozumu, než aby mohl zázrak „Kamenného hosta“ i v samé básni za možný pokládati, nechal jej poklesnouti k pouhému závěrečnému tableau, „čímž“ — jak mu princ Conti vytýká — „domnívá se bohopustou komedii svou ospravedlniti a z vypouštěných raket dělá sluhy boží pomsty.“

Při výtečné charakteristice jest v „Kamenném hostu" všechno neharmonické, odpuzující, jako by nějaký mistr ve svéhlavém rozmaru na zaprášeném a rozladěném klavíru divokou směsici tanečních písní a rekvií hrál. Vedle šlechetné, i přes svou lehkomyslnost a pobloudení své sympatické postavy španělského hidalga vystupuje žravý, opilý sluha Sganarelle, kterýž plýtvá právě tolika příslovími jako Sancho Pansa; kupec naléhající na zaplacení svých účtů, kteréhož hrdý Tenorio doptáváním se na zdraví jeho psíka oklamati a ukonejšiti musí" atd.

Přímo komickým připadá nám však úsudek německého literarního historika, J. L. Kleina, kterýž ve všem všudy nadsazuje germanstvu a z přespřílišné lásky k rodným bratřím svým dal se svésti i k následujícímu výkladu.

„Španělského Don Juana „z plného" nelze sobě ani mysliti; jenom Němec (!!) jako Mozart mohl mocí vznešenosti svého uměleckého genia, mocí svého volného, nade všechny konvenienční úzkostlivosti povzneseného uměleckého ducha — jenom Němec (!!!) mohl, aniž by tím ublížil ryze katolickému svému srdci — takového Don Juana vytvořiti; a jenom Francouz jako Molière mohl — bez ujmy svůdnické komiky (Burladon-Komik) — svobodověrecky pověstným, ryze francouzským Don Juanem štěrbinu (die Scharte) staršpanělského, ale právě proto nepravého Don Juana vyrovnati."

Ale vším tím na základní věci, že Molièrův „Don Juan" není naprostým dílem původním, pranic se nemění.

* * *

Roku 1665 nenapsal Molière žádné větší práce. Teprve na podzim vznikla k vyzvání samého krále — v pěti dnech — satyrická veselohra „L'amour médecin". Satyra v práci té namířena jest proti přeučeným zástupcům stavu lékařského, z nichž předvedl autor obecenstvu pět přerozkošných exemplářů. Jak bezohledně si počínal, toho dokladem jsou slova, jež vložil do úst jedné z karikatur těch, která sebevědomě praví:

„Lépe jest dle všech pravidel vědy zemříti, než-li v odporu s nimi se uzdraviti."

Jelikož Molière sám práci tu prohlásil za pouhý náčrtek, jakým přes bujný fraškovitý rozmar skutečně také jest, nechceme o ní šířiti slov a připomínáme jen, že i tato veselohra není naprostým duševním majetkem Molièrovým.

Intrika kusu toho odpovídá totiž úplně závěrečné scéně starší jedné francouzské frašky „Le pédant joué" z péra někdejšího spolužáka Molièrova jménem Cyrano de Bergerac, který žil v letech 1620—1655 a byl tudíž v době, kdy si Molière jeho práci připomenul, již mrtev.

Bergerac vynikajícím dramatikem sice nebyl; ale jako básník vůbec náleží mezi nejoriginalnější autory své doby, kteří zejména panujícímu právě nevkusu a zvrácenostem ze všech sil se vzpírali.

Muž ten stal se později členem královské tělesné stráže a vedl život velice dobrodružný. Frašku, z kteréž Molière vážil intriku ku své veselohře „L'amour médecin", napsal Bergerac již jako student a persi-

floval v ní ředitele ústavu, v němž společně s Molièrem studoval. Tiskem vyšla však práce ta teprve rok před smrtí Bergeracovou r. 1654. Hlavní tři figury její: pedant, vychloubač a zchytralý sluha jsou převzaty z italské improvisované komedie.

Jinak však měla najisto ještě některé jiné rozhodně dobré vlastnosti, když Molière nejen se neostýchal použiti intriky závěrečného aktu ku své nové veselohře, nýbrž i později, jak uvidíme, také ještě jiný moment z ní vyvážil k jiné své komedii.

Bergerac má ve své frašce také sedláka mluvícího selským jargonem. Molière jej následoval i v tom t. j. prostě jej napodobil.

* * *

Po roce napsal Molière druhé z tří svých světoznámých velkých děl, veselohru „Le Misanthrope“, o kteréž se praví, že byla takořka krví Molièrova srdce psána.

Veselohra ta provedena byla poprvé dne 4. června 1666 v Palais-Royal. Obecenstvo přijalo ji zpočátku chladně a teprve za nějaký čas začalo se hrnouti do divadla, tak že práce ta neméně než dvacetkrát po sobě opakována a téhož roku také tiskem vydána.

V ohledu dramatickém nepokládá se sice za nejlepší, poněvadž nemá dostatek dramatického děje a po prvním jednání, jež jest nejlepším, děj a interes takořka již se nestupňují. Mimo to i zakončení není zakončením uměleckým. Přes to a přes mnohé jiné výtky možno však práci tu pokládati za nejzralejší a největší dílo Molièrovo.

Mnozí soudí, že Molière v „Misanthropu“ stojí na vlastních nohou a že jest to dílo v pravdě ve všem všudy původní, k němuž neměl autor žádných „předloh“ a vzorů.

Jiní, a mezi těmi i Lotheissen (kterýž však na takové věci žádné váhy neklade), poukazují k tomu, že ani toto dílo nevzniklo bez impulsu jiného díla.

„Molièrův ‚Misanthrope‘,“ píše Lotheissen, „upomíná na mnoze na „Maximes“ vévody de la Rochefoucauld, jež v téže době vznikly. Vévoda ten byl totiž náčelníkem staré šlechty francouzské, která dělivši se dříve s králem o vládu země, pustila se v boj o nadvládu a byla poražena. Vůdce pokořené šlechty, jenž — jak přirozeno, — upadl v nemilost královu, uchýlil se rozmrzen a unaven do života soukromého. Ačkoli v ohledu mravním nikoli bez úhony, pohlížel pyšně na své bližní a vyslovil se také ve svém spise „Maximes“ bez obalu, jak velice jimi opovrhuje, poněvadž ve všem jejich jednání a konání nenalezl jiné pružiny kromě egoismu.“

Impuls z Rochefoucauldova díla k Molièrovu „Misanthropu“ jest sice možný; ale není prokázáno, že by byl Molière ku práci té použil díla uměleckého, tedy cizího dramatu nebo románu atd.

Při bedlivém porovnání této práce Molièrovy, ku které vznikla v duševní výhni jeho i sama fabule a zárodky, když právě ne ku charakteru hlavnímu, tedy aspoň k povahám ostatním, shledáme, že kus ten přes všechny dobré, ba výtečné vlastnosti přece nemá ani z daleka oné

dramatické a vůbec umělecké dokonalosti, jako mnohý z čelnějších kusů Molièrových, ku kterýmž měl Molière před sebou — „předlohy".

Skoro ve všech svých kusech poslednějšího druhu jeví se nám Molière jako bystrý a jemnocitný pozorovatel přírody, který obzvláště v kresbě charakterů a vzájemných jich styků, jakož i v aranžování, vedení a rozuzlení situací vyniká nad celou armádou jiných dramatiků, kdežto v „Misanthropu", — kde ku práci, kterou míval při vzdělávání existujících již předloh, přidružila se také ještě práce, jakou má každý, kdo tvoří dílo umělecké z praembryí, při čemž musí do ohně hlavně vynalezavost, — jeví se Molière ve všech svých vlastnostech, jindy skoro vždy vítězných, zdánlivě jako ochromen — jedině za tou příčinou, že vynalezavost jeho nedržela stejného kroku s ostatními jeho vlastnostmi duševními, jichž jest k uměleckému dílu nevyhnutelně potřebí.

Vše, čím druhdy překvapoval, jeví se v tomto díle dokonalejším a přece jest účinek netoliko na jevišti, ale i při čtení nepoměrně slabší, důkaz to, že vhodné sujet, děj, zárodky charakterův atd., vůbec vše, co mnozí pokládají při uměleckém díle za vedlejší, nemohou býti nikdy tak podceňovány jako se z pravidla děje.

Kdožkoli nemá přiměřeného daru vynalezavosti, nesvede při všech jiných svých výtečných vlastnostech pranic kloudného, jakmile se odváží tvořiti v nejvlastnějším slova smyslu. I hlavy, jako Molièrova, u nichž nelze ani předpokládati, že by byly bez vynalezavosti, ihned prozradí, že nejsou v oboru tom tak zdomácnělé, jako při práci, při kteréž průpravní zárodková svízel byla již jinými autory více méně šťastně překonána.

Pozdější úspěch „Misanthropa" přiměl Molièra, že ještě v témže roce napsal veselejší práci, frašku „Le médecin malgré lui", kterouž od srpna r. 1666 dával provozovati jako dohru k „Misanthropu".

Práce ta, jejímž účelem není nežli smích, měla úspěch rozhodný. Ale i tato není naprostým duševním majetkem Molièrovým. Pravda sice, že ji Molière zpracoval s použitím dvou svých vlastních starších ztracených frašek „Le fagotier" a „Le médecin par force". Avšak obě tyto práce byly vzdělány dle italských improvisovaných komedií, tyto pak zase bezpochyby dle poetické povídky neznámého trouvèra z XIII. století, kterouž francouzský literarní historik Moland sděluje a jejíž obsah jest asi tento:

Jistý nemotorný sedlák měl ženu, kterou den co den poctíval bitím. Aby se surovci pomstila, vypravovala žena kdysi dvěma rytířům, že jest její muž přímo zázračný lékař, jen že nechce umění své na nikom zkoušeti a musí být k tomu vždycky bitím donucen. Rytíři neleňili a odvedli sedláka násilím ku dvoru, aby tam uzdravil princeznu, které byla při jídle kůstka v požeráku uvízla. Sedlák-lékař chová se před princeznou s tak komickou nemotorností, že princezna nemohouc odolati, dá se do hlasitého smíchu a kůstka jí vyletí z úst.

Tím jest pověst sedláka jako zázračného neb aspoň výtečného lékaře založena a se všech stran hrnou se k němu pacienti, aby je léčil a uzdravil. Marně sedlák ujišťuje, že není lékařem a léčiti neumí. Král vždy jen zvolá: „Řežte ho!" a sedlák-lékař dostane svůj díl.

Posléze však přece dobrým nápadem z trapné situace vyvázne. Shromáždiv všechny své pacienty kolem velkého ohně prohlásí jim, že nejnemocnější z nich musí býti upálen, aby ostatní mohli užívati popele z jeho těla jako léku a tak se uzdravili. Poděšeni hrozícím nebezpečím prohlásí nyní všichni nemocní, že jsou náhle uzdraveni a zázračný lékař hojně obdarován smí se vrátiti domů. Véda nyní, jakou „slasti" jest bití, ušetří bitím i svou ženu.

O dalších dvou pracích, vlastně hříčkách: baletní komedii „Mélicerte" a jednoaktové veselohře „Le Sicilien ou L'amour peintre", jež Molière napsal opět k vyzvání krále k účelům slavnostním, netřeba šířiti slov.

První zůstala nedokončena. První dva akty její provedeny poprvé v Saint-Germainu v prosinci 1666. Druhá provedena poprvé v lednu 1667 a bavila vrstevníky zajisté nemálo také tím, že v závěrečném baletu jejím tančil sám — král ... Jinak uvádí se o ní, že prý zavdala Beaumarchaisovi popud k proslavené jeho veselohře „Lazebník sevillský", čímž by ovšem cena její nemálo stoupla, kdyby mnozí zase o tom — nepochybovali a mohl býti o tom podán přesvědčivý důkaz.

* * *

V brzku po provedení druhé práce („Le Sicilien") Molière povážlivě ochuravěl, čímž činnost jeho jako herce i dramatika na nějaký čas zastavena.

Nejbližší kus „Amphitryon" proveden poprvé dle jedněch dne 13. ledna, dle jiných teprve 13. června 1668, načež rychle za sebou následovaly v témže roce ještě dvě jiné práce: „George Dandin" dne 18. července a „L'avare" (Lakomec) dne 9. září.

V prvních dvou má převahu ton fraškovitý, rozpustilý, a byla jim vytýkána v jistém vzhledě i nemravnost. V obou jde o cizoložství ve světle přímo zpupné komiky. Oklamaní manželé jsou vydáni posměchu. „Lakomec" naproti tomu jest, jak známo, rázu spíše vážného, mravokárného.

Ani jediná z těchto her není naprostým duševním vlastnictvím Molièrovým.

K „Amphitryonu" vážil Molière ze starověku — z Plautovy hry „Amphitruo", kterouž byl pro Francouze již před Molièrem zpracoval také Jean de Retrou (1609—1650).

Podobně obral si za podklad ku svému „Lakomci" taktéž starou hru Plautovu „Aulularia", kterouž byl již dříve Vlach Lorezino de' Medici pod titulem „Aridosio" zpracoval, kteréžto zpracování přeložil Larivey pod titulem „Les Esprits" do franciny.

Podrobnou analysí a takovým též porovnáním obou těchto kusů Molièrových se staršími podklady dalo by se nad jiné názorně demonstrovati, jak oprávněny byly výtky souvěkých kritiků v příčině nepůvodnosti Molièrovy, kterýž právě po těchto nových útocích bránil prý se okřídleným později výrokem: „Beru své zboží, kde je naleznu."

„George Dandin“ naproti tomu pokládá se všeobecně za zpracování starší, ztracené frašky Molièrovy „La jalousie du Barbouillé“, která byla podle všeho (poněvadž tomu nasvědčuje i „George Dandin“) vzdělána dle Boccacciovy čtvrté novelly sedmého dne.

Původně jen zběžně a povrchně skizzované figury přetvořil prý Molière v representanty různých společenských tříd, čímž nabyly důležitosti. Hlavní figura jest bohatý, ale duševně obmezený statkář měšťanského původu, kterýž z ješitnosti pojal za manželku schudlou šlechtičnu bez srdce, která jej i s nejbližším příbuzenstvem svým týrá a při každé příležitosti mu dává na jevo, že do kruhu, do něhož se byl přiženil, nepatří. Práce ta jest jinak zajímava také tím, že k tendenci její: bičovati ješitnost a šplhavost tak zvaných nižších tříd — Molière v jednom z pozdějších svých kusů („Le bourgeois gentilhomme“) opět se vrátil.

Na doklad, že i k této hře vážil Molière podrobnosti také ještě z jiných prací, uvádíme:

V jedné scéně prosí sluha Lubin svou milenku o hubičku. Míní, že mu ji může dáti, poněvadž je to jaksi jen závdavek na sňatek. Milenka však žádosti odpírá a uklouznou jí i slova: „O, naprosto ne! Já už byla jednou tak napálena.“

Scéna ta jest pracována dle první povídky Sieura d' Ouville (staršího), v které se vypravuje: „Jistá dívka byla již asi rok zasnoubena s mladým horkokrevným mužem, který na ni v době té častěji naléhal, aby mu dala hubičku. Ale dívka všechny jeho prosby oslyšela a políbení mu nedala. Večer po sňatku, když byli o samotě, pravil ženich k nevěstě: „Přiznám se ti, holubinko, upřímně, že's dobře učinila, když jsi mně před sňatkem ničeho nedovolila; — neboť, kdyby's byla bývala štědřejší — při sám bůh! nebyl bych si tě vzal.“

Nic zlého netušící nevěsta popustí uzdu své výmluvnosti a naivně odpovídá: „Tak hloupou bych nikdy víc nebyla. Bylať jsem už dvakrát nebo třikrát napálena.“ (Cailhava.)

Jiné scény v kuse tom jsou vzdělány dle jedné novelly Boccacciovy.

(Dokončení.)

Z nových básní Aug. Eug. Mužíka.

Boj o život.

Ó vyjdi sobě na lán lučin svěží,
jenž usmívá se na tě miliony
svých květů, dýchaje ti balzamickou
a sladkou vůni, nebo na břeh proudu,
jenž obrostlý jsa rákosím a sítím,
jak oko lásky usmívá se na tě,
či v moře sestup nejhlubší až nitro
jak potapěč, jenž plaše ryby němé
se za poklady spouští ve vod lůno,
či v nejvyšší až vzdušný obzor vzletni,
nad alpské sráze, kondorů kde křídla
již slábnou jako plachty v bezevětří,
či v země důl se provrtej jak červík,
jenž hlodá stromu kmen (on za svým chlebem,
však člověk zištný za přeludem zlata,
jež nehřeje ni nesytí, jen mrazí — —)
tam všady najdeš boj, a bez zápasu
ni místa není tam.
Tam bitvy
se svádějí, a každý den je válkou,
vše za kořistí žene se a s hlavou
ji beře nepřítele, širá země
je zatopena krví neviděnou,
druh druha všady požírá, a silný
se sytí slabým, nežli v krátké chvíli
sám drobounkým je tvorům zase krmí.
A všady bydlí závist, ode červa,
jenž v bahně hrabe se, až k mastodontu,
jenž palmy drtil, s křídlatými draky
se o kořist rval vztekle, ba i člověk
tím puchem záští otráven je zcela
od kolébky až za hrob, a vše řády,
jež příroda si velká vytvořila,
on přemění si hrůzné na zákony,
by lépe krásti, loupit, vraždit mohl.
Boj o život! Tak pojídá druh druha,
a bez milosti tesáky mu zatkna
v hruď žhoucí, střebe krev mu, a pak ještě
o přemožené musí zápasiti,
neb nový sok jak hyena tu číhá,
by z cizích hodů sytil svoje hlady.

Však není tygr to, jenž krví hýří,
ni hrozný lev v své nevědomé slávě,
ni mocný slon, jenž pole rýže spásá
a rozšlapuje nemotornou patou
dav rostlin křehkých, tvorů drobných, slabých,
ti všickni v svojí neskrocené síle
přec nejsou nejhorší. Leč umný člověk,
jenž sycen mlékem pohádek a bájí
a svatým slovem mudrců a mistrů,
a uměním, jež nad všednost jej vnáší,
(jak zářná duha nad bahnem se zvedá,)
on, který ve své snění pojal boha,
a z jehož dum se rodí náboženství,
on, bez něhož by tento vesmír celý
byl prázdným hrobem, tento člověk věru,
on nejhorší je tyran tvorů všechněch,
i druhů vlastních, a sníst nedoveda
své zásoby a bohatství své zmarnit,
přec hromadí je stále, jakby za to
se vykoupiti mohl ode zkázy
a tělu svému zjednat nesmrtelnost
před hmotou, která zničí také jeho,
a jejíž sám jest ubohou jen částí.

Přec pro pastýře, který stáda honí,
a pro žebráka, u cesty jenž schoulen,
i pro krále, jenž nesen miliony
na zlatém trůně sčítá sťaté lebky
a vyrovnati bohu se jen touží,
zde dosti místa. Květ, jenž vedle stkví se,
on všechněm dosti dal by sladké vůně,
a potok všecky napojil by s plesem,
a klas má dosti chleba pro každého.
Však běda, s člověkem se stále plouží
stín vraždy, závisti, a člověk spěchá
uspíšit bratru chvíli oné smrti,
jež na něho již samého zde čeká.
Tak oba spolu v propasti se řítí,
a za nimi jen veliký smích splývá,
všech, kdo zde po vraždění onom zbyli.
Mní konečně se vítězi tu býti,
a šepot neslyší, jak jemný šelest
veliké řeky neodbytně zvučný:
(To smrt jest, a ta zpívá divnou píseň,
jež třese valným všehomíra strojem
a jako pýří sfouká plány krále.)
„Pojď se mnou již, mně neujdeš, tvá sláva
mi ničím není, na mé váze velké

teď právě muška rodící se více
má ceny nežli caesar, sultan pyšný,
než nejkrásnější paní, které v úctě
dav básníků a umělců se dvořil.
Pojď se mnou již, je konec, neb ta muška
již touží tebe jíst a ve tvé tělo
klást vajíčka, pojď, její doba přišla,
ty musíš mrtev být, hle ona muška
již obletuje v kruzích stále menších
hrob živý — tebe, rodiště svých dětí,
a pozvolna již usedá si na tě.“

Měsíc.

Měsíc za dne — pohleď jen,
jak tam stojí pokořen,
jak malý papírový drak
on zavěšen v tom nebi tak,
který ruka dítěte drží
nad závratnou a tajemnou strží.

Ale sotva slunce pych
zajde v mořích mlčících,
by protinožcům světlo dal
a život, jejž nám tady vzal,
on obživne a pohleď, již
jak bílý anděl se povznáší výš.

Život, jímž plál mrtvý kdys,
a mnohý zapomněný rys
on znovu na svět vyvolá,
že víří všecko do kola,
a živí v sen klesají mohyly,
a mrtví žijí zas na chvíli.

Nahé nymfy v jeho jas
česají svůj lněný vlas,
mužíci shrbení po lesích bloudí,
záchvěvy smyslné do noci loudí,
po boku rozkvetá z našich těl
květ lásky a smrti asfodel.

Ta příšerná měsíce tvář!
z ní magická se lije zář
ve všecka srdce — otravný cit,
těm, kdož neumí, nechtí žít,
tajemně láká je nahoru
to velké srdce z mramoru.

Krajina u Prahy.

Tam v levo na linii obzoru
jak vytesaná v azur světelný
se zvedá trestnice. Kol zeleň jen
a měkká šťáva polí širokých,
kam dohledneš. Ji cesta protíná
a po ní v blátě herka šilhavá
vůz vleče komediantský, jenž v louž
se boří. Stranou oné cesty ční
cest českých symbol, smutných, krvavých,
a průvodkyně lidu našeho
boží muka.

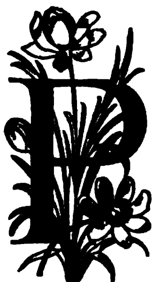
Veliký topol šumí, po větru
se zmítá jako v moři vzkypělém
ztracené lodi plachta. Pod ním slať
se vlní plna trávy, rákosí
a vodních květů, vítr běží jimi
a zcuchav je zas spěje kamsi v dál.
Jak tiché kalné vlny podsvětí
se nesou mračna oblohou, a v nich
se ztrácí skřivan, píseň zpívajíc
jen sobě, přírodě a nikomu . . .

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Pokračování.)

Povoz přiblížil se k stinnému borovému lesu, a když se po jeho kraji zahnul na levo, Jan Živný spatřil už nedaleko před sebou velký sad s několika staveními, z nichž vynikala jednopatrová budova s malou štíhlou věžičkou.

„Lhotka!“ pravil kočí, ukazuje před sebe svátečním bičem.

„Lhotka,“ zahlesl Živný, a hruď trochu se mu súžila očekáváním věcí, které za několik minut měly přijíti. A maně vzpomněl na své lonské stěhování z Prahy, na svou jízdu v červencovém odpoledni, na rozechvění, které v něm způsobila nemocná švadlenka a pak svůdná, záhadná Pepi, hospodyně starého pensisty. Co se stalo z té krásné dívky? Jest stále ještě družkou třaslavého starce hejtmana, anebo vyplnila slib svůj a dala se na pokání?

Avšak už nebylo kdy o tom přemítati. Kočár vjel na dvůr a zastavil před jednopatrovým stavením, až k hořením oknům obrostlým břečtanem.

Jan Živný vyhledl ke vchodu a spatřil tam tři usměvavé obličeje: vysokého, asi čtyřicítipětiletého pána s krátkými prošedivělými vlasy a sivožlutým rozčechraným knírem, a dvou hochů, z nichž starší, asi desítiletý, měl vlasy kaštanové, a druhý, asi osmiletý, byl hodně přizrzlý.

Ale už všichni stáli u kočáru, a mezitím, co otec pomáhal Živnému vystoupit, hoši přeochotně strkali zadek vozu a chápali se zavazadel. Bylo viděti, jak pan vychovatel jim jest milý a vítán.

„A vítám vás, pane Živný, srdečně!“ začal pan Havel tiskna příchozímu ruku, „a nejdříve, než vstoupíte do našeho domu, musím vám říci, že tu panuje pouze upřímnost. Prosím vás tedy, řiďte se podle toho a buďte u nás jako doma, docela jako doma. Tak, a hoši kde jste, honem sem a vzdejte panu učitelovi čest!“

Chlapci přiběhli, a každý radostně plácl medikovi do nastavené dlaně.

„Pěkně vítám!“ řekl starší poněkud nesměle a uklonil se.

„Na zdar!“ pravil mladší nebojácně a vesele cenil bílé zuby.

„Tak!“ dodal statkář směje se a bera mladého muže za ruku, dodal: „A teď pojďme domů. Jen to tu nechte, pane Živný,“ bránil vida, že vychovatel sáhá po zavazadlech, „hned to přinesou za vámi. A jste hodný, že jste už tady, že jste nedal na sebe čekat. Ti kluci jsou ode dneška úplně pod vaším komandem, v té věci vám slibuji za celou Lhotku dokonalou poslušnost. Třeba byste si bral na pomoc i metlu, nic se neostýchejte, nikdo nesmí proti tomu pipnout, a já vám budu vděčen za to.“

Mladý muž dovolil si skromně podotknouti, že jeho hlavním vychovatelským pravidlem jest působiti vždy jenom slovem a všemožně se vyhýbati tělesným trestům, a že již prvé přátelské přivítání obou synků páně Havlových zaručuje mu bezpečně dobrou shodu mezi ním a svěřenci. Zároveň děkoval statkáři za důvěru, kterou skládá do jeho malých sil.

Mezitím došli do patra, a Havel otvíral před mladým mužem dvéře do hezkého, světlého pokoje, odkud bylo viděti přes dvůr prostorou mezi stájí a ovčínem do veliké zahrady.

„Tak, zde jest váš kabinet," pravil statkář, zastavuje se na prahu, „a tu vedle jest pokojík mých hochův. Zařídil jsem to tak, abyste jim byl na blízku, a záleží jen na vás, abyste užil svého práva, budou-li vám tu příliš povykovat. Prosím, učiňte si pohodlí, jak jest libo, a pak vás poprosím, abyste se přivítal s mou chotí. Máme pro vás veliké překvapení, milý pane. A teď zatím se vám poroučím!"

Za minutu měl Živný v pokojíku svoje zavazadla, a prvou starostí jeho bylo, aby se umyl, učesal a převlékl do vkusnějších šatův. Záleželo mu nemálo na tom, aby brzo se mohl představiti choti statkářově a by u ní vzbudil příznivý dojem.

Když byl hotov s úpravou svého zevnějšku, vešel nejdříve do pokojíka hochův, kteří tam stáli u okna čekajíce, zda-li nový pan vychovatel snad už hned nezahájí vyučování. Ale zeptal se jich jen na některé obyčejné věci, kam až dosud chodili do školy nebo kterého měli vychovatele, a dověděl se, že staršímu, černookému říkají Jaroslav a mladšímu přizrzlému s modrýma očima Jiřík.

Pobyl u nich několik minut a pak požádal Jaroslava, aby mu ukázal, kde prodlévá paní matinka.

„Milostpaní jest dole ve velkém pokoji," pravil hoch a v průvodu Jiříkově ochotně sestupoval před mladým mužem se schodův. Avšak tam se střetli s panem Havlem.

„Už hotov? A jak vidím, seznámil jste se již se svými žáky?"

„Poněkud. Zbývá mi však ještě povinnost pokloniti se milostivé paní."

„Prosím, račte dál!" pravil statkář, otvíraje dvéře salonu, a při tom obrátil se k hochům: „A vám pan učitel dovolí chvilku se proběhnout!"

Chlapci se uklonili a vyběhli na dvůr. A Jan Živný, drže v ruce uctivě klobouk a chystaje se k hluboké pokloně, vstoupil do salonu.

Zarazil se, nastrojená poklona ztuhla v jeho štíhlém, pružném těle. Překvapený, užaslý zrak jeho viděl naproti sobě Pepi, někdejší hospodyni starého pensisty.

Stála před ním, patrně už čekajíc na okamžik jeho vstoupení, stála tu s obličejem zalitým krví, s očima chystajícíma se jako k slzám a s pohledem plným nesnází a rozpakův. Ten pohled jakoby mu pravil:

„Hněváte se ještě na mě?"

Byla oblečena v krásné černé šaty, avšak Jan Živný v tuto minutu neviděl ani studu, který ji poléval tváře, ani prosby jejích zrakův, ani černého úboru: Jan Živný najednou viděl ji jako před rokem v bílém nočním kabátku, odhalujícím plná, mladistvá ňadra.

Zůstával zaražen a nepohnut, chmura nepříjemného překvapení, snad i známka malého hněvu, objevila se na jeho vysokém, hladkém čele.

Zdálo se mu, že s ním byl stropen nehezký, nehodný žert. Myslil v tu chvíli, že by bylo nejlépe obrátiti se a bez slova opustiti salon a vůbec celou Lhotku, kde patrně měl býti terčem posměchu a vtipův kdo ví jaké chasy.

Avšak na místě posměchu a vtipů viděl najednou smutek a slzy.

Mladá žena postoupila o krok k němu a ústa nyní zřetelně promluvila to, co prve pravily její porosené zraky:

„Vítám vás, pane doktore. Hněváte se ještě na mě?“

Ten hlas, mírný, prosebný a pokorný, konečně vyburcoval medika. Obrátil se tázavě k mlčícímu Havlovi, ale když viděl jeho vážný, trochu vzrušený obličej, a když zase viděl slzy, deroucí se z jejích očí, už odpor jeho byl přemožen, už se mu zželelo její lítosti, zrovna tak jako před rokem.

„Ne, ne,“ vyrážel ze sebe zmateně, „prosím za prominutí, ale jsem překvapen, skutečně nadmíru překvapen.“

A kloně se až k zemi, ochotně stikl ruku, kterou mu teď podávala.

„Prosím,“ ozval se v to pan Havel zvučným hlasem, „pana Živného nemusím představovat, a pan Živný nyní tedy už zná moji ženu. Pepinko, buď tak laskava a ohlédni se po kuchyni, aby byla v čas večeře, náš host zajisté už je hladov. Zatím si tu s ním pohovořím, jsem mu dlužen vysvětlení k jeho překvapení, a jak vidím, jest důkladně zvědav.“

Když vyšla, statkář prosil vychovatele, aby se posadil.

„A prosím vás také já,“ pravil sedaje blízko proti němu, „hněváte se ještě na ni?“

Živný se zarděl. Avšak přece už největší rozpaky jeho odešly s mladou ženou ze salonu. Oddychl si a upřel na statkáře dobrácké oči.

„Nevím ničeho o hněvu,“ pravil zapomínaje, že ještě před chvilkou bouřila se v něm nelibost, „ale jsem tuze překvapen a prosím za omluvení, není-li chování moje takové, jak žádá slušnost a povinnost —“

„Prosím, to jsou všechno vedlejší věci,“ přerušil ho Havel, „nehněvejte se, že jsem byl tak nešetrný a nepřipravil vás na shledání s mojí ženou. Ale chtěl jsem viděti z vašeho nepřipraveného, nestrojeného chování, jak asi o ní soudíte. Nu — trochu jste se mračil, viďte, nebylo vám příliš příjemno, že jste se shledali, nu — ať, jen se nebraňte, nezazlívám vám, vždyť vím, že už je zase dobře. A teď vám tedy chci říci, milý pane, že už není tím nerozumným, zbloudilým, sváděným dítětem, jak jste ji poznal před rokem. Jest vám nemilo, že o tom mluvím? Prosím, dovolte, abych se o tom zmínil, abyste byl přesvědčen, že vím všechno, že mi není nic tajno z její minulosti, ale musím vám říci, že už rok je vzornou, čestnou ženou a že zásluha za to náleží vám. Ona by vám nedovedla říci jako já, jak jsme vám vděčni, ona i já, jak vás máme rádi, jak vás ctíme a jak jsme děkovali náhodě, která vás přivedla k nám, abyste se mohl přesvědčiti, že moje choť nyní jest hodna. Byla to vlastně její myšlénka, když jsme dostali vaši nabídku, abych vás žádal za vaše vychovatelské služby. Váží si vás nesmírně a chtěla vám ukázat, že byla pamětliva vašeho napomenutí a polepšila se. Vím, proč vás byla tak poslušna. Protože si vás od prvého spatření zamilovala pro vaši krásnou, ušlechtilou duši, pro kterou jsem vás měl i já rád mnohem dříve, než

jsem vás spatřil. Nu — nechci teď mluviti o její lásce, to, co k vám před rokem cítila, je shrnuto nyní ve vážnosti a úctě, jsem o tom přesvědčen a mám v ni úplnou důvěru, a abych ji přesvědčil o své dokonalé důvěře, souhlasil jsem hned s jejím návrhem, abychom vás pozvali k nám. O tom, jak jsme se spolu sešli, budu vám vypravovati ještě jindy. Teď vám chci jenom říci, že v mé ženě nespatřujete už zbloudilou společnici starého důstojníka, nýbrž opravdovou manželku poctivého venkovana, který pro ctnosti přítomnosti rád zapomněl na poklesky minulosti, že zároveň vidíte ženu, která se stala druhou matkou mým hochům, už pět let opuštěným, a chci vám také říci, že jsme vás nezvali do Lhotky pouze proto, abyste byl chlapcům učitelem, nýbrž abyste byl i naším přítelem, který má právo žádati od nás vděčnost."

Jan Živný odpovídal několika zdvořilými, pohnutými frásemi, ale hlas se mu zajíkal při tom. Byl zmaten, spleten, nevěděl dobře, co se s ním děje.

Na tváře páně Havlovy vrátil se předešlý laskavý úsměv.

„A teď vypravujte něco o sobě. Anebo dříve, abych nezapomněl, buďte na chvilku jenom panem vychovatelem a račte mi laskavě říci, nezdá-li se vám ve Lhotce příliš pusto a dovedete-li zde vydržeti netoliko podzim, nýbrž i zimu, jaro a léto se vším, co poskytuje hezkého i nehezkého?"

Mladý muž tvrdil, že Lhotka se mu zalíbila na prvý pohled a že jeho povaze vždycky mnohem více se zamlouvala samota než šumné město.

„Zrovna jako mně," souhlasil statkář, „venkov jest zlato, a blaze tomu, kdo mu rozumí a kdo si dovede vážit toho pokladu."

Pak obrátil hovor na hochy, na práci, která vychovatele jejich očekává, a na konec šetrným způsobem se otázal, jaký mu má platiti honorář.

Živný byl poněkud v rozpacích. Pravil, že to úplně ponechává statkářově uznání.

„Smím aspoň vědět, jaký honorář jste si vyjednal za minulý rok s panem notářem?"

„Dvacet zlatých měsíčně."

„Dvacet zlatých — nu, bylo to však za lepších okolností než zde, žil jste přece jen v městě, a naši kluci dají vám asi mnohem více práce, dovolíte-li, učiním návrh — nu, řekněme u nás třicet zlatých. Souhlasíte?"

„Zdá se mi to příliš mnoho. Obávám se, že honorář tento nemá býti jenom odměnou mých vychovatelských služeb, nýbrž i důkazem vaší vděčnosti, o které jste se mi zmínil — a tu musím prositi, abyste mě v této věci pokládal toliko za učitele svých synáčků. Račte učiniti jiný návrh."

„Ano, jsem pamětliv, že v této chvíli mluvím pouze s vychovatelem svých dětí, a návrh můj týká se jenom toho. Ale nechme toho, nestojí to za řeč! A teď tedy jsem už zase vaším vděčným přítelem a pravím: Kdybyste si přál ode mne jakékoliv služby, a kdyby ta služba značila třebas stokráte více, než jaká jest odměna za vaše vychovatelské namahání, prosím, abyste byl ubezpečen, že mi způsobíte jenom potěšení, když se obrátíte s důvěrou ke mně. Tak — a teď mi tedy laskavě vypravujte něco o sobě a o svých plánech."

X.

Živný tedy vypravoval o svých rodičích, bratru a sestře, kteří už všichni zemřeli, nezapomněl ani přítele svého Petra Martince, společníka svých posledních studií, které byly přerušeny neočekávaným úmrtím dobré matky, vypravoval o sklíčenosti tělesné i duchovní, která ho pak zachvátila, a posléze o nadějích obživlých, které nyní se vracejí v jeho zotavenou duši.

„Tak tedy hodláte býti lékařem?“ pravil Havel. „Věru, těžké, příliš zodpovědné, ale také velmi krásné a ušlechtilé povolání. Přeju vám srdečně, aby se vám vyplnilo, jak si je v duchu představujete.“

„Díky. Podobná slova jsou mi vždycky provzbuzením. Úmrtí mé matky a nedostatek tělesných sil byl sice příčinou, že jsem přerušil svá studia, ale nevzdávám se naděje, že časem se mi podaří dokonati svoje předsevzetí. Tuším v sobě zase dosti chuti a životní síly, abych šťastně dospěl k uskutečnění svých plánův, a třebas aspoň v prvých letech mám v úmyslu působiti ve svém nevelikém rodišti, kam mě poutají vzpomínky dětství a oživující památka po mých rodičích a sourozencích, přece doufám, že neutonu v odlehlých vodách všednosti a lhostejnosti, jako mnoho jiných dospělých a kdysi nadšených studentův.“

„Tak, tak,“ liboval si Havel, „máte pravdu, příteli, jen tímto směrem a nelekat se překážek!“

Živný vděčně pohledl na statkáře a pokračoval:

„Překážka, která se položila v cestu mým studiím, mohla mne sice zdržet, ale nedovedla mne obrátit. A při tom musím býti vděčen i vám, že mi pomáháte překročiti tu překážku a poskytujete mi možnost dospěti k cíli dlouholetých přání a práce.“

„Prosím, prosím. Představujete si to zajisté všechno velmi pěkně.“

„Ano. Mou největší žádostí jest plniti své místo v životě a býti prospěšen lidem vůbec a tím také svému národu, nezdá-li se vám toto přiznání snad prázdnou, často slýchanou frasí a chloubou.“

„A na sebe zapomínáte?“

Živný byl poněkud na rozpacích.

„Mám také pro svoji osobu některé tužby a sny, ale ty zajisté nejsou neskromné.“

„Rozumím. Sny o libé, harmonické domácnosti, sny o hezké, dobré žínce, o rodině — vždyť to znám, vždyť jsem si taky kreslil ty luzné obrazy, když jsem byl ve vašich krásných mladých letech.“

Mladý muž opět se zarděl.

„Opravdu, hádáte velmi dobře, pane Havle,“ pravil usmívaje se a přemáhaje nesnáze. „Bylo by zbytečno, abych to zapíral. Ale věřte, myšlenka na úspěchy lékařské oslňuje mne vždycky mnohem více než myšlenka na rodinné blaho.“

„Hleďme, hleďme, opravdu? Tedy jste ve vleku světské slávy?“

„Snad — dovolte, abych se určitěji vyjádřil. Vzpomínka na ženu a rodinu mě naplňuje sladkostí a uklidňuje mě, téměř až mě uspává, kdežto myšlenka, že mohu vyniknouti ve své vědě a dobyti si úcty a

vážnosti lidí, mne probouzí a povzbuzuje, žene mě v před. Která z obou těchto myšlenek je lepší?“

„To spočívá v povaze člověka, můj milý. Já bych se klonil k prvé.“

„A mě zase láká druhá. Stačí, abych dospěl k založení vlastní domácnosti a plnil při tom či lépe řečeno k tomu povinnosti svého povolání, anebo má mi býti věda lékařská prvým a hlavním cílem?“

„Domníváte-li se, že vyniknete nad prostřednost, pak, rád přiznávám, jest povinností, abyste využitkoval svého nadání.“

„V myšlenkách na zdaruplné působení snad někdy — nechci toho tajiti — vybočuji v neskromnost. Toužím po velikých činech, představuji si řadu svých úspěšných prací, sním o uznání a slávě, ale omlouvám se při tom, neboť vždy si představuji, že mi budou provolávati dík a slávu jenom trpící, malí, chudí lidé, kteří mnohdy nedovedou se odměniti jinak, než vděčností. Ostatně mládí snad jest omluvou takové slávychtivosti. Pozdější léta zajisté dovedou přivésti moji neskromnou ctižádost do náležitých mezí.“

„Ano,“ prohodil Havel, „a dají vám pomýšleti více na vlastní potřeby a přání. Co mne se týče, šťastný rodinný život jest mi nade všecko. Vždyť rodinný život jest přirozenější než cokoliv jiného, a je-li život ten spokojený a šťastný, může býti nejlepším podkladem všemu tomu, po čem toužíte. Kdybych byl lékařem a dobýval si úspěchův, nikdy bych netoužil po ničí chvále, uznání a obdivu tak, jako po uznání a obdivu své ženy a dětí. Myslíte, že by to nebylo pěkné?“

Jan Živný se usmíval, jakoby o tom pochyboval. Jeho ctižádostivé plány příliš pevně utkvěly v jeho mysli, aby bylo snadno je měniti. Vykládal Havlovi ještě své názory, čeho všeho očekává od budoucnosti a jakými vědeckými podniky často se zaměstnává jeho mladá duše, když choť Havlova opět vstoupila do salonu a přívětivě zvala k večeři.

Vstali tedy a vešli do jídelny, kde již čekali oba chlapci a kam zároveň jinými dveřmi tiše vstoupila vysoká, kostnatá žena, jejíž výrazný obličej i poněkud ohnutá bedra nesla tíhu zajisté už asi šedesáti let.

Statkář hned k ní spěchal, aby ji seznámil s vychovatelem svých hochů.

„Tetičko,“ pravil srdečně, bera ji za ruku, „zde vám představuji nového učitele našich dětí, pana Živného, kandidáta mediciny a člověka ve všem výborného, jak už jsem vám vypravoval. A zde, pane Živný, jest strážný anděl naší Lhotky, tetička Lóri, sestra mé nebožky matky. Čím tetička jest našemu domu a nám všem, co nevidět vám budu dopodrobna vypravovat.“

Teta Lóri zavadila lhostejným pohledem o uklánějícího se medika a jako nerada mu podala vzpřímené čtyři prsty své pravice. Ani jimi nehnula, sama nechala, aby je mladík slabě stiskl.

„Má úcta,“ řekla studeně na jeho pozdrav a pak si usedla ke stolu na obvyklé místo.

Při večeři udržoval hovor jenom statkář, který více mluvil než jedl. Teta Lóri mlčela a jedla málo. Choť Havlova také mlčela a nejedla téměř nic. Za to vychovateli i oběma hochům chutnalo znamenitě, a zejména medik byl by jedl ještě více, kdyby se nebyl ostýchal, že to vzbudí

u ostatních malých jedlíků pozornost. Proto raději děkoval za pobídnutí Havlovo řka, že má dosti.

A zase si všiml, jak malý Jiřík, žádostivě se obraceje k paní Havlové, řekl:

„Milostpaní, prosím ještě o kousek.“

Než však ochotná žena statkářova mu mohla vyhověti, už tu byla mlčelivá teta Lóri a sama štědře nakládala pokrm do hošíkova talíře.

Po večeři Havel vybídl Živného, aby šel s ním trochu se projít. Jiřík se chystal jíti s nimi, avšak otec mu přikázal zůstati doma.

Pak statkář i mladý muž kráčeli sami z domu, obešli za ustavičného vysvětlování Havlova všechna hospodářská stavení, navštívili zahradu, jejíž jeden cíp byl upraven v malý park s vodojemem a besídkami, posléze vstoupili za sadem na krásnou, přímou cestu, vroubenou po jedné straně mezí ovesného pole, rovného jako mlat, a po druhé straně smíšeným jehličnatým i listnatým lesem, ohraničeným při cestě skvostným stromořadím modřínův.

Nabídnuv medikovi doutník, statkář též s chutí si zapálil úhledný svitek vonného havanského lupení.

„Musím vám pověděti něco o naší tetičce, abyste nás už znal všecky,“ začal statkář po malé pomlčce, když se zřejmým požitkem vydechl několik prvých chomáčků dýmu. „Lóri nevypadá příliš příznivě, ovšem, ale až ji poznáte, přesvědčíte se, že má tuze dobré srdce a že jest pomilováníhodnou bytostí, jak jen stará, šedesátiletá panna může býti.“

„Ano,“ přizvukoval osmělený medik, aby také něco řekl, „jsem trochu čtenářem lidských tváří, a v slečně tetince, třebas dnes byla příliš upjata, mohl jsem přece již vytušiti samé chvalné, vzácné vlastnosti.“

„Jest v naší rodině od úmrtí mé matky,“ pokračoval Havel, „tedy už asi třicet let, a nedivte se, že si osobuje v mé rodině zvláštní panovničí právo, neboť už vychovávala mě a dosud byla největší vychovatelkou mých dětí, jejichž matka umřela po dlouhé nemoci před pěti lety. Celý rok, v zimě, v létě od ranní až do pozdní noci pobíhá po domě, rozkazuje, dohlíží, napomíná, hospodaří, hubuje a zlobí se. Jest ve Lhotce vším: matkou, hospodyní, služkou, ale beze mzdy, a nechce za všechnu svoji starost a péči nic, než trochu té vlády a uznání, že hospodaří dobře. Nemusí to dělat, Bůh chraň. Má svůj podíl ve spořitelně a mohla by žíti pohodlně bez práce a beze zlosti, ale toho ona nedovede. Podíl svůj i většinu úrokův nechává ve spořitelně a slouží mně, zůstávajíc skromnou jako služka. Z počátku chtěl jsem se jí aspoň částečně odměniti za její práci nějakým dárkem, ale měl jste viděti, jak se tvářila uražena. A při nejbližší příležitosti dala si ve městě vyplatiti dvakráte více, než kolik stál můj dárek, a nakoupila za to zbytečných darův pro mne, pro ženu i pro děti, jen aby prý mi nebyla nic dlužna. V poslední době jest uzavřenější a přísnější než jindy, od masopustu totiž, kdy jsem se podruhé oženil. Byla by mnohem raději viděla, kdybych byl už zůstal vdovcem anebo kdybych si byl aspoň našel ženu zámožnou, vychovanou u Uršulinek nebo v pensionátě. Minulost Josefina působila v ní velikou hrůzu a odpor. Představovala si, že Pepi převrátí Lhotku na ruby a kdo ví, co se tu bude páchat. Když zvěděla můj nezvratný úmysl, že si Pepi

vezmu, byla uražena tuze a hrozila, že se vystěhuje ze Lhotky a nikdy se nebude hlásiti ani ke mně ani k mým dětem. Tím narážela na to, že mé děti nebudou po ní dědit. Ale neodešla, než měl jste viděti, jak přijala moji druhou ženu. Nemluvila na ni dlouhý čas, nechtěla s ní jísti u jednoho stolu, mračila se až tma, už skorem mě to dopalovalo, ačkoliv jsem jí nejlépe rozuměl. Dětem, jak ještě nyní můžete pozorovati, přikázala, aby mé ženy neoslovovaly jinak, než „milostpaní". Mělo to býti pojmenování ironické, ale hoši, chvála Bohu, přilnuli už tak k mé ženě, že to vyslovují jen s úctou i láskou právě tak, jakoby jí říkali „maminko". Ale i to, pevně věřím, časem se spraví. Žena tomu všemu brzo uvykla, přijímá její odpor i rozmanité vrtochy trpělivě, dává tetě ve všem znáti svou skromnost a podřízenost, a když konečně přemohla nesnáze a osmělila se hledati u ní radu v některých hospodářských věcech, ledy, svírající Lóřino srdce, pomalu povolovaly. Teď doufáme, že už brzo se smíří s mou chotí docela. Už dovede vydržeti v její společnosti, už se nevyhýbá jejímu oslovení, ano už také někdy sama začíná s ní hovor, ale neříká jí dosud také jinak, než „milostpaní". Ale mě i ženu to baví — rozumějte mi, baví nás to v ušlechtilém slova smyslu, poněvadž nás to už nemůže hněvat, a když se i mračí a když se jí někdy zachce dlouho mlčet, jsme jí přece vděčni, poněvadž víme, s jakou opravdivostí a s jak dobrými úmysly se stará o náš dům. Nu, a teď, milý příteli, se nedivte, když tetička Lóri se vám bude někdy zdát zakaboněným pavoukem. Snad skutečně některý čas bude koukati divně, protože zná souvislost vaši s mou ženou, a to víte, takové staré, svobodné ženštiny jsou v těch věcech velmi nedůvěřivé. Ale nestarejte se o její přízeň. Budou-li vás míti rády děti, o čem ani dost málo nepochybuju, bude vás míti i ona ráda, třebas vám to nikdy neřekla, a bude-li vás míti ráda ona, pak vás musí míti ráda celá Lhotka, čili, krátce řečeno, tetička Lóri udává u nás tón v nenávisti i lásce, a my všichni, ode mne až po nejmladšího pasáka musíme ji poslouchat. Mně, abych řekl pravdu, je to obyčejně vítáno, poněvadž žena se nedovede ještě pohybovati v tak složitém hospodářství, jakého vyžaduje naše samota, a já také rád tu a tam jí popouštím vládu, protože nejsem úplně zdráv a jest potřebno, abych se všemožně šetřil."

Živný podíval se zkoumavě na statkáře a chtěl zase jednou zahráti si na lékaře.

„Smím vědět, co vám schází?" otázal se tónem, v němž byla naznačena touha radit a léčit.

Havel dobrosrdečně se usmál.

„Až budete opravdovým doktorem," řekl žertovně, „pak ovšem nesmím nic tajit a zapírat. Ale teď jste vychovatelem mých dětí a přítelem našeho domu, proto vás tím nebudu trápit."

Mezitím prošli stromořadím i částí lesa a vraceli se oklikou ke statku. Slunce stopilo za lesy svůj zářivý štít, ale bylo ještě chvíli světlo, za nímž přichází dlouhý soumrak pozdního jara a mladého léta.

Pomalu, skorem už ani nehovoříce, oba mužové vraceli se domů. Hoši, zvyklí odcházeti tou dobou na lůžka, ještě čekali, aby mohli dáti vychovateli „dobrou noc".

„Dnes vás už taky nebudu zdržovat," pravil Havel, podávaje Živnému pravici, „jste po cestě a máte potřebí odpočinku, nuže, spěte u nás sladce a ať se vám něco hodně hezkého zdá!"

V tom už také se objevila jeho žena, a přejíc mu rovněž dobré noci vyprovázela ho krotkým, oddaným a laskavým pohledem, když odcházel za hochy do svého pokoje.

Tam postel byla již připravena k libému odpočinku, a na stole hořela veliká, krásná lampa, přemáhajíc svým bledožlutým žárem umírající zásvit soumraku.

„Bože, kolik lamp mají v tomto domě!" pravil si medik usmívaje se a svlékal se zvolna, tuze pohodlně, skorem až nedbale, jakoby byl opilý. „Tady jedna, v saloně jedna, v pokoji chlapců jedna, na chodbě jedna, samé nové a hezké, jedna krásnější druhé. A kdo ví, kolik jich je ještě v ostatním domě!"

Pak si vzpomněl, že bude dobře podívati se ještě k hochům. Oblékl se tedy a šel do jejich pokoje, ale vrátil se hned, neboť chlapci už byli v postelích.

Mladý muž se svlékl, zhasil světlo a nechávaje okno ještě otevřené, ulehl. Tento den zdál se mu neuvěřitelným snem. Na oči pořáde mu vystupoval dobromyslný pan Jiří Havel se svými plavými, rozčepýřenými kníry, ale ženu jeho nedovedl si představiti této chvíle jinak než ještě v nedbalkách, jak ji uzřel před rokem v Praze. Avšak necítil k ní už nelibosti a odporu, netušil už nic nehodného v tomto domě, byl dokonale spokojen a blažen, a když se cítil nejblaženějším, vzpomněl si též na přítele Petra Martince.

„Kdyby mě tak nyní Martinec viděl," pravil si tiše, „ten by se usmíval a honem by hledal v hlavě nějaké srovnání s těmito krásnými časy. Ty, ty, Jene — by řekl — to jsou časy, roztahuješ se tu a za chvíli budeš spát v těch krásných peřinách jako kralevič Marko!"

A představuje si žertovného přítele ze studentských časův, Jan Živný usmíval se tak dlouho, až sladce upadl ve Lhotce v prvý osvěžující spánek.

XI.

Probudil se časně ráno a byl velice svěží, poněvadž usnul zapomenuv zavříti okno, avšak vlažný, vonný noční vzduch působil jenom blahodárně na jeho plíce. Vstal a přistoupil k oknu, aby se podíval, jak vypadá Lhotka za časného jitra. Slunce, stojící právě na korunách zahradních stromův, svítilo mu do okna plnou skvělou tváří a se všech stran ozýval se zpěv a štěbot ptákův.

Živný spatřil už slečnu Lóri, pouštějící a krmící dole na dvoře roj kuřátek a mladých kachen. Teprve teď si vzpomněl, že včera ani neměl příležitosti přáti Lhoteckému strážnému andělu dobré noci. A jak tak se díval odtaženou bílou záclonou na ni, slečna Lóri, jakoby cítila bystrost jeho pohledu, náhle mrzutě zvedla hlavu a podívala se k jeho oknu.

„Tys nám tu ještě scházel!" pravil ten pohyb staré, trochu přišedivělé hlavy na ohnuté šiji, ale už zas hned se dívala po své drůbeži.

Pak vylezl také na dvůr vozka, který včera přivezl vychovatele se stanice, a stroje řebřinový vůz, pohvizdoval si při tom. A za ním opět líný, protahující se pasák objevil se, Lhotka se probouzela po krásné letní noci k své celodenní činnosti a práci, které o žních bývá na venkově vždycky dost.

Živný se přistrojil a nevěda, co jiného zatím počít, srovnal si své skrovné věci a pak tiše šel se podívat k svým svěřencům.

Spali ještě, jakoby je do vody hodil. Odkopáni, nohy majíce složeny tak, jakoby někam utíkali a s tvářema zardělýma oba hoši tonuli ve zdravém venkovském spánku, který zejména chutná a svědčí dětským letům.

Neznaje ještě způsobu žití v tomto domě, nevěda, nevyrušil-li by něčích nedbalek nebo spánku, kdyby už teď opouštěl svůj pokoj, mladý muž zapálil si papirosku a přisedl k oknu tváří v tvář teplému, ještě však nežhoucímu slunci. Líbilo se mu tak nečinně seděti a oslňovati se těmi paprsky. Vzpomínal na včerejšek a přemítal, jak asi dále bude. Nejvíce ovšem obíral se v mysli mladou chotí Havlovou, tou divnou záhadou, s kterou ho opět svedl osud po tak zvláštním rozloučení a za okolností tak překvapujících, s tou sličnou hádankou, jejíž rozřešení mu mohla přinésti teprve budoucnost.

A zase si vzpomněl na pana Havla a jeho zmínku o churavosti, i na skvělý honorář za své vychovatelské služby.

„Když jsem odešel spat, pan Havel jistě jí vypravoval, kolik mi nabídl za mé vyučování,“ pomyslil si mladý muž, a byl by býval rád, kdyby choť statkářova raději nevěděla nic o těchto všedních, hmotných věcech, které se týkaly jeho. Ani tehdy v Praze ho nenapadlo, že by se před ní ostýchal, kdyby snad slyšela o jeho chudobě a potřebě peněz.

Potom zase si všiml skvostné lampy, stojící na stole, pěkných rytin, visících na stěnách, i nábytku moderního slohu a ladné barvy, což vše činilo jeho pokoj velmi úpravným a útulným.

„Zařizovala-li ona tento kabinet,“ myslil si zase, „pak skutečně má velmi vytříbený vkus.“ A ku podivu, hned se mu zdálo při té myšlénce, že je mu v kabinetě mnohem, mnohem mileji a že vše jest mnohem krásnější. Posléze hoši vstali a za chvíli kráčeli s vychovatelem do přízemku. Snídaně byla připravena, a bylo patrno, že statkář i choť jeho už čekali na ně. Tentokráte však teta Lóri neobjevila se, nasnídala se již dávno, neboť byla uvyklá nevečeřeti hojně, ale za to nikdy se nemohla dočkati snídaně a jídala nejdříve sama.

Paní Havlová byla oděna ve vkusné domácí šaty, z čehož Živný poznal, že včerejší krásný černý úbor oblečen byl schvalně k jeho uvítání. Teď však už vše bylo zase v obvyklých kolejích, teď už také mladá žena nebyla tak úzkostlivá, tak zardělá a zaražená, jako včera. Vítala Živného s přáním dobrého jitra a s úsměvem, jako se vítají dobří přátelé, kteří už dlouho se znají, ale kteří si nemají co vypravovat. Nebyla sice tak skoupá na slova, jako při prvém setkání, avšak přece omezovala hovor svůj na to, že se poptala mladého muže, jak je spokojen se Lhotkou, nebo že ho prosila, aby po libosti si naléval kávy a vybíral si chutné kousky pečiva, umělecké dílo tetičky Lóri, která ani neuznala za nutné přijíti se podívat, jak výrobek její chutná.

Jan Živný jen se ukláněl, děkoval, chválil vše, krásný spánek i dokonalou snídaní, a ustavičně musil obraceti zraky jenom k ní, neboť nemohl nadívati se, jak ta žena jest půvabná. Docela jiné, ušlechtilejší, mnohem něžnější rysy krášlily její bezúhonný obličej, než loni. Zdála se mu také mnohem mladší, než když byla hospodyní starocha hejtmana, ačkoliv od té doby, na kterou medik najednou nerad vzpomínal, přibyl jí ještě rok.

Po snídaní vychovatel žádal pana Havla za rozvrh, jak oba hoši dosud byli vychováváni a jak si otec jejich přeje, aby i nový učitel si počínal vzhledem k domácímu řádu, zejména co se týče hodiny vstávání a hodiny, kdy se chodí spat. Havel tedy vyložil, jak co u nich jest zavedeno, ale vyslovil ochotu přizpůsobiti se změněnému plánu Živného, kdyby bylo potřebí.

Mladý muž za chvíli byl hotov se svým rozpočtem a zabezpečiv si souhlas Havlův, zahájil hned s oběma hochy svůj vychovatelský úkol. Způsobem hravým a příjemným ovládal své žáky, kteří hodiny, strávené pod dozorem vychovatelovým, pokládali spíše za zábavu s milým člověkem, než za učení.

Brzo Živný se vpravil ve svůj nový úřad s porozuměním a láskou. Kromě chlapců stýkal se nejčastěji s panem Havlem, jenž pravidelně k večeru vyhledával vychovatelovy společnosti, aby si s ním buď v sadě nebo na procházce blízko Lhotky pohovořil a vykouřil lákavý doutník.

S paní Havlovou stýkal se málokdy jindy kromě společných snídaní, obědův, svačin a večeří, kdežto se slečnou Lóri stoloval toliko o polednách a večer, ale za to mohl ji vídati kdykoliv a všude, poněvadž skutečně byl jí stále plný statek, ačkoliv ani nedupala ani nemluvila mnoho.

Stará panna zůstávala vůči všemu pořáde stejně uzavřena a nemluvna. Naučila se čekati na jeho uctivý pozdrav a děkovala svým úsečným, chladným způsobem, z něhož sice nemohl býti přesvědčen o jejím nepřátelství, ale také nemohl tušiti žádné přízně. Než přece náhoda, tato neočekávaná pomocnice dobra i zla, učinila ji za nedlouho vlídnější a přívětivější.

Stalo se totiž jednoho časného rána, že pasák, kterého tetička Lóri burcovala ze spaní, ještě s chutí si zívl a nemohl pak zavříti ústa. Když ani radikalní políček vozkův se neosvědčil, nevraceje pasákových dásní do přirozené polohy, slečna Lóri vzpomněla si na medika, který hned přichvátal a spravil pasákova rozjevená ústa.

Po polednách téhož dne volali domácího Lhoteckého doktora znova. Mladá děvečka, mající na starosti pečovati se starým vozkou o zásobu řezanky, nebyla dosti opatrna a zapomněla prst v řezačce. Vidouc téci z rány mnoho krve, dala se do nářku, jakoby si byla uřízla celou ruku.

Živný, který měl s sebou vždy malou lékárnu, vymyl a obvázal poraněný prst, a tetička Lóri, cítíc zápach jodoformu a karbolky, poznávala také najednou zaslouženou úctu a vážnost k tomu učenému, obratnému mladíkovi, který dovedl tak krásně chlácholiti nářek děveččin a při tom ještě se usmíval sladce.

„Snad jest to přece nějaký hodný člověk,“ pravila si v duchu stará

panna, a od té doby pospíchala ho pozdravovat dříve, než on, dávajíc mu tak na jevo, že si ho počíná všímat a vážit.

A jednou, brzo po těchto příhodách s pasákem a děvečkou, stal se dokonce div, že slečna Lóri sama přišla za Živným a zapředla s ním důvěrný hovor.

Pan Havel v té době byl právě na vzdáleném poli, kde chasa vázala pozdní pšenici, a choť jeho byla s ním. Jan Živný po svačině odešel s oběma hochy do zahrady a po nějakém poučném výkladu dovolil jim se proběhnout. A když tak seděl ve stínu košatého ořechu na proutěném sedátku, tetička Lóri ukázala se jako náhodou na blízku, a držíc v rukou pletení, přívětivě ho pozdravila a bez pobídnutí sedla si naproti němu.

„Dnes je horko, jen se slévá," zahajovala rozprávku, „pořád vzpomínám na Havla, jak mu asi je na tom poli."

„Na jeho mladou choť nevzpomněla s takovou starostlivostí," pomyslil si Živný a obraceje se k staré panně, řekl:

„Ó, prosím, činnost na venkovském vzduchu, třebas v parnu, může panu Havlovi spíše svědčit než škodit."

„Ano," kývla slečna Lóri, „svědčí tomu, kdo je zdráv, ale Havel je churav."

Řekla to dosti hlasitě i významně, aby medik se dovtípil a pátral po chorobě statkářově, ale mladý muž mlčel. Pamětliv jsa toho, že pan Havel hned prvý den nechtěl s ním mluviti o své nemoci, netroufal si ani nyní ničeho vyzvídati, aby snad se nedopustil nešetrnosti vůči člověku, kterého pokládal netoliko za čestného přítele, nýbrž i za svého dobrodince.

„Prosím vás," začala slečna Lóri po malé pomlčce, „vy tomu rozumíte, mohl byste nám snad poradit, jak se má Havel léčit a šetřit."

Nyní už medik nemohl zůstati nevšímavým.

„S největší radostí bych radil, pokud by stačila moje malá zkušenost, ale, račte odpustit, nepozoruji, že pan Havel není zdráv," řekl.

„On o tom tuze nerad mluví, ani nevíte, jak se bojí, že by mohl brzo umřít," vykládala slečna, „nu, vám se s tím mohu svěřit, má srdeční vadu a před třemi lety byl také raněn mrtvicí. Prosím vás, viďte, že jest to nebezpečné, viďte, že nemůže být dlouho živ."

A chvějíc se trapným očekáváním, upřela na medika bledé oči.

Ten pokrčil ramenoma.

„Těžko říci," odpovídal zamyšleně. „Jest to choroba, která může býti v člověku ukryta dvacet i více let, aniž by uškodila, ale zhusta se stává, že také brzo a náhle může býti konec. Odpusťte, slečno, že mluvím tak bezohledně."

„Dobře, dobře," svědčila tetička Lóri, nepřestávajíc se chvět, „a prosím vás, pane, nezatajujte ničeho, povězte mi upřímně, jaké jest to u našeho Havla?"

„Nemohl jsem ho dosud vyšetřit a nemohu také říci určitý úsudek. Ale podle nynějších známek soudím, že pan Havel, bude-li se šetřit, bude-li se varovat zvláště rozčilení a bude-li tak střídmý jako nyní jest, může býti ještě dlouhá léta živ."

„Kdyby Pán Bůh dal!" zavzdychla tetička. „Ani nevíte, jak mi je

úzko, když si vzpomenu, že by se mohl najednou rozstonat a umřít. Prosím vás, kdo by tu zůstal, aby mohl spravovat Lhotku? Já už jsem stará a hodím se jen pro dům, hoši jsou ještě nerozumní a bude dlouho trvat, než se naučí hospodařit.“

„Jest tu ještě milostpaní,“ dovolil si namítnouti vychovatel.

„Prosím vás, že mluvíte, že myslíte na takovou možnost! Co pak ona rozumí hospodářství? Každá děvečka by si věděla spíše rady, než ona.“

„Snad,“ pochyboval mladý muž, „ale dobrá vůle také mnoho zmůže, a nepochybuji, že by se milostpaní nedostávalo dobré vůle, kdyby věděla, že může prospět. Ale nebojte se ještě těch smutných konců, slečno.“

Avšak slečna se trochu zakabonila.

„Rozumím, vy jí nebudete hanět,“ pravila s přídechem pichlavosti.

„Nemám práva a nemám ani proč,“ bránil se statečně mladý muž.

„Znáte ji prý dobře z dob, kdy byla, víte, ještě tou — osobou —“

„Prosím, račte dovolit. Už neznám tu osobu, kterou jsem několikráte spatřil v Praze před rokem. Teď znám jenom úctyhodnou choť páně Havlovu, nikoli tu, kterou jsem viděl v Praze, nýbrž tu, kterou jsem poznal teprve ve Lhotce.“

„A prosím vás,“ pravila stará panna mírně, polykajíc neočekávaný odpor medikův, „já jí nechci nespravedlivě ubližovat, ale přece jí také nemohu chválit za její minulost.“

„Račte zamhouřiti oči před minulostí a hleďte jenom na přítomnost. Právě proto, že milostpaní tak odhodlaně pohrdla minulostí, zasluhuje naší úcty a uznání.“

„Už zas se jí zastáváte! Prosím vás, Havel mi vypravoval o ní už mnoho, a ona sama taky byla u mne u zpovědi, ale tomu nemohu porozuměti, co se stalo mezi ní a vámi. Prý jste ji zachránil nebo polepšil, říkají oba. Jak to bylo, prosím vás, jak a kdy jste ji poznal?“

Jan Živný se zamyslil. Co má vypravovati o choti statkářově? Každé slovo o její minulosti zdálo se mu porušením důvěry, kterou do něho manželé Havlovi skládali. A bude-li mlčet, kdo ví, co všechno slečna Lóri bude tušiti z jeho mlčení! Co má tedy říci? Má mluviti holou pravdu, jak poznal tu ženu anebo má zmírniti zprávu svou lží?

„Viďte, že to nebylo nic hezkého,“ pobízela ho netrpělivá slečna.

„Musím-li o tom už mluvit,“ řekl mladý muž, „tedy vám to povím, slečno, ačkoliv tuze nerad, ale vám to řeknu, poněvadž jsem přesvědčen, že máte úplnou důvěru milostpaninu a že se neptáte po tom proto, abyste se mohla na ni více hněvat, nýbrž spíše udobřit.“

Tetička Lóri souhlasně kývala hlavou:

„Ano, máte pravdu, jen vypravujte.“

„Znal jsem ji pouze několik dní. Přistěhovala se do domu, ve kterém jsem bydlil, čtrnáct dní před mým odjezdem na prázdniny. Dověděl jsem se, že žije se starým hejtmanem na pensi, ale kdy k němu přišla, čím a kde byla dříve, o tom nikdo nevěděl nic. Inu, slečno, řeknu vám tedy všechno. Viděli jsme se několikrát, neboť se scházela s paní, u které jsem bydlil, a na konec jsem se dověděl, že se jí líbím. To bylo vše, ale to mne také pohnulo, abych oznámil své kvartýrské, že mě to znepokojuje a že se už k ní nepřistěhuji, bude-li v domě bydliti ten pensista.“

„A ona, viďte?“ vskočila do vypravování tetička Lóri.

„Ovšem. A to bylo příčinou, že kvartýrská došla si na ni a zle jí vyhubovala, že jí vypuzuje z bytu nájemníky. Ten den jsem odjížděl na prázdniny a v srdci jsem cítil lítost, že jsem způsobil takovou nevoli. Před odchodem na nádraží ta slečna vešla ke mně. Prosila mne za odpuštění, že mě pohněvala. A tu mi řekla výslovně, že jest tupena za to, že chce míti ráda hodného člověka, každý prý ji jen odkopává a nikdo neřekne: buď hodna, nikdo jí nechce vysvobodit. Plakala tuze, a já jsem věřil, že mluví upřímně. Nemohl jsem se na ni hněvat. A řekl jsem jí tedy, co chtěla slyšet od hodného člověka: aby se polepšila, a že ji budu ctíti za to. Slíbila, že mne uposlechne, a více nevím nic, než že za rok jsem ji nalezl úplně jinou, jako přetvořenou, úplně čestnou, dokonalou ženu. Náhoda přivedla mě zase k ní a zůstal jsem v tomto domě rád, ačkoliv před tím jsem chtěl utíkati z domu, ve kterém ona bydlila. A to jest vše, slečno, co vím. Prosím, abyste uvěřila, že jsem vám řekl jenom pravdu. A teď už chci na vždy zapomenouti na ty minulé věci. Přítomnost mi káže, abych zapomněl. Prosím vás, učiňte také tak a věřte jenom krásné přítomnosti!“

Stará panna neslíbila nic a vyslechla poslední slova medikova beze zvláštní pozornosti. Nechtěla také rozuměti jeho žádosti, v slova ta vložené, aby již přestali rozpráběti o nepřítomné choti statkářově, neboť co by o ní mluvili dále, byl by už jenom nešetrný klep.

Avšak slečna Lóri uznávala za nevyhnutelné se vypovídat. To, co slyšela od něho, docela prý se shoduje s vypravováním Havlovým i jeho manželky. Tetička je tuze ráda, že neslyšela horších věcí o ní. Teď aspoň může věřiti, že vše, co mladá paní o sobě vypravovala, jest také pravda. Poví to prý tedy také jemu, Živnému, aby si mohl učiniti o choti Havlově úplný úsudek.

Živný s úsměvem namítal, že není ani dosti málo zvědav a ostatně že již pan Havel mu slíbil pověděti, jak se seznámil se svou chotí.

„To už zas je něco jiného, to vám také někdy řeknu,“ přerušila ho slečna Lóri, „ale o tom, čím byla dřív, než jste ji poznal, vám chci povědět.“

A nevšímajíc si vychovatelových rozpakův, nýbrž hledíc pozorně na své pletení, vypravovala, že Pepi byla dcerou nepatrného úředníka v Praze. Štěstí ještě, že nebylo více dětí, neboť rodičové nedovedli dobře vychovati ani toho jednoho. Matka dívčina byla velmi krásná, a muž její záhy poznal, že ženská spanilost mnohdy bývá stokráte větším zlem, než škaredost.

Choť jeho, už matka dcerušky, přestala ostříhati věrnost manželskou, a muž brzo se dověděl, že má milence, a brzo zase jiného. Z klidného rodinného krbu stala se Sodoma. Konečně manžel, kterého představení schvalně přeložili na venek, aby tam spíše mohl uspořádati a zlepšiti své hmotné poměry, odstěhoval se z Prahy, ale manželka jeho s dítětem zůstala. Na místo mužovo přistěhoval se setník na pensi, nikoli už mladý, ale ještě statný dost, aby žena netoužila po jiných milencích. Vzdálený choť přemáhal lítost, smutek a hněv svůj pitím a za nedlouho zemřel, nepřeje si už viděti ani ženy, ani své dcery.

Vdova mohla se pak vdáti za setníka, ale zůstali tak. Dceru vychovávali jakž takž, dokud byla nevinným, nerozumným dítětem, ale když dospívala a mohla sama rozumět a chápat, měla krásný příklad ve své matce.

Před dvěma léty vdova umřela, a dcera, které bylo tehdy osmnácte let, nevědouc nic lepšího, stala se pensistovi tím, čím mu byla dříve její matka, avšak s tím rozdílem, že matka dovedla si vždy zachovati u hejtmana vliv a chování paní, kdežto dcera byla u něho spíše služkou.

Žila rok u toho pensisty, který zatím už byl malomocným, třaslavým starcem. Ale život ten hnusil se jí od počátku, v těle jejím dřímala krásná duše, bojujíc dnem i nocí v jejím nitře a hledajíc spásy.

Tu náhle objevil se před ní dobrý, ušlechtilý jinoch, a ona horoucně, vášnivě zatoužila státi se účastnicí té duchovní ušlechtilosti a krásy. Neznajíc ceny své duše, nerozumějíc ještě cudnosti a mravnosti, nevěděla, jak vzbuditi pozornost jinochovu jinak, než vnadami svého mladého těla.

Kdyby nebyl odolal, kdyby byl podlehl svůdnému kouzlu, byla by zůstala i dále ženou bez pravého porozumění své spoutané duši, avšak on ji zamítl, a to byla její spása. Duše se vzbouřila, mravnost, počestnost hlásila se k právu.

Podobně vypravovala tetička Lóri, ovšem nevybírajíc vždy nejuhlazenějších slov. Avšak Živný přece pozoroval, že hlas její čím dále zní mírněji a že, sama o tom nevědouc, na konec hovořila již způsobem, jakoby omlouvala sličnou choť Havlovu a spřátelovala se s jejím příbuzenstvím.

Vychovatel chtěl uzavříti vypravování její opětnou žádostí, aby tedy, jsouc přesvědčena o mravní síle paní Havlové, neodolávala déle její příchylnosti a lásce, a by dobré skutky odměňovala uznáním, ale v tom ozvaly se na písčité pěšině kroky, a statkář blížil se k nim. Drže v ruce klobouk, stíral si šátkem pot s uříceného čela a tváří, a po svém zvyku, spatřuje někoho z rodiny, usmíval se vesele.

„Hleďme, hleďme," pravil rozmarně „hledám tetinky a pana Živného po celém domě, ale párek pryč! Kdyby bylo tetince aspoň osmnáct let, mohl bych si už myslit kdo ví co, že se mne tak ulekla."

Opravdu slečna Lóri byla polekána a ve velikých nesnázích.

„Zrovna se zlobím na chasu," pomáhala si z rozpaků, mezitím co Havel tázavě pátral též po překvapeném obličeji medikově, „poručím, namíchejte kachnám, napumpujte vody do sudů, napojte ještě telátka, ale vše se rozběhne na pole, a já abych o všechno se starala sama!"

„Už to nemějte té nedbalé chase za zlé," smál se statkář, dobře rozuměje, že stará panna si pomáhala výmluvou, a obraceje se k hochům, kteří si hráli na blízku, dobývajíce útokem štíhlé, povýšené besídky.

„A prosím vás, hleďte působiti na Havla, aby se šetřil," pravila tetička Lóri pokradmu medikovi, a nahlas volala na statkáře:

„Poslechni, Jiříčku, tu pan vychovatel praví, že se musíš hodně šetřit."

Havel rychle se obrátil od hochův.

„Jak to, prosím, jak to?" zeptal se a veselé vzezření mizelo mu s obličeje.

„Prosím vás, řekněte mu to sám," pravila honem slečna úzkostlivě a snažíc se aspoň prosebným pohledem vpraviti medika do nevděčné

úlohy a volajíc nějaké napomenutí na dovádějící chlapce, vzdalovala se ze zahrady.

Mladý muž stál proti statkářovi jakoby ho polil ledovou vodou. V té chvíli nevěděl žádné jiné odpovědi, než pokrčiti ramenoma.

„Vždyť rozumím,“ pravil Havel a pokoušel se o úsměv, „tetička vás vyhledala, aby si mohla s vámi pohovořit o mé nemoci, viďte?“

„Tak trochu,“ přiznával se vychovatel.

„To je její veliká starost. Ke komu má trochu důvěry, s každým se o tom radí, i s chasou, a pak hned každý se dívá na mě, jakobych měl už zejtra býti na prkně. Ale já znám dobře svou nemoc, byl jsem s ní u několika lékařův a naposledy, než jsem se podruhé oženil, radil jsem se i s professorem. Nu, když už tedy to vložila taky na vaše bedra, co říkáte tomu?“

„Co jsem řekl už slečně tetince: budete-li žíti tak střídmě a klidně, jako teď, že můžete snadno dočkati se radostného stáří a blaženosti dědečka.“

„Tak, tak, řečeno sice trochu květnatě, ale jen když vaše poesie bude pravdiva. Lékaři mi slibovali taky tak. A což, už nic jiného neměla naše starostlivá tetička za lubem?“

„Musím se tedy úplně vyzpovídat?“

„Inu, vždyť vím, o čem mohla s vámi ještě rozmlouvat. Chtěla se dověděti něčeho nového o mé ženě, to jest její druhá veliká starost.“

„Viděti, že znáte výborně slečnu tetinku,“ dovolil si podotknouti medik.

„A vypravoval jste?“

„Odpusťte, bránil jsem se, ale nevěděl jsem jiného východu z nesnází, než říci svých několik pravdivých slov, abych mlčením v ní nevzbudil snad větší nedůvěry.“

„Dobře, docela dobře, děkuju vám za to. Jen vždycky pravdu a upřímnost! Dobře, že jste ničeho netajil. Tak aspoň dříve se vyjasní mezi nimi.“

Vybídl mladého muže k návratu domů, že prý už pomalu jest čas k večeři. Pak také zavolal hochy, a vychovatel pozoroval, že jest poněkud zaražen a źe na obličeji jeho nespočívá obvyklá veselost.

Přičítal to slečnině vzpomínce na chorobu statkářovu a přemítal, jak by ho uvedl opět do dobré míry. Než nebylo toho ani potřebí.

Při večeři byla paní Havlová zvláště roztomilá i usměvavá. Vešla do jídelny zároveň s tetičkou Lóri, a jedna druhou předstihovala úslužností a ochotou.

„Než jsem přišla do kuchyně, Josinka už sama byla skorem hotova s večeří,“ pravila slečna, kladouc na stůl misku lákavého zavařeného ovoce.

Do Havla jakoby vystřelil. Rychle sebou škubl a otevřel na starou pannu překvapené, nevěřící oči. A už zas se díval na čilou, rozradostněnou ženu.

Josinka! Nové jméno na Lhoteckém zátiší. Jak bylo vítáno tomu hodnému, milujícímu mužovi! Tedy už největší ledová kůra, svírající srdce Lóřino, konečně pukla a odplynula s vodami minulosti. Chladná, ironická milostpaní ustoupila vítězně, ale za to srdečné a důvěrné Josince.

Statkář podíval se vděčně na svoji tetu a v tom už nalezl svoji rozptýlenou dobrou míru a veselost. Smál se a žertoval, jako obyčejně, nutil všechny, i děti, aby jen jedli.

Malý Jiřík nemeškal vyhověti lákavému vyzvání. Jsa uvyklý v jídelně říditi se svrchovaným právem tetičky, podával jí už talíř s žádostí o trošku, ale hodně, toho dobrého zavařeného ovoce. A tu se stal nový div.

„Popros maminku,“ řekla mu slečna Lóri, kývnouc hlavou k paní Havlové, před níž se pestřila miska neodolatelných pamlsků.

Teď pan Havel už se nemohl překonat. Položil vidličku, rychle vstal a spěchal k staré panně. Pohladil jí obě tváře a pak vtiskl na její staré, vrásčité čelo vděčný polibek.

Tetička Lóri něco zmateně prohodila, jakoby ho chtěla za to pokárat. Avšak nevědouc kam se skrýti se svým náhlým pohnutím, chvatně popadla některý talíř nebo sklenici a obracejíc od stolu obličej, pospíchala do kuchyně.

Také choť statkářova, nandavající Jiříkovi zavařeninu, byla tuze vzrušena, a jsouc všecka zaujata obsloužením hošíka, ani si nemohla utříti veliké slzy, které znenadání jí vytryskly z očí a teď stékaly po krásných hladkých lících na sníh ubrusu. Probudila se z opojení svého teprve, když talířek Jiříkův byl vrchovatý a když s překvapením poznala, že na misce nic nezbylo.

„Za to všechno musíme býti vděčni vám, drahý příteli,“ pravil tiše statkář, nakláněje se k Živnému a tiskna mu ruku.

„Byl bych šťasten, kdyby zásluha dnešního krásného večera skutečně náležela mně,“ odvětil mladý muž, také jsa nemálo dojat, a jakoby se chtěl otázati obrátil měkký, šťastný pohled k mladé ženě.

Ona se na něj už také dívala zrakoma tak výmluvnýma, tak laskavýma a vděčnýma, že pak už vždycky viděl ty oči a nemohl jich zapomenouti nikdy.

XII.

Od toho večera, kdykoliv Jan Živný v duchu si představil ženu Havlovu, nikdy už neuzřel jí takové, jak ji viděl v Praze. Pokusil se sice někdy vyvolati v mysli své představu někdejší společnice pensistovy, avšak nedovedl toho úplně. Podnikavá dívčí bytost v nedbalkách neměla již určité podoby, a kdykoliv si ji chtěl představiti, už bezděčně vystupovala před ten mlhavý obraz postava jiná, světlá a líbezná, která neměla nic společného s obrazem, mizejícím za ní.

Od té doby také hudba rodinného života Lhoteckých pánů nalezla dokonalou harmonii. Tetička Lóri vzdala se úplně, a třebas o tom nemluvila ani slova, všechno její chování dokazovalo, že se nadobro smířila se svojí mladou příbuznou, že skutečně, jak se přimlouval Živný, zamkla oči před minulostí a chtěla viděti toliko uspokojující přítomnost.

Ovšem i medik nepřestával se těšiti z její zvláštní přízně, která se zračila zejména v tom, že slečna Lóri osobně dohlížela do jeho kabinetu, je-li vždy dobře obsloužen, anebo vybírala pro obědy a večeře často ony pokrmy, o kterých věděla, že je pan vychovatel jídá rád. Také při vší své nekonečné činnosti a ustavičném spěchu přece někdy našla prázdnou chvilku, aby si s ním pohovořila. Avšak musilo to býti vždy beze svědkův, hovořiti ve společnosti tetička Lóri nikdy nedovedla.

Jednou, bylo to už hodně pozdě na podzim, přišla k medikovi se přesvědčit, nezapomněla-li služka naplniti dohořelou lampu. Lampa skutečně byla ještě prázdna, a stará panna již se zlobila:

„Tak vidíte, jak se sprostý, nevděčný člověk umí odměňovat za dobrodiní. Dvakrát jsem jí říkala, aby nezapomněla na tu lampu, ale kde pak, tak se vám odsluhuje za to, že jste jí zahojil prst, a co se s ním nahekala! Vždycky říkám, že ti lidé nemají v sobě kouska uznání.“

Vzala lampu a rychle s ní odešla do přízemku, nedbajíc prosby Živného, aby se nenamáhala sama a že snad děvečka ještě nezapomněla. Za chvilku opět se vrátila, přinášejíc lampu naplněnou a vyčistěnou jako zrcadlo.

„To je kříž s těmi lidmi,“ stěžovala si, opatrně dávajíc zvonící lampu na vkusnou vyšívanou podložku uprostřed stolu, „nic to neumí udělat, leda nejhrubší nejobyčejnější práci. Ta holka prý se vždycky bojí, aby nerozbila tu lampu. Inu, je to taky trochu pravda, máme teď takových všelijakých novomodních, drahých lamp plný dům. A to všechno je jenom Havlův vrtoch. Staré dobré lampy zahálejí na půdě, a s těmito novými aby byl strach svítit. Ale on nechce tu mít jiné než ty.“

„Skutečně,“ podotkl vychovatel, „už jsem si také všiml, že každá místnost v tomto domě jest ozdobena pěknou lampou. Nu, pan Havel má zálibu v lampách, přejme mu toho, slečno, uváží-li se to klidně, jest to přece jenom nevinná, neškodná zábava a radost. Ostatně, pokud mohu pozorovat, pan Havel už ustal ve své libůstce.“

„Což vám ještě nevypravoval, proč jich nakoupil tolik?“

„Nikoli, o lampách jsme spolu ještě nehovořili.“

Tetička Lóri se usmála.

„Hleďme, vy tedy ještě ani nevíte, že mu ty lampy pomáhaly namlouvat ženu? Ó, ani nevíte, jaký jsem s ním měla minulou zimu kříž! Pořád jenom jezdil do Prahy a pokaždé odtamtud přivezl novou lampu. Bože můj, už to bylo každému až nápadné, a já jsem se obávala, aby z toho nepovstal posměch, že pozbyl rozumu.“

„Smím poslouchat, slečno? Nevkrádám se snad nezván do páně Havlova tajemství?“ tázal se Živný, kterému vypravování Lóřino zdálo se míti přídech klepu.

„I Bůh chraň, Havel z toho nikdy nedělá tajemství. Jen se mu zmiňte o tom, a hned vesele bude vypravovat, kolik cest v zimě konal do Prahy pro lampy. To bylo vlastně tak: Hned jak vám Havlová slíbila, že se polepší, šla si hledat zaměstnání, kterým by se mohla poctivě živit. Byla prý rozhodnuta třeba sloužit. A našla hned výdělek, hned na první pokus, a v tom prý nejlépe viděla, že cesta, kterou hodlá nastoupit, jest požehnána Pánem Bohem. Byla přijata za prodavačku do obchodu s lampami, odešla od hejtmana, a teď už snad rozumíte, jak to bylo dále. Havel jel na podzim do Prahy a slíbil, že přinese do čeledníka novou lampu. Můj božínku zlatý, měl jste vidět, jak krásnou lampu přivezl té chase! Neměli jsme tak krásné lampy v celém domě. Dala jsem lampu do salonu a do čeledníku jsem dala lampu z jídelny, ale Havel nemohl býti nikterak spokojen a nedal za jinou, až asi za čtrnáct dní se rozjel do Prahy znova pro jinou lampu. Můj Bože, přivezl ještě krásnější než

poprvé, ale pak teprve nastalo ve Lhotce boží dopuštění. Každý týden musil jeti do Prahy, a pokaždé přivezl novou lampu, a vždy hodně pěknou a drahou. Posléze se mi přiznal, proč tam vlastně jezdí. Kupoval schválně lampy, aby měl příčinu vstoupit do krámu a vidět to děvče. Líbila se mu nesmírně, shledal prý, že by nemohl žíti bez ní. Tak vám vzdychal jako nějaký chlapec. Když jsem se ho vyptávala, co je dívka zač, z jaké rodiny, má-li vzdělání a přiměřené věno, nevěděl ještě nic. A už, ačkoliv přivezl poslední lampu přede dvěma dny, jel zase do Prahy, aby tedy se jí vyptal na její poměry a by při tom také řekl, že ji má rád. Vrátil se z Prahy tuze sklíčen a jako nešťastný. Řekla mu všechno, co si přál, vlastně nepřál vědět: že jest sirotkem, že nemá nic než tělo a duši, že nabyla jen povrchního vzdělání a že do nedávna byla společnicí nějakého starce, kterého však opustila, poněvadž chce vésti slušný, pořádný život. Dlouho trvalo, než se mi Havel svěřil s těmi všemi Jobovými ranami. Myslila jsem, že tím vše jest odbyto, že Havel některý čas bude tesknit a truchlit a pak že zase bude pokoj, ale tu najednou chystal se zas do Prahy a už byl rozhodnut, že si přece vezme tu dívku. Milý pane, tenkráte bylo smutno v naší Lhotce! Já jsem plakala, a Havel chodil s místa na místo jako opilý, tělo bez duše. A to víte, kdo pak by neměl strach před takovou ženskou? Bránila jsem mu, ale pak přece musila jsem povolit, byl strach, aby se mu nevrátila zase nemoc.“

„A potom už brzo milostpaní se dostala do Lhotky,“ dokládal mladý muž.

„Ano, o masopustě byla svatba, docela tichá, měli oddavky v Praze, ale než k tomu došlo, ještě prý váhala a rozmýšlela se, jakoby mu dělala milost.“

„Ale pan Havel jest za ty všechny překážky a nesnáze dokonale šťasten.“

„Však je to div. Prosím vás, kdy pak se stane, aby z takové ženské byla dobrá žena a hospodyně? Často si myslím, že tady se stal zázrak, ani někdy nechci věřit, když se ke mně chová tak uctivě a sladce, že to je upřímné. Ale pak, když vidím, že nedělá macechu dětem a že Havel je s ní spokojen, musím už taky něco spolknout a uznat, že má dobrou vůli a že hledí nám všem se zachovat. Ovšem, prosím vás, proč by se nechtěla zalíbit? Havel ji zvedl z hanby a chudoby a posadil ji do jmění a pohodlí, co jí tu schází, řekněte! Má, co srdce ráčí, chasa si jí váží, jakoby byla z panského rodu, a Havel ji má rád pořád ještě jako milenku — inu, milý pane, stalo-li se to všechno z vůle boží, budiž jméno Páně pochváleno!“

A stará slečna, svádějíc smír svůj s mladou paní také na vůli boží, tiše, ještě jednou prohlížejíc lampu, odcházela z vychovatelova kabinetu.

Živný čím dále častěji přistihoval se při myšlénkách na ženu Havlovu. Nemohl na ní viděti už nic jiného, než samé krásné, ušlechtilé vlastnosti. Věděl, že Lhotka a všechno její ovzduší zdá se mu tak milé a sváteční, poněvadž ona dává všemu tomu světlo svého půvabu. Tušil, že by Lhotka se svým okolím najednou vypadala všedně, smutně a prázdně, kdyby ona odtamtud se vzdálila. Ona, ta mladá, sličná žena byla duší všeho, co se

mohlo zváti utěšeným a milým, a mladý vychovatel ani si nebyl vědom, jak podléhá jejímu bezděčnému, za to však mocnému a okouzlujícímu vlivu.

V těch časech někdy uplynulo několik dní, než si vzpomněl na svého přítele Petra Martince. Oba přátelé dopisovali si už méně často, než po svém rozloučení. Jejich přátelství sice nezmenšilo se, avšak vřelost jeho časem vychladla.

Nyní dopisy Živného zněly spokojeným a veselým, někdy až rozmarným tónem, ale už nikdy nedostal od Martince odpovědi tak zábavné, jako tehdy, když úřednický praktikant byl účasten pamětihodné vepřové porážky. Listy jeho byly mnohem stručnější, nikdy už neobsahovaly vypsání zajímavých příhod, nýbrž vál z nich, jistě nevědomky, tajený stesk a chlad. Bylo to patrno z neobyčejné citlivosti, která skorem vesměs vyplňovala Martincovy řádky. Avšak přece nikdy nezmínil se druhu svému, co ho bolí, co ho tlačí. V mysli Martincově tkvěla stále ještě možnost, že snad Živný bude potřebovati jeho nabídnuté pomoci, a proto nemohl se s ním sdíleti o své hmotné starosti a nesnáze, proto nedovedl psáti o ničem než o svém věrném přátelství, které mu jest a bude vždy největší útěchou v rozmanitých strastech a protivenstvích, jež přináší život.

Janu Živnému rychle, téměř nepozorovaně minula zima na samotě, a Lhotka odívala se již jarním rouchem, jehož přední ozdobou byly chomáče lískových jehněd, plných zlatožlutého plodného prášku, vůně skrytých fialek a zpěv pěnkav i kosův, proháňějících se po lesích a zahradách.

Mladého muže v tom čase vše nejvíce blažilo a těšilo. Tehdy ještě nevěděl, že srdce jeho chce jásat a plesat s květinami a ptáky, jejichž každý vonný kvítek a každý hvizd byl jenom pohledem a zvoláním lásky.

A nevěděl, že touž dobou věrný přítel jeho Petr Martinec protrpěl nejtěžší chvíle svého dosavadního života. Ó, kdyby byl Živný jenom tušil přítelovu hroznou úzkost před židem Friedem, ani okamžiku by byl nemeškal a byl by mu poslal své úspory, které již dostoupily slušného počtu téměř čtyř set zlatých.

Avšak upřímný druh nevěděl nic, a zatím starý, udřený otec přítelův, vysvobozuje syna svého, byl nucen napojiti svou krví lačného lichvářského upíra. Ó, kdyby byl Živný jenom tušil! Jak snadná spása, jak snadná pomoc pospíchala by ze Lhotecké samoty do vzdálené Skalice! Pokud by nestačily úspory vychovatelovy, tam zajisté pomohl by jeho nový přítel, statkář Havel. Medik byl přesvědčen, že by bylo potřebí jenom zmíniti se Havlovi o tom, a již by bylo po starosti a po smrtelných úzkostech.

Ale upřímný druh nevědél nic a slunil se v rozkošné, působivé blízkosti krásné ženy. Miloval ji už tichou, něžnou láskou, která ještě nepoznala vášní. Myslil, že jest to jenom veliká úcta a náklonnost přátelská, která ho okouzlovala ve společnosti té pozoruhodné bytosti.

Musila přijíti zase tetička Lóri, aby mu otevřela oči, lesknoucí se poslední dobou neobyčejně slastně a krásně.

Ačkoliv mladý muž žil ve Lhotce již osm měsícův, přece za tu dlouhou dobu neměl nikdy příležitosti hovořiti s paní Havlovou aspoň chvíli beze svědkův. Ona sama dbala toho, aby důvěra, s jakou k sobě pohlíželi, nebyla u něho zkalena jenom zdáním, že si přeje s ním důvěrného hovoru. Její vážnost, úcta a důvěra plála jí z očí nejpřesvědčivěji

zvláště tehdy, když nemohla býti tajnou a když ji mohl viděti také její muž nebo ostražitá teta.

Kdykoliv náhoda dala jim potkati se beze svědkův, nechť to bylo v domě, na dvoře nebo v zahradě, paní Havlová pokaždé dovedla promluviti několik vět o obyčejných věcech a již věděla o povinnosti nebo zaměstnání, které ji volalo z vychovatelovy společnosti. Chtěla ho tak přesvědčiti, že už není tou smělou, dotěrnou ženou, na kterou kdysi sobě stěžoval Jandové, chtěla mu ukázati, že duše někdejší slečny Pepi v ní už umřela a na místě té že ožila v ní duše čestné, věrné manželky.

Přece však Jan Živný byl jí v jedné věci stálou hádankou. Nevěděla dosud, je-li srdce jeho již zadáno čili nic, miluje-li už také bytost ženskou anebo snad ještě nezná lásky? Když se s ním loučila v Praze, pravil jí, že už není možno, aby jí mohl dáti svou lásku. Proč? Dvě příčiny tu byly možny. Buď už miluje jinou, anebo nemohl jí milovat, protože byla — takovou! Když tehdy často o tom uvažovala, přála si, aby mladý muž miloval jinou dívku, neboť tak nemusila se domnívati, že jí opovrhuje pro její způsob života. Avšak nemá-li milenky, byla odpověď jeho jenom tím trpkým odmítnutím.

Ta záhada tkvěla jí na mysli ještě tehdy, když byla vdána, a oživla značně příchodem Živného do Lhotky. Než dlouho mladá žena neodvažovala se ho otázati, co tenkráte odpovědí svou myslil; obávala se, aby vzpomínkou na ony časy neprobudila v něm opětného dojmu mravní porušenosti, která ho tehdy tak odpuzovala.

Až za dlouhou dobu, kdy doufala, že už jest úplně přesvědčen o jejím dokonalém polepšení, odhodlala se vyzvěděti vysvětlení své záhady.

Bylo to v zahradě, kde se zabývala se služkou vysazováním květin a kam po hodinách učení přišel též Živný s oběma hochy. Byl ochoten pomáhati, ale ona toho nedopustila, aby prý si nepošpinil manšet a rukou vlhkou hlinou.

Mladý muž tedy aspoň chválil toto zaměstnání jako velmi zdravé, užitečné, příjemné i zábavné a dodal, že i on jest velkým milovníkem zahradničení.

„Až si zařídíte vlastní domácnost, budete také zahradničit, viďte," řekla na to paní Havlová a s úsměvem k němu zvedla od práce zardělý obličej.

„Ano, skutečně, už se těším na to, jen bude-li kdy," podotekl on.

„Proč pak? Nedostane-li se někdy času vám, vždyť už budete míti někoho, kdo to obstará za vás. Vidíte, že také žena dovede sázeti jiřiny, tulipánky, salát i okurky," pravila zase ona, ale jak opět zvedla hlavu, zlomila pěknou sazenici levkoje.

Trochu se zarazila a Jan Živný se zasmál jejím žertovným rozpakům, ale hned podotkl: „Jsem vinen touto pohromou, že jsem vás vyrušil svým hovorem."

Mladá paní poslala služku pro nové sazenice a zatím se vzpřímila. A jak se poněkud vypjala a protáhla, aby si narovnala údy, bolící od shýbnutí, vychovatel lačnýma zrakoma lapal její sličný zjev.

„Ach ne, vy nemůžete býti vinen ničím, co bolí a hněte," řekla, „ale tuto levkoji má na svědomí ta, víte, o čem jsem právě mluvila — žena!"

„Čí?“

„Vaše.“

„Vždyť žádné nemám.“

„Ale budete mít. Viďte, že srdce vaše už si vybralo? Viďte, přiznejte se!“

A usmívajíc se mile a důvěrně, upírala na něho lesknoucí se nedočkavé oči.

Jan Živný potlačil usměv a zvolna zavrtěl hlavou.

„Kdo ví, jestli někdy budu mít. Ty plány jsou ještě tuze daleko. Student, který ani neví, kdy ukončí studia, nemůže pomýšlet na tak vážné věci.“

„Tedy dosud ještě nepomýšlel?“

„Opravdu nepomýšlel.“

„Ale až ta studia ukončí, bude pomýšlet —“

„Kdo ví, kdo ví. Bylo by to sice velmi krásné, vím, ale —“

„Ale?“

Mladý muž skutečně neměl na to „ale“ odpovědi, i byl teď v malých rozpacích. Ani nevěděl, jak stoje tak proti paní Havlové a tiše hovoře, tvoří s ní velmi důvěrnou skupinu. A rozpaky jeho byly ještě větší, když zaslechl za sebou kročeje a mysle, že se vrací děvečka se sazenicemi, obrátil se a najednou spatřil tetičku Lóri. Zarazil se, ačkoliv neměl ještě proč.

Stará panna vrhla na něj přísný, jako vyčítavý pohled. Zavadila také zrakoma o paní Havlovou a pak vážně, beze slova se vzdalovala.

Její pohled i nápadné mlčení vyburcovalo Živného k přemyšlení, zda-li snad se nedopustil něčeho, co by slečnu Lóri mohlo hněvat. Něco se v něm zachvělo, vnitřní nespokojenost se ozvala. Najednou se zasmušil. Poroučel se mladé paní, která už zatím dostala sazenice a opět shýbnuta nad záhonem vysazovala řádek květin, a pak zvolna odcházel podívat se za svými svěřenci.

Večer neměl dosti odvahy podívati se slečně do očí, a pořáde se mu zdálo, že ona stále na něj upírá pátravé zraky. Bál se hleděti i na paní Havlovou, aby nevzbudil tetina většího podezření, neboť podezření už tu bylo, pozoroval je více instinktem než zrakem, a již také si byl vědom, jaké jest to podezření, které zaměstnává starý, pečlivý mozek za slečninými vráskami.

Potom v noci neusínaje a ustavičně přemítaje dospěl k přesvědčení, že úcta a vážnost k mladé choti Havlově nepozorovaně vzrůstá v jiný něžnější cit, který kdysi zavrhoval, když byla svobodna a který nyní nemohl, nesměl trpět a živit ve svých prsou, když byla vdána.

Zhrozil se toho, divil se, že toho nepoznal již dříve. A jako čestný člověk, který chce býti dokonalým mužem, třebas teprve dospíval svých dvacíti čtyř let, Jan Živný ještě té bezesné noci se rozhodl potlačiti, potříti v sobě pokušení.

Nazejtří, když byl s panem Havlem na procházce, začal rozmluvu o svých přerušených studiích a o úmyslu, že po prázdninách chce v nich pokračovat.

Statkář byl překvapen, ale nepříjemně.

„Na mou věru, na mou věru,“ pravil přikyvuje si hlavou, „vidíte, na to jsem ani nepomyslil. Pořád se mi zdálo, že u nás kdo ví jak dlouho musíte zůstat. Pravím vám, ta zpráva mne pranic netěší, neměl jste mi to ani říkat. Kdyby se to netýkalo vašich studií a tudíž vaší budoucnosti, za nic bych vás nepustil tak brzo ze Lhotky. Co si počnou teď moji ubozí kluci?“

Vychovatel měl přichystánu radu. Jaroslav už má čas jíti na studie. Jest připraven k přijímací zkoušce do gymnasia nebo realky, a Jiříčkovi nebude škodit, když asi rok se bude seznamovati s venkovskou školou. Městečko se čtyřtřídní školou bylo od Lhotky malou hodinku vzdáleno, za pěkné pohody hošík hravě přeběhne cestu, a bude-li nečas, jednooký Jan může ho tam dovézt. Vždyť za rok také musí se strojiti na studium.

Živný chtěl opustiti Lhotku již na počátku prázdnin, avšak Havel nepřivolil. Musil mu slíbiti, že se zdrží u nich ještě přes prázdniny. Připravoval tedy staršího synka statkářova důkladněji k přijímací zkoušce, a po prázdninách s ním jel do nedalekého krajského města, aby ho uvedl do řady malých veselých studentův, naplňující gymnasialní primu.

Po všechnu tu dobu mladý muž byl v chování k choti statkářově velmi zdrženlivý. Schvalně pečoval o to, aby se s ní stýkal co možná nejméně, neboť mu neušlo, že ostražitá tetička Lóri, která již zase na něho hovořívala jako jindy, jest mladé paní v patách všude, kde by se mohla s vychovatelem setkat. Nedal jí sice už nikdy jiné příčiny k nedůvěře, ale stará panna byla vždy vytrvalejší v podezření než ve víře a podle toho umínila si býti paní Havlové strážným andělem tak dlouho, dokud mladý muž neopustí Lhotky.

On to dobře pozoroval a nemálo ho to rmoutilo. Viděl, že slečna Lóri ho má ráda a že mu přece nevěří dokonale. Všechno jeho úsilí, aby ji přesvědčil, že nedůvěra její jest zbytečna, bylo marné. Ona čekala na jeho odchod jako na odvrácení zla, a jeho přáním bylo, aby jí mohl už brzo vyhovět.

Konečně tedy na konec září loučil se s utěšeným Lhoteckým zákoutím, kde ztrávil téměř úplně spokojený, šťastný rok. Pan Havel dobýval z něho slibu, že bude často ve Lhotce hostem, že přijede netoliko na celé prázdniny, nýbrž i o svátcích, a že již o vánocích ho budou bezpečně očekávat.

Mladý muž byl v nesnázích, vymlouval se všelijak, bál se dáti určitý slib. Avšak statkář řekl, že jest marno odporovat a že jest to tedy uděláno, třeba by ještě se kroutil a váhal. Živný tedy už ničeho nenamítal, byl na vahách, které se klonily aspoň této chvíle k lákavému pozvání.

Než brzo potom jako namátkou zastavila se s ním tetička Lóri.

„Tak vy nám tedy už odjedete,“ pravila s přídechem tesklivosti, a Živný v tom okamžiku nedovedl uhodnouti, je-li ta tesklivost opravdová nebo strojená. „Věřte, bude nám tady bez vás smutno. Já vždycky lituju, odchází-li nám hodný člověk.“

Jan Živný chtěl něco říci, ale jenom odkašlal a zarděl se poněkud.

„Vy sem už nepřijedete, viďte,“ řekla najednou stará panna.

Vychovatel zavrtěl hlavou.

„Vždyť jsem to hned věděla. Nu, nemluvme o tom, mám vás ráda za to, jste hodný, moudrý člověk.“

A když krásného podzimního rána mladý muž odjížděl ze Lhotky, bylo všechno smutno. Jiří Havel byl zasmušilý a umínil si, že vyprovodí Živného až na stanici. Už jednooký vozka čekal u zapřaženého kočáru, už byli připraveni a zbývalo jen se rozloučit.

Jiřík, který tu chvíli ještě byl doma, dal se do pláče a utekl. Paní Havlová chtěla se usmívati, ale když se k ní přiblížil uctivě, skorem až pokorně a poprvé jí políbil podanou ruku, už se dívala na něj skrze slzy. A tetička Lóri něco mu říkala třesoucím se hlasem, avšak on tomu pranic nerozuměl a sotva pozoroval, jak si ho přitahuje k sobě a něžně znamená na rozloučenou čelo jeho křížkem. Srdce se mu při tom zachvělo, neboť cítě její dech i její dva prsty na svém čele, viděl najednou svou matku, která ho také tak žehnávala, když se vydával na větší cestu.

Vzpamatoval se až ve svěžím, jitřním vzduchu, když bystře ujížděli podle nepohnutého lesa a polí většinou již zoraných. Po celou cestu na stanici on i statkář byli zamlklí. Teprve před samou stanicí Havel trochu se rozpovídal o svém přátelství a nabízel Živnému ochotné přispění po dobu jeho studií, žádal ho, aby mu učinil potěšení a nezamítal jeho pomoci, a těšil se zase na brzkou shledanou.

Za chvíli srdečně se rozloučili, a medik, který přestal býti vychovatelem a počínal býti opět studentem, ujížděl k stověžaté Praze. Sedě smutně u okna, dychtivě pohlížel v onu stranu, kde za přívětivými lesy schována byla Lhotka. Brzo zmizely i ty známé lesy, a Jan Živný, polykaje hořkost a lítost, nemohl se ubrániti tesklivému tušení, že Lhotky, ani krásné choti Havlovy, ani statkáře ani tetičky Lóri už neuvidí nikdy.

(Pokračování.)

Z cesty do Brasilie.

Píše dr. Bedřich Katzer.

1. Z Brém do Antverp.

o Brasilie vypravil jsem se z Brém parníkem „Hohenstaufen“ severoněmeckého Lloydu a jakkoli tím cesta do nového působiště mého o několik neděl byla prodloužena, nelituji toho, protože mnoho jsem viděl, k čemu bych jinak sotva tak záhy byl měl příležitost.

Severoněmecký Lloyd, jehož loďstvo obnáší nyní 73 parníků a v krátce na 80 bude doplněno a jehož rychloplavba do severní Ameriky žádnou jinou společností paroplavební není překonána, vypravuje lodi do Brasilie pouze do čtyř přístavů: Recife (Pernambuco), Bahia, Rio de Janeiro a Santos. Použiv parníku jeho, byl jsem na jeden z těchto přístavů odkázán a ovšem zvolil jsem Recife, protože leží nejseverněji a tudy nejblíže státu i města Pará, kam jsem vládou byl povolán a protože také spojení odtamtud k severním přístavům mi bylo chváleno jako nejlepší. Šťastnou náhodou postihl jsem v „Hohenstaufenu“ parník Brémský, který první přistál na více místech, nežli do té doby obvyklo bývalo, arci zatím jen pokusmo, aby vyšetřil, možno-li plavbu do jižní Ameriky a zvláště Brasilie s prospěchem více rozčleniti. Tím právě mi bylo umožněno poohlédnouti se v místech přístavních a na ostrovech, které na jiné linii paroplavební bych nebyl spatřil.

V Brémách pobyl jsem několik dní a přes četné práce přípravné, korrespondence a pod. zbylo mi dosti času poohlédnouti se důkladně v staroslavném obchodnickém bohatém a také svobodném městě, jehož četné, často popisované památnosti ostatně leží v poměrně malém okruhu pěkně pohromadě, tak že obchůzka jich nevyžaduje přílišné oběti časové. Nad to vede elektrická dráha, od nádraží přicházejíc, kolem nich, čímž umožněno laciné objížďky městem, nebo lépe hlavními třídami Starého města Brémského, použiti zároveň ku první obhlídce po památnostech jeho. Nové části města jich pohřešují téměř úplně, ale stojí samy o sobě za podívanou už proto, že jasně dokazují náramný rozkvět Brém v posledních desítiletích. Snad z hrdosti nad tím lze odvoditi sebevědomé, ba až příkré a naduté vystupování plnokrevných Brémáků, kteří ostatně mají právo zakládati si také na tom, že jsou občané samostatného státu (25.556 hektarů velikého se 180.000 obyvateli), který sice nijak se neuzavírá výhodám, jež veliké sjednocené Německo mu poskytuje, ale při tom zároveň jest si vědom, že zájmů jeho zvláštních nelze chrániti lépe než rozumnou samosprávou. V této poslední příčině zdá se, že v Brémách vládne zdravý duch a také to, co v obou velikých sadech městských se projevuje, svědčí o občanských cnostech Brémanů jinde ne zrovna hojných: uznalosti a obětivosti. V rozsáhlých sadech „na valech“,

které ve velikém oblouku staré město obdávají a od východuěji se rozkládajících předměstí je dělí, stojí na vyvýšeném místě s hezkým rozhledem, totiž na jedné z někdejších bašt, pomník onoho uměleckého zahradníka (Altmanna), který při zrušení bývalých opevnění města a přetvořování jich v park na počátku nynějšího století moudrým využitkováním zbytků valů a příkopů docílil rozmanitosti terrénu, na níž zvláštní půvab jednotlivých partií sadů hlavně se zakládá. Dnes jest park „na valech" hlavní promenádou Brémanů a vděčnost svou, že jim ji udělal tak pěknou a příjemnou, osvědčili Altmannovi pomníkem. A pro druhou uznání hodnou vlastnost Brémanů: obětivost k obecnému dobru poskytují jakýsi stálý doklad „měšťanské sady" (Bürgerpark), rozkládající se na severovýchodním obvodu města na prostoře 544 jiter veliké, která až do let šedesátých byla dílem pastvinou, dílem mokřinou. Obětavostí občanů byla v park přetvořena a obětavostí jejich se podnes udržuje a zdokonaluje. Roční náklad na sady ty obnáší 65.000 marek, z čeho dobré dvě třetiny kryjí se z dobrovolných příspěvků občanů, kteří od r. 1865 až podnes k účelu tomu složili už více než 3,000.000 marek. Ač jsem park viděl pouze v zimním hávu — byť výminečně krásných — dnů lednových, musím dosvědčiti, že Brémané mají právo býti naň hrdi.

Ale skoro bych byl Brémy opustil, nespatřiv hlavní pýchy a ne-li nejčelnější, jistě nejpopulárnější památnosti jejich: staroslavného sklepu pod radnicí (Rathskeller) s tolikrát opěvovanými a velebenými, víno tajícími prostorami jeho, kdyby posledního večera před odjezdem parníku vlídné pozvání rodáka širší veřejnosti české známého a dávno v Brémách usedlého, nebylo mne tohoto těžkého opomenutí uvarovalo. Příjemně se nám hovělo v jednom z útulných příklonků, které podél stěny hlavní síně sklepa se táhnou a perlící víno kvality opravdu chvály hodné dosti brzy zažehnalo trud ze srdce, chmury z mysli a rozvázalo nám jazyky. Když pak ustanovený k tomu číšník suchým tónem řemeslného vykladače vyzval hosti k obchůzce všemi prostorami sklepa, připojil jsem se také já k společnosti nejspíš samých cizinců, která se průvodu jeho svěřila. Prošel jsem sklep Bacchusův, síň senatorskou, apoštolskou, „Růži" a síň s pozoruhodnou akustikou (Echosaal), obdivoval se velikým sudům, zaklepal si na leckterý starý kus, vzdal v duchu hold malíři a poetovi Fittgerovi, jehož skvostné malby jsou rozhodně největší památností sklepa, ale nebyl jsem jat ani slabým nádechem nálady, ve které se tu patrně stále ocíťoval pěvec „Fantasií z Brémského sklepa" Vilém Hauff. Ostatně i kdyby se nálada podobná o mne byla pokoušela, povedený průvodce svými výklady, v nichž pathetický důraz kladl vždy právě na věci, ba i na slova zcela vedlejší, byl by ji zapudil. Nesmyslný suchopar ten stal se snesitelným poněkud jen doplňovacími poznámkami starého pána, patrně věci znalého, který zvláště ve sklepě apoštolském mnoho zajímavého nám pověděl. Sklep ten má své jméno odtud, že v něm uloženo jest dvanáct sudů pojmenovaných dle apoštolův od Petra až do Jidáše. Sudy ty chovají nyní víno Hochheimské a Rüdesheimské z let 1726 a 1727, před několika desítiletími byla v nich však vína mnohem starší, jichžto vonný dech pohnul Heineho, jak sám praví, ku „pobožným slzám". Dnes nachází se nejstarší víno sklepa Brémského v síni vedle sklepa

apoštolského, zvané „Růže". Jest to Rüdesheimské z r. 1653, tedy skoro půltřetího sta let staré, o němž jakýsi počtář vypočítal, že čítají-li se úroky z úroků původní ceny, jakož i ztráty na míře, celý sud už r. 1890 měl cenu 41.713,691.930 marek a že by jediná kapka toho vína vlastně měla státi 3620 marek čili asi 2000 zlatých! Láhev by dle toho stála 15 millionů zlatých, ale slavná rada Brémská jest lacinější a dává prodávati láhev za 10 marek, kdežto Rüdesheimské z r. 1748 stojí dvakrát tolik. Starý pán zmíněný dal na srozuměnou, že víno v „Růži" tak často se dolévá mladým vínem, že v něm obsah onoho starého vína z r. 1653 jest snad už jen homeopatická dávka desíti markami až dost zaplacená. Soudím, že tu trochu přeháněl a podobně se snad pravdy také přesně nedržel, když vypravoval, že nynější císař německý Vilém II., když v Brémách pobyl, pil významným způsobem jen z Jidáše, že zachmuřen a vážně jako při nejtěžším vládním aktu do sklepa vstoupil, ale v nejrůžovější náladě jej opustil a pánům senátorům žertovně pohrozil, aby mu všechno nevypili, že brzy zase přijde. — —

To vyslechnuv, vrátil jsem se do našeho výklenku k svému poháru a obhlédnul se poněkud po společnosti. Veselí na všech stranách stoupalo a hluk se množil; zvláště společnost většinou mladých lidí, jichžto zevnějšek už prozrazoval obchodníky, u stolu šikmo proti nám počínala si velmi hlučně. Někteří z nich drželi se dle všeho do slova průpovědi nade dveřmi v pokoji senatorském:

Jahrhunderte hat hier gezecht
  in deutschem Weine Geschlecht auf Geschlecht,
Drum ehr' auch du den geweihten Ort
  und wie die Väter zeche fort.

Každou chvíli pronášeli přípitky i nebylo těžko vystihnouti, že slaví loučení. Komu platilo, ukázalo se, když mladík, který dotud pronikavým hlasem nejvíce lomozil, najednou začal plakati. Byl silně zmožen a musil býti konečně dopraven domů. Stopuje tento pro své podivné obtíže komický děj, netušil jsem arci, že tu mám před sebou spolucestujícího, se kterým skoro čtyři neděle pobudu na moři a že ho v podobném stavu ještě častokrát uvidím.

Naše malá společnost ostatně také si zrovna nezasloužila čestného členství ve spolku střídmosti. Podle průpovídky Fitgerovy:

Ein Dichten ist auch das Wein-Geniessen,
Nur dass die Verse nach Innen fliessen —

bylo tu básněno vydatně a v potěšitelné gradaci od dobrého k lepšímu, tak že, když po půlnoci staroslavný sklep jsme opustili, tuším každý z nás měl trochu potřebí, věnovati svým nohám zvláštní pozornost aspoň v první chvíli. Neboť ne nadarmo věstí nápis ve sklepě:

Vernimm, oh Mensch! der Saft der Reben,
Hier unten giebt er Kraft und Leben,
Schwach aber dann wird droben Dir,
Darum, so lang Du darfst, bleib' hier! —

Druhého dne ráno zavčas byl jsem na nádraží, kde úředník Lloydu pečlivě obstaral cestujícím, čeho bylo potřebí, a jednotlivé osoby spolu seznámil. Ale teprve na malém parníku, který nás z přístavu Brémského dopravil ven do širého ústí Vesery, kde „Hohenstaufen“, jenž k vyplutí použiti musil přílivu, o několik hodin dříve nastalého, nás očekával, a ještě lépe při vstupu na palubu velikého parníku bylo lze přehlédnouti nevelikou řadu cestujících první třídy. Jednotlivě defilovali jsme před důstojníky s kapitánem v čele a s lékařem lodním v pozadí a zvláště na posledňějším bylo znáti, kterak nás v duchu taxuje, jakými asi na daleké cestě mu budeme společníky.

Přišel jsem na palubu s tolika zavazadly, že vždy několikrát jsem je musil přepočítávat, mám-li všechny pohromadě. Možná, že to vrchnímu stewartovi imponovalo tou měrou, že mi vykázal při tabuli místo hned po boku kapitána, kdežto starší a vážnější osobnosti obdržely místa doleji. Mým bezprostředním sousedem po levici byl jakýsi baron, který šel na několik neděl na Madeiru, jak kdosi zlomyslně jednou poznamenal, nejspíš vyhledat si mezi bohatými souchotinářkami tam trávícími nevěstu a to při stejném jmění tím lepší, čím nemocnější. V zlomyslnosti bylo vůbec mnoho tropeno, díky přítomnosti plnokrevného Berlíňáka, botanika, u něhož mefistofelské rysy ve tváři už daly poznávati, jaká jest jeho nejsilnější vlastnost. Jeho zlomyslnosti byly ovšem stejnou měrou spláceny a tak byl tón společenského obcování některý den v skutku přesycen zlomyslným škádlením, které časem i meze dovolenosti překročilo. Ať ostatně baron na Madeiře sledoval účely jaké chtěl, na „Hohenstaufenu“ osvědčil se jako klidný muž uhlazených mravů a velmi příjemný společník.

Mým třetím sousedem byl onen mladý obchodník z Brémského sklepa mi už známý. Hned prvního dne s neobyčejnou upřímností zasvětil mne do všech poměrův a plánů svých: že jest synem tří matek, totiž jedné pravé a dvou macech, které všechny tři jsou sestry, jež otec jeho po řadě dle stáří za manželky pojal. Nejmladší ze sester, nynější jeho matka, jest také básnířka, ovšem jen pro domácí potřeby a nejnovější její opus bylo veršované napomenutí syna do Brasilie se vypravivšího s jakýmsi nepřiznaným refrainem, že nemírné pití jest věc škodlivá a stojí mnoho peněz. Mladý Bréman, když mi je předčítal, byl pohnut až k slzám, ale budoucnost ukázala, že jeho tklivý obdiv básnického projevu macešina týkal se pouze veršované formy; obsahu dbal tak málo, že konal vlastně po celou cestu opak toho, co mu bylo razeno. Byl specialista v doutníkách a šel nastoupiti místo na nějaké plantáži tabákové poblíž Bahije.

Mým protějškem při tabuli byl zmíněný berlínský doktor botanik se svou paní a mladý muž statečné postavy, bývalý poručík rakouský, který se už v přístavu Brémském ke mně hlásil a kterého jsem nějakou dobu měl za bývalého svého žáka, než jsme se dorozuměli, že tomu sice tak není, ale že jest synem z vážené rodiny vlastenecké z Čáslavska, jejíž jednotlivé členy znám osobně od svého mládí. Tak se lidé a zvláště Češi shledají všude!

Uvedené osoby s kapitánem a lékařem a s jedním nebo druhým z ostatních důstojníků lodních tvořily společnost, do jejíhož kroužku,

který se stal tím užší a tužší, čím déle cesta trvala, ostatní málo četní pasažéři jen mimochodem se připojovali.

Pokud jsme byli na Veseře, plavba byla tak klidna, že v duchu jsem si myslil, že spíše na takové lodi možno se státi nervosním z hukotu a tlukotu stroje, nežli z houpání dostati námořskou nemoc; ale když za několik hodin jsme vypluli ven do širého moře a „Hohenstaufen“ ve větším vlnobití veseleji se počal houpati, dostavily se první symptomy choroby, kterou snad každý, kdo na moře se odvažuje, musí přestáti. Seděli jsme při druhé snídani za tabulí a nucenost hovoru už byla známkou, že většině pasažérů není valně. Moje protějšky měnily barvu, bledly a bledly, začaly stydlivě pokašlávati a polykati, u mých sousedů také nebylo jinak a mně osobně bylo, jakoby při každém pohybu lodi židle se mnou se propadávala do neznámých hlubin, tak že se o mne pokoušela závrať. Konečně všechno přemáhání bylo marno a s jistou urychleností jeden po druhém se vytratil — obětovati Neptunovi. Jen poručník, jak se zdá, odolal chorobě, — jak tvrdil, proto, že Bacchus a Gambrinus, kterým věnoval své celé bytí, ho uvarovali zlovůle Neptunovy; avšak lékař lodní později prozradil, že docela se jim to nepodařilo, nýbrž že i poručík měl slabé chvíle, ale že záchvaty vždy mužně přemáhal a pil dále.

V pití byl můj statečný poručík rekem velikým, ba největším na palubě a to něco znamená ve společnosti botanika, brémského doutníkáře a prvního důstojníka, kteří hůře než „staří Němci“ pili vždy ještě dvě a vlastně nikdy neměli dost. —

Plavba na „Hohenstaufenu“ byla proto tak příjemnou, že každý druhý třetí den někde jsme přistáli, aspoň v první polovině cesty. Už třetího dne po vyplutí z Brém byli jsme v Antverpách, kde skoro tři dny zůstali jsme vězeti, protože tu „Hohenstaufen“ spousty zboží pro brasilské přístavy přijímal.

Antverpy, které dnes čítají kolem 300.000 obyvatelů, nerepresentují se poprvé právě příznivě, zvláště ne v lednu, kdy mírný dešť nebo sníh těsné ulice v krátce naplňuje blátem až po kotníky. Ale poohlédneme-li se lépe a obejdeme-li hlavní památnosti města, vůbec poznáme-li je zevrubněji, musíme přiznati, že zajisté náleží k nejpozoruhodnějším a nejkrásnějším městům Evropy. Do jisté míry i dnes platí poněkud bombastická chvála, ve které Carolus Scribanus r. 1610 už si liboval:

Belgium orbis paradisus
Paradisique hujus deliciae
Antverpia.

Belgium orbis coelum,
Coelique hujus sol
Antverpia.

Na zevrubnější prohlédnutí Antverp snad ani týden by nestačil, co však ve třech dnech možno viděti, obešel a prohlédnul jsem si ponejvíc v průvodu botanika a jeho paní, někdy též doutníkáře a poručíka, kteří však, kde se to poněkud slušně dalo činiti, vypravili se nejraději o vlastní ujmě kamsi do starých čtvrtí městských, aby poznali, jak tvrdili, flámský

život lidový u pramene. Také botanik měl někdy podobné choutky, ale přísné pohledy jeho štíhlé lepší polovice, kterými ho významně buď zpod, buď nad zlatým skřipcem měřila, připoutaly ho vždy v čas opět k naší méně zábavné společnosti. Za to nás zaváděl, jak jen bylo trochu možno, do všelijakých pivnic. —

K největším pozoruhodnostem Antverp náleží na prvním místě přístav. Parníky hlavních společností paroplavebních, a tedy také náš „Hohenstaufen", zakotvují se u nábřeží a mohou tak těsně k němu přiraziti, že téměř bez můstku možno na břeh přejíti. Toto nábřeží táhne se na východním břehu Šeldy na $3^1/_2$ kilometru daleko, což umožňuje, že 50 největších parníků najednou může u něho přistáti a náklad složiti nebo přijímati. Velkolepé nábřeží to se všemi skladišti a ostatním příslušenstvím bylo založeno koncem let sedemdesátých a provedeno nákladem více než 100 mill. franků. Veliká část malebného starého města padla mu za oběť, neboť 730 domů musilo býti zbořeno, aby úprava břehu účelně mohla býti uskutečněna. K nábřeží šeldskému připojují se k jihu tři mezi sebou spojené bassiny, přístaviště to pro lodi, jež přicházejí z vnitra země po řekách. Jeden z bassinů těch slouží výlučně obchodu s uhlím, druhý jest pro lodi se všelikým jiným zbožím, mimo cihly a jiná staviva, kterým třetí bassin jest vyhrazen. Na severní straně připojuje se ku nábřeží podél Šeldy dvanáct bassinů větších, které slouží hlavně obchodním lodím za přístaviště a jiným rozličným účelům pomořské plavby. Dva z bassinů těch zřízeny byly svého času Napoleonem I. pro válečné loďstvo jeho, kdežto ostatní po většině zřídilo v posledních 30 letech město samo nebo veliké společnosti obchodní. Všechna tato velkolepá zařízení přístavní, která aspoň v Evropě nemají sobě rovných, rozkládají se po pravém břehu řeky, kdežto protější levý břeh Šeldy dosud jest většinou pustá pláň. Kdyby též levý břeh, podobně jako při velikých řekách anglických, pro pohodlí plavby byl vytěžen, vzešel by z toho pro zem a město veliký prospěch, nehledě k ostatním výhodám, které už pohnuly Napoleona I., založiti tam město nové, které by předčilo Antverpy. Leč úmysl jeho nebyl uskutečněn a co v posledních desítiletích za týmž účelem podniknuto, dosud také nevedlo k cíli. Snad se podaří nedávno založené společnosti, která beze vší podpory města, provincie nebo státu pouhou operací immobiliární chce umožniti zúročení kapitálův, jí k vytěžení pozemků na levém břehu Šeldy svěřených, oživiti tento břeh a učiniti jej k rozvoji plavby užitečným.

U samého nábřeží šeldského zvedá se poslední zbytek někdejšího hradu antverpského, který před dávnými časy stával těsně u hlavního vchodu do hradu a s' Heeren Steen, t. j. byt panstva, byl zván. Steen už ve 13. století sloužil za vězení a stal se za náboženských nepokojů 16. století smutně a hrůzně pověstným, protože tisícové pro víru svou tam byli trýzněni a popraveni. Také ještě za francouzské invase koncem minulého století byl vězením, nyní však po nákladných opravách slouží za museum starožitnické, kterému hodinku věnovati stojí za to.

Odtud odebéřeme se na „zelený trh" (Place verte), který tvoří nejlépe situované východisko ku prohlídce města. Celou severní stranu tohoto náměstí ovládá chrám Naší Milé Paní (Notre-Dame), pravý

skvost co do architektonické ceny a vnitřního bohatství, kterému není rovna ve vší ostatní Belgii a Nizozemí. Počátky chrámu toho, který nyní jest kathedrálou, sahájí až do 12. století i prodělal a přečkal mnoho těžkých pohrom, nežli na samém počátku nynějšího století katolickému kultu byl odevzdán, odkud jeho nový rozvoj počíná. Jest stavěn v podobě kříže, se sedmi loďmi, jež naplněny jsou poklady uměleckými ohromné ceny. Zvláště obě lodi příčné tají světoznámé obrazy Rubensovy: Povýšení kříže a Snětí s kříže a jižní, k Zelenému náměstí čelící příčná loď nad to mistrovské dílo Murillovo: Sv. František z Assissi, které o sobě i bez ostatní přecenné výzdoby chrámové stačily by zajistiti kathedrále přední návštěvu cizinců. V architektonickém ohledu hlavní pozornost poutá znamenitá věž, 122 metrů vysoká, kterou Napoleon I. pro skvostnou prolomenou práci na ní přirovnával k mechelnským krajkám, a to tím více, protože z ostatku skoro celý chrám obdán jest neúhlednými stavbami, které architektonické krásy jeho zakrývají. Podle prvotního plánu kathedrála měla míti 5, věží, avšak ani druhá nebyla dostavěna, což celkový dojem velkolepé stavby poněkud ruší. V obou věžích umístěna jest hra zvonová, sestavená z 40 různozvukých zvonů, která každou chvíli, tuším každou čtvrt hodiny, a v pátek v poledne dokonce celou hodinu bez přestávky, hraje — melodie z operet a písničky z ulice.

Uprostřed Place verte stojí pomník Rubensův. Více než 4 metry vysoká kovová socha knížete malířů stojí na 6 m. vysokém podstavci a činí z blízka vážný dojem na pozorovatele, od chodníků náměstí však jen stíží ji lze mezi korunami stromů, jež Place verte vroubí, vyslíditi. Jest známo, že Antverpští měli s postavením tohoto pomníku velikou potíž. Mělť býti odhalen 15. srpna roku 1840 v dvoustý den úmrtí Rubensova; protože však litá socha do té doby nemohla býti dohotovena, odhodlali se, odhaliti ve slavnostní den prozatímně sochu sádrovou. Ale ta byla při transportu rozbita a jen obětavostí sochaře Geefse bylo umožněno, odhaliti v ustanovený den druhý model sádrový. Po několika měsících byla bronzová socha správně dodána, s postavením jejím však nijak nespěcháno, což pohnulo nějakého cholerika pobídnouti rozhodující kruhy tím, že sádrovou sochu jednoduše rozbil. Dvě léta stál pak podstavec bez sochy a když ta konečně naň byla postavena, povolil pod tíhou její podklad, socha se zřítila a rozpukala na kusy. Po všech těchto svízelích konečně 9. srpna 1843 mohl býti pomník definitivně postaven a zasvěcen. Našemu botanikovi se pomník nemnoho líbil i tvrdil, že zajisté socha tím několikerým přeléváním utrpěla, jako trpí pivo přeléváním. Nenapravitelný třeba i pomocí logického kotrmelce zaváděl právě všechno do kolejí, které vedly k pivnici Artoisské, nebo Mnichovské, nebo jiné, kterých na Zeleném náměstí jest celá řada. Jeho lepší polovice sice také vždy ráda ochutnala jednu nebo dvě holby, ale přece starala se, by pan manžel nezůstal tuze dlouho lpěti.

Tak i tentokrát dostali jsme se poměrně brzy k radnici, skvostné budově z druhé polovice 16. století, provedené v čistě renéssančním slohu, s imposantním vnitřním zařízením a dále k chrámu sv. Pavla, který na většinu navštěvovatelů činí dojem mocnější než sama kathedrala. Příčina toho leží v kalvarii, zbudované na nádvoří chrámovém podivně

umělým způsobem z tufu a strusek. Celek vypadá jako do skály vytesán a činí truchlivý, teskný dojem. Bohatá výzdoba sochami od předních mistrů dodává celku velikou cenu uměleckou a povyšuje jej značně nad pouhou podivnost, za kterou jej pokládati méně povedené skupiny, představující očistec a peklo, mohly by sváděti. Chrám sám pochází z první polovice 16. století. Jest tříloďový a obsahuje veliký počet cenných obrazů, mezi nimi zvláště Rubensovo: Bičování Krista Pána. Překrásné varhany jsou světoznámé.

V kostelích belgických není lavic, nýbrž jen jednoduché dřevěné židlice, které uloženy jsou někde v zákoutí a jen dle potřeby se rozestavují. Protože každý snaží se seděti co nejpohodlněji a podle toho židlicí hýbe a děti se neostýchají prováděti na svých židličkách všelijaký tělocvik, zařízení to zrovna nepřispívá ku zvýšení pobožného klidu v kostele, o nepořádném vzhledu jeho ani nemluvě. Také to jest zvláštní, že v neděli a ve svátek při lepší hudbě chrámové vybírá se jakési vstupné, na př. v kathedrále 5 centimů za sedadlo.

Jiných kostelů, kterých v Antverpách jest 20 katolických a 7 jinověrských, jsme nenavštívili, ale cestou k městské knihovně a burse minuli jsme chrám sv. Karla Boromejského, jehož façada jest v pravém slova smyslu přecpána výklenky, okny a všelijakými výzdobami. Jen věž jest opravdu krásna a čítá se právem k nejlepším stavbám toho druhu renéssance 17. století.

V renéssančním slohu zbudována jest také městská knihovna, kde přechovávají mnoho vzácných rukopisů, a bursa, již navštíviti v městě, kde obchod hraje tak velkolepou úlohu, jako v Antverpách, nesmí býti opomenuto. Nádherná dvorana se svými arkadami a galeriemi v celku i v jednotlivostech navštěvovateli se zamlouvá. Když jsme ještě byli navštívili museum „Plantin-Moretus", které pro knihtiskaře zajisté má velikou zajímavost, vrátili jsme se na „Hohenstaufen" a jakkoli jsme byli všichni značně unaveni, nedali si poručík s botanikem a doutníkářem pokoje a aranžovali na oslavu dosavadní šťastné plavby — trvala ne celé tři dny! — obligátní pitku, kde pivem počali a přes výšiny šampaňského se přešinuli až ku kmínce.

To mělo za následek, že druhého dne nebylo lze valně zavčas vypraviti se do města a když k tomu konečně došlo, že poručík s doutníkářem záhy od nás odpadli a botanik obratně nás zavedl zase do Artoiské pivnice, aby si nějakou sklenicí zahnal především bolení hlavy. Pak navštívili jsme zoologickou zahradu, která aspoň v odborných kruzích má pověsť světovou. Zahrada, která r. 1843 byla založena, jest dnes asi 10 hektarů veliká a vyniká lahodnou úpravou, která i bez zřetele poučného činí z ní velice příjemnou promenádu. Vzácná úplnost kolekcí, výborný vzhled zvířat a obratné uspořádání celku jsou přednosti zoologické zahrady antverpské, jejíž roční náklad obnáší asi půldruhého millionu franků. Mne zvláště zajímali, mimo skokany a žirafy, velicí ssavci afričtí: nosorožci a hrochové, zastoupení vzácnými exempláry a pak veliká kolekce štíhlých antilop, jakou v podobné úplnosti sotva kde jinde lze nalézti. Několik hodin, které v zahradě jsme pobyli, stačilo sotva ku povrchnímu prohlédnutí, z čeho vzešel svár mezi manžely berlínskými: ona chtěla

déle pobyti v zahradě, on ukvapeně se vzdáliti (restaurace nebyla otevřena!) Jak se srovnali, nevím; protože jsem pokládal za slušnější zůstaviti rozvaděné sobě samým, šel jsem sám na démantovou bursu.

Nevím, jestli kde jinde podobné zařízení existuje; ale v Antverpách, kde soustřeďuje se toho času broušení a obchod s démanty, se kterým snad ani Amsterdámský konkurovati nemůže, založili interesenti zvláštní „klub démantový" a odbývají denně bursy v lokále s krásnou zahradou, poblíž parku, kde po celý den vládne nejčilejší život. Klub čítá asi 500 členů, až na ojedinělé výminky, samé židy.

Démantová industrie antverpská jest několik set let stará, ale k značnějšímu rozkvětu dospěla teprve v létech 30tých našeho století přičiněním bratří Bovie, hlavně však po objevení polí démantových na Kapu (1863). V létech 1873—76 dostoupil rozvoj průmyslu démantového zimničné výše, tak že obratný brusič až 3000 franků týdně mohl vydělati. Ale už počátkem let 80tých nastala krise, protože držitelé polí démantových omezili značně zásilky hrubých kamenů, které následkem toho získaly ohromně na ceně. Obratným jednáním antverpských brusičů krise však byla přemožena a dnes jest celá industrie opět pevně založena. Asi 50 firem zaměstnává 2—3000 dělníků, kteří mezi sebou tvoří dobře zorganisovaný spolek, jehož zájmy hájí zvláštní měsíčník, zvaný „Diamant". Antverpy docílily toho, že Paříž, kde dříve výlučně broušené démanty bývaly kupovány, svého monopolu pozbyla a že hlavní obchod k nim se obrátil. Hlavní příčina spočívá zajisté v tom, že žádné jiné středisko industrie démantové, ani Amsterdam, tím méně Hanava, nemůže se nyní rovnati co do uměleckosti i krásy práce brusířské Antverpám.

Toho dne večer toulali jsme se trochu ulicemi. Pestrý čilý život při poměrně arci velmi vlídné, ale přece sychravé pohodě lednové, nás překvapil. Ze všech oken zněla hudba více hřmotná než pěkná a na stínech přes záclony kmitajících bylo viděti, že se pilně tančí. V každé ulici potkali jsme průvody, tu jen mládenců, tu jen děvčat, nejčastěji však pohromadě, kterak v řadách přes celou šíři ulice vedli se pod paží a s průvodem tahací harmoniky nebo nějakých foukacích nástrojů popěvovali tak neúnavně, hlasitě a bezohledně jak jen možno. Kde z průvodu se ozýval nadbytek lihovin, tam to ovšem už nebyl zpěv, nýbrž řev, před kterým jsme se dali na útěk do širších a klidnějších ulic elegantnějších částí města. Botanik, který při takových útěcích nejraději zůstal poslední, později v užším kroužku prozradil, že doufal, že se při takové příležitosti „ztratí", načež se bude moci oddati nenuceně „lidovým studiím"; ale lepší jeho polovice raději si dala hulákati do uší, než by ho byla pustila z očí, což nebyla práce zrovna snadná při její krátkozrakosti. Světlou chvíli v této námaze způsobil jí opravdu libý, výborně harmonisovaný zpěv čety chlapců asi desítiletých, kteří po příkladu starších ulicemi táhli a čerstvými hlasy aspoň pěkně zpívali.

Třetí den, nebo vlastně dopoledne třetího dne věnovali jsme Novému Museu a zvláště velikolepé obrazárně v něm umístěné, kde asi ve 20 sálech nakupeno jest tolik vynikajících děl nesmrtelných umělců jako málokde jinde. Vylíčiti mocný dojem těchto perel malířského umění zůstaviti musím péru povolanějšímu; ostatně náleží největší počet vysta-

vených zde obrazů slavných mistrů: Rubense, Van Dycka, Corn. De Vos-a, Teniera, Rembrandta, Quentin Matsyse a jiných k obrazům tisícerými kopiemi, kresbami a fotografiemi v nejširších kruzích rozhlášeným a známým.

Odpoledne při vysoké vodě opustili jsme Antverpy. Poručík, doutníkář i lékař, kterých celé dva dny jsme nespatřili, dostavili se v čas na palubu v náladě, řekl bych, mezi smíchem a pláčem, a rovněž slétli se v čas rozptýlení stewartové. Pohoda nebyla valně příjemna, ale všichni stáli jsme na palubě, abychom dali s Bohem krásnému starožitnému městu, které každého potěšilo svou měrou. Když mizelo v dáli, povzdychl si jeden ze stewartů z hluboka: „Ó Antverpy, kdo milovati neumí, v Antverpách se naučí.“ — Kde as ten chudák své srdce nechal?

Přišlo psaní.

Napsal Karel V. Rais.

oštovní poslíček Turýnek, malý, útlý, v bocích rozkroucený, vykračoval si Oujezdem jako švihák. Čepici s ‚růžičkou‘ měl skoro na uchu, pod nosem kartáček z popelavých pichláků, na levém boku houpala se mu veliká černá brašna. Docházeje k půlstatku Václava Jiřičky odbočil se silnice a sekaje nožkama, kroutil se k otevřené bráně. Na dvoře hospodář Jiřička vystrčil právě vůz ze stodoly, a starý tatík jeho vyváděl červenohnědého, lesklého koně, jenž po hrbolaté záspi dupal těžce a líně. Starý Jiřička vyhaslou kořenku drže v zubech, šel také jako by dřímal.

„Pozdrav Pánbůh — Pánbůh dobrý odpoledne!“ ve bráně ostrým pronikavým hlasem volal Turýnek a odplesknuv víko brašny, probíral se v dopisech.

„Dej to Pánbůh — co nám nesete — přišlo psaní?“ odpovídal hospodář blíže se poslíčkovi.

„Psaní — psaní — psaníčko!“ bzučel si Turýnek a vyloviv hledaný dopis podával jej hospodáři.

Ten přijav dopis, zamračen podíval se na adressu, víčka se mu nad šedýma mdlýma očima zachvěla a všechen pohled zkysal. „Z Prahy — kterého čerta zas,“ bručel hledaje v kapse dva krejcary.

Turýnek zamrkal, jiskry šlehly mu z očí, ale nepromluvil.

Starý Jiřička veda koně k voji, pozdravoval: „Vítám vás — psaníčko, psaníčko?“ Kořenku při tom cloumal v koutku úst.

Jiřičkové otec a syn byli spíše jako bratři; starý byl sice shrbenější, šedivější, ale v tvářích zardělý a v těle sukovatý — mladý měl tváře popelovaté, hubený byl, na prvý pohled uhoněný, sedřený.

Podav poslíčkovi obvyklou mzdu, již si ho nevšiml; Turýnek sekl rukou ke štítku čepice, zvolal: „Opatruj Pánbůh!“ a již se zas kroutil z brány. Hospodář postrčiv si rozlámaný, hnědý, ohnutý slamák do týla, roztrhl obálku a vyndav dopis dal se do čtení. Starý připřáhl koně a cáral se pro hrábě i kosu. Když se vracel, syn hospodář skládaje psaní, hlasitě se zachechtl: „I bodejť by ne, zdrávi psali!“ ale pohled zůstal mu při tom stejně mdlý, ztrnulý.

„Kdo pak píše, kdo?“ nutě úsměv ptal se tatík.

„I Lojza si zas vzpomněl,“ odpovídal mladý a podával dopis otci.

„Co pak píše, co?“ bera dopis dychtivě ptal se tatík.

Mladý jen mávl rukou; rukávem odřeného kabátu otřel si skráně i čelo, vzal opratě, vyšvihl se na vůz a již vyjížděl.

„Nezapomeňte, že máte večer jít k žitu!“ již ve bráně zvolal ještě na otce.

Slunce, chvějíc se nad západem, plnou září polilo povoz jedoucí do návsi. Hejno hus s hlasitým kejháním rozptýlilo se před dupajícím koněm...

Starý Jiřička dopis drže v levici doloudal se k bráně, zavřel ji, a zapaluje si kořenku loudal se zpátky do dvora. Usednuv na kládu, rychle zabafal, podíval se na čistou bledou oblohu a skloniv zas oči ke psaní počal čísti:

„Drahý bratře a nejmilejší otče! Nastokrát Vás pozdravuju a líbám a doufám, že Vás těmito párma řádky při dobrém a stálém zdraví vynatrefím; co se nás týká, my jsme chvála Bohu zdrávi. Musím Vám oznámit, že už teda mám po svatbě s Fanynkou. Byla jen tichá, nehlučná; šli jsme my dva, potom švagrová s ním a Johann Kousal od nás z Oujezda, co dělá v Holešovicích ve fabrice, aby byli svědci. Doma jsme také velkou slávu nedělali, jen tak to nejnutnější; ale tuze mne mrzelo, že jste žádný nepřijel.“

Jiřička přidržev dopis tam, kam dočetl, palcem, zabručel: „Inu odejť, bodejť, kdybych já mohl jezdit!“ a rozdmychav uhasínající dýmku, ·tl zas: „Bylo nám smutno, že nás nikdo z naší strany k oltáři nedo- ɔvodil. Fanynka je už bez rodičů, a můj otec nepřijel, a tak se mi lo, že jsme na tom světě jako opuštěni. Fanynka to oplakala; ona lobrá ženská, přičinlivá, od rána do noci by běhala po práci a já ám za mnoho co děkovat. Když jsem lonského roku marodil, ona s mi kolik neděl pomáhala. Povídala, že jste snad proto nepřijeli, že a jen chudá, služebná holka. To je pravda, ale musím říci, že umí jed jako každá paní a ustrojit se taky dovede. To byste nemuseli mít nou starost. A chovala by se k Vám jistě jako naše.

" bych se, milý otče a drahý bratře, rád udělal svým pánem, ale t že ševcovina není velké řemeslo, peněz je přeci do začátku potřeb ıdně. Fanynka si hezkých pár zlatek ušetřila a taky já mám nějaký ·ı, ale když člověk v Praze chce začít, musí začít pořádně, a k tom to, co máme, trošku málo. I prosím vás, drahý otče a milý bratře, a ɜ mi ty peníze, které mi chcete dát, nynčko poslali. Já vím dobře, že n jen z chudoby a že na nás na žádného mnoho nepřipadlo, ale bratr 1 a sestra Anna mi kolikrát povídali, že po mamince dostali každý stovk jednu že jim ještě tatínek přidal. To by mi teď náramně

pomohlo. Myslím si, drahý otče, že se na mne proto zlobit nebudete, vždyť jsem já byl od maminčiny smrti skoro pořád ve světě a mnoho starostí jsem Vám teda nedal. Taky si myslím, že jste mne, tatínku, měl rád jako ty druhé. Také Ty jsi mi, drahý bratře, zvlášť slibovával, snad se na to ještě budeš pamatovat. Já vím, že jsi taky bohatství z domova nedostal, že Tě jen přičinění a štěstí přivedlo na tahle místa, ale přeci jen jsi dostal nejvíc. Naše chalupa byla sic prodlužená, ale přeci na ní bylo víc, než co na nás ostatní připadlo. A Vy všickni byli jste za nebožky maminky déle doma nežli já nejmladší. Říkal jsi mi: Mlč, Lojzíku, mlč, až se oženíš a uděláš se samostatným, já Ti taky trochu pomůžu, protože jsi byl nejmladší a skoro pořád mezi cizími lidmi! Jestli jsi teda na to nezapomněl, tuze bych Tě prosil. Dost jsem zkusil, to Vy žádný ani nevíte, ale dá Pánbůh, že se teď už nějak vyživíme, a když se přičiním, snad nám nebude zle. Dá-li nám Pánbůh zdraví, na jaře bychom se k Vám podívali, abyste poznali Fanynku a ona Vás. Taky bych Vás všecky zas rád jednou viděl a do rodiště se podíval. Kdybyste se někdo k nám vydali, velkou radost byste nám udělali. Zůstávám na Senovážném náměstí číslo 390 a máme kuchyňku a pokoj; do toho si chceme vzít nějakého pána, aby se ta činže líp unesla. Taky máme naději, že v tom domě dostaneme domovnictví, to by arci byla trefa. Tak se na mne nezlobte, že píšu o ty peníze; nepsal bych to všecko, ale na poslední psaní jsem nedostal odpověď.

Pánbůh Vám dej zdraví všem, Vám drahý otče, Tobě milý bratře, švaříčkové i všem dětem. Ani teď nevím, kolik už máte, drahý bratře, dětí. Ještě jednou Vás všecky nastokrát pozdravujeme a líbáme a zůstávám Váš až do tmavého hrobu věrný syn a bratr Alojs. Pěkné pozdravení na všecky známé a přátele."

Starý Jiřička došed ke konci, ještě chvilku hleděl na řádky, potom dopis zvolna složil, strčil jej do vesty, opocené ruce otřel si o rozedřené štruksky a připaloval vyhaslou kořenku. Přiklapnuv víčko, prudce zadýmal, odplivl a povídal si nahlas: „Sakulente, sakulente!"

Čepici měl v týle, popelavé vlasy rozházeny po čele i skráních a vlhkýma, línýma očima rozhlížel se dvorem. Hlavu měl jako zatlučenou.

Na zahradě za stodolou hlučely děti, u hnojiště hrabaly slepice a chocholatá velmi škrtala. Ty zvuky Jiřičku pořídily. „Jen zas škrtej a volej déšť!" zabublal. Myslil si, že je na déšť dost času, aspoň zejtra aby to vydrželo, až se to žito dostane domů. V duchu viděl zítřejší shon na poli — ráno obracet, odpoledne nahrabovat, vázat, nakládat — v tom parnu! Každý jen supe, košile jsou propoceny, s tváří se jen cedí, jazyk je jako troud. A Váša on se nepředá, člověk si sotva klůtne — zvláště teď, po tom psaní, bude mrzoutit.

Při té vzpomínce povstal a narovnával se. „Teď zrovna do té dřenice musel psaní posílat!" bručel.

V hlavě kmitla se mu Lojzíkova podoba . . .

I je to trápení s dětmi! v duchu naříkal. Měl v sobě zlost, že to psaní přišlo, že se bude o něm mluvit, že způsobí leda mrzutost.

Z návsi hnala se mladá Jiřičková, hospodyně.

„Přišlo psaní, viďte?“ volala naň z daleka. „Byla jsem u Kousalů a viděla jsem, že sem Turýnek mířil.“ Byla už přes třicet, snědá, tmavých očí, hluboko potopených mezi vysedlými kostmi lícními a širokým čelem; oděna byla jen po domácku v barchetce a v kartonové haleně, jež napřed visela volně, ale vzadu kulatěla se v ní široká záda se silnými lopatkami.

„Přišlo — přišlo,“ tenkým hlasem odpovídal jí tchán a svrašťuje lesklé bezvousé tváře a hledě velmi starostlivě podával jí dopis.

„Kdo pak si, prosím vás, vzpomněl?“ broukala zvolna.

„Ale Lojzík — Lojzík píše, že už má teda po svatbě,“ dívaje se stranou, odpovídal pantatík.

„Když jsem já si to hned nepomyslila! Od toho dne, kdy psal, že budou mít svatbu, každý den jsem tohle psaní čekala. Chce peníze, viďte?“ Hovořila stále zvolna, jednotvárným mrzutým hlasem.

„No — taky —“

„Inu, bodejť — bodejť — těch je všude potřeba, zvláště v Praze — a k tomu když se člověk ožení. A blázen by nepsal, když má kam, ne?“ a zvolna šla k síni. Přede dveřmi uslyšela křik dětí za stodolou. „Vášo, Toudo, že na vás půjdu?“ rozkřikla se plnou silou. Když jekot ztichl, volala mírněji: „Ať mi na Barušku dáte pozor, sic dostanete. Párejte se s ní a nechte honěnice!“ a vklouzla do stavení.

Starý Jiřička pobafuje došel až ke plotu a hořkým pohledem přehlížel náves, již téměř zastíněnou. Myslil pořád na to psaní a nevěděl kudy kam. Skrčen, rychleji vracel se po záhrobni ke své sedničce vzadu stavení. Byla trámová, slehlá, zkřivených stěn, jako by se už už chtěla na dobro složiti na tvrdou zemi. Hnutí v ní nebylo zvláště teď, kdy stará Jiřičková prala. Ta byla jako kyrysar, vlasů ještě úplně černých. Byla v jediné modračce, bosa, s košilí u hnědého krku nedbale sdrhnutou, a stojíc před černými kachlovými kamny máchala ve vaničce na lavici. Když tatík vešel, sotva si všimla.

Posadil se na truhlu před šikmým oknem; sedě skrčen mhoural a pomalu bafal.

„Jakou pak jste to měli rozprávku?“ zeptala se žena, když sám nezačínal, ale máchati nepřestala.

„Myslíš s mladou?“ ptal se líně. „I Lojzík nám poslal psaní.“

„Nám nebo jim?“ tázala se ustavši v práci a vzpřímena hleděla na muže.

„Jim i nám — pravda, atres byl Vášovi.“

„Proto — kde pak by psal nám! Já vím, že mne ani pozdravovat nedal.“

„I ani jsem si nevšim, ale mně se zdá, že dal,“ odpovídal hledě protějším oknem na dvůr.

„Macechu — kde pak —“ hučela a znova sklonila se k vaničce. Jiřička zas jen líně mhoural.

„A co píše?“ když jí to mlčení příliš dlouho trvalo, ostřeji ptala se žena.

„No — že už mají po svatbě. Píše, jak je to mrzelo, že jsme žádný nepřijeli. Mladá prý to oplakala,“ a díval se na ženu, co tomu řekne.

„Mohl jsi jet!“ odsekla. „A víc nic?“ Při těch slovech opět ostře zahleděla se na muže.

„I ještě — taky o peníze!“ odpovídal dívaje se na zamazané své boty.

„Proto!“ ušklíbla se ukazujíc několik svých velkých zubů, roztroušených v dásních.

Jiřička mlčel.

„A na kom pak je chce — snad ne taky na tobě?“

Teprve teď líce tatíkova oživěla. „No — taky — ale i Vášovi připomíná, co mu slíbil. Je to všecko těžká věc!“ a znova si zapaluje počal vypravovat obsah dopisu. O svatbě, o Lojzíkových stescích, že žádný nepřijel a že byl od matčiny smrti skoro pořád mezi cizími lidmi, vypravoval obšírně a hleděl slovům svým dodati srdečnosti; Lojzovu touhu po samostatnosti, přičinlivost nevěstinu horlivě vychvaloval a vypravuje o bytě mladých, poulil už oči nadšením.

„Nono, tyť to povídáš, jako bys odtamtud právě byl přišel,“ smála se mu žena.

„Vždyť jsem to četl,“ bránil se; za to synovu žádost o peníze kroutil potom všelijak. Dopověděv, placatou čepici hodil na truhlu, přihladil si rozházenou paruku a posteskl si: „A tak opravdu nevím, co budu dělat.“

Žena pustila prádlo z rukou a výsměšným pohledem dívala se na muže. „Prosím tě, o čem to povídáš?“ ptala se hřmotně.

„No, jak to udělám s tím posláním,“ povídal, očí nepozvedaje.

„Chch — s jakým pak posláním? Co bys posílal — vždyť nic nemáš?“ vysmívala se mu.

„Mhm — jsou ještě ty dva korce pole —“

Žena byla plna údivu. „Jsou — jsou — žebrácký vejměnek to je, pro nás pro oba — prodej je a můžeš jít od domu k domu. Buď rád, že tuhle u syna sedíš a máš co jíst!“

„Vždyť snad taky dělám, ne?“ řekl rychle.

„Ty toho sporážíš!“ zasmála se rozmrzele.

Starý seděl tiše, zamyšlen; žena pustila se opět do práce. Až po chvíli ozval se nesměle: „Tu stojku po nebožce snad přec musí dostat?“

„Kde pak to má zapsáno?“ ušklíbla se. „Ale já proti tomu nic nemám — máš-li ji uloženou, pošli ji.“

Jiřička nedutal.

„Nemáš, viď, bodejť bys měl! Ale kdo pak ti rozkazoval, abys všecko rozhodil povětřím?“

„Jenom já jsem rozhodil?“ škaredil.

„A snad já — — že jsem se vdala do prodlužené chalupy! Ostatně — Lojzíček si tu stovku dávno vybral, na groš mu to vypočítám.“

Muž opět živěji povznesl hlavu.

„Co pak jeho učení nestálo nic? A když býval bez práce a přišel domů, kdo pak ho živil, pral a spravoval na něj? A kdo pak mu zas dal na cestu? Povídám: dávno si ji vybral, jestli nepřebral!“

„Ale to druzí všecko měli taky a tu stovku přece dostali, a jednu jsem jim ještě přidal,“ nesměle připomněl.

„Inu, vždyť povídám, dej mu ji, dej a přidej, máš-li z čeho!“ vysmívajíc se opět máchala.

„Vždyť jsem nepovídal, že mu to pošlu, ale když už píše, promluvit se o tom musí. Že si to dávno vybral — to máš taky pravdu!“

„No tak vidíš! A k tomu, kdybych já byla jako oni, mohla bych si ještě napočítat — — ale to, třebaže jsem macecha, taková nejsem!“ Shrnula prádlo k jedné straně vaničky, vylila z ní vodu do škopku a otřevši si ruce, zvolna vyšla ze světničky.

Také Jiřička neposeděl; vyklátiv se do síně, postavil se ve dveřích a hleděl na dvůr. Je to pravda — dávno si tu stovku vybral! v duchu ženě přisvědčoval. Učení sic mnoho nestálo, ale šaty, živobytí a co sem tam potřeboval. A kolikrát přišel bez práce a pobyl si pořádně!

Starý Jiřička byl rád, že slovy ženinými našel z toho zmatku pěknou cestičku . . .

Panímáma Jiřičková přešedši dlouhými kroky zásep, vešla do přední síně a do světnice k mladým.

Zapadající slunce mířilo tam přímo do průčelních oken a vrhalo prouhy světla až ke dveřím, dokořán otevřeným. Na začoudlém skle lezla a ducala hejna černých much.

Mladá hospodyně, dvouletou Barušku majíc na klíně, seděla u velkého žlutého stolu a živily se z hrnka s kávou.

„Dobry chutnání!“ vcházejíc s úsměvem pozdravovala panímáma a hned si sedla na lavičku u zánovního sporáku.

„I trochu kafe mi zůstalo od oběda,“ příchozí si nevšímajíc spíše jen jako k sobě povídala hospodyně.

„Právě jsem doprala, ruce mám jako přemláceny,“ hladíc si osmahlé paže hovořila panímáma.

„Taky to na nás čeká —“

Bylo ticho, jen mouchy bzučely a Baruška zvučně mlaskala.

„Váša jel pro jetel?“ opět panímáma začala.

Hospodyně přikývla.

„A co říkal tomu psaní, prosím vás, Baruško?“ Při té otázce stará Jiřičková vstala, o krok přiblížila se ke stolu a ožehlá, zrýhovaná líce její se úlisně vyjasnila.

„Od Lojzy? Ještě jsem s ním nemluvila — a co by říkal?“ mrzutým hlasem odvětila hospodyně.

„Však proto! To by oni hoši psali, kdyby někdo dával, že? Kdesi cosi, že stojku mají po nebožce a stojku že jim přidával — — vždyť sám už nic nemá! Můžu já za to, že se tak hospodařilo, že když jsem přišla, byla chalupa nad hambalky prodlužená? Co jsem já se už u Jiřičky nadřela a co z toho mám? Kdyby nebylo tuhle Váši, nevím, jak by to všecko bylo!“

Hospodyně postavila dcerušku na zem a pohladivši ji, řekla srdečně: „Tak si běž, běž, holčičko, ale ať mi neupadneš!“

„To jsou kudrny — a ruce jako buchtičky!“ smějíc se i stará děcko hladila.

Baruška, oděná jen v uprášené košilce, kolébala se ze dveří. Matka vyprovodila ji šťastným pohledem . . . Potom vzala hliňák se stolu a šla jej ke sporáku umýt. Černé hejno much s bzukotem vzneslo se nad plotnou.

Teprve teď hospodyně zvučně zahovořila: „A co potřebuje psát

Vášovi, že mu něco sliboval? Kdyby se byl Váša dvakrát neoženil, co by měl, ne?“

Panímáma jen zamyšlena přisvědčovala.

„Kdyby byla zůstala nebožka, byli by na chalupě a možná že do smrti měli by se co vysekávat. Sedmnáct set nejsou tak velké peníze. Do tohohle jsem ho jen já uvedla — — co mu má teda co psát!“

„Vždyť to povídám!“ svědčila panímáma.

„Tuhle musí živit otce a po nebožce jsou taky dva hoši — to je snad dost velká starost!“

Stará poslouchala bez dechu.

„Proč pak nehleděl, aby taky dostal ženskou s penězi? Musel si brát pražskou děvečku? Neměl příklad na Toudovi? Do smrti se to pak jen plahočí, s místa nemůžou; a na nás nemůžou chtít, abysme pomáhali — jak pak bych já k tomu přišla, vždyť jsem dočista cizí, co pak je mi vlastně po nich, ne? Já mám tuhle své dítě!“ Při té řeči se však hospodyně nerozčilovala, ale mluvila stále zvolna, mrzutě a na panímámu se při tom nepodívala.

Ta stála zachmuřena. „Vždyť jsem já jim taky cizí,“ pronesla duté, cítíc, že kus těch výčitek padá i na ni, protože před lety do prodlužené chalupy Jiřičkovy nepřinesla nic než to silné tělo a pár bídných hadrů.

Hospodyně neodpověděvši snímala s bidla nad kamny přeprané dětské šatečky a vzavši s pece válek i desku, počala na lavici u kamen váleti. Všechen pohled její byl při tom pln mrzutosti.

„Co pak jsem se na ně na všecky dost nenadělala?“ pokračovala panímáma. „Vždyť pořád z domů nebyli, přes tu chvíli potřebovali, už za mne se ženili a Nanku jsem já vybejvala. Ale to u nich u žádného neplatí, to je člověk pořád jen macecha. Ani tu úctu nemají, aby dali pozdravovat!“

Lavice duněla pod válkem, mouchy se rozletovaly a bzučely kolem hospodyniny hlavy, a velká masařka bručíc bouchala tělem do okna.

„Ať si Lojza vezme příklad tuhle z Váši — kam ten to přivedl — všude požehnání! Kdyby jeho nebylo, co by si teď otec počal, dva korce vejměnku by ho neuživily, a co dokáže, víme všichni. Místo aby otci dělali radost, chtěli by ještě od něho hrabat!“ rozkládala panímáma. Když hospodyně pořád ještě mlčela, stará se zasmála a povídala hlasem sladším: „Ale konečně — co bysme se my zlobily, viďte, Baruško? A kdybyste něco potřebovala, jen zavolejte, hned přiběhnu!“ a zvolna zas odcházela domů.

Jdouc vedle muže, broukla: „Jen ten sloup drž, aby chalupa nespadla!“ Když nepromluvil, ještě ze síně se obrátila a živěji vykládala: „A poslouchej, ten Lojzík by zasloužil, abys mu napsal, že by se jako pořádný syn spíš měl zeptat, jaké má jeho starý otec živobytí — o matce nemluvím, ta jim nikdy za nic nestála — a ne jen psát: pošlete, pošlete! Takoví lidé v Praze, i když naříkají, mají tisíckráte lepší živobytí než my!“

„I je to živobytí!“ zapištěl tatík a čepici posunul od ucha k uchu.

„Ty jsi pořád hořkosladký — člověk se konečně těm dětem nediví. Kdybys byl za něco stál, byl bys dávno Lojzovi poradil. Dobře povídala hospodyně: Proč pak nehleděl, aby taky dostal ženskou s penězi!“

„Ó co pak naše hospodyně!“ povzdechl si Jiřička tak, že nevěděla, povídá-li to vážně nebo se jen ušklibuje.

„Mohl si vzít příklad z Váši!“

„Ó co pak Váša — ten je jediný v našem rodě!“ kýval zamyšlen.

Hospodyně se mlčky odplížila.

Starý loudal se na zahradu za stavením. Podepřev se o prapisek, kouřil a pozoroval dovádějící hochy. Vášovi bylo asi šest, Tondovi snad čtyři roky; krátcí byli, ale širocí, v tvářích jako oplácáni. Z modrých očí jim svítilo, světlé vlasy měli na skráních spoceny a honěnkou byli zardělí do ruda. Dědečka si ani nevšimli.

Myslil zas na to psaní. Výčitek mu v hlavě přibývalo a třebaže je zatlačoval, ozývaly se stále mocněji. Vzpomínaje na ženinu řeč povídal si: Co bude mně vyčítat — člověk se dřel, jak mohl — ale to je to, když není vlastní máma. Ano, ano, ta by to byla dovedla jináč — ale macecha je macecha! Nepamatovala — a kde pak já měl všecko mít v hlavě!

Jak se při tom díval na rozehřáté vnuky, napadlo mu: Kluci — taky už nemají mámu — taky snad jednou budou psát jako náš Lojzíček! — Ta myšlénka ho tuze dojala; skrčen, usmívaje se šoural se k hochům, pohladil je po hlavách a říkal: „Ó vy hoši — ó vy hoši!“

Podívali se udiveni, co to dnes dědečka napadlo, ale hned zas uháněli o kus dál, aby nebyli rušeni.

Doloudal se opět ke plotu a hleděl do hustých olšin, pod nimiž struha tiše bublala.

„Zatrachtilé psaní — z ničehož nic ho přinese — — ale co mám dělat? Vždyť já, milý hochu, už nic nemám — vždyť já jsem jen tuhle u syna — — To je pravda, Váša je hodný syn, přičinlivý, z ničeho nic sedí na půlstatku a otce i mámu vzal k sobě! Ale Lojza jen sedne a napíše psaní! Mámu ani pozdravovat nedá.“

A zas měl zlost, že to psaní přišlo — —

Když hospodář Jiřička dojel poli ke svému jeteli, kosu i hrábě hodil na zem, koni odpřáhl jeden postraněk, usekl náruč jetele, předložil ji koni, ale potom usedl na mez.

Prve celou cestu myslil na bratrův dopis; potkával lidi, odpovídal jim na pozdravy, ale teď ani kale nevěděl, jak sem dojel a koho potkal.

Měl zlost, že Lojza psal. Topil se v ní a nevěděl, kudy ven.

Slunce mu pražilo do týla a do zad, hmyz bzučel kolem hlavy, koníci skákali mu až na ruce, ale Váša o tom nevěděl. Jen o tom dopise přemýšlel: Tak si najednou vzpomene — a pošlete, pošlete! Sedne, napíše psaní a — vy pošlete! Jak pak tatínek může poslat, když všecko prohospodařil? Dva korce pole vejměnkem, ano, ano — ale Váša počítal s nimi již jako se svými. Kdež pak stovka a přidánek — kdo by to všecko musel dát ne-li on, Váša!

Při té myšlénce cítil krutou bolest, kterou by mu způsobilo, kdyby z hospodářství svého, z toho sehnaného majetku, musel vyrvati dvě stovky a — poslat je. Vzpomněl si, jak před lety přišel domů s groši lopotně našetřenými, vystrojen jako pán. Přišel a poznal všecku tu spoušť: chalupa potopena v dluzích a jaké v ní hospodářství! Otec protloukal den

za dnem — co se udělalo, to se udělalo; macecha chodila po stavení, bědovala nad tím hrozným dřením, ale tak tak že něco ukuchtila a vyprala.

A tu mu jednou otec řekl: „Poslouchej, Vášo, ujmi to — nebudeš litovat!“

Poslechl a řekl si, všickni čerti že by v tom byli, aby se nevyhrabal. Začal s řemeslem, s truhlařinou, to proto, aby se mohl kloudně oženit. Povedlo se mu, dostal ženu se sedmnácti sty. Majetek jeho hezky povyskočil, ale lakotné žízně také přibylo. Dřel od tmy do tmy, odpočinku si nepřál, hamonil, najíst se bál. Žena snažila se dělati také tak. Vedlo se jim, každý rokupláceli. Ale v horečné touze, aby konečně byli z dluhů nadobro ven, Váša si nevšímal, jak je žena udřená, tváře jak jí zapadají, lopatky vyčnívají víc a víc — — Ležela krátce a pochovali ji. Litoval jí, ne tak z lásky jako proto, že přibylo mu starostí, že odešla hospodyně, matka, která šila, spravovala, vařila, na poli lopotila — a že tu zůstal s dvěma dětmi. Ještě že tu byl otec s nevlastní matkou. Váša lopotil dál, řemesloval, oral, kopal, mlátil nevšímaje si, že sám je udřen, ustaraný, že vlasy kolem uší probělávají. Říkali mu lidé, že se musí oženit — říkal si to sám také, poněvadž věděl, nyní že je nejkrásnější příležitost jmění rozmnožiti. Chudou si nevezme, nevzal si jí, když neměl skoro nic, jakž by si ji vzal teď, když má chalupu.

Byla v Oujezdě Baruška, malou živnost měla, sedmadvacet korců pole, sama byla, jen nějakou výplatu měla učinit, až se vdá. Nebyla zrovna mladá, ale až dost pro vdovce. Vzali se; prodal chalupu, nechal truhlařiny a oddal se jen dření na půlstatku. Všecko šlo pěkně — ale zrovna v posledních dvou letech padly na Vášu zlé nehody: kráva mu padla, takže ji řezníkovi musel dát za fatku, a loni přišel o půldruhé stovky. Na dobrou živnost je půjčil, osm procent dostával a byl bezpečen, že jsou v nejlepším místě; ale najednou slyšel, že je na živnosti hromada dluhů a hospodář že dal dva tisíce upsat ženě. Honem běžel, dal svoje vtělit do knih, ale přišel už do šestého tisíce. Po dražbě se naň nedostalo . . . To byly rány, které vyžadovaly nového, velkého dření. A teď ještě píše Lojza — — Je to možná? Po tom všem dření aby šel zpátky a ne ku předu? Ne, není to možná, není!

Vyskočil, chytil kosu a prudce dal se do práce. Kosa srčela v bujné houšti jetelových stvolů, tvořila se vysoká řada, jejíž tmavou zeleň červenaly se voňavé paličky. Koníci poplašeni skákali, velká zelená kobylka s bzukotem ulétala, ale kosa srčela, srčela a nové a nové pokosené stvoly skláněly se do řady.

Osmahlé tváře hospodáře Jiřičky zaleskly se potem; na skráních leskly se mu celé kapky.

Zas náhle ustal — opřel se o kosiště a hleděl na růžovou hladinu.

Vzpomněl si, jak s Lojzíkem posledně mluvil. Bylo to brzy po svatbě s Baruškou; bratr churav přišel na návštěvu.

Nebýval nikdy zvláštní chlapík, už jako hoch byl zakrnělý, nešikovný, neouhledný. Váša ještě za živobytí matčina nejednou přinesl mu rohlík, koupený z vlastní malé mzdy. Ještě dost, že se Lojzík tak řemeslu vyučil a tak se světem protřel — — A při té poslední návštěvě viděl jej malého, shrbeného, upracovaného . . . Pocítil lítost; vzpomínal, že

Lojzík ztratil matku, sotva ze školy vyšel, že musel hned do ciziny, vlídného domova že neužil. Váša, počínaje tenkráte hospodařit na půlstatku, spokojen s tím, čeho se dodělal, bratrovi sliboval — —

Už tenkrát se mu Lojza zmínil o své známosti s Fanynkou a Váša nebránil; vida jej, sám si říkal, která že by si Lojzu vzala, když je na něm vidět, že velké kusy nikdy ve světě provádět nebude.

Lojzık poslouchaje bratrův slib, díval se naň tak dobrácky, tak upřímně, že Vášovi bylo náhle měkko u srdce a slastno z pomyšlení, že méně šťastnému sourozenci na tom světě pomůže.

Teď se bratr hlásil . . .

Bratrské city zapásily se sobectvím, ale výsledkem byla jen hořkost, hněv, že Lojzík psal.

Proč zrovna teď — kdyby to bylo za několik roků, snad by bylo jinak.

A ta Fanynka taky mohla mít aspoň tolik, aby to stačilo do začátku.

Ještě chvíli prudce sekal, potom zajel s vozem na strniště a počal nakládat . . .

Vracel se z pole mrzut, nespokojen, jak vyjížděl.

Slunce již stálo nad samými vršky a vroubilo laloky tmavomodrých mračen zářivými stuhami. Po polních cestách hrčely vozy, tažené kravkami nebo loudavým volem; tetky, hrábě na ramenou, utíkaly k domovu, volaly Dej Pánbůh dobrej večír!, Váša přikyvoval, ale myslil jen na to psaní.

Kdyby bylo možno ty myšlénky z hlavy vytrhnout — nic o tom nevědět!

Všecky tři děti přiběhly tátovi naproti; smál se na ně, usadil je na jetel, Barušku nejdřív, ale pomyšlení na dopis se nesprostil. Vjel s ním do dvora, jak s ním vyjel.

Starý Jiřička koně odpřáhl, odvedl jej do chléva, vůz zastrčil do stodoly, sházel jetel a naplniv ouhrabečný koš, donesl jej kravám.

Dvůr se vyprazdňoval; stará Jiřičková dala husy do kotce, slepice šly na hřád, jen vlaštovky seděly na stromech před síní a před chlévem; štiřikaly dokonávajícímu dni poslední písničku.

Hospodář ve světnici choval Barušku a dováděl s oběma hochy; hospodyně stavěla na stůl hrnky se studeným mlékem a krájela chleba.

Přišel starý Jiřička v burnusu, s holí v ruce, s naraženou beranicí a povídal: „Tak já teda půjdu k tomu žitu!“

Váša přikývl: „Jděte, jděte, dělají zas škody, Lelkům odnesli řad žita a taky bandory prý už tahají.“

Hospodyně běžela k polici, starému podala lahvičku s kořalkou, ukrojila mu krajíc chleba a pantatík dav Šťastnou dobrou noc! odešel.

Přisedli ke stolu, každý k svému hrnku, jenom Barušce dávala matka ze svého; nadrobili černého chleba, a již dětské rty zamlaštěly . . .

„Tak Lojza psal,“ jako by řekla něco docela lhostejného, po chvilce promluvila hospodyně.

„Psal,“ přikývl, „četla jsi to?“

„Četla. Lehko psát, ne? Stojí to pět krejcarů a hromada peněz by za to přišla.“

Hospodář mlčky přisvědčil.

„Budeš posílat?“ zeptala se s nepatrným úsměškem.

„Píše hlavně tatínkovi!“

„Tatínkovi — Co by dal? Sám je rád, že je tady živ — ale o to se Lojzíček nestará, z čeho je otec živ a kdo jej živí, viď?“

Hospodář povznesl hlavu — — jako když mu paprsek světla do ní šlehne — ta ženina řeč mu zalahodila. Živí otce!

„Ostatně myslím, že by mu to bylo málo platno,“ pokračovala hospodyně. „Podívej se na Toudu a na Nánu — co z toho mají?“

„Máš pravdu, ono se všecko jen strká na štěstí, ale aby se přičinili, jim nenapadne!“

„Spoléhají na nás — ale na koho my se máme spolehnout!“

Hoši, při jídle stále se pozorovavše, teď položili lžíce, řekli: „Zaplať Pánbůh, Pánbůh rač nadělit!“ a chvátali ven.

„Ať mi už nelítáte — chystejte se na pec!“ volala za nimi hospodyně. Ani se neohlédli.

„Je to všecko těžká věc,“ navazoval zas hospodář, „Lojzíkovi se divit nemůžeš!“

„Vždyť rozumím, ale kdo za to může, že tatínek nepamatoval, aby taky poslední dítě něco dostalo, a všecko rozhodil do posledního. Vždyť snad víme, jak to u nich chodilo! Ona tu prve byla, snad si dokonce myslí, že bysme my ještě ke všemu měli za ně posílat!“

„I to snad ne,“ klidně odpověděl. „Ta ať je krotká!“

„Věř mi, že řeknou: Co jsme měli, dali jsme Vášovi! — Ale Lojzík si snad přece mohl najít nějakou jinačí ženu!“ obracela.

„Vždyť je chuďas, znáš ho!“

„I ono se řekne chuďas,“ ostřeji odporovala, „ale tuhle píše, že mluvit umí jako paní a ustrojit že se taky dovede. Tady to slyšíš: Paní — strojit se — dobře jíst! To je u nich hlavní!“

Hospodářovy oči ještě více oživily; cítil, jak jej ženina řeč vyvádí ze zmatku, z něhož nevěděl kudy kam.

„Taky máš pravdu,“ přisvědčoval, „člověk by jemu rád poslal, ale kdo ví, jestli by z toho co měl.“

„Právě — celou dobu jsem o tom myslila — Ty mu pošleš, ona to rozhodí a přijdou zas!“ stále tím mrzutým hlasem pokračovala žena.

Váša poškrabal se ve vlasech. „Ale píše, že je tuze hodná, že mu mnoho prokázala —“

„Prosím tě, taková ženská se stará jen, aby se vdala; on teď bude dřít a ona se bude strojit. Ta mu dovedla namluvit všecko — je to třeba marnotratnice, ale on ji bude velebit do nebe. Lojzík měl být opatrnější! Ale nač bysme o tom dlouho mluvili, ne? Já vím, že tatínek si to nepřipustí a Lojzík je přeci jeho. My máme své starosti — vždyť máš tři děti!“

Tato ženina slova se hospodáři zvláště líbila; o třech dětech mluvila, i na nevlastní pamatovala, kdežto jindy měla jen Barušku na mysli.

„Vždyť jsem si to všecko taky tak myslil,“ pravil. „Lojzík mohl přijít, rádi bysme ho byli viděli, ale takhle — to ne! Vždyť jsem já se musel pořádně přičinit a dřeme oba od rána do noci.“

„A jak píšou, že na jaře k nám přijedou! Ke komu pak, prosím tě? Snad ne k tatínkovi — vždyť by se tam nevešli. Či k nám? O to

není, přivézt paničku do půlstatku by nebylo nic hloupého! Abychom strojili kuřátka, kačky a husy — panstvo by jedlo a procházelo se po vsi — ne? Ty tuhle dřeš, chodíš umazaný, trampotíš se, já běhám bosa a panička se slunečníkem by se jen procházela a přišla vždycky k hotovému. Pěkně by se nám tu usadili!"

Váša rychle povstal. „Zavolej kluky, ať doběhnou pro kartičku!" rychle z kapsy vyhrabav dva krejcary, povídal ženě.

„Co pak?" ptala se, jako by byla nerozuměla.

„I odepíšu mu ještě večír — ať je to s krku. Budu já se s tím zlobit, jako bych neměl jiných starostí — —"

Hospodyně, Barušku v náručí, vzala dva krejcary a šla. Ale ve dveřích se ještě obrátila:

„Když chceš psát, piš, ale ne abys potom dával nějakou vinu mně. Řeknu, co si myslím, ale ty si potom dělej, co chceš!" Když neodpovídal, vyšla. — —

Starý Jiřička odešed z domova loudal se návsí; kořenku drže v zubech, pomrkával v pravo, v levo, i k domovu se ohlédl. Při zatáčce silnice zaskočil si do krámu, nad nímž visel nápis: Samuel Pick.

Za pultem povstal shrbený staroch s chundelatou, plesnivou bradou a hrbolatým nosem.

„Tak, Samečku, za dva jalovcové pro zahřátí, jdu hlídat," hned ode dveří volal Jiřička.

Staroch mu mlčky vyhověl.

Jiřička obdržev sklenku, podíval se na ni proti světlu, vlhké oči se mu rozjasnily, všecek obličej se rozehřál, a již vlil obsah do hrdla a hlasitě, blaženě vydechl.

„Je tam chladno, člověk po čertech do rána vymrzne," povídal sázeje krejcary na pult. „A jak pak, Samečku, takhle flaštičku asi za pět byste mi nepůjčil?"

Nemluva zašel do kouta, přinesl láhev a mlčky ukázal ji Jiřičkovi; ten jen přikývl.

„A jakou?" zahuhňal žid.

„Ode zdi ke zdi," ušklibl se Jiřička.

Když zaplatil, přihnul si z láhve, jako by okoušel, dal ‚Dobrou noc' a vyšel z krámu. Spokojenost, že je na noc zaopatřen, hleděla mu z očí. Šel zvolna, rozklácen, pravicí tluče holí. Chumáče šedivého kouře vznášely se mu nad hlavou.

Polnatý kraj pohroužil se v šero; obloha byla šedomodrá, dosud bez hvězd, na západě vybledaly poslední zlaté zášlehy — byly již jen jako z mlhy. Huňaté lány obilné, větrem pocuchané, silně dýchaly zavlhlou hlinitou a škrobovou vůní. Ani list stromu, ani klásek traviny se nepohnul, jenom z prava i z leva vozovky koníci a cvrčkové jednotvárně cvrčeli.

Jiřička došed k lánu s posekaným žitem, usedl na travnatou mez, nacpal kořenku a zapáliv, opřel se o kolena. Seděl, bafal — myslil, nemyslil. Voňavý chládek líbezně ho poléval. Šedivý dým vznášel se mu kolem hlavy a rozpouštěl se v houstnoucím šeru. Z prava přiletěl pronikavý, hýkavý štěkot psí, jemuž ozvěna z lesa odpovídala.

„Aha, Petráň — na panském!“ proletělo Jiřičkovou hlavou, a byl rád, že v kotlině nebude v polích sám.

Potom chřástal ozval se v lukách i křepelka jasně zazvonila — a zas bylo ticho, do něhož jen cvrček zpíval a syrá země dýchala. Ze vsi Březinky přiletělo opozděné klinkavé klekání. Jiřička smekl, pomodlil se, zavdal si a když šero ještě zhoustlo, šel doprostřed pole, shrnul hrstí, aby měl výše pod hlavou a natáhl se. Ruce maje pod hlavou liboval si, jak se to bude spát.

Opodál na silnici ozvaly se ještě hlasy; to družina dětských sběračů táhla ze vzdálených polí hovoříc, halekajíc. Z dívčího hrdla vyletěly vysoké zvuky písničky:

Já jsem jí vzkázala
takovou otázku,
by si ho vázala
doma na provázku.

Doma na provázku
na hedvábné šňůrce,
aby jí nechodil
k chudobné panence.

Chudobná panenka
jest také tvor boží —“

Zanikly kroky i hlasy — — z písničky jen nesrozumitelné vysoké tóny projížděly nocí.

„Chudobná panenka jest také tvor boží“, znova a znova vracelo se do Jiřičkovy mysli. Opřev hlavu o dlaň, hleděl proniknouti tmu a spatřiti postavu panského hlídače; ale nepodařilo se mu.

Vzpomněl si na Lojzíka — na jeho psaní. Honem vyndal láhev a hluboce si nahnul.

„Chudobná panenka jest také tvor boží — —“

„Co platno,“ povídal si, „člověk by rád, ale jaká pomoc!“ Měl zlost, že právě teď ty myšlénky přišly, když je čas ke spánku.

„Stakraheltské živobytí, když člověk na tom světě nemá štěstí — —“

Viděl syna Lojzíka, jak tu posledně byl, jak upřímně přišel a pořád jen: Tatínku, tatínku! A tak radostně to říkal. Otec se tenkrát na syna zadíval a zrovna se zatřásl, když viděl, jak je hoch takový starý . . .

Dlouho-li tomu je, co jako chlapec malý, ramenatý, s brašnou na zádech po ránu chodíval do školy; přišel, políbil ruku, řekl S Pánembohem, tatínku! a šel.

To je pravda, Lojza byl tichý, dobrý hoch, nikdy žádné pračky nesváděl, stával vždycky raději stranou skotačících. Druzí bratři byli už na řemesle, Nána chodila do šití, ale Lojza pořád ještě chodil do školy. Potom mamince pomáhal doma, pro všecko jí došel a se vším byl spokojen. Když to doma vychodil, dali jej také do Němec . . . V tom roce se Jiřičková rozstonala, zlou nějakou vnitřní nemoc dostala, báby ani doktoři nevěděli rady; zkusila mnoho a mnoho. On, táta, chodil jako mrzout, do ničeho se mu nechtělo, na všecko klel . . .

Teď při těch vzpomínkách rychle bafal a notně si přihnul. Začalo se v něm ozývati něco, čeho se lekal. Napadaly mu myšlénky: Ty's taky

o tu svou nebožku dbal, ty jsi se o ni staral, tobě jí bylo líto! Ležela na té posteli den ze dne zbědovanější a jak jsi jí hleděl ulehčit — čím jsi ji potěšil? Jenom z domu jsi utíkal!

Nestýskala, nehubovala, nevyčítala — jenom tak někdy si vzdychla: „Co pak asi náš Lojzík tomu řekne!“ Jednou se tatík těch slov chytil a že pro Lojzíka pošle; myslil si, jaká by to byla úleva ve stavení, hoch že by u mámy poseděl a doma všechno udělal; ale matka ani slyšet nechtěla, to že by bylo hocha vytrhnout z dobrého místa. A jen říkala: „To ti povídám, ať mi toho hocha neopustíš!“

Teprve když matka skonala, tatík pro hocha poslal do hor. Poslice Lojzovi neřekla, že maminka umřela, jenom že zle stůně a volá po něm. Přišli do Oujezda ráno před samým pohřbem. Hoch běží po záhrobni do síně, aby už byl u maminky, ale na prahu div se nesvalil — — viděl síň plnou vesnických lidí a mezi nimi truhlu s maminkou. ‚Ježíši Kriste!‘ vzkřikl a zrovna se svalil. Všichni ho tenkráte oplakali, i tatík nad ním zaslzel a říkal mu: „No mlč, synáčku, mlč, vždyť já tě neopustím!“

Jiřička i teď ze vzpomínek zaplakal — do škytavého pláče se pustil z lítosti nad nebožkou ženou i nad osiřelým synáčkem. Ležel na hrsti a slzy proudily mu po tvářích.

Tma byla hluboká — maličko drobných hvězd kmitalo se na obloze. Země dýchala chládek, sem tam zašumělo a zapraskalo ve stvolech, cvrček ozval se ze sna . . .

Tím pláčem z Jiřičky všecka ospalost uletěla; marně zavíral oči, hleděl zapomenout, usnout — — jen víc a více se prohlďoval. A úzko mu bylo, těžko.

„To ti povídám, ať mi toho hocha neopustíš!“ napadalo mu stále a stále.

Brzo po smrti ženině se oženil . . . To je pravda, výčitek pro nedbalý život od druhé ženy neslyšel — — Za to po čase, kdyby se byl nebál, byl by jí sám vyčítal. Děti byly ve světě — i kdo pak si na ně vzpomněl, tatík s mámou měli se o sebe co starat. Ještě že se to tak s Vášou povedlo. Tam ty dvě — no, živobytí mají — — slavné ne, ale jaká pomoc. A Lojzík dnes psal — pořád jen ‚milý tatínku, drahý tatínku!‘ — Jiřička již neležel, ale seděl na hrsti hledě do temna.

A zas a zas viděl nebožku ženu na lůžku a slyšel: „To ti povídám, ať mi toho hocha neopustíš!“

Co pak mám dělat, jsem rád, že jsem u Váši živ! —

Ale — — co mi to dnes vlezlo do hlavy — po tolika letech! —

A zas: „To je pravda, ty's pěkně na ty děti pamatoval — —“

Vyskočil a chvátal k panskému poli; Petráňův pes spustil divoký štěkot. Jiřička uháněl po strništi, v brambořišti dvakráte upadl, přes louku se hnal a neustál, dokud psa neuviděl.

„Cikáne, Cikánku, mlč — ale mlč — vždyť jsem to já,“ lísal se nabíraje dechu.

Klepaje se, sotva stál.

„To jsem se uhnal, Cikánku — už nohy sotva zdvihám!“ Vyndal láhev a pil z hluboka.

„Kdo to?“ ozval se Petráň a Jiřička viděl v temnu vysokou postavu.

„I já, kmotře, já, běžím se k vám podívat, člověku je smutno v té dlouhé noci.“

„Tak si pojďte sednout!“ pobídl Petráň a vracel se.

Jiřička, Cikánem doprovázen, belhal se k panskému poli.

Petráň již opět ležel na shrnuté hrsti, kožichem přikryt. Jiřička usedl vedle.

„Taky hlídáte?“ hlubokým, těžkým hlasem ptal se Petráň.

„Taky — máme to žito — a to víte, když syn člověku všecko udělá, jde jeden rád!“ již klidněji odpovídal Jiřička.

„I jo, jo,“ povzdechl si Petráň.

„Nechcete si zavdat, kmotře?“ a Jiřička podával láhev.

„Naděl Pánbůh, nebudu!“

Jiřička zavdal si sám; vyklepav dýmku, nacpal a připaloval. Obyčejný klid se mu vracel.

„A že vy se, kmotře, ještě v noci na tom panském plahočíte — vejměnek vám přeci stačí na živobytí,“ začal po chvíli.

Petráň nazdvihl hlavu a podepřel ji paží.

„Mmno, prosím vás,“ hučel, „syn má tu hromadu dětí a tak si myslím: Mám ubírat? Spíš abych ještě přidal.“

Jiřička ani nešpetl.

„A ti druzí, když přijdou, taky čekají, že něco odnesou!“ a dušeně se zasmál.

Jiřička jen rychle dejmal.

„A tak si se ženou říkáme, že dokud Pánbůh zdraví dá, musíme pomáhat. Co pak tu jiného máme nežli ty děti. A jen když člověka mají rády!“ a zase položil hlavu na hrsti.

Jiřička pokašlával. „No, musím říct, že si v tom pádu taky nemůžu naříkat,“ breptal. „Vášovi se, chvála Bohu, vede — tam je všeho — všeho —“

Kořenku strčil do kapsy a natáhl se vedle panského hlídače.

Zívnuv, zvolna pokračoval: „A Lojzík nám dnes psal z Prahy; oženil se, udělal se svým pánem, ženu má hodnou, mají kuchyň a pokoj a tak mám radost.“

Petráň mlčel.

„A kdybyste věděl, jak zvou, abysme přijeli na návštěvu! A jak litovali, že jsme žádný nepřijel na svatbu! Nevěsta prý to oplakala —“

„I jojo, někomu štěstí přeje,“ zahučel Petráň.

Jiřička po chvíli spal, jako když ho potopí . . .

* * *

Když se hospodář Jiřička ráno na záspi potkal s otcem, ptal se: „Tak jste hlídal, hlídal?“

„Toť víš!“ otec slavně přisvědčil.

Syn se chvilku mlčky rozhlížel dvorem.

„Tak co — budete psát Lojzovi?“ zeptal se váhavě.

Tatík poškrabal se za uchem. „A prosím tě, co bych mu psal? Co chce, poslat nemůžu — a tak co?“

Váša zas chvilku mlčel; potom vytáhl z kapsy lístek a podávaje ho otci řekl: „Doneste to — ať je pokoj!“

Tatík rychle podíval se na lístek, potom na syna a řekl váhavě: „Na kartičce? A co řeknou lidé?“

Synův pohled zkysl. „Na těch mi nejmíň záleží — jakživi mi toho dali!“ broukl a loudal se dál.

Otec pospíchal do návsi. Až dole ve vsi, blíže u poslíčkova bytu zastavil se a četl: „To psaní jsme dostali, ale mohl jsi si uspořit práce. Když jsi se takovou pražskou fiflenou dal omámit, teď si dělej, co chceš. Tatínek je sám rád, že je živ, ale o to ty se nestaráš. Já mám svých starostí až dost, vždyť máme tři děti. A kdybys mi ještě takové psaní poslal, odpovídat nebudu. Václav Jiřička.“

Starý Jiřička stál chvilku zamyšlen — ale potom vykročil rychleji a strčil lístek do poštovní schránky.

„Jaká pomoc — aspoň bude pokoj!“ povídal si míře ke krámku, nad nímž visela tabulka s nápisem: Samuel Pick.

Romantická perioda českého malířství.

Píše dr. F. O. X. Jiřík.

(Dokončení.)

Rozvoj historické malby romantické nebudeme zde dále stopovati, poněvadž historism let čtyřicátých a padesátých, vedle elementů romantických obsahoval již také první stopy realismu a nevznikl přirozeným rozvojem pouze z elementů domácí tvorby umělecké, nýbrž vyvinul se z principů umění západoevropského, jež připjal na první pokusy našich historiků romantických a jež applikoval na dějinné látky domácí.

Temperamentní romantik, bohatého života pudového a smyslového byl František Nadorp, Němec z Anholtu ve Westfálsku, jenž s Ferd. Klimschem osamocenou, nezávislou skupinu tvoří a jejž právem ku škole české počítati můžeme.

Za válek napoleonských přišel do Prahy a jako protegé knížete Salma byl r. 1814 přijat na akademii, jsa stár 20 let.*)

Ze žáků, kteří tehdy na pražské akademii studovali, byl Nadorp nejtalentovanější vedle Führicha, jejž předčil původností, originalitou a divokou smělostí vlastních romantických myšlének.

---

*) Narodil se 23. srpna r. 1794 a nikoliv, jak F. Müller, die Künstler aller Zeiten u. Völker, Stuttgart, 1864 udává, r. 1804. — Zemřel 17. září 1876 v Římě. Zdá se však, že již před r. 1814. v Praze se zdržoval, neboť dopis jakéhosi Frenka z r. 1814 adresován jest do Anholtu „Nadorpovi z Prahy“, ale již z následujícího roku zachoval se dopis, jejž Nadorp z Anholtu obdržel s adresou: bytem u Steigerhoffa, hofmistra jeho knížecí jasnosti vévody Arensbergského, na Malé Straně.

Mezi spolužáky považován byl rovněž za předáka romantismu vyzývavé a bojovné povahy; kučeravé černé vlasy a jiskrné černé oči prozrazovaly uměleckou energii, která zjednávala mu mimoděk nadvládu a obdiv.

Na pražské akademii studoval Nadorp 14 let, ovšem že s četnými přestávkami za příčinou kratších cest; takovouto cestu podnikl v červenci a srpnu r. 1818 do Drážďan, kamž za ním přijeli též kollegové Oedenthal a Pechtl. Na počátku r. 1821 cestoval pak do Vídně, kde shledal se s Tkadlíkem, a dále do Prešpurku, bezpochyby za tou příčinou, aby vyžádal si větší cestovné stipendium na knížeti Salm-Salmovi, u něhož v letě r. 1827 v Karlových Varech se zdržoval; odtud chystal se na cestu do Říma, k čemuž dostalo se mu od kn. Salma zvláštní podpory. Kn. Salm již 9. září 1826 píše zástupci svému dr. Schlosserovi, aby Nadorpovi, počínaje 1. červnem 1827 místo 300 zl. C. M. platil ročně 400 zl. a mimo to aby jednou pro vždy odevzdal mu gratifikaci 200 zl. na cestu do Italie.

Prahu opouštěl Nadorp s velikými nadějemi a plány; zanechal tu nejen své jmění rozpůjčené mezi kollegy a na nejisté hypothéky, o něž přišel, nýbrž i milující svoji „Netty“, s níž poněkud si dopisoval, ale kterou již více nespatřil; do Prahy se nevrátil a také se neoženil.

Ještě před římskou cestou zamýšlel Nadorp usaditi se ve Vídni a žádal přítele svého dra. Drauta ve Vídni za bližší informace, načež tento dopisem 9. VII. 1827 mu odpověděl, že Schnorr z Carolsfeldu plán jeho úplně schvaluje, zejména proto, že Nadorp maluje též miniaturní podobizny a dobře lithografuje. Pro Vídeň Nadorp se však nerozhodl, neboť již v prosinci r. 1827 byl v Badenu, kamž píše mu Pechtl, aby nastoupil vesele cestu přes sv. Gotthard, že nic mu již nebrání, poněvadž dítě, které v Praze měl, zemřelo 25. list. 1827. Tak dospěl ku konci ledna 1828 Nadorp do Říma, kde byli právě tehdy také Führich a Tkadlík. Führich sice již roku následujícího z Říma odešel, a mimo to nestýkal se příliš mnoho s Nadorpem za příčinou své katolické rigorosnosti, ježto Nadorp byl protestant, jenž neprojevoval nikdy líčené zbožnosti; za to však zase přišel do Říma Václav Manes, jenž s Nadorpem častěji se stýkal a s ním také do Neapole cestoval.

Původně nezamýšlel Nadorp v Římě trvale se usaditi, nýbrž chtěl po několika studijních letech se vrátit; jako všichni jeho kollegové, šel i on do Říma s velikými nadějemi a nesmírnými aspiracemi, cítě v sobě překypující sílu tvůrčí; vskutku pak byl nejnadanějším umělcem, jenž do té doby z pražské akademie do Říma přišel, romantik nespoutané životní energie, prudký, vášnivý a do krajnosti sensitivní, osobitého, odlišeného nazírání věcí, jehož plný život citový a duševní dokonale a harmonicky projevoval se stylem jeho, výraznou, hranatou kresbou primitiva, v jejíž hrubosti a úsečnosti skrývala se vskutku původní individualita umělecká.

Ale v díle jeho ukázal se spor vrozeného nadání se školskou erudicí a s eklektickou tradicí doby. Nadorp studoval také antiku, čímž původní vzlet jeho smělých idejí srážen byl v prosu korrektních linií a suché pravidelnosti. Řím vyvrcholil tento rozpor mezi silou temperamentu a požadavky klassicismu, jimž Nadorp oběma chtěl sloužiti, což způsobilo konečný rozklad a zábubu jeho velikého talentu.

Poznal brzo, že veliké plány, jež měl, se mu nedaří; sobě nedával viny, ale špatným časům a lidem, kteří nerozumí umění. Stěžoval si příteli Pechtlovi, jenž v dopisu 25. srpna 1832 těší ho, že časy se změní a umění že zase rozkvete — „jest smutné, že umělec nemá příležitosti vykonati větší dílo, ač sílu k tomu cítí a musí dělati věci jen aby se uživil.“ A co scházelo Nadorpovi? Řekl jsem, byl to rozklad jeho vlastního uměleckého individua, jež padlo za oběť vnitřnímu sporu mezi klassicismem a romantismem, Nadorp byl obětí stilisace i divoké nevázanosti umělecké, jež měla býti jeho individuálním slohem.

Příčinu nezdaru Nadorp sám shledával v nedostatku peněžním; mecenáš jeho zemřel již r. 1828 a dědicové jeho povolili mu sice jakousi podporu, ale jen do r. 1832; od té doby Nadorp stále zápasí s největším nedostatkem. Měl sice v Praze ještě peníze na nějakém mlýně a na domě u sv. Anežky; na mlýnskou hypotheku vymohl si r. 1833 exekuci, kdežto z půjčky na domě u sv. Anežky dostal úroky 11 zl. C. M. Exekuce protahovala se však příliš dlouho, až konečně jakýsi dr. Glückselig peníze vybral a zpronevěřil r. 1837. Při všem nedostatku tom byl však Nadorp tak sebevědomým, že doufal překonati každého velikého malíře, jakmile nabude k tomu prostředků. Cíle svého však nedošel a plánů svých neprovedl, všechna vybuchující síla jeho horkého temperamentu lámala se na klassickém rationalismu, v němž vyrostl a každé dílo, jež fantasie jeho vykreslila mu jako těžký balvan, u něhož historik se musí zastaviti, ukázalo se posléze jako zrno, jehož vývoj za nevlídného počasí byl utlumen.

Žil ve stálém rozporu idejí, školy, temperamentu, tradic a technických nedostatků, jež působily, že nikdy plně sebe nevyjádřil, ač harmonickou, slohovou souvislost nitra a podané formy všude stopujeme. Na každé příležitostné kresbě, novoroční gratulaci, které již jako akademik v Praze prováděl, vidíme tento rozpor: allegorie z pola antická, z pola moderní, kreslená temperamentem prudkým, bojovným, nesoucím však těžké otěže svého učitele, jenž učil ho kresliti skupinu Laokoona (1825) a Palladu Athenu, jak v radě bohů prosí Jupitera, aby osvobodil Odyssea z ostrova Ogygie (1826); že však Nadorp Berglerovi úplně nepodlehl, o tom svědčí revoluční drsnost a energická hranatost jeho figur antických. V Praze neměl Nadorp posud vypracovaného stilu a jeho svaté rodiny z 20tých let jsou průměrné náboženské obrazy, v nichž vybrousil hroty a vyhladil konturu, zapřel nevěda sebe, aby obraz líbil se širokému publiku. V Římě však nekladl si již žádných mezí, charakteristiku vyvrcholil v karikaturu, svaly stáhl a napjal a docílil dojem zadržené energie a síly, nejvyššího napjetí, děsu, bázně a hrůzy, jež blízka jest šílenství. Studujme jeho snětí z kříže, nebo bárku Danteovu a přesvědčíme se o síle charakteristiky a divoké jeho překypující fantasii. Robustní, prudkou silou své povahy chtěl proniknouti v uměleckém světě, měl horečné vise a šílené záměry; snil o zkáze a hrůze a romantickém uničení života; v takové náladě komponoval své nejstrašnější věci: Výpravu divokého vojska a Čarodějnice z Macbetha, nebo syny Eduarda v Toweru.*)

---

*) Obraz tento zaslal r. 1845 Pechtlovi do Prahy, jenž prostřednictvím Fr. hr. Thuna odevzdal ho hraběnce Lambergové.

Jindy zas v klidnějších chvílích maloval krajiny obrovských rozměrů a podobizny, v nichž osobní ráz modelu podán jest několika málo rychlými a drsnými rysy, jak nenajdem je u žádného jiného umělce té doby. V Římě zůstal již Nadorp trvale a r. 1844 žádá Pechtla, aby zaslal mu veškeré věci, které v Praze zanechal pro případ návratu; spojení s Prahou udržoval pak jen pomocí dopisů, v nichž těší se, že spatří snad ještě někdy přátele své Pechtla, Tejčka, Markovského, Quaissera, Ringla a oba Manesy; některé z nich skutečně také zastihl ještě na živu, když r. 1863 byl v Praze návštěvou u Pechtla, bývalého svého kollegy, jenž tehdy již skoro 10 let žil na odpočinku jako sekretář vrchního zemského soudu s 1600 zl. C. M. ročního důchodu. Nadorp přišel jako chudý malíř, hledaje, zda by v Praze se udržel. Neudržel se a následujícího roku byl zase v Anholtě, kde rovněž bez výsledku hledal zaměstnání a odkud vrátil se zase do Říma.

Podobný osud stihl nadaného Ferdinanda Klimsche, „ohnivého ducha“ z České Lípy,*) jenž vstoupil sice na akademii již r. 1827, ale byl vlastně žákem Waldherrovým; s Nadorpem se neznali, ale podobný měli talent. Klimschovy akademické komposice jako Mojžíš, jenž na poušti vodu ze skály vyvolává, jsou obyčejné náboženské stilisace, neboť jinak nebylo by ani možno, aby na komposici tuto r. 1834 udělena mu byla první cena.

Romantický temperament Klimschův projevil se prvně r. 1833, kdy vystoupil s třemi romantickými genry, jejichž působení na rozvoj malířství dá se stopovati do samého konce let třicátých; bylo to Objevení se Oberona, pak král duchů dle Goetha a 2 modlící se děti, díla, která romantism český šťastně převáděla na dráhu moderního genru. Dříve však, nežli Klimsch došel uznání, nežli přemohl staré předsudky, které vyrůstaly všude z tradic Berglerovy školy, podlehl nerovnému boji, síla jeho byla udupána veřejným míněním a on ustoupil; odešel do Frankfurtu nad M., kde zřídil si závod lithografický.

Další nešťastný zákopník romantického genru, jenž mezi prvními hnal na hradby klassického eklekticismu a jenž při útoku tom také první v hrdinském boji padl, byl Ant. Gareis, zbloudilý Hogarth, jenž rovněž nedošel cíle svého života a svých snah. Pocházel z Ostřice v Sasku, kdež narodil se r. 1791;**) na pražskou akademii přijat byl r. 1822, načež hned roku následujícího vystoupil, zabývaje se lithografováním. Vedle toho vystoupil však Gareis také s několika kresbami, které považovány byly za vtip a příležitostnou satiru, které však pro rozvoj našeho umění mají svůj značný význam; prvně r. 1832 vystavil dvě scény při vstupu do divadla, tudíž první genry v době naprosté a povinné stilisace mythologické a biblické, za vlády Waldherrovy, jen několik let po smrti Berglerově.

Nebylo ani jinak možno, než že byl zakřičen, ale Gareis našel stoupence a sám rovněž setrval na své dráze, jež vedla k pravdě a životu. Skoro po desíti letech, r. 1842 nakreslil s naprostým naturalismem svůj vlastní životopis: malíř shrben sedí u stojanu a sní o bídě

*) Kdež narodil se r. 1812.
**) Zemřel v Praze r. 1863.

Frt. Nadorp: Bárka Dantova.

bohaté, ale potlačované fantasie. Žebračka posadila se mu na skříň s barvami a suchou ruku vztahuje po almužně; z rozházených tub vylézají malé děti a křičí o chleba. V pravém popředí jsou dvě žebrácké postavy, mezi nimiž sedí Laokoon s čepicí a zástěrou ševcovskou a v levém popředí dva hladoví psi očichávají zbytky jídla, jež však nežerou. Dále tančí švihák s dámičkou, která na koštěti letí; šumař jim hraje nějaký valčík — nad nimi letí Amor se šípem na láhvi šampaňského vína a smrt korunuje umělce čapkou bláznů s bodlákem. Jedině Musa přívětivě se vznáší a budí umělce.

Jiný podobný satirický obraz obsahuje výklad veršů:

Seht, Freunde, den leichten Kahn; es fächelt
Des Lebens Wind in die Segel hinein,
D'rin eine liebliche Pilgerin lächelt,
Auf! Wir wollen Matrosen d'rauf sein.

Poutnicí tou jest hezká děva, poněkud málo ošacená; místo stožáru stojí vztýčen thyrsus s láhvemi šampaňského na svém konci a kormidlo uvázáno jest na řetězu z růží; z jezera pak vynořil se zlý démon, jenž loď nese a v záhubu strhuje.

Jindy zase šedivého žebravého mnicha kreslil, jenž přimhuřuje pravé oko, levým nahlíží do pokladničky, aby z ní nití vytáhl peníze.

Touto volbou moralisujících themat upomíná sice Gareis na Hogartha, ale liší se od něho nesmírně svou abstrakcí ideje a koncepce, vágní, plochou charakteristikou kresby a nedostatkem technické zručnosti. Kde Hogarth studoval život a ukazoval na konkrétní jeho neřesti, tu Gareis allegorisuje a užívá na dále starých Berglerovských šablon; avšak jakkoliv slabá jsou tato díla, patří přece Gareisovi zásluha, že byl mezi prvními, kteří přiváděli moderní umění české z kolejí klassicismu do říše romantismu, že dali první nové podněty a že za nové myšlénky dali se v boj; v boji tomto Gareis ovšem brzo podlehl a později i ve vlastním táboře daleko byl překonán, když idea, jejíž byl přívržencem, zvítězila.

V romantickém genru jest Gareis pendantem Frieseho v romantismu historickém a nazarénském: měli oba prostřední nadání, stejný osud a po celý život zápasili s bídou.

K určitému formulování zásad romantismu došlo u nás teprve v letech 40tých, kdy vlastní romantická perioda dokonala své vývojné poslání a ustupovala principům realismu.

Příčinou zásadní polemiky, jež vznikla, byl obraz, jejž August Palme z Mnichova na výstavu pražskou r. 1843 zaslal. Palme pocházel z Rochlic, kdež r. 1809 se narodil, ale odešel již r. 1831 do Mnichova, kde trvale se usadil. V třicátých letech byl Mnichov ještě pevným sídlem officielního klassického umění Corneliova, ale Palme, ač vzdělával se u Schnorra, nevyhnul se přece elementům časové vývojné disposice romantické, tak že dospěl k jakémusi střednímu stadiu mezi klassicismem, nazarenismem a romantismem. Krátký čas studoval ještě v Italii a stal se tak schopným spolupůsobiti na monumentálních pracích Ludvíka I. v Mnichově.

Přesvědčení klassicistů nedalo se v Mnichově v letech 30tých ještě otřásti romantickými rozmachy francouzského umění a také čeští umělci, kteří z pražské akademie přišli, dali se ještě snadno získati pro klassické zásady o nejvyšší kráse antické. Idea a nejvyšší krása, čistá jak v antice ji poznáváme, považována za vrchol uměleckého tvoření. V tom smyslu ještě r. 1832 v lednu píše malíř Josef Teplý z Mnichova svému bývalému učiteli Waldherrovi do Prahy: „Z prvu zdálo se mi ono nad míru správné a mechanické okreslování všech částí antiky skoro protivné . . . nyní ovšem vidím chybu, jaké jsem se dopustil, že naučení Vaše jsem zanedbával;“ dokládá konečně, že v glyptothece nad sálem moderních mistrů jsou medailonové podobizny 4 sochařů, jejichž zásluhou jest, „že umění zabočilo opět na jedině správný směr antiky“. Takové bylo officielní mnichovské smýšlení umělecké, za kterého přišel tam Palme; jako historik maloval v severním residenčním křídle v sále Barbarossově: Vjezd vítězného císaře do přemoženého Milana, kterýž obraz r. 1840 dokončil, načež pracoval v sále Karla Velikého. Hlavní díla jeho jsou však scény biblické, církevní a oltářní obrazy, malované dle předpisů a vzorů nazarénských; tak dělal transfigurace a Madonny, jež rozšlapují hlavu hada, scény ze života sv. Norberta a zasnoubení sv. Kateřiny.

Pražské obecenstvo znalo Palma již od r. 1835, kdy poprvé vystoupil s Cizoložnicí, Rybářem a několika podobiznami. V letech následujících zasílal pak do Klementina stále biblické obrazy, až r. 1843. objevil se jeho Tancred, jenž křtí Clorindu, dle básně Tassovy. Pražský referent při této příležitosti vytýkal Palmovi, že příliš zběžně četl, že nevystihl Tancredovu náruživost, divoký bol a jeho city, to jest tolik, že setřel s této romantické scény veškeré živly romantismu a že učinil z ní střízlivou, klidnou, klassicko-nazarénskou komposici. Pražské obecenstvo poznalo již, že romantismu nestačí plastický klid antiky, objektivní linie, nýbrž že umělec romantik musí ostře vymeziti, charakterisovati a fixovati život pudový a citový, energii vůle, náruživost a vášeň, bezprostřednost a vniternou sílu, jež proráží dílem a suggeruje diváku náladu.

Když pak mnichovský dr. R. Marggraff, stoje stále ještě na klassickém stanovisku Winckelmannově, hájil Palma tím způsobem, že krása jest prvním požadavkem umění, za jejíž cenu výtvarný umělec musí se vzdáti určitosti charakteristiky v té míře jak u básníka ji shledáváme, poněvadž vzhledem k výrazovým prostředkům mezi poesií a výtvarným uměním jest veliká propast, nebo jinak „zaplaveni bychom byli rozháraným, náruživým a effektním malířstvím,“ vymezil referent pražský romantickou theorii v odpovědi několika slovy: „my chceme charakteristiku individualit, my chceme hyb, výraz, jak spodobený moment vyžaduje.“ *)

Bylo k tomu třeba tudíž plných 10 let, nežli tato theorie francouzských umělců let třicátých dobyla si u nás uznání, ačkoliv k dostižení francouzských romantiků scházelo i nyní ještě velmi mnoho, především barva a temperament, jenž nedá se vynutit; stačilo však, že veřejně odmítnuty byly klassické formule o „nejvyšší kráse“, idealisované linii

*) Bohemia 1843.

a že ozval se požadavek vnitřní pravdivosti. Byl to přirozený přechod k realismu, od absolutní všeobecnosti k detailu, od ideje k věci. Stojíme před novou úlohou, jež dána byla genru, k němuž dospěl již vývojný proces, jenž na počátku století eklektickými klassiky počal a přes nazarénskou školu historickou a školu romantiků došel k problému pravdy a života.

Tento vývojný resultát souvisí částečně s příchodem Rubenovým a částečně jest zásluhou několika koloristických romantiků starších, z nichž na prvním místě stojí Leopold Polák z Lodenic u Rakovníka, český Robert, jenž první u nás objevil romantickou paletu. Jako žák Berglerův přijat byl Polák na pražskou akademii r. 1819 zároveň s Führichem a Navrátilem.

Na akademii Beglerově setrval Polák do r. 1824, načež odešel na akademii vídeňskou jako žák Krafft a Pettera a spolužák Danhausera. Vrátiv se do Prahy maloval Madonnu, při níž jeho koloristický talent tak všeobecně byl obdivován, že opatřeny mu cestovní prostředky do Italie, kamž vydal se s přítelem Schallerem r. 1831.*)

Řím byl tehdy střediskem církevního umění nazarenského, jehož generály byli Overbeck a Flatz a k nimž družívali se také vždy umělci pražští. Führich, jenž obdivoval se Overbeckovi, tehdy z Italie již odešel, a rovněž tak Václav Manes byl na zpáteční cestě, kdežto Hellich a Kratzmann teprve později do Říma přišli. Jediný Nadorp z pražských malířů byl právě v Římě, ale nepřipojil se k žádné straně, nýbrž šel svým vlastním, heroicko-romantickým směrem.

Proti této stilistní náboženské škole, k níž i Cammuccini patřil, ač po technické stránce daleko ji překonal, utvořila se právě před příchodem Polákovým nová škola genristů; zakladatelem jejím byl Leop. Robert, jenž roku 1818 objevil malebný kostym italského sedláka a abruzzského bandity. Byl to překvapující obrat proti plochým stilisacím klassicistů, a proto šli banditi velmi rychle na odbyt. Robert rozšířil také thema svoje a maloval pastýře, pifferari, italská děvčata a květinářky, jsa však příliš klassicky vzdělán, stilisoval sedláka právě tak, jako nějakou scénu biblickou, jejíž figury oblečeny jsou v národní kroj italský. Němec August Riedel byl stoupencem jeho a protiváhou stylu Overbeckova. Nebyly to styly naprosto protivné, neboť v podstatě stáli oba na půdě eklektického idealismu a konvenční šablony, ale co se východiska a zamýšlených uměleckých cílů týče, stáli zajisté ostře proti sobě — nenáviděli se a zejména Overbeck pohrdal genrem jako něčím v umění

*) V biografickém slovníku Wurzbachově vypravuje se o pobytu Polákově na pražské akademii bezpodstatná bajka, že byl jen krátký čas na akademii, kterou opustil z rozhořčení nad urážkou, jaká se mu stala. Žil prý v té době v Praze jeden veliký mistr (který?!), jenž přísně držel se katolického směru v umění. Na toho obrátil se Polák, aby práce jeho korrigoval, mistr však, poznav, že Polák jest žid, přání jeho z prvu odmítl, ale když Polák znovu žádal, odhodlal se přijati ho mezi své žáky, ale dal mu kresliti hlavu Jidášovu. Toho Polák nesnesl, hodil mistru papír i křídu k nohám a odešel z Prahy. Na to uvádí dále Wurzbach, že Polák r. 1831 ve stáří 21 let šel do Italie, ačkoliv praví, že narodil se r. 1806.

inferiorním. V tendenci byl patrný rozdíl: tam asketické odříkání, zde rozkoš a požitek, tam nebe a život záhrobní, zde země, skutečnost a přítomnost, tam reflexe a mystika, zde život smyslový a pudový a zdravý. Vedle toho měla škola genristů před nazarénskými stilisty jednu velikou přednost, že dovedla zacházeti s paletou a štětcem, znala barvu a měla kolorit, ohnivý, svítivý, nový, jímž překvapila a zaujala.

Polák připojiv se k Riedelovi, stal se jeho důvěrným přítelem a osvojil si úplně jeho způsob rychlé, oslňující malby. Oba mají silné sluneční světlo, ač ovšem strojené a nepravdivé a zejména u Poláka jest světlo něčím zevnějším, co neplyne přímo z malířské ideje samé, nýbrž libovolně se přidá a změní za příčinou umělého effektu.

Jako byl však Riedel apoštolem Robertovým v Německu, tak byl jím Polák v Čechách; pokud byl na pražské akademii, kreslil dle kommanda Berglerova antické komposice a kopíroval hlavy slavných mistrů cinquecenta a eklektiků, dle jejichž vzoru i Madonny s dítětem dělal. V Italii teprve poznal modernější směr a genry jeho slaveny byly nejen v Praze, kde na celou školu Rubenovu rozhodný vliv měly ideově a zvláště technicky a koloristicky, nýbrž i v Italii, Německu a ve Francii. V klassickém Římě zbavil se klassických otěží Berglerových a shledal, že život jest jinaký, než jak líčil ho starý mistr v Praze. Jeho „Sicilské zastavenîčko“ a „Scéna ze života italské zahradnické rodiny“, které z Říma r. 1835 na pražskou výstavu poslal, byly novým zjevením pro celou Prahu právě tak jako Riedelova „Neapolská rybářská rodina“ pro Německo a Robertův „Neapolský improvisator“ pro Francii.

Obrazy svými způsobil Polák v Praze pravý úžas a zároveň nedůvěru; pochybovalo se, že skutečně sám jest autorem jejich. Bylo v dobré paměti, že ani Führich, jenž za největšího mistra byl považován, nic podobného v Římě nevykonal a proto nepřekvapuje mne nikterak dopis Pechtlův Nadorpovi do Říma v červnu 1835, v němž sděluje, že z Říma zaslané obrazy Polákovy „jsou plny charakteristiky a tak krásně provedeny, že Polák bezpochyby sám je asi nedělal.“

Další běh věci Pražany přesvědčil; měli příležitost důkladně Poláka poznati, jenž celé řady obrazů do Prahy posílal: někdy byla to Zuleika, Diana, Melusina, Miriam, jindy zase rybářské děvče, italská selka, pastýř a návrat z pontýnských bařin, nebo konečně Orientalka, Esmeralda a Pretiosa.

Devět let zdržel se Polák v Římě, kde plný, sytý život jižní studoval a umělecká dobrodružství spřádal, až pro nešťastnou lásku k dámě vysoce postavené povážlivě ochuravěl a odhodlal se vrátiti se do Prahy. Dříve však ještě r. 1838 zaslal otci svému do Prahy obraz, jenž charakterisuje anekdotický směr, jakým genre do umění byl uveden. Žádal se vtip, humor a anekdota, divák přál si, aby výjevem ze života se pobavil jako novelou, kterou přečte a kritika stejně předpisovala. Tím způsobem také Polák maloval: pět děvčat nalezlo v zahradě kabát, z něhož vzalo lístek, jejž čtou, an majitel kabátu marně snaží se vniknouti do zahrady zavřenou mříží. Jedno děvče klečí a čte, druhé se usmívá, třetí vážně hledí, čtvrté hájí vchod a poslední dobývajícímu se milovníku kytici a prsten ukazuje. Jsou to známá „Zvědavá děvčata“, která provedl ve dvou

exemplárech: pro krále pruského a würtembergského. Mimo to poznalo pražské obecenstvo ještě r. 1840 „Neapolské děvče s dítětem“ a „Pasáka z Campagně u Říma“, kteréžto obrazy prohlásilo za nejgeniálnější genry, jaké byly tu kdy viděny.

Roku 1841 přišel konečně Polák sám do Prahy a maloval genre „Děvče s beránkem“, jehož kolorit pražské kritice zdál se „nepřekonatelným.“ *)

Následujícího roku vypravil se však Polák zase znovu do Říma a strávil leto ve Frascati, kde prováděl pendent k „Děvčeti s beránkem“ a zabýval se allegorickou komposicí „Triumf krásy“, jejž, tuším, král würtembergský zakoupil.

Do Prahy přišel pak Polák ještě jednou roku 1845, vraceje se z Paříže, kamž s genristou Riedelem cestoval; roku následujícího navštívil ještě Vídeň, ale pak usadil se trvale v Římě a r. 1853 stal se občanem římským. Avšak i potom účastnil se pražských výstav do konce let šedesátých, ačkoliv díla jeho v padesátých letech pozbyla již svého významu a zajímala již jen jako prvotná romantická stadia genrové evoluce.

Za svého života došel Polák plného uznání a byl nejednou nucen dílo své v různých variantech pro několik králů najednou prováděti a kritika stejně svorně uznávala jeho eminentní talent; také pražský esthetik A. Müller několikráte trefně charakterisoval jeho dílo, ač klassifikační předsudky nedovolovaly mu, aby postřehl historický a vývojný význam jeho; tak píše ku př. „Polák jest básník idyll vyššího stupně a stojí hned vedle historických malířů,“ **) povážíme-li však, že psáno bylo to na počátku let čtyřicátých, musíme uznati dnes, že i při všem přihrádkování měl genre Polákův pro vývoj principů i techniky našeho malířství význam mnohem větší než všechny současné historie. Müller však sám konečně ještě výslovně k tomu dodává: „Polák, jako genrista, patří k notabilitám naší doby.“ Na jiném místě, které rovněž svědčí o veliké oblibě Polákově, se praví o něm: V Londýně, v Paříži, ve Stuttgartě a v Berlíně, v Římě a v Petrohradě visí nejlepší chvalořeči Polákovy, visí sice mlčky na stěnách umění milovných majitelů, ale visí vedle děl nejlepších mistrů jeho umění... Tam visí, ale ani Prusko, ani Würtembersko, ani Italie, ani Francie, ani Anglie ani Rusko není vlastí mistra; tou jest Rakousko, jeho školou byla Vídeň a ve vídeňské veřejné obrazárně nevisí žádný obraz Leop. Poláka. Jeho největší zásluha spočívá v originalitě, v jeho hlubokém smyslu pro esthetické v umění, v jeho tichém a pilném studiu starých mistrů a v ještě pilnějším studiu nejstaršího mistra oněch starých mistrů — přírody. Rubens dal mu genialní seskupení a bujnou sílu v nápodobení masa, Titian nádheru a mistrovské ovládání barvy, na Correggiovi studoval nenápodobitelnou měkkost tónu“.... Rubens, Titian a Correggio, ti tři dohromady znamenají dílo Polákovo,

*) V Bohemii r. 1841 jest mylná zpráva, že obraz tento poslán byl do Mnichova, neboť Polák r. 1842 na cestě do Říma vystavil obraz ten ve Vídni, kde zakoupil jej hr. Kolowrat do své galerie. Jako premie würzburgského spolku umělců byl genre tento lithografován asi 1843. Rovněž r. 1844 vyšla nová lithografie od Horugschiho.

**) Bohemia 1842.

což zní ovšem příliš triviálně a jest jistě více drzým nežli smělým tvrzením; v podstatě k cíli tomu Polák ovšem směřoval, byl romantik, nekreslil mnoho, a četné chyby najdou se v jeho kresbě, on chtěl barvu, život a temperament, jak žádala romantická generace francouzská, ale neměl nikdy tolik elementární, bouřlivé síly jako Delacroix, aby žárem svého temperamentu roztavil složky a prvky postřehovaných věcí a slil je v nové, původní, své dílo umělecké; Polák byl členem krotké, idyllické generace romantiků školy Robertovy, jejíž nejsilnější kořeny vězely hluboko v půdě klassicismu, z níž stále ještě ssály idealisovanou beauté suprême.

Bezprostředního nástupce neměl však Polák v Praze žádného, neboť Koruna při vší zálibě pro romantické scény italských banditů a žebráků měl nepoměrně menší nadání koloristické a v koncepci již více detailu si hleděl než měkké idealisované, splývavé linie a další genristi již zase vědomě z principu realismu vycházeli a byť i lid český pravdivě nevylíčili, nemilovali přece již sladké a sentimentálně lyrické romantiky Polákovy; přes to však potrvá zásluha Polákova, že svým romantickým kolorismem zlomil v Praze dlouhý odpor proti studiu přítomnosti a života, třebas prozatím jen italského a že genru čestné místo v pražské umělecké produkci zjednal v dobách, kdy platila jen ušlechtilá krásná linie a hluboká myšlénka nudné historické a náboženské koncepce.

* * *

Z krajinářských romantiků dala by nám celá řada mistrů zajímavé podněty k ještě bližšímu vymezení a určení romantického našeho malířství v letech třicátých a čtyřicátých, nechtěje však blíže krajinářstvím tuto se zabývati poukazuji pouze na jeden veliký talent, největší snad v Praze v prvé polovici století, na malíře básníka Augustina Piepenhagena. Byl krajinář, geniální temperament a kolorista po přednosti.*) Rodem Prušák, malíř z boží milosti a poslání, jako knoflíkář po světě cestoval a při pohledu na divokou romantickou přírodu švýcarskou malovati se naučil.

Něžná delikátnost a měkká transparence nadýchnutých nuancí polotónů, politá vůní a kouzlem báchorkovité romantiky a magickou suggescí harmonisace barevné v jeho večerech a měsíčních nocích, jež líčí, podmaňuje diváka a nutí k úžasu. Jsou lidé, již básní při pohledu na krajinu Piepenhagenovu, již chtějí odkrýti mlhavý závoj páry, jejž mistr na tu nebo onu partii položil. Nenalezl jsem mezi malíři žádného, v jehož díle typ romantismu tak přesně jest vyjádřen a určitě determinován. Při tom byl Piepenhagen diletantem, jenž ještě jako slavený umělec své prýmkářské řemeslo provozoval.

Budiž na doklad toho dovoleno uvésti vypravování dámy: R. 1842 bylo tomu 9 let. Stála jsem velmi zarmoucena před svým novým šatem, poněvadž ještě jedna věc mu scházela k plné dokonalosti. Marně prohledávala jsem celé město . . . nenašla jsem toho. Šatu scházely ještě

*) Poněvadž v Květech 1895 II. str. 690, Ze zapomenutých kapitol našeho umění, obsažena stručná charakteristika jeho, dotknu se tuto pouze jeho romantických disposic duševních.

August Piepenhagen: Měsíčná krajina (v majetku F. O. X. Jiříka),

třapce a prýmky. Když jsem je později našla, ujišťoval mne jeden z mých zbožňovatelů, že každý z nich má hluboký význam. Třapec, jenž nad prsoma se chvěl, mínil, znamená cestu k srdci, ten, jenž kolem pasu se ovíjel, že znamená věčnou pouť ku hrobu lásky a ten, jenž napřed až k podešvům visel, pozemský původ ženského pokolení. — Tehdy byl však šat ještě bez tohoto mystického významu a byla jsem nad tím zarmoucena. Můj muž spozoroval žal, vzal mne za ruku a odvedl pryč. Poznala jsem na jeho úsměvu, že pomoc jest blízka — věděl vše a znal vše.

Zůstali jsme státi v jednom velmi oblíbeném průchodním domě*) a vstoupili jsme do třetího poschodí. Zde, pravil muž, bydlí znamenitý prýmkář a knoflíkář, kde dostaneme, čeho si přejeme. Vstoupili jsme do světnice skromně zařízené, dvě děti, hezká děvčátka,**) hrála si na zemi, ale nikdo nám nepřišel vstříc. Teprve když po otci a matce jsme se ptali, vyšel poněkud bledý muž velmi výrazných tahů ze dveří druhého pokoje. Můj obchod začal. Mezi tím vstoupil můj muž otevřenými dveřmi a byl nemálo udiven, když uviděl začatou krásnou krajinu; muž, jsa znalcem, zavolal mne dovnitř, a já byla jsem neméně okouzlena. Obraz nebyl posud dokončen, ale každé chvíle mohli jsme očekávati, že se mlhy nad nedokončeným rozestoupí a celek ve své pravdě a kráse vystoupí. Jak to bylo vše krásné a přece tak smutné ... Kdo to maloval? ptal se zhurta můj muž. — Já jsem to maloval. — Tedy nejste prýmkář? — Jsem. — Vy? S tímto uměním? — Umění jde za chlebem, ale řemeslo ho nalézá, proto jsem musel toto napřed vyslati, odpověděl muž krče rameny. — Smím se vás zeptati po jméně? — Jmenuji se Piepenhagen.

Tak skromným byl tento vynikající talent, jenž neměl z vrstevníků v Praze sobě rovného. Povahy byl veselé a s oblibou hrával šach. Krajiny jeho jsou malovaným Lenauovým názorem přírody; jako při básni tohoto Auf den Teich, den regungslosen, tak i při pohledu na krajinu Piepenhagenovu zmocní se nás touha, rozpoutají se vzpomínky, jejichž proud zachvívá organismem; jezero jest zachmuřeno, nálada podmračná a měsíc klidně a tiše plove. Měsíc u Piepenhagena vůbec důležitou úlohu hraje jako u básníků romantických. Piepenhagen miluje měsíční noc a zimní krajinu nade vše. Tu vizme starý mohutný les: obrovské stromy rozpínají své sukaté větve a napřed dva stářím klonící se kmeny tvoří vchod. Bože! jak hrůzno dovnitř pohleděti — jde to dál a dál stále temněji a temněji a kolem vše na metr sněhem pokryto. A pozdě v této noci jediný muž sám a sám jde přímo do lesa brodě se sněhem. Jak se halí do pláště a hluboké šlépěje za sebou zanechává! Má snad milenku tam za lesem, ale nedojde, zahyne v lese a sněhová mohyla ho zasype ... Co vřelého citu v duši Piepenhagenově bylo, zanechal dceři své Charlottě, jejíž díla posud jsou neznáma.

---

*) V železných vratech.

**) Malířky pozdější Louisa Piepenhagenová a Charlotte Weirother-Mohr-Piepenhagenová.

Polyfém.

Napsal španělsky Armando Palacio Valdés.

Se svolením spisovatele přel. A. Pikhart.

lukovník Toledano, kterému přezdívali Polyfém, byl prudký muž, a nosil dlouhý kabát, kostkované spodky a klobouk se širokou, prohnutou střechou. Byl postavy obří, chodil strnule a pánovitě, měl ohromné bílé kníry, hromový hlas a tvrdý výraz. Ale ještě větší bázeň a hrůzu budil šeredný, krvežíznivý pohled jeho jediného oka. Plukovník byl jednooký. Za války v Africe pobil mnoho Maurův, a působilo mu rozkoš, rváti z nich vnitřnosti, dosud se chvějící. Aspoň jsme byli o tom přesvědčeni my všichni chlapci, kteří jsme si po škole hrávali v parku sv. Františka, ve znamenitém a hrdinném městě Lancii.

Tam se také procházíval nezdolný ten vojín za jasných dnů naprosto přesně od dvanácti do dvou. Rozeznávali jsme již z dálky mezi stromovím jeho pyšně vztýčenou postavu, která budila v dětských našich srdcích hrůzu, anebo jsme slýchali jeho harašivý hlas, který se ozýval ve stromoví jako řítící se bystřina. Plukovník byl také hluchý a rozprávěl křiče.

„Svěřím Vám tajemství," říkával některému z průvodcův svých na procházce. „Moje neteř Jacinta nechce mladého Navarreta."

A tajemství to zvěděli všichni, kdož byli na dvě stě kroků dokola.

Chodíval obyčejně sám; ale když se k němu přidal nějaký přítel, býval milostivě přijat. Snad měl rád společníky proto, že se mu jimi naskytala příležitost, aby otevřel průduchy svému mocnému hlasu. Ovšem když měl s kým hovořiti, otřásal se park sv. Františka; to nebyl již veřejný sad; plukovník jej opanoval úplně. Švitoření ptáků, šepot větru, milé šumění vodotrysku, vše zmlklo. Bylo slyšeti pouze pánovitý, sebevědomý, přísný hlas afrického válečníka. A tak se zdálo, že je tam kněz, který ho provázel (neboť tou dobou se procházeli parkem pouze kněží) — jenom proto, aby spouštěl řadou všechny registry plukovníkova hlasu. Často jsme, slyšíce ty zvuky hrozné, harašivé, a vidouce ty hněvivé posuňky, a zanícené oko, se domnívali, že se vrhne na nešťastného kněze, který se neopatrně k němu přidal.

Tento hrozný muž měl synovce, osmi, či desítiletého, jako jsme byli my. Nešťastný hoch! Nedovedli jsme na něho na procházce pohlédnouti, abychom nepocítili nekonečnou soustrast s ním.

Kdysi jsem viděl, jak přivedl krotitel šelem do lví klece beránka. Vzbudilo to ve mně stejný dojem, jako když se procházel Gasparito Toledano se strýcem. Nechápali jsme, jak může ten nešťastný chlapec míti chuť k jídlu, a konati pravidelně životní své úkony, a že neonemocní srdcem, nebo nezemře vleklou horečkou! Neobjevil-li se po několik dní v parku, rozrušovala nám srdce vždy táž pochybnost: „To ho už snědl

k svačině!“ A když jsme se konečně někde s hochem setkali, a byl zdráv a netknut, překvapilo nás to i uspokojilo zároveň. Ale byli jsme přece přesvědčeni, že se stane dnes či zítra obětí nějakého krvavého rozmaru Polyfémova.

Podivno bylo, že se v Gasparitovu čilém obličeji nejevily ty známky strachu a skleslosti, které jediné se tam měly jeviti. Naopak, v očích jeho zářila neustále upřímná radost, až nás zarážela. Když šel se strýcem, kráčel úplně nenuceně, usmíval se šťastně, chvílemi si poskočil, chvílemi šel klidně, a jeho odvážnost či nevinnost byla taková, že i činil za jeho zády na nás posuňky. Nás to skličovalo stejně, jako bychom ho viděli tančiti na špičce věže kathedrály.

„Gaspaare!“ Vzduch se rozvířil a roznášel to zařvání po okolí sadu. Na žádném z nás, kdož jsme tam byli, by se nebyl krve dořezal. Pouze Gasparito uposlechl, jako by ho volala siréna: „Co chcete, strýčku?“ A šel k němu jakýmsi složitým tanečním krokem.

Krom tohoto synovce měl ten netvor psa, který asi žil stejně nešťastně, ač to na něm také nebylo znáti. Byl to pěkný dánský pes namodralé barvy, velký, bystrý, silný; jmenoval se Muley, bezpochyby na památku nějakého nešťastného Maura, kterého byl jeho pán zahubil. Muley žil stejně jako Gasparito v moci Polyfémově jako v lůně Abrahamově. Roztomilý, hravý, přítulný, falše neschopný ten pes byl — nechci tím nikoho uraziti — nejdružnějším, a nejméně hrozným psem ze všech, které jsem za svého života seznal.

Proto není divu, že my všichni hoši byli jsme jím zaujati. Jakmile nebylo nebezpečí, že to plukovník uhlídá, zápolili jsme o čest, podati mu chléb, suchar, sýr a lahůdky, které nám naše matky dávaly k svačině. Muley to vše přijímal s nelíčeným potěšením, a jevil nám neklamné známky přízně a uznalosti. A, abyste viděli, jakou měrou byly city pamětihodného toho psa ušlechtily a nezištny, a aby to bylo navždy vzorem psům i lidem, pravím, že nejevil více lásky tomu, kdo mu více dával. Časem si s námi hrával (v provincii, a za oněch časů nebylo mezi dětmi společenských rozdílů) chudičký hoch z nalezince, jménem Andrés, který mu nemohl dáti nic, protože nic neměl. Dobrá; Muley mu dával přednost: před ním nejvíce vrtěl ocasem, k němu se lichotil nejvíce a nejdůtklivěji na úkor ostatním. Jaký to příklad kterémukoliv poslanci většiny!

Tušil Muley, že to dítě slaboučké, téměř vždy zamlklé a smutné potřebuje více lásky, než my? Nevím; ale tak to vypadalo. Za to se v Andresitovi vyvinula k tomu zvířeti skutečná vášeň. Když jsme si hráli v hořejší části parku na honěnou, anebo na schovávanou, a objevil se tam náhle Muley, věděli jsme již, že si ho Andresito zavolá stranou, a že se s ním bude baviti po dlouhou chvíli, jakoby mu chtěl svěřiti nějaké tajemství. V dálce mezi stromy vynikala obrovská silhueta Polyfémova.

Ale tyto krátké styky, plné obav, se nelíbily valně našemu nalezenci. Jako každý skutečně zamilovaný toužil, aby se mohl pokochati přítomností svého idolu dlouho a o samotě. Proto odvedl jednoho odpoledne s neuvěřitelnou odvahou psa za naší přítomnosti až do špitálu, jak v Lancii nazývali nalezinec, a vrátil se až za hodinu. Přišel, záře štěstím. Muley

vypadal také nesmírně spokojeně. Na štěstí plukovník ještě neodešel z procházky, a nevšiml si, že mu pes sběhl.

Takové odbočky se opakovaly častěji. Přátelství Andresitovo a Muleyovo se utužovalo. Andresito by byl neváhal dáti za Muleye život. Jsem jist, kdyby se byla naskytla příležitost, že by se byl tento zachoval podobně.

Ale nalezenec nebyl ještě spokojen. V mysli mu klíčil nápad, aby si vzal Muleye s sebou do nalezince na noc. Byl kuchařovým pomocníkem, a spal proto na chodbě u kuchařovy světnice na chudém slamníku z rýžové slámy. Jednoho odpoledne odvedl psa do špitálu, a nevrátil se! Jak rozkošnou to zažil noc ubohý ten hoch! Nepocítil v životě nikdy jiného laskání, nežli Muleyova. Učitelé i kuchař hovořili s ním vždy s rákoskou v ruce. Spali v objetí jako milenci. Když se rozednívalo, ucítil hoch, že ho pálí rána holí, kterou mu dal minulého odpoledne přes záda kuchař. Svlékl si košili.

„Pohleď, Muleyi!“ řekl tiše, ukazuje mu podlitinu.

Pes, soustrastnější člověka, mu zardělé místo lízal.

Jakmile otevřeli vrata, pustil ho. Muley utíkal domů k pánovi; ale odpoledne byl již zase v parku, připraven, že půjde s Andresitem. Té noci spali zase spolu, a ve dvou nocích dalších zase. Ale na tom světě štěstí dlouho netrvá. Andresito byl příliš šťasten, a kráčel v nevinném bezvědomí na pokraji propasti.

Jednou odpoledne jsme hráli všichni v úzkém hloučku o knoflíky, a uslyšeli jsme za sebou hrozné dvojí dupnutí.

„Hola! Hola!“

Všechny hlavy se obrátily jakoby jediným pohybem. Před námi se tyčila kyklópická postava plukovníka Toledana.

„Který pak z vás je ten darebák, co mi odvádí každý večer psa?“

Ve shromáždění vládlo hrobové mlčení. Děs nás přimrazil k zemi strnulé, jako bychom byli ze dřeva.

A trouba posledního soudu zazněla znovu:

„Který ho odvádí? Který je ten loupežník? Který je ten bídník?“

Planoucí Polyfémovo oko nás pohlcovalo jednoho za druhým, a Muley, který plukovníka provázel, pohlížel na nás také očima, ale upřímnýma, nevinnýma, a vrtěl prudce ocasem na znamení nepokoje.

A tu pokročil Andresito, bledší nad vosk, a řekl:

„Neubližte nikomu, pane. Já to byl.“

„Jakže?“

„Že jsem to byl já,“ opakoval hoch hlasitěji.

„Vida! Tys to byl!“ řekl plukovník, usmívaje se divoce. „A ty nevíš, komu ten pes patří?“

Andresito mlčel.

„Nevíš, čí jest?“ zeptal se znovu, křiče strašlivě.

„Ano, pane.“

„Cože? . . . Mluv hlasitěji!“

A položil si k uchu dlaň, aby rozšířil boltce.

„Že vím, pane.“

„Pověz, komu patří?“

„Seňoru Polyfémovi.“

Zavřel jsem oči. Myslím, že moji soudruzi učinili totéž. Když jsem je otevřel, domníval jsem se, že jest Andresito již vyhlazen z počtu živých. Na štěstí nebyl. Plukovník pohlížel na něho upřeně, spíše zvědavě, nežli s hněvem.

„A proč ho odvádíš?"

„Protože je to můj přítel, a má mne rád," řekl hoch pevným hlasem.

Plukovník na něho zase upřeně pohledl.

„Dobrá," řekl konečně. „Ale, ať ti už nenapadne, odvésti ho! Uděláš-li to, utrhnu ti najisto uši."

A otočil se majestátně na podpatcích. Ale, nežli vykročil, sáhl do vesty, vyndal půldurový peníz*) a řekl, obraceje se:

„Tumáš, to si schovej na cukroví. Ale, ať mi už neodvádíš psa! Dej si pozor!"

A odcházel. Když učinil čtyři nebo pět kroků, zamanulo se mu obrátiti se. Andresito pustil peníz na zem a vzlykal, zakrývaje si obličej rukama. Plukovník se prudce vrátil.

„Pláčeš? Proč? Neplač, synáčku!"

„Protože ho mám tuze rád ... Protože on jediný na světě má rád mne," bědoval Andresito.

„Ale, čí pak jsi?" otázal se plukovník překvapen.

„Jsem z opatrovny."

„Jakže?" vzkřikl Polyfém.

„Jsem nalezenec."

Tu jsme viděli, že plukovník zbledl. Vrhl se k dítěti, stáhl mu ruce s tváří, osušil mu vlastním šátkem slzy, políbil ho, a opakoval horlivě:

„Promiň, hochu, promiň! Nedbej toho, co jsem ti řekl ... Odveď si psa, kdy ti napadne ... Měj ho u sebe jak dlouho chceš, rozumíš? ... Po celou dobu, jak dlouho chceš ..."

A když ho upokojil těmito a jinými domluvami, pronesenými hlasem, kterého jsme se u něho nenadáli, začal se znovu procházeti, a obracel se chvílemi, aby vzkřikl:

„Smíš si ho odvésti kdy chceš, rozumíš, synáčku? ... Kdy chceš ..."

Odpusť mi Pánbůh, ale přisáhal bych, že jsem spatřil v oku Polyfémovu, krví zalitém, slzu.

Andresito utíkal, provázen svým přítelem, který radostí štěkal.

*) asi 1 zl. r. č.

NA HORÁCH VALAŠSKÝCH.

Za svých studijních potulek po Moravě navštívil jsem též Valašsko a hned na ponejprv zalíbil se mi celkový jeho ráz tou měrou, že vždy zase i po létech rád jsem se do kraje toho vracel. Vábila mě povaha lidu tamějšího, bodrého a rázovitého, a třebaže kroj, pokud jest zachován, nehonosí se touž bohatostí forem — vyjma vyšívání — a barev, jak ji shledáváme u některých jiných kmenů moravských i s nadbytkem, přece měl hned na ponejprv kmen tento pro mne přítažlivost největší.

Nechci se šíře rozepsati o rázu kraje a lidu valašského, nýbrž hodlám věnovati pozornosť pouze některým motivům, které nejvíce mě upoutaly.

Usadiv se u bodrého gazdy v Novém Hrozenkově, toulal jsem se po horách, konaje svá studia se vším soustředěním mysli pro přírodu a lid zde tak zajímavý. Znám jeden velký požitek a ten jest: Sednouti v lese neb kdekoli v přírodě a zahloubati se do studování okolních zjevů; když klidně nad hlavou šumí les, zlaté paprsky sluneční stromovím se prodírají nebo když před tebou na poli ve vzduchu prohřátém osení se vlní — jaká rozkoš tráviti takto celý den! Myslím, že všechny požitky velkoměstské nevyváží blaha chvil takových. V tomto bezprostředním styku s přírodou a lidmi, které chceme studovati, jest více vnady, než v jakémkoli, třeba snad i příznivém výsledku konečném.

Nejzajímavější na horách zdejších jsou salaše a lid při nich žijící. Chci vylíčit návštěvu jedné takové salaše s přítelem, synem gazdy mého,

který mi býval často milým společníkem a horlivým vykladačem krás a zajímavostí své domoviny a jehož pomoci jsem užil i v tomto náčrtku tam, kde podávám rozmluvy v nářečí valašském, kteréž jest — jak známo — jedním z nejryzejších nářečí našich.

Nuže, naše první návštěva na salaši:

Došli jsme tam právě, když starý, osmdesátiletý bača v kotli „žinčicu“ míchal. Oheň vesele praskal a vonný jalovcový kouř naplňoval celou chatu. Paprsky sluneční vnikaly štěrbinami štítu, odrážely se na lysé bačově hlavě a poskakujíce hravě po různém nádobí, protínaly kotouče dýmu, jako závoje ve vzduchu se vznášející.

Postáli jsme chvíli a pak vešli do „vňutra“. Tušil jsem předem, že to bačovi „bude v nos“ a byv přítelem upozorněn již dříve, těšil jsem se na přivítání. Bača byl pravé Valačisko ze starého vydání: Co na srdci, to na jazyku, od starodávných zvyků a řádů neustupný, mluvící poněkud hřmotně — nu, jako na horách; ostatně dobrotisko.

Stařec, jako by nás teprve nyní byl zočil, dosti hlasitě zabručel: „Och co tote zas ide? Kej Parom?“ Bylo na něm znáti, že nemá z naší návštěvy velkého potěšení. A nebylo ani divu. On, starý bača, ledačím už „přehnatý“, má se těšit, když sám jeho mladý gazda mu k „odvářáňú“ přivede jakéhosi neznámého pána, kdož ví co za člověka, jakéhosi „světáka“, a kdož ví, jaké má oči; může mu to „uřknúť“ a potom on chudák starý, co by si měl pofajčit, „moší sá půl dňa nad masnicú homplasovat, brze by dušu pozbyl“, než máslo stluče.

Oslovili jsme ho: „Pomoz Pán Bůh, bačo!“

„Daž to Pánbů!“ odpověděl velmi hlasitě a úsečně. „Vítám vás oboch! Bodaj zdravi; též vitajte! A co jste mně přinesli, lebo co tu chcete ešče aj s jakýmsik pánem? Dyž neznám, nevím jako praviť (osloviti).“

Když mu pověděno, že jsem až z Prahy přišel baču navštívit a na salaš se podívat, hlučně se zasmál a zaklel: „Sto strel ohnivých, jasných! To je zmysel (nápad)! Choděť sa z Prahy dívat na salaš. Ťa — tož — páni sú páni! Starosti žádnej, roboty žádnej, šetkeho forotu, peněz jak šupek, tož nevjá od rozkoše, co by, de by a jak by. Zmyslí si na salaš, hajdy na salaš. Ta — ta. Jak je sádlo, tož je snadno; ale jak je loj, tož je joj. No ále tož nech se lúbí si u mňa sednúť na tu černú lavu. No ale veď já tu s vámi lopocu, lopocu (pleskám) a to by mně čechmant brze ukýpalo.“ Otočil kumhár, sňal kotel, klekl a velikou, na konci vyrezávanou vařechou sbíral do škopku „urdu“ (smetanu ovčí).

„Ale jářku, bačo, počuvajte! Dajte nám ‚chytrej‘ žinčice, na potem takej tej čistej hvízdule, co v Rožnově pijí. Ten pán by rád okusil.“

„Ja pán — ne pán! Já si urdu rozčambrňám a potem z čeho másla hříšnej udělám?“

„Ale šak edem trošku dajte urdy, ostatek čistú žinčicu.“

„Ja to zas trošku. Hm — trošku, a jak já vám duomu v puténce másla pošlu též edem trošku, tož potem co? Bude gazda vinovatej, že valachům kašu hrubě mastím?“ Pobručel si ještě trochu, ale do čerpáku dal nám přece „múdrej“ žinčice.

Přítel „mladej gazda“ byl však nemilosrdný a dále na baču: „Aj i sýra nám dajte.“

Vnitřek salaše. Dle obrazu Ad. Liebschera.

„No to jste na mú hříšnú dušu trefili; teho sýra, teho já vám dám, nemože ubejt na tem — ešče aj hrudku si budu rýpat a špiudrat. Pámbů chraň! Jak sú starej bača, a to si nedám hrudky porýpat. Dyt je to škaredé. Podaří se někdy, co ju aj myši načnú, ale což to? To už ináč není! Šak jste si tu pán, henkaj (tamto) na komárníku máte noža, načněte si kerú chcete, ale aj si ju vemto duomu."

Baba na žnivu. Kresba Ad. Liebschera.

Jest však na salaších zvykem, že nesmí se po západu slunce nikomu nic vydati. Takové věci nepotřebuje nikdo na nic dobrého. Proto přítel, mrknuv na mě, pokračoval: „Ale no však já pro to k večeru pošlu dívku, já se s tím neponesu."

Na to bača snad už do opravdy se rozzlobil. Poskočil, ústa otevřel, jakoby zíval a v očích bělmo jen se bělalo. Chtěl rychle něco pověděti, ale selhalo mu i koktal: „A—a—ale u—u sta strel jasných, ohnivých, co už to má být! Tolej mňa budete hněvat, dyt pro Pánaboha Nebeského víte, že nemohu po západu slunka z koliby ničeho dat a hned byste mně tu na večer pro cosik poslali robsko jakési!"

Podobných pověr a způsobů dosud zachovávaných jest na salaších více. Na př. nesmí oheň z jara rozdělaný pod kotlem celé léto vyhasnouti, nebo na náčiní nesmí býti nižádné kovové součástky, vše ze dřeva, což vzhledem k čistotě nádobí na salaši jest velmi dobré.

Když přítel baču upokojil, že na onu věc pozapomněl, požádal jej, aby mi poseděl, bych jej mohl malovati.

„No to by byla šikovná věc," bača na to, „ba nevím též, na kýho čerta by vám to bylo, také černé zruděné chlapisko staré."

„No víte, dyž to tak," přítel vykládal, „on to bude zas v Praze druhým vyprávjat a tož můžete vědět, že tam oni šetci takej obrázek rádi spáčá (uvidí)!"

Bača udiveně hleděl a když jsem mu řekl, že mu zítra pošlu tabáku „do Boha“, byl rázem usmířen a usednuv dle přání pravil: „No to muože, vem to Pane Bože hore koncem. Nech se tam desik ti páni přezírají.“

Když jsem se loučil, dodal ještě: „Ale z teho tabačiska nech sa do rána nevyspjá, teho já ukrutně lúbím, a s Pánem Bohem choďte; zdrávi se dívali a dobře se mívajte.“

Vyšli jsme před salaš. Několik kroků před námi byl kraj vysokého lesa, samé mohutné, široce rozvětvené jedle; pod nimi ve večerních stínech hověli si, po celodenní toulce po stráních za ovcemi, valaši (pasáci). Pes „dunčík“ u nich, kolem porůznu ovce. Mladší z valachů, švarný černovlasý hoch s orlicím nosem a hnědýma, jiskrnýma očima, uměl prý hráti pěkně na fujaru.

Děvče na žnivu. Kresba Ad. Liebschera.

„No tož, Jožko, de máš píšćálku?“ oslovili jsme jej.

„A hen desík v potůčku.“

„No šak už ju tam dva dni močíš,“ praví starší.

Tento hudební nástroj má tu komickou zvláštnosť před jinými, že musí býti důkladně navlhlý, aby bylo možno vyluzovati z něho tklivé ty dumky znějící všade po horách zdejších.

Byl již soumrak, když jsme sestupovali do údolí. Vzduch se mile ochladil, vše utichlo a nastala pravá valašská harmonie zvuková — z naší i s protějších strání zněly měkké tony fujar, z toho vyniklo někdy silněji zahalekání vracejících se z pole, — v celku základní tón valašského ovzduší, který toto činí tak zvláštním. Nemožno se při tom ubrániti vzpomínce na krásné prostonárodní koledy pastýřů valašských, plné ryzí, čisté poesie a neposkvrněného pelu prosté naivity.

Podobnou silnou zvukovou karakteristiku ovzduší, jakou má v míře větší neb menší snad každý kraj, vycítil jsem na příklad také v Římě,

když jsem v zahradě za klášterem sv. Onofria na známém oblíbeném místě Torquata Tassa za pozdního večera a v tichu rozestřeném nad věčným městem naslouchal tu a tam po okolních sadech roztroušeným zvukům kytar, mandolín a zvláštnímu rytmu italských popěvků. Každý, kdo tento dojem jednou procítil, a byl by v podobném okamžiku náhle přenesen v ono římské zátiší neb na Valašsko, s očima zavázanýma jistě by poznal, kde mešká.

Ještě častěji jsem pak na salaš docházel a se starým bačou se dobře spřátelil. Když jsem se po letech s milým soudruhem na valašských potulkách, dotčeným již synem mého tamějšího gazdy, opět jednou sešel na výstavě národopisné, kamž si jakožto potomek hrozenkovských fojtů zajel v krásném a bohatém kroji fojtském, vyřizoval mi srdečný pozdrav od starého, dosud žijícího bači a vyprávěl, jak o mně vykládal: „Ale to byl jakejsik šnupák; věřte, ludkové, všude do všetkého mně strčil nos a šetko chtěl viděť a věděť a nic ináč se nezdálo, než že mňa aj s celým salašem zabere do tej Praby.“ A skutečně jsem mu to učinil — snad mi to odpustí.

Rovněž zajímavé jest na Valašsku pálení slivovice. Při větších hospodářstvích jest pro to zřízena zvláštní chata v jedné místnosti, kdež se ve dne v noci pod kotlem s kvasem švestkovým topí. Nad kotlem visí z pravidla obraz sv. Floriana. Často přes půl noc vyseděl jsem jen za světla ohniště v chýži, naslouchaje vyprávění hrozných pověstí i bájí a strašných anekdot z předešlých století, ale i pravých valašských povídaček takových. Valach, který meškal zde na vystřídání mladého hospodáře při opatrování ohně, byl v těchto povídačkách nevyčerpatelný (starý voják z let čtyřicátých). Vedle toho byl pravým mistrem v robení dýmek dřevěných, tepaných stříbrem a slonovinou, kterýžto průmysl zde porůznu dosud se zachoval.

Chata stála na silnici a tu není divu, že mnohý pozdní chodec, vida kouř z komínu vystupující neb osvětlené okénko, u nás se zastavil a s námi pobesedoval. Hlavní účel toho však byl, vyzískati skleničku slivovice na zavdanou a bylo nám někdy zábavno, někoho, kdo k domácímu krbu svému měl naspěch, zdržeti tím, že jsme dotčenou skleničku nabídli teprve, když nám vše vypověděl a nás pobavil svojí nevyslovenou, ale pravou příčinou zastávky; ale pak jsme mohli býti jisti, že s poděkováním a jadrným „Dobrou noc!“ ihned zmizí.

Národní kroj zde v posledních letech nápadně mizí. U mužů zachovaly se ještě brunclek červený, gatě a širák. Košile s rukávy širokými a modrým vyšitým límečkem jest u krku zapnuta t. zv. „kotulou“, zvláštním knoflíkem perleťovým, větším než velký tolar. Na tom jest praktický přívěsek — plechové šťáradlo do dýmky. Svrchní kabát, župica, z bílé nebo hnědé huně, také již se přestává nositi. U žen porůznu dosud se zachovaly rukávce, dříve s modrým, nyní jen s bílým vyšíváním; dřívější červenozelené kordulky ustoupily černým aksamitovým. Sukně bývají obyčejně modré. Krpce kožené s řemínky u mužů a častěji huněné papuče u žen dosud tu a tam viděti. Krásné vyšívání valašské, nejčastěji bílé neb černé a modré, honosí se svými zvláštními motivy a osobitým vážným slohem. Nalezáme je nyní pohříchu jen ve starých truhlách na půdě zapadlých horských chaloupek neb v museích.

Starší ženy viděti často při práci polní z dýmek kouřiti a i v hospodě mezi „chlapy“ sedíce vážně dýmají. Znal jsem na Hrozenkově tetku neobyčejně vtipnou, živého temperamentu a břitkého jazyka, která, když si „zmyslela“, sebrala kruh svých tetek a bab a obsadila některou hospodu, kdež vyváděly tak, jako „chlapi“ pijáci, když mají svůj den.

Baráček valašský. Kresba Ad. Liebschera.

Známou zvláštností jsou zdejší stavby dřevěné, které jediné dosud utěšeně se udržují. I kostelů dřevěných je zde dosti, na př. v Karlovicích (v půdoryse do kříže stavěný se zvoničkou uprostřed), ve Valašském Meziříčí a jinde. Stavení selská, jichž zčervenalé dřevo z čerstvé horské zeleni mile vyniká, již z dálí nás vítají svými okénky, které vypadají jako oči té chatrče, jsouce do kola bíle oblíčeny, kterýžto způsob zvlášť na Hrozenkovsku se zachoval. Vnitřky chalup hospodářů, dbajících dosud na starosvětské věci, jsou útulné, zdobené „ojáněnými“ svatými obrázky, kteréž malovány jsou na skle, nejstarší na skle zrcadlovém. Jsou velice

pestré a pozoruhodné svým podáním krojů neb naivním pojmutím. Chtěje si jeden takový obrázek koupiti, byl jsem stařenkou odbyt: „To je hřích, dať svatú věc luďom na pośkleb.“ Chtěl jsem si tedy obrázek alespoň vypůjčiti a tu jsem se arci musil přiznati, že jej na obraz omalovati chci. — V rohu světnice bývá stůl těžký, vyřezávaný, pamatující na formy barokové, podobný, jaké nalezáme i u nás na venkově. Nad stolem pod krucifixem visívá někdy věnec z klasů, ozdobený kvítím polním, který

Dřevěný kostelík v Karlovicích. Kresba Ad. Liebschera.

čeládka při slavnosti obžinkové gazdovi odevzdává. V chatách chudších bývá ohniště otevřené s volným komínem, tak že kouř celou střechou kdekoliv se mu zachce ucházeti může.

Na jedné své potulce nalezl jsem chatu s krovem rozvaleným, opuštěnou. Dovnitř dostal jsem se oknem, poněvadž dveře byly zabedněny, a spatřil dojímavý obraz spousty: vším možným zarostlou světnici beze stropu, kde všeliké býlí vesele kvetlo. Některá břevna stropní strouchnivělá a černá dosud trčela nad hlavou a na zdi v koutě visel zapomenutý

primitivní svatý obrázek; v koutě pak byl začazený krb. Tento opuštěný domácí krb připomenul mi bezděky osudy několika asi pokolení, která při něm se narodila, dospěla a odumřela; maně vytanula mi též na mysli otázka, nebude-li tak i s národním rázem našeho venkova, že časem a přívalem modernosti se shroutí i poslední zbytky jeho, jako tento opuštěný krb zde, a že našim potomkům jen ve sbírkách, knihách a museích bude snad možno pátrati po stopách bývalé naší rázovitosti a osobitosti národní.

Adolf Liebscher.

Vznik fetišismu a idolatrie.

Podává O. F. Vaněk.

Místo, kdež odpočívá mrtvola a vše, což na místě tomto se nalézá, jest, jak v rozpravě „Démonismus“ [1]) jsme dovodili, nedotknutelným vlastnictvím ducha, který na místě tomto dlí; ale vlastnictví bylo prvotně jen to, čeho člověk každou chvíli byl s to svýma rukama se chopiti a uchrániti, tedy držení. Odtud představa, že také odloučená duše či duch chrání vše, což jemu zůstaveno a což jemu náleží, že virtuelně nad tím bdí a běda tomu, kdož v nepřátelském úmyslu by se přiblížil k předmětům jemu tabuovaným. Proto vyhýbá se místu, kdež byl někdo zemřel, neb kdež mrtvola jeho jest pohřbena, syn přírody již z daleka a aby nikdy na toto místo nevkročil a takto mstivého ducha proti sobě nepopudil, pamatuje si buď některý charakteristický předmět (kámen, strom atp.) neb není-li takového, na př. v širé rovině, označuje nebezpečné ono místo sám nějakým znamením.

Duše, která za živa pronikala i projímala tělo lidské, za snu na chvíli, ve smrti na vždy je opustila, tať zajisté dle primitivního vědomí je s to zaujmouti místo i v jiném předmětě, a tak shledáváme se všude s představou, že odloučená duše čili duch volí si za své sídlo, takořka za nové své „tělo“, buď ona znamení, neb že dlí v místech, kdež mrtvola byla pochována, neopouštějíc je leč jen občasně jako člověk svůj příbytek. Jakým způsobem jest možné toto těsné spojení předmětu a ducha, o tom ovšem syn přírody nikdy nehloubá.

Takto vyvinulo se současně [2]) a aniž doznal rozvoj představ démonistických jakési poruchy, pořadí představ jiných: o sídlech duchů, jež

---

[1]) V čas. „Květy“ 1895, str. 349 a sl. Spolu podotýkáme, že podrobné udání pramenů, z nichž jsme čerpali, zůstavujeme si až do souborného i rozšířeného otisku těchto rozprav: Animismus se zvláštním zřetelem k národům semitským.

[2]) Stanovisko Aug. Comtea a j., jež hájil ještě Girard de Rialle (La mythologie comparée, Paris 1878) a dle něhož fetišismus jest nejnižším stupněm představ náboženských, jest již definitivně překonáno.

od doby, kdy Portugalci ze záp. pobřeží Afriky (A Mina) k nám přinesli slovo „fetiš“ [1]) a C. de Brosses [2]) je uvedl do vědy, uvykli jsme je nazývati fetišismem. Než slovem tím byl spolu zatemněn prostý názor divochů a spůsoben takový zmatek, že do nedávna vedli mezi sebou učenci ještě spor o to, co vlastně fetiš jest. Tak na př. pokládal Fritz Schultze fetiše za „věc pojímanou anthropopaticky“ a hollandský profesor C. P. Tiele, který tento mylný pojem „fetiše“ se snažil hájiti proti Max Müllerovi, mínil: „V představě syna přírody trvá věc, kterou ctí, tím, čím jest: kámen kamenem; strom stromem; divoch nevzývá ducha, který v kamení sídlí; vzývá to, co pro nás jest kamenem, pro něho však oduševněnou bytostí.“ Domněnka ta vyvrací se naprosto výrokem onoho černocha v západní Africe, o němž Heřman Halleur se zmiňuje a který zcela jasně se vyjádřil, že „strom sám není fetiš“, nýbrž že „fetišem jest neviditelný duch“, jenž se byl „do tohoto stromu vtělil“. A byť i často syn přírody mluvě o „sídle ducha“ brzy nazýval předmět jakýsi jménem ducha neb naopak ducha jménem předmětu, v nějž se byl „vtělil“, ješto jméno ducha mu bylo neznámo, tož činí přece vždy rozdíl mezi tímto „tělem“ a „duchem“, neboť na mnoze má pro oba tyto pojmy i zcela různé názvy: Tak na př. zovou Irokesové čili Ongwe-Honwe v sev. Americe předmět, v nějž se byl duch vtělil, ojaron, kdežto ducha manitu a J. G. Müller uvádí jako výslovný jich názor, že takovýto předmět „není symbolem, nýbrž sídlem ducha“.

B. Edm. Tylor prohlásil tedy správně fetišismus za totožný s vírou v duchy (démonismem), „kteří jsou vtěleni v určitých předmětech a na nich lpí“. Dodává-li však: „neb účin na ně jeví“, neplatí to o fetiších skutečných, t. j. sídlech duchů, nýbrž pouze o předmětech jim náležejících, jichž zvláštním druhem jsou tak zv. amulety.

Tyto amulety pokládali opět Sir John Lubbock, Oskar Peschel, Julius Happel, Max Müller, J. Frohschammer, Eugen v. Schmidt a j. mylně za vlastní fetiše nečiníce žádného rozdílu mezi sídly duchů (fetiši), jich prostředky a celým aparátem magickým. Ovšem nečiní tyto pojmové rozdíly také vždycky divoch, jemuž mnohdy kouzelný prostředek jest předmětem náboženské pocty, ba kmenové afričtí nazývají i vše, což s fetišem souvisí, k jeho poctě se užívá, co se jemu obětuje neb co svým chráněncům ukládá, slovem veškeré věci i osoby, jež dotekem neb vzýváním jeho byly posvěceny neb v bezprostřední jeho službě trvají, fetišem; říkají na př. „s někým učiniti fetiše“ místo „učiniti smlouvu za vzývání fetiše“; „píti fetiše“ místo: „píti posvěcenou vodu“; „zachovávati fetiše“, místo zachovávati nařízení jím stanovená“, atd. [3]) — než my,

[1]) Od portug. feitiço, kouzlo a toto opět z lat. factitius.

[2]) Du Culte des Dieux Fétiches, ou Parallèle de l'ancienne Religion de l'Egypt avec la Religion actuelle de Nigritie, (Berlin) 1760 odvozoval mylně slovo „fetiš“ z lat. fatum.

[3]) Podobně všeobecného významu jest jihoafrické modimo, molimo čili morimo značíc ducha vůbec Slovem tím vysvětluje se vše, co domorodcům jest záhadno. Rovněž slovo nsambi u Balondů v říši Lunda neb ngai u Massaiů (Globus 1884, XLV., 379) a j. A také slovem manitu, oki, vakau a j. označují Indiáni sev. Ameriky vše, což jest jim nepochopitelno.

chceme-li pojednati o „fetišismu“ způsobem vědeckým, nesmíme vše to vespolek mísiti, nýbrž třeba nám určiti alespoň přibližně hranici mezi fetiši, věcmi nalezajícími se v državě ducha a t. zv. amulety. Fetišem zoveme buď ducha v předmětě jakémsi vtěleného neb i předmět, v nějž se byl vtělil; amulet jest nástrojem ducha neb rukojmím jeho pomoci; proto chrání amulet jen toho, kdož jej má, na způsob elektrického zvonku, který při nepřátelském doteku přivolává ducha jako boha ex machina; ostatní předměty, jež J. Lippert zove „fetiši exuviálnými“, nejsou leč věci duchu tabuované. — Fetiš, t. j. předmět, jejž si byl duch zvolil za výhradní své sídlo, mění se v t. zv. totem čili dodain (W. III., 119), nedostává-li se pocty pouze jemu, nýbrž i každému předmětu stejného druhu. Žije-li na př. duch předka výhradně pouze v kameni, může rodina neb čeleď říci, že jeho dědem či praotcem jest kámen. Proto má tato čeleď v úctě každý kámen a příbuzní této čeledi poznávají se dle pocty, jakou vzdávají kamenům. Dovídáme-li se tedy o Dakotech v sev. Americe, že zdvihnouce a omalujíce kulatý kámének, jemu pak lichotí jako svému „dědovi“, neb o černochu v Africe, že měl ve veliké úctě kámen, na nějž byl utíkaje před nepřítelem vstoupil, jest nám toho již příčina jasna. Fetiš a totem mají se k sobě jako jedinec a druh.

Domněnka, jakoby fetišismus byl vznikl tím, že člověk mylným zevšeobecněním svých představ zkušeností získaných přisuzoval život též předmětům neživým, postrádá všelikého zdůvodnění. Dítě nezaměňuje neživé se živým a pokud předmět jakýsi se nepočne pohybovati bez viditelné zevnější příčiny, nebojí se ho. Praví-li, když se bylo řízlo: Ty zlý noži! naučilo se tomu patrně od své chůvy neb matky. V určitém věku jeví ovšem děti náklonnosť ku dramatisování: udílí své loutce osobnost, mluví k ní, krmí ji a mazlí se s ní, než činí tak vědomě i úmyslně, ješto nedostává se jim bytostí živých a nevěří, že by hračka ta byla živa. Kdyby však loutka z nenadání je kousla, bylo by dítě neméně udiveno, než-li člověk dospělý. Také pes honí-li se za klubkem, nepojímá předmět tento jako cosi živého a kouše-li klubko, když je byl dohonil a chytil, pokračuje pouze v dramatisovaném svém lovu. Kdyby pokládal klubko za cosi živého, kousal by je rovněž tak zlostně již dříve, nežli bylo hozeno. Dovolává-li se pak kdos výroku: Naturam expellas furca, tamen usque recurret a praví-li, že též ve věku dospělém, poutá-li hněv neb okamžitá vášeň chladnou naši rozvahu, klneme dveřím, v nichž jsme se byli uskřípli, že odhazujeme zuřivě od sebe kámen, o nějž byla náhodou noha naše zavadila atd., že tedy s neživými věcmi jednáme jako se živými, odvětíme prostě, že jest to pouhý nevědomý úkon ze zvyku. Většinou bývá příčinou našeho hněvu živá bytosť a činnosť našich svalů obrací se proti ní; vzbudí-li pak hněv neb vášeň naši ve chvíli, kdy právě nejsme při dobrém rozmaru neb náladě, něčím i předmět neživý, obrací se činnosť našich svalů, není-li pohotově bytosť živá, na níž bychom si mohli „schladiti žáhu“, mimovolně i proti tomuto neživému předmětu, o kterém nikterak se nedomníváme, že by byl živý, byť i jednání naše činilo takovýto dojem. (Srvn. Sp. I., 161 a sl.).

Rovněž nelze nám zastávati mínění, jež vykládá fetišismus ze záměny symbolu a božstva. Výklad ten jest již tím nešťastný, ješto sym-

boly jsou právě symboly, t. j. věci neb výkony zbavené prvotného svého významu, kdežto přec na zemi nic nepočíná jako symbol, nýbrž vše původně se pojímá ve vlastním smyslu. Důvod, jenž obyčejně se uvádí, že prý musel býti pojem „božského“ dříve, nežli mohl býti spojen s nějakým předmětem, spočívá pak na chybném závěru, neboť „bůh“ na stanovisku animismu značí tolik jako „duch“ a tímto duchem byla prvotně odloučená duše lidská. Víra v ducha a nikoliv víra v boha vysvětluje tedy fetišismus, který rovněž jako démonismus, není, leč obdobou animismu, t. j. víry, že v přírodě bytují duše zemřelých, t. j. duchové, kteří jsou s to činně zasahovati v osudy člověka; víry, jež vznikla opět z primitivních představ o stavu člověka po smrti.

Posléze názor, dle něhož prý fetišismus jest zvratným krokem od dokonalejších představ náboženských, jest jen zbytkem oněch dávno již překonaných theorií o t. zv. „prazjevení“, které i od samých střízlivějších theologů byly zavrženy. Názor ten spočíval na omylu, dle něhož ʿEbreové byli vyvoleným národem, jenž prý víru v jediného boha k naší spáse zachoval odolav vítězně odevšad na něj dorážejícím vlnám „polytheismu“. — Ovšem vytvořil se v Palestýně u jednotlivců monojahvismus již před exilem, ale zavládl všeobecně teprve po exilu mezi onou sektou, jež se vrátila. Nižádnou měrou nesmíme jej tedy promítati a hledati ve starších obdobích dějin ʿEbreů: Známoť, že novoty v oboru náboženském — i když hlásají nauku ryzejší a ušlechtilejší, nežli náboženství staré, narážejí vždy na veliké překážky a rozšíření dobře míněného nového názoru staví se na odpor obmezenost i nerozum lidu, který ve věcech náboženství lpívá obyčejně na starém a jen nerad od něho upouští. Nebýváť pak ovšem prostředku lepšího, jde-li o to, aby dosaženo bylo vytčeného cíle, než prohlašuje-li se náboženství nové za prastaré a prvotné, od něhož prý lidé teprve prodlením dob odpadli a se uchýlili.

Vímeť na př. o Muʿhammadovi, že tvrdil, že monoallahismus byl prvotným náboženstvím ne-li člověčenstva vůbec, tož alespoň onoho kmene, k němuž přináležel, a že teprve kníže ʿAmr ibn Luʿhaij, jenž žil na počátku 3tého století po J., zavedl mnohobožství. Učení, jež Muʿhammad hlásal, nebylo tedy náboženstvím novým, nýbrž pradávným a pravým.

Nejinak počínali si, jak novověký rozbor biblický nezvratně dovodil, ʿebrejští Jahvisti. Dle nich již Adam v ráji byl ctitelem Jahva a mýtický héros Mošé nejen vynálezcem monojahvismu, nýbrž i projektantem pozdějšího státu. Než prodlením dob, jež však přestupovalo všelikou dějinnou upomínku, odpadli prý ʿEbreové od pravé víry, „za bezčetných dnů“ (Jer. 2, 26 a sl.), „za dnů svých otců“ (Mal. 3, 7), „v lůně mateřském“ (Jer. 48, 1, 8), „za svého mládí“ (Jer. 22, 21) vůbec již „v poušti“, kdy každý kmen měl své vlastní kmenové božstvo (Jer. 2, 26 a sl. 6, 16; 7, 25; 8, 5; 11, 7; 13, 10; 22, 21; 32, 23; 48, 1, 8; Mal. 3, 7 a j.). Teprve Jahvisti snažili se „obnoviti“ opět víru pravěku a dospěvše posléze ku přesvědčení, že Jahvé jest jedině pravým božstvem,[1]) jednali ovšem zcela důsledně, že nevyslovovali již jména jiných

---

[1]) Z důrazu, jaký v Dt. 6, 4 klade na to, že „Jahvê, elohênu, jahvê eʿhad“ (Jahvé, eloah náš, Jahvé jediný jest) lze souditi, že prvotně bylo více

božstev, ba že všude, kdekoliv ve starších zprávách něčeho o nich se dočetli, jejich jména prostě nahradili slovem Jahvé, neboť jinak byli by mluvili o božstvu, jež dle jich mínění neexistuje. Principu tomu nelze upříti tedy všeliké oprávněnosti; ale tím, že opisující kněz některého slova užívá bez rozdílu ve všech případech, falšuje, aniž si toho snad je vědom, často nejpodstatnější údaje. Nejzřetelněji jeví se nám toto padělání v historické zprávě o Gib'onovcích, jichž božstvo Ša'ûl byl urazil. — Gib'onovci žádali později, aby k usmíření jejich božstva byli obětováni synové Ša'ulovi „vyvoleného Jahvêm" a David vyhověl také jich přání v době, kdy hlad tísnil zemi. Opisovatel nahradiv všude jméno kena'anského božstva jménem Jahvé nic nepovšimnul si sporu, že obětováni jsou synové Ša'ulovi, poněvadž horlil pro Jahva, k usmíření „Jahva". (II. Sam. 21 a sl.). Podobné qui pro quo nastalo, když v pověsti o Bil'amovi (Num. 22 a sl.) slovo elóhím neb ba'al Pe'or bylo nahrazeno slovem „Jahvé" a tak i na jiných místech biblických.

Ovšem byl ctěn Jahvé již za doby Ša'ulovy a Davidovy, ale tento „Jahvé", jak jsme již ukázali, nebyl tehdá leč „primus inter pares", pouhým božstvem dynastickým, nikterak však oním „pánem světa", ku kterémužto představě velmi pozdě dospěli i sami poznáním pokročilejší prorokové, kteří, jak J. Halévy se vyjádřil, „pracovali pro budoucnosť". Kdežto tito viděli příčinu všeho neblaha i všech ran osudu, jež národ stihly, v tom, že lid neslouží Jahvovi, ba i zkázu říše přisuzovali jeho hněvu, byli ještě 'Ebreové, kteří po zavraždění Gedaljá-a s Jirmejá-'em byli uprchli do Egypta, zcela opačného mínění: Poslyšme jen, co odpověděli Jirmejá-'ovi, když je stále týral svým napomínáním (Jer. 44, 16—18): „Ty's mluvil k nám ve jméně Jahvově," pravili; „ale my nechceme se říditi dle tvých slov. Budeme jednati, jak jsme řekli: budeme vzývati malkat haš-šamajím,[1]) jí budeme přinášeti dary zápalné i nápojné jako jsme to my i otcové naši činívali a naši králové i šejchové v městech jehudských i ve čtvrtích Jerušalajímu. Tehdá měli jsme chleba dostatek, tehdá byli jsme šťastnými, tehdá nestihala nás nižádná nehoda, ale jakmile jsme přestali přinášeti oběti zápalné i nápojné malkat haš-šamajím, trpěli jsme nedostatkem všeho a mečem i hladem byli jsme zžíráni!" Neznî to, jakobychom slyšeli mluviti Římany v okamžiku, kdy světová jich říše barbary byla ztroskotána? Věřilť také, že zanedbávání starého náboženství jest zdrojem všelikého neštěstí, jež té doby na ně se řítilo, že křesťanství má toho vinu, že zpustošena jest země, jíž staří bohové tak dobře i věrně byli hájili.

Jahvů. Vždyť každý místní el neb ba'al mohl býti označován jako „pán života". A vskutku nalezáme již dávno před příchodem 'Ebreů do Kena'anu v Palestýně místo nazv. Bati'a, t. j. stánek Já-ův na nápisu D'hutmesa III. č. 97) a ještě mnohem později mluví 'Ámos (8, 14) o Jahvovi v Danu a Jahvovi v Be'eršabě; v Ophře byl Jahvê šalóm (J. míru, Ζεύς μειλίχιος, soud. 6, 24) a jinde Jahvê nasî (J. pohlavár Ex. 17, 15). Ještě Zekarjahu (14, 9) očekává teprve od budoucnosti, že Jahvê bude „jediný a jméno jeho jediné."

[1]) Jest lhostejno, zdaž malkat haš-šamajím pojímáme jako „královnu nebes" neb klademe-li ji na roveň zástupu nebes. (B. Stade v Z. A. T. W. 1886, 123 a sl.; 289 a sl.).

Nelze nám tudíž nikterak uznávati za historickou pravdu tvrzení ʿebrejských reformatorů, že by monojahvismus byl čímsi prvotným, třeba že bychom měli před šlechetnou jejich snahou všelikou úctu; neboť monotheismus vůbec není vírou prostého, nevzdělaného syna přírody, nýbrž výsledkem dlouhého rozvoje představ náboženských, dokonalejšího myšlení i jemnějšího citu. The mind rises gradually from inferior to superior! (D. Hume).

Jest tedy patrno, jak bedlivě i pozorně nutno posuzovati zprávy biblické, jež zachovali nám téměř výhradně jen Jahvisti, kteří ve svých pracích usilovali všemožně zničiti prvotný smysl a zprávy své modifikovali i eliminovali, byly-li jich názorům na odpor, slovem, kteří pozorovali pravěk ʿEbreů v oslavujícím světle dokonalejších svých idejí, jak toho doklady máme i u jiných národů. Též u nás nezachovala se žádná theophorná jména, ač přece nikdo nebude naše předky prohlašovati za monotheisty. Tím evidentnější jest však padělání mnohých míst v bibli. Tak na př. byl dle Jahvistů rod Aʿhabův „nejbezbožnějším ze všech“, rozhodným ctitelem Baʿala a ʿAštoréty a přece dočítáme se, že prý jeho synové nazývali se Aʿhasjah, Jehoram a jeho dcera ʿAtaljahu! Ze jména Davidova syna Baʿaljada (I. Par. 14, 7)[1]) učiněno Eljada (II. Sam. 5, 16; I. P. 3, 8.); Meribbaʿal (part. hiph. baʿal zápasí) či Meribaʿal (= Pán můj baʿal I. P. 8, 33 LXX.; 9, 40) slul syn Šaʾulův a „Jónatanův“.[2]) Nejprve změnou ר v פ utvořeno jméno Mepibaʿal (II. S. 4, 4; 9, 6 a sl. 19 a sl.), pak na základě Hoš. 9, 10; Jer. 3, 24 (11, 13), kteří slovem „bošet“ ohava, vyjadřovali svou nelibosť k baʿalovi,[3]) paděláno osobní toto jméno buď v Meribošet neb Mepibošet t. j. Jenž ohavě cosi fouká (od paʾá II. S. 21, 8). Podobně stal se ze syna Šaʾulova Išbaʿala[4]) (= muž baʿala I. Par. 8, 33; 9, 39): Išbošet (II. S. 2, 8; 4, 5) neb zkratkou Išjo (I. Sam. 14, 49) neb vynecháno úmyslně (I. Sam. 4, 1, 2). Jméno prvého historického krále ʿEbreů Jerubbaʿal (imperf. kal. baʿal bojuje) přeměněno v Jerubbošet (II. Sam. 11, 21)[5]) atd.

Z těchto několika příkladů, jež snadno bylo by lze rozmnožiti, jest zřejmo, jak dalece zasahuje porušení původního textu! Ba učený rabbín

---

1) Ješto v knihách „Paralipomena“, jež méně byly čteny, se zachovaly prvotné tvary, zjevno, že „opravy“ se děly až do 3tího století př. J

2) Z toho, že synové Šaʾulovi se nazývali Išbaʿal, Meribbaʿal a Malkišua (malk má pomoc; I. S. 14, 49; 31, 2, 8; I. P. 8, 33; 9, 39; 11, 2) a Abinadab (otec můj jest štědrý) lze pochybovati právem, že prvý jeho syn by se byl jmenoval Jónatan; původní jméno jeho bylo nep. Baʿalnatan, o čemž více v „kritických dějinách ʿEbreů“.

3) Stopy nenávisti ku jménu „baʿal“ zachovaly se i v LXX., ba i v novém zákoně, kdež přidává se ke slovu *Βάαλ* ženský člen. Je li psáno na př. k Řím. 11, 14, *τῇ Βάαλ* mělo se čísti *τῇ αἰσχύνῃ* (= bošet A. Dillmann v Monatsberichte der k. Acad. zu Berlin, Juni 1881). Samohlásky slova „bošet“ podloženy též slovu MLK a čteno molech.

4) Srvn. v Karthagu Iš TNT.

5) Výklad soud. 6, 32: baʿal sváří se s ním (bó) jest negrammatický. Viz J. Bleek, Einleitung in das A. T.[6] Berlin 1893, 593 a sl.

Abr. Geiger dovodil, že byl biblický text porušován nejen za exilu[1]) a po něm, nýbrž až do 2. století po J., žádal-li toho prospěch židovské obce, aby z textu nemilá slova neb jiné věci byly odstraněny a že často staří židovští učitelé ještě zcela dobře věděli, co prvotně v textu stálo a proč se to pozměnilo.

Též nesmíme zapomenouti, že za exilu prvotná ʿebr. písmena, jež označovala pouze souhlásky a psána byla in continuo, ustoupila značkám chaldejským a že bylo tudíž třeba knihy st. z. přepsati; než nejen písmo, nýbrž i mluva sama již vymírající doznala prodlením doby zejm. v babylonském exilu značné změny; není tedy divu, že mimovolně vplížily se četné chyby; věty, slova, písmena psána podvojmo, přidávána neb vynechávána; nečitelná i porušená písmena mylně dosazována jinými; slova špatně dělena; poznámky z kraje vsouvány do textu atp.

Na to vše třeba klásti i ethnologu, jenž snaží se prozpytovati prvotné názory ʿEbreů, důraz dvojnásobný, ješto na mnoze faktum to se přehlíží neb z apologetického zájmu popírá. Ale srovnání míst jako na př. Jos. 15, 16—19 a soud. 1, 12—15; II. Sam. 22 a Ž. 18; II. kr. 18, 13—20 a Jes. 36, 39; II. kr. 24, 18 a sl. a Jer. 52; Jes. 15 a Jer. 48; Esr. 2 a Neh. 7, 6 a sl. a j. nepřipouští nižádné pochybnosti. — Nejstarší ʿebrejský text v Petrohradě, obsahující však jen pozdější ʿebr. proroky, pochází teprve z doby 916—917 našeho letopočtu, neboť bylo zásadou starých rabbínů, aby officielní písma svatá, když byla zvetšela neb upotřebena, se neuschovávala, nýbrž do vlhké země byla ponořena, aby takto úplně zetlela.

I.

Prvotným i vlastním zárodkem fetišismu jest fetišismus hrobu a všech předmětů v něm, na něm i kolem něho. Hrob a okolí jeho jest sídlem ducha a nedotknutelnou jeho državou, ovšem jen potud, pokud jest znám, neboť hrob má týž osud jako duše sama: Duše, na kterou si již nikdo nevzpomíná, nežije již pro nikoho a také sídlo její — hrob — pozbývá záhy svého významu. Naopak duše otce četné i vznešené rodiny, pohlavára združených kmenů, krále, jejž znalo sta a tisíce lidí a o jehož skutcích se vypravuje po drahné doby, žije mnohem déle a sídlo její mění se ve významné místo kultu, — chrám.[2]) Proto na př. staroperuánské vhaka (huaca) neznačí pouze místo hrobu, místo kolem něho, nýbrž i chrám (Sp. I., 167). Hrob a stánek ducha jest na stanovisku tomto totožný.

Jest nutno, abychom pokusili se alespoň o stručný nástin vývoje chrámů a bohů. Nejprostším tvarem hrobu jest zajisté hromada kamení. Jí označuje se místo, kdež mrtvola odpočívá a čím větší význam má duch, jenž na místě tom dlí, tím více šíří se ve výš i dál objem tako-

---

[1]) Již Jirmjahu (8, 8) vytýkal svým vrstevníkům: „Což pravíte; my moudří jsme, neboť máme zákon Jahvův? V pravdě! Podvodné rýtko písmařů jej padělalo!“

[2]) Slovo „chrám“ značí prvotně obydlí, sídlo vůbec; srvn. ruské chramina, světnice; polské chromina, chalupa.

věto hromady. I pokládá se později za úkon piety, připojí-li každý, kdož vůkol hromady takové se béře, k ní nový kámen. Tímto spůsobem vznikají mohutné i rozsáhlé hroby, pro něž i Slované mají vhodné slovo, totiž mogiła, mohyla (z √ mog, crescere). Cestovatelé viděli je nejen v severní i v jižní Americe, v Asii, v jižní a východní Africe, nýbrž i v Arabii a Palestýně.[1] Že mohyly takové znali též staří ʿEbreové, to dosvědčuje nám hromada kamení nakupená nad mrtvolou Abšalóma (II. Sam. 8, 17) a jiné starobylé mohyly v Kenaʿanu vysvětlují se legendami (Jos. 7, 25; 8, 29; 10, 27; srvn. Iob. 21, 32). Nad hrobem Hektorovým nahromaděny mocné balvany skalní (Il. 24, 795).

Další postup jeví se v tom, že lidé se snaží uděliti mohylám tvar nejen trvalejší, nýbrž i souměrnější. Tím spůsobem vznikají pyramidy, jež lze nám sledovati ode tvarů nejsurovějších až ku tvarům geometricky souladným. K oněm náležejí na př. nejstarší z t. zv. mounds, jež se v sev. Americe šíří od údolí Mississippi až do Floridy neb i prosté mohyly na souostroví Tonga. Hrob sám, označený na některých ostrovech Tichého moře úhodně malajským slovem jako faiatuka, t. j. sídlo (fac) ducha (atuka), bývá obyčejně ohražen a kromě toho ještě jinak označen na rozdíl od jiných. Ješto Tahiťané se snažili mrtvolu dříve, než-li kostru pohřbili, co nejdéle zachovati, zřizovali pro ni vedle hrobu t. zv. Tupapau, kdežto Tonganové stavěli tento stánek mrtvých na mohylu samu. Byla-li pak některá mohyla rozměrů značnějších, bylo ovšem nutno opatřiti ji, alespoň s jedné strany, stupni a vskutku viděl G. Forster na Tonga Tabu takovouto mohylu sestavenou z korálových útesů. Uvážíme-li, že pyramida tato a jiné byly provedeny již před příchodem prvých Evropanů a sice jen nástroji kamennými, seznáváme z toho, jaký význam přisuzoval lid, jenž sám bydlel v chatrných chýších, některým hrobům. Též některé indiánské mounds[2]) mají tvar zkomolené pyramidy, namnoze terasované a opatřené stupni vedoucími k vrcholu. Průměrně jsou tyto mohyly 19—9 m. vysoké. Mohyla v Cahokia (Illinois) má 27 m. výše a téměř 610 m. objemu, veliký mound u Selferstownu u Mississippi pokrývá 6 jiter půdy.

Odtud není již daleko k pyramidám opatřeným svrchu stánkem fetiše čili „kaplí", jaké spatřili první objevitelé Ameriky v Mexiku (teokali = stánek boží)[3]) a v Peru. O Čudech víme, že hroby proslavených svých pohlavárů obkládali často kameny neb i nepálenými cihlami na spůsob pyramid a že t. zv. obo Mongolů, Burétů pokládají se za sídla — chrámy — místního ducha. Proto i nejstarší chrámy indické t. zv. stúpy, na př. onen u Sáramáthy severně od Benaresu mají tvar py-

---

[1]) Dosud v Palestýně, byl-li někdo zavražděn (Eijub Abela v Zeitschr. d. deutschen Palästina-Vereines, 1884, 102.)

[2]) Od doby Sam. F. Havena nelze pokládati tyto mounds za příliš starobylá díla předků nynějších Indiánů sev. Ameriky, neboť ještě r. 1800 byla zřízena takováto mohyla nad mrtvolou pohlavára omahského (O. Peschel, Völkerkunde,[3] Leipzig 1876, 455; T. I, 57)

[3]) Na největší z nich v Čolule jest nyní vystavěna kaple zasvěcena P. Marii, v níž každého jitra čte kněz indiánského původu mši. (R. Falb, Das Land der Inca, Leipzig 1883, 291, pozn. 2.)

ramid. — Abychom uvedli doklad též z Afriky, připomínáme na př. pečlivě ohražený hrobní chrám v podobě pyramidy v Loango, sídlo Bunsi, máti duchů (mamma mokissie). Vedle mohyly stojí ještě stánek z palmových listů urobený a v něm viděl A. Bastian lešení na způsob lože a džbán naplněný vodou. — V Egyptě setkáváme se již od dob prvých dynastií s mohylami z nasypané suti a kamenů a obloženými i chráněnými proti písku pouště massivními kameny. Ježto však Egypťané měli ve zvyku pochovávati mrtvoly ihned, nebylo třeba zřizovati žádného zvláštního stánku vedle neb na mohyle a bylo lze malé tyto pyramidy zakončiti hrotem. Arabským výrazem zovou se „mastaby". Mrtvola v rakvi (neb ʿanch, pán života) spočívala v nasypané šachtě pod zemí; v mastabě samé byla jedna neb i více otevřených siní čili komor, t. zv. sardab, — kamž přicházeli příbuzní a přátelé, aby odloučené duši přinesli oběti a s ní obcovali. Ješto často ani činy nezajišťují člověku trvalého významu a odloučené duši trvalé pocty, ustanovovali si zámožnější Egypťané pro své duše „na věčné časy" zvláštní kněze, t. zv. ʿhenu-ka, a zřizovali pro ně bohaté nadace. Od mastab liší se eg. pyramidy pouze značnějšími svými rozměry. Hned při nastoupení vlády počal fara'o stavěti svůj hrob a čím déle žil,[1]) tím výše pnula se jeho pyramida.[2]) Na východní straně nalezal se nádherný sardab. Úkol ka-kněží brali na se velmožové a nástupcům na trůně příslušelo obnovovati upomínku na své předky, přinášeti jim hojně obětí. Domníval-li se tedy ještě Fritz Hommel, že eg. pyramidy mají svůj prototyp v terasových chrámech Babylonie a namítal-li jemu Ed. Meyer, že eg. pyramidy jsou dle své původní ideje hroby, kdežto babylónské prý chrámy, víme nyní, že prvotně není vůbec žádného rozdílu mezi hroby a chrámy a že ještě k r. 390. Ktesias (u Photia, Biblioth. cod. 72 ed. Bekk) a Strabo (XVI., 1, 5.) zove nynější rozvaliny, pyramidu nazvanou Babél na východní straně Eufrátu „hrobem Béla". Z téže neznalosti hledal Jules Oppert chrám Belův na západním a hrob Belův na východním břehu oné řeky.[3])

Také pokročilejší Kenaʿanité znali nep. obdobný způsob „chrámů", jak nám lze souditi ze soud. 9, kdež činí se zřetelný rozdíl mezi obyčejnou hradební budovou čili věží[4]) města Tebec (v. 51 migdal-ʿaz) a „věží" v městě Šekem „sídla baʿala smlouvy" (v. 4 bét baʿal b'rit neb v. 46 bét el b'rit srv. i v. 27). Víme jednak, že t. zv. čulpy, kmene Aymara v Peru, zejm. při jezeře Titikaka), neb i t. zv. apačekta

[1]) Podobně dal si také král Oamo na Tahiti vystavěti již za svého života stupňovou pyramidu o 13,5 m. výše a obklíčenou prostorem o 110 m. délky a 107 m. šíře. G. Forster, Ib. II., 165 a sl.

[2]) Dle výpočtu Fl. Petrieova (The Pyramids and Temples of Gizeh, London 1883) bylo k Chufově pyramidě třeba neméně než 2,300.000 kamenů, každý o 3,7 m.³ obsahu.

[3]) Již Braunschweig, Über die altamerikanischen Denkmäler, Berlin 1840, 128, soudil správně, že „veliké pomníky pyramidové v Americe patrně vzešly z maraiů dalším vývojem umění. Jako typus lze pokládati nám kolossální marai na Otahajti. Veliký pomník Coluly — — vyvinul se ze tvaru australského marai."

[4]) „Migdol" značí etymologicky velikou budovu vůbec.

v Peru a v Bolivii, některé stûpy (dagogy) staroindické, na př. ona východně od Purašapury, jakož i mohyly starých Arabů nazv. rudžûm (sing. ridžm od $\sqrt{}$ rdžm), jaké dosud na př. v ʿHauranu a v nitru Arabie (zejm. ve Vádí Thirba) lze spatřiti,[1]) měly podobu okrouhlé věže, a jednak, že i pyramidy boha Anu a Bin, na př. na nápisu Tuklat-pališary I. zovou se zikurat t. j. věže a pyramidy Babelské na nápisu Nabukudurriusurově zikurat Barzip neb zikurat Babilu, tak že nelze nám s určitostí souditi na tvar migdolu biblického. Kdežto však u migdolu města Tebec šlo obhájcům dle soud. 6 zejména o to, aby zatarasili dvéře do ní vedoucí a Abimalk snažil se zapáliti ohněm právě tyto dvéře (v. 52), při čemž, jak známo, byl shora zasažen smrtelně kamenem, líčí se nám zcela jinak migdol Šekemský: Praví se pouze, že na něm se shromáždilo 1000 lidí; o dveřích nečiní se nižádné zmínky a Abimalk také žádných nehledal, nýbrž kázal kolkolem něho učiniti hranici, aby takto své nepřátele upálil neb dýmem udusil. Ve v. 27. zove se ohraničení tohoto chrámu baʿala smlouvy, v němž byly asi jako v Egyptě menší mohyly a ve které Šekemští se shromažďovali ku třebám, zcela správně: bet elóhím, t. j. stánek duší předků. Že podobné mohyly čili chrámy byly i jinde v Palestýně, tomu nasvědčují místní jména: Migdal-'el, Migdal-gad a j. Též v Betélu byl nepochybně pyramidový chrám, neboť slovo sullam, jedině v Gen. 28, 12 E. se vyskytující, od salal, sypati na hromadu, značí jako řec. ἀμβῶν, lat. suggestum, nasypanou hromadu; sollá, násyp. LXX. tlumočila sullám slovem κλίμαξ, prvotně stupňovitý horský svah; Jeroným slovem scala, prvotně podnož, stupeň. Významu „žebřík" dostalo se oběma těmto slovům teprve později. Staří Semité neznali vůbec žebříků; v domech měli ʿEbreové maʿalôt (sing. maʿale výstup. Neh. 9, 4), schody; hadomím a kibeším podnožky. Rovněž tak bohatá řeč Arabů neměla slova pro náš pojem „žebříku"; znali však kožená neb konopná lana, na nichž vylézali a se spouštěli jako na provazových žebřících. Lano takové slulo sullató, svislé, kolísavé a sloužilo též jako garasu, třmen. Teprve mylným srovnáním ʿebr. sûllam a napodobeného aram. sullamo, arab. sallato, vznikl nearabský tvar sullamo ve významu „žebřík". Viz i Arn. Renan, Geschichte d. Volkes Israel, n. př. Berlin 1894, I., 130, 245.

V Řecku nebyl starobylý „chrám" Zevův v Lykaonu leč ohrazené místo kolem mohyly, před nímž stály dva sloupy (Paus. VIII., 38, 6 a sl. a 4); podobně „chrám" Zeva Meilichia v Sykionu, jakož i „chrám" Apolla v Megaře nebyla leč pyramida nakupená z kamení (Paus. II., 9 a I., 44),[2]) nelišil se tedy ještě nikterak od mohyl. „Sykionové" praví

[1]) C. M Doughty, Travels in Arabia Deserta, Cambridge 1888, I., 447. — E. H. Palmer, The Desert of the Exodus, Cambridge 1871, I., 139—141; II., 316—318; Ign. Goldziher, Muhammedanische Studien, Halle 1889, I., 234. Na poloostrově sinajském zovou se tyto mohyly ze surových kamenů na spůsob věže nakupené navûs, plur. nawámís; na ostrově Sardinii nuraghi (Giovanni Spano, Memoria sopra i Nuraghi di Sardegna, Cagliari 1867); na Menorce talayoty (Dr. L. Niederle, Lidstvo v době předhistorické, V Praze 1893, 136.)

[2]) Viz více příkladů u Em. Hoffmanna Kronos u. Zeus, Leipzig 1876. Appulejus líčí (Floridar 1) zbožného poutníka, kterak zmírňuje svůj krok

Pausanias (II., 7) „pokryli mrtvolu hlínou, kolkolem učinili kamenný okruh, vztýčili sloupy a na ně ozdůbky úplně po spůsobu štítů na chrámech.“ Tušil tedy Clemens Alexandrinský (Cohortat. ad gent. ed. Sylb. p. 29), Eusebius (Praep. evang. 2, 5 ed. Gaisf. I., 155), Cyrill z Alexandrie (Contr. Julian. l. X.), Prudentius (Contr. Symmachum l. I., v. 54, 190 a sl.) správně, že chrámy jsou prvotné hroby a Arnobius (Adv. gent. 6, 6), že chrámy skrývají popel a kosti zemřelých.

Mladšími ovšem, nežli chrámy pyramidové a věžové jsou chrámy, jež nazveme palácovými. Zmínili jsme se již, kterak prvotně člověk prchaje z bázně před odloučenou duší, ponechal zloduchu chýši, v níž byl někdo zemřel; že na pozdějším stadiu se opět vrací, ale pro ducha zřizuje zvláštní stánek, z počátku prostou stříšku nad hrobem, jehož místo označuje nakupená neb nasypaná mohyla. Votjákové a Ostjákové v Asii, Karibové a Payaguové v Americe budují odloučené duši nad hrobem malé, neúhledné chýše; elegantnější vidíme již u Abiponů, zejm. však u černochů v Africe. Tak na př. klene se v Angole nad hroby pohlavárů, jež obehnány jsou plotem, sombra (stříška), kdežto hroby obyčejných lidí označují nízké hromady kamení. V Bonny viděl J. Smith t. zv. stánek fetiše o 12 m. délky a 9 m. šíře. Na jednom konci nalezal se 1 m. vysoký oltář s malým stolkem, na němž postavena byla nádoba plná nápoje tombo. Jiný líčí Ad. Bastian následovně: „Chrám sestavený ze slaměných rohoží měl pravoúhelný tvar. Do něho vedlo se strany tré dveří, z nichž obě postranné byly shora ozdobeny pyramidou; prostřední dvéře však jakousi bání. Veřeje byly omalovány zpola černými, zpola červenými figurami. Vnitřek neobsahoval leč prostou mohylu, z níž vyčnívalo tré červenými a bílými pruhy omalovaných kůlů.“

Beduin putující a žijící pod stanem, arabsky kubba, rozestírá též stany nad hroby svých světců, arab. valí, plur. aulijá. Pomníme-li, že „lidstvo vždy modlí se na těchže místech“, jak Arnošt Renan se vyjadřuje, čili jinými slovy, že místa kultu se nemění, byť i vše kolem nich se změnilo, nemůžeme býti na rozpacích, kdože tito islámští „světci“ vlastně jsou. — Zajímavá i poučná jest zpráva rev. Jessupova, v níž následovně líčí své dojmy z cesty Syrií, když se blížil k pohoří: „Posnídavše ubírali jsme se k Safitě. Vidíš onu sněhobílou báni na vrcholi návrší a jinou na sousedním pahorku ve stínu obrovského dubu a ještě jednu a zase jednu? Zovou se Zijárat neb Valí. Každá z nich tají hrob jednoho neb více „světců“ Nuzajrských. Chudobná žena putuje ke hrobům, rozsvěcuje svítilny a činí sliby na počesť „světce“ věříc, že jeho hrob právě tu se nalezá. Tísní-li ji nouze života, vstupuje do malé síňky pod bílou bání a volá: O, Dža'fare el Tajjar, slyš nás! O, šejchu 'Hassane, slyš nás! Rovněž tak navštěvovala Kena'anka ve starověku svatyně na

---

jda kolem některého posv. místa, buď si to jeskyně ověšená větvemi, dub rohy obtížený neb buk ověnčený kožešinami, ohraničená mohyla, strom změněný v idól neb kámen pomazaný olejem (aut spelunca frondibus, aut quercus cornibus onerata; aut fagus pellibus coronata vel etiam colliculus sepimine consecratus vel truncus dolamine effigiatus, vel... lapis unguine delibatus) a kterak připojuje dárek a numen žádá o splnění svých přání.

vysokých pahorcích a pod stinnými stromy před mnoha tisíci roky a tito Nuzairové pokládají se za potomky Kenaʿanitů."

Staroʿebrejští proroci (Hos. 4, 14; Jer. 2, 20; 3, 6, 23; 17, 2; Ez. 6, 13; 18, 6, 13 a sl. Jes. 57, 7; 63, 17 a j.) označují úhodně pravěký tento kult hrobů jako „kult na horách a chlumech a pod zelenými stromy," neboť Kenaʿanité i ʿEbreové pochovávali mrtvoly kromě v jeskyních, zejm. na vrších a horách, jak to dosud jest zvykem beduinů arabských, jakož i Nuzairů, kteří „zemřelé ctí jako světce." Proto sluly hroby takové bamót,[1]) (sing. bámá; Ez. 43, 7; rovněž Jes. 53, 9, kdež jest bamotáv v parallelismu s kibró; srv. i Ez. 6, 3; I. kr. 11, 7; II. kr. 17, 10 a sl.; srv. II. kr. 16, 14, kdež se liší ramót od gibʿót) neb i ramót (sing. ramá), ač nalezaly se též v údolích (Jer. 7, 31; 19, 5; 32, 35; Ez. 6, 3), u silnic, pod stromy (I. kr. 14, 23), na křižovatkách (Ez. 16, 24 a sl. 31), ba i ve branách měst (II. kr. 17, 9; 23, 5, 8). Tak na př. zove se hrob Raʿhelin v Celcaʿhu na pomezí kmene Binjamin a Josep, jenž dle I. Sam. 10, 2 a 3 byl velice znám, ješto jím se označovalo místo, u Jer. 31, 15 rámou. V ní zdržuje se duše pramáti kmenů a cítí účastenství v jich osudech:

„Kól beramá nišmaʿ	„Hlas jest slyšeti v rámě
neʿhi bekí tamrúrím	trpký žalozpěv;
raʿhel mebaká al beneká	Raʿhel oplakává syny své,
meaná lehinnaʿhem."	nedá se potěšiti."

Z neporozumění glossy ku Gen. 35, 19; 48, 7, dle níž celé území mezi Betelem a Jerusalémem slulo Eprat, vznikla pověst, že hrob Raʿhely nalezá se u Bet-lehema, kdež dosud ukazuje se její hrob. Hepworth Dixon vypravuje: „Jedouce kdys od vrchu olivového k Betlehému uzřeli jsme otevřený hrob Raʿhelin. Na kamenech seděl zástup mužů, žen i dětí. Někteří mručeli modlitby z potištěného kusu papíru; jiní naráželi hlavami proti kamenným sloupům a všickni volali žalostivě o pomoc matku Josefa a Benjamína! Kamenný sloup, jejž prý postavil Jakub nad popelem milené své ženy, sestaven jest z několika kusů cementem vespolek setmelených. Jest nízký a podobá se neumělému oltáři. Povrch jeho jest uhlazen a obílen a v čisté desce jsou vyškrábána ʿebrejská jména a krátká zbožná přání. Čtverhranná síň opatřena jest saracénskou bání a chrání tento hrob, jenž po mínění židů, křesťanů i muslimů jest nejposvátnějším místem na zemi. Jednou do roka ubírá se sem s Jerusaléma rabbi jsa provázen muži a ženami, aby poklonil se před Raʿhelou až k zemi, přednesl dlouhou modlitbu a postěžoval si nad zašlou slávou svého národa. Tento náruživý žal trvá již osmnácte set let a dosud zdá se, jakoby mužové bolestí se chtěli zalknouti a ženy s dětmi vzlykají, jako by jim chtělo puknouti srdce." Velice proslavenou byla i ramá či bamá Jisʿhak(el) v Be'eršabě. (ʿAm. 7, 9: chybně ramót Jisʿhak. ʿAm. 7, 16: bét Jisʿhak).

[1]) Friedr. Delitzsch, Wo lag das Paradies? Leipzig 1881, 121. Odtud řecké βῆμα, dórské βᾶμα, vyvýšené místo: βωμός, βουνός, vršek, pahorek; srv. germ. haug, houc, výšina, mogiła. A. Rauber, Urgeschichte d. Menschen, Leipzig 1884, 299.

Prvotně bývaly však nad hroby takovými jen stany[1]) a teprve později stavěny nad nimi budovy[2]) různého rozměru s oltářem (Ez. 43, 7),[3]) pročež mluví se o bet bamôt (I. kr. 12, 31; 13, 32; II. kr. 17, 29, 32; 23, 19) a naopak místo o bét-bámě prostě o bámě (I. kr. 11, 7; 14, 23; II. kr. 21, 3; 23, 8; Jer. 7, 31; 19, 5). Bamá v Rámě byla zajisté velmi rozsáhlá, ješto dle legendy I. Sam. 9, 22 a sl. Šemu'el se Ša'ulem a asi s 30 osobami slavil v ní třebu. Hrob aramejské ʿAttary, jež byla dle pověsti manželkou Damaska, mýtického zakladatele města stejného jména, zove se výslovně jejím chrámem.[4]) Trosky takového „chrámu", jaké si nad hroby stavěli též bohatí Feničané, zachovaly se nám dosud na př. u Amritu. Stavba měla podobu krychle asi o 11 m. výše, sestávala z balvanů a končila shora čtverhrannou pyramidou. V jejím nitru bylo dvé místností; podobala se tedy dokonce pozdějším chrámům božstev, na př. proslavenému chrámu v Gebalu (Byblu), v Aškelonu (dle mincí), chrámům v Amritu, z nichž jedna zřícenina dosud se zove maʿabed, chrám, neb i chrámu v Mekce. U takových bám čili rám byly podobně jako u Egypťanů ustanovováni zvláštní kněži: kohané habbamót či kohane bamót (I. kr. 12, 32; 13, 2, 33; II. kr. 17, 32).

Takto postupem vzdělanosti i umění vyvinul se vedle pravěkých chrámů též mladší způsob chrámů, vývoj, jejž výborně nám illustrují dějiny starých Egypťanů. Asirtasen I. fara'o XII. dynastie (k. r. 2150) jest nep. prvý, o němž se dočítáme, že zřídil ve tváři města hrobku čili chrám „se sloupy, vraty a velikým nádvořím." Množiti počínají se obdobné budovy však teprve za dynastie XIX. Také staří Peruáni byli by zajisté dospěli k podobným chrámům, kdyby nebyla bývala předčasně zničena jich říše. Víme, že zemřel-li inka, byl na vždy uzavřen jeho palác se všemi poklady a ponechán za výhradné sídlo jeho duše. Rovněž Montezuma ponechal duši svého otce palác se všemi poklady. Není tedy pochybnosti, že by se byl i v Peru a v Mexiku vyvinul časem vedle starobylých chrámů pyramidových též chrám palácový.

(Pokračování.)

---

[1]) Pročež zove se bamá též gab, klenba, bouda (Ez. 16, 24, 25, 31); mluví se o sešití bám z pestrého plátna (Ez. 16, 16) a proto bylo lze je i spáliti (II. kr. 23, 8, 15).

[2]) Pročež mluví se o jich budování (Jer. 7, 31; 19, 5; 32, 35; I. kr. 11, 7; 14, 23; II. kr. 17, 9; 21, 3; 23, 15

[3]) Arabsky nazývala se i náhrobní kaple kubba. K ní chodili navštěvovati nebožtíka a v ní slaveny třeby. Dle Jâkuta nalezala se v Kefr Nebû kubba, jež druhdy byla chrámem. — Ign. Goldziher, Muh Studien, I, 256, 260; II., 322, 334.

[4]) Justin (XXXVI., 2): „Nomen urbi a Damasco rege inditum, in cujus honorem Syri sepulchrum Athares uxoris eius, pro templo coluere deamque exinde sanctissime religionis habent."

Vždy...

Vždy lidské srdce v šťastnou chvíli věří,
ač stokrát zklamáno, zas sahá po ní,
a štěstí bludičkou se mihá v šeři,
kde nad močálem rákosí se kloní.

Vždy strhá čas, co lidská ruka staví,
svým proudem divým sloupy žuly zvrátí,
jak lehkou plevu vírem odeplaví,
co v lesku věčném chtělo pyšně pláti.

Vždy ku hrobu se lidská noha chýlí,
ať v měkkém saudálu, ať bosá, nahá,
ať stezkou jde, kde roste hořké býlí,
ať hájem růží, kde sní vůně blahá.

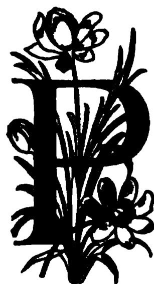
Ferd. P. Místecký.

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Pokračování.)

Po odchodu Vitteliově povstal rychle Narcissus z křesla, zavřel opatrně dvéře, spustil těžký, až na zem sahající koberec tak, že ani hlasitěji promluvená slova ven slyšána býti nemohla, a když se byl opět proti svým přátelům usadil, pravil: „Co vězí za touto zprávou, přátelé? Jistě to, že Messalina určitý záměr sleduje a proto chce Claudia z Říma vzdáliti, neboť že by ona také do Ostie jela, nevěřím. Právě nyní ne, když jest láskou k Siliovi téměř opojena. Myslím tudíž, že zamýšlí něco zcela jiného!“

„Co by mohla zamýšleti?“ tázal se klidně Callistus.

„Ó, drazí přátelé, což nevidíte, že všechny dřívější poměry její pro nás žádného významu neměly proto, poněvadž vyvolení milostníci pouhými loutkami se stali, jimiž jsme toliko my vládli, takže se nám nebezpečnými státi nemohli? Což pak netušíte, že znamená Silius moc? Jest v Římě oblíben, s vynikajícími rodinami spřízněn a ve stálém spojení, bohat, odvážný, chytrý a není tudíž vyloučena možnost, že v příhodném oka-

mžiku státní moc na sebe strhne a nás pak z našeho všemohoucího postavení vypudí — neboť o tom jsem pevně přesvědčen, že by se námi jako slaboch Claudius říditi nedal."

„Ale co tu můžeme činit?!" namítal váhavě Pallas.

„Což pak nepochopujete, že zkáza ubohého Polybia byla prvním krokem k odstranění nás všech a že nás jistě jednoho po druhém týž osud zachvátí, nepředejdeme-li nástrahy Messaliny a Silia v pravý čas? Chcete ruce v klín složiti, až vám základy budovy, kterou jsme po dlouhá léta stavěli, poboří a my jednoho dne jejími troskami povaleni budeme?" Matné oči Narcissovy počaly se při těchto slovech oživovati a těkaly semo tamo po síni, jako by chtěly vidiny budoucnosti proniknouti.

„Snad by bylo nejlépe," ozval se Pallas, „kdybychom Messalinu vyhrůžkami od Silia odvrátiti hleděli, císaři však o spáchaných zločinech nic neprozrazovali."

„To jsou bláhovosti!" zvolal mrzutě Narcissus.

„Pak nepodniknu ničeho a nechci se uvrhnouti v nebezpečí záhuby a ztráty všeho, což mého jest!" odvětil nyní rozhodněji Pallas.

„Ó, bohové, jaká zbabělost!" zvolal rozhorlený Narcissus.

„Ne zbabělostí, ale klidnou rozvážností nazývám své jednání!" odtušil zlostně Pallas.

„A což ty, Kalliste?" tázal se s pátravým pohledem Narcissus.

„Já, příteli Narcisse, vyrostl jsem při dvoře a znám jeho nejtajnější záhyby možná lépe než kdo jiný. Já prožil nejnebezpečnější období v bezprostřední blízkosti imperatora Caliguly, nevypočítatelného blázna, a tehdy právě přiučil jsem se mnohému. Těmito zkušenostmi chci se nyní také říditi. Jsem pevně přesvědčen, že při dvoře získává a zachovává se vliv spíše prozřetelným a opatrným jednáním, nežli rychlým postupem nebo přenáhlenými činy. Proto, milý Narcisse, nechám prozatím vše stranou a vyčkám, až jak se věci utváří; pak chci po případě svorně s vámi uvažovati, jak bychom dle okolností další své kroky zařídili!"

„Vy mne tedy nyní po letech vzájemného podporování se a přátelského spolužití v nejrozhodnějším okamžiku opouštíte a společně se mnou jednati nechcete? Ó, toť smutné, velmi smutné!" Narcissus povstal z křesla a přecházel prudce po komnatě, až se po chvilce před Callistem a Palladem zastavil a odhodlaně pravil: „Nuže dobře, kráčejte v této záležitosti svojí cestou, já půjdu také svou. Já se Messaliny ani Silia nelekám, já se toho odvážím, bych vás i sama sebe zachránil, a buď zničím ženu Claudiovu a jejího milostníka na dobro, aneb zahynu — to přisahám!" Tvář Narcissova vzala na se známý příšerný výraz, jehož se nyní i Callistus a Pallas zhrozili. Po chvilce pak doložil: „Žádám vás jen o to, přátelé, abyste Messalině neb Siliovi ani pohledem znáti nedali, že o nich nepřátelsky smýšlíte; já pak se o to postarám, aby Claudius o všem zvěděl a pak je zničil!"

„Slibuji ti to, příteli!" pravil rychle Pallas a Callistus doložil: „Spolehej na mne!" načež oba povstali a Pallas tázal se: „Provedeš brzy svůj záměr?"

„Zařídím vše dle chování Messaliny a dám každý její krok stopovati, jestliže společně s imperatorem do Ostie neodjede. Dopustí-li se pak

něčeho, co by Claudia v nejvyšší míře popudilo, rozmáchnu se k rozhodné ráně, která mne neb ji zničí!“

„Zdar tvému podniku!“ zvolali přátelé, podali Narcissovi ruce a odešli.

Imperatorův tajemník zůstal ještě chvíli a procházel se, zabrán jsa v myšlenky, po komnatě. Dlouholetými dvorními úklady a boji o mocný vliv nabyla jeho povaha dokonalé chladnokrevnosti, tak že se s ním ani jediný z dvořanů co do bystrého, dalekosáhlého rozhledu a vypočítavosti měřiti nemohl; avšak nyní, když mu s mocnými protivníky rozhodný boj nastával, netajil si, že mohou četné překážky jeho úmysl zhatiti a jeho pád přivoditi. Jeho bystrost ducha mu pravila: „Vše to, co Messalina dosud spáchala, jest pro netečnost a slabost imperatorovu příliš málo, vliv její na Claudia jest nesmírný a není tudíž vyloučena možnost, že by se zdarem se obhájila, a pak?“ — Narcissus přejel si rukou čelo, zaryl oči pevně do země a zašeptal: „Sečkám jen, až něco vykoná — a vykoná to, o tom jsem pevně přesvědčen — něco, co by Claudia ohromilo, ve strach o vládu a trůn jej přivedlo, — a pak ji rozdrtím!“ Obličej jeho zesinal, polopřivřené oči nabyly onoho mdlého sklenného lesku, který se v nich vždy objevil, když bylo jeho nitro rozbouřeno — avšak tento výraz zmizel po několika okamžicích a Narcissus opustil zvolna komnatu.

V rozsáhlém atriu, kde právě množství otroků celé řady lamp na stojanech rozsvécovalo, byl ještě šumný ruch a nejméně dvě stě služebníků čekalo zde na hosty, kteří dosud císařské triclinium neopustili a s Claudiem hodovali. Jedva že propuštěnec Evodus, zde o pořádek pečující, velmocného dvorního tajemníka zočil, spěchal k němu, poníženě se ukláněl a po přání jeho se tázal: „Mohu ti snad v něčem posloužiti?“ Narcissus pokynul hlavou a kráčel s Evodem postranními dveřmi do cavaedia, kde stálo jen několik strážných praetorianů a roj služebníků poblíže vchodu do velké jídelny, odkud hlasy hodujících tlumeně do nádvoří zaznívaly.

„Jest císařovna dosud v tricliniu?“ tázal se Narcissus.

„Ano!“ odpověděl propuštěnec.

„Evode,“ pravil pološeptem tajemník, „byl jsem ti vždy přátelsky nakloněn a nyní si můžeš veliké zásluhy i značnou peněžitou odměnu získati, vyplníš-li věrně a ostražitě vše, co ti nařídím!“

Po hodnostech a penězích lakotný propuštěnec, muž as padesátiletý, jemuž silný orličí nos a poněkud nesouměrný pohled jiskrných očí dodávaly vzezření dravce, pohlédl zvědavě na tajemníka a pravil: „Život dám pro tebe!“ a pak naslouchal velice pozorně příkazům tajemníkovým: „Od tohoto okamžiku dáš svými nejvěrnějšími podřízenými každý krok a každé hnutí Messalinino stopovati a dle možnosti sám tak učiníš, bych o všem, co podniká, rychle a věrohodně zpraven byl. Stane-li se, že Messalina s imperatorem do Ostie neodjede, zařídím již, abys zůstal zde, a kdybych i já byl nucen tam se odebrati, vypravíš každých šest hodin ve dne i v noci posla do Ostie, ať už jsou tvé zprávy důležity čili nic!“

„Budiž ubezpečen, že vše svědomitě vykonám a —“ Hlučné, mnohohlasé „vivas!“ přerušilo řeč Evodovu, načež se vyhrnulo z hodovní síně množství sluhů, by otroky z atria přivolali. Všude nastal šumný

ruch a chvat, znamenající, že jest stolování zakončeno; Narcissus, napomenuv jen ještě Evoda: „Bdi!“ odešel na druhou stranu nádvoří a zmizel mezi sloupořadím.

Výzvědy byly Evodovým živlem a proto pokusil se ihned, vyslíditi první stopu. Štěstí mu přálo. V tom okamžiku, co dosti značně vínem zmožený, o kleštěnce Posida a propuštěnce Harpocrata se opírající imperator ze síně vycházel, za nímž hlasitě se smějíc Messalina ve společnosti Vitteliově a druhého prefekta praetorianů Lusia Gety následovala, spatřil Evodus z atria vstoupivší Semiramidu, jíž byl více nežli důvěrníkem. Zraky jejich se setkaly a otrokyně Messalinina octla se na lehký pokyn jeho hlavy u něho. „Jsi dnes svobodna?“ šeptal Evodus. „Ne, půjdeme k Siliovi,“ odpověděla rovněž otrokyně, načež každý jiným směrem odcházel. Evodus do atria a Semiramis za Messalinou, kterou právě její společníci opouštěli.

Císařovna políbivši ještě imperatora, kterého důvěrníci do ložnice odváděli, kráčela sledována otrokyní do vlastních komnat v druhém oddílu paláce. Tam čekalo již několik komorných, které císařovnu rychle do běloskvoucího oděvu převlékly, vlasy jí znovu upravily a hlavu úplně do hustého závoje zahalily. Když pak vstoupila mladá otrokyně do komnaty a oznámila, že imperator již usnul, propustila císařovna služebnice a ubírala se v průvodu Semiramidy komnatami do zahrady, kde čekalo před brankou šest nosičů, v nenápadný šat oděných. Semiramis zahalila Messalinu na nosítkách do velkého pláště a zvolna ubíral se pak průvod z Palatinu temnem ulic až do nynějšího sídla Siliova. Tento očekával v atriu císařovnu a uvedl ji do nevelkého, avšak skvostně vyzdobeného triclinia, kde byly na citrovém stole uchystány zákusky a vína. Rozkázav služebnictvu, aby se vzdálilo a dvéře uzavřelo, sám spustil před tyto ještě záclonu a pak objal ohnivě císařovnu, která polibky jeho vášnivě opětovala. Záchvěvy vnadného těla, polootevřená ústa, pevně sevřené běloskvoucí zuby, přivřené oči, z nichž jen bělmo se ukazovalo, vše to prozrazovalo Siliovi smyslné rozčilení svůdné ženy. Zvolna vyprostil se z jejího objetí a pomohl jí něžně na lehátko, sám ulehl na druhé a naplnil z crateru dvě číše starým falernským. Rychle pozvedla Messalina pohár a zvolala vesele: „Tobě ku zdaru, naší lásce ku blahu a nepřátelům ku zmaru!“ Silius opakoval rozjařeně slova její a připojiv k nim ještě jásavé: „Vivas!“ vyprázdnil pohár až na dno.

„Tak, miláčku, a nyní vypravuj, čím jsi se zabýval a o čem jsi přemýšlel — avšak pověz mi pravdu a nezamlč ničeho!“ pravila roztomile císařovna a pojala pevně Siliovu ruku do své.

„Myslel jsem stále na tebe a na naše štěstí, jak bychom je pevně zabezpečili, a tu chci po tvém výslovném přání býti zcela upřímným, nechci zamlčeti ani to, co jsem dosud v nejhlubším nitru skrýval. — Nelituji toho, že jsem svazek s Junií Silanou úplně roztrhal, abych se jedině tobě věnovati mohl. Avšak nyní, kdy spolu vystupujeme bez ostychu před veřejností, mohou nás snadno úklady a nebezpečí ohroziti i jest tudíž na nás, abychom nalezli vhodné prostředky, jimiž bychom všem zlobám čeliti mohli. Dosud nemá arci Claudius o našem poměru ani potuchy, také dvorní hodnostáři stojí ještě na tvé straně, prozatím není

se tedy čeho obávati. Leč i to může se jednoho dne náhle změniti. Neočekávaná pohroma přikvačí a zničí nás!“

„Co tedy uznáváš za dobré?“ tázala se Messalina pátravě.

„Jest to odvážný čin, který ti navrhnu, avšak nám nezbývá nic jiného, abychom se proti všemu náležitě zabezpečili!“ Po malém přemýšlení pokračoval hlasem poněkud ztlumeným: „Nemůžeme na stáří ani na skon imperatorův čekati, abychom všechnu moc na sebe strhli, a proto spočívá naše sebeochrana jediné v tom, když smělým činem Claudia moci zbavíme. Avšak nežli k vykonání tohoto odvážného skutku přikročíme, musí, milená, mezi námi býti jasno!“ Rychle pokračoval na to ve své řeči: „Jsem nyní svoboden, bez ženy a dítek a tu budiž přední naší starostí, abychom právní manželský sňatek uzavřeli a jakmile bude vykonán, adoptuji ihned Britanica, jemuž takto římský trůn zabezpečíme. Veškerá moc zůstane beze změny v rukou tvých, a svrchovaný tvůj vliv stane se nadále nezvratným!“

Císařovnin obličej zvážněl a Siliovi neušlo, že jeho slova mocně na ni působila. Po krátkém pomlčení pravila velice něžně: „Hleď, Silie, zajisté jsi o tom přesvědčen, že jsem dosud ani jedinému muži tak jako tobě — řeknu otrocky — nakloněna nebyla; moje láska k tobě je spíše šílenstvím, v němž konám vše za jakéhosi tajemného nátlaku, za spolupůsobení neviditelné moci, která mé činy řídí a jíž se vzepříti nemohu. Uznávám důvodnost tvých neobyčejných návrhů, ba jsem i ochotna pozvolna je splňovati, ale mám obavy — ne snad pro lásku k manželi — než, obávám se osudných následků, které by se mohly za čas pro mou vlastní osobu dostaviti, až bys se na výši moci octnul.“

„A čeho se obáváš?“ tázal se překvapen Silius.

„I já chci býti upřímnou a nechci před tebou ničeho zatajovati. Víš velmi dobře, že bych pak oné svrchované moci neměla vlastně já, ale spíše ty, který na mne všemohoucně působiti dovedeš!“

Silius cítil, že jej Messalina s části prohlédla a proto ji hleděl několika slovy ukonejšiti: „Vždyť i já jsem tobě dokázal, jak nevýslovně tě miluji a že i já všeho schopen jsem, by štěstí a spokojenost ve tvé milé tváři zářily!“

„Ach, Silie,“ odvětila Messalina s přízvukem obavy, „nyní jest tomu tak; ale po čase, až vroucí zanícenost chladné rozvaze ustoupí, kdy snad očím tvým jako bídná cizoložnice se objevím, pak, drahý, může se láska a náklonnost v nenávist a zášť změniti!“

„Jak ti mohou takové mátohy jenom na okamžik zacloniti krásnou budoucnost, kde nás teprve pravé, plné štěstí očekává!“ Odmlčel se na chvíli a pak podotknul nalehavě: „Pomni, Messalino, že nyní po smrti Polybiově jistě Narcissus, Callistus a Pallas proti nám se spiknou a společně útočiti počnou, tak že nám nezbývá než rychlým činem Claudia a jeho rádce předejíti a v pravý čas celou moc si zabezpečiti!“

Tento poslední důvod přesvědčil i Messalinu a proto pravila: „Po tom, co jsi nyní uvedl, nechci se déle tvé radě vzpírati — nuže vykonám vše, jakmile Claudius Řím opustí a v Ostii prodlévati bude!“

Opuštěná chalupa valašská. Kresba Ad. Liebschera.

(Viz str. 343.)

Siliův obličej zazářil radostí, neboť tímto rozhodnutím otvírala se mu dráha k největší slávě a moci a jeho nitro skrývalo ještě tak mnohé tajné přání, jehož splnění v budoucnosti dosíci chtěl. Jako za vděk objal vášnivě Messalinu a tiskl polibek za polibkem na její kypré, horké rty.

IV.

„Messalina, manželka imperatora Claudia, pojme dnes Gaja Silia za chotě!“ Tato neuvěřitelná zpráva kolovala od úst k ústům a pobouřila všechno obyvatelstvo římské. Všude mluvilo, vtipkovalo a uvažovalo se jen o této překvapující, ohromující události. Ačkoliv panování Claudiovo téměř nikomu se nelíbilo, přec bylo málo těch, kdož se dosavadních pohoršlivých skutků Messalininých zastávali a projevovány též obavy před osudnými následky, které z toho Římu vzejíti mohou. Většině obyvatelstva bylo zřejmo, že císařovna jenom na to čekala, až imperator Řím opustí a že nyní, kdy již čtvrtý den v Ostii prodléval, k vykonání svých záměrů přikročiti neotálela a za přispění svých přívržencův vládní moc na sebe a Silia rychlým převratem strhnouti si umínila. A tu soudili, že Messalina buď neobmezenou sebedůvěrou jest prodchnuta aneb že ukvapeně jedná v zaslepenosti, která může skončiti úplnou její zkázou. Rozhodující činitelé chovali se dosud nečinně, valná část hodnostářů, mezi nimi Pallas a Callistus, prodlévala s imperatorem v Ostii, o Narcissovi nevěděl nikdo, kde vězí, a senát i vojsko přihlíželi klidně, vyčkávajíce, jak se vše utváří. Mimo to soudili někteří, že jde Messalině jen o provedení okamžitého pošetilého nápadu a snad také jen o výstřední čin, bez vážných úmyslů, kterýmž celý Řím v úžas a napnutí uvésti chtěla. Přece však lomcovala horečka zvědavosti celým městem a vše očekávalo napjatě, jak se věci dále vyvinou.

Rozhlásilo se, že celý obřad v paláci uprostřed Lucullových zahrad, kde císařovna po smrti Asiaticově nejraději prodlévala, vykonán bude, načež slavnostní průvod do Siliova nového sídla ve čtvrti Alta Semita se odebéře. Proto byla v VII. čtvrti Via Lata nesmírná tlačenice, neboť davy zvědavců shromažďovaly se na blízku forum Suarium již od časného rána a čekaly celé dopoledne dychtivě na průvod. Za velení triumvirů vytlačila rozbojněná městská stráž všechny kramáře, kupčíky, veřejné stravovatele a podomní prodavače do postranních uliček a pečovala dle možnosti o udržení pořádku v zástupech hustě stísněných. Leč nejen v ulicích, i na střechách čekaly celé mraky zvědavců na zajímavé divadlo, které se vzdušných těchto výšin úplně přehlédnouti mohly. Ve směsici všech stavů vypravovaly se neuvěřitelné podrobnosti, které živá obraznost Římanů čím dále tím křiklavějšími barvami vypestřovala a zároveň hojnými vtipy kořenila.

„Pomyslete jen,“ vypravoval s výrazem úplné věrohodnosti jeden občan řemeslník s usmolenou paenulou, v kruhu zvědavců různého povolání, „včera odváděl jsem svou zakázku na Palatinu a tam sdělil mi můj přítel, hodnostář Messalinin, že božský náš imperator Claudius sám vlastnoručně smlouvu Siliovu s císařovnou před svým odjezdem podepsal,

v té domněnce, že jest to jen smluvená hra a že tím hrozící nebezpečí od sebe odvrátí; co tomu říkáte?" *)

„A snad byl také zasnoubení přítomen a navlekl každému z nich na čtvrtý prst snubní prsten — co tomu říkáte?" vtipkoval jedovatě jiný hubený občan v krátké, širokým řemenem opásané tunice. V jiné skupině opodál začalo několik ješitných, voňavkami páchnoucích zahálečů (ardeliones) v pestrých synthesách brousiti hlasitě svůj vtip o „cudnou" nevěstu, ale několik hlasů zakřiklo smělé mluvky: „Pozor na ústa, triumvirové přicházejí!" Když tito přešli, počalo však vtipkování na novo, až je opět z Palatinu přicházející kohorta osobní stráže císařovniny, obrovských to Germánů v červených, zlatým vyšíváním krášlených stejnokrojích, vyrušila, která se jen zvolna ku předu bráti mohla.

V rozkošných, nádherných zahradách Lucullových bylo stejně živo. Po stranách široké, mohutnými vodokleny vroubené cesty, vedoucí přímou čarou ode vchodu zahrad až naboru k paláci, stály dlouhé řady vznešených Římanek v drahocenných úborech, zdobené zářícími šperky, a za nimi na cestách postranních mezi květinovými záhony, skupinami keřů a vzácného stromoví hemžily se zástupy otroků ze všech koutů světa a přerůzných národností. Před schodištěm a na jeho stupních po stranách až k ostiu stály mohutné postavy praetorianů v plné zbroji, a otevřenou branou bylo možno nahlédnouti do rozsáhlého atria, z něhož zářily běloskvoucí togy senátorů, státníků a dvorních hodnostářů, jakož i červená paludamenta vojevůdců. I dále za atriem v cavaedium čekaly jiné vynikající osoby na příchod císařovny, šťastného Silia a nejdůvěrnějších jejich přátel.

Všechny obřady i obyčeje konány zatím ve veliké síni po straně cavaedia, v níž stál nedaleko zadní stěny skvostný oltář se zlatými a stříbrnými sochami různých božstev. Hned z večera nařídila Messalina, aby časně z rána císařští haruspices (věštcové z vnitřností obětních zvířat) svá pozorování (auspicie) co nejsvědomitěji vykonali a výsledky před početím svatebního obřadu oznámili. Sama pak dle starého obyčeje natrhala z rána krásných květin, z nichž uvit k ozdobě její hlavy vkusný svatební věneček, a zároveň dala ještě některé rozkazy vzhledem k úpravě svatebního šatu, který se však od obvyklého oděvu jiných nevěst značně lišil, jsa po většině výtvorem vlastního vkusu jejího. Byla si toho vědoma, že její běloskvoucí pleti a hluboce temnému vlasu nejlépe světložlutá barva k ještě většímu vyniknutí napomáhá a proto oblekla na spodní tuniku z tenkého hedvábu s přídechem barvy růžové, zvláštní, až téměř na zem ve sterých, uměle srovnaných řásních spadající tunicopallium z těžkého hedvábu barvy žluté, které bylo pod ňadry těsně spjato širokým, v příční pruhy složeným pasem, čímž vnadné tvary kyprého těla účinně vynikaly. Široké, řasnaté, až k loktům sáhající rukávy byly až nahoru rozevřeny a ve stejných mezerách, jimiž obnažené rámě vynikalo, sepjaty sponami, na nichž svítily veliké rubíny, a mimo to tam, kde krk jemně splýval k ramenu, zlatými svorkami s přízdobou velikých perel. Vlasy upraveny z části v kadeře, z části v copy (sex crines) stužkami propletené, na které pomocí dlouhé, lesklé, malému kopí podobné jehlice z leštěného železa (hasta coelibaris),

*) Historické.

připevněn žlutý, jako pavučina tenký závoj (flammeum) z látky coa, pod nímž upevněn již dříve malý věneček. Kromě nádherného prstenu s camejovou podobiznou Siliovou a úzkého, z mnohých článků složeného náhrdelníku v podobě zlatého hada, pak naušnic, jež skládaly se z tří na jemných řetízcích zavěšených perel nejjemnějšího třpytu, neměla císařovna nápadnějšího šperku. Úbor tento doplňovaly jemné sandály z červené kůže s mnohými řemínky a se zlatými sponami v nadnártí. Celkový dojem té úpravy byl překvapující a když Messalina vstoupila do síně, kde se obřad vykonati měl, ozval se na všech stranách hlasitý obdiv, což císařovnu mile překvapilo. S druhé strany objevil se Silius, oblečen v nádhernou togu, na hlavě maje těsně přiléhající věnec, a všichni přítomní shodovali se v úsudku, že té doby nebylo jediného muže, který by se byl mohl se Siliem co do krásného obličeje a vznešené postavy přirovnati.

Již přicházeli císařští haruspices z cavaedia a jeden za druhým oznamovali povznešenými hlasy nejpříznivější výsledky konaných auspicií, věštíce nastávajícím manželům nejskvělejší budoucnost a neskonalé štěstí. Deset svědků: Titius Proculus, Vettius Valens, Pompejus Urbicus, Saufejus Trogus, Decius Calpurnianus, Sulpicius Rufus, Juncus Vergilianus, Suillius Caesonnius, Plautius Lateranus a Marcus Vimnius, jejichž přítomnosti zákon vyžadoval, utvořilo nyní široký polokruh a Messalina oslovila Silvia obvyklou formulí: „Quando tu Gaius, ego Gaia (jsi-li ty Gajus, jsem Gaja)! Chci zaměniti jméno své tvým!“ načež Silius odvětil: „Jest to mým jediným přáním a žádám tě, aby's tak učinila!“ Po těchto slovech přistoupila manželka Calpurnianova jakožto pronuba mezi spojence, pojala je za pravé ruce, spojila tyto a pravila k Siliovi: „Odevzdávám do tvé ruky Messalinu, přijímáš ji?“ — „Přijímám!“ odvětil pevně Gajus. — „Přijímáš, Messalino, jeho?“ tázala se slavnostně pronuba dále. — „Přijímám!“ pravila zvučným hlasem manželka Claudiova. Takto pronubou spojeni, nyní již manželé, obrátili se k oltáři, kde stál Jupiterův kněz (Flamen Dialis), který počal nahlas předříkávati určité modlitby, v nichž bohy manželství Pilumna, Juna, Tella a Picumna za požehnání tohoto svazku prosil, kterážto slova Messalina a Silius opakovali, obcházejíce oltář za průvodu kněžského pomocníka, který před nimi s obětní skřínkou (cumerum) v rukou kráčel. Po vykonání tohoto obřadu usedli na dvě těsně před oltářem stojící, koží z obětního zvířete pokrytá a širokými stuhami spojená sedadla a Flamen Dialis obětoval různé druhy ovoce a chléb ze samopše, při čemž druhý svatební obřadník, augur nuptiarum, závěrečnou modlitbu vykonal. Nyní zvolali veškeří přítomní hlasité blahopřání: „Feliciter!“ a pak obklopili novomanžely, při čemž každý několika pochlebnými slovy své přání ještě zvlášť vyslovil.

Když byly slavnostní obřady ukončeny, zářil Siliův obličej radostí, kdežto Messalina roztomile a nenuceně se svými svědky vtipkovala. Na to zahájen průvod do domu Siliova. Uprostřed čtyř svědků opustil obřadní síň nejdříve Silius a na cestě cavaediem i atriem provolávali mu přátelé a hodnostáři obvyklou svatební zdravici: „Talasse!“ a volání stupňovalo se dále cestou, když opustil zahrady Lucullovy, neboť shromážděné v ulicích směsici velmi se líbila jeho hrdá postava, krásná tvář a sebevědomé vystoupení; ba mnozí spatřovali v něm již příštího imperatora. Za křižo-

vatkou čtyř tříd ve čtvrti Via Lata, odkud hlavní ulice k pahorku Quirinalis na levo odbočovala a stoupajíc k výši s druhou, přímo ze zahrad směřující třídou se spojovala, stály jen menší zástupy zvědavců; když na tomto místě Silius pojednou své zraky k vyvýšenému ostiu paláce Statilia Taura obrátil, zachvěl se při pohledu na dvě osoby tam stojící a seznav, že jej upřeně pozorují, sklopil oči. Byla to Junie, jeho bývalá manželka, a přítel Traulus Montanus. Jediný pohled dostačil Siliovi, aby zpozoroval výraz hlubokého utrpení v obličeji ženy, kterou tak hanebně opustil, a dlouho tkvěla mu v mysli tato truchlivá tvář spolu s Montanovým vyčítavým pohledem, plným trpkosti. (Dokončení.)

V Sextenských horách.

Načrtla Anna Řeháková.

Snad žádná část rakouských Alp netěší se takové návštěvě a oblibě jako hory Dolomitské, kteréž, náležejíce v pásmo Jižních Vápencových Alp, rozkládají se na západě od Adyže až po východ ku Piavě; území toto stalo se pravým eldoradem turistův a jest znamenitostí přímo evropskou.

Ovšem, slyšíme-li jmenovati Dolomity, vzpomeneme sobě především Toblachu a Cortiny, těchto proslavených internacionálních stanic všech evropských velkoturistův a alpských sportistův, kde můžeme býti snadno připraveni cestovní vřavou o všechen přírodní požitek. A přece co půvabných míst je v překrásném tom horstvu, kde klid dosud domovem, kde útulný sousedský život hospodský dosud starým, dobrým mravem. Netřeba nám, než sejíti trochu s té nejběžnější cesty a hned octneme se v rozkošných samotách, jichž nedotknul se ještě rušivě všední turistický shon a kde žije se dosud dobře, pohodlně, mile a tiše.

Takovým idyllickým pobytem jeví se mně býti i Sexten v Sextenském pohoří, kam dovoluju si čtenáře zavésti.

Ještě Junichen, železniční stanice pusterské nebo-li bystřické dráhy v Tyrolsku a východiště v údolí Sextenské, jest plno ruchu a křiku, patrno, že nalezá se v nejbližším sousedství Toblachu. Sexten však, jen půldruhé hodiny vzdálené od Junichenu, odpočívá již v hlubokém klidu, který příjemně oživuje jen několik stálých letních pobytníkův a táhnoucích tudy turistův.

Než zapadneme v horské to zákoutí, ohlédněme si trochu jeho kraj jak po stránce historické, tak i co do povahy geologické a horopisné. Nalézáme se tu na půdě kdysi slovanské, kde vedl se mnohý krutý zápas o nadvládu toho onoho národa, až konečně neurvalá síla germanská jako vítěz opanovala krajinu. Dlouhotrvajícími těmi boji zdejší kraj mnoho trpěl; nejvíce však zakusilo válečných strastí na místě nynějšího Junichenu

se vypínající římské Agunt čili Aguntum. Osada ta, jak myslí se, byla kdysi za římských časův slavým norickým obchodním místem, které prostředkujíc spojení mezi severem a jihem, tvořilo důležitou tržní stanici mezi Aquilejou, druhým to Římem, a Německem. Opuštěná pak v nynější době horská silnice, vedoucí nejhlubšími horskými samotami z Junichenu na Sexten a dál ku pohraničné Křížové hoře — Monte Croce, byla prý jedna z nejhledanějších římských cestovních tratí v Italii. A vskutku, nasvědčují těmto historickým domněnkám bohaté nálezy římských starožitností, peněz, soch, pomníků, hrobů a milníků.

Než, přihnala se bouře Hunnská. Slavná Aquileja zničena, následkem čehož pozbylo i Aguntum své obchodní váhy a moci. R. 610 pak pobořeno místo to vítězi — Slovany. Ale brzy válečné štěstí změnilo se v pohromy, a nešťastná bitva svedená r. 709 na nedalekém Toblašském poli zpečetila osud zdejších Slovanův, kteří zatlačeni byvše Germany hluboko na východ, nedomohli se již nikdy svého dřívějšího území.

Již r. 770 zakládá na místě bývalého Aguntum kníže bavorský Thassilo II. Benediktinské opatství, aby „nevěřící lid slavský uvedl na cestu pravdy“.

I tu, jak bohužel nejednou, vplížila se nadvláda německá v území slovanské pod znamením kříže. Což divu, že zajdeme-li v starobylý innišský chrám, kterýž pokládá se po tridentském dómé za nejvzácnější a nejvelkolepější budovu v celém Tyrolsku, ovládají nás mnohé trpké vzpomínky, jež neslouží nábožnosti. Nad hlavním oltářem visí starý krucifix, nalezený prý zázrakem v horských pustinách Thassilem II. Kříž ten, jak povídá se, zůstal nedotknut plameny, když za velkého místního požáru r. 1200 i kostel prvotní stavby lehl popelem. I přenešen byl jakožto vzácná relikvie v novou svatyni, zbudovanou r. 1284 v čistém a dokonalém slohu románském, kde upomíná nás, slovanské turisty, jakožto svědek pradávných časův a pamětník prvých začátkův křesťanství v zemi na doby, v které s vírou vkrádala se v Slovinsko i cizota, hubíce národní žití a bytí.

Než vyjdème již ze šera kostelního stínu ven v boží horský svět. Již hřbitov innišský, rozkládající se kolem chrámu, podává překvapující pohled na mohutné skalní hradby Dreischusterspitze, jejichž bizarní stavba naplňuje nás podivem. A jdeme-li dále za obec na některou z četných zdejších procházek a vyhlídek, tu teprve žasneme, obzírajíce to obrovské horstvo fantastických útvarův. Noříce svůj pohled v ohromující tu směs nebetyčných skalních stěn a pilířů, štítův a hrotův, cimbuří a hradeb, nedivíme se již, že vznikla zde místní pověsť, kteráž nám vypravuje, že osm obrovských sloupů, podpírajících klenbu innišského kostela, přinešeno sem ze Sextenu obrem za denní mzdu jednoho telete a jedné míry bobů. Chovajíť vskutku Dolomity na svém území na sta mohutných pilířů znamenité umělecké práce; jen kdo by je dovedl vyrvati lůnu skalnímu, jak to dokázal pohádkový onen velikán.

Čím dále přicházíme v údolí Sextenské, tím hlouběji vnikáme v říši Sextenských hor. Pohoří to, v pravdě grandiosní část Dolomitských hor, jest ohraničeno na severu Toblachem a Junichem, na východě údolím Sextenským a Padolou, na jihu sedlem Giralby, údolím Auzie a Marzonu

a přesmykem Patrnským, na západě říčkou Rienzou, a rozpadá se ve tři hlavní díly, totiž ve skupinu Haunolda, Zwölfra a v hory Schusterské.

Všemu horstvu — jako Dolomitům vůbec — příznakem jest terasovitá stavba, utvořená z mnohonásobných složenin, kteráž jedině svými četnými výstupky umožňuje slezení smělých těch jehel a pyramid, srázných štítů a hrotů, jevících se na prvý pohled nedobytnými. Ovšem musí býti ten, kdož chce slézati Dolomity, nejen odvážným a vycvičeným alpistou, ale i — a to především — znamenitým, závrati neznajícím šplhavcem.

Větší však ještě zajímavost než podoba, má podstata groteskních těch horských mass. Jest to pověstný svým původem dolomitský útes, podklad pohádkových těch skal, který kdysi před tisíci a tisíci lety, kdy ještě Evropa odpočívala v lůně mořském, upracovali neumorní dělníci z milliardové obce korálův. Výplň a vyhranění divotvorné té horské kostry obstarala pak během dalších staletí nejrůznější vodní zvířátka, podporována jsouce ve svém díle mocnými nejrůznějšími chemickými i fysikalními vlivy jak vody tak vzduchu.

Terrain Sextenského pohoří není nijak obsáhlý a přece ten, kdož by prošel všechny jeho samoty, poznal by Dolomity nejrůznější podoby, nejúchvatnější krásy, nejpříšernějšího vzhledu. Zabloudíme k obrovským zříceninám skalních měst, kde uprostřed rozvalin, balvanů a rumišť ční mnohý nebetyčný pilíř, táhne se mnohý pevný val, vypíná se mnohé vzletné věžoví filigranských ozdob; ale že všechno tu mrtvo a pusto. Ni stromu, ni keře, ni travky kolkolem; jen pustý, holý kámen, z něhož čiší v duši mráz ustrnutí. Však často z nejdivočejší samoty pojednou vstupujeme v líbezná údolí nejsvěžejší zeleně, dostáváme se ku krásným jezerům, staneme u bouřných bystřin a zpěněných vodopádův, zapadáme v hluboké hvozdy, ocitujeme se v půvabné idyllické vesničce.

I Sexten nebo-li sv. Vít, hlavní místo Sextenského údolí, jest takovým v divoký klín horstva zapadlým útulným hnízdem. Nad domky ozdobného a malebného tyrolského slohu zvedá se zajímavá horská svatyně, jako v ochranný štít před zlomocí přírody, kteráž tu stále člověka ohrožuje. Strže a přívaly, nánosy zemin a balvany, vichřice a sněžné vánice, bouře a laviny neznají slitování s lidským životem a majetkem. Život v horách jest tvrdý nade všechno pomyšlení; dopřávaje horalům jen sousta hubeného, vysiluje je do krajnosti. Umírá se tu dost záhy na vzdor síle a otužilosti tělesní, na vzdor zmužilosti a jarosti životní. Nepomáhá ubohým dost vydatně v snášení úmorných klopot jich horoucí láska k domovině, která přes všechnu trýzeň psotného života nezná krásnějšího a milejšího místa na světě než ty drahé, byť nemilosrdné hory.

I svaté pole sextenské podává doklad k mým slovům. Stáří pochovaných zde mužů i žen vykazuje ponejvíce šestačtyřicet až padesát let; šedesátníků jen málo nalezáš a sedmdesátiletí tvoří výminku.

Za prohlídky prostých hrobů dostala jsem se ku dvěma pomníkům ušlechtilé jednoduchosti, krásně pracovaným z mramoru. Udiveně pátrala jsem, kdož z horalův zmohl se na tak pěkný náhrobek. Náhrobní nápis poučil mne. Četla jsem na jednom z křížův: „Michael Innerkofler, Bergführer, gest. 20. August 1888.“ Na druhém pak stálo: „Josef Innerkofler,

Schustermeister und Bergführer, 6. September 1892 im 40. Jahre seines Alters auf der Fünffingerspitze in Gröden verunglückt."

Pomníky těmi uctil alpský rakouský klub památku dvou vzácných mužů, hrdinů, kteří utratili bídně život svůj v záchraně jiných.

Ubohý Michal! Žil v největší psotě a v nejtužším odříkání, v stálém nebezpečí až po svou děsnou smrt. Jsa velice chud, přece toužil, aby si nastřádal malého kapitálu na zakoupení svého rodného domku. Jeho vroucí přání došlo splnění. Jakožto proslulý vůdce dolomitský, na jehož znalost odbornou, poctivost, obezřelost a obětavost se mohl každý slepě spolehnouti, byl turisty velice hledán a engažován za dobrou mzdu k nejobtížnějším a nejodvážnějším partiím. I spořil, krvavě spořil. Na horských vysilujících výpravách přísný, železný ten muž bezmála nejedl, nepil; doma žil skromně, nedopřávaje si žádné z těch radostí, jaké mládí vyhledává. Konečně, konečně u věku šestatřiceti let čítal svého jmění deset tisíc. I koupil drahou domovskou chatu, přijednal polí. Ohlížel se po nevěstě, neb chtěl se oženiti v nejkratším čase; potřeboval hospodyně. A pak s bohem kruté vůdcovské povolání, které zničíš mnohdy život, často zdraví! Toť jen řemeslo pro svobodníky, kteří jsou volni jako ptáci, bez jakýchkoliv povinností. Bude žíti pokojně, šťastně své ženě a dětem. Vesele a přece teskně zahájil saisonu r. 1888, svou poslední. Jsa oddán tělem duší svým zbožňovaným horám, vzdával se přece jen nerad své vůdcovské činnosti, kteráž mu zjednala slávu i jmění. 20. srpna vydal se s dvěma mladými turisty na vážnější horskou excursi; jak pravilo se mi ve Sextenu, byl to vzestup na Monte Cristallo.

Nevrátil se již.

Pomáhaje svým svěřencům, padajícím v rozsedlinu ledovce, mrštil jimi s vynaložením všech svých sil odvážným rozmachem mohutných paží na výstupek skalní, kde se šťastně zachytli. Sám však ztratil rovnováhu a sřítil se v propast. Pravice mrtvoly, prodřená ochranným lanem až po kost, vydávala ubohému svědectví, že dostál plně své povinnosti, nedbaje vlastní záchrany.

Lopotně vydobyté jeho jmění dostalo se příbuzným, pijanům, kteří utravují dědictví po hospodách.

František Innerkofler zahynul rovněž tragickou smrtí. Mladý turista Egon Stücklen chtěl podniknouti vzestup 2980 m. vysoké Fünffingerspitze, kterážto hora vypíná se spolu se špicí Grohmannovou a Langkofelem opravdu příšerně nad překrásným údolím Grödenským v jihovýchodním Tyrolsku. I laik, spatře ze slušné údolní vzdálenosti strašidelné ty skalní hrady, kteréž ohromují divokostí a smělostí svých forem, svou nebetyčnou strmou výší, svým groteskním, isolovaným postojem, přichází k vědomí, že výšiny tyto jsou dostupny jen nejodvážnějším alpským lezcům. Již špice Grohmannova, nesoucí jméno po slavném dolomitském badateli, jest tvrdým oříškem. Langkofel dlouho jevil se býti nedobytným; teprv r. 1869 Pavel Grohmann vkročil prvý na panenskou tu půdu. Fünffingerspitze pak vyžaduje tak obtížného a odvážného vzestupu, že nikdo nežádá si ho podruhé. Pověstní dolomitští šplhavci Santner, Schmitt a Teršák vyslovili se souhlasně: „Ni za milliony Rotschildovy neopakujeme již krkolomnou tu partii." A tu pojednou, jak bohužel často, přijde nezkušený

a své síly i turistickou dovednost přeceňující troufalec a žádá si nahoru. Nikdo z vůdcův nechtěl s Egonem jíti; zdráhali pak se tím spíše, poněvadž nepříznivé počasí činilo partii ještě nebezpečnější. I lákal pošetilec chudáky velikou odměnou peněžní. Žádný nepřál si jí. Konečně Innerkofler, sveden jak vůdcovskou svojí pýchou a slávou, tak i bohatým ziskem, šel; ale propadl smrti i se svým pánem. Oba nalezeni s roztříštěnou lebkou. Co se vlastně dělo, není dobře známo. Mrtví nemluví.

Že pád v hloubku 600 m. byl hrůzný, dosvědčovala děsně rozbitá těla. Místo, kde neštěstí se událo, není pro vyškoleného turistu nijak zvlášť obtížným, poněvadž krok i hmat jsou jisty. Ovšem napadne-li čerstvý sníh, jsou-li zmrazilá skaliska potažena ledovou korou, tu stává se, jak tvrdí věci znalí alpisté, šplhání ne-li nemožným, přec jistě v nejvyšší míře nebezpečným. Zdá se, že byl to jedině Egon Stücklen, který přivodil katastrofu svou mladistvou lehkomyslností, svou turistickou domýšlivostí.

Často, trestuhodně často ne vůdce, ale turista jest jediným vinníkem v podobném případě; a vinníkem tím horším, poněvadž strhne s sebou v záhubu nevinnou oběť — vůdce, jenž vykoupil již nejednou vlastním životem život svého zhoubce. Jest to velmi smutná kapitola alpského sportu a jest již nejvýš na čase, by učinila se nějaká opatření oproti takové svévolné a nesvědomité bravuře lehkovážných a ješitných cestujících.

Innerkofler byl znám jako zkušený, obětavý, na slovo vzatý vůdce. Jeho jediným hříchem bylo zde, že nedbal nečasu. V Sextenu všichni byli přesvědčeni o nevině svého rodáka; ano podezřívali dokonce Stücklena, že vydal se již na výpravu s úmyslem, aby našel smrt. Nedbaje asi varování a zbraňování Innerkoflera, který ho nechtěl, jak se ze všeho jeví, opustiti a ponechati jeho osudu, stoupal výš a výše, až došel toho, čeho snad sobě žádal. Kdož to rozsoudí?

Ubohý Sepp zanechal zde ženu s dětmi, jimž dostává se malé podpory od nešťastné matky-vdovy, jež zvala nešťastného cestovatele svým jediným synem.

Neblahá příhoda ta uvádí mi na paměť jinou malou cestovní episodku, která, podávajíc také ukázku z života vůdcovského, má s tím, co událo se na Fünffingerspitze, souvislost.

Meškala jsem se svou sestrou r. 1892 v dny neštěstí 6. až 8. září v Tauferském údolí, chtějíc podniknouti některé výlety do Zillerských hor. Zlé počasí zmařilo vše a my odjížděly rozmrzele právě v den Panny Marie z Toufers. Opozdily jsme se s výjezdem; poštovní vozka čekal na jednoho jemu ohlášeného turistu. Konečně tento, pravý alpský „Bergfex“, dlouhých nohou, atletického těla, přijachal celý poblácen a v toiletě byť i slušné, přece jen tuze pošramocené. Bylo patrno ze zevnějšku i z únavy, že vrací se vysoko s hor, z nějaké veliké partie. Nebyl sice salonním, ale nepodobal se přece jen nikterakž těm mnohým alpistům, kteří na úkor vší společenské slušnosti myslí dokázati světu již svým zanedbalým, rozedraným a špinavým oblekem, jakými jsou hrdiny alpského sportu. A zatím vedou jen na podiv svou směšnou turistickou titěrnost, ješitnost a domýšlivost.

Nikdo z nás nemluvil. U nás cestujících to bylo přirozené. Byli jsme všichni jak turista tak my dvě hodně rozladěni hanebnou nepohodou a tu všechna zábava mrzí. Jen zamlklost kočího Staberle překvapovala. Znaly jsme ho jakožto bodrého a veselého chlapíka, který nevyjde jindy z vtipkování po celou dvouhodinnou jízdu z Taufers do Brunecku. Tázaly jsme se, proč jest tak zasmušilý, co se mu přihodilo. I vypravoval, že došel právě dnes do vesnice telegram se zlou zprávou. Jeho bratr, hledaný vůdce, prý přišel o život na Fünffingerspitze. Náš spolucestovatel pojednou ožívl a zasmál se upřímně: „Cože, Staberle, že je mrtev? Ale to není pravda! Včera jsem s ním mluvil a tu nemohl předevčírem zahynouti.“ Podával tak určité a podrobné údaje o činnosti Staberlově v posledních dnech; líčil setkání obou způsobem tak vážným a pravdivým, že plně přesvědčil šťastného bratra o bezpečnosti svých zpráv. Ale jak vznikla osudná mýlka? Jak mohl hostinský z vesničky, tuším Santa Maria zvané a ležící na úpatí osudné hory, zaslati telegram osudných slov „Staberle spadl s Fünffingerspitze; jest mrtev.“ Záhada se vysvětlila. Vůdcovská kniha služební nebyla u mrtvoly nalezena; ležela někde v propasti. Hlava pak nešťastníkova byla až na kousek čelisti úplně roztříštěna. Nevědělo se proto dobře, kdo ubohý je. I hádalo se na Staberle, který jakožto znamenitý znatel Fünffingerspitze byl nejhledanější, kdy šlo o její slézání, a proto telegrafováno — ovšem že přenáhleně a lehkomyslně — jeho rodině.

Teď jeli jsme vesele. Staberle byl by nejraději všeho nechal a spěchal domů. Na štěstí byl svátek. Tu a tam krajinou ubírali se vesničané z Taufersu, jichž tu ve všední den nepotkáme. Staberle zastavil ne jednoho, ale několik horalů, aby poslal radostný vzkaz rodině bratrově. Na každého pak, kdo se jen trochu v dosah poštovní káry dostal, křičel rozjařeně: „Staberle nespadl s Fünffingerspitze; není mrtev.“ Opozdili jsme se se svým příjezdem o malou hodinku; ale nemrzeli jsme se pro to pranic. Dojeli jsme do Brunecku, železniční stanice dráhy bystřického údolí, v nejlepší náladě.

Jen žel, že radost jednoho, jak často ve světě, i tu byla žalostí druhého. Ubozí pozůstalí v Sextenu!

Neblahý osud obou Innerkoflerů vyprávěl nám jejich příbuzný, hostinský Kofler „u černého kříže“, kde jsme byly ubytovány. Tento i jeho žena byli bystří, rozmilí a zkušení lidé. Sedávali s námi za večera bavíce nás různými zajímavými příhodami z alpského života. Nelitovaly jsme nikterakž, že nezarazily jsme v hôtelní sextenské bydlo, kde měla svou stanici malá, ale notně škrobená a dost nudná obec stálých pobytníků. Žily jsme „u kříže“ mnohem domácněji, pohodlněji, zábavněji a levněji. Paní hostinská, znamenitá kuchařka, se o nás vzorně starala. (Dokončení.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

Rakousko opíralo se o svůj pevnostní čtverhran a spoléhalo na výhodu vnitřních linií. Italie pak činila vše jen možné, aby nám plné využitkování těchto výhod usnadnila. Místo aby v uzavřených massách dolejší Pad překročila a — vůči pevnostnímu čtverhranu jenom lehkou obranu prováděje, — operace svoje na Vídeň zaměřila, prováděla italská armáda umělé a odvážné manévry proti rakouské, u Verony soustředěné polní armádě. Tím promrhala výhodu svojí dvojnásobné až trojnásobné číselné převahy, kteráž náležitě využitkována — jak ze zkušenosti známo — i při prostřední jakosti vojska zabezpečuje vítězství.

Osobním vedením generála Lamarmory překročily dva armádní sbory italské armády dne 23. června řeku Mincio, třetí pak armádní sbor zůstal téměř beze všeho účelu a cíle u Goita a Mantovy. Čtvrtý, silnější armádní sbor měl — vedením generala Cialdiniho — následujícího neb třetího dne přejíti od jihu přes Pad. Rozdělení sil, jež Prusům při vtrhnutí do Čech okolnostmi bylo vnuceno, provedeno zde zhola bezúčelně. Arcivévoda Albrecht použil výhody vnitřní linie správněji než Benedek. Z výhodného postavení u Custozzy vpadl dne 24. června oběma dále na jih lehkomyslně postupujícím italským sborům do boku, zvítězil a donutil je k ústupu za Mincio. Cialdinovo překročení Padu bylo tím zmařeno.

Bitva u Custozzy byla slavným dnem pro Rakousko, avšak Italové mohli navzdor našemu skvělému vítězství říci, že neutrpěli porážky, nýbrž že ztratili jenom bitvu. Oni ztratili 8250 mužů, mezi těmi 4350 zajatců; naše armáda ztratila 7850 mužů, mezi těmi asi 2000 zajatců. Již z těchto cifer vidno, že bylo na obou stranách bojováno velmi statečně. Rakouská armáda nevyužila však svého vítězství tou měrou, jak by se bylo očekávati mělo vůči zatlačenému nepříteli, který byl právé teprv řeku překročil a za ni vraceti se musil. Nepochybně stalo se tak z ohledu na značnou číselnou převahu vojska italského. Velký počet italských zajatců vysvětluje se tím, že měli Italové za zády řeku.

Italská armáda byla dosud více než dvakrát tak četna, jako jižní armáda rakouská, a skoro zrovna takovou převahu poskytovala jí úplná volnost akce. Z politických důvodů nesměla totiž rakouská armáda překročiti útočně hranici Benátska — Francie byla by tím bývala pobouřena. Ale navzdor tomu všemu minulo plných čtrnácte dní v úplné a jak se zdá — bezmyšlenkové nečinnosti. Teprv dne 7. července přešla italská armáda zase do offensivy, když bylo ve vídeňských dvorních kruzích — následkem pruských vítězství — již rozhodnuto, že bude Benátsko dobrovolně císaři Napoleonu postoupeno. Avšak ani za této offensivy nešly

věci nikterak ku předu. Kdyby se byla Italie postavila na stanovisko, že Benátsko, byvši císaři Francouzů postoupeno, jakési nedotknutelné neutrální území tvoří, byla by věc poněkud vysvětlena, avšak Italie Benátsko za nedotknutelné a neutrální neuznala a takž zůstalo zhola nepochopitelným, jak že to Italie ve válce pokračovala. Především mohla Italie energickým postupem zabránit, aby větší část rakouské armády na sever — proti Prusům — odešla; 100.000 mužů bylo by k tomu postačilo a s dalšími 100.000 muži mohl se zahájiti postup na Vídeň. Kdyby se nebylo podařilo, odchod našeho vojska na sever zameziti, měla se dát celá italská armáda na pochod k Vídni. Od jezera Gardského do Vídně je arci třicet denních pochodů a Italové nebyli by mohli před polovicí července k Vídni dorazit. Avšak jak zcela jinak byla by vypadala Italie a Pruska politická situace, kdyby každým dnem, o kterýž se diplomatické jednání protahovalo, italská armáda císařskému sídelnímu městu se byla blížila? Rakousko bylo by málomocno bývalo, převaha Francie byla by zlomena bývala, Italie a Prusko mohli dosíci toho, čeho před válkou dosíci chtěly.

Ale co učinili místo pochodu na Vídeň italští strategové? Jedna divise obléhala od 15. do 18. července Bogoforte, osm divisí překročilo dne 8. července pod Cialdinim Pad u Feloniky a dorazilo dne 14. července k Padově. Tam zůstalo všech osm divisí až do 19. července v úplné nečinnosti, tak že teprv dne 24. července divise Mediciova u Pergina (na západní straně Tridentu) a divise Cadornova u Videmu se objevila. Šest neb sedm divisí pozorovalo tím časem pod Lamarmorou zcela zbytečně rakouský pevnostní čtverhran. To nebyla prostě žádná válka, to bylo čiré, bezmyšlenkové a bezduché manevrování. A ještě méně, než na zemi dovedla Italie využitkovati své přesily a svého výhodnějšího strategického postavení na moři. Dne 20. července, arci když už na diplomatické jednání mezi Paříží, Vídní a hlavním stanem pruského krále téměř nemožno bylo nějaký vliv osvědčiti, dobyl rakouský admirál Tegetthof skvělého vítězství nad italskou námořní mocí, jíž velel admirál Persano, u ostrova Vizu. Tím byl té hloupé válce konec učiněn. Italové mohou se stydět!"

„Je pravda," přisvědčil Nordmann, „Italie naše naděje velkolepě sklamala. Vy, jakožto vzdělaný vojín, zcela dobře jste vystihl, že měla Italie po odchodu hlavní části rakouské jižní armády nazpět k Dunaji vypraviti aspoň polovici své mobilní armády na Vídeň a správně počítáte, že mohlo těch 100.000 mužů italského vojska v polovici července k Vídni dorazit. Pane na nebi! Jak zcela jinak byla by se utvářila diplomatická situace Pruska i Italie, kdyby byla italská armáda stále k Vídni se blížila! Převaha Francie byla by zlomena bývala a my i naši spojenci mohli jsme stanouti u cíle svojí alliance: Italie mohla žádati a musila by dostati nejenom Benátsko, nýbrž také Terst s Přímořím a jižní Tyrolsko, my pak mohli jsme zabrati zbývající ještě část Slezska, celé království Saské, dekretovati obnovení Českého království s Moravou a ponavrhnouti obyvatelstvu těchto zemí ku všeobecnému hlasování sesazeného saského krále Jana. Rakousko bylo by přestalo býti velmocí a navždy naším soupeřem."

„A byla vaše vláda tak jista, že český národ saského krále přijme?" otázal se s jakýmsi sarkasmem pan Hřímalý.

„Tím jsme si hlavu nelámali,“ odpověděl vesele Nordmann. „V tom ohledu slyšeli jsme naše politiky říkat — rozumí se, že jenom pro případ vítězství a úplného zdaru našich plánů —: Zvolí-li si Čechové plebiscitem krále Jana, bude dobře, sesazená dynastie dostane náhradu; nezvolí-li ho, bude také dobře, neboť pak bude ta hloupá katolická rodina docela odstavena a na výměnek dána.“

„A jak vlastně věc dopadla?“ otázal se nadporučík Vratislav. „Nevím nic jiného, než že bylo Benátsko císaři Napoleonovi darováno, kterýž toto království zase Italii postoupí, a že dne 27. července uzavřeno příměří, které však začíti mělo teprv dnem 2. srpna, až oběma stranami přijaty budou předchozí podmínky míru. ... To postoupení Benátek po našich vítězných bojích bylo zejména pro nás, kteří jsme na italském bojišti strádali a krváceli, událostí svrchovaně překvapující. Benátsko, za jehož udržení tolik rakouské krve prodlením let bylo prolito, na němž ohromným nákladem zřízen byl slavný pevnostní čtverec, pro něž byl Radecký tolik vítězných bitev svedl a na jehož pomezí se r. 1859. vítězný postup Napoleona III. zarazil, darováno výbojci někdejšího rakouského Lombardska, aby dále vydáno bylo poraženému nepříteli! Něco takového se snad nikdy ještě nestalo, to je bezpříkladný triumf napoleonské kabinetní politiky. My byli jsme tím hluboce uraženi a jsme zajisté všichni dosud svrchovaně roztrpčeni ...“

„Rozumím vaší nevoli, milý kollego,“ pravil na to Nordmann, „ale bojím se, aby podobné roztrpčení nenaplnilo také nás. My dobyli jsme slavných, neobyčejně skvělých vítězství, ale v tu chvíli, když už koně našich pluků Dunaj pili a vojsko večer na osvětlené domy Prešpurku se dívalo, překvapila nás zvěsť o uzavření klidu zbraní a příměří. U samého cíle padla před námi železná opona. To nevěští nic dobrého, to jest bezpečným znamením, že se diplomacie vrhla vítěznému vojevůdci do rozpřažených ramen. Nám šlo a musilo jíti o to, aby se Vídeň dostala do naší moci, abychom ve Vídni či z Vídně poraženému a povalenému Rakousku mohli diktovati mír. Jaký, už jsem naznačil ... Teď však mám strach, že z příměří nahnilý mír se vyvine a že náš prapor s cimbuří vídeňského hradu nezavlaje. Pak ovšem bude náš úspěch jenom poloviční ... Pane Hřímalý, nedočetl jste se ještě v novinách, zda-li praeliminarie míru přijaty byly anebo zda-li místo příměří dále se válčí?“

Pan Hřímalý udeřiv se zlehka do čela odpověděl: „Zapomněl jsem docela po novinách se ohlednouti — jak tu mám syna, jakoby mi už do ničeho nic nebylo! Ale hned to napravím.“

Po těchto slovech Hřímalý odešel. Za chvíli pak vrátil se s rozevřenými novinami a stanuv uprostřed jizby pravil povzneseným hlasem:

„Už je to zde! Tak si poslechněte! Telegramy z Vídně zvěstují: Jejich Veličenstva císař rakouský a král pruský schválili předběžné podmínky míru, jež v zásadách a v podstatě stanoví:

Jeho Veličenstvo císař Rakouský svoluje ku spojení Lombardsko-Benátského království s královstvím Italským beze vší jiné obtížné podmínky, nežli je převzetí dluhů, o nichž uznáno bude, že na odstoupených územích po právu lpí.

Váleční zajatci propustí se ihned tu i tam na svobodu.

J. V. císař Rakouský uznává rozpuštění Německého spolku a svoluje k novému upravení Německa beze všeho účastenství rakouského císařství. Tolikéž slibuje J. V., že uzná užší spolkový poměr, kterýž J. V. král Pruský na severní straně Mohanu utvoří a jest srozuměn s tím, aby se na jižní straně Mohanu rozložené německé státy sestoupily ve spolek, jehož národní spojení se severoněmeckým spolkem svobodnému dohodnutí těchto spolků se zůstavuje, a kterýž mezinárodně bude nezávislým.

J. V. císař Rakouský postupuje J. V. králi Pruskému všechna vídeňskou smlouvou ze dne 30. října 1864. nabytá práva na vévodství Holštýnské a Šlesvické s výhradou, že budou severní okresy Šlesvické Dánsku postoupeny, projeví-li jich obyvatelstvo svobodným hlasováním takové přání.

Na přání projevené J. V. císařem Rakouským prohlašuje král Pruský, že jest ochoten, při nastávajících territorialních proměnách v Německu zůstaviti království Saské v jeho dosavadním objemu, ale vyhražuje si svobodné dohodnutí s J. V. králem Saským ohledně válečné náhrady a příštího postavení Saska v severoněmeckém spolku zvláštní smlouvou o míru. Za to slibuje J. V. císař Rakouský, že uzná nová zřízení, jež J. V. král Pruský v severním spolku německém zavede, pojímaje v to i změny v územích.

Žádný příslušník obou vévodství Holštýnska a Šlesviku a žádný poddaný J. V. císaře Rakouského a J. V. krále Pruského nebude pro své politické chování za válečných událostí a války stíhán, znepokojován, ani na svobodě a majetku zkracován.

J. V. císař Rakouský zavazuje se, že zaplatí J. V. králi Pruskému na uhražení části válečných útrat 40 millionů pruských tolarů, po srážce pak 15 millionů tolarů, jež vévodství Holštýn a Šlesvik Rakousku dlužna jsou, a po další srážce 5 millionů tolarů za vydržování pruské armády v obsazených rakouských územích do uzavření míru, na hotovosti 20 mil. pruských tolarů.

Královským pruským vojskem obsazená rakouská území budou do tří neděl po výměně ratifikac smlouvy o míru vyklizena. Ratifikace této smlouvy mají být nejdéle do osmi dnů v Praze vyměněny.

Plnomocníky byli při konečném redigování této smlouvy: skutečný tajný rada Karel svobodný pán Werther za Prusko a skutečný tajný rada Adolf svobodný pán Brenner-Felsach za Rakousko."

Pan Hřímalý, když byl tyto řádky dočetl, obrátil se na Nordmanna a zvolal skoro jásavě: „Gratuluju vám, pane setníku, a celé vaší vlasti! Docílili jste to skvělých podmínek a velkolepého zisku!"

Nordmann pohladiv si trochu rozpačitě vous odpověděl pak také vesele: „Děkuju srdečně, pane starosto, za blahopřání. Není pochybnosti, výsledek války je pro nás velmi čestný, ačkoli jen polovičatý. Rakousko zůstane tak mocným, jako bylo dosud, ba po ztrátě Benátek snad ještě mocnějším, a to je věc, která nás bude mrzeti, dokud ji neodčiníme... Avšak v Německu získáme nesmírně. Tam se rozšíříme, vyženeme některé nepřátelské nám potentáty a staneme se za nedlouho jedinými, nechci říci pány, ale každým způsobem jedinými zástupci německého národa. Jižní spolek dlouho se neudrží a pak nastoupí neodvratně hegemonie Pruska. Můžeme tedy oželeti, čeho jsme nedosáhli zde a přijímati vaše

gratulace. Škoda jenom, pane starosto, že nemohu vůči přečteným předchozím podmínkám míru, na kterých se asi již nic nezmění, gratulovati také vám a českému národu! Vy odcházíte s prázdnem — a my jsme vám přece slibovali svobodu, znovuzrození českého státu! Nedostali jste nic; pruský Mikuláš odejde a zůstane vám — krampus s metlou."

„Buďte jist, pane setníku, že daru, kterýž nás z vaší ruky minul, rádi oželíme," odpověděl Hřímalý. „Nás tísnil strach, že uvázneme v té vaší svobodě a proto přijali bychom s veselou myslí vaši gratulaci."

„Ba ne, můj milý pane," na to zase Nordmann, „svoji soustrasť projevuju vám i vašim kompatriotům, že jste při tom velkém dělení tak mizerně pochodili. Až vám bude zase hodně zle v tom vašem milovaném otroctví, řekněte si kajícně: Tu l' as voulu, George Dandin — sami jsme tomu chtěli."

„Milý pane setníku," namítl vážně Hřímalý, „my jsme od této války nic neočekávali a budeme rádi, jen když po ní nebude hůře, než bylo před ní. A hůře již býti nemůže, naopak: my toužili jsme dávno a dávno, aby Rakousko z německého spolku buď vystoupilo aneb vyloučeno bylo, to se nyní stalo a Rakousko, které žádnou velkoněmeckou politiku již prováděti nemůže, přestane se považovati za stát německý a musí se opříti o většinu svých národů, aby mělo pevný podklad svého trvání. Fikce německé říše jest ta tam a národové přijdou k platnosti."

Nordmann usmívaje se odpověděl: „Vy tedy myslíte, že Rakousko rázem zapomene, co po staletí se zálibou a s železnou důsledností provádělo? Rakousko, jakožto stát čili geografický pojem, mohlo by arci zapomenouti, ale nikoli lidé, kteří v něm rozhodují. Ve Vídni skřípají dnes zuby a zatínají v kapsách pěstě: sotva že bude mír podepsán, začnou se připravovati na odvetu. Bylo by také zcela nepřirozeno, aby pro jednu ztracenou kampaň navždy se zřekli toho, na čem dosud celou duší lpěli. Pamatujte si, co jsem vám řekl: jakmile odejdeme, začne se Rakousko reformovat, sbírat a sílit na novou válku s námi."

„Pak ale musí se vyrovnati se svými neněmeckými národy, aby bylo silné a my dosáhneme zákonnou, loyalní cestou, čeho jsme dosíci nechtěli revolucí," vpadl mu do řeči Hřímalý.

„Nevyrovná se, pane starosto," odvětil Nordmann vrtě hlavou a jaksi s vysoka se usmívaje, „bude-li se chtět pokusiti o revanche a znovudobytí primátu v Německu, nebude ani smět zbaviti se svého německého nátěru, neboť jenom jakožto stát německý může se domáhati nějakého vlivu na řízení Německa a jde přece samo sebou na rozum, že stát rázu slovanského o prvenství mezi německými státy ucházeti se nemůže zejmena v době, kdy Prusko již velikou ideu sjednocení Německa z valné části bude míti provedenu. Rakousko mohlo by se zreformovati na svém přirozeném základě jenom, kdyby se úplné a navždy zřeklo všech plánů na Německo, těch však se vídeňské panstvo nezřekne, dokud se novými zkušenostmi nepřesvědčí o jich naprosté beznadějnosti. Proto děláte si prozatím marné naděje, vy Čechové, že vám Rakousko z vděčnosti za vaši věrnost poněkud nahradí, čeho jste se z nepochopitelné lásky k němu zřekli. Uvidíte, že po našem odchodu začne u vás teprv tuhá germanisace

a že se budou vymýšleti nejrůznější prostředky, jenom aby Rakousko na venek vypadalo jako stát německý."

„Zmínil jste se, pane setníku, o nynějším velkém dělení — prosím vás: co pak dostali Maďaři za to, že se s vámi spolčili, že dali svým plukům pokynutí, aby šmahem se dávaly zajímat a že u vás zřídili Klapkovu legii, která dílo vaše v Uhrách měla dovršit?" otázal se, patrně již popuzen, pan Hřímalý. „Praeliminarie míru ani o nich se nezmiňují..."

„Ale pane starosto," podivil se Nordmann, „což pak se takovéto věci dávají do smlouvy o mír? Záležitosti Uherska nesouvisí nikterak s příčinami ani přímými následky války, a mohou býti předmětem jenom tajných úmluv čili tajných podmínek míru. My v Prusku jsme dávno již přesvědčeni, že Maďaři své samostatnosti se domohou, protože se nebojí mezinárodních pomůcek a protože stále hrozí revolucí; po odbyté nynější válce oslabené Rakousko jejich nátlaku již neodolá. Za to však odškodní se Vídeň u vás, Čechů, kteří jste jí ukázali nejosudnější slabost: strach, že byste se mimo Rakousko neudrželi ani ve vlastním státě. Kdo, milý pane starosto, takové doznání učinil, vydal se na milost a nemilost. Však to pocítíte! Před válkou, aby vás jaksi navnadili, dali vám trochu příznivější vládu, uvidíte, že přijde po válce ihned vláda, která vás bude pařenými metlami požahovat."

Pan Hřímalý se zasmál a položiv Nordmannovi ruku na rameno pravil vesele:

„Pane poručíku, nezlobte se tolik! Neprozrazujte, jak vás mrzí, že se vám Prusům nepodařilo zatáhnouti Čechy do tenat své politiky a svojí moci! Nelamte si vaši hlavu a nestrachujte se o nás: však my se již nějak s Rakouskem srovnáme."

„Já bych vám, pánové radil," zvolal nadporučík Vratislav Hřímalý, „abyste nemaltretovali dějiny děláním všelijakých proroctví. Kdož může vědět, co bude a co přijde! ... Vy, pane setníku, dal jste prve na jevo, kterak vás a s vámi zajisté všechno vojsko pruské velmi mrzí, že na příměří a přijetí praeliminarií míru došlo dříve, než vaše pluky vtrhly do Vídně a než pruský prapor zavlál s cimbuří císařova hradu. Proč pak tedy váš král na příměří přistoupil? Proč neprovedli jste válečné svoje dílo až do konce, proč zarazili jste svoje kroky před samým takřka cílem? Odpusťte těmto otázkám — já nevím vůbec, jak se vše sběhlo. Víte vy o tom něco bližšího?"

„Víme vše, pane kollego," odvětil Nordmann, „co bylo již v novinách, jinak nic. Jak jsem již pravil: diplomacie padla nám do rozpřaženého náručí čili určitěji řečeno: císař Napoleon nasadil našemu králi nůž na hrdlo a tento musil povolit dobře věda, že se tím připraví o hlavní trumf a triumf. Dne 15. července požádal Napoleon se vším možným důrazem, aby uzavřen byl klid zbraní. Prusko projevilo Napoleonovi ochotu, že povolí třídenní klid zbraní za těchto dvou hlavních podmínek: 1. Rakouské vojsko opustí ihned území, kteréž se prostírá mezi řekou Dyjí a nynějšími posicemi vojska pruského; 2. všechna pruská vojska, všechna rakouská vojska armády severní i armády jižní, saské vojsko, všechno dělostřelectvo i vozotajstvo na všech stranách zůstanou na tom místě státi, kde se nalezati budou v den podepsání smlouvy. Jádrem podmínek bylo

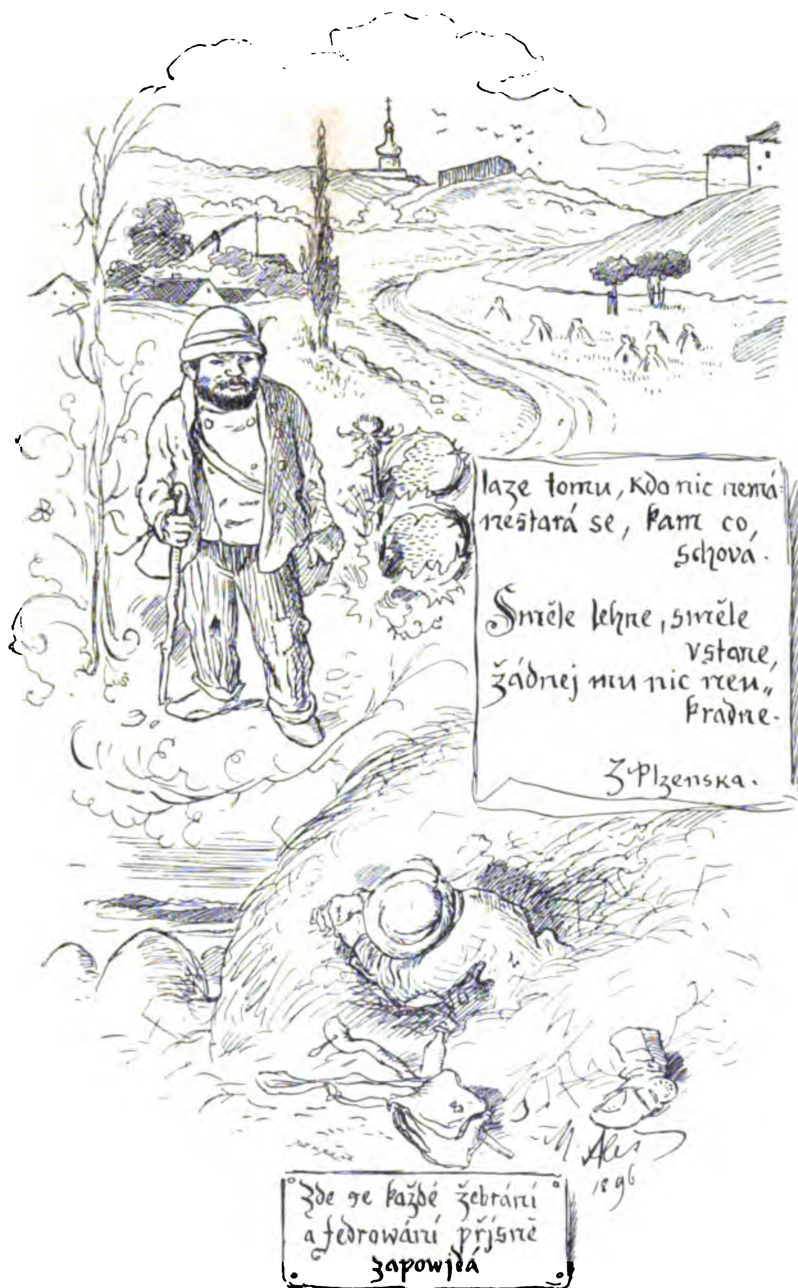
tedy ustanovení, že rakouská jižní armáda svůj pochod z Italie do Vídně zastaviti musí. Proti tomu činilo Rakousko námitky tvrdíc, že se klid zbraní Italie netýká a učinilo protinávrh: mezi oběma vojsky protáhne se demarkační čára, ale za touto čarou mají obě strany volnost pohybů. Demarkační čarou budiž řeka Dyje od svého vzniku až k bodu, kterýž se nalezá dvě míle na západ od Břeclavy. Dle tohoto návrhu byla by mohla jižní armáda rakouská zcela klidně dále k Vídni postupovati a krom toho bylo by mělo Rakousko zcela volné spojení mezi Olomoucí a Vídní. Klid zbraní nebyl by měl tedy dle rakouského návrhu jiného účelu, než aby Prusové na postupu zastaveni byli, ale rakouské armády aby pohodlně a bez překážky na Vídeň bráti se mohly. Pruské velitelství ovšem návrh ten rozhodně zamítlo a prohlásilo, že o žádném klidu zbraní ani příměří jednati se nemůže, dokud nebudou smluveny předchozí podmínky míru. Jak věci dále se vyvinuly, už nevím.“

„Ale já,“ ozval se pan Hřímalý, „zde v novinách je pokračování a dokončení. Poslechněte si, pánové: Když bylo Prusko rakouský návrh zamítlo, obdržel francouzský velevyslanec Benedetti dne 16. července rozkaz, aby do hlavního stanu krále Viléma se odebral a tam na přijetí praeliminarií a neprodlené uzavření klidu zbraní naléhal. Prusko, jehož vojenské postavení dne 16. července značně se bylo zlepšilo předně vítěznou bitkou u Tovačova a za druhé obsazením železné dráhy, jež Olomouc s Vídní spojuje, u Břeclavy vojskem prince Bedřicha Karla a za třetí vítězoslavným vstupem pruského vojska do Frankfurtu nad Mohanem, rozšířilo své požadavky žádajíc, aby mu nebvlo bráněno zabrati některá území na severoněmecké půdě. Na tento požadavek Francie i Rakousko po nějakém zdráhání přistoupily a dne 21. července ujednáno, že od 12. hodiny následujícího dne počítajíc zbraně na všech stranách, také v Italii, po pět dní mají odpočívati. Za demarkační čáru ustanoven potok Russbach, kterýž Moravské pole od severozápadu na jihovýchod protéká a na západní straně Prešpurka do Dunaje vtéká.

Ihned po nastoupení klidu zbraní zahájeno v Mikulově na Moravě vyjednávání o předchozí, hlavní a zásadní podmínky míru. Již dne 27. července byla mezi Rakouskem a Pruskem uzavřena smlouva ohledně čtyřnedělního příměří, avšak počátek příměří musil býti, k vůli dorozumění se s Italií, položen teprv na den 2. srpna. Do té doby byl prodloužen klid zbraní.

Zároveň se smlouvou o příměří byly od zástupců Rakouska a Pruska podepsány praeliminarie míru. . . . Tím je historie u konce.“

„Vidíte, pane kollego,“ pravil Nordmann nadporučíkovi Vratislavu Hřímalému, „že Prusko jenom nátlaku Francie povolilo. Nebýti nebezpečí války s Francií, byla by naše vojska jistě rakouskou armádu dorazila a Vídeň obsadila, pruská diplomacie byla by pak Rakousku jakožto velmoci navždy učinila konec.“ (Pokračování.)

Alešova illustrace k národní písni.

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Pokračování.)

XIII.

V Praze medik měl opět kdy obírati se svým věrným přítelem Petrem Martincem. Martinec zatím už byl v novém úřadě ve východních Čechách, a listy jeho dýchaly méně chmurně a citlivě, než v nedávné době. Nebylo v nich sice již rozmarův a šprýmův, ale nebylo v nich také ukryté beznaděje a stesku.

Když mu Živný oznámil, že se vrátil do Prahy dokončit studií, hned tu byl Martincův dopis, nabízející způsobem šetrným jako upřímným podporu. Medika blažilo neochabující přátelství Martincovo, které zůstávalo stejně opravdovým, ačkoliv už se neviděli dvě léta.

Jak jinak bylo před třemi lety, když se seznámili! Tenkráte byli chudí, a v celém světě neměli přítele, který by jim mohl pomoci, aby netrpěli zimou a hladem. A nyní Janu Živnému nabízí se pomoc se dvou stran, ale on jí nepotřebuje. Za dvě léta stal se několikastovým boháčem, a ačkoli ve Lhotce měl skvělé časy, přece doufal, že neodvykl skromnosti a že dovede žíti další dvě léta, aniž mu bude potřebí obtěžovati některého přítele žádostí o výpomoc.

Mezera ve studiích zavinila, že medik nemohl dokončiti své učení až za dvě léta. S citem radostným a povzneseným oznamoval svému příteli Martincovi i příteli Havlovi slavnostní den a hodinu, kdy bude povýšen na doktora. Těšil se, že zavítají do Prahy, aby byli účastni jeho oslavy, ale sklamal se, významný akt povýšení minul mu úplně obřadně a všedně.

Jiří Havel za minulá dvě léta asi třikráte přijel do Prahy a pokaždé navštívil Živného s výčitkou, proč se neobjevuje ve Lhotce. Avšak student vždy měl dosti výmluvy, že práce, přípravy ke konečným zkouškám mu nedovolují plýtvati časem, třebas mu v náhradu kynulo přívětivé pohostinství, jakého by mu poskytla nezapomenutelná Lhotka. K slavnostnímu dni Živného však místo statkáře přišel jeho dopis. Obsahoval přání k šťastnému ukončení studií a přání blahé budoucnosti, zároveň však i zprávu, že choroba zase navštívila jeho údy a nedovoluje mu přijeti do Prahy.

A milý Petr Martinec také nemohl. Už si vymohl dovolené na dva dny, aby po čtyřech dlouhých letech opět se shledal se svým druhem ze studentských dob, ale nějaká nepříjemná příčina velela mu zůstati v úřadě. Také jen psal jak nejlépe dovedl srdečně a upřímně.

Jan Živný po vykonaném doktorátě právě dočerpal své úspory až na dno, ale podařilo se mu dostati místo v nemocnici, kde se zdokonaloval k svému lékařskému povolání a kde dostával též malý plat. Prodlel

tam úplná dvě léta, a mezitím vzdálenost mezi ním a Lhotkou jakoby se prodlužovala.

Z tohoto přívětivého venkovského zákoutí docházelo ho již velmi málo zpráv, které v druhém roce omezily se toliko na obvyklé novoroční přání, a když potom mladý doktor změnil byt, neoznámiv Lhoteckým nové adressy, zprávy z milého zátiší zanikly nadobro.

„Lépe, když se nebudeme k sobě hlásit," rozumoval mladý muž, zúmyslně zatajuje svoji adressu, „tak aspoň dříve zapomenu na ni."

Myslil tím mladou choť Havlovu, ale i při těchto potlačovaných vzpomínkách krásná žena vystupovala mu světle před duševní zrak a upírala na něj dojemným způsobem laskavé, vděčné oči. Avšak on chtěl býti silen a odhodlaně potíral v sobě vnadné pokušení.

Posléze ukončil své praktické zkušenosti v nemocnici a hledal si místa, kde by se mohl jako lékař usadit. Jeho mnohaletý domov, Kostelec, zůstal mu věren a nabídl Živnému úřad městského lékaře, který tam měl zahájiti počátkem srpna svoji praksi. Do té doby zbýval mladému lékaři ještě celý měsíc, ale nerozmýšlel se dlouho, brzo věděl, co s ním.

„Pojedu se podívat k Martincovi. To bude výborné. Konečně po šesti dlouhých letech zase uvidím toho dobrého hocha. Jak se těším na to shledání!"

A jel.

Oznámil Martincovi den i hodinu svého příjezdu a nepochyboval, že ho přítel bude očekávati na stanici. Když však vystoupil z vlaku, nikde neviděl toho mladého muže s nepatrnými nazrzlými vousky na bradě, s kterým kdysi tak dojemně se loučil na Pražském nádraží a který vždycky býval samý vtip a žert.

Avšak tu již někdo se chápal jeho ruky i krku a směje se radostně, tiskl mu na ústa i na tváře zvučné polibky.

Hle, přece tedy Petr Martinec! A udivený doktor se širokým úsměvem se díval na přihublého muže bezbarvých tváří, řídkých vousův a oplešatělé lebky, který se radoval ze shledání, až se mu kalily chvějící se oči.

Živný představoval si stále ještě dvacítičtyřletého muže, a nyní viděl povědomý sestaralý obličej, kterému sice bylo třicet, ale směle mohlo se hádati už čtyřicet let.

Vedli se spolu do bytu Martincova a cestu vyplňovali frásemi, jaké se vyměňují mezi známými, než srdce jejich nanovo se poznají, a doktor měl dojem nemalého sklamání. Doufal, že nalezne Martince jiného, pružného, veselého mladého člověka — a zatím, jaká změna se s přítelem udála! Ale neměl ho méně rád.

Teprve doma duše jejich se shledaly a nalezly cestu k důvěrnému hovoru.

„To je divné," pravil Živný, „ani bych tě nebyl poznal, brachu. Představoval jsem si tě jinak. Kdo by byl řekl, jak se změníme za těch několik let!"

Petr Martinec se dal do upřímného smíchu.

„Ó ne, ó ne, to není pranic divné, to je úplně přirozené. Mnohem divnější by bylo, kdybychom se nebyli změnili za ta léta. Už to tak je, příteli, stárneme jako kocouři, to je všecko. Copak ty, ty teprve za-

čínáš žít, ale já už jsem v tom, už nemám žádného cíle, žádného očekávání, a to znamená stárnout."

„Mlč," namítal Živný, „kolik pak ti je, třicet let! Stále ještě kraj, počátek a příprava k lepší, opravdové budoucnosti, která zajisté se dostaví."

Martinec kysele stáhl obličej a minutu pokyvoval schýlenou hlavou.

„Můj zlatý, to je ten sladký klam, který je vděčným údělem téměř každého člověka, to jest ta zázračná podporovatelka lidských nadějí a snah. Pořád se nám zdá, že teprve počínáme žít, pořád očekáváme něčeho lepšího a většího, pořád se domníváme, že jsme dosti mladí, abychom se mohli dočkati kdo ví jak skvělé budoucnosti, kdo ví jakých činův, a zatím nepozorovaně prožijeme svá nejkrásnější léta, vykonáme své nepatrné poslání, než se nadějeme, smrt spořádá naše účty, a jdeme!"

„Kdopak by mluvil nyní o takových věcech!" smál se doktor. „Nechme budoucnost budoucnosti, a raději vypravuj, jak jsi se měl za ta všechna léta, co jsi se rozloučil se mnou a s naší skvostnou paní Jandovou?"

Šli spolu do malého, útulného zahradního hostince, kde v temnu košatého kaštanu a při pivě a doutníku si vypravovali o životě v minulých šesti letech.

Petr Martinec tentokráte dopodrobna vypovídal své hrozné nesnáze a muka, která protrpěl ve Skalici v pařátech lichvářského Frieda a ze kterých ho vysvobodila teprve otcova samovolná smrt, ty nešťastné doby, které napolo otrávily jeho život, jenž se mu po studentské bídě začínal tak slibně a pěkně.

Líčil příteli svůj boj s nepříznivými vlivy, svůj protest proti utonutí v těžké spodní vrstvě vzduchu, o které kdysi ještě v Praze spolu rozmlouvali, líčil mu svoji touhu porozuměti také oněm vyšším ušlechtilejším cílům, které plnily snění Živného a kterým Martinec před lety se vysmíval jako blouznění, příliš vzdálenému skutečného života.

Líčil mu, s jakými nadějemi se stěhoval ze Skalice do Vítkovic. Měl v úmyslu začíti tam nový život, ale pak shledal, že úsilí jeho je marné, že už je pozdě. Všechno jeho dřívější žití příčilo se tomu, všechna jeho bytost tak, jakou se stala, byla překážkou vzletu a obrození. Poznal k svému zděšení, že se minul cíle svého a že jeho tužby po povznešení nad obyčejnost a všednost volají do prázdna bez odpovědi a bez ozvěny.

V novém úřadě očekávala ho spousta duchamorné práce, při níž vypráhalo každé jemnější cítění a otupoval se mozek. Teď teprve viděl, že úřad obchodního účetního není posilněním člověku, bažícímu po vyšších vznětech a oduševnění. Stokráte lépe by mu bylo, kdyby byl zůstal učitelem.

„Můj zlatý hochu," vykládal Živnému, „teď teprve vidím, že štěstí míti svého psa ještě neznamená pranic v životě. Teď bych mohl snadně uživiti třebas dva psy, ale nestojím o ně, nemám už žádného. Teď už taky nesním o čarovné důstojnosti továrního účetního, jenž by se pyšně procházel se ženou a pěkně oblečenými dětmi po maloměstském náměstí a dělal tam svého pána, ačkoliv vím, že by v tom nebylo nic špatného."

„Aha, aha," ozval se doktor souhlasně kývaje, „někdejší názory mého přítele se převrátily, dospěl k lepšímu poznání, to slyším rád!"

„Kdyby to jen pomohlo, brachu! Možná, kdybych nebyl poznal oněch těžkých svízelů, které mě potkaly ve Skalici, že bych byl úplně

spokojen se svým nynějším životem. Byl bych s přivřenýma očima klidně ploval těmi kalnými vodami střízlivých poměrů, byl bych šťastně dožívořil až na konec života, vděčen osudu za to, že mi dává dosti jíst a pít a tak dále, co sluje spokojeným bydlem. Čili, lépe řečeno, byl bych zvířetem, které sice mluví a píše, ale nemá jiných žádostí než také jíst, pít a ležeti v suchu a teple.“

Živný se usmál. Hovor Martincův byl mu neznámou, nepovědomou mluvou, které nerozuměl dobře.

„Jak jsi se změnil, příteli,“ pravil upřímně, „v Praze jsi nikdy nerozprávěl tak beznadějně a trpce! Věř, po hovoru tě nepoznávám.“

„Ach Bože, v Praze jsem byl ještě mládětem, které se domnívá, že na ně čeká svět, aby je učinil šťastným. Tehdy jsem měl ještě naděje, a to bylo veliké bohatství. Tehdy jsem byl také slep, a hořká zkušenost mi otevřela oči.“

„Můj Bože, mladý, třicítiletý svobodný člověk, který právě si dobyl slušného společenského postavení, a nemá žádných nadějí? Jinému na tvém místě naděje teprve by se otvíraly. Jen kdybys chtěl!“

„Jinému snad, ale ne mně. Je to jako nevyléčitelná nemoc, proti které jsou marny všechny léky. Nejlépe ještě pokud možno zapomenout, nemyslit na to, lokati kalný vzduch, v kterém toneme, býti třebas tím tupým zvířetem, které jen dře svými údy a jí a spí. Marny všechny vzdory a protesty. Zdá se mi, kamaráde, že jsem už nadobro mrtev. Moje celodenní kancelářská práce a lhostejná, všední společnost pobořila a pohřbila všechny moje lepší plány a snahy. Dřít a dřít jen pro chleba a nanejvýš ještě pro sprostou večerní hospodskou zábavu, toť údělem mého života. Kdybych v tom mohl býti spokojen, stal by se ze mne dokonalý šosák. Už ani netoužím po rodině, jako kdysi. Je to trest za to, že jsem v mládí prahl jen po všedním životě, jen po pozemských požitcích.“

Zamlčel se, a pak zase Živný vyličoval smrt své maminky, vypravoval o kondici v rodině notářově a podivuhodné náhodě, která ho zavedla do pohostinné Lhotky. Vypravoval pozornému úředníkovi též o sličné sousedce Pepi, která se přistěhovala do domu ve Zderazské ulici právě v týž den, kdy Martinec z něho se vystěhoval, o té divné, neuvěřitelné ženě, která mu nabízela svoji lásku a která nyní plní úkol ctnostné, věrné a ve všem vzorné manželky.

Přítel při tom líčení jenom přikyvoval hlavou.

„Hochu,“ pravil pak vážně, „nebyl jsi žádné jiné zadán a neměl jsi jí tehdy zamítat. Kdyby mně se to bylo přihodilo, byl bych si ji vzal. Z takových bytostí bývají nejhodnější, nejvěrnější a nejoddanější manželky. Ovšem, rozumím ti, ty na to hledíš svýma čistýma idealníma očima. K tomu jest potřebí znáti svět a věděti, že nejsou nejméně ctnostné právě ty dívky, které žijí se starými pensisty a touží milovati počestného člověka, nýbrž že bývají horší a prázdnější ty ženy, které navrch se odívají ctností, ale v nitru svém prahnou po nectnostech. A pak jest potřebí trochu nezdaru ve světě, protivenství a neštěstí, trochu sklamání, aby člověk uvěřil, že může býti spokojen nebo dokonce i šťasten s takovou ženou.“

Doktorovi se nezamlouval takový hovor, ačkoliv potvrzoval jeho dávné, již čtyři léta trvající přesvědčení, že by též mohl býti šťasten s tou ženou.

„A což ty," obracel rozprávku, „tvoje srdce stále ještě svobodno?"

„Svobodno, stále ještě mládenec, ovšem titularní, jako šarže nynějších dobrovolníků."

„Dobře, dobře," liboval si Živný, „už zas se hlásí můj dávný veselý Martinec!"

Zatím byl příjemný červencový večer, a oběma přátelům pod stinným kaštanem dobře se dařilo. Pivo bylo slušné, a doutníky také chutnaly. Rozveselili se oba a vzpomínali dob, které nyní nazývali krásnými, kdy dobývali na staré Jandové malých půjček, kdy hrávali karty o vousy a o vlasy, kdy neměli ani nektaru a ambrosie, ani osvěty, ani oběti zápalné a kdy Petr Martinec zpeněžil lebku neznámého pozemšťana.

Byla již pozdní noc, kdy ruku v ruce putovali do Martincova bytu.

„Příteli, bratříčku," vykládal Martinec, drže v ruce svíčku a uváděje Živného do pokoje s připraveným lůžkem, „ani nevíš, jak jsem rád, že opět se vidíme. Krásné Pražské časy jakoby se vracely. Bože můj, jak mi bývalo smutno po těch šest let! Nikde přítele, kromě tebe, a ještě někdy se mi zdávalo, že na mě zapomínáš. Vidíš, žiju jakž takž, řekněme třebas jako pán, služné není už špatné, ale nic člověka netěší, pdřád ti schází něco, pořád nejsi spokojen."

„Měl bys pomýšlet na ženitbu," radil doktor svlékaje se a uléhaje.

„Můj zlatý," odpovídal Martinec a napolo svlečen posadil se na kraj doktorovy postele, „lehko se radí, ožeň se, ale těžko najít ženu pro takového pavouka, jako jsem já. Ano, kdyby to bylo před šesti, před osmi léty, byl bych si s radostí vzal všechno, jen co by mělo trochu hezkou tvář. Nemysli si, Růženka Vydrova, kterou jsem tehdy měl rád, nepřivedla mne na ty beznadějné myšlenky. A kdybys ji viděl, hochu, jak už teď je stará a hubená! Její muž je nedaleko odtud učitelem, ona i starý Vydra, rolník z Celkovic číslo 17, obrátili se ke mně s žádostí, abych Adamcovi byl nápomocen, když se ucházel o to místo, no, náš továrník má velký vliv, s inspektorem jsem taky znám, šlo to hravě, těšilo mě, že jsem jim mohl ukázat, co může učinit úředníček, kterým nedávno pohrdali. A abych ti tedy řekl, často přemýšlím o tom, mám-li zůstati svoboden anebo mám-li se oženit. Ale těžko najít ženu, jakou si představuje můj nedůvěřivý, sklamaný, výběračný mozek. Tu, o které jsi mi prve vypravoval, bych si vzal hned. To by byla žena podle mé chuti. Od té bych mohl očekávat, že by mi byla věrná, oddaná a poslušná jako pes. O takové ženě sním, taková by mi mohla usnadnit život, s takovou bych mohl býti ne snad šťastným — po tom už jsem přestal toužit — ale aspoň spokojeným člověkem. Anebo — nesměj se, i střízlivý člověk někdy dovede blouznit — chtěl bych mít ženu krásnou, neobyčejnou, ustavičně povznešenou nad všechnu sprostotu a všednost, ženu, které bych se musil kořit, kterou bych musil zbožňovat a která by ve mně probudila všechny ty umrtvělé naděje a plány, jež mi ozařovaly budoucí život ještě před šesti lety. Ale, prosím tě, kde je taková skvostná bytost? A je-li taková žena na světě, není možno, aby se obětovala pro

mne zbědovaného, nepatrného, ničemného člověka. Nepřijde ani ta, která by mi byla bohyní, nepřichází ani ta, která by mi byla oddána jako pes, a mé srdce samo bloudí světem."

Martinec svěsil hlavu k prsům a zadumal se. Pozoruje ho se strany proti světlu, doktor nemohl neviděti zvláštního smutného, jako utkvělého rysu v jeho obličeji. Zmocnila se ho lítost, že ten upřímný druh není šťasten, a opět ozval se v něm předešlý cit trudného sklamání.

Po chvíli Martinec zvedl obličej a jakoby se byl protrhl z dřímoty, usmál se krátce a obrátil se k doktorovi.

„A co ty, kamaráde, máš už milenku?"

„Nemám, také jsem dosud mládenec. Také moje srdce bloudí a málem zbloudilo. Už jsem ti prve vypravoval o té ženě, kterou bych chtěl milovat, ale už je pozdě, už je vdána, nesmím. Na jinou dosud nechtělo se mi pomýšlet. Nu, dá Bůh, nevzdávám se naděje."

„Copak ty, tys jiný člověk než já. Ty pohlížíš na svět jinýma, čistšíma očima, máš štěstí u žen a jsi už rozvážný dost, abys se nedal prázdným zvukem oklamat. Tys byl vždycky jiný člověk než já, méně praktický sice, ale za to, abych tak řekl, dovedl jsi více žíti duševně, všude jsi viděl spíše jenom hezké stránky a dovedl jsi se snadno i málem spokojit. Tvoje dosavadní nezkušenost a nevinnost tě už neopustí a jistě tě učiní šťastným, výborným člověkem."

Martinec byl by povídal snad až do rána, kdyby nebyl zpozoroval, že hosti jeho klíží se ospalá víčka. Dal mu tedy dobrou noc a odešel také si lehnout, těše se již zase na zejtřek a následující dny, které bude moci aspoň částečně stráviti v družné společnosti doktorově.

Ačkoliv měl v úřadě svém mnoho práce, přece kdy mohl vyžádal si na den nebo jen na půl dne dovolené, aby mohl co nejvíce věnovati se milému hosti svému a užíti jeho přítomnosti.

Doktor Živný zatím se seznamoval s Vítkovicemi, kde byla sklárna, a zejména když Martinec neměl kdy, podnikal větší vycházky do okolí, aby hodně užil posledních blahých, bezstarostných prázdnin a posilnil se po čtyřletém pobytu v dusné Praze osvěžujícím vzduchem a přírodními krásami odlehlého, půvabného českého venkova.

Žil ve Vítkovicích už několik dní a poznal, že Petr Martinec v přátelství svém ani o vlas neochabl. Byl to stále týž prostý, srdečný kamarád, jakým býval v Praze. Přibývající léta, otrlost vůči tlaku životních poměrův ani hmotný dostatek ho v této stránce nezměnily. Ve všem jiném Martinec podlehl vlivům, jenom v citech k jedinému upřímnému příteli zůstal neporušen a věren.

Přemýšleje o tom s opravdovým potěšením, mladý doktor jednoho časného rána, kdy Martinec ho nemohl provázeti, vyšel si na procházku za městečko a cestou zabočil směrem k přívětivé samotě Chlumu, která asi čtvrt hodiny dále kynula lesklými břidlicovými střechami, vysokým dýmajícím komínem a hustým stromovím. Byl to zámeček s družinou hospodářských stavení, s pilou a parním mlýnem, což vše vypadalo velmi pěkně, jenom ten začazený komín rušil ladný, čistý dojem panského venkovského zátiší, třebas naproti tomu hlásal majetníkovu zámožnost.

Z hovoru přítelova Živný již se dověděl, že Chlum náleží vdově, o které však se nezmínil, je-li mladá nebo stará, hezká nebo škaredá, matkou rodiny nebo bezdětná. Teď doktor učinil si malý výlet až k samému Chlumu, nikoli aby nabyl o Chlumské paní určitých zpráv, nýbrž aby z blízka si prohlédl ušlechtilou stavbu panského obydlí s hospodářským i průmyslovým sousedstvím, což vše ho již zajímalo z dálky.

Před samým Chlumem uhnul se s cesty na postranní pěšinu, která obtáčela vyvýšený Chlum a táhla se mezi zrajícími poli a mladými otavami podle vodní struhy k pile a ke mlýnu, jenž byl zařízen také na vodu. Místo ono bylo velmi útulné, všecek tok struhy značil se v lukách podrostem mladých vrb a temnými shluky olší. A tak kráčeje pěšinou, v pravé ruce drže světlý slunečník a levou rukou drhna lesklé vrbové lupení, propletené bílými zvonky velikého svlačce, doktor najednou se zastavil.

Před ním na pěšině ležel párek vkusných, malých, skorem až něžných sandálův. Musil se usmáti svému zvláštnímu nálezu. Sandálky byly velmi hezkého tvaru a při své jednoduchosti tak ozdobné, že spíše se hodily na koberec městského salonu nežli na porosenou stezku zapadlého venkova. A bera do rukou nález, obracel jej na všechny strany a hádal, komu asi náleží, zda-li ještě dítěti, jak se dalo souditi podle malé velikosti sandálkův, anebo snad už sloužily útlé dívčí nožce?

„Ztratil je tu nejspíše některý novomodní malý Kneippián," myslil si a byl na vahách, co má s neobyčejným nálezem učinit.

Ale tu již zabrouzdala voda mělkého potoka, zašelestilo vrbové proutí, svlačcové zvonky se zahoupaly a nikoli malý Kneippián, nýbrž veliká, hezká Kneippiánka překvapena blížila se k němu.

„Prosím, prosím, to jsou moje sandálky!" volala, jakoby měla strach, aby jí neodnesl té směšně nepatrné obuvi.

Doktor se ulekl a honem kladl sandálky zase na pěšinu, právě tak pěkně vedle sebe, jak tam prve ležely. Vida sličnou zardělou hlavinku pod širokým slaměným kloboukem, dále bujné poprsí, ukryté vkusnými letními šaty bíle a černě pruhovanými, a pod nimi malé bosé nožky, na nichž lpěla rosa, snítky trávy a modré plátky opadávajícího kakostu, vida to všechno sloučené v rozkošnou mladou ženu, neměl v tom okamžiku dosti přítomnosti ducha, aby tomu neočekávanému zjevení podal s dvornou poklonou svůj nález.

Ona rychle přikročila a se vzezřením napolo rozdurděným a napolo se smějícím chtěla se shýbnouti pro sandálky.

Teď teprve Živný se vzpamatoval.

„Prosím za odpuštění," pravil uctivě, smekaje a chápaje se odložených sandálkův, „nenadál jsem se, že ráčíte býti tak na blízku. Pokládal jsem ty sandálky za něčí ztrátu a chtěl jsem se jich zatím ujmouti, než bych vypátral majetníka. Skutečně chtěl jsem býti poctivým nálezcem, ale nyní mám po zásluze i po odměně."

Dala se do smíchu a brala mu sandálky z rukou.

„Vyšla jsem si trochu zakneippovat," odvětila mu neznámá, a doktor uznal za slušné se jí představit.

„To se zrovna dobře hodí,“ řekla na to vesele, „aspoň mi můžete povědět, je-li takovéto bosé kneippování opravdu zdravé?“

„Pročpak ne?“ usmál se mladý lékař. „Děje-li se na počátku července, když sluníčko hřeje nejméně dvacíti stupni, nemůže zdravému člověku škodit, naopak, uznávám, že jest velmi příjemné.“

„Jděte, jděte, jste jako všichni lékaři, tropíte si z toho jen žert,“ odpověděla a smála se s ním. „Ale opravdu, já kneippuju nejraději jen v létě.“

„To studí méně, ovšem, to jest radost se léčit, zvláště když člověku nic neschází. Nu, chvála Bohu, jak vidím, letní kura úplně vám stačí.“

Ptala se ho, je-li lékařem z některého blízkého města, a on jí tedy pověděl, že jest ve Vítkovicích toliko návštěvou u přítele a že počátkem srpna zahájí v rodném Kostelci lékařskou praksi.

Ona zase vypravovala, jak v této krajině jest nouze o lékaře a kam až musejí pro něho jezditi, roznemůže-li se někdo. Zvláště minulou zimu bylo zle, kdy měla na Chlumě mezi chasou několik nemocných.

Doktor již uhodl, že sličná mladá Kneippiánka jest Chlumskou paní, i osmělil se zdvořile se otázati, zda-li snad v domněnce té se nemýlí.

„Prosím,“ řekla krátce a živě, „jsem vdova Urbanová. Ale měl jste se raději usaditi ve Vítkovicích jako lékař a ne jen jako host.“

Živný se uklonil.

„Díky, díky. Ve Vítkovicích, nu, nevím, jak bych pochodil, když i nejlepší pacienti místo lékaře volají na pomoc pana faráře Kneippa, ale kdybyste řekla, milostivá paní, abych se usadil na Chlumě — třebas hned!“

Dala se do smíchu, a jiskrné zraky její zpytavě střelily po mladém doktorovi, který myslil, Bůh ví jak krásný řekl vtip.

„Má úcta!“ pravila pak, držíc sandálky stále v rukou a obracejíc se ke Chlumu.

On smekl zdvořile klobouk a prosil za prominutí, že tak nešetrně se dotekl jejích sandálkův a pokládal za velmi šťastnou myšlénku, která ho nutila k otázce, zda-li vnadná Chlumská paní často se řídí učením Kneippovým.

Odvětila, že jest jejím zvykem brouzdati se osvěžující rosou vždycky ráno a večer, když jest hezky, a že se jí líbí zejména tato končina, poněvadž mezi vrbovím tráva bývá dosti vysoká a k tomu pro Kneippianské choutky teče na blízku nezbytný potok. A pak vesele kynouc hlavou, šla.

Doktor Živný nejlépe by mohl pověděti, bylo-li to jenom náhodou, že téhož dne navečer, pohřešuje společnosti Martincovy, jenž za některou obchodní věcí vydati se musil do Plzně, ubíral se procházkou zase směrem ke Clumu, jehož panského sídla, ani mlýna a pily dosud nepoznal.

A rovněž i krásná paní Urbanová nejlépe věděla, bylo-li jí toho pozdního odpoledne vskutku potřebí dbáti nauk Kneippových a říditi se jimi právě v těch místech, kde ráno jí hrozilo nebezpečí pozbyti sandálův.

Inu, ona i mladý lékař sešli se zase a nazejtří opět a od těch dob téměř každý den, i nebylo to již pouhou náhodou, poněvadž v brzku si smlouvali takové schůzky a dostaveníčka. Živný byl ve Vítkovicích teprve čtrnácte dní, a již byl zván na Chlum.

Jako každý novopečený doktor práv pojímá všechno se stanoviska právnického, tak také každý mladý lékař pojímá vše se stanoviska zdravotního, a doktor Živný, procházeje se s paní Urbanovou po stezkách mezi olšemi a lučinami, nemluvil jenom o jejích krásných očích a netrhal jí jenom pomněnek, modrajících se po březích potoka, nýbrž rozpřádal též učené hovory o bakteriích hnilobných a chorobotvorných, o tom, jak vypadají bakterie tyfové pod drobnohledem, o nauce Kochově i o rvačkách lékařských autorit, z nichž jedna strana chce, aby nákaza nemoci šířila se vodou, jiná zemí a jiná zase vzduchem, a spanilá společnice poslouchala tyto učené, nezáživné výklady tak pozorně a s takovým vděčným porozuměním, jakoby ještě téhož roku chtěla se pokusiti o lékařský doktorát.

A slyšíc ty všechny hrozné věci, jak nákaza se šíří nejvíce nedostatečnými vodovody a studnicemi, pečlivá majetnice Chlumu chtíc nechtíc musila požádati toho mladého učence, aby přišel na Chlum laskavě se podívat, odpovídají-li tamější pumpy a vodojemy žádoucím zdravotním podmínkám.

Rozumí se, že byl hned ochoten. Přišel už nazejtří dopoledne, a poněvadž se díval pozorněji do hlubokých zraků paní vdovičky nežli do studnic, a poněvadž byl mnohem více zaujat jejím hovorem a výtečným obědem než zkouškami, kolik milionů mikrobů nebo Bůh ví čeho obsahuje kostkový centimetr vody z jejích studní, nemohl téhož dne pověděti o vodstvu Chlumském žádného určitého posudku.

Paní Urbanová nebyla nedočkavá a ráda ho zvala, aby přišel po druhé. Nedovedl odporovati jejímu lichotivému pozvání a přišel tedy po druhé i po třetí — nu, věděli dobře oba, k jakým koncům vedou podobné hovory o bakteriích a o vodách, kterých nelze pro lepé ženské líčko prozkoumat.

Avšak měsíc doktorových prázdnin valinou se chýlil ke konci, a milý učenec byl příliš nezkušený a nesmělý, aby dovedl říci několik očekávaných slov rozhodného vyznání. Začala o tom sama paní Urbanová obratným způsobem už několikráte, ale on vždy se chvěl úzkostí a zardívaje se nepovědomými, trochu milými a trochu obávanými nesnázemi, pokaždé sešinul rozprávku na své mikroby a bacily.

Nu, vdovička byla statečná dost, aby mu to tedy řekla sama. To bylo již tři dny před tím, kdy se měl rozloučiti s Chlumem, s Vítkovicemi a s přítelem Martincem, avšak pomyšlení, že bude nutno rozloučiti se také s vnadnou hostitelkou, působilo jemu i jí těžkost.

Seděli spolu před večerem v malé vzdušné besídce, podobné čínskému chrámku, odkud bylo viděti široký kraj polí částečně již pokosených, cíp vzdáleného lesa se zamlženým pozadím vážné Šumavy. Nedaleko praskaly plné vozy žitných mandelův vjíždějící do stodol, ozývalo se práskání bičův a volání čeládky, a docela blízko tloukla dvě nepokojná, pohnutá srdce.

Mladá vdova jako bezděčně vzpomněla brzkého odjezdu doktorova, a on musil jí líčiti svou lítost, že pilnost jeho povolání nedá mu zdržeti se déle.

„Když jsme spolu poprvé mluvili, vyslovil jste ochotu usaditi se na Chlumě,“ pravila mu sladce a pohlcovala ho žárnýma zrakoma, „nuže, pane doktore — kdybyste chtěl!“

On byl jako u vytržení i chopil a líbal nesčíslněkráte ruku, kterou mu při těch slovech podávala, a cítil, jak ta malá ruka se chvěje.

Šťastný muž! Nejkrásnější ženy samy mu vyznávají lásku!

„Kdybyste chtěl,“ opakovala žíznivě, chýlíc se k němu, „kdybyste věřil, jak vás mám ráda, mohl byste napsati domů, že už nepřijedete.“

Nevěděl, jak se to stalo, ale cítil, že objímá její pružné tělo, že žár jejích tváří plane na jeho obličeji a její srdce tepe na jeho prsou.

Neviděl polních lánův do dálky se rozbíhajících, nevšímal si utišující vyhlídky na šeřící se šumavské hvozdy, ani neslyšel pokřiku čeládky, vyjíždějící ze dvora ještě pro jeden náklad mandelův. Jeho oči i rozum byly oslněny sličnou ženou, která v tuto chvíli stávala se jeho se svým mládím dvacíti šesti let, se svojí živou krásou a se značným bohatstvím, zděděným po nebožtíku mužovi.

A líbaje ji vroucně slíbil, že co nejdříve se stane jejím chotěm.

XIV.

Rozplývaje se rozkoší, doktor Živný vesele se navracel do Vítkovic k příteli svému Martincovi. Až dosud nezmínil se příteli o tom, že Kneippiánská známost jeho s mladou vdovičkou změniti se může tak záhy v planoucí lásku. Naopak, zejména v poslední době tajil mu své návštěvy na Chlumu, chtěje ho při odjezdu svém překvapiti zprávou, že sice opouští Vítkovice, ale za nedlouho přijede zase, poněvadž srdce jeho uvázlo nedaleko, na pohostinném Chlumě.

Ostatně pozoroval, že Petr Martinec nerad zapřádá hovor o paní Urbanové. Když v prvých dnech svého seznámení s Chlumskou paní Živný mu líčil její roztomilost a půvabnou obavu, aby jí neodnesl sandálův, a její smysl pro vědu lékařskou, přítel jenom mrzutě hodil hlavou.

„Jdi mi s ní,“ odbyl doktora nešetrně, „jest jako většina jiných ženských jejího druhu. Čím více pozlátka a plané krásy navrch, tím více špíny a šerednosti uvnitř. Že tě nemrzí s ní se bavit!“

Živného to poněkud zarazilo a od té doby se nezmínil o svých dalších schůzkách s paní Urbanovou. Nemohl potlačiti obavu, aby snad přítele nenapadlo ji urážet. Avšak nyní, když už s ní byl zasnouben, nemohl to Martincovi déle tajit. Vždyť on zajisté nyní bude šetrnější dovídaje se, že paní Urbanová už jest nevěstou doktorovou, a je-li opravdu přítelem upřímným a srdečným, jak vždycky tvrdíval, musí mu jenom přáti k sňatku, který Živnému přinese krásnou ženu, bohatství a vůbec šťastný život.

Martinec ho doma již očekával, aby spolu šli do své oblíbené hospůdky.

„Samotinká sedím u okénka,“ zpíval mu vesele na přivítanou, „prosím tě, kde jsi se toulal tak dlouho? Už jsem se domníval, žes odešel z Vítkovic bez rozloučení.“

„Můj milý,“ smál se Živný, vrhaje se na pohovku, „těžko dvěma pánům sloužit najednou. Nediv se, u koho mám býti dřív? Krásná paní Urbanová mě zdržela.“

„Už zas ta?“ spustil Martinec, a veselý zvuk hlasu jeho náhle se změnil v nevrlost. „Prosím tě, co s ní pořád máš?“

„Jest to tuze jednoduché. Dnes, milý hochu, jsme se zasnoubili.“

„Blázníš?“

„Nikoli, mám zdravý, světlý rozum, zvláště v tuto chvíli. Ano, příteli zlatý, spěchám se ti pochlubit. Za nedlouho bude svatba, a ty mi ani neblahopřeješ?“

Petr Martinec rychle se vzchopil, a poněvadž už se stmívalo, rozsvítil svíčku a přistoupil s ní co možná blízko k doktorovi, svítě mu v obličej.

„Nežertuješ? Je to pravda?“ tázal se vážně, a doktor Živný viděl jeho polekaný, zachmuřený obličej a zvláště pronikavé oči se svraštěným obočím.

„Pravda,“ odvětil už také vážně a hlasem prochvělým, poněvadž neobvyklé vzezření přítelovo věštilo mu něco velmi nemilého.

Martinec se odvrátil a prudce odplivl do kouta.

„Děkuju, to je pěkná zpráva! A prosím tě, kam jsi dal oči, kam's dal rozum? Takový moudrý, studovaný člověk! Co tě to jen napadlo, zamilovat si tu — — —! Bože nebeský, to je neštěstí! Svá dlouhá léta perných studií chce zahodit, život si zkazit! Takový hodný, moudrý člověk!“

Doktor Živný stál jako žák před kárajícím učitelem a mlčel. Neměl dosti odvahy, aby hájil tu, s kterou před chvílí se zasnoubil. Láska jeho přece nebyla tak veliká, aby dovedla vzdorovati trpkým výčitkám přátelství.

A Petr Martinec div si nezoufal, klnul paní Urbanové i sobě, že nebyl dosti prozíravý a neviděl doktorových spádů ke Chlumu, klnul svému úřadu, který mu bránil věnovati se stále příteli a varovati ho před tím ženským démonem, jenž nemohl způsobiti nic než neštěstí.

Posléze Živný se osmělil odporovati. Tvrdil, že v mladé vdově poznal toliko krásnou, ušlechtilou bytost. Že ho neokouzlila ani tak sličností svého obličeje a vnadnou postavou jako duchovními přednostmi: svým vzděláním, kterému se podivoval v jejím účastenství, když jí vykládal o bakteriích, svou upřímností, kterou viděl v jejích soustrastných slzách, když jí vypravoval o své starostlivé mamince, svou dobrotou, která jí hrála z očí, když mile a líbezně jako anděl podělovala v pátek žebráky, a konečně svou srdečností, s kterou ráda se vyptávala na podrobnosti jeho přátelství s Petrem Martincem.

„Ano, protože jsi se vždycky při tom díval na ni!“ namítal hned Martinec, na kterého ani ta lichotivá závěrečná slova nepůsobila konejšivě.

„Bože, Bože, jak tě mám tedy přesvědčit?“

„Proč přesvědčit? Není potřebí přesvědčovat, znám ji lépe než ty! Milý hochu, už máme oba takový zlý, nešťastný osud. Myslil jsem, že jenom já sám jsem určen plahočit se a strádat, ale teď zas tvoje srdce bloudí a jen bloudí. Ještě před nedávnem jsem věřil, že můžeš býti v lásce jenom šťasten, a tu máš! Hochu, pro Boha tě prosím, odejdi od ní, vezmi zpět svůj slib, který beztoho z tebe jenom vymámila.“

„Nikoli, dal jsem jí slib svůj dobrovolně, protože ji miluju.“

„Nevěřím, dal jsi slovo své v omámení, v nepříčetnosti, vezmi je zpět, a nikdo tě nebude vinit. Na ni se neohlížej. Věř mi, já vidím lépe

než ty, protože nejsem zaslepen leda přátelstvím, a vím, že s ní nemůžeš býti šťasten! Nikdo s ní nemůže býti šťasten! To není něžná, krotká žena, která má duši a srdce v těle, to je saň, která tě bude trápit a mořit po celý život. Pomysli si, jaké by to bylo neštěstí: Vzpomeň si na tu, kterou jsi zapudil tak lehkomyslně v Praze. Našel jsi na své cestě zablácený drahokam, a tobě stačilo, žes ho zvedl a klidně položil stranou, aby ho někdo docela nezašlápl. Přišel za tebou jiný, hravě setřel s něho rmut a ten jiný člověk se těší ze svého štěstí. Ale když jsi našel na své další cestě sprostý, blýskavý a jedovatý střep, ach, už myslíš, že nalézáš démant! Zahoď ho, dokud je čas! Ať se jím napálí někdo jiný, kdo by ho byl lépe hoden a kdo má také tělo bez duše a bez srdce jako ona — ta!"

A hlasem třesoucím se hněvem a rozčilením vypravoval sklíčenému doktorovi, že zná paní Urbanovou ne tak z vlastního poznání, jako spíše z vypravování a chování jejího nebožtika muže.

Urban býval v obchodním spojení s Vítkovickou sklárnou, které po celý rok vypomáhal svými potahy a často přicházel do úřadovny Martincovy, jenž byl ve sklárně účetním, a sedaje říkal, že si tam jde trošku odpočinout.

Nebyl to člověk ještě starý, bylo mu teprve asi třicet pět let, a ačkoliv byl chlap jako hora a nescházelo mu energie, doma úplně podléhal panovačnému vlivu své manželky.

Paní Urbanová byla s ním odána asi pět let. Byla dcerou chudé úřednické rodiny z Plzně, ale nikdo z jejího i nejbližšího příbuzenstva nesmí se ani ukázati na Chlumě. Otec se svým svislým ušňupaným knírem a nadulým břichem vypadá jí tuze hloupě a starosvětsky, a tři bratři, z nichž žádný nechtěl studovat, jsou jenom řemeslníky, a taková rodina by ovšem nečinila Chlumské vrchnosti žádné cti. Ani teď, co je vdovou, nikdo k ní nesmí. Jen jednou nejmladší vdovin bratr, sladovnický chasník, cestující na zkušenou, zastavil se, uzel maje na zádech, u své bohaté sestry, ale jak ho hned vyprovázela z Chlumu! Ani přes noc tam nesměl zůstat, a když byl pryč, milostivá paní říkala čeládce, že to byl nějaký dotěrný malíř pokojů a mermomocí chtěl vidět malbu v jejích komnatách. Zapomněla, že ten malířský chasník může hledati noclehu ve Vítkovickém pivovaře a že může o tom povídat — nu, byl to prý hodný mladík a nepovídal nic.

Než to jsou jenom malichernosti, co jest komu po tom, že nechtěla pohostiti bratra? Ale Urban, vlastní její muž, ačkoliv nikdy určitě se nevyslovil, jak ho žena mučí a souží, přece nepřímo dával Martincovi na jevo, jak jest nešťasten.

„Příteli, nežeňte se," říkával mu často, ať byl ve zlé nebo dobré míře, „a jestli už chcete udělat tu hloupost, nekoukejte na krásu, raději ženu hodně škaredou, jen když má kousek cti a srdce v těle."

Vyseděl v pisárně Martincově třebas dvě, tři hodiny, avšak už tu obyčejně býval posel z Chlumu od vzácné paní, co prý tam tak dlouho dělá milostpán.

A on tedy zvolna se zvedl, usmál se trpce a kráčel nerad domů jako do žaláře. Co se dělo doma mezi nimi, kdopak ví? Žena ostříhala

Urbana jako ostříž, hnouti se nesměl bez jejího souhlasu z domu, ustavičně ho držela v dosahu svých očí, které si byly velmi dobře vědomy, že nedovedou trvale upoutati, že musejí odpuzovati, a proto ho tak žárlivě hlídaly.

A ten veliký, odhodlaný manžel neměl dosti síly, aby ji zakřikl a vynutil si z ní aspoň trochu bázně, když už nebyla schopna úcty nebo respektu. Zmítala jím sem tam, jak se jí líbilo, a Martinec, vzpomínaje někdy na to divné manželství, které nezasvěcenci se zdálo vzorným, nemohl se zbaviti ošklivé představy, že mezi paní Urbanovou a jejím chotěm jest provaz, kterým jest muž spoután a za který ho krásná žena vláčí a vodí, kam její vůli a rozmarům se ráčí.

Asi před rokem Urban náhle zemřel. Pravilo se, že ho ranila mrtvice, avšak Martinec byl přesvědčen, že Urban samovolně si vzal život. Krátce před tím byl v jeho písárně spořádat účty a při odchodu se podřekl nějak podezřele. Ale ať to bylo tak nebo onak, Martinec mluvil s paní Urbanovou všeho všudy jen třikráte nebo čtyřikráte, ale jeho střízlivý, zkoumavý zrak prohlédl ji úplně až na dno nitra a vidí tam jen přetvářku, lež, smyslnou vášeň uchvátiti ve své lačné spáry hezkého, nevinného člověka, vidí tam jen špatně ukrytou zlobu, mrzkost a neřest, která jest stokrát větší, než její tělesná krása.

Na konec svého kázaní Martinec opět se dovolával doktorova rozumu i svého přátelství a prosil ho, aby vypudil z hlavy své myšlénku, státi se manželem toho zlého, vášnivého démona.

Ale Živný jenom smutně vrtěl hlavou.

„Už jsem jí dal slovo," odpovídal na všechny přítelovy prosby, „jako čestný muž nemohu ho zrušit."

„Tedy dobře, dobře, bude to hezká dvojice, jak říkával můj někdejší řídící učitel, který také skomíral v chomoutě zlé ženy: on byl jenom trpným, a ona činným časoslovem. Ó ubohé zaslepené, zbloudilé, nešťastné trpné časoslovo!"

A Petr Martinec zachechtal se tak zoufale, že doktor až se otřásl.

Duše jeho plnila se sklamáním, avšak přece těšil se a doufal, že vše nemůže býti tak, jak líčil Martinec. Nepozoroval u paní Urbanové dosud žádné té škaredé vlastnosti, pro kterou by ji měl zavrhnouti. A kdyby Martinec snad přece v něčem měl pravdu, jakáž pomoc, slovo dělá muže, sám nemůže rozvázati svůj slib, ale až se stane jejím chotěm, pak bude se svědomitě starati, aby ji i ve skutečnosti vychoval tou hodnou, ctnostnou ženou, jaká až do této chvíle se zračila jeho očím.

A nezbavuje se citu veliké hořkosti, sklamání i lítosti, odešel spat a jenom zavrtěl na Martincův dotaz, půjdou-li tedy do hostince. Leže prosil v duchu vdovu za odpuštění, že musil o ní poslouchati tak nešetrný hovor, ale přece zas uznával, že úmysly Martincovy byly při tom šlechetné.

Rozhodnutí, že zůstane mladé Chlumské paní věren, se v něm neviklalo. Věřil, že ji miluje skutečnou láskou a že s ní bude šťasten. Nazejtří ráno napsal do Kostelce list, v němž oznamoval, že nepředvídaná příčina nedovoluje mu zahájiti svůj lékařský úřad již počátkem srpna, i prosil ještě na některou dobu za poshovění.

Byl tak rozrušen a roztrpčen, že téhož dne ani nešel k marně čekající vdovičce a později se vymluvil některou pilnou, neodkladnou prací. Ani vůbec nevycházel z Martincova bytu. Přemýšlel, co nyní vše má učiniti a má-li si hledati zatím jiný byt, než bude svatba, neboť nemohl ve své hlavě srovnat, aby ještě dále byl hostem přítelovým, když nebude moci uposlechnouti jeho úpěnlivé žádosti a rady, aby upustil od paní Urbanové.

O polednách přišel Martinec z úřadu zvat ho jako obyčejně do hostince k obědu. Byl vážný a zase již klidný, jak se podobalo.

„Tedy je konec všemu," pravil po pozdravu. „Jak tě lituju, milý hochu! Byl jsem dopoledne u ní prosit nebo hrozit, aby ti vrátila slib."

„Probůh, co tě to napadlo!" zhrozil se doktor.

„Nevěděl jsem lepšího východu z té tísně. Musil jsem jí říci, že jsi příliš dobrý, aby tě mohla tak lehkomyslně zničit. Neboj se, mluvil jsem pouze za sebe, nikoli tvým jmenem, ale výmluvnost moje byla marna. V tom jest právě nejlépe vidět, že nemá cti v těle. Kdyby měla stud, nedala by si říci, že sama ti nadcházela a sama ti vyznala lásku, ano, kdyby byla počestná žena, v tu chvíli by se zřekla všech tvých slibův a závazkův, ale ona, kde pak! Jen se zlostně zasmála a měls slyšet ten hlas, když řekla, že od tebe neupustí! Ubohý brachu! Tahali jsme se o tebe jako dva chrti o uloveného zajíce — můj zlatý hochu, už je všechno ztraceno, jak tě lituji, a teprve teď, v tom neštěstí, nejlépe vidím, jak tě mám rád!"

Zamlčel se, přeběhl několikráte po pokoji a pak se obrátil k Živnému s poznámkou, aby šli k obědu. Doktor byl tuze zaražen a nemluvný, pročež přítel cestou do hostince i za oběda vymýšlel všelijaké věci, aby ho povyrazil.

Když následujícího dne doktor Živný šel na Chlum, chvěl se obavami, jak ho po návštěvě Martincově paní Urbanová asi přivítá.

„Bude se nejspíš zlobit, bude mi činit výčitky, jakého mám přítele, aspoň tedy uvidím, jak se umí hněvat, a má-li Martinec pravdu, když tvrdí, jak je zlá. Ale skutečně, kdo by se nehněval po takové urážce!"

Avšak mladá vdova ho přivítala s onou roztomilostí, která doktora od prvého setkání okouzlovala. Byla stejně krásná a milá, jako jindy, žádný rys zloby nehyzdil jejích sličných, hebkých tváří.

A o návštěvě Martincově ani se nezmínila. Jen s malou výčitkou si posteskla, že včera očekávala doktora nadarmo, a o Martincovi ani muk. Kdyby Živný byl neznal dobře svého přítele, byl by musil pochybovat, že skutečně s ní mluvil.

V týž den, kdy doktor měl původně odejeti z Vítkovic, obdržel z Kostelce odpověď na svou žádost a zároveň došly ho odtamtud některé časopisy a dopisy, které tam už čekaly na něho a které teď poslali za ním.

Nejdříve upoutal jeho pozornost dopis, přicházející ze Lhotky. Adressa byla napsána nepovědomým hranatým rukopisem, a když doktor otevřel obálku, viděl, že psaní přichází od tetičky Lóri.

Hle, jaký div! Copak se stalo, že mu píše ta stará, trochu podivínská přítelkyně, které již neviděl čtyři léta a která mu dosud nepsala nikdy?

List byl psán švabachem, ale tím pěkným, jadrným českým slohem, kterým dovede se vyjadřovati už jenom vymírající nejstarší pokolení. Tetička Lóri nejdříve se zmiňovala o náhodě, že konečně se dověděli ve Lhotce o doktorově bydlišti, četli totiž v novinách, že se stal v Kostelci městským lékařem.

A teď mu tedy klidně, dojemně oznamovala, že Jiří Havel jest mrtev. Umřel v zimě, o masopustě. Byl s Jósinkou v městě na plese a dostal chuť opět jednou si zatančit, ale nejspíše to byla jeho smrt. Rozstonal se ještě v tom hostinci, mrtvice se vrátila, a za několik dní bylo po něm.

Tenkráte poslali Živnému oznámení o jeho úmrtí, které však přišlo zpět s poznámkou, že se přestěhoval do jiného bytu. Od Nového roku, kdy jim poslal blahopřání, nevěděli o něm, až teď šťastná náhoda přála tetičce Lóri, aby mu mohla napsati, co naplňuje starostmi její pečlivé srdce.

A tu překvapený lékař četl její zřejmé přání i zahalenou tužbu paní Havlové, aby se stal dvěma osiřelým hochům dobrým otcem. Tetičce Lóri prý nebylo tajno, že měl, odjížděje ze Lhotky, její mladou příbuznou rád. Dobře rozuměla, co v posledních měsících jeho pobytu na samotě se dělo v jeho nitře, třebas to všemožně ukrýval, i doufá, že dosud nezapomněl na ony city. A co se týče paní Havlové, vždyť doktor ví, že ho zbožňovala vždycky, i tehdy, když byla věrnou manželkou Havlovou, i nyní, kdy jest vdovou, a kdy tetiččina zmínka, že by se mohli vzít, naplňuje ji štěstím a blahem. A mimo to, koho by ti dva ubozí chlapci, kteří nemají už ani vlastního otce, ani vlastní matky, mohli míti více rádi, než jeho?

Když doktor přečetl psaní, v srdci jeho jakoby se rozednívalo a oteplovalo. City povědomé sladké blízkosti krásné paní Havlové se vracely a naplňovaly ho tichou rozkoší a slastí. Teď, po čtyřech letech, znova přečítaje psaní tetičky Lóri, viděl, že tlumená láska k ní v něm žije a že se neumenšila. Byla jen potlačena, přikryta, ale teď byla uvolněna a svítila i plála znova.

Šťastný člověk! Nejkrásnější ženy závodí o jeho ruku! Drže psaní staré panny v rukou, srovnával obě ty mladé ženy a podivil se, že ve mnohých věcech jsou si téměř na vlas podobny: obě byly z velkoměstské, maloúřednické rodiny, obě byly krásné, třebas krása jejich byla rozdílná, přece zajisté byla u obou stejné ceny; obě byly mladé, paní Havlové bylo dvacet pět a paní Urbanové dvacet šest let; obě byly vdovami, zdědivšími bohatství, venkovskou hospodářskou samotu, po svých mužích, a obě milovaly Jana Živného.

Avšak jak veliký rozdíl byl v jejich povaze, v jejich duších! Prvá byla tichá, vážná, vtělená něžnost a oddanost. Druhá byla živá jako rtuť, veselá, podnikavá, spoutaná vášeň v lepém těle. V této chvíli doktor se domníval, že miluje obě, prvou duševněji a druhou smyslněji, ale podivno, před vnitřní zrak stavěla se mu toliko oduševnělá postava prvé ženy.

Když přišel Martinec, Živný mu ukázal Lóřin dopis. Přítel přečetl si jej bedlivě, a zasmušilý obličej jeho zazářil radostí.

„To jest slovo v čas!“ zvolal vesele. „Máš přece jen štěstí, člověče! Když ti hrozilo největší nebezpečí, strážný anděl tě přišel spasit.

Vidíš, to jest nejlepší příčina, pro kterou se ruší slib, daný Chlumské vdově. Nic nemůže býti prostší a lepší než to. Láska z dřívějších dob hlásí se k svému právu, kdo tě může ještě nutit a držet?“

„Čest, kamaráde, čest!“

„Čest? Ano, co jest čestnější: učiniti šťastným sebe i tu, která jest dobrá a která tě bezpečně miluje, aneb učiniti nešťastným sebe a vyhověti vášnivým choutkám té nehodné, která neví, co je upřímná, čistá láska — ale to jsou marné řeči! To psaní tě přišlo zachránit a nezbývá ti než poslechnout, jak káže šťastný osud. Co ti je už dnes do paní Urbanové? Dvě tři slova to spraví, anebo je-li ti obtížno jí to povědět, napiš jí psaní.“

„Prosím tě, příteli, ustaň, nevím, kde mi hlava stojí,“ bránil se Živný.

Avšak Martinec pokračoval:

„Poděkuj jí za důvěru, poroučej se jí pěkně a slib, že ty bakterie v jejích pumpách prozkoumáš až někdy jindy, že máš teď důležitější starosti. Víš, kamaráde, svěř mi tu úlohu, vykonám to za tebe sám. A rád! Předešle si tak hrdě troufala, dovol, abych to vyřídil za tebe — bude to radost, bude to radost!“

Než doktor Živný se nerozveseloval jako Martinec. Maje ustavičně na mysli paní Havlovou a lákavou nabídku tetičky Lóri, přece zavrtěl hlavou a řekl:

„Nemožno. Paní Urbanová má mé slovo a bylo by nečestno je rušit.“

Nebylo v tom upřímnosti. Živný se dovolával svého čestného slova, ale nepřiznával se, co ho přimělo, že vyřkl svůj slib. Čestné slovo bylo toliko pláštíkem jeho nedočkavých tužeb, aby krásná žena, aby to zřídlo rozkoše bylo už jeho.

Zapomněl anebo spíše nechtěl příteli svému pověděti, že v blízkosti její jest třtinou, podléhající větru, že jest zamilovaným otrokem, sklánějícím se pod vlivem její tělesné spanilosti, že jest netrpělivým milencem, prahnoucím po opojném nápoji, kterého hojně poskytovaly její palčivé rty.

Krásná paní Urbanová byla nyní osou, kolem které se otáčel doktorův svět. Vymlouvaje se na čestný slib dobře věděl, že jest to náruživá touha, která ho k mladé vdově přitahovala více, než aby se mohl ještě vzdáliti a která zastiňovala i oživlý obraz něžné, oddané vdovy ze vzdálené Lhotky.

Když s počátku se scházeli na svých procházkách lučinami podle mlýnského potoka, kde mladá vdova někdy se dávala překvapovati Živným právě ve chvíli, kdy hověla příjemnému Kneippovu učení a vykasaná se brouzdala mělkou vodou, zamilovaný doktor neměl kdy pátrati po vlastnostech její duše. Oslněný zrak pohlcoval pouze její tělo, její na pohled cudné, usměvané pýření ho přesvědčovalo, že také nitro vdovino jest tak sličné jako její poutavý povrch.

Do té doby, než se přiznal Martincovi k své lásce, tonul v blahu, neboť se domníval, že nalezl své životní štěstí. Představuje se manželem paní Urbanové doufal, že bude míti tím více síly a povzbuzení k další vědecké práci, o které kdysi Martincovi i Havlovi horoval, vzpomínal, že Lhotecký statkář měl pravdu tvrdě, že rodinné štěstí jest základem všech dalších životních cílů člověka.

Nepochyboval, že bude šťasten, vždyť ani nebylo možno, aby tak sličná, roztomilá žena mohla podávati něco jiného než svrchovanou spokojenost a sladké blaho. Jen zachová-li si její lásku — a o tom též nepochyboval — pak zajisté bude míti vše a mnohem více, než kdy očekávaly jeho mladé sny a představy.

Nyní, když ho Martinec zrazoval ze sňatku s paní Urbanovou, doktorovi už nebylo možno obrátiti se. Řeči přítelovy nalévaly mu sice do duše trpkosti, ale omamující přitažlivost sličné ženy byla mocnější než všechny rady.

Chvílemi Živný sice byl na vahách, má-li Martincovi uvěřiti a je-li možno, aby v duši mladé vdovy tkvěl tak temný stín, jak mu druh jeho vypravoval, ale nerozhodoval se při tom k ničemu, neboť už byl rozhodnut.

Dospěl k výsledku, že snad je to možno, avšak bylo mu jako člověku, jenž okusil sladkého nápoje a nyní nemůže se zbaviti touhy po něm, třebas věděl, že obsahuje jed. Milostné omámení potlačovalo všechny myšlénky na odpor, aby nepodlehl. Chvěje se při výstrahách Martincových úzkostí, aby se nevyplnilo všechno to, čím přítel hrozil, chvěl se zároveň i tužbou býti u své milenky a v objetí jejím zapomenouti na vše, co ho varovalo a tísnilo.

Petr Martinec jakoby dobře rozuměl tajeným citům jeho duše.

„Jsi do ní zblázněn, a to je všechno!“ pravil mu žalostně. „Opila tě svou tělesnou krásou, marně se ukrýváš za čestné slovo. Rozumím tomu. Chce se ti mladé, sličné, bujné ženy, a té žádosti lehkomyslně obětuješ všechny lepší cíle svého života. Kdyby to opojení bylo trvalé, nu, ať bys ho užíval ve svém klamu, ale věř, záhy přijde procitnutí a pak skutečnost bude stokráte trapnější než tvůj libý, růžový sen.“

„Snad líčíš příliš černě, příteli,“ namítal zaražený doktor.

„Kéž by tomu bylo tak! Jen aby skutečnost nebyla ještě černější, než moje líčení! Ale ať je ti moje výstraha třebas nevhod, věř, je upřímná.“

Živný chtěl se ještě brániti, ale nenalézal k tomu dosti slov. Mlčel už, jakoby uznával pravdu Martincových napomenutí, ale setrval při svém rozhodnutí, býti paní Urbanové věren.

Ještě téhož dne odepsal staré panně do Lhotky. Zdvořilým, uctivým způsobem poděkoval za její návrh a vysvětlil jí, co mu brání, aby jej mohl přijati.

Dvakráte odmítl lásku té krásné ženy: odmítl ji poprvé před šesti lety, poněvadž mu ji nabídla příliš brzo, a odmítl ji nyní podruhé, protože mu ji nabídla příliš pozdě. Jak jinak byl by se rozhodoval ještě před měsícem! Když psal odpověď, srdce jeho se chvělo steskem a nepovědomým smutkem, jakoby se loučil s něčím drahým, s čím už nikdy nemůže se shledat.

Za tři dny obdržel od paní Havlové odpověď. Psala sama, přejíc mu k brzkému sňatku štěstí. Jak musí býti krásná, ušlechtilá, milá a duchaplná ta žena, kterou on si zamiloval, pravila ve svém listě. A jak ho musí milovati, jak s ním bude šťastna! Přála mu té spokojenosti a štěstí, které mu chtěla stvořiti sama, aspoň toho velikého blaha a štěstí, po kterém nadarmo prahlo a usilovalo její osiřelé srdce.

Konec dopisu jejího vyzněl lítostivě. Loučila se s doktorem, dávala mu v něm s Bohem, neboť byla přesvědčena, že již se neshledají nikdy.

O tři neděle později doktor Živný slavil v Praze tichý sňatek s paní Urbanovou.

(Pokračování.)

Lev.

Motiv z cirku.

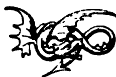
Dá vládnout sebou jako kotě bílé,
jež na dětském se klíně v slunci zhřívá,
dá houpat se, psu sedět na svém týle
a poslušně a pokorně se dívá.

Vůz táhne, třeba ježí se mu hříva,
a před bičem se sehne každé chvíle,
v prach dá se svalit a svou bolest skrývá —
ten hloupý lev, on neví o své síle!

A přec by rázem mohl zatřást mříží,
a strhat vše, co poutá ho a tíží,
a jedním vzmachem střásti, co ho trudí.

A přec by mohl skokem volný býti
a skončit mžikem nečestné své žití,
ó lve, ó lve, kdy lev se v tobě vzbudí!

Ant. Klášterský.

Vznik fetišismu a idolatrie.

Podává O. F. Vaněk.

(Pokračování.)

II.

odotkli jsme, že staroperuánské **vhaka** neznačí pouze **hrob**, nýbrž i tabuované místo **kolem** něho. Na ostrovech Tichého moře zove se místo takové **marai**, markes: **méai**; havaj. **heiau**. Sem náleží též hier. **nuter**,[1] ʿebr. **makóm** (Jer. 7, 12; Gen. 12, 6; 28, 10 a 11; Num. 21, 3 a j.), arab. ʿ**himá**, ʿ**haram**, jihoar. **maʿhmá**, **muʿh**.: **makám**;[2] řecké *ἱερὸν* neb *τέμενος* (Paus. VIII, 10; Jos. Ant. IX., 10, 4) lat. **sacer**, **sacrum**, ba i staroněm. **wíh**, **weih**[3]) a j., neboť veškerá tato jména označují prvotně výhradnou državu ducha, zejm. oddělené, ohražené místo kolem hrobu. Místo to střeží žárlivě duch a mstí se krutě na tom, kdož v ně kročil nemaje určité „znamení“, neb kdož je byl znesvětil. Tak vypravuje na př. Philipp Salvator Gilii, jenž se zdržoval po 18 roků mezi Indiány na Orinoku, o posvátném místě zloducha jm. Mavari nedaleko Encamarady. Nakažlivou nemoc, jíž mnoho lidí bylo zachváceno, prohlašovali kouzelníci (piacové) za jeho trest, poněvadž ona svatyně náhodou byla zneuctěna. Takto vykvétá u hrobu sám sebou i pojem **vlastnictví** i jeho **svatosti** a po dlouhé doby není vlastnictví na jiných věcech, leč na oněch, jež chrání jakýsi duch. Běda tomu, kdož dopustil se „**svatokrádeže**!“

Prostranství tabuované bývá, jak víme již z bible (Ex. 19, 12 a sl. 21—24.) obyčejně ohraženo. Pravěkými pomníky jsou t. zv. **kromlechy**,[4] t. j. kamenné okruhy, jenž sestávají, jako na př. u Stanton-Drew-u nedaleko Bristolu, z určitého počtu (obyčejně 12ti) kolmo postavených a v kruhu seřaděných kamenů. Uprostřed nich naleză se buď t. zv. **menhír**,[5] t. prostý, vztýčený kámen, jaký, jak víme, uctíval ještě irský král Laoghaire a jejž teprve sv. Patrik zvrátil, neb t. zv. **dol-**

---

[1]) Le Page Renouf, Vorlesungen über den Ursprung und Entwickelung der Religion der alten Aegypter, Leipzig 1882, 87, mylně pojímal slovo „nuter“ ve smyslu „mocný“; moc jest však teprve výsledek nedotknutelnosti. Řecký text desky Kanopské tlumočí správně „nuter“ slovem „*ἱερός*“ (Ib. 90). Posvátné kameny sluly **nutra** (Ib. 90) atd. Prvotně značilo nep. slovo **nuter**, jež se píše značkou toporu, cosi „odděleného“. Srv. i římsk. **templum** z √tem(p), vyloučiti, uříznouti; synon. s řec. *τέμνω*, dor. *τάμνω*.

[2]) Conder, The Muslems Mukams ve Quart. Statement, 1887, 101; srv. „Globus“ XXXII (1877), 251. Kde končil ʿharam, počíná **hill**, území profanní.

[3]) Mohyla = Wiberg; označení místa kolem: Wihbild či Weihbild.

[4]) Od kelt. crom, bret. kromm, wall. crum, kruh a kelt. lech, bret. lec'h lac'h; ir. lacht, kámen.

[5]) Od kelt. bret. men, kámen a hir, vysoký, dlouhý.

men,[1]) sestávající jako na př. na blízku Rochestru z více velikých kamenů, na nichž spočívá shora vodorovně jiná kamenná deska. Často bývají též pokryty zemí, tak že tvoří mohylu jako na př. ona u Wairgarhu. Dřívější fantastické spekulace, které viděly v dolmenech oltáře druidů a p. ustoupily již dávno střízlivému zkoumání a za doby naší není již nižádné pochybnosti, že dolmeny jsou hroby: to nedosvědčují jen zbytky v nich nalezené, nýbrž i okrouhlé otvory po straně, jimiž nep. odloučené duši, zdržující se u mrtvoly, podáván byl pokrm i nápoj. Gregor Tourský, starofrancký kronikář, vypravuje nám, kterak Chonomor, hrabě bretoňský, kdys uprchlého Macliaw-a do takového dolmenu ukryl, načež jeho pronásledovatelům přísahal, „že leží pohřben pod těmito kameny." A vypravuje-li pak Hekataios z Abdéry, žijící za doby Alexandra Velikého (u Diod. II., 47.), že na ostrově Hyperboreů jest podivuhodný chrám okrouhlé podoby, okrášlený mnohými dary ex voto — snad proslavený stone-ing ve Wiltshire neb u Avebury — shoduje se zpráva tato dokona s naším názorem.

Kromlechy, dolmeny i menhíry nejsou rozšířeny jen v Evropě, Indii, Americe,[2]) nýbrž zejména též v Palestině, kdež t. zv. doba kamenná zasahuje až do věku historického. — Tak nalezl na př. r. 1818 kap. Irby jižně od řeky Jabbok u Es-Salt (staré Ramót v Gilʿadu) skupinu 27 kamenů; vévoda z Luynes objevil v Zajordání veliký počet dolmenů; F. de Saulcy poukázal dále na uzavřené dolmeny mezi vrchem Nebo a vtokem Jardenu do Mrtvého moře, zejm. na plateau řeč. El-Azhemieh. J. H. Michon viděl v údolí Jardenu kromě jiných též okruh kamenů o 55 m. v průměru, sestávající z velikých desk, jenž uprostřed obsahoval čtverhrannou hrobku. G. Schumacher popisuje celou řadu kromlechů na obou březích Jardenu. Okruhy u Memfumie, jihozápadně od ʿHešbonu, v bývalém území Mo'ab, zovou beduíni ʿhadžar el mansab a jiné prostě nabí, věstec. Jsou to posvátná místa, v nichž bezstarostně možno zanechati různé předměty: pluhy, ruční mlýnky atp. Nikdo se jich nedotkne, ješto jsou pod ochranou ducha tu bytujícího. Nedaleko odtud u Dibónu nalezen okruh o 5 m. v průměru a celkem 31. kamenech, z nichž jeden větší a čtverhranný byl postaven uprostřed. Ostatní byly po 0 m. 80 výše a podoby zkomolených jehlanců; na straně západní byl pak jeden kámen položen svrchu na dvou jiných, tak že tvořil jakýsi vchod. Též na vrchu Serbalu na poloostrově sinajském (staroarab. Túr) nalezá se kromlech, u něhož dosud Arabové kmene Towarah obětují ovce a p. Průvodce cestovatele E. Rüppela blížil se k místu tomuto s posvátnou hrůzou a sňal s nohou střevíce.

Arabové zřizovali takovéto okruhy ještě v dobách mnohem pozdějších. Když byl zemřel ʿAmir ben al-Tufail, jehož Muʿhammad marně se snažil získati novému svému učení, postavili Arabové kolem jeho hrobu kameny, jimiž označeno místo to jako ʿhimá. J. G. Wetzstein popi-

[1]) Od kelt. dol; bret. taol, tol, stůl a men.

[2]) Výkres Lifiteauův ukazuje nám „chrám" Indiánů ve Virginii, sestávající z kruhu vztyčených kamenů, na jichž hrotech lze spatřiti neuměle vydlabané rysy lidských obličejů.

suje nám následovně hrob šejcha Seráka v ʿHauránu, území loupeživých beduínů sýrské pouště: „Uprostřed osetých polí naleзá se vlajkami ozdobený hrob „místního světce", šejcha Seráka, neviditelného udržovatele práva a řádu mezi těmito loupeživými kmeny, kteří nevýslovnou mají před ním bázeň. Opustí-li obyvatel některý na delší dobu krajinu, zanese veškeré cenné své předměty: zbraně, koberce, oděvy, ba i peníze na hotovosti k šejchu Serákovi a jest jist, že se s nimi opět shledá atd." Jiný „světec" ve Vadí Jabis v Zajordání chrání obydlí před zloději. „Nikdo není s to," tvrdí obyvatelé, „ukradnouti ve stanu nad jeho hrobem uschované jmění," t. j. nikdo nemá smělosti, aby dotknul se věci tabuované, čili do ochrany dané duchu, jenž nad nimi bdí a každému, kdož by si je chtěl přivlastniti, děsně se mstí. Nejinak líčí nám G. Schuhmacher hrob šejcha Zuweida u Zaʿka na egyptsko-sýrském pomezí nedaleko Al-Aríš. Cožkoliv bylo uloženo do jeho obvodu neb do hrobního stanu, jehož dvéře vezdy do kořán jsou otevřeny, jest tabu a nikdo neodváží se, aby něčeho z toho ukradl.

Staří ʿEbreové nazývali kromlech gilgal[1]) a pověsti jejich zmiňují se o nich dosti často. Tak na př. dle Jos. 4. postavil každý z 12 kmenů jisra'elských, když byli přebrodili Jarden, jeden kámen u jeho břehu; v soud. 3, 19, mluví se však o pesilím[2]) t. j. otesaných kamenech, jež jsou v gilgalu a u nichž obětoval Ehud. (soud. 3, 26).[3]) Dle legendy soudil u tohoto gilgalu Šemu'el Jisra'elity a pomazal slavnostně Ša'ula na krále (I. Sam. 7, 16; 11, 14 a sl.); u gilgalu při brodu Jardénském shromáždil se dle I. Sam. 15, 12 všechen lid, aby Ša'ulovi holdoval a spolu oběť přinesl; tam svoláni byli, když se Pelíštové hotovili k boji, všickni, kdož byli schopni zbraně (I. Sam. 13, 4); tam rozsekal prý před tváří (lip'né) božstva Šemu'el Agaga pohlavára ʿAmalekitů na kusy[4]) (I. Sam. 15, 33). V II. kr. 2, 1; 4, 38 jest řeč o jiném gilgalu.

Jahvistům ovšem tyto gilgaly, jichž bylo zajisté veliké množství, nebyly vhod. ʿAmos (4, 4; 5, 5) vyjadřuje svou nelibost nad tím, co v gilgalu se dělo a Hošeʿa (9, 15) horlí ještě později: „Vrchol jich zloby jest v gilgalu!" Než marně; zejm. gilgal (nyní Tell dželdžûl ZDPV. III.

---

1) Arabské dára-džaldžal jest tautologie, neboť dára značí okrouhlou hromadu.

2) Pesilím, které alexandrinským Židům a těm, kdož po nich překládali knihu soudců do řečtiny, nebyly ještě proti mysli, byly pozdějším Židům trnem v oku a proto vykládal je targumista a rabbíni jako „jámy či lomy kamenné". To odporuje však rozhodně určitému i jedinému významu slova „pesel", neboť ani v žádné ʿebrejštině příbuzné řeči nemá toto slovo t. nto význam. Podobné doklady máme též v Islamu, kdež stopy pohanských upomínek byly vypleněny z trosek pravěké arabské poesie. Tak na př. Zejd al-chejl připomíná v jedné básni idol ʿA'im; později netrpěna upomínka na tuto modlu a „lá va ʿáim" přetvořeno ve val ʿamá'im. (Ig. Goldziher, Ib. I, 2, pozn. 2.)

3) Sluší čísti ʿabad, obětoval (srv. Ex. 10, 26; Jes. 19, 21) místo ʿabar, přešel (sc. Jarden) u pesilím, neboť Ehud potrval dle vypravování v území jisra'elském a ani na východ od Jardenu se nedostal. (Srv. Hugo Winckler, Alttest. Untersuchungen, Leipzig 1892, 57.)

4) Slovo rаješasep, rozsekal na kusy překládá LXX: καὶ ἔσφαξε ; chald. parafráse má: upaššá, et discerpsit, usmrtil, což jinde jest tolik jako „obětoval"; tak značí gabaʿh mactavit, ale též sacrificavit (I, kr. 8, 62)

79) uprostřed západního Pojordání, na levém břehu potoka Chrith (srv. Mich. 6, 5) potrval v úctě až do 4. století po J. a slova Eusebia a Jeronýma zasluhují úplné naší pozornosti: Eusebius poznamenal: *δείκνυται ὁ τόπος ἔρημος ὡς ἱερὸς θρησκευόμενος*; Jeroným: „ostenditur usque hodie locus desertus in secundo Jerichus milliario, ab illius regionis mortalibus miro culto habitus". [1]) Ješto tedy Jahvisti nebyli s to změniti tuto nemilou věc, snažili se ovšem, jako vždy, uděliti jí jiný význam: Pisatel knihy Jehošuʿa praví, že ony kameny byly tam postaveny „na památku přechodu Jisra'elitů" a aby vysvětlil pouti do gilgalu, o nichž ʿAmos a Hošeʿa se zmiňují, tvrdí, že prý slavili tam Jisra'elité slavnost Pasach; také vykládá slova „ha-gilgal" uměle, ač znal ještě prvotný jich význam (Jos. 7, 24—26: gal ebaním), totiž tím, že prý tu 11. dne měsíce Jehošuʿa započal Jisra'elity, tábořící před tváří nepřátelské pevnosti, obřezávati, čímž prý Jahvé „odvrátil" (galóti) od nich hanbu Micraimů.

Přec obsahuje však snad i tato pověst jádro pravdy a má tudíž význam ethnologický. Dle analogie zvyků různých kmenů, na př. černochů na Kongu, Kafrů, Bečuánů, Hererů, domorodců Australie, ostrova Tanna v Melanesii, na Nové Kaledonii, souostroví Fidži a j. lze nám souditi, že u tohoto gilgalu mužský dorost benjaminských čeledí neb snad i celého kmene, byl obřezáván a že tento mrav měl v této krajině význam veřejného kultu. Též název „pahrbek předkožek" (gibʿat haʿaralót Jos. 5, 3) chápeme, vzpomeneme-li si na př. na kmen Wakikuyu ve vých. Africe, kterýž má ve zvyku zahrabávati uříznuté předkožky do země. Týž zvyk mají kmenové Bantu vůbec. Již na jiném místě [2]) ukázali jsme, že obřízka má podobně jako tetovace [3]) prvotně smysl smlouvy s duchem. Takovou smlouvu uzavříti jest však dle primitivních názorů schopen pouze muž; proto mladík, jenž byl k výkonu tomu připuštěn, od té chvíle nabyl veškerých práv muže: nejen že byl přijat do svazku kmenového a kultivního, nýbrž směl se též oženiti [4]) a nositi zbraň. Podobně tedy také v gilgalu pojardenském bývala as od pravěku konána obřízka, jejíž původ odvozován později od ʿera Jehošuʿy.

---

[1]) t. j. „ukazuje se místo pusté uctívané jako posvátné"; „ukazuje se do dneška místo pusté 2 míle od Jericha od lidí oné krajiny v podivuhodné úctě chované".

[2]) Pravěk Palestiny, V Praze 1893, 12.

[3]) Tetovaci znali též ʿEbreové podobně jako dosud Arabové (J. L. Burckhardt, Bem. über d. Beduinen, 40 a sl.) Aramové (G. Klemm, Culturg. IV. L. 1845, 125. Lucian, De dea Syr. 59, nazývajíce ji totapoth (Dt. 6, 8; 11, 18.) Ještě Ez. 9, 46 mluví o stigmatisaci křížku (× ʿebr. thaw) do čela otroka. Dříve činěna znamení posvátných značek do levého ramene neb do levé ruky (Jes. 49, 17; Ex. 13, 9). V exilu vyrývali si Židé do ruky jméno Jahvê (Jes. 44, 5). Poexilní Lev. 19, 28 zapovídá umisťovati na sobě nejen známky smutku, nýbrž i „vleptaného či vpáleného písma" (ketóbet kaʿakaʿ srv. W. G. VI, 347). Myslíme, že slovo naše „tetování" pochodí spíše od dotčeného slova ʿebrejského, nežli z tahitského „tato", jak se domnívá Vl. Pech (Vesmír 1894/95, č. 2, str. 16.)

[4]) Nebyl tedy jen „ženich krve" (Ex. 4, 25 a sl.), nýbrž ženich, zeť, ʿhatan (arab. ʿhatanun od ʿhatana obřezati) vůbec. Pozoruhodno, že u Arabů (J. L. Burkhardt, Bemerkungen über die Beduinen und Wahaby, Weimar 1831, 70) otec v den, kdy syn jeho byl obřezán, obětuje ovci, a že také strýc zašle mu zabitou ovci. Strýc jest však, jak již víme, příští tchán; pročež i on zove se ʿhatan.

Místo toto bylo též k obřízce nadmíru způsobilé. Jako na různých místech v Egyptě, poloostrova sinajského, Arabie, tak i v nynějším t. zv. Dželdžulu jest všude roztroušeno množství surových ostrých kamenných třísek,[1]) jimiž obřízka se dála. Francouzský archeolog Victor Guérin, jenž přišel k tomuto biblickému gilgalu r. 1874, domníval se naivně, že nalezl „hrob Jehošuʿy“. Soudil tak z apokr. dodatku ku Jos. 24, 31 LXX., dle něhož kamenné nože, jimiž byl Jehošuʿa obřezal Jisra'elity, byly vloženy do hrobu Jehošuʿova „a jsou tam až po dnešní den“. Než již za v. 21, 40 (42.) byla LXX. podotkla, že Jehošuʿa vzal tyto nože s sebou do Timnat-Seraʿh. V Timnat-Seraʿh nalezal se tedy snad podobný gilgal.

Obdobné okruhy zřizovali také Řekové a pozoruhodnou jest zpráva Pausaniova, dle níž nalezalo se ve Pharách na tržišti, t. j. prvotně pohřebišti, 30. čtverhranných kamenů, z nichž v jednom každém sídlel duch označený zvláštním jménem. Herma byla postavena do prostřed teprve později a Pausanias (IX, 27) připojuje výslovně: *„Τὰ δὲ ἔτι παλαιότερα καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι.“* [2])

III.

Nalezá-li se v území tabuovaném, t. j. na blízku hrobu, kámen, jest kámen tento dle víry, již shledáváme u nejrůznějších kmenů a národů, sídlem odloučené duše a tudíž předmětem kultu, jenž záleží v tom, že lidé vzývají ducha v kameni vtěleného, jemu oběti přinášejí, neb v tom, že kámen potřisňují krví, polévají olejem, vínem atp. Později vynalezen dokonce prostředek, jímž bylo lze uvésti ducha v libovolný kámen jemu věnovaný. „Zasvětiti“ neznačí leč „odevzdati duchu neb božstvu v državu“. Aby však duch k některému předmětu byl přilákán, bylo ovšem třeba jakéhosi přiměřeného úkonu: kámen byl polit neb „pomazán“ lidskou krví, později krví zvířat neb tukem, olejem atd. Tím stal se teprve kámen skutečným sídlem ducha neb božstva t. j. fetišem. .

Delavárové v sev. Americe jmenují kameny takovéto „manitu“. a Odžibeové nazývali jedno veliké úskalí u vchodu k Hornímu jezeru „velikým duchem“. (Kiči manitu.) Báje vypravovaly o nich buď, že lidé pocházejí z kamene neb že „první člověk“ se „proměnil“ v kámen. Proto zovou se Onejdové dle balvanu u Stockbridge (Madison County, New-York) oniotá-ang, synové kamene a kmeni Jeskep dostalo se od sousedních Kríů jména: Assinipoitek (assir, kámen; plur. assin-in). Monnitárové přinášeli duchu sídlícímu v kameni „Mí copeniš“ v oběť kotle, vlněné pokrývky, pušky, sekery, dýmky. K němu ubírali se v důležitých záležitostech, u něho konali válečné porady, usedajíce kolem, kouříce z dýmek a přenocujíce u něho. Dakotové lichotili jednotlivým kamenům jako svým „dědům“. Lačové sousedící s kmenem Čibča ctili

---

[1]) Vznikají dle Oskara Fraas-a (Aus dem Orient, Geologische Beobachtungen am Nil, auf der Sinai-Halbinsel und in Syrien, Stuttgart 1867—78) náhlými rozdíly teploty za dne a noci neb deštěm, jenž dopadá na žhavá úskalí dioritová.

[2]) „Jakož v nejstarší době všickni Hellenové surovým kamenům božskou vzdávali poctu“.

každý pozoruhodnější kámen tvrdíce, že byly druhdy vesměs lidmi a že teprve „po smrti se proměnily v kameny". (Sp. I. 219, 381). Dle pověsti starých Peruánů bylo oněch čtvero bratrů, kteří jsou praotci člověčenstva, „proměněno" v kameny (srv. Sp. I, 381). Později byla ovšem pocta kamenů — litholatrie — zatlačena do pozadí solárním náboženstvím inků, udržela se však přece ještě po dlouhé doby; vypravuje se, že když jeden inka rozbil kámen (vhaka), v němž sídlel duch, z něho vyletěl papoušek a ihned opět do jiného kamene se pohroužil, kterému pak následkem toho vzdávána pocta.

Na souostroví Fidži stojí nedaleko Vuna-y „surové posvátné kameny", jimž dostává se občas obětních darů. Na úskalí blízko Naloa nalezá se kámen, k němuž domorodci putují. Na Fidži Levu u Thekova-y jest druhý; zove se Lovekaveka a pokládá se za sídlo ženského ducha. Podobá se okrouhlému, černému, nakloněnému milníku a jest u prostřed objat pásem (liku). Na ostrovech Apamama a Tarava v Mikronesii ctí se duch Tabueriki v podobě nepravidelného vztýčeného korálového útesu. Domorodci Marian ctí balvan, v nějž se byl „proměnil" prvý člověk, t. j. děd, kdežto dle pověstí na ostrově Tanna v Nových Hebridách vzešli lidé „z kamene".

Sumatráni u Benkuuat v území Lampong ctí dlouhý kámen stojící na plochém útesu. Vypravují, že kdysi byl svržen do vody, že však opět sám od sebe uchýlil se na dřívější své místo způsobiv divé víření ve vodách. V Indii jest kult kamenů rozšířen od Beraru až ku nejzazšímu východu Bustaru a to nejen mezi divými kmeny, nýbrž i mezi hinduovasovanými praobyvateli. Na jihu Indie viděti všude po 4—5 kamenech postavených v řadu a omalovaných červenou barvou, o níž již Forbes Leslie správně se domníval, že jest zbytkem prvotního natírání obětní krví. Domorodci pokládají je za ochránce polí a zovou je „Bandi deva", pán, duch kamene. Arijští Kafirové, jakož i Kaudové v Dekanu ctí dosud nejen kameny, nýbrž i stromy. Dle Atharva-Vedy (XVIII, 4, 54) sídlil Jáma prvotně v kameni. „Kámen přijal pokrmy; jej opěvujme — nechť udělí nám tento Jáma další život!" — Též Šiva zvolil si za sídlo své kámen.

Neméně rozšířena jest litholatrie u kmenů turánských v asijské Rusi: Ostjákové ctí posvátné kameny v lesích neb na chlumech a potulní Samojedové vozí dokonce stále s sebou na saních černý kámen, jejž zaobalují do zelených rouch s červenými třásněmi a natírají obětní krví.

Fetiš, jehož obyvatelé Berekusy v záp. Africe nejvíce se bojí, zove se akotia, t. j. krátký. Jest to balvan označený sedmi dřevěnými obušky. Duch velekněze Ganga Chitome čili Chitome Singilla v Songo usídlil se v kameni u řeky Esseno. V houštině na vých. pomezí Ufipy nalezl Jos. Thomson dvé kamenných fetišů v podobě sloupů 3 m. vysokých. Dověděl se, že v ně byl „proměněn" jeden pohlavár a jeho žena. Jejich duše dlely na tomto místě a bylo třeba obětovati jim perly. Buddunové na ostrovech jezera Čad ctí starobylý balvan. Cestovatel Caillié zpozoroval nedaleko vesnice N'pal posvátný kámen, na nějž položil každý mimo jdoucí černoch vlákno ze svého pagne (šatu) jako obětní dar. Domorodci věří, že kdykoliv dědině hrozí nebezpečí, tento kámen, aby své ctitele varoval, za předchozí noci místo své opouští a 3krát

vesnici obchází. Basutové v pohoří Lolu ctí okrouhlý žulový kámen tančíce kolem něho na jedné noze a plivajíce na něj. Úskalí u Mombasu vyčnívajícímu z moře obětují všickni, kdož vůkol se plaví, a skálu u Balu pokládají černoši za „zkamenělou ženu“ jm. Pinda a bojí se velice jejího ducha. Somalové přísahají u kamenů a skal a též Galla-ové v Abessynii ctí kameny. (W. II, 518, 528). Staří Egypťané nazývali posvátné kameny (nutra) úhodně též „per“, dům neb ʿhat nuter, sídlem ducha.

O Arabech vypravuje již Diodor Siculus, (III, c. 43), že v Makce ctí černý kámen, jejž také nalezl Muʿhammad dobyv města u vchodu Kaʿby, hlavního chrámu.[1]) U tohoto „starého fetiše Korajšovců“ obětovali poutníci ověnčená zvířata. V Makce byly ctěny též od pravěku dva kameny nazv. Isáf a Ná'ila, jichž jména upomínají živě na biblická jména. Theologové islamští tvrdili ovšem, že jich pocta datuje se teprve z doby „bezbožného knížete“ 'Amr ib'n Luʿhaij. V Tá'ifu nalezal se chrám, jenž byl zbudován nad bílým čtverhranným kamenem. V kameni sídlila allát, jíž dostávalo se téže pocty jako allahovi vtělenému v černém kameni v Makce. Rovněž černý kámen byl fetišem Manáty, v Kudaidu mezi Makkou a Medinou. V 8. roce Hedžry rozbil jej Saad, ibn Sa'id. Sʿad (anal. ʿebr. Gad) byl démonem sídlícím ve skalním balvanu ve Džiddě, přístavním městě Makky. Jiný kámen slul al Ukaisir. Tomuto obětovány vlasy se skrání. Rovněž jméno démona (ilah) ʿHadž ukazuje, že sídlem jeho byl kámen. A tato víra Arabů, že v kamenech dlí duchové, udržela se přes islam (sura 5, 92 je zakazuje), který dosti zdrženlivě k poctě té se choval, ještě po dlouhé doby, ba až do dnešního dne. Dosud potřisňují Arabové t. zv. 'ancaby krví obětních zvířat, taktéž kámen a zdi Kaʿby. Přísaha zní „Při černých 'ancabech!“ neb „Při 'ancabech, na něž se prolévá krev!“ Dle M. Doughty-ho putují dosud Arabové (ovšem jen „some cursed one“) ku velikému a nám již známému skalnímu balvanu u Ta'ifu východně od Makky, aby dotknuvše se jeho nabyli opět zdraví, když byli marně očekávali pomoci od Allaha. — V Nablusu ctí se kamenný sloup, z něhož ovšem učinili muslímové Šejcha al ʿAmúda. Arabský spisovatel Jakút zmiňuje se o posvátném kameni u Báb al Jahúd u Aleppa, k němuž putují z daleka jak muslímové, tak i židé a křesťani, pokropujíce jej růžovou vodou a jinými voňavkami a obětujíce duchu v něm vtělenému různé předměty. Pod ním jest prý pochován „věštec“. V okolí Saidy, starého Cidónu, jest na východ města a mlýnem el-merahským bývalý římský milník, který u obyvatelstva požívá veliké pocty, pomazává se olejem atd. Tu nalezají se též starobylá pohřebiště.

Tutéž poctu shledáváme též u starých Semitů: Černý kámen asi 2 m. vysoký a $^2/_3$ m. široký, jejž ctili Edomité v městě Selaʿ, označuje se na nabatäických nápisech jako Dhú'l-šará, u pozdějších zpravodajů Dusares, *Δουσάρης*, o jehož významu dále se zmíníme. — Arnobius (Advers. gent. VI, 11) zove jej „informis lapis“. (Viz i Meier v Z. D. M. G.

[1]) O světoznámém tomto kameni viz A. Sprenger, Leben u. Lehre des Muʿhammad, Berlin 1861, II, 340—347 srv. J. Wellhausen, Skizzen III, 98 a j.

XVII, 631.) Maximus Tyrius (Dissert. VIII, Sect. 8) λίθος τετράγωνος. Dle Porphyria (De abstin. lib. II, p. 203) obětoval ještě arabský kmen Duma každoročně na tomto kameni hocha a polil fetiše jeho krví. Též v Palestině byly kameny (ében) a skalní balvany (cór) pojímány jako bét nefeš t. j. sídla ducha, pročež nazývány úhodně λίθοι ἔμψυχοι (Sanchunjathon 3, ed. Orelli). I tyto kameny byly as prvotně polévány lidskou krví, kdežto pomazávání olejem jest jen zmírněním tohoto zvyku, jenž se však zachoval u nejzbožnějších pohanů až do prvých století po J. Kameny nazývány jsou Ab-adir,[1]) t. j. Otec mocný, což dokona souhlasí s názory animistickými. Známa jest pověst o „praotci“ Ja'akobovi, která se nám v Gen. 28, 10—21 podává ve 2 relacích. Dle J. zjevil se náhle před Ja'akobem, ubírajícím se Beér-šaby do 'Haranu, Jahvé a slíbil mu svou ochranu. Místo zjevení nazval prý Ja'akob Bét'el; dle E. naopak usnul cestou na kameni a zdálo se mu o terasové pyramidě, dosahující až k obloze a 'elóhímech, vystupujících a sestupujících po ní. Probudiv se časně z rána polil kámen „olejem“ a nazval Bét'el. Patrno, že dle původního znění této pověsti dlelo v tomto kameni místní numen (él), pročež kámen i místo kolem bylo nazváno bét-el t. j. stánek ela.[2]) Pověst o Ja'akobovi jest tedy jahvistická metamorfosa původní jakési kena'anské pověsti, při čemž neopomenuto sice povšechné slovo 'él rovněž tak úmyslně nahraditi slovem Jahvé vl. Jahvé'el, jako na př. též v II. Sam. 5, 20, ač přece nebylo lze změniti spolu také ustálené názvy „Bét-el“ a „Ba'al Peracím“.

Staří Feničané nazývali posvátné tyto kameny necib (od nacab, postaviti, vztýčiti) a slovo to z kmene n—c—b souhlasí s arabským nusb, mnohočet 'ansab i mansab neb i nasiba, plur. nasa'ib. — Nusb byl u starých Arabů, což velmi důležito, společný název hrobních kamenů i idólů[3]) a ve feničtině jest maccebat neb mancebat, v 'ebrejštině maccebá (plur. maccebót) téhož významu. Abšalom, nemaje syna, postavil si maccebu sám. V II. Sam. 18, 18 se praví:

[1]) Augustin, Epist, XVII, ad Maxim. Medaur. Priscian, Instit. Gramm. Basel 1568, 5, 127; Bochard, Phaleg. ed. 1681, 786; G. Zoëga, De orig. et usu obeliscorum, Romae 1797. Dr. Martin Schultze, Handbuch der 'ebr. Mythologie, Nordhausen 1876, 107 pokládal mylně slovo ab adir za korrupci zében Nadir, kámen veliký, božský. — Srv. roš addir, předhoří na blízku Sigy.

[2]) Řecké „baitylos“ nemá zajisté s 'ebr. bét'el nic společného a možno spíše odvozovati je z aram. bettel, jež značí amulet.

[3]) J. Wellhausen, Skizzen u. Vorarbeiten, Berlin 1887, III, 99, 165; Ign. Goldziher, Ib. I, 231—234. Srv. i M. A. Levy, Phöniz. Wörterbuch, Breslau 1864; Paul Schröder, Die phöniz. Sprache, Halle 1869, 174. — Ješto byl postříkán krví, slul též takovýto kámen gharij (J. Wellhausen, Ib. 102). Ke kultu ansabů náležel i rychlý chod (Koran 70:43), jenž se zachoval dosud při průvodu u Ka'by a běhu mezi Safâ a Marwâ. Prvotně konali muži i ženy nazí tento běh. (Alfr. v. Kremer, Culturgesch. Streifzüge auf dem Gebiete d. Islam, Leipzig 1873, VIII u. IX.) Dosud stojí macceby a hroby heroů (R. Burton, The land of Midian revisited, London 1879, I, 321 srv. Zeitschr. d. Palaest. Vereines II, tab. 1, 2) (macceby v Mo'abu) ač koran (sura 5:92) nezapověděl jen jich poctu, nýbrž i (sura 5:4) požívání zvířat k jich poctě zabitých. Též název Vádí Nasb na poloostrově sinajském (E. H. Palmer, Die 40jährige Wüstenwanderung Isra'els, n. př. Gotha 1876, 36) upomíná na tyto posv. kameny.

„I nazval maccebu svým jménem. A zove se votívním kamenem Abšalomovým až po dnešní den". (Srv. o králi Aʿhazovi II. Par. 16, 14.)[1]

Ve st. z. shledáváme se s posvátnými kameny čili maccebami dosti často. Tak nalézaly se na př. macceby v Corʿa a Ešta'ol, v Ophře, ve svatyni Aravnově v Jebusu, dále v Gilʿadu, kdež místo pocty samo se zove Macceba a jež později se vykládá tím, že prý tu Jaʿakob uzavřel smlouvu s Labanem (Gen. 31, 45, 49, 51 a sl.)[2] v Šekemu, kdež macceba pod dubem zřízena prý byla „na upomínku" mezi Jahvém a lidem (Jos. 24, 26 a sl.). Dle Gen. 33, 20 postavil v Šekemu tuto maccebu (čti macceba) Jaʿakob, nazvav ji „el, elohím Jisra'el", což shoduje se s názvem „eben Jisra'el" (Gen. 49, 24). V Betšemešu byla macceba, u níž dle pozdější jahvistické pověsti I. Sam. 6, 14 a sl. byly Jahvému obětovány krávy, když se byly, táhnouce jeho truhlu, zastavily. Jiný kámen legitimuje se opět tím, že Šaʿul prý jej určil za oltář, když se byl zemdlený lid prohřešil tím, že požil z neobětovaného masa. (I. Sam. 14, 33.) Sem náleží i kámen, nazvaný „eben ha-ʿezer" t. j. „kámen pomahatele",[3]) kdesi na cestě z Mizpy v pohoří Jehudá, na místě, kdež Jisra'elité za doby Šaʿulovy slavili veliké vítězství nad Pelišty, jež přisuzováno bylo duchu v tomto kameni sídlícímu. Ovšem má místo I. Sam. 7, 12, v němž se nám o tom vypravuje, jako obyčejně, jahvistický ráz; než název sám ve spojení s jinými fakty nepřipouští nižádné pochybnosti.

Jahvistickým pisatelům byla ovšem pocta kamenů protivna; snažili se ji tudíž vyhladiti;[4] že však nebyla to věc tak snadná, vysvítá z toho, že i samy jahvistické příkazy nedovedly se úplně vymaniti z pravěké bázně, jakou ʿEbreové měli před kameny. V Ex. 20, 25 se praví: „Chceš-li zbudovati oltář z kamenů, nečiň jej z kamenů tesaných; neboť jakmile bys na něj pozdvihl dláta, již jsi jej znesvětil!" (Srv. Dt. 27, 6; Jos. 8, 31.)

Ještě Hošeʿa (3, 4) pojímá ztrátu macceby, terapímů, obětí v exilu podobně jako ztrátu králů a knížat, ba dle Jesajáa (19, 19) má býti dokonce i Jahvovi v Egyptě zřízena „macceba a vedle ní oltář". V Jes. 57, 6 naráží jiný pisatel na poctu kamenů vytýkaje ʿEbreům, že obětují děti své v údolích a skalních roklinách:

beʿhalleké naʿhal ʿhelhék hem hem gorálek gam lahem šafakt nesek he ʿelit minʿhá.	V hladkých kamenech údolí jest úděl tvůj,[5] ony jsou tvůj los; též jim udílíš v oběť nápoj a přinášíš v oběť pokrm.

[1]) Pallelely podává nám několik na Kypru nalezených fénických nápisů, na př. „Ego Abdosirus .... cippum mihimet ipsi vivo erexi super cubiculo requietis meae" .... Corp. Inscr. Sem. I, 46; též č. 58 a 59 jsou maccebót ba ʿhajjím (cippi inter vivos).

[2]) Srv. kámen v Zájordání nazv. gilʿad (tak místo ʿad, Jos. 22, 34), o němž pozdější legenda (Jos. 22, 11 a sl.) vypravuje, že jej postavil kmen Re'uben a Gad. V Gen. 31, 49 přeměněno macebá v micpá, strážnice. (Viz J. Wellhausen v Jahrb. f. deutsche Theologie 1876, 432.)

[3]) Nikoliv: „kámen pomoci", neboť dle animistického názoru nepomáhá kámen, nýbrž numen v něm vtělené. LXX. má správně: λίθος τοῦ βοηθοῦ.

[4]) Abr. Geiger, Urschrift u. Übers. d. Bibel, 320 a sl. — Dle Deut. 16, 22 a Lev. 26, 1. nenávidí Jahve macceby.

[5]) Slova ta jsou v ʿebrejštině dvojsmyslná, ješto ʿhalkei značí „hladký" (kámen), los i podíl.

Zejména jest pro poctu kamenů u Semitů charakteristickým, že ve st. z. užívá se slova cúr, aram. túr, arab. saʿhr, skalní balvan[1]) na místě él a p. t. j. výrazu pro předmět, v němž duch jest vtělen, na místě ducha samého[2]) jak toho množství dokladů máme i u národů jiných. Tak vyskytuje se na př. jméno místní Bet-cúr (Jos. 15, 58) vedle Bét-él; pak jména osobní Pedá-cúr vedle Pedá-el[3]) (Num. 1, 10; 2, 20; 34, 28), neb i Pedá-já (II. kr. 23, 36), t. j. cúr, el, Jahvé osvobozuje; jakož i Cúr-i-el (Num. 3, 35), Elicúr (Num. 1, 5; 2, 10; 7, 30, 35; 10, 18), Cúr-i-šaddai (Num. 1, 6; 2, 12 a j.). Ba shledáváme se u ʿEbreů též s názorem, dle něhož pocházejí ze skalního balvanu. V Deut. 32, 18, praví se zcela jasně:

cúr jeladeká teší vattiška'h el meʿholleka.	Skalní balvan narození svého opustil jsi a zapomněl jsi na éla, jenž tě vytvořil!

Víra tato rozšířena byla ještě za doby Jirmjáʿovy k r. 620 př. J. a to nejen mezi obecným lidem, neboť Jer. 2, 27 mluví o králích, knížatech, knězích a věštcích Jisra'elu:

om'rím la 'éc abí attá v'la eben att jelidtani.	kteří ke stromu praví: Otec můj jsi ty a ku kameni: Tys mne zplodil!

Obrátíme se ještě ku národům arijským. Pausanias cestuje po Řecku viděl všude posvátné kameny. Zmiňuje se o kamenných fetišech v Kyllene i v Orchomenu (VI, 26; IX, 38). Apollo v Megaře byl kamenný kůžel (I, 44), Herakles v Hyettu surový skalní balvan, „po starém zvyku“ (IX, 24), ba i Zeus byl ctěn za starověku v Délfách jako přírodní neveliký kámen (*λίθος οὐ μέγας*), jenž podobně, jak to dosud jest zvykem na ostrovech Tichého oceánu,[4]) byl pečlivě zaobalen do hrubých tkanin (Paus. X, 24, 6).[5]) Ač pocta kamene toho trvala nepřetržitě, přece pozdějším dobám byla pocta ta nesrozumitelna. Pokročilejším Řekům bylo proti mysli, že ve skvělých Delfách se uctívá — surový kámen! Známá báj vyrovnala tento rozpor, vypravujíc, kterak kdysi Rhea (srv. ʿebr. reʿa, přítelkyně, družka, milenka) Kronovi místo Zeva-dítěte podala tento v plenkách zabalený kámen! Báj tato rozšířena byla zejm. v Boiotii: na vrchu Petrachos u Chaironeje ukazováno místo, kde se to stalo (Paus. IX, 41, 6). Praxiteles znázornil tento podvod v chrámě Héry v Plataiích

---

[1]) Nikoliv „skála“ (Jes. 8, 14; Job. 22, 24). Proto střídá se s „eben“.

[2]) Též u Arabů slul jeden démon saʿhr (M. Grünbaum, Neue Beiträge zur semit. Sagenkunde, Leiden, 1893, 225.)

[3]) Srv. jméno krále Pu-di-ilu na klínovém nápise Sanʿheribově (ZDM. G. XXVI, 1872, 120; Keilinschr. u. d. A. T² 288, 22.)

[4]) Tak na př. kámen na Nukonono Takaafo byl tak posvátným, že směl jej viděti pouze král a to jen jednou za rok, kdy slavnostně v nové rohože byl zaobalen (G. Turner, Nineteen years in Polynesia, London 1861, 527.)

[5]) „... *τούτου καὶ ἔλαιον ὁσημέραι καταχέουσι καὶ κατὰ ἑορτὴν ἑκάστην ἔρια ἐπιτιθέασι τὰ ἀργὰ*, „tento i olejem každého dne polévají a při každé slavnosti kladou na něj surové kůže.“ Srv. Damascius (u Photia p. 348): *βαίτυλον ἐν τοῖς ἱματίοις κρυπτόμενον*,“ „posv. kámen šatstvem zahalený.“ Též kámen v Kaʿbě jest dosud zastřen hedbávným rouchem.

(Paus. IX, 2, 7). Nedaleko Gythiouu v Lakonii byl ἀργὸς λίθος, v němž rovněž sídlil zeus. Pozdější báj (Paus. III, 22, 1) vypravovala, že Orestes, usednuv si na tento kámen, od šílenství byl vyléčen; proto sluje prý v dórském nářečí numen to ζεὺς καππώτας (= καταπαύτας). Rovněž Eros v Thespii byl neotesaný kámen (Paus. IX, 27) a pro pozdější symbolické přetvoření pocty kamenů jest pozoruhodnou zpráva (Paus. I, 28), že v athénském areopágu leželo dvé neotesaných kamenů, na něž se musel postaviti, šlo-li o právní spor, žalobce i obžalovaný, a které sluly proto λίθος ὕβρεως a λίθος ἀναδείας. Theophrastes (Charakt. XVI. srv. Tacitus, Hist. 3) ve 4. století po J. líčí pověrčivého Řeka své doby, kterak jda kolem posvátného kamene, před ním pokleká, lahvičku vytahuje, olejem polévá a pak teprve dále kráčí. Ba ještě o 6 století později byl s to Arnobius (Adv. Gent.) z vlastního názoru vypsati duševní stav svých vrstevníků, kteří, jakmile uzří posvátný kámen, ihned mu lichotí a o přízeň ducha v něm vtěleného vzývají.

V Římě často nabyla pocta kamenů velikého významu, zejména však v době púnských válek, kdy byla z Pessinu přesídlena Mater Magna (Kybele) a pak za doby sýrských císařů. Až daleko do středověku trvala litholatrie a častěji brojili proti ní biskupové a synódy ve Francii a v Anglii. Sněmem v Toursu r. 567 po J. byl kněžím dán rozkaz, aby všem, kdož zbožňují vztýčené kameny, zamezili vstup do kostela. Kapitulare Charlemagneské, koncil Leptineský z r. 723. zapovídaly podobně poctu kamenů. Kapitulare d'Aix-la Chapelleské z r. 789 a jiné synody obnovily tyto zákazy. V dekrétu Nantesském z r. 895 se praví: „Lapides quoque quos in ruinosis locis et silvestribus, daemonum ludificationibus decepti, venerantur, ubi et vota vovent et deferent, funditus effodiantur, atque in tali loco projiciantur, ubi nunquam a cultoribus suis venerari possint.“ [1])

Přes to vše nalezáme však dosud poctu kamenů nejen u Laponců, kteří některé kameny zovou svými „rodiči“, nýbrž i mezi obecním lidem v Norvéžsku a v Irsku, na Hebrídách a v Pyreneích. Ve Skandinavii nazývány kameny ty „krvavými“ (bauta), nepochybně, ježto prvotně byly natírány lidskou krví, kdežto na ostrově Skye: „grugach“ t. j. „krásnovlasé“, kterýžto výraz později se nám objasní.

Namnoze zastupuje místo kamene kůl, jenž rovněž pokládá se za sídlo odloučené duše. Tak na př. Irokesové a Delavárové měli v obyčeji, zabodnouti u hlavy mrtvoly dlouhý kůl a zavěsiti na něj kalabasu neb želví krunýř. Totéž činí Novokaliforňané, upevňujíce na kůl u hrobu svého pohlavára nejcennější jeho vlastnictví (W. IV, 244). Ve střední Americe zejm. v Yukatanu viděli cestovatelé často kůly, na nichž svrchu bylo položeno na příč kus drva, aby bylo lze na ně klásti obětní dary; misionáři byli jimi velice překvapeni neboť domnívali se, že nalezli ctitele kříže (W. IV, 310 a sl.). Také kmenové brasilští zarážejí do země vedle hrobu kůl a rozkládají kolem něho pokrmy pro nebožtíka.

---

[1]) „Též kameny, jež ctí jsouce spoutáni mamem démonů na pustých místech a v lesích, kdež i slavné sliby činí, buďtež vykopány a odhozeny v taková místa, kdež by je nemohli jich ctitelé vzývati.“ — Fritz Schultze, „Der Fetischismus“, Leipzig 1871, 2.

Domorodci jižního okeánu, na př. Tahiťané, Novokaledoňané, Papuové vůbec vědí ještě velmi dobře, že duch dříve, nežli se odebéře do říše duchů, rád prodlévá v kůlu, jenž byl mu vztýčen u úpatí hrobu. Všeobecným výrazem pro takovéto kůly jest v Polynesii „Otu'a Po'u“ (W. G. VI, 315).

V Indii sídlila na př. i sama bohyně Bhadra-Kali v pouhém kůlu. V rašeliništích a širých rovinách kolem Nišny spatřil G. W. Steller kůly, jež Kamčadalové omotávají travou, břečťanem a nikdy kolem nich nejdou, aby u nich neuložili kus ryby, masa a p. Jahody, zvěř i ptactvo území, kde kůly takové stojí, jsou tabu. Náležíť duchu, jejž zovou „dusdechčič“.

Hererové v jižní Africe míní, že v náhrobních kůlech, ověšených amulety, sídlí duše předků. Slavíce kvas za mrtvé, obětují jim první kus masa. Ad. Bastian viděl kůly u hrobů pohlavárů v západní Africe zejm. v Lumbě a cestovatel Tuckey nalezl u Zenza kůl, ověšený nářadím zemřelého. Podotýká výslovně, že nikdo se neodvažuje věcí těchto odciziti. G. Nachtigal uzřel podobné kůly u chýší pohanů v Bagirmi, jakož i kůly, označené otýpkami slámy, v území Uňjamvézů. Byl svědkem, kterak otec rodiny kladl před kůl dary a ozdoboval jej trofejí přemožených nepřátel, jakož i kožešinami ulovených zvířat. Každý kůl měl asi 4′ výše a byl uroben ze dřeva stromu řeč. Habila. — Též v uzemí Dinků vyskytují se podobné kůly. (T. II, 162). U starých Egypťanů byl duch města Dedu (pozd. Busiris) vtělen v kůlu.

Národové semičtí Feničané, Kena'anité i 'Ebreové nazývali takovýto kůl 'ašírá (plene Dt. 12, 3; Mich. 5, 24), 'ašerá[1]) z kořene 'ašar,[2]) jenž značí cosi vzpřímeného, vztýčeného, tedy totéž jako slovo maccebá a o starobylosti pocty kůlů v Palestině svědčí osobní jméno 'Abd-ašratum,[3]) t. j. ctitel, či sluha 'ašery, jež vyskytuje se již na klínovém dopise z doby eg. fara'ona Amen'hotepa. IV z r. k. 1410 př. J. Před jménem jest položeno znaménko determinativní pro božstvo, z čehož ovšem nejde, že by byl pisatel pokládal 'ašeru za určité božstvo, nýbrž jen, že vidí v 'ašeře sídlo božstva buď si to 'el, 'elat neb ba'al, ba'alat. Proto tvořen jest i mnohočet od 'ašerá v rodu mužském: 'ašerím neb v ženském 'ašerót. 'Ašerá nebyla tedy žádným semitským božstvem, nýbrž pouze předmětem, v němž duch jakýsi byl vtělen. Ona místa, kdež vyskytuje se 'ašerá jako bohyně vedle ba'ala, pocházejí teprve ze 7. stol.; ona pak, v nichž se vyskytuje 'ašerá jako označení 'Aštorety, jako na př. ve vsuvce I. kr. 15, 13; 18, 19 a II. král. 23, 4, 7, spočívají na mylném změtení. Pisatelé bibličtí, kteří znali 'ašery ještě z vlastního názoru, (Ex. 34, 13; Dt. 7, 5; 12, 3 a sl.; 16, 21 a sl. II. král. 13, 6; 18,

---

[1]) Dle vzoru LXX (ἄλσος) a vulgáty (lucus) přeloženo „'ašerá“ mylně do češtiny slovem „háj“. — Místo obecnějšího ašírá užívalo se i nep. dialekticky jen různého označení kijjón, neb i cijjón (z kmene cává) řec. *κίων* kůl.

[2]) Ku kmeni 'ašar náleží i 'ebr. 'ešel, arab. 'asal, tamarišek, neboť v semičtině střídá se rovněž jako v egyptštině *r* a *l* značíc prvotně jedinou hlásku.

[3]) U vlastních jmén, počínajících s 'abd označuje druhá polovina pravidlem jakési božstvo neb slovo theologického významu.

4; 21, 7; 23, 6, 15) užívají správně o jich zřízení a odstranění výrazů „zasaditi“ (nata') a „vyvrátiti“, „utnouti“ (kárat; kidd'ea).

U Řeků sluly kůly neb surové pařezy ξόανα, u Římanů delubra a víme, že na př. Ceres Rharia a Pallas Attica byla „rudis palus et informe lignum sine effigie“ (Tertull. Adv. Gent. c. 16), Ikárská Artemis neotesaným kůlem (ξύλον οὐκ εἰργασμένον, Clemens Alex. Protrept. c. 4 lignum indolatum, Arnob. Adv. Gent. VI). Artemis patroa v Sikyonu „podobala se sloupu“ (Paus. II, 9). Artemis, již přinesl Orestes z Taurů, slula Ὀρθία (= ašerá; Her. IV, 87; Paus. III, 16, 6). Afrodita v Athenách byla prvotně čtverhranným sloupem bez označení obličeje. Latona na Délu byla ξύλινον ἄμορφον (Athenaeus XIV, 2); Héra na Sámu byla „drvo“ (σανίς Callimachos u Eus. Praep. Evang. III, c. 8) a v Argu „vysoký kůl“ κίων μακρός, Clem. Alex. Strom. I, c. 25, § 164.). Zeus a Artemis v Argu byly dva vysoké kůly (Paus. II, 19) a Zeus Tropaios kůl ověšený trofejí zbraní. V Chaironeji ctěn kůl, δόρυ, jako hlavní božstvo. Pozdější učenost vykládala jej jako žezlo Agamemnonovo (Paus. IX, 40, 11.). Sídlem héroů Kastora a Polydeuka ve Spartě bylo dvé kůlů s příčnými drvy (Plut. Frat. am. 1; srv. Her. V, 75). Lakedemoňané nosili fetiše tyto nejen sami do boje, nýbrž půjčovali je i zpřízněným kmenům v době války.

Nejiné sídlo měli jistě prvotně též, jak dále ukážeme, některá numina u Římanů, kdež na př. penátové v Lavinium byli vtěleni v pouhých kůlech, (hastae purae,) u Germánů, kdež t. zv. irminsûl, jako na př. onen v Sasích, jejž r. 772 dal spáliti Karel Veliký a na jehož místě byl později postaven kostel, jakož i nejstarší t. zv. sloupy Rolandovy nebyly leč prosté kůly. Podobně u starých Slovanů a j. — Pozoruhodný jest na mnoze příkaz, že kůly nesmí býti utvořeny z libovolného, nýbrž jen ze dřeva určitého dřeva, jak toho doklad jsme nalezli již v Bagirmi a jiný podávají nám Semité (ašerá kól 'ec. Deut. 16, 21), úkaz, jejž lze si vysvětliti z totemismu a tím, že lidé počali ctíti ducha, sídlícího v určitých stromech, kde stromů takových nebylo atp. To předpokládá ovšem poctu stromů, dendrolatrii, o níž jest nám v následujícím pojednati. (Dokončení.)

Oběť lékařské cti.

Humoreska A. Wilczyńského. Z polštiny přeložil

Josef Konêrza.

Měl jsem se ženiti; byl jsem po uši zamilován do slečny Julie, krásné jak obrázek a kypré jak poupátko. Bylo vám to roztomilé stvořeníčko: veselé, štěbetavé, skotačivé a mile traplivé. A tak jsme se smáli a žvatlali od rána do večera, a bylo nám dobře, ach, jak dobře. Patrně však, že ta nepoměrná zábava naše byla jen předehrou lásky, neboť jakmile jsem o její ruku požádal a byl přijat za jejího snoubence, počaly se naše tváře zachmuřovati a často mezi námi docházelo k hádkám. Rád jsem líbával její dolíčky, a těch měla hojnost. Tři na líčku, to jest po jednom na každé tváři a jeden na samé bradičce; k tomu na obou rukou pod každým palečkem dolíček a ještě dva na samých loktech. K těmto posledním, když měla šat s úzkými rukávy, byl mi přístup nejnesnadnější, a právě proto, že byly nejnepřístupnější, míval jsem na ně největší laskominy, — a z té příčiny docházelo mezi námi ke hněvu nejčastěji.

„Jak jste protivný, pane . . .“ říkávala nevrle, když jsem se pokusil obnažiti její ruku. „Pěkně vás prosím, nechte mne; já nechci, jděte pryč...“

Časem odcházel jsem opravdu jak opařený, časem však, vlezl-li mi do hlavy nějaký ctižádostivý vrtoch, pokládal jsem to za urážku, zamračil se a seděl celé hodiny jako morous, a nepolíbiv jí ani ručky na rozloučenou, odešel jsem rozdurděn domů.

Dívka čtveračka nedělala si však z mého durdění pranic, a když vyšed za dvéře pozastavil jsem se na okamžik v síni, abych naslechl, co si o tom povídají, pochytil jsem přetržitá slova.

„Cos mu udělala,“ ptala se matka, „že tak náhle a rozhněván odešel?“

„Ať si jde, ať se hněvá, mně je to všecko stejno.“

Nu, když je ti všecko stejno, tedy počkej, však já se ti také odsloužím. Tři dni se neukáži . . . co? tři dni? Ne, — celý týden! Uvidíme, bude-li ti všecko stejno. Do bytu měl jsem značný kus cesty, rozhořčení mé tedy rostlo, žádost pomsty rozmáhala se tak, že zazvoniv u vrat byl jsem rozhodnut: ráno odešlu snubní prsten s velmi zdvořilým a rázným listem. Obsah dopisu sestavoval jsem cestou po schodech do druhého patra; konec bude zníti v tom smyslu, že svoluji, aby přerušení našich styků bylo uvaleno za vinu mně a v tom smyslu aby též byli o tom uvědoměni známí.

Byl jsem tím obratem věci spokojen. Mé samolibosti bude to lichotiti, i řekl jsem si: ať vědí, že jsem velkomyslný a šlechetný, ale, toť se rozumí, ať litují, že mne ztratili.

Věc byla takto již vyřízena, bylo jen třeba ještě toto jednání jako již hotový skutek ospravedlniti vůči samu sobě. Jen se opravdu pozastavme

nad tím, hodí-li se mi Julka skutečně za ženu? Především ani není tak příliš krásna, podobných červených, buclatých tvářiček je na světě dost. Nosíček má tuze dlouhý, inu příliš právě ne, ale k její tváři nepoměrný a což horšího, když se směje, podél se jí svrašťuje. Oči... oči by prošly, je v nich mnoho lesku a šibalství, ač přiznávám, že jejich trochu příliš všední barva večer ještě prochází a zdá se býti černou, ve dne však, obzvláště v osvětlení slunečném převládá v nich ton tmavošedý, neurčitý, a totě známo, že neurčité barvy blednou a což? za dvě léta budou to oči zcela všední jak u leckteré kuchařky... Jí je „všecko stejno", — vzpomněl jsem si v tu chvíli zase na její slova, v předpokoji k matce pronesená a mnou zaslechnutá. Dobrá, mně také je všecko stejno... Je tuze plná a kyprá, má mnoho dolíčkův, a jsouc úplně podobna matce roztyje se jako matinka, a to bude radost, za deset let budu míti ženu s třemi podbradky, s postavou jak u vykrmené švýcarské krávy, která mi bude supati při rychlejší chůzi jako se děje u její matinky, když ji vedu pod paždí a její páže pálí mne svým teplem jak oheň. Vždyť si člověk béře ženu přece pro všecek život a nejen na jeden nebo dva roky po sňatku; a trap se potom s tak nestvůrným těliskem!

Jí je všecko stejno! Jaká to sušina srdce, a to dnes, kdy je mi teprve zasnoubena, jakž bude teprv, až se ožením. Chvála Bohu, že se mi tak včasně otevřely oči... A jaká bude z ní žena? K ničemu, bude si jen hleděti zábav a vyražení, bude se bavit a smát, čítati romány a drnkati na fortepiáně. O vážnější práci nelze se jí ani zmíniti; dal jsem jí ke čtení „Anglické dějiny" Macaulayovy a za tři neděle přečetla osm listův... Bude salónní loutkou, bude myslit o parádě, zábavách, tancích, bude flirtovati,*) — neboť u ní život znamená tolik co příjemnost... a tu, milá paničko, život s chudobným mužem, když není věna, je těžký, přetěžký závazek.

„Ať si jde" — řekla — já také jdu a proč bych měl být u ďasa velkomyslným a navrhovati, že rozchod ten stal se na jejich podnět... Nikoli, — napíšu všecko, proč odstupuji a co si o ní myslím, nechať zví, že o ni nedbám, když je jí všecko stejno.

Zůstalo na tom, že ráno napíšu list, vložím do něho prstýnek a pošlu po poslovi, a potom odjedu na týden na venkov ke strýci, aby mne nenalezli, nehledali a nenudili...

Ulehl jsem ke spaní a ještě jsem o všem tom asi dvě hodiny přemýšlel. Odbily dvě, — nu, již je toho dost, teď už konec, třeba spát. Ba, spát, jenom kdyby to bylo možno vůči tomu, že protivné myšlénky stále se vracejí, jakoby jejich působištěm v lidské hlavě byla kruhová čára, po které kolotají... A oč tu vlastně běželo? Co bylo všeho příčinou? Maličkost, zcela titěrná maličkost, odsunutí rukávu po loket. Co jí to škodilo, když mi ten maličký vrtoch působil tolik příjemnosti? I kdyby ode mne žádala tisíckrát horších věcí, kdyby mi kázala na příklad, abych skočil s okna prvního poschodí, — hned bych skočil, na mou

*) Polský tisk naříká nyní vesměs do rozflirtované společnosti vzdělanějších vrstev, která si hledí jen povrchnosti, lehkomyslných zábav, koketného laškování a pod. ničemných věcí.

čest, — a tu nevinný pocel v loket zdál se jí býti jakýmsi zločinem... Připomínám si, když jsem chtěl sám odhrnouti ten rukáv, kterak sebou škubla, jakoby hadem byla uštknuta,... „jděte pryč!“ — zvolala se zardělou tváří a hněvivým pohledem... Nu, dobrá, půjdu, nechať si milostivá slečna schová ten loket pro někoho jiného, pro někoho hodnějšího, zamilovanějšího...

Odbily tři a já pořád ještě nespím; převaluji a svíjím se jako had na lůžku. Na dvoře v kurníku počali kokrhati kohouti. Tu máš, snad bych už přece usnul, ale ten kočinčinský jako starý chlap hučí mi tlustým hlasem: ko, ko, ko, ko... Aby ho rarach... A kde se vzal ten druhý skřeček, opakující za oním své kukuryku?....Což neustanete, ďábli?... Zde nelze mi déle bydleti,... zítra dám hospodyni na vybranou: buďto půjdu já, nebo musejí kohouti pryč... Totě hrůza, jak mi celé tělo hoří.

Slyšel jsem, že kdo chce usnout, má si mysliti na něco příjemného, a což bylo pro mne v tu chvíli příjemnějšího, než-li zmaření sňatku s Julkou. Dobře jsem udělal, myslil jsem si, tak jakoby roztržka ta byla již hotovou událostí, — neboť bych s ní nebyl šťasten. Možná, že pro někoho jiného bude dobrou ženou, ale já bych se s tak vrtošivým a nestálým stvořením utrápil... Miluje-liž mě opravdu? Ale kde, — ona nemiluje nikoho. Je laskava potud, pokud kdo dělá to, co ona chce,... ale těžko zase býti v jejích rukou loutkou ke hraní, korouhvičkou... Ne, ne, ne, když je ti všecko stejno, ať si je všecko stejno... třeba zanechati myšlének o tom a spát, však už budou čtyři hodiny; slyším železniční hvizdot, vlak odjíždí ke Krakovu...

Přese všecky nejopravdovější úmysly, přes to, že jsem ulehl tak pokojně, že jsem ani nemžiknul, spánek se mi nechtěl přibrati. V uších mi hučelo, každý hrkot pouliční drožky činil na mne dojem zemětřesení, každé chvíle polévalo mne horko větší a větší, pot vystupoval mi na celé tělo, ruce a nohy mi jen hořely... Odbilo pět, potom šest, okny nahledl již do pokoje den; vstal jsem, stáhl záslony, lehl znova a přemýšlel, zdali též ona také tak nespí. Trpce jsem se usmál. Cože, ona, že nespí?... I aby tě! Ty máš nápady, aby ona nespala! Není lhostejnějších, chladnějších tvorů nad ženské. Střídavě hned se radují, hned zase jsou smutny a pláčí, ale hlouběji se jejich srdcí nedotkne pranic... Ani vlastně nevím, zdali vůbec mají jaké srdce. Je to slepené tělo v podobě člověka, ale to ještě není člověk... Bože můj, a já přece jsem ji tak miloval! Proč a zač? Byl jsem hloupý, a veliké štěstí, že jsem prohledl; nechť si zůstává s Pánem Bohem, nechať oblažuje, koho chce...

Bije sedm, stahuji na hlavu přikrývku, snad usnu chvilku, alespoň půl hodiny. To nespaní je opravdu strašná věc. Při pomyšlení, že jsem ji tak miloval, pojala mne prazvláštní lítost, cosi počalo mi bouřiti v srdci tak, že jsem se strachoval, aby mi hruď nepukla a ono nevyskočilo na podušku... Ha, tehda bych se na něm teprve pomstil, že bylo tak hloupé a věřilo v lásku ženy... Pojednou cítím, kterak se mi slzy spouštějí z očí... Co to? pláči? proč?... Povídám si proč a zač, a zatím pláči jako holčice a pláč mění se ve štkání. Na štěstí počal se sluha dobývati do dveří, — to je již osm, čas, abych vstal.

Podívám se do zrcadla, — vypadám jako Boží umučení.

Tvář bledá, nažloutlá, oči červené jak u králíka, pod nimi siné podkovy na prst, ruce se mi třesou a ústa se trhají od zívání tak, že se musím rukama chytati za rty, aby mi opravdu v koutcích nepopraskaly... Taková je ta láska,... dobře, věru, řekl jistý Němec, že kdyby bylo lásku več bíti, vysázel by jí dvacet mastných oplatků, protože toho zasluhuje.

Vypil jsem sklenici čistého čaje, pečiva nemohl jsem polknouti, oblekl se a šel do kanceláře. Obyčejně, ač to nebylo na cestě, obcházel jsem ulici, abych mohl jíti podle domu, v němž bydleli Juliini rodiče. Dnes umínil jsem si jíti přímo, ale na rohu nohy samy jaksi mne zavedly tam, kam jsem nechtěl. Věděl jsem, že nedělám dobře, ale omluvil jsem se hned tím, že mi nesluší, abych se jí vyhýbal a stranil, — naopak, ať ví, že tudy chodím; ale do okna se nepodívám. Tam totiž obyčejně stávala v ranních nedbalkách a posílala mi svůj úsměv. Pravda, byl to miloučký úsměv, pod jehož dojmem ucházelo mi šest hodin úřadní práce snesitelněji.

Docházeje k domu nemohl jsem se zdržeti, abych úkosem do okna nenahledl: stojí, usmívá se a ručkou mne vítá. Nemohl jsem se zachovati nezdvořile, ani vůči osobě, se kterou mám přerušiti veškeren poměr, i pouklonil jsem se, ale jak hrdě!... Ať ví, že mi na jejích úsměvech pranic nezáleží, jako je všecko stejno jí, tak jest i mně všecko stejno, ať se směje nebo nesměje. Přešel jsem se lhostejnou škrobeností, jako bych měl nakvap, ani jsem se neohledl, a v tom okamžiku zmocnil se mne hněv na sama sebe, proč jsem tudy šel a proč jsem se uklonil. Nikdy mi neplynuly hodiny při práci tak zdlouhavě a nudně, jako toho dne. Jsa nevyspalý a pobouřený nemohl jsem sebrati svých myšlének a pochopiti smysl několika pravšedních frází, v úřadních listech obvyklých. Co chvíli pohlížel jsem na hodinky, brzo-li již uplynou tři hodiny, ale čtvrti, ano i minuty míjely tak váhavě, že jsem už počínal pochybovati, zdali vůbec kdy nadejde okamžik vysvobození... Chodil jsem po pokoji jako divoké zvíře po kleci, kouřil doutník za doutníkem, bral do rukou noviny, ale nejvtipnější odstavce v týdenní kronice, nad nimiž jsem býval obyčejně u vytržení, zdály se mi dnes býti nechutnými, pitomě sestavenými frázemi. Kollegy, kteří ke mně časem přicházeli na slovíčko, odbýval jsem výmluvou, že mne bolí hlava, lidi, přicházející za svými záležitostmi, odpravoval jsem úsečným „nemohu“ a jednoho dotěravého žida, jenž s medovým úsměvem a směšně upřímnou tváří počal mne nuditi svou věcí, málem bych byl dal vyhoditi za dvéře. Neměl jsem teď na mysli nic jiného, nežli neobyčejnou přetvářku Julky, jež po tom, co se včera mezi námi stalo, po onom „všecko je mi stejno“, měla tolik odvahy, že stanula v okně, srdečně se klaněla a něžně usmívala. Buďto já nemám všech smyslů pohromadě, anebo ona je podvodnice všech podvodnic. Po obědě dal jsem se do psaní listu a tu teprve nastala obtíž v označení a vytknutí pohnutek k roztržce. O lokti nemohl jsem přece psáti, — takový list budou čísti rodiče a zajisté i jiné osoby, a to bych si teprve dal! Zřejmé, určité příčiny k odstoupení od slibu opravdu tedy nemám, a kdybych se i omezil na všeobecné fráze, že se necítím její ruky hodným a podobně, — tož co? — můj úmysl potrestati Julku

mine se s cílem, neboť ani ona sama se potom nedovtípí, proč vlastně to dělám. Ostatně každý list v podobné záležitosti pokládám pro muže za útěk z bojiště, poněvadž nemá odvahy stanouti tváří v tvář před protivníkem a povědéti mu pravdu. Nejlépe tedy bude, půjdu-li sám a s veškerým klidem, bez jakéhokoli rozčilení a bez urážek povím jí, co a jak, vrátím prstýnek, a s Pánem Bohem, slečno!... Takto nadobro jsa rozhodnut šel jsem jak obyčejně, k šesté hodině večer k Sumickým. Zazvonil jsem jednou a podruhé trhnuv rukojetí, jak jsem vždy zvoníval, a v tom okamžiku otevřela mi Julka se zářící tváří; patrně čekala na mne v předpokoji.

„Ah, přece jste, pane, přišel! To je dobře. Myslila jsem..."

„Co jste myslila, slečno?" ptám se bera ji mimovolně za ruku, arciže z pouhého zvyku, ... zapomněl jsem se.

„Že se na mne hněváte," odpověděla bočíc se jako dělávají malé děti, když jsou donuceny říci něco, co říci nechtějí. „Měl jste, pane, tak divně zamračenou tvář, když jsem vás ráno pozdravovala, tak se vám prodloužil nos,... a já nemám ráda, když máte tak dlouhý nos... Potom ani jednou jste se neobrátil, ... ho, ho, já vás, pane, znám; nu, ale když jste přišel, tedy je zase dobře, to mne těší. Proč pak jen pořád mou ruku držíte a nepozdravíte mne, ... prosím, abyste mne odprosil... Odproste ještě jednou," doložila zvedajíc ručku podruhé k mým ústům, ... „dovoluji vám... Či ještě se hněváte, pane?"

„Nikoli, slečno, nehněvám se pranic,... a proč bych se hněval..."

Nu, tak vidíš, milý čtenáři, jaký jsem já muž, kam se poděla má vůle, můj karakter! Třikrát jsem odpřisáhl, že mi jakýkoli hněv ani na mysl nepřišel, a to mnohem rázněji, nežli kdysi sv. Petr, a bez průvodu historického kokrhání kohoutův.

„Prosím, pane Adolfe, abyste byl dnes v dobrém rozmaru, neboť já jsem dnes veselejší, než kdykoli jindy. Krukovská poslala mi nový živůtek k šatům, víte, pane, z té černé látky, plný krajek a padne!? Nu, pojďte, pane, do pokoje, hned si jej obleku k vůli vám, chci, abyste mi jej pochválil..."

S těmi slovy vzala mě za ruku a uvedla do salonku, kde při jasnějším světle spatřila mou tvář.

„Pro Pána Boha, co pak je vám, pane?" zvolala. „Jste snad nemocen? Tak špatně vypadáte! Jenom nahledněte, prosím, do zrcadla, ještě jsem vás tak změněného nikdy neviděla..." řekla s tak smutným vzezřením, s takovou soustrastí, že jsem se až sám ulekl... Nejsem-li pak opravdu nemocen?

„Není mi pranic," odpověděl jsem suše a škrobeně, neboť v tom okamžiku pobouřilo mne její nadšení nad živůtkem. „Nemohl jsem v noci spát, do rána jsem ani oka nezamhouřil," povídám pomalu.

„A vidíte, pane: já jsem naopak spala jako zabitá..."

„Zajisté ze štěstí, že živůtek tak pěkně padne."

„Nedobírejte si mne, pane, ... což mi záleží na živůtku. A čím to, že jste nemohl usnouti? Trápilo vás snad něco?... Snad to, že jsem včera... co? přiznejte se, pane —" doložila zardívajíc se a klopíc oči. „Ej, pane Adolfe, nesmíte býti tak vrtošivým."

Měl jsem teď výbornou příležitost vytasiti se se svou záležitostí, tím spíše, že ten dobrý spánek Julčin v tu dobu, kdy já jsem se celou noc z rozčilení a pobouření svíjel, — znova mě podráždil. Ale jako na zlost, v témž okamžiku vešel ze sousedního pokoje otec slečny Julie a překazil mi vypáliti z útrob veškeren náboj, jenžto se tam od včerejšího večera proti zasnoubené dívce nahromadil . . . Takové již mám štěstí! Panu Sumickému, úředníkovi v jedné státní kanceláři, může býti něco přes padesát. Je štíhlé, vysoké postavy, má vpadlou hruď a poněkud vypouklá záda. Je trochu plešatý, trochu šedivý, ale chodí statně a jest obecně oblíben pro svou nepokrytou srdečnost a stálou ochotu vůči každému. Přese všecek poněkud chatrný zevnějšek honosí se svým zdravím, za něž, jak tvrdí, děkuje svému tělesnému cvičení. Sportu tomu je též náruživě oddán jsa váženým znalcem tohoto umění, jehož nabyl z německých spisův a na několika cestách, schválně k tomu cíli do české Prahy podniknutých. Má toliko jedinou vadu, že je totiž mluvka a že rád udílí každému lékařské rady, jak říká, na základě vlastních zkušeností. Jeho přesvědčením vůbec jest, že člověk, nezabývající se tělocvikem, je zaškoudlé stvoření, které se samochtíc zabíjí. Julka šla připravit kávy k svačině, a starý, dověděv se, že jsem celou noc nespal, vzal si mě do práce.

„A proč?“ táže se a hledí na mne s útrpností.

„Pro nic!“ odpovídám. „Jakkoli jsem se snažil, usnouti jsem nemohl a nemohl. Tělo mne pálilo jak oheň, tepny silně bily, jako bych měl horečku.“

„Nu, a toť se rozumí, že jste nemohl plným dechem zívnouti.“

„Toho jsem si nevšiml.“

„Tedy příště si dejte na to pozor,“ dí s úsměvem jisté domýšlivosti. „Člověku jest arci na zívnutí, ústa se otvírají, ale dojde do polou, náhle se vzduchu nedostává a konec . . . Nuž, a potom jste se potil?“

„Potil.“

„To svědčí o chorobě nervů, já to znám ze zkušenosti. Ooo . . . nespaní je náramně povážlivý stav zdraví; já jsem nemíval spaní po celé měsíce a myslíval jsem, že se zblázním. Lékaři do mne cpali omamující prostředky, cali bromatum, poroučeli mi polévati si studenou vodou ruce a nohy, spáti při otevřeném okně. Inu, spával jsem tak asi třetí noc vždycky po několik hodin. Ale teprve, když jsem se oddal tělocviku a cvičením se upachtil tak, až mi pot řinul s čela proudem, po týdenním takovém cvičení spal jsem a spím podnes jako kláda. Poslechněte, drahý pane Adolfe, zkušeného člověka a dejte se zapsati za člena tělocvičného spolku. Mens sana in corpore sano . . .“

Chvíli jsme tak o předmětu tom hovořili; já jsem namítal, že roztodivné pohyby a skoky gymnastův zdají se mi být u staršího člověka směšnými, on zase horlil, že mnohem směšnější jsou jiná zaměstnání na světě, na příklad tance, a lidé toho přece nevidí.

„Pamatujte si, holečku, co vám řeknu: budou-li lidé pořád tak duševně pracovati bez tělesných cviků, vezme je ďas mnohem dříve, než-li nadejde konec světa.“

U stolu přidružila se k otcovým domluvám ještě matinka dokazujíc, že její manžel, než-li počal pěstovati tělocvik, byl tak útlý, slabý a hubený jako tříska, ale nyní zmohutněl, zmužněl a zesílil.

„Jen se, pane, podívejte na jeho páži . . . Taďo, ukaž pánovi.“

Taďo, jakoby byl na rozkaz ten už čekal, odhrnul rukáv, rozepjal košili a natáhl před sebe dlouhou, svalovitou pravici, na níž od napjetí vystoupily žíly silné jako postraňky.

„Škoda,“ povídá mi, „že vám nemohu té ruky ukázati, jaká byla před tělocvikem, mohl byste je přirovnati.“

Řekl jsem, že je mi toho také líto.

Julka byla toho večera nad obyčej ke mně laskava. Mívát časem, abych tak řekl, záchvaty výjimečné něžnosti a nezměrné citlivosti; časem bývá zase taková jakási apathická, lhostejná a nevlídná, že skoro pochybuji, zdali mě opravdu miluje. Dnes byla roztomilá; neviděla nikoho, nežli mne, vždyť mně prvnímu podala i šálek kávy s ohromným žloutoučkým kožíškem.

„Ale Julko,“ ozvala se matka, „vždyť já s otcem ještě jsme nedostali kávy . . .“

„Odpusťte, maminko, hned vám dám, pan Adolf má rád horkou.“

„Vždyť já také ráda horkou, . . . tyť jsi jakási zapomenutá.“

Po kávě jsme v jídelně osaměli, — pomáhal jsem jí uklidit se stolu.

„Pane Adolfe,“ řekla hledíc mi prosebně do očí, „dáte se zapsati do tělocvičného spolku.“

„Přejete si toho, slečno?“

„Ovšem.“

„Dobrá, zítra po obědě dojdu si k lékaři pro dobrozdání, mohu-li bez újmy na zdraví provozovati tělocvik, neboť tak nařizují stanovy.“

„Děkuji vám,“ odvětila, „tak bych vás, pane, ráda viděla zdravým a v dobré náladě. Ani nevěříte, jak se soužím, kdykoli vidím vaši tvář zachmuřenou, neboť si hned myslím, že je to mou vinou. Vždyť jindy býval jste tak vesel . . .“

„Doufáte-liž tedy, slečno, že tělocvik tomu spomůže?“

„Toť se rozumí. Až budete zdráv, nebudete tak nedůtkliv a nerozdráždí vás každá maličkost; budete mi více věřiti, že řeknu-li neb udělám-li časem něco, — neděje se tak s úmyslem, abych vás zlobila. Vy jste pro mne . . . aj, nač bych vám pořád a pořád totéž opakovala.“

Byl jsem nadobro odzbrojen; kdež jsem už teď mohl pomysliti o nějakém přerušení našeho poměru. Leda blázen může se chytiti takové titěrné věci jako na příklad včera já, a tolik se natrápiti, celou noc nespati, . . . ha, toť od tebe škaredé, pane Adolfe! Kdy pak už, nenapravitelný ztřeštěnče, — huboval jsem na sebe — zanecháš nesmyslného škorpení. Což nevidíš, necítíš, že dívka ta tě miluje, ačkoli časem dělá drahotu, — jak ženské mívají obyčejně ve zvyku . . . Jen se přiznej sám, že býváš zhusta příliš neskromný a dotěravý; na příklad: nebyl-li ten pocel v loket nespůsobným? . . . A potom se div, že ona mívá někdy také své vrtochy.

Druhého dne šel jsem na oběd k Sumickým, Julka byla vůči mně zase tak roztomile naladěna jako včera a kladla mi bez ustání švestkové

knedlíky na talíř vědouc, jak rád je jídám. Jedl jsem, líbal její ručku, a znova jsem jedl bez paměti.

Po obědě šel jsem k lékaři, jenž mi byl poněkud znám, prose jej o vysvědčení pro tělocvik.

„Nu, třebať, abych vás, pane, přece prohledl," řekl pozorně se na mne dívaje.

„Ale nač pak, vždyť jsem zdráv jako ryba."

„Nemíváte tlučení srdce?"

„Ne."

„Ani nemíváte večer horečky?"

„Toho jsem nepozoroval. Časem cítívám v noci pálení v těle, ale to jen tak."

„Potíte se?"

„Potím, i dnes zapotil jsem se v noci jako myš."

„Račte si zde lehnouti na pohovku a rozepněte se."

Ležím natažen, a můj eskulap počíná mne s veškerou opravdovostí poklepávati, naslouchati a potlačovati.

„Vyslovte: A."

„A."

„Ještě jednou."

„A, a, a . . ."

„Nyní račte zhluboka oddechnouti . . . ještě jednou, ještě jednou . . . A bolí vás tu?" ptá se tlače mě u žaludečního důlku.

„Trošku bolí, když přitlačíte, pane doktore."

„A zde bolí?" táže se tlače mi znova na život.

„Také bolí."

„A tu na levo bolí?"

„Ne."

Už jsem myslil, že je konec, on však ještě mne poslouchá u srdce, a plic a neříká nic. Vstal jsem; on chodí zamyšlen, vraští čelo, mne si je rukou, až konečně přede mnou se zastaví:

„Vám nelze, pane, provozovati tělocviku."

„Proč?" ptám se s údivem.

„Stav vašeho zdraví toho nedovoluje."

„A co jest mi tedy, pane doktore? Vždyť se cítím úplně zdravým."

Útrpně se usmál a pomalu řekl:

„Dech nepravidelný, tlukot srdce nepokojný, — plíce . . . oh, plíce, pane, nejsou v pořádku, . . . zvláště levé křídlo ve svrchní části."

V prvním okamžiku jsem se zasmál a byl tomu rád, že mám důvod a výmluvu pro nepřistoupení k tělocvičnému spolku, ale po chvíli zmocnila se mne jakás obava. Třeba jíti k jinému lékaři.

„Nedáte mi tedy, pane doktore, vysvědčení?"

„Chcete-li, dám, ale napíšu pravdu."

„Račte, prosím, poslouží mi na omluvu pro ty, jižto mne mermomocí nutí k tělocviku, k čemuž, přiznávám se upřímně, nemám pražádné chuti."

Sedl, chvíli se rozmýšlel a načmáral několik řádků, vyšpikovaných latinskými slovy, takže jsem se nemohl dobádati, co mi vlastně schází.

Pánbůh mu odpusť — myslím si, a jakkoli v lékaře velké důvěry nemám, přece jsem povinen znáti sama sebe alespoň tou měrou, abych věděl, mám-li plíce celé nebo děravé. Možná, že skutečně mám; slyšelť jsem nejednou, že choroba se již v člověku nadobro zahnízdí, aniž je si čeho vědom; ostatně . . . ty poty . . . Pojala mne jakás úzkost; v mysli mé střídaly se bez ustání důvody pro i proti, ovláda mnou jakýsi nepokoj a naléhavá žádost, abych se přesvědčil, zda-li se lékař opravdu zmýlil nebo ne. Předsedou spolku je také lékař, dobrý můj známý a ve svém oboru věhlasný, a jakkoli se nezabývá vnitřními nemocemi, přece zajisté dovede můj zdravotní stav posouditi.

Večer bývá obyčejně v tělocvičně, běžím tedy tam, ale nezastal jsem ho. Je tam však otec mé snoubenky, povídám tedy jemu, co a jak a ukazuji dobrozdání.

Starý udělal velice vážnou tvář, četl, četl, ale nerozuměl právě tak ničemu jako já.

„Mně se zdá, pane Adolfe, že to není pravda; ale to mrazení, pálení těla a poty, o nichž jste včera vypravoval, zdají se mi býti přece jen podezřelými.“

„Vždyť jste sám řekl, že je to od nervův.“

„Pfí! . . . mívá to i jinou příčinu, . . . třeba se, milý brachu, léčiti, ač tělocvik tu musí přispěti. Zesílením veškerého tělesného ústrojí zesílí i plíce.“

Bylo již pozdě, kdež bych byl tedy mohl hledati jiného lékaře, i vracím se s obavou vždy větší a větší domů. Nechať se jiní vychloubají svou odvahou vůči smrti, ať si básníci představují bohatýry, umírající s hrdou odhodlaností neb evangelickým klidem, já tvrdím, že láska k životu převyšuje veškery umělé podněty ať cti nebo hanby. Hynou lidé ve válkách, poněvadž musejí a pozbývají takořka smyslů ve své zaslepenosti; jiní zbavují se života dobrovolně, arci v návalu pomatenosti, ale člověk mladý, který se dosud cítí zdravým a jemuž kyne taková hojnost rozkoší, nikterak není s to, aby si beze strachu a bez trpkosti pomyslil, že jest odsouzen na smrt a musí zhynouti. Z počátku, když jsem o tom přemýšlel, opanovala mne jakási apathická resignace. Hm, je-li mi tak souzeno, budiž; jen abych dlouho nestonal a nemučil se, jsemť vůči každé fysické bolesti náramně nedůtklivý.

Ačkoli jsem byl takořka na všecko připraven a odhodlán, přece nemohl jsem naráz usnouti a znova jsem pocítil totéž pálení těla, totéž mrazení a pot jak onehda. Teploměru nemám, ale počítal jsem několikráte tepot pulsu, — napočetl jsem 96 za minutu, — možná, že děl pravdu. Potom přišla mi na mysl Julka, ta vytoužená, čtveračivá, srdečně milovaná děva, kterou mi bude ztratiti. Byloť by hanebno a nesvědomito svazovati život svůj, život zpečetěného souchotináře s tak milou, životem a mládím překypující osůbkou. Ne, to nemůže býti, zprostím ji daného slova, ač vím, jak jí to bude líto a těžko. Vím, že by se pro mne obětovala, ale zdaž bych mohl z té lásky a dobrosrdečnosti těžiti? — To by bylo nepoctivé.

Ráno, ještě hodinu před časem k ordinaci ustanoveným, byl jsem u předsedy spolku.

Sedím ve přijímacím pokoji, chvěji se nedočkavostí, pohlížím na hodinky, a každá minuta zdá se mi býti hodinou a hodina — věkem. Konečně přišel můj lékař, i vypravuji mu s horečným rozčilením oč běží, a podávám mu list.

Při čtení potřásl hlavou, podíval se na mne jednou, po druhé, a praví:

„Nezabývám se sice prsními neduhy, ale zdá se mi, že se kollega zmýlil; račte si, pane, lehnouti na pohovku."

Oklepal mne, vyslechnul s předu i v zádech jednou, po druhé, po třetí . . .

„Nikoli, pane, plíce máte úplně zdravé, srdce rovněž je v pořádku, jen život máte trochu zvětšený, ale toho příčinou je žaludek."

Jak se mi ulehčilo!

„Přes to neračte však, pane, na mé zdání naprosto spoléhati, nejsem v těch nemocech odborníkem, už jsem vyšel ze cviku; jdětež raději ještě jednou ke kollegovi, dám vám pro něho lístek, aby vás prozkoumal ještě jednou."

První můj lékař ordinuje odpoledne ode 3 do 5, abych tedy potěšil Sumického a Julku, která, jak jsem o tom přesvědčen, od včerejška div si nezoufá, běžím k nim, abych je upokojil.

Všickni tři přivítali mne s tvářemi do nekonečna prodlouženými a nosík slečny Julie, jak už bylo připomenuto, sám sebou trochu příliš dlouhý, prodloužil se nyní dvojnásobně tak, že celá tvář mi poněkud připomněla ovci. Od pláče zčervenalých víček jsem nepostřehl, za to zarazil mne nesmírně smutný, zdlouhavý pohled, jaký vídáme u vdov kráčejících za rakví chotě.

„Byl jsem u předsedy spolku, prohledl mne a ubezpečuje, že tu není ani stopy po nějakém prsním neduhu," pravím vesele líbaje ručky matince a dceři.

„On není specialista," dokládá otec lhostejně, „bylo by radno poraditi se ještě u někoho jiného."

„Poručil mi také jíti ještě jednou k panu Lisickému a dal mi pro něho lístek. Rozjasněte jen svou tvář, slečno," dím Julii, „netrapte se."

„Ale něco v tom přece vězí," prohodila matinka s úřední tváří, „a bylo by snad nejmoudřejší, abyste jel na zimu do Meranu nebo do Vlach, abyste se tak pojistil pro budoucnost."

„Poručí-li mi, proč ne? Mohu tak udělati, jsem však jist, že toho nebude potřebí . . ."

„A z vaší rodiny nikdo netrpěl souchotinami?" vyzvídá Sumický. „Kdož ví, může to také býti choroba dědičná?"

„A souchotě jsou velmi, převelmi nakažlivé, nedávno jsem četla, že lékaři zakazují nemocným, aby nelíbali zdravých osob," při tom pohledla bezděky na Julku.

Tehda jsem tomu všemu nerozuměl a teprve později jsem se na všecky podrobnosti rozmluvy té upamatoval; v tu chvíli však pod dojmem příznivého úsudku předsedova byl jsem znamenitě naladěn a rozplýval se blahem nad dobrotou a soucitem veškeré rodiny, kterou má osoba tak zajímala. Zůstal jsem zase na oběd, slečna Julie se porozveselila, ale přes to ponechala si přece v zásobě trochu melancholického smutku, aby mi

ukázala, že strach o mé zdraví nemůže tak rychle pominouti. Tato útlocitnost slečny Julie hluboce mne dojala, proto jsem se také snažil veselou myslí a dobrým apetitem na knedlíky v domě tom historické oživovati veškerou společnost a rozptýliti zbytky nemilých dojmů, které její dobré srdéčko mou vinou zkormoutily.

Po obědě jdu zase k svému Annášovi, neboť věc nabývala již rázu pověstného odesílání od jednoho soudce ke druhému. Přečetl list Kaifášův a náramně se rozhořčil jak na mne, že jsem se opovážil hledati rady ještě u někoho jiného, tak i na druhého lékaře, že si dovolil pochybovati o jeho diagnose.

„Což si o mně myslí, že jsem hlupák, či co!“ zvolal hodiv lístek na stůl. „Vždyť nejsem nováčkem nebo začátečníkem, abych nevěděl, co mluvím. Račte si, pane, lehnouti.“

Slova ta mne rozesmála, vzpomnělť jsem si na nebožtíka Šaumana, professora ze školy piňčovské, jenž vykonávaje krvavé ortele ředitelovy před holomky, kteří drželi pruty, liktorským hlasem provinilce vyzýval: „Račte, vašnosti, lehnouti, ale nedržte se.“ Nynější má situace byla tomu na vlas podobna, i počínám otáleti a zdráhati se, že dělám váženému eskulapovi tolik zbytečných starostí, že to a ono . . .

„O, prosím,“ dí podrážděný, „teď už běží o mou lékařskou pověst.“

Naslouchal, klepal, obracel a mačkal mne tak, že jsem už myslil, že vypustím ducha. A kdož by se tomu mohl diviti, když běželo o lékařskou čest.

„Tak jest, jak jsem už řekl!“ prohlásil vítězoslavně. „Levé křídlo plic je ve svrchní části nakaženo i jest vaší povinností odebrati se co nejdříve do teplejšího podnebí. Prosím, račte chvilenku posečkati, pane, odpíšu kollegovi.“ Hned také sedl a skřípal pérem, dlouho skřípal, z čehož jsem usoudil, že list ke Kaifáši nebude asi příliš srdečný.

„Buď já jsem osel aneb on je blbec!“ vykřikl můj přítel, lékař ze spolku, když jsem mu druhého dne odevzdal kollegovu depeši. Hněvem zčervenal jako kohout.

„Prosím, pane, buďte tak laskav a račte se svléci!“

Totě strašné! pomyslil jsem si. Tihle lidé mne ze ctižádosti utýrají a připraví mne o polovic knoflíkův u šatů, než — co jsem si měl s nimi počíti?

„Pane! Máte-li jenom nejmenší znamení prsní choroby, jsem hotov rozškubati svůj lékařský diplom na caparty a zanechati prakse. Víte co? Tuť už neběží o pověst mou nebo jeho, nýbrž o čest mediciny, a proto vás prosím, dojděte k němu ještě jednou, aby zítra byl tak laskav a neobtěžoval si přijíti ke mně. Pozvu doktora V., nejlepšího našeho diagnostu, a všickni tři věc prozkoumáme.“

Nabyl jsem znova mysli, neboť jsem věřil ve schopnosti svého přítele, tím více, že jsem se cítil úplně zdravým. Dal jsem o tom věděti prvnímu lékaři, jenž na poradu velmi ochotně přistoupil, a poprvé spal jsem zcela dobře a pokojně.

Ráno šel jsem jak obyčejně k deváté hodině mimo dům Julčiných rodičův. Podívám se do okna, — mé znejmilejší tam nebylo. Vrátil jsem se ještě jednou a po druhé přecházeje vedle domu, — ale ona nikde;

záslona se ani nezachvěla, to mne velice znepokojilo. Jistě ubohá z trápení onemocněla — pomyslil jsem si a již jsem hodlal vejíti do prvního poschodí, abych se něco dověděl, ana v té vychází ze vrat kuchařka Sumických s košíkem na ruce.

„Zlatá Kačenko,“ pravím ustrašen, „co tam u vás dělají, nestůně-li někdo?“

„O, ne, prosím, ale všickni ještě spí.

„Spí? . . . o devíti?!“

„Přišliť teprve k ránu domů; byli v kasině na plese.“

„Co? že byli na plese? Vždyť já jsem pranic neslyšel, že by se někam chystali.

„Oj, to se stalo neočekávaně! Po obědě přijel k nám jakýsi známý pán, snad nějaký vzdálený příbuzný z kraje, i umluvili se, že půjdou společně na ples. Starší pán neměl chuti, ale slečinka a paní měly ovšem sto chutí, nu, a tak šli a bezpochyby velmi dobře se bavili.“

„A kdo je ten pán, nevíte, Kačenko?“

Podívala se na mne, usmála se útrpně a ohlednuvši se na všecky strany, zdali ji někdo neslyší, pošeptala mi do ucha: „Je to, milý pane, notář z Klusova či ze Susova, nepamatuji, jak se to město jmenuje, starodávný slečnin ženich. Mně se nelíbí, ač má takové veliké vousy, ale oči jeho vypadají jak u umrlého člověka. On si chtěl slečinku vzít ještě když byl v učení, ale starší pán se tomu protivil, že nemá žádného místa. Teď asi dobře se mu vede a patrně si se slečinkou na sebe vzpomněli, ačkoliv si má vzíti vás. Tak vidíte, pane, jak to teď u panstva chodí —“ dokončila svou s povzdechem. „Kdyby některá z našeho stavu něco podobného ztropila, to by bylo řečí, že je taková a taková, ale pánům to projde . . . Ale prosím, pane, za odpuštění,“ — pokračovala — „je-li pak to pravda, že prý jste tuze nemocen? Mně se to jaksi nezdá, ale včera paní poslala staršího pána k doktorovi, co vás kurýruje, aby se přeptal, a on prý řekl, že z vás, pane, nebude nic a že by se ta nemoc mohla s vás přenésti na děti, kdybyste nějaké měli. Pořád a dlouho o tom rokovali . . . Jenom, pane, nikomu nepovídejte, že jsem já ty tajnosti vyžvatlala, to bych dostala!“

Zatím co jsem kuchařku chvilku tak poslouchal, bylo mi, jakoby mne někdo poléval střídavě hned studenou, hned horkou vodou a při tom mne praštil obuškem po hlavě. Všecek bez sebe a omráčen nešel jsem už do kanceláře, nýbrž přímo domů; sedl a napsal jsem tento list:

„Velectěný Pane!

Člověk, stojící jednou nohou v hrobě, nemůže kaziti štěstí osobě zdravé, plné života a zábav chtivé, jako je slečna Julie. Z té příčiny vracím snubní prstýnek s uctivou prosbou o prominutí, že jsem způsobil zklamání. Slečna Julie je hodna toho, aby zakusila štěstí zdravějšího, čehož vzhledem k její citlivosti snadno dosáhne.

Zůstávám atd.

Adolf.“

Za odpověď dostalo se mi mého prstýnku v zapečetěné obálce a více pranic.

V ustanovenou hodinu tři lékařové odbyli svou poradu, ze které vyšlo na jevo, že žádný z nich neviděl ještě člověka zdravějšího. Zachránivše čest mou byli však nuceni zachrániti zároveň i čest lékařského umění a prvního lékaře. A tu, když se mne doktor X. počal zevrubně vyptávati, v jakém stavu a kdy jsem šel k prvnímu lékaři na radu, co jsem před tím u oběda jedl a pil, — ukázalo se, že příčinou všeho byly švestkové knedlíky a potom já sám, že jsem lékaři okolnosti té předem nesdělil. Z čehož plyne naučení, že na lékařskou poradu třeba choditi vždy před obědem; doporučuje se to zvláště snoubencům.

* * *

Od té doby uplynulo pět let. Oženil jsem se, mám sličnou, dobrou a mne milující choť jakož i dvé andílkův. Slečna Julie však dosud je slečnou Julií, baví se, chodí do kasina na večírky a léčí se, nikoli z choroby plicní, ale z přílišné pružnosti srdce.

Paul Verlaine: Básně.

Přeložil Antonín Váňa.

Ženě.

Vám, paní, verše ty pro kouzlo konejšivé
těch očí velikých, kde sladký sen se vznáší
půl úsměv a půl pláč, pro čistou duši vaši,
vám tyto verše z dna mých muk a strázně divé.

Neb žel! sen dusivý, zlá můra, jež mne tísní,
ten nezná přímětí, a šílený mne děsí,
a stále rostoucí jak smečka vlků, věsí
se k mému osudu, jejž divý krví třísní.

Ach, trpím přehrozně, ó trpím, první steny
prvního člověka, když prchal vyhostěný,
jsou pravou eklogou jen proti mému štkání,

a starosti, jež vy mít můžete, ó paní,
jsou jen jak vlaštovky, jež v hloubi nebes jasné
se honí v říjnové kdys odpoledne krásné.

(Básně saturnské.)

Neteční.

Když žárlivý nás osud hněte,
bah! umřem spolu, paní, chcete?
— Toť řídký návrh přec.

Čím řidší, tím je lepší. Spolu
jak v povídkách my ujdem bolu.
— Hi! hi! Ký divný milenec!

Zda divný, nevím, ale jistě
bez hany vždy, na každém místě.
Nuž, chcete, bychom umřeli?

— Líp v žertech se než v lásce znáte,
je každé vaše slovo zlaté,
však líp snad, bychom mlčeli?

Tak Tircis tenkrát v podvečeru,
když s Doriménou dleli v šeru
blíž Silvanů dvou veselých,

tu hloupost svedli málo jasnou,
že odložili smrt tak krásnou.
Hi! hi! co to v těch milencích?

(Galantní slavnosti.)

Valašská pálenica na slivovici. Kresba Ad. Liebschera.

Po stopě plagiatu.

Příspěvek k filosofii a technice básnického tvoření od J. Arbesa.

(Dokončení.)

„Lakomci" pokládáme za nutné promluviti obšírněji. Z nesčetných úsudků o kuse tom reprodukujeme aspoň několik úryvků na ukázku. Jeden ze starších posuzovatelů, Hurd, jehož úsudek reprodukoval i Lessing ve své „Dramaturgii", činí zásadní výtku netoliko Molièrovi, nýbrž i Plautovi. „Místo znázornění lakomého muže, jednotlivce," praví, „podali nám vrtošivé (grillenhafte) líčení lakomosti jako náruživosti. Nazývám to líčením vrtošivým, poněvadž nemá v přírodě žádného vzoru. Nazývám to však také odporným líčením; neboť — poněvadž je to líčení prosté nezkalené náruživosti, scházejí jí všechny světlé a stinné stránky, jejichž správné sloučení může jí jedině dodati síly a života. Světlé i stinné tyto stránky jsou smíšeninou různých náruživostí, které s nejmocnější nebo převládající náruživostí dohromady tvoří povahu člověka" atd.

Nad jiné ostře posoudil časem svým „Lakomce" Schlegel ve svých Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur (II. 237) a sice tak příkře, že francouzský badatel Taschereau ve svém díle o Molièrovi nemohl si to jinak vysvětliti, než-li že stalo se tak jen z pomsty („à venger son pays de l'oppression de Napoleon"), což jest zajisté také jedno z oněch mínění, o nichž nelze ani diskutovati.

Jiný literární historik B. Kreyssig („Geschichte der franz. Nationalliter.") píše: „Zkušený lichvář, kterýž zakopá svou skříň s penězi, muž, kterýž nestrpí dvou hořících svíček v pokoji (V. akt, scéna 5.), který padá do mdlob, když mu kuchař jeho předkládá kuchyňský lístek nenákladné večeře — podivný tento muž má koně do kočáru, vydržuje si intendanta a k tomu ke všemu jest zamilován do chudého děvčete a sokem svého syna — vše to jsou barvy, jež se v portraitu jedné osoby nesnášejí, byť i lesk každé jednotlivé barvy úplně uspokojoval."

Jedné z námitek těch opíral se již dříve Diderot, když napsal, že „misanthrop musí se zamilovati do kokety, lakomec pak do chudé dívky". Anglický spisovatel Groon vyslovuje se také proti scéně mezi Harpagonem a Frosinou, jakož i proti scéně, v které se objednává oběd. Německý kritik Fuhrmann naproti tomu praví, že Molièrův „Lakomec" daleko předčil Plautův original, kdežto Angličan W. Wagner ve vydání Plautovy „Aulularie" zejména o paradním monologu IV. aktu praví, že při porovnání Molièrovy „mistrovské této imitace" (masterly imitation) s Plautem „jest nesnadno rozhodnouti, která jest lepší, original neb imitace," (though it is difficult to decide, which is the better, the original or the imitation).

Z nesčetných cizích úsudků, jež byly prodlením více nežli dvou století o Molièrovu „Lakomci" proneseny, snad žádný necharakterisuje jednak ráz kusu toho, jednak pak způsob, jakým vznikl, případněji jako dvé z nejchvalnějších zmínek, jež pronesl německý literární historik Karl von Reinhardstoettner ve svém spise „Die klassischen Schriftsteller des Alterthums (díl I.)

„Dříve ještě," píše na str. 289., „nežli ve Francii Molière vytvořil korunu všech napodobení „Aulularie" (Plautovy totiž) atd.," čímž přímo a bez obalu praví, že Molièrův „Lakomec" přes všechny své znamenité vlastnosti přece není, nežli pouhým napodobením.

O něco dále (na str. 294.) pak píše takto: „Pustíme-li antického básníka Plauta (tedy prazřídlo „Lakomce") úplně mimo sebe a věnujeme-li pozornost pouze nejbezprostřednějším předchůdcům Molièrovým, nemůžeme dost chvalné uznati, jak slušně Molière uspůsobil látku, která byla původně tak drsnými (derbe) scénami vykrášlena; a přes to, že žádné z těchto scén nevypustil úplně, dlužno vyznati, že příliš mnoho přímo z Plauta nepřevzal a obzvláště doslovně jen málo do „Lakomce" přešlo."

Ze slov těch, jež autor opírá o podrobná porovnávací studia jiných, zejména francouzských badatelů (jako Ussinga, Groona a Saegelkena) vysvitá, že Molière z původního dramatu Plautova přímo sice mnoho nepřevzal a zejména doslovně jen málo opsal; ale že nevypustiv úplně ani jediné z původně drsných scén podržel celý původní plán.

Architektonika „Lakomce" jako dramatu tedy také není naprostým duševním dílem Molièrovým.

„Přes odmítavé úsudky o Molièrovi," pokračuje citovaný badatel „a hany, jaké se různým jednotlivostem (z části právem) dostalo, musíme se přece připojiti k oněm, kteří oproti Plautovi přiznávají Molièrovi velký pokrok a s Mahrenholtzem (v téhož francouzském díle o Molièrovi) doznávají, že Molière „ve všem svůj vzor zkrášlil a zdokonalil."

„Jaké množství nových scén Molière vytvořil!" dodává pak týž badatel. „Jak dokonalou veselohru provedl, aniž by byl základních linií vymazal! Každá figura, **každé slovo** lze ještě z pravzoru rozvinouti (heraus entwickeln,) ačkoliv jest veselohra ta povznešena k mravní slušnosti, jakou moderní jeviště vyžaduje. Skutečně," končí badatel, „starý básník mohl by býti francouzskému autoru díkem zavázán, že jednu z jeho veseloher učinil tak populární a že ji na staletí v tak klasické formě jevištím všech národů znovu daroval."

Až na zakončení souhlasíme skoro s každým slovem tohoto výkladu. Zakončení však zdá se nám býti jednou z oněch bezmyšlénkovitě pronášených tradicionelních mýlek, jakýmiž si mnozí při nedostatku důvodů rádi vypomahají.

Díkem zavázáni mohli býti Molièrovi pouze jeho vrstevníci a mohou býti pozdější pokolení; ale nikoli Plautus, jehož kosti spráchnivěly dříve nežli se Kristus narodil, a kterémuž zajisté pranic na tom nezáleží, co se bude s jeho latinským vzděláním novořecké komedie za dob Molièrových díti.

Nám zdá se naopak, že — Molière mohl by býti zavázán Plautovi, že vzděláním starší a ztracené práce řecké zůstavil mu dramatickou práci, kterou mohl i po více než půldruhém tisíciletí ještě zmodernisovati a zdokonaliti tou měrou, že náleží mezi práce, jež pojistily Molièrovu nesmrtelnost. Avšak i Molièrovi jest nyní vše to právě tak lhostejno jako Plautovi a slova, jimiž německý badatel končí svůj lapidární úsudek, nejsou nežli planá frase.

Význam Plautův v dějinách dramatických literatur jest již dávno zcela přesně vymezen. Sláva nebo chceme-li pověstnost jeho je tak ohromná, že nepotřebuje nikoho, (tedy ani Molièra), aby mu teprve pomahal k oslavě tím, že si vydluží některé z jeho vzdělání řeckých kusů a zmodernisovav je vydává je za — své vlastní.

Plautus zajisté má na tom dosti, že několika málo kusy, jež na nás přešly, zachoval pozdějším věkům z novořecké komedie tolik komických sujetů, zápletek, charakterů atd., že na tisíce dramatických spisovatelů různých věků a národů, kteří nevynikali zároveň vynalézavostí, — skoro po dva tisíce roků z nich vážili a doposud ještě váží, aniž by za to chtěli býti Plautovi jinak vděčni, nežli výrokem, že vzdělání řeckých kusů v té formě, jak je byl Plautus zůstavil, našim poměrům a našemu vkusu neodpovídají, jako jim neodpovídala a nemohla odpovídati nejen za dob Molièrových, ale již také daleko dříve — a proto že musejí býti zas a zase znovu vzdělávána, transfigurována a nejrůznějším způsobem drancována.

Plautus, sám sice duch pouze patvořivý, zajisté by se jen potutelně usmíval, kdyby dnes viděl ten ohromný zástup, ba obrovskou armádu dramatických spisovatelů, kteří si obrali za vzor právě jen jeho, autora patvořivého, a tvořivost v nejvlastnějším slova smyslu jako nepotřebné haraburdí pohodili do koutka.

Skoro by mu mohlo také napadnouti, že točíme se tak vlastně bez mála po dvě tisíciletí skoro neustále do kolečka. Že zřídka kdy komu napadne vážiti také z bezprostředního života a z vlastního svého já, a snažiti se tak porozšířiti duševní obzor třeba jen o tisícinu pouhé pídě, což by bylo nebo mohlo býti zajisté záslužnější nežli neustálým soustruhováním a pulérováním dvoutisíciletých figur, prosycováním dvoutisíciletého ovzduší modernějším vzduchem atd. hráti si jako básníci patvořiví na talenty v nejvlastnějším slova smyslu tvůrčí.

Plautus najisto by nemohl zneuznati, že patvořivou činností svou vlastně pozdějším věkům spíše uškodil nežli prospěl a že by bylo bývalo lépe, kdyby nejen z jeho vzdělání řeckých veseloher, nýbrž ze všech těch znamenitých děl dávnověku nebyla se zachovala potomstvu ani jediná.

Potomstvo nemajíc žádných vzorů nebylo by mohlo pranic vzdělávati, imitovati atd. a bylo by musilo začít z praembryí t. j. tvořiti v nejvlastnějším slova smyslu, jako tvořívali geniální umělci, jejichž díla na nás přešla jako vzory a po tisíciletích budí obdiv každého, kdo má zdravý smysl pro pravé umění.

Po této odchylce vraťme se na chvíli k citovanému poslednímu úsudku z péra Reinhardstoettnerova!

Přijmeme-li citovaný názor, (kterýž jest bez odporu jedním z nej-

benevolentnějších k autoru „Lakomce“), jaksi za svůj, a rozvedeme-li jej logicky v prvky, shledáme:

1. že Molière nevytvořil své dílo z praprvků, že impuls k němu nebyl dán z autorových nebo i cizích životních zkušeností souvěkých, nýbrž že měl Molière před sebou skoro dva tisíce roků starý dramatický vzor, kterýž byl druhdy po mnoho staletí působivost svou na jevišti osvědčil, a o jehož přizpůsobení ku změněným poměrům a názorům životním i uměleckým (t. j. abychom tak řekli, o jeho „zmodernisování“) bylo se již před Molièrem několik autorů pokusilo.

2. že Molière z tohoto svého pravzoru sice mnoho a zejména doslova (tedy z dikce) přímo nepřevzal; ale že podržev celý dramatický plán a žádné scény úplně nevypustiv drsnost scén těch pouze zmírnil a zjemnil; dále že podržel i figury, ba i dialog (ovšem nepřímo) v té způsobě, že lze v jeho díle netoliko základní linie celku, nýbrž i stopy po charakteristice osob, ba i po dialogu vystihnouti; dále že mravní názory a vůbec mnohé jiné z doby před Kristem (pozdějším věkům a zejména již Molièrově době nehrubě sympatické), zaměnil za názory a ovzduší své doby a konečně že v celku starý svůj vzor „zkrášlil a zlepšil“ tím způsobem, že dodal mu — klasické — formy.

A tímto posledním slovem jest zajisté nade všecku pochybnost zjištěn způsob Molièrovy práce.

Kdo chce, může proceduru tu nazvati plagováním, patvořením nebo tvořením — dle toho, jaké stanovisko vzhledem k pojmu „tvořiti“ zaujímá. Avšak z toho, co jsme byli uvedli, jest zřejmo; že se stanoviska nejpřísnějšího Molièrův „Lakomec“ nenáleží mezi díla naprosto originelní, ano že Molière nepracoval pouze podle nějakého vzoru, nýbrž starý, osvědčený vzor vzdělal a nejen zmodernisoval (ovšem jen se zřetelem k době Molièrově; neboť naší době, našim názorům a poměrům mnohé v kuse tom, jak po více nežli dvou stech letech jinak býti nemůže, také již dávno neodpovídá úplně), alebrž formálně i zdokonalil.

Znamená-li slovo „tvořiti“ pouze zdokonalovati (ať již formalně nebo jakkolivěk jinak) existující již umělecká díla, náleží Molièrovi palma zásluhy. Ale znamená-li slovo to vznik uměleckého díla z praembryí t. j. zařaďujeme-li do první, nejvyšší kategorie uměleckých literarních děl — co do způsobu tvoření — jen ona, která při ryze umělecké formě (jakou Molière staršímu uměleckému dílu teprve dodal), vynikají zároveň původností základní myšlénky a této odpovídající komposice (tedy sujetem, dějem, charaktery atd.), tak že autor díla toho nemusí se o zásluhu vzniku jeho děliti se žádným jiným umělcem, nemůžeme Molièra jako původce „Lakomce“ nikdy zařaditi mezi tvořivé duchy prvního řádu, nýbrž mezi zdokonalovatele cizích uměleckých děl, tedy mezi duchy patvořící.

Že velkému obecenstvu na tomto rozlišení pranic nebo pramálo záleží, toho nejpádnějším důkazem jest Molièrova sláva, kterou žádný vědecký a jiný výklad neseslabí a bezpochyby také nezvětší. Velké obecenstvo neposuzuje nežli dílo, jež má právě před sebou. Neptá se a mnohdy se ani o to nezajímá, jak vzniklo: náleží-li celé na účet autora, pod jehož firmou vešlo do světa, nebo participují-li na něm také ještě jiní autoři a v jaké asi míře — a tleská pochvalu viditelné firmě.

Nám ovšem v této stati nejde při všech těchto výkladech o nic jiného nežli o poukázání, vlastně o více méně přesvědčivé provedení důkazu, že umělecké literarní tvoření v pravém slova smyslu jest tak vzácné, jako jsou vzácná a převzácná díla, kterýmž vzhledem k jich vzniku náleží místo první t. j. díla, která vedle ryze umělecké formy vynikají také ve všem jiném původností a vznikla v duševní výhni jen jediného autora, kterýž tudíž (a to i v případu, když nenáleží ani mezi proslavené), dospěl v umělecké činnosti své výše nežli mnohý z nejproslavenějších.

Ku konci jen ještě několik slov na doklad, že Molièrův „Lakomec" jako typ má také své blížence i v jiných, dosud skoro neznámých nejstarších literaturách — asiatských.

Z nejstarších komedií čínských (vážných i veselých) nebylo až dosud do všech evropských jazyků a to i „světových" přeloženo ani — deset. První takový překlad z péra pátera Prémare vyšel ve Francii r. 1731 pod titulem „L'orphelin de Tchao" (Sirotek Čaoský,) kteréhožto dramatu použil Voltaire za podklad ku své dramatické práci „Orphelin de la Chine". Druhý překlad jiného dramatu a sice anglický, z péra T. Davise, vyšel teprve po stu letech r. 1830 a od té doby vyšlo podobných jen ještě asi šest.

Známost starého dramatu čínského jest tudíž v Evropě velice neúplná a kusá přes to vše, že vyšlo o něm několik zajímavých i záslužných děl cizojazyčných.

Mezi dramaty, o nichž máme v Evropě zevrubnější povědomost, jest také jedno, jež hlavní figurou přiléhá těsně k Molièrovu „Lakomci". Náleží mezi staročínská dramata charakterní a má titul „Khau-thsien-nu", což jest asi tolik jako „Otrok svého bohatství", což zase odpovídá pojmu „lakomce".

Francouzský spisovatel St. Julien práci tu sice přeložil, ale posud, pokud víme, tiskem nevydal. Na štěstí nalezá se obsah dramatu toho jako dodatek k Plautově „Aulularii" ve francouzském vydání Plautových her, jež obstaral Naudet (Bibliothèque latine-française) a z něhož možno poznati aspoň přibližně základní rysy hlavní figury.

Kus začíná prologem, z něhož se dovídáme, že magister Čeau-yong rád by získal „hodnost doktora první třídy". Za tou příčinou odebéře se se ženou a dítkem do hlavního města a před svým odjezdem všechny své peníze zakopá.

V prvním jednání seznamujeme se s mizerou Kou-jinem, zbídačelým to nádenníkem, který přisluhoval druhdy zedníkům, a nyní je v takové bídě, že nemá ani zač koupiti špetky kadidla, jež by obětoval bohu štěstí (jménem Tseng-fo-chiu.) Není tudíž divu, že obrací se k bohu štěstí pouhými sliby, zaručuje se, že — kdyby mu bůh ten byl ku štěstí nápomocen, konal by Kou-jin jen skutky nábožné; že by pamatoval na ústavy dobročinné, rozdával almužny, chrámy stavěl atd. Prostřednictvím „boha se svaté hory" (jménem Ling-kou-heou) objeví se zaslibujícímu se „bůh štěstí" (Čeng-fo-chiu) ve snu a vyhoví jeho přání v ten smysl, že se stane Kou-jin na dvacet roků vlastníkem zlata, jež byl magister Čeou-yong zakopal.

V druhém jednání vidíme někdejšího ubožáka na vrcholi jeho neblahého štěstí. Byltě si dal vystavět domy a paláce, v kterých žije jako žába, která byla zalezla do skalní štěrbiny, z které se nemůže dostat — z vlastního výparu. Tak aspoň označuje ráz jeho života domácí jeho správce Čin-te-fu, poctivý a statný to sluha, který jest povahou pravým opakem svého pána.

Zatím byl zavítal do jedné vinárny zubožený jakýsi muž se ženou a pětiletým hošíkem — všichni tři hladoví, promrzlí a k smrti unaveni. Muž ten není nikdo jiný nežli magister Čeou-yong, kterýž byl o zkoušce na doktora propadl a z hlavního města se vrací.

Vinárníkovi zželelo se celé rodiny. Při pohledu na pětiletého hošíka však mu napadlo, že bohatý Kou-jin, který jest bezdětek, rád by si zaopatřil za peníze nějakého dědice svého jmění. I zvěstuje to svému hostu, který se radí se svou ženou, která přes prosby a pláč dítěte svolí, aby bylo dítě boháči prodáno.

Zavolaný správce Kou-jinův, Čin-te-fu předvede pak otce i syna před svého lakomého pána, kde se prodej dítěte projedná. V kupní smlouvě uvádí se také, že strana, která by po uzavření smlouvy odstoupila, jest povinna zaplatiti 1000 uncí (asi 7000 korun v našich penězích) odškodného, kterážto částka ubohého magistra tak zaslepí, že úplně přehlédne, že není ve smlouvě ani slovem zmínka o tom, oč mu vlastně jde — o ceně kupní.

Po podepsání smlouvy podrží lakomec dítě a pošle otci — jednu unci (asi 7 korun) s důtklivým připomenutím, že kdyby ji nepřijal a žádal synka svého nazpět, musil by mu dle výslovného znění smlouvy zaplatiti odškodné 1000 uncí. Sám správce dojat přidá k penězům, jež lakomec posílá, několik uncí z vlastní mzdy, čímž se ubohý nešťastný otec v nesmírné bídě své konečně upokojí.

I při pouhé záloze na mzdu správcovu prozradí lakomec svou hnusnou lakomost, která se neštítí podvodu. Používáť v listině, kterouž mu věrný sluha potvrzuje vyplacení zálohy, dvojsmyslného slova, jež znamená „půjčku“ i „zálohu“ zároveň...

Mezi třetím a čtvrtým jednáním uplyne dvacet roků, na kteroužto dobu byl nalezený poklad lakomci bohem štěstí propůjčen. Lakomcem za vlastního přijatý syn magistra Čeou-yonga jest nyní 25 roků stár.

Opíraje se o rámě mladíkovo potácí se neduživý a k smrti pracující lakomec sem tam, a v posledních okamžicích života svého podává přímo zdrcující doklady své hrozné lakomosti.

Nemoc, kterou umírá, — vypravuje mladíkovi, — vznikla následkem návalu zlosti. Před nedávnem šel prý podle veřejné kuchyně a dal si podati na rožni upečenou kachnu. Zatím co s prodávačem smlouval cenu, omakával pečenou kachnu tak důkladně, že mu se všech pěti prstů sádlo kapalo. Na to kachnu vrátil, aniž by ji byl koupil, a pospíšil domů, kde si dal uvařiti ve vodě rýži a při každém požití lžíce rýže olizoval a ocucával jeden z pěti prstů, jež si byl při omakávání nekoupené kachny sádlem jak náleží omastil. Po požití čtvrté lžíce náhle usnul... A zatím, co spal, připlížil se proklatý nějaký pes, který mu pátý, posud ještě neolízaný a neocucaný prst — olízal sám a tak jej hanebně okradl. Když

pak procitnul a přesvědčil se, jak hanebně byl psem okraden, rozzlobil, ba rozvzteklil se prý nad tím tak, že ochuravěl nemocí, která jej sklátí do hrobu.

Po té dává adoptovanému synovi ještě některá ponaučení a pokyny, jak se má zachovati.

Syn chce dát sochu „boha štěstí" znovu barvami natřít; lakomec však mladíkovi radí, aby dal boha omalovat pouze „v zadu". Na námitku, že malíř při malování podobizny maluje tvář a nikoli „zadní část", odpovídá lakomec podrážděně: „Což pak nevíš, nesmyslný člověče, že musíš dát malíři, jakmile dohotoví oči nějakého bůžka, zvláštní odměnu?"

Na to ptá se umírající lakomec nevlastního syna, jakou rakev mu pořídí?

Rakev z nejlepšího jedlového dřeva, odpoví mladík.

Buď tak dobrý! přeruší jej rozmrzele umírající lakomec. Snad by's nebyl takový blázínek? Víš co? Tamhle u chlíva je koryto pro prasata. Do toho mě polož! To je pro mne dost dobré.

I co vás napadá, otče! namítá syn. Vždyť se do koryta nevejdete!

Že se nevejdu? Vem tedy sekeru a rozsekni mou mrtvolu ve dví! Ale neber dobré mé sekery! Mám trochu tvrdé kosti a sekera by se ti ztupila a ozubila, což by tě stálo nejmíň tři haléře, poněvadž by's ji musil dát nabrousit. Vydluž si sekeru od souseda! — — — Můj konec se blíží... Až budu mrtev, nezapomeň vyzvat obchodníka, aby ti vrátil oněch pět haléřů, jež ti nedoplatil a zůstal dlužen na šestihalíř, když si u něho koupil za halíř bobové moučky, abys mi dal uvařit trochu bobové polévky...

Po těchto slovech lakomec umře a kus končí tím, že dědic lakomcův osvědčí svou vděčnost k svým rodičům, kteří jí vůbec ani nezasloužili.

O formě starého dramatu čínského ovšem nelze si z prostinké této skizzy učiniti případného ponětí a my ani dost málo nepochybujeme, že u porovnání s kteroukoli pozdější dramatickou formou, v které vystupuje lakomec jako hlavní figura, nesnese ani porovnání.

Nicméně tento čínský lakomec jest bez odporu, abychom tak řekli „lakomcem nejlakomějším" — prototypem lakomosti, s jakou se v žádném pozdějším dramatu, ba v žádném románu a jakémkoli jiném spise nesetkáváme. Nemůžeme tudíž jinak, nežli souhlasiti se slovy literarního historika, kterýž o této figuře napsal: „K tomuto čínskému Harpagonovi mohli by jíti do školy všickni lakomci od lakomce Theophrastova až po lakomce Labruyèrova, od lakomce komedie Menandrovy až po Euclia komedie Plautovy — lakomci vůbec a to i lakomec Molièrův, lakomci Goldoniho, slovem lakomci všech komedií a románů — nechtějí-li totiž u porovnání s lakomcem čínským býti pokládáni za — marnotratníky."

* * *

Po „Lakomci" následovalo opět několik slavnostních her a baletních komedií napsaných pro dvůr, a sice „Monsieur de Pourceaugnac," kterýž proveden poprvé dne 6. října 1669, „Les amants magnifiques" (4. února 1670,) „Le bourgeois gentilhome" (13. října 1670) a „Psyché" (17. ledna 1671).

Z kusů těch přikládá se největší cena třetímu, v kterémž právě tak jako v prvním má převahu bujný rozmar, kterýž prý „se neptá po logickém rozvoji a umělecké komposici". Obzvláště u prvního kusu vadí nápadně nedostatek komposice.

Hlavní figurou prvního kusu „Monsieur de Pourceaugnac" jest v jistém vzhledě karikatura hloupého venkovského mladíka, která byla později často napodobena a v německé literatuře zdomácněla pod jménem „Rochus Pumpernickel" (kterážto hra přeložena také J. K. Tylem r. 1849 do češtiny pod titulem „Rochus Perníček) a jejíž pravzor možno nalézti v nejvýbornější veselohře Calderonově „Guárdate de la agua mansa" (Střež se před tichými vodami), kde vystupuje pod jménem: Don Terribio Quadradillos.

Genialní pravzor (Calderonův) zůstal dramatikům-napodobitelům střední Evropy neznámým a nemohl tudíž býti napodoben. Za to tím častěji a ve všech možných variacích napodobován matný jeho odlesk z péra Molièrova.

Sujet druhého kusu „Les amants magnifiques" není duševním majetkem Molièrovým, poněvadž prý mu je v hlavních obrysech dal ku spracování sám král Ludvík XIV. Molière totiž byl vyzván napsati kus, v němž by „dva šlechtičtí sokové, zdržující se za Pythických her v údolí Tempe, závodili s veškerou galanterií o pohostinství sličné princezny."

Trváme, že by si málo který dramatik na takové základní myšlence zakládal; ale král Ludvík XIV. měl také jednou nějaký „nápad" a proto byl Molière nucen pracovati dle udaného thématu. Nápad, byť i královský, však mu nestačil. Použilť prý ku práci té především Corneilleova kusu „Don Sanche de Aragon" a vsunul do celku také něco z kusu svého „La princesse d'Élide", tedy ze svého nezdařeného zpracování Moretovy „Donny Diany".

O prazárodku třetí hry „Le bourgois gentilhomme" již jsme se zmínili při kuse „George Dandin", za jehož pokračování nebo další rozvedení může býti pokládána. — Jinak jest to kus pracovaný v genru španělských tak zvaných „comedias de figuron", připomíná při tom také francouzské „pièces à tiroir" (obrazy bez náležité souvislosti,) a končí burleskně. Kromě toho jeví se býti tak časovým, že za našich dob nemohl by býti v původním znění sehrán jinak nežli jako literarní starobylost.

Ku čtvrtému kusu „Psyché" zvolil prý Molière látku tu hlavně proto, že stala se La Fontainovým románem, jenž byl vyšel před dvěma lety, populární. Pro nedostatek času (s jakým mu bylo zápasiti i při předcházejícím kuse), nenapsal Molière než první akt, pak první scénu druhého a první scénu třetího jednání. Ostatní dopracoval dle Molièrova plánu slavný autor „Cida" a celé řady jiných dramat, Pierre Corneille, ve čtrnácti dnech. Vložené písně jsou prací Filipa Quinaulta, taktéž dramatického autora, kdežto hudbu k nim složil Lulli.

Nejbližší kus „Les fourberies de Scapin", jenž byl poprvé proveden dne 24. května 1671 a podává zřejmý důkaz, že Molière ani na sklonku života svého nemohl se zbaviti vlivu italské improvisované frašky, připomíná Terencův kus „Phormio", jehož vznik klade se do roku 161 před Kristem a jenž nebyl vlastně ničím jiným nežli zpracováním starší

řecké hry Apollodorovy „Epidikazomenos“ (Žalobník). „Kromě toho,“ připojuje Robert Prölls, jaksi skoro až stydlivě, „působily prý na kus ten (Molièrův) také některé scény kusu „Le pédant joué“, jež byl sepsal někdejší spolužák Molièrův Cyrano de Bergerac.“

K stydlivé této poznámce připojujeme, že Molière z připomenutého kusu Bergeracova nevážil pouze intriku ke kusu „L'amour médicin“, jak jsme již dříve doložili, nýbrž že do nového kusu svého „Les fourberies de Scapin“ (akt 2., scéna 11.) nonchalantně skoro do slova stopil z Bergeracovy frašky komickou scénu, v které Scapin starému Géronteovi vypravuje bájku, že byl syn jeho tureckými mořskými loupežníky unesen a musí býti 500 tolary vykoupen.

Poslední prací Molièrovou pro dvůr byla jednoaktovka „La comtesse d'Escarbagnas“, která byla poprvé provedena dne 2. prosince r. 1671 a tvořila část baletní směsi pod titulem „Ballet des ballets“, ku kteréž sám král vybral Molièrovi nejoblíbenější místa z baletů posledních let a vyzval jej, aby je přiměřeně upravil v celek. Prolog a intermedie převzal Molière ze starších svých baletních komedií a vsunul do celku veselohru, v které bičuje hrdopyšnou dámu z venkova, která vrátivši se po několikatýdenním pobytu v Paříži domů hraje si na Pařížanku, všechno chce upraviti dle pařížských vzorů a při tom nemůže nejen svou nevědomost, ale ani svou drsnou, ba surovou povahu zapříti.

Zda-li a odkud vážil Molière k této práci, nevíme. V celku je to však při vší zajímavosti pouze lehce nahozená skizza, která Molièrův způsob tvořiti nemůže charakterisovati.

V zimě r. 1671—72 napsal Molière své „nejjemnější, nejpravidelnější a zároveň nejlíp komponované dílo“ — „Les femmes savantes,“ jež bylo dne 11. března 1672 poprvé provozováno a valně se nelíbilo.

Kus ten byl přes všechny své skutečné přednosti různě posuzován. Zejména kárán od oněch, kterýmž bylo pranýřování affektovaných „učeňkyň, tedy pseudoučených žen“, z různých příčin proti srsti. Z Němců nelíbila se tendence zejména Schleglovi, který se vyslovil v ten smysl, že právě to, co Molière v kuse tom označuje jako pravé smýšlení, zasluhuje satyrické sbičování atd.

Nás však zajímá hlavně to, že Molière vrátil se v kuse tom zase jaksi k základní myšlénce jednoho z prvních svých kusů „Les précieuses ridicules“ (Směšné fifleny), kterouž zde přenesl na jiný druh affektovaných žen, přiměřeně ji rozvedl a tak nepoměrně umělečtěji provedl.

Jinak pokládá se práce ta ze všech Molièrových kusů za nejpůvodnější. Neobralť prý si k ní žádných vzorů a stojí v ní tudíž na vlastních nohou.

Nicméně nám se zdá, že tím, co jsme byli bezprostředně předeslali, jest zároveň také označeno praembryo kusu, a že vlastní pramen veselohry té dlužno prostředně hledati v pramenech, z kterýchž vážil Molière ku „Směšným fiflenám“.

Poslední práce Molièrova byla veselohra „Le malade imaginaire“, která byla dne 10. února 1673 poprvé provozována. Na smrt již churavý Molière hrál v ní úlohu titulní. O čtvrtém představení dne 17. února, právě když v poslední scéně pronesl slovo „Juro“, by mohl býti vřaděn

do počtu doktorův, zachvátila jej strašná křeč, kterou však s napjetím všech sil přemohl, tak že mohl býti kus dohrán.

Avšak v noci po představení tom Molière následkem chrlení krve zemřel.

Zda-li a odkud asi vážil k poslednímu svému kusu, nevíme.

* * *

Molière neušel osudu, jaký stíhá každého autora, který upoutal k sobě pozornost literarních kritiků a historiků, obzvláště onoho, v jehož spisech byly křehkosti lidské bez milosrdenství bičovány.

Práce Molièrovy podrobovány kritice se všech možných stanovisek, on sám jako autor vynášen, veleben a zase snižován, slovem význam jeho v literatuře francouzské i světové kolísal se dlouho na rozmarných vlnách subjektivních náhledů, až posléze se ustálil.

Molière jest ze všech starších dramatiků francouzských, jak už jsme na počátku této stati připomenuli, nejpopulárnějším. Především pokládá se za tvůrce charakterní veselohry, za dramatika par excellence atd. Sláva jeho rovná se skoro slávě Shakespearově. Přes všechny vady, jež snad ten onen přísný Aristarch té· oné z jeho prací vytýká, neodváží se mu za našich dnů nikdo odepříti atribut genialnosti.

Literarním obdivovatelům Molièrovým pranic nevadí, že díla jeho mají za našich dob přede vším jiným spíše již význam pouze akademický nežli praktický, t. j. že převalná většina jich v původní formě pro divadlo naší doby se nehodí, že mnohé zastaralo a jiné, co bylo druhdy zcela jasné a srozumitelné, stalo se prodlením více nežli dvou set let více méně nesrozumitelným a pozbylo tím své někdejší působivosti, slovem převalná většina Molièrových děl neušla osudu skoro všech dramatických prací staršího a nejstaršího data: nehodí se ku provozování na moderním jevišti, leda jako ukázky někdejšího vkusu atd.

Osudu tomu ušlo až dosud jen několik málo kusů Molièrových a to nikoli zásluhou obecenstva, aniž literarní historie nebo kritiky, nýbrž přede vším jiným zásluhou herců, kteří si tu kterou čelnější úlohu z nich oblíbili a rádi by se v ní byli pokusili.

U nás v Čechách byly to skoro vesměs pouhé pokusy. Neměliť jsme a bohužel po dnes nemáme vhodných interpretův s jedinou čestnou a možno říci nejčestnější výjimkou: Jindřichem Mošnou, který v „Lakomci“ podal výkon jediný svého druhu, v celku i podrobnostech tak znamenitý, že mu právem náleží epithetou „genialní“.

Vším tím odchylujeme se od vlastního thematu: od závěrečné úvahy předeslaného podrobného zkoumání.

Přede vším musíme se sami přiznati, že octli jsme se před problémem, jakého jsme se při zahájení svého zkoumání sami nenadáli.

Molière jest a zůstane na vždy jedním z nejgenialnějších a zároveň nejproslavenějších a nejpopulárnějších dramatiků světového významu přes to vše, že — jak jsme se byli přesvědčili, — z celé dlouhé řady jeho děl, kromě dvou nebo tří ani jediné další dílo není naprostým jeho duševním majetkem, že ke všem nebo skoro ke všem vážil ponejvíce z exi-

stujících již dramat — přes to, že skoro nikdy v pravém slova smyslu netvořil, nýbrž z pravidla jen patvořil, ba i přes to, že mnohé znamenité dílo pabásněním svým netoliko nezlepšil, nýbrž je, prostě pověděno, zkarikoval.

Z toho plyne, že ku světové a skoro možno říci nehynoucí slávě není třeba — původnosti a že pojmy tvoření a patvoření jsou literarní historii a u větší míře ještě velkému obecenstvu pouhá synonyma, na jichž libovolném směňování, jak se zdá, skoro nikomu nezáleží.

Mají tudíž skutečně pravdu všickni literarní historikové, zejména němečtí, kteří holdují zásadě patvoření, že na tom pranic nezáleží, odkud a co sobě kterýkoli básník od jiného básníka vydluží a osvojí, jen když osvojené vyjde z jeho duševní výhně v nové omlazené formě — slovem básnění degradováno na pouhé patvoření, na neustálé přelévání z jedné formy do druhé, na upravování, transfiguraci, pulérování, zkrašlování a jak se zovou nebo zváti mohou všechny ty procedury, jimiž starší básnické dílo obléká se v nový háv, aby se zdálo býti omladlým, vlastně právě zrozeným — původním.

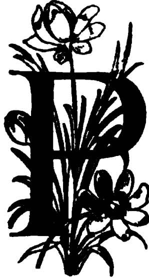
Všechny možné námitky theorie jsou málomocny. Praxe rozhoduje, a v praxi pokládá se (dle brutalního zákonu většiny, která se dle zásady té řídí) původnost za zbytečnou, skoro bezvýznamnou právě proto, že vyskytuje se na světě a v literaturách všech národů tak pořídku, že nebudívá z pravidla žádné, nebo pramalé pozornosti i tehdá, kdy vyskytuje se v umělecké formě skoro dokonalé. Byla a jest po dnes nebohou Popelkou a ti, kterýmž jde o slávu a tím i o vše ostatní, co bývá se slávou nerozlučně sloučeno, nemají skoro ani potřebí věnovati jí pozornosti.

Z cesty do Brasilie.

Píše dr. Bedřich Katzer.

2. Žulové město.

Po vyplutí z přístavu Antverpského nastali nám zlí dnové. Ještě pokud jsme byli na Šeldě, snesla se jemná mlha jako závoj k vodě a kapitán zamračen věstil neklidnou pohodu. Už večer moře silně se dmulo a námořská nemoc sotva přemožená dostavila se u některých pasažérů znova. Snažil jsem se čeliti jí tím, že jsem šel záhy spat, ale mnoho jsem si tím nepomohl, neboť krátké vlny Severního moře zmítaly „Hohenstaufenem“ tou měrou, že nebylo lze usnouti. Druhého dne cítil jsem se nemocen, osud, který se mnou sdílela většina pasažérů. Byl jsem však opatrný a zůstal jsem skoro pořád ve své kajutě ve vodorovné poloze buď na lůžku, buď na pohovce, což mne před vyšším stupněm námořské nemoci uvarovalo takovou měrou, že jsem mohl aspoň něco jísti, tak že stewartové o mně mezi ostatní společností roztrousili, že se jen přetvařuji, protože bych pozbyl vší chuti, kdybych byl vskutku nemocen. Minuli jsme Kanál a pluli jsme směrem přes záliv Biskajský ku břehům portugalským a tu přestáli jsme druhé noci bouři, která v knize lodní zaznamenána byla číslem 10, kdežto největší a nejprudčí bouře má číslo 12. Scény, které se té noci v kajutách našich odehrály, vymykají se zevrubnějšímu líčení. Co nebylo pevně přibito nebo přivázáno, lítalo sem tam; má zavazadla prudce shlukla se u mého lůžka a stejně prudce zase odletěla a já křečovitě musil se lůžka držeti, abych neletěl za nimi. Botanik jak se zdá té noci skutečně konal pokusy létací, aspoň jeho paní tvrdila, že byl více ve vzduchu než na zemi, a podobně všichni ostatní pasažéři si stěžovali, že sotva stačili po kajutě létajícím předmětům nastavovati záda. Důkazem, jak značná bouře byla, jest, že obruba přídy lodní byla rozpoltěna a vlny šly až přes most velitelský asi 3 metry nad palubu povýšený. Sám kapitán a starý vodák, první důstojník, vyznali, že tohle už nebyl žádný žert. Než přečkali jsme to dobře a čtvrtého dne večer vpluli jsme do krásného nového přístavu u Mattosinhos, který dnes jest pravým přístavem Oportským.

Mattosinhos jest dosti úpravné městečko severně od Oporta na břehu mořském krásně položené a přístav leží ještě o něco dále u vsi Leixões, kde přirozené poměry skalnatého břehu umožnily založiti přístav největším lodém přístupný a velice bezpečný. Má podobu skoro kruhovitou se širokým vjezdem, označeným v noci červeně zářícím majákem. Se stavbou jeho bylo r. 1883 započato i spotřebováno na zdivo 800.000 kub. metrů kamene a asi 60.000 tun cementu. V listopadu r. 1886 první lodi mohly do něho vplouti a význam, jakého se domohl, nejlépe se zračí v tom, že v prvním desítiletí až podnes více než 3000 cizozemských parníků

v něm zakotvilo a asi 40.000 cestujících Leixões a Oporto navštívilo. Vlastní přístav Oportský v ústí řeky Douro, do něhož vjezd pro mělčinu řeku přepažující beztoho býval druhdy pro větší lodi velmi nebezpečný, pozbyl tím skoro všeho významu, ale jest oživen vždy ještě velmi čile menšími loděmi, které tu svým obchodním zájmům lépe přímo mohou sloužiti.

Přístav Leixões, skoro 5 kilometrů od Oporta vzdálený, jest s městem pohodlně spojen drahou železnou a drahou koňskou, nebo vlastně mezkovou. Tato poslední vede skoro napořád podél břehu mořského a krásný pohled na modré moře, jehož vlny vysokými, sněhovou pěnou korunovanými hřbety v jakýchsi pravidelných intervalech přešinují se přes žulová skaliska pobřežní, odměňuje hojně za oběť časovou, která ovšem s použitím jejím jest spojena. Dráha železná za to dopravuje nás asi za 30 minut do středu města.

Oporto jest město rozkošné a v celkové poloze snad jediné svého druhu. Chválí-li se po dávné zvyklosti Neapol, Lissabon, Praha — mně podobá se, že žádné nemůže se rovnati Oportu. Pohled, který s výše mostu Ludvíka I. se rozevírá, jest nevylíčitelně malebný. Sevřen mezi vysoké břehy žulové vine se v hloubi lodicemi pokrytý Douro. Na pravém břehu jako jesle zvedá se město hojnou zelení bujné jižní flory přerušované, s podivuhodnou romantickou rázovitostí, způsobenou nejen architektonickými zvláštnostmi jihoevropskými, nýbrž hlavně překvapující směsí starobylé monumentálnosti s moderními ssutinami, a naopak novodobých paláců s troskami dávno uplynulých dob. A na levém břehu dole při řece chatrče, výše v hájích letohrádky a na vrcholu stráně tu onde bílá kaple uprostřed tmavé zeleně, vše to ve měnivých, vždy půvabných obrazech, jak daleko rozhled sahá, a vše v lednu překlenuto naším českým nebem májovým — věru pohled ten na vždy utkvěl mi v duši. Kolik nás ve společnosti bylo, každý byl okouzlen a vyznal, že Oporto předčí polohou všechna města jiná.

Však i ve vnitřní výstavnosti má Oporto svůj zvláštní ráz, jednak proto, že rozkládá se po strmé stráni severního břehu Doura, což podmiňuje točitost, klikatost a strmost ulic, které namnoze musí příčnými schodišti se spojovati, jednak proto, že jediným stavivem, kterého tu užívají, jest žula a jediným výzdobným materialem pestře malované kachlíky.

Zvláště rozsáhlé upotřebení žuly vyznačuje Oporto tou měrou, že právem „městem žulovým“ možno je nazvati: stojí na žule, jest dlážděno žulou a ze žuly jsou zbudovány nejjednodušší domky rodinné, jako nejnádhernější paláce. Kvádry žulové, z nichž obyčejné domy obydelné jsou vystavěny, mají podobu hranolů čtyrbokých s průměrem asi 20—25 centimetrů. Silnějšího zdiva při obyčejných domech sotva bude lze nalézti, i není pochyby, že přes to v kamenných domech těch v parnu letním jest příjemný chládek. Do ulice a na straně větrné jsou domy ošaceny pestrými čtyřhrannými kachlíky s úhlednými kresbami buď docela nebo částečně, což ostatně i jinde v jižních krajinách jest obvyklé, a domy zajisté stejně proti vlhkosti chrání, jako přispívá ke zvýšení úhlednosti a čistotnosti jejich.

Však upotřebení, kterého doznává žula při velikých nádherných stavbách, převyšuje vše, co jsem podobného kdy viděl. V Písku na ná-

městí stojí několik soch žulových, které hnedle jsou zvláštností českou; ale zde v Oportu nejen figuralní práce sochařské jsou ze žuly, nýbrž i reliefy a prolomené ornamenty s takovou propracovaností až do nejjemnějších detailů, že sotva lze věřiti zraku, že to vše, co zdá se pro talek tuze něžným, opravdu jest vytesáno ze žuly. Nejvíce obdivoval jsem se velikému, asi půldruhého metru vysokému znaku, ku předu nakloněnému s korunou nad ním se vznášející, který vytesán byl z monolithu (jediného kusu) žulového tak, že koruna a hořejší část znaku byly docela volny, kdežto dolejší partie aspoň pěti šestinami přes úroveň kamene pozadního vyčnívaly. Při takové práci už správné určení těžiště jest obdivuhodný výkon, což teprve provedení tak úhledné a čisté a ve všech maličkostech od nehtů ruček buclatých andílků až po žilky listů vavřínových tak svrchovaně svědomité, že žádný řezbář lépe by jich nemohl vypracovati z měkkého dřeva lipového. A obdiv náš možno-li ještě roste, zvíme-li, že všechny tyto překrásné práce provádějí prostí kameníci, kteří namnoze ani psáti neumějí.

Takovému rozvoji industrie žulové arci náramně napomáhá znamenitá kvalita žuly. Jest to velice stejnozrná, však nikoli jemnozrná žula biotitová s převládajícím živcem a zcela podřaděným křemenem. Černá slída v bílém živci způsobuje vlídný světlešedý tón, který se zvláště pro ornamentální výzdoby výborně hodí. Dotud omezovala se oportská výroba žulová hlavně na město samo a nejbližší okolí, někteří podnikavci však už pomýšlejí vážně na to, konkurovati výrobky žulové industrie oportské všude ve světě, kde to lze jen poněkud činiti. Vzpomínám, že v Čechách máme hojnost podobné, poměrně lehce zpracovatelné žuly, zvláště v okolí Humpolce — Kamenice, Pavlov, Heralec — ale těžko jest se nadíti u nás vybočení ze staroobvyklých kolejí hrubě kamenické výroby kvádrů, schodův a koryt, tím méně zuměleštění celého průmyslu. Máme pohříchu ještě příliš málo vzdělaných mistrů kamennických, kteří se odvažují také na jiný materiál nežli — Hořický pískovec!

Je-li žulové město svou nevyrovnatelnou polohou a celkovým rázem pravou perlou mezi městy evropskými, tož i v jednotlivostech vykazuje mnoho pozoruhodného. Především už proto, že jest prastaré a zbytky z dávných věků tu onde ještě jsou zachovány. Už v 8. století bývalo městem velmi důležitým, než r. 820 Almansorem z Cordoby bylo dobyto a rozkotáno. Teprve r. 999 bylo galskou výpravou opět zbudováno a zalidněno i nazváno Portus Gallorum, od čehož někteří jméno Portugalska odvozují. Odtud až podnes historie jeho vykazuje hojnost momentů povznášejících, zvláště věrnosti k rodu panovnickému, následkem čeho město přizváno oficielně „Leal e invicta cidade", t. j. loyalní a nepřemožitelné město, kterého čestného názvu se však, jak se zdá, v nejnovější době neosvědčilo hodným, protože když v lednu 1896 jsme tam meškali, byl tam prohlášen malý stav výminečný — prý pro republikánské choutky občanstva.

Z klikatých, nerovných, romantických ulic města nejvíce se nám líbily Rua Infante D. Henrique, obyčejně Rua dos Inglezes nazývaná, a Rua das Flores. Prvá vyniká nádhernými paláci, z nichž každý jednotlivý zvláště přeúhlednou úpravou arkýřův a hojným pozlacením jich poskytuje

malou podívanou, kdežto druhá vlastně by slouti mohla úlicí zlatnickou, tolik v ní jest usídleno zlatníků a klenotníků, za jejichž výkladními skříněmi skví se hojný výběr oněch roztomilých filigránových prací zlatnických, jimiž Oporto ode dávna slyne.

Z budov veřejných v nejvyšší míře očekávání naše splnily kathedrála, bursa a křišťálový palác.

Kathedrála, ovšem ze žuly stavěná, překvapuje na první pohled směsicí různých slohů stavebných, hlavně gothického a maurského; ale způsob, jakým v celek se víží, jest tak svérázný, že právě v tom spočívá architektonická pozoruhodnost tohoto slavného chrámu, jehož vnitřní úprava je zvláště skvělá. Hlavně úmrtní kaple, všecka z mramoru ve vzácném souladu zbudovaná, chválí se jako unikum Portugalska. Kathedrála pochází ze 14. století a stojí na místě někdejšího kastelu Suevů. V dřívějších dobách bývalo v Oportu přes 80 kostelů a celé město mělo výlučně ráz církevní; dnes arci jest jinak, ale proto jest v městě kostelů vždy ještě dosti. Napočítali jsme jich sami asi 15, které, protože po většině nemají věží, poněkud v moři domů se ztrácejí. Oporto má vůbec jen jednu vysokou věž, totiž Torre dos Clerigos, která z dobrovolných příspěvků portugalského duchovenstva v létech 1748 až 1763 byla vystavěna. Jest 70 metrů vysoká a poskytuje čarovný rozhled až na 60 kilometrů v okruhu.

Dnes jest Oporto výlučně město obchodnické a s tím souhlasí, že veřejná budova, která dnešního dne má v žulovém městě největší význam nejen věcný, nýbrž i umělecký, není chrám, nýbrž — bursa. Byla nazvána kathedrálou práce a Průvodce po Oportu vykládá, že vskutku monumentálnost jejího zevnějšku a velkolepá nádhera vnitřního zařízení oprávňují označovati ji jako chrám náboženství práce. Nejde-li se ve chvalořečnění až tak daleko, tolik nutno uznati, že si tu obchodní svět severu království Portugalského zařídil domov, který skvělostí hledá sobě rovného po vší Evropě. Hlavním stavivem ohromné budovy, jejíž přední façada měří 56, postranní 74 metrů, jest zase žula, jíž právě tuto použito rozsáhlou měrou také k výzdobě figurální a ornamentální, která uvnitř budovy jest zvláště bohatá. V nádherných síních také mramorem nijak nešetřeno a celá výprava každé z nich od podlahy až ke stropu, od tapet až po svícny, od vykládaného nábytku až po obrazy jest přes okázalý pych vzácně souladná. Perlou budovy jest však veliká dvorana provedená v maurickém slohu dle vzoru Alcazaru Sevillského a Alhambry Granadské. V mosaikovém zdivu a ve vykládané podlaze, jako ve štuku stropu a v malování oken v jednotlivostech vládne překvapující pestrost; ale celek účinkuje tak mocně právě mohutnou jednoduchostí vodivých motivů. Viděli jsme velkolepou dvoranu tu za dne, když slunce barevnými okny proudy pestrých světel po podlaze rozlévalo, a byli jsme okouzleni. Řečeno nám však, že nic nemůže se měřiti s přímo báječným a kouzelným pohledem, který dvorana poskytuje, když o plese obchodnictva září v plném elektrickém osvětlení a rozsáhlá prostora její oživena jest výborem krásné pleti Oportské.

Je-li palác bursy representatem závažného obchodního světa, jest palác křišťálový (Palacio de Crystal) jakýmsi střediskem širších zájmů

všeho obecenstva v Oportu. Palác, zbudovaný ze železa a skla, stojí uprostřed veliké zahrady na vrcholu terassy, která příkře z údolí Doura vystupuje, což poskytlo příležitost k založení rozhledny na tomto srázu, odkud lze přehlédnouti mimo část města hlavně rozkošnou údolní rokli Doura.

Palác slouží rozličným účelům. Hlavní prostorou jeho jest střední dvorana 150 m. dlouhá a 25 m. široká, v jejímž průčelí zařízeno jest divadlo a která vypravena jest skvostnými varhanami. Každý čtvrtek a neděli odbývají se tu koncerty nebo divadelní produkce i taneční zábavy, při čem vstupné na galerii stojí asi dvakrát tolik jako vstupné do sálu samého. Po obou stranách hlavní dvorany táhnou se vedlejší síně 100 metrů dlouhé a 9 m. široké, které slouží hlavně jako bazar, kde nejrozličnější výrobky, pěkně úpravně jako na výstavě vyložené, navštěvovatelům se prodávají. V protějším křídle jest zařízeno poněkud soustavnější museum průmyslové a nacházejí se pokoje billardové, veřejná čítárna, kde všechny časopisy portugalské a mnoho cizozemských jsou vyloženy a každému zdarma přístupny, a p. Park, který palác obklopuje, jest překrásně zařízen a slouží dílem za zahradu botanickou, dílem za zahradu zoologickou; prvá však jest nepoměrně lépe vypravena a chová také ve sklenních hojně zástupců tropické flory, zvláště palem. Venku v zahradě těší se hlavní pozornosti cizinců i domácího obecenstva uměle založená veliká jeskyně a krásná hlavní promenáda, kde každodenně od 1 do 3 hodin s poledne hraje vojenská hudba a kde hautevolée Oportská si dává dostavenícko. Zvláštností sadů křišťálového paláce jest kaple na hlavní promenádě stojící, kterou založila princezna Augusta z Montlearů na památku úmrtí svého bratra, nešťastného krále sardinského Karla Alberta. Každou neděli v poledne bývá v kapli té sloužena mše svatá.

Doba, kterou jsme měli k disposici, byla příliš krátka, než abychom se byli mohli s žádoucím klidem pokochati ve všech požitcích, které křišťálový palác poskytuje. Použili jsme ku krátké jízdě elektrické dráhy, nyní ještě ojedinělé v městě, jen proto, že vede poblíž královského hospitalu sv. Antonína, také jednoho z oněch velkolepě projektovaných, ale pak pro nedostatek prostředků jen dílem provedených veřejných podniků, které nade vše ostatní lépe charakterisují shnilost vnitřních poměrů Portugalska. Z budovy provedena jest sotva polovice v monumentálním slohu a všecka ze žuly, která i takto representuje se ve své přední façádě vážně a i vnitřním zařízením zatím účelu svému dosti dobře vyhovuje, ale přece jasně ukazuje, že přeceňování svých sil ve velikém i v malém jest hlavní chybou Portugalska. Co by při moudrém omezení snadno dalo se účelně provésti, započíná se s ohromným nadsazováním, načež, když za krátko se ukazuje, že není možno věc v započatých rozměrech ani ku provisornímu konci přivésti, prostě se zanechá a zůstavuje se zhoubě. Odtud tolik těch moderních zbořenišť a zřícenin, se kterými všude po městech portugalských se shledáváme.

Zvláštní zmínky ze všeho, co v Oportu jsme viděli, zasluhuje ještě železný most Ludvíka I. a to nejen pro svou obdivuhodnou konstrukci, nýbrž také proto, že s výše jeho nejmalebnější rozhled na město a rozkošnou údolní brázdu Doura se rozevírá. Spojiti oba břehy Doura pohodlným mostem bylo snahou Oportských už počátkem let 40tých, ale

teprvé v listopadu r. 1881 dospělo se k rozhodnutí a r. 1886 byl most dokončen. Jest 172 m. dlouhý, 44 m. vysoký a má dvě poschodí: dolejší spojuje nábřeží řeky a jest zařízeno jen pro chodce; hořejší spojuje vysoké břehy Doura a zde jsou položeny koleje koňské dráhy. Hořejší niveau spočívá na ohromném oblouku, který klene se v úhledných parabolických liniích nad spodním mostem, což celku dodává onen překvapující imposantní vzhled, kterým most se vyznačuje. Avšak že jest ze železa, přece vzbuzuje jakýsi pocit podivení a neuspokojení v městě, kde vše ostatní stavěno jest monumentálně ze žuly.

Život po ulicích Oportských jest nevšedně čilý, ač jest ovšem možno, že byl za našeho pobytu poněkud pestřejší než jindy, protože právě tenkrát celé Portugalsko a s ním ovšem i druhé město království, Oporto, bylo ve velikém rozčilení nad vítězným přemožením a zajetím Gungunjany, domorodého krále zulukaferského v pomezí Portugalských osad jihoafrických, které svými vpády velmi často zle byl ohrožoval. Portugalci proti němu vypravili vojsko, porazili ho na hlavu, chytili a dopravili na válečné lodi do nějaké zámořské osady. V Portugalsku však byla rozšířena pověsť, že ho přivezou do Lissabonu, a protože příjezd zajatce každého dne byl očekáván, bylo celé Portugalsko vzhůru. Za každou výkladní skříní byly vystaveny obrazy Gungunjany se ženskou stráží nebo bez ní, ale vždy s bombastickým vylíčením strašlivého hrdinství Portugalského vojska, jež při přemožení tohoto lidožrouta osvědčilo. Výprava vypisována jako nejskvělejší událost v dějinách Portugalska a vojáci, kteří při ní padli, prohlášeni národními mučedníky a svatými. Jedna národní slavnost stíhala druhou, všude samá hudba, celý den stříleno z hmoždířů a vypalovány ohňostroje. Domy byly dekorovány, plny vlajících praporův a večer v četných oknech objevily se transparentní obrazy Gungunjany. Všechny noviny a ilustrované časopisy byly plny Gungunjany, národní básníci a poetové pro domácí potřeby pěli jen o Gungunjanovi, vše přizváno dle Gungunjany: střih obleků, tvary klobouků, likéry, doutníky, zápalky, — vše slulo Gungunjanské, — zkrátka Gungunjana chtěje se státi slavným v Portugalsku, nic moudřejšího nemohl učiniti, než dáti se „poraziti", a v ničem politováníhodná malichernost Portugalců nemohla se jasněji značiti, jako v nesmyslném nafukování věru laciného vítězství nad tímto jihoafrickým králíkem.

Býti v Oportu a neokusiti u pramene světoznámého vína portského bylo by bývalo promeškání aspoň v očích mých milých spolucestujících neodpustitelné. Kdesi na ulici beze zvláštní příčiny připojil se k nám nějaký pán, který s největší vlídností po několik hodin jako staré známé po městě nás provázel a mnoho nám ukázal, nač bychom se jinak sotva byli stali pozornými. Ten nás zavedl také do vinárniček, kde jsme dostali pravé staré portské. Jak známo, jest vlastně každé portské víno staré, protože musí — ne ve sklepích, nýbrž ve vzdušných zvláštních místnostech — aspoň 5 let kvasiti než se stává pitným, ale dobrým začíná býti až po 50 letech. Proto portská vína 100 až 200 let stará nejsou zrovna vzácností. Vlastní domovinou vína portského, kde roste, jest kraj Paiz do Vinho se střediskem Villa Real, asi 10 mil po Douru vzhůru od Oporta vzdáleným. Nejkrásnější a nejrozsáhlejší vinohrady mají tam

velkostatkáři, kdežto obchod s vínem, který soustřeďuje se v Oportu, mají v ruce hlavně Angličané. Však jest „Port“ v Anglii nejvíce oblíben, leč v posledních desítiletích záliba proň i tam ochabuje, jakož celkový vývoz už od počátku nynějšího století stále a stále klesá.

Pili jsme těžké ohnivé víno to ovšem jen z malých kalíšků, ale protože moji průvodci jich pili za to víc, počali jeviti záhy povážlivou veselost. To pohnulo opatrnou paní botanikovu, žádati s hrozivou určitostí, abychom šli do kavárny, ač bylo už pozdě odpoledne. K radosti jejího chotě, poručíka a doutníkáře v kavárně neměli kávy, nýbrž jen plzeňské pivo. Bůh jim odpusť toho zneužívání jména Plzně, — bledý, hořký mok k mému úžasu chutnal nejen jmenovaným žíznivcům, nýbrž i paní botanika. Už bylo tma, když jsme kavárnu opustili a po delším ptaní ve všech nám známých řečech — hlavní, portugalština, nám pohříchu ještě chyběla! — dostali jsme se ku pravé trati koňské dráhy vedoucí do Mattosinhos ku přístavu. Kdežto já jsem se ujal paní botanikovy, která naříkala, že dostává závrať, zapadl její nevšímavý choť s ostatními oběma průvodci do nejbližší krčmy, prý aby se přesvědčili, co v Oportu pije lid. Na štěstí přijel brzy tramwayový vůz, kterého jsme použili. Jízda tryskem trvala hodně dlouho, než ulice nabývaly rázu zjevně předměstského, ale tu pak zůstal vůz z příčin dosud mi nejasných každou chvíli státi a to pravidlem před nějakou krčmou, čehož naši milí pijáci pokaždé použili, aby si tam na rychlo zaskočili na sklenku. Když to bylo po třetí, ostatní pasažéři ve voze stali se pozornými, po čtvrté se začali smáti, po páté už se chechtali a s nimi konduktor i kočí, který pak zastavil před každou krčmou sám. To byla ohromná švanda pro celý vůz, jen paní botanikova bledla a červenala se hněvem nad tím, co tu její manžel' k obveselení obecnému provozuje. Ale i to vzalo konec a po některých ještě dobrodružstvích u samého přístavu, kde právě veliká národní slavnost s několika hřmotnými hudbami a nesčíslnými raketami byla v nejlepším proudu, dostali jsme se šťastně na palubu „Hohenstaufenu“.

Než běda, salón byl tu okupován velikou společností, — byla tu celá německá osada Oportská, — kterou kapitán byl sezval na oslavu narozenin císaře Viléma. Byli jsme hřmotně uvítáni a bez odmluvy musili jsme se súčastniti. Přítomnost několika dám asi byla hlavní příčinou, že se naše hezky zmožená trojice poněkud vzpamatovala, ale pohříchu počala nyní píti s ostatními o závod. Pokud dámy byly přítomny, dali si zvláště mladší členové společnosti záležeti, aby hrou na klavír, zpěvy, deklamacemi, komickými výstupy a p. zábavu pozvedli, ale na konec zbylo jen to, co staří Němci vždycky činili. Poslední, co jsem viděl, než jsem šel spat, bylo, kterak baron do prázdné židle, na které dříve vedle něho seděla pikantní brunetka s ohnivýma očima a zcela nebezpečným důlkem v hezké bradě, mluvil a mluvil, po každé větě ujišťuje, že jestli to není pravda, dá se v Egyptě balsamovati a postaviti jako mumie do londýnského musea; lékař zpíval nepřirozeně vysokým hlasem pořád jen refrén nějaké staré studentské písně; botanik stále křičel, že mu do toho nic není, ale neřekl do čeho; poručík právě sřítil se jako skřehlý s židlice a doutníkář začal plakati. — — —

Druhého dne, v neděli, odpůldne opustili jsme přístav a pluli dále k jihu. Na mólu u majáku stáli skoro všickni známí z předešlého večera a mávání šátky a klobouky nebylo konce. Z naší strany nejvíce mával s šátkem v jedné a s kloboukem v druhé ruce baron. U majáku stála také brunetka a líbezně se usmívala, červeným slunečníkem pilně kývajíc.

Z básní A. Fitgera.

Překlady Jar. Vrchlického.

Kentaur.

Z tvé tváře aspoň jeden tah,
lesk nebe za podíl mi kles,
rve ducha myšlenkový vzmach
mne k tobě, Zeve, do nebes!
Však běda! Sprosté zvíře děs
tvé kletby jímá poutem zlým,
a chtíčů tupých nízká směs
jest družkou snahám ryzejším,
oř tělem svým
nač hlavy božskou zář bych nes?

Herakles naslouchal mi rád
i Jasonův též slavný kruh,
v hruď Achilla jsem símě klad,
je pěstil v čackých pudů vzruch;
však neví rek ni polobůh,
čím srdce mé kdy rozryto,
když tiše z božských snův a tuch
mne zbudilo mé kopyto;
tmou přikryto
a věčně buď, čím sklán můj duch.

Na kolena svá ty mne vznes,
kde plamen duchů tryská výš!
Neb dej, bych zcela k zvěři kles,
byl zvěří, jež má v blátě skrýš!
Mé srdce drtí sporu tíž,
chce lítostí a studem tát,
hned zákon drsný jest jí blíž,
chce na přírody řádu stát: —
Ó slyš mne lkát,
svou, pane, smrt mi sešli již!

Zpěv dělníkův.

Nehemia, cap. 4.

„Leč sotva že pohané slyšeli zvěst,
chrám Jehovy že chceme z rumů zas vznést,
tu přitáhl zuřivě běsný jich roj,
kde mělo se stavěti, tam vzplanul boj.
Tu vlékli jsme trámy i balvanů tíž,
tu kladivo s lžící každý nes výš,
však pravice třímala, schystána v seč,
buď z osyky oštěp neb broušený meč.
My kameny pojili, týčili zeď,
my krve nach míchali ve malty změť,
my sloupů jsme vztýčili tesané hlavice,
na místě jásotu smrtelně chraptíce,
my sklenuli kupole ohromný kruh,
ač nejednou raněným klesal již duch,
jen blíž sem, havěti! Do kola pohani!
my můžem umříti, umřem však neskláni!"

Tak v Sionu zpíval kdys dělníků sbor,
co k nebesům vztýčil chrám divý jich vzdor,
tož velký chrám Jehovy, posvátný dům,
kdy dozní jen píseň ta, kde konec dum?
A věkové jdou a mizí jak stín,
kde padl kdys otec, tam padá syn,
my stavíme, válčíme v nepřátel řev
a do malty mícháme vlastní svou krev.

—

V Bandtu.

„Buď v posměch ten blázen a kletba s ním buď,
kdo ještě ku práci dlaň vztýčí a hruď,
nám pole a louky ve krunýři hrází
dost bohatství dají bez nesnází,
z všech úhlů světa tady i tam,
v skříň červené zlato hrne se nám,
my stříbrem své dláždíme síně!"

Tak hověli sobě na křeslech moci,
a kvasili ve dne a hýřili v noci,
jak čerta by s peklem pohostit chtěli,
jich číše zvonily, kostky jich zněly,
bez pouta lítal divoce vlas,
a s výskotem děv se rozléhal hlas,
kněz místo žalmů se rouhal.

V tom zadula vichřice v tůň slaných pěn.
Však nedbali ničeho, schvátil je sen,
tu vzepjaly vlny své hněvivé hřívy,
na prohnilé hráze pad příval jich divý,
a v tváře své potu co zbudoval děd,
to vnukům příval v ráz do hlubin smet —
Teď opilí, spijte se smrtí!

Kdo najde teď místo, kde Bandt stával kdys?
kde dvorany, hrady, kde věže a vlys?
Přes pole jich dlouhé vlny se řítí,
na lukách jich hrají si elfové v sítí,
a stříbrem kde byly dlážděny síně,
tam sumec a delfín se prochází líně,
skříň s šperky plna jest škeblí . . .

Dědicům.

Jen žádný pomník! Kamenem
mé tělo v hrobě nepokrejte,
však nejlepších vín plamenem
chřtán žíznivý si prolít spějte!

Ať doma zůstane též kněz,
pohřební průvod darujte si,
v divadle Tartuffa hrají dnes,
spíš vstupenky v čas opatřte si.

Však růži na hrob, Bůh to ví,
se nedovedu ubrániti,
jen budete-li vonět k ní,
tu trny nenechte se zrýti.

Nebukadnezar.

Daniel, kap. 4.

Kraj celý sadem jest! Roh hojnosti zde kývá,
a v bujném přepychu jen ku požitku vzývá,
a v stálý kvas a smích a zpěv,
pláň zlatem vlní se a tučná tisknou stáda
se stromů alejí na bujná, svěží lada,
lis každý tlačí hroznů krev.

Ční město k nebesům, s paláci, chrámy pne se,
stem hlučí jazyků, měšťáků, cizích, v plese
trh hýří, přístav též, v bazarech lesk a rej;
co Ofir zplodil jen, co daly Tyru brány,
co slonů přinesly z Indie karavany,
co z Číny přivlečeno na prodej.

Ó kníže! Štěstěnu připoutals k svému vozu,
laur slávy získal vždy všech bitev ve hlomozu,
tvé žezlo vykouzlí i z mrtvé skály proud.
Ty zvoláš: Manna tu! Ty mluvíš, uzdravují
se choří, zázrakem se rány zacelují,
jak bohů miláčkem bys neměl slout?

*

Noc. Ulic hluk a vír se utišil, zní líně,
psi hrabou hltavě na smetištích a v špíně
a u stok smrdutých číhají na kořist,
kdo tam se plíží blíž, v stín halen, maska bledá?
Od hradu na trh jde a hladov lačně zvedá
odpadky ovoce a shnilý list.

Hle, bílý hermelín vychrtlá tají záda,
s kadeří zcuchaných královská stuha padá,
ve očích plápolá cos šílenství jak žeh,
ó hleď, jak jeho zub ve strašné hltavosti
si pochutnává rád na všem, co stoka hostí
i na odpadcích všech,

Stůl v hradě krměmi co voní v světel moři;
vše darmo! V pokálech tam zlatých víno hoří,
kýs bůh jej ranil slepotou;
Hnus jest mu číšníkem, jest Hrůza stolník jemu,
on prchá, hladoví, zde ve Harpyí sněmu
si hledá v blátě stravu svou.

O mrzkou kořist s psy se rve tam, tahá v zlosti,
co z krčmy hlomozí nad psy v jich zuřivosti
dav pustých opilců, jej nepoznají v tmách,
naň kámen házejí a lají bláznu v smíchu . . .
Ó chápeš, plaše tak proč v stínu jde a tichu,
proč jeho tvář žhne studu nach?

Hrob dávno usmířil ty boly neslýchané,
leč nutnost velí zde a srdce láskou plane
dál žít, by odsoudil se zas.
V tvé ruce, uvaž to, spí štěstí lidstva celé,
jen trp a vytrvej! Viz, jitro vstává, směle
se opět žezla chop, je čas!

Spěš, umyj v lázni zas tu každou stopu noci,
na pomazanou skráň vtkni diadem své moci,
hle, již se tlačí lid, by na trůnu tě zhled;
tys štěstí říše své připoutal k svému vozu,
laur slávy získal jsi všech bitev ve hlomozu,
co v srdci tajíš, nezví svět.

—

Zpěv pohřební.

Fides:

Bědná duše, která v stesku
zkoušela's, kde jaký klíč,
pravdy brána v hromotřesku
volna konečně v tvůj chtíč.
Místo tmy zrak v světlo hledí,
netápeš, leč pevně jdeš,
místo pochyb — odpovědi,
místo tuch — jas nalezneš.

Sophia:

Bědná duše, nechť i brána
nepodá se smrti snem,
nebudeš přec bičována
aspoň studem v hrobu svém;
nechť to lhaly tuchy tobě,
v novou tmu nechť tvůj let vnik,
jak byl okradený v hrobě,
mrtvý neví, bohudík!

Fides:

Ať je pravda v pekla řevu,
v souzvucích ať rajských cest,
ať Bůh žehná, trestá v hněvu,
kde dlíš, máš ji u všech cest.

Sophia:

Hledat? Toužit? Bez únavy
třeba v hrobě v nový rej;
pokoj? Spánek? — Do zástavy
vysněné své blaho dej!

Obě:

Prchla's z této bídné hroudy,
samy zůstaly jsme stát;
v jakékoliv boží soudy
s námi nebudeš ty lkát.
Bědná duše, srdce bědné
nejlepší chcem tobě přáti,
nás však obě tady chvátí
jisté boly nedohledné.

Sbor:

Bědná duše, chceš-li zvědět,
čím as budeš v příští doby,
nechť i nepromluví hroby,
do věčna bys mohla hledět,
sotva horší údělem
los ti bude, než má zem,
co jsi, budeš v aeonech:
útvar prachu, boží dech!

Nález.

Pan Hannes včera svatbu měl.
Městýs se v praporech, věncích stkvěl.
Dům jeden temný v předměstí stál,
tam bledý písař přebýval.

U domku mlýnský potok teče,
na raky mládež tam chystá léče,
hledají, hmatají kde zeď a jez,
cos divného s úžasem našli tam dnes!

To revolver! Věru, na mou čest,
to skutečně nový revolver jest,
to skutečný revolver nábojů pln,
jak dostal se asi ve vír vln?

Hned úřad oznámil nález ten
i v týdenníku jest ohlášen,
co bledý písař zatím v pláči
se starou matičkou na mši kráčí.

Přadlena.

Seděla jsem včera jako léta,
seděla jsem a len zlatý předla,
sedím dnes a jako včera předu,
jako dnes tak zítra budu přísti.
V lenu prý se zlatá nitka tají,
v hloubce tají zlatá nitka štěstí,
každá doufá vypřísti ji jednou!
Předu dnes, na zítra klidně doufám,
zlatá nitka objevit se nechce,
ale z mnohých, mnohých nitek hnědých
horlivě si rubáš upřádám.

Poustevník.

Poustevník kopal již
si hrob ve hvozdě hustém,
a uschlý trčel kříž
tam na tom místě pustém,
a lopatu jak vrýval v zem,
si vlastní zpíval requiem:
„Ó s bohem, bouřné moře,
v snu pochovám své hoře!“

Zjev Holdy se tu mih,
plá sluncem kůň jí bílý,
a píseň její smích,
ráj pohled roztomilý,
ve výši samý amoret
kol paní svojí hlavy let:
„Ó blázne, chceš v hrob jíti
dřív, než lze šťastným býti?“

Rýč odhodil jsem hned,
v mém srdci jaké vznětyl
Kříž, dávno uschlá snět,
v list rozpučel a květy.
V hon divý tedy naposled
v tu blaženost, jež plna běd,
v bouř, ve plamenů moře,
jak skončí to, víš Bože!

Tajemství velkého Pana.

Učitel.

Ne dále, synu; ctil jsi posavad
vše bohy, jež jsem tobě chválil,
tož cti je dál!

Žák.

Proč mistr teď by rád
od cíle touženého jen mne vzdálil?
Chci prabohu všech bohů bližší být
a v Panův taj se s úctou pohroužit.

Učitel.

Jsi ještě mlád, plu žití, odvahy . . .
Ó kdybys věděl, jakou těchou stáří

je kštice tvá, krok bez vší námahy,
květ lící tvých i oko, které září!
Jdi, moudrost Pana ještě nepochopíš,
dřív v mukách smrti zkrušíš se a ztopíš.

Žák.

Po pravdě práhnu . . .

Učitel.

Povolaných mnoho
a málo vyvolenců jest.
Hruď bez krunýře zdrtí pravdy pěst,
zvlášť bez přípravy jsi-li.

Žák.

Chrámu toho
ty schodiště mi více nezavřeš!
Již zpěvu hlahol zní, ó spěš!
Kentauři! Nymfy! Fauni! V jeden rej
svět celý vpad a slaví Pana, jej!

(Vstoupí v svatý háj.)

Tam milují, zpívají, smějí se, pijí,
tam tancují, křepčí, v klubka se svíjí,
tu paní Ceres, vedle Bacchus bůh,
Priap a Cupido tam si hrají,
s mladými, starými žerty své tkají
a nad všemi Pan, velký všeho duch!
Jak obrovská tvář jeho bujně se blýská!
A jaká chuť k životu z očí mu tryská!
Rty kypí smyslností, smavý květ,
v šiji má šťávy a zdraví za celý svět!
Jak, před tím mne varoval blázen ten?
Jsemť jako v ráj pravý postaven.

(Chopí jednu nymfu, tančí, pije a směje se.)

Zda v skutku smích to? Hledím líp z blízka,
to klam, ty tahy, jež zdálo se, smějí,
teď smutkem strhané zejí,
a jestli zrak jeho divoce se smál,
byl vlhký tím, že v slzách plál,
a pastýři a nymfy a amoreti,
již kroužili tu v jedné změti,
víc nelíbají, po krvi práhnou,
na místo v tance v boje vír táhnou,
vše chaos, ústy sterými ječí,

své vlastní polyká vnitřnosti,
toť hnízdo běd, nouze, viny a úzkosti,
Pan řve v to v nesmírné křeči!

(K učiteli, který blíže přistoupí.)

Nuž nyní jako ty jsem stár,
můj sbělel vlas a z hrudi prch žár,
a s hrůzou půjdu v chvění ke hrobu,
že Pana jsem viděl tvář i podobu.

Učitel.

Hleď, toho jsem se bál, v půl cesty v ráz
že zděšen klesneš v prvním okamžení,
vše uvaž, pohleď zpět, snad v krátký čas
i tobě, synu, Pan se opět změní.
Hle, zas boj tancem jest, chtíč krve, polibek
a výkřik muk zas smavý požitek,
Pan velký bolem jest i radostí,
jeť smrtí, životem, jest věčností!

Messalina.

Obraz ze života starořímského.

Napsal Fr. Klement.

(Dokončení.)

o odchodu Siliově hnul se vlastní slavnostní průvod s kohortou praetoriánů v čele, za nimiž se ubíral sbor flétnistů a citharistů; za těmito kráčely celé řady mladíků z patricijských rodin s rozžatými smrkovými pochodněmi a pak uprostřed velikého zástupu hodnostářů, hostů i svědků, vedena za ruce dvěma sličnými jinochy Messalina, před níž kráčel jinoch třetí s hořící, z hlohu (spina allea) upravenou pochodní, určenou proti uhrančivému pohledu. Za Messalinou nesena nádherně ozdobená znamení nové domácnosti: přeslice a vřeteno, pak následovala směsice dvořanů a mladších lidí ze vznešených rodin, kteří posměšně laškovnou píseň (fescennina) prozpěvovali, a konečně uzavíralo průvod několik čet palácových stráží. Tvářnost zvědavých davů změnila se nápadně, když spatřily Messalinu; jen na několika místech ozvaly se slabé výkřiky: „Talasse!" leč umlčeny ihned hlasitými projevy nevole jiných, a tak postupoval celý průvod dále mezi živými stěnami lidu

namnoze za hrobového ticha, což bylo však císařovně úplně lhostejno, — ba její zraky pohlížely chvílemi na zástupy lidu přímo vyzývavě.

Konečně se přiblížil průvod až k paláci Siliovu, kde podána Messalině zlatá nádoba s olejem, do něhož prsty ponořila a jimi obou průčelních veřejí se dotkla; dle obyčeje připevnila též na hřeby každé z nich vlněné pásky. Na to vyzvedli ji lehce Suillius Caesonnius a Vettius Valens a přenesli přes práh domu, kde ji v atriu Silius přivítal slovy: „Přijímám tě, milená, do svého domu a žádám tě za stálou společnou účasť v mém domácím životě!" načež Messalina odvětila: „Chci se s tebou o oheň i vodu děliti a věrnou tvojí družkou se státi!"

Po těchto slovech uvedl Silius císařovnu do rozsáhlého triclinia, kde byla pořádána skvělá hostina pro dvě stě zvaných vynikajících osob, kteréž se dříve v cavaediu za přispění svých služebníků z tog do slavnostních hodovních oděvů převlékly.

Mezi četnými otroky a strážemi v nádvoří cavaedia, odkud bylo možno širokými dveřmi celý střed síně přehlédnouti a také Messalinu a Silia pozorovati, procházel se důvěrník Narcissův Evodus, který již také v paláci Lucullských zahrad vše bedlivě pozoroval, což nebylo nikomu nápadno, poněvadž náležel k vyšším dvorním zřízencům císařské domácnosti. Také zde slídivě nahlížel do vzdušného triclinia a zajímal se především o novomanžely. Viděl, kterak Messalina Silia častěji objímala a líbala, o čemž hosté za hlasitého smíchu žertovné poznámky činili; bývalo to ostatně při takové příležitosti obyčejem. Pojednou ozval se za Evodem známý mu hlas: „Což pak ty zde děláš, Evode?" Vyzvědač Narcissův se obrátil a nedav na sobě znáti nijakého překvapení, odpověděl prostodušně: „A, milá Semiramis — což bych dělal? Pohlížím s potěšením na novomanžely, jak se milují; jenže tvá velitelka nelíbá něžně jako ptáček, ale spíše jako láskou opojená lvice!"

„Žertuješ, milý Evode!" podotkla s úsměvem noční společnice Messaliny a hleděla se zálibou na statného osvobozence, načež podotkla rozmarně: „Máš-li více zlomyslných poznámek za lubem, mohu ti pro ně ještě dosti látky poskytnouti!"

„Rychle, rychle tedy, služba volá mne na Palatin!" odpověděl, jako by měl na spěch, Evodus. Semiramis mu dala znamení a kráčela k postrannímu východu z cavaedia do peristylu, po jehož pravé straně stála nevelká, jen ze tří komnat sestávající budova na malém tarasu, k němuž se po několika stupních vystupovalo. Semiramis vyňala ze svého šatu klíč, otevřela střední dvéře a vybídla Evoda: „Nuže, pohleď do vnitř!" Evodus vstoupil do nevelké komnaty, zařízené s nejvybranějším orientálským přepychem, při jejíž čelní stěně stálo purpurovými přikrývkami zabalené, po způsobu egyptském upravené lože, které pronuba vlastnoručně pro novomanžely byla upravila. „Nuže, co tomu říkáš, Evode?"

„Máš pravdu, jest to nejkrásnější svatební ložnice, jakou jsem kdy spatřil. Ach, Semiramido," pokračoval s milostným úsměvem a přistoupil těsně k otrokyni, „až dnes v podvečer krásná nevěsta do této báječné síně vstoupí a Silius ji tak jako já tebe nyní obejme a takto ohnivě políbí, ach, jaká to bude slast!" Evodus celoval vášnivě líbeznou, jedva

dvacetiletou Semiramidu, která nijak se nezdráhala a roztouženě šeptala: „Hleď, Evode, císařovna mi slíbila, že se stanu zítra již svobodnou a —"

„A tu bychom mohli i my —" přerušil Evodus otrokyni, načež ona rychle přisvědčila: „Ano, ano, milý Evode, pak nebude žádných překážek!"

„Uvidíme, hrdličko; ovšem, nyní jsem ještě chud a kráčím teprve po dráze k bohatství, ale až se vše vyplní, čeho si přeji, pak se stanu tvým! Nyní musím se však již rozloučiti a zítra mi vše sdělíš, jak se novomanželé vyspali, jak se milují a co hodlají podniknouti?"

„Přijdu k tobě, Evode!" odvětila Semiramis, avšak pojednou se zamyslila, pak naň ostře pohlédla a pravila určitě: „Evode, tys vyzvědač!" Bez rozpaků vtiskl Evodus otrokyni polibek na horké rty, a se smíchem odpověděl: „Co ti to napadá!" Na to opustil spěšně palác Siliův. Neobrátil se však směrem k Palatinu, nýbrž zabočil do ulic vedoucích mezi kapitolinským pahorkem k mírnému svahu Caelia, kde stálo v řadě jiných paláců nádherné sídlo mnohonásobného milionáře a tajemníka Claudiova Narcissa. Jedva že zaklepal na bránu ostia, otevřela se a ostiarius přivítal jej slovy: „Máš čas, Evode, že přicházíš, neboť velitel očekává tě již netrpělivě!" Narcissus tajil svou přítomnost v Římě co nejpečlivěji a vyjma Evoda nevěděl nikdo, že dosud město neopustil.

Evodus spěchal krátkou chodbou z ostia kolem atriového impluvia do druhého nádvoří a tam mu sdělil správce Narcissův, že jej tajemník očekává v malém tricliniu, do něhož osvobozenec beze všeho oznámení vstoupil. Narcissus zakončoval právě cenu a oslovil příchozího živě: „Již jsem si chtěl zoufati, Evode! Ulehni naproti mně a — tricliniarcho, dej přinésti Evodovi podnosy — jez a vypravuj, aneb ještě lépe vypravuj dříve a pak se nasyť!"

Evodus, uposlechnuv svého příznivce, sděloval mu všechny podrobnosti o sňatku a průvodu, zcela po pravdě, nezveličoval a nezamlčoval ničeho. Když byl se svou zprávou u konce, přelétnul záblesk radosti bledý obličej Narcissův a ledový chlad ustoupil na něm výrazu pevné odhodlanosti. Zatím co si Evodus na vybraných jídlech a výtečném víně s patrnou zálibou pochutnával, přemýšlel Narcissus o způsobu, jakým by nyní, kdy měl ve svých rukou tolik pádných důkazů, boj proti Messalině zahájil. Netajil si, že přes odvážný čin a prostopášný život této ženy dvou mužů při stále kolísající a nerozhodné povaze Claudiově konečný výsledek byl dosti záhadným, avšak naposled uznal, že nyní nadešel rozhodný okamžik a že by další vyčkávání pro něho osudným se státi mohlo. Když pak domácího správce zavolati kázal, nabyl jeho obličej opět dřívějšího ledového výrazu a nikdo by byl netušil, že za ním již podrobně vypracovaný plán k nebezpečnému podniknutí se skrývá.

Nedlouho na to vstoupil správce a Narcissus velel: „Jakmile se zcela setmí, opustím v nosítkách své sídlo a před branou na silnici k Ostii vedoucí státi bude pět jezdců s mojí nejlehčí rhedou. Vykonej k tomu všechny přípravy! Vzdalte se!" nařizoval služebníkům a když síň opustili, pravil k Evodovi, který si právě na cukrovinkách a vzácném ovoci pochutnával: „Tobě, Evode, nastává nyní vedle stálého pozorování Messaliny a Silia ještě důležitější a rozsáhlejší úkol: totiž pozorování všech přívrženců Messalininých a Siliových, kteří dnes při svatbě úřad svědků

zastávali. Za tím účelem vybereš si řadu mých nejvěrnějších otroků, nebo svých podřízených z Palatinu, na kteréž se spolehnouti můžeš, aby důvěrníky císařovniny všude opatrně stopovali, tak aby v případu potřeby ihned mohli býti zatčeni. Proto musíš se mnou také ve stálém spojení zůstati, až se buď sám aneb s Claudiem z Ostie navrátím. Vykonáš-li vše po mém přání, nemine tě odměna tří set tisíc sestercií a zároveň i zabezpečená budoucnost s vynikajícím postavením. Nechci ti také zatajovati, že se mé záměry mohou zhatiti a pak — ten konec si můžeš při své chápavosti sám domysliti!"

Evodus však pozvedl pohár, který si byl před tím ze stolního crateru sběračkou naplnil, a zvolal s přesvědčením: „Vím, že Narcissus zvítězí!" Na to vyprázdnil pohár až do poslední krůpěje.

„Na důležitou okolnost jsem si ještě vzpomněl!" zvolal pojednou tajemník císařův a vzchopil se z lehátka. Přivolaný sluha připjal mu rychle sandály a Narcissus otázal se: „Jsi hotov, Evode?" nečekaje však na odpověď, velel: „Následuj mne!" Pak opustil s Evodem rychle síň a kráčel do pracovny, usedl ku psacímu stolu, vyňal ze stojanu jednu z dopisních tabulek a napsal na voskovou plochu několik řádků, načež jinou hladkou na popsanou stranu přiložil a obě pak jemnou, úzkou stuhou svázal, na jejíž konce červený vosk přitlačil a pečetní prsten vytisknul.

„Tuto," pravil pak, „jest dopis pro Lusia Getu, jejž mu však teprve zítra ráno při východu slunce odevzdáš. Bez udání důvodů žádám jej ve jménu imperatora, aby se neprodleně do Ostie odebral. Ty však jej dáš pilně střežiti a stalo-li by se, že by před odjezdem buď s Messalinou aneb se Siliem se radil, neb dopisy jim zaslal, vyšleš ihned ke mně tabellaria (státního posla), který musí do Ostie doraziti dříve nežli prefekt praetorianů. Zde máš potřebný rozkaz pro tabellaria!" Při těch slovech podal mu malou, císařskou pečetí opatřenou tabulku a podotkl ještě: „Vykonej mé příkazy svědomitě — o vše ostatní postarám se již sám!"

„Doufám, že budeš spokojen!" zvolal Evodus a ukloniv se opustil Narcissovu pracovnu.

Císařský tajemník otevřel pak pokladní svou skříň, vyňal z ní dosti objemnou mramorovou misku, v níž bylo značné množství drahocenných šperků, a když nalezl předměty, které hledal, vložil je do koženého měšce a zavřel skříň. Potom kráčel do své ložnice, kde jej do cestovního oděvu převlékli a do nevelké, železem kované bedny rozličné oděvy a jiné potřebné věci uložili. Netrpělivě očekával zvolna se blížící večer a dvakráte si poslal pro buccinatora, aby mu hodinu z clepsydry (vodní hodiny) oznámil.

Konečně tu byla noc a Narcissus opustil zadní, do úzké uličky ústící brankou v nosítkách palác a zahalil se do velkého cestovního pláště, jímž sobě i hlavu pokryl, aby jej nikdo nepoznal. Nařídil zároveň, aby jej malou oklikou kolem brány Capenské a veřejného koupacího vodojemu (piscina publica) branou Raudusculani*) z města vynesli, kde jej očekávalo služebnictvo a lehká rheda, opatřená malou stříškou a záclonami. Bez pro-

*) Později, když zbudoval Aurelian hradební opevnění dále ležící, zvána tato brána: Ostiensis.

Valašský dýmkář. Kresba Ad. Liebschera.

dlení vstoupil tajemník do vozu, strážní jezdcové zaujali svá místa po stranách, dva běhouni s rozžatými smolnicemi as pět kročejů před koni, několik otroků na koních za vozem, a již se hnul vůz, ujížděje rychle po krásné, z rozkazu Claudiova vzorně upravené silnici, táhnoucí se poblíže toku Tibery k Ostii, přes patnácte milníků od Říma vzdálené. Kolkolem bylo již úplné ticho; jen tu a tam setkala se rheda Narcissova s dlouhými řadami soumarů, dopravujících z Ostie zboží do města, někdy objevilo se několik chodců, kteří za lunojasné a chladné noci k cíli spěchali, avšak tyto zjevy minuly vždy rychle a brzo zastavila se rheda na místě, kde druhá silnice, Laurentiana zvaná, na levo odbočovala. Tam popřál Narcissus běhounům prvního čtvrthodinného odpočinku v taberně u cesty stojící, kde také čerstvé smolnice rozžehnuty. Pak pokračovali v jízdě klidnou rovinou s rozptýleným stromovím a domky sedláků, mezi poli a zahradami až k pahorkům Decimi, kde silnice těsně při toku Tibery vedla, po překročení pak těchto pahorků dále k moři, kde Ostie as dva tisíce kroke od břehu se rozprostírala.*) Nový přístav se dvěma daleko do moře sahajícími hrázemi a majákem alexandrijskému podobným kázal zbudovati Claudius, což bylo pro bezpečné přistání lodí, zejména obilních z Egypta plujících velice prospěšno. Obrovská tato práce — ač sami stavitelé v možnost jejího provedení věřiti nechtěli — vykonána co nejpřesněji a Claudius byl na toto dílo neobyčejně hrd.

Imperatorovo sídlo, z pola palác a z pola zámek, tvořilo směsici četných budov a zahrad, a když byl Narcissus nočním strážím dnešní heslo: „Tiberius Claudius!“ sdělil, kráčel k prvnímu nádvoří, kde jen několik otroků bdělo, a pak na zad peristylu, kde byly nedaleko císařských síní jeho dvě komnaty. Ulehnul na lože oblečen, avšak usnouti nemohl. Teprve dlouho po půl noci podařilo se mu bouřlivé myšlenky utlumiti, leč spánek jeho nebyl osvěžující a již před svítáním povstal z lože. Odebral se do zahrady za palácem, kde bylo dosud úplné ticho. Na blízku ohradní zdi, v nejzazším koutě rozsáhlého sadu, stál malý domek a tam spustil klepadlo na dveřích. Po chvilce zašelestily uvnitř lehké kročeje a zvučný ženský hlas se tázal: „Kdo jest?“ „Narcissus!“ odpověděl příchozí, načež uvolněna uvnitř příční závora a dvéře se otevřely. Mladá, as šestnáctiletá dívčice plných tvarů, sličného obličeje a hrdé postavy, jejíž bohaté zlatorusé vlasy dosud nebyly upraveny, objevila se na prahu a sevřela pravicí v předu polorozhalený šat z jemného byssu na plných ňadrech, načež vítala s úsměvem císařského tajemníka: „Budiž pozdraven, Narcisse!“ a dodala čtveračivě: „Chceš nás spatřiti, jak odpočíváme na loži?“

Narcissus, starý mládenec, jemuž bylo nyní krásné pohlaví již zcela lhostejno, vzal tentokráte na se vzezření co možná příjemné, avšak poněvadž se mu jen částečně podařilo, snažil se působiti lichotnými slovy. Pohladiv krasavici po tváři, pravil přívětivě: „Moje líbezná Calpurnie, uzavři dvéře, rád bych s vámi o něčem důležitém promluvil!“ Calpurnie uposlechla a vedla Narcissa chodbou do pozadí, kde odhrnula těžkou kobercovou záclonu, zastírající dvéře prostranné komnaty. Tajemník vstoupil

*) Nynější Ostie leží ještě dále ode břehu mořského.

do pokoje s jediným okénkem, umístěným až v podstropí, kudy první zábřesk jitra pronikal. Kromě malého stolku, na němž ležely různé ku strojení potřebné předměty a šperky, a dvou lehátek, pokrytých spoustou šatů, nebylo zde jiného nábytku. Dva nepříliš vysoké, málo prostorné výklenky, ve stěnách proti sobě vyhloubené, sloužily za ložnice, jsouce opatřeny pokrývkami a polštáři. Narcissus kráčel ihned k výklenku, kde Calpurniina společnice Cleopatra odpočívala. Černovlasá tato krasavice, spatřivši tajemníka, zastřela si s líčeným výkřikem zděšení obličej, avšak několik lichotných slov Narcissových dostačilo, aby byl i od ní bez ostychu uvítán veselým úsměvem.

Tajemník usedl na jedno z léhátek, s něhož Calpurnie šatstvo odstranila, a začal ihned rozmluvu. Vyzvídal nejprve, požívají-li milostnice dosud neztenčené přízně císařovy a když jej obě stejně rozhodně o tom ujistily, otázal se vážně a důrazně: „Chcete si na blízku Claudia mocné a vlivuplné postavení zabezpečiti, chcete se vyvolenými státi, které jej příště zcela ovládati budou, a chcete si ohromné poklady jmění získati?"

„Chceme!" zvolaly obě jedněmi ústy a zraky jejich zazářily lakotností.

„Avšak to může se státi jen, budete-li jednati dle mé vůle a dle mého nařízení!"

„Co máme činiti?" ozvala se Calpurnie.

„Především musíme Messalinu od císaře vzdáliti a pak —"

„To není možno!" přerušily dívky Narcissa, který však chladně pokračoval: „Za nepřítomnosti Claudiovy uzavřela Messalina sňatek s Gajem Siliem a tento čin podává nám zbraň, kterouž ji dovedeme zničiti!"

Slova Narcissova překvapila císařské milostnice tak velice, že v němém úžasu na něho pohlížely, avšak tajemník pokračoval: „Vám připadne nyní vážný úkol, abyste, až za vhodné uznám, imperatorovi vše sdělily. Ostatní obstarám již sám. Vykonáte-li vše po mém přání, zabezpečuji vám velikou peněžitou odměnu a na důkaz upřímnosti mého nabídnutí přijměte tyto předběžné dárky!" Vyňal z řásní pasu kožený měšec, rozevřel jej a podal nejdříve Calpurnii zlatý náhrdelník s velikými rubíny a perlové náušnice veliké ceny, na to pak i Cleopatře podobný náhrdelník se smaragdovými závěsky a stejné náušnice. Z úst krasavic tak štědře obdarovaných ozvaly se nadšené výkřiky obdivu; obě připevnily si hned vzácné ozdoby a spěchaly ke stolku pro malá kovová zrcadla, do nichž pohlížely s dětinskou radostí. Narcissus se usmál a po chvilce pravil: „Nuže, rozhodly jste se?"

„Ano, ano!" ozvaly se milostnice a Narcissus rozloučil se s nimi, podotknuv, že jim vše ostatní sdělí, až se mu dostane dalších zpráv z Říma. Pak opustil domek a odebral se do křídla paláce, kde přebývali vynikající dvořané a důvěrníci Claudiovi. Pallas, Callistus, Vittelius a Largus Caecina, kteréž jednoho po druhém navštívil, neměli o tom, co se v Římě stalo, dosud ani tušení a Narcissus nesdělil ani svým nejdůvěrnějším přátelům ničeho. Správci paláce pak nařídil, aby každý z Říma přicházející dopis pouze jemu byl vydán, a rozkaz tento měl v úplné tajnosti zůstati. Když se konečně netrpělivě jím očekávaný prefekt Lusius Geta v zámku objevil, uvedl jej ihned do své komnaty a pravil vážně: „Prospěch státu žádá, abys nikomu ani slovem o tom se nezmínil, co se v Římě událo!"

Geta, jemuž poručníkování osvobozenců příjemno nebylo a který Narcissa nenáviděl, odpověděl poněkud ostře: „Rozkazy udíleti může mi jediný imperator a nikdo jiný nemůže mi přikazovati, co ve prospěch státu mohu neb nemám prozrazovati!“ Pak dodal ještě jizlivě: „Zdá se mi, že mne dominus Narcissus o své újmě a bez nejmenšího vědomí imperatorova z Říma do Ostie povolal?“

Narcissus zůstal na oko chladným, ačkoliv se mu mysl při těchto dosti drze pronesených slovech Getových bouřila, a pravil klidně: „Mluvíš v podrážděnosti, prefekte, avšak ukonejším tě ihned. Nemám příčiny, proč bych zapíral — ano, já to byl, který tě o své vůli do Ostie povolal, avšak v úmyslu tobě příznivém. Zločin Messalinin může míti osudné následky a meškáš-li nyní zde, jest to jen ve tvůj prospěch, neboť až se vše vyzradí, umírní se nedůvěra, kterou imperator k tobě chová; nabudeť přesvědčení, že nejsi přívržencem Messaliny, neboť jinak by ti při násilném převratu, císařovnou zamýšleném, jistě byla připadla vynikající úloha pro tvůj rozhodující vliv na vojsko a četné přátele.“

Slova tajemníkova přesvědčila Getu zcela a mimo to vzbudila v něm dva různé pocity. Nedůvěra imperatorova naplnila jej obavami a na druhé straně lichotilo mu uznání velmocného státníka, a proto jej hleděl vlídnějšími slovy ukonejšiti: „Uznávám jen částečně tvé důvody, avšak nechci, aby mi imperator nejmenší výtky činiti mohl, a proto se zachovám podle tvého přání!“

„Nebude ti to na škodu, prefekte, o tom tě ubezpečuji!“ odvětil vlídně tajemník a podal Getovi ruku, který pak odešel.

K Narcissovi dostavil se později státní tabellarius s množstvím dopisů a zároveň i první Evodův posel. Mezi zprávami určenými císaři, které měl právo otevírati a čísti, nenašel nic důležitého a proto otevřel spěšně tabulky Evodovy, který stručně oznamoval: „Messalina jest po svatební noci v nejlepším rozmaru! Silius hledal marně Getu a prefekt Crispinus jest nepřístupný. Zítra pořádá Messalina v zahradách Lucullových velkou slavnost vinobraní. Ani jediný z přívrženců nebude scházeti! Zdar tobě! Evodus.“

Narcissus přemýšlel několik okamžiků, pak propustil posly a sebrav dopisní tabulky náležející Claudiovi, kráčel do druhého oddílu paláce. Tam odevzdal Palladovi, který udiven na neobyčejnou bledost Narcissovu pohlížel, dopisy a pravil: „Nic důležitého, odevzdej vše Claudiovi!“ Pak chvátal do zahradního domku milostnic, kde se as půl hodiny zdržel. Když opět vyšel, zpozoroval, že jest nejvyšší čas odebrati se k císařské ceně, a proto se za pomoci jednoho ze svých služebníků rychle převléknul a spěchal do triclinia, kde právě Claudius a četná jeho družina místa zaujímali.

S jemnou výčitkou přivítal imperator tajemníka a pohroziv mu prstem, pravil: „Kdybys měl ženy rád, mohl bych se domnívati, že tě některá ze svých tenat pustiti nechtěla, ale takto? Co pak tě vlastně, ty studnice mých tajemství, v Římě poutalo?“

„Péče o blaho státu a tvou posvátnou osobu pozdržela mne tak dlouho v městě; nyní však chci se opět v záři císařské přízně sluniti!“

odpověděl pokorně Narcissus a byl tomu velmi povděčen, že se Claudius dále nevyptával.

Pallas, Callistus a Geta pohlédli za ceny několikráte zvědavě na tajemníka v domněnce, že snad něco proti Messalině podnikne, avšak Narcissus zachovával své obyčejné ledově chladné vzezření. Imperator zakončil dříve stolování nežli obyčejně, propustil všechny přátele a na osvobozence Posida se podpíraje, kráčel k peristylu, v jehož zadní části bylo několik otevřených hovoren (cxedrae) s pěknou vyhlídkou na moře a v jejich středu slavnostní síň (oecus) s velikými obloukovými okny. Tam dal Claudius přinésti různé druhy vína a ulehnuv na pohovku, těsně při stolu stojící, hodoval dále. Jedva že si byl na prvním poháru pochutnal a s Posidem o loďstvu z Egypta přibylém rozmlouvati počal, vstoupil do síně osvobozenec Harpocras a vyrušil Claudia těmito slovy: „Odpusť, imperatore, že se nevolán objevuji; avšak sličná Calpurnie sdělila mi právě, že ti musí podati zprávu největší důležitosti, dotýkající se především bezpečnosti tvé posvátné osoby a zároveň i státní moci!"

„Hahaha!" rozesmál se hlučně Claudius a pak řekl vesele: „Důležitá zpráva, o které by ani jediný z mých důvěrníků nevěděl a kterou by tato mladá slepička jako zlaté zrnko byla nalezla? Nuže, jsem vskutku zvědav a povoluji rozmluvu!" Harpocras obrátil se na zad a dal čekající Calpurnii znamení, aby přistoupila blíže. Claudius pohledl se zálibou na spanilé děvče a s úsměvem na rtech se tázal: „Tys tedy majitelkou velikého státního tajemství? Nuže, vypravuj!"

Milostnice uklonila se hluboce a odvětila: „Tobě samojedinému je sdělím!"

„Cože, dívčino," tázal se udiveně imperator, „Posides a Harpocras jsou též mými důvěrníky a ani před těmito osvědčenými muži nechceš mluviti?"

„Ani před těmito ne!" prohlásila určitě Calpurnie.

„Snad nemáš vražedného úmyslu?" zasmál se Claudius a pak doložil: „Nechte tu nebezpečnou osobu zde, vzdalte se a vyčkejte na blízku, až vás zavolám!" Osvobozenci pohlédli stejně ostře na milostnici, načež se vzdálili.

Když opustili síň, poklekla Calpurnie před imperatorem a pravila v patrném rozčilení: „Ó, božský imperatore, já jediná osměluji se, abych ti ohavný zločin sdělila, a prosím jen, abys mi odpustil!"

„Odpouštím ti napřed již, jen rychle vypravuj!" odvětil nyní již vážně imperator.

„Nechci tvoji zvědavost déle napínat a jedinou větou povím ti celou hroznou pravdu. Nuže věz, že císařovna za tvé nepřítomnosti v Římě s Gajem Siliem, zástupcem konsulovým, sňatek uzavřela."

Imperator vytřeštil na Calpurnii oči a nebyl z počátku s to ani slova promluviti. Pak se mu vydralo z hrdla křečovité drsné zasmání a těžce plynula mu slova z úst, když se ozval: „Zachvátilo tě šílenství anebo pokládáš mě snad za blázna Telegennia?"

„Ó, božský imperatore, nechť zemru v tuto chvíli, lhu-li jen jediným slovem!" zvolala Calpurnie.

Claudius, který se byl již dříve z lehátka na polo zvedl, povstal nyní zcela a pronesl prudce své obvyklé říkadlo: „Pomsta zasáhniž toho, který se odvažuje mne urážeti!“

„Velmocný pane můj,“ zvolala polekána Calpurnie, „dovol, abych zavolala společnici svou Cleopatru, která ti pravdivost mého udání potvrdí!“ Po těchto slovech se ohlédla a dle úmluvy objevila se u vchodu do síně čekající Cleopatra, kteréž se Calpurnie otázala: „Jest pravda, že Messalina s Gajem veřejně sňatek uzavřela?“

„Ano, všemocný imperatore, jest tomu tak a dnes nemluví Řím o ničem jiném nežli o tomto sňatku!“ odpověděla pevně Cleopatra a její slova působila tak mocně na caesara, že nebyl s to na nohou se udržeti a sklesl na lehátko.

„Cleopatro,“ pravila nyní spěšně Calpurnie, „přiveď rychle Narcissa, aby i on těžce zkoušenému imperatorovi moji zprávu potvrdil!“ *)

Toho však nebylo ani třeba, neboť číhající Narcissus objevil se po těchto slovech, přiblížil se spěšně k imperatorovi a pravil skroušeně: „Ó, nejmilostivější pane můj a caesare! Dosud nikdy nestál jsem před velebnou tváří svého imperatora tak pokořen, smuten a nejvyšší měrou rozechvěn jako v tomto okamžiku; přiznávám se, že hroznou tou událostí jsem s části vinen i já sám, já, který nechtěje tebe, pane, zarmoutiti, dlouhou dobu ohavné konání císařovnino zamlčoval, nesmyslně tajil, — a proto prosím, odpusť mi toto mé nesmírné provinění a pohlédni na mne okem milostivým!“

Claudius naslouchal co nejpozorněji slovům tajemníkovým a jeho jindy lhostejný obličej zobrazoval věrně mocné vzrušení jeho mysli; chvílemi chvěly se jeho ruce a škubaly křečovitě řasami barevné synthese. Narcissus však vážil opatrně každé slovo, nežli je z úst vypustil, a jeho obličej nabyl znenáhla výrazu železné přísnosti; bylo viděti, že sleduje vytčený záměr houževnatě a s pevným přesvědčením o jistém vítězství. Po krátké přestávce pokračoval: „Přiznávám se zcela upřímně, pane můj, že jsem svého času o prvním poklesku císařovny zvěděl, avšak pokud její přestupky z obvodu Palatinu nevybočovaly, pokud své choutky s bezvýznamnými osobnostmi ukájela, jakými byli Vettius, Plautius, Calpurnianus, Saufejus Trogus a Pompejus Urbicus, domníval jsem se, že tak činí v návalu chorobného pudu, avšak později, když v nesmyslné vášni s jinými, vynikajícími muži v nemravné svazky vcházela a zprávy o prostopášnostech do římské veřejnosti pronikly, tu bál jsem se zase tobě, caesare, něco vyzraditi; konejšil jsem se také myšlenkou, že ani tobě ani státu nijaké nebezpečí nehrozí. — Nyní však nemohu a nechci déle mlčeti, když Messalina v bezpříkladné zaslepenosti činu se odvážila, který se dosud pod sluncem nebes neudál, nyní, když roztrhala bez příčiny a násilně svazky manželské a spojila se s jiným v Římě oblíbeným a mocným mužem, který tebe, caesare, i o státní moc oloupiti zamýšlí!“ S největším důrazem pronesl pak tato slova: „Manželský sňatek Messalinin s Gajem Siliem spatřil lid, senát, vojíni, a neodhodláš-li se nyní jednati, má její manžel Řím v moci své!“ Claudius poskytoval politování hodný obraz

*) Výjev tento dle Tacitova líčení.

slabosti a neodhodlanosti a třásl se strachem na celém těle, kdežto Narcissus vzpřímen a pevným hlasem pokračoval: „Avšak nechci jí ani nyní cizoložství vyčítati, nežádám, by svůj palác, otroctvo, dvořanstvo a vše, což jejího jest, nazpět vydala, avšak žádám, aby jméno manželky vrátila a smlouvu svatební roztrhala!“ *)

Imperatorovi jektaly zuby a bradou trhalo mu křečovité škubání; jen trhaně a s největším namáháním vypravil ze sebe: „Máš — pravdu, máš — pravdu — nejlepší — můj příteli, sděl mi — prosím — nezamlčuj mi ničeho a odpověz — jsem dosud panovníkem a — jest Silius dosud soukromníkem?“ **)

„Utiš jen rozčilení, neboť dosud nestalo se nic závažného proti tvé posvátné osobě; avšak vzchop se k činu a to co nejrychleji, nechceš-li v době nejkratší trůnu a snad i života pozbýti.“

„Ano, ano, jednati, jednati, příteli, a to ihned!“ vyhrknul prudce Claudius. Nedůvěřoval však stále ještě svému tajemníkovi, domnívaje se, že mu pravý stav věcí zamlčuje. Narcissus to hbitě postřehl a proto pravil: „Rozkaž zavolati Lusia Getu, prefekta obilní správy Turrania, dále ať přidou Pallas, Callistus, Posides, Harpocras, Largus Caecina a Vittelius, s nimiž se můžeš poraditi a na vše, co za nutné uznáš, se otázati!“

„Cleopatro a Calpurnie,“ obrátil se Claudius na své milostnice, „zasloužily jste si nejvyššího díku imperatorova a bohatá odměna vás nemine. Nyní však se vzdalte a dejte ke mně povolati všechny ty, které přítel Narcissus právě jmenoval!“ Milostnice se uklonily a spěchaly spokojeně z komnaty.

Důvěrníci Claudiovi již tušili, že se něco neobyčejného děje a že Narcissus boj proti Messalině započal; proto se zdržovali vesměs na blízku slavnostní síně a spěchali na vyzvání milostnic ihned k imperatorovi, který příchozí rozčileně oslovil: „Zbavte mne hrozných pochybností, drazí přátelé! Z úst Narcissových zaslechl jsem zde hrozné zvěsti o prostopášném životě Messaliny, která se nyní ve své zvrhlosti tak daleko zapomněla, že přede tváří senátu, lidu i vojínů s Gajem Siliem v manželský sňatek vešla. Geto, jest tomu tak?“

„Ano!“ přisvědčil prefekt praetorianů a ostatní, jimž dosud poslední císařovnin skutek znám nebyl, trnuli úžasem. Claudius však tázal se dále s výrazem největší úzkosti: „Prosím tě, Geto — odpověz upřímně, jsem dosud imperatorem?“ ***)

„Jsi dosud pánem říše své a velmocným caesarem!“ odvětil určitě prefekt praetorianů. Claudius, uleviv si hlubokým povzdechem, pravil: „Děkuju ti, Geto, děkuju! Nyní však rozkaž kohortám v Ostii rozloženým, aby se na pochod do Říma přichystaly, a očekávej pak dalších rozkazů!“ Z rozkazu toho vycítil prefekt jasně, že imperator nechce, aby úradě s důvěrníky byl přítomen, a v duchu si doznal, že poznámka Narcissova o nedůvěře k jeho osobě byla oprávněna. Po jeho odchodu ujal se Claudius

*) Tacitus.
**) Historické.
***) Takto tázal se několikráte Claudius důvěrníků.

ihned slova: „Přátelé, nedůvěřuji Getovi, který schopen jest kráčeti společně s Messalinou, aneb chovati se obojetně, ba obávám se zlých následků, podrží-li v rozhodujícím okamžiku moc velitele praetorianů!“

Císařští rádcové tonuli v největších rozpacích, poněvadž se dosud obávali vlivu a moci rázné císařovny, která je v případě nezdaru násilných kroků snadno mohla zničiti, neboť na věčnou nerozhodnost Claudiovu nemohli se v ničem spolehnouti. Narcissus nahlížel jim do duší a proto, uchopiv se vyjádření Claudiova, pravil: „Jasným svým rozumem vystihl mocný imperator bystře, že jest se obávati věcí nejhorších, kdyby vojenská moc v rukou nerozhodných a do jisté míry i nejistých spočívala; neboť na lid, na tu třtinu větrem veřejného mínění sem tam se klátící, není spolehnutí a pevná opora spočívá jedině ve vojsku, jímž možno všemu nebezpečí čeliti, bude-li v pravý čas zakročeno. Proto radím, by vojenská správa s nejrozsáhlejší plnou mocí byla odevzdána do rukou některého z věrných a osvědčených rádců zde přítomných, který by zítra rázným zakročením v Římě vše do pořádku uvedl a našemu imperatoru plnou vládní moc zabezpečil!“ Claudiovi líbila se tato slova velice a vracela mu poněkud i sebedůvěru. Schvaloval tedy: „Tak a ne jinak musíme jednati, Narcissus má pravdu!“ pohlížeje při tom zvědavě na přítomné, kteří slovům tajemníkovým sice přisvědčovali, avšak z nichž ani jediný neměl odvahy, aby vojenskou diktaturu a možné následky s ní spojené na se vzal. Tato nerozhodnost všech byla Narcissovi vhod i pokračoval: „Poněvadž nikdo diktaturu přijmouti nechce, nabízím se sám; převezmu ji, zavedu pořádek a ztrestám vinníky!“

Claudiův obličej vyjadřoval nyní největší spokojenost, neboť znal Narcissa jakožto muže odvážného, pevného a věrného a proto ihned prohlásil: „Tímto okamžikem odevzdávám ti plnou moc, vykonej vše, co za dobré uznáš, a zítra při západu slunce vrátíš ji opět do mých rukou!“

Záblesk radosti kmitl se na okamžik obličejem Narcissovým, neboť nyní dosáhl všeho, co se v nejtajnějších záhybech jeho nitra skrývalo, — nyní mohl bezohledně proti Messalině a jejím přívržencům útočiti. Uvázal se tedy ihned v nový úkol slovy: „Za prokázanou mi důvěru vzdávám ti, velmocný imperatore, vroucí díky a žádám, abychom z rána — dobu udám dle svého dobrozdání — do Říma pochod nastoupili. Vykonám ihned potřebné přípravy a postarám se o vše ostatní!“

Po tomto prvním projevu Narcissovy diktatury nastalo v síni hrobové ticho a jen Claudius dal kývnutím svůj souhlas na jevo. Narcissus uklonil se hluboce a opouštěl síň — avšak nedaleko vchodu obrátil se ještě jednou a pohlednuv na Vittelia řekl: „Příteli Vittelie, oznam Lusiu Getovi rozhodnutí imperatorovo a to u přítomnosti vojenských tribunů a centurionů, kteří pak nařízení mužstvu sdělí!“ Mlčky ubíral se Vittelius za diktatorem a nejrůznější pocity zaujaly pojednou jeho mysl. Měl posla k císařovně vypraviti, by ji před hrozícím nebezpečím varoval? Měl na Claudia, jehož vratkou mysl znal, ve prospěch své vždy věrné spojenky působiti? Měl přesně vypočtené jednání Narcissovo vychytralým svým způsobem hatiti a překážky způsobiti, by pomstu tajemníkovu zmařil? Měl se bez obalu přiznati, že jest spojencem Messaliny? Tyto a jiné myšlenky křižovaly rychle myslí prohnaného státníka, který nade všechny

dvořany chytrostí vynikal. Nejdříve si umínil, že za noční doby věrného otroka k Messalině vyšle, aby ji o diktatuře Narcissově uvědomil, a pak doufal, že se tajemník dříve nežli imperator do Říma odebere, načež chtěl tomuto za nepřítomnosti diktatora násilné kroky vymluviti a sňatek Messalinin za skutek učiněný v pomatení mysli prohlásiti.

Neohlédnuv se ani, spěchal Narcissus před císařský zámek, kde Geta v ležení čtyř kohort praetorianů meškal. Z dálky již postřehl před táborem hledaného, který ve společnosti tří tribunů se bavil. Vittelius šel v patách za Narcissem a oznamoval ihned nejvyššímu veliteli, jakmile k němu přistoupili: „Shromáždi neprodleně přítomné tribuny a zároveň i centuriony, aby rozkaz imperatorův vyslechli!“ V malé chvilce nechyběl ani jediný a Vittelius pravil vážně: „Ve jménu imperatora Claudia oznamuju ti, prefekte praetorianů Lusie Geto, vám tribunům a centurionům, že tajemník caesarův Narcissus jmenován jest diktatorem vší vojenské moci státu římského a všichni velitelové i vojíni povinni jsou rozkazy jeho tak plniti, jakoby je sám caesar dával!“

Tato zpráva neminula se s mocným účinkem na všechny přítomné, kteří se před novým svrchovaným velitelem hluboce uklonili. Narcissus poklonu lehce opětoval a obrátiv se na to k Vitteliovi, řekl přívětivě: „Děkuju ti, tvé poselství jest tímto oznámením vykonáno!“ Vittelius porozuměl dobře tomuto vybídnutí, aby se vzdálil, a zahryznuv se vzteky do spodního rtu, rychle odešel.

Narcissus věděl velmi dobře, že jeho jmenování na hrdé vojíny dobrý dojem neučinilo; proto si je hleděl ve svůj prospěch naladiti a dle toho promluvil: „Imperator svěřil mi na jediný den plnou moc jen proto, abych za vaší vydatné pomoci nebezpečí státu hrozící zažehnal, a proto vás snažně žádám, byste mne co nejúčinněji podporovali. Messalina vešla totiž s Gajem Siliem v manželský sňatek za tím účelem, aby našeho milovaného imperatora Claudia trůnu zbavila a pak svého milostníka naň dosadila. Doufám tudíž pevně, že imperator na vaši tolikráte osvědčenou věrnost a statečnost spolehati může a že vinníci zasloužená trestu neujdou!“ Chytře zvolená slova měla žádoucí účinek a velitelé prohlásili hlučným způsobem, že vykonají vše, aby Claudiovu moc ochránili. Narcissus na to pokračoval: „Zapamatujte si tedy toto mé nařízení: Všechny cesty i stezky kolem Ostie dáte ihned mužstvem bezpečně obsaditi, aby odtud nikdo zprávu o mé diktatuře do Říma podati nemohl a pak nesmí také vůbec nikdo císařské sídlo opustiti, by snad pomocí člunu z přístavu se nedostal a neobsazenou dále ležící cestu do Říma nevyhledal. Nové heslo „Cita mors ruit“ *) budiž v největší tajnosti zachováno a kromě vojínů nesmí je nikdo zvěděti. Poslové přicházející z Říma nesmějí s nikým rozmlouvati a zmocníte-li se některých, budou bez odkladu i za noční doby ke mně přivedeni! Zítra z rána pak dostane se vám dalších rozkazů. Spoléhám se na vás zcela a doufám, že nás úspěch nemine!“

„Zdráv buď, diktatore!“ ozvali se tribunové i centurionové hlučně a odcházeli rychle ke skupinám vojínů, kteří opodál zvědavě na velitele pohlíželi. Narcissus obrátil se mezitím k Lusiu Getovi a pravil upřímně:

*) Smrt blíží se rychle.

„Doufám, starý vojíne, že tě má diktatura příliš tížiti nebude a jsem přesvědčen, že i ty imperatorovo nařízení schvaluješ!“

„Schvaluji!“ pravil Geta určitě, načež se zvláštním úsměvem doložil: „Ať se ti jen také záměry tvoje zdaří!“

„O to se již postarám!“ odvětil rázně Narcissus a odešel do císařského zámku, kde se za nastávající tmy čilý dříve ruch ztišoval. Rozkazy tajemníkovy vykonány ihned a nikdo nesměl císařské sídlo opustiti; stráže vrátily také sluhu Vitteliem do Říma vyslaného, což arci pána jeho velmi nemile překvapilo. Umínil si však, že z rána, jakmile se císařský průvod na pochod vydá, úmysl svůj provede a posla k Messalině vyšle.

Narcissus nezamhouřil po celou noc ani oka a přijímal v toze oblečen každé dvě hodiny zprávy tribunů. Poslové Evodovi z Říma neoznamovali mu nic, co by jeho záměry bylo mařilo, a proto očekával dosti klidně první zábřesk nastávajícího dne. Vyjma Getu, jemuž stále ještě nedůvěřoval, svolal pak tribuny různých legií, které v Ostii mimořádně službu konaly a měl k nim důtklivou řeč, v níž znovu poukázal na nebezpečí imperatorovi a státu od prostopášné Messaliny a jejích spojenců hrozící, na konec pak rozkázal: „Polovička vás a vašeho lidu vydá se ihned na cestu do Říma a zpraví tamější legie o rozhodnutí císařském. Připomeňte tam vojínům svého soudruha Catona Justa, kterého císařovna utratiti rozkázala, když její hanebné jednání imperatorovi prozraditi chtěl. Druhá polovice zůstane při průvodu imperatorově. Přísné střežení zámku může se nyní již zrušiti a jakmile opustíme Ostii, přestaniž i dohlídka na cesty, neboť pak bude již ona do Říma spěchající polovice vojska daleko v předu a nemusíme se tudíž žádného překvapení od císařovniných přívrženců obávati, z nichž někteří jsou ostatně i v samé družině našeho caesara! Souhlasíte se mnou?“

„Úplně!“ ozvali se hlučně tribunové.

Narcissus, propustiv je, pospíšil k imperatorovi, jehož oblékání právě ornatorové dokončovali, a oznámil mu, že v době nejkratší pochod do Říma nastoupen bude.

„Nepřihodilo se nic — jsem dosud imperatorem?“ tázal se chvatně Claudius a diktator jej konejšil: „Dosud se nepřihodilo nic, co by tě znepokojovati mohlo, avšak nyní záleží vše na tvém objevení se v Římě a pak doufám, že tvůj klid nikým rušen nebude!“ Narcissus opustil na to císařskou komnatu a nařídil představeným služebnictva, by přípravy k pochodu co nejrychleji ukončeny byly. Následkem toho nastal uvnitř i v okolí zámku pestrý a šumný shon, neboť císařská družina skládala se z mnoha set otroků, vojínů, jezdců, vozotajů, běhounů, osobních služebníků císařských a služebních družin jednotlivých hodnostářů, kteréžto množství lidu v měnivé směsici na odchod se připravovalo. Narcissus nezapomněl ani na sebe menší podrobnosti; ustanovil i pořad císařského průvodu a nařídil centurionům císařské stráže, aby na zachování pořadu toho přísně dohlíželi. Callistus a Pallas požádali ho, aby se před císařským průvodem do Říma odebrati mohli; nenamítal ničeho, protože se na ně ve všem spolehnouti mohl. Když pak bylo vše připraveno, vzkázal pro imperatora, který se ihned ve společnosti Caecinově a Vitteliově objevil a také je vyzval, aby s ním společně do nádherného vozu vstoupili. Vittelius těšil

se z tohoto vyzvání velmi a nyní si byl jist, že svůj úmysl vykoná. Narcissovi neušla však tato významná okolnost a proto oslovil ihned imperatora: „Dovolíš, velmocný caesare, abych si k tobě přisedl, neboť činím to z příčin důležitých!" *) Při těchto slovech pohledl vítězoslavně na Vittelia, jenž vzteky zrudnul a záštiplným pohledem diktatora změřil, neboť nyní mu bylo jasno, že všechna jeho snaha marnou se ukázala, ba nyní byl o pádu Messaliny téměř již přesvědčen a aby sám vlivuplné postavení v družině caesarově zachránil, předsevzal si, že císařovnu zjevně chrániti nebude. Na znamení Narcissovo hnul se průvod ku předu.

Claudius byl dnešního dne neobyčejně hovorný a tu a tam tázal se tajemníka po křiklavých přestupcích císařovny, kdežto Caecina a Vittelius hovoru se zdržovali.

„Jak bídně" — pravil rozčilující se Claudius — „jednala tato žena, kterouž jsem tak vysoko povznesl, jakou hanbou pokálela jméno mé a jak směšným stal jsem se přede tváří celého Říma! Ó, společenský dav směje se vždy mužům, kteří o záletech svých žen ničeho nevědí, a pak zuívá ze všech hrdel: ‚Hlupák, blb, slaboch, což pak má zalepené oči, že hanbu ve vlastním domě nevidí?' a já — já stal jsem se ještě směšnějším, proto že jsem této bídnici stále svou lásku projevoval a úctu k ní i veřejně na odiv stavěl!" Po malé chvilce tázal se nehybně sedícího Vittelia: „Co soudíš o tom, Vittelie?" Tento, jemuž dotaz imperatorův byl velmi nemilý, zvolal zdánlivě rozhorlen: „Ó, té hanebnosti, ó, té křivdy!" **)

Narcissus, jemuž na tom záleželo, by Vittelius mínění své nepokrytě projevil, chopil se těchto slov a tázal se ho pátravě: „Vysvětli nám, Vittelie, tato záhadná slova a přiznej konečně bez obalu pravdu, abychom zvěděli, jak ty o činech Messalininých soudíš?"

Za přítomnosti caesarovy nemohl Vittelius vyzvání tomu zcela se vymknouti, ale nedal přece jen odpověď úplně jasnou a určitou. „Velmocný imperatore," pravil, „nemohu popříti, že se o skutcích Messaliny hrozné věci vyprávěly; avšak znáš klevetivé římské jazyky a sám jsi častěji seznal, že leckdy malicherný podnět stačí, aby veřejnost tu neb onu věc znenáhla do rozměrů netušených zveličila, tak že pak mnohdy z nepatrných příčin veliké účinky povstávají." Těmito slovy pomáhal si Vittelius v tísni své a Largus Caecina mu přisvědčoval: „Ano, ano, jsem téhož náhledu, mocný caesare!"

Narcissus se ušklíbnul a Claudius ani neposlouchal, neboť zrak jeho těkal po krajině, podzimkem již vyprahlé, která měla i v zářivém osvětlení slunečním jaksi zádumčivý ráz.

Když byl zvolna se ubírající průvod polovici cesty urazil, dostal Narcissus dopis Evodův, v němž mu tento opětně oznamoval, že Messalina s četnou družinou ve svém paláci slavnost vinobraní koná, a proto povolal k sobě tribuna, vyňal z togy nevelký pergaménový závitek a velel hlasitě: „Pět jízdných centurionů budiž k zatčení osob zde zaznamenaných vypraveno a osvobozenec Evodus, meškající na Palatinu, podá jim zprávu,

*) Dle Tacita vynutil si Narcissus místo na voze.
**) Jeho vlastní slova.

kde najdou přívržence Messaliny!“ Claudius a Caecina pohlédli bezděčně na tajemníka a Vittelius zblednul, avšak konejšil se přec jen myšlenkou, že jeho posel dříve k Messalině dorazí a ji varovati bude. Narcissus nařizoval dále: „Ty tribune odebereš se do vojenského ležení a připravíš legie na příchod imperatorův. Vykonej ihned vše, co jsem nařídil!“ Claudius snášel těžce, avšak v plném sebezapření svrchované velení Narcissovo, neboť věděl, že tajemník vše jen v jeho prospěch podniká. V císařském voze panovala úplná zamlklost a částečně i stísněnost. Průvod ubíral se dále.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

V téže době as, kdy zahájen pochod z Ostie do Říma, chystali se Messalina a Silius se svou družinou, aby velikolepou slavnost vinobraní tak vykonali, jak se to dělo*) rok co rok v úrodné pahorkaté krajině za Bajemi, kde nejohnivější falernské pěstováno. Veliká, kruhovitá, statnými vodokleny a piniemi ohraničená prostora za peristylem paláce byla vyzdobena nepříliš vysokými stožáry, na nichž v malebném uspořádání zavěšeno množství zelených věnců, pestrými květinami propletených, kteroužto práci umělečtí zahradníci (topiariové) provedli. Ze svého statku povolala Messalina množství vinitorů a ti přivezli své prosté lisy, kádě i bečky, pak veliké spousty zralých hroznů, kteréž i s révou pomocí otroků k zahradním pracím určených připevnili na různé skupiny keřů, v podoby velikých lodí, zvířat, kuželů a pyramid pracně vypěstěných. Místnosti po stranách rozsáhlého cavaedia ležící proměněny v šatny, kde se zvaná společnost Římanů a jejich družek za pomoci otroků a otrokyň do zvláštních pro tuto slavnost zhotovených obleků oblékala. Některé patricijky vzaly na se roucha z koží pardalích a jiných, jež tak byla upravena, že tělesné vnady více odhalovala nežli zakrývala; jiné představovaly polonahé bachantky a jedna část objevila se s vlasy rozpuštěnými, v tenounkých jako pavučina, hedbávných oděvech, sahajících do polovice lýtek, vykasaných a v pasu sepjatých, jejichž průsvitnou látkouúběl a tvary těl smyslným zrakům mužův na odiv byly vystaveny; tento druh úpravy zvolila si také Messalina. Silius a ostatní mužští byli vesměs oblečeni v krátké, na ramenou sepjaté, kolem pasu stažené a na stehnech otevřené tuniky z lehké kožešiny, bez spodního šatu, a na hlavách měli věnce z květin a vinných listů, tak že vypadali jako divocí bacchanti. Na nohy obuli vysoké cothurnové polobotky s vysokými podpatky a podešvemi, jak je obyčejně tragoedové nosili, a v rukou drželi révou opletené dlouhé hole (thyrsy). Tak připraveni očekávali příchod císařovny a Silia, načež měla slavnost započíti.

Gajus a Messalina rozmlouvali zatím v jedné komnatě o veledůležitých záměrech. Gajus nebyl patrně v dobré míře, když Messalině nalehavě pravil: „Jest nejvyšší čas, abychom si vojenskou moc v Římě zabezpečili, neboť mohlo by se státi, že by nás Claudius a jeho důvěrníci překvapili a pak můžeš snadno předvídati, jak by vše skončilo!“

„Mohu se úplně spolehnouti na Vittelia, který mi o všem zprávu podá, co se v Ostii děje, a proto jsou tvé obavy klamné a dosud ničím neodůvodněné!“ pravila bezstarostně Messalina.

„Divím se, že Vittelius dosud nepsal a —“

*) I za našich dnů.

Messalina přerušila Silia: „Právě tato věc dosvědčuje, že se v Ostii nic neděje, co by nás znepokojovati mohlo! Leč uznávám také, že musíme již rozhodné kroky podniknouti; proto povolám hned po dnešní slavnosti přítomné v Římě tribuny a jsem přesvědčena, že je i proti vůli prefektů velikými peněžitými odměnami pro sebe získáme! Jsi spokojen?“

„Což mi zbývá!“ odpověděl Silius, pojav svůdnou ženu do náruče, a pak se odebrali k ostatním, kteří je uvítali pochlebnými poznámkami o jejich pěkném vzezření. Na povel Messaliny seřadila se ihned celá rozjařená společnost dvojstupem, sbor hudců postavil se v čelo průvodu a tanečním krokem vycházela družina do rozsáhlé zahrady, sledována selskými vinatory. Titius Proculus, Siliem Messalině za čestného strážce ustanovený, vedl jako pořadatel rozpustilou společnost mezi violariemi a rosariemi, pak platanovými stromořadími gestatií a hyppodromy, vroubenými zimostrázem, vavřínem a myrtovým křovím, po zahradě semo tamo až na místa, kde byly přivezené hrozny zavěšeny. Prudce vyrazila pojednou celá směsice k pitvorným výtvorům římského zahradnictví, a vinobraní započalo s ryčným pokřikem, ba tu a tam ozval se i selský popěvek; rychle odnášeny hrozny z těchto umělých vinic a házeny do připravených košů. Za smíchu a žertu pracujících podáváno sličnými otrokyněmi ohnivé caecubské, tak že veselost ustavičně vzrůstala a brzo v nevázanou rozpustilost se změnila. Když pak zakončeno vinobraní, spěchali všichni v divokém nepořádku, tančíce, povykujíce, za hlasitého zpěvu a ryku na místo, kde byly umístěny lisy. Tam povstal výjev plný bouřlivé rozpustilosti. Kolem lisů utvořily se kruhy tančících, ozýval se zběsilý jásot, každý máchal thyrsem ve vzduchu, hlavy se skláněly a prudce vztyčovaly, rozpuštěné vlasy bachantek poletovaly ve vzduchu, zraky všech planuly, tváře rudly rozčilením, dechy vyráženy prudce z prsou a těla těsně na těla přitisknutá proplétala se v záchvatu bujné smyslnosti, zatím co nejvíce rozvášnění prudce se objímali a líbali; Messalina a Silius počínali si nejdivočeji mezi všemi. — — —

Když se konečně všichni vybouřili, nastala krátká přestávka v reji tom a společnost bavila se různými šprýmy a vzájemným škádlením. Štíhlý Vettius Valens vyšplhal se při tom za všeobecné pozornosti ostatních až do koruny vysoké pinie, lámal ratolesti a házel je na osoby pod stromem stojící, z nichž jedna se pojednou otázala: „Co pak tam nahoře vidíš?“ Valens, pohlížeje do dálky, odpověděl: „Děsná bouře vystupuje směrem od Ostie!“ *)

V tom okamžiku objevilo se v pozadí několik sluhů, z nichž jeden spěchal přímo k Messalině a rychle ji oslovil: „Claudius vrací se z Ostie do Říma — můj velitel Vittelius ti to vzkazuje!“

Dojem těchto slov na přítomné byl tak hrozný, že stáli na několik okamžiků nesmírným zděšením jako přimrazeni, avšak ohromení toto minulo a jako by byl krutý dravec mezi ně vpadnul, rozptýlily se skupiny s děsným pokřikem. Jako šílení spěchali v divokém chvatu do šaten, strhali se sebe oděvy, na kvap a v nepořádku házeli na sebe jiné a na

*) Historické.

polo oblečeni prchali o překot z paláce, před nímž však již Evodovi slídičové na stráži stáli a osoby již dříve jim označené pak stopovali.

„Ó, že jsem nejednal samostatněji!“ zvolal v bolestném roztrpčení Silius Messalině vstříc, když se byl do togy oblekl.

„Vždyť není ještě vše ztraceno!“ ozvala se císařovna, kteráž posud neztrácela duchapřítomnosti, a pak rychle doložila: „Odeberu se sama na cestu do Ostie vedoucí, abych se s Claudiem setkala!“

„Přeju ti všeho zdaru, avšak nedoufám již ničeho!“ odvětil rozechvěný Silius a políbiv Messalinu, pravil klidněji: „Žij blaze! Pospíším na forum, abych tam zvěděl, jak se věci mají!“ — „Jen zmužile, Silie!“ napomenula ho pevně Messalina a pak se rozešli. Silius nevyšel přední branou paláce, poněvadž nyní již výzvědům nedůvěřoval; kráčel do zadní části zahrad k malým dvířkám ohradní zdi, která mu otrok tam za hlídače ustanovený otevřel.

Messalině zůstaly věrny ze všech otrokyň jediné dvě a nyní již osvobozená Semiramis; v průvodu jich ubírala se z paláce pěšky — neboť nebylo možno ani nosiče sehnati — imperatorovi vstříc.*) Jedva že opustily palác, setkaly se s první vestalkou Vibidií, přítelkyní císařovny, která jí také pochod Claudiův do Říma oznamovala a dodala, že císař přichází, aby se pomstil. Úpěnlivě prosila Messalina Vibidii: „Věrná, dlouholetá moje přítelkyně, smiluj se nade mnou, pros caesara, aby mi odpustil a slib, že sama budeš bdíti nad mým příštím životem! Jdi, Vibidie,“ pokračovala pak spěšně, když viděla, že její slova vestalku hluboce dojala, „vezmi děti mé Britannica a Octavii, pospěš pak za mnou a doufám, že se společným našim prosbám podaří, císaře k odpuštění přiměti!“

„Vykonám vše, čeho si přeješ, jen chvátej caesarovi vstříc!“ odpověděla vestalka a spěchala se svým liktorem pro dítky na Palatin.

Dřívější duchapřítomnost a statečnost Messaliny počala za další cesty městem mizeti; kam se ohlédla, všude spatřovala bezcitné, záštím sršící obličeje Římanů, kteří na ni v ulicích i prsty ukazovali. Se zářivé, nedotknutelné výše, na které ještě dnešního dne trůnila, řítila se nyní ve zkázu a záhubu, nikým nemilována, téměř všemi stejně nenáviděna, a v duchu musila si doznati, že vše sama zavinila.

Celý Řím byl na nohou a čím dále Messalina kráčela, tím více přibývalo zvědavých zástupů, tvořících husté řady po stranách ulic a pronášejících nejurážlivější poznámky. Císařovna pohlížela těkavě semo tamo a bála se upřeněji na někoho ze zástupů se podívati. Konečně, když celé město prošly a z brány k Ostii vedoucí na silnici vystoupily, opustili je téměř všichni zvědavci. Císařovna oddechla si z hluboka a pravila: „Bohům budiž chvála, že je ta hrozná cesta městem u konce!“ Semiramis, která na blízku brány raudusculanské Evoda a četu praetorianů spatřila, byla nyní přesvědčena, že jest přívržencem strany Messalině protivné a když je po chvilce minul jezdec vojín, uhánějící směrem k Ostii, tušila, že rádcům Claudiovým o blížení se císařovny zprávu donáší.

„Sotva stojím na nohou!“ ozvala se pojednou Messalina. Semiramis pohlédla s lítostí na svou velitelku a zvolala na muže, kterýž se za nimi

*) Historické.

ubíral s vozem, na němž se obyčejně smetí a odpadky z letohrádků před branami ležících vyvážely: „Dobrý muži, zastav a vezmi nás za dobrou odměnu na svůj vůz!“ Vozka zastavil soumary a odpověděl: „Nejsou-li vám zbytky smetí na závadu, jen si sedněte!“ Otrokyně pomohly císařovně do vozu vzadu otevřeného a tak jela manželka římského imperatora dále.*) Jedva že několik set kroků ujely, spatřily služebnice pojednou v povzdálí zástup blížících se jezdců a oznámily to císařovně, kteráž seděla s obličejem k městu obráceným.

„To jest imperator! Sestupme!“ zvolala, načež s průvodkyněmi svými slezla a vozku několika mincemi odměnila.

Zůstala pak uprostřed cesty státi a očekávala císařský průvod. Jízdní praetoriani, poznavše císařovnu, rozdělili se na dvě strany a stanuli na blízku Messaliny, které se nyní opět celá zmužilost vrátila; když se koně s císařským státním povozem (carruca) těsně před ní zastavili, zvolala silným hlasem: „Imperatore Claudie, vyslyš matku svých dítek Octavie a Britannica!“ Imperator jevil velikou rozpačitost, kdežto Narcissus povstal a vášnivě zvolal: „Ty nejsi již manželkou Claudiovou, ty, která jsi sňatek se Siliem uzavřela a nejhroznějším cizoložstvím se prohřešovala!“ Vzezření Claudiovo jevilo útrpnost; tajemník, zpozorovav to, vyňal rychle z togy připravenou listinu, ve kteréž byly zaznamenány zločiny, jichž se Messalina dopustila, a podal ji Claudiovi, aby jeho pozornost od císařovny odvrátil.*) Na to velel, aby se ihned v pochodu pokračovalo. Messalina ustoupila na okraj cesty a zvolala prosebně ještě jednou: „Imperatore, vyslyš mne!“ avšak diktator kázal, aby postup byl urychlen a zmařil takto její úmysl, císaře obměkčiti, na dobro. Largus Caecina pohlížel s výrazem úplné lhostejnosti na císařovnu, kdežto Vittelius, nemoha vyčítavého jejího pohledu snésti, sklonil v největší nesnázi zraky. V Narcissových železných rysech zračila se pomstychtivost, zášť a ukrutnost a v jeho bezcitném oku mohla císařovna vyčísti, jaký osud jí chystá. Ale přes to vše nehodlala se vzdáti na milost a nemilost; rostoucí nebezpečí zvýšovalo její odhodlanost měrou netušenou i umínila si podniknouti na svou záchranu zoufalý boj. Mnoho set hlav čítající družina imperatorova, kráčejíc zvolna kolem Messaliny, pohlížela na ni tupě a bez pohnutí; jen Cleopatra a Calpurnie, které byly pohodlně usazeny v basternách,**) tropily si z ní posměšky a smály se jí drze do tváře. Aby všem těm pohledům unikla, zabočila Messalina na cestu v pravo přímo ku bráně Capenské vedoucí a umínila si, že se do svého paláce v Lucullových zahradách odebéře a tam další kroky ku svému zachránění podnikne.

Před raudusculanskou branou, kde průvod caesarův zastavil, zaměněn císařský vůz s křeslem (sella gestatoria) zavěšeným v nosidla, Narcissus zaujal místo v čele průvodu, Vittelius a Caecina po stranách a tak vstoupili do města, jehož ulice rozčileným a imperatora hlučně pozdravujícím množstvím přeplněny byly. Jen několik holemi ozbrojených běhounů kráčelo před Narcissem, neboť z ohledů na veřejnou bezpečnost odbočila

*) Historické.
**) Nosítka umístěná mezi soumary v předu a v zadu kráčejícími.

jízdní kohorta na levo ku bráně Trigeminské a celá družina císařova kráčela pěšky dále ulicemi, obklopena městskými strážemi. Těsně před třídou velikého cirku v XI. čtvrti objevil se Evodus před Narcissem a sděloval mu rychle, že odstranil násilně s vestalkou Vibidií přicházející dítky Claudiovy, ona však že právě se blíží, a jedva že mu to oznámil, objevila se nejvyšší kněžka Vestina, kráčejíc rychle císařskému průvodu vstříc, a zvolala hněvivě proti Narcissovi: „Zastav na okamžik!“ Pak se přiblížila ku Claudiovi a zvolala: „Velmocný imperatore, což došlo v Římě již tam, že tobě jiná vyšší vůle poroučí, a ty se tomu bez jediného hnutí podrobuješ? Přiváděla jsem ti naproti tvé dítky, které mi však násilně vyrvány a na Palatin zpět odvedeny byly. Tak daleko došlo již v Římě, že na bídná udání lidí, bývalých otroků, císařovna velestátu souzena býti a zkáze propadnouti má, aniž ji imperator vyslechne?“

Pyšně odvětil na tato proti jeho osobě namířená slova Narcissus: „Dosud v Římě tak daleko nedošlo, posvátná kněžko Vestina; přijmiž ubezpečení, že mocný imperator Messalinu vyslechne a uzná-li za dobré, připustí, aby se ospravedlnila!“ A jízlivě pokračoval: „Ty však, panno, jdi a hleď si služby chrámové,*) to bude daleko prospěšnější, nežli zdržovati caesara. Ku předu!“ velel a anteambulones nastoupili další pochod. Vibidie, vidouc, že Claudius je zcela v moci Narcissově, obrátila se plna zlosti a odcházela k Palatinu, kam se caesar též odebrati chtěl a proto Narcissa se tázal: „Kam se ubíráme?“

„Odpusť, imperatore, avšak dříve tě chci někam doprovoditi, abys se na vlastní oči o jednom z nejhanebnějších činů Messaliny přesvědčil!“

Narcissovi šlo o to, aby imperatora co nejvíce poštval a proto rozkázal, aby se průvod do paláce císařovnou Siliovi darovaného odebral. Tam chtěl ostiarius Narcissovi vstup zameziti. „Odstraňte toho bídného ničemu a otevřte násilně doupě zločincovo!“ zvolal zuřivě na běhouny, kteří odhodivše prudce otroka, vysoké dvéře otevřeli, načež vstoupili tajemník s caesarem do vnitř nádherného sídla.

„Tuto viz, mocný imperatore,“ upozorňoval jej Narcissus v předsíni na voskovou hlavu v nádherné skříni, „obraz Siliova otce, umístěný zde proti nejpřísnějšímu nařízení senátu, neboť zesnulý byl na rozkaz imperatora odpraven a nenáleží mu tudíž místo mezi počestnými předky Siliovými!“ Dále v tablinu upozornil jej na nádhernou trofeji zbraní: „Tyto zbraně znáš, imperatore, vždyť byly mezi rodinnými památkami na Palatině a někdy je nosíval Drusus!“ Ve slavnostní síni vodil jej pak od jednoho nádherného předmětu ke druhému a se zálibou pozoroval, jak se Claudius čím dále tím více rozčiluje. „Pohleď, caesare, na tyto drahé památky Neronů, které prostopášná Messalina milostníku Siliovi jakožto mzdu za bídnou hanbu darovala, nestydíc se vzíti je na Palatinu a zavléci je sem na místa svého cizoložství!“

„Ó, věrný Narcisse, tyto důkazy přesvědčují mne zcela! Však nestarej se, má pomsta ji zničí, rozmetám tu nádobu plnou neřestí, rozdrtím ji a každého z těch zločinců, kteří se s ní spolčili!“

*) Historické.

„Jsi nyní opět sám sobě navrácen, imperatore, a zajisté očistíš také zkažený vzduch římských výšin. Teď se ukážeš svým vojínům v ležení a vykonáš, co káže spravedlnost!“

„Ano, ano, Narcisse, pospěšme tam a vykonejme strašný soud!“ zvolal zuřící Claudius.

Když byl imperator palác opustil a opět místo v křesle zaujal, tázal se Narcissus Evoda, který průvod caesarův neopustil: „Jsou všechny osoby, které jsem tribunům naznačil, již zatčeny?“

„Kromě Gaja Silia, kterého centurionové dosud vypátrati nemohli, jsou nejdůvěrnější přátelé Messaliny v naší moci!“

Tato zpráva dotkla se Narcissa velice nemile i pravil nevrle: „Prokletá náhoda! Slyš, Evode, toho musím míti! Rozumíš? Pospěš napřed do ležení praetorianů, vyber si ve jménu mém potřebný počet centurionů a hledej, hledej, až jej nalezneš!“ Evodus zmizel ihned v davu, který Claudiovi nadšeně zdravici provolával, když pochod do ležení nastoupil.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ve starém paláci Siliově sděloval Traulus Montanus Junii všechny události, které se byly právě sběhly, a končil svou zprávu slovy: „V městě začalo již zatýkání všech, kdo měli s Messalinou důvěrné styky a —“ Tu se odmlčel, neboť zpozoroval, že Junie velice zbledla, načež prosebně doložil: „Odpusť, milená přítelkyně, odpusť!“

„Není tedy již pomoci?“ tázala se Junie.

„Silius jest ztracen!“ odpověděl smutně Traulus.

Junie pohlédla na Montana a rychle se měnící výraz jejího obličeje prozrazoval bol, zlé tušení a něhu, a Traulovi bylo patrno, že jest vedle osudu Siliova zaujata ještě něčím jiným, co ji velmi tížilo. Po dlouhé pomlčce tázala se tesklivě: „Příteli Montane, nehrozí také tobě nebezpečí?“

Traulus nechápal ihned, pojednou se však prudce zarděl, hned na to zblednul a z hrdla vydrala se mu těžce otázka: „Tobě jest známo?“

„Vše!“ odvětila Junie polohlasně.

„Ó, nešťastný to byl den, kdy jsem po dlouhých letech opět do Říma vstoupil!“ zvolal Montanus chvějícím se hlasem a sklonil zahanben oči k zemi. Vrátil se mu pojednou na paměť onen prudký výstup se Siliem, když mu tento vyčetl jeho poklesek s Messalinou — a ona slova, o tom nebylo nyní žádné pochybnosti, zaslechla Junie za záclonou dveří, které při tehdejší návštěvě u Gaja opomenul za sebou zavříti, načež je Silana překvapila. Poznání, že Junie zná jeho poklesek, zkrušilo jej nyní tím více, čím zřejměji se v minulých dnech za nepřítomnosti bývalého přítele a za stálého styku s Junií hlásily v jeho srdci blahé pocity vznikající lásky, které však před milovanou ženou pečlivě tajil a které mu kalila jediné vzpomínka na svůdnou, prostopášnou ženu, jíž nešťastným řízením osudu v objetí klesl.

Bystrému zraku Junie Silany nezůstala změna Montanových citů tajna, ba mnohdy bývala jata soustrastí s ním, avšak hlubokou její lásku k Siliovi nedovedly podvrátiti kruté ty rány, kterými zrádný manžel štěstí její zničil.

Po mocném vzrušení Montanově bylo chvíli v komnatě úplné ticho, které Junie něžně mluvíc přerušila: „Hleď, Montane, snad by bylo pro

tebe nejvýhodnější, kdybys se neprodleně z Říma zpět do Gallie odebral a tak možnému neštěstí předešel. Za přispění mocných přátel, až se pobouřené mysli utiší, bude pak možno za tebe u caesara se přimluviti a poklesek tvůj ospravedlniti!"

„Nyní bych tě měl opustiti?" zvolal vroucně Montanus.

„Opustíš-li Řím, zachováš věrného přítele přítelkyni; zůstaneš-li však, není vyloučena možnost, že po ztrátě manžela i přítele ztratím!" Její zrak těkal po komnatě a zahleděl se ke vchodu, kde bled a nehybně stál — Silius.

Junie chtěla povstati, leč nohy jí klesaly, chtěla promluviti, avšak marně se namáhala, a majíc oči široce otevřeny, pohlížela neodvratně na svého manžela, který se jí tu pojednou jako přízrak objevil. Montana překvapilo vzezření Junie a když sledoval směr jejího pohledu, spatřil i on ve dveřích bývalého přítele a zvolal v nejvyšším překvapení: „Silius!"

Nepostoupiv ani o krok, pravil Silius tklivým hlasem: „Junie Silano, odpusť, že ruším tvůj klid, avšak jest to již naposledy! Zlý, jedině mnou zaviněný osud vrhá mne v záhubu — jsem uštván a v době nejkratší zastihne mne spravedlivý trest. Těžké provinění, jehož jsem se na tobě dopustil, tíží mne však nesmírně, i přicházím, abych tě odprosil, abych —" dále nemohl mluviti, jenom ·lkavý ston vydral se mu z úst a oči se mu zalily slzami. Lítost, jevící se v obličeji Junie Silany, dodala mu po chvilce zmužilosti, tak že mohl pokračovati: „Přišel jsem, abych si tvé odpuštění vyprosil. Vím, že jsem jednal bídně, hanebně, vím, že nemám pro své konání ani jediné, sebe menší omluvy, ale chci klidně zemříti a proto prosím, odpusť, odpusť!"

Hlasitý hovor a blížící se kroky několika osob přerušily tklivou prosbu Siliovu; hned na to vstoupil do síně Geta a za ním dva centurioni s pěti vojíny.

„A, zde jest!" zvolal první z nich a přiblíživ se k Siliovi pravil: „Gaje Silie, praedestinovaný konsule, následuj mne!"

„Nejsi ty Montanus?" tázal se druhý centurio, ukázav na mladého Římana.

„Jsem!" odpověděl klidně Traulus.

„Zatýkám i tebe ve jménu diktatora Narcissa!" zvolal spěšně praetorian.

Montanus obrátiv se k Junii pravil bolestně: „Tvé tušení se splnilo!" Pohlédnuv na ni pozbyl zmužilosti a v největším rozechvění podávaje jí třesoucí se ruku pravil: „Žij blaze, Junie!"

„Drahý, drahý příteli!" zabědovala Junie, načež přistoupila k Siliovi a podávajíc mu ruku, pravila bolestně: „Odpouštím ti vše, Silie!" Gajovi vytryskly prudce slzy, když pevně její ruku sevřel. Chtěl ji obejmouti, avšak Junie zadržela jej něžně a pravila pevným hlasem: „Po Messalině — ne!" Pak se obrátila a kráčela do druhé komnaty, avšak tam překonala ji duševní muka, tak že mdlobou zachvácena klesla k zemi.

Nyní nutkali již centurioni k rychlému odchodu a tak opustili oba někdejší přátelé sídlo Siliů v nejhlubším zármutku. Těžce nesla Montanova neobyčejně měkká povaha nepřátelství mezi ním a Siliem vzniklé a v tomto okamžiku, když je stejný osud zastihl, umínil si Traulus, že

první krok ke smíření učiní; proto podal Siliovi ruku a pravil mírně: „Budiž zapomenuto vše, Silie!“ Jako by byl na smířlivá slova čekal, objal jej Gajus horoucně, načež kráčeli vedouce se za ruce dále. Po malé chvilce, když se již k rovině řeky Tibery „Campus Martius“ zvané blížili, kde bylo cvičiště římské mládeže a část vojenského tábora praetoriánů a jiných legií, pravil Silius: „Rozmilý Montane, zapomenuto jest nyní vše a po neskonalých mukách, které jsem dnešního dne vytrpěl, těším se na blízkou smrt, která usmíří mou vinu!“ Montanus stisknul příteli beze slov ruku a mlčky kráčeli pak až do ležení, na jehož volném prostranství několik tisíc vojínů kolem Claudia, Narcissa a jiných důvěrníků imperatorových bylo shromážděno. Na Silia, známého téměř všem vojínům, sypaly se se všech stran hanlivé urážky a hrozící pěstě mávaly ve vzduchu, když oba zajatce do kruhu tribunalu Narcissova uváděli. Tento pronesl již hojné rozsudky a z odsouzených byli již popraveni: Titius Proculus, Vettius Valens, Saufejus Trogus, Pompejus Urbicus, senator Juncus Vergilianus, praefekt vigilů Decius Calpurnianus, prokurator her a divadelnictví Sulpicus Rufus, kdežto tragéd Mnester právě se hájil a Montanus se Siliem zaslechli ještě poslední slova slavného herce: „Pomni, imperatore, že celá ta řada milostníků za slibená jim skvělá místa a bohaté odměny s Messalinou hříšné styky udržovala, kdežto mne mocí přinutili, abych jí po vůli byl; nemůže tedy býti uznáno, že jsem vinen a trestu zasluhuji. Pomni jen, imperatore, že kdyby se byl Silius vlády zmocnil, ani jediný z odsouzených by byl nezemřel a uvaž konečně, že vina z donucení není vinou!“ *)

Claudius byl dojat a pohlédnul na Narcissa, který však prudce odpověděl: „Když bylo tolik vznešených mužů popraveno, nemožno obyčejného herce šetřiti a lhostejno jest, zda-li veliký zločin spáchal dobrovolně neb z přinucení!“ *) Ostatní důvěrníci projevili s těmito slovy úplný souhlas a Narcissus rozkázal: „Odveďte jej k smrti!“ což vykonáno neprodleně.

Po Mnestrovi souzeni ještě Suillius Caesonius a Plautius Lateranus, jimž Narcissus život daroval, načež došla řada na Silia a Montana. Hluboké ticho nastalo, když Narcissus ze svého sedadla povstal a s pohledem záštiplným Silia se tázal: „Jsi vinen?“

„Jsem!“ odpověděl pevným hlasem Silius a dodal: „Nechci se hájiti, nechci o shovění žádati a přeji si, aby moje smrt co nejvíce byla uspíšena!“

„A ty, Traule Montane?“ tázal se diktator úsečně.

„Já se chci hájiti!“ zvolal Traulus pevně, což vzbudilo všeobecné pohnutí, avšak Narcissus zvolal: „Tvá vina jest dokázána svědkyní Semiramidou a proto hájení tvého nepřijímám!“ Vztáhnuv ruku proti obžalovaným pravil s výrazem ukrutenství v leskuprázdných zřítelnicích: „Popravte je oba!“

Silius změřil Narcissa pohledem plným opovržení a pravil pohrdavě: „Bývalý otroku!“ Diktatorův obličej sesinal vzteky; Silius, vida účinek svých slov, obrátil se s úsměvem k Montanovi a pravil klidně:

*) Historické.

„Jděme příteli!“ Mužně kráčeli přátelé na nedaleké místo popravčí, kde Silius centuriony oslovil: „Prosím, probodněte nás v stejném okamžiku!“ „Stane se po tvém přání, Silie!“ odvětil jeden z nich, načež Gajus Montana vřele objal a srdečně mu stisknuv ruku pravil: „Smrt smiřuje vše a jest radostnější nežli život!“ Centurionové postavili se pak po levé straně odsouzených, kteří tváří v tvář si pohlíželi a v stejném okamžiku probodnuti ještě před samou smrtí, klesajíce na zem, naposled se objali.

Claudius zářil nyní spokojeností, že vše šťastně jest ukončeno a že jeho osobě i moci žádné nebezpečí již nehrozí. Když byl poslední rozsudek pronesen, obrátil se k Narcissovi a pravil laskavě: „Za služby mně prokázané, které z mé paměti nikdy nevymizí, děkuju ti vřele!“ Narcissus uklonil se hluboce a ceasar pokračoval: „Nyní však by byl již nejvyšší čas, abychom se po velikém namáhání také posilnili a proto pospěšme k ceně na Palatin!“ Když Narcissus nic nenamítal, rozkázal, aby mu nosítka přinesli a usadiv se, pravil k zástupům vojínů: „Jste nyní spokojeni?“ Bouře hlasů zněla Claudiovi přisvědčivě vstříc a po celé cestě ležením volali provázející jej vojíni: „Zdráv buď imperator!“

Čím spokojeněji se imperator tvářil, tím starostlivěji a zamračeněji vypadal cestou do paláce Narcissus. Pád Siliův a zničení přívrženců císařovniných uspokojilo Claudia na dobro, avšak pro tajemníka nebylo to dosud ničím, neboť nebezpečná sokyně — Messalina — byla na živu a nepatrná příčina mohla vše rázem změniti, načež by pro Narcissa celé podniknutí osudně bylo skončilo. Ničeho neobával se více než hostiny, neboť věděl, že značnější požitek vína imperatora vždy měkkým a soucitným činí; když si pak ještě vzpomněl, že Messalina v noci as do ložnice vnikne, což zameziti nemohl, a celou svou mocí, něžným vlivem, sladkým žebroněním a láskou na Claudia působiti bude a tento jí ve své slabosti bezpochyby vše odpustí, tu počínala jeho osvědčená chladnokrevnost prchati. Odpuštění Claudiovo bylo by bývalo jeho záhubou. Callistus a Pallas, jimž tyto obavy sdělil, byli stejného náhledu, avšak neznali žádného prostředku, který by byl blížící se nebezpečí zažehnal. Za to Vittelius kojil se nyní nadějí, že Messalina snad přece záhubě unikne; avšak na zevnějšek zachoval i nadále vzezření lhostejné.

Nežli císař do velikého triclinia vešel, sdělil Evodus Narcissovi šeptem, že se Messalina se svojí matkou Lepidou do Lucullových zahrad uchýlila a že se později na Palatin vrátiti hodlá, načež mu Narcissus nařídil, aby se z dvorany nevzdaloval. Narcissova nevrlost stoupala, když pozoroval, kterak ceasar vínu statečně holduje; ba nyní byl jist, že nadejde co nejdříve rozhodující okamžik, v němž si imperator na Messalinu vzpomene. Obava Narcissova splnila se také v malé chvilce. Claudius vyprázdnil plný pohár a obrátil se pojednou k Narcissovi, který nepokojně oslovení caesarovo očekával.

„Milý Narcisse, bylo by snad záhodno, aby Messalině mé konečné rozhodnutí ohlášeno bylo. — Oznamte nešťastnici, aby se zítřejšího dne ku svému obhájení dostavila!“

Těžce dopadnul výrok Claudiův na tajemníka a tváře jeho nabyly šedožluté barvy, leč z očí šlehnul záblesk odhodlanosti a v tom okamžiku, když se chtěl Vittelius již z lehátka vzchopiti, zarazil jej Narcissus

zvolav: „Oznámení toto rozkážu já sám, já zde velím dosud!" Vitteliův obličej zrudnul vztekem, když viděl, s jakým chvatem Narcissus opouští síň. Evodus čekal v impluviu se dvěma centuriony a vojenským tribunem; Narcissus spěchal k nim a oznamoval tlumeně: „Ve jménu imperatora popravte Messalinu ihned! Ty, Evode, jsi vykonavatelem a přihlédneš, aby rozkaz co nejpřesněji byl vykonán, načež mi dáš od vchodu triclinia znamení hlavou, že jest ortel proveden!"

Na to vrátil se do triclinia, kde si ulehnul; marně pátrali císařští důvěrníci v obličeji jeho, nyní opět úplně chladném, co se za ním ukrývá, a nikdo neměl ani nejmenšího tušení, co Narcissus o své újmě přikázal.

Zatím co se toto na Palatinu událo, prodlévala Messalina ve svém paláci v zahradách Asiaticových, rozmlouvajíc se svou matkou Lepidou a zmítána měnivými pocity, tu plna naděje, tu zase v hrozných obavách a na pokraji zoufalství. Lepida jí domlouvala: „Hleď, Messalino, kázala jsi mne zavolati, abych ti poradila, co vykonati máš. Nuže, nevyčkávej vrahа, tvůj život uplynul a jen ve smrti své nalezneš čest!" *)

„Ne, ne!" zvolala prudce Messalina. „Doufám, že se vše v můj prospěch obrátí. Ty odevzdáš tuto mou prosbu, kterou jsem sama sepsala, Claudiovi a musíš ji tklivými slovy podporovati!" Při tom podala Lepidě svazek dopisních tabulek a pak pokračovala: „Nelekám se ještě těch bídných osvobozenců — rozdrtím je. Jen vyčkej zítřka, až se Claudius ráno v mém objetí probudí, pak jsem jista, že mi odpustí, a pak jim dokážu, že v Římě dosud má nejvyšší vůle panuje!"

„Klameš se, dcero má, klameš se! Ani jediný z tvých věrných více nežije, neboť všechny rozkázal Narcissus popraviti!"

„A Silius zahynul také?" tázala se v uleknutí císařovna.

„Ano, také Silius jest popraven!" odvětila Lepida.

Messalina se rozplakala a hlasem vzdechy a vzlyky přerušovaným, bědovala: „Ach, nyní je všemu konec! Běda mně nešťastnici! — Lepido, oni mne zavraždí — ach — ach —!" Ledový chlad projel jí tělem i zatřásla se hrůzou. Po chvilce, když se poněkud ztišila, vyhrkla opět prudce: „Ta kletá otrocká lůza opanovala imperatora zcela; ta hrabivá čeládka, ta společnost zlotřilých padouchů rozkazuje nyní římskému velestátu, jehož císařovna tuto špinavou havěď o smilování prositi má a — imperator? Ten slaboch, ta loutka bez krve, nenalezne arciť odvahy, by se oněm dravcům na odpor postavil a je zničil!" Pak pokračovala hlasem prosebným: „Ó, bohové — vyslechněte nešťastnou císařovnu a uspěšte příchod noci, kteráž mne jedině zachrániti může — ó, smilujte se, bohové! Život jest vše a smrt jest děsna!" Chvilku naslouchala napjatě a šeptala Lepidě: „Slyš — někdo přichází." Nastalo hluboké ticho, až se otevřely dvéře a do komnaty vstoupila Semiramis. „Jak jsi mě polekala!" pravila třesoucí se Messalina, a pak se tázala: „Proč přicházíš?"

„Cena jest již dlouho připravena a služebnictvo čeká!" odpověděla Semiramis.

*) Historické.

„Nechci ničeho. Jsem tak uštvána a znavena — ach!“ Pak se dala znovu do usedavého pláče a když byla opět klidnější, obrátila se pojednou k Semiramidě a pravila rychle: „Spusť závoru na dveřích, aby sem nikdo vniknouti nemohl, mne pojímá nevýslovný strach!“ Semiramis vykonala rozkaz a Lepida podotkla s trpkým úsměvem: „Ta závora ti bude málo platna, když přijdou!“ a s výrazem pohrdavým doložila: „Což pak jsi tak zbabělá, že se nemůžeš k samovraždě odhodlati, která jest přec jen tisíckráte lepší, nežli ten bědný strach před smrtí?“

„Nemohu, nemohu, matko!“ malomyslně odvětila Messalina a lomíc rukama kráčela sem tam po komnatě. Pojednou se zarazila, z úst se jí vydral pronikavý výkřik i spěchala pak jako šílená do rohu komnaty nejdále ode dveří vzdáleného. Z venčí ozvaly se spěšné kroky jedné osoby. Messalina klesla leknutím na kolena a na smrt bleda, s ústy napolo otevřenými a s výrazem smyslů zbavené pohlížela na dvéře, o které se příchozí mocí opíral, aby je otevřel.

„Ta prokletá se zavřela!“ ozval se hlas a Semiramis zašeptala zděšeně: „Evodus!“ V tom přicházelo již více osob rychlými kroky a hlas se ozval opětně: „Musíme vyraziti dvéře, jest pevně zavřeno!“

Venku stojící osoby opřely se prudce o dvéře, které nátlaku povolovaly, praštěly, závora vyražena, dveře se rozlétly a do komnaty vrazili Evodus, tribun a centurioni.

„Máme tě, bídnice, prostopášná hetaero, ohavo Říma, libertinko na trůně velestátu — máme tě a nyní neujdeš zaslouženému trestu!“

Messalina povstala s největším namáháním, tělo se nachýlilo na zad do rohu, polorozpřažené ruce podpíraly se o stěnu, její pomatený zrak těkal sem tam a v zimničném záchvatu chvěla se jí ústa tak silně, že jí zuby jektaly.

Evodus a tribun přistoupili až na krok k Messalině, onen vyňal rychle dlouhou dýku z pasu svého šatu a podávaje ji císařovně pravil jizlivě: „Zde vezmi, nestoudná ženo, a máš-li odvahu, poprav se sama!“

Messalina vztáhla třesoucí se pravici v před a sevřela křečovitě jilec zbraně, při čemž se strachy zatřásla. Zvolna zvedala dýku a nasadila ji nejdříve na hrdlo, ale ucítivši hrot smrtonosné zbraně na krku, sklonila ruku a polohlasně zaúpěla: „Mám strach.“

„Rychle, rychle!“ nutkal netrpělivě Evodus a tribun vytrhnul z pochvy klidně meč.

Messalina vztýčila opětně ruku a zamířila dýkou na prsa, avšak neměla odvahy, vraziti si ji do srdce; ruka sklesla a prsty vypustily zbraň, tak že padla k zemi.*) Nato tribun pozvednul chladně meč, a vrazil Messalině zbraň tak mocným bodem do prsou, že vnikla až po příčník rukověti pod ňádra, načež vytáhnul meč prudce nazpět. Silný proud krve vytrysknul ze široké rány, tělo se skácelo a dopadlo těžce na mramorovou podlahu. Několik křečovitých záchvatů zaškublo tělem a Messalina skonala bez jediného hlesu.

Evodus obrátil se k Lepidě, která celý ten hrozný výstup chladně pozorovala, a pravil: „Odevzdávám ti mrtvé tělo; vykonej, co za dobré

*) Historické.

uznáš!“ načež se podíval mnohoslibně na třesoucí se strachem Semiramidu a odešel ve společnosti tribuna a centurionů spokojeně z komnaty. Spěchal pak na Palatin, kde Claudius se svými důvěrníky dosud popíjel.

Narcissus čekal již netrpělivě a když se Evodus ve dveřích objevil a přisvědčivě hlavou mu pokynul, oddechnul si z hluboka, jakoby mu byla s prsou spadla ohromná tíž. Pak pohlédl na caesara vínem již značně zmoženého a pravil tonem lhostejným: „Mocný imperatore, Messalina přišla o život!“

Dvořané, v nejvyšší míře překvapeni, pohlíželi se zatajeným dechem na Claudia, který bezvýrazným pohledem přítomné přelétnul, načež uchopil prázdný pohár a velel tricliniarchovi: „Naplň mi pohár!“ Když se tak stalo, vyprázdnil jej zcela a začal pak o věcech úplně lhostejných hovořiti.*) Narcissus zvítězil.

V Sextenských horách.

Načrtla Anna Řeháková.

(Dokončení.)

Majetek Koflerův jest velice zajímavé stavení. Praví se, že jest nejstarší budovou v Sextenu a bývával kdysi zemanským statkem. Také skutečně stavba jeho, provedená v tyrolském starém slohu, dokazuje svou výstavností a prostorností, svými balkony, pavláčkami, chodbami a síněmi, podobajícími se dvoranám, že bylo to panské sídlo. Kofler je sedmý svého rodu, který drží hospodu, uchovávaje ji ve vzorném pořádku. Svého času byla državnost ta zakoupena se vším všudy od někdejších majetníků panského stavu, čímž přišly ve vlastnictví Koflerův i vzácné starožitnosti, cenné umělecké věci. Za některé obrazy byly podávány velké kupní ceny. Takž dostával Kofler za „Andělské zvěstování“, zajímavé dvě staré malby, provedené na kovu v byzantinském slohu, a to od obchodníka 400 zl. Krásný olejový obraz „Archanděl Gabriel“ chtěli koupiti v Innsbruku, kam bylo dílo posláno, když je zpití sedláci — zbožní Tyrolané — perouce se v hospodě, probodali noži. Ač byla malba hrubě poškozena, přece nabízelo se za ni 900 zl. Hostinský Kofler, pyšný na tradice svého rodu, váží si velice pamětných těch věcí. Uchovává je s pietou, nedbaje různých lákavých nabídnutí, ač může býti při něm, jak zcela přirozeno, jen málo ba žádného uměleckého porozumění. Inu sedlák — svým pánem.

Mohla bych vyčísti ještě mnohé zajímavé kousky zvláštního toho horalského musea; přestávám jen na dvou. Jsou to podobizny praděda

*) Historické.

a prabáby nynějšího majitele. Jakmile jen jsem vkročila do rodinné velké světnice, originelně a vkusně uspořádané, ihned zaujaly mou pozornost mezi všemi ostatními věcmi. Jest to malba mistrovská, kterou stvořila jen ruka umělcova. Snad že nějaký malíř, ubíraje se tudy do Italie, zastavil se pro delší čas v horských zdejších samotách, aby konal studia a zaplatil asi svůj hospodský účet obrazy. Tvář veselého a schytralého, obstárlého praděda jest podána při vší realističnosti s jemností měkkého italského štětce; hledí na nás životně, teple. Prabába, ač starší paní bílých vlasů, dosud prozrazuje bývalou krásku. Starobylý národní kroj sluší jí rozmile. Oheň oka tlumen je zvláštním melancholickým nádechem; lahoda a vlídnost tváře trpí poněkud pochmurným úsměvem. Ta žena, tak zdálo se mně, nezažila jen slasti, ale i strasti života.

Tázaly jsme se jejího pravnuka, ví-li něco o jejích osudech.

Věděl a vypravoval příběh vskutku romantický, za jehož pravdivost ovšem ručiti nemohu.

Ubohá byla prý za živa pohřbena. Jsouc bohačkou, byla pochována i se šperky větší ceny. Za noci, zlákán klenoty, hrobník dobýval se k mrtvole, by ji oloupil. V údery motyky pojednou zavznělo úpěnlivé volání: „Ach, jak jsem ráda, ach, jak jsem ráda, že někdo ke mně jde!" Rozrazil rakev a osvobodiv oživlou z objetí hrobu, odváděl ji domů. Zatloukl na stavení, kde všechno již spalo. Po dlouhé chvíli teprve hostinský zburcován. Ptal se nevrle, co že se děje. V odpověď znělo: „Vedu ti tvou ženu." Pln hrůzy odskočil od okna; vrat neotevřel. Teprve po dlouhém vyjednávání uvěřil neuvěřitelnému a přijal ženu. Ta byla ještě živa dva roky, měla děcko; ale ode dne toho neusmála se prý již nikdy a zemřela dost mladá, u věku čtyřiceti osmi let.

Tak prožily jsme u Koflerů mnohou milou hodinku. Byly jsme u nich jako doma a vzpomínám podnes těch útulných a krásných chvil, kdy seděly jsme s nimi večer pospolu na balkoně a naslouchaly tiše jich prostému vypravování, zahloubavše se v krásy zdejší přírody. Hostinec „u černého kříže" má pěknou polohu se znamenitou vyhlídkou na Sexten a jeho horstvo. Přímo na západě údolí strmí celá řada horských obrů fantastického zjevu. Vedle neurvalého Haunolda vypíná se bizarní Gsellknoten, k němu pojí se vzletný jehlanec Einsru, na to následuje hrad Zvölfrův o dvanácti věžích a za ním štít Elfrův s jedenácti hroty. Nižší, ale massivní hlavatá bašta Arcalpenkopfu a zubaté cimbuří Neunerkoflu zakončují skalní tu spoustu, jejíž základní stěny, hrající všemi toninami šedi, žluti, běli a červeni, halí se z mohutné temné hvozdy. Mnohé večery poskytovaly Dolomity, vynikající nade všecko ostatní alpské horstvo, svými světelnými effekty podívanou v pravdě pohádkovou. Často bylo údolí již v hlubokém stínu, slunce rozloučilo se dávno s krajinou, když pojednou jako divem temena vzplanula znovu žárným ohněm, nabývajíce neobyčejným tím osvětlením zbarvení až démonického. Znenáhla hasly skvělé ty horské pochodně: jen ještě s nejvyšším cimbuřím pohrával si plamének. I ten zmizel a rudá záplava skalních stěn měnila se ve fialové stíny. Ty pak pohltilo noční temno, z něhož, dostavil-li se měsíční svit, vynořilo se horstvo jako fantom jiných světů.

Přísný ráz údolí poněkud zlahodňuje na východě přímo nad Sexten se vypínající rozložitá 2400 m. vysoká hradba, zvaná Helm. Její stráně slunné a veselé, svěží a šťavnaté, jsou hustě posety v dolních končinách statnými dvorci, poli a lukami; ve výšinách pak nalézají se obsáhlé salaše se skotem a bravem. Na Helm, pusterský to Rigi, stoupá se často, ponévadž podává dalekosáhlý výhled jak v ledovce Taurské, tak v chaos dolomitský. Vzestup jest sice namahavý, ale jinak málo obtížný. Netřeba nám ani alpské hole ani cvočky pobitých bot; jen trochu trpělivosti a zakoupíme si požitek přírodní, nad nějž v horách není, neb teprve nahoře ukazuje se nám alpský svět v celé své kráse.

Jak patrno má Sextenské údolí, ležící ve výši 1300—1400 m., ráz velehorský, čistě alpinský. Pozemků tu proto poskrovnu a ty chvíli co chvíli bývají zaneseny kamením divokých přívalů. Sotva jedno pole se vyčistí, již aby se pořádalo druhé. Senoseč je zde jen jedna.

Obyvatelstvo musí si hledati obživy též v dřevním obchodě, v chovu stád. Před krátkým ještě časem kvetlo zde řemeslo kloboučnické. Posílalo se ročně až 60.000 plstěných klobouků do Italie. Nyní však, jak nám vypravoval jeden ze sousedův, průmysl ten úplně zaniká, dušen jsa továrnickou výrobou podobného zboží. V Sextenu koupí si klobouk jen kočovný italský dělník, který po celoletní pracovní kampani v severním kraji ubírá se domů přes nedalekou Křížovou horu, nebo-li Monte Croce, pohraniční přesmyk tyrolsko-italský.

Sextenské holčiny podívají se rády do světa, pronajímajíce se za sklepnice a pokojské na léto v stanicích alpských, na zimu v jižním Tyrolsku, čímž povstává v Sextenu často i nouze o čeleď a mzda následkem toho stoupá. Nový svízel pro hospodáře. Na stará léta vrátí se sice děvčata do rodné obce, ale s holýma rukama a dožadují se ku veliké mrzutosti sousedův nějaké té obecní podpory. Nezahospodařily si ve světě ničeho z bohaté své mzdy, zvyknuvše lepšímu živobytí a parádě. Jich družky, chudácké horalské děvečky, které zůstaly v domovině při roční mzdě 30 až 40 zl., neznajíce žádných potřeb, spíše mají pro stáří zahospodařeno a v mravech jsou také zachovalejší. Pravda, nejsou ani ony bez hříchův a provinění; ale odčiňují je tím, že berouce věc přirozeně, starají se bez ostychu a obětavě o dítě, jemuž jsou matkou. „Freie Liebe“, o níž se nejnovější dobou ve vzdělaném světě tolik nabásní, napíše a nabádá, jest zde starým a vzpomeneme-li žalostné mravnosti v městech, kdež matky děti zanášejí a otcové k nim se neznají, snad i dobrým zvykem.

Náš hostinský zle huboval na všecky, kteří odcizujíce se takto své domovině, odvykají horalskému živobytí. A toto jest krutě tvrdé. Šestileté dítě již pomahá doma i na poli. Když nastane mu škola, jest to jen nová svízelná povinnost. Mnoho dětí běží do Sextenu z roztroušených po horách stavení i přes dvě hodiny vysokým sněhem, v třeskuté zimě, o níž my v kraji nemáme zdání. Vedou se řetězem, kráčejíce nad propastmi. Nejstarší jest opatřeno drač̌kami, jež rozžehují se, aby svítily v pusté ranní tmě na krkolomnou cestu. Když mládež na kost zmrzlá konečně dospěje školy, nejde přímo do světnice, nýbrž ubírá se do kostela na modlitby a mši. Co z toho pořádku následuje, možno si pomysliti. Nejsilnější se

otuží pravda neuvěřitelně; ale ti ostatní slabší dostávají různé nemoce, nejčastěji pak difteritis. Jsou léta, kdy z jara v každém stavení mají po andělíčku.

Tak roky přibývá stále všem povinností a těžké práce, ať na poli, ať na salaši, ať v lese; vyrůstají v lopotném životě, který zná jen málo radovánek. Celý týden jsou v tuhém díle a neděli jim zabere kostel. Lid jest tu velice pobožný jako vůbec v Tyrolsku. V slavnější sváteční den koná se mimo obvyklou odpolední pobožnost ještě procesí, jehož zúčastňuje se celá obec, ženy i muži, bohatí i chudí, všichni s růžencem na rukou, a k němuž se shromažďují, jakmile lžíci odložili. Viděly jsme takový ve svém způsobě jistě zajímavý průvod, kterýž procházel celou vesnici. Nejdříve šly všechny děti, pak mládenci a panny, na to muži a ženy. Vše, ať mladé, ať staré, bylo oblečeno stejně. Národní kroj se tu ještě zachovává; jako babička tak šatí se i maličká vnučka. Týž nízký, plstěný rendlíkový klobouček, tytéž nadouvané mnohonásobné sukně, tytéž neforemné živůtky, vycpané na ramenou, aby bylo poprsí ploché, cudné. Strůje to nepěkná! V procesí neslo se mnoho svatých soch, kostelních obrazů a krásných obrovských korouhví zvláštní podoby. Statný horal sotva nesl prapor a tu musil ještě jeho soudruh stále udržovati rovnováhu šňůrami, by nestalo se nějaké neštěstí. Přímo za knězem, nesoucím monstranci a provázeným čestnou družinou občanův, mládenců, družiček, ubírala se hudba a hrála do hlasité, jako temné dunění se nesoucí modlitby veselé písničky. Dojem prapodivný.

Zjevno z toho, že zbývá mladému lidu jen skrovná volná chvíle a ta ztráví se především na milostných táčkách; na tyto, jež podporují hluboké samoty, najde se vždycky čas. Co zbývá ještě, utratí se při pivě, na střelnici, na horských výletech. Milují své hory vášnivě a rádi se po nich prohánějí.

Ale v Sextenu je také krásná příležitost k tomu. Na všech stranách otevírají se zajímavá údolí, naskytují se velice vděčné přechody a vzestupy. I my užily jsme tu mnoho nejrozmanitějších, větších i menších, krásných a pohodlných partií. Jedna z nejslavnějších vycházek jest do pobočního, na západ vybíhajícího údolí Fischleinského, které bylo svého času, jak hlásá pamětná deska, také oblíbeným výletním místem německého císaře Bedřicha, když, jsa již churav, meškal v sousedním Toblachu. Starý Amthor píše: „Jest to přímo zázračný závěr údolní s frappantními dolomitskými útvary. Nikdo neměl by obmeškati té vycházky, kdo Sexten neb Innichen navštívil; i nejslabší může dosíci snadno cíle a dostane se mu vzácného požitku: nejvelkolepějšího obrazu alpské přírody.“

Skutečně jest to vycházka pro děti. As hodinu dlouhá, mírně stoupající cesta vede nás horskými lučinami a krásným hvozdem; pak dostáváme se v kleč. Vždy hrozivěji a hrozivěji dostupují v naši blízkost mohutné stěny Sextenských hor. Zahledíme-li se v jich nebetyčná temena, plná hrotů a špicí, pojímá nás závrať a s úžasem vzpomínáme, že i tyto divoké vrchole byly zlezeny. Pavel Grohmann s Františkem Innerkoflerem a Petrem Salchrem, svými vůdci, r. 1869 prvý dostoupil vrcholu Dreischusterspitze, proslavené svými sráznými štíty, svými krkolomnými útesy, a později došlo i na ostatní ty velikány.

Ztrávily jsme ne jedno půldne ve Fischleinském údolí. Vždy znova a znova vábilo nás k sobě, nejen velkolepou scenerií skalních těch kulis, k sobě těsně sestouplých, ale také zvláštním tím kouzlem, jež v sobě tají každý závěr údolí — úplnou tou odloučeností ode všeho hluku a shonu života, plnou nekonečného ticha, neobsáhlého klidu.

Závěr Fischleinského údolí jest jen zdánlivý. Obelisk Aberbašské špice rozvětvuje je v nová vedlejší údolí: Bacherské a Altensteinské. Prvé, kde poznáme nejdivočejší skalní kotlinu, hotovou horskou poušť a spoušť, nad níž snad hrůznější v Dolomitech není, vede nás přesmykem Santa Bühel ve Val Cengia, tedy do Italie. Údolí druhé, Altensteinské, poskytuje nám krásný přechod prolukou Toblingerriedl a Innichriedl k sedlu Paternskému, odkud můžeme sestoupiti buďto v italské Auronzo aneb přes alpu Rimbianco do pověstného údolí Laudro.

Každý krok při těchto partiích, kteréž nevyžadují zvláštní námahy aniž ohrožují nějakým nebezpečím, jest vděčný. Jeden pak z nejvzácnějších obrazů, myslím, jest ten, jehož se nám dostává z klance Toblingerriedlu. V nejbližší naší blízkosti věží se uprostřed skalní směsi nejrůznější podoby, ohromující velikosti nejproslulejší výtvor dolomitské umělecké dílny — Trojcimbuří, zvedající své pilíře v modro nebes nejsmělejším a nejoriginelnějším způsobem.

Zajímavou a milou podívanou v hlubokých těch samotách poskytují salaše, které se však nalézají jen v nižších končinách, kde nevládne nehostinná spoušť nahých skal a obsáhlých rumišť.

Náš hostinský měl svůj ovčín ve Fischleinském údolí. Jeho ovčák, který vždy, uzavřev stádo v sobotu večer do chléva, přicházel na neděli do vesnice, do kostela, zval nás k sobě. Přijaly jsme pozvání starochovo. Vodil nás svým salašnickým hospodářstvím, jemuž příznakem především nečistota, a vypravoval nám různé příhody z pastýřského lopotného života. Jednou, tak asi před desíti neb dvanácti lety dostalo se prý Koflerovu ovčínu ač neobyčejné a vzácné, přece jen nevítané návštěvy. Za noci přiblížil se k Alpě medvěd, přiběhlý z Benátských Alp aneb zabloudilý sem z jižních Tyrol, kde dosud mnohý dravec se toulá. Ovčák spal na senníku; slyše bouchati a škrabati medvěda na vrata ovčínu, poděsil se hrozně, a zatarasiv se, jak mohl, ponechal brav osudu. Zvíře, rozrazivši konečně dvéře, vniklo mezi stádo, jež čítalo na sto kusů. Svou tlapou pobilo asi deset ovcí; ostatní hrnuly se v největším zděšení z chléva a to s takovým násilím, že porazily medvěda. Ten hrozně se ulekl a nechal ovcí, jak živých tak mrtvých. Ale v stáji zůstala koza; zvědavost ji tu zdržela. Všetečnost, s jakou se dívala na útěk svých pitomých družek a zájem, s kterým si prohlížela medvěda, s nímž se nebyla ještě nikdy setkala, staly se jí osudnými. Medvěd se na ni obořil, roztrhal ji, a odnesl.

Ku Fischleinskému údolí řadí se důstojně údolí Innerfeldské, u jehož vchodu octneme se ze Sextenu za malou hodinu. I partie ta jest ve svých začátcích pouhou procházkou, zajímavým a vděčným výletem. Avšak po dvou po třech hodinách mějme se k návratu, neb poznali jsme již pěkně povahu údolí; a buďme, jsme-li trochu jen pohodlni, rádi, že nešli jsme dále. Neb další cesta na Unterhütte a dále přes Morgenalpu ku chýši Trojcimbuřské a dolů do Höllensteinského údolí jest výkon a po-

žitek, jejž si vychvaluje jen alpista sedmera horských cností, kteréž se nazývají: vytrvalost, otužilost, obratnost, neohroženost, neomrzelost, rozvážnost a nadšenost. Vím o takovém rozmilém turistovi a obdivuji se mu upřímně. Co on dokáže v alpském sportu, nikdo hned po něm u nás neprovede. Český čtenář zná jej též. Jest to K. Chodounský, autor prací „Na horách“ a „Z Alp“.

Ale teď chutě do údolí Innerfeldského; stojí za podívanou. Jest to, abych tak řekla, přijímací síň neurvalého zvětralého bohatýra Haunolda, jenž má svoji podnož na půdě innerfeldské. V nitru jeho vzniká Dráva, která padá střemhlav v údolí, ač je slabounkým pramenem, jemuž se dostává posily teprve u Innichenu sextenskými vodami.

Půda samý hebký sametový palouk; žádný koberec nemůže býti měkčí. Sluneční svit zlatí nám cestu, ale záři jeho tlumí obrovské modříny, jejichž mohutným větvovím probleskuje jasné modro nebes. Místy otevírají se grandiosní pohledy na Haunolda a jeho protějšek Gsellknoten s Dreischusterspitze. Vůni až opojnou vydychuje tráva i květ a mnohý vzácný alpský květ, skvějící se na bujné louce, nebo skrývající se ve svěžích houštinách nebo šatící nahé skály. V hluboké ticho zaléhá jen dunění bystřiny a harmonické zvonění stád. Chvílemi zaznívá k nám s výšin, ale jen slabě, prostá horalská píseň, bodré a veselé jodlování. Jest na horských loukách senoseč, práce to namahavá, ano za nepohody krutá a přece všemu dělnému lidu milá. Není čeledína, který by hněval se na hospodáře, že poslal ho na sena. Celý týden kočují v lesích, jenom na neděli v sobotu večer scházejí do vesnic. Noc přespí se ledakdes na seně a jídlo — arciť velice prosté — ustrojí se večer na volných ohních, při nichž všichni prostydlí a provlhlí, bavíce se vesele hrou a zpěvem, snad i láskou, se zahřívají. Z nás každý řekl by: „Toť psota!“ Ale sekáči, ať muži, ať ženy, si pochvalují, jak je na horách přece jen krásně; i jich prostou duši uchvacuje kouzlo nebetyčných samot.

Než dále k ostatním vycházkám, kteréž jsou opět pro toho, kdož miluje společnost. Za půl hodiny dostaneme se ze Sextenu do sirnatých lázní sv. Josefa, útulného pobytnického hnízdečka, rozkošně položeného při samém vstupu do Fischleinského údolí.

Jdeme hodinu a jsme v lázních Innišských, kteréž náležejí k nejprvnějším v Tyrolsku. O jich slávu nemají jen zásluhu léčivé vody, ale především dr. Scheibe, podnikavý zakladatel a majitel zdejších velkých hôtelů, který ukázal, že věda dovede to teprve někam, když snoubí se s praktikou. Kdyby byl zůstal skromným alpským doktorem, jakým prvotně byl, neměl by jistě v dnešní den svých 600.000 až 700.000 zl. jmění, které vyzískal jen tím, že dovedl malé věno své ženy zužitkovati s bezohledností obchodní.

V obou lázních každý, kdo chce, najde dost a dost zábavy. Rovněž i místo Innichen, kam dojdeme za půldruhé hodiny buď krásnou lesní silnicí aneb horskou zkratkou a pěkným výletem přes „Burg“, poskytuje dost veselí.

A tak mijí v Sextenu den po dni lehce a než se nadějeme, jest čas k odchodu.

Kdo můžeš, nevracej se cestou prvotní přes Innichen; ale dej se pohraničnou Křížovou horou, přes 1632 m. vysoký Monte Croce, přesmyk to ze sextenského údolí na italskou půdu. Nastoupíš tím dolomitskou pouť v Italii, která jest tak snadná, že nejslabší hravě ji vykoná. Comelico, Pieve di Cadore, Perarolo, Machieto, Ospitale, Termine, Castel Lavazzo, Langarone, Capo di Ponti jsou místa překrásné polohy, úchvatných rozhledů a snadno dojdeme tudy do Belluna, odkudž dráha doveze nás ve čtyřech hodinách do Benátek, kde můžeme prosníti novou okouzlující báchorku cestovní.

Cíl.

Jak hora obrovská, v mhu skryta tajemnou
tam v dáli nesmírné se zdviháš přede mnou
a pneš Svou hlavu vzhůru
nad širé kraje kol, nad lesy, propasti,
nad města, pustiny, nad mořské oblasti,
ku hvězdám, do azuru.

Já kráčím zadumán a hledím na Tebe,
jak stojíš nehybný a čníš až do nebe
a skrýváš obzor celý.
A ptám se v pochybách: „Ach, zda-li možno jest,
bych jednou pronikl tím labyrinthem cest,
jenž od Tebe mne dělí?“

I stanu na chvíli a ohlížím se zpět,
kde celý všední ten, však krásný, známý svět
z mhy ranní na mne kývá,
a znovu srovnávám, co již jsem vykonal,
ten malý cesty díl a ohromnou tu dál,
již ujíti mi zbývá.

A zase pohlížím v dál onu tajemnou,
kde v mlze šedivé se tmějí přede mnou
Tvé gigantické rysy;
a znovu ptám se zas: „Ach, zda jen možno jest,
bych někdy pronikl tím dlouhým pásmem cest
a došel k Tobě kdysi?“

Zda smetu překážky v prach rukou vítěznou?
A nemožnosti hráz nesmírnou, železnou
zda proletím jak ve snu?
Zda mi se podaří bez strachu, závrati
po strmých srázech Tvých se k vrchu vydrati?
Či snad již cestou klesnu?

Vše jedno — půjdu dál! Ač vím, že cesta ta
je dlouha, neschůdna, je pusta, proklata,
že snad se končí v hrobě,
ač vím, že kráčím v trud, ve mdlobu, v neštěstí,
že zplodí každý krok mi nových bolestí —
já půjdu, půjdu k Tobě!

Já půjdu. Půjdu vždy: za jitra úsvitu,
za jasu denního i luny za třpytu
já stále půjdu chvatně.
A nic mne nezdrží: žár půldne, noci chlad,
ni bolest, únava, ni žízeň, ani hlad —
já půjdu neodvratně.

Ať pouhý přízrak jen, přec s touhou plamennou
chci stále kráčeti tou cestou kamennou
a k Tvému vrchu spěti,
a bez oddechu jít, ať cesta daleka,
a všeho chci se vzdát, co blaží člověka:
mír, láska, žena, děti . . .

Ó, kterak miluji to tiché údolí,
kde klasy šeptají, kde ptáci šveholí,
kde rybák plete sítě,
kde drobné chaloupky jsou v lukách rozsety,
kde říčky na březích jsem kdysi před lety
si hrával jako dítě!

Ó, kterak miluji ten malý, skromný dům,
kde okny nízkými je vidět k nebesům
a slyšet lesa šumy!
Ó, jak ji miluji, tu chudou světnici,
kde, jinoch, spřádal jsem si, štěstím zářící,
své nejkrásnější dumy!

A vše to opustím a nepohlednu zpět
na drahá místa ta, kde prvně zřel jsem svět,
a ztajím slzu v líci,
a navždy ztrativ snad vše, co jsem miloval,
cizími zeměmi vždy k Tobě půjdu dál,
má sfingo volající! —

Mám dobré rodiče. Co pro mne zkusili!
Co vychování mé je stálo úsilí!
Co vytrpěli pro mne!
Vím, že mi dali vše: řeč, Boha, vědu, chléb,
svých rukou mozoly, svých srdcí každý tep,
své každé přání skromné.

I je chci opustit. Syn jejich jediný
chci v bolesť, útrapy jich vrhnout šediny
a v stáří bezútěšné . . .
a hluchý k prosbám jich, k jich bolu netečný,
jen za Tvým přeludem, můj vrchu báječný,
své kroky řídit spěšné!

A ještě, ještě cos. Bezcitná Venuše
mi bělostný svůj prst vložila do duše,
a něco, co v ní spalo,
co sotva tušil jsem, nač myslit jsem se bál,
cos velkého jak Bůh — jas, život, ideal,
v mé duši náhle vstalo.

Já hořím, miluji! V tmu noci, v denní zář
mne všady provází ta krásná, bílá tvář,
ty dlouhé vlasy plavé . . .
Má láska velká jest jak moře bez hrází,
a čistá, jako jas, jejž slunce rozhází
na nivy usměvavé . . .

I ji Ti v oběť dám! Nechť bolesť veliká,
nechť štkáním zoufalým se srdce zalyká
ve vlastní krve nachu:
chci rukou ukrutnou ze srdce hlubiny
ji vyrvat, první květ opojné květiny,
a zašlapat ji v prachu.

A půjdu, půjdu dál — přes trudu bodláčí,
přes bolné vzpomínky, jež nutí ku pláči,
přes nepřátel zášť podlou.
Byť pouhý přízrak jen, s heroa velebou,
já půjdu za Tebou, vždy, věčně za Tebou,
za Tebou, za svou modlou!

Což na tom, předčasně, ve stálém zápase
že nitky stříbrné mi kmitnou ve vlase
a tvář mou zryjou vrásky?
že půjdu sám a sám v ten zápas zběsilý?
že snad mi nesvitne ve mdlobu úsilí
ni jeden paprsk lásky?

Což na tom, lidé snad že v tvář mi naplijí,
mne zmučí, v posled snad mne na kříž přibijí?
že celá cesta k Tobě
snad krví šlépějí mých bude poseta?
že snad i památka má bude prokleta
i tráva na mém hrobě?!

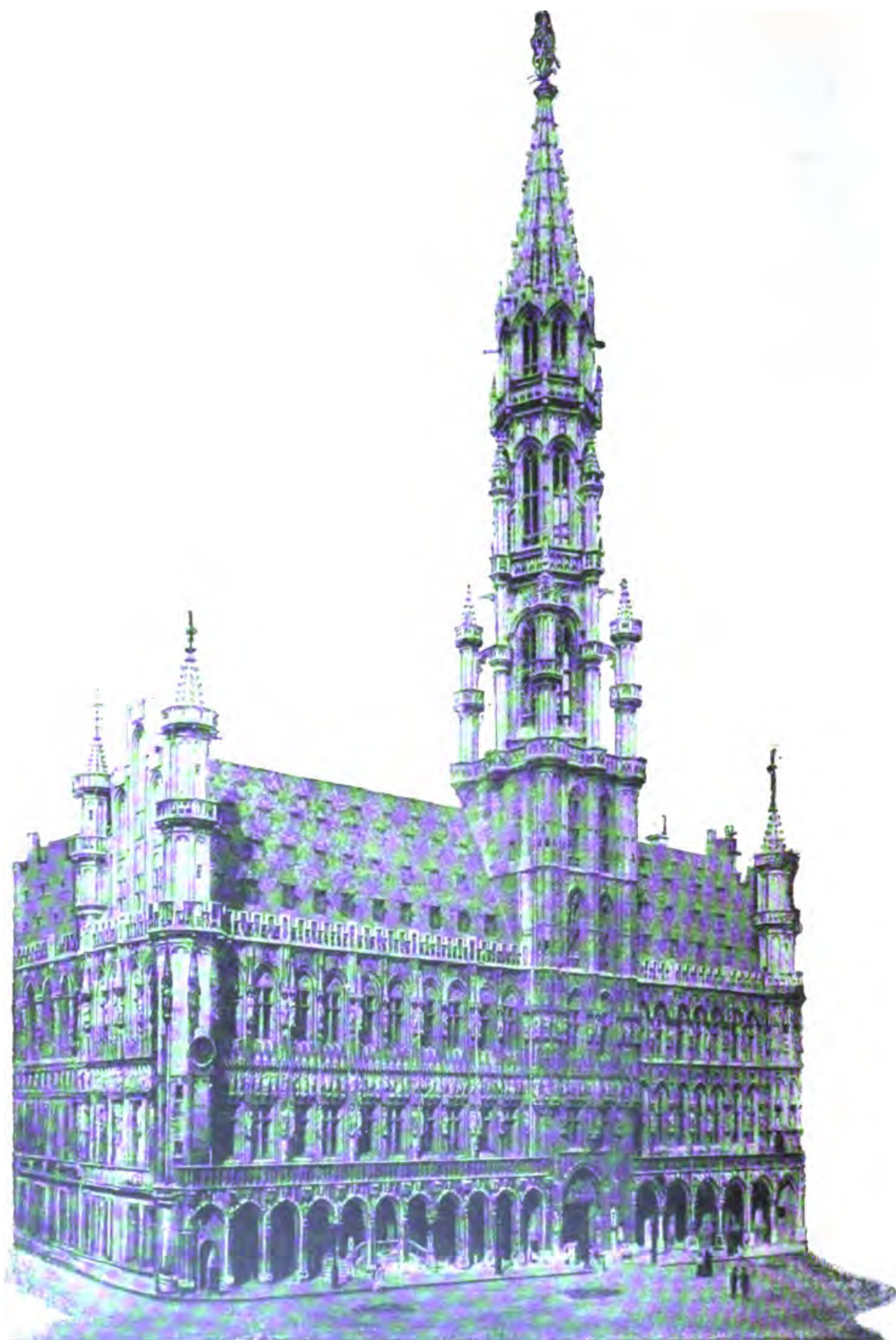
Jen Tebe dostihnout! Pak zapomenu rád
té práce, únavy, těch kroků myriad,
jež pro Tebe jsem kráčel;
pak zapomenu rád všech trudů, bolestí,
života bez klidu, bez lásky, bez štěstí,
jimž pro Tě jsem se vláčel!

Jen Tebe dostihnout!! S Tvé výše závratné
jak Mojžíš s Neba kdys, zřít, v kráse úchvatné
jak leží dole země!
Pak třeba zahynout. Pak třeba nepoznán,
jak hvězda zapadnout v nesmírna oceán
a na vždy zmizet v temně!

Jen Tebe dostihnout!!! Jen na mžik, na chvíli,
jen jak když květu tkne se křídlo motýlí — —
Pak třeba vykrvácet!
Neb — skokem posledním se vyrvat nahoru
a, v ruce třímaje žerď svého praporu,
se střemhlav v propasť skácet!

Karel Scheinpflug.

Radnice brusselská.

Velký gótický sál na radnici brusselské.

Brussel.

Je tomu už hodně let. Bylo to na počátku měsíce června, kdy dny jsou nejdelší a kdy ještě o deváté hodině je dosti světla. Seděl jsem samojediný v kupé vlaku, jenž unášel mne z Verviersu do hlavního města Belgie a hotovil se nikým nerušen rozložiti se zcela dle pohodlí na vypolštářované sedadlo a oddati se sladkému klímání.

Nevím ani, jak dlouho jsem snil a s kterými hrdiny ze staré země Batavův byl jsem se zatím pobavil, když pojednou ucítil jsem, jak vlak sebou trhl, jak prudce narazily na sebe nárazníky vozů, a jak pojednou jsme se zastavili v širém poli. Vyskočil jsem v pravém smyslu toho slova se sedadla a spěchal k oknu, z něhož byl bych málem tvrdou svou hlavou sklo vyrazil.

„Co se stalo?“ slyšel jsem zatím volati se všech stran a také já, zvědav, co se přihodilo, vyletěl jsem spíše než vylezl z vozu ven. Patrně něco ve vagoně hned za mnou, neboť odtamtud slyšeti bylo směsici hlasů, hněvivých z jedné, ustrašených ze druhé a přísných ze strany třetí.

Konečně se dveře otevřely a z nich vylezli dva kondukteři a za nimi člověk malé zavalité postavy v černém dlouhém kaftanu s tak zvanými peizy, jenž vlekl s sebou odřenou cestovní tašku a obrovský deštník. Obyčejný polský žid. Takový aspoň na mě v pološeru učinil dojem.

Podivná událost.

Jistý Angličan, nalezající se v kupé s tímto starotestamentárním mužem, zatáhl za poplašný signál, poněvadž se mu zdálo — zatím jen zdálo — že spolucestující jeho hodil mu kolem krku šňůru a chtěl ho uškrtiti.

Jak hloupé má člověk někdy sny. A jak drahé. Tento sen stál Angličana aspoň 20 franků a mimo to „příjemného společníka“, který všecek rozčilen nad drzostí Velkobritance zatím byl vlezl do jiného kupé...

Malé dobrodružství z cesty, nic víc. Byl bych na ně dávno zapomněl, kdyby se mi nebylo po desíti letech podivným způsobem znovu uvedlo na paměť. Setkal jsem se na Karlově náměstí v budově soudní s člověkem, jenž jakožto trestanec u sv. Václava v celi žalářní dopustil se podvodu na svém spoluvězni a člověk ten — byl bych na to přísahal — byl polský žid z železničního vlaku na trati vervierské. A ku podivu, že v konduitě své naznačen byl člověk ten jako zlosyn velice nebezpečný, jenž byl prý v Americe na drahách — garotteurem — škrtičem . . .

Výjev mne rozrušil tak, že nemohl jsem již více usnouti. Nezbylo mi nic jiného, než dívati se oknem ven v širý bohatý kraj, z něhož v dáli — daleko za Luttichem — nořila se z temnoty silhouetta vzdáleného Tirlemontu a za ním fantastické obrysy starého historického Louvainu.

Po jedenácté hodině byli jsme v Brusselu.

Dal jsem se dovézti do hotelu, jehož jméno se mi zatím vytratilo z paměti, na Place royale, a vyšplhav se do mansardy — jiného příbytku v celém domě již nebylo — vrhl jsem se do široké francouzské postele, v níž člověk zrovna tak pohodlně ležeti může k pelesti parallelně, jako kolmo na ni a třeba i v diagonale, a usnul. Což přirozenějšího, nežli že zdálo se mi o škrtiči, že vykřikl jsem několikrát divoce ze spaní a poplašil tím svého souseda, německého professora, jenž psal historii Napoleona I. a přijel do Brusselu, aby na bojišti waterlooském konal studia.

Druhého dne o osmé hodině ranní byl jsem zas na nohou.

Upřímně řečeno, nic mne tak nezajímá a neblaží, než potulovati se v cizím městě po ulicích, volně, jak sám chci, bez společnosti, bez turistických druhů a bez jakékoli přítěže vůbec.

Táhne-li mne co do ulice v pravo — jdu v pravo, zrovna tak jako se naprosto nevzpírám, když instinkt, který mne ostatně dosud nikdy nesklamal, naopak vždy mne zavedl tam, kde byl jsem svědkem věcí zajímavých, zavede mne do ulice v levo. Jsem-li unaven, zabočím do nejbližší hospody neb kavárny, neb sednu do prvního omnibusu, s nímž se setkám, neb na zdař bůh dám se unášeti koňskou neb elektrickou drahou kamkoli. Co na tom. Jen když mne do žádného musea, do žádné sbírky nezaveze, neboť je nenávidím. Mne baví všude jen lid a život jeho.

Jaký na mne učinil dojem Brussel?

Město moderní s nádhernými boulevardy, ulicemi plnými života, s nejdokonalejšími dopravními prostředky, velkolepými závody . . . malá Paříž! Tak vypadá jedna jeho část, abych tak řekl representační brusselské salony. Však zabočte v levo, zabočte v pravo do ulic postranních a co tam naleznete? Ve klikatém labyrinthu starobylých budov, malých a velkých, nízkých a vysokých, v nichž do krajnosti proveden zákon — nesouměrnosti, a v nichž vedle fadních staveb bezduchých zedníků zvedají

se pravé stavitelské skvosty z dob dávno minulých, přeplněné nejzajímavějšími jednotlivostmi, ocítíte se uprostřed života, kdež ačkoli cizí, nezvyklé doléhají k vašemu uchu zvuky, zbudí se ve vás vzpomínka na jiné město,

Hlavní portál radnice brusselské.

na město, jež tak dobře znáte, k němuž tak vroucně lnete a je milujete: vzpomínka na Prahu.

Věru, že neznám dvou měst více si podobných a více si příbuzných. Neníť Brussel ovšem stověžatý, nemá širokou krásnou řeku, nemá Hrad-

čany, ale vše ostatní tak podobné Praze, že procházkou starými čtvrtěmi bezděčně počnete porovnávati nejen přítomnost obou měst, nýbrž i jejich minulost a že na konec zvoláte: Ne pouze v Praze, i v Brusselu každý kámen mluví, i Brussel jest zkamenělou historií!

Ponořte se v minulost starého Brabantu. Co se tu odehrálo na březích nepatrné říčky Senny, jež Brusselem protéká, velkolepých dějinných dramat, co divokých bouří přelétlo přes staré ctihodné toto město, co velikých i velkolepých událostí, jež rozhodovaly ne pouze o osudu hrdého Nizozemska, nýbrž i o osudu Evropy, odehrálo se v té snůšce kamene a dřeva, jež sluje Brussel!

Putujete městem a hle: radnice, jakou nemá ve světě druhé město, připomíná vám krvavé občanské války, po nichž pevnou rukou ujal se vlády v Brabantu a lotrinském Nizozemí Filip Krásný. O krok dál v nejbližším sousedstvu „chlebový či královský dům“, v němž nešťastný Egmont s hrabětem Hoornem trávili poslední noc před smrtí, připomíná vám bouře věku šestnáctého, velikolepý zápas uhnětené země za svou samostatnost, a kam se obrátíte, všude památky nizozemské velikosti. Jako v Praze.

A jako stane noha cizincova, když objeví se na našem staroměstském náměstí, a jako na tomto věkoposvátném místě zdají se odevšad vystupovati stíny zašlých velikých dob, tak děje se vám i na velkém náměstí brusselském.

O radnici brusselské již jsem se zmínil. Nevím, co zajímavější, zda mohutná, krásná tato gothická stavba, nyní dostavená a z části i přestavená, či nejbližší její sousedství? Máte vůkol celé museum architektonických skvostů. Radnice sama je hrdá stavba gothická s neobyčejně bohatým portálem, plná uměleckých podrobností s krásným sloupovím a 118 metrů vysokou štíhlou věží, jež korunována sochou archanděla Michaela, nebeského strážce Brusselu, jemuž zasvěcen též překrásný, kolegiatní chrám brusselský. „Dům královský“ či „chlebový“ (Maison du roi, aneb Maison du pain) jest ve svých motivech jednoduchá a v rozměrech ušlechtilá a přece tak imposantní budova, velké ceny historické a ještě větší ceny umělecké.

Rekonstrukci budovy provedl s velikým porozuměním architekt Jamaer.

Představme si tyto dvě stavby — radnici a „dům králův“ a k nim pak celou řadu starých, nyní ovšem poněkud modernisovaných domů, jež druhdy náležely různým cechům a živnostenským společenstvům a které se svými vysokými pittoreskními štíty a se svými malbami i plastickými okrasami svědčí o vynalézavosti a bujné fantasii tvůrcův — a máme tu náměstí, po jakém bychom se jinde ve světě marně ohlíželi.

Toť všechno partie ze starého Brusselu, rozloženého na terrainu právě tak nerovném jako Praha, jenom že tato zvedá se na sedmi pahorcích jako Řím, kdežto Brussel ve své novější a elegantnější části zbudován je na návrší jednom, jež zvedá se amfitheatralně z roviny. A s touto novou částí Praha ovšem porovnati se nemůže.

Je to také přirozeno. Brussel je hlavní a sídelní město samostatného státu, který tím, že zdobí stolici svou, zdobí sama sebe. Lesk hlavního města je zároveň leskem země a proto veřejné pokladny neskrblí, jde-li

„Královský dům“ v Brusselu po své restauraci.

o to zvýšiti krásu a půvab metropole. Zmínil jsem se již o nádherných boulevardech, které nejen vynikají svou nekonečnou délkou, nýbrž i svou oslňující úpravou. Nechci uvádět zde jednotlivé budovy a pomníky, architektonicky krásné i historicky památné, kdo jich neviděl, tomu stručný popis nestačí, tím méně pak pouhá o nich zmínka. Chci pouze upozornit na nejkolosalnější snad na pevnině justiční palác v Busselu, na hrdou,

Domy cechů brusselských.

krásnou budovu v staroklasickém slohu s ohromnou kupolí a potom na dvě budovy nové: na palác, v němž sídlí zastupitelstvo národa, a palác, v němž sídlí konstituční král . . .

Jen ještě něco o lidu brusselském.

Přes to že nazývají Brussel předměstím pařížským, liší se lid obou měst valně od sebe. Nemohu si pomoci, ale na mne většina p. t. občanů brusselských učinila dojem oněch nikoli odporných, naopak spíše příjemných šosáků, jichž posláním je dobře se mít a o „svět boží“ mnoho se nestarat. Patrně tím vinen živel germanský, jenž v Brusselu má pře-

vahu a jenž zejména soustřeďuje se v dolení části tohoto města, kde domovem jsou obchodníci a živnostníci. Živý temperament Vallonů tímto germánským živlem je temperován a to patrně též příčinou nepopíratelného antagonismu mezi Francouzem belgickým a Francouzem z republiky. Jinak je obyvatel Brusselu muž hodný, vlídný, a ženy brusselské, když i ne zvlášť vynikající representantky krásy, tedy aspoň příjemné.

Stojí za to navštíviti Brussel, ba i zvlášť si tam zajeti. Nalezneme tam mnoho poučného, a my všímati bychom si měli oněch středisek malých ale samostatných států, abychom na vzorech se přesvědčili, co to znamená, může-li národ o věcech svých rozhodovati sám. *R.*

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

ožná, pane setníku," přisvědčil nadporučík Vratislav, potlačuje v sobě všechnu trpkost; „avšak nehádejme se o to! Události jsou ještě příliš mladé a jejich vývoj nedá se dosud přehlednouti. Buďme tedy my oba a vůbec všichni rádi, že je po válce!"

„To jsme zajisté i my," zvolal živě Nordmann, „ačkoli nám tato válka přinesla zisk i slávu. Protož ťukněme si na uvítání šťastného míru!"

Sklenice vesele zaharašily a další hovor týkal se již věcí všednějších.

IV.

Dne 5. srpna ráno posnídal u Hřímalých každý, jak a kdy do jídelny vešel; každému podáno zvlášť a každý také posnídav ihned se vzdálil.

Pan Hřímalý otec odešel záhy na pole a na prostorném nádvoří bylo k deváté hodině docela ticho.

Setník Nordmann obdržel několik úředních listů. Posadil se na překocený sud ve stínu otevřené kůlny a jal se „poštu" čísti. Jeden z přípisů učinil na něj, jak patrno bylo, dojem.

„Odvolán!" pravil hlasitě setník samu sobě a na okamžik se zamyslil. „Mám se připravit, abych na došlý povel ihned odsud odrazil . . . Tedy pryč odsud, nazpět do vlasti, do kasáren! Sláva Bohu, že zase přijdu do starého, obvyklého pořádku!"

Po těchto slovech odnesl setník listiny do svého pokoje a vyřídiv rychle, co vyříditi se mělo, připravil si věci na možnost okamžitého odchodu. Pak zapálil si doutník a vyšel si na procházku.

Kráčeje nějakou chvíli stinným stromořadím zastavil se pojednou a pravil polohlasně:

„Je to divná věc v lidské přirozenosti, že tak rychle přivykáme!... Maje odsud odejíti mám cit, jako by mi nastávalo tklivé loučení... Hahaha! Loučení! Nepřátelský voják v rodině, která skřípá zuby, že jsme zvítězili — jaké pak tu loučení?!... S Bohem! Mějte se dobře! Neuhlídáme se asi nikdy více... Ano, nikdy více! A nač také?“

Nordmann kráčel dále, ale zabíral se vždy více do myšlenek a opět sám s sebou zahovořil:

„... Jsou to hodní lidé!... Nikdy bych se byl nenadál, že dojdu zde někde takového přijetí, že najdu takovou upřímnost!... To je noblessa v nepřátelství!... Jsou vlastenci až do výstřednosti, jsou zapřisáhlými odpůrci Pruska a přece — jak srdečně, jak nelíčeně laskavě se k nám chovali! Je vidět, že si opravdu váží hosta a že dovedou mít rádi i svého nepřítele... Divná to věc: zdá se mi, jako by mi bylo smutno, že již musím pryč, a přece je už čas, abych šel!... Tereza bude míti pokoj... Už se nebude musit tolik hádat... Nazlobil jsem se jí dost... Ale ona si z toho nic nedělala... Je to pěkná a příjemná ženská... Ostrá jako břitva, ale přece dobrák... Hodné děvče!... Bude z ní skvostná žena, dostane-li silného, moudrého a také dobrého muže... Na tu budu asi dlouho vzpomínat... S Bohem, Terezo, s Bohem!“

Setník odmlčel se po těchto slovech a kráčeje dále hvízdal si bezděky nápěv ke známé německé písni: „Ó růže má, ty družko víl, ó kéž bych tě byl nespatřil!...“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Na 12. hodinu byl ohlášen oběd a tou dobou se také rodina se svými hosty v jídelně sešla. Mezi jídlem pravil pojednou pan Hřímalý přisluhující dívce:

„Vyřiď Vášovi, aby hned, jak se nají, zapřáhl do kočáru, pojedeme do města.“ Obrátiv pak se na syna doložil: „Máme vážné sezení okresního výboru, nechceš se projet se mnou?“

„Proč pak bych nechtěl?“ odvětil ochotně Vratislav. „Na práci nic nemám a na poli pomáhat jako aktivní důstojník nesmím. Ale co dělat v městě mezi tím, co vy budete ve schůzi rokovat?“

„Je pravda,“ přisvědčil pan Hřímalý, „naše jednání může se protáhnout a v takovém hnízdě je odpoledne všechno zaměstnáno... Ale víš co? Pozveme tuto slečnu Dianu, aby jela s námi, a tím časem, co já ve schůzi budu, můžeš ji provést panskou oborou. To je znamenitost, která stojí za podívanou. Tak tedy, slečno: pojedete s námi?“

„Řekněte, slečno, rozhodně a kurážně, že ano!“ pobídl oslovenou Vratislav. „Zde nic neztratíte a učiníte hezký výlet.“

„Soudí-li pánové, že jim nebudu na překážku,“ odpověděla odhodlaně Diana, „přijmu s vděčností jejich pozvání.“

„Sláva!“ zvolal spokojeně pan Hřímalý. „Tak tedy jezme, ať brzy odrazíme!“

„A kdy pak se vrátíte?“ otázala se poněkud starostlivě paní Ludmila, kteréž se mužův nápad jaksi nelíbil.

„To na hodinu a minutu udati nemohu,“ odvětil krče rameny pan Hřímalý; „možná, že až hezky pozdě. Každým způsobem povečeřte sami, nebudeme-li v čas doma a nechte nám něco, třebas jenom studeného.“

„A to chcete slečnu vléci s sebou třebas pozdě do noci?“ namítla paní Ludmila.

„Ach buďte, milostivá paní, o mne bez starosti, já jsem na každou jízdu otužilá a tmy se nebojím,“ pravila vesele Diana.

Paní Hřímalá se usmála a odpověděla: „Pak arci nesmím vám bránit, ale radím vám, slečno, abyste si vzala do vozu teplý šat, večer může se silně ochladit.“

Slečna slíbila, že se náležitě opatří a ježto tím časem bylo pojedeno, povstala celá společnost od stolu a za nedlouho pan Hřímalý, nadporučík Vratislav a slečna Diana odjeli.

V domě a ve dvoře nastalo zase ztišení. Čeleď odešla téměř všechna na pole, paní Hřímalá oddala se obvyklému odpolednímu spánku, slečna Tereza odebrala se s ruční prací do besídky ve velké zahradě a setník šel obstarati zbývající mu ještě služební věci.

Asi za hodinu byl Nordmann hotov a dav malé posádce příslušné rozkazy vracel se zvolna, velikou oklikou dle ovocných stromořadí ke statku. Cestou kouřil statně a četl došlé právě pruské noviny. Slunce plálo s jasné, ani jediným obláčkem nezkalené oblohy a vedro stávalo se vždy obtížnějším. Ovocné stromoví po stranách vozových cest poskytovalo jenom chudičký stín a takž kynuly v tomto dusném znoji ladně a svůdně košaté ořechy a vlašské kaštany tamo v zahradě pana Hřímalého, jejíž husté části za parných dob rozkošným stínem a chladem oplývaly. Zcela bezděky zamířil tam tedy Nordmann a ocítil se záhy pod vonným listovím obrovských ořechových a kaštanových haluzí. Zcela zvolna, jen co noha nohu minula, kráčel setník dále, zabrán vždy ještě v četbu berlínského žurnálu a zarazil se teprv, když byl ze stínu velkých stromů vystoupil na sluncem ozářenou část s květinovými záhony. Tu rozhledl se kolem, jako ze sna probuzen a zrak jeho utkvěl mimoděk na velké besídce, kteráž proti odpolednímu slunci dvěma lipama chráněna a šťavnatým listovím obrostlá byla. Na veřeji otevřených dvírek visel široký ženský slaměný klobouk a Nordmann poznal ihned, že je to klobouk slečny Terezy.

„Tereza je v besídce!“ pravil prudce, jako by nějak byl překvapen. „Musím jí přece oznámit, že jsem již na odchodu. . . . A rozloučit se s ní také musím. Rozkaz k odchodu může přijít zrovna v dobu, kdy nebude doma . . .“

Nedomluviv bral se zrychleným krokem k besídce a stanul za krátko na jejím prahu.

„Prosím za odpuštění, slečno, jestliže vyrušuju a nepřicházím-li vhod,“ omlouval se obvyklým způsobem.

„Už jste opět za mnou?“ zvolala vesele Tereza. „Abyste tak byl zapomněl mne pozlobit! Anebo se vám po mně zastesklo?“

„Ani to, ani ono, drahá slečno . . .“ odvětil Nordmann, „prostá povinnost . . .“

„Povinnost?“ opakovala s jakýmsi podivem slečna. „Vy už máte ke mně povinnosti? Toho jsem nevěděla!“

„Jenom jednu povinnost, drahá slečno," pravil poněkud změněným hlasem setník, „a to povinnost ohlásiti vám, že jsem na odchodu."

„Na odchodu? Kam pak?" otázala se již vážně slečna.

„Domů, pryč odtud, slečno ... ku svým do Pruska!" vyrazil ze sebe Nordmann, na němž bylo znáti, že se přemáhá, aby se mu hlas nezachvěl.

„Je-li možná?" zvolala slečna. „Vy jdete pryč? A na dobro již?"

V hlasu, kterýmž tyto tři rychle za sebou vržené otázky byly pronešeny jakož i z nápadné změny barvy v dívčině tváři bylo zjevno, že Nordmannovo sdělení slečnu Terezu valně vzrušilo. Nordmann odpověděl měkčeji, než jeho obyčejem bývalo: „Dostal jsem rozkaz, abych každou chvíli připraven byl na odchod; kdy vlastní povel k odchodu dojde, nemohu vědět."

„To je dobře," pravila slečna s jakýmsi uspokojením, „že nemusíte ihned pryč! Doufejme, že druhý rozkaz tak brzy nedojde."

„Bylo by mi milo, aby hodně dlouho nepřišel, avšak nedělám si naději, že se tak stane. Jest vůbec vzácnou výminkou, že dostal jsem předchozí rozkaz; obyčejně přichází ihned: ‚Nařizuje se vám, abyste svoje věci do pořádku uvedl a v tolika hodinách na místo svého nového určení se odebral' ... Možná že, než dojdu domů, druhý rozkaz již zde bude," vykládal nutě se býti lhostejným Nordmann.

„To jistě ne!" zvolala horlivě slečna Tereza. „Kdyby věc tak kvapila, byli by vám zaslali hned rozkaz konečný. Dle všeho není ještě rozhodnuto a jest dovoleno doufat, že zde ještě delší dobu ponechán budete."

„Bylo by vám to milé, slečno?" otázal se přitlumeným hlasem Nordmann.

Slečna se zapýřila a odvětila po chvíli rozpaku: „Jakožto dcera vašeho hostitele musím vám jenom přisvědčit."

„Zajisté, uznávám," namítl Nordmann, „avšak já byl bych rád, kdyby mi na tuto otázku neodpovídala dcera mého laskavého hostitele, nýbrž jenom a prostě slečna Tereza ... Byla byste, slečno ráda?"

„Tedy prostě a vůbec: byla bych ráda!" zvolala určitě Tereza, ale doložila po kratinké přestávce: „Již k vůli slečně Dianě ... ona sem sotva teprv přijela ..."

Slova tato setníka zarazila, ale nikoli na dlouho; on vystihnuv rychle jejich pravý význam odpověděl s jakýmsi spokojeným úsměvem:

„Jste příliš pozorna a laskava k hostům svého pana otce, to vás vysoce šlechtí, avšak mne těšilo by více, kdybyste jenom za sebe a vzhledem k sobě samé mluvila. Nuže slečno, do třetice všeho dobrého: Byla byste vy sama, k vůli sobě samé ráda, kdybych zde ještě nějaký čas směl pobyti?"

„Zcela rozhodně!" zvolala pevně slečna. „Jinak bylo by lží a přetvářkou, co na nás všech chválíte jako pohostinnost."

„Již vidím," povzdychl si Nordmann, „že té odpovědi, kterouž bych rád slyšel, nedostanu."

„Vy byste, pane setníku, opravdu rád takovou odpověď slyšel?" obrátila slečna, jakoby nyní na něm výslech chtěla provésti."

„Kdyby tomu tak nebylo, neříkal bych toho,“ odpověděl vroucně, ale přece odměřeně Nordmann.

„Ach tak, tedy ze zdvořilosti, rozumím!“ prohodila slečna. „Dámám se musí vždycky něco takového říkat, pravda-li? Toho žádá dobrý tón.“

„Žádné ohledy na etiketu, žádný zřetel na dobrý tón nevložil mi do úst onu otázku,“ zvolal plným srdečným tónem Nordmann. Slečno! Jako člověk, který měl štěstí vás seznati, nic více a pro nic jiného, prosím vás o odpověď: byla byste ráda, kdybych tu ještě nějaký čas zůstal?“

Slečna Tereza dodavši si odvahy podala mu obě ruce, kterých on ochotně se uchopil, a pravila bodře: „Víte co, pane setníku? Odpusťte mi tu odpověď a postarejte se raději nějak, abyste tu ještě zůstal — čím déle, tím lépe!“

Nordmann políbil s citem obě dívčiny ruce a zvolal vroucně:

„Srdečné díky, slečno, za ta slova! Buďte jista, že bych s největší rozkoší svůj pobyt zde prodloužil, kdyby to bylo možné... Ostatně budu přece o tom přemýšlet.“

„Tak jděte a vymyslete si něco šťastného!“ napomenula slečna Tereza a uklonila se zlehka na znamení, že považuje rozmluvu za ukončenou.

Setník vyšel ze zahrady a kráčel po mezích ostrým krokem k vesnici, až horkem znaven pod starou lipou se zastavil.

„Proč pak se jen, já blázen, v tom parnu tak ženu?“ pravil káravě sám sobě... „A proč jsem tak rozčilen?... Snad pro těch několik vlídných slov toho děvčete?...“

Nordmann posadil se na ploský kámen pod lipou, rozepjal si uniformu a setřev opětně pot s čela dělal si čepicí vítr. Za nedlouho se ochladil tak, že mohl zase klidně do myšlenek se zabrati. Dumal nějakou chvíli mlčky, pak ale odlehčoval si touto samomluvou:

„Tereza byla celá proměněna... Zpočátku ještě žertovala, a pak to na ni dopadlo!... Jak se zalekla, když uslyšela, že musím odtud!... Zbledla jako stěna a pak opět se červenala — cosi takového jsem na ní dosud nezpozoroval... A také hlas se jí změnil, jakoby byla vážně dojata... A když mi pak ruce podala, opětovala moje pevné tisknutí... Není pochybnosti: zpráva moje Terezu zarmoutila, či vlastně trapně překvapila... Nemýlím-li se, probudilo to překvapení v jejím nitru cit, jehož si dosud nebyla vědoma... Mně se prve stalo něco podobného. Myslel jsem dosud, že je mi to děvče docela lhostejno, a tu pojednou začalo se mi již napřed po něm stýskat... Zdá se mi, že půjdu odsud velmi nerad, a to k vůli ní... Hrom do toho! Jak jest mi?... Mně se zdá, že jsem zamilován!... Braň se, vojáku, proti tomu sladkému jedu!... Ano: braň se! Braň se, když jsi už kapituloval!... Už je pozdě!... Pomalu jsem si na ni zvykl, maje za to, že je mi docela lhostejna, a teď cítím, že mi srdce k ní přirostlo... A jí stalo se patrně také tak!... Že ona tam v besídce také dumá divíc se, že milovala, aniž měla o tom tušení... Či by to byl jenom obyčejný, přátelský či kamarádský soucit, co prve v její tváři, v jejím zraku a v jejím hlase se zachvělo?... Také možná!... Zajisté, ale pravděpodobna věc není... Více má pro sebe domnění, že Tereza také teprv svoje srdce objevila... Zajisté objevila,

a mne myšlenka ta blaží... Není pomoci: ať chci nebo nechci, já to děvče miluju... Ano, miluju Terezu a jsem šťasten v domnění, že také ona miluje mne... Nebyl bych si pomyslil, že se v Čechách zamiluju... Ale co má z této lásky pojíti? Že by to byla obyčejná, garnisonní láska vojenská, nikterak se nezdá, neboť předně nebyl jsem dosud zamilován a za druhé: moje láska propukla teprv na konec, při odchodu... A je opravdová!... Miluje-li mne Tereza opravdu, odhodlám se na všechno... Překážky nebudou snad tak veliké. Ale jistotu musím míti!"

Po této v širém poli hlasitě pronesené samomluvě povstal Nordmann a vrátil se nejkratší cestou do dvorce, kdež ve svém pokoji ku psacímu stolku přisedl a rychle několik listů napsal i uzavřel. Pak povstal zase a odnesl listy na stanici polní pošty. (Pokračování.)

Píseň.

Klesť šustí pod nohou a loubí rudé
ve smutném tichu spustlé obory,
listnatých korun visí zbytky chudé
jak rozedrané bitvou prapory.
Kdes větev zapraskala — větvic sítí
zřím srnu, zvédavě tam stojící;
jak párem hvězd ze žlutých listů svítí
svých velkých, černých očí dvojicí.

Mne mocně dojal její pohled snivý,
tak plný vděku, tiché lahody,
zář něžnou linoucí v háj zasmušilý
uprostřed zvadlé, mroucí přírody;
neb hledě na ten výjev, nenadále
jsem spatřil obraz vlastní sudby své:
v mou jeseň životní, kde chuděj' stále,
též září tichých, snivých očí dvé.

V nich vidím jitro, kdy se ve mně stmívá,
z nich vrací se mi tucha jarních krás,
sen mládí dávného mi luzně kývá —
ó tiché, černé oči, žehnám vás!
Ó sviťte v jeseň mou, vy oči laně,
ať vaším paprskem se zaskvějí
sny moje naposled, než padne na ně
sníh zimy věčné chladnou závějí.

J. Volný.

Vše v pořádku!

Rusky napsal A. Gruzinskij. Přeložil

F. J. Matěcha.

Do pěkně upraveného pokoje s růžovou lampou u stropu, opatřenou vkusným nábytkem, se spoustou květin v oknech, nádherně vázanými alby, ležícími na sametové pokrývce na stole a s mramorovými soškami v koutech, vešel nesměle stařeček s tenkým nosem, s bílým vousem na bradě a sežloutlým od kouření knírem v ošumělém kabátě skořicové barvy a šedých spodcích. Za stařečkem vešla mladá služka, jejíž kroky tlumil měkký koberec, avšak tak málo hezká, že by jí nebylo hrozilo nejmenší nebezpečí ani tenkráte, kdyby na místě ctihodného starce se byl nalezal mladý záletný muž, kterému by přes hlavu nepřeletělo ještě tolik jar, jako tomuto.

„Sedněte, Ivane Kuzmiči. Půjdu hned a vyřídím, že jste přišel, jak mám přikázáno!" usmála se služka.

„Sednu si, Marinuško, sednu . . ." odvětil spěšně stařec. „Je Valerian Pavlyč doma?" tázal se šeptem.

„Není . . . Odjel na hon . . ."

Děvče se usmálo, jak zasmáti se smí dobře vycvičená služka; tvář stařečkova prozrazovala nepokoj a tajený strach.

„Na hon!" zašeptal, hledě na strop. „Mnohým působí chůze po poli a lese největší radost, jen když si mohou při tom vystřeliti z pušky. Chodí na hony tak rádi . . ."

„Ano, chodí rádi . . ."

Služka se opět pousmála a odešla. Stařeček usedl na kraj křesla tak bojácně, že se zdálo, že sedí na koši plném vajec a bojí se, aby pod tíhou jeho těla chatrné pletivo se neprolomilo. Sluneční paprsek vkradl se do pokoje a zahrál si na starouškově lysině a tenkém nose; stařec přimhouřil oči, přesednouti však se neodvážil. Složiv ruce na kolena, a natáhnuv krk, čekal nehybně a trpělivě jako na almužnu. Čekati nebylo mu dlouho. Dvéře se otevřely, do pokoje vskočil malý mopslík s černou hubou, zlý jako pavouk, a za ním šustíc hedbávím, vkročila asi čtyřicetiletá paní s tvářemi obarvenými na červeno a obočím na tmavo; na tváři její jevily se stopy dávno uvadlé krásy. Stařeček vyskočil z křesla jako vymrštěný pružným perem.

„Zdrastvujte, milostivá Anno Astafjevno," pozdravil vešedší.

„Seďte jen, seďte, Ivane Kuzmiči!" usmála se blahosklonně hospodyně. „Džibse, mlč a lehni, ošklivý . . . Nuže, jak se mají věci . . . Vyzvěděl jste?"

„Vyzvěděl, milostivá . . . Diplomaticky jsem se toho chopil a vyzvěděl vše do podrobností. Neprozradil jsem ani slůvka, proč mi na tom

záleží a vyšetřil vše u Nikandra Dorimedontyče Ochlopěva, Luky Trofimyče Jazeva, dvoreckého Nikity a ještě mnoha jiných hodnověrných lidí... Též v jednom moučném krámě přišla zcela nahodile řeč o tom...“

„Nu, co pak mohou věděti v moučném krámě, to je hloupost... Čeho jste se tedy dopátral?“

„Nechvalné zprávy nesu, milostivá... Nemohu zapírati...“

„To by mne mrzelo...“

Anna Astafjevna vzdychla a počala si hráti se skřipcem.

„Ale kde za nynějších dob hledati bezúhonného ženicha, Ivane Kuzmiči,“ pokračovala, „řekněte, prosím vás. Takového nenaleznete nikde! Katuška není tak příliš bohata; musí býti ráda a děkovati osudu, když se jen vdá, vždyť zůstávají teď seděti i bohaté; ženiši sotva zavadí o ty, jež mají veliká věna... Ostatní buď již pánu Bohu poručeno... Co tedy vypravují lidé o něm?“

„Hm, hm... nechválí jej vůbec nikdo... Ani nevím, kterak bych vám to měl říci...“

„Snad měl již nějakou známost?“

„Měl, měl... Ráčila jste uhodnouti... To je to!“

„Bože můj, to přece není nic tak neslýchaného. Je svobodný... Teď i ženatí mužové (Anna Astafjevna vzdychla) ano, i ženatí... Ať se člověk podívá na toho nebo onoho — každý snad má tu vadu, že nezůstane lhostejným, padne-li mu do oka hezká dívčí tvář...“

„Pravda, avšak dovolím si uvědomiti vás, že jde chlapečkovi již na třetí rok; při křtu svatém dali mu jméno Alexandr...“

„Ah... To je arciť poněkud nemilá věc... A udržuje s ní poměr ještě nyní, či přerušil jej?“

„Ano, ano, přerušil... Dávno již...“

„Snad na něm žádají teď peněz na vychování a živobytí?“

„Nežádají na něm žádných peněz... Ani nic jiného... To děvče, jak se zdá, má charakter. Jak uslyšela, že Vladimír Jegorovič se uchází vážně o ruku vaší dcerušky a že se s ní chce oženiti, zapověděla mu se vší rozhodností, aby se neodvážil přijíti jí ještě někdy na oči a někteří hodnověrní svědci mi vypravovali, že pana Vjunova notně zpolićkovala.“

„Nu, to jsou jistě samé plané tlachy!“ ujala se paní již veseleji slova. „Bude to pouhý klep, který nestojí za řeč. A kdyby na tom i něco pravdy bylo, tím lépe, Ivane Kuzmiči!“

„Že je tím lépe?“

„Ovšem, můj milý: vybouří-li se člověk v mládí, bývá pak klidným. Katuše s ním bude zajisté šťastna. Mladík, který dosud ničeho neužil a neprodělal... aby byl neustále střežen a pod dozorem! (čelo Anny Astafjevny se na okamžik zachmuřilo). A mimo to, jaký zvyk nyní mužové zavádějí: ožení se a hned po svatbě se ohlíží po jiných a vydržuje si každý nějakou „slečnu“. Život náš je pak zmařen! Takový záletník má pak ještě dost odvahy, že zastřelí revolverem ji i sebe: „umřeme spolu, můj anděli!“ Ne, ne, chraň nás Bůh takových; lepší jednoho s pěti nepěknými vlastnostmi, nežli nějakého toho druhu.“

„Inu arciť... Nemohu odporovati; vy, milostivá paní, dovedete

zajisté věc posouditi nejlépe. Ale vypravují o něm dále ... Nepěkné věci vypravují ...“

„Co pak?“

„Je oddán pití vína ...“

„Nu, to je maličkost, to dělá mladost, dlouhá chvíle a společnost — má podle všeho přátele, kteří jej k tomu svádějí. Bude věcí Kátinou, aby jej tomu odnaučila, a já ručím, že se jí to velmi snadno podaří; při jejím nadání a rozumu bude jí hračkou ... Zaříditi živobytí mužovo tak, aby se dovedl obejíti bez přátel — spočívá v rukou ženy ... To je malichernost ... Co dále?“

„Hraje v karty a prohrává ...“

„I hleďme, to se mi právě líbí. Velmi se mi to líbí, velmi ...“

Tvář Ivana Kuzmiče jevila velké podivení.

„V N., kde mu Valerian opatří místo, bude jeho představeným náruživý hráč. Karty budou prostředkem, že bude Vladimír Jegorovič svému představenému neustále na očích a následkem toho se bude moci dodělati pěkné kariéry ... A on toho také využitkuje, jistě využitkuje. Katuška může děkovati pánu Bohu! To je vše, Ivane Kuzmiči, čeho jste se dověděl?“

Ivan Kuzmič zavrtěl hlavou.

„Nikoli, vše to ještě není ... Chvalné zprávy nedoletí tak daleko jako nechvalné: ještě něco nepěkného jsem slyšel o mladém tom muži...“

„Totiž? ... Džibse, ty ošklivý, přestaneš tahati Ivana Kuzmiče za botu! ... Odežeňte jej, prosím vás!“

„Hehehe! To nic nedělá, ať jen tahá, když z toho má radost ... Psík je dovádivý jako malé děcko: posedí chvilku, pak ho to omrzí a chce žertovati ... Hehehe ...“

„Co tedy ještě?“

Ivan Kuzmič změnil náhle veselou tvář ve vážnou, skorem plačtivou, jako by jej nenadále byla přepadla bolest zubů a sklonil hlavu na stranu.

„Má mnoho dluhů, kopějky v kapse neudrží: kupci Baranovu, který má obchod ve Vrchném, vydal právě minulého prosince směnku ... skutečnou směnku, to mi potvrdili všichni, kdož ji viděli ...“

„Směnku?! (Anna Astafjevna ovívala se šátkem.) Na velký obnos?“

„Obnos není právě veliký, malá částka to však také zrovna není: na pět set ...“

„Ale proč tak křečovitě mrkáte, Ivane Kuzmiči — proč? Kdo by vás nyní pozoroval, musel by se domnívati, že vydal směnku alespoň na deset tisíc — a ne na pouhých pět set ... Což pak to stojí za řeč? Katuška to zaplatí ze svého věna a v budoucnosti musí přihlížeti k tomu, aby výdaje nepřesahovaly příjmy. Pět set rublů, totě maličkost, která však zrovna dokazuje pěknou vlastnost Vladimíra Jegoroviče: vypůjčiv si peníze na směnku, dokázal, že má odvahu, smělost, bezstarostnost i klid. Nemohu vystáti dvacítiletých starců, bázlivých a skromných, třesoucích se při útratě každé kopějky, nebo těch psychopatův a pessimistův, kterým zeje z očí panichyda! Takových nemám ráda ... Co jste slyšel ještě? Mluvte rychle ...“

Ivan Kuzmič se zamyslil.

„Nic jiného, nic, milostivá. Myslím, že jsem pověděl vše. Z toho, co jsem slyšel, zapamatoval jsem si patrně jen samé hlouposti, — vážného nic!“

Anna Astafjevna si volně oddychla.

„Teď se mi svalil kámen se srdce. Myslím, že lepší partie si Katuška nemůže ani přáti,“ zaradovala se. „Děkuji vám za namáhání ... Katuška bude šťastna, tím jsem si jista, Ivane Kuzmiči! On je velmi milý a příjemný člověk, a má-li nějakou malou vadu — to se změní, až se ožení ... Je svoboden; něco se mu musí prominouti, vždyť nyní i ženatí ...“

Anna Astafjevna pohledla ku stropu. Ivan Kuzmič se stal veselejším.

„Já arciť nedovedu všechno tak důkladně posouditi jako vy, milostivá paní!“ usmál se spokojeně. „A nyní buďte s Bohem!“

„S Bohem ... Ano ... co pak máme dnes? Úterý? V pátek vás budu očekávati v sedm hodin ráno ...“

„Přijdu, přijdu, milostivá paní, zcela jistě.“

Stařeček vyšel po špičkách z pokoje. Anna Astafjevna zazvonila na služku.

„Valerian Pavlovič se ještě nevrátil?“ tázala se.

„Ještě ne ...“

„Ah ... dobře ... Zavolejte mi sem Kateřinu Grigorjevnu ...“

Služka zmizela. Anna Astafjevna pokárala Džibse, otřela oči batistovým šátkem a vzala na se slavnostní, vážně milou tvář, přiměřenou vážnému okamžiku. Jasné paprsky sluneční hrály si na nábytku, rozlily se po kobercích, jeden se vyhoupl na stůl a ozářil pak i svadlou tvář Anny Astafjevny ...

Alešova illustrace k národní písni.

Pygmalion.

Dav zemi s bohem okřídlenou patou,
se v zlaté síně Olympických vznes
křídlatý Hermes.

„Co nového dole?“
se Otec světla ptal, k rtům nesa pohár.
Hru v zpěvné struny zastavily Musy,
a kolem Hermesa se shlukli bozi
i Gracie i Hóry naslouchaly:

„V své dílně právě sochař Pygmalion
— děl posel bohů — sochu dokončil.“
„To jistě mou!“ děl samolibě Zeus,
„Mou!“ myslila si pyšná Héra též,
„Mou!“ hrdý Ares. Skoro každý z bohů
na sebe hádal v svojí zpupnosti.
Div dobrý Hermes odpovídat stačil,
až v posled velké nudné sklamání
se dostavilo v obličeje všech.
Jen vlastní sen své duše v hlínu vtělil,
to přece drzost, proč ne bohů tvář?
Své obraznosti povel poslouchal,
v svém srdci vlastní našel ideál,
ne v žádném z nás. To přece urážka,
již ztrestáš, Otče!

— „Ano, ztrestám ji!“
děl světa pán i nebes zuřivě.
„Tam nedošlo to, aby smrtelník
moh v sobě najít pramen nadšení
a tvůrčí jiskru křesat z duše své.“

Kol mrtvé ticho bylo v Olympu.

— „Jak spokojen jest sochař s dílem svým?“
Zev tázal se.

„To těžko, Otče, říci,
kdo může čísti v duši člověka?
Mrak sídlil na čele mu, unaven,
když dokonáno dílo, v lože kles,
spí tvrdě teď.“

— „Nu, to mi právě vhod.“

A Pygmalion snil. Zev k Afroditě
se naklonil a mocnou brvou hnul,
jíž hnutím svět se třásl v základech,
cos šeptal jí, ta usmála se jen,
a přikývnula v souhlas rusou hlavou,
a z klína bohyně se první vznes
z družiny její luzný Himeros;
a Hermes v pokyn boha za ním spěl
do dílny sochaře, kde tento spal,
u jeho stanul hlavy stínem kryt
po celou noc; když zaplál Helios,
zpět navrátil se nohou okřídlenou,
tu Olympickým podal stručnou zvěst:

„Než růžoprstá Eos strhnula
háv stínů šedých, v kterých jitro spí,
vstal mladý Pygmalion z lože v ráz,
jak jelen lovcem z mechu zburcován.
Před dílo ruky své se postavil
a dlouho na ně hleděl, usmál se,
jak půvabem zřel celé dýšící
a neskonalé něhy luzným vděkem.
Tak nezřel je ve chvíli tvoření,
jak před ním stálo v kráse zářící,
zřel s oblibou na souzvuk linií,
rys páží, boků, prsů, hlavy sklon,
to hudba byla, kterou netušil
v snech nejsmělejších! Hrdě zajásal,
pak umným prstem sochu ohmatal,
tam světlo ztlumil a tam zladil stín,
a spokojen ze stran všech prohlížel
sen duše svojí v kámen vtělený.
Na schnoucí hlínu, jíž zas navlhčil,
pak hodil plachtu, v snění usmál se,
zamk dílnu svou a vyšel do města.
Sed v krčmě k poháru a dumal sám
v své duši blažen. Sotva první šero
na město padlo, pohár opustil,
jenž netknut nektarem jej darmo lákal,
a k nejkrásnější zašel Heteře,
jež ráda před ním strhla sední šat.
Jí nedotk se a jen se dlouho díval
svým srovnávaje zrakem zkušeným
vše vnady její s vděky svého díla,
jak v duši stálo před ním. Pak šel domů
se stále usmívaje, věděl již,
že dílo ruky jeho krásnější
jest nad přírody dílo nádherné,
a v blažícím tom uleh vědomí.“ —

Zev naklonil se opět k Afroditě,
a ona opět hlavou kynula,
a Eros, druhý z její družiny,
let v dílnu sochaře a Merkur za ním,
a v stejnou chvíli druhého dne zas
tak nesmrtelným Hermes zvěstoval:

— „Hvězd ještě věčných nebem táhnul sbor,
kdy opustil své lože Pygmalion,
spát nemoh víc a v šeru dílny své
strh s díla svého všecky závoje,
a při měsíci lačně pozoroval,
ba hltal krásu vlastní tvorby své,
a sotva z kopyt ořů Helia
svit první šleh mu v dílnu, klečel již
před sochou svou, jak v tiché modlitbě
k ní ruce vzpínal. On ji miluje.
Den celý s ní byl a s ní hovořil,
s ní mazlil se jak s drahou bytostí,
jí z města přines fíky nejsladší
a melouny a růží celé klíny
ku drobounkým jí nožkám vysypal,
kol rozestavil zlaté poháry,
na trojnožích pak vznítil kadidlo,
a klekl před ní v tichém zbožňování,
až usnul tak smích blaha na ústech."

Jak pohádce kol naslouchali bozi,
a Zev se opět sklonil k Afroditě,
ta kynula zas s tichým úsměvem,
v němž zakmitla se zmije závisti,
a třetí z hrozné její družiny
sjel z klína, Pothos, jí a letěl v svět,
jak oblaků stín Hermes za ním tih.

A minul den a v tutéž chvíli zas
děl Hermes bohům zpět se navrátiv:
„On šílí již, svou sochu objímá,
k ní tulí se, jako by živa byla,
jí tiskne ňadra, útlý hladí bok,
tvář jeho výheň, oko sopka jest,
na celém těle chví se zimničně,
ji volá a pak v její mlčení
k ní padne a se svíjí v bolestech,
až slzy horké jako olovo,
když v Hefaista dílně roztaveno
po kapkách splývá zvolna bohatých,
mu brázdí tvář a v ňadra padají.

„Žij!“ volá k ní. „Měj duši, socho, přec!
Což nevdych svou jsem tobě? Kameni,
buď ženou, královnou, buď bohyní!
Sem na mé srdce a v mé objetí,
ty dítě snů mých zaplaň, pohni se!
Vy oči, otevřete víčka svá,
kde ráje spí ve vlhkém moři blesků,
vy ňadra, tiché spící labutě,
se rozhrajte již v sladkém rhytmu touhy,
vy prsty, uvolněte tíhu svou,
v mých vlasech hrajte, boků amfory
se zachvějte pod mými polibky,
já mistr váš, váš bůh a milenec!
Já k žití volám vás, já stvořil vás!“
Však darmo. Socha nehnula se, den
tak celý prch, on znaven zápasem
a páže objímáním stálým mdlé
kol boků jejích spustil v málomoci,
rtem suchým hlínu suchou deptaje,
až usnul tak. Mně líto ubožáka,
dél nemohl jsem zříti v jeho muku
a tady jsem, mou slyšeli jste zvěst.“ —

Zev usmál se a klidně k Afroditě,
jež sama již se k němu skláněla
chtíc posledního z hrozné druže své,
tož Hymenea, seslat ku zemi,
děl vztáhna ruku hromovládnou: „Ne!
Přec nepošleme v sled mu splnění
všech tužeb jeho? Na třech dosti měj
z tvé družiny a to buď jeho trest.
Jdi, Hermesi, zvěst brzy o něm dej!“

Všech zraky toužebně se vzpínaly
ku poslu bohů, když se objevil
na prahu zlatých síní Olympu,
byl bled jak Strach a mluvit nemohl,
jen chvěl se děsem.
— „Co jsi viděl? Mluv!“
Však Hermes mlčel . . . Bohů celý sbor
vpad Zevu v slovo: „Co se stalo, mluv?!
Co dělá Pygmalion?“ —
— „Sešílel.“

Jar. Vrchlický.

Bratří Habadové.

Napsal Jan Antoš.

I.

o pěti letech, rozdělivši se dříve o tučný výdělek, společnost pro zařizování cukrovarů za hranicemi Čech se rozpadla a Václav Habada, jenž byl ve službách jejích inženýrem, vrátil se do Prahy.

Tři leta strávil na Rusi, zbytek v Srbsku a Bulharsku, vždy jen několik měsíců na jednom místě, dle toho, jak bylo kde rady a služeb jeho zapotřebí. Vrátil se jako dvaatřicetiletý omrzelec, zanechav nadšení své, naděje do budoucnosti a s nimi i pružnost svého mládí v Orientu. Přesycen životem, schvácen nudou, únavou, vysláblý námahou, nepořádným životem, — v takovém asi stavu bídy přijel do Prahy a dal se z nádraží dovézti do bytu svých rodičů. Bez nejmenšího pohnutí mysli, neohlášen, zticha otevřel dvéře, za nimiž se narodil, prožil svůj dětský věk. — —

Ale radost otcova ani bratří, jich blahé překvapení, ani pláč matčin, — třebaže cítil sám podivnou palčivost: potřebu vyplakat se také, ulevit si, — nedojaly ho. — —

Trpělivě, bez nejmenšího odporu snášel horoucí ty projevy lásky, ale v srdci nic ho nezahřálo a i oči zůstaly suché.

Pobyl týden doma. Za tu celou dobu nenašla se ani jediná chvilka důvěrné sdílnosti, po niž všichni doma tak práhli. Odcházel ráno a vracel se jen k obědu a na nocleh. — Doma vždy s jakousi slavnostní úzkostí ho očekávali, on však jako by jejich ochotu, snahu zavděčit se mu, rozveselit ho, nepozoroval. Přijímal všechny projevy laskavosti a všechny úsluhy právem člověka chorého, třeba že byl úplně zdráv.

Nevyhledal starých přátel a neměl žádného účastenství s tím, co kolem se dělo. Malicherné, hloupé, se silnou příchutí reklamy a slávy, připadalo mu všecko naše společenské snažení. Cítil, že octl se v jiných menších, stísněných poměrech. Doma mlčky a trpělivě snášeli jeho rozmar, doufajíce, že v něžném s ním obcování rozplyne se jeho omrzelost a konečně se i rozváže zarytá jeho zamlklost. Věděl, cítil dobře, jak duševním jeho stavem celé okolí trpí, zejmena litoval dobré své matky, která všude, vždy z ústraní ho stopovala, očima na jeho tváři lpěla, lačna jeho slova, pohledu. Ale nemohl si pomoci! Cítil, že kdyby promluvil, ještě více by ji rozlítostnil.

Rozhodl se, že nebude dále na obtíž dobrým těm lidem, nebude otravovat ten malý zbytek spokojenosti, který pro stáří své si nastřádali — že se odstěhuje.

Našel si místo inženýra ve velké strojírně až na konci města, a nablízku továrny tichý, přívětivý byt, se slunným profilem. Nějaký čas

výhradně věnoval se studiu důležitého odboru vědy mechanické, nevycházeje z počátku takořka ani z domu. Práce zdánlivě začala jej oživovati; nebyl sice o nic veselejší, ale aspoň duše jeho našla zaměstnání. Ale i v tom měl se dožíti sklamání! Kdysi šef jeho přede všemi ostatními ho pochválil, uváděje za vzor jeho precísnost, akuratessu, s jakouž vůči svým podřízeným vždy vystupuje a též i své vlastní povinnosti plní.

Zastyděl se. Pohrdlivý úsměv jeho soudruhů prozradil mu, jak o něm smýšlejí. Ač zjevné to podezření, viníci jej z nekollegialnosti, velice ho zabolelo, nenašel přece jediného slova, jímž by se omluvil, podezření vyvrátil; zůstalo na něm lpěti. Pojednou pozoroval, jak v závodě každý se ho straní, jak pouhým svým objevením, ať již v kanceláři nebo v dílně, zaháuí veselý, dobrý rozmar; jakmile vstoupí, všechno že stichne, jakoby každý chtěl mu dáti na jevo, že zná zhoubný jeho vliv na šefa. A přece nikomu z nich neublížil, na nikoho si dosud nestěžoval a šefovi se vyhýbal, jen aby s ním nemusil mluviti.

Rozhodl se, že dosavadní svůj život změní, zanechá vší zdrženlivosti a s ostatními zúčastní se onoho ruchu, jímž do života přivádí se změna, zajímavost — starost o jiné. Poslední: starost o jiné, zejmena se mu zalíbilo. Přistoupil k několika dobročinným spolkům a súčastnil se jich jednání. Vyslechl mnoho řečí a hesel o volnosti, rovnosti, naprostém odpomožení bídě atd. — ale ani jediná myšlenka ho nezaujala, nevzbudila v něm zájem; naopak byl roztrpčen marností, bezúčelností všeho toho, co slyšel. Umínil si, že zásadu lidumilnosti sám a prakticky bude prováděti. Nastřádal si v cizině peněz a nyní byl by rád činil dobré skutky.

Ale již při prvním obdarování upustil od šlechetného úmyslu: nechuť, nedůvěra ho pojala, když vyslechl díky chudé ženy, kterou obdaroval. Jaká podlízavost, nelidská poníženost, ba zřejmá neupřímnost vyznívala z jejích díků!

I zkusil jinak ducha svého vyrvat z chorobné sklíčenosti. Účastnil se veselých pitek malé společnosti „intimního kroužku pánů a dam“, do něhož kdysi v noci náhodou zapadl a jehož členem ještě téže noci se stal a to proto, že po celou noc ani jednou se nezasmál a pak že ani jedné z přítomných dam nepodařilo se ani na chvíli získati jeho pozornost. Z pitek těch vracel se bez dojmu, jakéhokoliv vzrušení, spíše ošklivostí jat, nežli touhou po požitku, jenž sám se nabízel. Zanechal jich a znovu stáhl se, zalezl ve svou samotu. Přemýšleje o svém stavu, počínal se obávati o svůj rozum. Marně se snažil probuditi v sobě znovu tvořivou sílu. Zanikla — nebo jen dřímala? Cítil chorobnou mdlobu, duševní chabost, unavenost. Správně vše chápal, jasný, čistý byl obzor jeho myšlének, úsudek jeho vždy přesný, ale cítění jeho bylo jako přerušeno, nevyvolalo nikdy pravého obrazu, pravé představy dožitého výsledku. Zlomen byl vzlet jeho obraznosti.

Dotěrná psychosa ucházela se o jeho rozum.

V tomto jeho fádním, duševně zuboženém stavu zastihlo jej psaní z domova: pozvání ku štědrému večeru, psané nejmladší sestrou, ale jistě všemi diktované. Poznal ihned ty něžné matčiny vložky, které mezi řádky natrousilo překypující srdce její a které nijak do slohu se neho-

dily. Zvolna, zamyšlen, složil opět list a strčil jej do kapsy. Půl leta, celých šest měsíců nebyl již doma. A když nadešel konečně den narození Páně, s nechutí a s jakousi pochybností v duši rozhodl se, že půjde.

V malém příbytku, jemuž veškerého světla dostávalo se z tmavého, úzkého dvorku, byla již celá rodina kromě bratra Jindřicha pohromadě, hoši vesměs bez kabátů, v bílých čistých košilích a se sváteční náladou v úboru i ve spůsobech, stišeni dojmem radostného očekávání.

Když vešel, první vyšel mu vstříc jeho otec s velebným, spokojeným klidem na ustarané tváři a pak ostatní, jeden po druhém, přistoupili k němu, uvítat ho ostýchavým slovem a políbením. Nejmladší Miloš při obřadu tom podlehl strachu a lítosti; celý pomaten políbil bratrovu ruku a za nehorázného smíchu všech dal se do štkavého pláče. Václav dojat vyzvedl ho k sobě a vší silou přemáhaje svoji zatvrzelost, vřele ho zlíbal. V radostném úsměvu, pohnutí, kterým všichni konání jeho sledovali, viděl účinek dobrého svého skutku a jemu samému jakoby se bylo ulevilo. Večeře nebyla ještě přichystána i šel za matkou do kuchyně a sedl si zde na kufr, jako dříve, dokud byl studentem, vždy sedával nemoha se dočkati oběda.

Se zálibou pohroužil se v tiché pozorování své matky. Napadlo mu, zdali kdy i ona měla své mládí, dobu lásky, líbánek? Dvanácti dětem dala život, jemu prvnímu, zajisté ze záchvatu nejmilostnějšího, osm jich vychovala a věk ji přece nezdolal. Ponechal jí zde ještě těm nejmladším pro výživu, k vyssátí. Tvář její často opuchala a oči tak otékaly, že vždy na několik dnů byla slepá. Nikdy však neulehla, vařila, prala, spravovala, šila na ně jako jindy, ovšem po paměti. Ji mrzelo nejvíce jen to, že jí lezou její černé vlasy! Její nemoc několikráte do roka, obyčejně po prádle se vracela.

„Chytila jsem průvan!“ říkávala pokaždé, když tvář jí počala opuchat, načež do večera její obličej vždy opuchl tak, že z něho nebylo vidět nic, nežli špičku nosu. S nadlidskou trpělivostí, s resignací ženy vědomé těžkého svého poslání, snášela veliké ty bolesti a když v hlavě nejvíce jí lupalo, dovedla být něžnou, ke všem laskavou.

První slovo ovšem bylo vždy otcovo. Ten rozhodoval, on jediný rodinu vším opatřoval a za to museli ho všichni slepě, bez odmluvy poslouchat, matka stejně jako děti. Byl však jeden den v týdnu, kdy matka vymykala se z poručenství toho, a přejímala vládu nad nimi všemi, ba i nad svým mužem. Byl to den po neděli, která byla jediným dnem v týdnu, kdy otec chodil do svého obvyklého hostince pobavit se a sám též střídmě něčeho užít: — byl to pondělek — den prádla.

Význam toho dne pochopí jen ten, kdo z četné je rodiny, aspoň dvanáctičlenné, v níž není služky, kde matka sama vedle prádla musí ještě všechno obstarat: ráno první vstát, zatopit, zamésti, nejmladší umýt, obléknout, ustlat, uklidit, do trhu jít — a při prádle snídaní, oběd i večeři uvařit, všem ji ještě předložit — a sama nejíst!

V ten den otec vždy s jakousi ochotou jí ustupoval: byl, jak se říká, „po neděli“ — mnohem povolnější, uznalejší a bez reptání vydával peníze na vše, čeho byla třeba.

Druhého dne ovšem on zas nepozorovaně, nenápadně přejímal otěže vlády a hladce, tiše, na pokyn a pohled, šlo vše dále. — —

Václav rozpomenul se náhle, za jak těžkých, trudných poměrů zakládala se rodina ta a jenom velkým strádáním a sebezapřením se uchycovala a rostla. Chudý dělník pojal chudou dívku za ženu. On, jako nejstarší jejich syn, byl pamětníkem onoho počátku, jenž protáhl se na dvacet dlouhých, krutých let stálého jen odříkání, uskrovňování, mnohdy až k vyhladovění. A když zdálo se, že boj ten za kus chleba jest již vybojován a otec jeho konečně domohl se skrovné služby, která vedle zlatky denně dopřávala mu ještě zdarma používati malého, tmavého pokoje s kuchyňkou, tu počala rodina jeho růsti, bída bídu plodit: každého druhého roku jedno hrdlo přibylo k lačnému jich stolu. Každý takový přírůstek znamenal nové, ještě úsilovnější napjetí sil, což v některých dobách dostupovalo až k vysílení, k zoufalosti. Byly časy, kdy jen kávu jedli k obědu a to z nutné potřeby, která kázala otci do krajnosti šetřit, měl-li je všechny řádně vychovat, do školy posílat. A do školy chodili všichni!

Když si Václav na vše to vzpomínal, bylo jemu samému, jakoby se z dlouhého spánku probouzel. Očima jako náhle ze sna procitlýma utkvěl na bílé hlavě otcově, jenž pořád ještě mlčky procházel se po pokoji, ozářen klidem a vírou své duše. Poctivost byla hlavním rysem celého jeho života, zachoval ji ve tváři i v duši. Domohl se při tom i velkého vzdělání a to nepozorovaně, tajně, skrytě, domnívaje se, že s povoláním jeho se to nesrovnává. Jeho služba přiváděla ho stále ve styk s pravou, českou vlasteneckou intelligencí, což zejména v těch pohnutých dobách, na počátku našeho vývoje, poznání se, sdružování a organisování se nezůstalo bez vlivu na vnímavou, vznětlivou jeho duši.

Prvním a hlavním zdrojem jeho vzdělání bylo však naslouchání tomu, čemu děti se učily. Učily se vždy nahlas, z paměti, a on sám již o čtvrté hodině ranní je budil, neusínaje více, ale s postele naslouchaje, kterak učení to těžce do hlavy jim leze, s jakou námahou paměť svou hnětou, aby po celý život uchovala všechnu tu moudrost, které se učily. Celé úkoly v duchu opakoval s nimi a někdy, když školák uvízl, rád, s chutí byl by mu napověděním pomohl, ale vždy se přemohl, jen aby neprozradil se, že naslouchá.

A tak nepozorovaně, tajně osvojoval si nové vědomosti a znalosti. Věděl z každé vědy něco!

S posvátnou úctou stále ještě Václav pohlížel na svého otce. Jen jemu za vše měl děkovati! Přijal život svůj od něho, vše, čeho třeba bylo k jeho zachování: vzdělání své, povolání své a konečně i schopnost, aby sám sebe živil. Vše přijímal od něho jakoby se to samo sebou rozumělo, bez vděku, bez uznání! Vem, kde vem! Třeba i trp!... A až dosud nenapadlo mu jíti k němu a říci: „Otče, děkuju ti! Otče, nyní rád ti splatím, co jsem dlužen, možno-li vůbec něčím nahradit to veliké tvé utrpení a sebezapření!“

Ba, opustil jeho dům, aniž se rozpomenul, jakými obětmi, jakou ztrátou jeho síly, jeho let života byl vychován a na nohy postaven.

A otec ještě nyní pořád má ho stejně rád, lpí na něm jako na své chloubě!

Kde muž ten nabral, z čeho čerpal té nadpřirozené síly, toho mravního nadšení, svatého zápalu, nadlidské trpělivosti: strádat, žít, trpět, obětovat se jen rodině?

Jaké pohnutky vedly život jeho?

Ve svém vlastním srdci pocítil náhle odpověď, rozřešení té záhady — v tom srdci, kterému odloudil to, co jest dobro největší — lásku! To však věděl určitě, že on takovým již nebude — toho, co otec, nikdy nedokáže — tak jako věděl, že by zšílel, kdyby tu bílou hlavu viděti měl v rakvi... Z jeho pohroužení, zadumání vyrušil ho náhlý neklid, nepokoj, jenž mezi pány bratry počínal se zmáhat. Sám otec, vyrušen, pozvedl hlavu a podíval se na hodiny.

„Osm hodin! Věru jest nejvyšší čas, abychom sedli ke stolu! Ale kde Jindřich mešká?“

Teprve nyní pozoroval Václav, že schází mladší bratr jeho Jindřich.

„Nemůže dříve odejít, dokud nezavře krám!“ omlouval ho otec. „Ubohý, sám již asi nemůže se dočkat, jistě je již netrpělivější nežli my všichni!“

Z toho, jak něžně o něm mluvil, bylo zřejmo, že otec jenom na něho myslí, jím se obírá. — —

Bratr Jindřich nejdříve dán byl z domu.

Bylo mu čtrnácte let, když na dobro se zjistilo, že nemá pražádných vloh ke studiím, a když proto dán byl k strýci uzenáři do učení. Ten jediný z nich vychován byl mimo domov.

Václav pamatoval se ještě, kterak bratr jeho před dávnými lety přicházel domů, jen v neděli po obědě, na hodinu nebo dvě, vždy zmrzlý, udřený, umýt se, vzít čisté prádlo a najíst se. Pak položil se na pohovku odpočinout si trochu a zas na celý týden odešel. Patnáct let již lopotil se, nádeničil den ze dne, již od tří hodin z rána, buď u míchacího pultu, nebo u sekacího stroje, jehož těžkým kolem musil točit.

Často viděl ho plakat, slyšel ho naříkat si na kruté s ním zacházení. Otec vždy soustrastně jej vyslechl, politoval ho, ale ničeho neučinil, by postavení jeho se zlepšilo: spatřoval v službě jeho u strýce jeho budoucnost, existenci, doufaje, že obchod jednou zdědí.

Dnes, v tak posvátný den, otec však více než kdy jindy pocítil, že se na něm prohřešil.

Viděl stále jen jeho! Ve věku svém dospělém a při vší své síle byl Jindřich zlomen, bez vlastní vůle, netroufalý, nesamostatný, zmálomyslnělý, neschopný nějaké myšlénky na vysvobození sebe, neschopný odhodlaného činu.

Snášel vše, co se naň naložilo! Ovzduší, ve kterém žil, mrav a způsob jeho stavu pozvolna otupily ducha jeho tak, že lišil se od ostatních členů rodiny, jakoby mezi ně ani nepatřil. A že sám jeho hoch to vědomí chová, to nejvíce otce bolelo. — V poměru jeho k němu vězelo něco jako nevyrovnaný účet: pohledávka Jindřichova za zkrácení, újmu, kterou utrpělo jeho vychování.

Povinnost tu po mnoho let nespouštěl otec se zřetele — dnes dospěla k placení: bratru Jindrovi dostati se mělo náhrady za ztrátu, kterou utrpěl na svém vzdělání, měla se mu vrátit samostatnost, neodvislost. — — —

Teprve o půl deváté přišel ten, na něhož v tu chvíli všichni myslili. Když vešel, nastalo ticho pohnutí. Vstoupil jako vždy zvolna, nesměle, s jedva srozumitelným pozdravem a s tváří nevlídnou, zakaboněnou. Otec, potěšen, chvátal mu vstříc. Povšiml si hned, že tentokráte přišel čistě oholen, učesán, umyt, v čisté košili, ne jako jindy chodíval rovnou z dílny, v pracovních, zakrvácených šatech, aby jimi i o ten velký svátek dal na jevo nízkost svého stavu. Za toto uznání, jež svědčilo o jemném obratu v jeho duši, byl mu vděčen. Bylo to poprvé, kdy syn jeho nepoužil příležitosti, zarmoutit, zahanbit ho, neboť toho okamžiku, až vejde ve svých promaštěných šatech, nemytý, s nevlídnou, neoholenou tváří, pohledem zarytým, — toho okamžiku otec do opravdy se bál.

Jindřich se všemi se políbil, jedině před Václavem na chvíli zůstal stát nesmělý, nevěda, jak ho oslovit.

„Vítám tě, bratře!“ sám Václav promluvil k němu, rychle vstal a vřelým obejmutím, políbením, jehož v tu chvíli sám si nebyl vědom, přivedl ho ještě do větších rozpaků. Teprve k pobídnutí otce, jenž každý jeho pohyb stopoval, usedl vedle Václava a po krátké modlitbě pustil se s ostatními ihned do jídla.

Václav skloněn nad talířem a volně pojídaje, pečlivě, s jistým zájmem jal se ho pozorovati. Jindřich dýchal nosem, jedl hltavě a zacházel hřmotně s vidličkou a nožem, takže u stolu bylo jen jeho slyšeti.

Do každého nového jídla museli ho pobízet. Sám otec nabízel a podával jemu nejdříve. Slova nikdo nepromluvil, jen bylo slyšet, jak všichni s chutí jedí. Se zájmem stále rostoucím prohlížel si Václav svého bratra. Povšiml si dobře těch velkých, tvrdých jeho rukou, jež tak často si pořezal, ve stroji pomačkal, těch rukou ztvrdlých, zjizvených hrubou, těžkou prací, která i jeho široká, silná, mladá záda shrbila — a jisté účastenství s jeho osudem se v něm probouzelo. Až dosud myslel jenom o sobě, že spáchána byla na něm křivda, že minul se s pravým svým povoláním, nedošel pochopení, že k výrazu, k platnosti nepřišel velký duševní jeho fond — a nyní pojednou naleză vlastního bratra, s nímž mládí zažil, vedle něhož za stejných podmínek duševního vývoje vyrostl, ve stavu člověka duševně zbědovaného, zbaveného vší důvěry a naděje v lepší obrat osudu.

Oč lepší, bohatší a šťastnější byl jeho život! Ale tento svůj náhled změnil, když bratr Jindřich počal mluvit. Vyprávěl, co zkusil! Mluvil úryvkovitě s patrnou námahou, pracně rovnaje, sestavuje a spojuje roztrhané své myšlénky a vzpomínky. Ale mluvil se zjevným zápalem, s vědomím člověka, který mnoho trpěl a na svém utrpení si zakládá.

Jiskra naděje, horečná touha po vzchopení se, plála z jeho řeči. O, to byl šťastnější bratra svého Václava.

Mluvil stále živěji a výhradně jen on, se zanícenou tváří a již udýchán. Nikdy dosud neslyšeli ho tak a tak dlouho mluvit a všichni s patrným údivem a netajenou radostí pohlíželi na něho.

Sám Václav pociťoval účinky náhlého jeho se vzepnutí, obdivoval se odvaze jeho, s jakou odhazoval od sebe dosavadní svou nízkou poddanost. Líbil se mu!

Všem bylo pojednou, jakoby teplý dech příchylnosti je byl ovanul, ještě více se sesedli k sobě s tou důvěrou, sdílnou něhou, jakou lnou k sobě sourozenci.

„Ještě nedávno musil jsem snášet bití, nadávky. — Jak se pak mohlo duši mé dařit — jak měl rozum můj se rozvíjet, když do mé hlavy pěstí tloukli?“ . . .

Jindřich domluvil, všecek jsa vyrušen a změněn. A otec, jakoby již byl čekal na tuto chvíli, maje již odpověď svou připravenu, slovy přesvědčivými jal se mu líčit, jak krásnou budoucnost mu chystá! Učiní ho samostatným. — Vystoupí od strýce, vyzvedne si mzdu za patnáct let u něho nastřádanou, tatík přidá pět set zlatých a on otevře krám — velký, moderně zařízený krám, na rohu jedné hlavní ulice. Všichni o překot súčastnili se té rozmluvy, ten slovo očekávání, onen slovo chvály přičinil k podniku tomu a nové nápady a rady se jen sypaly.

Krám bude samý mramor, po němž poteče voda, váhy a mosazné sloupky pultu jako zlato se budou třpytit. Jistě bude to výnosné a překrásné. — Václav, též rozehřát, slíbil, že přispěje k podniku tomu větším obnosem, a tak vzbudil novou, větší ještě radost. Toho večera na všechno bylo pamatováno, a s každým případem, jenž by nezdar podniku mohl přivoditi, předem již počítáno. Tak i matka vyslovila své mínění a to ze všech nejzávažnější. Jindřich sám že by obchod ten neuhlídal, bez ženy ničeho nesvedl.

Ba, bylo i jedno ženské jméno vysloveno. Patrně ji rodiče znali a dávno pomýšleli na sňatek jeho s ní.

Ale k novému tomuto obratu řeči bratr Jindřich nápadně mlčel. Ač byl spokojen, netroufal si vyjádřit, slovy schválit úmysl rodičů, o němž již dávno věděl. Styděl se přiznat, že myšlénkou tou se též obírá, ne však praktickou její nezbytností — ale milostnější její stránkou, až dosud mu novou a úplně cizí.

„Vše již ujednáno, umluveno, jenom ty musíš k ní jít, nějak začít, dát jí na jevo, že se ti líbí,“ povzbuzoval ho otec. Jindřich neznal ji dosud, ale to věděl jistě, že se mu bude líbit. Neměl o sobě žádného zvláštního mínění, nevybíral, stačila mu dobrá, přičinlivá žena. A jako takovou slyšel ji chválit, ba slyšel i vyprávět, že je krásná!

Avšak na jeho tváři bylo zjevno, že se nemůže odhodlat k tomu, aby k ní šel.

„Jindřich se bude ženit“, znělo kolem stolu a všichni se smáli, neboť všem připadalo to tak přepodivné!

„Jindra — ženit!“ . . . takto napadán, přicházel stále do větších a větších rozpaků. Vtipy počaly na něho dorážeti a čím větší jevil nesnáze, tím hlučnější propukala zábava, tím dotěrnější poznámky ho stihaly.

Jak ji oslovíš? Jak začneš? — Kleknout budeš muset před ní na kolena, až jí budeš vyznávat lásku.

Jindřich hořel. — Pojednou, jakoby rázem shoditi chtěl se sebe

všechny ty rozpaky, veškerou tu nesnáz, prudce vstal a zvolal skorem plačtivě: „Nikam nepůjdu! Nedovedu to!“

V tom okamžiku jako jemu na pomoc, vstal též Václav a prohlásil zcela vážně a opravdově: „Namluvím ti ji!“ ...

Toho večera o ženění bratrovu již se nemluvilo; dobrá nálada však neutuchla, neboť otec nijak neskrblil vínem, jímž k tomu dni hojně se zásobil. V povídání, v němž obrodila se mnohá zašlá vzpomínka, vesele ubíhal čas. Dávno minula již půlnoc, když Václav povstal k odchodu a všemi doprovázen, blahořečen, divně pohnut, vyšel do tmavé noci. Dlouho již nebylo mu tak blaze a snad proto přišlo mu na mysl, zdali by týmž způsobem jako bratr Jindřich nemohl se zachrániti — a mimoděk v duchu porovnal sebe s ním. Ovšem, bratr je zanedbanější, ale je veskrze zdráv, silen, plný života, kdežto on schoulostivěl, životem a rozkošnictvím. — Pustil myšlenku tu z mysli a umínil si věnovat se jen štěstí svého bratra, kterého tak náhle si zamiloval, v němž konečně našel předmět duševního svého zaměstnání a k němuž přilnul veškerou láskou lačné, vyhladovělé své duše. A tímto předsevzetím cítil se již mnohem spokojenější; s rozkoší vžil se do úlohy dobrodince, ochránce, zastance, v ono vznešené postavení, jež získá mu vděk aspoň jednoho tvora na světě. Konečně i duše jeho snad se vyburcuje! Bude věděti proč žije, pro koho je zde!

„A je-li nastávající žena bratrova opravdu mladá — krásná?“ ... Zde přestal na chvíli přemýšlet, cítě, kterak mizí všechna opravdivost, upřímnost jedva pojatého předsevzetí. — — Opět ukázala se dvojakost jeho duše! Pořád ještě nemohl jí věřit! Nebyla dosud čista, zbavena skvrn, kterých nasbírala toulajíc se světem a ssajíc jenom z nezdravých, zkažených květů života. Nebylo možno nějakou ideou ji rozjasnit. Za světlem přihnal se stín. Nejlepší úmysl, nejsvětější předsevzetí stihla pochybnost, každou i nejněžnější myšlenku zničilo zneuctění. — — —

II.

Po týdnu opět došel domů, a sice, jak slíbil, pro Jindřicha, by dovedl ho k nevěstě. Doma již ho čekali. Jindřich stál na cestu již úplně připraven, v černých šatech, vymydlen, vymyt, vyleštěn, oholen, učesán, tak jak z rukou vlásenkáře vyšel, maje ruce do žlutých rukavic navlečeny. Nebylo času se zdržovat. Otec několika dojemnými slovy svěřil ho Václavově péči a rozloučil se s nimi, žehnaje jim oběma.

„Učiň ho šťastným!“ volal ještě za nimi, doprovázeje syny až před dům.

Cestou povšiml si Václav, že bratr jeho slzí a sám byl také dojat.

„Učiň ho šťastným! Učiň ho šťastným!“ příkaz ten po celou cestu zněl mu v uších a třeba že po celý ten čas o neznámé oné ženě snil, cítil přece jeho posvátnost. Nemohl se proti němu prohřešit a uvažuje tak, na tu chvíli zatvrdil k ní své srdce a na dobro její představu, myšlenku na ni, vyloučil ze své mysli. ...

Pavla Bulvasova sama přišla jim vstříc, vážná, důstojná, vědoma důležitosti toho, co právě podniká. Václav, trochu pamaten, sklonil se

k její ruce a políbil ji. Jindřich rychle učinil tak po něm. Zdála se čekati, až někdo z nich promluví.

Klidná záře jejích očí věštila, že dávno již má za sebou všechno blouznění — ono blouznění na plano, které zanechá oči i čelo čisté. Byla dosud mladá, silného však, štíhlého, rovně rostlého těla, s krásnými kyprými obrysy zdravého, tuhého masa a bohatým poprsím.

„Vím, v jaké záležitosti přicházíte!" sama konečně je oslovila, za tím co Václav ostrým pohledem pořád ještě na ni pohlížel a Jindřich vedle něho v jakémsi údivu mlčel a hlavu klopil.

Václav, jak ji shlédl, ihned v duchu uznal, že jest mnohem krásnější, než si ji představoval!

„Ze všech přátel," mluvila dále, „zbyla mi jen matka a ta právě onemocněla. Nezbývá nic jiného, pánové, než abyste jindy přišli a nebo dovolili mně — ač vím, že to mně nijak nepřísluší —, abych sama o věci, která vás sem vede, pohovořiti mohla!" pravila rozpačitě, s něžným uzarděním projevujíc svou samostatnost.

„Jsem bratr Jindřichův!" představil se Václav.

Uklonila se lehce. Jindřich se jí nemusel představovati, poznala ho hned, jak vešel, podle jeho slavnostního úboru a rozohněné tváře. Na její pokyn usedli si na pohovku a ona, stále s týmž klidem, usedla v křeslo proti nim. A teprve po chvíli, která všem byla trapnou, počala mluviti. Bez ostychu, když byla upřímně vylíčila rodinné své poměry, přiznala se, čím vším může přispěti ku společnému podniku, který jejich sňatkem měl býti založen, kterak chce se ku zdaru jeho přičiniti, věnovati se mu, aby nejen zisk, pouhý život, ale i štěstí a blaho rodinné z něho plynulo.

Na vzájem se pak ona vyptávala. Za Jindřicha odpovídal Václav — onen k tomu jen svědčil. Ale po chvíli — jakoby byla postřehla převahu Václavovu, vedena vrozeným instinktem a jemným taktem, správně chápajíc svůj úkol, ujala se náhle Jindřicha, dotazovala se jeho sama přímo, dodávajíc mu odvahy laskavým pohledem. On pak, jakoby byl pochopil šlechetný její úmysl, rychle svým způsobem se rozpovídal, rozehřál, rozpálil. A to, co povídal, nebylo bez zajímavosti, jevila se v tom síla, něco docela jiného nežli chvilkové vzplanutí, po němž následuje ochablost, cosi zdravějšího, silnějšího, opravdovějšího, co věk přetrvá a na čem život jeho závisí. — Poslouchala ho se stále rostoucí zálibou, rdíc se radostí nad jeho přiznáním.

Vše to Václav dobře pozoroval, viděl, jak každým slovem přibývá mezi nimi porozumění, vřelosti, důvěrnosti a jak on vzdaluje se jim oběma — stává se zde zbytečným. — — Zabolelo ho cosi a urážilo.

Či snad postřehla jeho tajný úmysl, onu hříšnou myšlénku, které on sám dosud nevěřil a s níž zabýval se spíše ku svému potěšení, nežli k opravdovému provedení —?

Bavili se pořád jen spolu a jistě byl by již odešel, kdyby ho nebyla občas zadržela svým pohledem.

Nerozuměl jí! Co znamenal ten pohled? . . . Povzbuzení či varování? Věru jako by mu říci chtěla: „Přesvědčíš-li mne — jsem tvou."

Cítil dobře, že nemá jí už co říci, ale proto přece vždy více a více byl k ní váben. Ona pak postihnuvši jeho slabost, nerozhodnost, několik nových pohledů s ním vyměnila. Připadalo mu to zrovna, jakoby ho sama vybízela: „Jen to zkus!“ ... A myšlenka ta ještě u větší míře podráždila tajnou jeho záletnost; měl se co přemáhat, aby zůstal klidným a své rozčilení před bratrem utajil. Ona pak živě se bavíc s jeho bratrem, nepřestala potaji očima ho stopovati, dávajíc mu zřejmě na jevo, že ví, oč usiluje — což ještě více ho dráždilo.

„Divná, žena! Plna prozíravosti a životní zkušenosti a při tom vypadá jako výron vší čistoty a nevinnosti.“ Nelekal, nezříkal se dalšího boje s ní; jejím odporem tím více se nadchnul.

Při rozchodu podala i jemu ruku, tváříc se co nejveseleji, nejlaskavěji, jakoby mezi nimi zcela nic se nebylo odehrálo.

Smuten, pod vlivem pochmurných reflexí, odcházel se svým bratrem Jindřichem, na jehož zruměněné tváři vyráželo všechno štěstí, všechna radost z podařeného výsledku. — —

A šel s ním k ní i příští neděli, ač nikdo ho k tomu nezval a on dobře věděl, že bude zbytečným, bude jim jen překážet. Pravidelné tyto návštěvy staly se mu potřebou a jim zas po čase zvykem. — Nezdál se již nijak nebezpečným.

Mlčky sedal na pohovku a díval se na ně, jak rychle si přivykají, kterak on pořáde větší a větší odvahy nabývá a ona všechno jeho lichocení přijímá, naslouchá, oddává se jeho řečem plným chvastavé lásky. — Počínali si, jakoby ho vůbec zde nebylo.

Věnoval jí tiché zbožňování, jehož ona zdála se pro své vlastní štěstí neviděti, ač do opravdy jeho trápení s jakousi radostí, s uspokojením pozorovala.

III.

Den před svatbou neočekávaně přišel k ní Václav sám. Přijala ho s dobrým rozmarem.

„Vše hotovo, připraveno! Kdo by se byl nadál?“ pravila vzrušena a když pořáde mlčel, otázala se ho náhle, ve sváteční své náladě, toužící po smíru:

„Hněváte se na mne?“

„Na vás ne — ale na sebe!“ odvětil dost nevlídně a chvíli se rozpakuje doložil: „Nevíte, netušíte ani, co se ve mně děje! Přemáhám se, bráním se myslit na vás, ale vše marno — denně vstávaje, lehaje strhuju Vás k sobě, k nízkým svým myšlenkám. Vidíte, to je můj vděk za to, že bratra činíte šťastným!“

„Jaké pak se mnou štěstí?“ odvětila, jsouc postrašena prudkou jeho mluvou. Ale hned se vzpamatovala: „Ach co,“ zasmála se, „v myšlenkách hřešit jest dovoleno!“

„Ale jaká to trýzeň! Věřte, jsem nešťastnější nežli on, spíše než on potřebuji vaší lásky. U něho láska vaše neznamená tolik, co u mne! Vy byste byla mým vyhojením, životem!“

„Závidíte mu jeho štěstí?“ otázala se ho trochu zlomyslně.

„Ano, závidím!“ ...

„Vy, jenž tak vysoko stojíte nad ním?“ zvolala s údivem. „Styďte se, mrzákovi jeho štěstí závidět. Pohleďte na mne!“ — a vzpřímila se před ním. — „Vím dobře, že jest to obětí spojit život svůj s jeho, — ale já ráda ji přináším, neboť od lidí, jakým je váš bratr, lze nadíti se mnohem více vděku a odplaty, jelikož mnohem opravdověji pojímají život, jehož krutou tvrdost sami pocítili, než lidé vašeho druhu.“ — Po slovech těchto nastalo trapné ticho. Pavla chvíli se rozmýšlela, pak náhle se ho otázala:

„Proč vy tedy si mne nevezmete?“

Přímá tato otázka, které se nenadál, bleskem ho zasáhla, leknutím div neodskočil.

Pocítil, že stojí před ní v pravé své podobě — a mysl jeho byla tak rozhárána, že nemohl nalézti ihned slova odpovědi, omluvy.

„Jste lupič — nebezpečný lupič!“ zasmála se a kynouc mu rukou na rozloučenou, rychle odešla.

IV.

Václav na svatbu nepřišel! — — Jednoho dne, aniž komu co oznámil, vzal si dovolenou a odejel opět za hranice.

Minul již rok co odejel a matka jeho pořád ještě denně se modlila, by syn její nalezl tam klidu.

Jindřich zatím dovršil své štěstí, vyplnilť se druhý jeho sen: otevřel si obchod, zrovna takový, o jakémž se mu snilo: samý bílý mramor, lesklý mosaz — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jednoho dne, v samý již podvečer, objevil se náhle Václav v krámě svého bratra. Chvíli stál nepozorován mezi zástupy lidí tlačících se kolem pultu a chtěl již odejít, když v tom bratrem svým byl zahlédnut, poznán a ihned radostně uvítán.

Upřímné, nelíčené bylo překvapení mladých manželů a jejich radost. Paní Pavla sice nezapomněla dosud onoho vášnivého jeho výpadu, bezprostředně před jejím sňatkem, kterýžto výpad jako zajímavou a ne zrovna nemilou upomínku chovala v tajemství; ale již dávno mu odpustila, omluvila ho. Přenechali ihned prodávání svým dvěma krámským a celý večer věnovali jemu.

Když pak odešel, pocítila Pavla nepovědomou lítost, jakési divné vyrušení z dosavadního svého klidu. Ulehla nespokojena, ale přece šťastna, v neurčité jakési předtuše. — Vrátil se — nezahynul, jak se z prvu obávala. Byl jen poněku sestárlejší, umdlenější! — —

Od toho dne přicházel k nim Václav den co den, vždy z kanceláře rovnou na večeři a vyseděl tu pokaždé celý večer, nemluvě, sedě u svého stolku a pohlížeje, jak lidé přicházejí a odcházejí, jak oba se přičiňují, obchod jim roste, požehnání takořka se sype! Obchodu znamenitě se dařilo.

Jindřich již od nejčasnějšího rána pracoval, lopotil se spolu s dělníky svými v dílně, sám je budil a vykonával s nimi i nejhorší práce, chodil do trhu kupovat, sám porážel a všechno obstaral, jsa při tom zdráv, čilý a spokojen, kdežto ona po celý den byla v krámě. Jen když

byl velký nával, pomáhal i on obsluhovat kupující, bez kabátu, v zástěře, s vykasanými rukávy košile na chlupatých rukou. Hlučně každého vítal, pozdravoval a k obveselení svých odběratelů i vtipy činil, ale většinou nepodařené, hrubé.

Konal vše zuřivě, jakoby se chtěl strhnout.

Nepomáhal-li právě prodávat, balil šunky a zašíval je do pytle.

Vedle něho byla ona vždy čistá, každému milá. Obsloužila každého svým pěkným způsobem, s úsměvem, oslovením, s jistou noblessou, z které vyzíralo, že svých zákazníků si váží; krájela a balila s jakousi elegancí a nepropustila nikoho bez vlídného, přívětivého slova. Nenápadným způsobem, ale přece jen s patrným účinkem, jemnila, mírnila dojem nepředloženého jednání mužova, neomalených jeho řečí a způsobů, v nichž si liboval.

Kde vlídným slovem nemohla, tam aspoň prosebným pohledem žádala pro něho za odpuštění. — —

On ji měl rád, ale svým surovým způsobem, který dovoloval mu před lidmi na ni se utrhnout, hrubě osopit, nadat jí — ba i ruku na ni zvednout.

Václav, sedaje v krámě, pohlížel na to vše, byl svědkem toho, ale slova nikdy nepromluvil na její obranu. Jako úmyslně, sobě za trest, nevkládal sebe mezi ně, tak že mohlo se zdáti, že potlačil, přemohl již v sobě onu nedůstojnou, nízkou chtivost k ní, stal se k ní lhostejný. Ale jí neoklamal, ona bystrým zrakem postřehla, jasně viděla, že jí rozumí, s ní cítí, sympatisuje, že vášeň jeho k ní dosud nevyhasla, třeba co nejpečlivěji před ní utajoval tíseň své duše, aby se zdálo, že v něm všechno již je uklidněno.

Jindřich měl pouze jedinou snahu: zbohatnout! V tom viděl nejen svou odplatu, ale i zadostiučinění, jakési ukojení uvízlé v něm žádosti pomstíti se osudu i lidem, kteří tak dlouho krutě s ním nakládali. Lopotil se a šetřil, jakoby se s někým předstihoval. Často uprostřed práce pohrozil pěstí do vzduchu, a výhrůžně zvolal: „Však já vám dokážu!“ Koho tím myslil — kdo to je, nikdo však nevěděl. Ani zmáhajícího se blahobytu z dobrých jeho obchodů nebylo nikde viděti. Život jejich nijak se nezlepšil, byl pořád stejný, pořád vězel na témž stupni duševní zanedbanosti.

Do domu nepřišly ani noviny ani kniha a on nepopřál sobě ani jí trochu volnosti, oddechu, zábavy. Jediné nedělní půldne, které mu z týdne zbylo, prospal. Za to v práci byl ve svém živlu. Při tom často bez příčiny míval návaly zlosti a tu byl hrubý, nesnesitelný.

Ona však na něho nikdy si nestěžovala, mlčky, ba s veselou tváří, aby na venek nebylo ničeho pozorovati, vše klidně snášela. Václav jen v tichém obdivu pohlížel k ní. — To její veliké zapírání se imponovalo mu.

Jen k jeho přímluvě Jindřich dovolil jí někdy, aby s ním šla do divadla.

Byli spolu již třikráte, ale on ani jedenkráte neodvážil se řečí svou zavaditi o myšlénku, která by jí na paměť přivedla vše to, co mezi nimi se událo, a z níž by uhodla, že dosud na ni myslí.

Ctil a vážil si té důvěry, s jakou mu byla svěřena, tak, že nesnížil se, nevyužitkoval jí ve svůj prospěch. Zúmylně zameškával nejlepší příležitost, kdy mohl důvěrně s ní mluviti, přiznat se jí. Když byl s ní sám, pokaždé oživl, byl hovorný, galantní, každým svým slovem jistý, imponující svým vyškoleným mravem. Zaleskl se zase svým bývalým uměním zalíbit se, s tím jen rozdílem, že tenkráte při vší své dvornosti byl nápadně zdrženlivý. — — Snad, že byl sobě jist úspěchem?

Paní Pavlu proti vůli někdy napadlo, že snad k ní už nikdy nevzplane — a při tom pocítila vždy spíše obavu nežli radost. Nedala mu však ničeho znáti, naopak smála se mu, nazývajíc ho svým ochočeným lvem. — —

Pozvolna, nepozorovaně stal se on jediným živitelem její duše lačné po vzdělání a zábavě. U vlastního muže nenalezala toho ukojení: co jejích otázek k němu zůstalo nezodpověděných, na jakou čirou nevědomost pokaždé u něho narazila! — Každý pokus její, zjemniti jeho mrav, odrážel se od jeho umíněnosti, životní zásady: zbohatnout.

„Jen když budu míti peníze!“ odpovídal ke všem jejím domluvám a prosbám. A ta žena si jej dosud neznechutila. — Václav trpělivě, vědom svého poslání, sdílel s ní dále její samotu. Mluvil a jednal tak, že konečně musila seznat, že jí k vůli odříká se rozkoše, strádá, stárne — houževnatě k ní lne.

Lichotilo jí to a — téměř nevědomky — byla mu za to vděčna.

V.

Jednoho dne, když Václav jako obyčejně přišel na večeři, nalezl bratra svého ležícího v posteli.

„Není to nic!“ byl jím samotným ujištěn. „Polámal jsem se jenom, vynášel jsem ze sklepa těžkou čtvrť!“

Ale polámání to nebylo tak nepatrné, neboť za chvíli počal velice naříkat na bolesti v kříži. „To to lupá! To to lupá!“ křičel jako na pomoc.

Rychle zavolali chasníka, silného, zavalitého chlapíka, s velikými vysedlými klouby na rukou, aby ho namazal. Ale ani to nepomohlo. Celý večer vykřičel Jindřich bolestí, proklínaje při tom celý svět.

Než Václav odešel, radil mu, aby povolal lékaře.

„Hlouposti! Do rána bude dobře!“ odpověděl mu se stisknutými bolestí zuby.

Ráno však bylo hůře.

Paní Pavla ustrašena vyprávěla Václavovi, jenž k nim časně ráno na chvíli, jen optat se, přiběhl, že Jindřich celou noc nespal a zajisté strašně trpěl, neboť až do rána ustavičně křičel. Zavolali lékaře, nezeptavše se ani nemocného.

Ale když lékař přišel, Jindřich nechtěl se dát prohlédnout. „Vždyť nejsem nemocen!“ — bránil se jeho dotknutí. — Konečně přece ho přemluvili.

Lékař pečlivě ho proklepal a pak přiloživ ucho k jeho srdci, hodnou chvíli naslouchal.

„Nemohu vám hned říci!“ pravil konečně. „Ale do večera se ukáže, jaká je to nemoc.“

„Mohu tedy do večera jíti do dílny?“

„Chcete-li se zabít, můžete!“

Jindřich zbledl. Myšlenka, že by nemohl býti v dílně při práci, na všechno sám si dohlédnout, více ho děsila, nežli samo pomyšlení na nemoc. Jindřich, jedva že lékař odešel, napjetím všech sil přemohl svou slabost a vstal.

„Já musím vědět, co mi je!“ zvolal za ním. „Nechám snad nemoc do sebe cpát! Kdo bude za mne v dílně, když budu ležet — tam by to pěkně chodilo — každý by dělal co by chtěl — více by se odneslo, ukradlo, nežli zpracovalo! Znám tu chásku zlodějskou!“ — A znaven i rozčilen, oddechl si: „A on mi ještě řekne: večer se ukáže, jaká je to nemoc! Jakoby ji měl ve své moci — jen poručit jí, aby se ukázala! — Hlupák!“

Na chvíli stichl a bylo na něm zříti, že se velice přemáhá. Chvílemi posedal a pak zase vstal k několika vrávoravým krokům. Přemáhal se tak až do oběda, ale pak nohy již ho neudržely — znaven klesl na lavici u kamen.

Žena jeho přiklekla k němu a mírným, laskavým slovem jala se ho těšiti. Odmítl, odstrčil ji, nechtěl, aby k němu mluvili, někdo ho litoval; nesnesl zvuku slova, nepřál si žádného účastenství, ničeho, co by jeho stav mu připomínalo. K obědu snědl jen několik lžic polévky a pak slabostí usnul spánkem velmi nepokojným. Asi po hodině probudil se náhlým, prudkým zachvěním: tělo jeho bylo studené, hlava však rozpálená, rty i dech žhavé. Nohama, celým tělem probíhala mu taková zima, že zuby zacvakal a celý se rozetřásl.

Rychle zabalili ho do vlněného plaidu a naházeli na něj a kolem něho peřin.

Tak nalezl jej doktor. Beze všeho vyšetřování, jen že tepny jeho se dotekl a do očí se mu podíval, konstatoval: tyfus.

„Tyfus?“ polotázavě a zděšeně opáčil po něm Jindřich, nespouštěje s něho svých velkých, nedůvěřivých očí.

„Ano, tyfus! odvětil lékař klidně s naprostou jistotou.

„A co mám dělat?“ tázal se ho nemocný zhurta dále.

„Lehnout si!“ . . .

„Lehnout si!“ dal se do smíchu. „Což myslíte, že nemám žádnou důležitější práci?“

Lékař pokrčil rameny a nemocný, ještě více popuzen, vybuchl s prudkostí zmahající se u něho horečky:

„Počíná se mi dobře vésti — poslali Vás ke mně. Zničit mne — na mizinu přivést!“ a rukou zas pohrozil, těm neviditelným, neznámým.

„Mějte rozum!“ chlácholil ho lékař. „Nechci a nesmím vám ublížit!“

„Poslechni přece!“ prosila ho také jeho žena.

Rozmáchnuv rukou, vztekem nabyv nové síly, odhodil ji i lékaře a ještě se zaťatými pěstmi pokročil proti nim.

K radě lékařově přivolána chasa na pomoc. Chopili se ho — ale on ihned dva z nich k zemi srazil.

Bránil se, počínal si jako raněné zvíře. Konečně přece jej přemohli a za lítostivého pláče paní Pavly násilně do postele dostali a uložili. —

Večer, když Václav přišel, nalezl ho již tiše, nepohnutě nataženého pod pokrývkou.

Sedl si k jeho nohám. „Uvidíš, že za několik dní bude zase dobře!“ pronesl nucené slovo útěchy a na projev soucitu stiskl mu obě nohy.

Jindřich neodpověděl — jenom pořád na něho hleděl. Ulekán, bál se promluvit, pohnout sebou. Všechna síla i ta prudká násilnost zmizela mu z těla, ležel tu sesláblý, všeho zbaven, vydán v milosrdenství cizí moci. Jen oči jeho byly živy, ale i ty, co tak jimi upřeně na bratra hleděl, pozvolna vlhly, omžívaly se, až konečně vytryskla z nich a po tváři mu stekla slza strachu, beznaděje.

Ve zdravém, jindy silném jeho těle nemoc houževnatě se držela. Ale on i v nejkritičtějších okamžicích myslíval pouze na obchod, trápil se obavou, že dole se nehospodaří, že ho okrádají.

Dával si zboží, když přicházelo z dílny, předkládat, aby aspoň na pohled mohl se o jakosti jeho přesvědčit. Svoji postel pak dal z ložnice přenésti do malého tmavého pokoje sousedícího s krámem, a přistavit ji ke skleněným dveřím vedoucím do krámu, aby i v nemoci mohl přehlédnout řadu svých kupců. Veliký ten hrdina, silák, poklesl na slabocha, bázlivce. Často plakal a prosil, aby ho nenechali umřít. Sám hlásil se vždy o léky, které užíval vždy s velkou důvěrou, a až úzkostlivě zachovával příkazy lékařovy. Namahal se trpělivě snášet svou nemoc, co nejvíce se stišit, ale nikdy nevydržel dlouho býti klidným, přepadal ho strach a pak ošklivě sténal.

Ten život, kterým dříve tak okázale opovrhoval, stal se mu pojednou drahým. Poprvé v životě dostalo se mu času přemýšlet o sobě a o životě, z něhož utíkal a jehož krásy a požitky byly mu záhadou. Měkly, jemnily se v něm pojmy o životě a myšlénky ty přivedly mu na paměť jeho ženu, dobrou, pečující o něho, uvázanou ke zlozvykům jeho hrubé, neotesané povahy. V takových chvílích uchvacovala ho lítosť, podivná, jemu dosud neznámá blahá něžnosť, a tu volal k sobě svoji ženu, sliboval jí, jak bude života si vážit, jí si hledět — všechno že jí vynahradí. —

Václav stal se nejlepším jeho ošetřovatelem. Odměřený, klidný jeho spůsob, jakým ho obsluhoval, k němu mluvil, jej těšil — chlácholil mysl nemocného, tak že u něho byl vždy tichý, poslušný a rad jeho dbalý. Před ním styděl se i naříkat!

Nezištně, beze všech nároků dělil se Václav s paní Pavlou o péči k němu.

Když odvolali ji do krámu, on za ni ho krmil, přidržoval talíř polévky nebo kaše k jeho ústům, s postele ho zvedal a někdy pocítil k němu tak vášnivou příchylnost, že zatoužil ho políbit. Ale paní Pavle připadl ovšem přece větší díl starosti o něho.

Na noc obyčejně se horečka nemocného sesílila a on se stával zase nedůvěřivým, o svůj život bázlivým, popudlivým. Když hned se mu nevyhovělo, nedařilo jak si přál, propukla v něm všechna jeho zuřivost,

přes den nastřádaná. Jemu k vůli nesměla ani v noci spáti; jedva že usnula slabostí jata, již s jakousi rozkoší ji budil. Musela mu vyprávět, těšit ho, odpovídat na jeho otázky, plné přehnaného strachu, zbabělosti a nemužnosti. Začal se jí už protivit svým nesnesitelným, odporným naříkáním.

Bál se i tmy! Unavena probděnými nocemi, utahaná, sotva se vlekla. Tři měsíce trvala již jeho nemoc a pořád ještě nemohlo se říci, že z ní vyvázl. — —

V den, kdy lékař sám zdál se již býti zbaven obavy o nemocného, nemoc jeho v neočekávané, neobvyklé míře se zhoršila. V poledne opouštěl ho veselého, plného naděje a večer nalezl ho schváceného nejprudší horečkou.

Tentokráte horlivěji než jindy ho proklepal a dlouho ještě naslouchal jeho dechu. Nemocný netrpělivým, zlostným pohledem sledoval výraz jeho tváře, každý jeho pohyb, pak únavou zavřel oči. Lékař pln pochybnosti podíval se na ostatní, dávaje jim očima znamení, by vyšli za ním do krámu.

„Tato noc rozhodne!“ pronesl k nim vážně, odcházeje.

Jedva zmizel ve dveřích, Václav a paní Pavla současně se na sebe mlčky podívali.

Rozuměli sobě? . . .

Vrátila se k nemocnému. Ležel, jakoby o sobě nevěděl, s pootevřenými, bílými, horkostí polepenými rty.

Sklonila se k němu a Václav, jenž tiše stál za ní, položil jí ruku na rameno, jako k ochraně, k utišení.

Dlouho mlčky tak stáli a když pozvedla hlavu, na řasách víček slzy se jí chvěly.

„Neodcházejte!“ pravila šeptem. „Bojím se býti sama s ním!“

„Počkám vedle!“ A šel do vedlejší ložnice její.

Procházel se zatím po pokoji, obdivuje se sobě samému, že cítí se pořád tak chladným. Pak se mu zdál večer neobyčejně dlouhým — nastávala již noc.

Konečně přišla za ním, tiše po špičkách od nemocného.

„Spí! . . . Na svých loktech jsem ho uspala!“

Rozesmutnělá stanula u prostřed pokoje nevědouc, kam se hnout, kam pohlédnout, co si v tu chvíli počíti.

On uhodnuv myšlénku, která činila ji tak roztržitou a rozpačitou, tiše přistoupil k ní. A ona aniž se nadála, podlehla snivému stesku jeho očí a unavena, vysílena probděnými nocemi, dlouhým strádáním, nechala se obejmout.

Ji samu rozechvělo, co v něm plálo — cítila, jak ji unáší.

Sedli si na pohovku a mlčky vytrvali chvíli ve vřelém objetí. Zapomněli úplně na nemocného. — —

Pojednou ustáli — přestali se líbat — oba naslouchajíce s utajeným dechem. — —

Vedle za stěnou ozval se hluboký jeho vzdech, jako zalkání velké bolesti před smrtí — pohnutí — nebo spíše sklesnutí na posteli. — — Pak delší chvíli ticho, zde, i tam, ve vedlejším pokoji.

„Pusťte mne!“ žádala Pavla Václava tiše, ale důrazně. On, jsa v největším záchvatu, vzdoroval jí; — i jata náhlým rozmachem odvážlivé síly, vymrštila se z pohovky a stanula před ním zakrývajíc si tvář, která jí plála horkou krví. Jemně odtáhl její ruce a setkal se s jejíma očima, plnýma zděšené prosby.

V tu chvíli měli oba jednu myšlenku: „Ten tam vedle jest mrtev!“

Všechno, i tlukot srdce v nich stichl a strach je opanoval, — nevědouce, najdou-li tam nemocného nebo mrtvého, báli se vejít do vedlejšího pokoje.

„Jděte tam vy!“ šeptem pobídla Václava a sama osmělena šla za ním. — Tiše, opatrně otevřeli dveře a zůstali stát na prahu poloosvětleného pokoje. — —

Nic se zde nepohnulo, ani dech jeho nebylo slyšet. Chvíli tak stáli, hledíce do pološera a naslouchajíce tichu. Podivné mrazení je rozrážalo: čekali, brzo li sebou pohne pod pokrývkou. Zahalen byl tmou, kterou marně namáhali se proniknouti. Trapná, hrozná nejistota div je nezadusila.

Přinesli lampu z druhého pokoje. Paní Pavla nabrala veškeru zmužilost a svítíc sobě, zvolna přistoupila až k posteli svého muže. Václav těsně za ní. Nedýchajíce, pozvedli lampu nad jeho hlavou. — —

Ležel nepohnutě s očima široce rozevřenýma, z nichž vyzírala obleva, zásvit vracejícího se zdraví. — — Chvíli tak na vzájem u velkém zmatku hleděli na sebe. Připadal jim jako z mrtvých vstalý.

V tu chvíli cítil Václav, jak zvrhl se v něm člověk a ozvalo se v něm zvíře.

„Zastřelím se, jakmile vyjdu přes prah tohoto domu!“ umínil si pevně.

V tom nemocný sebou pohnul.

Důvěřivý, vděčný jeho pohled, stále na ně upřený, nejevil nejmenšího podezření, věstil jenom radost z vráceného života.

„Chvála Bohu! — už je mi lépe — konečně budu moci pracovat!“

„Miláčku!“ vzkřikla jeho žena, propukajíc v pláč smíšené lítosti a radosti a sklesla na kolena u jeho postele.

* * *

Václav se nezastřelil! Přišel k náhledu, že bratr jeho jediné proto se uzdravil, aby mohl déle vydělávat a nic jiného než jen vydělávat, a proto zůstal on na živu a chodí dále k paní Pavle na večeře.

Lesní žalm.

Z nové knihy básní „Modlitby k Neznámému"

od Svatopluka Čecha.

Jak milo tady: Zapad' život za mnou,
ruch lidských prací, starostí a muk
i s rozkoší a slávy zvěstí klamnou,
shon po zisku a věčných bojů hluk,
kvas doby naší churavé a dusné
ty všechny fráse dávno sluchu hnusné —
zde sama příroda, dech její zdravý,
vděk samoty a lesa tichý sen,
kde sem tam sype v soumrak zelenavý
své vzdušné dukáty kmit slunka jen,
kde jenom větví nesčíslných krov
svou šepce starou píseň beze slov.

*

Jak často jsem si oddechl
v ráz každé zbaven tísně,
když nad sebou jsem zaslechl
šum tiché lesní písně,
v níž duše celá okřála
a srdcem tužba zavlála,
bych přestal s životem se bít,
střás' všechny jeho zmatky
a skolebán moh' stále snít
v tom šeptu velké matky.

*

Dál kráčím stezkou, přes niž kořen všude
se plazí jako v chumli těla hadí
a jež se místy ztrácí pod kapradí,
kde svítí muchomůrek terče rudé;
nad nimi větví svislá skupení
své mísí jehličí a lupení,
směs nesčíslných miloněžných forem
a tonů zelených, kde jas a stín
sta kouzlí přechodů svým hravým sporem,
že s rozkoší v ten vzácný baldachýn
zříš, tkaný přírodou, jenž nade hlavou
ti skládá šerosvitu báseň pravou.

A tu zas jehličné jen štíhlé pně
jak stožáry se týčí velebně
a na vše strany rozklánějí níž
svých sličně otřásněných větví tíž,
jichž zeleň tvoří svěží protivu
ku kmenů sivu, hnědu, šedivu,
tu hladších, onde drsných, rozpryskaných
a mechem, lišejníky obetkaných.

Jest milo v šeru toho sloupoví,
kde voní tlící stel a pryskyřice
a vůkol posvátný klid chrámový
jen zřídka ruší čilá veveřice,
jež vzhůru po kmenu kol hladké kůry
se kmitne letem blesku ve spirále
a chvilku skrčena se dívá shůry
jak pitvůrka ve staré kathedrále,
až s hlesem cvakavým pak mizí zcela.
Zas hlubá tišina vše obestřela.
Nic nevniká v můj uhýčkaný sluch
než stromů lesních tajůplný ruch,
jich šumění, teď hlasnější, zas tišší,
ten sterohlasý šepot nade mnou,
v němž člověk jakous divnou mluvu slyší,
jaks povědomou a přec tajemnou
že bádá bezděky, zda porozumí,
co pravěký ten lesa chorál šumí.

*

To já jsem, synu! Já to pěji
rtem lesa, hlasem lupení,
svou věčně krásnou epopeji
bez počátku a skončení.
Tu báseň velkou, jež se spřádá
od věčnosti v mém praduchu
a v celek božsky krásný skládá
květ lilie i ropuchu,
hor valný zástup s ledným čelem,
i zrnko, jež hmyz odvleče,
smích hrdliček i řvaní šelem
i tvoje bitvy, člověče!

Kdys v objetí mé stulen těsně
jsi se mnou cítil žal i ples,
mně rozuměls a chápal přesně,
co žvatlá zdroj a šumí les.
Však pohrdnul jsi matky klínem,
trav kobercem a větví stínem,

a za fantómy v dálku spěl;
tam's utvořil svět vlastní sobě,
kde ve zdí spoustách, v dusné kobě
jsi nadobro mne zapomněl.
Řims řadami a sloupy, vlysy
jsi nahradil mé prosté rysy
a vypudil můj každý zjev;
teď u mne stana bludným krokem,
již zíráš v líc mou cizím okem,
a nechápeš můj vzhled i zpěv.

Rci upřímně: V mém objímání
zda šťastnější jsi nebyl kdys
než ve světě svých stvůr a zdání,
zkad vyhoštěn můj každý rys,
kde smyšlených jsi potřeb rabem,
kde předrážděn duch v těle chabém?!
Ó vrať se v moji náruč, dítě,
zde okřeješ až k duše dnu,
zas blahou svěžest v ňadrech cítě
jak vzbuzen z horečného snu,
zas míza má ti vnikne v žíly,
zas poznáš pravých žití vnad,
blíž svému prazdroji a cíli,
zas najdeš blahý duše lad.

*

Ó píseň svůdná tomu, jehož rtům
již ztrpkla číše, z které lokal chtivě,
než společenských proudů vír a šum
jej práhnout naučil po květné nivě,
po míru, samotě! Jenž znaven boji,
jež vracejí se tytéž bez ustání,
jen v pozměněných slov a hesel kroji,
leč v stejném věčně pokřiku a lání,
s touž sobectví a ctižádosti zpruhou,
a tyrannii jednu mění v druhou.
V tom předráždění stálém chorých čivů,
v tom štvaní, nad nímž sviští vášně bič,
v té vřavě frásí sličných ku podivu,
pod nimiž číhá všedních pudů chtíč,
rád tamo zatoužíš, kde tvoje dumy
jen s boru klidnými se snoubí šumy.

Nuž, ty tam v dáli horečnatý shone
po slávě, rozkoši a mamonu,
rád z tebe prchám pod jehličí vonné,
kde v přírodě na chvíli utonu

a v sobě samém. Chci tu přemýšleje
na chvíli shladit věky lidských prací,
všech pokolení nesčíslných děje,
svět nový stvořený civilisací,
ta všechna díla mnohatisícletá,
dob valných všechna myšlení a snění,
z nichž jako z korálových navrstvení
vznik' pevný útvar vzdělaného světa,
a daleko se vrátím nazpátky
v té dlouhé dráhy první začátky.
A v les, jak zde, svůj kročej v mysli šinu,
leč v hustší, velebný, kde přes bažinu,
přes kleslé věkem gigantické kmeny
muž ponurý po boku plaché ženy
v houšť úpou spletených si cestu razí.
Jsou oba diví, drsní, polonazí
a spíš jak lesní zvěř se plíží hbitě
a v stínech kolem slídí ostražitě,
zda netají kdes dravce mračná chvoj,
s nímž o život by svedli hrozný boj.
Jak chtivě žízeň v lesním zdroji hasí
a ptáka, oběť prostičkého luku,
teď v kusy roztrhavše, divě kvasí,
prou s včelami se o med v dutém suku
a šťastni jsou, že našli v bouřce sluji.
Tam v bázni skrčeni se k sobě tulí
a v lesní tmu zrak noří ustrnulý,
v rej, hukot, praskot klátících se stromů,
kde tajný kdos, jejž blízko stále tuší,
své jeví hněvy děsnou řečí hromů
a duby staleté svým bleskem kruší.

A přec byl počátek zde všeho, všeho!
Ten prales hluchý, divý pravěku
byl nejprvnější školou člověku,
zde zárodky všech příštích dějin jeho,
té práce plemen, věků nesčetných
a nekonečných stupnic osvětných,
než sluji v palác renaissance změnil,
svist šípu ve hromový rachot děl;
než v novodobou společnost se sčlenil
a v závratnou výš duchem zaletěl;
než i ten blesk, jenž tajemnou kdys bázni
jej plníval, své poddal tuhé kázni,
zbraň vyrvav mu a zkrotiv jeho vztek
jej poslem učinil svých myšlenek;
než ony tuchy tajné, neurčité,
jež pociťoval v hloubi pralesa,

když v síti černých větví rozložité
zřel prokmitati hvězdná nebesa,
v ty valné přešly dogmat, ritů shluky,
v nichž ztuhly posléz různé věrouky.

Teď člověk ve svém vlastním světě žije,
jenž dalek přírody, jím samým stvořen,
ve stvůrách ruky své a fantasie
již nepomní, kde všeho první kořen.
Ve tvarech ustálených, zvyklým směrem
dál pracuje, za požitkem se honí,
um napíná a tvoří štětcem, perem,
dál mudruje neb ve chrámech se kloní.
Však nejednou přec vědomí se vrací,
že styk se s živným ňadrem země ztrácí
a srdcem zpráhlým touha proletí
po matky velké teplém objetí:
Tu básník rozmrzelý náhle cítí,
žeť cetou umělou slov jeho kvítí,
že láskou není láska, o níž pěje,
že stínů hra jsou jeho hrdin děje —
i sejde s výšin kulturního žití
zpět k lidem prostším, bližším přírodě,
kde ještě slyšet její tepny bití
a s citem zdravým řeč je ve shodě.
A malíř pojednou své dílny nechá,
v níž páví peří, koberce a vázy,
a podstavec svůj v lese vztýčit spěchá,
kde svit, jenž padá na březové mlází,
mu otevírá nové krásy říše,
z níž pravdy, skutečnosti půvab dýše.
A filosof od vtipných meditací
zpět v prostý život přírody se vrací,
na místě soustav, tkaných dobou mnohou,
zas pozoruje živý malosvět,
boj mravence a mšice u svých nohou
a svlačce jinde spirálový vzlet,
a v duchu kříší život pračlověka
i zkoumá pouť, jíž lidstva rozvoj spěl,
a poblouzení jeho mnohověká,
zda tak či jinak dál by jíti měl.
I člověk, rovný mně, když touhu cítí
nad světa tajemstvím a života
se volně zahloubat, jde tamo sníti,
kde obestře ho tvoje samota,
ó přírodo! Kde nezní vřava denní
ni dogma věr ni protest nevěry,
kde jest mu v tichém listů ševelení,

jak měl by zvolat plný důvěry:
Mluv, lese, ty! Snad šum tvůj poodhalí
té clony tajemné cíp aspoň malý.

*

V prs pramáteře země vnořen
ssá mízu životní náš kořen
a štíhlým kmenem tíhnem' vzhůru
ve zdobě zelenavých řás
v zář sluneční a mračen chmuru,
zkad svit a vláha kanou v nás
ze vzdušné, volné prostory,
kde s větrem vedem hovory.
Když pociťujem' radost žití,
šťav plodných plny do všech cev
když větve v pupencích se třpytí
a na nich jásá ptačí zpěv,
tu vděk svůj slastným snítek chvěním
a blahým šeptem jevíme —
leč koho chválíme svým pěním,
kdo všeho původ, nevíme.

Nám valných světel hvězdných zřídla,
cest jejich cíle neznámy,
my nevíme, proč blýskot šídla
nad vřesem kmitá pod námi,
my nevíme, proč dravec s výše
dráp vtíná v myšku ubohou,
nám písmo neznámo, jež píše
žár blesku černou oblohou,
a v bouři zlé když bez pomoci
pod bičem vichru sténáme,
tu klaníme se hrozné moci,
leč její jméno neznáme.

My rostem, v nové puky ženem
a šupinatý nesem plod
a krov svých větví strážně klenem
nad útlých kmenů nový rod,
chlad skytáme, a vonnou linem
krev pryskyřice ze svých ran,
mláď ptačí s hnízdem k srdci vinem,
pnem veveřici vzdušný stan,
těm, kdož k nám zbloudí z hluku žití,
ukolébavku šeptáme, —
leč po hádance svého bytí
a všeho kol se neptáme.

Však přece tucha mocná vlaje
nám stále nitra záchvěvy,
cit přítomnosti toho taje,
jenž nikdy tvář svou nezjeví,
a bezděky tou šumnou řečí,
již vdech' nám tajemný ret něčí,
žalm nekonečný pějeme,
jej s námi pěje muší bzukot,
hlas pěnice a datla ťukot,
šum lesních zdrojů, větru hukot:
Dík taji věčnému, že jsme!

*

Ach, ano, tušení! Ten matný kmit,
jenž v hustých mlhách neznáma se chvěje,
ta slabá v labyrintu záhad nit,
z nichž východu však nikdo nedospěje,
kdo dýše zemský vzduch! To tajné vlání,
jak smyslům skryté nezemskosti dech,
jež přec nám blízka v jevech žití všech —
to vane vždy též hrudí mou a skrání.
Ač není důkazu ni zrnko v ní,
jímž lidský duch své pochybnosti řeší,
ač jen jak lesa šumná mluva zní,
přec ona tucha sílí mne a těší.
Vždy se mi zdává, jakby ruka něčí
mne vedla, neviděna, po té zemi,
jak broučka nejmenšího vede s pečí;
a jakby vládl mými činy všemi,
mou každou myšlenkou i mými city
kdos ve všem vůkol i v mém nitru skrytý.
I pravím si: Vše v důvěře mu vzdej,
kdo jest, kam s tebou kráčí, nebádej!
V ty taje lidský nepronikne duch
a zve-li ten jej Příroda, ten Bůh,
ten jinak: vše to prázdná pouze hláska —
Jen vím: že jest, a věřím: že jest láska.
Ach, ano, věřím, věřím v pevné tuše,
že tajemná ta veškerenstva duše,
ať kdokoli, ať cokoli to jest,
vše vede k dobru, o němž v srdce vryla
nám těšivou a láskyplnou zvěst.
Ví, proč nám bytí zdroj i metu skryla,
ví, proč nám dává nést i zlo a muku,
zná skrytý soulad zemských nesouzvuků —
Nuž, jí se klidně, důvěřivě vzdej,
kam v nitru tvém ti káže, za ní spěj!

Teď rozumím, co pějí sosny, buky,
pod nimiž kráčím. Dílec přírody
jak ony, touhu cítím, s jejich zvuky
svým lidským hlasem zapět do shody:
Buď, moci neznámá, dík Tobě vřelý!
Dík za svět plný krásy, díky zaň!
Chci na něm žít jak v nitru hlas Tvůj velí
a jiné všechno skládám ve Tvou dlaň,
ať čekají mne radosti či boly,
ať uchystán mi konec jakýkoli,
ať ve Tvé světlo přejdu hrobu tmou
či navždy zaniknu pod rakve víkem —
Ty sama vše to víš a v ruku Tvou
svůj osud kladu oddaně a s díkem. — —
Již houšť se projasňuje, řídnou kmeny
a slunce nízké volá k návratu,
jím lupeny a jehly prozlaceny
a vřesem bloudí odlesk šarlatu.
Teď ještě tlupa bříz — buk statný v předu —
a širý kraj se jeví opět hledu.

A jak se jeví! Po tom polotmavu,
jímž halila mě lesní samota,
kraj rozlehlý tu svítí po dálavu
jak požárem a pln je života:
Tam po lánech, jež zralým září žitem,
žen šátky rdí se, kosy hrají třpytem,
tu pastvinou se pestří brav a skot,
dál věže kostelní se blyští hrot
nad chalup družinou a vísky jiné
jsou za ní rozsety až k dálce siné,
kde ještě v horstva mlžném obryse
zde onde víska, město bělí se.
Tu kdesi blíže stranou západní,
mrak chrle, komín převysoko ční;
a plachta vozu nejedna se bělá,
kde dvojí řadou statné topoly
se vinou přes pahorky, údoly,
dál planinou pak rovně míří zcela
v žár horizontu (sluncem skvoucí samy),
jak silnice by vedla přímo v plamy
té koule žhoucí, jejíž dolní půl
teď mizí pod obzor. A nebes lem
tam ve svém zlatě město, lidský úl,
par hnědých prozrazuje zákalem
a silhouettou mocné strmé věže,
jež v blankyt zardělý své hroty řeže.
A v pozadí kdes ještě z daleka

jen jako slabý stín se jindy tajíc,
leč nachem západu teď vynikajíc
na skále rozvalina předvěká
rys jeví malebný — též svědek žití,
ač zapadlého v časů vlnobití.

Ty kraji plný ruchu, znoje, prací,
zas ve tvůj hluk a boj se snílek vrací.
Toť úděl náš. Za chvilkou zapomnění
na dílo společné, ten shon a spěch,
za chvilkou osamělých dum a snění
o svého bytí věčných problemech
zpět v život celku musíme — Jak zde
v to mraveniště odevšad se valí
roj hemživý, v němž každý dělník malý
má místo své a za svou prací jde.
Zas cítím, že jsem pouhá celku část,
člen — včela nebo trubec — v lidstva roji,
že odkázán jsem na společnou plást
i na svůj podíl v práci, snaze, boji.

Již díky za dumavý oddech, lese!
Zpět musím v lán, jenž určen člověku.
Dík, stromy tiché! Noc již schyluje se,
a cíl mé pouti ještě v daleku.

*

Nuž, kráčej, kam tě život zove!
Leč v jeho vír a hluk a spěch
nech provází tě k práci nové
náš silný, svěží, zdravý dech!
A v dílně lidstva hlomozivé
nech zní ti časem v duši snivé
šum našich zelenavých řas,
přírody matky rodný hlas.

Jest člověk stéblem na peřeji,
vždy vlnou zmítán sem a tam,
jen zřídka stane v tomto reji,
by přemítal: Zkad? proč? a kam?
Však bez těch chvilek v sebe vjití
by život nestál za přežití —
Nuž, nezapomeň! Vrať se k nám,
k modlitbě prosté v lesní chrám.

Z cesty do Brasilie.

Píše dr. Bedřich Katzer.

3. Lisabon.

řetího dne z rána vepluli jsme do přístavu Lisabonského. Veliká očekávání, která jsme všichni chovali, nebyla celkovým obrazem, jejž Lisabon poskytuje, splněna, a všichni shodli jsme se v úsudku, že Oporto, ovšem v rámci mnohem užším, má polohu zajisté rozkošnější. Přes to přístav Lisabonský patří k nejkrásnějším na světě a zároveň k nejvýznamnějším, protože svou znamenitou polohou zeměpisnou stal se důležitou stanicí pro všechny lodi, které od severu Evropského plují do Středozemního moře, anebo přes Atlantický ocean do jižní Ameriky anebo do západní a jižní Afriky. Zařízení přístavní nejsou dosud příliš pokročilá a nemohou se měřiti s velkolepým zařízením přístavu Antverpského; ale zatím vyhovují potřebám, k čemuž asi nejvíce napomáhá veliká rozloha přístavu, která zaručuje lodém každého času pohodlné a účelné zakotvení.

Lisabon rozkládá se po sedmi vrších na pravém břehu Teja, který tu v celé značné šířce své za přístav slouží. Od ústí do širého moře až k místu, kde „Hohenstaufen“ zakotvil, zrovna naproti krásnému náměstí Praça do Commercio, pluli jsme asi 2 hodiny a viděli jsme krásný obraz amfitheatrálně od hladiny vodní po stráních vystupujícího veleměsta v čarovném ranním osvětlení ponenáhlu před námi se rozvíjeti. Lisabon má náramnou rozlohu, což celkový přehled tou měrou ztěžuje, že pozorovateli aspoň s parníku jednotného dojmu nelze nabyti. Tím si vysvětluji, proč velebený Lisabon na nás všechny učinil dojem méně příznivý než Oporto. Snad s protějšího levého břehu Tejského od Almada bylo by nás panorama Lisabonské stejně okouzlilo jako Oporto.

Lisabon, který dnes čítá v okrouhlém počtu 310.000 obyvatelů, hledí zpět na prastarou historii. Portugalci, ve všem ku přehánění náchylní, dokonce povídají, že jeden z pravnuků Abrahamových roku 3259 před Kristem prý Lisabon založil, kdežto jiní jsou trochu skromnější a tvrdí, že vlastním zakladatelem města jest Ulysses. Jiní zase připisují založení města Feničanům. Skutečné dějiny města však počínají teprve kolem r. 200 před Kr., kdy Římané se ho zmocnili, načež více než 600 let mu panovali. V měnivých osudech Lisabonu jsou nejsmutnější události prudká zemětřesení, která je opětovně stihla a v ssutiny obrátila, což zvláště platí o strašlivé katastrofě dne 1. listopadu 1755, které 9000 domů a 40.000 obyvatelů padlo za oběť. Když tenkrát zemětřesení zuřiti počalo, veliká část obyvatelstva hledala ochranu před bořícími se staveními na velikém náměstí u řeky, ale tu přivalila se náhle od moře ohromná vlna, která všechny zde shromážděné pohltila. Zemětřesení trvalo

8 dní, a strašlivá pohroma, kterou způsobilo, zdála se nenapravitelna; sklíčenost i beznadějnost v obecenstvu nabývala čím dál větších rozměrů. Leč král Dom José I. se svým vynikajícím ministrem markýzem de Pombal s největší energií zasadili se o rychlé znovuzřízení města dle rozmyslných účelných plánů, kteréž okolnosti Lisabon z valné části za svou nynější krásnou výstavnost děkuje, a vděčné obyvatelstvo už 20 let po oné hrozné katastrofě, r. 1775, postavilo právě na zmíněném, řadou vynikajících, vládou podniknutých staveb ohraničeném náměstí — nynějším Praça do Commercio — králi Dom José I. mohutný pomník.

Lisabon: Praça do Commercio.

Veliké krásné náměstí to jest hlavním střediskem obchodního života Lisabonského, protože celá jeho východní strana zaujata jest bursou a staveními pro záležitosti celní. Protější stranu zaujímají paláce vládní, a tolikéž strana průčelní tvořena jest paláci rozličných ministerstev a radnicí. Velkolepý dojem činí vítězná brána, průchod to z náměstí do Rua Augusta, krásné široké ulice, která k severu vede na veliké náměstí Praça de D. Pedra, v jehož středu stojí pomník Dom Pedra IV. Náměstí to je velice čisté a úhledné a má pěkné zakončení k severu divadlem D. Marie II., od něhož v levo (k západu) přes malé náměstí, nazvané dle největšího básníka lusitanského Luize de Camões, vede nás cesta do nejkrásnější a nejnádhernější ulice Lisabonské: Avenida da Liberdade, jejíž přední část sluje také Praça dos Restauradores, protože tu zbudován jest pomník osvoboditelů Portugalska z nadvlády castilské (1. pros. 1640).

Lisabon: Praça de D. Pedro.

Kdo prošel jmenované ulice a náměstí, poznal střední a nejokázalejší část Lisabonu, k níž na východě, ale hlavně na západě připojují se ostatní části rozložitého, krásného města. Vypočítávati a popisovati všechny památnosti dokonce nehodlám, jen o některých chci se krátce zmíniti.

K nejvíce pozoruhodným patří zajisté královské paláce. V předměstí Alcantara, které se na západě k Lisabonu připojuje, zvedá se na výšině hrdě královský palác Paço das Necessidades. Pochází z polovice

minulého století a vyniká bohatým a vkusným vnitřním zařízením, jakož i rozsáhlými pečlivě ošetřovanými sady. Jest té doby hlavním sídlem královské rodiny a sloužívá pravidlem za pobyt členům cizích rodin panovnických k portugalskému dvoru návštěvou přicházejícím.

Něco dále k západu na kopci d'Ajuda (pomoci) stojí překrásný královský palác, vystavený teprve v první polovině tohoto století se skvělou nádherou vnější i vnitřní, velikým nákladem. Zvláště imposantní jest vestibul se 44 sochami v lidské velikosti. V paláci umístěna jest knihovna, která se chválí jako snad nejbohatší v Portugalsku, a obrazárna s cennými malbami mistrů domácích i cizích. Na pozemcích ku paláci příslušících založena jest jakási botanická zahrada; dále jest tam královská hvězdárna a hospodářské museum.

Lisabon: Královský palác das Necessidades.

Ještě západněji a blíže u řeky jest královský palác de Belem, který zaujímá celou severní stranu náměstí Ferdinanda II. Vystavěn původně od hrabat d'Aveiras, byl královskou rodinou od nich zakoupen a zvláště v novější době velmi nádherně vypraven. Bývá po velikou část roku sídlem rodiny královské.

Poněkud dále k západu, tedy blíže při ústí řeky Teja do moře, zvedá se takřka přímo z vln mohutná věž Torre de Belem, jedna z výzdob severního břehu Tejského, která plnou pozornost kolem plujících poutá. Byla zbudována počátkem 16. století a dokončena roku 1520 za uměnímilovného krále D. Manuela. Jest stavěna v oné směsi slohu maurického s gothickým, kterou Portugalci zovou slohem manuelinským. Původně byla založena na útesu uprostřed vody, ale pozdějšími náplavy byl útes s břehem spojen, takže pevná věž nyní stojí na nízkém poloostrově. Na ploché střeše její jest nyní umístněn maják, a vnitřek její slouží rozličným účelům válečného námořnictví, kdežto v minulých dobách bývala věž tato státním vězením.

Lisabon: Královský palác d'Ajuda.

Uvnitř Lisabonu jest tolik památností, na které cizinci vždy se upozorňují, že by čas, který jsme měli k disposici, ani přibližně nebyl stačil, všechny si prohlédnouti. Musili jsme učiniti výbor, který u různých skupin naší společnosti řízen byl různými zájmy. Poručík a doutníkář

patrně se už dříve dohodli, neboť když jsme vyšli z „německé“ pivnice — bývalého kostela, jehož nynější nástěnné polореliefy pohříchu jsou opakem významů pobožné cudnosti — kam nás botanik s uznání hodnou obratností byl zašanžoval, ztratili se, a nespatřili jsme jich až zase u přístavu. Lékař s baronem šli za uměním: aspoň přišli odpůldne dosti pozdě na palubu s četnými fotografiemi i olejovými malbami, které byli na památku skoupili. Angličan z Transvaalu, který sice už v Antverpách přišel na „Hohenstaufen“, ale teprve v Lisabonu více vstoupil do popředí, hledal po městě dostatečně veliké boty, a my, učenci, šli jsme do museí. Ač přístup tu byl spojen s obtížemi, protože nešťastný Gungunjana i v Lisabonu zavdal podnět k samým národním slavnostem, spojeným s prázdninami pro (beztoho nevalně pilné) úředníky všech odborů, přece jsme ho dosáhli, a každý ve svém oddělení se poohlédnul, jak bylo možno nejlépe.

„Národní museum pro přírodovědu“ (Museu Nacional de Historia Natural), které dříve bývalo ve spojení s královskou portugalskou Akademií věd, jest nyní v paláci vysoké školy polytechnické. Oddělení zoologické velmi se chválí, nemám však dostatečného podkladu, abych o něm podal vlastní úsudek. Co však oddělení geologického se dotýče, musím vyznati, že by mohlo býti lepším, než jest. Vina toho nespočívá snad v nedostatku předmětů k vystavení způsobilých, naopak, těch jest hojnost, a ve všeobecné sbírce palaeontologické dokonce nemalá část z Čech, patrně srovnávací material pro starší palaeozoické útvary v Portugalsku podobně jako v Čechách vyvinuté, nýbrž v pranepraktickém zařízení skříní. V portugalském oddělení, které mne především zajímalo, stojí podle stěn i uprostřed sálu mělké vysoké skříně až ku podlaze zasklené. Předmětů na hořejších přehradách vyložených nelze prohlédnouti, protože by k tomu bylo třeba žebříku, a předmětů dole vystavených proto ne, že by bylo nutno plížiti se při tom po zemi. Pobyl jsem přes to několik hodin v těchto sbírkách a prohlédnul si zvláště silurskou faunu. Není pochyby, že celá řada druhů jest totožna s českými, ale s jistými nepatrnými odchylkami, které nejspíše způsobeny jsou lokálními poměry a bližšího studia by zasluhovaly, protože by mohly vésti k vystopování proměnlivosti druhů při změně vnějších vlivů už v těch pradávných dobách geologických. Většina vystavených zkamenělin na průčelní stěně sálu, pokud jsem viděl, pochází ze spodního Siluru a z Devonu portugalského. Svrchní Silur jest poměrně chudě zastoupen, a zvláště z graptolithů se mi tu zdá sotva jeden správně určen. Celkem však representuje se geologické oddělení Musea příznivě, i není pochyby, že za stávajících poměrů, při nuceném použití starého, účelům svým nijak

Lisabon: Torre de Belem.

nevyhovujícího inventáře, bylo vykonáno dílo chvály hodné, které správci sbírek slouží ke cti. V obdobném smyslu mohl se vysloviti o malé sice, ale dobře zařízené botanické zahradě náš botanik, takže jsme oba s uspokojením Museum opustili.

Do ustanoveného odjezdu parníku našeho už nebylo tuze daleko, pročež nám nezbývalo, než ponenáhlu ku přístavu se vrátiti, což jsme po všelijakých oklikách také učinili. Nejprve odebrali jsme se na Largo da Estrella, kde stojí jeden z nejkrásnějších chrámů Lisabonských, **Basilica da Estrella**, zároveň jeden z oněch málo četných kostelů, které mají věže, a tento mimo to krásnou kopuli. Po velikém zemětřesení nebyly v Lisabonu vysoké věže stavěny z obavy, že by při obnoveném zemětřesení mohly se sřítiti. Z téže příčiny vyhýbáno se všemu sloupoví, a protože nad to zařízení vedlejších kaplí jest zcela zvláštní a nikde není pevných sedadel, činí vnitřek chrámů, přes místy nakupený pych, dojem velice střízlivý.

Lisabon: Basilica da Estrella.

Zpět odebrali jsme se kolem paláce sněmovního, jehož architektura prozrazuje, že není dílem jednotným, přes náměstí Camõesovo, zdobené pomníkem tohoto největšího básníka Lusitanského, k ústřednímu nádraží a ku kathedrále. Pomník Luize de Camões (1524—1580) umístěn jest u prostřed náměstí nepříliš rozsáhlého, následkem čehož je při své výši asi 12 metrů úplně ovládá, čímž i dojem pomníku jest pozvednut. Na podstavci, tvaru nízkého sloupu, stojí 4 m. vysoká bronzová socha básníka, a kolem sloupu osm soch jiných básníků a dějepisců portugalských, asi $2^1/_2$ m. vysokých, takže pomník platí zároveň duševní činnosti celého období portugalské minulosti.

Ústřední nádraží nachází se uprostřed města na přechodu z výšezmíněného náměstí D. Pedro do hlavní třídy Avenida da Liberdade a jest ve všem zařízení sice velkolepé, ale ovšem i tak nákladné, že náhledy o účelnosti a potřebnosti jeho v obecenstvu, jak jsme se přesvědčili, dosud velmi se rozcházejí. Severní část Lisabonu leží výše než nádraží, a tyto kopce musily býti proraženy tunelem přes $2^1/_2$ kilometru dlouhým, aby bylo docíleno spojení s nádražím de Campolide mimo obvod města ležícím. Podnik ten pohltil ohromné milliony, s nimiž prý prospěch, jejž Lisabonu přinesl, není v pražádném poměru. Litovali jsme, že jsme nemohli použiti dráhy k nějakému výletu do rozkošného okolí Lisabonského, ale čas kvapil tak, že jsme jen spěchem mohli navštíviti ještě kathedrálu, kterou však spatřiti všichni byli jsme žádostivi.

Neboť kathedrála jest nejen nejstarším chrámem Lisabonu, nýbrž zároveň jedním z nejstarších kostelů celého království portugalského, jehož založení klade se do let 306—310, takže by nyní pomalu už

17 století bohoslužbě sloužil, a to nejen katolické, nýbrž časem i mohamedánské, protože Arabové, když r. 715 Lisabonu se zmocnili, chrám ten v mešitu přetvořili. Roku 800, kdy Lisabonu dobyl Alfons Asturský, byl chrám křesťanské bohoslužbě vrácen, ale už 11 let později zmocnil se kalif Cordovský Lisabonu opět, a chrám zůstal pak mešitou až do r. 1147. Zemětřeseními 14. stol., ale zvláště velikým zemětřesením r. 1755, chrám velmi utrpěl, a četné opravy tím zaviněné projevují se nyní v jeho architektuře, však nikoli tou měrou, aby historicko-umělecká cena jeho tím byla vážně ohrožena.

Prohlédnuvše kathedrálu kvapili jsme ku přístavu, kde Angličan z Transvaalu už na nás čekal. Stál tu opřen o sloup, pohroužen v četbu novin. Pod každým paždím měl balík — znamení, že dostatečně veliké boty přece našel, a ze všech kapes čouhaly noviny plné zpráv o Gungunjanovi, v ruce však držel nějaký illustrovaný politický list anglický. Spatřiv nás, zastrčil jej a vyhledal mezi ostatními novinami jedny, v nichž zajetí Gungunjany hrstkou Portugalců uprostřed zuřivého boje s nepřehlednými davy Zulů bylo vyobrazeno a podpisem v divné hatlanině s některými anglickými drobty opatřeno. Smyslem tohoto podpisu si prý lámal dlouho hlavu a očekával od nás, že mu pomůžeme. Pohříchu nepřišel na pravé, a vůbec nikdo na parníku, kde jsme té doby přece už měli v mezipalubí přes 200 portugalských vystěhovalců, nedovedl významu onoho podpisu uspokojivě vyslíditi, takže Angličan veliké tajemství pokoutního listu Lisabonského nerozřešeno musil uložiti do svých zavazadel. Houževnatosti, se kterou malicherné politické narážce snažil se přijíti na stopu, jsem se u střízlivého muže toho podivil, ale praveno mi, že slabost tu mají velmi četní Angličané v zámořských zemích usídlení. — Když pak přišli ještě doutníkář s poručíkem, který na rychlo koupil od dotěrného hocha košík ovoce, vyhledali jsme svůj člun a dali se přeplaviti na „Hohenstaufen“, který už byl dal první znamení k odplutí. Cestou povyházel poručík všechno drahé ovoce kus za kusem do Teja, protože bylo shnilé, což mu zavdalo podnět k úhrnnému odsouzení všeho, co Lisabon vůbec poskytuje. Doutníkář do jisté míry přisvědčil, a rovněž botanik se pronesl, že Lisabon by ještě „ušel“, ale pivo bylo špatné, a k vínu se nedostal. Ký div, že sotva jsme přišli na palubu, všichni tři nespokojenci horlivě jali se splakovati své sklamání pivem od čepu — $1/4$ litru za 30 kr. —, které toho dne jako řízením šťastného osudu poprvé bylo točeno. Později přidali se k nim lékař s baronem, kterýžto poslední byl zvláště rozechvěn, a když jsme z Teja byli venku v širém oceaně, i kapitán. Té noci bylo v salóně veselo až ke druhé hodině ranní. Poručík neunavně hrál na klavír, lékař zpíval, botanik vypravoval berlínské příběhy a dělal špatné

Lisabon: Kathedrála.

vtipy, doutníkář bavil jeho paní opětovaným vypravováním o své třetí maceše-básnířce a hotovil se čím více pil, tím více ku pláči, a baron snažil se udržeti svou vážnost tím, že se soustředil na zad do salónu pro kuřáky, kde na konec všichni žíznivci kolem něho se shromáždili. Na pohovce natažen ležel tu také Angličan a spal v lomozném okolí spokojený spánek. Na nohou měl nové boty, které tu v celé své velikosti se presentovaly. Věru, že boty těch rozměrů v Lisaboně našel, tomu se sám divím.

Druhého dne Angličan pilně konferoval s kapitánem a všemi důstojníky, ale nezdál se býti s výsledkem spokojen. Kapitán nám soukromě sdělil, že se na něm dožaduje nemožné věci, totiž aby dorazil na Madeiru následujícího dne tak časně, aby Angličan mohl použiti ještě anglického parníku, který z Funchalu, hlavního a přístavního města Madeiry, odjíždí do jižní Afriky v 10 hodin dopoledne. Kapitán však vypočítal, že při omezené noční obsluze stroje může zakotviti před Funchalem nejdříve v poledne, kdy transvaalský parník už dávno bude za obzorem. Leč náš Angličan svou houževnatostí přece vymohl co chtěl. „Hodil“ v noci topičům 25 lahví šampaňského, načež s dorozuměním vrchního strojníka obsloužen stroj „Hohenstaufen“ tak dobře, že překročil až ustanovený maximalní výkon a parník jako šipka letěl přes vlny. Soudím, že kapitán, který věděl, že náš originální, ale ne nepříjemný transvaalský spolucestující musil by na Madeiře 14 dní čekati, kdyby svého parníku nezastihl, jen tlumil, co by bylo přesahovalo kraj zodpovědnosti, z ostatku však že urychlenou plavbu nejen mlčky dovolil, nýbrž nejspíš sám nařídil.

Byla-li první noc za Lisabonem veselá, byla hned následující, poslední noc před Madeirou ještě veselejší. Baron, který po celý den, jak sám vyznal, nevyspěl z „vlhkého pohnutí“ nad nastávajícím loučením, večer byl ne-li nepřirozeně, aspoň nezvykle vesel a strhl tím celou, v tom směru arci dosti vratkou společnost do víru rozpustilosti. Šampaňské teklo v proudech, přípitky na přítomné i nepřítomné se stíhaly, zpíváno, hráno na klavír i dokonce tančeno. Konec byl už obyčejný: baron s lékařem, dbalí své vážnosti, ještě v čas, ale v nejvyšší čas, potáceli se do svých kabin, botanik se do své dostal hnedle nepochopitelným způsobem, a doutníkář s poručíkem pili, až nataženi jako rampouchy sklesli pod stůl a v nehybném stavu odneseni byli do svých kajut.

Z knihy „Poklad pokorných“.

Napsal Maurice Maeterlinck. Přeložila Marie Kalašová.

Neviditelná dobrota.

est cosi, pravil ke mně mudrc, s nímž setkal jsem se jednoho večera na břehu moře sotva slyšitelného, jest cosi, co nelze zříti a s čímž hrubě nikdo nepočítá; a přec myslím, že jest jednou z oněch sil, jež zachovávají bytosti. Bohové, z nichž pocházíme, projevují se v nás nejrůznějšími způsoby; avšak tato tajná dobrota, nepozorovaná a o níž nikdo nemluví, jest snad nejneklamnějším znamením jejich života věčného. Nevíme, zkad přichází. Víme jen, že dlí tam prostě usmívavá u prahu duší našich; a těch, v jichž nitru usmívá se nejhlouběji a nejčastěji, byť zarmucovali nás dnem i nocí, nelze nám nemilovati . . .

Není z tohoto světa a přec s každým hnutím mysli naší se pojí. Nesnaží se projeviti pohledem neb slzou. Naopak skrývá se z důvodů nám tajných. Řekl bych, že obává se užíti moci své. Víť, že každý i bezděčný pohyb rodí vůkol ní věci nesmrtelné a my skrblíme vším, co jest nesmrtelné. Proč as obáváme se čerpati z nebe, jež v nás jest? Nemáme odvahy jednati dle Boha, jenž oživuje nás. Bojíme se všeho, co nelze vyjádřiti posunem neb slovem, a zavíráme oči nade vším, co konáme mimovolně v oné říši, kde netřeba výkladů. Z kad pochází u lidí tato bojácnost před božstvím? Věru zdá se, že čím blíže posun duše k božství lne, tím více snažíme se skrýti jej před zrakem lidí. Snad že jest člověk Bohem, jenž má strach? Či bylo nám kdesi veleno neprozrazovati onu svrchovanou v nás moc? Vše, co nenáleží k tomuto příliš zjevnému světu, utajuje se s něžnou pokorou choré děvy, již matka nevolá, když cizinci vejdou do domu. A proto také naše tajná dobrota dosud nikdy nepřekročila tiché brány našich duší. Tak žije v nás jako vězeň, jemuž zakázáno přiblížiti se k mříži. Není třeba, by přiblížila se. Dostačí, že v nás jest. Marně tají se; jakmile hlavu pozvedne, neb jediným článkem pout svých pohne, neb ruku otevře, celé vězení se ihned vyjasní a mříže zotvírají se pod tlakem vnitřního jasu, a otevře se hlubina plná andělů poletujících mezi slovy a bytostmi, vše zmlkne, zraky na chvíli se odvrátí a dvé duší v slzách pojme se v náruč na prahu . . .

To vše není s tohoto světa a marna byla by všecka moje slova. Ti, kdož chtějí porozuměti mně, musí ve vlastním nitru chovati stejně citlivý bod. Vy, kteří jste nikdy v životě nepocítili moc své neviditelné dobroty, nepokračujte; neporozuměli byste. Avšak, zdali jest vskutku někdo, jenž nebyl by jí poznal; nebyl-li i nejbídnější z nás jednou nevidně dobrým? Nevím; jest tolik lidí v tomto světě nemajících jiného na práci, než jak by odpudili božství z duší svých. Stačí však jediná chvíle oddechu a božství znovu povstává, a ani nejhorší z nás není vždy bdělým; proto snad tak mnozí lidé jsou neviditelně dobrými, aniž

kdo o tom ví, a proto snad tak mnozí lidé zevně dobří a svatí neviditelně dobrými nejsou . . .

Zavinil jsem mnohdy u jiných bol, doložil, jako každý tvor bol působí. Zavinil jsem bol proto, že nalézáme se v světě, v němžto vše neviditelnými spojeno vlákny, v němž nikdo nestojí o sobě; a i nejmenší hnutí dobroty neb lásky zraní tolik nevinnosti vůkol nás! — Zavinil jsem bol i proto, že i nejlepší a nejlaskavější z nás cítí v sobě potřebu pohledávati nevím jaké uspokojení v utrpení druha svého. Jsouť věru semena v duši naší, jež nevypučí leda zrosena slzami pro nás prolitými; a přec z téhož semene vykvétají dobré květy a zdravé uzrává ovoce. Co činit? Jsou to zákony, jimž nevelíme my. A věru nevím, zdali bych mohl milovati člověka, jenž nikdy nikoho nezarmoutil. Ba, ti, kdož nejvíce milovali, zavinili nejvíce bolu; neboť jakási tklivá krutost bývá neklidnou sestrou lásky. Žádáť láska ve všem důkazů lásky, a první důkaz lásky, zda neshledáváme jej v slzách milené?

Ani sama smrť nebyla by milenci dostatečným důkazem, kdyby dal sluchu tomu, co láska žádá; neboť chvíle smrti zdá se krutosti této lásky dobou krátkou; tam za smrtí zbývá ještě místa pro celé moře pochybnosti; a ani ti, kteří umírají pospolu, neumírají snad bez obav. Zde třeba hlubokých, těžkých slz. Bol jest první pokrm lásky; a každá láska, která nebyla z prvu živena čistým bolem, zmírá jako novorozenec, jemuž bychom dávali pokrm dospělých. Zda byste miloval stejně onu ženu, jež stálý jen úsměv budila ve vás, a onu, jež vám vyloudila slzy? Žel! Lásce jest prolévati slz, a často právě ve chvíli, kdy slzy z hloubi stoupají, upevňují se a tuží pouta lásky pro život . . .

Tak zavinil jsem bol tím, že jsem miloval, pokračoval, a zavinil jsem bol tím, že nemiloval jsem více. Avšak jaký mezi oběma boly rozdíl! Zde volné slzy utvrzené lásky kanuly jako u vědomí, že vláhou svou zarosí ve spojených duších našich cosi nevýslovného, onde ty ubohé slzy vědoucí, že siré padají na poušť. To v těchto chvílích, kdy duše naše naslouchá a jest v pravdě duší, poznal jsem moc neviditelné dobroty, jež neblahé slzy zmírající lásky dovedla odíti božskou illusí lásky nově pučící. Nepoznal jste nikdy trudného večera, kdy schladlé polibky již se neumějí usmívati a kdy duše posléze nabyla vědomí svého omylu? Slova nesla se jen stěží studeným vzduchem nevyhnutelného rozloučení; chystali jste se rozejíti na věky a ruce bezživotné kynuly si na pozdrav k nezvratnému odchodu, když náhle duše bezděčně se hnula. A téže chvíle probudila se duše družná a cosi jalo se vyrůstati, vyššího lásky znavených milenců, a byť těla se odloučila, duše nezapomenou nikdy více, že byly na se pohleděly přes hory, jichž nebyly zřely; že po dobu jediného okamžiku byly dobrými dobrotou dosud nepoznanou.

Co jest toto tajemné hnutí, o němž rozvažuji zde jen vzhledem k lásce, jež však vyskytá se i v nejnepatrnějších projevech života? Jest to snad oběť jakás aneb tajemné sdružení, přehluboké jakés přání, státi se duší duši jiné, či jest to tklivé vědomí přítomnosti jiného neviditelného života, našemu rovného? Jest to vše, co velebného a smutného obsahuje pouhý výkon žití, a pohled na život jeden a nedílný, jenž v těchto chvílích ztápí celou bytost naši? — Nevím, v pravdě však jen

tehdy cítíme, že dlí kdesi neviditelná jakás moc, že jsme poklady nevím kterého všemilujícího Boha, jehož ani jediný pohyb není marný, a, že ocitujeme se posléze v oblasti věcí, jež neklamou . . .

Jisto jest, že cestou od narození k smrti z této konečné říše nikdy nevykročíme, avšak bloudíme v Bohu, jako slepci, kteří ze všech svých sil hledají chrám, v němž se nalézají. Tak tu jsme v životě druh proti druhu, duše proti duši, a dni a noci míjejí v zbroji. Nevidíme se vzájemně, nedotýkáme se jeden druhého. Vidíme jen štíty a přilby a dotýkáme se jen železa a kovu. Dejte však jen nepatrné události, přišedší z prostoty nebeské, shoditi na chvíli zbroj, zda neshledáme slz pod přilbou, a dětských úsměvů pod štítem a jiné pravdy?

Pak, po chvíli, pokračoval smutně: Žena jedna, to mínil jsem vám říci před chvílí; — žena jedna, kterou jsem mimovolně zarmoutil, neboť i ten, jenž střeží se, nevěda, působí bol, — žena jedna, kterou jsem zarmoutil, zjevila mi jednoho večera svrchovanou moc neviditelné dobroty. Neboť musili jsme trpěti, máme-li býti dobrými; a snad musili jsme zaviniti utrpení, máme-li státi se lepšími. To zakusil jsem toho večera. Cítil jsem, že jsem vešel sám do pásma polibků, kde jest člověku, jakoby již vcházel do chýší chudých, ana opozděná milenka usmívá se ještě v palácích prvních dnů. Láska naše dle soudu lidí zmírala jako děcko schvácené chorobou, přišedší nevíme odkud, a neznající slitování. Neřekli jsme si ničeho. Ani nepamatuji více, nač jsem myslel oné vážné chvíle. Na věci nepatrné jistě. Snad na tvář, na níž naposledy utkvěl můj zrak, na chvějné světlo lampy tam na rohu prázdné ulice; a přec událo se vše za jasu čistšího a zářivějšího, než kdybych byl rozžal všecko slitování a všecku lásku, jichž jsem schopen v mysli své a srdci svém.

Rozešli jsme se beze slova, ale zároveň rozuměli jsme myšlénce nevyslovené. Vímeť nyní, že nová vzešla nám láska nemající potřeby slov a úsměvů všedního milování. Nikdy více jsme se neuzřeli, a snad uplynou věky, než uzříme se opět. „Bude nám, nepochybně, zapomníti tak mnohé, přiučiti se tak mnohému cestou všemi těmi světy, jimiž bude nám putovati", než ocítíme se opět v témž hnutí duše jako toho večera; avšak my můžeme čekati . . .

A věru, od oné doby doznal jsem ve všem, a byť to byly chvíle plné trudu, blahodějnou přítomnost kouzelné té moci. Dostačí nazříti ji jedinkráte jasně v tvář, aby nikdy více nám z mysli nezmizela. Uvidíte ji často usmívati se v samé nenávisti a v hloubi krutých slz. A přec nejeví se očím našeho těla. Neboť jakmile projeví se zevním konem, ihned změní svou povahu; a my pak nepoznáváme pravdy dle duše, nýbrž jakýsi druh lži dle lidí. Dobro a láska nejsoucí nevědomy sebe nepůsobí na duše, neboť ty, jiż překročily hranice své říše; avšak jsouce slepy dovedou obměkčiti i sám osud. Znal jsem mnohého z lidí, jenž se všemi svými dobrými a milosrdnými skutky nedospěl ani k jediné duši; a znal jsem jiné, jiż zdánlivě žili ve lži a bezpráví aniž se od pravých duší vzdálili a aniž kdo o pravé dobrotě jejich pochyboval. Ba co více; ti, kdož neznají vás a k nimž pouze dochází zvěst o dobrých skutcích vašich, nejste-li dobrými a v pravdě dobroty neviditelné, budou nedůvěřovati vám; a nikdy netknete jich v hloubi duší jejich. Nejinak než jakoby bylo kdesi místo, kde vše bývá

váženo před soudem duchů; aneb snad že tam na druhé straně noci jest nádržka jistot, z níž mlčelivé stádo duší každého rána se napájí.

Snad nevíme dosud, co znamená slovo „milovati". Jsouť chvíle, kdy milujeme aniž to víme. Milovati takto není tolik co míti slitování, obětovati se, poskytovati pomoci a druhé blažiti, jest to cosi hlubšího, jež slova lidská, a byť byla nejsladší, nejvýmluvnější, nejsilnější, nejsou s to vyjádřiti. Chvílemi jest nám, jako by to byla skrytá a přec pronikavá vzpomínka velké původní jednosti. Jeť láska ta síly nepřemožitelné. Kdo z nás, hledí-li po straně světla (jehož jen málo kdy dbáme), kdo z nás neshledal by v sobě vzpomínky divných té síly důkazů? Kdo z nás neucítil po boku bytosti snad lhostejné, jako by cosi náhle se bylo přiblížilo, nikým nevoláno? Jest to duše či život za sebe se ohlednuvší jako ze sna se probudivší spáč? Nevím; aniž vy jste co věděli a žádný z vás nepromluvil; a přec nerozešlí jste se jakoby nic nebylo se událo.

Milovati takto sluje milovati dle duše; a není duše, jež by této lásky neopětovala. Jeť duše lidská od dávných věků hladovým hostem; a netřeba dvakráte zváti ji k hodům svatebním.

Všecky duše bratří našich stále obletují nás a bažíce po políbení, jen na znamení čekají. Jak mnohý z lidí však neměl odvahy dáti znamení za žití svého! V tom obsažena všecka bída naše, že žijeme tak stranou duše naší a každého hnutí jejího se strachujeme. Kdybychom dali jí volně se usmívati v tichosti a záři její, žili bychom již zde životem věčným. Uvážíme-li čeho schopna jest v řídkých chvílích, kdy nestřežíme ji v poutech, v době lásky na příklad, kdy přiblíží se někdy k mřížím zevního života! Zda nemají, dle pravdy, všecky bytosti státi před námi v životě tomto jako milenka před tváří milence?

Tato neviditelná a božská dobrota, o níž jen proto hovořím, že jest neklamným a nejbližším znamením nepřetržité činnosti naší duše, tato neviditelná a božská dobrota ušlechťuje vše, čeho, nevědouc, se tkne. Nechť ten, jenž na druha svého žaluje, sestoupí do vlastního nitra a otáže se, zda kdy v přítomnosti druha toho byl dobrým. Vímť, že není na světě tvora, jenž, byv mně po boku, když neviditelná dobrota v nitru mém se hnula, se v téže chvíli nestal lepším mne. Buďte jen dobrými v hloubi duše své a uvidíte, že ti, kdož s vámi jsou, stanou se dobrými v hloubi duší svých. Neboť nic nevzbouzí ohlas dobroty jako volající hlas neviditelné dobroty. Jsouce neviditelně dobrými činíte, že všichni, kteří s vámi jsou, bezděčně budou jednati tak, jak by nikdy nejednali pod vlivem jiných. Taká jest síla nemající jména, a zdá se, že v tomto místě nalézá se nejcitlivější bod duše naší; neboť, jsou duše zapomenuvší na bytnost svou, zřeknuvší se všeho vznešeného, avšak dotknuty v tomto místě, povstanou, neodolatelně, všecky. V zápase tajemné dobroty ani nejpokornější duše nesnese porážky.

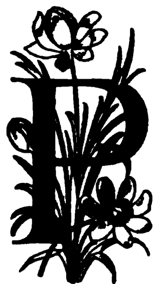
A přec možno, že nic se nezmění ve viditelném životě; co škodí, zda vážíme jen těmi skutky, jež lze nabrati do hrstě jako kamenů na veřejné silnici. Tážete-li se, jako že máme prý tázati se, každého dne: „Co učinil jsem dnes nesmrtelného?" Což lze souditi na předním místě dle toho, co dá se neklamně sečísti, zvážiti, změřiti? Kdož ví, zda nevyronil jste kromobyčejných slz, zda nenaplnil jste srdce jiných neklamnou

jistotou, zda neuvedl jste na cestu spásy družnou duši, aniž kdo o tom ví, aniž vy sám víte? Možno že nic na venek se nezmění; ba možno, že při první zkoušce vše se shroutí a božská dobrota že v strachu podlehne. Buď si! Přec božského cos v nás událo se; a Bůh náš jistě usmál se kdes. Zda není to svrchovanou metou života, vzbouzeti co nevysvětlitelného jest v nás; a víme-li, čím obohatíme se vzbudivše co nepochopitelného vůkol dřímá? Zde lásku vzbudil jste, jež více neusíná. Duše, na niž pohleděla duše vaše a jež společně s vámi vyronila svaté slzy svrchované radosti, nebude vám nikdy více zazlívati, ani v utrpení svém. Není ani třeba, by vám odpustila. Tak jest si jista čehosi nevysvětlitelného, že nic více není s to udusiti aneb zahnati úsměv její, neboť nic více nerozdvojí dvé duší byvších, byť jediný jen okamžik, „dobrými pospolu."

Pohádka z Pohádkova.

Napsal **Marek Twain.** Z angličiny přeložil **J. Lažkovský.**

I.

Před více než tisíci lety byl malý tento kraj královstvím, královstvíčkem, řekl bych královstvím v kapesním vydání. Nebylo tam za oněch dob ani sporů, ani strannického zášti, ani vzpoury, a klidně a v míru plynul všechen čas. Obyvatelé byli spokojeni a spořádáni, a celá zemička byla ponořena v klidném spánku míru. Nebylo tu zloby, závisti, nebylo ctižádosti a následkem toho ani žádného hněvu; nebylo tu neštěstí.

Prodlením času zemřel starý král a na trůn nastoupil jeho malý synáček Hubert. Láska lidu rostla k němu den ode dne. Byl tak dobrý, tak nevinný, tak šlechetný; ponenáhlu stávala se láska vášní, ba skoro zbožňováním. Při jeho narození zpytovali hvězdáři pilně hvězdy a nalezli v té zářící knize toto zaznamenáno:

„Až bude Hubertovi čtrnáct let, přihodí se něco zvláštního. Zvíře, jehož zvuk bude nejpříjemnější jeho uchu, zachrání mu život. Pokud král a národ zvíře to za dobrý onen čin ctíti budou, potud nebude se dynastii nedostávati dědiců a národ bude chráněn před válkou, morem a hladem. Ať se však střeží před špatnou volbou."

Až do králova třináctého roku byla ode všech, od státníků, hvězdářů, v parlamentě, od národa vždy a všude přetřásána otázka: Jak jest poslední větě věštby rozuměti? Z předchozích vět možno vyrozuměti, že, až přijde doba, zvíře se samo projeví; z poslední věty jest však patrno, že král musí dříve voliti a ohlásiti, kterého zvířete zvuk jest mu nej-

milejší. A zvolí-li moudře, zachrání mu zvolené zvíře život, zachrání dynastii i národ; zvolí-li však špatně — před tím se však musí chrániti.

Ku konci roku bylo právě tolik mínění o věci jako na začátku; většina však opatrných a moudrých mínila, že by bylo nejjistější, kdyby mladý král napřed sám volil a to čím dříve, tím lépe. Byl tedy vydán rozkaz a oznámeno, aby všichni lidé mající zpěvné tvory tyto přinesli v prvý den nového roku do veliké dvorany královského paláce. Všichni uposlechli toho rozkazu. Když bylo všechno již k pokusu připraveno, vstoupil král ve vší slávě, jsa obklopen zástupem dvořanů a hodnostářů. Král se posadil na zlatý trůn a připravoval se, aby vynesl rozsudek. Náhle však pravil: „Zpívají jeden přes druhého; je to hlomoz nesnesitelný; v takovém hluku není možno voliti. Odneste je, vyslechnu jednoho po druhém.“ Stalo se. Osvědčení zpěváčkové pokoušeli se, aby zalichotili se sluchu mladého krále. Drahocenný čas ubíhal; mezi tolika kouzelnými hlásky byla velmi těžká volba a to tím spíše, poněvadž by mylná volba byla měla hrozné následky v zápětí. Král kolísal ustavičně a neměl odvahy rozhodnouti se. Byl rozčilen a ve tváři jeho jevil se neklid. Ministři to spatřili, neboť ani na okamžik neodvrátili svých zraků od něho. Mezi sebou si šeptali: „Ztratil zmužilost a chladnou rozvahu, zmýlí se, a jeho dynastie a národ budou za to pykati.“

Skoro celou hodinu seděl tak král mlčky, pak pravil: „Přineste mi opět konipáska!“ Konipásek si vesele prozpěvoval, a král chtěl již dáti znamení žezlem, že již zvolil, přece se však ještě zdržel a pravil: „Ať mám jistotu. Přineste drozda, ať pějí spolu!“

Drozd byl přinesen a oba ptáci o závod prozpěvovali nejrozkošnější melodie. Král byl na vahách; jeho úmysl stával se však čím dále tím pevnějším, což bylo lze pozorovati na jeho vzezření. Srdce starých ministrů plnilo se radostnou nadějí, tepny bušily jim prudčeji, a když zvedl žezlo, aby —

Tu však byl ošklivě přerušen! Přede dveřmi zaznělo hlasité: „I—á! — — I—á! — — I—á!“

Všichni byli překvapeni, a tváře planuly jim hněvem.

Hned na to objevilo se překrásné, miloučké selské děvčátko, jemuž bylo asi devět let. Vhopkovalo do vnitř a dívalo se s dětskou zvědavostí kolem. Jakmile však spatřilo vznešenou společnost a hněvivé tváře, svěsilo hlavičku a zakrylo si hrubou zástěrkou očka. Náhle pohledla ostýchavě zaslzenýma očima a pravila: „Milý pane králi, odpusť mi, já myslila, že to není nic zlého. Nemám ani tatínka ani maminky, ale mám kozičku a osla a ti jsou mým jediným majetkem. Kozička mi dává sladké mléko a začne-li můj dobrý osel křičet, jest mi to nejrozkošnější hudbou. A tu mi řekl šašek pana krále, že nejkrásnější zpěvák mezi všemi zvířaty zachrání korunu a národ a vyzval mě, abych přivedla osla —“

Celý dvůr propukl v hlasitý smích, a dítě odběhlo s pláčem nepokusivši se ani, aby domluvilo. Předseda ministerstva ihned nařídil, aby zahnali děvčátko i s jejím oslem a přísně mu nakázali, aby se více neodvážilo králi přijíti na oči.

Zkouška trvala dále. Oba ptáci zpívali seč byli, leč žezlo leželo nehybně v ruce královĕ. Ponenáhlu mizela všem naděje. Zase minula

hodina, druhá — dosud žádný výsledek. Slunce klonilo se k západu, a lid shromážděný před palácem byl ustrašen a pln starostí. Šeřilo se, tma byla vždy větší a větší. Král a jeho dvořané již sotva na sebe viděli. Nikdo nemluvil, nikdo si nepřál světla. Veliký pokus byl učiněn a nezdařil se. Každý chtěl býti v temnu, aby nebylo pozorovati jeho velikou bolest.

Konečně — slyš! Podivuhodná melodie plynula ze sousední zahrady a stříbrojasné zvuky rozlévaly se po dvoraně — byl to zpěv slavíka!

„Vzhůru!“ zvolal král. „Ať zvoní všemi zvony! Oznamte lidu, že jsem zvolil a že jsem se nemýlil. Král, dynastie a národ jsou zachráněni. Ať ctí po celé zemi slavíka. Oznamte lidu, že ten, kdo by ublížil slavíku aneb ho urazil, propadne smrti. Král promluvil.“

A ten malý svět byl opojen radostí. Zámek a město zářilo po celou noc nesčetnými ohni, lid tančil, pil, zpíval a radostné vyzvánění zvonů nemělo konce.

Od toho dne byl slavík posvátným ptákem. Jeho zpěv zněl v každém domě; básníci jej opěvovali, malíři malovali; na každém domě, na každé bráně, na každé zdi byly jeho podobizny. Byl povolán do královské rady a žádná důležitá státní záležitost nebyla dříve vyřízena, dokud slavík nezazpíval, a ministři smysl toho zpěvu nevyložili.

II.

Mladý král miloval nemálo hon. Když se přiblížil podzimek, vyjel si za krásného dne ve společnosti šlechty se sokoly a smečkami psů do hlubokých lesů. Nepozorovaně ve vášnivé touze oddělil se od svých průvodců a dostal se do neprostupného lesa, kde zbloudil. Jezdil sem a tam, jsa z prvu pln naděje, později však ztratil odvahu. Šeřilo se a ještě bloudil osamocenou, opuštěnou krajinou. Tu však nastala katastrofa. Za přítmí dral se s koněm houštím, zakrývajícím sráznou skálu. Když kůň a jezdec dopadli k zemi, měl prvý zlámaný vaz, druhý zlámanou nohu. Nyní tu ležel ubohý, malý král a snášel hrozné bolesti. Zdálo se mu, že každá minuta jest věčností.

Přitiskl ucho k zemi v naději, že někdo bude na blízku, kdo mu přispěje na pomoc; leč nezaslechl ani hlásku, ani zvuku rohů, ani psího štěkotu. Vzdal se konečně vší naděje a pravil si: „Kéž by se dostavila brzy smrť, když se již dostaviti má.“

Ale v tom právě zavzněl nocí líbezný zpěv slavíkův.

„Zachráněn!“ zvolal král. „Zachráněn! Jest to posvátný pták, a věštba se nyní uskuteční. Sami bohové chránili mě před klamnou volbou.“

Nebyl s to radost svou upokojiti, nebyl s to slovy díky své vyjádřiti. Domníval se, že co nevidět objeví se pomoc; klamal se však: žádný zachránce nepřicházel. Pomalu ubíhaly hodiny a nikdo se neobjevoval, ačkoli zněl dosud zpěv posvátného ptáka. Již byl na tom, aby zatratil svou volbu, přece se však ještě opanoval. K ránu umlkl zpěv ptákův. Nastal den a s ním dostavily se hlad a žízeň, však žádná pomoc. Světla stále přibývalo. Tu konečně král proklel slavíka.

Nedaleko zavzněl hlas drozda. Král pravil sám k sobě: „To byl ten pravý: volba moje byla klamná; teď přijde pomoc!“

Nepřišla však. Zmocnila se ho několikahodinná mdloba. Když přišel k sobě, pěl právě konipásek. Naslouchal apaticky. Jeho víra zmizela. „Tito ptáci mi nepřinesou pomoci. Já, moje rodina a celý národ jsme ztraceni". Obrátil se, aby zemřel; hladem, žízní a bolestí byl velmi zemdlen a seslaben a cítil, že se blíží jeho konec. Přál si smrti, aby byl zbaven všech bolestí.

Po několik hodin ležel bez vědomí a bez hnutí; pak se zase vzpamatoval. Nastal třetí den. Ach, svět byl přece tak krásný umírajícímu zraku! Veliká touha po životě naplňovala jeho duši i vysílal vroucí modlitby k nebesům, prosil, aby mu bohové byli milostivi a dovolili, by ještě jednou směl spatřiti domov a své přátele. V témž okamžiku ozval se v dáli tichý křik. Ach, jak nevýslovně milý byl mu ten vzdálený hlas: I—á! — — I—á! — — I—á!

„Ano, to jest nejlíbeznější hlas, tisíckrát milejší zpěvů slavíka, drozda a konipáska; tento přináší nejenom naději, nýbrž i jistou pomoc. Teď jsem zachráněn! Posvátný pěvec sám se zjevil, jak bylo prorokováno. Věštba jest vyplněna, můj život, dynastie a národ jsou zachráněny. Dnešním dnem počínaje bude osel posvátným."

Posvátný hlas blížil se více a více, zněl vždy mocněji a mocněji, vždy líbezněji dotýkal se ucha králova. Konečně přiblížil se statečný oslík, hledající s hlasitým křikem bylinky. Jakmile spatřil mrtvého koně, přiblížil se k němu a zvědavě ho očmuchával. Král mu lichotil a oslík se shýbl, jak byl uvykl u své malé velitelky. Jinoch s velikou námahou a za hrozných bolestí vyšinul se na hřbet oslův a držel se pevně dlouhých uší. Osel s velikým křikem utíkal s králem k chatrči malého selského děvčátka. Toto položilo krále na lůžko, občerstvilo kozím mlékem a odkvapilo, aby oznámilo hledajícím krále, kde se nalézá.

Král se pozdravil. Prvním jeho činem bylo, že prohlásil nedotknutelnost a svatost oslovu; za druhé učinil osla, jenž mu život zachránil, předsedou ministerstva; za třetí rozkázal, aby v celé zemi obrazy a sochy slavíka byly zničeny a nahrazeny sochami a obrazy osla; a za čtvrté rozhlásil, že si vezme malou selskou dívčinu, až jí bude patnáct let, za manželku.

A dostál danému slovu . . .

To jest pohádka z Pohádkova. Zároveň jest nám vysvětlením, proč tam obraz oslův všechny zdi a brány zdobí. Jest nám vysvětlením, proč tam po staletí osel byl vždy předsedou ministerstva, což i po dnes při některých kabinetech není ničím zvláštním. Jest nám vysvětlením, proč v tom malém královstvíčku po mnohá století všechny slavné básně, všechny proslavené řeči, všechny veliké knihy, všechny veřejné slavnosti a všechny státní rozkazy počínaly hláskami: I—á! — — I—á! — — I—á!

Vznik fetišismu a idolatrie.

Podává O. F. Vaněk.

(Dokončení.)

IV.

trom byl lidem prvým přístřeším i shromáždištěm za letního období. V jeho stínu leží též hroby nejstarších dob; duchové zdržují se tedy v jeho blízkosti neb v něm; proto ohraničuje se místo kolem něho, a strom sám stává se fetišem. Vtělil-li se pak do některého duch proslaveného velikého otce, pochopujeme nesčetné pověsti, nejen Indiánů sev. Ameriky a Hererů na jihu Afriky, nýbrž i Peršanů (Mašia a Mašiana), Phrygů, Řeků (Melia), Skandinavců (Ask a Embla), že ze stromu vzešli první lidé ...

Pocta stromů (dendrolatrie) bývá různá: Obětní krví zarosují se jeho kořeny; pokrmy a nápoje staví se u jeho úpatí; rozličné cetky a dárky zavěšují se na jeho větve. Též pro věštby chodí lid ke stromům, a znamením jest tajůplné šumění v jich vrcholcích neb loubí; takovými věštími stromy byly: dub v Dodoně (Odyss. XIV, 327.; XIX, 296. Il. II, 233 u Aischyla, Prometh. 830 *προσήγορος δρῦς*); vavřín v Delfách (Hymn. Homer. in Apoll. 393.), palma u Nagranu v Džemenu, atp.

Indiáni kolem Horního jezera vzdávali poctu starému jasanu, domnívajíce se, že v něm bydlí duch (manitu). Podobné stromy jsou v průsmycích Black-Mountains v Nebrasce. Indiáni kráčejíce tudy, zavěšují na ně obětní dary, aby duchy usmířili a sobě zajistili dobrou pohodu a hojný lov. (T. II, 224.) B. Franklin viděl posvátný strom Krí-ů (vých. Algonkínů) ověšený cáry a masem bůvolím. Rovněž Mandanové a Monitárové ctili některé stromy. V záp. Colorádu byla nejvíce rozšířena pocta dubů, kdežto ve střední Americe pocta cypřišů. Cestovatelé viděli na jednom pravěkém cypřiši nesčetné dary ex voto: na sta černých kadeří, zubů, barevných cárů atd. (Sp. I., 440.) Divoši Akadie ctili starý strom nedaleko břehu. Skácel se do moře, než požíval pocty i na dále, pokud bylo jen zříti ve vodě jeho větve. Ba i Patagonci na jihu obětují posvátnému jednomu stromu, sídlu zloducha: „Ualiču". Dle popisu Ch. Darwina stojí blíže El Carmen u ústí Rio Negro na vršku uprostřed pamp. — Jakmile jej tlupa Indiánů z daleka zočí, projevuje mu hlasitými výkřiky svou poctu. Větve ověšeny jsou bezčetnými nitěmi a na nich připevněny přerozmanité dárky: doutníky, chléb, maso, kousky plátna. Chudí lidé, kteří nemají nic lepšího, vytáhnou alespoň ze svého pončo vlákno a zavěsí je na tento strom. Bohatší vlévají též do zvláštní díry u jeho úpatí lihoviny a maté. Též kouří pod ním, aby vzhůru stoupající kouř byl Ualičovi „vůní sladkou". Kromě toho svědčí množství vybělených kostí koní, jež roztroušeno jest kolem stromu, že též koně zabíjejí se zloduchu v oběť.

Na ostrovech jižního okeánu jest to zejména pochmurný strom t. zv. Casuarina equisetifolia, jehož větve splývají k zemi jako vlasy a jenž označuje se malajským jménem Etoa, což není leč známé polynésské E-atua, duch. Cestovatel J. Cook přistál u ostrohu ostrova Tahiti, kdež uzřel tento druh stromů, jenž sází se „pouze na místech, kdež domorodci zahrabávají kosti zemřelých", t. j. na marai-i. Na ostrovech Tonga, Havaj, Nový Zéland a j. ověšují se tyto stromy různými dárky. (W. G. VI, 319; T. II. 217.) Na ostrově Huaheine byl sídlem ochranného ducha Tani (= vládce) krásný strom, na jehož mohutné, až k zemi se uklánějící větve byly zavěšovány lidské oběti. Australané sázejí u hrobů stromy a znamenají je oloupáním kůry. Myslí, že odloučené duše, sedíce na nich, naříkají a do úst těm, kdož vůkol nich se béřou, vkluzují. (W. G. VI, 807, 809.).

Dajákové na ostrově Borneo šetří určité stromy, sídlo duchů, připevňují na ně cáry svých oděvů, ba zřizují u nich i z bambusových tyčí oltáře (T. II, 216; Sp. I, 441.) Sumatránci ctí zejm. prastarý fík (javi-javi), a Mintirové malajského poloostrova jmenují duchy, kteří bytují ve stromech a lidi nemocí i smrtí stihají, hantu kaju (duchové stromů). Na ostrově Ceylóně stojí v rozvalinách města Anurádhapura pravěký strom „Bodhi" (duch), pod jehož ochranou jest celá říše a k němuž každý rok statisícové putují, před ním se klaní a úpěnlivě vzývají o zdraví a blahobyt. Jiné stromy okrášlené obětními dary stojí nedaleko posvátných pramenů. V Indii dle J. Robertsa není samoty, kdež by nesídlel v některém stromu zloduch. Nastane-li noc, zdvojnásobí se hrůza domorodců, a po slunce západu opouští Ind dům svůj jen v případech největší nutnosti; béře s sebou amulety, modlí se neustále, ba nese s sebou i hořící pochodeň, aby zaplašil neviditelné své nepřátele. Zaslechne-li hlas zvířete, šumění stromu, vůbec sebe nepatrnější zvuk, mní se býti ztracena; myslí, že démon pronásleduje jej v patách, a aby strach svůj umírnil, počíná nahlas mluviti neb zpívati, dává se do běhu a oddychuje si teprve, když byl vkročil na jakési bezpečné po svém mínění místo. Ve známé báji o jeřábu vypravuje Buddha sám, že druhdy žil ve stromě jako duch stromu. V Birmě viděl A. Bastian mnohé posvátné stromy; Khienové ctí mohutný, křovitý strom jm. „Subri". Někteří kmenové hor Čitagonských ctí třtinu bambusovou, a na chlumech Simlaských uctívá se cypressus terulosa. U Kirgisů jest obyčejně osyka stromem, v němž sídlí duch. Ostjákové ctí dle popisu Ad. Ermana zejm. starý modřín uprostřed pohřebiště města Beresova. Kmen tohoto stromu rozděluje se u výši 2 m. ve dvé stejných částí, které opět hned vespolek srůstají. Do tohoto otvoru kladou Ostjákové všelijaké dárky. Území kolem jest tabu, a nikdo neodvažuje se na něm ani trávu trhati, ani loviti zvěř, neb proudí-li se u stromu takového pramen neb teče-li říčka, ani vody z ní se napiti, aby ducha proti sobě nepopudili. Zejména pozoruhodnou jest však zpráva, že Ostjákové počali si z mnohých stromů, jež obdařovali kožešinami a jinými věcmi a jež kolem jedoucí kozáci o ně olupovali, utínati veliké špalky a pařezy a ozdobivše je, stavěli na místech bezpečnějších. Též Votjákové a Čeremisové znají poctu stromů. Jakutové ověšují posvátné stromy železem, mosazi a jinými cetkami; jich větve okrášlují pak lebkami volů, kožemi sobů, koňskými žíněmi atp.

Velice rozšířena jest dendrolatrie mezi černochy a jinými kmeny v Africe. Hererové na jihu mají podobně jako Indiáni v sev. Americe báji, že lidé pocházejí ze stromu: „Na počátku byl strom, z tohoto stromu vyšli za nočního temna Hererové, Sánové, zebry, pakoně, volové, ovce a psi; jeden Herero roznítil oheň a zaplašil takto Sány a divou zvěř, kdežto zvířata krotká shromáždil kolem sebe. Strom jest vůbec všeho, což tu žije, původcem.“ (Sp. I, 434.). Strom tento v území Kaoko zove se Tate Mukuru-rume, a Hererové provádějí občas kolem něho nadšené tance. Nikdo nejde kolem něho, aby neuložil pro ducha (mukuru) u jeho úpatí sebe menší dárek, alespoň kamínek se slovy: „Otče, budiž pozdraven!“ Obdobnou poctu stromu „wart-en-bichi“ shledal E. Holub u Be-čuanů a mis. Wangemann v mnohých krajinách Ba-sutů, kteří mnohé stromy pokládají za sídla dědů. Jedna čeleď zove se Ba-morara, t. j. „oni čili lid z divokého vína“, neboť divoké víno pokládá se vůbec za strom. V záp. Africe není téměř vesnice, ve které by nebylo posvátného stromu. Hlavní fetiš Berekusy na Zlatém pobřeží jest strom jm. Akodžong. Jeho žena Otudo má své stanoviště na opáčné straně města. Jejich „synem“ jest Akotia, v podobě kamene, o němž jsme se již zmínili. V Zaire nalezl Tuckey na všech tržištích t. j. prvotně pohřebištích zasazený ficus religiosa. Když někteří z jeho vojáků opřeli o něj své pušky a poškodili poněkud jeho kůru, vznikl veliký hlomoz. Dne 8. května 1598 bylo více Hollanďanů v Murah na pobřeží guinejském od černochů pobito, ješto porazili posv. palmu. Od takových stromů béřou se kousky kůry a zavěšují se na pás, ruce i nohy jako amulety. Černoši na Kongu ctí zejm. posv. strom řeč. Mirrone, u jehož úpatí staví nádoby naplněné palmovým vínem. V Addakutě viděl Oldfield mohutný strom, jehož objem páčil na 4 m. Na šípech do stromu vbodaných zavěšeny byly slepice, různí ptáci a jiné předměty.

V pohoří Ewe požívají veliké pocty dva stromy nazv. Huntin a Loko. Mungo Park nalezl v záp. krajinách Mandingů (říše Volli) stromy celé ověšené obětními dary ve tvaru hadříků. Na větve jednoho z nich, zv. „Nima Taba“ zavěsil — jak vypravuje, — sám kus pěkné látky, sleduje příkladů svých průvodců. Kruové obětovali druhdy svému fetiši stromu zajatce ve válce. (W. II, 197.) U Bambarrů vnitrozemí, zdánlivě oddaných islamu, nalezl Caillié pohřebiště pod stromem, v jehož větvích byly upevněny kousky šňůr, koží a cárů, a u jehož úpatí byly postaveny hrnce.

Domorodci v území jezera Nyansa myslí, že oba jich váleční duchové, Čivuka a Nenda, duše dvou hrdinů, bydlí ve stromech. U Sererů v Senegambii stojí strom, jenž jest nápomocen při pátrání po zloději, a v území Chopi na Bílém Nilu vzývá se fetiš jako pomahatel v diskrétních potřebách. Černoši Šillukští zovou svého děda Nickam. Větve stromu, v němž sídlí, ověšují skleněnými perlami, odstřižky a p. V jeho stínu bydlí věštkyně, jejímiž ústy udílí duch radu těm, kdož k němu se uchylují. Také Somalové ctí jen určité stromy. (W. II, 523.)

Dosud pokládají pohanští Gallaové proslavený strom „Worka“, (ficus sycomorus) u řeky Havaš, pod nímž konají svá náboženská cvičení, za sídlo mocného ducha, kdežto v Šoa jest strom „Wodanebe“ velikým fetišem. (W. II, 518.) U starých Egypťanů byly zejm. posvátnými

sykomóra (ne'ht), palma, akácie a lotos. Dle svědectví mnoha nápisů bylo nejvřelejším přáním umírajícího „bydleti pod sykomórou"; proto chována sykomóra ve vzláštních náhrobních zahrádkách, a proto přeje si mrtvý ještě v době 18. a 19. dynastie v ustálené formuli: „Nechť sedí duše má na větvích hrobní zahrádky, již jsem si byl upravil; kéž občerstvil bych se každého dne pod svou sykomórou!" Čtouce to, jak nevzpomenuli bychom si, že též dle víry Řeků a Římanů „Nemora optabant sepulchris, ut in amoenitate animae forent post vitam" (Serv. Verg. Aen. 5, 760), „In lucis habitant manes piorum". (Id. Aen. 3, 302; srv. i 1, 441; 6, 673.)

Zejména četné jsou však doklady pocty stromů u národů semitských: Dosud chodí ženy damašské ku staré olivě Sitti Zeitún (Paní Olivy)[1] a žádají ji o potomstvo. U stromu sedí derviš, jenž sbírá od nich milodary a s nimi se modlí.[2] Není to nic leč staroarabský ženský démon (allát) vtělený ve stromě. Posv. strom označuje se jako immu giláni u Kazviniho; mugailani u 'Háfiza (Z. D. M. G. 7, 486). Ghatafanská allát 'Uzza (= 'Aziza, mocná) sídlela v akácii, již staří Arabové polévali proudy krve a jejíž krvi podobná šťáva z ní vytékající a rychle usýchající byla drahocenným amuletem. Též fetiš Ta'lab-a, 'eova kmene Rijám, byl strom. Mezi Saidou a Aphakou ctí se do dnešního dne exempláře acacia albida: jeden z nich u Saidy, vynikající lepým vzrůstem, zove lid Šadjaret es-sitt (strom Paní). Na večer zavěšuje se na něj svítilna, a dlouhé ostny jeho plny jsou cárů a cetek. F. de Saulcy[3]) spatřil u vesnice Kubatieh nedaleko Dženínu směrem k Sanuru posvátnou a krásnou myrtu ověšenou cáry a odstřižky, nazv. Om-eš-šerijeh, matka osudu. Podobně upoutána byla pozornosť cestovatele H. Sachau-a v němé, skalisté divočině Džebelu al 'Ámiri, jihovýchodně od Aleppa uschlým, trnitým stromkem. Byl ověšen na všech stranách pestrými hadříky, kolem jeho pně byly nakupeny kameny, ba i v jeho větvích byly umístěny kaménky. Byl to fetiš pouště, řeč. Za'rur (azerola). K němu spěchají ženy, přejí-li si dítko; rolníci, přejí-li si, aby pršelo, neb aby se uzdravil churavý jejich kůň neb velbloud. Vytrhnou ze svého oděvu cár a zavěšují jej na trn stromu neb, nemohou-li mu uštědřiti ničeho ze svého rozedraného hávu, vezmou alespoň kámen neb kaménak a ukládají jej u úpatí Za'ruru neb upevní jej nějak mezi větvemi. Dle

---

[1]) Srv. Notre Dame l'Olivier u Marokka, obrovský strom, jenž dosud jest proslaveným místem poutnickým (Elisée Reclus, Géographie universelle, XI, 737.)

[2]) A. Sprenger, Leben u. Lehre Mu'hammeds, II, 10—11; J. Goldziher, Mu'h. Studien II, 352; Pobočním zjevem mužským jest Šejch Abú Zejtún, jehož hrob se nalézá v Palestině u Bét'ur al fóka (Quarterly Statement, 1872, 179.)

[3]) Histoire de l'Art Judaique, 1858, 60: Il est assez curieux du reste de voir des arbres isolés voués encore, dans la Syrie, à une sorte de culte étrange, qui consiste en ce que tout passant attache un chiffon aux branches ou au feuillage de l'arbre consacré. J'en ai rencontré un de ce genre, qui était littéralement couvert de petits lambeaux d'étoffes, à peu de distance de Djenin, sur la route de Sanour. Cet arbre était appelé par les habitants du pay Ommech- cherayeh (la mére de la loi).

víry beduínů severní Arabie, jíž cestoval Charles M. Doughty, pojímají se tyto křovité stromy (gharkad) jako menhel, sídla demónů či „andělů“, kdežto v sev. Africe označují se takovéto ověšené, ale zakrnělé stromy jako „marabut“.[1]) Z nich zavznívá dosud Arabům ʿazíf al džinn, hlas duchů. Kdož nevzpomněl by si tu na pověsť Ex. 3. o hořícím keři u Sinaje, k níž odnáší se nep. i tak zv. věštba Mošéʿovaʿ (Dt. 33, 16.), kdež jméno ducha se opisuje slovy: „jenž v křovině dlí“ (šókéní sene), neb na podobné posvátné „křoviny“ jiných kmenů primitívních?[2]) Nabateům byl druh akácie (sumuraʿ = spina aegyptiaca) a Arabům palma stromem posvátným; dle víry beni Ghatofán sídlela, jak jsme již poznamenali, al-ʿUzza v akácii. Takovéto stromy neb křoviny bylo nebezpečno poškoditi neb z nich větvičku ulomiti; děsné neštěstí stihlo by toho, kdož odvážil by se spáchati cos podobného. Též místo kolkolem jest tabu čili ʿhimá a nesmí na něj vkročiti ani pěšec ani jezdec, nesmí se na něm pásti dobytek atd. Pouze ctitelům jest přístup dovolen. — „Nevstupuj sem!, szuj obuv svou s nohou svých; neboť místo, na kterémž stojíš, území posvátné jest (admat kódeš)!“ volá Jahvé k Mošéʿovi (Ex. 3, 5.), a Arabové znají „z vlastní zkušenosti“ mnohé odstrašující příhody, aby utvrdili tuto pověru. Cestovatel G. Schumacher líčí poctu terebint (butmi) stojících osaměle v nivách Džolanu a stínících obyčejně hrob některého „světce“. „Nižádný muslím se neosmělí, aby ulomil takovému stromu větev, ba ani aby odstranil suchou klesť, ješto koluje pověsť, že by skutek ten krutým trestem byl stižen; nikdo nedotkne se ani větvičky, aby neuvalil na sebe božskou pomstu.“ V Zajordání lze dosud viděti stromy, s nichž splývají různé dárky, zejm. pletence vlasů.

Rev. Mills doznává, že „v nižádné as zemi nemá lid větší úcty ke stromům jako v Palestině. Tamo vidíme mnoho posvátných stromů ověšených cetkami a cáry z oděvu poutníků, kteří jim na počesť je byli zanechali. Na jiných spatřujeme podobné sbírky útržků za účelem pověrečných čar. Některé stromy jsou místa pobytu zloduchů, a kdekoliv se naskytuje doubkový keř, jest místo toto — což obzvláště pozoruhodno — zasvěceno obyčejně bytostem nazvaným: „Dcery Jaʿakobovy“.“

Sem náleží též proslavená tamariška ve zříceninách Babelu, jejíž poctu vylíčil R. Ker-Porter; arabští theologové vykládají ji ovšem

[1]) Travels in Arabia deserta, Cambridge 1888, I, 365. Ch. M. Doughty (Ib. I, 450.) viděl též, kterak obyvatelé na blízku Damašku chodí ku dvěma dubům, k duchům v nich vtěleným se modlí a když tito byli splnili, co si byli od nich žádali, u nich ukládají hliněné nádoby a sice u jednoho nádoby neporušené, u druhého rozbité.

[2]) Tak na př. jsou ve vysočině Kamerunu křoviny jedinými posv. místy, a Hugo Zöller (Die deutsche Kolonie Kamerun, Berlin u. Stuttgart 1885, I, 186 a sl.) uzřel u nich palmový olej a palmové ořechy jako obětní dary. Daleko známý duch osady Bamba, jižně od Kongu, bydlí v křovině (Ad. Bastian, Ein Besuch in San Salvador, Bremen 1859, 82; srv. Sp. I, 388.), ba i Litvané kladli dle Thom Hiarna (u J. Grimma, D. Myth. II, 543.) vedle bezového keře chléb a pivo, mníce, že sídlí v něm duch „Puškait“. Totéž dálo se místy nep. i u Slovanů, neboť dosud nazývá se dřeň bezu jeho „duší“.

jinak: Odpočíval prý totiž pod ní Alí po bitvě u Hillahu; podobně učinili křesťané z posvátné terebinty u Smyrny hůl, již prý sv. Polykarp v okamžiku, kdy kráčel vstříc mučennické své smrti, zabodl do země, a jinde proměnili božský jasan v hůl sv. Ethelreda.

Touže methodou řídili se ostatně již pisatelé bibličtí, chtíce poctu stromů jakož i kamenů, již nebyli s to vykořeniti, alespoň uvésti ve shodu s vytříbenějším jahvismem.

Proto vpletli tuto poctu do svých pověstí o praotcích: Posvátné stromy, zejm. duby, označovány dle ducha v nich vtěleného ('el): 'ela, plur. 'elím neb fénicky 'alon, plur. 'aloním. [1]) V aramejštině rozumí se slovem 'élan strom vůbec a ješto v původním ʿebrejském písmu souhláskovém nebylo lze činiti ještě rozdílu mezi 'elá, 'elón a 'allá 'allón, nesmí nás nikterak mýliti, zove-li se na př. strom u „Josepova hrobu" v Šekemu brzy 'ela (Gen. 18, 6; 35, 4.), brzy 'ala (Jos. 24, 20 a sl.), neb že strom, pod nímž dle Gen. 35, 8 a sl. byla pochována chůva Debora, byl dle soud. 4, 5: tamar, palma. — Prvotně nazýván každý strom, jenž byl sídlem ducha, buď si to dub (arab. sindiána) neb terebinta (butma) neb i platan (dulba): 'ela neb 'allon.

V ʿHebrónu byl kámen a dub, k nimž putováno a jimž obětováno (II. Sam. 15, 7—9.). Dub slul „dubem mamreským". Pisatel Genese vypravuje, že tu Abrahama navštívilo tré „mužů" (anaším); též kámen přisuzuje kniha tato témuž praotci. V našem ʿebr. textu mluví se v 13, 18; 14, 13; 18, 1. nesprávně o eloné Mamre t. j. o „dubech mamreských", tedy v mnohočtu, kdežto alexandrinští a sýrští překladatelé (ostatní nerozuměli slovu) mají jednočet elón, δρῦς a sice ve všech uvedených místech. [2]) Že čtení toto, jež později úmyslně bylo změněno, jest správné, vysvítá jednak ze singularu ha-ʿec, jenž v Gen. 18, 4 zůstal státi, jednak ze zprávy Josephovy [3]) a mnoha pozdějších spisovatelů, kteří mluví pouze o jednom stromě v údolí Mamre, podotýkajíce, že obyvatelé ʿhebrónští pokládají jej za tak starý jako svět. Dle Eusebia a Jeronýma ctěn tento strom ještě ve 4tém století po J. jako „sídlo božstva". Feničané, Arabové i pohané přicházeli a vzývali je házejíce do posv. studánky při úpatí stromu zlaté peníze a obětní koláčky. Konstantin odstranil sice kámen; strom však ponechal vystavěv vedle něho kapli; za to bylo však postaráno o to, aby smyšlena byla o stromě tom nějaká křesťanská legenda, neboť křesťanům nedostačovala ani pověsť jahvistická. Zněla pak v ten smysl, že strom ten vyrostl z hole jednoho z andělů, již se byli zjevili Abrahamovi. Ba mezi křesťany vypravováno i, že Abrahamovi zjevil se sám Kristus! R. 1102 viděl tento dub cestovatel Säwulf a r. 1300 Angličan John Maundeville, a dosud ukazuje se u ʿHebronu dub (syroarab.

---

[1]) Tak na př. vzývá Feničan ʿHanno (u T. Maccia Plauta: Poenulus, 5. jedn. 1. výjev) „'aloním v 'alonúth sídlící na místě tomto".

[2]) J. Wellhausen,-Fr. Bleek, „Einleitung in das A. T." [4], 643; srv. i chybný mnohočet v Dt. 11, 30, kdež sluší čísti dle sýrských a řeckých překladatelů 'elon more (srv. Gen. 12, 6.) místo 'eloné more.

[3]) Antiqu. I, 9, 4: „Ἄβραμος δὲ κατῴκει μεν περὶ τὴν Ὠγύγην καλουμένην δρῦν; οὐ πορρω τῆς Ἑβρονίων πόλεως". Srv. Bell. Jud. 4, 9, 7.

sindiána) přes 25 sýrských stop v objemu, pod jehož loubím by snadno mohla tábořiti setnina vojáků.

Také v Šekemu bylo posvátné místo s velikým kamenem pod stromem (Jos. 24, 26.), jenž označuje se jako 'elon meʿónenim t. j. věštců (soud. 9, 37.) čili 'elon móre t. j. proroka (Gen. 12, 6.), což vlastně jest totéž, neboť všude, kde v pozdějším starověku byly ctěny posvátné kameny a stromy, byly u nich věštírny. Tak na př. bydlela vedle posvátné akácie (samuraʿ, allát) ʿUzzy v Naʿhlahu pod zemí žena, která občas se ukazovala kněžím a vůli ducha jim zvěstovala. Když Muʿhammad vyslal ʿHalida ben al-Valid, aby strom ten vyvrátil, a tento rozkaz byl vykonán, vyřítila se proti němu jeho kněžka s rozpuštěnými vlasy a pozdviženýma rukama křičíc: ʿHalid ji usmrtil!" Na Libanonu odpovídali demónové v kamenech sami těm, kdož se k nim modlili. Ze soud. 9, 6, kdež Abimalk od Šekemských byl zvolen za krále, „u dubu posvátného kamene" (elón maccebá), vysvítá, že se u něho shromažďoval lid v důležitých záležitostech, které vyžadovaly božského posvěcení. Proč kámen a strom tento byl posvátným, o tom nalezáme u jahvistických pisatelů ne méně než tři různé relace: Dle Jos. 24, 26 byl kámen postaven Jošuʿou jako „pomník smlouvy" mezi Jahvém a Jisra'elity, dle 33, 18—20 byl však postaven Jaʿakobem, který udělil mu jméno „el elohím Jisra'el"; [1]) dle Gen. 12, 6 a sl. konečně postavil jej tam Abraham, když mu pod dubem proroka bylo slíbeno, že potomci jeho stanou se vládci Kenaʿanu. Sem náleží též místo Gen. 35, 4, dle něhož vykládá se původ tohoto stromu v Šekemu tím, že pod ním zahrabal praotec Jisra'el idóly, jež byl odňal svému lidu.

Neméně proslaven byl u starých ʿEbreů tamarišek (ešel) a pramen v Beéršabě. Tamarišek jest strom krásný, dostupující často výše dubu; má vezdy zelené listy a daří se výborně i v půdě písčité. Jahvisté tvrdili o něm, že zasadil jej Abraham (Gen. 21, 33.); kámen že však postavil teprve Jicʿhak, který měl tam božské zjevení (Gen. 26, 23—25.). Název Beéršeba, jenž přenesen na město, vykládá Jahvista ve významu šubu'a, takže by značil „pramen přísahy". Původ tohoto označení vysvětluje se v Gen. 21, 31. ze smlouvy uzavřené mezi Abrahamem a Abimalkem, kdežto v Gen 26, 32, 33 ze smlouvy učiněné mezi Jicʿhakem a Abimalkem. Obyčejně přísaháno při duchu či božstvu Beéršaby. ʿAmos (8, 14.) zachoval nám ji vytýkaje svým vrstevníkům, že takto se zapřísahají:

ʿhé elohéká dan veʿhé dérek be'eršeba

což by značilo: „Živť jest eloah tvůj, o Dane; živať jest cesta z Beéršaby!"

Než tento způsob přísahy nemůže býti správný, byť i se konaly časté do Beéršaby poutě, jak z ʿAm. 5, 5 vysvítá. Nemůže tu býti řeči o „cestě", neboť cesta nežije a není nikde předmětem kultu; nelze při ní tedy také přísahati. Naopak ukazuje parallelismus, že skryto jest ve slově DRK pronomen druhé osoby. A vskutku zachovalo se nám prvotné znění textu v LXX, kdež čteme:

„ζῇ ὁ θεός τοῦ Δάν, καὶ ζῇ ὁ θεός τοῦ Βηρσαβεέ."

---

[1]) Eloah jest pozdější oprava. Abr. Geiger, Urschrift u. Übersetzungen der Bibel, Breslau 1857, 294, 339.

Třeba tudíž opraviti náš text v:

ʿhé elohéká dau veʿhé elek (neb elohek) be'eršeba

a překládati:

„Živť eloah tvůj, o Daue; živť eloah tvůj, o Bé'eršabo!"

U Bételu byla posvátná palma (soud. 4, 5.), kdež dle jahvistické pověsti byla pochována Debora,[1]) chůva Ribky (Gen. 35, 8 a sl.); pročež nazývána též 'elón bakút, strom smutku. Možno, že i élón tabor (debír) v I. Sam. 10, 3. rozumí se palma bételská. Soud. 4, 5 jest však planá pozdější kombinace.

Jiné posvátné stromy v Palestině byly: terebinta v Ophře, jež legitimuje se tím, že prý u ní se zjevil Gidʿonovi mal'ak (soud. 6, 11, 19, 24, 26.); marhaník a tamarišek (ešel) u Gibʿa (I. Sam. 14, 2; 22, 6.), u nichž sněmoval král Ša'ul. Tamarišek stál na mohyle (bá ramá), nep. oné, jež v I. Sam. 10, 3, 5 se zove gibʿa elóhím, pahorek élohimů. V jiném stromě — palmě — nedaleko Gibʿa — sídlelo numen, baʿal tamar, pán palmy (soud. 20, 33) u Philona z Byblu (Fragm. 2, 24 ed. C. Müller II, 569) zv. *Ζεὺς Δημαροῦς.*[2]) Dále tamarišek u Jabeš (I. Sam. 31, 13; srv. I. Par. 10, 12.), pod nímž pohřbili věrní občané tohoto města kosti Ša'ula a jeho synů a po 7 dní se postili; posvátný strom mezi Soko a ʿAzeka, dle něhož se nazývalo celé údolí: ʿemek ha-éla (I. Sam. 17, 2 a 19.), dub v Caʿananím na sev. pomezí kmene Naptalí (soud. 4, 11; srv. Jos. 19, 33.), posléze terebinta u pravěkého Kadeš (Jos. 19, 33; soud. 4, 11.). Též v I. Sam. 20, 19 sluší snad čísti místo: há-'eben há-ázel: 'ešel, neboť starokenaʿanské ŧ se velice podobá 𐤀 a omyl snadno se mohl státi.

To jsou veškerá místa, v nichž biblićtí pisatelé se zmiňují o jednotlivých posvátných stromech,[3]) ač není nižádné pochybnosti, že bylo jich mnohem více, neboť víme, že jisra'elští proroci mluví velmi často o „obětích pod zelenými stromy" (na př. Hoš. 4. 13; Jer. 12, 2; 3, 6, 13; 17, 2; Deut. Jes. 57, 5; I. kr. 14, 23; II. kr. 16, 4; 17, 10; Ex. 6, 13; 20, 28 a j.). A podobně jako jinde věštilo se i ve staré Palestině ze šumění v loubí posvátného stromu. Tak na př. dle II. Sam. 5, 24 zaslechl prý David v šepotu moruší (beka'ím)[4]) zvuk „ceʿadá", což mu bylo znamením, že Jahve cebáot vytáhl do boje. Též u jiných semitských národů shledáváme poctu stromů. Tak na př. u Assyrů jest přečasto vyobrazen posvátný strom, kterak mu démonové přinášejí dary (viz vyobr. u G.

---

[1]) Debora lze i čísti debírá (= iša nabíʿa), takže by značila věštkyni vůbec, podobně as jako jiné jméno v bibli: ʿHuladá (od ʿhul, skákati, tančiti sc. ve věštím rozčilení).

[2]) Podobně nazývalo se fénické numen sídlící v cypřiši baʿalat berót a syrské božstvo Rimmón (II. kr. 5, 18.) poukazuje na jabloň. (C. F. Movers, Die Phönizier, Bonn 1841, I, 582; Vict. Hehn, Kulturpflanzen u. Hausthiere,[3] Berlin, 1877, 206.)

[3]) Pozoruhodno, že, kdežto ještě J. a E., ba i Hošeʿa (14, 9) a Jesajaʿ (1, 29.) mluvíce o posvátných stromech, jich poctu úplně nezavrhují, K[2] o nich ani o domnělých obětích „praotců" se nezmiňuje. Tendence jest očividna, jde jenom o to, aby upomínku na tuto poctu dokona umlčel.

[4]) Odtud snad místní název Baʿalbek, pán moruše.

Smitha, Chaldäische Genesis, n. př. Leipzig 1876, 34.). Jinde vznáší se nad stromem okřídlená polopostava nejvyššího boha Ašura, a po obou stranách lze spatřiti lidi (kněze) vzdávající jemu poctu (Ib. 98.). Kolem stromu postaven začasto i uzavřený chrám.

O poctě stromů u národů arijských netřeba se šířiti; stačí, dotkneme-li se pouze několika příkladů. O cypřiši u města Kišmer bájili dle Firdusi-ho (Šachname) Peršané, že byl přesazen přímo z ráje. Král Gustasp kázal jej obklíčiti velikolepým chrámem, a veškeří králové „obraceli tvář svou k cypřiši kišmerskému". Básník Sadí zmiňuje se o jiném posv. cypřiši, k němuž denně konány poutě a jehož numen splnilo prosbu jednoho otce obdařivši jej dítkem. Kšajáršá (Xerxes) na pochodu do Sard nevěnoval pouze platanu v Lydii roucha, nýbrž ozdobil i jeho větve zlatými řetězy, sponami a vínky a ustanovil jemu za opatrovatele jednoho z vlastních tělesných strážců. (Aelian, V. H. 2, 14. — Herodot, VII, c. 31.)

Za pravěku Hellénského nebylo hrobu, jenž by nebyl zastiňován stromem; strom takový byl nedotknutelný, a trest smrti stanoven pro toho, kdož by jej nějak poškodil. (Aelian, Var. Hist. 5, 17.) Proslavený platan Heleny u Sparty ověšovala lakedemónská děvčata lotosovými věnci a natírala kmen jeho drahocenným olejem. Na něm byl nápis: *Σέβου μ', Ἑλένας φυτὸν εἰμί.* („Vzdejž mi úctu, kdož vůkol kráčíš, jsemť Helenin strom".) (Theokrit, Idyll. 18, 40.) Rozumí se samo sebou, že byly posv. stromy ověšovány též dárky, ba některým, jako na př. dubu v Boeotii, v němž sídlel démon jm. Phorbos, přinášeny byly i lidské oběti. Zeus na Rhódu, Dionysos v Boeotii slul *Ἔνδενδρος*, Zeus v Dodoně: *φηγός* (buk) čili *φηγοναῖος*; Artemis v Orchomenu sídlela v cédru, Helena slula *δενδῖτις* atd.

V Římě již před založením města byl ctěn „Jovis Fagutalis" (duch buku, Plin 16, 15 a j.) Kolem ohraničené místo slulo sacellum. Zejména charakteristickou jest zpráva Liviova, dle níž římští vyslanci byvše od náčelníků Aequů odkázáni na mohutný dub, vskutku k tomuto stromu se obrátili a numen v něm sídlící zapřisáhli, aby pomstilo porušení smlouvy. O mnohých stromech, na něž zavěšovány dárky ex voto, ví ještě Lucanus. (I, 186 a sl.)

Maximus Tyrius (Dissert. 38.) zmiňuje se o keltickém Zevovi, jehož sídlem byl vysoký dub [1] a dle Lukana (B. C. 3, 405.) přinášeli Massiliové stromům i lidské oběti.

A byť padl pod sekerou Winfrida a jeho misionářů tak mnohý posvátný strom, zachovaly se přec u Germánů jakož i u Slovanů zbytky pocty stromů po různu až po naši dobu. Jak mnohý statný strom, na němž zavěšen jest nyní obrázek světce, pamatuje doby, kdy duchu v něm sídlícímu přinášeli předkové naši četné dary i oběti!

Longobardi ctili v Beneventu strom zdobíce jej zvířecími kožemi a metajíce na něj o závod dřevce (Vita S. Barbati v Actis Sanct. 139.), u starých Němců byl to zejm. t. zv. Pilbisbaum, jemuž bylo obětováno (J. Grimm, Ib. 292.). Ještě na počátku našeho století byl na ostrově

---

[1]) ἄγαλμα δὲ Διὸς κελτικὸν ὑψηλὴ δρῦς.

Skye pokládán roštím zarostlý dubový kmen u Loch-Siant-u za tak posvátný, že nikdo se neodvážil uříznouti si zcela malou větvičku. Nejvýznačnějším svědectvím však veliké pocty, jaká u nás druhdy byla vzdávána stromům, jest, že pozdější umění křesťanské bylo nuceno upustiti od slohu basiliky a nápodobiti v gotickém chrámu štíhlými sloupy, loubím dubovým a umělými větvovými klenbami pravěkou svatyni pod stromem. Slovem „wih“ neoznačovali jen posv. strom, místo kolem něho, nýbrž i numen v něm bytující. Podobně slovem „varträd“. Světostrom Iggrasil není leč pozdější poetické rozšíření představy o varträdu.

Herbort (Vit. Ott. II, 31.) zmiňuje se o velikém a košatém dubu ve Štětíně, jenž obtékán byl pramenem velice půvabným; lid pokládal jej za sídlo ducha a prokazoval mu velikou poctu. Když měl býti poražen, prosil biskupa, aby tak nečinil, a sliboval, že nebude ctíti ani strom ani místo, nýbrž že chce se jen radovati z jeho stínu a líbeznosti.[1]) Helmond (I, 83.) cestuje ze Stargradu do Lubeka uzřel v území Vagrů pod vysokými starými stromy posvátný dub, [2]) obklíčený širokou prostorou (atrium) a z proutí pečlivě upraveným plotem s dvěma vchody. Do ohraženého prostoru nesměl nikdo vstoupiti leč kněz obětující neb lidé, jimž hrozilo nebezpečí. Konstantin Porphyrogeneta (De admin. c. IX.) dosvědčuje, že Rusíni na pochodu do Cařihradu obětovali u velikého dubu ptáky, chléb a maso a Hájek z Libočan (r. 991.) tvrdí, že posvátný veliký dub na Petříně, u něhož Čechové dělali si za zimního času oheň a z plápolání jeho uhadovali budoucnost, kázal Boleslav II. utnouti. Dle opatovického homiláře ctili Čechové ještě ve XII. století stromy, řeky a hory a obětovali u stromů a pramenů zvířata vzývajíce ducha ve stromě vtěleného o pomoc. O Jihoslovanech stěžuje si dokonce ještě k r. 1630. nejmenovaný kněz, že mají ve veliké úctě strom nazv. lípa (chiamata Lippa) v krajině pusté, „kdež každou první neděli deváté luny“ se scházejí a obětují; ba že tu jakýsi sousední kněz slouží mši za dary, jež vybírá. Lid vzývá „lípu“ a klaní se jí.

V.

Nepatrným otesáním nebo ořezáním, ba již natřením barvou mění se surový kámen neb kůl v — idól, modlu. Podobnosť člověku není nutným znakem, neboť idól rozeznává se od přírodního fetiše sebe menším zpracováním rukou lidskou jakož i bližším, více jedinečným označením ducha v jakémsi předmětě vtěleného. Poznamenati sluší, že Patagoňané, Eskymáci, domorodci Australie a ostrovů Andamánských, Křováci, Bubeové

---

[1]) Že pocta se neodnáší ke stromu, nýbrž k **duchu** ve stromě sídlícímu, toho byl si ještě dobře vědom r. 1124. Herbort (Dial. de Ottone episc. Bamberg. (ed Jaffé) II, 32.), vypravuje-li o tomto dubu, že lid prokazoval mu poctu domnívaje se, že v něm přebývá jakési božstvo: „Erat preterea ibi quercus ingens et frondosa; fons subter eam amenissimus, quam plebs simplex, numinis alicuius inhabitatione sacram estimans, magna veneratione colebat.“

[2]) Helmond zaslechnuv nepochybně slovo „borové“ neb „borový háj“ myslil, že numen tohoto stromu zove se „Prove“.

na Fernando-Pó a vůbec mezi kmeny zpřízněnými v Americe a v Polynesii kmenové méně pokročilí dosud postrádají idólů. (W. III, 421 a sl.) Nemůže býti tedy nižádné pochybnosti, že idolatrie jest tedy čímsi pozdějším, že vyvinula se, jak J. Lippert [1]) právem soudil, z posvátných kamenů a kůlů. Pro nás stačí, nastíníme-li rozvoj ten jen zcela všeobecně několika příklady:

U Indiánů sev. Ameriky zovou se neumělé idóly kamenné šingaba-wossins; lidská podoba označena bývá několika rysy a barvou. Takové nalezeny zejm. u jezera Hurónského, nedaleko jezera Travers na horním toku Mississippi, jakož i v okolí Mičillimakinaku. Rich. H. Schomburgh viděl podobný idól zvýši člověka uprostřed 690 m. dlouhého a 6·4 m. širokého náspu. Nutkové zovou obrovské kůly, na nichž vyřezán neuměle lidský obličej, ukuík, předek, a též jiní Indiáni pokročili k podobným idólům: buď že kůly omalovali rudou barvou neb na nich vyryli lidský obličej.

V Polynesii byly kusy drv, obalené v látku s nasazenou helmicí z proutí, sídly duchů (tiki a p.) Umění řezbářské počíná jako u Indiánů sev. Ameriky označením hlavy, resp. obličeje, t. j. tím, čím zejména lze poznati lidskou bytosť. Ústa bývají obyčejně do kořán otevřena a mnohdy zuby žraločími vysázená. Novozélandské modly mají mimo to i vypláznutý jazyk. Tím chtějí lidé nep. jednak označiti ducha jako lačného po pokrmech, jednak dodati jeho tváři děsného vzezření. Teprve později následuje vyobrazení ostatního těla.

R. 1595 nalezli Španělé na ostrově St. Cristina v souostroví Markesánském pohřební chatu obklíčenou kůly a uvnitř surově vyřezávané idóly, před nimiž byly uloženy obětní pokrmy. S důrazem zakázali domorodci, aby nikdo ze Španělů těchto idólů se nedotknul. Na maraiích Havajských nalezají se obrovské v roucha zaobalené dřevěné idóly a na pohřebištích ohražených kůly neb kamennou zdí (t. zv. hmini) viděl kap. J. Cook, když byl navštívil ostrov Atui, dva dosti již uměle vyřezávané idóly t. zv. e'atu no weheine. Jeden z nich měl na hlavě vyřezávanou přilbu, druhý ozdobu podobnou tahitskému tamanu. Obrovské kamenné idóly u hrobů spatřili cestovatelé na ostrově Rapanui.

V mongolské stepi v Asii jsou zejména pověstny surové hrobní balvany ze šedého pískovce s naznačenou lidskou hlavou t. zv. „kamenija baby“, tatarsky kurtujak-tas, mongólsky Kiša-čilo. Dosud přinášejí se jim oběti a potírají se tukem. Dříve ještě k. r. 1722. objížděli Tataři kolem takovéhoto idólu, načež uložili u něho něco pokrmu a nápoje v oběť.

Též u Battaků na Sumatře nalezá se v každé dědině lidský vytvořený idól z kamene neb dřeva, u něhož konají se závažné přísahy, a Dajákové na Borneu pokrývají hlavy idólů, v nichž sídlí mužští i ženští duchové, kůrou, po bok zavěšují jim košík z ořechu betelového a do ruky dávají jim dřevce. — (T. II. 381 a sl.)

---

[1]) Geschichte des Priesterthums, Berlin 1882, I, 81. U nás však již V. Royt (v Čas. Mat. mor. 1875, 49 a sl.) úhodně podotknul, že u Slovanů byla dendrolatrie již od pravěku rozšířena a že později, když u nich vzniklo umění, posvátné stromy, jež byly „příbytky božských bytostí“, „ruka Slovana přetvořila“ v idóly.

V Africe vyskytují se u větším počtu idóly na pobřeží Gabunu a Ogowe, jakož i u Fánů a jiných kmenů vnitrozemí. Bern. Schwarz viděl u chýše pohlavára Bakundů dvé asi 1 m. vysokých, červeně omalovaných figur, muže a ženy, před nimiž byly zavěšeny slonové zuby a jiné dary. O. Lenz pamatuje se, že pouze u vchodu vesnic orunguských a kamaských viděl podobné idóly. Nejvíce jest jich však na pobřeží zlatém, otročím a benínském.

Misionář tázal se černocha Benínského po významu velikého olejem politého idólu: „To jest můj otec!“ odvětil a rozhovořil se pak o jeho pohřbu. „Dali jsme mu píti mnoho tafia, dali jsme mu krásné látky, aby měl vždy řádnou zástěru, darovali jsme mu peníze, aby si mohl koupiti otroka, a darovali jsme mu meč a nůž! Též dali jsme mu píti krev kohouta, kozy a opice. Hleď, co dosud denně mu přináším: tento olej musí píti; oním se natírati, aby zůstal silným a obratným; zde má i plody, vodu a vše, čeho potřebuje, aby se měl dobře. Z rána i na večer přicházím, abych se ho optal, čeho si žádá!“ V území Ewe stojí na veřejných místech, před domy a na rozcestích celé legie idólů, ve Waidahu mnoho set.

Pominouce další postup idólů k idólům přenosným a ze zlata a slonoviny, zmíníme se ještě stručně o idólech [1]) národů semitských, jež ʿEbreové označovali jako terapím od tarap, v hiph. živiti. Že byly předmětem kultu, vysvítá z Gen. 31, 19; 34, 35 (30, 23 elohím), soud. 17, 5. Lesť Mikolina I. Sam. 19, 13 ukazuje, že měli lidskou podobu a z Ez. 21, 26 víme, že terapínům byly kladeny otázky, na něž podobně jako kouzelná hůlka (umakeló jágíd ló, Hoš. 4, 12.) odpovídali. — Není zajisté věcí nahodilou, že v II. kr. 23, 24. se připomínají ha-terapím vedle ha-obót a haj-jidʿoním. Z Hoš. 3, 4. jde, že náleželi k domorodému kultu [2]) a v soud. 18, 24 se praví: Moje elohím (et elóháj), jež jsem si učinil, vzali jste! Terapím stotožňují se tedy s elóhím, a obou slov užívá se též v jednočtu. Kult předků domácích nekonán ve starší době pouze na rodinném hrobě nalezajícím se v chýších [3]) pod krbem neb pod práhem dveří, nýbrž i před idóly tu postavenými. Tak ještě i staří Řekové: Když manželka Phokiona nechala spáliti jeho tělo v cizině *ἐνθεμένη τῷ κόλπῳ τὰ ὀστᾶ καὶ κομίσασα νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν, κατώρυξε παρὰ τὴν ἑστίαν*“. (Plut. Phoc. 37.) Proto budoval i syn „pomník“ svému otci u dveří svého domu (Eurip. Hel. 1165 a sl.) a dle prvotního názoruHellenů bydlela Hekaté chthonia v hloubí krbu *(μυχοί)*; ʿeros jest *ἐπὶ προθύρῳ*. Starý místní duch Neoptolemos byl pohřben v Delfách pod práhem chrámu Apollonova. U Germánů zdržovali se domácí duchové, jak známo, pod práhem dveří neb pod krbem (Helle), prvotným „oltářem“; u Čechů „za pecí“.

---

[1]) Zcela surové idóly sluly eben maskit (Lev. 26, 1; Num 33, 52.), lapides effigiati (Minuc Felix)

[2]) I. Sam. 15, 23 a Zach. 10, 2. jest nejasno.

[3]) Na př. Indiáni v Guianě, Kanobové, Karibové, G. Klemm, Allg. Culturgesch. der Menschheit, Leipzig 1843, II, 96, 97.) a tak i různí kmenové v jiných dílech světa. — V Jorubě východně od Dahomé v Africe pochovávají se mrtvoly většinou pod práhem domu v sedící poloze (Ad. Bastian, Geogr. u. ethnol. Bilder, Jena 1873, 184.) atd.

Též u starých 'Ebreů zachoval se dlouho zvyk pohřbívati v domech samých (I. kr. 2, 34; srv. I. Sam. 25, 1.), v jeruzalémském hradě královském až do zániku říše (Ez. 43, 7, 8: pozoruj souvislosť: biznutám ubepíggeré malkéhem ve v. 7, 9.). Druhdy mívali zajisté veškeré zámožnější rodiny v domech svých zvláštní své svatyně.

Dle nejasné zprávy soud. 18, 14, 18. udělal si Mika, muž z pohoří Epra'ím, terapím, a epod, k nimž matka jeho připojila ještě pesel a masseká. Byly to nep. dosti dovedně vypracované idóly potažené kovovým povlakem podobné asi onomu posv. kůlu u Jer. 10, 3, jenž byl ozdoben stříbrem a zlatem a ošacen nachem a žlutým hedbávím. Stály na místě nazv. bét elóhím, o němž mluví se též v Ex. 21, 2—6: „Koupíš-li 'ebrejského otroka, nechť slouží po 6 roků a 7mého nechť jest propuštěn. Přišel-li sám, nechť sám odejde; byl-li však ženat, odejdiž žena jeho s ním. Dal-li jemu pán ženu a zrodila-li jemu syny neb dcery, nechť náleží žena a děti jeho pánovi, a pouze on sám nechť odejde. Řekne-li však otrok: Miluji svého pána, svou ženu i své dítky, nechci se státi svobodným, nechť uvede jej pán jeho ku elóhím (el-háelóhím), uvede jej ku dveřím neb veřejím a nechť probodne ucho jeho šídlem, aby pro vždy jemu sloužil!" — Jest patrno, že zákon ten vzat do textu ze starobylé hieratické sbírky a „že probodnutí" ucha na dveřích, jímž naznačena příslušnosť otroka k rodině (= bét) [1]) pánově, má jen tehdá smysl, dálo-li se v domě pánově. Není tedy pochybnosti, že elohím jsou naopak totožni s terapím, idóly dědů, jimž adoptovaný otrok byl představen. Od té chvíle byla přerušena páska mezi otrokem a jeho rodinou; rodina pánova stala se jeho rodinou, a dědové pánovi jeho dědy. [2]) Podobně musela býti také žena přijata do společenství rodinného kultu přestupujíc z vlastní své rodiny v cizí. Výkon adopce snad i u ní uzavřen byl probodnutím jejího ucha. Odtud zvyk nošení naušnic (aram. kadešá, svátosť). Spolu s probodnutím dostalo se ženě i otroku nového jména. (srv. Jes. 4, 1; Tob. 3, 8.). V patriarchální pověsti (Gen. 35, 4.) staví Ja'akob před nebezpečným podnikem „Jahvovi" oltář, snaží se uzavříti společnou smlouvu a proto káže své rodině, aby se vzdali všeho, což odnáší se k jinému kultu. „I odevzdali Ja'akobovi veškeré cizí elohím a kruhy, jež měli v uších svých, a Ja'akob pochoval je pod terebintou v Šekemu".

Jako idóly jiných národů a kmenů, byly též modly Semitů prvotně potírány lidskou krví, jak to bylo zvykem ještě u Ssabeů, později červenou barvou (suříkem, Moudr. 13, 14; Paus. VII, 26; VIII, 39 a j.). Též byly ozdobovány nachovými (Baruch 6, 11, 57, 71.), červenými, modrými (Jer. 10, 9.) neb pestrými rouchy (Ex. 16, 18.), a pocta záležela v tom, že před nimi klekáno, podkuřováno, že rozsvěcovány před

---

[1]) 'Ebr. slovo bét značí nejen místo, obydlí, dům, svatyně, chrám, sídlo, nýbrž i rodinu, čeleď, dynastii.

[2]) Což tím jest patrnější, že mladší Deut. 15, 17, v němž se činí zmínka o témže zákoně, vymítilo veškerý vztah ke kultu, bohy domácí a probodnutí ucha pojímá ve smyslu, jako by úkonem tím symbolicky mělo býti naznačeno, že náleží k domu: „vezmi šídlo a bodni jím do ucha u dveří; tak stane se tvým otrokem na vždy!"

nimi svítilny (Bar. 6, 18.) a'p. Mnohdy nošeny o slavnostních průvodech na ramenou (Bar. 6, 25.). Z Jos. 44, 9 a sl. lze souditi, že 'Ebreové lichotili idolům slovy „znejmilejší" ('hamúd) a „mužíčku" ('haber srv. 'haberát, manželka) a z I. kr. 19., 18 a Hoš. 13, 2. že je hladili a líbali (arab. istil'âm), jak to bylo zvykem v celém starověku. Cicero in Verrem IV, 43: Herculis templum apud Agrigentinos; — ibi est ex aere simulacrum ipsius Herculis, quo non facile quidquam dixerim me vidisse pulcrius, usque eo, ut rictum eius et mentum paullo sit attritius, quod in precibus et gratulationibus non solum id venerari verum etiam osculari solent." [1]) Známo, že i palec obrovské sochy Petrovy v Petrském chrámě v Římě, prvotně antická socha římského císaře opatřená hlavou Petrovou, není od devótního líbání věřících udržován jen ve stálé čistotě, nýbrž i značně otřen.

Idóly mohou vzniknouti též bezprostředně ze stromů, jak toho dokladem jsou nám zejm. Laponci, kteří ještě v minulém století ctili břízy, ač vzdávali poctu též kamenům uměle otesaným jakož i obyčejným pařezům, v nichž sídlili seida či seita (duchové), a jimž udělili lidskou tvářnosť: kořen tvořil hlavu, kmen ostatní tělo. Putujíce více méně nestále snažili se doraziti v určitou dobu k těmže posvátným stromům, u jichž úpatí nep. byl pohřben některý slavný pohlavár. Aby břízu tu poznali, bylo třeba, aby si ji označili. Kus cáru mohl snadno odnésti vítr. Vyřezávali tedy do kůry neumělé lidské obličeje a sice na témže stromu z více stran, neboť přáli si, aby poznali strom jdouce odkudkoliv. Též pramáti Laponců Tornamarkských Virku Akcha sídlela v podobném idólu a Livonci ctili idól vytesaný v živém stromě od prsou až k hlavě (imago crescens ex arbore a pectore ad sursum usque).

Uvedli jsme již zprávu Helmondovu, dle níž viděl v území Vagrů prostý, živý strom ohražený pečlivé plotem. Jiní kmenové slovanští pokročili dále: Již ruský kronikář Nestor (č. př. od K. J. Erbena, 60.) praví o pohanských Rusech, že mají modly; jiné zprávy, zejm. o Slovanech baltických, kteří až do XIII. věku byli ušetřeni účinu křesťanství, podávají nám různé podrobnosti, z nichž lze nám souditi na podobu těchto model: Saxo Grammaticus (XIV, II, 319.) líčí nám chrám božstva v Arkoně na ostrově Ránském, jemuž sám král dánský Sven III, ač křesťan, neváhal darovati číši výtečné práce, aby si zjednal jeho přízeň (Saxo 825). Obsahoval dvé místností: Vniternou tvořil stan spočívající na 4 kůlech. Tuť bylo výhradní sídlo ducha. Zevnější prostora rovněž čtverhranná byla lidu přístupna. Opony a ploty shodují se úplně se svatyní Vagrů. Obrovský idól, jenž stál uprostřed vniterné čtverhranné místnosti, musel míti tudíž čtvero hlav, resp. obličejů, aby bylo lze se dívati na něj s kterékoliv strany. Vlasů a vousů postrádal, ješto Ránové si vlasy i vousy stříhali a tehdejší technika je nepochybně nedovedla ještě nápodobiti. Levou obloukem ohnutou rukou opíral se o bok, v pravici

[1]) „Herkulův chrám u Agrigenťanů — tam naleza se idól samého Herkula, nad nějž sotva jsem viděl cosi krásnějšího až na to, že rty a brada poněkud jsou otřeny, poněvač mají ve zvyku při modlitbách a přáních svých je netoliko uctívati, nýbrž i líbati".

držel roh z kovu. Na pasu měl zavěšen meč, nikoliv snad, že by byl býval duchem války, nýbrž, že všickni Slované byli opasáni mečem. Říza zasahovala modle až po kolena, ostatek noh byl „skryt“ v zemi t. j. nebyl proveden. — Vše to ukazuje velmi jasně, že idól ten nebyl leč kmen stromový, na němž bylo vyřezáno čtvero obličejů a jenž ošacen byl po způsobu mnoha idólů starých Hellenů.[1])

Jméno „velikého ducha“ polabských Slovanů[2]) Svętovitъ t. j. Svętovětъ (Zwantewith, Helmond, Chron. Slav. I, 6, 52) vykládá Řeh. Krek[3]) ve smyslu démonistickém úhodně jako „Mocný dech“, z čímž shoduje se výborně zpráva, že kněz jeho zejména o to musel dbáti, aby neposkvrnil svým dechem jeho svatyni; proto spěchal vždy k jedněm ze dvéří, aby mohl si vydechnouti.[4])

Tím není objasněna pouze podoba idólu arkónského, nýbrž i tvar t. zv. Triglava ve Štětíně a ve Volyni; Porevita (= duch boru o 5 obličejích); Ranovita (= duch Ránů o 7 obličejích) v král. Karenici atp., aniž bychom byli nuceni utíkati se ku přeučeným výkladům našich symbolistů, kteří přecpánu mají hlavu klassickou mythologií.

[1]) Tak na př. idól Apolla v Amyklae byl pouhý jen kůl, na němž naznačen surovými řezy obličej, ruce a nohy, a jenž opatřen dřevcem a lukem. Na hlavě měl přilbu (Paus. III, 19). Viz jiné příklady starověkých idólů Hellenských u C. Boettichera, Der Baumkultus der Hellenen, Berlin 1856, 226 a sl.

[2]) Er. Vocel, Pravěk země české, v Praze 1868, 366.

[3]) Einleitung in die slav. Literaturgeschichte[2], Graz 1887, 397, pozn. 1. Od svętъ, veliký, mocný (Svętoplkъ, Svętoslavъ a j.) a √vě, vá, flari; z čehož vějati, vanouti; větrъ, lit. vėjas; větь má se ku větrъ jako bratъ ku bratrъ.

[4]) Činnosť mnichů z Corwey jest planá smyšlenka pisatelů XI. a XII. věku (Ř. Krek, lb. 400 pozn.); pročež jest Svętovitъ prvotní a „Svatý Vít“ křesťanskou náhradou.

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Pokračování.)

XV.

Petr Martinec ani nebyl na svatbě přítelově. Doktor ho sice zval, aby jel s ním a s paní Urbanovou na oddavky, avšak účetní se vymluvil prací, a Živný ho již nenutil, neboť oba přátelé stále ještě dobře si rozuměli.

Martinec věděl, že by přítomnost jeho byla netoliko nevěstě, nýbrž i ženichovi kapkou trpkosti do číše rozkoše, jakou má býti svatební den. Ale přece nemohl se zdržeti, aby se nedostavil aspoň na stanici, když doktor, dojev dříve na Chlum pro nevěstu, odjížděl s ní k oddavkám.

Štěstí, že brzo přijel vlak, poněvadž Martinec ve společnosti mladé vdovy byl jako na trní a nemohl skorem ani promluviti. Bylo mu nadmíru líto přítele, který byl tak zamlklý a přepadlý a zároveň v rozpacích, jak se má chovati k nevěstě, aby to nepopudilo odporu přítelova, a jak k Martincovi, aby se nezdálo nevěstě, že mu věnuje nezaslouženou pozornost.

Za chvíli se blížil vlak, a prsa obou přátel se úžila. Petr Martinec zajíkavým hlasem přál Živnému štěstí a ubezpečoval ho o svém dalším nezměněném přátelství a prosil i doktora o lásku a upřímnost.

Slova jeho také zněla jako rozloučení navždy. Živnému se při nich zalily oči slzami a nemohl odpověděti. Tiskl příteli křečovitě ruku, hovoře aspoň tím, jak ho má rád, a kývaje hlavou, mlčky následoval nevěsty, která, zavěšena jsouc v jeho rámě, rozčileně ho táhla k vozu.

Jí Martinec ani nepřál. Věděl, že jsou nepřátelé na smrt a že každé přání by bylo jenom lživou přetvářkou, které nenáviděl. Opravdu jí nepřál ničeho dobrého, naopak, byl by viděl rád, kdyby umřela na té cestě k oddavkám. Vyrvala mu jediného přítele, a smrt její mohla mu ho zase vrátit.

Jenom se jí chladně uklonil, a Živný uzřel naposledy jeho smutný, vyčítavý pohled, který mu navždy utkvěl v mysli podobně jako kdysi výmluvný a vděčný pohled paní Havlové, když se na ni udobřila tetička.

V této chvíli, kdy ještě postava Martincova, jako seschlá a skrčená, mihla se před odjíždějícím vlakem, doktor Živný nabyl trpkého vědomí, že po jediném příteli je veta. Žena od této chvíle bude nepřekonatelnou překážkou, aby se mohli ještě někdy spolu bezstarostně navštěvovat a těšit.

A s tím hořkým vědomím přistupoval k oltáři a podal paní Urbanové ruku.

Hned po oddavkách novomanželé odjížděli na svatební cestu. A hned v prvé chvíli spanilá choť Živného vystrčila poprvé tygří drápek.

„Prosím vás," pravila vidouc, že manžel její se nerozveseluje, „snad se vám nestýská po tom Martincovi?" A hlas její už nezněl líbezně a měkce.

Obrátil se k ní a zadíval se upjatě na ni, jakoby jí nepoznával.

„Teď máte mě," pokračovala, „teď přestává přátelství ze studentských dob. Bože, všiml jste si ho, vždyť už nemá skoro žádné vlasy!"

A po těch slovech se dala do hlučného, uštěpačného smíchu, a doktor opět udiveně patřil na ni, jakoby jí nepoznával.

„Vlasy jsou vedlejší věcí," odvětil studeně, „jen když přátelství jest upřímné. Ano, stýská se mi po něm a bolí mě tuze, že ho nenávidíte."

„Kdybyste věděl, jak mi ublížil!"

„Vím o tom a divím se, že to dáváte na jevo teprve nyní."

„Ne, ne, vím, že ho máte radši než mne," spustila prudce a zkusila, bude-li jí pláč svědčit. „Bože, to je v prvý den odměna za moji lásku!"

On již skláněl se k ní, osušoval její slzy a prosil za odpuštění, jestliže se jí bolestně dotkl. Ona jako uražený, ale přece milosrdný, vše promíjející anděl usmála se na něho skrze slzy a vtulila se do jeho objetí.

„Viďte, že se s ním nebudete scházet," útočila na něj, když ji líbal nejvroucněji.

Choť trochu se od ní odtáhl.

„Ale, ale, že myslíte na to, jedeme tak daleko, kde bych se s ním mohl na těch cestách sejít?" odvětil doktor, chtěje to obrátiti v žert.

„Ale až se vrátíme domů."

„Inu, nestarejme se o to," pravil Živný už zase vážně, „Martinec je bystrozraký dost, aby viděl, jak vám jest milé jeho přátelství. Nebojte se!"

Obavy paní Živné byly zbytečny. Když asi po dvou měsících, které prožili v obligatních městech Německa a v Paříži — neboť rozvrh svatební cesty byl dílem manželčiným — vrátili se na Chlum, Petr Martinec již nebyl ve Vítkovicích. Živného očekával toliko jeho dopis.

Martinec po každé značné katastrofě měnil své působiště. Místo, kde ho stihlo něco velmi nemilého, zůstalo mu vždycky místem zatemnělým trudnými vzpomínkami, a jako před čtyřmi lety pospíchal ze Skalice, tak i nyní vítal náhodu, která mu pomohla z Vítkovic.

Závod, kterému sloužil, byl ve styku s velikým sklářským obchodem ve vlaských Benátkách. Martinec už před tím přiučil se slušně jazyku italskému, a teď ta vědomost byla mu velmi vhod. Benátský závod hledal korrespondenta pro rakouské země, a Petr Martinec dostal ten úřad.

„Nehněvej se na mě," psal na rozloučenou doktorovi, „jestli jsem odporem proti Tvé choti vzbudil v Tobě hořkost. Přeju si, abych byl prázdným mluvkou, abych byl lhářem, což by značilo pro Tebe štěstí. A přál bych Ti toho štěstí, třebas bych ztratil za to Tvoje přátelství, o kterém však nepochybuji, že zůstane upřímné, ačkoliv odcházím tak daleko. Mysli si o mně co mysli, já i vzdálen Ti zůstanu věren, poněvadž věřím, že přijde čas, kdy opět se shledáme a budeme k sobě tak srdeční,

jako za svých chudých studií. Já jsem Petr, avšak nikoli ten, který zrazuje. Jsem Petr, to jest skála ve svém přátelství k Tobě."

Doktor ukázal Martincův dopis ženě, chtěje jí ukázat, jak obavy její byly zbytečné. Než srdečný obsah listu ani se jí nedotekl.

„To je dobře, že je pryč, aspoň budeme míti od něho pokoj!" pravila odkládajíc dopis.

Za těch osm neděl, co byla manželkou Živného, s hrůzou a bolestí se přesvědčil, jak pravdiva byla Martincova výstraha. Již prvé dny poetických libánek otevřely mu nevidomé oči. Ano, teď už neviděl ve své ženě toliko krásu, roztomilost, porozumění pro vše vznešené a dobré, teď viděl pod maskou sličnosti toliko přetvářku, lež, faleš, planou duši a srdce bez citu, právě tak, jak mu ji líčil zarmoucený Petr Martinec.

Žena, která dovedla si podmaniti a ovládati silného Urbana, nemohla se státi oddanou, poslušnou družkou útlocitného, měkkého Živného, té tiché, skromné povahy, kterou Martinec trefně nazval trpným časoslovem. Neměla pro toho hodného, idealního hocha opravdového porozumění. Měla ho sice ráda, protože byl hezký a doktorem, ale nemohla chápati jeho cílů vyšších a ušlechtilejších, protože se nemohla povznésti nad všednost, a protože i při té všednosti nedostávalo se jí citu, srdce i duše.

Nebyla ženou, kterou si béře muž, nýbrž ženou, která si béře muže. Chtěla míti hezkého manžela, jímž by se mohla pokochati doma a pochlubiti ve společnosti jako šperkem, kterého nemohou míti jiné ženy. Pro cíl jeho života scházelo jí porozumění, pro cíl opravdové ženy, která má své povinnosti, scházel jí smysl.

Brzo po svatbě oznámila muži, že si nepřeje dětí. Je prý s tím jen svízel, než se to narodí a ustavičné starosti, než to vyroste. Ona chce býti na světě, aby užívala, a děti by jí v tom byly jen překážkou. Dost možná, že by také ublížily její kráse, a kdož ví, jestli by jich muž pak nemiloval více než ji?

V tom hádala dobře. Doktor Živný záhy po sňatku poznal své sklamání, i těšil se aspoň na děti, jimž bude moci věnovati všechnu svoji lásku, kterou ani při nejlepší vůli nemohl dáti ženě. Doufal, že děti budou obrozením jeho zbloudilého, otráveného života, že snad s nimi narodí se manželce i cit a opravdová láska, avšak i v tom přišlo sklamání.

Maně si vzpomněl na dopis Martincův, který ho těšil, když mu umřela maminka. Každé dobrodiní rodičův má se opláceti dětem. Jak se ubohý syn odvděčí nyní své mamince za všechnu péči a starost, za všechno těžké vychování, za všechno strádání, když sám nebude otcem? Cílem jeho života bylo sloužiti poctivě svému lékařskému povolání a těšiti se z rodiny. Žena sama nebyla mu ještě rodinou, tím méně žena, která zavrhovala děti.

A vzpomínaje na svoji nebožku maminku, vzpomněl si také na její posluhovačku, která již byla matkou sedmi dětí a přece spokojeně a vděčně očekávala ještě aspoň dvou. Jaký poklad byl v té chudé, utahané posluhovačce, a jaká pustota byla v prsou jeho manželky!

Vzpomínka na posluhovačku vynořila z paměti jeho též vzpomínku na ženu hlídačovu, s níž před šesti lety jel z Prahy, a kterou nepatrná

denní mzda a zdravé děti činily tak bohatou, že jí nemohlo už nic scházet.

Takové přemítání zvětšovalo v něm hořkost a odpor k manželce. Jeho nedávné předsevzetí, že si ji vychová hodnou, ctnostnou manželkou, bylo již to tam, brzo poznal, že namáhání jeho jest marné. Žádala si jeho lásky, ale nedala se vychovávati a ušlechťovati tou láskou. Vzpomínal, jak stokráte snadněji vychovával děti notářovy i hochy Havlovy, ačkoliv menší z nich, ten nazrzlý, byl neposedný dost, než tuto krásnou, bezcitnou ženu.

Nedlouho potom poznal zase jinou trpkost. Se zalíbením začal hovor o svém lékařském povolání a radil se s chotí, kde se má po návratu se svatební cesty usaditi. Byla by spokojena svěřiti Chlum správci nebo jej pronajati a následovati ho do Kostelce, anebo snad si přeje, aby odřekl v Kostelci a zahájil svou činnost v jejím sídle, na Chlumu nebo ve Vítkovicích, kdež, jak kdysi mu tvrdila, také tuze potřebují lékaře?

Ona se mu dala do smíchu.

„Co tě napadá!“ odpověděla — tenkrát už si tykali. „Co pak jsem si tě vrala proto, abys se mi trmácel po vesnicích?“

„A čím vlastně budu?“

„Mým mužem, což toho není dost? Chci tě míti pořád doma, u sebe, protože tě mám ráda a byla by mi teskná každá minuta bez tebe. Vždyť toho nepotřebuješ, chvála Bohu, jsme bohatí dost, co máme to nám stačí.“

„A proboh, k čemu tedy byly moje dlouholeté studie, k čemu nouze a hlad, k čemu dření a psota mé matky?“

„A pochodil jsi za to vše špatně?“ řekla tónem žertovné upřímnosti, ale Živného to urážело, protože tím zase jen ho podmaňovala svému bohatství.

„Vždyť bych zhynul dlouhou chvílí, leností. Vždyť by mi bylo hanba, abych byl vedle tebe takovým ničemou, darmožroutem — fuj, to nemůže být!“

„Vida, jak mě máš rád,“ začínala zase paní Božena, a slzy, které měla vždy připraveny na krajíčku, už jí vyhrkly a zalepovaly dlouhé tmavé brvy. „Společnost moje ti je dlouhou chvílí, míti mě rád je ti hanbou — Bože můj, Bože můj, za všechnu lásku, za všechno, co jsem mu dala, ještě taková slova! Proč jsi sliboval, že mě budeš míti věčně rád?“

A doktor, nemoha viděti pláče, již opět ji udobřoval. Byl tak šetrný a citlivý, že vinu té nespokojenosti nemohl složiti na ni. Ona to složila na něho, a on to trpělivě nesl. Hlasem mírným, utišujícím vykládal své manželce, že jest to přirozené, nechce-li býti jenom hluchým zahalečem, hlídajícím ustavičně dům a ženu. Ano, žena jest určena pro úzké domácí působiště, ale muž má povinnosti i na venek, jeho všechna povaha vyžaduje širší působnosti, a jest nezbytným požadavkem jeho studií a vůbec vzdělání, aby pracoval pro veřejnost.

Pokud oba mladí manželé byli na cestách, Živný viděl sklamání své jenom v polovičním světle. Teprve doma, když se vrátili na Chlum, paní Božena zjevovala se mu ve vší své slávě a kráse. Tam byla ve svém

živlu, tam stále mohla činiti zadost svým rozmarům a panovačným choutkám, a dovedla to činiti způsobem, který jiné na dálku okouzloval souladem podivuhodných vlastností, ale z blízka ladné tvary překvapovaly drsností a pokořovaly chotě jejího až do hloubi duše.

Paní Božena podobala se divadelnímu obrazu, který z dostatečné vzdálenosti uchvacuje krásou, ale přijdete-li si jej prohlédnout z blízka — ó jé, jaká to špinavá mazanice stínův a barev!

Jednu dobrou vlastnost však měla přece. Brzo totiž se vpravila v hospodářské i obchodní poměry, a nikdo nebyl by věřil, že byla vychována v úřednické rodině ve velikém městě. Za těch několik let, co žila na Chlumu, porozuměla netoliko polím, nýbrž i pile a mlýnu, a měla všude oči jako ostříž, že chase bylo velmi těžko ji podvádět nebo klamat.

O doktoru Živném obecné se mluvilo, že učinil znamenitou partii, o jeho duchovní spokojenost nestaral se nikdo. Kdo má sličnou, zámožnou ženu a k tomu dobrou hospodyni, rozumí se samo sebou, že musí býti také šťasten. Avšak to veliké štěstí bylo pro Živného mravní záhubou.

Manželka jeho nezdála se mu již duchaplnou, vzdělanou a bystrou ženou, jakou ji téměř zbožňoval před svatbou, nyní v ní spatřoval nezkrotitelnou bytost, která se narodila s malým chladným srdcem a která i toho malého srdce pozbyla, jakmile poznala svoji krásu a dosáhla bohatství. Byla jako mnoho jiných prázdných lidí, kteří nezaslouženě nabudou zámožnosti. Všechna jejich bezvýznamná duše nemá v sobě jiné opory, než peníze, ty zázračné peníze, které často musejí vykonati úlohu dobrých mravů.

Ačkoliv s ní byl nešťasten, prvý manžel odešel na onen svět a zanechal jí všecek svůj majetek, výtečně uspořádaný. I v tom choť jeho měla štěstí, neboť před sňatkem, spit láskou a nedočkavým roztoužením, učinil ji poloviční paní na Chlumě. Po smrti Urbanově stala se tam paní úplnou a neobmezenou. Čím všeho toho si zasloužila? Její krása, mládí a panenství bylo dokonale zaplaceno jeho mužnou statečností, jeho přiměřenými léty i jeho mravní zachovalostí. Jmění dostalo se jí od něho darem a v odměnu za to učinila ho nešťastným.

Jak jinak bylo u paní Havlové, která přec v mnohých zevnějších vlastnostech byla paní Živné velice podobna! Jí muž nedával před sňatkem připsati část Lhotky, protože on ani ona nemyslili na to. Teprve po smrti jeho úřad učinil ji a oba sirotky dědici statku podle předpisů zákona. Ale ona si toho zasloužila svojí snažnou tužbou po napravení, svou poslušnou oddaností k mužovi, svou mateřskou láskou k dětem a nejvíce svou pokorou v těžké zkoušce, která ji přivítala ve Lhotce v podobě uražené, hněvající se tetičky Lóri.

Živný často uvažoval, co bylo příčinou rozdílnosti obou žen? Vychování? Vždyť paní Božena byla lépe, třebas ne vzorně vychována, než paní Havlová. Poměry, okolnosti? Obě žily v podobných poměrech, v počátku nuzných a pak skvělých, a u každé vliv jejich byl jiný. Láska, která byla u prvé ženy opravdovější než u druhé? To se doktorovi zamlouvalo, ale nemohlo ho přesvědčiti.

Co tedy je tak rozlišovalo? Živný dospěl zase k obvyklé výslednici: srdce to bylo, ten poklad, který v prsou paní Havlové se stal zlatem,

ale v prsou paní Boženy kamenem. A mladý muž znovu se točil kolem těch záhad, jako kdysi za doby studií snažil se polapiti kraj záhadného všehomíra, avšak rozum jeho nepodával vysvětlení. Co jest příčinou, že při stejném vychování v někom srdce se stává drahým kovem, a v někom studeným kamenem? Zavinil příčinu toho sám člověk nebo narodil se již tak necitelným?

To byla pro něho těžká otázka. Byl však šlechetný a chtěl se přesvědčiti, že choť jeho nestala se zlou vlastní vinou, pokoušel se omluviti ji, že všechny její nedobré vlastnosti jsou jí přírodou vrozeny, jako tygrovi jest vrozena krvelačnost, psovi přítulnost, zajíci plachost a holubovi něžnost.

Než to všechno nemohlo zapuditi doktorovy ustavičné tísně a učiniti ho aspoň trochu šťastným nebo jen poněkud spokojeným.

Po svém příjezdu na Chlum Živný hledal aspoň nějakého zaměstnání, aby nezahálel. Vzpomněl si, že dosud neprozkoumal se stanoviska zdravotního Chlumských studnic a nelovil bakterií ani na povrchu jich vody, ani na dně. Činil tedy přípravy, že aspoň několik dní prospěšně stráví vědeckou prací.

Avšak paní Božena odhodlaně mu překazila výzkumné plány. Už neměla smyslu pro vědu lékařskou, jako za svobodna.

„Že tě, mužíčku, nemrzí taková hračka! Jen toho nech! Z těch studní pijí lidé vodu již sto let, a dosud nikoho nenapadlo, že by mu mohla škodit. Naopak, je známo, že tady máme velmi dobrou a zdravou vodu a není potřebí teprve to zkoumat.“

Doktor pichlavě, jak jen dovedl, připomenul jí nedávnou dobu, kdy sama ho prosila o to zkoumání.

„Vím,“ odvětila na to klidně a nastavovala mu ústa k polibku, „však ty taky dobře víš, že už jsem tě měla tehdy ráda a že jsem ti nemohla říci, abys mě přišel navštívit, protože tě miluju. Musila jsem si vzít na pomoc ty pumpy a nádržky. Tys byl tak nesmělý — Bože, viděla jsem ti lásku na očích, a ústa se bála promluvit. Nu — kam se obracíš — dej mi polibek!“

Živný políbil svoji ženu a mrzutě zanechal pátrání po bakteriích. Byl přesvědčen, že by jich našel zejména ve starých vodojemech miliony, ale žena zkazila mu tu radost. Umínil si, že tedy bude lenochem hodně protivným a že se bude chovati podle toho. Chodil kolem paní Boženy jako tělo bez duše, nemluvil skorem nic, nesmál se, chvílemi se mračil až strach.

A ona se mu věšela na krk a pohnutým hlasem žalovala:

„Což ani se nepodíváš na mě? Kam jsi se zamyslil, člověče? Bože, Bože, vidím, že už mne nemiluješ! Proč se mračíš a hněváš, proč?“

Co jí měl říci? Měl si stýskati, že mu nedá zkoumati mikroby? To by bylo příliš malicherné a dětinské. A ostatně, ať by jí řekl cokoliv, ničím by jí nepřesvědčil. Žena vždycky dospěla k výsledku, že vlastně trpí ona a jenom jeho vinou. On cítil, že jest tomu naopak, ale nepodařilo se mu přemoci její zvláštní nepovolnou výmluvnost. Přesvědčovala ho, že mu vším dává jenom důkaz své lásky, i tou zahálkou, do které

ho nutila, i tou ustavičnou připoutaností na sebe, a nemohla pochopiti, že jemu se to protiví.

Nemohl se hnouti od ní, aby ho již nepohřešila. Z Chlumu jenom na půl hodiny se vzdáliti bylo mu vůbec nemožno, hned ho prosila, aby zůstal u ní. Za čtvrt roku po svatbě přával si býti Urbanem, aby tak měl možnost občas uniknouti z domova a osvěžiti se hovorem s jiným člověkem. Kdykoliv sešel jenom na dvůr nebo do zahrady, aby se tam nalokal čerstvého vzduchu — atmosféra oblévající ženu byla mu dusnou a těžkou — už paní Božena přichvátala za ním, anebo, byla-li zaměstnána doma, volala ho k sobě přejíc si, aby s ní hovořil tak sladce, jako před oddavkami.

„Mužíčku, pojď ke mně, stýská se mi tu bez tebe! A povídej něco!“

Když namítal, že může býti chase nápadno, jak dělá kolem ní ze sebe jenom panáka, mladá paní hodila vzdorně hlavou.

„Ať si lidé mluví, co mluví, co nám po nich? Pro lidi jsme se nevzali, vzali jsme se pro sebe. A ostatně, ať každý vidí, jak tě mám ráda! Viď, ty bys to nemohl ukázat, ty bys se styděl za to. Vždyť vím, že bys mi před nikým ani za nic na světě nedal hubičku!“

„Ale dej si přece říci, že to je směšné.“

„Copak za to mohu, že tě mám tak ráda?“

A doktor Živný byl se svou výmluvností zase v koncích.

Nedlouho potom náš klidný, útlocitný doktůrek přece se rozhněval.

Byly poslední dny listopadové, a venku pršelo a dul studený vítr. Vyhlídka s Chlumu byla v tom čase mnohem užší než za jasného léta. Nad poli zoranými nebo žitem osetými rozestírala se těžká, mokrá mlha a úplně zakrývala vážné šumavské pozadí. Vrány s křikem poletovaly sychravým vzduchem. Listí sesypalo se po předcházejícím mrazíku se stromů najednou na zemi a mísilo se tam s deštěm a rozplizlým sněhem.

Za takového nečasu pozdě večer, když na Chlumě již odešli spat, zahrčel na dvoře povoz a hned po té někdo tloukl na dvéře obytného stavení.

Paní Božena neprodleně vyskočila s postele, hodila na sebe župan a spěchala se podívat, co se dole děje. Prodlela tam chvíli, Živný slyšel opět odjíždějící povoz, a choť jeho pak se vrátila do ložnice.

„Bože, to jsou lidé!“ spustila hněvivě. „V půlnoci přijedou a vyburcují celý dům. Je to nápad, chtít, abys jel v takové psotě!“

„Copak se stalo?“ tázal se muž, který tomu všemu ještě nerozuměl.

„Přijeli pro tebe z jedné vesnice, z Borků, abys honem jel k nemocnému. Kluk si hrál s pistolí a ustřelil si prst, a ty máš v takové noci pospíchat to spravit. To je rámusu pro jeden prst — vždyť mu jich zbude ještě devatenáct! Kdyby byli chlapce aspoň přivezli sem, ale kdepak, teď už si dá každý lékařem sloužit!“

Mrzutě se kladla zase na lůžko, ale doktor už vstával a oblékal se.

„Co děláš?“ ptala se paní Božena překvapena.

„Půjdu se podívat k tomu hochovi.“

„Ale vždyť už jsem je odbyla.“

„Ano, slyšel jsem je odjíždět, a nejvíce mě mrzí, žes je mohla tak pustit, co si o mně pomyslí — a kde jsi měla srdce v tu chvíli, prosím tě?“

„U tebe. Měla jsem větší starost o tebe než o cizího chlapce, to je všecko. Za to se mi dostane tvých výčitek a na vzdor mé lásce chceš přece jet. Ale ne, ne, muži, nepustím tě, nepojedeš. Takový vítr a déšť! Řeknu kočím, aby nezapřáhli —“

„Vždyť někoho najdu, kdo mě tam dovede pěšky, když lituješ svých koní,“ odsekl Živný a byl rád, že se odhodlal k tak rozhodné odpovědi.

Choť jeho byla již z postele a pevně ho objímala krásnýma rukama, tiskla ho k svým nedbalkám, doufajíc, že to pomůže ho skrotit spíše než slova.

„Prosím tě,“ pravila zarmoucené, „chceš mě hněvat?“

„Musím ti říci, ženo, žes neměla práva zamítat ty lidi.“

„Pročpak?“

„Protože šli ke mně. Až bude někdo hledat lékařské pomoci u tebe, pak si ho zamítni, nebo až někdo bude mne žádat za semletí, ano pak si ho odbuď ty, ale volá-li někdo lékaře, ne, ty nemáš práva, to nebylo hezké nejen proto, že to bylo necitelné, ale i proto, že mě ponižuješ.“

Paní Živná mezitím už plakala a nepouštěla se jeho krku.

„Dobře, dobře, když tě to tedy urazilo, jeď, ale já tě nepustím samotného, máš-li ty zkoušet, ať zkouším taky, pojedu s tebou! Aspoň budeš vidět, že je to láska, co ty pokládáš za urážku.“

Pustila ho z objetí, poslala zapřáhnout do kočáru a rychle se oblékala. Domnívala se, že muž asi podlehne a zůstane doma, ale on jakoby tušil její úmysl, chvatně se oblékal také. Když byli hotovi, Živný se k ní obrátil, ale zmýlila se myslíc, že jí bude žádat, aby zůstala doma. Hlas se mu sice chvěl, ale přece řekl:

„Prosím, hotova? A když už se ti zachtělo na výlet, jistě dovolíš, abych se s tebou svezl.“

Podívala se na něho udiveně a nanovo se dala do pláče. Plakala po celou cestu a nepromluvila. Doktor mlčel také, a ačkoliv se v něm chvěla každá žilka rozčilením, přece cítil upokojení, že aspoň něco se děje po jeho vůli.

V uzavřeném kočáře nebylo jim tak zle, jak prve paní Božena strašila. Déšť ani vichřice nedoléhala na ně. Mladá paní sice stále se tiskla ke dvířkám, byla by ráda, aby aspoň trochu zmokla, aby viděl, že pro něj zkouší, ale dvířka přiléhala dobře, a Živný si ničeho nevšímal, ani jejího pláče, jenž s počátku byl tichý, později však se změnil v usedavý vzlykot.

Tak dojeli do Borků, a paní Živná ani nevystoupila z kočáru. Čekala v něm, až muž její opatří chlapcovu ruku a zatím si odpočinula od pláče. Plakala ovšem také trochu z lítosti, že muž ukázal jí svým chováním málo lásky, ale největší její vzlykot měl za účel obměkčiti ho, zlomiti jeho vzdor.

A doktor Živný již byl na ústupu. Obíraje se v selské světnici chlapcovou rukou, měkl, odpor proti choti ho opouštěl. Nedovedl se nikdy dlouho hněvat. Když byl na odchodu od nemocného, obrátil se k jeho otci.

„Buďte bez starosti, brzo zase bude dobře. Prst sice je pryč, ale aspoň hocha neodvedou,“ žertoval, a na mysl mu přišla poznámka ženina:

„Vždyť mu jich zbude ještě devatenáct!“ Teď ten vtip nezdál se mu již tak drsný jako prve.

Tatík všecek ohnut úctou a starostí o dítě, tázal se, ráčí-li pan doktor opět přijeti a má-li poslati pro něj svůj povoz.

Doktor opět si vzpomněl na svoji ženu.

„Chcete-li už tedy jezdit,“ pravil Živný, „přijeďte a vezměte hocha s sebou. Ta chvíle jízdy mu neublíží, a mně uspoříte cestu. S Pánem Bohem!“

Sedlák i žena jeho vyprovázeli ho až ke kočáru, a když pak se vraceli, doktor zaslechl, jak si zaliboval:

„To je dobře, že sem nechce jezdit — aspoň to nebude tak drahé.“

Sotva vyjeli, už zase útrobami kočáru zachvíval panin pláč.

„Pròbůh, ještě jste nepřestala?“ pravil doktor už svým obyčejným měkkým hlasem a sáhal po ní. „Prosím vás, řekněte, kdo je více vinen toho pláče?“

Neodpověděla, ale plakala usedavěji. Nepřítel opouštěl hradby, bylo výhodno, aby sesílila útok. On byl ještě chvíli na rozpacích, má-li déle vzdorovat, a skutečně v tom okamžiku nevěděl, kdo má na svědomí větší vinu toho pláče. Snad on, že mluvil s ní tak nešetrně a tvrdě, třebas i pochybila. A po celou cestu do Borků, ačkoliv tuze plakala, ani se nepokusil ji ukonejšit!

Neříkal už nic, ale přitáhl ji k sobě. Neodporovala a sklonila hlavu na jeho prsa jako beránek. Když jí sáhl na uslzené oči, vztáhla ruce a ovinula je kolem jeho šíje. Tak setrvala, dokud nepřestala plakat a dokud nebyli doma.

Když se vrátili do ložnice, vrhla se mu znova do náručí.

„Věříš tedy, že to všechno bylo jenom z lásky?“ pravila něžně a usmívala se na něj zbytkem slz.

On již byl měkký jako máslo.

„Věřím!“ pravil, a tím už navždy se jí vzdal na milost.

XVI.

Od té doby jenom málokdy doktorovi se událo někoho léčiti. Brzo bylo daleko kolem Chlumu známo, že paní Urbanová nevzala si doktora Živného proto, aby zůstal lékařem. Jemu ani jí nebylo toho potřebí. Jeho původní povolání, k němuž se připravoval mnoho let, omezovalo se pouze na Chlum. Když někoho z čeládky rozbolel zub, milostpán byl přece ještě dost dobrý, aby jej vytrhl nebo utišil, a milostivá paní nečinila proti takovéto lékařské praxi mužově námitek. Když někomu se udělalo špatně, což se zvláště někdy přiházelo děvečkám, milostpán měl stále ještě nějaký prášek nebo kapky ve své malé lékárně.

Živný poznával, že výstrahy Martincovy byly oprávněny. Vzpomínal na tohoto upřímného přítele a na jeho hovor, když líčil svou vlastní duchovní skleslost a tonutí v kalném vzduchu poměrův, a cítil, že již také se utápí v přívalu vlivů, které z někdejšího nadějíplného muže, plného ušlechtilé ctižádosti, činily otroka sličné sice, ale jinak zcela

obyčejné ženy, jež neměla ani ponětí o vyšších snahách a přáních svého manžela.

Stokráte se rozhodoval k odporu, k protestu proti mravní záhubě, ale vzdor jeho vytrvale se lámal o její neodolatelné oči. Pokusy jeho o vyváznutí byly stále slabší a slabší. Jednou, roztrpčen nějakou mrzutostí, chtěl přetrhnouti svoji závislost a zažádal si bez vědomí ženina o místo lékaře v nedalekém okresním městě. Když choť jeho o tom se dověděla, bylo na Chlumě zase hodně pláče a strojeného zoufalství.

Nebyl schopen rozhodnouti, je-li pláč její skutečnou lítostí anebo jenom následkem hněvu, ale když viděl její slzy, přibledlé tváře a stopy strádání v spanilém obličeji, už ho opouštěl vzdor, již se obměkčoval, a když pak za krátko zatoužil po její lásce, sám jí vyhledával se slibem, že už tedy zůstane u ní, aby jen se nehněvala, aby se usmála na něj a ukázala, jak ho má zase ráda.

Tak tedy žil Jan Živný, kdysi nadšený ctitel vědy a vyšších cílův. Zmítal se v milostných tenatech své choti, jako moucha malomocně se třepe v léčkách pavouka. Kolikráte se vzchopil k odporu a uniknutí, tolikráte vysílen zase klesl v hebkou pavučinu, a krásný pavouk žíznivě ssál jeho krev.

Jako raněná nebo chycená srna ještě se vzchopuje k útěku a škubajíc sebou obrací aspoň toužebné zraky v blízký spásonosný les, tak i mladý doktor pokoušel se přetrhnouti svá pouta a spasiti se ve svém druhém, duchovním světě, ale nadarmo. Srna umdlévala, síly ochabovaly, už tu byl vítězný lovec, který ji sice hladil a laskal, ale kterému byla přece jen kořistí.

Doktor uznával, že choť jeho jest nicotná žena, ale nemohl se odtrhnouti od ní. Byla stále velmi sličná, a on zvláště z počátku mohl jenom velmi krátkou dobu pohřešovati její blízkosti. Když byl u ní, toužil po svobodě, po čerstvém vzduchu, ale to trvalo vždy jenom chvíli. Jakkoliv rád vyhledával příležitosti, kdy by mohl býti mimo dosah jejích zrakův a vůbec její ovládající působnosti, přece brzo dobrovolně se vracel v její milostná pouta. Přicházely okamžiky, kdy ji skorem až nenáviděl a kdy byl přesvědčen, že jí nemiluje, avšak přece za dva, tři dny poznával, že ještě není syt rozkoší, které mu podávala.

Musil viděti, že jest krásná, neboť mu to říkal každý, kdekoliv se s ní objevil, a upozorňovala ho na to i ona, poněvadž nejlépe si byla vědoma svého kouzla, které k ní Živného znovu přivádělo a poutalo, ale on často jakoby ani nepozoroval jejích půvabův. Ustrojujíc se na procházku nebo do společnosti ve vkusné šaty a zářic očima i úsměvem, často se obracela k němu zamlklému:

„Kam zas jsi se zamyslil, holoubku? Ani mi neřekneš, jak se ti líbím, ani si mne nevšimneš — hleď, jak mi to sluší, podívej se přec, jakou máš ženu!“

On se podíval na ni, a hlava se mu točila, omamující nápoj stoupal mu k mozku. Už zase byl poddaným, kořícím se před svou vrchností. Třebas před hodinou si pravil, že jest jenom zcela všední a k tomu zlou ženštinou, nyní rázem zapomínal na to, nyní vášnivě chvátal k ní, chápal

se jejích rukou a nemilosrdně jí trhal závoj s planoucího obličeje, aby jen byl blíže vřelým rtům, které mu podávaly zapomenutí a opojné blaho.

Takovým byl náš idealní, tichý, dobrosrdečný doktor Živný.

To bylo vrcholem jeho studií, výsledkem jeho snění, slibujícího mu úctu i lásku tisícerých bližních, kterým s ochotou bude přinášeti pomoc.

Často se poškorpil o maličkost se svou manželkou, a za půl dne nebo již za hodinu po jejích obvyklých slzách následovalo udobření, které posléze již také se mu znechucovalo, neboť později vše se mu zdálo nechutnou komedií. Tak dospíval k nezvratnému poznání, že choť jeho už se nepolepší nikdy, a že už nikdy nemůže s ní býti šťasten.

Nemohl býti tak všedním, tupým člověkem, aby pokládal sličnou ženu, měkké bydlo a chutný stůl za účel šťastného života. Nespokojenost rostla v něm časem, který mu po boku paní Boženy míjel tuze loudavě. Jak dlouho trvalo, než mladému doktorovi, který učinil tak skvělou partii, uplynul prvý manželský rok, než dvě léta a než pět let!

Choť jeho zůstávala stále svěží a kvetoucí, jakoby jí nepřibývalo let, avšak on neměl již porozumění pro její spanilost. Každému jinému byla krasavicí, ale on neviděl jejích lesknoucích se očí, ani tváří zdravě zardělých, ani rtův usmívajících se a dychtících ustavičně po jeho polibku. On viděl toliko její duši, která svým stínem zakrývala všechny vábné tělesné vlastnosti, jemu zraky její hovořily jinou, nepovzbuzující mluvou, ústa se usmívala způsobem, jenž v něm budil nelibost a hořkost.

Ona viděla, jak brzo po svatbě ochladl, a snažila se ho rozehřáti a oživiti láskou. Nepodařilo se jí to a brzo poznala, že přičinění její jest marné a že sladká náklonnost jeho dobrého srdce, která ji před sňatkem uváděla až v blouznění, nevrátí se jí nikdy. Proto nebyla dokonale šťastna, ale přece ho měla stále ráda jako skvost, kterého si vážíme, třebas je hluchý a studený.

Skoro ani nepozorovala, jak vedle ní usychá a vadne jako rostlina, nemající vláhy, vzduchu a tepla. On chřadl tělesně i duševně, a ona byla pořáde svěží a pořáde ho milovala tak vroucně a žádostivě, jako kdyby byla jeho milenkou. Často mu vytýkala chladnost, bylo již jejím zvykem žalovati, že neodměňuje její lásky svou láskou, že jest nešťastna, a že každý jiný muž měl by pro ni více porozumění než on. Chvílemi také plakávala, a on v takových trapných hodinách, vida nezbytnost udobření, cítil spíše touhu odejíti od ní i od jejího bohatství, ale už byl příliš sláb k činům.

Přítomný život neměl pro něj ceny, za to tím více žil ve vzpomínkách. Opíraje se o kyprou pohovku čím dále častěji vzpomínal na svého přítele Petra Martince, na nějž v prvých dobách svého manželství poněkud zapomínal. Stopy mezi ním a Martincem zmizely, od posledního listu, když odjížděl z Vítkovic, přítel nedal o sobě ani známky života. Jak jemu se daří? Neupadl Živný u něho v zapomenutí?

A syt nejlepších pokrmův i nápojův, opřen v krásné komnatě o měkkou plyšovou pohovku, doktor Živný vzpomínal na své studentské doby v Praze, a byl by býval nevýslovně šťasten, kdyby se mu vrátily dny hladu a nouze, které před lety statečně přemáhal s Martincem.

V takovém trudu ubíhal rok za rokem, už míjel osmý rok. Živný nestal se charakterem vynikajícím nad ostatní občany, nestal se lékařem, k němuž daleko každý bude se obraceti s důvěrou a úctou, nestal se tím šťastným dobrodincem, kterému lidé žehnají, nestal se ani otcem, kterému děti a jejich matka by byla sladkým útulkem po dni svědomité práce.

Stal se otrokem své ženy, tvorem na jejím statku, kde nemohl býti ani jejím šafářem. Byl jejím mužem, byl trubcem v úle, a dost. Aspoň kdyby rozuměl hospodářství nebo kdyby mu bylo ponecháno všímati si polí a stodol, pily nebo mlýna, byl by v tom našel částečné uspokojení a mohl býti v životě trochu prospěšen. Avšak paní Božena měla neobyčejné nadání ovládati svůj majetek a muže nechtěla k tomu připustiti, protože toho nedovedl lépe než ona. Když žádal, aby mu ponechala aspoň část svých starostí, a když tvrdil, že ho to bude zajímat a těšit, už věděla námitku:

„To vím, tebe všechno těší víc než já.“

„Ale aspoň tobě by ubylo starostí.“

„Ó, to mi nikdy nepůsobí starostí, to jest hračka pro mne. Ale ty bys se vrhl na to, jakoby na tom visel celý život. Kdybys měl nějakou práci, teprve bys si mne nevšímal.“

V takových dobách dostavovaly se Živnému okamžiky, kdy si přával, aby byl sám, svoboden, volný jako skřivan, vznášející se svou vůlí k modré obloze. A přece nemohl opustiti svoji ženu. Nebyl k tomu dosti silen a nedovedl by při tom omluviti sebe, neboť byl přesvědčen, že odchodem jeho žena by byla nešťastna. Ve své pohromě a duševní poníženosti byl přece stále ještě k ní citlivý, třebas naproti tomu věděl, že ona jest příčinou jeho nicotnosti a vůbec zmařeného života.

Kdyby měl někomu vysloviti definici svého neštěstí, nedovedl by toho přesvědčujícím způsobem. Důvody jeho zdály by se každému malicherny a nedostatečny. Příklad důkazův, kdy choť nedala mu namáhati se obtížnou službou lékařskou, kdy vůbec protivila se každému jeho zaměstnání, jež by upoutávalo jeho činnost a pozornost, kdy ustavičně přála si ho míti jen u sebe, nezdály by se nikomu tak vážnými, aby manžel pro ně musil býti nucen pomýšleti na rozvod nebo na rozchod. Každého jiného by to spíše jen přesvědčovalo o její lásce a litoval by spíše ji než jeho, neboť nikdo jiný nedovedl by souditi tím citem, kterým mohl souditi jediné on.

A v takových chvílích, kdy viděl, že sám nemůže se uvolniti od své choti, napadalo ho, že by snad ještě mohl býti zachráněn, kdyby zemřela. Ovšem hrozil se myšlenky, že by smrt její mohla se státi jeho vinou, podobných úmyslův byl vždycky příliš dalek, aby jim dal vznikati ve své hlavě. Avšak kdyby smrt přišla sama a odvolala ženu ze života, myslil, že by necítil pro ni žádné lítosti. Oželel by ji jako smrti známého člověka, který mu ničím nepřirostl k srdci, naopak, který byl překážkou na jeho dráze.

Pak by mohl počíti nový život. Času by měl k tomu ještě dost. Kolik mu bylo — teprve třicet šest let! Léta, v kterých člověk ještě se nazývá mladým a kdy mu zbývá mnoho vykonati v životě. Ach, s jakým nadšením by se vrátil k svému lékařství, pak snad přece by se dočkal

blahého vědomí, že život jeho nevyzní na prázdno. A pak také snad — nemohl se ubrániti té vzpomínce — nebylo by ani příliš brzo ani příliš pozdě vrátiti se k ženě, kterou kdysi povrhl a která v něm pak vzbudila opravdovou lásku.

Vzpomínal tedy na Lhoteckou paní Havlovou a hádal, je-li ještě vdovou a je-li dosud tak krásna jako bývala. Avšak byl přesvědčen, že si nevzala jiného muže a že by se jemu líbila a že by ji zbožňoval i tehdy, kdyby za poslední léta byla ztratila většinu své krásy. Netoužil už po ženských vděcích, nýbrž po dobré, upřímné bytosti, která by mu rozuměla, která by s ním byla netoliko tělem, ale i duší zajedno, která měla srdce stejného citu jako on.

Pak si vzpomněl, že jest nehodno mysliti na takové věci, když má ženu, která mu jest věrna. Bohužel, on si nedovedl vážiti její věrnosti, neznal té ceny, která jinde jest největším bohatstvím manželův. Ale přece uznával, že miluje opravdu jenom jeho a že netouží po vřelejších objetích jiného muže, než jeho. Čest mu tedy kázala, aby ani on, třebas v myšlenkách, nedopouštěl se nevěry. Potlačoval vzpomínky na mladou vdovu ve vzdálené Lhotce, avšak vzpomínky ty brzo vracely se samy, stávaly se mu potřebou, udržovaly ho takřka při životě. Viděl vedle sebe paní Boženu, a duševní zrak jeho vykouzloval si přítomnost jiné krásné ženy, snil jen o té a opíjel se tím sněním i v náručí své choti.

Ano, náš milý doktor Živný žil s manželkou svou již přes osm let a prodlením té doby stal se z něho bezvýznamný, otrávený člověk. Žádný z jeho někdejších plánů nevyplnil se. Ani ne ten plán, že bude léčiti chudé zdarma a od zámožných přijímati jenom takovou odměnu, která by jemu i rodině zabezpečila slušný život — ani ten plán se nevyplnil, neboť nyní žil se svojí ženou v nadbytku a bohatství.

Co bylo do bohatství, když mu bylo břemenem a překážkou spokojenosti! Kdyby byl chud, choť sebe zamilovanější nemohla by mu brániti, aby vydělával chleba, choť sebe odpornější nemohla by ho nutiti, aby nečinně utrácel život po jejím boku.

Bohužel všechno to byly jenom bludné myšlenky, které mu sice přinášely chvilkové opojení nebo zapomenutí, ale vlastně pomáhaly otravovati jeho život. Z každého takového sna se probíral s větším sklamáním, beznadějností, roztrpčeností na přítomnost, a brzo opět uchyloval se k době před svým manželstvím, poněvadž jenom ona měla pro něho dosti vzpomínek.

Léta prožitá s manželkou byla pro něho kusem ztraceného života. Byla pryč, nevrátí se už nikdy, aniž jich viděl a užil, a přece nežil se svou chotí jednotvárně pořáde jenom na Chlumě. V zimě, kdy hospodářství nevyžadovalo jejího ustavičného dozoru, žili vždy některý čas v Praze, navštěvovali tam divadlo a s počátku též se súčastňovali plesův. Když však mladá paní poznala, že její hezký choť na zábavách jen se nudí a že netančí ani s ní, jak by si přála, přestala také po plesech toužit. Nemohla-li se ve vybrané skvělé společnosti pyšniti jak chtěla svým živým šperkem, nebyla nikdy dosti spokojena a raději se vzdalovala zábav. Někdy zase vydali se na cestu nebo šli okusit lázní, avšak to všechno nenalilo nové krve do doktorova vadnoucího života.

Pak přišla doba, že tento mladý muž, který kdysi chtěl býti jiným spásou, hledaným a žehnaným lékařem, sám potřeboval lékaře.

Bylo to na jaře devátého roku manželství, když paní Živná pozorovala na svém choti, že není zdráv. Otázky její, schází-li mu něco, odbýval vrtěním hlavy, návrhy, aby se poradil s lékařem, zamítal tvrzením, že sám nejlépe musí vědět, je-li zdráv čili nic.

Ona však už nespouštěla s něho očí. Pozorovala každý jeho mdlý pohled, každý krok, způsob zvolnělé, unavené chůze, těžké oddychování a zejména jeho krásné oči, lesknoucí se chorobně v důlkách nad blednoucími, zapadávajícími tvářemi. Znenáhla ho připravovala k cestě do Prahy, kde by mohl dáti se vyšetřiti professorem, avšak choť její stále odporoval. Sliboval, že s teplým jarem zase bude dobře. Až venku nastane příznivá pohoda, bude choditi do polí a do lesův, bude se s manželkou procházeti po lukách a zahradách posetých květem, a pak jistě bude lépe.

Ona se chvěla o něj a vymýšlela příčiny, za kterými přece by ho přiměla, aby se poradil se zkušeným lékařem. Hlídala ho s opatrností a strachem jako bohatství, které možno snadno odciziti, nehnula se od něho ani na okamžik, zahrnovala ho pozorností a službami, ale jemu bylo by bývalo blaze, kdyby aspoň chvíli byl mohl býti sám, poněvadž uvykl pohlížeti na ni jenom jako na strážce, který ho hlídá, aby neunikl ze svého žaláře.

Posléze přišel toužebně očekávaný měsíc máj. Sady Chlumské zbělely a zrůžověly plodným květem, ptáci pěli na každém stromě, Šumava opět zjevila se v čirém, svěžím vzduchu, jakoby kopce její se přiblížily. Slunce zářilo zlatými, drahocennými paprsky, které jsou životem i lékem všemu, co dýše a roste.

Doktor Živný vycházel tedy ven, ale oslabené údy nedovolovaly mu větších výletů pěšky. Ani netoužil po lesích. Zdržoval se nejraději v zahradě, obíraje se tam kvetoucími stromy a květinami, pozoruje veselé poletování ptákův i volnou plavbu obláčků po strmém blankytě, a na konec upíraje zraky někam do neurčité dálky, jakoby odtamtud očekával něčeho, co však ještě nepřicházelo.

Jednou navečer, právě když byl se svou chotí zase v zahradě, někdo přišel na Chlum, a paní Božena musila ho na chvíli opustit. Za její nepřítomnosti myšlénky jeho už zase měly volnou dráhu před sebou. Sedě v oné vzdušné besídce, podobné čínskému chrámku, kde mu choť jeho vyznávala lásku, vzpomínal opět na svá poslední svobodná léta, a mezi jiným živě vystupovaly mu na paměť ženy a dívky, které znal, a nemohl se ubrániti, aby jich zase nesrovnával se svojí manželkou.

Představoval si zase paní Havlovou, vzpomínal i na tu mladičkou spanilou dívku, kterou potkával před patnácti lety v Praze na procházkách a kterou později přenechal ochotně příteli Martincovi, když jeho Růženka mu odměnila lásku nevěrou. A pojednou po dlouhém čase vzpomněl si zase na chudou švadlenku, která mu nabízela košile, když byl okraden, a která později se rozstonala tak těžce, že již nemohla se uzdravit.

Přivíraje oči viděl ji na čistém lůžku v malém přízemním bytě, viděl ji zcela určitě nepohnutou a bílou jako z vosku a slyšel její styd-

livý, bojácný hlas, když jí radil, aby šla do nemocnice: „Ne, ne, ležela bych tam, až bych umřela — řezali byste mě — vy taky.“

Zachvěl se, ani nevěda proč. Mrákoty přicházely na něho. Švadlenka pořáde mu tanula na mysli, pořáde viděl její tklivý, mírný pohled, když se s ním loučila. Co už z ní jest, z té ubohé, hodné dívky? Jistě umřela za krátko po jeho odchodu z Prahy. Umírajíc zajisté netušila, že ten hezký medik, kterého milovala svou prvou, tichou, tajenou láskou, ještě patnácte let po její smrti bude vzpomínati na ni tak upřímně.

Mrákoty, obestírající doktorovu hlavu, měnily se ve mdlobu. Oči úplně se zavřely, hlava klesla k prsům, hrdlo plnilo se divným proudem, sládnoucím v jeho ústech. Cit zděšení a hrůzy zachvěl doktorovým tělem.

Když asi za čtvrt hodiny choť jeho se vrátila do besídky, našla muže svého sklesléo na lavičce a zalitého krví. Ta těžká choroba, která kdysi dávila mladou švadlenku, přišla teď na něho, jakoby ji byl přivolal svojí živou vzpomínkou, a hrozila ho také usmrtit.

Nyní ovšem Živný nemohl se brániti lékařům. Choť jeho poslala povozy na všechny strany pro lékaře a zároveň dala též telegrafovati do Prahy pro professora. A její nešťastný klénot ležel v krásné komnatě na sněhobílé posteli tak tiše a nepohnutě, jako kdysi ona švadlenka.

Smysl pro život ho opustil, co v něm zbylo, byl pouze instinktivní strach před blížící se smrtí, které bojíme se vždycky, věřící i nevěřící v posmrtný život. A přece něco sladkého, ukojujícího ho při tom oblévalo.

Co mu mohla smrt přinésti hrozného, že se jí tak bojí? Nic než odpočinek, zasloužený mír, onu volnosť i svobodu bez mezí a konců, po které v posledních nekonečných letech marně toužil.

Lékaři se sjeli, přivezli léky, opatřili ho obklady a teprve k ránu opouštěli Chlum se slibem, že za dne přijedou zase v dobu, kdy by se mohli sejíti u nemocného s očekávaným professorem.

U postele Živného zůstala pouze paní Božena. Sedíc u jeho hlavy úzkostlivě pozorovala jeho nehybné, těžké údy, s dechem zatajeným počítala jeho dychání a děsila se smrtelně bledé barvy obličeje, který při malém svitu zastíněné lampy zdál se ještě zsinalejším, než byl ve skutečnosti.

On ležel jako mrtvola, a podobalo se, že spí nebo že je ve mdlobách. Ale nespal ani nebyl zcela bez vědomí. Něco neznámého, neobyčejného, jako z mrákot vystupujícího, dělo se před ním. Venku svítil srpek ubývajícího měsíce, a jak se skláněl k západu, paprsky jeho zářily oknem přímo k doktorovu loži. Jakoby je ucítil na zavřených víčkách, otevřel trochu oči, i zdálo se mu, že někdo kráčí po kopcích a pak polní cestou, že jde velikými houpavými kroky a s velikou svítilnou blíží se k němu.

Co chce ten člověk s velikou svítilnou od něho? Kdo to jest? Ach, to jest upřímný pan Jiří Havel ze Lhotky, s kterým se měli tak rádi. Co pak mu chce? Ale pan Havel už je mrtev — snad to není zapadlý přítel Petr Martinec? Sna to není ona mladá, tichá švadlena?

Snažil se více otevříti oči, aby lépe porozuměl přeludu. Paní Božena, vidouc jeho rozvírající se zřítelnice, sklonila se nad ním. Jak sehnula hlavu, zakryla mu vyhlídku na měsíc.

„Tos ty — ty —?“ zahlesl probouzeje se z mrákot a v ten okamžik nemohl poznati, kdo se sklání nad ním.

„To jsem já“, zašeptala konejšivě a kladla mu útlou ruku na vyprahlé čelo.

„Kdo?“

„Božena — což mne nepoznáváš?“

„Božena — Božena“, opakoval si šeptem a s přízvukem, jako by se divil, že má znáti nějakou Boženu. Pak se utišil a opět zavřel oči.

Choť jeho zdvihla hlavu. Oblouk měsíčný zase vrhl svůj lesk na zraky nemocného a nutil ho otevříti je. A opět dojem něčeho neznámého, příšerného zmocňoval se jeho mdlé duše.

„Kdo to tam?“ šeptal, ukazuje pouze očima k oknu.

„Copak chceš — čeho si přeješ?“ tázala se jeho choť a opět skláněla se nad jeho bledý, ustrašený obličej.

„Kdo to přichází s tou velikou svítilnou?“

„Kde?“

„Venku.“

„Ach, to není nikdo, to je měsíc. Chceš-li, zakryju okno.“

„Ne, — jen nech. Měsíc — já myslel, že přichází ta dívka —.“

„Která?“

„Ne, ne, zdálo se mi, že přichází Martinec. Už mi nepsal tak dlouho —.“

Zavřel oči a upadl zase v mátožné snění. Srp měsíce posunul se více k západu a již míjel obličej nemocného. Svítil teď na bílé ruce paní Boženy, sepjaté na klíně, jako by se modlila za uzdravení svého milého doktora. Dovedla se modliti upřímně? Dovedla modlitba její proniknouti až k Bohu a vyprositi od něho uzdravení?

Lékařům podařilo se zadržeti nemoc, aby nepokračovala. Doktor Živný poznenáhla se zotavoval, již zase opouštěl lůžko a vycházel dýchat vonného vzduchu rozkvetlého jara.

A choť jeho chystala se na cestu. Professor i lékaři radili teplé, přímořské pobřeží, všemožnou bezstarostnost a klid — se souhlasem jejich paní Božena rozhodla se pro Opatii. Byli tam před několika lety, a to líbezné zákoutí Adrie líbilo se tehdy Živnému více než kterékoliv jiné místo na jejich cestách. Tenkráte se jí zdálo, že zádumčivost jeho mizí, že vlahý vzduch, vanoucí po modrojasné mořské rovině od teplého jihu, vlévá do něho jiný život, probouzí v něm aspoň trochu té lásky, kterou v prvých dobách své známosti se Živným tak na krátko poznávala.

Řekla mu tedy, že spolu pojedou do Opatie, kde býval spokojen a kde mu zajisté i nyní bude svědčit.

Kývl jen hlavou a řekl, aby učinila, jak jí jest libo. Kdyby rozhodnutí spočívalo jenom na něm, nejraději by zůstal na Chlumě. Vždyť tam v tomto čase je také dosti hezky. Mohli by se občas dáti dovézti do lesa, na blízku Chlumu bylo dosti rozkošných lesních samot a krajin, kde chorá prsa mohla pohodlně dýchati sílu a osvěžení.

Mimo to byl by se rád podíval také ještě domů. Domovem nenazýval Chlum, kde bydlil už téměř devět let, nýbrž stále ještě rodiště

svoje Kostelec, kde byli pochováni jeho rodiče, bratr i sestra, a kam v poslední době často toužíval se podívat. Předtucha brzkého odchodu s tohoto světa budila v něm žádost loučiti se s tím, co mu bylo nejmilejší.

Avšak lékařové setrvali při své radě, a na počátku měsíce června, nevida ani krásné výstavy národopisné, na kterou tolik se těšil, doktor Živný odjížděl se svou chotí ke břehům jaderským do luzné Opatie, aby tam hledal opětného zdraví a zapomenul pohnutek a okolností, které mu na Chlumě ztrpčovaly život. On byl už lhostejný, apathický ke všemu, i k životu dalšímu, který mu slibovali, i k smrti, která hrozila, ale choť jeho živila se ještě blahou nadějí, že neztratí svého klenotu.

XVII.

Tam v sadech bujícího jihu, na břehu krásné Adrie, která mu byla nejsympatičtější ze všech moří, jež dosud uzřel, doktor Živný sbíral nové síly. Podobalo se, že zdraví se vrací do chorého těla. Pestrá a přece neunavující společnost, procházky stinným loubím z myrt, palem, vavřínův a jiných stromův a křovin, činících až dojem tropů, lázně mořské a zejména zdrženlivost i šetrnost paní Boženy účinkovaly na jeho tělo mnohem více než na ducha, který pořáde ještě byl nemocen a hledal zotavení.

Stále provázel Živného stesk po něčem, co nemohl dobře vysloviti: po příteli, po domově, po vlasti, po spanilé ženě, kterou by mohl aspoň chvíli zbožňovati bez tížící myšlenky, že se tím dopouští nevěry vůči své ženě, jež ho tu opatrovala jako oko v hlavě, nešetříc a nelitujíc nákladu na jeho uzdravení, která ho stále milovala svou zvláštní láskou a která tím vším nemohla si ho nakloniti ani v této době, kdy nejvíce mu ukazovala, jak ho miluje a kdy ve všem byl odkázán pouze a pouze na ni.

Krásná Opatie měla pro Živného také veliký půvab v tom, že tam často slýchal a čítal povědomá slova a jména. Jazyk slovanský hlaholil zejména v obyvatelstvu tam usedlém, které s blízkou rovněž rozkošnou Voloskou domohlo se v posledním roce spravedlivého vítězství nad panovačnou italskou menšinou. Tuze rád sedal nedaleko svého hotelu pod klenbou vonného houští a čítal chorvatské a slovinské časopisy, ačkoliv vždy dokonale nerozuměl jejich obsahu. Potom klada list na klín díval se otvorem mezi vavřínovým houštím jako oknem na chvějící se hladinu jaderskou a zamýšlel se o vzdálené české vlasti i o bojích, které národu našemu jest podnikati za každou píď své bytosti a svých práv.

Tesklivost neumenšovala se, smutek rostl v něm při těch vzpomínkách. Přece jen měl raději trvati na tom, aby zůstal doma. Teď, když byl daleko od své vlasti, cítil, jak ji má rád a litoval, že nevšímal si nikdy dosti pozorně jejích zápasův. Bylo mu jako milenci, který pozná upřímnost a velikost své lásky teprve tehdy, když se mu zasteskne po vzdálené milence, jako lidu, který se dovídá o práci svých duchovních bohatýrů teprve tehdy, když umřeli a teprve pak se diví, že jich neznal dříve.

A zvedaje se, doktor Živný kráčel zvolna směrem k Volosce, zastavil se pokaždé u starší budovy ve stínu stromoví a četl tam na desce

obecního starosty mezi trojjazyčnými vyhláškami také vyhlášky libozvučným jazykem slovanským napsané, šel potkávat domácích lidí, aby zaslechl povědomá slova v jejich hovoru a tak aspoň částečně vyluzoval v sobě představu domova nebo jeho blízkosti.

Chorobné sny a blouznění provázely ho všude, přítomnost paní Boženy už ho z nich neprobouzela. Už žil jenom minulostí, zaměstnával se v mysli toliko tím, co ho kdysi zajímalo a těšilo. Nyní rád a s odpouštěním vzpomínal i na to, co mu kdysi působilo mnohou útrapu a hořkost, na svůj hlad, zimu a všechny ony nesčíslné nedostatky, jež byly údělem jeho studií. Vzpomínky mládí, vzpomínky zlaté, mladé svobody, kdy srdce jeho kráčelo jenom po světlých cestách, ožily v něm intensivní silou a úplně zaujímaly jeho opojenou, vzrušenou mysl.

Přítomnost nepůsobila ani tak na jeho cit, jako minulost. A se vzpomínkami na bratra a sestru, na předobrou maminku, na sličné děvčátko z Pražských procházek, na svůdnou slečnu Pepi, která později se mu stala vzdáleným, nedosažitelným andělem, se vzpomínkami těmito vynořovala se zase přečasto malá, jako seschlá postava Petra Martince s nezapomenutelným pohledem, kterým se díval na Živného, když odjížděl s paní Urbanovou k oddavkám, a kterým mu dával s Bohem snad navždy.

„Ten hoch mě má pořád rád a věří, že se ještě shledáme, jestli snad už neumřel“, pravil si v duchu Živný, a na mysli mu tanul poslední dopis přítelův. „Ubohý Martinec, kdyby věděl, jak mi je, jak na vlas vyplnilo se všechno, co mi předpovídal. Je-li ještě živ a čeká-li, že se sejdeme?“

Stesk nevýslovný po jediném věrném, upřímném druhovi zalomcoval doktorovým nitrem. Martinec je tak blízko — stačí přejeti cíp istrijské země, přeplouti cíp jaderského moře — a byl by u něho! Kéž by ho ještě jednou mohl spatřit! Jak by se s ním potěšil, jak by si spolu pohovořili po dlouhém čase o všem, co rvalo a dusilo jejich bludná srdce!

Živnému se zdálo, že ono nevysvětlitelné něco, po čem dosud se mu stýskalo, bylo by nyní zajisté dosti ukojeno shledáním s přítelem. Viděti Petra Martince, potěšiti se s ním, požalovati si mu na osud, slyšeti jeho zvláštní přitrpklé žerty a stále míti před zrakoma jenom nezvratný důkaz jeho přátelství, to by snad byl přece hezký poslední cíl života, kterého, jak tušil, bylo již na krátko.

Srdce, které tak dlouho dřímalo a potácelo se na bludných cestách, chtělo by ještě jednou najíti upřímného druha a rozveseliti se s ním dávnými vzpomínkami, než dotluče.

A Petr Martinec je tak blízko! Několik hodin jízdy po dráze nebo několik hodin plavby po mořském zálivu by stačilo, aby se objali. Kéž by to bylo možno, kéž by se vyplnil tento nejkrásnější sen jeho duše!

Ta myšlenka nechtěla doktorovi z hlavy. Provázela ho na malých toulkách líbezným pobřežím Opatijským, navštěvovala ho i ve snách. Už ho neopustila. Rostla v něm a uchvacovala ho jako lavina, kterou již nelze zastavit, a za nedlouho uvažoval o tom docela vážně a opravdově.

Před svou chotí ovšem tajil tento úmysl. Nebyl si zúplna vědom nebezpečného stupně své nemoci, která nepochybně byla by překážkou

cesty, avšak byl dobře pamětliv nepřátelství paní Boženy k Martincovi, a to zajisté by postačilo, aby rozhodně se opřela tomu výletu, nehledíc ani k účinkům vzrušení, jaké by v choti jejím povstalo setkáním se s přítelem. Ostatně manželka byla jeho choré mysli už jenom vedlejší osobou, které netřeba dbáti jinak než jako malé překážky, ležící na cestě. Překážka se obejde, a pak cesta bude volna.

Po polednách onoho dne, kdy úmysl, vydati se do Benátek za Martincem, v něm uzrál, doktor Živný vyšel z hotelu a skryt v hustém, stinném loubí na lávce, pilně se probíral velikým jízdním plánem. Nedaleko hudba vojenská hrála lehký valčík oněm veselým, zdravým lidem, kteří několik kroků pod ní v malé zátoce mořské se koupali.

V prostranství, rozděleném toliko lanem na dvě části, užívali osvěžující mořské lázně mužové i ženy, tyto v pravé, oni v levé části koupele. Křišťálová voda jaderská šplouchala a stříkala, volání, pokřik a smích ozýval se až do skvostného sadu a chvílemi výbuch veselých hlasů ohlušoval měkké hudební akkordy.

Hudba ukolébávala tím více doktora v snění, ba až v blouznění. Jeho poetická, idealní mysl hravě dala se unášeti při zvucích hudby oněmi roznanitými city, které byly už mimo obyčejný, střízlivý život, ba i mimo ten neobvyklý, sváteční život, který pohyboval tepnami Opatie.

Hlahol koupajících se hostí doléhal až k němu, ale Živný netoužil jako jiní hosté baviti se tím rejem, nýbrž vždy s odporem se odvracel, kdykoliv choti jeho zachtělo se pozorovati hlučící a laškující směsici. Jindy vždy se domníval, že Opatijské a vůbec jiné podobné lázně mořské jsou vítanou pastvou mužským zrakům, ale zde přesvědčil se o opaku.

V pravé půli mořského koupadla bylo jenom několik dam v řasnatém neforemném oděvu, a nad nimi na tarase prodlévalo toliko několik mužských diváků. Ale na levo nad mužským oddělením terrasa byla pokryta květem mladých žen a dívek, z nichž mnohé tváře hořely a zornice se rozšiřovaly nedosti tajenou smyslnou zálibou.

Dole padesát, šedesát skorem vesměs mladých mužských těl plovalo na průsvitné vodě, šplhalo se na žebříky, kruhy a houpačky, rozbíhalo se a skákalo s pružných prken do rachotícího zpěněného živlu. Na přiléhajícím mokrém oděvu, mnohem skrovnějším než měly koupající se ženy, vynikal každý pohyb i sval a rozčiloval vášně ženských diváků, povzbuzované hudbou, krásnou pohodou a libým okolím. Fuj — to není nic pro nevinné ženy a dcery našeho upjatého severu!

Proto také doktor Živný vyhýbal se spíše tomu místu, než aby ho vyhledával. Společnost koupajících se hostí ho neodpuzovala, ale ty pohledy mladých dam, mnohdy děvčátek sotva škole odrostlých, ho urážely.

Teď tedy ve svém tichém útulku vybíral vlaky a lodi, kterými by mohl odjeti do Benátek. Dráha přece byla nejrychlejší, ale jízda méně pohodlná, vzhledem k jeho chorobě, než klidná plavba po moři. Rozhodl se tedy odjeti z blízké Rjeky dráhou do Terstu a odtamtud parníkem rakouského Lloydu vydati se do Benátek.

Za chvíli, podtrhuje si hlavní místa v jízdním plánĕ, byl hotov s rozvrhem. Ze Rjeky vyjede zejtra, t. j. v úterý dne 25. června 1895

před půl pátou hodinou odpolední a před devátou večer bude v Terstu. Odtamtud každý úterek, čtvrtek a sobotu o půlnoci parník vyjíždí a následujícího rána po šesté hodině přistává v staroslavných Benátkách.

Jak to bude krátké a snadné! Několik dní pobude v Benátkách a pak s uspokojenou touhou vrátí se do Opatie k své choti, aby dlouho se nestarala o něho. Ostatně před odchodem zanechá jí lístek se slibem, že se brzo vrátí — ať zatím se baví díváním na ty pružné mužské postavy, hemžící se v slané vodě!

Na blízku ozval se malý šelest, písek na pěšině za doktorem zachrupal, a někdo, přinášeje vůni růží, tiše sklonil se nad ním.

Paní Božena.

Usmívala se něžně, jak v poslední době vždy činila, a podávala mu k nosu několik vzácných čajovek, které vybrala z veliké kytice, jíž dnes ráno ho překvapila, přejíc mu k svátku. Obličej její, do nedávna obavami o jeho zdraví přepadlý, pobytem v Opatii a přibývající nadějí v doktorovo uzdravení opět se vyplnil a zářil zdravým ruměncem.

„Vidíš“, pravila a usmívala se, „schoval jsi se mi až sem, a přece jsem tě hned nalezla. Ani jsem tě jinde nehledala, nohy mě nesly zrovna sem. Vždycky říkám, žes mi učaroval.“

Živný poněkud se ulekl jejím náhlým příchodem a rychle skládal jízdní plány.

„Co to máš pořád s těmi Benátkami?“ otázala se neočekávaně jeho choť, pozorujíc na něm překvapení a všimla si již poznámek.

„S Benátkami? Co bych měl s Benátkami?“ odvětil nesměle, neboť se bál o Petru Martincovi před ní jenom promluvit.

„V noci ze spaní jsi mluvil o nich, a teď zase, jak jsem zahlédla, myslíš na to. Vím, že tě něco znepokojuje, ale nechceš povědět.“

„Ach, nic. Co mám dělat, prosím tě? Hraju si tím, co mi přijde do rukou, abych zabil chvíli času. Už jsi se koupala?“

„Nikoli, víš, že se mi nechce koupat v této chvíli, když je tam nejvíce lidí. Ale horko je, Bože, to je dnes vedro, toho kdyby nebylo v té hezké Opatii!“

Sedla si vedle něho na lávku a protáhla se leníve zívajíc.

Před nimi bylo tiché, jen málo rozčeřené moře, s několika bárkami a v dáli kouřícím parníkem. Nejkrásnější pobřežní stezka, táhnoucí se již od půvabné Iky a spojující Opatii s Voloskou, vždy po polednách byla v dokonalém stínu a poskytovala nejskvělejší vyhlídky na blízkou Rjeku s jejím skalnatým, hornatým pozadím, na moře chvějící se živou barvou azuru a na nebe rovněž se modrající čistým jižním blankytem.

Hudba, hrající jinou táhlou, dojemnou skladbu, byla požitkem tomu, kdo sem přišel se bavit a odpočívat, byla milou i tomu, kdo tu hledal zdraví a zapomenutí. Choť Živného, užívajíc plnými doušky příjemné pohody a všech darův, kterých Opatie za dobré peníze poskytovala, byla klidna, pro tu chvíli spokojena a ve sváteční míře, poněvadž byly doktorovy jmeniny, a on dnes zdál se měkčí a něžnější než jindy.

Seděla vedle něho, opírajíc se zády hodně pohodlně, zvolna pohybujíc špičkou nohy do taktu s hudební melodií a přimhuřujíc oči s dlouhým obočím proti jasu lesknoucího se moře. Rytmický pohyb žlutohnědé

botky umdléval, oči se zavřely, krásná paní Živná upadla v sladkou dřímotu.

Muž její tiše seděl vedle ní a klidně, téměř bez účastenství díval se na ni. Pozoroval, jak spánek jí zavírá víčka a jak mění její obličej. Hezké, jemné rysy její jakoby zhrubly, ústa trochu se pootevřela, oblé tváře se protáhly, hned byla jiná, než když bděla. Živného napadalo, to že jest skutečná podoba jejího nitra, její duše. V tomto obličeji nyní nebylo ani stopy oduševnění, a vše, co ladného na ní viděl ve bdění, bylo jen částí přetvářky jejího života.

Odvrátil se, neboť mu bylo trapno dívati se na ni. A přece byl rád, že tu dřímala tak spokojeně a líně a nechávala ho zaměstnávati se úmyslem, jak jí zejtra unikne do města okřídleného lva. Představoval si v duchu Petra Martince, jak bude překvapen, až se shledají. Byl přesvědčen, že přítel ještě žije a že ho očekává, jak slíbil.

Nazejtří napsal choti své lístek, že odjíždí na několik dní z Opatie a aby byla bez obavy o jeho zdraví. Vrátí se a pak jí vysvětlí, kam jí zmizel tak tajně. A již stále bude u ní.

Po polednách o třetí hodině vytratil se s dosahu manželčiných očí. Z hôtelu rovnou zašel k poštovní schránce, hodil do ní lístek a pak postranními stezkami nádherného sadu kráčel k přístavnímu náspu, odkud odjížděly parníčky do Rjeky. Vše bylo dobře vypočteno, parníček právě oznamoval, že brzy odpluje.

Když míjel nejkrásnější místo Opatije, čarovný střed s omamující skupinou palem, květinových záhonův a s vodojemem, z něhož se zvedá bělostkvoucí sousoší, které zvláště srdcím tesknícím láskou mluví povědomým hovorem, málem byl by se střetl se svojí ženou.

Hledala ho nepochybně a teď na minutku se zastavila, upírajíc zraky k bílým postavám jinocha a děvy, vznášejícím se nad vodojemem. Ta sličná skupina ho spasila, odvedla její oči, aby mohl zatím zmizet.

A zmizel. Za tři čtvrti hodiny byl ve Rjece, odjel rovnou na nádraží a o 4. hodině a 25 minutách nastupoval další cestu. Ve Svatém Petru přestoupil do rychlovlaku a večer deset minut před 9. hodinou byl v Terstu.

Bylo mu velmi blaze. Dech zlaté volnosti ho ovíval. Bylo mu jako ptáčeti, prchnuvšímu z kleci, a najednou rozuměl bezstarostnému smíchu mimojdoucích, zpěvu lodníků na nákladním korábu, najednou otevřelo se před ním něco, co mu bylo bezmála devět let zavřeno. Ani ho nenapadlo, že se dopustil odjezdem svým činu, který by každý pokáral, ale jemu se zdálo, že jest to docela přirozené, spěje-li tam, kam ho touha nese.

Navečeřel se v Dreherově restaurantu u staré bursy a již o jedenácté hodině odešel na loď, aby si na ní odpočinul. Zaplatil si zvláštní kabinu, ale nemohl usnouti. Nedalo mu dusno červnového večera, nedaly mu ani rozechvěné myšlenky. Nevzpomínal za sebe, nýbrž před sebe, nikoliv na to, co asi touto dobou se děje v Opatii, nýbrž na to, co díti se bude zejtra v Benátkách, až se shledá s Petrem Martincem.

Slyšel lodní signály a cítil, jak přesně o půlnoci loď se hnula z Terstkého přístavu. Moře bylo úplně klidné, doktor ani nepozoroval nepatrného pohupování parniku. To byla mnohem krásnější cesta než v drn-

čícím a poskakujícím železničním voze. Jízda ze Rjeky do Terstu ho unavila, teď zase bylo mu lépe, mnohem volněji na prsou, jen kdyby nebylo toho dusna!

Zvedl se, přistrojil se a vyšel ven na prostranství vyhražené cestujícím prvé třídy. Několik dam a pánův hovělo si tam v pohodlných sedadlech, dívajíce se k mizejícím světlům ztemnělého Terstu a bavíce se tichým hovorem.

Doktor Živný usedl stranou do jedné ze širokých lenošek, obličejem tam, kam toužil, a ochlazen nočním vzduchem, ukolébán šumem vody po stranách parníku i jeho pravidelným pohybem, zavřel oči a usnul.

Probudil se až ráno po páté hodině, když kolem něho přecházeli probouzející se cestující a když sluha lodní zval k snídani. Otevřel rozespalé oči, a skvostný, nevylíčitelně krásný obraz objevil se jeho překvapenému zraku. Se strany, odkud přijížděli, vznášelo se zářivé slunce, a v předu z nepřehledné pláně temnémodré, rozčeřené vody vystupovala slavná Benátská Campanila, blýskajíc na vrcholu svém obrovským pozlaceným andělem.

Vzduch byl čirý, průhledný, vrstva jeho nad mořem nebyla kalena ani sebe menším mlhavým oparem. Na třech parnících, plujících na jižní straně v nestejných vzdálenostech, zřetelně bylo viděti známý, zajímavý důkaz o kulatosti naší země, ale jiný mnohem krásnější úkaz objevoval se na protější straně mořského zálivu. Tam řada rybářských bárek s plachtami stejně napjatými jakoby nehybně stála a v očích pozorovatelových tvořila dokonalý přelud vzdálené silnice se stromořadím, větrem nachýleným. Dojem povědomé kvajiny byl tak veliký, že Živný chvíli upíral tam oči zkoumaje, je-li možno, aby se tak blízko přiblížili pevnině.

Cestující už skorem všichni byli nahoře, aby v čas pozdravili proslavené Benátky. Za stometrovou Campanilou vyrůstal z vody krásný ostrůvek S. Giorgio, pak velebné kopule S. Maria della Salute na menší straně Velikého Kanálu. Skupina plovoucích domů s vynikajícími věžemi četných chrámů roste, již se záblesky zlaté koule na křížích Svatého Marka, již báchorkovitý dožecí palác uchvacuje oči.

Za krátko parník veplul do lagun a několik minut před půl sedmou zastavil v nejskvostnějším místě Benátském, při ústí do Velikého Kanálu, právě před Slovanským nábřežím naproti pověstnému Ponte dei Sospiri — mostu vzdechův.

Roj gondolierů opouštěl stanovisko své u Piazetty a jako šipky vrhal se k parníku, jenž zakotvil asi dvě stě metrův ode břehu. Nejdříve přirazila k parníku bárka celní, úředníci vystoupili na loď a prohlíželi zavazadla cestujících s onou zdvořilou šetrností, která dávala na jevo, jak v Benátkách si váží cizozemcův. Cestující opouštěli parník, a křičící, přemlouvající gondolieři na svých černých historických gondolích sami se rozdělovali a tahali o ně, jakoby jim je byl parník vyhodil na dračku.

Oslněn úchvatně skvostným pohledem na nejsličnější část Benátek a rozechvěn očekáváním brzkého shledání s přítelem, doktor Živný vstoupil do jedné z gondolí a usedl na kypré sedátko z temně zeleného plyše. Znak Benátských gondolí, železný hrot, pěti rovnoběžnými články přelo-

žený, leskl se barvou vycíděné oceli, ložiska pro vesla měla podobu dráčat a třpytila se jako zlato. Jejich obrácený, mrskající se obraz, zjevoval se po stranách gondole v rozčeřené vodě a zdálo se, že tam skutečně plovou živoucí dráčata.

Přisedla ještě mladá dáma se dvěma pány, a pak pluli k hotelu „Auroře“ na Slovanském nábřeží. Tam doktor hodlal trochu si oddychnouti, opatřiti si průvodce cizinců a vyjíti pak hledat Petra Martince. Doufal, že to nebude nesnadné pátrání. Martinec jest úředníkem ve velikém závodě s Benátskými skleněnými předměty, dost možná, že průvodce na prvé vyjití dovede Živného k němu.

Za dvě tři minuty gondole stanula u břehu, a hle, nějaký udivený člověk s přimhouřenýma očima a s řídkými plavožlutými vousky, hlavu maje ku předu nachýlenu, již si prohlíží vystupujícího cizince. Doktor platil gondolierovi povinnou liru za převoz, a človíček s bezbarvým obličejem a nepatrnými vousky už stojí u něho, chápe se jeho ruky a dívá se mu do obličeje třesoucíma se očima.

Náhle Živný sebou trhl.

„Tys to, Jene?“ uslyšel vedle sebe měkké české oslovení, a malý papírek, kterým chtěl platiti, málem by mu byl vypadl z ruky.

„Pro Boha, pro Boha!“ vykřikl překvapeně a již byl v náručí Petra Martince.

XVIII.

„Kde jsi se tu vzal, hochu?“ ptal se doktor, když se poněkud vzpamatoval.

„To je otázka!“ smál se Martinec. „Kde jsem se vzal v Benátkách! Vždyť tu bydlím už skoro devět let. Mohl bych se zeptat, kde tys se tu vzal, ale neptám se, protože to vím, protože jsem přesvědčen, žes přijel mě navštívit.“

„Ano, ale ta náhoda, že jsme se hned potkali!“

„To je tak. Čekal jsem, že přijdeš. Už před lety se mi zdálo, že jsem tě čekal právě na tomto místě, a proto již několik let tě očekávám den co den.“

„Věříš tedy snům?“

„Ano, nevěřím životu, který mě sklamal, ale za to věřím snům. Dnes mám opět důkaz, že to nebylo zpozdilé. Jen když jsem se tě dočkal! Třikráte týdně, vždy ve středu, v pátek a v neděli chodím touto dobou naproti Terstským parníkům. Věděl jsem, že přijedeš z této strany. Vítám tě srdečně, příteli!“

Drže Martince za rámě, doktor Živný chtěl vejíti do hotelu.

„Kampak, kam?“ tázal se Martinec.

„Inu, přece chci taky někde zůstávat. Nepřišel jsem k tobě jenom postát, ale taky posedět. Můžeš mi doporučiti tento hotel?“

„Tedy pojď, sedneme si zase do gondole a poplujeme ke mně. To by bylo pěkné, aby tak vzácný host zůstával v hotelu! Mám doma místa více než pro dva. Pojď, příteli zlatý, kamaráde, bratře, pojď! Ani nevíš, jak jsem šťasten, že jsme se opět shledali. A já věděl, že přijedeš. Hned jsem si myslil, žes to ty, ještě než gondole připlula ke břehu.“

„Vida, a já myslil, kdo ví, jak jsem se změnil. Stonal jsem tuze v posledním čase.“

Petr Martinec útrpně pohledl na hubenou postavu a bledý obličej doktorův. Cit nesmírné lítosti sevřel mu na okamžik prsa i hrdlo. Ale brzo přemohl smutek, vzezření jeho přijalo zase výraz rozmarné veselosti z mladých let. Kývl na nejbližšího gondoliera a poručil mu, aby plul k jeho bytu na Velikém Kanále.

„Tak,“ smál se pomáhaje doktorovi do gondole, „teď se dáme pěkně plaviti po světoznámých lagunách. Škoda, že je ráno a že musíme oželeti večerních serenád. Mysli si, junáku, že jsem svěží, rozkošná signorina, a vyznej mi za té plavby lásku. Nu — jaký dojem učinily na tebe Benátky?“

„Velikolepý. Jsem jako u vidění. Vše je tak krásné, čarovně poutavé, vše svítí mrtvou poesií a živou skvělostí barev, i to, co se rozpadává stářím. Líbí se mi tu nesmírně. A mám-li po boku upřímnou srdečnou signorinu, která si mě odváží do svého bytu, věru nevím, kdy se mi bude chtíti odtud.“

„Výborně, můj drahý signore! A jestli ta velikolepost, ta čarovná krása změní se ti za krátko v dojem žebroty, jestli město mocných dožů bude se ti brzo zdáti hromadou mizerie světské — neboť nynější Benátky jsou jenom mizerií a žebrotou — nedělej si z toho nic, tvá věrná signorina tě neopustí a nezmění se.“

Tak šťastně uvedl do hovoru rozmarný tón a těšilo ho, že i bledý druh se rozehřívá. Oči jeho leskly se radostně, bezbarvé rty se usmívaly.

„A z daleka, můj rytíři, smím-li se ptát?“ začal zase Martinec, snaže se, aby záři obličeje svého udržel teplo v přítelových tvářích. Však zmýlil se.

„Nikoli, jen ze Rjeky — ujel jsem odtamtud ženě,“ odvětil Živný nutě se násilně do smíchu, ale nepovedlo se mu to. Chmura zatemnila jeho čelo.

„Dobře, docela dobře!“ liboval si honem Martinec. „Jsi mužem činův a to ti sluší! Opustiti jednou za mnoho let manželku pro nejlepšího přítele, to není hřích. Ale nemluvme o tom. Už jsme co nevidět doma, můj statečný signore. Zpropadená tramway, jak nekřesťansky zahoupala naší gondolí!“ dodal ukazuje na jeden z mimoplujících parníčkův, které ustavičně projíždějí Velkým Kanálem, konajíce službu naší tramwaye.

Gondolier přirazil k úzkému dvoupatrovému domu starobného vzezření se stopami někdejší nádhery a krásy. Zbytky drolící se mosaiky a bílého mramorového přepychu označovaly venku i uvnitř, že dům ten jest pamětníkem staré, už dávno minulé Benátské slávy.

„Hleďme,“ pravil doktor vrtě hlavou a kráčeje s přítelem do prvého patra domu, „jak můj praktický Martinec tu zůstává poeticky. Hm, hm, pěkné. Vážný dože kouká na mě z každého kouta. Bože, jak je to všecko hezké! Tyto sešlé budovy a památky jsou jako víno, čím starší, tím jsou mi milejší. Na mou čest, do smrti bych tu chtěl zůstávat.“

„Můj milý, starého i dobrého vína máme v Benátkách taky dost, počkej, hnedle půjdeme spolu na ně. Tak, jen dál, nelekej se šera v té chodbě — tak, vítám tě ještě jednou co nejsrdečněji ve svém bytě!“

Martinec stiskl Živnému pravici a znovu ho objal. Uvedl ho do bytu, jenž se skládal ze dvou světnic. Z těch prvá menší měla okno na dvorek a na skupinu sousedních zdí, přístavků, střech i komínů, a právě naproti oknu byla malá visutá zahrada, pokrytá kvítím. Druhý pokoj byl větší a dvě jeho okna, vedoucí na Kanál, poskytovala nadmíru půvabné vyhlídky na malebnou řadu paláců i domů, vyrůstajících z vody této hlavní Benátské ulice. Obě jizby měly hladké mosaikové podlahy a vkusné malby, dosti staré na stěnách a ještě starší, za to však velmi zachovalé a sličné, na stropech.

Prvá jizba byla skorem úplně prázdna. Kromě kuchyňských kamen, kusu rozbitého nábytku, zbytku starého koberce, několika bedniček a množství prázdných lahví, naplňujících plotnu, nebylo tam ničeho. Větší komnata byla prostě zařízena, a nebýti starého mramorového krbu a některých nezvyklých forem nábytku, jmenovitě široké postele, byla by činila dosti přibližný dojem české světnice, v níž bydlí nějaký nepříliš úklidný mládenec. Skutečně pořádek v té komnatě vypadal zcela studentsky, ale kdo to skládal a srovnával, dovedl zachovati smysl pro českou domácnost. Tak asi byl rozestaven nábytek, taková byla pokrývka na takových peřinách, takové obrazy na stěnách, takové květiny na oknech jako v Čechách v polopanských nebo měšťanských domech.

Doktor Živný zastavil se tam u okna a dívaje se ven na kus Benátek a zase po pokoji, usmíval se spokojeně. Nyní také mohl si lépe všimnouti přítele, kterého neviděl tolik let. Petr Martinec již dosahoval čtyřicítky, ale obličej jeho, předčasně sestaralý, měl teď výraz neurčitého stáří. Někdo mohl mu hádati málo přes třicet, někdy však se zdálo, že mu nezbývá mnoho do padesátky. Hlava jeho byla už skorem úplně holá, jenom vzadu táhl se od ucha k uchu hebký věneček krátkých vlasův, a ani vousů mnoho nepřibylo od té doby, kdy je prohrával v nezapomenutelných mariáších.

„Co tomu říkáš?“ ptal se, když Živný se zamlčel.

„Hezké, opravdu hezké,“ pravil doktor, „tady už nekoukají odevšad na člověka ti přeslavní dožové, nýbrž kus české bytosti, známá milá vůně českého ovzduší vítá tvého oddaného signora.“

„Milý hochu, nebýti těch obrazův, pokrývek, nádob a drobnůstek z domova, byl bych tu docela už jako cizinec. Někdy za celé měsíce slova českého neuslyším, nepromluvím, leda sám s sebou. Věř, přicházejí chvíle na osamělého člověka, že ani neví, čí je, jako prodaný. Domů už nenáleží, a tady teprve nikdy nemůže býti domov. Mám to tu prosté a rozházené, viď?“

„Bydlíš sám?“ tázal se Živný, vida v bytě kromě veliké ošumělé pohovky toliko jednu postel.

„Sám.“

„Pořád mládenec?“

Martinec se ušklíbl.

„Jako mládenec. Nic úplného nemohlo býti v mém nepokojném životě, ani mládenectví, ani manželství. Však ti o tom ještě budu povídat.“

„A což srdce?“

„Bloudí, hochu, jako tvoje bloudilo. Cesty jeho jsou nevyzpytatelny. Už to však ani není srdce. Je to dřevo, nebo kámen, nebo suchá houba, nic z toho nelze vyždímat. Už nemyslím na city, kdo pak ví, kde jsou se svým někdejším blouzněním! Ale jsem nesmírně rád, žes přišel. Pohov si, příteli, udělej si pohodlí jako doma v mé říši. Hned zavolám své ministerstvo vnitra, nepřevzalo-li snad právě náhodou úlohu ministerstva zahraničných věcí, aby ti doneslo vody. Vím, že po cestě jest nejvítanějším umyti se nebo vykoupat."

Zmizel na minutu a vrátil se s letitou ženou rozcuchaných vlasův a snědých tváří, ale dobromyslných, usměvavých úst. Přinesla velikou konvici s vodou a prohlížejíc si pokradmu hostě, naplnila umyvadlo.

„A co snídáš, bratře?" tázal se opět Martinec. „Kávu, čokoládu, čaj, mléko? Poruč, dokud moje ministerstvo neodstoupí."

Doktor požádal tedy o čaj, a Martinec dal si přinésti kávu.

„Já jsem věren domácím zvykům a tradicím," vykládal. „Ráno kávu, jenom dobré pečivo nám v Benátkách schází do ní. Můj zlatý, kde jsou naše výtečné koláče a vánočky! Ale nouze naučila Dalibora housti, naučila i mne jísti zdejší housky, které tu jsou spíše kamenem, než božím darem. Hochu, když je možno, dám si připraviti některý český pokrm a na tom si nejlépe pochutnám. Někdy taky dostanu až sem spravedlivý český venkovský chléb, a máš vidět, jak si pomlaskávám. I kůrky schovám do úkropu. Připravuji si totiž sám úkrop, a chutná mi líp než co! Při tom vzpomínám na domov, a podivno, při úkropu mě nejvíc napadají české vzpomínky. Když jsme byli doma ještě malé děti, nebožky sestry, bratr, jenž umřel desítiletý, a já, mívali jsme taky často úkrop, a když se nám klukům do něho nechtělo, tatínek nám vždy dodával chuti: ‚Jen jezte, hoši, to je zdravé, po úkropu budete silní jako obři. Staří Čechové taky jedli jenom úkrop, a měli jste vidět, jací byli siláci!' Nu, zaplať Pán Bůh za všecko, i za úkrop. Někdy chutná líp, než ústřice a artičoky."

Doktor Živný zatím se oplákl a teď srkal přinešený čaj a chroupal k němu kousek sucharu. Bylo mu hezky. Sedělo se mu pohodlně za stolem na široké pohovce, a hovorný Martinec ho udržoval v dobré míře.

Ani jich nenapadlo, že se rozešli takořka v hněvu. Nyní pro ně žila ve vzpomínkách toliko doba Pražských studií a utěšená přítomnost. Onen čas, kdy Martinec všemožně, bohužel však marně se přičiňoval o zmar doktorova sňatku, návštěva u Chlumské mladé vdovy a pak rozloučení na nádraží bylo úplně potlačeno zapomenutím. Jakoby se byli rozešli v Praze z bytu staré Jandové, a jakoby se byli teprve nyní zase shledali.

„A kamaráde," vyzvídal Martinec, lámaje si do kávy vysušené pečivo, „což, máš rodinu?"

„Jak to? Děti?" A Živný zvedl od čaje hlavu.

„Děti."

„Nic," řekl doktor. Chtěl to říci lhostejně, avšak bystrý přítel lépe rozuměl smutné mluvě jeho očí. „Nic," dodal, „každý nemůže míti tu radost."

„Hochu," zamlouval to Martinec, „jestli pak víš, že mi je nejveseleji, když vzpomínám na rok našich společných studií. Obyčejně večer

přijdu domů, natáhnu se na pohovku, kouřím, popíjím zvolna víno a vzpomínám. Nejdříve na tebe, na starou Jandovou — je-li ještě živa, nevíš nic? A na souseda Sychru, jak zpíval a jak jsi mu k tomu drnkal za stěnou na kytaru, na švadlenku v přízemí i na toho zloděje, co mi nechal jenom roztrhané punčochy. A na tu krásnou, veselou bídu a nouzi, kdy jsme neměli ani ambrosie, ani nektaru, ani oběti zápalné, ani osvěty. Pamatuješ se, jak nám pomohla tvoje medická lebka?“

A oči Martincovy zasvitly starým, známým leskem studentského života.

Povídali si ještě chvíli o svých dávných dobrodružstvích, a pak Martinec se zvedl. Povinnost ho volala do úřadu.

„Odpusť, příteli, na dvě, na tři hodiny,“ pravil hosti svému. „Spořádám své věci v úřadě, řeknu si o dovolenou, a pak budu tvůj tělem i duší. Tady nejsem tak zapřažen jako ve Vítkovicích. Čas přinesl méně práce a více peněz, a o prázdniny taky nebývá zle. Kdybys chtěl mezitím uposlechnouti mé rady a sdříml si, kde libo, v posteli nebo na pohovce, neškodilo by nováčkovi v Benátkách. Zde všechno je jako výstava nebo divadlo, po všem budeš se ohlížet, všechno tě bude zajímat a za půl dne budeš mdlý jako moucha. Tedy si odpočiň, a pak, až se vrátím, budu ti Ciceronem ve dne i v noci.“

Živný vzhledem k dovolené poznamenal, že hodlá se zdržeti v Benátkách jenom tři nebo čtyři dny, ale Martinec se tomu dal do smíchu.

„To by tak stálo za to! Nemluv o tom, ať mi nepokazíš radosti z tvého příchodu. Vezmu si dovolenou na tři nebo čtyry neděle, a pak bude-li kdy, promluvíme si o tom. A zatím se měj blaze, můj drahý signore! Budeš-li si něčeho přát, vyjdi jen do dveří a zvolej do přízemku: „Marietto!“ S Bohem!“

Odešel a ještě venku, čekaje na parníček, ohlížel se do otevřených oken svého bytu a pozdravoval tam přítele.

Doktor Živný měl na rtech stále týž spokojený radostný úsměv, s kterým vstupoval do tohoto domu. Přátelství Martincovo ho rozehřívalo jako dobré, staré víno, o němž prve se zmiňoval. Když parníček s Martincem zmizel, doktor shodil kabát, zul střevíce a natáhl se pohodlně na pohovku.

V pokoji byl ještě příjemný chládek, vůně resedy a karafiátův dýchala z malovaných květináčův, stojících na okně, z Kanálův ozývalo se občas duté bubnování ujíždějícího parníčku nebo volání gondoliera, a jinak bylo úplné ticho, žádný hluk, žádný rachot a hrčení po ulicích jako v jiných velkých městech, neboť Benátky nemají koní ani vozů.

Živnému bylo lehko a opravdu blaze, jak mu přítel přál. Již několik let nebyl v takové míře jako dnes. Dávná spokojenost a bezstarostnost vracela se po dlouhém čase do jeho opuštěné duše. Maně přelétla mu mozkem podoba jeho ženy, avšak ihned zapudil tu vzpomínku a obíral se raději utěšenou přítomností, dokud byl čas, aby se mohl z ní těšit.

Usnul a probudil se před samým polednem. Posílen spánkem očekával návratu Martincova. Ten přišel brzy volaje hned ve dveřích: „Jsem teď tvůj, bratře, jak dlouho ti bude libo. Čím déle, tím lépe, A poněvadž dvanáctá udeřila, zvu tě, ctný rytíři, na oběd.“

Poněvadž Živný vyslovil přání, aspoň před obědem učiniti malou procházku městem, vedl ho Martinec po známém mostě Rialtském, pnoucím se na blízku jeho bytu přes Veliký Kanál, do nejživější bezvodné ulice Benátské, a odtamtud zvolna se otočili a vystoupili na severní straně náměstí Svatého Marka. Tam pod loubím někdejších prokuracií skvostně zařízené restauranty zvaly připravenými stoly k obědu.

„Víno tu není zlé," pravil Martinec, poroučeje donésti jen malou láhev vína, „ale tady, přítelíčku, mnoho nepij. Šetři si žízně pro výbornější doušek. Znám jiné místo, které není tak skvostné, ale za to je stinnější i útulnější a víno stokrát lepší. Zde jen se naobědváme a pak to půjdem zapit."

Naobědvali se tedy, a když Živný sáhal po své tobolce, Martinec mu zadržel ruku.

„Máš-li mě skutečně rád, udělej mi radost a buď jenom mým hostem. Vím, že toho nepotřebuješ, ale budu v tom vidět starou upřímnost, dovolíš-li, abych aspoň tentokráte učinil malou splátku na svůj dluh. Neohlížej se na nic, chceš, abych ti ukázal tobolku, jakým jsem boháčem?"

Zasmál se, a Živný bez váhání svolil.

„Dobře," řekl s patrným pohnutím, „buď tedy tak laskav. Ať jsem aspoň tady zase chudým člověkem, který dává za sebe platit. Věř mi, Petře, často a často jsem toužil po té bídě, kterou jsme spolu snášeli. Ostatně ty peníze, které mám — víš, ty mi rozumíš, čí vlastně jsou — opravdu bude mi milejší, zaplatíš-li za mě ty a nikoli ona —."

Martinec zaplatil, ale ještě chvíli se zdrželi. Radovali se ze svého shledání, avšak nemohli v sobě potlačiti dojem sklamání. Druh druhu četl z duše nevyplněné sny a tužby, které si kdysi hlásali a které teď byly nadobro pohřbeny. Už nic, už nic jich nemohlo vzkřísit a obnovit. Jeden, Jan Živný, byl zlomen nemocí, neodolatelná nutnost ho volala, aby v brzku následoval svého otce a sourozence, které také záhy sklátila táž nemoc, jaká podlamovala i jeho život.

A druhý, Petr Martinec, byl zničený, otrávený člověk bez jakéhokoliv očekávání, beze vznětů, bez nadějí na vyléčení.

„Už jsem jako stará veteš, hochu," pravil doktorovi tak lhostejně, jakoby mluvil o obnošeném kabátě. „Už do mne není nic. Nic mne nedovede povzbudit, vyrušit z mé otupělosti, z mého ustáleného, klidného zoufalství."

Avšak doktor chtěl býti nešťastnějším:

„A prosím tě, co já, co já? Slabý, nemocný člověk. Aspoň kdybych byl na světě něco vykonal, na co bych mohl vzpomínati radostně a vděčně — ale nepřej si toho všeho vědět! To byl krásný život! Byl jsem mužem své ženy, a dost! Slyšel's někdy něco tak ponižujícího?"

Martinec si vzpomněl na svůj vtip o trpném časoslově, ale jen mávl rukou.

„A ďas ví, kdo je tím vinen?" pravil bera sklenici a zapomínaje, že už dopil. „Člověk se brání, brání, ale záhuba se valí jako veliká voda a než se naděješ, už jsi v ní a bezbranně ploveš s proudem. Ďas ví, ďas ví!"

„Poměry, vlivy okolností, které byly mocnější, než naše vůle a síly. Tebe přemohly nepříznivé příčiny, ale mne vlastní slabost. Což ty, hochu, tys přece nezavinil sám svého pádu. U mne je jinak. Všechno zlo vyrostlo ze mne, jenom a jenom ze mne, ačkoliv jsem měl výstrahu. Proč jsem tě nedbal, když jsi mě varoval? Často později, když už bylo veta po mně, jsem vzpomínal na to."

Martinec vrtěl hlavou, jakoby nechtěl poslouchati ty žaloby a stesky. Raději zase chtěl hovořiti o své duchovní zbědovanosti.

„Víš — nevzpomínej toho! Nesešli jsme se, abychom si stýskali, trpíme-li vlastní vinou nebo jenom nezaviněnými náhodami. Už to je a nelze to změnit."

„Tedy nejlépe nevzpomínat na to, viď?"

„Ba právě. To jest moje nejlepší zbraň proti výčitkám svědomí: zapomenout, nevzpomínat. Tlouci se tím životem, jak nejsnáze bude možno. Už nebudu blaženým tatíkem ani nespasím drahou českou vlast."

„Ani na vlast nevzpomínáš?"

„Už taky skorem ani nevzpomínám. Už taky jsem jejím ztraceným synem a nikdy se jí nebudu moci odvděčit ani jí ničím prospět. Červivé jablko padlo daleko od stromu. Tak, tak, milý hochu. Jsem jako starý, otřelý dvacítník z doby Marie Terezie, který platí ve všech zemích jenom pro několik gramů svého stříbra, a nic více!"

Živný se usmál.

„Přece jsi nezapomněl na své vtipy," řekl. „Snad to není tak zlé."

„Prosím tě, čím mohu já býti odtud prospěšen svému národu? Moje vlastenectví nezmohlo se v posledních letech na nic jiného, nežli že jsem tu a tam poslal malý příspěvek na některý český národní podnik. Ale vím, že už jsem ztracen, už nedbám ničeho, co se děje doma, nemám už porozumění pro boje, které tam svádíte. Už taky čím dál cítím menší touhu vrátiti se někdy do své domoviny. Co tam? Budu mít jenom zásluhu, zůstanu-li v cizině. Přinesl bych tam svou nicotu, ať tedy raději umru tady. Už je mi vše lhostejno, nic mne nezajímá. Ale že mluvím tak trudné věci! Pojďme, příteli, pojďme, brzo nám bude veseleji!"

Zvedli se a prošli na západní straně náměstí do živé ulice. Naproti telegrafnímu úřadu Martinec uhnul na levo do tiché uličky, vybíhající kolmo k Velikému Kanálu a vedl přítele k domu s firmou „Antonio Giacomuzzi". Tam vstoupili do prostranné, vysoké místnosti s mosaikovou podlahou a řadou stolů. Byli tam sami, podlaha a stinná ulička dýchala příjemný chlad.

„Chianti!" zvolal Martinec na člověka, který je přišel přivítat.

Za minutu služebný duch přinesl dvoulitrovou kulovitou láhev s úzkým dlouhým hrdlem, opletenou lýčím, vyňal z ní zátku a nalil světlogranátového moku do dvou kalíškův.

Martinec sáhl po pohárku.

„Tak, příteli, chop se číše! Ale nejdříve si přivoň k tomu zázračnému vínu, abys věděl, jaká líbeznost má vejíti do nitra tvého. Jest to proslavené chianti, krev Cypru, vlévající oheň do našich zmalátnělých žil. Na vašem severu nedostaneš tak spravedlivého a dobrého vína."

Doktor Živný zvedl kalíšek k nosu, přimhouřil oči a znalecky přivoněl k té cyperské krvi. Skutečně, nemůže býti sladší, líbeznější vůně, než jakou ssál z této sklenky. Jen si oddychl, jak mu to vonělo.

„Na zdraví!“ řekl Martinec, a ťukli si. Oba vypili až na dno pohárku, a Martinec už naléval zase plné číšky.

„Nu což, nová krev, oheň, je-li pravda? Ale nikoli oheň, který pálí, nýbrž oheň, který příjemně hřeje. Kamaráde, toho si ještě popřejeme!“

Víno bylo výtečné, chuť jeho dokonale vyplňovala očekávání, které slibovala vůně. Nebylo silné, jako většina jiných červených vín, i slabý, nezvyklý člověk mohl si dopřáti toho požitku.

Ale doktor Živný požádal ještě o sifon sodovky. Vzpomněl na své porušené zdraví, a velká, dvoulitrová baňka, stojící skoro ještě plná na stole, ho znepokojovala. Teď taky ho napadlo, že zapomněl užívati svých pilulek. Od včerejška, když v Terstu vstoupil na loď, nepomyslil na svou nemoc až v tuto chvíli, kdy to svůdné víno strašilo.

Vyňal tedy z kapsy malou krabičku a spolkl pilulku. Vypravoval pak Martincovi o své nemoci, která ho na jaře na Chlumu schvátila, a jak už myslil, že zahyne. Ostatně byl přesvědčen, že žití jeho jest na krátko. Byl lékařem, který dovedl poznati i svoji nemoc, ale díval se chladně vstříc jejím následkům.

Namíchal si do vína sodové vody a po malých douškách upíjel. Avšak i ta cyperská réva vlévala do jeho žil jinou krev. Líce pod očima mu zčervenala, krotké oči se zaleskly. Nemohl se zdržeti, aby neroztrhl roušky násilného zapomenutí a nevyprávěl příteli, co všechno ho mořilo a soužilo za minulých devět let. Jakým byl otrokem své choti, jak všechny jeho naděje a plány, všechna úmorná práce studentských let sesula se v niveč. Ani mu nebylo dopřáno, aby se stal otcem.

„Osud,“ pravil Martinec. „Jsem fatalistou, příteli, věřím, že osud náš je už předem určen, že musíme kráčet, kam jemu se líbí, že již při narození napíše nám programm životní, který se musí vyplnit. Musilo to být. Každý musí vypit svůj kalich hořkosti až na dno. Já jsem jej vypil taky, hochu — až ti budu vypravovat! Nu, pijme, že jsme se tak šťastně shledali!“

Pili tedy, a Živnému se zdálo, že sivožlutá barva Martincova obličeje přechází do růžova, a že jeho veliká lysina více se leskne.

„To je něco jiného, než pivo,“ liboval si Martinec, zvedaje zase kalíšek proti oknu. „Jaká krása barvy, jaké živé světlo, jaká čistota! Hned jiný život vchází do člověka, napije-li se tohoto chianti. Bože, když jsme chodívali doma na pivo, vracívali jsme se po několika sklenicích z hospody jako vrtohlavá telátka. Nohy klesaly, hlava prázdna, údy jako když přetluče. Ale po chianti člověk jakoby se stal sokolem, jen lítat, jen výš, jen hodně směle a kurážně.“

Zapálil si papirosku a zapomínaje na doktorovu churavost, nabídl mu také tu útlou zápalnou oběť.

Živný přijal papirosku a kouřil též, neboť víno ho svádělo k oblíbenému tabákovému požitku. Bylo mu tuze blaze, zdálo se mu, že mu nic neschází, zázračné chianti jakoby rázem přemohlo a zapudilo jeho nemoc.

Bylo mu tak volno, tak utěšeně, dýchalo se mu tak lehce! Skutečně měl pocit ptáka, který touží vyletět a vesele zpívat. Rty jeho se smály jako před lety za svobodných časův a řeč zase našla zavátou cestu k žertům a vtipům. Chvílemi se stávalo, že oba přátelé, sedíce proti sobě a opírajíce se o stůl lokty, smáli se opět svým dávným mladým smíchem, až jim oči slzely.

Posléze baňka chianti byla prázdna, a doktor poznamenal, že snad je čas opět trochu se podívati na slavné Benátky, sic jinak že brzo budou opilí.

Šli tedy podívat se na Benátky. Nejdříve na náměstí Svatého Marka, a doktora Živného zajímalo všechno: budovy, krámy, lidé i pověstní chráněnci svatého Marka, benátští holubi, jichž černošedé krotké hejno právě se zvedlo z dorických a jonických hlavic a sloupův nových prokuracií a sneslo se na krásnou dlažbu náměstí. Ale už je rozháněla dvě malá, asi dvouletá děvčátka v bílých krajkových kloboučkách a ve volných růžových empirkách.

Živný se zastavil a smál se reji dítek i holubův, smál se i dotěrným obchodníkům, kteří na ně vybíhali pod arkadami prokuracií, jakmile se jen ohlédli po jejich krámě.

„V tom nejlépe vidíš Benátskou mizerii," vykládal Martinec. „Pyšný lev Benátský už dořval nadobro. Vše je žebrota, vše je tak zbídačelé, jako v Pražském tandlmarku. Hleď, krámy září drahým kamením, zlatem a stříbrem, ale opovaž se učinit zastávku u výkladní skříně. Obchodník už je venku a láká tě, abys šel kupovat. A to je na nejbohatším místě Benátském, v nejpřednějších obchodech, jak teprve je v oněch odlehlých ulicích, které jsou bydlištěm zdejších dvacíti pěti tisíc žebráků!"

Jen to dořekl, už nějaký neodbytný prodavač držel Živného a nutil do něho nějakou lacinou mosaiku a výběr špendlíkův a lasturkových náramkův.

Doktor se zastavil a dobrácky se zadíval na dotěrného prodavače.

„Milý příteli," pravil po česku, krče ramenoma, „co je to platno, když vám nerozumím? U nás v Kostelci nás neučili italsky."

Prodavač na to vlašsky, že má zboží laciné a že se vše hodí za pěknou památku.

„A pak," smál se Živný, „jsem chudý člověk — nemám peněz. Jsem rád, že za mě platí kamarád."

Pouliční obchodník, slyše slovo kamarád, obrátil se k Martincovi, aby tedy koupil on.

„A co to stojí?" zeptal se Martinec, bera do rukou malou postříbřenou gondoli, která měla býti damským špendlíkem.

„Deset lir."

„Deset centesimů," zněla klidná odpověď.

Prodavač vzal Martincovi gondoli z rukou, podíval se na něj pohrdavě a šel.

„Tak se nejlíp zbavíš těch neodbytů. Podej jim stý nebo nanejvýš desátý díl toho, co žádají, a jsou hned s krku."

Ale již zas tu byl jeden a roztahoval před Živným jako harmoniku album pestrých Benátských obrázkův.

„Co to stojí?“ tázal se doktor, neboť tolik už dovedl italsky.

„Tři liry.“

„Dám liru,“ odvětil Živný mysle, že i to dovede zapuditi dotěru. Ale dotěra mu podával album a měl tisíc chutí uzavříti ještě další obchody.

„Dobře,“ smál se Martinec, „za chvíli ti ukážu krám, kde bys to mohl dostati za padesát centesimů. Můj milý, aspoň vidíš, jak se musí v Benátkách kupovat. V krámech je to taky takové. Solidní obchody bys spočítal na prstech.“

Potom šli se podívat do chrámu svatého Marka. Ponurý vnitřek, plný staré mosaiky, a zejména pohled na starožitnou velebu zlatého emailovaného oltáře ochladil jejich rozehřáté mysli. Bloudili sem tam prostorami basiliky, a Martinec ustavičně vysvětloval.

Pak vystoupili také nad pět portálův, kde rozpjato do běhu vznáší se unikum — známé bronzové trojspřeží. Naproti viděli náměstí Svatého Marka s ohromnými budovami prokuracií a třemi památnými stožáry, pak zvonici Campanilu a pod ní Logettu s mramorovou síní, na levo Piazettu s palácem dožův a se dvěma ohromnými sloupy, z nichž jeden na vrcholu svém nese světce, jedoucího na krokodilu, a druhý řvoucího lva Benátského, a dále za sloupy leskla se část mola s pozadím ostrova S. Giorgio.

„A zde,“ ukazoval Martinec na pravo, „hodinová věž. Ti kovoví obři, kteří s kladivy čekají u zvonu, až přijde chvíle, kdy mají udeřit, znepokojovali už Kollára. Můj milý, nepohlcuj všecbno očima, času dost. Dnes zatím kousek povrchní obhlídky, abys se trochu orientoval, ale neunavil. Tady je střed všeho nejlepšího. Kus mrtvé historie, proměněné v krásnou bídu, která se musila dostavit, jako se dostavuje všude, kde nevládne šlechetnost a spravedlnost. Většina toho, čemu se tu podivuješ, je uloupena přesilou slabším a snesena sem, aby potomci lépe viděli, kam vede pýcha a zpupnost. Na mne ta všecka stará Benátská sláva činí vždy deprimující dojem.“

Sešli s galerie, prošli se Piazzettou a Slovanským nábřežím, kde u sochy Viktora Emanuela se obrátili a šli večeřet. Když opouštěli restaurant, pod arkadami prokuracií už se osvěcovaly krámy. Ohromné, bohaté sklady firmy Testolini tonuly v bílé záři elektrického světla.

Doktor Živný zahleděl se do výkladu s uměleckými předměty a opozdil se asi o tři kroky za svým přítelem.

V tom nějaká žena přistoupila k němu a prosebně vztáhla ruku. Ale již si všimla obracejícího se Martince, škubla sebou a jako střela zmizela.

„Kdo to byl?“ ptal se Živný.

„Žena.“

„Čí?“

„Moje.“

„Cože — tvoje žena!“

„Tak jest, kamaráde, pojďme domů, budu ti o ní vypravovat.“

XIX.

Za chvíli oba byli na lůžkách, Živný na široké posteli a Martinec na pohovce. Ani nesvítili, ale nechali si otevřená okna, s nichž libě voněly resedy a karafiáty. Vlažný vzduch, páchnoucí mořskou vodou, naplňoval komnatu. S Kanálu doléhalo k nim šplouchání vesel a tlumený pokřik gondolierův, směrem k molu ozývaly se splývající zvuky dvou serenád. Báchorkovité představy o gondolích, lagunách a krásných očích signorin žily tu v okouzlující, báječně lahodné skutečnosti.

A Petr Martinec, opřen na svém lůžku a obrácen k doktorovi, vypravoval:

To víš, co se stává, když mladý muž se přistěhuje do bytu, kde mají mladou dceru — je to stará, skorem už nechutná pohádka. Mně se to stalo také tak. Když jsem se dostal do Benátek, nabídl mi jeden z dělníků našeho závodu pokoj ve svém bytě. Byl to tento pokoj, ve kterém ležíme. Tatík Filippo Zanetti byl vdovcem a měl dvacítiletou dceru Lucii, která obstarávala domácnost. Celkem byla to také žebrota. Byt jsem jim platil já, a co starý Filippo vydělal, propil skoro všecko v koňaku a ve víně. Dcera jeho nevynikala ničím zvláště poutavým, byla to docela obyčejná, všední holka přihrublého rázu italského, a trvalo několik dní, než jsem ji slyšel promluvit. Chodila po kuchyni, kde s otcem zůstávala, jako Popelka, stále něco kutila a stále nemohla být s ničím hotova, a když jsem ji oslovil, odpovídala jedním, dvěma slovy a nikdy se mi nepodívala do očí.

Byla pořád roztržitá, zapomětlivá, jakoby jí scházel některý z pěti smyslův. Když mluvila, neslyšela, když poslouchala, neviděla. Ale co jí tatík přikázal, vykonala vše sice zvolna, trochu jako leniveě, ale neodmlouvala, neodporovala nikdy.

Nelíbilo se mi v bytě, protože Zanetti byl spustlý, zkažený, docela otrávený člověk. Vlastní dcera jako vůbec všechny ženy nebyly u něho ničím než tvory, kterými opovrhoval. Často v opilství vyháněl ji z bytu, aby si šla mezi ten vyvrhel ženský, kam náleží a do kterého jistě někdy se dostane.

Byla to hrozná slova, ale Lucia jakoby jich neslyšela. Ploužila se po světnici sem a tam a snášela příkoří otcovo jako nutnost, která se rozumí sama sebou. Nepochybně byla tomu již uvyklá, a když Zanetti nejvíce zuřil, ona byla nejklidnější.

Pomýšlel jsem tedy vystěhovati se z bytu, ale v té době starý ulehl, zhoršily se jeho souchotiny. Přestal pracovat, v továrně mu zastavili mzdu, teď už byl se svou dcerou odkázán jenom na mne. On a zvláště jeho dcera vzbudily můj soucit. Nevystěhoval jsem se, ale dával jsem si Lucií připravovati i snídaně a někdy večeře, a svěřil jí své prádlo, aby měla aspoň nějaký výdělek a aby netrpěli hladem.

Zanetti stonal dlouho. Někdy vstal s postele a chodil už po bytě, zdálo se, že nemoc polevuje, ale brzo zase ulehl, a bylo mu čím dál hůře. Při tom všem ani tušení blízké smrti ho neobměkčilo, zůstával stále týmž zatvrzelým člověkem, který nevěřil na světě v nic než ve zlo, k smrti pohlížel pohrdavě jako k ošklivému konci života, po kterém už

nepřijde nic, docela nic, neboť nevěřil ani v Boha, ani v peklo, ani ve věčný život duše, ani v posmrtný trest hříchů.

Často, hekaje na své posteli, volal mě k sobě. Rád vykládal své rozumy.

„Copak vy, signore Martinelli“ — říkal mi Martinelli — „vy nevíte, co je život. Vy žijete, jako byste spal nebo měl zamhouřené oči a otevřete je, když máte vidět něco růžového. Ale já jsem šel životem s očima otevřenýma a viděl jsem, že všechno je marnost, všechno lež, všechno neřest. Člověk okrádá člověka, žena podvádí muže, děti otce, a nejhůř se vede chudému člověku. Boháč vyssaje jeho síly a pak odkopne slabou, nepotřebnou mrchu. Ale ať, pojde to všecko, boháč i žebrák, z obou zbude jen trochu puchu a prachu.“

Tehdy jsem ještě nebyl úplně beznadějným člověkem, ještě někdy se ozývaly mladé sny, někdy jsem myslil, že není všemu konec. Ale hovor Filippův mě otravoval. Nezpůsobil sice, že jsem se stal horším, ale působil, abych se nestal lepším. Vštěpoval ve mne pohrdání vším, co dobrého ještě ve mně se hlásilo.

Pokusil jsem se uvésti ho na lepší myšlenky a zvláště aby konečně již se obměkčil k své dceři. Co se z ní stane, když ji stále posílá mezi ženskou prodejnou společnost?

„Co jí mohu odkázat lepšího?“ namítal tatík. „Chtěl ji loni syn známého gondoliera, ale ona ho zavrhla, že prý je spustlý poběhlík. Co z ní tedy má být? Kdyby byla hezká, nu, řekl bych, signore Martinelli, je vaše, učiňte si s ní radost, abyste věděl, že nechci být nevděčen za vaši podporu, neboť bez vás bych pošel hlady — ale ona chodí jako nejstarší kostelník ve Svatém Marku a nevím, komu by se zalíbila. Ať jde tedy mezi tu slotu, kam náleží. Tam má budoucnost, tam ji továrník nevyžene z chleba. Můj drahý signore Martinelli, kdyby všechen svět pominul, dluhy, policajti a nevěstky nepominou. A poněvadž Lucia se nemůže stát ani židem ani policajtem, ať si jde, kam patří.“

To všechno otcovo opovrhování dcerou budilo ve mně k ní jenom větší soucit. Všímal jsem si jí více než dříve, snažil jsem se ji těšit i pozoroval jsem, že se mi nakloňuje, že má ke mně úplnou důvěru a oddanost, jako pes k svému pánu.

Pak se mi zdálo, že Lucia začíná být hezká. Obličej její měl pel mládí, a třebas chodila stále jako hluchá nebo slepá nebo němá, byla přece zdravá a plných forem. Mně bylo teprve třicet let, a musil bych být dřevem, aby mnou nepohnula mladá dívka, která mi sloužila v bytě, třebas ani nevynikala krásou obličeje.

A starý Filippo zvolna dodělával. Kašlal zle, huboval, sípal, vzdychal. Stonal asi půl léta, a hodina jeho přicházela. Toho dne, když upadal v agonii, Lucia jako obyčejně přišla navečer mi odestlat a naplnit umyvadlo. Už několik dní jsem se připravoval jí něco říci, ale dlouho jsem se neodhodlal, až tehdy.

„Lucie,“ pravil jsem jí, „víte, že otce vašeho tu již dlouho nebude?“

„Ano, signore,“ šeptala klidně, „vím, už se obírá, snad umře této noci.“

„A co vy chcete pak dělat?“

Otevřela na mě oči, které, jak se podobalo, do té chvíle neviděly. Ale mlčela.

„Nevíte?"

„Nevím."

„Chtěla byste tu zůstat se mnou?"

Zase upřela na mě týž klidný, tázavý pohled. Nebyla nic překvapena.

„Jak chcete, signore," řekla.

Divný, nepovědomý cit projel mi tělem. Rozum byl pryč, zvíře se ve mně probouzelo. Ani jsem nepomyslil, že pět kroků dále umírá člověk. Sedě na stolici, přitáhl jsem Lucii k sobě a položil hlavu na její prsa. Ona se nevzpírala.

„Vidíte Lucie," pravil jsem jí, „jestli otec váš skoná, nebojte se, já vás neopustím. A umře-li už dnes v noci, kam byste šla, co byste dělala, u něho přece nemůžete zůstat? Přijďte ke mně, Lucie, přijďte si ke mně odpočinout — vždyť je to jedno, když už máme zůstat spolu. Jen přijďte!"

Pustil jsem její ruce, a ona ani na mě nepohledla a vrátila se k otci.

Chvíli jsem byl zmaten, ani dobře nevěda, co všechno jsem jí řekl. Cit smyslnosti a zase cit ošklivosti střídal se ve mně. Byla také chvíle, že jsem se styděl za svá slova mysle, že jsem odpudil od sebe Lucii v době, kdy jsem k ní měl býti nejšetrnější, poněvadž očekávala smrt svého otce.

Pak jsem si ulehl a chvíli jsem ještě slyšel sténání a těžké dýchání Filippovo ve vedlejší světnici. Zasklenými dveřmi padala ke mně malá záře kahánku, který Lucia u něho rozsvítila. Dlouho nespokojen jsem přemítal o svých slovech, ale pak, přikryv si uši pokrývkou, abych neslyšel nemocného, jsem usnul.

Probudil jsem se k ránu, a v sousední světnici už bylo ticho, jen světlo tam ještě hořelo a mdle osvěcovalo moji postel.

„Už umřel," pomyslil jsem si a chvění se mne zas zmocňovalo. „Kde je Lucia?"

Zvedl jsem hlavu, a Lucia ležela vedle mne na samém kraji postele, natažena, oblečena, a přemožena několikadenním bděním, tvrdě spala.

Proti osvětleným dveřím jsem viděl její velkou, bezvládnou postavu, její vystupující prsa a obličej, který v šeru a spánku zdál se míti zcela jinou podobu, než měla Lucia. Tiše jsem se vzchopil a zblízka se jí podíval do tváří.

Byla to ona. Téměř neslyšitelně oddychovala, i cítil jsem její teplý dech na svém obličeji. V uších mi zahučelo, v hlavě se mi zatmělo, zvíře znova probouzelo se ve mně. Opět jsem zapomněl, že vedle leží mrtvý člověk.

Položil jsem na Lucii ruku, a ona procitla krotká, moje.

Žili jsme pak spolu dále v tomto bytě, a myslil jsem, že s ní budu spokojen. Překrásná, nádherná bytost, o které jsem kdysi snil, že bych ji mohl zbožňovat, nebyla mi souzena, za to nalezl jsem ženu oddanou a věrnou jako psa. Tak jsem se domníval a nedlouho po Filippově smrti jsem jí nabídl sňatek.

Lucia byla překvapena, toho neočekávala. Jiná podobná žena byla by radostně chápala můj návrh, avšak ona zavrtěla hlavou.

„Proč pak, signore, není potřebí," řekla vlažně.

„Budeš mojí opravdovou ženou, to přece je lepší než tak, jak teď žijeme."

„A proč, signore? Je to jedno. A ne, takto je to lepší. Až mne nebudete míti rád, bude vám volno říci, abych šla. A já půjdu svobodněji, než kdybych byla vaší ženou. Nikdo nebude moci bránit ani vám, ani mně."

„Snad nemyslíš, že tě chci opustit?"

„Nemyslím nic, ale věřím, že dojde k tomu."

Byla stále touž, jako za svého otce. Tichá, málomluvná, nesmějící se, lenivě zdlouhavá. Ale to mi nepřekáželo. Pomalu jsem uvykal vědomí, že jest mojí ženou opravdovou, a učil jsem se jísti divné pokrmy, jaké se požívají v prostých italských domácnostech a které mi z počátku byly tuze nechutné.

Po některém čase jsme očekávali narození dítěte, a když jsem Lucii zase nutil ke sňatku vzhledem k dítěti, už neodporovala, i dali jsme se oddat. Tím nic se nezměnilo. Ona mi dále vykala, oslovujíc mne signore, byl jsem jí stále jiným, cizím člověkem, který byl dalek její duše a všeho cítění.

Potom se nám narodil syn, černé, scvrklé, odporné dítě. Ve mně se ozvala nespokojenost, která vzrůstala s ustavičným dětským pláčem. Nevím, co bylo toho příčinou, že mi bylo trapno dívati se na to dítě. Postonávalo, a slyše jeho kňourání a sténání, vždy jsem si vzpomněl na Luciina otce, který ve svých posledních dnech také tak sténal a vzdychal.

Od narození dítěte pozorovali jsme oba, jak se od sebe vzdalujeme. Její smysly nyní byly více obráceny k nehezkému dítěti, mne však odpuzovalo. Darmo jsem se dovolával srdce, citu svého, povinností otcovských, nemohl jsem přilnouti k tomu malému, nemocnému tvoru, v kterém jsem spatřoval obraz zkaženého děda. Duše starého Filippa jakoby se byla přestěhovala z vyschlého těla do tohoto dítěte, sotva že se počalo.

Po půl létě dítě skonalo, a už jsme viděli, že jsme si cizejší, než kdykoli dříve, mnohem cizejší, než v prvý den seznámení s Lucií, neboť tenkráte byla naděje na naše spojení, ale teď už to nebylo možno. Ačkoliv jsme si o tom neřekli ani slova, a ačkoliv Lucia byla stále stejně poslušná a oddaná jako tichá a lenivá, přece oba jsme cítili, že k sobě nenáležíme a že časem musí přijíti doba, kdy nadobro se rozejdeme.

Doba ta přišla brzo, již za několik neděl po smrti dítěte. Život náš byl takový, jako v prvých dnech, kdy žil ještě tatík Filippo. Lucia zdržovala se jenom v kuchyni, spala tam a několik dní jsem od ní neslyšel slova. Jednou navečer, když jsem se vrátil z úřadu, vešla za mnou do tohoto pokoje.

Ačkoliv byla klidna, měl jsem tušení, co mi chce říci. Prosila mne, abych ji propustil od sebe, že prý nemůže žíti se mnou. Žádala jíti k onomu mladému mužovi, kterého kdysi zamítla a který ji nyní lákal znova.

Co jsem měl činiti? Bránil jsem sice, vykládal, čím se stane, ale to nepomohlo. Mohlo být pro mě jenom ulehčením, půjde-li ode mne. Pouto manželské, které nás vázalo, bylo pak už i mně vedlejší věcí.

Povahy, vůle, city naše se rozcházely, bylo lépe nebrániti, aby tedy šly svou cestou.

Řekl jsem Lucii, že jí tedy už nebráním, ale že ji také nevyháním.

A tu viděl jsem poprvé radost a vděčnost v jejích očích. Zasmála se tak živě, jak se nedovedla smáti ani na své dítě. Ještě té chvíle skládala do uzlu své věci, a ač se stmívalo, měla se k odchodu.

Nabídl jsem jí pravidelnou podporu, kdyby snad potřebovala, aby jen přišla, neboť jsem byl přesvědčen, že co nevidět bude se potýkati s nedostatkem a bídou.

Avšak ona hned odmítla.

„Ne, ne, signore, děkuji vám za vše. Jste tuze laskav, drahý signore, nezasluhuji toho! Kdybych nebyla vaší ženou, snad bych přišla, ale žena nemůže.“

A nepřišla nikdy. Brzo se rozešla se svým milencem a pak některý čas byla tím, čím ji chtěl míti její otec. Avšak záhy sestarala; ani v té společnosti nebylo pro ni místa. Už asi rok žebře po Benátských ulicích, a mně se vyhýbá, jakoby se bála, že uvidím, až kam dospěla. Přičiňoval jsem se všemožně ji zachránit, volal jsem ji zase zpět k sobě, ale bez výsledku. Několikráte jsem se pokusil, aby ode mne přijala aspoň podporu, ale marně. Když jsem ji oslovil, tvářila se, jakoby mne skorem už neznala. Vídáme se zřídka kdy, ale potká-li mne na oživeném místě, mijí mne, jakoby neviděla, potká-li mne pak někde v postranní uličce, řekne jen „dobrý den, signore“, a pospíchá pryč, abych jí snad zase nezastavil.

Vidíš, drahý příteli, to jest moje historie za posledních devět let. Taky jeden ztracený, otrávený život. Taky jedno nespokojené, bludné srdce. Kdybych nebyl rozvážný, střízlivý člověk, to neštěstí s ženou mohlo mě zničit. Ne proto, že mne nemilovala, neboť ani já jsem jí nemiloval, ale tak, abych řekl, že tím bylo konec všemu lepšímu, po čem někdy jsem prahl, konec plánův a nadějí, které jsem si tvořil — vždyť mi rozumíš.

V jedné době po Luciině odchodu jsem se domníval, že mi na světě nezbývá už nic, než víno. Život skutečný neměl pro mne žádných radostí, žádných tužeb, jenom prázdnotu a poušť, ale když jsem si dopřál oblíbeného chianti, sladký klam mě obestíral, krev jinak vřela, veselé myšlenky se vracely, touha po ženských vnadách mě znepokojovala.

A někdy zase, když jsem pil více, zmocňovalo se mne zoufalství, nespokojenost, bázeň před něčím neznámým, někdy i neodbytná touha umřít. Ale přemohl jsem všechno, co mě usilovalo udolat a zničit, a přece jsem stále ničemným, bídným člověkem. Stroj, který pracuje denně svých několik hodin, který se napájí vínem a nasycuje obědem, jako vodou a uhlím, který ničeho necítí, protože je to jenom hmota bez citu a duše, který nemá porozumění pro povinnosti člověka, který neví, co je láska k rodině a k vlasti — ano, drahý příteli, nic jiného než ztracený, zbytečný život. (Dokončení.)

Podobizna Viktora Olívy.

Návštěvou u mistra Viktora Olívy.

Vyličuje dr. F. X. Jiřík.

Stanul jsem před vysokým domem za řetězovou lávkou na Malé Straně; na pravo vysoko ve vzduchu trčel nad Vltavou zčernalý komín Odkolkových mlýnů a v pozadí bylo viděti zelený hřbet Petřína, jenž barvil se v žlutavé a červené tóny podzimu. Vstoupil jsem do širokého vestibulu a po točitých schodech, jaké vídáme v rohových domech pražských, stoupal jsem zvolna vzhůru. Schodiště bylo mi známo, neboť šplhal jsem po něm již několikráte před tím do atelieru mistra Jansy a proto jsem nespěchal, znaje únavu, jakou způsobuje ta hezká řádka schodů, nad nimiž usadili se mistři Olíva, Jansa a Štapfer. Olívu znal jsem posud jen z ulice nebo z výstav a byl jsem zvědav na dojem z osobního styku.

Vystoupiv do nejvyššího patra, shlédl jsem visitku mistrovu, jež byla sice poněkud neobyčejná, ale poznal jsem ji. Byla to malba provedená na stěně vedle dveří barvami klihovými, jež představovala genia umění s paletou a štětci. Zde nepochybně bydlí Olíva, soudil jsem a stiskl jsem zvonek, čekaje, až mistr objeví se ve dveřích. Dvéře se otevřely a přede mnou stála mladá dáma, z pola zakryta obrovskou paletou, již v levé ruce

držela. Byl jsem překvapen a sdělil jsem jí jen z pola své přání, mluviti s mistrem Olívou. Dověděl jsem se, že mistr není sice přítomen, že však okamžitě přijde a proto vyzval jsem se, abych posečkal.

Dáma zmizela a já zůstal v předsíni atelieru, z něhož vyšla díla, jimž obdivoval jsem se ještě před několika hodinami v Saloně Topičově. Ale nebyl jsem sám, v pozadí spatřil jsem muže, jejž znal jsem z atelieru Heřmanova; tehdy představoval ovšem nějakého svatého evangelistu, ale poznal jsem ho přece, přes to, že byl nyní ve zcela prostém občanském oděvu. Byl to Olívův model. Uklonil se a usmál se důvěrným úsměvem, jakým vítáme starého známého. Bavili jsme se, nevědouce nic důležitého.

V tom přišel mistr, muž v třicátých letech, výrazné tváře, v níž citovost a měkký temperament se zračil; uvedl mne do vnitř atelieru a představil mne dámě, již při vstupu jsem spatřil — byla to jeho paní.

Mistr poznal ihned tajný záměr mé návštěvy; otevřelť právě soubornou výstavu svých děl v Saloně Topičově a zvykl si již na nemilé návštěvy referentů, na jejich smělé i naivní dotazy a výslechy.

„Chcete věděti, kdy jsem se narodil," řekl a vybídnul mne, abych se posadil. Přisvědčil jsem sice, ale dodal jsem zároveň, že pro kritiku mají dáta biografická vlastně význam velmi podřízený, a přál jsem si krátký interview, abych poznal jeho umělecké náhledy a záměry.

„Chcete tedy věděti, k jaké straně se hlásím," odpověděl.

„„Nikoliv,"" řekl jsem, „„dnes mluví se stále o novém malířství a rád bych věděl, jaké stanovisko zaujímáte vůči pokusům nejmladší evropské generace.""

„Z mých děl poznáte, že zajisté se snahami těmi souhlasím, ale vím, že moderním tendencím uměleckým se u nás nerozumí: staří páni mají aspoň stále za to, že nové malířství jest naturalism a verism, ale nejlepší při tom jest, že my vlastně žádného naturalistu ani nemáme. A ať se jen pokusí někdo namalovati naturalistický obraz, hned mu řeknou, že jest symbolista."

„„Myslím,"" odvětil jsem, „„že veliká část viny spočívá na naší veřejné kritice, totiž spíše na nedostatku jejím. O literatuře píší a čtou se denně pojednání, kdežto výtvarné umění odbývá se v listech velmi stručně, a odváží-li se někdo napsati věcný posudek, narazí hned na odpor některých malířů samých. Mám však za to, že věcná, pravdivá kritika není umění na škodu.""

„Naopak, dobrá kritika může umělci prospěti a vésti ho a myslím, že především umělec sám musí býti sobě nejpřísnějším kritikem; naše umělecká theorie jest však nad míru nespolehliva. Co jest tu různých směrů, a kritických způsobů ještě více, ale dovolte, abych konstatoval jednu věc: nevíme především, co jest umění, totiž tak; nelze podati takové jeho definice, která by sloužila za kritické východisko theorie. V čem jest toho příčina, jest vám známo. Umění jest totiž stálý rozvoj, pochod a jakožto fakt, jenž se vyvíjí, není ukončeno; proto nevíme, kam směřuje a nemůžeme abstrahovati jeho charakteristické známky, nevíme, co přinese zítřek, jenž bude třeba negací dneška; proto také kritika, pokud

chce býti absolutní, chybuje. Spravedlivý kritik nevyhne se relativnosti ve svém odhadu, to jest on musí spíše svědomitě žádati, aby poznal poměr uměleckého individua ku theoriím dne, k běžnému názoru světovému

Atelier Viktora Olívy.

a ku stávajícím útvarům sociálním, neboť jedině z této relace pozná, v čem jest umělec svůj, co staví jeho jedinečný talent proti hromadnosti, co ho odlišuje a vyznačuje."

„„V této věci smýšlím úplně s vámi a považuji to, co právě jste vyslovil, za záležitost kritiky, která uznává individualitu a subjekt, a mám také za to, že jedině v tom můžeme viděti pokrok a konečný cíl umělecko-kritického vědomí, stane-li se totéž záležitostí všeho obecenstva.““

„Že ano. Obecenstvo nesmí přicházeti do výstavy s předpojatou thesí, totiž, abych lépe řekl, může míti třeba svůj individuální názor, ale nesmí ve výstavě žádati jedině a pouze to své, hledati jen svůj vlastní vkus, nýbrž musí bráti ohled také na vkus umělcův, vžíti se v podmínky jeho tvoření, hledati jeho stanovisko, vyhledati co zamýšlel a měřiti pak výsledek jeho prací jeho vlastním záměrem a nikoliv svým předpojatým přáním.“

„„Rozumím a řeknu konkrétně, co v principu jste vyvodil: věc připadá mi asi tak, jako kdyby někdo odsoudil obraz, jenž představuje bitvu, jen z toho důvodu, že jest nepřítelem války, nebo že miluje pouze zátiší. Myslím, že asi tak si to představujete.““

„Zajisté, a mám pravdu, že ano?“

„„Připouštím úplně a shoduji se také, že požitek výstavní spočívá v první řadě v tom, hledati umělce, hledati jeho relace k vlastnímu nitru, najíti jeho odlišnost a chutnati jeho principy.““

„Tak si také jedině moderní kritiku představuji; ne historické výklady a citáty ani dlouhé logické a dialogické slovní šermy, žádnou vědu, žádnou critique scientifique, nýbrž zase jen umění najíti a chopiti ducha díla, oblažovati se novými, neznámými city, jež suggeruje a vnímati jeho zvláštní vůni. Tak aspoň já si počínám, a děje se mi tak nejen před obrazem, ale i když čtu báseň nebo dívám se na přírodu. Jděte, prosím, nyní přes ostrov střelecký, ta bohatá harmonie, divoký rej podzimních akkordů, teplých, červených a žlutých vždy mne opíjí.“

„„Znám takový duševní stav a vzpomínám si, že ještě nedávno, při studiu Pečinkovy jedné malby, dva osamělé podzimní duby v rovné krajině, jež obráceně, korunami stromů dolů, přede mnou stála, pojímala mne přímo závrať, když díval jsem se na hluboké tóny modři, jež splývaly s teplými akkordy lomené žluti.““

„Takových děl jest málo, ale ty právě ukazují, co jest umění. Nejsou v takových případech zbytečny otázky po naturalismu nebo symbolismu? Jest jen umělec a jeho umění, to jest, to pravé umění, jež neplyne z mozku a z logických kombinací, nýbrž tryská přímo z duše a temení se v citu.“

„„Zmínil jste se, že souhlasíte se snahami mladé generace, ale z toho, co jste právě řekl, zdálo by se, že nepřejete moderním heslům.““

„To jest tak, nedělím díla umění na moderní a nemoderní, nýbrž na dobrá a špatná, nepřijímám modernost, nýbrž jen to, co jest v ní dobrého, ať jmenuje se to jakýmkoliv jménem. Mám ovšem k tomu své vlastní měřítko, jež cítím, ale doznávám, že v principu shoduji se vždy s novým uměním, ačkoliv neuznávám školy ani strany a chci býti nezávislý. Zde se podívejte, v Gil Blasu, tento Steinlen, to jest náramný chlapec, že ano; nebo Balluriau, nemohu říci ani že maluje ani že kreslí, ale on mluví svým dílem a to jest také moje snaha, něco říci, podati nějakou myšlénku, vypravovati, nebo ještě spíše napověděti ideu; proto rád illu-

struji básně a pohády a líbí se mi Stuck a ideové východisko nových směrů; namalovati špinavého žebráka nepovažuji za umění, jak myslili realisti; v tom smyslu opravdu nejsem realista, neboť technika není všechno, a proto uznávám také zásluhy nového malířství, které ukázalo, že umění nespočívá jen v technickém; to, zdá se mi, musíme předpokládati, že umělec naučil se malovati, že zná svůj metier, své řemeslo."

Z atelieru Viktora Olívy.

„„Měli bychom, ale u nás se to vždycky nepředpokládá.""

V tom ozval se zvonek a vešel referent pražských novin p. K. Mistr nás vzájemně představil. „Pan doktor jest tu za touže příčinou, pro niž také vy přicházíte," sděloval po chvíli panu K., když já odstoupil prohlížeje si zařízení atelieru.

Vchod dekorován byl draperií, jež visela na barokních, točených oltářních sloupech staré práce, které tvořily jakýsi portál; v pravo viděl jsem vchod do druhé místnosti atelierní, zakrytý paraventem a později dověděl jsem se, že místnost ona sluje sekretariat a jest úřadovnou vtipně fingovaného tajemníka. Před paraventem, palmami zdobeným, stál stojan, u něhož mistr drobnější věci pracuje, a nad ním, na vysokém sloupu, poprsí Danteovo. Na sloupu zavěšen byl věnec vavřínový. V levém rohu u obrovského šikmého okna byl divan, a nad ním z draperií tmavě červených utvořen byl baldachyn, pod nímž visela veliká bronzová ampula s dekorací palem a čínských vějířů. Malířské stojany, nedohotovené obrazy, skizzy a různé ozdoby v malebném nepořádku zaujímaly ostatní místo atelieru.

Pan referent K. zapisoval si mezi tím výpovědi mistrovy, jež jsem také slyšel; dověděl jsem se, kde se narodil, kde studoval a podobné méně závažné věci, stručně celé nationale i dosavadní jeho uměleckou činnost a výčet jeho děl. Jedna věc však mne zajímala, z níž jsem se dověděl, že mistr je vlastně samouk.

„Na pražské akademii byl jsem žákem Sequensovým,“ vypravoval Olíva panu K-ovi, „a sice v tu dobu jediným. Sequens nechtěl pro mne samotného platiti model a proto nabídnul jsem mu, že přinesu si zátiší a budu ho malovati; pracoval jsem na tom, ale brzo jsem přestal a do akademie jsem již nešel; Sequens povýšil pak tři žáky od Čermáka a přijal je do své školy. Celé toto moje studium trvalo asi měsíc. Od té doby nebyl jsem, bohudík, na žádné akademii a u žádného mistra, ačkoliv podíval jsem se ovšem také do Mnichova, Paříže i do Italie. Koupil jsem si lineal, udělal jsem se „pro sebe“ a začal jsem teprve všechny odkoukané tradice shazovati.“

„Nesoudíte tedy, jak se mi zdá, příznivě o akademii, ač, tuším, akademické vzdělání jest nutno každému umělci“, mínil pan K.

„Naprosto není nutno,“ řekl mistr, „naopak, čím déle jest kdo na akademii, tím více potřebuje času, aby zbavil se školských názorů a našel sebe.“

„„Mistr má pravdu,““ vmísil jsem se do řeči, sedaje na pohovku pod baldachynem, „„jest veliký omyl, má-li se za to, že malíř pomocí učitele může se státi umělcem; jediná výhoda, jakou akademie poskytuje, jest příležitost ke studiu modelu, a pak snad i to, že jeden žák učí se od druhého. Umělcem musí se však státi každý sám.““

Tak jsme přišli na akademii, o níž sem a tam něco se mluvilo; více citovosti a bezprostřední vnímavosti pro přírodu jest lepší, než dlouhá školní dressura a rozumové vzdělání. Umělec nemusí býti přece učencem, takový byl výsledek řeči. Začíná se antikou, ačkoliv jest známo, že jen největší umělci dovedli antiku vskutku pochopiti. Pak přešlo se znova na moderní malířství a jaká jest to bída v odborné české literatuře. Český čtenář nedoví se ani o Puvis de Chavannesovi, jenž dosud takový měl význam a přes něhož přes to mladá generace již zase jinam a dále hledí. Nevíme nic z našich listů o současném vření a kvašení uměleckých principů zahraničních a poznáme sotva jména Whistler, Carrière, Burne, Jones, Forain, Munch. Mínilo se, že by třeba

bylo přeložiti nějaký instruktivní spisek o moderních uměleckých principech, nebo učiniti výtah z něho, ale poukázal jsem na to, že mám nemilé zkušenosti, s jakým povděkem úsilí takové u nás se potkává.

Pan K. se poroučel. Nastala pausa a strojil jsem se rovněž k odchodu, když tu mistr ke mně se obrátil s otázkou: „Dovolte, co soudíte o našem uměleckém životě?“

„„Dosti příznivě, poněvadž znamenám, že ujímají se snahy individualisační. Veliký repraesentativní spolek umělců nemůže míti dnes významu, odumře, nebo se roztříští pro ideovou různosměrnost členů; v tomto posledním stadiu jsme právě my, velké strany hynou a tvoří se úzké kruhy individuí nejpříbuznějších. Pro umění znamená to usamostatnění, volnost nových proudů.““

„Myslil jsem také, víte-li, jak žije našinec ve svém privátním životě? Znáte jistě Huysmansova des Esseintesa; co soudíte? byl by u nás možný takovýto dekadentní typ?“

„„Myslím, že v české povaze není posud tak výlučně osamotňujících disposic, kloníme se spíše k družnosti a proto dekadence zůstane u nás zjevem velmi vzácným, nemůže se ujmouti.““

„Ale jest.“

„„Ovšem že jest, ale pouze jako přetvářka, umělůstka a kopie francouzské. Jediné, co se u nás z dekadentních elementů ujalo, jest snaha po nebývalém, umělém; jsou i u nás již individua, jimž chce se prchnouti z toho všedního a utéci se do umělého. Tedy jen tato povšechná nálada bez forem a o tyto formy se nám dnes jedná. Dosti dlouho přenášeli jsme cizí ideje k nám a jest třeba, abychom jim dali domácí tvary. Tím způsobem, mám za to, šlo by umění ku předu a ne šablonovitým západním occultismem, mystikou a zálibou v hallucinacích.““

„Jsem také toho přesvědčení. Umělec má býti svůj, může sice učiniti poklonu cizímu umění, ale tvořiti má především ze sebe. Naše nové proudy ponesou ještě dlouho pečeť napodobení, poněvadž nežijeme v skutku tak, jak bychom si někdy rádi namluvili. Takový des Esseintes vůbec mezi námi nežije.“

„„Náš typ jest jiný, snad asi takový, jak ho Kvapil v „Bludičce“ nakreslil.““

„Že ano, Kvapil zachytil kus našeho života, zejména ku konci posledního jednání. Náš život má více bohemského než raffinovaně chorobného a přecitlivělého. Naše umělecká kultura není posud daleko tak vypjatě vyvrcholena, aby bylo obecní potřebou, která by se cítila, hledati tak neslýchaně jemné a nové sensace. Kvapil žil mezi námi, studoval nás a ví, že žijeme poněkud veseleji než Huysmansův podivín ve své věži ze slonové kosti.“

„„Vy tedy necítíte nijak potřebu vrátit se dans l'artificiel?““

„Pokud to znamená život vyumělkovaný a raffinovaný, nikoliv, ale jinak žijeme stále způsobem uměleckým. Kollega Štapfer by vám mohl vypravovati.“

V tom Štapfer, jenž na téže chodbě má svůj atelier, vstoupil.

„Vypravovat bych mohl,“ řekl hned, „po celé dny bych mohl vypravovat a při tom bych ještě asi na to nejhlavnější zapomněl. Věc jest nevyčerpatelná.“

„Pan Štapfer arranžuje totiž naše domácí zábavy a slavnosti,“ dodal Olíva, „jest všeumělec a dovede všechno — měl byste viděti jeho atelier, ten patří ku znamenitostem Prahy — nejlepší jsou jeho indiánské hudební nástroje, kytary a tamburiny, jež sestrojil a na něž hrajeme při svých hostinách, jak to Kvapil v „Bludičce“ vyličuje.“

„Jenže u nás to bývá zábavnější, to musíte vidět v atelieru, abyste poznal, jak žijí malíři. Máme tu kostymy — však počkejte, Olívo, kde pak jsou ty obrazy k tomu?“

„V sekretariatu, ve skříni F. 14.,“ odpověděl Olíva, „najdu je —“ a s těmi slovy odešel do vedlejší místnosti.

„Máte vskutku sekretáře?“ ptal jsem se Štapfra.

„Kde pak, říkáme tak jen k vůli kombinovanosti, a co se hledá, jest všechno v F. 14., poněvadž jest tam jen ta jedna skříň. Ale obrazy, které uvidíte, jsou zajímavé a poznáte z nich trochu atelierní život; jak přijde někdo známý, musí přispěti a dělati model k nějaké skupině. Co se právě potřebuje.“

Mezi tím mistr Olíva přinesl hledané věci a Štapfer pokračoval: „Zde máte modely k obrazu ve Slavii, tak je původně Olíva chtěl mít, měli tancovati — tak se začíná, nežli se něco udělá, co přijde do veřejnosti.“

„A což tu kavárnu,“ podotknul Olíva.

„Ano, to se nám zdálo, že tu kavárnu Olíva už nedomaluje,“ začal zase Štapfer, „a aby ji nikdo jiný nedomaloval, stavěl jsem se vždy s flintou na stráž před obraz; tu jest to zachyceno.“

„„A přece to nepomohlo, neboť kavárnu jsem viděl již hotovu.““

„Není sice ještě úplně hotova,“ řekl Olíva, „ale vystavil jsem ji, poněvadž si toho p. Topič přál.“

„Máme tady ještě jiné ukázky, zde hned jest mistr Olíva, jak roztouženě hraje na loutnu s baretem a v kostymu,“ pokračoval Štapfer.

„Ale ukažte také sebe,“ přál si Olíva a dodal ke mně: „To máte zajímavou věc, jak Štapfer způsobně sedí a sladce rozmlouvá se sůvičkou.“

„Vidíte, to jsou tak ukázky našeho atelierního života,“ řekl Olíva, když jsem si poslední obraz prohlédl, „ovšem že patří k tomu vtip a zpěv. Viďte, že to není způsob des Esseintesa?“

„„Proto jste také přirozenější a pravdivější.““

Těmi slovy jsem se oběma mistrům poroučel. Olíva, doprovodiv mne do předsíně, tázal se ještě, zda půjdu do divadla: „Dávají Milkování po druhé a Schnitzler má výbornou pověsť.“

„„Jest jistě předním vídeňským spisovatelem, ale četl jsem někde v našich listech, že není v jeho dílech dosti filosofie a psychologie.““

„Ano, hledáme pořáde filosofii a psychologii, ale umění, to jest to, co právě v díle najíti nedovedeme.“

Tak jsme se rozloučili.

Šel jsem opět přes řetězový most a o jednom jsem byl přesvědčen, že Olíva není jen vynikající illustrator, ale že jest také moderní umělec, jenž přemýšlí o svých úlohách a že jde s celým evropským pokrokovým ruchem, zachovávaje přece svoji vlastní individualitu, jež se nese za ideálem velikého dekorativního účinu. Mistrnost technická a nevyčerpatelná, lehká fantasie dekorativní vyznačuje ho ještě vedle toho, co sám o ideových svých principech mi sdělil. A pak ještě ten dojem jsem měl: jsou lidé, kteří již v mládí jsou hotovými, rozvážnými a klidnými muži; to jsou střízliví lidé, vážení v životě sice, ale uboze průměrní; čím větší jest člověk, tím déle zůstává dítětem. A mistr Olíva jest takové velké dítě.

Hry zvířat.

Dle K. Groose a jiných podává Boh. Bauše.

Probíráme-li se ve starších spisech, všímajících si duševního života zvířat, shledáváme podivné názory a filosofemy, jež právem proti celému zvěrodušesloví vzbudily nedůvěru. Netřeba ani sahati až do doby, kdy jakýs Sperling ve své Scientia Naturalis z r. 1669 vykládá účelnost zvířat naivními větami jako: „myši žerou sůl, aby docílily chytřejších mláďat", aneb: „štěnice jsou proto užitečny, že kousáním v noci probouzejí člověka, aby myslil na modlitbu"; aneb kdy jiný učenec německý (Francke r. 1702) vykládá, že „kočky mají právě tam díry v kůži, kde se nalézají oči". I později, když Lavater a Gall své nauky o fysiognomice a leboslovi rozšířiti chtěli i na duši zvířat, nehleděli na jich počínání a život, nýbrž vykládali povahu jejich bezprostředně z fysiognomie a lebek jejich; dle čeho měla se pak posuzovati povaha zvířat bez fysiognomie a lebek?

Na druhé straně snášeny beze vší kritiky příklady, které měly dokazovati všechny možné lidské poměry, ctnosti a vědomosti u zvířat, jak je na příklad sebral ze starých klassiků de Montaigne, a jak v čítánkách a článcích populárních dosud se ohřívají. Jsou-li podobná líčení tendenční, pochybila předem v methodě.

Duševní život zvířat tvoří sám o sobě předmět vhodný pro studium bystrého pozorovatele. Není třeba vždy hned se tázati, jak přispěje k objasnění nerozluštěných dosud problémů anthropologie. „Nehledejme a nepřeháněјme, co ve zvířeti jest člověku podobného, nýbrž věnujme spíše pozornost tomu, co v něm jest zvířecího". Specificky zvířecí jest i v člověku život instinktivní. Starší filosofové tvrdívali: „Zvíře má jen pudy a žádný rozum, člověk má rozum, ale žádné pudy." Nyní panují jiná mínění; také v člověku spočívají pudy, jakýsi spiritus rector, snad tak rozmanité, jako ve zvířeti. Vlivem intelligence a tradice staly se však nezřetelnými. Zanedbávání tohoto instinktu vrozeného jednostranným pěstováním rozumu mstí se mnohdy na člověku, vedouc jej k nepřirozenému, nesamostatnému a chorobnému způsobu života. U zvířat pozorujeme větší centrální samostatnost míchy, hbitější spojení nervové; tak v pohybech, útěku, probouzení. Pokusy na zvířatech, jimž mozek byl vyňat, mechanická chůze, sny, hra na klavír, hypnosa člověka atd. poukazují na pohyby reflektivní. Vlivem a zneužitím našeho kulturního života dusí se hlas instinktu. Právě nejcivilisovanější člověk (učenec, professor) jest pro své roztržité a nepraktické chování stálou figurou anekdot a posměšků; v mnohém předstihne jej divoch. —

Ve hrách zvířat jest tolik psychologicky zajímavých zjevů, že s po-

vděkem běřeme do ruky spis filosofa a aesthetika Groose,*) jenž sbíraje doklady ze spisů Alixe, Baina, Brehma, Darwina, Eimera, Flügla, Romanesa, Tschudiho, Weismana a jiných tuto stránku v životě zvířat ponejprv vědecky, soustavně a se stanoviska biologického pojal. Ve hrách spočívá zárodek i uměleckého tvoření, jest to svět zvláštní a významný, stojící proti krušné skutečnosti. Nikde necítíme se tak volnými jako ve hře. Opravdový je život, veselé a volné jest jen zdání, jež hra vyluzuje.

Každý známe některé idyllické zjevy her zvláště mladých zvířat: honící a klackující se psy, hravá koťata, prostocviky ptáků. Tyto pouhé hry mládí jeví se jakožto projevy pudů pro zachování druhu později důležitých. Celé toto počínání zvířat v mládí jest pouze jakýmsi předběžným cvičením k pozdějšímu opravdovému provádění.

Příklady níže uvedené věc lépe objasní. Zděděné pudy osobní zkušeností jedince, hrou, teprv jaksi se vybrousí, slepá síla jejich se zjemní, a tím podporuje se aspoň u vyšších zvířat vývoj jisté intelligence, jenž pro pozdější boj o život a pro zachování druhu má velkou důležitost.

Dříve však, nežli soustavně pojednáme o hrách zvířat, jest třeba objasniti pojem hry se stanoviska přírodovědeckého. Dle theorie Herberta Spencra vysvětluje se hra „z přebytku energie“ („overflow of energy“). Podobně pojal Schiller hru, považuje hravý pud za pramen citů aesthetických: „Příroda nasila i do temného života zvířecího zdání volnosti a svobody. Netrápí-li lva hlad a nevyzývá-li ho jiná šelma k boji, volí si zahálející síla sama předmět; ohlušujícím jeho řevem otřásá se poušť, a v bezúčelném projevu plýtvá přebytečnou silou.“ K opravdové práci nutí zvíře nedostatek, ku hře přebytek nervové síly; prací nahražuje si prý ztracené síly, hrou zpotřebuje se síly nadbytek.

„Nižší zvířata,“ praví Spencer, „potřebují ustavičně všech sil svých pouze k zachování druhu i rodu, stále jen shon po potravě, útěk před nepřítelem, starost o potomstvo. Vyšším typům zbývá však čas i síla po ukojení bezprostředních potřeb, a sice působí na zvýšení tohoto přebytku rozmanitost jak schopností tak činností; tato překypující síla nutká k vybavení; není-li tu opravdové činnosti, vzniká nápodobení práce — a toť hra.“

Hru nelze však vykládati jen jako nápodobení opravdové činnosti; právě při nejjednodušších a nejdůležitějších hrách nevystačí ani výklad z přebytečné síly ani z nápodobení. Jest třeba přibrati nový princip: a sice vrozený pud. Tím objasní se též biologický význam hry. Ve hrách, zvláště mládí, jeví se předtuchy takových činností, které později v životě jednotlivého tvora hrají úlohu nejdůležitější. Experimentování malých dětí i mladých zvířat, jejich hry pohybu, lovu a zápasu jsou zvláštní přípravy: tak třeba hleděti na pískle, které v hnízdě křídlo si protahuje, na opičku, která po všem hmatá, na žirafu, která již třetího dne po narození ve skocích se cvičí, na štěně, které v kousání a trhání se zkouší — a tak i na kojence, jenž údy své cvičí pohyby prstů, zdviháním hlavy atd.

Tento specifický ráz her poukazuje na dědičnost pudů; náladu vhodnou ku hrám může ovšem podporovati překypující tělesná energie,

*) Die Spiele der Thiere. Jena 1896.

jakož i nápodobení, které Spencer nazývá též „dramatisování činností odrostlých“.

Jiná theorie zní: Zotavení nabýti možno spánkem a potravou; ale docílíme ho též, když síly spotřebujeme, a to děje se hrou. Již starý jezuita Bulengerus (de ludis 1627) vykládá hru slovy: „neque homines neque bruta in perpetua corporis et animi contentione esse possunt non magis quam fides in cithara, aut nervus in arcu“.

Sem hledí též známá stará legenda.

Jedenkráte pohrával si evangelista Jan s koroptví, hladě ji rukou. I šel tudy muž, na pohled lovec, a pozoroval evangelistu s podivením; zdálo se mu, že obveseluje se způsobem nepříslušným.

„Jsi skutečně apoštolem, o němž celý svět mluví a jehož sláva mě sem přivedla? Jak hodí se tato kratochvíle ku tvé proslulosti?“

„Milý příteli,“ odvětil jemnocitný Jan, „co vidím ve tvé ruce?“

„Jest to luk,“ vece cizinec.

„Proč nemáš jej stále napjatý a ku střelbě hotový?“

„Aj, to nemůže být; kdyby byl stále napjatý, ztratil by na síle a nebyl by k ničemu.“

„Nuže, pak se ani mně nediv,“ odvětil Jan.

Potřeba zotavení nezplodila však sama hry. Není sice v odporu s theorií o přebytečné síle, jest však významu jen podřízeného. Mladý pes, jenž honí se za jinými psy, necítí potřebu zotavení. Unavením sotva dýchá, jazyk visí mu k zemi. Ale již opět spatřil soudruha, jenž ho dráždí; vášeň pozvolna se probouzí a stále roste; již opět se zvedá a hra počíná znovu až do úpadu. Podobně děti unavené oživují okamžitě, jde-li o hru.

Jděme dále; voják nebo bankéř, kteří den ze dne tráví v rozčilujících bojích rozmarné Štěstěny, usednou večer ku hře hazardní a obětují noc mezi strachem a nadějí — snad aby se zotavili? Zde účinkuje prostě démonická síla instinktu, která nutká k činnosti. Nečinnost a samota jsou nesnesitelny každé živé bytosti.

Fysiologické pobudky, jež mladé zvíře ku hře lovecké povzbuzují, jsou prostě ty, které zvířeti dospělému úspěch při pronásledování skutečné kořisti zabezpečují.

Potřeba pohybu je vždy v mládí značná; neboť mládě cítí potřebu zkoušeti všechny svaly a klouby, aby řádně se vyvinuly. Zvíře nehraje si z individuelní potřeby, nýbrž z obecné potřeby vzhledem k zachování celého druhu. Přirozený výběr podporuje pak vše, co účelu tomu slouží.

A tak vidíme, jak většina her u zvířat směřuje k zachování individua, všechny k zachování druhu.

„Pro patria est, dum ludere videmur“, volil Guts Muths za heslo své knihy (1893). („Jest to pro vlast, když zdá se, že si hrajeme“). Podobný význam mají mladistvé hry zvířat. Bez her špatně by bylo zvíře vyrostlé připraveno pro opravdové úkoly životní. Nemělo by ani nutné zručnosti v běhu a skoku, v uchvacování kořisti, v unikání nepříteli, k boji s odpůrcem.

Hra a pud.

Druhý pojem, nutný k objasnění podstaty her, jest instinkt či pud zvířecí. Mínění různí se tu ovšem podstatně dle stanoviska. Dle soudu theologů jsou záhadné schopnosti zvířat těmto přímo Tvůrcem vštípeny. Reimarus považuje pudy za přímý důkaz o jsoucnosti božské. Pro zvíře není svobody, není libovůle, není boje odporujících si nálad. Aniž si jest vědomo, co a jak činí, směřuje zvíře přímo k cíli. Vynikající zoolog a jezuita Wasman tvrdí proti positivistům a darvinistům: „Jen intelligence Tvůrce může býti příčinou účelnosti v jednotlivých činnostech instinktivních u zvířat, jakož i součinnosti pudů v celém živočišstvu“ (Ameisen, 1891).

Někteří filosofové k metafysickému odůvodnění pudu kladou jen místo osobního Tvůrce svůj princip. Schuberth jmenuje jej „duší země“ (Erdpsyche), E. v. Hartmann dává mu název „nepovědomé“ (das Unbewusste). Pojem „duše“ a „pud“ není žádný vysvětlující princip, nýbrž pojmy tyto vyžadují samy vysvětlení. Empirický proud, jenž započal v druhé polovici našeho století, šel zajisté někdy daleko, překročil meze zkušeností vytknuté a pohlížel s vysoka na všechny dedukce náboženské i metafysické. Nelze popříti, že od Darwina vědění se prohloubilo a vědy popisné filosofickým duchem se prodchnuly. Žijeme však právě opět v době přechodní, kde exaktnímu bádání vykazují se meze, jež zatím nemožno mu překročiti.

Proti „tak zvanému pudu“ zvlášť ostře polemicky vystoupili svého času K. Vogt, Brehm a Büchner; ze znamenitějších Angličanů hlavně A. R. Wallace, jenž měl za to, že všechny činy tak zvaného pudu jsou naučené. „Pták, jenž vylíhl se v kleci, nestaví hnízdo pro jeho druh význačné, ani když všechny potřebné látky mu opatříme; nestaví někdy vůbec, hromadě jen material bez ladu a skladu. A zpěv ptačí? Mladí ptáci, kteří neslyšeli nikdy zpěv svého druhu, neosvojí si ho nikdy, naučí se však snadno zpěvu jiného ptáka, s nímž byli pohromadě.“

Později uznal vedle účinku osobní zkušenosti i moc dědičnou za vlastní základ pudu. Jak možno též pochybovati o vrozených pudech uměleckých? Již Swammerdam činil pokus s hlemýžděm, kterého vyňal z těla mateřského; jenž počal ihned uměle lézti, nořiti a vynořovati se, čehož názorem nijak získati nemohl.

Negativní kritika obracela se více proti skoprnělému nehybnému pojmu pudu, jenž hleděl na zvíře jako na mechanismus vyšší bytostí postrkovaný. „V pamětihodné neznalosti a sebepřeceňování — praví Büchner — liboval si člověk nepopíratelné výjevy duševní u zvířat označovati jménem instinkt, slovo, jež pochází z latinského instinguere (povzbuzovati, podrážditi) a předpokládá tedy nutně nadpozemského povzbuditele.“

Plodnější nežli negativní byly positivní kritiky pudu, jak se jeví v theorii Lamarck-Darwinově. Lamarck ve své Philosophie zoologique 1809 béře za hlavní zásadu vývoje „dědičnost individuelně získaných vlastností“. Darwin (1859) doplnil zásadu „přirozeným výběrem“. K životu nejschopnější udrží se v boji o život (u Spencra „survival of the fittest“).

Romanes připojuje se k Darwinovi rozeznává prvotní a druhotné pudy: prvotní získány byly bez spolupůsobení intelligence cestou přirozeného výběru. Pudy, které v dřívějších generacích intelligencí vznikly, děděním však již jen mechanicky se provádějí, jsou „druhotnými".

Většina novějších zvěropsychologů klonila se více k Lamarckovu principu o dědičnosti vlastností „získaných". Pianista na př. sahá „mechanicky", „instinktivně", po pravých klávesích, z počátku však jenom pod kontrolou uvědomělé vůle. „Zděděná paměť" zmechanisovala během vývoje pohyby individuelního života.

Cit bázně, jenž zmocňuje se mladého člověka zvlášť v mládí, octne-li se sám v temné noci, v odlehlém lese neb jeskyni, jest tak všeobecný, že zdá se zděděným z hojných zkušeností minulých pokolení, když ještě divoká zvířata, lupiči a jiná nebezpečí život ohrožovala. (Schneider.)

A ve hrách: Chlapec nepojídá již hmyzu, který vášnivě rád sbírá, ani nevypíjí vajec, jež s nebezpečím života z hnízd vybírá. Avšak silný pud k chytání a plenění hnízd jest snad zděděný po předcích, kteří věcmi těmi se živili. Děvčata i chlapci dědičně volí hry dle zvláštních zvyků svého pohlaví.

V mythu o Achilleovi, nejudatnějším a nejkrásnějším z reků řeckých, vypravuje se, jak matka jeho Thetis, vědouc, že v boji souzeno mu zahynouti, přivedla jej za dívku přestrojeného mezi dcery krále Lycomeda na ostrov Skyros. Chytrý Odysseus odkryl však přestrojení jeho tím, že mezi dary pro dcery položil meč a dal na poplach troubiti. Jinoch chopil se instinktivně ihned meče, kdežto dívky se rozutekly.

Naproti tomu Weismanův Novodarwinismus popírá dědičnost znaků získaných, a skutečně není jediného fakta pověřeného, které by Weismanovu mínění odporovalo.*) Tím změnil se též podstatně názor o pudech. Zárodečné plasma, představující celý svět v malém, stěhuje se dle téhož nepřetržitě od pokolení k pokolení, nezávisle na individuelních zkušenostech jedinců. Možno si obrazně představiti ono plasma jako daleko se plazící rhizom, z něhož tu a tam jednotlivé rostlinky pučí. Je-li plasma nositelkou dědičnosti, nemohou vlastnosti jedincem nabyté býti dědičnými.

Weisman otřásl vírou ve zdědění nabytých vlastností, která dosud ve filosofii, ethice a sociologii hrála úlohu důležitou; ovšem že theorie jeho není úplně dokázána a duchaplný původce její sám ještě tu a tam leccos na ní mění. Četné odpůrce našla mezi Novo-Lamarckisty (Haecker, Eisner, Romanes, Spencer a j.). A. Forel, důmyslný pozorovatel mravenců, pronáší se však takto: „Sám věřil jsem dříve s jinými, že pudy jsou zděděné zvyky. Přesvědčil jsem se však, že jest můj názor omylem a souhlasím s Weismanem. Nelze věru nahlednouti, jakby opravdu získané zvyky, na př. hra na klavír neb jízda na velocipedu, přenésti mohly svůj mechanism zárodečnému plasmatu potomstva (Gehirn u. Seele 1894).

Psychologie v otázce pudu kloní se více k theorii novodarvinistické; přirozený výběr uznává se všeobecně, kdežto Lamarckův princip jest

*) Také Darwin činil soustavné pokusy po 5 let o dědičnosti nabytých vlastností; pokusy vesměs nevedly k žádnému výsledku.

zastaralý a pochybný. U zoologů nabývá proto vždy více půdy pojmutí pudu jak je Weismanovec Ziegler formuloval (über den Begriff des Instinktes. Verhandl. d. deutsch. Zool. Gesel. 1891).

Empiricky nedá se nikdy rozhodnouti, jedná-li pes, plž, dešťovka, vědomě neb nevědomky? Proto třeba vědomí z výměru pudu vynechati. Účelnost v reflexi a instinktu možno vysvětliti jen selekcí. „Během fylogenetického vývoje podlehly pudy přirozenému výběru a tím jsou účelné. Jsou okolnostem přizpůsobeny a slouží obyčejně zachování jedince, vždy ale zachování druhu“.

Konání zvířat i lidí jest potud instinktivní, pokud „zděděnými drahami“ bez odůvodnění a určitých představ o účelu se děje. Dráhy nabyté rozumem a intelligencí nejsou dědičné. Pud povzbuzuje tedy ke skutku, jehož účel jedinci není povědomý, a který přes to vede k cíli. Čím níže stojí zvíře, tím čistěji jeví se pouhé pudy; čím výše stojí, tím více účinek zděděných drah buď sesiluje se později nabytými, dílem nahražuje se a mění. Zpěv ptačí jest zajisté takový smíšený zjev, při němž pud i zkušenost spolupůsobí.

* * *

Hry účinkují příznivě na vývoj intelligence. V řadě důležitých úkonů životních vyššího zvířete i přírodního člověka má instinkt své místo. Sem hledí: úplné ovládání těla, různý způsob pohybu, obratnost v uchopování potravy, plížení, přepadání, unikání, skrývání se; hlavně však přemáhání soka při námluvách.

Kdyby zděděný pud probouzel se teprv, když zvíře do opravdy ho potřebuje, kdyby nebylo her mládí, musil by býti ve všech detailech vypracován. Pudem neprocvičeným nebylo by zvíře dostatečně vyzbrojeno pro svůj boj o život. Tygr zahynul by bez cviku a rodičů. Duševně zakrněla by zvířata úplně.

Zděděný mechanism více méně vytříbí se mozkovou činností a individuelní zkušeností. Přirozeným výběrem, hrami mládí uskutečňuje se teprv požadavek, jak jej Göthe vyslovil: „Was du ererbt von deinen Vätern hast, erwirb es, um es zu besitzen.“

V tom záleží tedy biologický význam her. Čím větší má býti mistrovství, tím delší doby učení třeba. Jen poměrně vysoce vyvinuté druhy mají mládí a toto jest hrám určeno. V mládí nedokonalé zděděné dráhy mají se vlastní zkušeností zdokonaliti.

Pudy jeví se u zvířete již v době, kde jich do opravdy ani upotřebiti nemůže. Dr. Seitz viděl šest neděl starou antilopu cvičiti se ve skoku na jinou; na pastvinách podobně skáčou na sebe jalovičky i teleta, při čemž mnohdy zaměňují roli pohlaví; samci koketují, samice stávají se dotěrnými. Brehm pozoroval mladého zlatohlávka, jenž ve hře krčil se k větvi, jako při páření.

Slepá moc pudu hrou se seslabuje; v tom okamžiku, kdy intelligence jest v boji o život užitečnější než pouhý pud, bude přirozený výběr příznivější těm, u nichž pudy nezřetelně již v mládí se hlásí ve hrách.

Není žádného zvláštního pudu k hraní. Říká-li se: Opravdovost vytryskuje v činnosti povolání, hra je k volnému zotavení — přihlíží se příliš k člověku a to k dospělému. Hra jest chlapci opravdivostí, jí se oddává celou bytostí a horlivostí.

Při hře vznikají též závažné psychické změny. Nejprve uvědomíme si cit, jenž jako luk napjatý od sensorního k motorickému budí „chuť“ pud ukojiti. Praní, unikání, schovávání se doprovázeno jest pocity libosti; pudy bojovné a dravé nejeví z počátku povahu nepřátelskou; zakládají se snad na vědomí činnosti zdánlivé. Spatří-li se dva psi, vzbudí se v nich cit bojovný; nemíní si ublížiti, jsou dobrými kamarády, staví se jen svárlivými; odtud též značný sociální význam hry. Ovšem že hra končí druhdy krvavě i vražedně.

Nápodobení, pro hru tak důležité, jest samo pudem; náleží však k němu dědičná disposice. Zvíře nebude každý pohyb nápodobiti; lvíče, vidouc ptáka letěti, nebude chtíti let jeho nápodobiti, ale ovšem nápodobí pohyby starého lva. Pouhá apercepce pohybu nestačí k nápodobení.

U všech společensky žijících druhů slouží pud nápodobení přímo opravdovým účelům. Ulekne-li se jeden člen společnosti a dá se na útěk, prchá ihned celé stádo. Výjev dělení práce. Bdělost přenesena na vůdce, jehož stádo slepě poslouchá. Zvíře učí se nápodobením jen tomu dokonale, co bylo zděděnými drahami u něho založeno. Vždyť dle Platona jest i vše učení anamnesa t. j., že pravé poznání se učením nevpravuje, nýbrž jen probouzí.

Hry mládí zakládají se na pudech. Pudy nejsou tak detailní a dokonalé, aby zvíře jimi vystačilo, když jde do opravdy. Teprv cvikem se zdokonalují. Nápodobením učí se ptáci zpívati, psi štěkati.

Tím získali jsme obecné zásady pro psychologii her. Až uvedeny zde budou různé jevy her, vrátíme se s autorem ještě k duševní stránce jejich. Shledáme, že ve hrách jeví se již zárodky k nejvyšším hrám, jak je shledáváme v umělecké produkci i aesthetickém požitku.

Jsou též hry zvířat dospělých. Jest v zájmu zachování druhu, aby cvik ducha i těla pokračoval i v stáří.

Ptáci zpívají, i když nepomýšlejí už na zálety; zvířata lesní honí se hravě, bez potřeby. „Ptáci laškují ve vzduchu, kočka pohrává s myší, kormorán s chycenou rybou. Snovač v kleci uvězněný spřádá vlákna mezi dráty, ptáci bojovní jsou stále k zápasu hotovi; tetřevi tokají někdy i na podzim na oblíbených místech shromáždění. Proto i ptáci zpívají ku své rozkoši, bez ohledu na záletnictví.“ (Darwin.)

* * *

Ač ve spisech cestopisných, přírodovědeckých a psychologických vetkána jsou tu a tam různá pozorování o hrách zvířat, podjal se Groos první úkolu soustavně o hrách pojednati. K tomu cíli rozdělil všechny hry na sedm druhů, a sice: 1. experimentální, 2. hry pohybu, 3. lovecké, 4. bojovné, 5. boje lásky, 6. hry stavitelské, 7. hry pěstounské, 8. nápodobivé a 9. hry ze zvědavosti plynoucí. Uvedeme v hlavních rysech příklady zvlášť význačné ze života zvířat.

1. Hry experimentální.

Prvním pokusům dítěte věnována již ve spisech značná pozornost, méně povšimnutí docházejí posud začáteční pokusy mladých zvířat, jak se jeví v prvním protahování okončin, ve hmatání, uchopování, hrabání, hryzání, v prvním cviku hlasu, trhání, škubání, strkání. Jsou to první hnutí duše zvířecí a rozmanité dle druhu. Jimi učí se zvíře ovládati vlastní údy, učí se svalovým koordinacím; ony slouží ku psychickému vývoji smyslů, názoru o prostoru, vedou k pozornosti, vyvinutí paměti atd.

Štěňata začínají hravě protahovati údy, začínají na dřevěných předmětech neb vlastních okončinách hlodati; též hra s vlastním ocasem, jenž při každém obratu zvířeti uniká, jest pokus probuzený pudem loveckým. Mladá doga, když cvičila se v prvním štěkání, byla tak malá a nemotorná, že se při každém pokusu svalila.

Koťata pohrávající si s vlastním ocasem, používají již drápků k uchopení se ho. Podobně činí pardalové. Mladé opice hledí se všemi čtyřmi o něco neb někoho zachytiti. Mladý lenochod, jejž jsme tu měli v Praze, pro tyto pokusy stal se miláčkem dam.

Medvíďata, cucajíce na vlastních tlapách, broukají si při tom spokojeně. Mladá gorilla, měla-li málo vody ve vaně, plácala se tu spokojeně, jako naši hoši po deštích v loužích se brodí. Pisklata sotva oschlá na hnízdě pípají nikoli z hladu, nýbrž z jakéhosi pocitu blaha; umlkajíť ihned, zdvihne-li se matka jejich neb zavane-li chladnější vzduch.

Radost na experimentování nespočívá jen v ukájení pudu, nýbrž náleží již k idealisování hry, když tvor cítí se být příčinou něčeho. Není nic zábavnějšího, než pozorovati kutění mývala, jak vše prošťourá, rozbijí atd. Alix vypravuje o arabském psu, jenž bavil se stínem své hlavy na stěně.

Tak zvaný „pud ničící“ jest právě jen hra experimentální. Slon, opice ničí mnohdy vše pohyblivé s pravou vášní. Ještě horší jsou papouškové; misky se zobem mohou býti drátem a šrouby sebe pevněji přidělány, kakaduové zkoušejí tak dlouho, až misku shodí. Titéž dle Brehma rozhlodali prkna 5—6 cm. tlustá, roztloukají sklo, ba i zeď provrtávají.

Též radost z lomozu jeví zvíře. Zajíci dají se vycvičiti v bubnování, že v rychlosti bubnování předčí každého bubeníka.

Dle Savage shromažďují se šimpanzové ke hrám, kdež holemi tlukou a bubnují na znějící dřeva nebo duté stromy. Mladý gorilla na parníku nikdy nedal si ujíti příležitost, klepati na duté předměty, sudy, plechy, klíče. Někdy z bujné rozkoše tloukl se do prsou pěstmi, kterýžto zvyk i u starých jest znamením affektu.

Prostocviky hlasu jsou velmi hojné. Vytí psů, předení koček, řvaní vřešťanů děje se mnohdy jen z rozkoše.

Mnohdy slouží cvik hlasu k naučení volavých a lákavých zvuků. Štilipání vrabců, štěbetání hus, klepání zobákem čápů a podobné šramoty a cvičení hlasu jsou předběžným stupněm umění a nemají s námluvami nic společného.

2. Hry pohybu

jsou cvik v chůzi, běhu, letu, plování, šplhání bez vnějšího účelu; pohyb jest při nich samotný účel.

Takovéto hry vyskytují se snad i u nižších zvířat; sem patří mušky vířící ve slunci, vírníci na vodě, mravenci při hrách; „ludunt in aquis pisces“, praví Bulengerus, a dle Brehma prohánění se skoljušek ve vodě, výlety ryby „kohouta mořského“ nad povrch vody jsou hry, někdy ovšem následek pronásledování. Též Romanes mluví o hrách ryb a zcela zřetelně jeví se hra u velkoploutevníka Macropus viriauratus, jenž ocas a ploutve čepejří, v kruhu se točí a ploutvemi významně třese. Dvě samičky v akvariu počínají si podobně ve hře jako párek.

Bezpečně možno mluviti o hravých pohybech ptáků. Jako člověk se učí choditi, tak ptáci lítati. Hnízdouši jsou z počátku úzkostliví a nechtějí se svěřiti vzduchu. Máme podrobná líčení o kanárech (Weinland) a čápech (Krauss), jak tito nejprve jen stoupají na kraj hnízda a poznenáhla teprve dostihují oné dokonalosti letu, která nadchnula jednoho pozorovatele k veršům:

Hleď, jaký nám kyne zde nahoře ráj,
když kroužíce v blankytný letíme kraj,
let není nám potíží trudnou atd.

Též sokolové učí hravě mláďata svá v letu, berouce je na hřbet a pouštějíce je s hůry. Cvičení vodních ptáků v plování děje se tak, že rodiče pudu napomáhají a výkon cvičením urychlují. Housata bojí se z počátku vody; staří vodí je k břehu, houser napřed, husa vzadu. Po malé zkoušce v plování vracejí se ku břehu a ihned zkoušku opakují. Vrozený pud kachňat kvočnou vypěstovaných vyvinuje se později. Hnízdouši učí se choditi nikoli po prstech, nýbrž podpírají se pakřídlem.

Rychle přechází pak prostocvik v opravdovou činnost hledání potravy. Před tahem slétají se hromadně špačkové, vlaštovky, vrány; předběžné cvičení v tahu provádějí slavíci, pěnice, rehkové.

Majestátní vznášení se dravců ve vzduchu slouží předem k rekognoskování, ale ještě též ku hře.

Tance mnohých ptáků, pokud nejsou zálety, plynou jistě z dobrého rozmaru jakožto pouhé hry pohybu.

Nejpodivnější příklad podobného tance uvádí Hudson (The naturalist in La Plata 1895) o jisté čejce, o třetinu větší naší čejky, světleji barvené a ostruhami na křídlech opatřené. Ptáci tito jsou tak hraví, že po celý rok hrám holdují, za dne ano i za měsíčných nocí. Žijí po párech, ale ob čas zvedá se jedna z čejek sousedního páru a jest ihned výjevem radosti uvítána. Jdou návštěvě vstříc a postaví se za ní. Pak počnou stejným krokem vyšlapovati, vydávajíce dle taktu zvuky bubnování podobné. Pak zastaví se v pochodu; vůdce zdvihne křídla stále při tom zpívaje; obě čejky v párku kloní se v před a zad, až zobáky půdy se dotýkají; v této poloze chvíli setrvají tiše mumlajíce. Po této návštěvě vrací se čejka ku své samici, aby brzy na to přijala opětovanou návštěvu. Výjev tento, o jehož pravdivém líčení netřeba pochybovati, zůstane jistě nejpodivnější záhadou v životě zvířat.

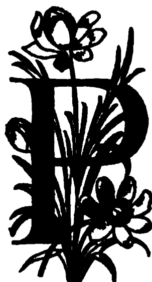
Mezi ssavci zvlášť delfín jest památný svými přímo rozpustilými prostocviky. „Každý námořník raduje se vida tak zvanou „školu", dlouhou řadu delfínů. Nejbujnější z nich dělají přemety ve vzduchu, třesouce komicky ocasem; jiní padají ploše na stranu, neb na hřbet, jiní vyskakují kolmo vzhůru a tancují vymršťujíce se ocasem tři-čtyřikráte do předu aneb ohnuti do oblouku poskakují po povrchu".

Neméně známy jsou veselé skoky hříbat, oslů, ovcí, koz. U Brehma čteme líčení, jak kamzíci spouštějí se po sněhu 100—150 m. jako po sáňkách; Alix něco podobného vypravuje o psu v Alpách. Houpání papoušků a akrobatické kousky opic také sem třeba vřaditi. Pechnël-Loesche vypravuje o opici (kočkodanu), jež z provazu sama houpačku si zhotovila. (Pokračování.)

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Pokračování.)

Po Nordmannově odchodu zamyslila se slečna Tereza, odložila vyšívání, opřela hlavu o pravou ruku a zamhouřila na chvíli oči. Pak ale probravši se z dumy hodila hlavou nazpět, přejela si dlaní čelo a zvolala dosti hlasitě:

„Nesmysl! ... Nic to není a nemůže být! ... Praobyčejná věc ... Každé loučení dojímá, i když se člověk loučí s věcí, která mu byla docela lhostejnou, jen když jí přivykl ... Když se loučí lidé, působí asi myšlenka nebo pouhý záchvěv citu, že se snad vidí naposledy, že se snad už nikdy nesejdou ... Cítí se možnost rozchodu navždy — je to cit naučený, ale působí. ... Nu ano, zajisté! ... Ale je-li člověk opravdu dojat, jest to důkazem, že měl osobu, s níž se loučí ... však ne, toho není potřebí! Jen když mu ta osoba nebyla protivna!"

Slečna vzala opět do rukou vyšívání a pokračovala v práci; ale tato se jí hrubě nedařila a Tereza spustivši za chvíli ruce do klína pokračovala v samomluvě:

„Nordmann byl velmi dojat, přemáhal se, ale nebyl s to pohnutí své utajit ... A jak vroucně mluvil! Byl všecek zrovna vyměněn ... Myslela jsem dosud, že je to voják hlubšího citu neschopný, a on se mi pojednou objevil ve světle docela opačném ... Opačném — opravdu? ... To ještě ne, milá Terezo! Že je citu přístupen, ovšem bezděky ukázal, ale citu hlubokého? ... To sotva! ... Loučí se s dívkou, která mu není zrovna protivna a kteréž byl trochu přivykl ... A kdyby i v tu chvíli byl pocítil cosi jako — ani toho nevyslovím — to prý se stává mužům velmi často, ale přechází to zase rychle, jakmile dívka s očí zmizela ...

Tak, tak! Není pochybnosti: Nordmann ocítiv se v rozpoložení člověka, který se loučí, překypěl tak citem, že by mi byl málem lásku vyznal... Bude mu jistě smutno, až půjde... On bude nějaký čas vzpomínat, snad s tichým bolem a s touhou, ale vždy méně a slaběji, až docela vystřízliví... Snad zapomene dříve, než hranice české země překročí...

A já?... Podivná to věc, že takový sentimentální záchvat s muže na ženu přeskakuje... Vidouc jej dojata sama jsem se rozechvěla... Jsme my to, ženy, přece jen slabá stvoření... znamenajíce na zástupci silného pohlaví trochu vroucnosti, kus vřelého citu k nám, hned se také rozplýváme... Já se sice nerozplývám, ale jest mi tak nějak u srdce, jako bych toho Prušáka měla ráda... Ale není to pravda! On není zlý, člověk ho může vystát... Je rozhodně příjemný... kdyby nebyl Prus, kdož ví — —. Ale ne! Jest to také jen chvilková nálada, nic více. V době tak pohnuté a rozčilujícími událostmi bohaté, podléhá i nejsilnější povaha tu a tam návalu citu... Nu ano, ano! Kdyby byl Nordmann přišel a hlásil: ‚Slečno, jsem odvolán, musím na kvap pryč. Buďte s Bohem! Budu na vás s láskou a touhou vzpomínat, — vzpomeňte si také někdy na muže, jemuž tu půl srdce zůstane,' a kdyby mne byl při tom objal — nepochybuju ani dost málo, že bych ho byla několikráte srdnatě políbila; ale to by přec ještě nebyla láska bývala, to byl by jenom výbuch přátelství, jakéhosi kamarádství a na ten již asi nedojde, neboť Nordmann ještě nejde a než se do opravdy bude loučit, budeme oba již s myšlenkou trvalého rozchodu spřáteleni, cit loučení bude již překonán a sentimentalní nálada vykouřena, tak že si ruce stiskneme sice jako přátelé, ale nikoli jako naklonění sobě — muž a žena. Tak tomu jest a bude!"

Tato slova pronesla slečna sebevědomě a pevně, ale za malou chvilku doložila již polohlasně:

„Neklameš se, Terezo?... Není to přec něco více, co mi srdce do rychlejšího chodu pohání?... Rozum mi praví, že to nic není, ale cit jakoby odporoval... Já bloud: v tom právě už spočívá důkaz: kde láska, skutečná láska se ozvala, rozum ihned mlčí; kdo rozvažuje a pochybuje, jistě nemiluje!... Ostatně — uvidíme! Neporoste-li dojetí, nebyl to ani pablesk lásky, poroste-li však a zmohutní, bude to láska, ale planá a marná, kteréž budu musit opověděti válku, bude to můj smutný úděl této velké doby. V tom případě připrav se, Terezo, na utrpení a buď silna!"

Takto hlasitě zvolavši, sebrala slečna vyšívání a odešla domů. Aby pak se co možná rychle zbavila myšlének, kteréž ji prve tak znepokojily, vmísila se horlivě do kuchyňských prací, jež vzhledem k mimořádnému počtu ženců a vůbec lidu na polích zaměstnanému značného napjetí sil vyžadovaly a rozveselila se záhy tak, že ani matčino bystré oko žádné změny na ní nezpozorovalo. Než uvařeno bylo a lid z polí se vrátivši povečeřel, setmělo se a nadešel čas k ustrojení večeře pro rodinu a její hosty.

„Co myslíš, Terezo, máme povečeřet s panem setníkem anebo posečkat, až přijedou ostatní z města?" otázala se paní Ludmila dcery a tato odvětila:

„Nejlépe bude, matinko, optáš-li se Nordmanna, zdali chce dříve povečeřet anebo počkat na otce.“

„Máš pravdu,“ přisvědčila paní Hřímalá, „otážu se ho, ale písemně. Jdi a přines mi navštívenku!“

Slečna učinila rychle po matčině přání a za chvíli byla v kuchyni Nordmannova odpověď tohoto znění:

„Milostivá paní! Jsa pilně zaměstnán a necítě hladu, vyčkám milerád návratu pana starosty. Avšak získala byste si novou velikou zásluhu o svého krotkého hosta, kdybyste mi dobrotivě poslala sklenici čaje. Děkuje už napřed co nejvroucněji líbá Vám ruce Váš ve vší úctě oddaný Nordmann.“

Rozumí se, že bylo setníkovu přání ochotně vyhověno a matka s dcerou jaly se zvolna připravovat večeři.

K desáté hodině zahrčel před dvorcem kočár a ihned na to vešli do něho Hřímalý, jeho syn Vratislav a slečna Diana.

Tereza vyběhla jim z domu v ústrety a tisknouc Dianě srdečně ruku zvolala rozmarně:

„Victoria! Sláva vašemu návratu! Přišli jste na minutu, jak jsem hádala. Zrovna jsme v kuchyni hotovy a všechno bude čerstvé.“

„Vy jste přece povečeřeli?“ otázal se pan Hřímalý.

„To, to!“ odpověděla Tereza. „Setník Nordmann nechtěl dříve povečeřet, a my ženské přece nemáme na spěch! Ale prosila bych, abyste šli všichni hned do jídelny.“

„Hned přijdeme,“ pravil Hřímalý, „jen co se každý trochu omyjeme.“

Všichni vešli do domu a za čtvrt hodiny byla celá společnost u stolu. Slečna Tereza zařídila věc tak, aby Nordmann seděl vedle Diany a jí naproti Vratislav. Sama zaujala dolejší místo tabule, aby — jak pravila — volně mohla odcházet a na posluhu dohlížet.

„Jsem ráda, že jste se tam déle nezdrželi,“ pravila mezi jídlem paní Ludmila svému choti. „Byla jsem plna starosti o slečnu Dianu.“

„Však si nedovedete ani představit, jak jsem rokování popoháněl, aby se mi sezení přes čas neprotáhlo,“ vykládal pan Hřímalý. „Nikdo nesměl déle než pět minut mluvit a opakovat jsem nedal nic. Slavný okresní výbor nebyl s tím jaksi srozuměn, ale já trval jsem na svém, že musím být v čas doma, a to víte — co starosta chce, je svaté.“

„A jak jste Vy, slečno, s výletem spokojena?“ otázala se, nikoli bez interessu, paní Hřímalá slečny Diany.

„Výtečně, milostivá paní!“ odvětila tato. „Pan starosta opatřil mi dvě roztomilé společnice, kteréž nás do obory doprovodily, a takž minulo mi to půldne velmi příjemně.“

„Které pak to byly dámy?“ pravila paní Ludmila obrátivši se na svého chotě.

Pan Hřímalý jmenoval dvě dívky a paní Ludmila spokojeně přikývla.

„Ani bych byla neřekla, že má můj pan manžel tolik jemného taktu,“ doložila pak usmívajíc se významně.

„Tatínek byl až příliš starostliv,“ namítl vesele, ale přec s jakousi patrnou nespokojeností Vratislav; „já byl bych sám také slečnu provedl a byli bychom si mohli o leccems moudrém a poutavém pohovořit! Ty

slečinky jsou hodné a skromné, ale prostinké husičky, s nimiž se nedá mluvit než o těch nejvšednějších věcech . . ."

„Ne ne, Vratislave," odporovala paní Ludmila, „tatínek udělal zcela dobře. Nezapomínej, že jste na venkově, a tu že se všechno pozoruje a přísně vykládá — snad chápeš, co si myslím! Co pak se těch slečinek týče, jsou prosté, ale nikoli tak hloupé, aby nechápaly a se nebavily, když se jim něco zajímavého povídá. Ty mohl jsi je z bohatého pokladu svých zkušeností pobavit, že by byly dlouho na to vzpomínaly . . ."

„Ale prosím tě, matinko, jak pak jsem přišel k tomu, abych bavil půl dne děvčátka, po kterých mi nic není a kteráž mne pranic nezajímají? Zde našemu vzácnému hostu, slečně Dianě dal Monte, nudu zaplašit, bylo by mojí svatou povinností bývalo a také příjemnou povinností, neboť slečna je světa znalá, duchaplná dáma . . ."

„Prosím, pane nadporučíku, abyste se neukvapoval!" vpadla mu do řeči Diana, kteráž byla s Nordmannem jakýsi tichý hovor zahájila. „Děkuju za poklonu, ale ujišťuju vás opětně, že o ni nestojím."

Vratislav chtěl cosi odpovědět, ale nedostal se k tomu, neboť slova ujal se opět pan Hřímalý, jenž pravil:

„Nic naplat, Vratislave: co jsem udělal, dobré bylo! Já znám zde lidi a jejich soud a dle toho jednám. Že jsi musil ty slečinky trochu pobavit, nebylo ti na škodu, — vždyť bavil jsi spolu také slečnu Dianu a ta prohlásila prve, že je s výletem výborně spokojena."

„A opakuju to: jsem úplně spokojena," doložila rychle Diana. „Ty slečinky nebyly nám nikterak na závadu, naopak! mne jejich zrovna božská naivnost velmi pobavila."

„Co pak vy, slečno, vy jste šťastna," prohodil s ironickým úsměvem Vratislav; „vy studujete na lidech charaktery a typy, a to — vás chrání před zoufalou nudou, ale pro našince nemají takové zjevy žádné zajímavosti ani ceny. Avšak nechme již ty husičky! Výlet nám na polo pokazily — nekažme si jimi ještě také večer!"

Potom obrátiv se na Nordmánna pravil vesele:

„Jak pak jste se vy, pane setníku, tou dobou bavil? Nepostrádal jste naší přítomnosti? Nestýskalo se vám po nás?"

Nordmann odpověděl dvorně:

„Bylo by se mi jistě stýskalo, kdyby nebyla přišla zvěst, která všechnu mysl mou zaujala . . ."

„Co pak se to stalo?" zvolalo několik hlasů najednou.

„Nic, co by rozkošný tento dům mohlo znepokojit," odvětil s citem Nordmann, „ale ovšem věc, která mne valně vzrušila: dostal jsem rozkaz, abych byl připraven na okamžitý odchod."

„Je-li možná?" podivil se, patrně překvapen pan Hřímalý. „Vždyť je vás tu ještě potřebí!"

„Milý pane starosto," namítl trpce Nordmann, „vojna je vojna a rozkaz je rozkaz! Vojáka v kampani nesmí nic překvapovat, ve válce ani nemá býti klidu či stálosti! Jest už s podivením, že mne tu tak dlouho nechali; nebýti toho poranění, byl bych už dávno jinde a snad na kolikátém již místě."

„Uvidíte aspoň zase něco nového,“ prohodil Hřímalý a budete se lépe bavit, než zde v té vesnické tišině.“

„Uvidím arci zase něco jiného,“ přisvědčil s nuceným usměvem Nordmann, „ale bavit se již asi nebudu. Je také doba příliš vážná, abych na zábavy pomýšlel. Co pak se té zdejší tišiny týče, ráčíte být, pane starosto na omylu: po řadě krutých dnů bitevních nemohlo se mi nic lepšího dostati, než odpočinku zde, v tomto vlídném, příjemném a útulném domě. Zde ztrávil jsem jednu z nejkrásnějších dob svého života. Buďte jist, pane starosto, že na pobyt ve vašem domě a ve vaší rodině nikdy nezapomenu a že odejdu od vás se slzami v očích.“

Po těchto s vroucím důrazem pronešených slovech setníka Nordmanna zdvihla se prudce slečna Tereza a rychle odešla. Pánové si toho hrubě nepovšimli, ježto byla slečna před tím již opětně místo své opustila, ale paní Ludmila trhla sebou a zahleděla se s patrným podivem na dvéře, jimiž slečna odkvapila.

Pan Hřímalý učiniv setníkovi lehkou poklonu odpověděl hladce:

„Naplňuje mne radostí, pane setníku, „že se Vám mezi námi zalíbilo, ačkoli nepochybuju, že ze zdvořilosti silně nadsazujete. Já však pravím vám beze vší dvornosti, po pravdě a upřímně: za blázna byl bych prohlásil člověka, kterýž by mi byl řekl, že budu míti v domě pruské vojíny a že mne jejich přítomnost nerozmrzí, ba že jeden z nich několik neděl u nás zůstane, aniž by se mi stal protivným. Buďte jist, že bych si z toho pranic nedělal, kdybyste třebas ještě několik neděl u nás musil zůstati.“

„Srdečné díky, pane starosto, za tato upřímná slova,“ pravil také se ukloniv setník; „uvěříte mi zajisté, že bych byl hleděl rychle odsud se dostati, kdybych byl jen dost málo znamenal, že se pro moji přítomnost mrzíte anebo že jsem obtíží pro vaši rodinu.“

„Tak když se vám u nás líbí, pane setníku,“ zvolal resolutně Vratislav, „přičiňte se, abyste tu ještě nějaký čas směl zůstat. My jsme spolu téměř ani nemluvili a my si přece máme co vypravovat!“

„Kdybych věděl, že by vám to bylo vhod, pane nadporučíku, učinil bych pokus v tom směru . . .“

„Tak tedy ruku na to!“ vpadl Nordmannovi do řeči Vratislav podávaje mu přes stůl pravici.

„Slovo s to!“ odpověděl Nordmann. „Avšak prosím, abyste neráčili, pánové, i vy, milostivá paní, zapomenouti, setká-li se můj krok s úspěchem, že jsem učinil jenom, k čemu jsem byl vyzván.“

„Toť se rozumí!“ přisvědčil bodře pan Hřímalý a chtěl ještě něco doložit, ale v tom ozval se na dvoře prudký štěkot psů a bylo slyšet, že kdosi buší na vrata.

„Co pak to asi je, tak pozdě večer?“ zvolal udiven Vratislav a povstal, jakoby chtěl jíti ven se podívat.

„Zůstaň zde, Vratislave, buď tak laskav!“ pravil poněkud starostlivě pan Hřímalý. „Půjdu sám se přesvědčit!“

Vratislav se opět usadil a pan Hřímalý vtlačiv si širák na hlavu vyšel z večeřadla.

Zde nastalo na chvíli hluboké ticho, neboť psi štěkali stále a zvenčí ozval se koňský řehot. Bylo slyšet pana Hřímalého, kterak psy okřikuje. Psi se stišili ... zavrzal klíč ve dvírkách — pan Hřímalý vyšel patrně ze dvora ...

Venku nějaký nesrozumitelný hovor ... Velká vrata zaskřípěla v stěžejích a na dvoře zarachotil těžký jakýsi povoz ...

„To je furgón s jakýmsi nákladem," prohodil Vratislav.

„Že jsou to zase naši!" zvolal mrzutě Nordmann. „To je nemilá věc. Teď už by přece neměli obtěžovat!"

„Pst! Tiše, pánové!" velela domácí paní! „Neklame-li mne sluch, přijela nějaká ženská ... ano, ano, slyším ženský hlas, co pak to asi bude?"

Opět bylo v jídelně chvíli ticho, ale již ozvaly se v síncí lidské kroky a bylo slyšet pana Hřímalého volat velitelsky:

„Svěťte na cestu!"

A hned na to vešel prudce pan Hřímalý, ale nezavřel za sebou dveří, nýbrž rozevřev je do kořán stanul v nich a hledě ven volal co možná dvorně:

„Prosím, račte vejíti, jsme na místě! Prosím! Prosím!"

Do jídelny vstoupila statná, zastřená dáma, v bohatém cestovním oděvu a za ní jiná, ještě větší, ale patrně mnohem mladší dáma vedoucí pruskéhohusarského důstojníka, kterýž o ni a o hůl se opíraje namáhavě práh překročil.

Pan Hřímalý obrátiv se ku společnosti hlásil zvučně ...

„Paní hraběnka Gruszczyńská žádá o přístřeší pro sebe, svoji dceru a raněného syna!" Pak otočiv se k příchozím doložil: „Buďte nám srdečně vítáni!"

Všichni upjali na příchozí zraky. Byla to skupina vysoce zajímavá: matka, dáma majestátní postavy a silných údů, se stopami někdejší krásy; dcera, učiněná Juno, plných, ale souměrných tvarů, dokonalý typ polské krasavice s velkýma modrýma očima a bohatým rusým vlasem; syn, mladá martialní postava s výraznou tváří, v níž se lahodnou směsí obrážely křepká, výbojná povaha s jakousi sentimentální snivostí.

Hraběnka Gruszczyńská odhrnuvši závoj přistoupila k paní Hřímalé a pravila zvučným hlasem:

„Odpustíte zajisté starostlivé matce, že vyrušila vaši domácnost ..."

„Není čeho odpouštět, paní hraběnko," odvětila srdečně paní Hřímalá, „jste nám vítanými hosty. Prosím, abyste odložili a k nám zde přisedli, než byt pro vás bude upraven; také prosím, abyste čest prokázali naší selské kuchyni."

Příchozí odloživše cestovní svrchní roucha usadili se bez okolků a představili se nejkratším způsobem všem přítomným. Hraběnka byla vdova po generálu jízdy, jenž r. 1864 ve Šlesviku zahynul, její dcera jmenovala se Michalina a syn Kazimír byl nadporučíkem u druhého pluku pruských gardových husarů.

Hraběnka uznala za nutné pověděti společnosti, že byl syn její u Prešpurku poraněn a ona že přijela, plna starosti o něj, aby ho buď domů odvezla anebo sama ošetřovala. Poranění nebylo na štěstí nebezpečné

a takž obdržela prý záhy dovolení, aby syna domů dopravila; ale na přímé železniční trati jest prý takový nával vojenského materiálu, že není nikterak radno nemocného tudy vézti a krom toho přál prý si nadporučík, seznati blíže Čechy a zejména Prahu, cítě se na delší cestu dosti silným. Použili tedy, jak jen mohli, dráh a poštovních vozů a dorazili šťastně až sem; dále však prý koně již nemohou a také oni, cestující, prý potřebují oddechu.

Všichni kolem stolu, zejmena členové rodiny Hřímalého, schvalovali horlivě, že paní hraběnka zde o přístřeší se přihlásila a nutili se všemožně, aby hovor do živého proudu dostali. To však se jim při pochopitelné stísněnosti obou stran hrubě nedařilo, až teprve setník Nordmann na pravou stranu udeřil osloviv svého raněného soudruha:

„Pane nadporučíku, slyšel jsem dobře? Pravila paní hraběnka, že jste byl raněn u Prešpurku?“

„Tak jest,“ přisvědčil zvonivým hlasem nadporučík, „v bitce u Prešpurku.“

„A kterého dne, smím-li prosit?“

„Dne 22. července dopoledne.“

„Ještě dne 22. července?“ podivil se Nordmann. „Což pak se až do toho dne ve válečných operacích pokračovalo? My tu o posledních pohybech a výkonech naší armády pranic už nevíme . . .“

„Ale že je od 22. července příměří, přece víte?“ vpadl mu do řeči nadporučík.“

„Víme, arci že víme,“ odpověděl Nordmann, „ale jak na příměří došlo a co se při tom dělo, v podrobnostech neznáme.“

„Tak tedy dovolte, pane setníku, abych vám o tom podal podrobnější rapport,“ pravil živě nadporučík, „jakožto pruskému vojínu je vám potřebí vše znáti. Tak tedy slyšte!“

Nadporučík posilniv se douškem vína a zakroutiv si dlouhé, hebké, rusé kníry jal se chutě vypravovat:

„Jak ráčíte vědět, vedeny naše voje po bitvě u Králové Hradce směrem k Vídni, aby tam dílo své dovršily. Podrobnosti tohoto složitého pochodu vypravovati nebudu, — ty by nás příliš zdržely — řeknu tedy sumárně, že byla od 17. července celá pruská armáda znovu seřaděna v útočném postupu a že dorazila takto dne 20. července tak dalece k Dunaji, že její přední vojska hladinu Dunaje a věže měst Vídně a Prešpurku spatřila. Večer bavili se naši vojáci tu i tam pohledem na osvětlené řady domů.

Armáda a její vůdcové toužili už sice po míru, ale nepřáli si ho dříve, než vejdou vítězoslavně do hlavního města Habsburské říše. Bismarkovi pak záleželo na tom, aby obsazením Vídně stav byl utvořen, o nějž by se všecko diplomatické umění císaře Napoleona musilo rozbíti. Ještě dva tři dni volnosti a bylo by rozhodnuto bývalo.

Pruská armáda stála navzdor krvavým bitvám, navzdor velké rozloze obsazeného nepřátelského území, jež velkého rozptýlení sil vyžadovalo, navzdor četným obětem, jež porubala cholera a přese všechnu potřebu vojska na střežení a provázení zajatců, transportů, spíže atd. před Vídní v téže síle, v jakéž byla do Čech vtrhla: 664.000 mužů bylo ve zbrani

a z těch stálo na Dunaji mužů 240.000. Obdivuhodný organisatorský talent ministra války Roona způsobil, že všechny ztráty postupně nahražovány byly nově vytvořeným vojskem, jež ihned po nutném výcviku do Čech bylo posíláno.

Rakousko mělo okrouhlým počtem zrovna tolik vojska jako Prusko na Dunaji. U Vídně stály oba z Italie odvolané armádní sbory, počtem asi 45.000 mužů. Od severní pak armády stály tam: rakouské sbory 3. a 10., sbor saský a čtyři divise jízdy, celkem asi 70.000 bojovníků. K tomu družilo se 15.000 mužů nově sformovaného vojska, tak že bylo u Vídně soustřeďeno celkem asi 130.000 mužů. Do Prešpurku dorazil do 22. července jenom 2. sbor, sbory 1., 4., 6. a 28. jakož i Taxisova divise lehké jízdy byly ještě na pochodu. Po jich příchodu bylo by u Prešpurku shromážděno bývalo asi 110.000 vojínů. Dělostřelectva mělo Rakousko dosud ještě více než Prusové.

Ježto na rakouské straně nový vrchní velitel se objevil, nebylo lze ohledně řídicí inteligence provésti porovnání; ale za to byl zcela jistě duch vojska u Prusů lepší než na straně rakouské. Síly byly tedy rovné, ale převaha přece na straně pruské.

Francouzský velevyslanec u pruského dvora, pan Benedetti, odebral se dne 15. července z pruského hlavního stanu do Vídně, aby tam se svým kollegou vévodou z Gramontu pojednal.

Dle císařských instrukcí měl usilovati o uzavření klidu zbraní. Prusko projevilo Napoleonovi ochotu, že povolí třídenní klid zbraní za těchto dvou hlavních podmínek: 1. Rakouské vojsko opustí ihned území, kteréž se prostírá mezi řekou Dyjí a nynějšími posicemi vojska pruského. 2. Všechna pruská vojska, všechna rakouská vojska armády severní i armády jižní (v Italii), saské vojsko, všechno dělostřelectvo i vozotajstvo na všech stranách zůstanou na tom místě stati, kde se nalézati budou v den podepsané úmluvy.

Jádrem podmínek bylo ustanovení, že rakouská jižní armáda svůj pochod z Italie do Vídně zastaviti musí. Proti tomu činilo Rakousko námitku tvrdíc, že se klid zbraní Italie netýká a učinilo protinávrh: Mezi oběma vojsky protáhne se demarkační čára, ale za touto čarou mají obě strany úplnou volnost pohybů. Demarkační čarou budiž řeka Dyje od svého vzniku až k bodu, kterýž se nalézá dvě míle na západ od Břeclavy. Dle tohoto návrhu byla by mohla jižní armáda rakouská zcela klidně k Vídni dále postupovati a krom toho bylo by mělo Rakousko zcela volné spojení mezi Olomoucí a Vídní.

Klid zbraní nebyl by měl tedy dle rakouského návrhu jiného účelu, než aby Prusové na postupu zastaveni byli, ale rakouské armády aby pohodlně a bez překážky na Vídeň bráti se mohly. Prusové ovšem návrh ten rozhodně zamítli a prohlásili, že o žádném klidu zbraní ani příměří jednati nebudou, dokud nebudou smluveny praeliminarie čili předchozí podmínky míru.

Francouzský velevyslanec Benedetti obdržel na to dne 16. července rozkaz, aby do hlavního stanu krále Viléma se odebral a tam na přijetí praeliminarií a neprodlené uzavření klidu zbraní naléhal. Prusko, jehož vojenské postavení dne 16. července značně se bylo zlepšilo 1. vítěznou

bitvou u Tovačova, 2. obsazením železné dráhy, jež Olomouc s Vídní spojuje, u Břeclavy vojskem prince Bedřicha Karla a 3. vítězoslavným vjezdem generála Vogla z Falkensteinu do Frankfurtu nad Mohanem, rozšířilo své požadavky, žádajíc, aby mu nebylo bráněno zabrati některá území na severoněmecké půdě. Na tento požadavek Francie i Rakousko po nějakém zdráhání přistoupily a ujednáno dne 21. července, že od 12. hodiny následujícího dne 22. července počínajíc zbraně na všech stranách, také v Italii, po pět dní mají odpočívati. Za demerkační čáru ustanoven potok Russbach, kterýž Moravské pole od severozápadu na jihovýchod protéhá a na západní straně Prešpurka do Dunaje vtéká.

Jak se u Prešpurka demarkační čára vinouti měla, ustanoveno teprve ráno dne 22. července. To mělo za následek ještě jednu krvavou srážku. Princ Bedřich Karel chtě pruskou válečnou výpravu smělým utočným rozmachem skvěle zakončiti, nařídil ještě dne 21. července generalu Franseckému, aby se svými, na levém břehu Moravy stojícími pěšími divisemi 17. a 8. záhy z rána přes Lomač na Prešpurk prudce postoupil.

Přední voj hlavní kolonny Franseckého srazil se před 7. hodinou s oddílem rakouské jízdy, jež byla na ohlídku vyjela, a zatlačil ji nazpět. Dělostřelectvo spustilo nyní na obou stranách palbu a bitka byla ve frontě zahájena.

Tou dobou obdržel Fransecký zprávu, že nastoupí o 11. hodině klid zbraní. Avšak navzdor tomu či snad právě proto chtěl Fransecký bitku, jež příznivý výsledek slibovala, do konce provésti a vojenské operace pruské dobytím Prešpurku brillantně ukončiti. Bitka rozvinula se plnou silou, ale nebyla už dobojována: o 11. hodině musila býti palba na obou stranách pro nastalý klid zbraní zastavena a takž zůstavena oběma stranám možnost, aby dokazovaly, že by byly válku svým vítězstvím ukončily. Což se také stalo. Bitka u Lomače, jež stála rakouské vojsko 58 zabitých, 244 raněných a 184 zajatých, a pruské vojsko (dle jeho udání) 4 mrtvé a 66 raněných, zůstala tedy na jednání o mír beze všeho účinku. To byl poslední boj v celé válce. A v tomto boji byl jsem poraněn.“ (Dokončení.)

Dne 4. října 1896

zemřel na svém letním sídle

„Dole“ u Libšic

zakladatel, majitel a řídící redaktor „Národních Listů“,

pan

JUDr. Julius Grégr,

veliký vlastenec, neohrožený bojovník za práva českého národa, znamenitý politik, organisator a řečník, muž vznešeného ducha a zlatého srdce, jeden z největších synů českého národa.

Jeho sláva potrvá v paměti českého lidu věčně!

Alešova illustrace k národní písni.

Bludná srdce.

Napsal Jos. D. Konrád.

(Dokončení.)

XX.

Přátelé usnuli hodně pozdě, a ráno je probudilo hulákání člověka, který pod jejich okny svolával kupce pro svoji zeleninu.

Martinec podíval se na hodiny, bylo teprve pět. Rozmrzen vyskočil s pohovky a běžel k oknu zapudit vyvolávače.

„Velectěný signore, nechtěl byste býti tak laskav a nešel byste si roztahovat svým sopránem ústa o několik ulic dál? Zavděčil byste se nám tuze, signore!“ volal dolů přes hrnky svých karafiátův a vonných resed.

„Kupte tedy artičokův, signore,“ odpovídal prodavač.

„Co bych dělal s artičoky? Potřebuji pokoje a ne artičokův!“

„Dejte tedy aspoň deset centesimů, a půjdu,“ zase prodavač.

Martinec mu hodil veliký měděný peníz, a za minutu pouliční obchodník vyvolával u vedlejšího domu.

„Probudil tě, viď?“ pravil přítel doktorovi, který s úsměvem se protahoval na loži. „Zpropadený chlap! Mohli jsme spát dobře ještě aspoň dvě hodiny. Měls vidět, jak táhl, když jsem mu hodil tu měď! Jestli pak by se tak dal odbyti u nás některý hokynář? Inu, jak jsem pravil, líbezná Venezia znamená po česku mravní i hmotnou bídu, žebrotu. Budeme ještě spát?“

Doktor však už vstával a šel k umyvadlu. Byl sice poněkud umdlen po včerejšku, ale spáti už se mu nechtělo. Když se umyl a oblekl, vyžádal si od Martince papirosky, přišoupl širokou stolici k oknu a díval se na Kanál.

Vyšlé slunce svítilo právě plnou září na lesklou vodu tichého průplavu a pozlacovalo malebné domy i černé gondole předivem svých nízkých paprskův. Město ještě spalo, neboť v Benátkách chodí se pozdě spat a za to také vstává se pozdě. Teprve po desáté hodině večerní končí se hudba na náměstí Svatého Marka a pak se začnou serenády v zahradní kavárně za královským palácem a na Velikém Kanálu. Až o půlnoci pomýšlí se na domov.

Posléze tu a tam ozval se ruch. V přízemí domu nejspíše ministerstvo Martincovo, signora Marietta, něčím harašila, na Kanále mihla se prvá pohyblivá gondole. Nějaká mladičká slečinka v ní seděla, i kázala přistati právě pod okny Martincovými. Tam vystoupila, postavila malířský stojánek, rozevřela veliký slunečník a popruhovou stoličku, a za několik minut vládla tenkým štětcem po barevném obrázku.

Živný se zálibným účastenstvím díval se na ni, a bystré oči dobře rozeznávaly na napjatém plátně část protější strany Kanálu. Podobalo se, že slečinka umí více, než pouhý umělecký amateur.

Takových horlivých malířův a malířek doktor Živný viděl v Benátkách už několik: na náměstí Svatého Marka dva, v nádvoří paláce dožův, před mostem vzdechův, před mostem Rialto, na stupních chrámu S. Maria della Salute a na rozličných místech Velikého Kanálu po jednom.

Petr Martinec zatím dělal plán pro tento den. O deváté hodině prohlídka paláce dožův, což bude trvati až do poledne. Po obědě dvoulitrová baňka chianti u Giacomuzzia, pak orientační projížďka Velikým Kanálem a pohodlný výstup na Campanilu s vyhlídkou na celé Benátky, o páté hodině plavba na světoznámé Lido se vykoupat. Po návratu z mořské koupele večeře ve známém restaurantu, potom si sednou u prokuracií k zmrzlině a pohodlně budou poslouchati koncert. Posléze signor Živný dá se plaviti se signorinou Martinelli gondolí na blízku serenad po lagunách, po molu a Kanálu, dokud neřekne „pojďme spat“.

Po snídaní tedy šli do paláce dožův, a doktor Živný byl ohromen ne tak zlatem a bohatstvím, kterým někdejší sídlo mocnářů Benátských zářilo, jako spíše úchvatným množstvím velikolepých uměleckých pokladův a památek, kterých zbylo dost i po plenění Napoleonovu.

„Bože, Bože, na to abych měl měsíc,“ vzdychl Živný. „V Benátkách aby člověk prohlížel dům od domu, všude vráží do samého Calendaria, Leoparda, Pavla Veronesa, Tiziana, Tintoretta a Bůh ví jakých ještě výtečníků, o kterých jsme doma čítali a slýchali!“

„Samá světská marnost,“ na to zase Martinec. „Ještě ti umělci, ano, ale to zlato, ta nádhera a královský přepych mne neuchvacuje. V té kráse leží mnoho barbarství a brutálnosti, která není historii Benátek ke cti. Teprve když moc světská byla na úpadku, vzmáhalo se a kvetlo umění.“

Návštěva paláce byla rozdělena na pět partií. Pátou byly žaláře s mostem vzdechův, kudy uvěznění z přiléhající budovy s olověnými střechami uváděni byli do paláce k výslechu. Sluha vedl je tam s rozžehnutou svící, ukazoval děsné komůrky politických vězňův i místo popravy s nakloněnou dlažbou, aby lépe mohla odtékati krev vedle mostu vzdechů do mořského kanálu.

„To je hrozné,“ vzdychl doktor. „Tolik nádhery, tolik slávy, a několik kroků dále, pod jednou střechou paláce taková ničemnost a surovost! Máš pravdu, příteli, to neslouží slavným Benátkám ke cti — pojďme pryč!“

Po polednách zázračné chianti opět je rozveselilo. Vypili ho jako včera dvoulitrovou baňatou lahev a plni veselé míry šli se projet Kanálem a hned zase pluli podle Martincova bytu zpět k Piazzettě. Odtamtud kráčeli ke Campanile.

Doktor Živný poněkud se lekal stometrové věže, ale když vešli dovnitř, viděl, že to půjde dosti pohodlně. Campanila nemá schodův, nýbrž nakloněný chodník zvolna stoupá až ke zvonům, a jest tam pamatováno i na pohodlí. Vítězný Napoleon podnikl prý na koni tuto vycházku, kterou jiní smrtelníci musí konati pěšky. Ale taky mu to nesloužilo ke zdraví.

V těch dnech ke konci měsíce června bylo překrásné počasí. Bylo sice teplo, nikoli však parno, jaké obyčejně tou dobou bývá v italských městech, a vzduch byl čistý a průzračný jako křišťál. Celé Benátky se svým obrovským železničným mostem a s blízkými ostrůvky ležely tu na modré hladině mořské jako pestré plovoucí město. Jak krásně a určitě bylo znáti meze živých a mrtvých lagun! Každá budova, každá střecha, každá terrasa a komín určitě se rýsovaly v té ohromné směsici, a nad tím na všech stranách vypínaly se oválné kopule a štíhlé věže kostelův.

Hlídač na věži podal návštěvníkům barevná skla, aby ostrost slunečního světla neunavovala očí, a upozorňuje na všechny strany, vysvětloval. Začal u železničního mostu, ukazoval trochu dále na levo, kde leží Benátský hřbitov, jmenoval kostely i samoty v jižních lagunách a pak vztáhl pravici nad palác dožův ke vzdálenému východu:

„Ejhle, pánové, dnes vám přeje štěstí. Viděti až rakouskou Istrii."

Skutečně za rozlehlou plání modré vody byly zřetelny šedé, kamenité hory istrijské. Obrysy i jednotlivé prorvy a úžlabí jejich vynikaly dosti určitě a jasně.

„Odtamtud jsi připlul," pravil Martinec, ale čelo doktorovo bylo zachmuřeno.

Vzpomněl si, že tím směrem dále leží Opatije, odkud předevčírem unikl své ženě, a již bylo po spokojenosti. Zdálo se mu, že je od paní Boženy mnohem déle vzdálen, než ty dva dny. Zatím vystřídalo se v duši jeho tolik nových dojmův, že blízký předvčerejšek byl zatlačen hodně daleko do minulosti.

V srdci ozvala se mu lítost, že opustil svou choť v starosti, kam se jí poděl. Ale chmura, tížící mysl jeho, zapuzovala i něžnější cit lítosti. Litoval manželky své nikoli jako starostlivé blízké duše, nýbrž jako cizího člověka, který ho hledá, ale nemůže najít. Bolest srdce jejího byla ho vzdálena, poněvadž ani on by necítil žádné bolesti, kdyby ona mu zmizela.

Ale byl znepokojen a již neměl dosti pozornosti pro vysvětlování hlídačovo. Mlčky souhlasil s Martincem, aby už šli dolů, a mlčky s ním vstoupil na parníček, který je měl doplaviti na nedaleké Lido.

Parníček byl skorem plný Benátské vznešené společnosti, a Martinec nadarmo se ohlížel po místě na lávce, kam by usadil aspoň svého přítele.

„Signore, zde jest místo," pravila mladá, stepilá dáma doktorovi a vstávala s lávky. On byl překvapen a děkoval česky, avšak již některý pán na protějším sedadle nabízel zase dámě své místo.

Usedl tedy, a ona naproti němu. Byla oděna v černé šaty, měla též černý slunečník a malou černou ozdobu z pštrosích per v černých vlasech. Z velikých řasnatých krajek šatů vystupovala část nádherného poprsí, štíhlé hrdlo a bílý, krásný obličej s velikýma černýma zrakoma. Ty oči dívaly se na Živného s účastenstvím a tichou soustrastí. Snad proto se na něho dívala, že hovořil cizím jazykem, snad proto, že obličej jeho byl tak ideálně zajímavý a snivý, ale nejspíše proto, že viděla před sebou nemocného člověka a nemohla v sobě utlumiti soustrast a lítost, že trpí.

On také nespouštěl s ní zrakův, a mysl jeho, oslněná opojnými dojmy Benátek, viděla v té štíhlé, krásné dámě dožovu ženu neb dceru, která

zbyla z někdejší slávy a teď dávala se na sobě kochati jeho očím. Vznešenost, ušlechtilost a okouzlující ženská něha zářily z její bytosti.

Myslil, že se dopouští nešetrnosti, dívá-li se tak stále jenom na ni. Odvrátil tedy oči, které se mu bezděčně zavíraly.

Divné snění, podobné mdlobě, ho omamovalo. Myslí mu táhly obrazy krásných žen a dívek, které kdysi upoutávaly jeho pozornost nebo které si vykouzloval v duši. Posléze uzřel zase běloskvoucí poprsí ženy, která před patnácti lety v Praze se mu zjevila, když odcházel od lůžka nemocné švadlenky, ale dnes neviděl v tom nic urážejícího, nic necudného, a vidina měla podobu té, která s ním plula na parníčku.

Někdo ho vzal za rameno. Martinec. Oznamoval, že jsou na Lidě.

Doktor rychle se vytrhl ze snění a pátral za neznámou krasavicí. Už byla na odchodu s jinou dámou, nejspíše sestrou, a vedle nich spatřil mladého šviháka. Ještě se obrátila, aby mohla viděti jeho uctivý pozdrav, ještě přívětivě kynula ušlechtilou hlavou, a pak zmizela v chomáči lidí.

Oba přátelé vsedli do vozu tramwaye a za několik minut byli u koupelí. Ale Živný, který ještě po polednách se těšil na osvěžující mořskou lázeň, prohlásil, že nebude se koupat. Zůstal v lázeňské kavárně, odkud za malé vstupné bylo možno pohlížeti na rej koupajících se žen i mužův.

Viděl na pravo malou postavu Martincovu s lysou hlavou a v strakatých plavkách, jak se nafukuje a jako žába roztahuje v mělké lázni. Přítel nerad se pouštěl do hloubky. Nejraději prodléval na mělčině, váleje se v drobounkém, čistém písku a vyhrabávaje z něho hrsti malých lasturek, nebo chytaje malé kraby, kterých bývá dosti v Lidské koupeli.

S úsměvem se díval nahoru, jak se baví Živný, ale ten již obracel oči na levo, kde se koupaly dámy. Hledal tam té krásné, vysoké ženy z parníčku, ale neuzřel jí, k své lítosti. A přece byl by ji spatřil tak rád! Ta i v lázeňském rouše zdála by se mu vznešenou a cudnou, docela jinak díval by se na ni, než jak se díval na koupající se ženy v Opatii.

Neviděl jí ani na zpáteční cestě, neviděl jí ani na náměstí Svatého Marka, kde večer, polykaje zmrzlinu, seděl s Martincem při koncertě. Výkon šedesáti čtyř hudebníkův, oděných podobně jako Pražští funebristé, ho neuspokojoval. Vzpomínal na některé české kapely, mnohem menší, jejichž hudba však byla za to lepším požitkem.

Nic ho nezajímalo, nebavilo. Jako nerad vstupoval po koncertě do gondole, aby se s Martincem súčastnil poetické plavby po lagunách. Byl zamyšlen, a tenké, chvějící se zvuky serenád jenom ho vyrušovaly ze snění.

Brzo požádal Martince, aby se dali doplaviti domů. Již netajil, že mu není dobře. A sotva se octli v komnatě, a sotva doktor přemožen usedl na pohovku, potůček vřelé krve zbarvil jeho ústa.

Zákeřnická nemoc využitkovala vhodné chvíle a přepadla ho znova. Záchvat nebyl sice tak prudký jako před nedávnem na Chlumě, ale přece vtáhl Živného až na kraj propasti, kde číhala smrt.

Zděšený Martinec poslal honem pro lékaře a dychtivě pohlížel na jeho ústa, jaký vyřknou Živnému osud. Lékař, obstárlý kulatý pán, jen se usmíval, byl samá útěcha, samý žert a sliboval brzké uzdravení.

„Opravdu?“ tázal se ho Martinec ještě za dveřmi, když odcházel.

„Opravdu, signore. Nebude dlouho trvat a vašemu příteli bude lépe.“

„Zemře, viďte?“

„Zemře. My taky, musíme tam všichni, a co na tom, kdo dřív?“

Zasmál se vesele, potřásl Martincovi rukou a svižně kráčel se schodův.

A milý doktor Živný obíral se opět svojí nedávnou zmizelou vidinou. Obraz mladé ženy, krásné jako socha, prorážel jeho mrákoty. Tentokráte podoba signory z parníčku měnila se v podobu paní Havlové v otevřených černých krajkových šatech, avšak ne té skromné, tiché, upjaté paní, kterou poznal až ve Lhotce, nýbrž té svůdné dívky, která mu v Praze nabízela lásku. A div, zase necítil ani studu a odporu, třebas ukazovala obnažená ramena. Duše jeho jakoby už byla na odchodu, a žilo pouze ještě tělo se zbytkem své smyslnosti, která jindy byla přemáhána mravním rozumem tohoto cudného člověka.

Petr Martinec proseděl celou noc u přítelova lože a obsluhoval ho jako matka své dítě. Smutek nevýslovný kormoutil jeho srdce. Činil si výčitky, že snad příliš přepínal doktorovy síly. Unavující návštěva v paláci dožův a k tomu ještě výstup na vysokou Campanilu zajisté mu nemohl posloužiti ke zdraví.

Nazejtří dopoledne čilý, hubený průvodce cizinců zaklepal na Martincovy dvéře.

„Signore,“ pravil, rozhlížeje se slídivýma očima, „hledal jsem vás už v úřadě, ale poslali mě sem. Nějaká signora přijela včera drahou z Rakouska a hledá ztraceného manžela. Mám se pozeptati u Vás. Prohledali jsme už všechny hotely, ale bez výsledku.“

Martinec se ulekl. Paní Živná přijela tedy hledat chotě svého. Vědouc, že Živný se zabývá myšlénkami o Benátkách, tušila, že tam odjel za Martincem.

Avšak přítel neměl kdy uvažovati, má-li nemocného přítele vydati jeho ženě. Rozhodl se býti Petrem, který také jednou zapře, instinkt přátelství ho nutil k tomu.

Zavrtél hlavou.

„Nevím, můj příteli, ničeho o ztraceném choti. Odjíždím právě z Benátek a lituju, že nemohu posloužiti vaší signoře.“

Když vyzvědač odešel, Martinec rychle zavolal Mariettu.

„Slyšte, signoro,“ vykládal jí tiše, „kdyby někdo se tázal po mně a po mém nemocném hosti, řekněte, že jsem odjel na cesty, a byt že je zavřen. Spoléhám na vás. Deset lir za každý den vašeho mlčení.“

„Signore, buďte klidenf,“ odpovídala Marietta, věčně rozcuchaná a usmívající se. „Už se mne ptal ten člověk, ale nevěděla jsem nic, šel tedy k vám. Spolehněte.“

Skutečně následujícího dne průvodčí přišel opět, tentokráte s paní Živnou.

Avšak Marietta nepustila jich ani na schody. Martinec prý odjel včera na cesty, a byt je zavřen.

„A co, vždyť jsou otevřena okna!“ namítal průvodčí.

„Ano,“ zlobila se Marietta, „ale jen aby vzduch mohl k jeho květinám. Navečer nějaká posluhovačka přichází je zalívat a okna na noc zavře, nebojte se!“

Martinec mezitím seděl u lože nemocného přítele a bál se vyjíti ze svého bytu, aby se někde nesetkal s jeho ženou, kterou nenáviděl ještě více, kdy choť její stonal u něho na smrt. Každý šelest v domě ho znepokojoval, už vždy myslil, že tlukou na dvéře, aby jim vydal nemocného člověka.

V této chvíli byl skoro povděčen, že choroba zdržovala přítele na lůžku. Aspoň nemůže ven a nesetká se s ženou, která zajisté všemožně pátrala a hledala po všech nejnavštěvovanějších tepnách Benátek. Živnému ani se nezmínil, že choť jeho byla až v tomto domě. Raději mu vypravoval veselé, dobrodružné příhody svých mladších let, vymýšlel samé rozmarné věci, aby ho povyrazil.

Doby společných studií zas oživly v jeho lysé lebce. Ukazoval zanedbané knihy a památky z vlasti, které ho teď málo zajímaly, poněvadž už byl mrtvým synem té trpící české matky. Jako tisíce jiných rodákův uchvácen byl stěhovavou vichřicí, rozptýlen a zanesen až sem, kde musí sloužiti cizím za cizí chléb, který přece jenom chutná méně sladce, než doma. Jako slabé, zbloudilé ptáče zapadl do dalekého cizího moře, odkud není návratu a vyváznutí.

XXI.

Živnému dařilo se brzo lépe. Podobalo se, že veselý lékař ho uzdravuje více ustavičnou přesvědčující útěchou, než léky. Za tři dny, právě o Martincův svátek, nemocný snažil se vstáti a tužiti aspoň po pokoji ochablé údy. Pokoušel se vesele pověděti Martincovi několik slov blahopřání, při kterém oba věrní kamarádi plakali.

Živnému pak už nechtělo se do postele. Toužil dívati se ven, na Canal Grande s parníčky i gondelemi a na malebnou řadu protějších domův a krásných, ozdobných palácův. Zraky jeho dívaly se zádumčivě a snivě na průplav, ozářený teplým sluncem jihu, a když pojednou spatřil zvláštní, nevídaný průvod, táhnoucí tiše pod jeho okny Kanálem směrem k západu, zachvěl se a všecek unaven, rozladěn a jako zhroucen vrátil se na své lůžko.

Byl to Benátský pohřeb, který ho tak zkormoutil. Ubíral se touto vodní cestou k hřbitovu, a bárka s rakví i řada následujících černých gondolí působila na duši nemocného doktora trapným dojmem. Zdálo se mu, že v té rakvi, plující po modré vodě Kanálu, uložena jest také část jeho bytosti, o které věděl, že již více náleží smrti než životu.

Žití jeho bylo už jenom chorobným sněním, duch zvolna se odlučoval od malomocného těla a potácel se na pokraji neproniknutelných záhad. Dávné vzpomínky dětství, jinošství a mladých mužných let táhly jako panorama obrazů před jeho zamženým duševním zrakem, aby se s ním rozloučily, než umře.

Avšak přes noc opět se zotavil, a ráno lékař nalezl ho mimo postel. Smál se, že pan kollega co nevidět bude běhat zdráv. Jen klidnou, veselou mysl, dobře jíst, a brzo bude dobře. Tak odříkával rychlým, živým hlasem Živnému a potom se obrátil k Martincovi a týmž tónem rozmarným pokračoval, jakoby vyprávěl lhostejné věci:

„Kdyby váš přítel byl silnější, radil bych, aby se vrátil domů. Vám by se pak tuze ulevilo, signore. Kdo má umřít, jest nejlépe, umře-li ve vlasti. Vám i jemu ta smrt by byla lehčí. Prosím, nezhorší-li se nemoc, pokuste se přiměti ho k odjezdu."

A opět se smál srdečně, opět tiskl oběma ruku a s žerty opouštěl komnatu.

„Co ti říkal ten lékař?" tázal se Živný, dívaje se upřeně na Petra Martince.

„To víš, má pořád plno řečí, mohl to říci pěti slovy. Abys byl klidem a že brzo budeš zdráv."

„Ano, a abych jel domů umřít."

A oči jeho smutně, nanejvýš tesklivě utkvěly na obličeji Martincově.

„Jakpak by mohl říci něco takového!" bránil přítel a bledl.

„Vždyť jsem tomu rozuměl. Každý primán ví, co značí italské „amico", „morte", patria". Ano, drahý příteli, rozuměl jsem všemu. Pravdu má ten lékař — o půlnoci odjíždí parník — pojedu ještě dnes. Prahnu, abych už byl doma — ne tam ve Rjece, tam není můj domov — ale v Čechách, v rodišti na blízku svých, k nimž mě dnes něco táhne mnohem silněji než jindy."

„Jak chceš, jak chceš," pravil druh a obraceje se utíral si oči. „A dovolíš-li, pojedu s tebou, vyprovodím tě. Co bych tu dělal sám, až bys odejel?"

„Ach, to bude krásná cesta!" usmál se Živný a vděčně podal Martincovi ruku.

A jakoby si umínil, že musí míti ještě tolik síly, aby se dostal domů, hned se cítil zdravějším a lehčím. Prosil přítele, aby s ním šel ještě trochu užit Benátek. Nedaleko bytu Martincova byla akademie, tam přál si jíti a okřáti vznešeností uměleckých výtvorů, než se vydá na zpáteční cestu.

Šli tedy. Obavy, které v posledních dnech Martince znepokojovaly, jistě už byly zbytečny. Paní Živná nepochybně zatím opustila Benátky sklamána, že tam nenalezla svého manžela. Martincovi tedy již nebylo obávati se nemilého setkání.

Ani ho nenapadlo uvažovati o starostech, jaké asi choť doktorova má o svého muže. V duši jeho ustavičně ještě byla nenávist z doby, kdy ve Vítkovicích jí byl žádat, aby upustila od sňatku s Živným. Právě proto, že měl přítele svého tak rád, jí nenáviděl, a hněv jeho zvětšil se zvláště v těchto dnech, kdy tušil, že netoliko duchovní skleslost, nýbrž i choroba jeho zaviněna byla hlavně chotí.

Malý kousek cesty mezi obydlím Martincovým a budovou akademie prošli mlčky. Ale když procházeli rudým plyšovým turniketem ve vchodu akademie, Živný si odkašlal a prosebně vzhledl k Martincovi.

„Prosím tě, bratře," pravil nesměle a tiše, jakoby se bál, že by tomu mohl někdo rozumět, ač na blízku byli jen asi tři lidé, „když už jsi tak příliš laskav, učiň mi ještě malou službu."

„Všechno učiním, jen mluv, hochu."

„V těchto dnech jsem stále snil o dobré ženě, kterou jsem miloval a která i mě milovala. Znáš ji už z mého vypravování."

„Ano, paní Havlovou, znám.“

Jsem přesvědčen, že dosud vzpomíná na mne. Za poslední léta nemyslil jsem na ni nikdy tak živě a pronikavě, jako v této době. Jistě právě taky na mě vzpomínala. Rád bych, aby měla o mně ještě zprávu — budeš tak laskav?“

„S největší ochotou — mám ji psát?“

„Prosím tě o to.“

„Kdy si přeješ, třeba dnes.“

„Ach ne, ještě ne, ale až se spolu rozloučíme. Ano, piš jí — to víš, mně to doma nebude možno, a snad brzo bude konec. Víš, kde je, vyřiď jí tedy laskavě můj pozdrav, že jsem ji měl vždycky rád i v dobách svého největšího omámení, kdy tuze snadno se zapomíná — a že i v poslední chvíli jsem s úctou a oddaností vzpomínal na ni. Buď tedy tak laskav.

Martinec mu jenom stiskl rámě. Chtěl sice říci několik obvyklých slov útěchy, že přítel zajisté brzo se zotaví nebo něco podobného, avšak mlčel, nálada jejich myslí byla taková, že nepřipouštěla formální útěchy.

Za minutu byli před Tizianovým slavným nanebevzetím Panny Marie.

V síni, kde obraz na jedné celé čelní straně je umístěn, byli toliko asi dva lidé kromě tří kopistův, kteří napodobovali jednotlivé postavy božského obrazu. Bylo tam skorem až mrtvé ticho, veleba Tizianova veledíla bezděčně vynucovala úctu, mlčení, opatrné tlumené kroky.

Před takový obraz diváci vstupují se zatajeným dechem, jakoby se obávali, aby neporušili vznešené, posvátné atmosféry, která z něho vystupuje jako zář a naplňuje všechno okolí nebeskou úctou.

Doktor Živný, který vždy byl nadšeným ctitelem všelikého umění, usedl se svým přítelem na kypré odpočívadlo právě proti Nanebevzetí a utkvěl na něm se zalíbením zanícenýma očima.

Bylo viděti, jak očarovaný zrak jeho se vpíjí do toho nedostižného výtvoru vznešeného umění, zdálo se, že i lesk očí jeho v bledém, jako mrtvolném obličeji září jinak, neobvykle, nadpozemsky divné a tajemně. Duch jeho ponořil se v sny a vidiny, které pod dojmem obrazu mu vyrůstaly v duši.

Seděl tak chvíli beze slova a nespouštěl s díla Tizianova očí.

Nějaký pán prostředních let, s úzkou prošedivělou bradou, který zároveň s oběma přátely vstoupil z postranní síně do místnosti, kde byl obraz, hned si všiml tohoto okouzleného diváka. Pozoroval ho se strany, po několika minutách poodstoupil na jiné místo a díval se zase na něj se zvláštním účastenstvím asi tak, jako zkušený znalec si prohlíží sochu nebo obraz.

Pak přívětivě kyna na pozdrav hlavou, přiblížil se k Martincovi.

„Dovolte mi, signore, otázku,“ pravil tiše, skláněje se nad ním a nepřestávaje pohlížeti na nehybného Živného, „tento pán jest cizinec?“

Martinec s překvapením se podíval na neznámého.

„Ano. Zajímavý člověk, viďte?“ řekl.

„Tuze zajímavý. Dívám se na něj pořáde od té chvíle, kdy sem vstoupil. Skutečně, tuze zajímavý. Byl by to velice vzácný a velice vděčný model k obrazu.“

„Model — k jakému obrazu?“ divil se Martinec.

„K obrazu smrti. Ráčíte býti jeho přítelem?“

„Ano.“

„To jest výtečné, signore. Chtěl byste mi prokázati velikou službu?“

„Prosím za vysvětlení.“

„Totiž, kdybyste pohnul tohoto pána, aby mi byl modelem — abych si směl učiniti jeho obraz —.“

„Ach ne, ach ne, to není možno,“ odpověděl Martinec a bledl. Návrh tohoto člověka zdál se mu návrhem ďábla, který kupuje lidské duše.

„A proč?“ namítal neznámý. „Promiňte, dotknu-li se také toho — jsem po případě ochoten k odměně vám i jemu, je-li vaším dobrým přítelem, dám vám za ochotu kopii jeho obrazu — račte se pokusit.“

„Prosím — o tom nelze mluvit.“

„Divíte se?“ hovořil neznámý. „Pročpak, milý signore? Umění má právo hledat látky všude. Ó ano, milý pane, byl by to skvostný model obrazu smrti. Jsem malířem, rozumím tomu a přál bych si to zobrazit. Obraz smrti, tak, tak. Kdyby se mi to podařilo, jak bych si troufal, byl by to triumf mého umění. Taková příležitost, takový model nenaskytuje se každý den.“

„Proč právě obraz smrti?“ otázal se mrzutě Martinec. „Vždyť tento člověk žije.“

„Ano, vím, ale rozumějte mi, pane. Smrt má svůj význam jenom tehdy, vidíme-li ji určitě, jako při tomto pánovi, ještě v živoucím těle. Mrtvola nám už nemůže znázorňovati smrt, nýbrž toliko nežití, něco docela jiného, příliš všedního a trvalého. Ale obraz, kdy viditelná smrt vstoupila v živé tělo, kdy smrt nabývá svého přesného, úchvatného významu, kdy už má převahu nad uhasínajícím životem, tedy ne smrt mrtvá, ale smrt živá, to by bylo opravdové, to by bylo něco, milý signore!“

Když domluvil, obrátil se opět k Živnému a díval se na něho tak nešetrně a pronikavě, že Martinec uznal za dobré poroučeti se neznámému umělci a upozorniti přítele, aby se šli podívat ještě na jiné obrazy:

„Ještě nám zbývá mnoho prohlížet, a taky mnoho jiných krásných, skvostných věcí.“

Doktor Živný z hluboka vzdychl, jakoby se probudil ze sna. Rozhlédl se plaše síní, neobyčejný lesk jeho zraků jakoby se teď ztrácel a dostával obvyklý nádech pozemskosti.

„A už ne,“ pravil a zase vzdychl, nerad se louče s Tizianovým obrazem, „setřel bych si dojem tohoto nejkrásnějšího — pojďme domů.“

„Opravdu?“ divil se přítel. „Aspoň snad se projdeme sály, abys si mohl učiniti představu o zdejších uměleckých pokladech. Za deset minut, za čtvrt hodiny projdeme všechno, nemusíme se nikde zastavovat.“

Avšak Živný nechtěl. Pravil, že jest unaven mohutným duchovním vzrušením, které v něm vzbudilo dílo Tizianovo, že další prohlížení uměleckých výtvorů by mu jenom ublížilo a setřelo tento krásný, poslední dojem.

Kráčeli tedy zpět a oba byli nemluvní. Ačkoliv Martinec byl ochoten doprovoditi přítele svého až k jeho manželce do Rjeky, přece již odchod z Benátek působil na ně dojmem velikého loučení. Chovali se k sobě velice něžně, měkce, pohnutě.

„A což chianti, příteli, už si nepřipijeme?“ zeptal se Martinec, když se blížili k jeho obydlí.

Živný se pokoušel o úsměv.

„Ba, ba, máš pravdu, hochu, pojďme!“

Martinec zavolal nejbližšího gondoliera a požádal ho, aby je přeplavil na protější stranu Velikého Kanálu, k zřídlu cyperského nápoje, a za několik minut, vedouce se za rámě, přátelé vstupovali do známé síně s mosaikovou dlažbou a s chladem, který lahodil v parných poledních hodinách na počátku července.

Sluha v obchodě patrně již znal Martince jako častého hostě a bez objednání hned přinesl povědomou baňatou láhev s tenkým hrdlem. Ale oči jeho s nedůvěrou zavadily o doktora, jehož příliš zjevná choroba nebyla v nijakém souhlase s takovým množstvím opojného nápoje.

Živný jakoby tušil, co praví ten němý pohled.

„Co myslíš, hochu, nebude to mnoho?“ otázal se Martince.

„Proč?“ zněla odpověď. „Vždyť je to naposledy v Benátkách.“

Nalil a chápal se číšky.

„Na zdraví!“ a vzhlédl k doktorovi.

„Nikoli na zdraví, ale na shledanou!“ pravil Živný, pozvedaje sklenku.

„Na brzkou shledanou, bratře!“ Martinec řekl významně, přiťukl třesoucí se pravicí k přítelovu pohárku a pak vypil svůj až na dno.

Hrdlo po tom doušku se mu sevřelo. Rychle postavil prázdnou sklenku na stůl a obrátil k temnému koutu místnosti rozlítostněný obličej.

Doktor tušil, že slzí, ale div, tentokráte bolest přítelova nezachvívala příliš jeho měkkými city. Pohlížel na to už jinýma zrakoma, než by se byl jindy díval na takové pohnutí. Jakoby se ho to skorem ani netýkalo. Zůstával dosti lhostejný, vzdálený těmto dojmům jako člověk na smrtelné posteli, který jediný zůstává kliden, když všichni kolem něho pláčí. Jakoby už ztrácel účastenství a cit k tomu, co znamenalo ještě život.

Mluvili jenom málo a schválně v hovoru svém se dotýkali samých obyčejných věcí. Už také si nepřipíjeli, neboť by tím byli seslabovali dojem prvého významného přípitku, a doktor Živný vypil sotva několik lžiček vonného, lahodného vína, které mu před několika dny tak chutnalo.

Zvedli se brzo. Martinec vlil do sebe několika velikými doušky všechen zbytek chianti, jakoby měl Bůh ví jakou žízeň. Něco ho v prsou pálilo, chtěl to uhasit, ale přece si neulehčil.

Vrátili se domů touž cestou, kterou sem přibyli, totiž gondolí, kterou řídil veselý, snědolící chlapec. Ačkoliv nebylo ještě odpoledne, byl už oděn ve sváteční šat gondolierův, všecek bíle, a na hlavě měl slaměný klobouk s rudými stuhami a tolikéž byl přepásán rudou šerpou se zlatým třepením. Usmíval se zdravě a vesele na znojné slunce, planoucí nad Kanálem, a obratně se oháněl štíhlým veslem. Zval oba signory, aby si všimli jeho vkusné gondole a dali se jím plaviti za soumraku a večer, až na molu zazvučí serenády.

Nepřeje si ani oběda, Živný ulehl na Martincovu širokou pohovku, aby si odpočinul na cestu. Návštěvou v akademii a chůzí, třebas jenom krátkou, byl umdlen a potřeboval oddechu, aby sebral trochu síly k ná-

vratu ke své ženě a k všednímu, ponurému žití, které bylo opakem snivého života v Benátkách.

Leže na pohovce, zavřel dumavě oči a usnul. Měl pěkný, líbezný sen. Ve snách byl zase po dlouhé době doma, nikoli na Chlumě, nýbrž tam, kam tak toužebně si přál, u svých rodičů, bratra a sestry, v tichém českém městečku, kde byl šťasten ve svých jinošských letech a kde blaženě mohl žíti i později, jak si představovával ve svých plánech.

Probudil se pozdě po polednách a spatřil Martince u otevřené skříně, jak si skládá některé věci do ručního tlumoku, neboť tušil, že nepřítomnost jeho bude trvati několik dní. Za chvíli vstoupila do komnaty skorem neslyšitelně neuhlazená Marietta, a Martinec ji uvědomoval, že se vydá na cestu, aby zatím dohlédala do jeho bytu a ošetřovala květiny.

Živný se zvedl a cítil se osvěžen a posilněn. Zase mu bylo volno. Vstal a pozdravuje se s přítelem, vyšel do přední jizby za Mariettou, aby jí dal odměnu za služby, které mu po několik dní prokazovala.

„Ó signore," volala vroucně, jsouc překvapena neočekávanou velikostí dárku, „děkuju vám tisíckráte za vaše dobrodiní! Kdykoliv si vzpomenete, drahý signore, ve své vlasti na Benátky, buďte vždy přesvědčen, že se tam vděčná Marietta modlí za vás. Buďte zdráv, drahý signore, buďte zdráv!"

Doktor rozuměl jenom, že mu děkuje, a usmívaje se vlídně kýval hlavou na její přání, chápaje více soustrastný a vděčný pohled, než slova.

Přátelé povečeřeli doma a večer vstoupili do gondole, aby naposledy spolu se projeli Benátskými lagunami pod čistým italským nebem, pokropeným hvězdami. Do odplutí parníku zbývaly ještě dvě hodiny. Canal Grande a molo naproti Slovanskému nábřeží tou dobou bylo tepnou Benátského života a třpytilo se mnohými světly s lodic a gondolí.

Na parníku, jenž měl s oběma přáteli odplouti do Tersta, elektrický reflektor zazářil jako plný měsíc mezi hvězdami. Pod parníkem gondole se serenádou dávala shromážďujícím se cestujícím s Bohem na krásnou červencovou plavbu.

Martinec se svým druhem dali se zvolna plaviti sem a tam, a duše jejich jakoby se slučovaly v jeden souhlasný celek. Mlčeli a rozuměli si jako oddaní milenci, kteří si slíbili lásku a věrnost v životě i smrti. Kolébali se spolu na vlnících se ňadrech spanilé, nestárnoucí nevěsty Jaderské, s kterou slavnostně se zasnubovali mocní dožové, té chladné, šumící nevěsty, která žije ještě stále svěží a mladá, když oni všichni už dávno zemřeli se svou slávou, se svou mocí a hrdostí, kdežto vnukům zbyla toliko pokorná poníženost a hmotná i duchovní chudoba.

Už trojí sladká serenáda chvěla se nad lagunami a sáhala k měkkým srdcím, jako když teplé jarní slunce roztavuje sníh. Láska a láska a jenom láska volala z těch krotkých, dojímavých serenád, probouzela tužby mužů po ženských loktech, povzbuzovala tlumené žádosti žen po mužských přáních a podnikavých polibcích.

Oba přátelé pomalu se houpali ve své temné gondoli na vodách kouzelného mola a Velikého Kanálu. Sedíce vedle sebe na měkké nízké lávce, opřeni o sebe rameny, klonili hlavu k hlavě jako nemluvní milenci.

Mlčeli stále, a chvějící se, třaslavé tenory serenád je uspávaly. Něco teskllvého, něco tuze lítostivého plnilo jejich pohnuté duše.

Doktor Živný sáhl po Martincově pravici a přitáhl ji k svým prsům. Hlava mu zvolna, ale těžce klesala nad okraj gondole, kdeševelilo moře.

„Kam, kam?“ šeptal přítel, jakoby rozuměl, že se chce ponořiti do té čisté, chladné vody, která ho lákala svým šuměním, že najednou zatoužil po smrti dříve, než sama se dostaví a zapěje finale jeho životu.

Živný mu slabě stiskl ruku, a v Martincovi vzbouzela se podobná touha.

„Ach ano, příteli, rozumím, ale tady to není možno, lidé by nedovolili umřít — až zejtra, bratře, chceš-li. Znám lepší místo, kde budeme sami, tam se obejmeme a umřeme spolu, oba, oba,“ prosil Martinec, zvedal klesající hlavu přítelovu a kladl ji na svá prsa.

Doktor se přitulil k němu jako oddané, důvěřující kuře pod ochranné křídlo starostlivé kvočny. Ale již prudce zachvěl celým tělem, otřásl se, hlava ještě hlouběji se sklonila.

Užaslý Martinec cítil na svých rukou horký proud, avšak nehnul sebou, jen zatajil dech a ještě více se schýlil k té stydnoucí, zapocené hlavě, ze které za sladkého znění serenád vycházel život.

Gondolieři zahnuli a zvolna pluli směrem, kde na tmavém Terstském parníku svítil reflektor bledým žárem a kde stále též serenáda ještě plakala a toužila.

„Poroučejte, signore,“ zvolal zadní, starší gondolier, „máme-li k rakouskému parníku? Za půl hodiny odpluje.“

„K parníku,“ zahlesl Martinec.

V několika minutách gondole obratně se propletla svými družkami až ke schůdkům, po nichž se vstupovalo na parník.

Martinec zvedl hlavu.

„Prosím vás, dobrý člověče,“ pravil gondolierovi, „pojďte mi pomoci přítele —!“

Gondolier odložil veslo a ochotně přiskočil, ale vida smrtelně bledý obličej Živného a na něm krev, zhrozil se a hned odtáhl ruce.

„Ne, ne, signore,“ volal polekaně, „není možná, vždyť je to mrtvola!“

Martinec neměl kdy uvažovati, co by bylo nejlépe učinit. Měl na mysli jenom odplutí a v té chvíli si nevěděl jiné rady.

„Je jen nemocen,“ přemlouval plavce, „mdloba ho přepadla — jen pojďte, nebojte se, dobře zaplatím!“

Gondolier dal si říci, vzal Živného za nohy, Martinec něžně se chopil ramen a hlavy, a už s ním opatrně vystupovali na parník.

Záň reflektoru padala na ně, lidé s paluby se sbíhali.

Ale v tom s výkřikem přichvátala mladá žena, prudce odstrčila Martince a sama se chápala bledé, těžké hlavy, potřísněné krví.

Choť Živného! Právě po marném pátrání byla na odchodu z Benátek, a teď náhle se s ním shledala.

„Jděte — vy jste ho zabil!“ zvolala a vrhla na Martince zoufalý, záštiplný pohled.

A on omámen vrávoral s můstku a vzpamatoval se až na odrážející gondole.

Teď si vzpomněl, že ani se nerozloučil s jediným dobrým, věrným přítelem. Srdce se mu trhalo v prsou, nevýslovná lítost jím zalomcovala. „S Bohem, Jene, Jene — Jene!“ volal nahoru, ale hlas jeho vyšel na prázdno, tam paní Božena již zmizela se svým nikoli nalezeným, nýbrž ztraceným, mrtvým klenotem.

Nové překlady z Leconta de Lisle

od Jar. Vrchlického.

Radost Sivy.

Ty věky, bozi v nichž po leta zapomnění
se v davech rojili vždy znovu znásobeni,
ti dnové bezčetní jitřenek, které budou,
jež vzplanou nad lidmi i jejich mukou chudou,
jak marná strašidla, jež pozvedla se v šer
nad miliony kol všech božských efemer,
a k nezměření věk všech planet šílených,
jichž prázdna na ňadrech se zlatitý prach zdvih,
by v stínu věčném znik, kam všecko hřmí v let divý:
ni mžikem není vše před obličejem Sivy.

Když v posled Illuse, jež pojímá a tvoří,
se zcela vyčerpá, dělohu svatou zboří,
zkad starý člověk vstal i vesmír živý dnes,
když země, ocean a plamen, vichru běs
a láska se záštím a touhy věčný sten
a slzy a vše krev a všecka lež a sen
i sluncí hořících vznik žárný v jednu noc
se zhroutí za Bohy, jichž marná bude moc,
tu řetěz sobě stkav z jich dásní do kořán,
jež budou chřestit mu kol ramen ze všech stran,
zpit blahem, rozkoší v své Siva radosti
tě, Smrti, bude pět ve tvojí Věčnosti!

Únos Europy.

Hor svah byl modravý, růžové moře bylo,
na jasném obzoru ve vzduchu vůní sytém
nebeské květině se Zoře zalíbilo
vzplát v prvním úsvitu ve světě vděky zpitém.

Jak jitro růžové vln valných na pokraji
tři dívky veselé se hlučným smíchem smály,
jak po jich ramenech jich plavé kštice hrají,
co v pěně modrých vln jich bosé nožky stály.

Prs volný do pola níž košilkou byl spjatý,
jim v očích nevinnost, jim v srdcích světlo hrálo,
nad sněhem kolenou si vykasaly šaty,
před lidmi, před bohy se ostýchaly málo.

Hle, náhle velký býk se zjevil podél stráni,
byl vážný, vznešený a v bocích plný síly,
a mezi rohy, hle, měl žhavou hvězdu v skráni,
co svity purpuru se bílou srstí lily.

A z nozder nádherných dech jeho ambrosický
jej halil do mraku, jenž třpytil se a svítil,
jak páry ze zlata, v něž velký Kronid vždycky
svou lásku utajil, sen božský když jej chytil.

On přišel. Do písku, kde pěna duhou hrála,
si lehnul, pozdravil je něžným zabučením,
tří dívek skupina tu udivená stála,
on lízal nohy jich svým žhavým zafuněním.

Jej takto viděly. Tu jedna z jejich středu,
jíž v oku zhlíželo se modré nebe celé,
z tří oněch nejmladší, nejkrašší ku pohledu,
(jak Bůh byl nádherný!) na býka sedla směle.

V naivní radosti co smála se jak dítě,
on náhle vztýčil se na svých jak z kovu svalech,
svou kořist líbeznou již odnášeje hbitě
se nořil do moře ve skocích. V sluch mu zaleh

Křik obou ostatních, jež mořské po travině
jak blázni běhaly, ve tváři bledé děsem
jichž pláč zněl žalobný až ve Olympu síně,
svou družku volaly zpět vzdechem svým a hlesem.

Ta vidouc pod sebou břeh vlasti mizet sladký
se chvěla, v pláči řkouc: „Kam spěješ, drahý Býku?
byls mírný na pohled a krásný, v proudů zmatky
rci, proč mne unášíš ve proudů věčném vzlyku?

Jeť moře neplodné a nemá lučin ani,
ni trávy vonné kol, jež pící má ti býti,
ach, slyším z daleka svých drahých družek lkání,
ó vrať se, mladá jsem, bych teď již měla mříti?"

Však stále plaval on k obzorům beze hrází,
svou hrudí roztínal vod velkých valnou tíži,
nad jejíž zrcadlem hrot jeho rohů vzchází
mhou, která v kotoučích se z nozder jeho plíží.

Když země z daleka se tratila a tměla,
když prostor nebeský kol zářil v smavém nachu,
nad modrem velkých vod, jichž pláň se zrůžověla,
Býk božský pravil k ní: „Ó dívko, neměj strachu!

Neb já jsem Bohů král, já Kronovec jsem, z výše
já z etheru se snes k tvé noze, ó kéž cítí,
můj květe Hellady, tvá hruď, čím moje dýše,
máš v loktech nesmrtných též nesmrtelnou býti!

Viz, svatý ostrov zde, pln prorockých jest slují,
tam kyne sňatek nám, neb z tvého lůna vzplanou
vše děti hrdinské, již zemi opanují,
a v sklonu roků svých se v posled Bohy stanou."

—

Meč Angantyrův.

V svém hrobě natažen Angantyr tuh a bled
o záři měsíce a slunce nevěděl,
spal němý spánek svůj, meč v obou pěstích měl,
neb tělo nesežral mu orlích spárů hnět;
vřes luhů jediné se krví jeho ztměl.

Na mysu vrcholu, jejž moře podrývá,
dceř reka, rameno již nepomstilo žádné,
co v mohyle on spí, v dutině země chladné,
Hervor, prs její trn i kámen rozrývá,
sen kalí hrdinův, jenž zdáven v půtce zrádné.

Hervor.

Ó Angantyre slyš! Hervor zde úpí k tobě,
ó vůdce, mořskou pláň jenž brázdil's veslem svým,
ó vydej mi svůj meč s tím jilcem železným,
meč, který k ňadrům svým ty pevně tiskneš v hrobě,
meč, trpaslíků sbor jejž skoval tobě, vím!

Angantyr.

Ó dítě, dítě mé, nač takto v stínu lkát,
jak hladná vlčice kol němých hrobů vyje?
Zem s těžkým granitem mé těžké údy kryje,
mé oko zavřené zří v prázdno napořád.
Však spáti nemohu, když pláč tvůj stále nyje.

Hervor.

Ó Angantyre, slyš! Na srázu strmých skal
mé vzdechy unáší do dálky větrů plen,
Tvé jmeno, hrdino, se mísí v proudů sten,
kéž z bytu tmavého bys odpověď mi dal!
Kéž zády nazvedl prsť hrobu svého jen!

Angantyr.

Ó dítě, dítě mé, ty sen můj nehať dél,
nech hrob jest uzavřen, duch letí z něho k výši.
Jdi, piji hydromel ve bohatýrů číši
a Valhally se týn mým mečem pozaskvěl.
Hlas živých protivný jest mrtvým v jejich tiši!

Hervor.

Ó Angantyre, slyš! Ó vydej mi svůj meč,
tvé děti mimo mne se nahé v krvi válí,
ve vlnách, ryby kde se do těl bílých daly,
já ze všech jediná přestála smrtnou seč.
Svůj meč i sekeru si připrav! Slyš mne z dáli!

Angantyr.

Ó dítě, dítě mé, čím jsme, zůstaňmež tím,
dost těžká pro tvou dlaň je matky přeslice;
jdi odtud! Na cestu svit plá ti měsíce,
ó ženo, odsud pryč! Meč sluší mužům zlým,
ó věř mi, bojům tvým nezaplá dennice!

Hervor.

Ó Angantyre, slyš! Mé dědictví mi dej!
svůj neurážej rod tak hrdých bojovníků!
Ó dopřej žízni mé krev vyssát vražedníku,
neb jinak, Fenris ví! vlk v hrobě tvém si rej,
tvé kosti vyrvi z něj a zkruš je v okamžiku!

Angantyr.

Ó dítě, dítě mé! Zřím, silný je tvůj duch,
tak můž jen mluviti dceř reka, jaký jsem,
tak vrátit lze mi čest, jež zhasla v boji zlém.
Zde nesmrtelný meč, jím švihni směle v kruh!
Jdi, pomsti mne a mři, jak rekyně! Jej vem!

* * *

To pravil Angantyr a hrobu svého tíž
zved jako strašidlo, zrak vytřeštěný, vstal,
svá ztuhlá ramena příšerně otvíral,
z nichž s jilcem železným meč těžký vypad již.
Jej vem a s bohem jdi! rek bělozubý přál.

A než si v hrobě svém na záda stuhlá leh,
než zkřížil páže své a usnul pro vždy tich,
meč Hervor pozvedla, jenž jako blesk se mih,
se vzpjala jako stín, co vlas jí větrem šleh,
a skokem zmizela do temnot půlnočních!

—

Srdce Hialmarovo.

Noc jasná, mrazný vítr, v krvi tone sníh;
meč v pěsti, v sloupu zraky leží mrtvých řady,
jen zástup havranů se k výši s křikem zdvih,
nad reků tisíci bez hrobů krouží tady.

Své bledé světlo z dáli hází měsíc sem;
tu v středu mrtvých vstává Hjalmar v krvi svojí,
krev boje z jeho ran všech proudí ručejem,
o meče svého jilec vzpírá on dlaň dvojí.

— „Hoj, zda-li trochu dechu má jen jeden z vás?
Co mladých statečných vás čackých junů bylo!
Že řek bys, to je kosů v hustém keři hlas,
tak ráno smáli se a pěli, až to milo.

Teď všichni němi, přilba, krunýř tříšť a cár,
vše hřeby pod sekery ránou vypadaly;
či vlků vytí je to, mořských proudů svár,
co, oči v krvi, hukot děsný slyším z dáli?

Sem spěš, můj havrane, rád těla reků jíš,
nuž otevř zobákem v mých ňadrech krve zdroje,
nás zítra jako dnes zde spáti uvidíš,
nuž k dceři Ylmera nes horké srdce moje!

Kde Jarli v Upsale, při pivě smích a ples,
kde jejich zlaté džbány ve přípitcích zvoní,
mou milou vyhledej a srdce mé jí nes,
ty, jehož perutě se vřesovištěm honí!

Jí věže na vrcholu uzříš v skřeku vran
stát zpříma, celou bílou v říze černých vlasů,
má po stříbrném kruhu v uších z obou stran,
nad hvězdy jasných nocí zrak jí plane v jasu.

Jdi, ty můj chmurný posle, rci, že mám ji rád,
že neseš srdce moje, však je pozná s plesem,
dceř bude Ylmera se na tě usmívat,
až dáš jí srdce rudé, nezachvělé děsem.

Já zmírám. Ze dvacíti ran uniká duch,
jsem hotov, pijte vlci krev mou rudou, žhavou,
mlád, smavý, volný rek já sednu v Bohů kruh
a v slunci opojím se věčnou jejich slávou!

Requies.

Jak chmurný vyhnanec všech vzdálen, rád jež má,
se loučím pomalu s dny kouzelnými v žití,
a s výše pahorku, kde cesta záhyb tká,
v kraj patřím, nikdy víc kam nemám sestoupiti;
zřím, slední touha má se v spící obzor stáčí,
i slední naděje — i stanu v hořkém pláči.

Ó nešťastníku věř v své věčné neštěstí!
Tvé srdce, mládí tvé víc nemůž rozkvésti,
při kruté vzpomínce na zašlé blaho tvé!
Ty k nové úzkosti své obrať oči spíš,
v noc věčnou padnouti nech lásku, štěstí již,
kterých jsi nezkusil, leč v touze vášnivé.

Své božské sliby vše ti nedodržel čas,
ni na svých ruinách neuzříš zeleň zas,
vzdej jenom popel jich věčnému zapomnění!
Ve klid svůj poslední se ponoř rád a hned
věz, v stínu tomto živ, že ani duše není,
jež tebe ráda má, kam širý sahá svět.

Tak život v skutku jest. Jej nutno podstoupit,
jen slaboch lká a štká, jen šílenec se vzteká;
však moudrý směje se, on ví, že musí mřít,
něm v němý vejde hrob, ví, klid jen v hrobě čeká.
Tam starostí se všech o zem a nebe zhostí;
tam sobě, nešťastný, odpočiň do věčnosti!

Poslední vidění.

Z mraků nepohnutých ticho visí němě,
v stále vyšších vrstvách hromadí se sníh,
halí v rubáš lemy moří zamrzlých,
docela ční nahá stuhlá tváře země.

Není měst, neb věky zdrtily jich valy,
rozhlodal již břečťan balvanů jich tříšť,
není míst, kde ruch vřel lidských mravenišť,
trosek není, jež by „My jsme byly!“ lkaly.

Není šumných hvozdů, větry štvaných moří,
nebo zvěř již všecka, všecken lidský rod
chmurné kletby svojí vyčerpaly hlod,
splněny jsou časy, vše se v ticho noří.

Jako z desky ploché hrobu antického
lampy bledý zmírá mihotavý květ,
plné nudy slunce chví se v prázdný svět,
mroucí, neosvítí nikde praničeho.

Netvor nenasytný zhltil všecko žití,
svědkem budiž toho stádo chvějných hvězd,
na vás nyní bát se, třást se na vás jest,
zde již hrozný netvor hlad svůj nenasytí.

Myšlenka, ctnost, bolest, naděj, lítost, tucha,
láska, která věky křídlem letla kdys,
co jsou nyní všecky a co duše, tys?
Z mlčícího co se stalo z mrtvých ducha?

Zmizelo tak všecko, stopy po tom není,
se vzpomínkou na svět mladý, spanilý,
v jednom hrobě věky všecko ukryly,
illusi též božskou i ruch pokolení.

Slunce! Starý druhu dávných zpěvů, lesů,
obilí a květů otče milený!
Vyčerpané rázem zhasiž plameny
pastýřův jak oheň ztracen na skal tesu.

K čemu váháš ještě? Zem je mrtva, pustá,
udělej jak ona, umři, k čemu žít?
Uvolněných planet z pasu tvého svit,
jak prach větry letí, kosmická tříšť hustá.

A též za pár hodin vy se propadnete
vířící vy davy planet šílených,
v prostory ty bezdné dálek nesmírných,
v němou strž se svatých nebes rozplynete!

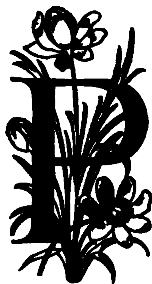
Pak Noc bude slepá, velký stín vše zhalí
bez tvaru v svém prázdnu bez vší plodnosti,
propast klidná, kam vše lehne v marnosti,
co jsme Časem, Číslem, Prostorem zde zvali.

Hry zvířat.

Dle K. Groose a jiných podává Boh. Bauše.

(Dokončení.)

3. Hry lovecké.

Při těchto jeví se instinktivnost nejzřetelněji. Již mládě, jemuž staří potravu předkládají, cvičí se hravě v pohybech, jichž později do opravdy má potřebí. Ano i domácí zvíře, žeroucí prosaicky u koryta, provádí vášnivě hry, jež na způsob výživy vzdálených předků poukazují.

Groose rozeznává trojí druh her těchto, a sice *a)* hru s živou skutečnou kořistí, *b)* s živou zdánlivou kořistí, a *c)* hru s neživou zdánlivou kořistí.

Dravec, uchvátiv živou skutečnou kořist, nezabije jí, nýbrž posadí ji na zem; tato chce uniknouti, ale onen již opět ji uchvátil, zatřepal jí a pustil ji znovu. Zůstane-li slabostí nebo přetvářkou nehybna, postrkuje ji nemilosrdný dravec, až opět učiní pokus útěku. Tak opakuje se „hra", dokud není kořist skutečně zabita a sežrána.

Jaeger má za to, že zvěř ulovená nabývá úzkostí zvláštní příchuti, „Angstduft", jakou znalci prý shledávají také u zvěřiny, pochází-li od uštvaného zvířete. Aneb má se přičítati zvláštnímu vrozenému pudu ukrutnosti, že zvíře uprostřed chtivosti po krvi počne si hráti a vražedné pudy zadržuje? Není trápení z krutosti jakýsi zjev pobloudilé aesthetické záliby, která předpokládá již vyšší duševní schopnosti?

Pravdě podobnější jest výklad dr. Seitze: Kočka cvičí se as v uchvacování a studuje zvláštní způsoby běhu myši, aby nabyla dostatečného klidu v číhání. Podobně hrajou si divoká kočka a pardal s kořistí; kuna lesní hrává si po celé hodiny s funícími křečky, než je sežere. Liška učí ukrutnosti svá mláďata. Snad náleží sem i to, co Humboldt vypravuje o dvou dětech v Altures, k nimž na blízku osady přidal se jaguar a hrál si s nimi; teprve když chlapec byl jím do krve škrábnut, zabnala holčička jaguara ulomenou větví.

Hra s živou zdánlivou kořistí jeví se nejčastěji tím, že zvířata mezi sebou se honí. Pes číhá, skrývá se, vybízí ku hře, přetvařuje se, uniká, pronásleduje, nadbíhá, zaskočí soudruha a uchopuje ho se strany. Podobně počínají si kolčavy, které jsou vůbec velmi bravé; někdy vidíme hlavičky jejich vykukovati z děr krtků. Také datlové honí a schovávají se, škádlí soudruhy a vybízejí je ku hře. Ba, dle Hubera hrají si podobným způsobem i mravenci.

Však některá zvířata neprovádějí takové hry jen mezi sebou, nýbrž i s lidmi. Koně pasoucí se na ruských stepích, pádí někdy tryskem za

vozy s cestujícími kolik hodin, ano dní cesty. Kočka Kropotkinova hrála si s ním na schovávačku. Čápi přátelí se s dětmi.

Hra s neživou kořistí jeví se u koťat, která se vším si hrají, co se točí, běhá, plíží se a poletuje. Pohybem probouzí se pud honby. Cvik v číhání bývá spojen již i s přetvářkou. Kočka zdánlivě hledí jinam, pak připlíží se hadovitě.

Při hře se zdánlivou kořistí třeba poukázati na jednu věc. Pes jest si již vědom, že kus dřeva neb kámen jest jen zdánlivá kořist; vybízí pána, aby mu je hodil. Též kotě, nehýbe-li se míč, postrčí jej a chytá. Hle, zde počíná „uvědomělý sebeklam", v němž záleží nejjemnější a nejvlastnější element radosti ze hry.

4. Hry bojovné.

Tyto jsou většinou předehra k pozdějším bojům o samičku; bojujíť při hře i přežívavci, kteří jinak spásu v útěku hledají. Bojovnost a vraždivost jest v celém živočišstvu přídatkem samců. A zajímavo jest, že mezi živočichy jsou rváči, klackové, zákeřníci a poťouchlá individua jako mezi lidmi. Škádlení přechází, cítí-li se převaha, snadno v trýznění. Opice i kluci stejně si tu počínají.

Nejžertovnější výjevy bojovné hry poskytl jistému pozorovateli mýval, dráždící líného jezevce. Hříbata ráda škádlí člověka z pouhé bujnosti, jako také stáda pakoňů cestovatele často přepadají. Tukani škádlí plameňáky zobajíce je do blány plovací.

Pierre Huber a po něm Forel líčí gymnastické hry a prostocviky mravenců. „Hrající si mravenci druhu pratensis uchopovali se vzájemně za nohy a čelisti, váleli se po zemi, jako hrající si hoši dělávají, tahali se k východům své kupky a hned zase vycházeli. Vše dělo se beze zlosti a vystřikování jedu; bylot patrno, že jen přátelsky se utkávají. Věc jest tím podivnější, jelikož není tu ve hře půvab různého pohlaví" (Les fourmis de la Suisse 1874).

Neunavní jsou ve rvaní psi; krotcí vlci a hyeny klackují se mezi sebou, aneb i s člověkem, neubližujíce mu. Benett vypravuje i o bojích dvou mladých ptakopysků. Medvědi berou se do křížku.

Bojovny jsou i krávy a zvlášť kůzlata, která čelem proti sobě narážejí, stavíce se na zadní nohy, by celé tíže těla proti odpůrci použiti mohli.

Konipasi honí a zobají se patrně ze hry; že vrabci se notně vzájemně cuchají, souvisí již s námluvami.

Mladí kohoutkové čepejří se proti sobě, a podobně sváří se mladé koroptve, šoupálkové, špačkové, zlatohlávkové.

Též odrostlá zvířata bojují zdánlivě; lvouni řvou na sebe s otevřenou tlamou. Krávy v Alpách z rozpustilosti trkají se dosti urputně, neublíží si však. Krávy vůdkyně utkají se ovšem někdy na život a na smrt. Africké ovce zdají se býti mnohem statečnější a bojovnější evropských. Pechuel-Loesche vypravuje o beranu Mfuku, jenž netrpěl vádu a hlomoz mezi lidmi ani zvířaty. Když jedenkráte vyslanec jednoho pohlavára měl dlouhou řeč, přišel od zadu a vrazil do něho celou silou, takže pohlavár

se převalil, čímž řeč ovšem komicky skončila. Kavky bojují někdy rozpustile po celé hodiny o nejvyšší vrchol. Nejsměšněji tváří se bojující bukači; komicky působí tu hlavně kontrast mezi hrozným se tvářením a malým účinkem. Daleko rozevřený zobák, hrozný křik „koau, krau, kreu . . .", zlostí sčervenalé oči, hrozivě zdvižená křídla, čepýření chocholky, kroucení těla — dle všeho toho očekávali bychom boj na život a na smrt. Zatím sotva se druh druha vzájemně dotknou. Hrozí a křičí jako Homerovi rekové a bohové, ale to jest také vše." (Baldamus).

Rytířsky bojují jespáci; boj rozhodne se vždy na místě, nikdy sok soka nepronásleduje.

5. Umění stavitelská.

Jen některé zjevy lze tu využitkovati pro psychologii her. Zvlášť při stavbě hnízd ptačích těžko mnohdy rozhodnouti, mnoho-li zde jest pouhý výkon pudu, a mnoho-li jde na vrub intelligence. Ptáci, kteří při stavbě jeví i smysl pro okrasu, což přesahá vlastní účel hnízda, provádějí tím jakousi hru, která není sice ještě „aesthetickým požitkem krásna", ale jakousi předtuchou jeho.

Staří ptáci lépe stavějí nežli mladí, neboť cvikem zdokonaluje se vrozený pud; nikdy staří nevyučují mladé, což nebylo by ani možné u ptáků, jednou do roka hnízdících.

Hrou možno nazvati, když snovač v zajetí pro ukrácení chvíle proplétá tkanivem dráty klece. Hrou jsou dvě a tři hnízda, jež sameček střízlíka v bouřlivé touze po samičce počne a nedodělá (srov. „Květy", číslo srpnové 1895).

Památný jest australský pták zahradník, jenž staví loubí a u vchodu lesklé předměty, kamínky a lastury hromadí; před hnízdem jest celé hřiště, 4 stopy zdélí, 18 palců vysoké (viz „Vesmír" čís. 8. r. 1892).

Odkud podivná záliba ptáků v pestrých a lesklých věcech?

Lahodí asi smyslům fysiologicky příjemný dojem, jako se neminou účinku ani u vnímavého zvířete jemný vzduch, modré nebe i zelený les. Romanes vypravuje o holubu, jenž kořil se lesklé láhvi na dvoře pohozené. Probouzí se zde též radost z majetku. Tato může se i ve hře jeviti, jako u psa, jenž nechce pánovi pustiti kus dřeva, které v tlamě drží.

Vášeň sběratelská jeví se u zvířat, dětí i bláznů. Podobné choutky jsou krádeže lesklých věcí u strak a kavek.

Užije-li zvíře lesklých a pestrých věcí při stavbě, možno považovati zjev tento již za předtuchu umělecké produkce.

6. Hry pěstounské.

Děti národů vzdělaných i primitivních hrají si s pannami, zdaž jsou podobné hry u zvířat? Zvířata volí si skutečně někdy neživé předměty, jež podobně hýčkají a ošetřují. Podivnější ještě jest přijetí docela cizích tvorů v ošetřování. Jeden pes na statku v Pyrmontu nosíval vejce slepičí zanesené do kuchyně. Jednou přinesl vejce na pohovku, pomáhal jazykem kuřátku z vejce a ujal se tohoto s celou oddaností pravé matky.

Jiný pes oblíbil si koně, s nímž ve stáji spával a pro něhož kradl v zahradě řípu. Kuřátko spřátelilo se se statným křepelákem tou měrou, že tento je olizoval a kuřátko za to v kožichu mu pípalo.

Fitsch pozoroval kočku, která nosila rybí kostičky jiné vyzáblé kočce, a teprv, když ji nasytila, dala se do zbytku. Jiná kočka chystajíc se slehnouti, sehnala 6 kuřátek do koše a zde je ošetřovala i pak, když sama se okotila. Na to snesla si ještě tři kachňata a mládě červenky a vše to pěstounka ošetřovala a pro ně sháněla, takže na krku celá olysala.

Hojné jsou příklady, že opice ujímají se opuštěných koťat a štěňat. Dojde-li však ke krmení, odstrkují své chovance; z toho právě patrno, že jde jim jen o hračku.

U ptactva známy jsou příklady, že starší zplozenci pečlivě ošetřují a krmí mladší. Tak děje se u papoušků, andulinek, u slípky, tak u vlaštovek, které sotva hnízdu odrostly, ihned rodičům pomáhají v krmení a výchově menších písklat.

Jsou zde skutečně vždy jen abnormity, nápodobení neb hry? Zdaž nepřipadá nám tu spíše družná mysl, která ve zvířeti osamělém budí trud a nudu, takže touží po jakékoli družné živé bytosti. Vždyť vidíme na kanáru, jak mu lahodí a příjemně jej rozčiluje, když naň častěji mluvíme. Řeči naší nerozumí, a přece přátelský zvuk a pozornost budí v něm patrně radostný pocít.

7. Hry napodobivé.

Napodobování považuje se za instinkt. Vznikl-li individuelně, jest na dočasnou associaci vázán. Velmi vynikající roli má napodobování též u lidí. Přepjatosti módy, způsoby a nezpůsoby napodobují se slepě, hoši naučí se jen z napodobení koktati a šilhati po jiných.

Panický strach, pro stáda význačný, vznikl z pevné associace mezi znamením leknutí a pocitem strachu. Dostačí, ulekne-li se jediné zvíře, aby ihned celé stádo strachem bylo nakaženo. Houf ptáků pozoruje klidně blížícího se člověka; jakmile však jeden z ptáků vzletne, následuje hned celé hejno příkladu jeho.

Napodobení jest pud užitečný, podporující intelligenci, a skutečně vidíme jej u nejintelligentnějších ptáků a opic nejsilněji vyvinutý; člověk jest napodobivé zvíře par excellence.

Kde napodobení děje se za opravdovým účelem, nelze považovati je za hru. Ale ovšem když papouškové všemožné šramoty a zvuky opakují neb opice pána svého napodobují.

„Opičení se" bylo známo již ve starověku; řecký název pro opici znamená napodobitel, podobně egyptské slovo an, anin, anan. Opice, která rozškrtává sirky, obléká rukavice, užívá nádobí, otvírá zámek klíčem, jsou zjevy ze zoologických zahrad známé.

Psi vyrovnávají se v mnohém opicím. Pudlík stále hledí na pána, napodobí jeho pohyby: sbírá-li na př. pán minerály, dělá pudlík po něm; hrabe-li, hrabe též.

Znal jsem pudlíka, jenž při pianě vyl, jakoby zpíval, nikoli z útrapy, nýbrž z jakéhosi hravého napodobení zvuků. Naučilť se pak sám na povel tlouci do piana a výti k tomu, což účinkovalo neodolatelnou komikou.

Leibnitz viděl prý psa, jenž napodobil 30 slov a všechna písmena abecedy vyslabikoval, vyjma M, N a H.

Co jest zděděno, co pudem, co napodobením získáno, nelze vždy určitě ustanoviti.

Jehně, pokud neumí rozeznati podobu a hlas matky, běhá za vším pohyblivým a ustupuje přede vším blížícím se. Jak kuna vychovává mláďata, šplhajíc a skákajíc vždy před nimi, poskytuje obraz velmi poutavý; každou minutou zdají se mláďata stávati se obratnějšími.

Zvláštní zjevy pozorovány u zvířat cizími pěstouny vychovaných. Dva mladí vlci psem vychovaní naučili se štěkati; pes kočkou vychovaný naučil se tlapky olizovati a jimi tvář čistiti, jiný s chycenou myší pohrávati.

Pták cizími druhy vychovaný zpívá jinak nežli soudruzi jeho.

Drozd mnohohlasý má zvláštní talent nápodobivý: v lese nápodobí zpěv ptáků lesních, na blízku člověka vplétá do zpěvu, co ve dvoře slyší: kokrhání kohouta, štěbetání hus, mňoukání koček, hrochtání vepře, vrzání vrat i korouhvičky, řezání pilou, klapání mlýna.

Celé kroniky bylo by možno vypravovati o mluvících špačcích, havranech, papoušcích.

Nápodobení má i sociální význam. „La société c' est l'imitation“, společnost toť nápodobení; vidíme to u divochů právě tak, jako při slavnostech a ceremoniích našich.

Nápodobení účinkuje ve stádech a hejnech na hry pohybu, cvičení hlasu, ano i na umění záletnická. Mnohdy probouzí pud zápolení, zvlášť u stádných her, které obsahují námluvy.

Ono pádění celých stád divokých koňů, gazel atd. bývá mnohdy pouhá hra v massách. I u krav a selat stávají se hravé skoky nakažlivými.

Sem náleží též pověstné sněmy havranů, které končí odpravením dvou i tří členů společnosti. Je to as jako když děti neb divoši v divoké rozkoši opilého neb zmrzačeného týrají.

Jak nakažlivé jsou hlasy, vidíme ze hromadného řvaní lvů, začne-li jeden, ze řvaní vřešťanů, štěkání, kokrhání kohoutů.

Podobně štěbetají husy, kachny, ptactvo lesní. Černohlavý ibis Patagonský, velikosti krocana, oddává se obyčejně večer podivným divokým hrám společným; křik a váda, doprovázeny nejpodivnějšími přemety ve vzduchu, rozléhají se daleko široko. Neméně divoce počíná si nejkrásnější křepelka v La Platě Ypecaha; hlasy při stádné hře takových křepelek upomínají na lidský hlas, vydávaný v největší hrůze.

8. Zvědavost.

Na této zakládá se jediná duševní hra v živočišstvu. Duševní schopnost, která se jí pokusmo cvičí, jest pozornost. Pozornost nutně doprovází velmi důležité zvířecí pudy. Leroy praví, že zvířata jsou z trojího důvodu pozorna: par les besoins de l'appetit, par ceux de l'amour et par la necessité d' eviter le péril, tedy z hladu, lásky a následkem hrozícího nebezpečí.

Pozornost není původně soustředěna na dojem přítomný, nýbrž jest očekávání dojmu budoucího, spojené s přípravou na pohyby, které očekávaný dojem vzbudí.

Číhající kočka u myší díry jeví jakous autohypnosu ve své nebybnosti. Sem náleží snad i stavění se mrtvým u některých zvířat.

Vedle dětí jsou opice nejzvědavějšími tvory, po nich hned psi.

Eimer uvádí, jak krávy na pastvině kolem něho se shromáždily a zvědavě v jeho náčrtník hleděly. Neméně zvědavé jsou kozy a koně. Gazelly a kamzíci dají se obelstíti nápadným předmětem. Divoké kachny a husy lze přivábiti rezavým psem. Mýval ze zvědavosti strčil hlavu do otevřené tlamy jezevce. Na Ceylonu konají se honby někdy v noci pomocí bůvola, jemuž na hřbet přivážou hořící světla a dají zvonek na krk; všeliká divoká zvířata ze zvědavosti plíží se k němu.

I nižší zvířata lze obelstíti. Tak hoši na Capri chytají ještěrky stéblem, jímž pohybují před úkrytem jejich.

Zvědavi jsou také krokodil, ryby i ptáci, na př. zejména straka. „Káča“ neposeda ze zvědavosti řádí někdy zle v příbytcích. Na výra slétají se různí dravci; Brehm líčí, s jakou zvědavostí mladý orlosup prohlížel si výra, i peří se dotýkal, až tento mrzut zobákem do slušné vzdálenosti jej odkázal.

Zvědavé pozorování bývá také podnětem k napodobení. Největší pozornost v celém živočišstvu budí pohyb, a proto, pohybuje-li se cos, vzbudí spíše pud nápodobení nežli předměty v klidu. Avšak také dojmy optické a akustické, prováděné jinými zvířaty, mohou ve vnímajícím zvířeti vzbuditi vnitřní popud k napodobení.

Pozorujme něco z lidských zkušeností.

Vidíme-li divadelní představení, cítíme bezděky všechny představované vášně. Hledíme-li na dostihy, nehýbeme se z místa, ale v duchu rozčilujeme se pohybem. Pouhé čtení dostačí, aby povzbudilo napodobení. Don Quichote hledí pojmy čtením nabyté i v životě uskutečniti, čtení Werthera vedlo k sebevraždám, čtení života svatých až k autosuggesci ran na těle nadšenců.

U živočišstva jsou tyto zjevy nemožny, jelikož zakládají se v podstatě na slovném dojmu. Avšak cos podobného leží v naslouchání samičky zpěvu samečka. Podobně bývá samička, hledíc na zápasy samečků, stržena také do zápasu. Diváci tvoří někdy při zápasech záletních kruh kolem bojujících.

Günzel vypravuje o strace, která nikdy nechyběla na rejdišti školních dětí, zvlášť kde kluci se rvali, a dávala zálibu svou na jevo mlaskáním a poskakováním. V jednom venkovském městečku budila všeobecnou pozornost husa, jež jakmile uslyšela obecného vyvolávače zvoniti, ihned opustila stádo a postavila se pozorně natahujíc krk do kruhu posluchačů. Když vyvolávač skončil, sledovala jej husa v patách a opět s napnutým krkem postavila se mezi posluchače.

Kastner měl šedého papouška, jenž pozoroval vždy odzátkování lahví, a výbuch vždy předem napodobil.

9. Hry při námluvách.

Celý svět zjevů tvoří námluvy a zálety zvířat, které nejsou jen předběžným zaučováním, nýbrž skutečným výkonem pudu. Při nich běží o vysvětlení důležité zásady Darwinovy o pohlavním výběru. Dva momenty bývají zahrnovány pod tímto výběrem: jednak skutečný boj samečků

o samičku, a za druhé **záliba** samiček v jistých schopnostech a vlastnostech **samečků**. První zjev, „přežití nejschopnějšího“, souvisí s přirozeným výběrem a nikdo jej nepopírá; jinak jest s druhým momentem. Závažné hlasy se proti němu ozývají. **Wallace** tvrdí, že samička jeví právě tak málo aesthetickou krásochuť při výběru samečků, jako včela není mathematikem stavíc plástve.

Jak tedy povstávají různé ozdoby a barvy nápadné? Někdy čistě fysikálně, jindy **přirozným** výběrem: zbarvení ochranné a odstrašující má pro zvíře větší význam, než-li **pohlavní** výběr.

U společenských zvířat bývají bílé skvrny neb jiná kresba znamením rozpoznání, které u zdomácnělých druhů se ztrácí. Podobně účinkují zvláštní zápachy a zvuky, jež samečkové vydávají. Upozorňují jednoduše na sebe, že nastala doba páření. Také umění tance v letu, zpěvy a evoluce činí samičky prostě pozorny a nutí je, že dávají přednost „nejsilnějším, nejbojovnějším a nejstatečnějším samečkům“.

Uvědomělá volba děje se as zřídka, vždy asi samička neuvědoměle obrací se tam, odkud nejsilnější zvuk hlasu se ozývá; a podobně má se to i s jinými rozčilujícími hrami záletnými.

Při každém páření předchází delší rozčilující předehra, mnohdy rázu nejpodivnějšího.

Zdá se býti v prospěchu zachování druhu, aby sexuelní výboj byl ztížen.

Přirozený prostředek k tomu jest, že samičky **dělají drahotu**; sameček jest nucen zdrženlivost samiček teprve přemoci. Děje se tak úsilovným pronásledováním. Různé zápachy, rozčilující dotýkání, hry lásky, tance, umění v letu a zpěvu, rozvinování nápadných a krásných barev jsou prostředky, jimiž k cíli má dojíti. Sameček získá samičku i milující teprve tehdy, má-li potřebné vlastnosti a schopnosti, aby instinktivní odpor její přemohl.

Dle pozorování bratří Müllerů sdružují se ptáci v párky již před dobou námluv; děje se tedy jakési zasnoubení na podzim, nikoli teprv na jaře. Zde již nevolí samička vědomky ani nevědomky, když sameček potom před skutečným pářením (v tomto případu se ovšem slovo to přesně nehodí, poněvadž sdružení v pár již dříve nastalo) vnady své rozvinuje. Ostatně nelze o volbě mluviti při každé takové hře již z toho důvodu, že hry tyto se opakují každého roku i u ptáků v monogamii po léta spolu žijících.

Též mimo dobu lásky provádějí se instinktivně jistá umění záletná. Paviáni koketují červenými hyžděmi; původně pohyb ten má as účel sexuelně rozčilovali, stane se však zvykem i při jiných affektech.

Tak jest i s různými tanci, pohyby a způsoby letu u ptactva. Mnohé tyto pohyby stanou se užitečnými i vůči nepříteli (jako ježení peří a chlupů, sesilování hlasu) a **tvoří** patrně jen material, z něhož selekce vlastní umění záletná utvořila.

Mimochodem budiž ostatně podotknuto, že umění záletná provádějí se někdy i z pouhé **zlosti**; při pohledu na nepřítele počne zvíře nejen se čepejřiti, ale i svá umění **zpěvu a letu** prováděti o závod; kanáři i čejky takto si počínají.

Jak dalece jsou tyto zálety hrou? Dějí-li se u mladých nedospělých zvířat, pak mimo dobu lásky, možno je za hravou činnost považovati.

V lidských poměrech bývá vždy nápadník poněkud hercem: činí, jako by byl silnějším, obratnějším, krásnějším a citupluějším nežli jeví se v obyčejném životě. Ovšem že mladík jest si vědom, že běží o „představení" jeho předností.

U zvířecího nápadníka odpadá zdánlivě psychická stránka; pohyby při sexuelním rozčilení dějí se mnohdy jen reflexivně, slepě. Pohlavním rozčilením jisté motorické dráhy uvedou se do činnosti; zvíře podlehá pudu a nemá vědomí, že běží o „okazování" jeho předností.

Ale život vyšších tvorů, zvlášť ptáků, jest tak bohatý, že u mnohých výkonů jsou si vědomi svého umění, a jeví patrnou radost ze svých výkonů. Viděti to na příklad u papoušků, kteří mluvívají i ze sna. A proto i ve hrách samečků jeví se mnohdy již vědomí „představování", oni před samičkou do jisté míry vědomě rozvinují své přednosti.

U mladých zvířat dávno před probuzením pudu pohlavního vyskytují se některé zamilované hry. Zpěv má se všeobecně za výraz touhy a lásky, zaznívá u mnohých pouze krátce před pářením, a umlká po něm. Zajímavo však jest, že láska u ptáků dlouho před pářením, u většiny již prvním podzimkem počíná. Ptáci volně žijící v ten čas nejsou ještě dospělí. Probuzení lásky jeví se u nich jako „krásný, celou bytost jejich pronikající cit, jenž je pudí, vnitřní radost zpěvem a celým chováním dáti na jevo".

Pohyby při dvoření jsou někdy podivné; již pes chodí jako na chůdách, vydra tančí, dělá přemety a točí ouhořovitě ocasem; antilopy kaamy v čas říjení běhají v kruhu, jako v areně (dle Schweinfurtha). A tak bylo by možno uvésti nesčíslné příklady zvláštních pohybů při námluvách vyšších i nižších zvířat. U intelligentně výše stojících nelze si mysliti, že by pohyby ty byly pouze slepě reflexivní; jest tu patrna již radost na pohybu samém, rozkoš, že zvíře něco svede, a temné vědomí sebe představování.

Dvoření se objevováním krásných a nápadných barev a forem jest jen pak hravé, je-li zvíře dost intelligentní, aby si bylo vědomo svého počínání, a následkem toho aby mělo pocit představení. Každému jest zřejma ješitnost páva, jenž patrně chce býti obdivován, a rozvinuje marnivě svou nádheru před slepicemi a jiným diváctvem.

Souhlasíme-li i s Wallacem, že pohlavní výběr nestvořil krásu peří ptačího, nelze se přec ubrániti myšlénky, že milostný život ptáků přispěl k vyššímu vývoji ozdoby per a tvarů nad pouhá zbarvení ochranné a obranné.

Kapitolu o hrách lásky ukončíme koketováním samiček. Jak výše praveno, jest instinktivní zdrženlivost samiček v zájmu druhu, aby pud pohlavní udržován byl v patřičných mezích.

Zdrženlivost tato jeví se někdy jako strach, jinde — na př. u šelem a pavouků — jako zlostný affekt. Mnohdy však touha po samci přemůže strach i zlost, samice činí sama pokusy přibližení a sblížení; jakmile samec jest dotěrnější, probouzí se opět zděděný odpor. Z toho plyne ono vábení a unikání, jež označujeme za kokettování. Toto samo o sobě

není hrou, nýbrž sporem dvou sobě odporujících pudů. U intelligentnějších zvířat nabývá však koketování mnohdy rázu skutečné hry, aspoň hravé nálady, která hrubou vládu pudů okazuje v příjemnějším světle.

Rozmilé scény okazuje hravá koketterie veverek, honících se s hrochtavými a pisklavými zvuky; půvabnou hru vyvozují v březnu a květnu rýskové. Myslivci napodobují uměle vábičkou zvuk, jímž srnka vábí v době říjení srnce.

Život ptáků jeví hojně dokladů koketterie někdy skutečně raffinované. S neunavnou vytrvalostí jest zamilovanému samečkovi překonávati potíže, nežli zdrženlivá samička se mu poddá. Celý den škádlí samička ledňáčka, nápadníka svého, střídavě se mu blížíc a s křikem opět odlétajíc.

* * *

K závěrku ještě něco z psychologie her. Hry mládí objevily se nám jako předběžná cvičení důležitých pudů; u dospělých pak nechť platí Spencerův výklad o přebytečné síle nervové.

Hrou budí se rozkoš, zakládající se jednak na ukojení pudu, a jednak prýštící z energické činnosti. „Nous vivons davatage et sommes heureux de vivre“, praví Souriau; při hře obživneme více; medvídě, jež plácá do vody, peś trhající papír, papoušek, jenž rozdrtí nádobu, opice hlomozící; ti všichni radují se z energické činnosti a mají radost, že jsou něčeho příčinou. V překonání potíží leží vnada. Všude viděti radost z vítězství, ať nad soudruhy, sokem, neb i neživotnými předměty.

Hra není činnost bezúčelná; snad jest cíl malicherný, ale fantasie cíl zvětšuje. Mezi praktickou a aesthetickou činností jest právě střední forma — toť hra.

Mladý pes chňape po ruce do opravdy, větší pes již jen hraje s pánem, má již vědomí zdánlivé činnosti, kousání neděje se do opravdy, vrčení jest přetvářka. Při tom neztrácí vědomí, že může sil svých i do opravdy použíti, stane-li se hra divější.

U vyšších zvířat setkáváme se často s přetvářkou. Hodíme psu kus chleba, ale on jej nežere; lehne si naň a ohlíží se nevinně, jakoby jej hledal; jiný pes vypiv mléko, staví se, jakoby spal. Krotcí sloni, jichž používá se k chytání divokých, mají neobyčejný dar přetvářky. Jeden papoušek vida, že nemocným soudruhům jeho dostává se pečlivějšího ošetřování a mazlení, stavěl se nemocným, těžce dýchal, hekal a krčil se; ale jenom pokud ošetřovatelka byla v pokoji. (K. Russ).

Též obrazotvornost shledáváme u zvířat. Fantasií nazýváme s Langem schopnost, pouhou představu míti za skutečnost. Ve snu, při hypnotické suggesci, v blouznění choromyslných jedná se obyčejně o klam, jejž spící nebo blouznící neprohlédne; ve hře a umění běží již o „vědomý sebeklam“.

Také u zvířat mají některé hry již povahu vědomého sebeklamu. Pes, jenž hraje s ohlodanou kostí jako s nějakou kořistí živou, ji pustí a opět chytne, má as tutéž illusi, jako dítě hrající si s panenou, aneb dospělý, pohlížeje na dílo výtvarného umění.

Vznik umělecké fantasie, t. j. hravé illuse, tkví tedy hluboko v organickém vývoji; hra jest nutna k vyššímu vývoji intelligence. Uzná-li zvíře své jednání za pouze zdánlivé a hraje dále, povznese se k vědomému sebeklamu, k radosti ze zdánlivého a stane tím na práhu umělecké produkce.

Ale pouze na práhu, na pomezí; se skutečnou uměleckou produkcí jest spojen účel, na jiné zdánlivou činností suggestivně účinkovati; tohoto účelu hry zvířat ještě nedosahují, jen leda hry lásky, které jsou tedy umění nejblíže.

Dcera kravičkářova.

Obrázek ze Slovenska. Nakreslil Jan Janča.

I.

„Ujec kravičkář umřeli!“

Co na tom? Zemře do roka lidí a nikdo se o to nestará, kdo není právě z nejbližší příznë anebo nemá naděje na dědictví. A co teprv na tom, když umře takový ujec v haleně a ve vyšmatlaných botech, jež pamatují, jak se říká, Švejdu? Narodil se, nikdo o tom nevěděl z lidí dalekých. Matka ho v bolestech porodila, potrápila se, než ho odchovala, probděla kolik nocí, a nevěděl o tom snad ani muž, jenž přišel pozdě od Sigmunda a měl hlavu plnu — alkoholu, nikoli starostí o jediné dítě. A teď zemřel. Pochovají ho jako sta a sta jiných, hrobař vykope hrob, truhlář sbije dle míry truhlu, přijde kněz s ministranty a kostelníkem, přijde rechtor se zpěváky, zazpívají „Requiem“, přijdou báby, popláčou, poutírají rukávem kožichu nebo barchetové kacabajky slzy, pomodlí se růženec, několik otčenášů, hodinky za mrtvé, pomluví nebožtíka a od hrobu vrátí se k pozůstalým truchlícím s otevřenou hrstí pro mzdu za pláč a modlitbu. Dostanou-li dosti, pochválí, dostanou-li dle svého nejlepšího vědomí a svědomí málo, roznesou ubohé pozůstalé truchlící po dědině, že toho budou míti dosti na několik neděl, snad na celou dobu smutku, snad i na déle . . .

A přece bylo u kravičkáře jinak. Ne snad proto, že matka-vdova všecky ty plačící robotnice zkrátka z domu vyhnala, aby jí nedělaly v domě hloupých nářků, ale o úmrtí člověka tak zajímavého, jakým byl kravičkář, přece se déle mluví a vykládá než o obyčejném občánkovi, po kterém někdy ani pes nezaštěká.

Náš kravičkář jmenoval se vlastně Ulčík. Ale toho jména skoro nikdo z mladších neznal a ze starších také ne všichni. Jmenovali ho všichni jen kravičkářem. Na kravičkáře mohl se zeptati i dítěte, i to dítě bylo by vědělo, „že sú to ujec, co majú moc tech kráv a co jich aj sami

pásajú“, a bylo by tě zavedlo k jejich chalupě. Ta byla jako pluo jiných. Přízemní, vystavená v základech z kamene pískovce, výše z vepřovic a kryta dochem. Dvě okna, úzká a nízká, koukala vesele na náves; veselosti dodával jim rozmarýn a kvetoucí muškát a okolo zvenčí pěkné kresby, jež dovedná ruka ženiček vykouzlila jako z pohádky. Zvonečky, růže a hvězdice hrály svými barvami lahodně v zelených lístcích. A ty kresby šly od oken ku střeše a zde po celé délce stěny i nade dvéře a kolem nich i nade vrata. Že stolář okrášlil i dvéře různými okrasami, halouzkami rozmarýnu a růžicemi, to není nic divného; jen tak holé dvéře by se ani k celku nehodily. Dosti škaredé již bylo, že vrata byla tu děravá, tam zalepena latami a deštičkami. Vyhlížela, jakoby se hospodář neměl ani čeho najísti!

Zde tedy, tak asi uprostřed dědiny, blízko uličky, kterou se jezdí do města, bydlel náš kravičkář. Dětí měl jako smetí, ženu již druhou. S první měl pět dětí. Zemřely však všecky, jen jedna, nejmladší, Anička zůstala a měla při smrti otce sedmnáct let. Byla děvče veselé, živé jak vlaštovka a kdyby byla tak hezká, jak byla živá, nebylo by v dědině nad ni. Ostatně krása tělesná jest prý vždy nestálá a tak Anička se nad svou pihovitou tváří a širokými ústy mnoho netrápila. Čeho jí odepřela příroda na kráse, dala jí na pilnosti a líbeznosti; Aničku měl každý rád, protože byla příjemná a pilná jako včelka; nebyla žádnou parádnicí, ale držela na sebe a nemohla vystáti, když její nevlastní sestry, děti druhé kravičkářovy ženy, ušpinily se, rozedraly a chodily pak jako cikáni.

Kravičkář se nestaral mnoho ani o ně ani o Aničku. Svěřoval je starosti své druhé ženy a ta — Aničku zkrátila, kde jen mohla a svým dětem nikdy nemohla učiniti po vůli; neuměla jich uspokojiti ani jich nastrojiti, aby přece vyhlížely jako děti ze čtvrti a ne hůře než nějakého podruha. Kravičkář si hleděl svých krav a svého vínka a jen někdy, když již v zimě chrupal sníh pod nohama a severák svištěl v doškové střeše, tu sedě u teplých kamen, opásán v kožichu, vykládal pohádky dětem i velikým, jak byli u nich shromážděni na přástkách nebo při drhnutí peří.

V létě byly mu nade vše kravičky. Ošetřoval je lépe než ženu, děti, sebe. Jakmile roztály ledy a paprsky jarního slunka vylíbaly v přírodě zeleň, hned věděl kravičkář: „Na údraží lebo na padělkoch narůstlo pěknéj trávy, tam napasu.“ I obul své staré, vyšmatlané boty, oblekl se do umaštěného kožichu, na němž již nebylo poznati, že byl kdysi dubově hnědé barvy a s něhož vyšívání již všecko oprýskalo, přes kožich přehodil halenu, která pamatovala již vichřic a bouří mnoha let, nasadil si kulatý klobouček na plešatou hlavu, vzal do bezzubých úst faječku, již si přidržel rukou levou, do pravé vzal čagan a hnal „ve jménu Otca i Syna i Ducha svatého“. Ještě ani pastýři nevyháněli a kravičkář již pásl. Pásl první z dědiny. Jiným ještě ani nenapadlo, že by kde již mohla býti pastva pro dobytek a kravičkář již „pozgáňal“ kde co. Že se někdy dopustil, čeho neměl a pudmistr s radními dali mu za to na soudě nějakou pokutu, z toho si mnoho nedělal. Zaplatil a po druhé pásl „ve škodě“ jinde a platil pokutu zase. Lidé říkali, že z těch pokut mohl již roky uživiti celé stádo, ale kravičkář nedal na takové řečňování.

Lidé se namluvili, až je ústa bolela a kravičkář — vesele pásl dále, od časného rána do poledne a od poledne, jak hospodyně doma podojila, do pozdního večera. Vypásal, vypásal a kravám sloužilo. Neměl takových hned který sedlák v dědině!

Avšak mu také podělaly více než mnohému koně. Všecko s nimi zoral, všecko zasel, všecko svláčil, svezl a odvozil. A když bylo po práci, pásl zase, dále. Tak to šlo od jara do zimy, svátek nesvátek, neděle neneděle. Jen jednou na podzim udělal si svátek. Bylo to na vinobraní. Jeho vinohrad byl pěkně obdělávaný, peň starý vyměňován novým, druhu jiného — pravilo se kdysi, že si nový peň přivezl až z Uher, kdesi od Tokaje. Kolikrát se stalo, že jiní neměli hroznů než několik košíků a to ještě hrozny řídké, zrnka jako broky, a kravičkář měl vína několik věder. A tak i v letech nejšpatnějších. Divili se mu. On sám se nedivil. „Pravda, myslíte si, že čaruju" — říkával. „Baže, čaruju! Hleďte si, ludé hlúpí, vinohradů a budete mět také vína do vůle. Ale dyž chcete enom řepu a řepu, potom nemáte času na vinohrady. Řepa zabere vám všecek čas, vyplaní vám rolí a nekdy sa vydaří a nekdy ne, a máte ešče doplácaní na závdanek, co ste od žida vzali. Nedáte vinohradu, nedá on vám. Hleďte si ho a budete mět, co já. Ve vinohradě rostú peníze a roste aj sila. Co bez vína? Bez vína je člověk dycky jak mucha."

„Ej, šak jich to víno dostalo!" říkali lidé později, když se kravičkář podruhé oženil a jak už mají ve zvyku, opakovali své ještě i tehdy, když se na jeho hrobě již dávno zazelenala tráva. „Starý blázen! Neměli dosť na jednéj? A takové robsko si vzali! Děcek byla hned plná chalupa a peněz a práce nikde. Toho potřebovali!"

„Víno jim spletlo hlavu; nevěděli ani, co dělajú" — smáli se jiní a litovali jen Aničky, že dostala za macechu ženu, kterou měl málokdo v dědině rád.

„Nebyli už poslední čas, jak bývali. Už enom tak sami se sebú a se svýma kravama a enom nekdy, dyž si věc přihli, stúpla zas do nich stará veselosť. Tu potom vykládali, vykládali a rozesmíli zas všecky a lebo vás postrašili, že ste sa báli jít z přástky dům."

„Šak ešče ale týdeň před smrťú!" vykládala si souseda se sousedou. „Víš, kravičkář najradčí vykládali, jak kopali peníze. A tož byli už věc tam jak tu, daj jim pámbu nebe, a ešče vykládali. Šli jednú v létě v noci na údraža a tam uviděli hořet peníze. Napřed si toho ani velice nevšimli. Ale dyž přišli dům, rozležalo sa jim to v hlavě a šli sa druhú noc podívat, lesti budú peníze zas hořet. Hořely. Sebrali sa tedy třetí noc aj s nebožčíkem ujcem Kadlčkem, vzali svěcenú vodu a svěcenú křídu a šli kopat. Peníze zas hořely. Udělali okolo ohňa veliké kolo svěcenú křídú, vykropili kolo svěcenú vodú, aby k nim neměly přístupu mámidla, a kopali, kopali, až sa dostali k veličánskému kotlu. Kravičkář držali už za ucho a vytahovali a Kadlček podkopávali. Žádný při tom ani nemukl. Tu najednú uvidíja od hája celý regement vojáků, jak jedú k nim a všeci volajú: „Pomáhaj pámbu, pomáhaj pámbu!" Ale oni pořád ani muk, enom kopú a vytahujú. Už zašli vojáci až za uherskú stranu, dyž tu vyjede od hája jakési chlapisko, na třínohéj kozi, obrácený napřed zádama. Přijede až k nim, zastaví sa a praví: „Pomáhaj pámbu!" Ale oni pořád

nic. Dyž to chlapisko viděl, ptal sa: „Uječku, neviděli ste tu vojáky?“ Dělali sa, jak by ani nečuli. Už enom nekolikrát kopnût a měli celý kotel. Chlapisko sa nedalo mýlit a řečnovala dál: „Ale tak bych jich rád dohnál!“ Kravičkář nemohli sa už udržet smíchy, zasakrovali a pravili: „Ale kde sa, ty hňupe, za něma hrabeš?“ Nedořekli, peníze řóch do zemi a mámidlo zmizelo.“

„No, už dokopali, dokopali. To sa včil jéjich žena směje. Z ničeho nic dostala sa na štvrť a včil dělá paňu. Anička je tam hotový postrk — ve svém. Dyby sa mohl už aspoň Josef Bařinûj ženit, že by sa vzali; ale tak, dyž má jít ešče dvakrát k asendě!“

„Nemá, chudera, než tetičku. K téj sa utěká se všeckým a postěžuje si... Ale je hlúpá. Být na jejím místě, nedala bych sa. Co si má stará co fúkat, dyž jí nic nepatří?“

„Aha, nepatří! Tá si to uměla dobře zaonačit. Než si ju kravičkář vzali, dali jí připsat polovic majatku“ — odkrývali pravdu zasvěcenější. „Včil si trúfá! Anička u ní dlúho nevydrží.“

„Šak sa praví, že chce jít slúžit. Enom Josef jí pořád brání.“

„Proč by jí bránil? Na službě jí nebude horší nikde. Je šikovná, prácu podělá a aspoň jí nebude nikdo vyčítat.“

* * *

Anička chodila od smrti kravičkářovy celá zmámená, jako bludná duše. Neměla na světě už ani maměnky ani tatíčka a macocha jí záviděla i duši v těle. Byla by ji snad nejraději zaklnula, jak se to v té písni o zlé matce praví: „Tá mě zaklnula, dyž sem vodu brala: Ostaň, céro, ostaň jaborem vysokým, lístečkem širokým.“ — Vyčítala jí každé sousto chleba, jakoby se naň nenapracovala, když byla na nohou od rána do večera. A jakoby ten boží dar nebyl z jejích rolí! — Trpěla dlouho žalost ve svém nitru, ani Josefovi se nechtěla svěřiti, jehož měla ráda, ani tetičce, již jedinou milovala a ctila ze své přízně. Byla k ní také jediná tetička Zábranka upřímnou, byla jí přítelkyní, rádkyní, utěšitelkou. Jen jednou se zmínila svému poručníkovi, jak s ní macocha zachází a ten ji tvrdě odbyl: „Trp enom, šak to na věky trvat nebude.“ Aničku bodlo tehdy u srdce a sama sobě žalovala: „Nemám už nikde zastání.“

Kolikrát, když upracována a utrmácena přišla domů, našla jen rozpustilost a nezvedenost nevlastních sester a příkrá slova nevlastní matky. Potřebovala po celodenní námaze posily a neměla, než suchý chléb, mnohdy už celý splesnivělý, kdežto macocha pochutnala si s dětmi již dříve na nejrozmanitějších vymyšlenostech. Ukrojila si tedy chleba, smáčela potaji slzami, osladila vzdechy a modlitbou, která ji zachraňovala před děsivými myšlenkami, před zlými úmysly.

Až nápadným bylo, jak od smrti tatíčkovy scházela. Lidé nemohli nepozorovati, co se s ní děje a její přítelkyně kolikrát i v kostele se na ni zahleděly, místo aby poslouchaly kázání. Vyzvídaly a konečně po dlouhém vyzvídání vypátrala jedna to, druhá se dopídila onoho, až konečně vešlo ve známost všecko. Nutily Aničku, aby se od macochy odstěhovala, aby šla radši na službu, než se vdá a Anička, která sama si již na službu kolikrát myslila, rozhodla se: Půjde sloužit.

Svěřila se se svým rozhodnutím nejdříve Josefovi. Ten však ji z toho zrazoval. Že prý půjde sloužit, dřít se na cizí lidi a zatím její majetek spustne docela. Jak rozmařila a na nic přivedla macocha nepatrný majetek prvního muže, tak prý nebude šetřiti ani teď majetku Aniččina. Co bude moci pro sebe a své děti z něho vytěžiti, vytěží, ostatní nechá spustnouti. A pak, až Anička přijde ze služby domů, najde chlévy prázdné, stavení na spadnutí, neolíčené a neomazané a pole buď vyplaněné buď sama úlehla. A on když si ji vezme, má prý pak se dříti na opravy? Ať raději ještě trpí ty dva, tři roky a chrání, co jí zanechali tatíček.

Anička naslouchala s udivením Josefově řeči. Což za nějaké dva roky tak vše spustne, jak on to vyličuje? Nikoli. A kde se přece něco zkazí, raději potom napne všecky síly a vynahradí vše v krátké době. Bude pracovati ráda, poněvadž to bude pro ni a nikdo jí již za práci nenechá hladověti a nikdo na ni nebude pohlížeti zamračeným, nevlídným okem, když utrmácená přijde domů a bude si chtíti odpočinouti.

„Půjdu slúžit“ — pravila Josefovi na všecky jeho vytáčky a domluvy zcela rozhodně. „Šak za ty dva roky mně chalupa nespadne a pole také sa nevyplaní načisto.“

„Ale vyplaní sa přeca“ — namítal Josef, hledě zatajiti nevoli, že mu nemožno Aničku přemluviti.

„Chceš, abych sa u maměnky utrápila?“ tázala se smutně, s výčitkou, když viděla, že Josef stojí na svém a nedá a nedá si říci.

„Abys sa enom neutrápila!“ vysmíval se jí popuzen. A najednou to z něho vybuchlo: „Budeš-i sa chtět potom hrdlačit, možeš sama; já nebudu.“

Anička věděla, že jest Josef prchlý. Ale tohoto přece od něho neočekávala. Bojí se, že by byl nucen z počátku více pracovati! A aby tak nebylo, má se ona trápiti dva roky, tři a kdyby ho odvedli, ještě více. Jak jest sobecký! Hořkosť naplnila její srdce, lnoucí k Josefovi láskou čistou. Chtěla mu odpověděti, ale nemohla, hlas jí vázl v hrdle — nechala ho odběhnouti bez odpovědi . . .

Tetička jí úmysl schvalovala. Jen si přála, aby Anička našla službu u dobrého hospodáře, který by s ní zacházel více jako s vlastní než jak se služebnou osobou.

Uvažovaly a radily se. Raději vyčkávaly, až se něco dobrého namane. Ve svátek Všech svatých — bylo to čtyry měsíce od pohřbu kravičkářova — radily se u Zábranů opět. Anička měla několik nabídek v dědině. Přemýšlely tedy i se Zábranou, ke komu by měla jíti. Byly by se snad již rozhodly, když k nim přišla Marina Zemkova, děvče asi dvaadvacetileté, vyšňořené a červené jak růže. Líce jí jen jen hořely. Slouží v Hradišti u Kohna již třetí rok a má prý se velice dobře. Prací se nepotrhá, nenadře se jak u sedláka a každé leto jede s pány a s dětmi do lázní. Letos byla až v Karlových Varech.

Marina pustila se do výkladů, jak znamenitá jest služba v městě a líčila vše barvami tak skvělými a s takovou svůdností, že jí bylo těžko odolati. „K sedlákovi“ — pravila — „nešla bych dnes slúžit za živý svět. Člověk sa tam nadře do úmoru, ve dně v noci a ani sa dobře nenají, ani sa dobře nevyspí. A v městě? Dyž si najde člověk službu

enom trošku obstojnú, žije jak v ráji. Nenadře sa a přijde k penězom aj k všeljakým darom, ani sám neví, jak. Já sem ze služného nevydala ešče ani grajcaru. Všecky peníze mám uložené a jak vidíte, chodím si pěkně.“ — Při těch slovech Marina hrdě na sebe ukázala a pohlížela se zalíbením hned na své vyšňořené, řasnaté šaty, hned na udivené obličeje Aničky a Zábranových manželů. Oči její, veliké černé smyslné oči zářily z pod hustých řas pýchou a vyzývaly poslouchající: Divte se přece mým slovům!

Zábranka prohlížela si Marinin fěrtušek, červený, květovaný, hedvábný s modrými pentlemi.

„Máš pěkné šaty . . . A fěrtušek je najpěknější. Mosí být drahý!“

„Nevím, co stójí“ — pravila Marina. „Kúpil mně ho mladý pán ve Vídni. A na kordulu kúpil mně starý pán a šátek paní. Ostatní sem si zjednala z tringeltů. Máme u nás často hostě a tož dycky dostanu nějaký groš.“

„A jakú tam máš prácu?“ tázal se Zábrana. „Čuli sme, že si tam při dětoch; pravila to, zdá sa mně, pudmístřena.“

„Nekdy su při dětoch a nekdy při paní v kuchyni. Na sprošší prácu máme posluhovačku.“

„Na takovú službu može už člověk jít“ — pravila Anička toužebně. „Nevíš tam, Marino, o nejakéj?“

„Snád bys nechtěla jít . . .?“ tázala se Marina překvapena.

„Chcu. Radili sme sa tu, kde bych měla jít, enom co's přišla. Od téj doby, co mně odešli na věčnosť tatíček, su doma horší jak v cuzém, enom jak postrk. A tož nač bych maměnce zavazala?“

„Ale nedělaj si ze mňa blázny . . .“

„Co bych dělala? Myslím to doopravdy. Šak sa optaj tady tetičky a lebo uječka.“

Zábranovi Aničce přisvědčili.

„Dyž teda tak“ — pravila Marina — „věděla bych pro tebe dobrú službu. Služebná od Silbersteina bude sa na druhý týdeň vdávat a tož budú potřebovat. Mohla bys sa tam hlásit. Já pojedu zítra odpoledňa, možeš jít se mňú. Je to dobrá služba. Dybych nebyla u včilajších pánů tak zvyklá, sama bych tam šla.“

„To by sa mně lúbilo; šak su beztoho včil zedřená, nepřirovnávaja, jak kůň. A nevíš, koléj by mně platili?“

„Pět rynských. Inde sa platí při šesta aj šest, ale tam račí za pět než jinde za deset. Ten rynský, dva dycky sa ti vynahradí na jiný způsob.“

„Co říkáte, tetičko, mám sa tam jít poptat?“ tázala se Anička.

„Proč bys nešla, dyž je to takové. Víš, u sedláka bys sa tak neměla, dyby byl jak hodný“ — přisvědčovala Zábranka, a Zábrana, zapáliv si svou porculánku, bafčil a přikyvoval k těm slovům.

Anička byla rozradostněna myšlenkou, že se dostane od macochy a že se pojednou octne až v Hradišti. Byla tam teprv jednou, s nebožtíkem tatíčkem, na jarmaku. Měla tehdy nějakých deset roků. Pamatovala se, jak tam přijeli v pondělí a hned na dva dny. Tatíček tu chtěli koupiti nějakou pěknou kravku a jí první [illegible] ne-koupili, protože se jim žádná nepodobala; ale A[illegible]

pestrý obraz a ten život vířivý, který ji tehdy omamoval, ohlušoval. Lidstva zde byly nepřehledné zástupy, pěšky, na vozích, na koních, s kravami, koni a jiným dobytkem. Bylo to šumu, ruchu, pestrosti! Lidstvo z nejrůznějších končin, v haleně i v kabátě, v kulatém kloboučku s vesele vlajícím kosírkem i v širokém šiřačisku, umaštěném, na němž nebylo ani poznati, že byl kdy nový. A děvčat i ženušek tu nejpestřejší roj jako v úlu včel! Jedna vyšnořenější než druhá a kolem nich lítali různí dohazovači, odporní vousáči, kteří stejně se třeli k cikánovi, jenž měl na prodej starou chromou herku, jako ke švarnému slovenskému šohajovi. V zástupech mihali se chvílemi četníci s nasazenými bodáky a spěchali co chvíle tam, odkud k nim doletěla slova hádky, nadávek, klení. A v ulicích nebylo se ani možno prodrati ku předu. Proudily jimi davy lidstva, jely vozy, veden byl dobytek — a to vše v pořádek uváděli jacísi černokabátníci, s palicí-sukovicí v ruce; nadávali každému, kdo se namanul a křičeli, že jeden už z rána byl ochraptělý. Prodrali se konečně na první náměstí, kde by ji byl vůz málem přejel, a pak na náměstí druhé, Marianské. Tam celá užaslá zůstala státi. Uviděla sochu bělounkou jako ze sněhu, Pannu Marii, již nesou na oblacích andělé. Nemohla ani zraku od ní odtrhnouti a byla by hned plakala, když ji tatíček vzali za ruku a rozhněvaný vedli ji dále, za sebou . . .

„Co's sa tak zamyslela?“ otázala se Zábranka, když byla Aničku chvilku pozorovala.

„Enom tak . . . Myslela sem si, jaké to v tom Hradišču bude . . .“

Zábranovi zatím vyhaslo ve faječce porculánce. Hledal sirku na „granci“ u kamen, hledal za pekelcem, za roštem a když nikde nic nenacházel, vyšel si do kuchyně pro nějakou. V síni setkal se s Josefem.

„Je u vás Anča?“ tázal se Josef, pozdraviv.

„Je. Přišél's sa s ňú rozlúčit?“

„Rozlúčit? Proč? Šak nepůjde ze světa.“

„Ale půjde na službu.“

„To je to najmenší.“

„Půjde až do Hradišča!“

„Kdeže? Do Hradišča? A nevím, co tam by hledala!“

„Už je to takové.“

„Dybych vám enom věřil.“

„Věř, nevěř. Šak je tu, optaj sa jí.“

Josef netázal se již déle. Vběhl do jizby, kde Zábranka prohlížela již zase klidně vyšívání na Marininých rukávcích, a ve své prudkosti chopil Aničku za ruku, až by ji byl s lavy strhnul. Lekla se, když jí tak trhl, jakoby jí chtěl smýkati po zemi a pohlédla na něho uděšeným okem.

„Co chceš?“ vyrazilo jí z hrdla.

Zábranka a Marina dívaly se udiveně, co to Josef počíná. Pak přiskočila Zábranka rychle a chtěla ho odtrhnouti od Aničky. Bála se, že jí něco udělá. On však drže ji pevně za ruku nedal se odtrhnouti a pohlížeje na Aničku ostře, až pronikavě, tázal se s důrazem: „Chceš jít opravdu?“

Porozuměla. „Půjdu“ — odpověděla odhodlaně a ještě rozhodněji, než když poprvé mu vyprávěla o svém úmyslu. Umínila si, že se Josefovi

nepoddá a když on má svou vůli, že ona má také svoji a že si ji provede, ať to již skončí jakkoli.

„A k židovi?“ tázal se dále.

„Třeba k židovi.“

„Nesmíš jít k židačisku.“

„Půjdu, kde mně bude lepší.“

„Zaprodat aj svú česť...!“ vzkřikl prudce a opovržlivě pohlédl na Marinu, která byla němým svědkem všeho.

„Josefe!“ zakřikla ho Zábranka. „Co's sa minul s rozumem?“

Neposlouchal. „Chceš být jak jiné?“ pokračoval rozvášnivěle. „Za nejakú hadru prodat židákovi tělo aj dušu! ... Ale di si ... Nedáš si řéct ... di ... ale enom abys toho nelutovala, až bude neskoro. Di si, kde chceš, nebudu ti už bránit, ale to ti povídám, že s nama je od téjto chvíle konec.“

Nepohlédnuv více na Aničku prudce odcházel. Ve dveřích zavadil kloboukem o veřeje; klobouk mu spadl s hlavy. Zdvihl ho rychle, zběžně naň pohlédl a v okamžiku odtrhl s něho voničku, jíž mu dala Anička asi před půl rokem; utrhl ji a hodil ji Aničce na hlavu, se smíchem, jenž nejde od srdce. Nečekal již na účinek svého skutku. Vykonal ho ve vzdoru a prudkosti, v nichž vykonal již více pošetilostí, jež ho později sužovaly ...

U Zábranů zůstali všichni chvíli zaraženi. Jakoby se zde byl náhle zjevil zlý duch, vykonal zlo a zmizel! Anička se dala do pláče, ne tak nad pohanou, kterou jí zde Josef učinil, jako z lítosti nad jeho jednáním. V srdci se jí ozýval bol; vedle něho však našeptával jí jakýsi tajemný neznámý hlas, aby se vzdala té myšlenky, chtíti do města a když už chce mermomocí na službu, aby zůstala v dědině; hlas ten jí radil, aby se aspoň částečně poddala, ale vzdor, který se jí v duši zakořenil, nedal se jí podkládati. „Poddám sa jednú, podruhé bude chtět zas. A proč by on sa nemohl ...“ A vedle vzdoru zase vznikla lítosť a tekly slzy.

Marina, které se slova Josefova dotkla velice nemile, počala to Aničce vymlouvati: „Nač sa trápíš? Pro něho? Věř, pro Josefa, jak sú chudobná, nikdá bych sa netrápila a dyby byl ešče šikovnější a ešče tisíckrát bohačí. Co po tom všeckém? Víš, jak je to s jejich rodinú. Je to samý záduch. Umřela naň mamenka, umřely sestry a tatíček, z takovéj pevnéj rodiny, také už sú věc tam jak tu. S Josefem? S Josefem to teprú nebude mět žádného trvání. Enom neodpíraj“ — pokračovala, když Anička, utřevši šátkem oči, chtěla odporovati. „Nemysli si, že ty jeho líčka sú tak zdravé, jak sa zdajú. Šak sestra Rozára byla jaká pěkná děvčica a nad Ustýnu hned tak v dědině nebylo. A kde sú? Ani sa nikdo nenadál a už byly zahrabané ...“

„Marina má pravdu“ — přisvědčovala Zábranka. „Netrap sa nad ním zbytečně. Šak je-i ti súzený, neuteče ti. A není-i, tož si mysli, že pro jedno kvítí slunko nesvítí ...“

* * *

Marina měla pravdu: v rodině Bařinové nedočkal se nikdo dlouhého věku. Byla stižena nemocí dědičnou, na jejíž vyléčení marně dosud pracovaly nejznamenitější lékařské autority. Léčili ji všelijak, pěstovali kultus bacillů — jedni skončili s vnitřním sklamáním a druzí, kteří předčasně o úspěších své léčby hlásali do světa hymny, s veřejným posměchem. A domácímu léčení dědinskému nedařilo se lépe. V rodině Bařinové zažehnávali souchotiny všemi možnými prostředky, jaké jim kdo jen poradil a — mřeli přece. Pili letkvary z bylin, pili odvary slaniny v mléku, jedli psí sádlo s medem — nějakou dobu kvetly jim líce rudými růžemi, zatím co tělo hynulo, scházelo, až podleho neuprosnému konci. Co bylo pamětníků, nikdo nepamatoval, že by kdo z rodiny té z matčiny strany byl zemřel jinou nemocí než předčasným tímto dlouhým a trapným umíráním.

S Josefem nebylo lépe. Opatrovali ho jak oko v hlavě, ale všecka opatrnosť nezničila zárodek smrtícího červa. Kvetl a mřel; tušil svůj osud, cítil ho a pocit ten činil ho nespokojeným, nedůtklivým, prchlým. I prudkosť i vzdor kořenily ve zmírajícím nitru. Cítil, že neunikne tomu, co sklátilo děda, matku, sestry v předčasný hrob. Osud, neuprosný, tvrdý! Krutou onu pravdu ucítil již v osmnácti letech. Tíže ulehla mu na prsa a dusila ho — hledali pomoci a našli, aspoň na ten čas, u lékařů, v Luhačovicích, v Rožnově, mezi sty podobných nešťastníků, zoufajících nad bídným životem a přece trpících . . .

Když v devatenáctém roce počal choditi Josef za Aničkou, neměl z toho kravičkář velikou radosť. Neměl rád rodiny Bařinovy od té doby, co ho uvedl kdysi — prý pro nic! — starý do pokuty. Když po první v noci tloukl Josef na okno a prosil, aby mu otevřeli a když už Anička se tatíčka naprosila, aby mu směla otevříti, vzal kravičkář čagan a otevřev sám, odehnal ho jím od domu. Učinil tak několikrát, že prý na takové galány má Anička vždycky ještě času dosť. Ale Josef nedal a nedal se odbýti jen tak lehce. Odpor kravičkářův povzbuzoval ho a dráždil ještě více a on si umínil, že se k Ulčíkům za Aničkou dostane stůj co stůj. Anička ho měla ráda a schválila jeho pevný úmysl. Vynaložila také všecky síly své, aby pohnula otce ku svolení. Ten konečně pak po dlouhém zdráhání a po dlouhých řečech dal se uprositi. Hned však si umínil, že promluví s Josefem „můdré slovo“. A tak když za jarní březnové deštivé noci otevřela Anička poprvní Josefovi, překvapil ho kravičkář otázkou: „Tak co, Josefe, co zamýšláš?“

Josef nevěděl hned, jak odpověděti. Věděl sice, že ho něco k Aničce vábilo, věděl, že se k ní chtěl dostati, ale na to, co bude z jejich známosti, ještě nemyslil. Chodili za galankami jiní, chodil také a protože se mu Anička líbila, šel k ní. Vezme-li si ji někdy či ne, o tom neuvažoval. K tomu měl mysl dosti lehkou jako mnoho jiných, kteří dnes a zítra jdou ke galance jedné a pozejtří již k druhé. Jejich první galanku vezme si pak kamarád. Bývalo to a bude a nikdo v tom nespatří nic zlého.

Jak by proto byl mohl Josef uvažovati již tehdy, kdy poprvé vůbec za galankou se odvážil a kdy měl ještě jíti třikrát k odvodu, zda si již vezme Aničku? Myslil si, že ji má rád, věděl, že ona ho také od sebe neodpuzuje a to mu prozatím dostačilo. A teď taková otázka! Zůstal zaražen a mlčel.

„Proč mlčíš? Nadobýváľs sa k nám už dosť. — Tož nač?"

„Máme sa rádi" — zmužil se...

„No, a co tvůj tatíček?" vyptával se dále kravičkář. „Ví ten o tom, že za Anču chodíš?"

„Nevija."

„Také si povídám. Dal by ti ten, zavadit enom o náš prah..."

Nehovořili dlouho. Josef jim zavdal „sladké", co koupil galance u Hermanna a odcházel jako chlapec, jemuž udělal někdo malé kázaníčko...

Bařiny ovšem nezůstalo dlouho tajno, kam Josef v noci chodí. Nebylo mu to milé. Splácel jednak kravičkářovi nepřátelství nepřátelstvím, jednak měl pro Josefa vyhlédnuto děvče jiné, Mikuláščíkovu Františku, která dostane role podle jeho rolí. Kul v duchu plány, jak pěkně spojí se role ta někdy v jedno, jak budou po široku, po půl lánu. Mluvil o tom již také s Mikuláščíkem a ten nebyl proti tomu, aby „děti šly nekdy za sebe", zejména když věděl, že Františce není Josef docela lhostejný. Dozlobil se tedy Bařina na Josefa, když uviděl, že chce zbortiti jeho povětrné zámky a slíbil mu, že mu nic, ani groše nedá, nepřestane-li se s Aničkou scházeti. Ale Josef nedbal. Myslil si, že otec majetek jinému nikomu dáti nemůže a padne-li sem tam pro to nějaké slovo, že jedním uchem ho vyslechne a druhým vypustí. A tak chodil za Aničkou dál.

Povstávaly z toho sice mezi otcem — který před lety rozhněval se s kravičkářem pro kousek spasené jetele — a mezi synem spory a hádky, ale čím více otec stál na svém a čím více synovi zbraňoval, tím častěji se tento scházel s Aničkou a dával jí všude přednost před jinými. Ba učinil také něco, co vzbudilo též u jiných pohoršení. Anička i Františka byly na svatbě příbuzné družičkami a obě daly Josefovi po voničce. A tu Josef, jenž se již časně z rána pomrzel s otcem pro Aničku, vzal Františčinu voničku, roztrhal ji a pošlapal. Františka odešla ihned domů a neukázala se již na svatbě, a Josef, jemuž domlouvala Anička i jiní, že „takovú hanbu neměl Františce dělat", odbýval všecky jen slovy, že „šak aby sa mu pořád nevbízala, dyž ví, že ju nechce a nebude mět rád nikdy." Tehdy by se z toho byla strhla málem rvačka, poněvadž Jurka Cingálkův, který vyznamenával Františku před ostatními, cítil se pohaněn s ní. Pouze ženichovým domluvám podařilo se jeho a jeho kamarády uchlácholiti. Ženichovi nebylo milé, že kamarád, jehož z lásky a upřímnosti na svoji svatbu pozval, tropí mu tu takové nepříjemnosti. Zlobil se na Josefa a chlácholil jiné jen proto, aby se ještě dlouho nevykládalo, že na jeho svatbě se pobili. I nevěsta se hněvala, když uslyšela, co se stalo. Ale Josef dělal si z hrozeb i domluv velice málo, počínaje si, jakoby byl vyvedl kdo ví jaký hrdinský čin. Povolil svému vzdoru, ukojil svou umíněnosť a byl spokojen.

Mikuláščík nemohl Josefovi dlouho zapomenouti, že bez příčiny, z pouhé svévole tak pohaněl jeho dceru a starý Bařina, když uslyšel, co učinil jeho syn, tak na něho zanevřel, že mu nedovolil skoro celý měsíc v jizbě ani spáti. Ale co si Josef z toho dělal? Bylo teplo, přespal ledakde, třeba na půdě nebo na trávníku v humně. K Ulčíkům také nesměl přijíti, dokud prý se neusmíří s tatíčkem.

Brzy však bylo viděti na Josefově tváři známky neklidného života. Neduh hlásil se ku svému právu. Když Bařina zpozoroval, jak počíná Josef zase pokašlávati, zapomněl na zlosť a odpustil mu vše. Byl vůči svým dětem od prvopočátku slabý a pak nechtěl, aby neklidným žitím podkopal si syn své zdraví úplně. Usmířili se tedy. Různice mezi nimi ovšem tím neutuchly a opakovaly se čas po čase. Otec nemohl se nijak dočkati, kdy že přece dostane Josef rozum a Josef si myslil, že ví, co dělá, když se nechce poddati — jak říkal — tatíčkově umíněnosti. „Nač bych sa také podkládal“ — říkal si — „šak tatíček zas budú dobrý.“ Věděl o otcově slabosti a počítal s ní.

To trvalo do smrti kravičkářovy a po té opět dále. Tím více byl tedy starý Bařina překvapen, když tehdy, ve svátek Všech svatých, přišel za ním Josef do hospody a sděloval mu, že už nechce Aničku ani viděti. „Pujde k židovi s Marinú Zemkovú — šak víte už, s kým“ — dokládal významně a otec byl rád, že konečně přece jeho syn dostal rozum.

Ještě téhož večera usmířil se Josef i s Mikuláščíkem.

„Nemějte už, uječku, za zlé, že sem to tedy tak vyvédl s tú vonicú. Věřte, mrzelo mňa to dosť samého. Ale znáte mňa — no, šak snád nebudu dycky takový blázen“ — omlouval se a měl se k Mikuláščíkovi tak pěkně, jak by se měl státi už zítra jeho synem. Vzal pohárek vína, který mu byl hospodský právě přinesl a zavdával: „Pijte, napijte sa — na smířenú.“ A když Mikuláščík, jemuž dnes už opět po tolikáté čtvrtečce celý svět výskal, smál se a tančil, zavdal si jen že lizl a pak sklenici vracel, stavěl se Josef mrzutým: „Vidím už, že mně nechcete odpustit a že mňa nemáte rádi.“ — Mikuláščík odporoval, blábole cosi těžkým jazykem a naladiv svaly obličeje ku slaďoučkému úsměvu, vzal opět podávaný pohárek a pil — pil, když Josef nutil, až dopil do dna.

Byli smířeni.

„Ale s Francků si to vyrovnaj sám ... Já ... já sa do vás plantat nebudu ... Mně dajte ... pokoj. Jak ste sa ... dozlobili, tak ... sa smiřte.“

Josef už neměl strachu. „E co“ — pravil si — „hněvá sa, hněvá a bude jak druhá. Pohněvá sa a odpustí.“

Šel ještě tu noc k Mikuláščíkům. Františka ho nechala dlouho státi pod oknem, klepati a prositi. Otevřela, až když jí to prošení bylo k smíchu. A tehdy mu již také odpustila všecko.

II.

Anička přišla od Zábranů skoro večer domů, poklidila rychle a počala si skládati šaty: které si chtěla s sebou vzíti, tedy zvlášť, do plachty a které si mínila nechati u tetičky, ty do malované truhly. Vypravovala se do Hradiště na jisto: nevezme-li ji jedna, vezme ji druhá. O místo, pravila Marina, není tam nikdy zle, ale myslela, že se Anička bude židovce líbiti.

Macocha pohlížela na svou nevlastní dceru s podivením: „Co přehazuješ tak ty háby s místa na místo? Či máš na rozhazování . . .?“

„Už vás nebudu dlúho zlobit; enom ešče dnes,“ odvětila Anička a slzy zalily jí oči.

„Tož teda přeca pujdeš ... A řekneš-i mně, kde?“

Neposlouchala. Myšlenky její zalétaly v tu chvíli k zesnulé maměnce. Pamatovala se na ni jen z dětských dob. Věděla však, že ji měla ráda, radši, než tato tu, která nemá pro ni srdce, citu ... Kdyby byla na světě, bylo by lépe. Ale odpočívá v chladné zemi — i s tatíčkem a ona nemá na světě již nikoho, kdo by jí nahradil lásku mateřskou. Není toho člověka na širém božím světě ... I Josef ji už opustil! ... A najednou se jí zdálo, že ji snad neměl ani nikdy rád. Nikdy jí nic neprominul, nikdy se jí nezastal, jak činí druzí, když mají někoho opravdu rádi. A chtěl vždy, aby všecko bylo jen po jeho a ona aby jen poslouchala a neměla své vůle. Jen jednou mu nebyla po vůli, teď, když se chtěla vzdáliti před protivenstvími macechy, a on ji opustil ...! Ne, neměl ji rád a teď si našel záminku. Kdyby měla tak pěkné líce jak jiné, snad by jí bylo na světé lépe, snad by ji měl též on rád. Ponejprv v životě vedral se jí do srdce pocit trpkosti, že není hezká.

„Dyž nechceš, neříkaj. Prosit sa takovéj paně nebudu“ — hněvala se macecha, když marně čekala odpověď na svoji otázku. „Di si pro mňa třeba kraj světa, dyž myslíš, že tam budeš enom med lízat a povalovat sa od rána do večera. A možeš ít třeba hned“ — soptila, práskla za sebou dveřmi a už se v jizbě neukázala, dokud Anička neodešla ...

Tu noc byla Anička u tetičky Zábranky. Ale nespala. Nedaly jí usnouti myšlenky, jež jako roj včel hučely jí v těžké hlavě.

* * *

Ten den po Všech svatých k 10. hodině v noci přijely Anička a Marina vlakem od Vláry jedoucím do Uh. Hradiště. Noc byla jasná, nebe poseto miliony hvězd, olověná zář měsíce zaplavovala kraj, a ulice města, osvětlované jen slabounce špatnými plynovými plaménky, byly zality pohádkovou touto září. Přišly mlčky na hlavní náměstí.

U kašny, která jest na konci náměstí, naproti lékárně „u české koruny“, zastavila se Marina a zadrževši i Aničku, dívala se, jak v této pozdní hodině stojí zde řada služek, s prázdnými i naplněnými džbány i putnami a vyvádějí se svými milovníky. Chvilkami ozval se zde hovor hlasitější, a zas tlumené zavýsknutí děvčete, hned zase vyprávěly si dvě, tři kamarádky něco tak horlivě, jakoby se viděly dnes naposled. Anička nemohla pochopiti, proč se sem Marina dívá tak zvědavě, ale nechtěla se jí tázati. Ohlížela se zatím kolem a poznávala, že zde už kdysi byla. Poznala hlavně hostinec „u slunce“, v němž s tatíčkem byla na noc; nic se nezměnil. Byla to stále ta stará, divně stavěná budova s vížkami po stranách, se širokými vraty, s fádně obdélníkovými okny, bíle kdysi olíčená, nyní však oprýskaná a ušpiněná. Baroková tato stavba utkvěla Aničce v mysli; teď však, když ji oblévala jasnosť měsíce, zdála se jí pěknější než tehdy, když zde byli na noc s tatíčkem a kdy se v ní ozývaly opilé hlasy.

„Néni tu“ — zamumlala pro sebe Marina, když byla chvíli prohlížela mužské u kašny a zatáhnuvši Aničku za rukáv, vyzvala ji, aby již šla. Zabočily do „Radnické ulice“, kterou se prochází z hlavního

náměstí na náměstí Marianské a zde vešly do širokého, jednopatrového domu, na němž označen byl obchod Marinina pána: Adolf Kohn. Modewaarenhandlung. Po širokých schodech, jež osvětlovala Marina sirkami, přišly na pavlač a po této do prostranné kuchyně, od níž měla Marina klíček. Zde měla Marina postel, tam nechala přenocovati také Aničku, rozdělivši se s ní o peřiny.

Anička, utrmácená a umdlená různými dojmy, brzy pevně usnula. Zdálo se jí o maměnce, jak k ní byla dobrá, jak jí přála a mluvila k ní laskavými slovy. Právě jí vyprávěla, že Josef přišel již po třetí od odvodu, že ho neodvedli a že k nim přijde na námluvy; v tom se probudila. Nemohla se rychle vzpamatovati, kde jest, když zaslechla tlumený hovor:

„Pravím že dnes ne; je tu ona."

„Ale co — ona?"

„Děte dnes spat, mladý pane; až zítra."

„Tož pojďte ke mně, Maruško, do mého pokoje."

Anička nepochopovala dobře, co to vše znamená; jen jakási neznámá úzkosť svírala jí prsa a zatajovala jí dech. Ještě chvilinku trval tlumený hovor a dušený smích; pak se kradly tiše dvě postavy ke dveřím a zmizely v sousedním pokoji. Anička skrčila se pod přikrývku, jakoby se schovávala před nějakým zlem; zahalila se celá i s hlavou, chvíli jí bouřily myšlenky v duši a pak opět — usnula.

Ráno tázala se Mariny, co se to v noci dělo. Marina se začervenala, ale brzy pomohla si z rozpaků: „Paní bylo velice zle, mosela sem jít k ní."

* * *

Bilo osm hodin na věži farního chrámu a Anička nijak nemohla se dočkati, kdy už ji zavede Marina k Silbersteinovi. Chtěla jíti hned, aby raději věděla již jistotu; ale Marina jednak v tomto čase ještě nemohla, jednak Aničce vysvětlovala, že se to nehodí, jíti k někomu tak časně ráno, že to není tak jak na dědině a aby měla strpení aspoň do desíti hodin. Zatím — chce-li — že se může jíti porozhlédnout po městě a na místo Josefa hned si nějakého šuhaje namluvit.

Anička šla; ne snad proto, aby splnila okamžitě poslední pokyn Marinin, ale aby se porozhlédla po městě, aby zde nebyla zcela neznáma. Zašla, kam ji kroky vedly, na hlavní náměstí a zde prohlížela si Slovenky a Slováky, jak prodávají jablka, hrušky, ořechy.

Prošla několikrát náměstí a zastavila se u farního kostela. Puzena jakousi neodolatelnou silou, vešla do kostela, poklekla v koutečku a modlila se dlouho, vroucně, aby ji chránila Panna Maria a anděl strážný. Nevěděla sama, jak dlouho zde vyklečela, nedajíc se rušiti ničím, ani zvonkem u hlavního oltáře ani kroky mimojdoucích.

Pomodlila se a s pevnou odhodlaností v neznámou budoucnosť šla, aby ji Marina zavedla k Silbersteinovi.

Byly tři čtvrti na jedenáct; Marina na ni již čekala. Šly.

Na Marianském náměstí vešly do krásného, nově vystavěného jednopatrového domu. Zde v prvém poschodí bydlel Silberstein; obýval nejkrásnějších pět pokojů, z nichž tři měly vyhlídku na náměstí, zrovna na historicky památnou mramorovou sochu Panny Marie. V Aničce zatajoval

se dech, když již v předsíni stoupala po pěkných kobercích. Bála se na ně málem stoupnouti, aby jich neumazala anebo aby je nerozedrala svými čižmami, jejichž vysoké kramflíky byly okuty podkovkami. Vešly do kuchyně a tam zastaly ještě starou služebnou, nevěstu. Řekla Marině, že by už ráda šla domů, ale že se paní ještě dosud žádná služebná nešikla. Měla sice jednu již zamluvenu, ale pak se dověděla, že prý má moc lepavé prsty a proto jí nepřijala. Myslí, že Anička se jí bude líbiti. Oznámila tedy paní, že Mařka jí přivedla služebnou a Silbersteinová, malá, zavalitá paní, kvetoucích tváří a silně již prošedivělých vlasů, šla si ji prohlédnout. Prohlížela si ji pátravým a zkušeným již okem, vyptávala se na to a ono a zalíbila si ji. Líbila se jí hlavně její zdravá postava; poznala, že tato se práce nelekne a přijala ji s mravným naučením: „Buďte jen tak hodná, jak tady Maruša a bude vám u nás dobře. Můžete si hned své věci přinésti — Rosi vám pak ukáže“ — při tom ukázala na dosavadní svoji služebnou — „kde co máme. Báti se u nás nemusíte; prací se nestrháte, však tady Rosy vám může říci, a když budete pěkně poslouchati, budete si později moci přivésti též milého — máte-li“ — dodávala s úsměvem. Anička se při těch slovech zapýřila jako pivoňka a sklopila oči na špičky svých čižem. Když k ní promluvila Silbersteinová ještě několik slov, jimiž ji napomínala i poučovala, políbila jí Anička na pokyn Marinin ruku a šla si pro svůj uzel se šatstvem.

V několika minutách byla zpět a urovnala si šaty na vykázaném místě. Práci již měla připravenu. Prali právě a tak mohla Anička zkusiti hned své umění . . . Hnala se do práce s chutí — paní se to zamlouvalo.

Silbersteinovým synům se z počátku nová služebná nechtěla líbiti. Adolf, jenž vedl veliký otcův obchod s kolonialním zbožím, vytýkal jí, že jest velice nesmělá a plachá, Herrmannovi pak, studujícímu mediciny, jemuž říkali již čtvrtý rok všichni domácí „náš pan doktor“, nelíbila se její tvář. Že prý není nic čistá, půvabná — ale nezapíral, že má hezkou postavu, že jest veselá a ráda si zazpívá. Ale co mu ostatně do ní? Jest doma týden, nebo měsíc a pak — ve Vídni má děvčat na vybranou a jak chce hezkých . . .

Anička představovala si život v městě poněkud jinak než se jí zjevil. V její duši zakořenil se jakýsi ideal o životě tom, ale teď marně se ohlížela po všem tom krásném a blaženém, co zde očekávala. Vysněný obraz městského života rozplýval se v holé nic, v nahou skutečnost. Ta nebyla ani tak krásná jako na venkově, v jejich malé dědině, v jejich malované chalupě, dokud žil ještě aspoň tatíček. Nebýti v její povaze té vrozené veselosti i lehkosti, která Slováku dá zapomenouti na žalosť i bědy, nebyla by se zde cítila pranic šťastnou. Nikde nepocítila tepla pravé lásky, nikde dechu prosté srdečnosti, kterou se vyznačují u nich skoro všichni i k lidem cizím. Zde žil každý pro sebe a — jak brzy poznala — jeden usiloval o druhého, jeden chtěl zisk z druhého, bez ohledu, zda ho tím zničí nebo ne. Všude sobeckosť a jen málo zpřejnosti k druhým, a k tomu pošetilé vyvyšování se bohatého nad chudším, pohrdání vzdělanějšího prostším a ze všeho toho vzájemná láska malá, tak malá, že ji spálí nejmenší mrazík.

Zatoužila kolikrát po domovu a byla by se odhodlala k návratu, kdyby se byla nebála výsměchu macešina, Josefova, jiných. Než to, raději by snášela a trpěla. Namlouvala si tedy, že se jí to zde jen zdá tak zlým, protože nebyla na město zvyklá a že přece nejsou ani zde všichni lidé špatní. Vždyť ani její paní není nějakou zlou saní. Byla s ní sice někdy nespokojena, ale jaký div, když byla Anička teprv na první službě v městě a z dědiny nemohla věděti, co a jak si páni v městě přejí. Avšak ji také Silbersteinová několikrát již pochválila, když toho zasloužila. I syn Adolf ji už s úsměvem nedávno chválil, že jest šikovná děvčica a že ji má rád, protože si tak pěkně umí zazpívati; až jí tolik chvály bylo jaksi příliš pro nepatrnou službičku, která nestála ani za řeč. Vždyť mu odskočila od práce pouze pro sklenici čerstvé vody. Takového něco mu vždycky ráda udělá, jen když s ní budou spokojeni a budou ji míti rádi.

V takovém přemítání si umínila, že bude ještě pilnější, pozornější a všímavější než dosud, aby si zasloužila pochvaly, která tak mile hřeje srdce opuštěné.

Tak si pomalu zvykala a doufala, že se jí zde bude brzy líbiti. Stávala se smělejší, navykla si mírněji posuzovati různé zjevy kolem sebe, které ji ze začátku zarážely a skličovaly. Marina jí k tomu mnoho napomáhala, kolikrát jí domlouvajíc, že nesmí býti taková putička, nesmělá a ostýchavá a pak — že nemá si vše bráti příliš k srdci. „Ja kde bys došla“ — říkávala jí — „dybys sa měla trápit pro každú hlúposť?“

Anička byla žačkou vnímavou a vrozená lehkosť mysli přispívala jí nemálo. Po měsíci bylo z ní již děvče jiné. Již nebyla tak bojácná, dovedla se i — kde bylo třeba a dovoleno — opříti a snesla již sem tam některý žert, v jakých si někdy libuje rozpustilá chasa. Mladý Silberstein, Adolf, postřehl změnu, jaká se s Aničkou zvenáhla děla a stával se k ní čím dále smělejším. Druhdy na klam vypočtený úsměv zaměňoval se v lichotivá slova, ve štípnutí za líce nebo bradu a Anička pýřila se, rudla a — smála se. Řekl jí kdysi též, že jest hezká a tu ona vzpomněla si, jak ji Josef opustil, poněvadž ji snad nepovažoval za dosti hezkou, za takovou, jakou byla Františka Mikuláščíkova. Slova Adolfova jí lichotila. Nevěřila již Josefovi a nestála oň, když s ní tak zacházel. Adolf jest takový pán a má se k ní hezky . . .!

Den před sv. Mikulášem šla s paní nakoupit různé trety pro děti paniny dcery. Byl ošklivý den. V noci napadalo sněhu skoro po kolena a teď stále padal drobný sníh a vítr ostrý házel jím nemilosrdně do obličeje, za krk, kam se jen mohl prodrati. Někdy zasypal jim celé oči. Silbersteinová, v drahém kožichu, zamotaná až do polu hlavy, s obličejem chráněným černým závojem, šla napřed. Anička šla za ní, zabalená — jak jen mohla — v kožich a nesouc v holé ruce veliký košík. Přišly na hlavní náměstí před kašnu, kde stálo několik plátěných bud s marcipánem, perníkem, cukrovím, pannami i nevyhnutelnými čerty a metlami a jinými a jinými tretami. Boudy byly obstoupeny venkovankami, zabalenými v kožichy i ve hrubé vlňáky, i paními z města. Venkovanky přebíraly a smlouvaly a některé paní z města pohlížely na ně, přestavše chvilkami vybírati, jako na nějaké nižší tvory — ony, paní z města, jež neuměly než uplésti punčochu a přečísti si nějaký německý román!

Silbersteinová zastavila se u boudy s pannami a panáky a sotva kývnuvši hlavou na hluboký pozdrav prodavače, smlouvala za vybranou hezkou panenku do krve. Strhovala ze šedesáti krejcarů hned dvacetník, myslíc, že jest to zde jak u nich, kde se nad polovici nadsadí a aspoň třetina spustí. Prodavač v chatrných šatech mluvil s trpkým úsměvem k bohaté paní, že tolik nemůže spustiti, že by prodělal a že chce býti také živ s dětmi.

Anička pozorovala chvilku život kolem sebe — ale pak se zamyslila, jak to bylo krásné tehdy, když jí maměnka naložila na Mikuláše ořechů, jablek, cukrového, když jí kmotřenka poslala pannu a ovečky . . . Byla tehdy malá a šťastná! A teď? . . .

Pokoupily a promrzlé přišly domů.

Po celodenní práci chystala se Anička k odpočinku. Než se pomodlila, usedla a zamyslila se opět do dob dětství. Večer tento býval u nich večerem radostným. Již z večera rozlehlo se dědinou práskání bičem a když se děti ptaly, proč to kdesi kdosi pořád řóchá, odpovídal tatíček, že to sv. Mikuláš uvázl ve sněhu a řóchá na koně. A teď se Anička těšila, že jí naloží hodně, když toho tolik veze, že až uvázl. Jen aby brzy vyjel a přivezl jí, nač se již tak dlouho těšila! Pak přestalo praskání bičem a přišla kmotřenka, přišla tetička a přinesly cukrového a ovoce a jiných dárků — že prý to už poslal sv. Mikuláš. Pomáhaly mu ze závějí, pomohly mu vytlačiti vůz a tak je odměnil . . . Později na večer začali choditi „Mikulášé“. Byli všelijak ustrojeni: za biskupa, v hrachovině, za čerta, za žida, s larvami příjemně se usmívajícími i odporně se šklebícími a čert měl vidly anebo řetěz a rachotil jím po zemi jako v pekle a chtěl do něho všecky svázati a odvésti do pekla, protože prý neposlouchají. Když byla Anička malá, bávala se, třásla se strachy a schovávala se do koutečků — když vyrostla, smávala se žertům; jež Mikuláši prováděli a ještě více těm bázlivým děvčatům a tetkám, které i tak dospělé modlily se Mikulášovi otčenáš jako malé dítě. Byly to krásné doby! Ráno když se dítě probudila a pohlédla do botek, jež si na noc za okno postavila, našla je plny cukrovinek, sušených švestek, jablek, ořechů lískových i vlašských. Mikuláš byl štědrý . . . Vzpomene-li si na ni někdo teď? . . .

Z uvažování vytrhl ji něčí příchod. Pozvedla hlavu a spatřila Adolfa. Začervenala se, že ji zahledl jen tak polo oblečenou, uchystanou ke spánku; rychle strhla na sebe vlňák a zahalila se do něho.

„Ještě nespíte, Aninko?“ tázal se a oči se mu leskly podivným leskem a touhou. „A není vám smutno?“

„Proč?“ tázala se nesměle a horkosť jí stoupala do hlavy. . . Neodpověděl přímo na otázku.

„Nesu vám také nějakého Mikuláše — aby vám nebylo smutno.“ Přistoupil až k ní a kladl vedle ní na stůl několik pomorančů, ořechy, hrozinky a mandle, vyndávaje vše z papírové kabelky. „To za to, že jste byla vždy tak hodná“ — naklonil se k ní těsně, že cítila jeho dech na svých lících. Chvěla se na celém těle a nevěděla, proč. Jen tušila . . .

Chtěla zvolati, vstáti, utéci a byla jako přikovaná na jednom místě. Hlava se jí točila.

„A budete vždy tak hodná?" šeptal, hlas se mu chvěl vášní — stáhl jí vlňák s ramen a zakochal se vilným zrakem na jejích obnažených ňadrech ... Náhle ji objal — zasténala, prosila a bránila se: „Nechte mě ... nechte." Proud slzí polil jí líce — slzy studu ...

Zarazil se. Měl to tak dobře nastrojeno, myslil, že teď se mu již poddá — mýlil se. Stál zahanben — ne dlouho. Brzy se vzpamatoval a vnutil se do úsměvu: „Proč pláčete? Vždyť jsem vám nic nechtěl udělati. To jen tak, žertem. Vezměte si" — ukazoval na dárky, jimiž chtěl zakoupiti její česť — „a jděte spát. Jest již pozdě — dobrou noc."

Stavěl se laskavým i dobrou noc jí dal a v nitru mu soptilo, že se mu nezdařil plán — snad poprvé v životě. Byl již tak zkušený a přece se mýlil .. „No, však se časem poddá," chlácholil se a usnul.

Anička nemohla spáti. Plakala a ani se nedotkla nečistých darů ... Přece však k ránu je schovala, aby jich paní snad neviděla a netázala se, odkud je má ... Propadla by se studem, kdyby jí měla říci pravdu.

Když se na druhý den sešla s Marinou, vyprávěla jí vše a slzy jí opět vstouply do očí. Marina se zasmála: „Hlúpá, z toho si co děláš?... Šak by to nebylo zadarmo."

Aničce ošklivila se z duše ta slova. Vzpomněla si teď, že o Marině vykládali u nich v dědině nepěkné věci a počala najednou věřiti ... A přece se nemohla od ní odtrhnouti. Poutalo ji k ní něco tajemného, nad čím nepřemýšlela a čeho by teď ani nemohla pochopiti.

III.

Po dědině bylo slyšeti sem tam smíchy: „Josef Bařinůj že už zas chodí za Františkú? No, na tu svatbu nebudeme péct vdolky." A Mikuláščíka dobírali si jednou sousedé: „Tak vidíš, jak sa's dušoval, že tom chaloňovi kdesi naliskáš, až sa mu huba do tyla obrátí, a včil ti chodí za cérú do domu."

Mikuláščík nedbal na smíchy. „Vysmívajte sa, jak chcete," říkal. „Šak byste sami rádi brali".

„Néni na Josefovi tak na uchýtání," oporovali mu a když s ním již nemohli obstáti, smáli se: „Ale ešče jim panáček ruky nesvázal."

„Svázal, nesvázal" — odpovídal jim na to Mikuláščík. „Co má byt, bude a vy tom vašima řečma nezabráníte."

Josef byl u Mikuláščíků častým hostem a Františka byla šťastna. Jak byla před tím stále zamyšlena a smutna, tak byla teď zase veselá. A slušela jí ta veselosť. Byla děvče hodné a hezké a dobrý rozmar jí ještě dodával krásy a milosti. Očka jí jen zářila a na přástkách jí bylo plno. Zpívala stále a zpívala písní! A nebo vykládala, kde kdy jen jakou pohádku slyšela anebo četla. Sousedy i děvčata měly ji tak rády, radši, než když bývala zamlklá a zasmušilá. Škádlily ji kolikrát, ale což si ona z toho všeho dělala? Ať si říkají, co chtějí, ona jest šťastna a šťastna chce zůstati. I s chlapci si teď ráda zalaškovala, když přišli k deváté hodině střásat s fěrtušků pazdeří. Kdysi naložila si ho schválně

plný klín; sebrala ho všem přadlenám a když chlapci přišli a počali pazdeří střásati, vsypala ho jednomu do klobouku, že ho měl plný. „A včil s ním uder o zem, jak vyskočí!“ smála se plna růžového rozmaru a sama vzala šohajovi z ruky klobouk a sama jím uhodila. Pazdeří se vysypalo, ale klobouk nevyskočil vysoko. „No to budú na rok konopě! Ani ne žabě po kolena“ — smála se s ostatními. Ale dlouho nad těmi konopěmi nepřemýšleli: počali zpívati a zpívali, tak chalupa hřačala.

I Josefovi se z počátku zdálo, že jest šťasten. Když Anička odešla do Hradiště, snažil se zapomenouti, že ji měl vůbec kdy rád — snažil se zapomenouti na ni u Františky. K této byl něžný, povolný a tak úslužný, že ho nebylo ani poznati. Kdy jen mohl, odskočil k ní, ve dne i v noci. Myslil stále jen na ni a namáhal se, aby ani okamžik na ni nezapomenul a přece — stále cítil v prsou jakousi prázdnotu, poušť, kterou by byl rád zaplašil a nevěděl jak. Do domnělého jeho štěstí vluzovala se přece vzpomínka na Aničku a nic nezpomohlo, že se v těch chvílích utíkal ku Františce, chtěje z jejího úsměvu ssáti posilu, zapomnění. Právě v okamžicích, kdy se z hrdélka Františčina ozvaly stříbrné zvuky smíchu šťastného děvčete, svírala jeho srdce tíseň, tíseň, že snad přece klame sebe a klame ji a že přece ji nemá rád. I namlouval si, že se neklame, že z duše miluje Františku, která jest přece i hezčí i bohatší, než byla Anička a že láska jeho k Aničce byla pouhým přeludem.

Chlapci mu kolikrát vykládali, jak jest Františka milé děvče a že by mu záviděli, kdyby ho neměli rádi, a on lapal po každém takovém výroku, po každém pochvalném slovu, aby měl čím odůvodniti sám sobě svou — lásku. Ale marna byla jeho námaha. Čím dále cítil větší nespokojenosť sám se sebou, duše jeho byla rozhárána, naplněna omluvami a planými důvody, až se ho zmocňovala nade vším tím omrzelosť. Před Františkou tvářil se veselým, bezstarostným, šťastným, a zatím vířily mu hlavou myšlenky, jichž se lekal. A přece nechtěl se přiznati sám sobě, nechtěl sám sobě uvěřiti, že se klame, že pouhá svévolná umíněnost zavedla ho k Mikuláščíkům a nikoli láska, že vzdor velí mu jednati nesprávně, na útraty vlastní spokojenosti, vlastního klidu a štěstí.

Tak prochodil k Mikuláščíkům do vánoc, z počátku den jak den, později už ne tak často, zůstávaje doma a stále znepokojován a zmítán vlastními myšlenkami a nebo zacházeje do hospody a utápěje minulosť i přítomnosť ve víně. Při víně, mezi veselou chasou, ještě nejspíše se vymaňoval z nevolného pouta a rozveselil se a zapomínal na všecko. Zapomínal na děvče, které opuštěné uteklo se před macechou do světa, zapomínal i na vzkazy, že by se měl přece zase podívati za Františkou. O vánocích pak celý čas se u Mikuláščíků ani neukázal. Bylo jim to nápadné, tím nápadnější, že právě v těchto dnech radostných chodí k sobě na návštěvu i méně známí a přejí si šťastných a veselých svátků a šťastného a veselého nového roku. Když tedy šli o novém roce z kostela, z litanií, počkal si Mikuláščík schválně u kostela na Josefa a s tajenou výčitkou se ho ptal, proč u nich nebyl celé svátky. Josef se zapálil; nechtěl říci pravdy a výmluva — ač ji měl připravenu pro případ — nešla mu od srdce: „Ale su už několik dní jakýsi nesvůj. Nevím, co to, ale zda sa mně, že bych enom spál a dyž si lehnu, ani oka nezamrúžím.“

Mikuláščík si ho blíže všiml. Vypadal nějak přepadlý, jakoby nebyl „ve svéj koži“ a proto věřil výmluvě. „Nesmíš sa tom poddávat, šak to zas přejde“ těšil Josefa. „A přiď dnes k nám, aspoň na chvilku. Šak sa nemosíš dlúho zdržat — no, ale vyháňat ťa také nebudeme“ — dodal v žertu.

Josef neměl veliké chuti, ale slíbil. Podíval se po litaniích na chvilku domů a pak šel. Zdálo se mu, že už jest to skoro jedno: má dlíti v nepokoji doma či tam. Františka ho vítala s nelíčenou radostí, ale zároveň také s výčitkou, že u nich nebyl už tak dlouho. „Myslela sem, že už ani nepřídeš... A podívaj sa, jaký mně upekly maměnka koláč. To prý proto, že sem dobře celý rok slúžila. A na novo prý možu ešče u nich ostat“ — žertovala a maměnka, tichá a dobrá to ženička, měla radosť z radosti své dcery.

„Si prý jakýsi churavý“ — pravila Mikuláščíčka starostlivě.

„Néni to tak zlé. Prosím vás, člověka zdrobí zima z ničeho; a otřase sa a je zas zdravý,“ dodával, nutě se do bezstarostné veselosti.

Poseděl chvilku, promluvil o tom a onom a ještě nezvonilo ani modlení, dal už „s Bohem“. Františka byla by si s ním ráda poseděla déle, ale nechtěla ho zdržovati, myslíc si, že potřebuje odpočinku. Zatím Josef šel přímo od nich k sousedovi Knotkovi. Ten dnes na „robskú doslúženú“ šenkoval víno a Josef si tu popíjel s kamarády do rána, až už neměl soused ve vědrech ani kapky. Pili, zpívali, veselili se — oslavovali „doslúženú“. Josef zase na chvíli zapomněl!

* * *

Anička neslyšela o Josefovi od té doby, co odjela z domu. V Hradišti se s nikým od nich nesetkala a nemohla si tedy o něm pohovořiti a doma ještě nebyla. Nešla ani na vánoce, psala jen tetičce, že zůstane opět u Silbersteinů, že se jí zde již dosti líbí. Po vánocích dostala od tetičky psaní. Psala jí, že Josef chodí ještě stále k Mikuláščíkům. „Ale zima mu jaksi neslúží. Je žlutý jak vosk, myslím to s ním nebude mět dlúhého trvání. Dopadne to s ním jak se sestrama a s maměnkú. A ešče dyby pořádně žil, tož by sa ešče mohl z toho snád nejak vydrchat; ale on už sa včil nic nedrží. Kamarádí sa s najhoršíma, túlá sa celé noce a vytluče kdejaký šeňk. Nemáš co lutovat — divím se enom Františce, že to všecko vidí a ví a že by přeca pro něho do vody skočila. Lesti on ju má rád, nevím; ale myslím, dyby ju měl rád, tož by nevyváděl, co vyváďá.“

Anička četla si poslední slova několikrát a čím déle je četla a nad nimi přemýšlela, tím zřetelněji vystupoval na jejím obličeji úsměv škodolibosti. „Neměl rád mňa, nemá ani ju,“ dospěla k úsudku. „Ale dobře jí tak — nech šidí zas ju, šak mně ho neměla odluďovat...“ Přece však dral se do jejího srdce paprslek soucitu, když si vzpomněla, jak sama byla nešťastna v tu chvíli, když ji Josef opustil. Paprslek ten zanikl však tak náhle, jak vznikl, a škodolibosť opět zaujala celé její srdce. „Lutovat ju? Já hlúpá! ... Šak ona mňa také nelutovala a nadcházela si ho. Dobře jí tak: dyž sem mohla já trpět, nech trpí také ona.“

Umínila si, že nebude na Josefa vzpomínat a že bude hledět, aby byla šťastna i bez něho. Při tom jí však přece těšilo, že on není šťasten s Františkou.

IV.

Anička si pomalu v Hradišti zvykala. Silbersteinová ji měla ráda pro její pracovitosť a Adolf byl k ní po sv. Mikuláši laskavější než kdy před tím. A toto byly v domě hlavní osoby. Starý Silberstein již se šukal jen v obchodě a o služebné se mnoho nestaral a mladý „pan doktor“ byl většinou na studiích ve Vídni.

Adolfa se vlastně bála Anička z počátku nejvíce, ale i před ním ji bázeň opouštěla, když viděla, že proti ní není. Smála se později, když si vzpomněla, co zažila strachu ten den po sv. Mikuláši. Bála se tehdy, že se „mladý pán“ přimluví, aby ji paní propustila; představovala si ho, jak bude zlý, jak hněvivě bude se na ni sápati a ona ani do očí nebude mu moci pohlédnouti. Vyhýbala se mu tedy ráno, aby oddálila tak bouři, již považovala za nevyhnutelnou, nechtěla se s ním ani setkati... A paní ji poslala hned ráno do obchodu pro citron a pro hrozinky! Na schodech setkala se se sluhou nadporučíka barona Vilenského, který bydlel v domě obchodníka Silbersteina; zastavil se a ptal se jí, co jí naložil sv. Mikuláš. Zdálo se jí, že se jí vysmívá, že ví o všem. Krev hnala se jí do tváře, do hlavy... Jak jen vstoupí do obchodu? Setká se s ním!... Váhala, otálela, čekala, že snad vyjde do chodby některý příručí nebo učeň, že jemu řekne, co potřebuje, aby jí přinesl. Ale nepřicházel nikdo, jakoby jí učaroval. Vešla tedy sama, srdce jí prudce tlouklo — první se jí namanul Adolf. Zacházel s ní vlídně a vzkázal po ní mamá ruky políbení! Usmíval se a žertoval jak obyčejně — jakoby se nic nestalo...

Myslila na to často a pochvalovala si, že mladý pán jest přece jen hodný. Jen kdyby si k ní někdy tak moc netroufal. Ale konečně — proč by nějaký žertík již nestrpěla? Vždyť jindy s ní zachází tak pěkně, neřekne jí jinak než Aninko, přeje jí a tu na nový rok jí dal pěkný šáteček, tybet, červený, květovaný.

Chválila se s ním Marině.

„Tak vidíš“ — pravila Marina — „že to přeca enom lepší slúžit v městě. Dal by ti sedlák neco?“

„Enom lesti zas nezačne jak na Mikuláša.“

„A dyby začal — což je to neco tak hrozného?“

„Ale já bych sa mosela haňbit.“

„Hlúpá — to by sa mosely iné haňbit, než sme my! Třeba tady doktorka, co sem ti o ní už vykládala, má galánů na všecky strany a to možeš vědět, že ne enom tak. No a chodí na bály a na zábavy a všeci se před ňú kláňajú. V městě už ináč néni — to enom na dědině sú ešče ludé tak hlúpí, že myslíja hned na čérty ďábly a na peklo.“

„Ale to je tu potom jak v nejakéj Sodomě!“ namítala Anička, ale hlas její zněl jaksi nedůvěřivě a nepřesvědčivě. Slova ta mluvila z ní ještě prostičká minulosť, ale vzpírala se jim přítomnosť, která sela v srdce Aniččino nedůvěru ve vlastní zásady, jež si přinesla z dědiny a jež — zdálo se jí čím dále tím více — do města se nehodí.

Marina se zasmála. „Dyby ťa tak nekdo čul, ten by sa ti vysmil — s tú tvojú Sodomú! V městě sa na takové hlúpoty nehledí. Tu enom dyž sa pěkně strojíš a máš hodně peněz — to si ťa ludé pochvalujú!“

Tak zamotávala Marina Aničku čím dále tím více do sítě, ve které sama dříve uvázla. A Anička, jednak nezkušená, jednak dosti lehkomyslná, neprozírala, do jaké propasti může upadnouti, nevymaní-li se z vlivu Marinina. Přišla do města nezkušená, neznámá a řídila se radami té, kterou aspoň z domu znala. Viděla několikrát, že rady Marininy byly dobré, že jí ve službě prospěly, že bez nich nebyla by mnohdy věděla co si počít; když tedy někdy něco nevěděla, utekla se opět k ní. Když se jí někdy zdálo, že jí radí špatně, umiňovala si, že k ní již nepůjde; chtěla se bez ní obejíti, ale netrvalo dlouho, zapomněla na úmysl a šla zase. A čím déle k ní chodila, tím přirozenějšími zdály se jí rady Marininy a tím více mizely ze srdce zásady, jež si do města přinesla z domu. Tak, jak Marina jí vše líčila, byl ten svět hezčí, veselejší a bezstarostnější.

„A já přeca také snád nekdy možu byt veselá! Šak sem sa natrpěla už dosť doma, od macochy aj od Josefa.“

Neodpírala také, když ji jednou před nedělí Marina vybídla, aby šly spolu k muzice do Starého Města. Je masopust — proč by si nezatančila? Sama paní ji posílala a také mladý pán ji pobízel, aby si přece jednou šla také zatancovat.

V neděli večer vypravovala se tedy Anička k muzice. Naparádila se do nejlepších šatů, vzala novou kordulu s kytkami jak veliká rozvitá růže a místo čižem obula dnes poprvé modré, červeně pruhované punčochy a střevíčky od městského obuvníka. Nehodily se ani k řasnatému slovenskému kroji, ke krátkému fěrtušku a šorci, ale Anička viděla, že tak půjde Marina a myslila proto, že když jest v Hradišti taková moda, musí se ustrojiti také tak.

Byla již téměř hotova, když přišel domů Adolf. Viděl Aničku naparáděnu a usmíval se. „Jak se strojíte! A jestli jste si také postříkala voňavkou kytky u korduly?“ dodal a skláněl hlavu ke kytce na jejích ňadrech.

„Nemám ani voňavky,“ pravila.

„Že nemáte? Počkejte, já vám přece půjčím.“ A než mohla odpověděti, přinesl Adolf láhvičku s voňavkou, kterou vzal s toiletního stolku matčina a se smíchem počal ji postříkávati.

„Abyste se přece lépe chlapcům líbila! . . . A co, máte, Aninko, již také nějakého milého?“ Když chtěla odporovati, že nemá, nedal jí: „Nezapírejte, vím, že byste ani nešla, kdyby vás tam něco netáhlo.“

„Šak ste mně sami kázali.“

„A byla jste ráda — pravda?“ smál se a štípl ji do kulaté bradičky. „Jak jste se dnes nastrojila! Pak zapírejte, že nemáte milého. Že byste se k vůli mně tak nenaparádila!“

„K vůli vám? A nač?“

„Inu, jen tak myslím,“ usmíval se stále Adolf a opět ji štípl do tváře.

„Už pujdu“ — rozhodla se náhle Anička.

„Tak už mně utíkáte? Vidíte, jak jste na mě zlá.“

„Nejsu — proč bych byla?“ zadržela se ještě.

Neodpověděl na tuto otázku a lichotil jen hladě ji po tvářích. „Jak jste pěkná, Aninko — jen kdybyste chtěla býti ke mně hodnější.“

Začervenala se.

„Tak jděte již, jděte“ — pobízel ji jakoby pln starostlivosti — „aby vás nadarmo nečekal. A hodně se vytančete!“ volal za ní, když již byla na chodbě a octnuv se sám, posměšně se zachechtal.

Anička zašla si pro Marinu, která již na ni čekala. Šly spolu. U mostu přes Moravu, na konci Hradiště u sochy sv. Jana Nepomuckého, osvětlované jen za jasných nocí svitem měsíce neb hvězd, zahoukli na ně jacísi chlapi a polekali je. Spěchaly ke starému Městu po starém, vetchém dřevěném mostě a po silnici, co jim nohy stačily. Přišly, hudba již hrála a chasa tančila již v plném kole. Bylo tu děvčic a chlapců, jakoby nabil — sotva mohli utvořiti malé kolo pro tanec. Také několik vojáků, myslivců, tu dílem popíjelo, dílem tančilo. Marina octla se v tanci, sotva že vešla. Zakýval si na ni jakýsi chasník v městských šatech. Anička ho neznala. Pozorovala zatím život kolem sebe, než by i ji někdo zavolal k tanci. Děvčata zde byla různá: hezká i méně hezká, ale nejhezčí byla ta, která byla ustrojena jen v kroj slovenský, beze všech městských přívěsků, bez neforemných kacabajek. A rovněž tak mezi junáky. Ti v těch kabátech vyhlíželi jako strašáci; měli je navlečené na vyšívané košili a zastírali jimi i vyšívané nohavice. Oč hezčí byli chlapci v ryzích slovenských šatech, pěkně vyšívaných košilích, kordulách a nohavicích, jež měli zastrčeny v holínkách vysokých čižem. Takový zakýval si také pro Aničku — šla, neznajíc ho; však se obeznámí.

Pustila se do tance. Marina jí to schvalovala. Anička nevytančila se snad ještě na žádné zábavě tak jak dnes. Vyhlížela ve svých šatech hezká, brali ji stále, jeden za druhým. Tancovala, celá se spotila v tom dusném horkém vzduchu, který dostačil sám ku spocení jako suchá parní lázeň.

* * *

Aničce se u muzik líbilo — i ve St. Městě i později v Mařaticích, v dědině asi čtvrť hodiny od Hradiště vzdálené. Zdálo se jí tam vše pěknější, veselejší a volnější než druhdy doma. Bývala naparáděná, všímali si jí, tančila mnoho a bavila se vždy velmi dobře, lépe než doma, kde kolikrát nudila se jen s Josefem. Teď si pravila, že veškera zábava s Josefem byla tak hloupá, nudná, k utrápení a k uzívání. To zde má hochy veselejší, venkovské i městské; oni rádi si s ní zatančí a chválí ji . . .

Bývali tam i vojáci a zvláště jeden z nich si ji nadcházel; avšak ona k žádnému hochu zvláštní náklonnosti nepocítila a opravdové známosti si nezačínala. Chtěla se jen pobavit a rozveselit.

Chodila tedy k muzikám ráda. Po celý týden se vynasnažovala, jak jen mohla, aby ji paní v neděli ráda pustila a tato, jsouc se svou služebnou spokojena, dopřála jí nedělního vyražení.

„Mladý pán“, Adolf, pokračoval zatím ve svých laskavostech k Aničce a ona zvykala si přijímati od něho sem tam nějaký dáreček a přestala se již i ostýchati a vzpírati se různým laskavým projevům „mladého pána“. Jen ještě jednou vzepřela se v ní dívčí povaha proti jeho chování

se — tehdy, když slyšela, jak vyhnali od Singra služebnou, na níž bylo již zřejmě viděti také „laskavosť“ zase „starého pána“. Vyhnali ji a ona, nesmějíc přijíti k rodičům, skočila do Moravy a utopila se.

Ale v několika dnech zapomněla zase na ten případ a opět se smála milostivým projevům Adolfovým. Přál jí — proč by mu něco nedovolila? Nikdo to nevídá a není to — zadarmo . . .

Masopust chýlil se ku konci. Anička užívala pilně zábav a přicházela z nich čím dále tím později. V předposlední neděli v masopustě přišla již po druhé hodině, veselá, až rozpustilá, celá rozjařená, rozpálená. Líce jí jen hořely, takové byly jak rudé růže a každá žilka v ní hrála. Bavila se znamenitě, bylo v Mařaticích veselo, drali se o ni a kdyby byla neměla časně ráno prádla, byla by tam zůstala snad do bílého dne.

Rozveselená spěchala po schodech vzhůru, notujíc si ještě kousek čardášu, jejž muzikanti hráli, právě když odcházela. Vběhla do kuchyně a byla by málem porazila „mladého pána“, který se zde šukal. Přišel také před chvilkou a byl již vysvlečen. Zachytil Aničku do náruče a vyčítal jí žertem, že mu nenachystala sirek. Teď jí za trest ukradne hubičku . . . Nevzpírala se mnoho — prudce ji k sobě tiskl, tak jak byla oblečena. Ale pustil ji ještě, aby mu mohla posvítit do jeho pokoje.

Šla a vrátila se až za dlouhou chvíli, rozcuchaná, hoříc v obličeji. Ani se nesvlékla, ulehla, zamotala hlavu do peřin a — plakala, plakala dlouho.

* * *

„Marino, proč sa enom tá Fany od Singra utopila? Či enom pro tú haňbu?“ vzpomněla si jako náhodou Anička, když na druhý den večer setkala se s Marinou a tak si o všeličem běžném vypravovaly.

„Hm“ — pohodila Marina s úsměvem posupným hlavou. „Protože byla hlúpá . . . Já bych mu dala! Mosel by mně na děcko platit, až by sa ohýbal. Najmeněj pět stovek by mně mosel dat — a to by nebylo moc. A mohl by mňa, na mú dušu, vyháňat!“

„Ja což si pomože chudobná děvčica s takovým boháčem? Nebude sa s ním súdit, beztoho by nic nevysúdila. Takový zmože penězama všecko.“

„Enom si mysli. Šak nedávno také sa jeden súdil a pěkně prosúdil. Pěkně potom zaplatil aj doktorom aj všeckým . . . Ale co's si tak najednú na Fany zpomněla?“

„Enom tak“ — červenala se Anička. Marina ji pozorovala upřeně a zahlédla ruměnec na tvářích Aniččiných. Zasmála se v duchu, tušíc, proč asi se jí vyptává. Ale chtějíc to zamluviti, pravila: „No, nač na takové věci myslet? Šak to nemosela nechat tak daleko dojít.“

Mluvily ještě o tom, o onom a rozešly se. Anička byla spokojenější. Ona by nebyla také tak hloupá jak Fany . . .

Když večer myla nádobí, přišel Adolf a zastavil se u ní v kuchyni. Hleděl na ni chvilku — sklopila oči, schýlila hlavu níže . . . Přistoupil k ní a chytil ji za ruku: „Nebuďte taková, Aninko“ — a nachýliv se k ní šeptal: „Však já vám to vynahradím.“

Anička neodpovídala — jen se lehce pousmála.

V.

Anička chodila naparáděná, že jí mohla každá záviděti. V zimě toho na ní nebylo ani tak viděti, ale když se rozbřesklo jaro a počala za teplejších dnů choditi bez kožúšku a bez kacabajek, předčila i nejbohatší děvčata v okolí. K řasnatému fěrtušku přišila si široké bílé tkaničky, jak se nosí v okolí Uh. Ostrohu a rukávce měla vyšívané na dlaň na široko. Předstihla v parádě i Marinu. Když tak šly vedle sebe někdy v neděli odpoledne, šohaji se za nimi ohlíželi a vždycky říkali, že ta větší — totiž Anička — jest nastrojenější a že se umí lépe spořádati.

Práce měla teď málo a prázdného času dost. Staří páni odjeli ve společnosti své provdané dcery a jejích dětí do luhačovských lázní. Anička zůstala v Hradišti, majíc na starosti uklízení a vaření pro učně a pomocníky. Mladý pán chodil na stravu do hotelu „u medvěda". I Marinini páni odjeli — zase do Karlových Varů a Marinu nechali letos, kdy děti byly již větší, doma, aby dělala kuchařku. Anička se počala Marině najednou vyhýbati a oddávati sama sobě. Marině bylo kolikrát nápadné, že u ní Anička už tak dlouho nebyla a zašla si k ní sama.

„Prosím ťa, co pořád děláváš? Nikde ťa néni vidět," domlouvala jí.

„Chcu mět všecko v pořádku. Paní mně slúbila, že mně něco přiveze, dyž si na mňa nebude mladý pán stěžovat," vymlouvala se, nevěříc ovšem sama své výmluvě. Věděla, že teď má daleko méně práce, než když byla doma paní, která stále něco potřebovala, a starý pán, který mnohdy chtěl, aby jen jemu stále posluhovala a kolem něho se otáčela. I Marina to věděla. S počátku sice nepřipadla hned na pravou příčinu, ale čím déle pozorovala Aničku a její těkavosť, nebývalou nedůtklivosť a zachtivosť, tím více přicházela ku přesvědčení, že příčina, proč se jí Anička straní, jest docela jiná, než jakou udává. „Aha — je tam, kde Fany. A proto se na ni tehdy tak ptala" — myslila si. „Včil nechce, abych to na ní poznala — hlúpá!" — Odešla a nestarala se více o ni. „Hm, když ona nestojí o tebe, nebudeš ty stát o ni," pravila si. „Šak kdo ví, lesti ešče sama nepřijde — a ráda!"

Anička vycházela teď, kdy ji paní nehonila, ven co nejméně a když vyšla, ustrojila se do šatů nejřasnatějších. Až se jí někdy posmívali, že se parádí, i když jde pro vodu. Ona však odpovídala na takové úsměšky stále jen jedním: „Šak dybyste mohly, také byste sa parádily."

„Nono, jak je najednú pyšná, jak by nebylo nad ňu!" ušklebovaly se dozlobeně ty, jež tak odbyla . . .

Adolfovi se líbila, že tak na sebe drží. Byla teď opravdu hezká, tváře jí zbělely a prokvetly červenými růžemi a její hlava seděla teď jako v malebném hnízdečku, když si našila při obojku i přednicích širokých krajek, nařasnatělých. Když psal do Luhačovic své paní mamá, vychválil ji, že udržuje vše ve vzorném pořádku, netoulá se a — pěkně jest poslušná. Paní mamá byla spokojena.

Za to Aničku jímala nyní časem tesknota; jednou, ku konci července, když sama doma myšlenkám se oddávala, sevřela jí prsa tak, že si musela uleviti v slzách. Plakala, ale na konec se rozesmála: „Ji

hlúpá — nač plakat? Tým si už nepomožu . . ." pohodila lehkomyslně hlavou. „A Adolf . . ."

Adolf vstoupil do dveří a zaslechl poslední slovo: „Co Adolf?" vytrhl ji a zasmál se. „Myslila Aninka na mě?"

Vzal ji kolem pasu. Nebránila se.

* * *

Ještě v červenci psala jí také tetička. Byl to u Aničky řídký host — tetiččino psaní — vítala ho proto tím srdečněji. Bylo dlouhé, na šest stránek. Tetička vypisovala, jak se tam u nich mají a že jest stále v domě plno starostí. Ukazovalo se, že bude úroda pěkná, ale sucha jí uškodily velice. Aniččina macocha má obilí špatné, klásky jak myší ocásky, vidět, jak jest špatná hospodyně. „A ide to s ňú jaksi s kopca; chodí celá ztrápená — pámbu ju tresce za to, čím ti ublížila. Za to Jozef je včil zdravý jak křen. Dělá o sto šest, nechodí nikde a Francku už nechal. To Ti bylo křiku a nářku! Starý Mikuláščík dělal, jakby hořela celá dědina. Ale Jozef už nedbal a nebyl u Mikuláščíků už od mrskačky. Vypadá včil velice dobře, jakživa bych nebyla myslela, že sa z toho tak vymodrchá. Ale kdy ty přijdeš dôm ukázat sa? Už sme ťa neviděli ale rok."

Na konec byl ještě pozdrav a nezbytná douška: „Jozef sa ptal tu nedávno, jak sa Ti v tom Hradišču daří a lesti už brzo přijdeš dôm. Piš nám, jak budeš moct najskořej."

„Jozef sa po mně ptal" — šeptala si po přečtení dopisu a usednuvši ku stolu, podepřela se o levou ruku, pravou s dopisem položila do klínu a zamyslila se do těch dob, kdy věřila ještě pevně, že si ji Josef vezme. Bylo to tehdy tak hezké, tak krásné! Snila o štěstí, jehož s ním dojde a teď?

„Dyby mňa aj rád měl, už si mňa nevezme . . . Ale nech" — namlouvala si zpurně — „šak on je všeckým vinen; neměl byt takový . . . Nech sme včil obá neščasní, šak on to udělal."

Napsala tetičce, že se má dobře, ale domů že se jí nechce. „Mám dosť práce a paní je ráda, že nikdy neodejdu. Za to mně dá račí nekdy nejaký present. A šak co bych krásně doma dělala? Nemám tam beztoho nikoho, enom Vás a tož nač bych dôm chodila, dyž mňa nečeká žádná radosť? Přijdu až tak za nejaký rok. A pozdravujte Jozefa. Nech sa má dobře, aspoň tak, jak já" — končila uštěpačně.

Vrtal jí sice ještě několikrát hlavou vzkaz Josefův, ale konec konců odmítla takové myšlenky: „A nač sa o něho starat? Blázen byl a bude."

Nestarala se tedy o něho . . .

VI.

„Kravičkářova je sama druhá," roztrušovalo se na začátku září v dědině. „A nepovídaj hlúpoty," odbývala tetka tetku, která jí svěřovala toto tajemství. „Hlúpoty — baže hlúpoty! To by ludé moseli nemét oči, alebo by moseli nevidět," stavěla se uraženou ta, která o tajemství říve věděla.

„Já nevěřím. Anička byla pořádná děvčica a tá sa hned tak nespustí“ — odporovala opět druhá. „Ludé toho dycky nadělajú! Nech hledí radši každý sám na sebe a neposuzuje hned křivo iných.“

„A tož sa možeš optat Zábranky . . .“

Z pověstí těch největší radost měl Mikuláščík. To se teď může Josefovi vymstít a tomu starému také, když nemá už teď své vůle a všecko dá jen na Josefa! „Tak co, Jośko“ — přistoupil se šibalským úsměvem v hospodě k Josefovi — „půjdeme už brzo na tu svadbu? Dělaj, dělaj, abys mohl vést nevěstu k oltářu ešče ve věncu.“

„Ujče, dajte mně pokoj“ — zlobil se Josef. „Starajte sa o své a do cuzích sa neplantajte.“

„Nonono, enom sa hned nedurdi! Dyť si to možeme povědět všecko pěkně potichučku. A tož tá tvá nevěsta prý nejak divně v tom Hradišču . . .“

„Ujče, přestaňte. Nemyslete si, že dyž sem nechtěl vašéj Francky, že si ze mňa možete dělat včil blázna. Na to já nejsu. Dajte si pozor na hubu.“

Ostatní ta hádka bavila. Shlukli se dohromady a popouzeli tu Mikuláščíka, tu zase Josefa.

„Enom mu dobře, uječku.“

„Nedaj sa, Jozefe. Co ti tu majú co vystrkovat? Dyby aj krásně Anča s nekým měla, což ty za to možeš?“

„Dobře ho, uječku, šak vám neměl nechat Francku.“

„Šak on si ju ešče vezme“ — prohodil kdosi a ostatní provázeli slova ta smíchem.

„Ale tá Anča, to je mně čistá galanka!“ smál se opět Mikuláščík.

„Víte, ujće“ — mírnil se Josef — „dybyste mně stáli aj s tú vašú Francků za to, ukázal bych vám — ale takovým ludom, jak ste vy, račí sa vyhnút na sto honů. Kdo cti nemá, iném jí nedá.“

Řeč tato Mikuláščíka popudila. Vyskočil na Josefa, ale než ho mohl zasáhnouti, chopili se ho ti, kteří ho před chvilkou štvali a se smíchem počali ho nositi kolem dokola po hospodě. Oháněl kolem sebe rukama, pokud je mohl vyprostiti, kopal, nadával a láteřil, jak jen uměl a celá hospoda se smála.

Josef se vytratil a šel rovnou k Zábranům.

„Tetko, pište Anči, nech přijde dôm, aby už jednú byl tem řečám konec,“ naléhal na Zábranku.

„Šak už sem na to také kolikrát sama myslela. Ale dyž včil je toho času pořád tak na mále. Nemohl bys napsat ty pár řádků?“

„Ne, tetičko, já nebudu . . . Nač bych také psal? Neposlechla by mňa zas tak jak indy. Ostatně mně po ní už nic néni“ — pravil, tváře se lhostejným. „Chtěl sem vám enom řéct — že sme tak známí. Dělajte, jak uznáte.“

Chtěl odejíti, Zábranka ho zadržela. „Počkaj ešče a sedni si. Možem si přeca zas jednú pořečnovat. Beztoho přeběhneš včil dycky okolo enom jak cuzí.“

„Nechodím včil nikde," zdržoval se. „Od téj doby, co sem přestal chodit k Mikuláščíkom, bývám nejradší doma; enom že tak chvílema odskočím nekdy do hospody, abych přeca učul neco nového."

„Ale téj Francky neměl's přeca nechávat tak na blázna," otáčela Zábranka řeč.

„Co sem měl dělat?" sedal si Josef ku stolu, nad nímž hořela malá visací petrolejová lampa. „Stálo mňa to dosť přemyšlení, než sem to udělal, ale na konec sem sa přeca rozhodl. Františka pro mňa néni a měl sem ju udělat nešťasnú pozděj a s ňú aj sebe? Zapomene, šak už aj zapomněla a vdá sa s druhým, který si ju bude lepší považovat."

„A včil sa ani po žádnej neohlédneš?" zkoumala Zábranka, chtějíc se konečně dopátrati, ozvala-li se opět v srdci Josefově láska k Aničce, či snad to s Františkou skončil opět z pouhého rozmaru.

„Nač také?" vysvětloval. „Šak na ženění mám ešče času dosť a chodit enom tak za nekerú už sa mně nechce."

„Ba včil bys měl chodit, dyž už budeš mět po asendách."

„Nebudu chodit, nelúbí sa mně ani jedna."

„Ale nepovídaj! Dyť je tu děvčic pěkných a šikovných aj bohatých dosť. Či snad chceš ostat slobodný?" smála se mu a pohlížela pátravě, jaký dojem učinila na něho její slova.

Seděl po nich tak vážný jak před tím. „Což o děvčice — ale já nechcu žádnéj." Odmlčel se; podepřel si hlavu, přemýšlel několik vteřin a pak mávnuv rukou, pravil přidušeným hlasem: „Ale nač zapírat? Řeknu vám, tetičko, proč sa mně žádná nelúbí — ale slubte mně, že to nikom nepovíte."

„Slubuju."

„Ani jí."

„Ani."

„Tož proto, že nemožu zapomnět na Aničku. Nemožu. Dybych dělal, co chcu a dybych myslel, nač chcu, dycky sa mně ona zjaví jak ve snu. Aj dyž sem chodil k Mikuláščíkom, mysléval sem enom na ňu. Ani byste nevěřily, jak mně tedy bývalo. Hlava sa mně mohla kolikrát rozstúpit, co mně v ní hučalo všeljakých myšlenek. Přestal sem tam chodit a ulevilo sa mně aspoň trochu. Vím aspoň, že nepodváďám Františku aj sebe a myslím si enom, že by bylo pro mňa ščestím, dyby sa se mňú chtěla smířit Anička."

„Ona by to snád udělala, ale co tvoji tatíček?"

„Tatíček už říkajú, abych si udělal jak chcu; už mně prý nebudú v ničem překážat, aby nebyly v domě pořád křiky a hádky. Pište enom Aničce, aby přijela brzo dôm, aspoň na deň, aby ju ludé uhlédli a přestali klebetit."

„Tož jí napíšu."

„Už to, prosím vás, udělajte a nechte ju aj ode mňa mockrát pozdravovat. Ale neříkajte jí, co sme mluvili."

Zábranka mu přislíbila a když odešel, sedla a psala.

* * *

Anička obdržela dopis, četla ho a oči se jí zalily slzami. Tetička ji prosí při živém Bohu, aby přijela domů a udělala konec těm řečem, které jim nadělaly už tolik hanby.

Jak přijeti?

„Proč zas pláčete, Aninko?“ tázal se jí Adolf, když ji zastihl celou zoufalou nad pomačkaným dopisem.

Podala mu psaní. „Čtěte ... Mám jet dôm ... Vija už všecko ... Ale jak jet? Jak?“ vzlykala.

Adolf přečetl zběžně dopis, zasmál se a vzal Aničku za ruku. „Když nechcete, nejezděte.“

„Ale co mám odepsat?“

„Nic neodpisujte. A kdyby se vás ptali, proč jste neodepsala, řeknete, že jste psaní neobdržela. Neplačte, Aninko“ — bral ji za bradu — „však bude zase dobře“.

„Adolfe, co zas to s ní máš?“ osopila se Silbersteinová po německu na syna, když ho zastala již po několikáté, jak dle jejího náhledu vlídně s Aničkou zachází. „Ještě řekne ...“

„Ale mamá“.

„Pojď do pokoje, ráda bych s tebou něco promluvila.“

Adolf odešel, aby vyslechl již několikáté napomenutí, by se již teď s Aničkou nezabýval. „Nestarejte se, mamá“ — pravil s úsměvem — „s tou si to snadno vyřídím.“ A políbiv jí ruku odcházel opět kuchyní, kdež Anička pracovala celá zničena. „Netrapte se, Aninko; buďte jen mamince pěkně po vůli a uvidíte, jak se vám odvděčí ...“

Anička uposlechla a nepsala. Tetička čekala marně, kdy jí přinese posel psaní — nedočkala se. Posel chodil třikrát týdně na poštu do města a třikrát týdně ho nadarmo vyhlédali Zábranka i Josef. „Lesti sa nekde neztratilo,“ těšil posel, když už snad po dvacáté se ho ptali po psaní. „Stává se to.“

„Budu psat ešče jednů,“ pravila Josefovi Zábranka.

A psala a opět čekala na odpověď celý měsíc. V tom marném čekání nutil je jakýsi vnitřní hlas, aby věřili, co lidé o Aničce rozhlašují. „Neodpovídá, aby sa nemosela přiznat“ — taková se jich zmocnila obava, s níž nechtěl se svěřiti jeden druhému. Jen Josef řekl na počátku listopadu docela rozhodně: „Po Martině bude v Hradišču jarmak, zajedu si naň.“

„Jeď, Jozefe!“ souhlasila radostně Zábranka. „Jeď, ať je už jednů konec téj neistotě.“

„Radší ti aj na útratu neco přidáme,“ souhlasil Zábrana. „A aby ludé neřekli, žes tam jel naschvál za ňů, možeš mně tam kůpit ...“

„Kůpím, co chcete. Šak já si tam beztoho chcu kůpit kožuch; bývajů tam nejlacinší.“

Bylo tedy rozhodnuto. Josef jel. Přijel ranním vlakem, a když se porozhlédl po městě, koupil, jakmile se trochu rozednilo a obchodníci otevřeli obchody, Aničce na přivítanou pěkný šáteček tybetek, jaký mohl vybrati nejpěknější. Těšil se, že se s ním bude paráditi, až přijde zase domů a ponese si v něm kancionál do kostela. Pochlubí se, že on jí ho dal, takový pěkný, na usmířenou.

Tak se těšil a přece mu cosi skličovalo srdce. Radosť a touha zaměňovaly se se strachem, aby přece jen nebylo pravda, co o ní u nich povídají. A kdyby . . . „Ne, tak sa ona nezapomněla“ — namlouval sám sobě, když vyšel od obchodníka se šátečkem, zamotaným v bílém tenkém papíru. „A kdyby . . .“ Zastavil se, nevěděl si rady, má-li domysliti tu hroznou myšlenku, která se mu najednou loudila do duše. Dal se do spěchu, jakoby jí chtěl uniknouti. Ale neunikl, neopouštěla ho. „Hned bych ju zabil“ — tak mu to znělo v hlavě, v srdci, v duši, tak se mu ta myšlenka rozproudila všemi žilami, celou bytostí... „Ale já blázen!“ vytrhoval se z ní. „Dyt to néni ani možná. Néni, nemože byt. Byla dycky hodná a hrdá.“

Trochu se upokojil a když bilo na věži osm hodin, dal se zavésti jakýmsi pekařským učněm k domu Silbersteinovu. Vešel do něho. Stoupal již po schodech a najednou počal váhati. Zmocnily se ho rozpaky: „Jak mňa přivítá?“ přemítal sám u sebe. Nerozpakoval se však dlouho. „Na to sem měl myslet doma“ — řekl si a šel. Doptal se, kde jest — ani nepostřehl, jak se za ním ušklibl sluha nadporučíka barona Vilenského, když mu ukázal na dvéře na chodbě, že tam aby šel, tam že ji najde. Uchopil již kliku a opět váhal. Vešel. Pracovala něco na krbu, ohlédla se a vzkřikla uděšena. Byla by prchla, propadla se nejraději — a stála jako přimrazena na jediném místě, bledá jako mramorová socha. „Jozefe!“ — to jediné vydralo se jí z hrdla.

Prohlédl ji v okamžiku celou, od hlavy až k patě. Poznal okamžitě. Krev mu stydla v žilách. „Tedy přeca měli ludé pravdu!“ Zalomcoval jím prudký vztek, vrhl se na ni, uchopil ji za krk, chtěl ji zardousiti, zavražditi. Zápasili spolu, ona snažíc se mu vyváznouti, on stiskuje jí hrdlo pevně rukou, až jí modral obličej.

Sprostila se konečně ruky, která ji svírala jako železná obruč, a vykřikla hrůzou. „Ty mňa chceš zabit! Ježíš Marja, nech mňa, Jozefe, nech mňa.“

Šramotem a křikem vyděšena, přiběhla sem Silbersteinová ještě úplně v nočním oděvu a zůstala jak ohromena státi ve dveřích. Zde rdousil člověk člověka. A ona se bránila a prosila, sotva dechu popadajíc a napínajíc poslední síly. Paní vzpamatovala se z prvního úžasu a počala volati o pomoc. Josef ustál, když zaslechl její křík, Anička se mu vydřela, utekla se k paní a kryla se za ní. On stál se sevřenými pěstmi, skřípaje zuby, nemaje nejmenšího pomyšlení na svou záchranu. A Silbersteinová stále křičela: „Policajt — četník — Adolf — honem četníky!“

Sběhli se z obchodu lidé, sápali se na Josefa, jenž mlátil kolem sebe jako smyslů pozbavený; chtěli ho odvésti. Anička se vzpamatovala, prosila paní i Adolfa, aby ho nechali, nedávali ho odvést, že jí nic neudělal, že se jen přenáhlil. Poslechli a když přišel strážník, mohl hned zase odejíti . . . Josef stál bledý, prsa mu horečně pracovala, hlavou mu vířila divoká bouře, hněv, lítost, vztek, bolest a hanba.

Tak se s ní opět setkal! Přistoupila k němu — odstrčil ji od sebe, zdvihl klobouk, jenž se mu po zemi uválel, a odešel, beze slova, v prsou s palčivou bolestí, soptícím hněvem. Zapomněl zde i šátek, který koupil pro ni a který teď nechal na zemi pošlapaný a zamazaný.

VII.

Anička byla po onom výstupu nemocna přes týden. Potácela se, kudy chodila, hlava se jí motala a z rukou všecko jí padalo. V noci ji pronásledovaly strašné sny, probouzela se velmi často, nespala někdy ani dvě hodiny, ztrácela svou zdravou barvu a hubeněla. Hanba, ponížení, rozčilení, starosť, jak bude později, pronásledovaly ji jako příšery při každém kroku, nedopřávaly jí pokojné chvíle, děsily její duši. „Proč sem sa tak enom zapomněla?“ hořekovala kolikrát v noci a zarývala uštvanou hlavu do peřin, jež skropila potůčky slzí. „Ale co už naplat?“ vymlouvala si pak sama své myšlenky. „Už to nenapravím — ale co řeknú doma?“ — Co řeknou? Toho hrozila se nejvíce; vzpomínka na domov, na škodolibý výsměch jizlivé macechy, byla jí jako muka pekel. Kdyby to nebylo hříchem, utopila by se jak ta Fany od Singra, ale hřích nebude napravovati hříchem ještě těžším...

Silbersteinová přestala s ní býti spokojena. Zlobila se: „Takovou hanbu v domě jste mi udělala a teď vám ještě vše z rukou padá. Neměla bych vás ani hodinu podržet“. A když jí jednou — bylo to na začátku prosince — počala odporovati, že ona za to nemůže, rozzlobila se Silbersteinová a rozkřikla se: „A kdo za to může, ty... ty nemravo? Chodí z muziky na muziku, spouští se s vojačisky a kdo ví s kým a potom řekne...“

„Nedělala sem tam nic špatného,“ opírala se Anička.

Silbersteinovou odpor ten rozzuřil v nejvyšší míře. „Nelži a kliď se mi z domu. Do týdne ať tě tu nevidím — ty špatná robo jedna.“ Práskla dveřmi, tak se to po domě rozlehlo a nechala zde Aničku o samotě.

„Kde sa mám utéct? Bože, Bože můj!“ hořekovala Anička a ani neslyšela, jak zaklepal listonoš na dvéře, jak vešel a podával jí udiven psaní. „Co se vám stalo? Proč tak naříkáte?“ tázal se jí soucitně a když mu neodpověděla, odešel rozmrzen, mruče do ojinovatělých vousů: „Přichází to už ke konci — pláče — měla plakati dřív.“

Anička s úzkostlivou dychtivostí otevřela dopis a četla: „Milá Aničko! Co's nám to, pro Kristovo umučení, vyvedla za haňbu? My sme sa Ťa dycky zastávali, dyž o Tobě ludé špatně řečnovali a včil sa nám vysmívajú. Jak sa's mohla enom tak spustit? Dyby byli na světě ešče Tvoji tatíček a maměnka, moseli by sa propadnút haňbú, aby si na ně nemohli ludé prstem ukazovat, že majú takovú špatnú céru. Dyž si pomyslím, jak Ťa měli rádi jak oko v hlavě, zdá sa mně, že ešče aj tam na věčnosti plačú nad Tvojú haňbú. Dyž nám Jozef povídal, že ludé řečnujú o Tobě pravdu, ostali sme, jak by nás hrom omráčil. A on, chudák, byl víc mrtvý než živý. Šel za Tebú, aby sa smířil a tak Ťa našel, v takovéj haňbě a ponížení. Na Svéj duši ho budeš mět, lesti z lútosti aj hněvu umře. Postonává zas od téj doby a byl u něho už zas aj dochtor. Co včil s Tebú? V Hradišču Ťa nechat nemožem. Přijeď dôm, budeš bývat u nás. Už aj Francka sem přemlúvila. Přijeď co najskořéj, nebudeme Ti už dělat žádných výčitek. U cuzích ludí a lebo nekde ve špitálu Ťa včil nenecháme. Pozdravujem Ťa obá. Přijeď enom isté a co najspíš. Anna Zábranová.“

Chtějí, aby přijela domů. Činí jí výčitky a přece ji zvou. „Mám jet? Mám im byt na očách se svú aj jéjich haňbú?... Či radši...“ tak uvažovala v rozčilení. „Ne, toho neudělej, co Fany! Jeď, nech si na tě ukazují prstem, nech se ti smějí a nadávají. Trp, co jsi zasloužila, aby vina tvá byla menší“ — našeptával jí tajemný hlas vnitřní. A ona ho uposlechla. Rozhodla se — pojede.

Silbersteinová jí vypověděla, Adolf jí nezbraňoval. Jen ji jakoby těšil: „Aninko, dostanete ode mne pěkný present, krásný, budete mít radosť.“

„Nechci nic!“ zamítala a odstrčila ho od sebe.

„Nono, Aninko, nebuďte tak prchlá!“ zatajoval Adolf hněv a ladil tvář, pokud mohl, k úsměvu. „Dám vám vzácný present, abyste si na nás nenaříkala, že jsme vás vyhnali — pravda, vy si nebudete naříkat —“ chytal ji za bradu a ona popuzena jeho jednáním uhodila ho po ruce tak, až mu zčervenala.

„Ani...!“ zařval hněvem Adolf, ale hned opět se opanoval a mírnil. „Nebudu vám ho vnucovat, když nechcete — však se vyrovnáme.“

S tím odešel.

* * *

Byl mrazivý prosincový den. Zima prorážela až kosti v těle, dech mrzl v ústech a proměňoval se v modravý obláček krystalků. Ostrý severák fičel ulicemi města, házel chumáče drobného zmrzlého sněhu do obličeje. Psa na ulici vyhnat bylo líto.

V této slotě šla Anička s uzélkem v ruce k nádraží státní dráhy. Větší nůši se šatstvem odeslala dříve; v uzélku nesla jen drobotiny, peníze, které si ze služby uložila a padesátku, kterou jí vnutil Adolf na cestu... Chtěla spěchati a vichr ji zastavoval; zatajoval se jí v prsou dech. Nedbala, opírala se zimě i větru, nedbajíc na palčivost v obličeji, údech, celém těle. Přišla ještě skoro; usedla v čekárně na lávku do koutečku a čekala, až otevře pokladník a počne rozdávati lístky. Těžké myšlenky jako venku ten vichr, vířily jí utýranou duší; bázeň, jak bude přijata, skličovala ji a svírala jí útroby. Vyvolila si právě tento odpolední čas k odjezdu, aby přijela domů v noci, kdy jí nikdo nepotká, nikdo nepozná a ona nepozorovaně dojde až k Zábranům.

Vlak přijel. Sedla a jeli. Jeli zdlouhavo, opatrně, stroj opíral se zuřivým úderům vichru, překonával jeho nárazy, zarýval se těžce odfukuje do závějí sněhových, jež na koleje nanesl vichr. Pronikavý hvízdot stroje pojil se chvílemi s hučením větru, stroj jel a vlekl za sebou řadu vozů s lidmi a s nákladem živým i mrtvým. Lidí jelo málo. S Aničkou jeli ve voze jen jakýsi pán a paní, kteří se k sobě tulili, plaidem přikrývali nohy a naříkali si, jak půjdou v té nepohodě, kdyby na brodském nádraží nebylo vozu. Anička seděla, jak v Kunovicích přesedla, v koutku, zahalena v kožuch a vlňák; sklonila hlavu na stěnu vozu — přemáhaly ji myšlenky a spánek, jehož se jí nedostalo již několik nocí.

Jeli zdlouhavo. A přece, když přijela Anička na místo, zdálo se jí, že přijela tak brzy. Vystoupila; zamotala se úže do bílého kožuchu a do vlňáku a pustila se směrem k domovu. Šla po paměti. Obzor celý zasypán

byl bílým drobounkým sněhem, který se vdíral do všech záhybů. Anička se namáhala, šla, chtěla spěchati — však jen ještě půl hodiny a bude doma. Prsa jí už mocně pracovala, dech se v nich zatajoval a vichr neustával, házel sněhem dále, stále zuřivěji, stále zběsileji, jakby jím chtěl zaházeti a ušlehati všecko; zakrýval cestu, zakrýval měsíc, hvězdy, nebe. Stromy, podle nichž šla, praštěly pod jeho prudkostí, haluze se odlamovaly, padaly a zmrzlé chřestily po silnici; telegrafní dráty hučely odporným přidušeným hukotem. Anička se zastavila, chtěla si odpočinouti, podepřela se o telegrafní tyč — pocítila strašné bolesti. Vykřikla hrůzou... Klesla...

Našli ji na druhý den zmrzlou, do pola zaházenou sněhem a u jejích nohou — mrtvé děcko.

Josef odebral se ještě do jara za ní.

Čtvrtá ctnost.

Napsal Jacinto Octavio Picón. Ze španělštiny přeložil

A. Pikhart.

Děkan pil čokoládu a četl mezi doušky novokatolický časopis, když vešla do jeho pokoje hospodyně, a řekla ulekaně:

„Pane, je zde Garcerín, a říká, že kostel letí."

Děkan, který byl duší diecese — protože byl biskup takový dobrák, že neměl významu, míchal lžičkou sklénku vody, ve které se rozplývala lehká cukrovinka, napil se klidně, utřel si ubrouskem rty, a zapaluje si cigaretu, tlustší nežli listový doutník, řekl bez rozčilení:

„Jako vždy... rád by člověka polekal... tak zlé to asi nebude. Řekni mu, ať vejde."

Garcerín, nejprohnanější a nejrozpustilejší ministrant svaté basiliky, měl v obličeji zřetelné stopy zděšení.

„Co se děje, chlapíku?"

„Pane, tentokrát je to do opravdy."

„Povídej, povídej."

„Právě teď jsem utíral knoty lamp u Panny Marie vedle hlavní lodi a tu se ozval nahoře, hodně nahoře hluk, jako když se odloupne kámen a tři nebo čtyři kusy, větší než jablka, spadly. Myslil jsem, že to je jako jindy malta, která spojuje kamen, a když jsem pohledl vzhůru, viděl jsem, že ne: byl to skutečný kámen s římsy, tam, co je ozdoba, která vypadá jako řada vajec a druhá lupenů... náhle bác! sletěl kus větší, asi tak jako vaše hlava, a narazil na roh oltáře a rozrazil mramor... a já utekl do sakristie."

„Kdo tam byl?"

„Pan farář; ukázal jsem mu, kde se to stalo, a on řekl: „Rychle, zamkněte, ať nikdo nevejde, ať nikdo odtud nevstoupí! Je to sloup na epištolní straně. Běda, povolil —" Podíval jsem se tam znovu: pamatujete se, že jsou sloupy čtyrhranné, a velké, velmi velké. A tam nahoře, ve výšce se vylouply největší kameny, a mezi dvěma největšími je díra, že by tam kočka prolezla... a tamtudy se sype písek a kusy vápna... Pan farář říká, až pojede kolem nějaký vůz, že spadne půl kostela."

„Máte pravdu. Tentokrát je to do opravdy. Pojďme tam."

Pan děkan si oblékl velmi mrzutě pláštík, a vycházeje řekl, jakoby mu mohl hoch rozuměti:

„Mezi stropem a římsou; tam to vězí."

Za několik okamžiků vešli do kostela. Skutečně, podivnou příhodou, která se dá těžce vysvětliti na první pohled, ač se vyskytuje často ve všech starých stavbách, se rozštípl sloup na epištolní straně v hořejší své třetině jako třtina, aniž však utrpěl, jak se zdálo, sebe menší odchylky, a když se člověk podíval nahoru na otvor, o kterém mluvil hoch, pochopil, že může klenba stropu spadnout každou chvíli.

Bohoslužby zastaveny, a téhož ještě téhodne, než počaly se práce upevňovací, rozlétla se po telegrafu světem zpráva, že se klenba hlavní lodi sřítila.

Vláda požádala na sněmovně mimořádý úvěr, zřízen restaurační výbor, a děkan se stal jeho duší, protože se v diecesi nemohlo nic státi bez jeho rady.

Děkan byl relativně vzdělán, četl mnoho, byl považován za znalce starých obrazů, a dovedl dodati svým řečem jakéhosi uměleckého rázu, který se lišil od suché přísnosti ostatních kazatelů. Když chtěl ku př. podati obraz askety, líčil ho jako Zurbarán; když popisoval mučedníka, vzal si za vzor Riberova svatého Bartoloměje; když mluvil o hrůzách umučení, namaloval Krista vyhublého a bledého, jako ho maloval Morales; a když chtěl podati obraz Nanebevzetí Panny Marie, vypsal je periodami tak skvostnými a poetickými, jako světelné barvy, které Murillo poskytl svému Nanebevzetí; pro to vše, jakož i proto, že byl dopisujícím členem akademie krásných umění, (za to, že kdysi poslal do Madridu část arabské studny poznamenávaje, že je římská) a protože nebylo v městě nikoho, kdoby byl více, pokládán byl za učence, a i liberální časopisy ho nazývaly vzdělaným. Pod jeho vládou bylo sice architektovi velmi mnoho vytrpěti, ale konečně sloup postaven, a klenba obnovena.

Když dokončena stavitelská práce, běželo o to, aby se vyzdobilo, co se vyzdobiti má, a povoláni malíři a sochaři, a když podali návrhy a náčrtky, byli nahraženi svatí a světice, kteří přišli při katastrofě na zmar, novými. Ale ne vše se dařilo po chuti děkanově, a protože bylo ještě vyzdobiti čtyři úseky klenby, tvořené oblouky lodi, propustil umělce, kteří v chrámě dosud pracovali, a hledal jiného, který by dle jeho soudu lépe dovedl vytvořiti a vykonati zázraky.

Malíř, kterého si vybral, byl muž znamenitý. Jmenoval se Molina, a byly v něm sloučeny a uloženy takou měrou a tak dobrým poměrem vzdělání, rozum a vloby malíře, který dovedl studovati, proměniti studium

v inspiraci, dáti jí vyzráti v myšlenkách a pak jí propůjčiti tvar, že byla v jeho malbě myšlenka, a že nebyla myšlenka špatným vyjádřením utlačena. Slovem, byl to velký malíř, který vymýšlel jako Michel Angelo a prováděl jako Velázquez. Protože však byl Španěl, neměl peněz; ale poslal svá díla na cizí výstavy, a namaloval jakousi překrásnou vyslancovou a jeho jméno se stalo známo po celé Evropě. Touže, aby rozmnožil svoji pověst, a také se domohl jmění, chtěl se právě vystěhovati z vlasti, jako tak mnozí, když ho navštívil děkan, a objednal si návrhy pro ta čtyři pole; přijal s radostí tu práci, předně proto, aby zůstavil ve vlasti důkazy, seč jest, za druhé, že mu šlo o cestovné.

Počal rozvažovati, jak vykoná to dílo. Věc nebyla snadna. Z dlažby lodi vypadaly ty úseky klenby jako čtyři vyduté plochy, které se zdály býti ze základny k úhlu vysoky tři metry, nebo o něco méně, ale z blízka, z lešení, byly ohromně rozsáhlé. Krom toho na těch místech, v té výši a trojúhelných plochách nebylo radno rozvíjeti komposice či skupiny, které by z dola vypadaly zdrobnělé následkem mohutných linií římsy a ohromného prostoru kupole. Proto se Molina po mnohém studování a rozvažování rozhodl, že tam namaluje čtyři figury obrovské, svrchovaně ohromné, které by představovaly snahy, myšlénky a city souhlasné s povahou a účelem budovy.

Počal činiti studie, náčrtky, barevné návrhy, a dodával myšlénkám, které snil ve tvůrčí horečce, skutečný život; a tou dobou děkan onemocněl a nespatřil nic, co umělec vykonal. Molina, aby mohl pracovati po chuti, rozhodl se, že nepřijme nikoho, dokud nebude míti ty čtyři figury hotovy: nikdo je neměl spatřiti, dokud je nespatří pan děkan.

Nemoc tohoto trvala dlouho; po celou tu dobu lékaři, aby ho vyvarovali duševního namáhání, nedovolili, aby se mluvilo s ním o obnovení chrámu, a i kdyby se to bylo stalo, nebyl by děkan přece zvěděl, co činí Molina, protože umělec nemluvil s nikým ve své dílně, ani nepřijímal návštěv.

Jakmile se děkan uzdravil, byla jeho první cestou chůze do atelieru. Umělec byl ukončil své dílo a zahalil čtyři velké obrazy čtyřmi kusy plátna, aby je nepošpinil prach, a aby zůstala malba svěží.

Když děkan vstoupil, odhrnul Molina první roušku a z obličeje hodnostářova bylo viděti, že se mu figura ta velmi líbí. Umělec počkal dlouhou chvíli, aby si ji děkan prohlédl, a pak rázem strhl záslonu druhou. Postava, kterou zakrývala, byla nekonečně vznešenější, nežli prvá, a děkan se rozplýval uznáním a chválou. Ale to vše bylo ničím, když odhalil umělec obraz třetí. To byla figura, vytvořená i postavená znamenitě, výborná kresbou i pohybem, barvou i ovládáním všech tajemství palety! Molinova malba byla velkolepým sloučením nejlepších vlastností všech škol. Postavu jakoby nakreslil Albrecht Dürer, barvy byly Veronesovy, elegance Boticelliho, bylo to tak dekorativní, jakoby to byl vytvořil Tiépolo, a tak pravdivé, jakoby to byl pracoval Diego Velázquez. Děkan div radostí rozumu nepozbyl!

To je umělec, to je zázrak! — pomyslil si děkan. — To jsem měl šťastné oko, protože by se toho beze mne nebylo kathedrále dostalo!

„Příteli, krásnější, než toto, nemůže již býti nic jiného," řekl konečně nahlas.

Molina odhalil čtvrtou postavu, a v tom vězel háček. Z počátku děkan nevěděl, co to před ním je ale, jakmile to pochopil, vypukl divoce v tato a podobná slova:

„Zbláznil jste se! Jak mohu dáti tohle do kostela! Jak vám mohl napadnouti takový nesmysl! Toť nestoudné! Nevíte, co to jest!"

Molina odpověděl stejným způsobem, otevřel dvéře atelieru, a vyzval děkana, aby se vzdálil; tento měl za to, že jest jeho autorita zneuznána, a pohaněný malíř pokládal svoji uměleckou pověst za porušenu a řekli si oba, jeden jda po schodech dolů a druhý nahoře se schodů, toho tolik, že nemohlo mezi nimi být již nikdy míru a shody.

Úseky klenby kathedrály zůstaly prázdny, a Molina prodal obrazy jakémusi Angličanu.

Po nějaké době se děkan v choru nastudil, malíř dostal souchotiny, a oba zemřeli skorem o téže hodině.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Duše jejich letěly nekonečnými výšinami nade hvězdným firmamentem, kam nedoniká lidský zrak, a ubíraly se prostory věčně tajemnými, které naplnili slavní filosofové, křesťanští theologové a básníci domněnkami a mythy.

Za kratší dobu, než se to vypoví, prolétli oblohou z kamene, o které mluví Anaxagoras, seskelnatělým vzduchem, který vybádal Empedokles, vydutou klenbou, kterou objevil Plato, a trojím nebem, světlým, hvězdnatým a křišťálovým, o kterém mluví svatý Tomáš.

Konečně přišli do Empirea, které dle Alfonsa Moudrého obývají svatí, andělé, trůnové, mocnosti, všichni chválíce bez konce Pána.

Brána pobytu spravedlivých byla zlata, místo hřebů byly jitřenky, a vedle ní seděl na obláčku svatý Petr, pohrávaje si s klíči, a nudil se, protože ubíhaly hodiny a hodiny, a nebylo, komu by otevřel.

Pamětlivi pouze své spásy, nepohlédli děkan a Molina cestou na sebe, ale když se zastavili před světcem, podívali se jeden na druhého, a stejnou dobou zvolali mrzutě:

„Vy jste zde?"

Jen se setkali, počali se hádat. Plýtvali pohrdlivými slovy, nezdvořilostmi, nadávkami a urážkami všeho druhu tak zlostně, že jim svatý Petr řekl:

„Ale, synáčkové moji . . . nedovedli jste se zbaviti lidského ubožáctví, a chcete vejíti sem? Kdo chce překročiti tento prah, má býti prost záští, hněvu a všech citův nepěkných a hrubých."

Chtěl je po přátelsku smířiti, a dodal:

„Uhlídáme, zřídím-li mezi vámi mír. Povězte mi vše."

„Já," vypravoval děkan, „objednal jsem u tohoto člověka, který byl malířem, čtyři figury, a on, povrhaje nejsvětějším a nejposvátnějším, namaloval, co mu napadlo. První tři byly skvostny, ale čtvrtá! . . ."

„Pane," přerušil ho Molina, „přijal jsem skutečně tu objednávku; plochy, které jsem měl vyplniti, byly čtyři: Nejprve mi napadlo, abych namaloval čtyři evangelisty, ale již je vytvořil někdo jiný na jiném místě

chrámu. Pak jsem pomyslil na čtyři allegorie Moudrosti, Spravedlnosti, Síly a Mírnosti . . . Také již tam byly vyobrazeny. Vzpomínal jsem na proroky, patriarchy, svaté krále: některých bylo více, než čtyři, jiných méně, a jiné zase již namalovali, nebo zobrazili sochou. A tu jsem nejdřív namaloval Víru . . .“

„Jak?“ zeptal se svatý Petr.

„Krásnou, se zavřenými očima, v bílém rouše, v jedné ruce desky desatera, v druhé palmu mučednictví, a to vše osvětlené sluncem, otcem Života.“

„To asi nebylo špatné.“

„Pak jsem namaloval Naději.“

„Jak pak?“

„Jak stojí na přídě lodi, opřena o kotvu, a pohlížejíc k nebi. Na to jsem namaloval Lásku . . . .“

„Jak jsi zobrazil tu?“

„Mladou, statnější a krásnější, než ostatní, jak přikájí dítě rázu zcela jinakého, abych naznačil, že to není dítě její, a že je nekojí jako máť, ale jako Ctnost.“

„Vykonal jsi to vskutku dobře.“

„Ať teď řekne, jaká byla ta čtvrtá postava, kterou vytvořil.“

Umělec zvedl čelo, jakoby neměl zač se styděti, a prohlásil:

„Namaloval jsem Práci: statného mladíka, rozumného, svalnatého, s kovadlinou, postavenou na hromadě knih, abych naznačil, že je studium základem síly, a u jeho nohou jsem postavil Mír a Almužnu, vyčkávající jeho díla. A tu se tento muž,“ dodal, ukazuje na protivníka, „na mne rozzuřil.“

„Protože to není ctnost, a ostatně to nebyla ona, ale on.“

„Je to ctnost mužná,“ řekl světec děkanovi, „a ty's to nedovedl pochopit. Ale vida, vida, kam pak byly ty malby určeny?“

„Do kathedrály,“ odpověděl Molina.

Jak to svatý Petr uslyšel, obrátil se k nim zády, zastrčil klidně závoru nebeské brány, postavil se pak před umělce a děkana, a řekl jim:

„Nuže, jděte odtud hezky zostra! Ty, děkane, na nějakou dobu do očistce, žes byl tak zhorka nakvašen; a ty malíři, který jsi venkoncem hlupák, do limbu, jako nerozumné dítě. Práce v kathedrále! To se tak hodí! Malovati dovedeš, ale nedovedeš položiti věci na pravé místo.“

Z cesty do Brasilie.

Píše dr. Bedřich Katzer.

4. Madeira a další plavba až ku břehům brasilským.

asně z rána, 6 hodin před ustanoveným časem, náš „Hohenstaufen“ dorazil před Funchal, rozkošně sluncem ozářený. V přístavu ležel veliký bílý parník, k odplutí do jižní Afriky se chystající. Vlajka odjezd hlásící již vesele vlála na stožáru. Náš Angličan transvaalský netrpělivě přecházel po palubě, a když formality s lékařskou návštěvou a celními úředníky byly odbyty, byl on první, který „Hohenstaufen“ po krátkém rozloučení opustil, při čem tvář jeho sálala radostí nad tím, že připojení nezameškal. Málo později s několika jinými pasažéry opustil nás též baron, kterého jsme všichni doprovodili na břeh, kde jsme se, jako obyčejně, opět rozdělili ve skupiny. Počátkem šel jsem s botanikem a jeho paní, ale když na poště, kde botanik, horlivý sběratel známek poštovních, koupil celou serii asi za 30 marků, manželé se počali hádati, opustil jsem je a za nedlouho sešel jsem se s baronem a lékařem, se kterými pak společně obešli jsme některé čelnější body Funchalu. Město jest malé a nevalně úhledné, protože už poloha jeho nedopouští založení širokých a rovných ulic. Vše jest tu těsné, klikaté, kopcovité. Ulice jsou dlážděny valouny čedičovými jen jako pěst velikými, a chůze po nich připomíná tanec po vejcích. U přístavu jest živo, už proto, že tam shromážděna jest celá legie žebráků, jinak jest však místo ticho, ba mrtvo, jakoby stále bralo ohled na četné nemocné, kteří přes zimu na Madeiře meškají. V každé ulici potkali jsme nosiče nebo karossy voly tažené, a srdce zabolelo při pohledu na zapadlé, bledé tváře ubohých souchotinářek, které z nich nadějeplným zrakem rozhlížely se po rozkošné přírodě.

A věru byl to pohled okouzlující na velebné, širé, jasně modré moře, na přístav, posetý nebybnými velikými loďmi a čile sem tam pobíhajícími parníčky a čluny, na tmavé skály Madeiry, příkře z moře vystupující, na bílé město jako jesle po stráni rozestavené, na svěže zelené květnaté zahrady. Při tom nebeská klenba jako slnivý safír, stráně a pláně až vysoko nahoru v jarní zeleni smaragdové a nejvyšší ostré hroty hor ještě pokryté bílým zářícím sněhem, a vzduch vlhký jadrný, až se plíce dvojnásob dmuly. Věru byla to rozkoš, do které jsme se vnořili každý dle míry svého citu, když jsme seděli na stinné vysoké terasse hôtelu Bellevue, který vysoko na skále zbudován, poskytuje nejkrásnější pohled na právem velebenou Madeiru.

Avšak příliš dlouho nebylo nám popřáno klidně se kochati pohledem na malý ráj před námi rozestřený, neboť poručík s doutníkářem našli

naše stopy, a kde ti se uvelebili, tam pouhý pohled na krásnou přírodu ovšem nestačil. Tak i tentokrát brzy zacinkaly poháry, a ještě jednou srdečně s baronem jsme se rozloučili. Po té jsme ho vyprovodili do jeho bytu, okusili též tam ohnivé „Madeira", a tu uzrála v lékaři myšlénka ochutnati medicinalního vína toho ve všech vinárnách od bytu baronova ku přístavu, abychom poznali nejlepší a on si tím zjednal podklad ke správnému posouzení madeirského vína, které později svým pacientům evropským hodlal předpisovati. Plán ten se mi zdál přece poněkud dobrodružným, takže jsem svou cestou šel ku přístavu a dal se na „Hohenstaufen" přeplaviti. Když pak asi za dvě hodiny lékař, poručík a doutníkář přišli na palubu, byli arci velmi veseli, ale právě v té náladě, ve které botanikovi byli nejvítanějšími společníky. A tak skončil i tento den jako oba předcházející a kapitán z pola se smíchem, z pola starostlivě se vyznal, že takovou společnost na palubě ještě neměl.

Následující dny krásná, čím dále teplejší pohoda udržela celou, odchodem madeirských pasažírů zmenšenou, ale tím těsněji k sobě lnoucí společnost na palubě. Širý oceán, modrý jako roztok indigový, byl mírným větrem živě zčeřen a táhlé vlny s bílými pěnivými hřbety stíhaly jedna druhou. „Hohenstaufen", neúnavně za svým cílem spějící, rozrážel je přídou, až pěna vždy vysoko povyskočila a dlouhý světlý pás za ním se vlekl brzy se súžuje, brzy se rozšiřuje, podle toho, jak parník na kolísavém postupu svém více nebo méně do vln se vnořil.

Na palubě bylo stále živo. Z naší milé trojice žíznivců ovšem jeden nebo druhý na lenošce pohodlně natažen doháněl v stinném zákoutí nejzadnější části paluby, co v noci byl zameškal, ale jakmile aranžována nějaká hra, nebo jinou loď jsme potkali, nebo doháněli a předhonili, anebo zvláště když nabízeny dopolední zákusky a oznámeno, že se čepuje z čerstvého, byl každý na místě, a tak plynul čas co nejpříjemněji. Večery byly nyní už jako ze zvyku obzvlášť veselé, k čemu nejvíce přispěl náš statečný poručík, který stejně neúnavně hrál na klavír, jako neúnavně pil.

Třetího dne časně ráno dorazili jsme ku Kapverdským ostrovům, které jsou pod portugalskou nadvládou. Všechny dohromady nemají celých 4000 čtverečných kilometrů plochy a jeden z ostrovů nejmenších mezi nimi jest San Vincent, který však pro plavbu námořskou ze všech má největší důležitost, protože se může vykázati velikým, velmi bezpečným přístavem a proto zvolen stanicí uhelnou pro všechny linie jihoamerické a jihoafrické.

San Vincent jest znám jako pustý ostrov a první důstojník nám jej vylíčil jako prostý všeho rostlinstva i zvířectva, na doklad čehož se vytasil s rozličnými příručními knihami navigačními, ve kterých ve všech, i v nejnovějších — ku př. v příruční knize severoněmeckého Lloydu z r. 1892, str. 318 — San Vincent označován jako naprostá poušť bez sladké vody a s pouze jediným prý stromem ve dvoře obecního domu. Vskutku, čím více k ostrovu jsme se blížili, tím více projevoval se jako pouhá skála, neboť co z dálky činilo dojem vyschlého žlutozeleného trávníku, z blízka se objevilo jako rezovitá zvětranina čedičových skal. Pohled na černé holé skály, jen tu onde žlutohnědými nebo běložlutými skvrnami a pruhy zvětranin pokrytých, byl opravdu teskný, protože příliš

se lišil od pohledu na nedaleko (3—4 námořské míle) západněji ležící větší ostrov San Antonio, který skvěl se ve svěží zeleni a kde štíhlé kokosníky vážně ve vzduchu houpaly své velkolupenaté koruny. Více ještě než ve vegetaci vystupuje rozdíl mezi oběma ostrovy tak blízko u sebe ležícími v klimatických a meteorologických poměrech. Na San Antoniu prší často a temperatura nikdy není příliš veliká, kdežto na San Vincentu prší prý jednou za několik let a slunce praží tou měrou do skal, až vzduch se jen tetelí a vedro se stává nesnesitelným.

Koncem ledna, když my jsme na ostrově meškali, bylo tam sice horko, ale nikoli přílišné a také nedostatek rostlinstva nebyl tak naprostý, jak jsme jej očekávali. „Hohenstaufen“ zakotvil mezi „Ptačím ostrovem“ (Birds Island), který jako homole z vln vyvstává právě tam, kde záliv, který „Veliký přístav“ (Porto Grande) San Vincentský tvoří, do širého oceanu se rozevírá, a mezi přístavním, hlavním a jediným městem ostrova: Villa do Mindello. Městečko toto, které dnes čítá asi 3000 obyvatelů, už z dálky činí svými bílými domky velmi příznivý dojem. Uvnitř jest dosti úpravné a velice čistotné; v jednotlivých ulicích jsou vysázena stromořadí a před domem guvernéra založen jest jakýsi park; také před domy soukromníků jsou tu onde zahrádky se stromy a keři, tak že pověsť o jediném prý stromě na celém ostrově už z té příčiny sluší v obor báchorek. Ale i uvnitř ostrova nachází se stromoví a sice zakrslé tamaryšky, které tvoří jakousi houštinu po obou březích úplně vyschlého potoka, který ve svém mělkém potočišti snad jen po největších deštích má na krátký čas vodu, — tedy vždy za několik let jednou. Křoviska jsou hojnější a z ostatní flory nejvíce nápadný jest jakýsi druh tabáku, patrně zavlečený, a modrokvětá lavandula. Nejrozmanitější floru, ponejvíc ve květu, nalezl jsem na vrcholu dvou hor, na něž jsem k vůli rozhledu vystoupil. Celý ostrov však nebylo možno přehlédnouti, ač jest pouze 9 angl. mil široký a 13 dlouhý, protože přes 2000 stop vysoké vnitřní hory rozhled v tu stranu uzavírají. Obraz pode mnou rozestřený ve zvláštnosti své však tajil obzvláštní půvab. Na severozápadě ostrými rysy od jasného nebe odrážel se Kap Washingtonův, skalný to útvar, který jakousi podobnost s tváří Washingtonovou jeví; v pravo, v levo, před i za mnou — všude holé černé ostré skály, po jejichž stráních tok někdejších potoků a bystřin vyznačen byl pruhy bílého písku, výplodem to zvětrávání čedičových hor; dole v nížině se pruhy spojily v širokém hlavním toku, jenž vrouben křovisky tamariškovými rozevřel se poblíž města v široké ústí, jež splývalo s pruhem písečným, který kolkolem obdává střední část přístavu San Vincentského. Blízko u mne, na mírném vršku citadella, na jejíž cimbuří vesele vlál portugalský prapor; blíže k přímoří v kotlinách mezi pásmy skalisek jako oasy malé plantáže s četnými datlovníky a banánami, malé divy, vykouzlené pílí portugalských zahradníků uprostřed sterilních skal a další doklad, že tvrzení o jediném stromě na pustém ostrově jest humbug; ještě blíže k moři domky pradlen, rozkládajících po skalách sněhové prádlo, které čistě perou, ale nevyždímají, nýbrž tak dlouho o kameny otloukají, až jest polosuché, načež na slunci je rozprostrou, což trvalosti prádla arci nenapomáhá; a konečně u samého moře shluk domů a domků, které ve svém uspořádání, při-

Madeira: Horská partie.

pomínajícím města, jež děti z hraček staví, tvoří Villa do Mindello; za mnou vysoké nebetyčné černé hory a nade vším slnivé nebe, ne sice bezmračné, ale pohříchu zde po léta bezdeštné. — Přes to že dosti pestrou flóru na San Vincentu lze shledati, jest to přece pustý ostrov, protože květena jest chudičká co do počtu jednotníků a zvláště trávníky a háje, které jinde hlavně krytinu vegetační tvoří, zde úplně scházejí. Kam oko hledí, všude spatřuje skály a kamení a písek, ale jen ojediněle a skoro všude v okolí, kde namahavé pěstění rukou lidskou jest nepochybno, také něco rostlinstva. Zvířectvo na San Vincentu jest jistě chudé a omezuje se dle všeho na nepříliš četnou domácí zvěř: mezky, kozy, černé vepříky, jednotlivé koně, krůty a slepice — a, abych nezapomněl, vychrtlé hladové ježaté psy. Liší-li se přes to přese všechno ostrov velmi utěšeně od popisů z dob nedávno minulých a dosud z knih do knih nekriticky přenášených, připadá hlavní zásluha toho na vodovod, který dobrou vodu z pramene uvnitř ostrova do města přivádí. Voda ovšem se prodává a ne právě lacino, ale vliv její jest všude požehnaný.

Život na San Vincentu na rozdíl od Madeiry jest úplně africký. Všechno obyvatelstvo žije a tyje z obchodu s uhlím, neboť na celém ostrově neprovozuje se ani průmysl, ani polní hospodářství. Následkem toho mohovitost spočívá v rukou evropských obchodníků, hlavně anglických komissionářů, kdežto černí domorodci, řídce pomíšení s mulaty, jsou chudáci. Po ulicích jest všude plno nahých dětí, které kolem cizince se obsypou a žebroní ve všech evropských řečech, že by pytel drobných peněz nestačil k ukonejšení všech. K nikomu se tak nehrnuly jako ke mně a když jsem se vracel z vycházky do hor, měl jsem jich pořád dvacet kolem sebe. Malí dotěrní kluci s nejlíbeznějším ceněním bílé zuby ukazujíce, chytili mne za šosy, obepjali mé nohy a žebrali o šilink, ne-li ten, aspoň pence, nebo marku, neb aspoň fenik, nebo frank. S tíží jsem je se sebe setřásl a abych se jich zbavil, hodil jsem mezi ně něco niklových a měděných peněz rakouských, které ještě při sobě jsem měl. Ale to nebylo moudré, neboť děti sice se na peníze sesypaly a v chumáči se o ně rvaly, tak že jsem se jich poněkud zbavil, avšak matky, vidouce z povzdálí, že jsem z štědrých, přihrnuly se nyní ke mně a žebraly, až mne přivedly do rozpaků. Urychleně musil jsem se zachrániti do hôtelu.

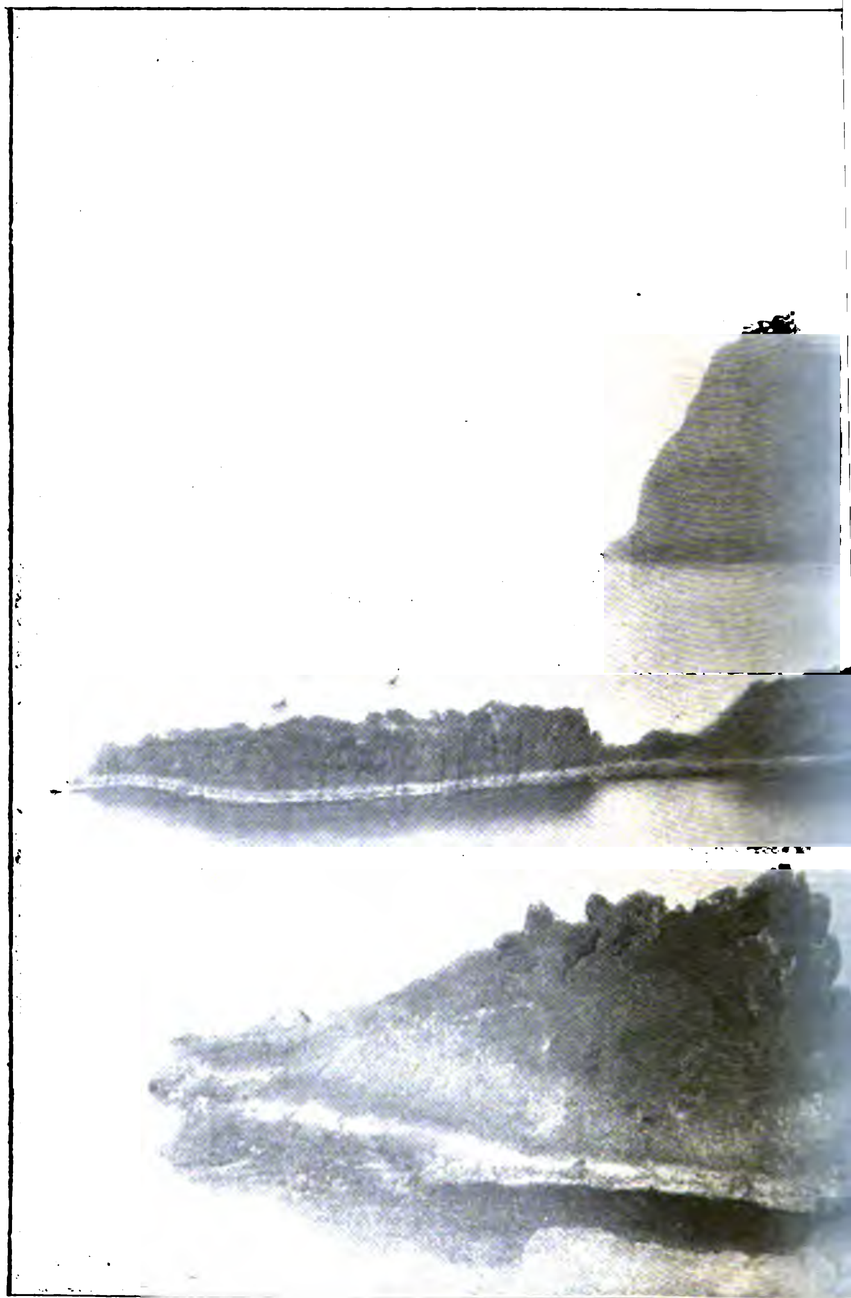
Tam se ponenáhlu sešla naše celá po ostrově rozptýlená společnost a ve veselém hovoru vyměňovány náhledy o učiněných pozorováních. Všichni se shodli v tom, že dámský svět domorodý na San Vincentu vyniká nejen, jako mouřenínky vůbec, vzrůstem a koketností pohybů, nýbrž že tu jest viděti i mnoho hezkých tváří. Botanik tvrdil dokonce i něco více, co mu vyneslo několik prudce vyčítavých pohledů jeho lepší polovice nad, a několik šlápnutí na nohu pod stolem. Obratný kapitán na rychlo zavedl hovor jinam, tím, že berlínské manžely a mne pozval, bychom s ním šli na agenturu Lloydu, abychom viděli, jak krásně a pohodlně Evropané na San Vincentu bytují. Mladší členy společnosti zůstavili jsme proto v hôtelu, protože zvláště doutníkář už byl velmi blízek meze, kde možnost ve slušné společnosti obcovati přestává. Nešťastnou náhodou jest salón billardový, jakýž v trópech v soukromých domech mnohem častěji nacházíme než ve střední Evropě, na agentuře obrácen

do ulice a botanik, dychtiv hry, brzy počal zkoušeti, jak by to šlo, když tu naši spolucestující šli kolem. Vidouce botanika hráti kulečník, myslili nejinak než že tu jest kavárna a s chechtotem a křikem vrazili dovnitř. Nedorozumění se sice hned vyjasnilo, ale kapitán uznal za dobré dáti co nejdříve znamení k návratu na „Hohenstaufen“. Za nedlouho „Hohenstaufen“ opustil Porto Grande a kolem Ptačího ostrova, na jehož vrcholu maják, protože se chýlilo k večeru, už vyzařoval své jasné bílé světlo, a kolem druhého majáku s přerušovaným červeným světlem na jižním cípu ostrova do šírého moře se dostav, urychleně sledoval svou cestu k jihu.

Toho dne večer nařídil kapitán, že se smí nejen hráti na klavír, nýbrž také čepovati jen do 11 hodin, ale nedocílil tím žádného morálního účinku. Naopak zavdal tím podnět k chytráckému kousku naší trojice pijácké, která láhev za lahví objednávala, jednu pila ve společnosti a druhou uklidila do kajuty doutníkářovy. Tak se stalo, že v 11 hodin v noci v salóně bylo sice ticho a mrtvo, ale za to v kajutě doutníkářově až skoro do rána živo. To mne pohnulo konečně vážně domlouvati doutníkáři, aby se mírnil a představoval jsem mu, co by tomu říkala jeho matinka. Ale nepochodil jsem valně, nýbrž můj milý doutníkář vytasil se s dopisem své druhé macechy a třetí matky, který jako odpověď na Antverpskou zprávu v Lisaboně byl obdržel a ve kterém jej sice v poetických obratech napomínala, by si svého mládí nekazil a zdraví šetřil, ale zároveň mu dovolila, by — nemůže-li pití zanechati — aspoň pil jen až po rovník, ale za rovníkem aby si to najisto odvykal. Tato skvostná myšlénka zalíbila se také jeho oběma soudruhům a všichni tři si umínili, podle toho se zachovati. Protože však až k rovníku jsme neměli než dva dny plavby, vytěžili krátkého času až do nejkrajnější míry. Dokladem toho jest, že poslední noci před rovníkem vypili nám všem ostatním pasažírům víno v kredenci uschované a nalili nám do lahví vody.

Němečtí námořníci udržují dávný zvyk při „passirování linie“ vykonati na všech, kteří dosud plavby přes rovník nevykonali, tak zvaný Neptunův křest. Mužstvo k tomu činilo už několik dní přípravy a v den, kdy jsme kolem 11. hodiny dopolední k rovníku dospěli, odpoledne provozován křest. Z plachet uchystána ve středu parníku veliká nádrž, parní stříkačka dána do pořádku a vedle nádrže uložen jeden z dlouhých větrných vaků, kterými vzduch do doleních prostor lodních se žene a který má průměr právě dostatečný, co by vyspělý člověk prolezl. První důstojník s vážnou tváří vylíčil nám proceduru křtu, které musíme se podrobiti, protože tu oproti staré zvyklosti i moc kapitánova přestává, jako martyrium a jakkoli jsme všichni se smíchem tvrdili, že mu nevěříme, přece každý s tajnou obavou hleděl křtu vstříc. Naše milá trojice se k vážnému okamžiku svým už obvyklým způsobem připravovala a těšila se vzájemně, že po trapné chvíli jejich vlastního křtu přijde snad brzy na řadu několik hezkých Portugalek z mezipalubí, které už dávněji pozornosti jejich se těšily, a vylíčili si už předem toto divadlo pro bohy nejskvělejšími barvami.

Po druhé hodině odpolední bylo na přídě lodní obzvlášť živo: přišel

Madeira: Poh

ást přístavu.

Neptun. S trojzubem v ruce a se zlatou korunou na hlavě seděl v zeleném, červeně a zlatě lemovaném hábitě na vozíku dvěma mouřeníny taženém a obklopeném řadou hodnostářů, mezi nimiž hvězdář, kantor a aktuár obleky a výbornými maskami stejně vynikali, jako důležitostí svého úkolu. Zástupcové všech národů, hudebníci a policajti doplnili dlouhý průvod, který dvakrát kolem celé paluby táhl a pak u nádrže vodou naplněné zastavil. Tu osloven kapitán vážnou řečí a žádán, aby vládce moří pohostinně přijal a po dávné zvyklosti velitelskou moc na tak dlouho Neptunovi odevzdal, až všichni budou pokřtěni, kteří plavbou přes linii poprvé překročili práh mořské veleříše. Když to kapitán povolil, nařídil Neptun kantorovi, aby vylíčil význam tohoto památného dne, pak hvězdáři, aby „Hohenstaufenu“ další osudy určil a na konec aktuárovi, aby význam křtu shromážděným vypsal a proceduru zahájil. Každý z těchto hodnostářů své vtipně sestavené řeči použil ku projevení všelijakých přání mužstva, které při jiné příležitosti by nebylo bývalo snadno kapitánovi přednésti, a ku všelikým narážkám na poměry na palubě i na jednotlivé osoby. Zvláště hvězdář, jehož dalekohled sestával z dvou dlouhých vinných lahví, prorokoval se vší určitostí, že v nejbližším čase se na „Hohenstaufenu“ ještě mnoho vypije.

Křest pro nás, pasažíry první třídy, skončil mnohem milosrdněji než jsme očekávali. Byli jsme aktuárem jednotlivě předvoláni a musili jsme upsati nějaký obnos pro mužstvo. Každému bylo zůstaveno, chce-li býti v kádi pokřtěn nebo ne, k čemuž se odhodlal jen poručík. My ostatní jsme se bez dalších procedur křtili mezi sebou a to tak důkladně, že na nikom nezůstala ani niť sucha. Doutníkáře by byl dal kapitán jaksi za trest pořádně pokřtíti v nádrži, ale on, postihnuv úmyslu toho, zavřel se do své kajuty a nižádným způsobem nedal se odtamtud vylouditi.

Avšak na mužstvu a stewartech, kteří poprvé plavbu přes rovník konali, byl křest Neptunův proveden ve všech předepsaných jednotlivostech. Drábové předvedli křtěnce, schoval-li se, násilně, a posadili ho na prkno nad nádrží. Jeden holič jej vápenným štětcem nemilosrdně po celé tváři namydlil a druhý holič dřevěným nožem půl metru dlouhým mýdlo zase sedřel, při čemž posunky ubohého křtěnce, kterému mýdlo přišlo do očí a do úst, vyvolaly největší veselost obecenstva. Na tajné znamení trhnuto prknem a křtěnec střemhlav převalil se do kádě. Každý kvapně se vynořil, ale ven nesměl, nýbrž musil prolézti dlouhým vakem, do kterého žádnému hbitě se nechtělo, načež notný proud z parní stříkačky ho tam zahnal a drábové plochou svých dřevěných šavlí vydatně postup jeho ve vaku podporovali. Obzvláštní švandu dovolili si rozveselení hodnostáři Neptunovi s holičem lodním, který vůbec po celou plavbu byl terčem vtipů všech pasažírů. Byl důkladněji namydlen a důkladněji oholen než ostatní křtěnci a hnán po trojnásobné koupeli s vehemencí do vaku, jímž doufal rychle prolézti. Ale druhý konec vaku zavázali tak, že nemohl ven. Ač při tom parní stříkačka proudy vody za ním chrlila, musil ubožák jako rak touže cestou, kterou byl přišel, zase zpět do kádě, kde ho poznovu důkladně potopili a pak zase hnali vakem. Tentokrát ho na druhém konci pustili ven, ale posypali ho celého moukou a drtinami, že vypadal jako bílý pudlík. Obecenstvo mohlo se smíchy potrhati nad

malomocnými posuňky, kterými holič, ve svých pohybech beztoho trochu potrhlý, snažil se lep se své tváři odstraniti. Teprvé notný proud z parní stříkačky, který zároveň skupinu škádlivců kolem něho rozehnal, radikálně mu pomohl. Dva mladší stewarty, kteří ve vědomí, že už po kolikáté pluli přes rovník, se smíchem tu zevlovali, drábové pojednou popadli a hodili do kádě a jeden po osmé, druhý po šesté byl pořádně pokřtěn. Ale pohříchu na pasažírech mezipalubí křest vykonán nebyl, ač mnohému důkladná koupel tuze bý byla prospěla, a tím méně ovšem na mladých hezkých pasažírkách. Naše milá trojice se však nad zklamáním svým brzy upokojila a aranžovala večer křestní bowli, při níž celá společnost i s důstojníky až pozdě do noci zůstala pohromadě.

Už druhého dne dospěli jsme k nejvýchodnějšímu bodu Brasilie, ku skalnému ostrovu Fernando Noronha, který leží bezmála na čtvrtém stupni jižní šířky. Jest to malý vulkanický ostrov $4\frac{1}{2}$ angl. míle dlouhý a $1\frac{1}{4}$ angl. míle široký, který patří ku Brasilskému státu Pernambuco a slouží za trestaneckou kolonii Brasilskou. Na jihovýchodní straně jest obdán četnými zjevnými a polokrytými útesy, které větším loděm činí nemožno zde přistáti, ale na severozápadní straně poskytuje záliv sv. Antonína (St. Antonio-Bay) dosti dobrý přístav, který ne přílišnými prostředky snadno dal by se zdokonaliti tak, že by se snad na ostrově s prospěchem mohla založiti stanice uhelná pro linie jihobrasilské a celou nejjižnější část Ameriky. Ostrov čítá dnes něco přes 2000 obyvatelů, z nichž dvě třetiny asi jsou trestanci. Část jich zabývá se polním hospodářstvím, kteréž okolnosti Fernando Noronha za svůj přívětivý vzhled děkuje.

Asi ve středu severozápadního pobřeží ostrova zvedá se jako věž vysoký štíhlý jehlan skalný, který při jasném vzduchu na 20 až 30 námořských mil daleko lze viděti. Pod ním, na stráni k zálivu přístavnímu se sklánějící, rozprostírá se městečko s pevností, odkud dávají se loděm znamení a kde od nich zprávy se přijímají. Také „Hohenstaufen" neveplul do přístavu, nýbrž poblíž ostrova zastavil a pomocí obvyklých různobarevných vlajek dorozuměl se s hlídkou na pevnosti, aby kabelovou telegrafickou zprávu o jeho příjezdu poslali do Pernambuca. Hlídka po nějakých omylech porozuměla, a spokojeně plul náš parník plnou parou dále ku břehům Brasilským.

„Dobrými úmysly jest cesta k peklu dlážděna" a tak i náš rozmilý trojspolek žíznivý zvrátil svůj dřívější úmysl, píti pouze až po rovník, a uznal, že při stále přibývajícím horku jest nutno píti ne-li více, aspoň stejně mnoho jako dříve, pročež vše zůstalo při starém. Když pak po třech dnech ohlášeno, že ráno zakotvíme před Recifem (Pernambuco), uspořádal botanik velkolepou bowli na rozloučenou, při níž pronesen přípitek za přípitkem a všem vlastně teprve přišlo k vědomí, jak velice průběhem třínedělního pobytu na „Hohenstaufenu" k sobě jsme přilnuli. Kapitán vlídnými slovy pochvaloval veselost společnosti, která už svým složením hned prvého dne mu poskytla záruku, že po celou plavbu v salóně nedá vzejíti nudě.

Druhého dne, zrovna na hromnice, kdy v Čechách bývají pořádné mrazy, zůstali jsme všichni přes náramné parno skoro stále na palubě

a stopovali ponenáhlu před námi se rozvíjející obraz Brasilského pobřeží. „Hohenstaufen“ plul pomalinku, nemaje čeho zmeškati, protože velikým loděm do úzkého přístavu Recifského možno veplouti jen při velikém přílivu, který tenkrát až odpoledne ve 4 hodiny nastal. Toto čekání všechny poněkud unavilo a mimo nejmladší členy společnosti nevstoupil na pevninu jihoamerickou nikdo. Druhého dne však opustil jsem s botanikem a jeho paní „Hohenstaufen“ nadobro a velmi pohnut přihlížel jsem odpoledne jeho odplutí do jižnějších přístavů.

Hallucinace?

Vánoční povídka. Rusky napsal J. P. Polonskij;

přel. Anna Hušnerová.

doktora Š. shromáždila se 26. prosince v 11 hodin večer, když byla v jídelně vypila čaj, v sousední komnatě neveliká společnost. Doktor nebyl přítomen; byla zde toliko jeho manželka, Varvara Petrovna a dcera Máša, mladá ještě dívka, žádná kráska sice, ale příjemná a vždy veselá. Měla proto mnoho přítelkyň, které ji velmi milovaly, a i když se provdaly, přátelství jí zachovaly; též mnoho studujících, soudruhů jejího zemřelého bratra, i nyní ji ještě navštěvovalo. Všichni byli jí milí a činilo jí potěšení, pohostiti je perníkem, ořechy, konfekty neb hrozny. I tentokráte byly na kulatém stolku uchystány čínské talířky, vázičky a krabičky s různými cukrovinkami. Ostatně, Máša sama také milovala pamlsky.

Nepozvala tohoto dne svých známých ani k tanci, ani k domácímu koncertu nebo nějakému zajímavému čtení; příčina pozvání byla zcela jiná. „Lilo!“ neb „Nado!“ oslovovala přítelkyně své, „přijeďte k nám, budeme hádati a řekněte Pokorskému, Plynininu a Solomkinu, všem, s kým se jen setkáte, aby také přišli.“

I přišli všichni, jak uslyšeli, že bude se hádati.

Avšak mezi mladými lidmi byl též jeden starší člověk, Zachvatov, Petr Artamonovič, dosti nepatrná osobnost zevnějškem, ačkoli zaujímal vysokou hodnost v jistém ministerstvu; avšak v domě Š—ových nikdo nevěděl, kde jest zaměstnán, čím se zabývá, ba je-li moudrý čili nic — nikoho to nezajímalo; zajímala se o něho pouze paní domu, Varvara Petrovna, vždy poněkud zachmuřená, ne právě společenská, ale při tom dobrosrdečná a rozumná dáma. Přivykla si na Zachvatova; bylť starým přítelem jejího muže, jenž byl mu zavázán za jakousi prokázanou službu. Zachvatov byl prostředního vzrůstu, hubený, vyznačoval se velikou zvědavostí a neobyčejným pozorovacím nadáním. K mladým lidem necítil nijaké

náklonnosti a sedával o samotě s Varvarou Petrovnou, všímaje si tak málo společnosti, jako tato si všímala jeho. Mluvil-li o mladých lidech, bylo to vždy odsuzování: odsuzoval chudé, že žení se příliš brzy, bohaté, že se nežení vůbec, všechny pak dohromady, že nepěstují vědy, že neumějí opravdu milovati, že nemají krasocitu, dále že jsou zjevnými materialisty, kteří vyrostli z víry a nedorostli do vědomostí.

Dříve snažil se upoutati pozornost mladých lidí k sobě, což se mu však nezdařilo, ačkoli často řešil ve společnosti různé zajímavé otázky — snad bylo to tím, že měl slabý hlas, a mimo to neuměl mluviti tak přesvědčivě, aby přinutil společnost, věnovati mu sluchu.

I tentokráte seděl vedle domácí paní a vyprávěl jí různé události ze života právě zemřelého básníka K., jenž byl jeho známým ještě z dob studijních.

„Byl to člověk rozumný, ale měl některé zvláštnosti," zlehka se usmívaje, vyprávěl Zachvatov. „Že byl spiritistou, jest tuším známo; avšak při tom byl to člověk bez bázně, nebál se — jak se říká — ani čerta ani jeho báby, a přece přihodilo se mu cosi neobyčejného a nevysvětlitelného, sám mi to vypravoval . . . Jakýsi — tu jmenoval mi jednoho sousedního statkáře, jehož jmeno jsem však zapomněl — stejně náruživý lovec jako zemřelý K., tvrdil, že člověk, je-li samoten uprostřed lesa, není s to vykřiknouti vlastního svého jmena, aniž by jat byl zvláštní, nevysvětlitelnou, avšak též nepřemožitelnou hrůzou. K. nevěřil, a co se stalo? ‚Jednou' — vyprávěl mi — ‚zůstav samoten v temném lese, vzpomněl jsem si, co tvrdil onen statkář a chtěl jsem sám na sobě zkusiti, je-li tvrzení jeho pravdivé — je-li možno, abych dopustil se té hlouposti a bál se vykřiknouti jméno své do hlubiny lesa. Vykřikl jsem jméno své i příjmení po prvé — nic — byl jsem klidný, toliko ozvěna odkudsi odpovídala, a pták vyplašen vzlétl do výše; vykřiknu po druhé — po zádech přešlo mi lehké mrazení a zdálo se mi, že ozvěna jméno mé jaksi neobyčejně protáhla a že to zní jako utajenou hrozbou — hrozbou a zároveň i posměchem; pak nastalo hrobové ticho. Počal jsem volati jméno své po třetí a, věříte-li, přepadla mne náhle taková úzkost, takový nevýslovný strach, že jsem nebyl s to ukončiti své zvolání — měl jsem hrdlo jako staženo . . . Třeba že je to směšné a hloupé — pravdivé je to přece, prchal jsem, s ručnicí svou na rameně, na celém těle se třesa a studeným potem zrosené čelo žehnaje znamením kříže — prchal jsem z lesa a nezastavil jsem se, pokud nedostihl jsem prvního lidského obydlí' . . ."

„Hm, hm!" ozval se nejblíže u vypravujícího sedící mladý muž, Pokorskij, jenž odbyv si nedávno zkoušky nižší, připravoval se právě ku zkoušce magistra. Byl to sličný brunet s klassickým, přísným profilem a poněkud pohrdlivým úsměvem ruměnných rtů, jež nezdobil posud ani knírek. Oči měl bystré, pohled pronikavý. Chování byl přímého, sebevědomého, nikdy však neopominul povinné zdvořilosti. Měl různé náhledy a zásady, od nichž ničím nedal se odvrátiti, avšak nikdy nedal se strhnouti k rozepři s lidmi, jež mínění jeho nesdíleli. Vždy povolil. Jinému snad bylo by se to vykládalo za nedostatek statečnosti, avšak o něm nikdo nedovolil si to tvrditi. Nevyhýbal se rozličným studentským výstřednostem,

často hýřil celé noci, avšak za to v době zkoušek zase celé noci nespal, připravuje se. Při tom ovšem, následkem přepínání čivů, býval časem velice nervosní — hřmot, způsobený upuštěním nějakého předmětu, nebo náhlé oslovení způsobily mu chvění a dlouho trvalo, než nabyl opět obyčejné své chladnokrevnosti. — Byl chudý, živil se vyučováním a vyšed z university, chtěl dříve než podrobil se zkouškám, nabyti nějakého sebe nepatrnějšího postavení, s 25—30 rubly měsíčního platu — nějakého zaměstnání, jež by mu nevadilo ve studiích.

„Nu což," pravil mu jednou známý, s nímž se radil, „nejste-li znám se Zachvatovem?"

„Se Zachvatovem? S jakým Zachvatovem? Setkávám se s jakýmsi Zachvatovem u doktora Š."

„S Petrem Artamonovičem?"

„Ano, zdá se mi, že jmenuje se nějak podobně — suchopárný starší člověk s tupým nosem, vždy hladce oholený, valně prošedivělý."

„Nu, ovšem, to jest on. Ale to jest znamenité — ten může vám dopomoci k místu, jakého si přejete, bude-li jen chtíti."

„Jak? Co pravíte? Ale vždyť jest, jak se mi zdá, zcela prostý, ba lze říci hloupý člověk!"

„Hm, hloupý —? Odkud máte tuto domněnku? Jest členem ministerské rady a nikoliv bez vlivu — nepotřebujete než ho požádati a přesvědčíte se."

Pokorskij velmi se podivil: jak tento člověk může míti nějaký vliv a může zaujímati tak význačné postavení! Chová se jako nejobyčejnější z prostých smrtelníků, ani ho nikdo u Varvary Petrovny nenazývá excellencí, jak by se příslušelo. Ale bude nutno věnovati mu pozornost. — A proto Pokorskij, který až posud nikdy si nepovšiml řečí Zachvatova a vždy dával přednost zábavě s Mášou a ostatními, tentokráte všímal si bedlivě Zachvatova a dal na jevo, že vyprávění tohoho neušlo jeho pozornosti.

„Vy, Varvoro Petrovno," pokračoval po chvíli Zachvatov, oddechnuv si, „tvrdíte, že jest tím vinna z velké části předpojatosť, že by K. nebyl pocítil ani nejmenšího strachu, kdyby známý jeho nebyl mu ničeho vyprávěl . . . Nu dejme tomu! Ale hle, co jsem ještě slyšel: tvrdí se, že nikdo, aniž by zakusil velikého strachu, nemůže v noci projíti prázdným bytem s hořící svíčkou v ruce, kráčeje z pokoje do pokoje a zavíraje za sebou všechny dvéře — rozumí se, že nesmí to býti byt o dvou neb třech pokojích, nýbrž celá řada prázdných, dávno neobydlených pokojů. Zkoušeli to, nikdo toho však nedokázal." Ač se přemáhal, nemohl Pokorskij přece zdržeti se výkřiku: „Který hlupec dovolil si to tvrditi? Jaký nesmysl! Což jest při tom hrozného! Kolikráte přenocoval jsem v prázdných bytech a stodolách, ano jednou i uprostřed polí a nikdy mi ani nepřišlo na mysl, abych se bál!"

„Ano — avšak já nemluvím o noclehu — ostatně, netvrdím to sám ze sebe, nýbrž opakuji pouze co mi bylo řečeno. — Vám se to zdá nesmyslem, ano i mně samému zdá se to nesmyslem, ale vím, že Ivan Ivanovič nemohl toho učiniti, vrátil se běže s vyděšeným obličejem — tak se zhrozil aniž sám věděl čeho."

„Jaký Ivan Ivanovič?" tázala se paní domu.

„Náš exekutor, člověk, jenž jistě po celý svůj život neměl nijakého fantastického nápadu a nikdy nic — kromě peněz — nemiloval — nemohu si představiti, že by byl měl jen špetku obrazotvornosti.“

„Při první příležitosti zkusím to a dokáži vám, že jest to čirý nesmysl!“ pravil Pokorskij.

„Snad to netvrdíte o hádání?“ tázala se Máša. „Vždyť ani my to nemyslíme vážně — nýbrž pouze pro zábavu, poněvadž jest právě příhodná k tomu, vánoční doba.“

„Netýká se to našeho hádání, o tom není ani zmínky, milá Marjo Pavlovno, ale slyšte, co ráčil vyprávěti Petr Artemovič —“ a Pokorskij opakoval celé ctěné společnosti, mladým slečnám a studujícím totéž, co vyprávěl Zachvatov.

„Jeho Excellence“, připojil jaksi mimovolně Pokorskij, při čemž se, nevěda sám proč, zarděl.

„Jsem přesvědčena,“ pravila Máša, „že jest vám to směšné; nevěříte v nic a ničeho se nebojíte.“

„Chcete-li, dám vám příležitost, abyste zkusil ještě dnes tuto pouť po opuštěných komnatách?“ pronesla, obrátivši se k Pokorskému, Lida, dívka 24 letá, poněkud hubená, ale proto přece krásná brunetka, kterou všichni považovali za umělkyni; byla nejstarší dcerou zámožných rodičů, měla příležitost hověti všem svým uměleckým náklonnostem a dosáhla toho, že naučila se velice pěkně hráti na klavíru Chopina, Mendelssohna a Schuberta, též velmi pěkně malovala květiny vodovými i olejovými barvami. Přestala právě navštěvovati malířskou akademii; sám D. V. Grigorovič vyslovil se o ní jako o velmi nadané žačce.

„A jakým způsobem chcete mi dáti příležitosti, abych ještě této noci zkusil tu hloupou komedii?“ obrátil se k ní Pokorskij. Domníval se, že není Lidě lhostejným a proto snažil se co možno málo s ní hovořiti.

Lida mlčela, jakoby přemítala, co má odpověděti, pak upřevši na něho krásné černé oči odvětila: „Zcela prosté; nad námi jest byt, již dlouho nepronajatý, byt o 12 komnatách — nuže, doprovodíte mne, zajdete k nám a tam učiním, co bude nutno: řeknu domovníkovi, on dá mi klíč od onoho bytu a my ... co pravím ... vy rozsvítíte svíčku a vydáte se na výzkumnou pouť.“

„Ale dovolte, jak mám jíti tak pozdě k Vám — vždyť nepřeji si nijak znepokojiti Vaši rodinu!“

„Moje rodina nebude vám překážeti; sestřička jest posud dítě, bude dávno klidně spáti ve své komnatě, a matinka i bratři odebrali se k Samarovým, na vánoční večeři, a nevrátí se před třetí hodinou; nikoho tudíž nevyrušíte — souhlasíte?“

Pokorskij chvíli přemýšlel. „Aha! bojíš se!“ řekl některý z jeho soudruhů, což dotklo se jeho samolibosti, a on svolil k návrhu Lidinu.

Hovor pokračoval o tom i onom, hádalo se z ulitého vosku, z kokrhání kohouta, všichni byli ve velmi živém rozpoložení, a jeden ze studujících pravil, že ten, kdo přemohl strach před zkouškami, ničeho se nebojí, neboť není ničeho hroznějšího nad akademické zkoušky.

Lida po celý večer seděla jako na jehlách. Byla by chtěla odjeti a odvézti Pokorského. Když hodiny v jídelně odbíjely půlnoc, vstala a

počala se loučiti. Rozumí se, že Máša i ostatní snažili se zdržeti ji, avšak Lida nepovolila a připomenula Pokorskému, že slíbil ji doprovoditi.

Když Lida s Pokorským odcházeli, provázeli je všichni do předpokoje. Pokorskij zdál se všem, jmenovitě mladým slečnám, hrdinou, ačkoli to, co provésti měl, bylo jim směšno a takového člověka jako Pokorskij i nedosti důstojno. Zachvatov vyšel také.

„Nu tak," pravil, „zkuste to a nebojte se!"

„Co si o mně myslíte! Což mne považujete za babu nebo spiritistu?" příkře odpověděl Pokorskij, nasadil si beraní čapku a vyšel na schody, následuje Lidu.

II.

Pokud Lida a Pokorskij jeli v saních, oba mlčeli. Pokorskij nepřemýšlel o tom, proč jede s ní, nýbrž přemýšlel o Lidě samé. Instinktivně pocitoval, že jest tomu ráda, velmi ráda, že jede s ní.

Praví se — přemýšlel — že dostane 60.000; jest to svůdné, avšak nikoli pro nás. Hráti s láskou zdá se mi nečestno — mimo to, jaká hra, když nikdy nemůže se to uskutečnit!

Praktická stránka života nezkazila ještě jeho srdce. Nikoliv — myslil — musím především odebrati se do ciziny a hledati si zaměstnání, abych se něčemu přiučil a něčeho si dobyl — a ne blouzniti. Či bylo by možno, že nejsem lhostejným vůči ní? Avšak což ji znám blíže, znám její povahu? — Tak potlačoval vždy, co napovídalo mu srdce; přičiňoval se vždy, aby nedbal jeho hlasu.

Před domem vyskočil ze saní, dal kočímu na vodku dvouhřivník, a vystupoval za Lidou po schodech k jejímu bytu.

V předsíni setkali se s komornou, jíž se Lida otázala: „Kdo jest z našich doma?"

„Nikdo"! zněla odpověď.

„Tak, prosím, jdi a rozsvěť lampu v hostinském a v mém pokoji."

„Nebylo by lépe, Lido — Lido — aj, nyní jsem zapomněl, jak se jmenujete po otci — abych vás opustil, není nyní věru vhodný čas k návštěvám!"

„Jaký nesmysl! Snad se nedomníváte, že by mama nebo někdo jiný domýšlel se o mně čeho špatného! Nikdy! Jsem tak dalece samostatna, že mohu přijímati koho chci a kdy chci; matinka jela na vánoční slavnost a já rozhodla se jíti k Máše, tušila jsem, že setkám se tam s vámi."

„Nic jste netušila!" odvětil jí Pokorskij skepticky, svlékaje starý svůj vatovaný plášť.

Lida usadila ho ve své pracovně, jak nazývala svoji komnatu, a odešla do kuchyně, aby požádala komornou, než si ulehne, by jí přinesla od domovníka Jefrema klíč od hořejšího poschodí. Jak se podivila, když nalezla v kuchyni velkou společnost: ke kuchařce přišli synovci, k pradleně jakýsi voják, k její komorné lokaj s bílým nákrčníkem — bezpochyby ze sousedního bytu. Sotva že požádala, by zavolali Jefrema, vyšel tento za přehradou i ukázalo se, že i tam oslavovali svátky — pili víno.

„Jefreme! přijel ke mně právě jeden starý náš známý, a přeje si viděti hořejší byt; najal by ho, bude-li se mu líbiti, pro svoji rodinu. Nechci tě vytrhovati v zábavě, dej sem jen klíč, může tam jíti sám."

Jefrem byl miláčkem nejen veškerého služebnictva, ale i Lidiným; nikdy neopomenula příležitosti, aby mu za sebe menší službu nedala na čaj, Jefrem opět byl by nemohl „své" slečně ničeho odříci; proto ihned prohledával kapsy, až šťastně nalezl pravý klíč. „Zdá se mi tento," pravil vybrav jeden z celého množství různých klíčů.

A veliký klíč od hlavního vchodu hořejšího patra octl se v rukou slečniných. Poděkovala, slíbila Jefremovi na vodku a vrátila se do své komnaty.

„Přinesla jsem vám klíč, vizte!"

„Vskutku," pravil Pokorskij nedbale, „nu jestliže vás to tak příliš zajímá, dejte mi klíč! Jsem vám k službám!"

„Nuž tedy slyšte! Až projdete všechny pokoje, vyjdete na zadní schody; od zadních dveří není třeba dávati vám klíč — zavírají se pouze na závorku, kterou třeba jen odšoupnouti. Rozsvítím pouze svíčku a vyprovodím vás, zde máte též krabičku zápalek."

„K čemu zápalky?"

„Což kdyby vám svíčku shasil vítr nebo skřítek?"

„Ha, ha! vy tedy věříte ve skřítky?!"

„Nevěřím ničemu a všemu! Nevěřím, poněvadž mám jasný úsudek a věřím, poněvadž nic nevím."

„Nu, dejte mi svíčku, ponesu ji... ale dovolte, abych věřil, že víte alespoň tolik, abyste nevěřila v skřítky."

„Škoda, není-li jich vskutku!"

„Tak, tak!" pravil ironicky Pokorskij, usmívaje se, „to jste nalezla věru velikou příčinu k želení!"

Lida neodpověděla a vyprovodila ho až ke dveřím prázdného bytu. Klíč dlouho nebylo lze otočiti, konečně zub zachytil, klíč zaskřípěl a dveře se otevřely.

Lida podala mu svíčku a pohledla mu pátravě do očí. Vskutku, nebojí se! pomyslila si, když setkala se s klidným jeho pohledem. Slyšela ještě, jak zavřev za sebou dvéře, zašoupnul závorku. Pak vrátila se do své komnaty a — zvláštní věc, pocítila neobyčejnou tesknost.

Usedla na divan, vzala se stolu francouzský román; marně však snažila se připoutati myšlénky ke čtení; odhodila knihu, nepřečetši ani stránku a pomyslila si: Jak dlouho bude asi potřebovati, než projde byt? Vyjdu na chodbu, a počkám před kuchyní na něho; mohl by ještě zmýliti se ve dveřích, vejíti do jiných a polekati chůvu, kdyby přišel do dětského pokoje.

Lida rozsvítila svíčku a chtěla vyjíti, když uslyšela na chodbě kroky; byl to Pokorskij, jenž předpokojem přicházel do jídelny.

Lida šla mu vstříc. „Vy jste se vrátil touže cestou?" tázala se.

„Jak vidíte," odpovídal Pokorskij poněkud bled, ale vesele se tváře, „představte si! prošel jsem 5 nebo 6 komnat, přijdu asi k sedmým dveřím — a shledám je zavřeny, tisknu kliku silněji a tu k nemalému svému údivu slyším pláč dítěte a jak někdo prochází se pokojem —

byly to mužské kroky, ale také ženské, zřetelně rozeznal jsem klepání kramflíčků o podlahu ... Co to znamená?! prázdný byt a zatím ... nešel jsem dále, což je budu vyrušovati — musil bych se zbytečně omlouvati — posuďte sama, Lido!“

„Toť zní jako zázrak!“ zvolala překvapená dívka. „Kdoby to mohl býti? Vrátný dětí nemá, a ostatní sluhové, jsou-li i ženatí, nemají rodin svých zde ...“

A usadivši Pokorského na dřívější místo Lida zazvonila; musila však zvoniti několikráte, než objevila se komorná.

„Jefrem jest ještě zde?“ tázala se slečna, nespokojeně se tváříc, své komorné.

„Ano.“

„Mohla bys mi ho zavolati sem?“

„Zavolati?“

„Je-li totiž střízliv — zavolej ho.“

Asi za deset minut přivedla komorná Jefrema.

„Poslyš, Jefreme, koho to máš nahoře?“

„Jak? koho mám ... kde nahoře?“ divil se domovník.

„Nu nad námi, v prázdném bytě.“

„Tam nikdo není. Jak by tam kdo mohl býti!“

„Kdosi tam chodí po pokoji, a co je nejzvláštnější, ozývá se tam pláč děcka.“

„Jaké děcko! Račte prominouti, slečno,“ smál se Jefrem, „odkud by se tam dostalo dítě!?“

„Slyšel jsem to sám, na vlastní své uši ... v sedmé komnatě od hlavního vchodu,“ pravil Pokorskij, podezřivě pohlížeje do očí rozkuráženého domovníka.

„Divná věc! ... nechápu ... račte mi dáti klíč — musím to prozkoumati.“

„Nezavřel jsem hlavních dveří, není třeba klíče.“

Jefrem se vzdálil a vyprávěl v kuchyni, co slyšel od slečny.

Všichni divili se, kde by se tam vzalo dítě.

Jefrem odebral se nahoru a kuchařka, voják a kdosi ze sousedního služebnictva nabídli se jíti s ním.

„Nechoďte! nechoďte!“ zvolala pradlena, jež byla pila již poněkud přes míru, „nechoďte, baťuško!“

„Proč pak voláte: ‚Nechoďte, nechoďte!‘ Čeho pak bychom se báli — a jestliže se pánovi nic nepřihodilo —“ mluvila kuchařka těžkým jazykem — „snad také pil na oslavu svátků — netoliko my pijeme vodku ... netoliko my ... pojďme bratří! ...“

A kuchařka i ostatní šli chodbou ku hlavním schodům. Lida zcela jasně slyšela nad hlavou šum kroků a než minulo deset minut, rozlehl se v předsíni hlučný smích a kuchařka, otevřevši na polo dveře do Lidiny pracovny, vesele slečně hlásila, že není nikoho v hořejším patře, že prošli vše veskrz až do kuchyně — a i do koupelny nahledli — však nenalezli nikoho.

Pokorskij pokrčil rameny a jak se zdálo, sám na sebe velmi se horšil.

„Lidie Pavlovno, půjdu ještě jednou a jestli opět něco uslyším, přesvědčím se, co to jest. Myslím, že snad v třetím poschodí někdo chodil a že slyšel jsem ozvěnu, musím vyzkoumati příčiny onoho nedorozumění.“

„A já půjdu s vámi,“ řekla Lida a šla opět pro klíč, jejž si domovník podržel.

„Nechoďte se mnou,“ pravil Pokorskij, „chci se sám přesvědčiti. Dejte mi klíč,“ připojil.

Pronesl tak velitelsky toto „Dejte mi klíč!“ že znělo jí to po jeho odchodu z pokoje stále ještě v uších a přemýšlela, jestli ho něčím neurazila.

Náhle pozdvihla hlavu. Před ní stál již zase Pokorskij, na smrt bledý; pohledla na něho a zbledla též. — „Co se stalo?“

„Dostal jsem strach!“ temně pronesl mladý muž.

„Z čeho?“ tázala se Lida, „opět děcko snad? . . .“

„Pomyslete . . .“

„Co se stalo — řekněte mi to rychle, milý Michale Andrejeviči, lekáte mne!“

„Opět hallucinace! Představte si! Přijdu k témže dveřím a shledám je opět zavřeny, vezmu za kliku, tisknu, a náhle slyším údery do dveří, avšak jaké údery! Zdálo se mi, že pěsť, jež tak umí bušiti, je s to rozbíti jakékoli dveře . . . Věříte-li, že otřásaly se okenní tabule v obojích rámech? Div, že neupustil jsem svíčku a — přiznávám se — utíkal jsem od osudných dveří co mi dech stačil, neboť zcela jasně jsem slyšel, jak tyto se otevřely a kdosi z nich vyběhl za mnou. Což tropí-li si to žerty váš domovník? Vždyť přece nemohu věřiti ve skřítky nebo v čerty a duchy!“

„A přece jste se polekal! Nevěříte a polekal jste se — to se přece nesrovnává . . .“

„Ano a přece musím dáti pravdě průchod a říci, že jsem se zhrozil.“

„Sedněte si! Pro Bůh, upokojte se! Jestli vskutku si někdo dovolil žertem . . . půjdu se ihned přesvědčiti.“

Lida vyšla.

Pokorskij sedl, natáhl nohy a zakryl si obličej rukama, styděl se a cítil se pokořen.

Vrátivši se Lida pravila, že v kuchyni zastala všechny u stolu v plném jídle a že toliko cizí lokaj chybí, kterého však pán jeho zavolal. „Ano, komu by také napadl tak svévolný žert! Poznala bych také zajisté z jejich obličejů, kdyby byli cos takového vymyslili; ale vzezření všech bylo zcela klidné a prosili mne, abych jim dovolila, než vrátí se matinka, hráti na harmoniku a tancovati.“

„Tak co jest to!“ vykřikl Pokorskij. „Snad přece hallucinace, ale proč? od čeho?“

„A kde máte svíčku?“

„Svíčku?! Vskutku, zapomněl jsem na ni! Dovolte, zdá se mi, že postavil jsem ji nahoře v předsíni na okno.“

„Tam nemůže zůstati hořící svíčka — zavřel jste dvéře klíčem?“

„Nepamatuji se.“

„Půjdeme spolu pro svíčku,“ pravila Lida.

„Půjdu sám!“

„Nikoliv, půjdeme spolu! Přihodí-li se, že bychom něco viděli nebo slyšeli, utečeme, svíčku však musíme shasiti.“

Šli spolu a shledali dvéře otevřeny. Vešli. Svíčka skutečně, jasně hoříc, stála na okně.

„Jak jest zde chladno!“ podotkla Lida otřásajíc se.

„Nemůže býti jinak, byt dávno není vytopen a venku jest mráz.“

Když vyšli a zavřeli za sebou hlavní vchod, Pokorskij náhle objav chvějící se Lidu okolo pasu, počal dechem svým zahřívati chladné její ručky, a líbati ji na zbledlé spánky a temné vlasy.

Lida hleděla na něho s podivením; napadlo jí, že snad náhle zešílel, ale nepronesla ani slova a nebránila se.

Když se vrátili v Lidin pokoj, Pokorskij rozvláčně jal se mluviti o reálnosti, o představách, o tom, že snad přece jsou věci na zemi, jichž lidským rozumem nelze pojmouti a objasniti — avšak o tom, čeho dovolil si na schodech — ani slova.

Marně čekala Lida, že se vyjádří, činil-li to s nějakým tajným úmyslem — nedočkala se objasnění.

III.

Pozdě vrátil se Pokorskij domů. Vrátil se unaven, rozechvěn a též rozzloben sám na sebe. Neulehl, chodil po pokoji neúnavně tázaje se sebe sama: „Proč jsem se zhrozil?“ nedovedl však sám sobě odpověděti.

Jeho samolibost velmi trpěla pomyšlením, že snad učinil se směšným před Lidou a všemi nevysvětlitelným svým strachem.

Ale náhle vzpomněl si, jak se choval vůči Lidě a zarazil se. „Jak mohlo se to státi? .. Jakým právem jsem ji celoval? Já, jenž úzkostlivě střežil jsem své chování, bych nevzbudil domněnku, že se jí kořím, já, jenž zúmyslně jsem si jí nevšímal a příkře jí odpovídal, promluvila-li ke mně důvěrněji — co pomyslí si o mně? .. Snad učinil jsem to z vděčnosti, že tak k vůli mně se znepokojovala? .. snad proto, že chovala se tak přívětivě a šla se mnou pro svíčku do těch prokletých, nevytopených pokojů . . . Nebo učinil jsem to snad mimovolně — protože — třebas sám to vymlouvám a nechci toho připustiti — přece jen nejsem lhostejným vůči ní? — jestliže i jiní takové náhlé, polo nevědomé poddání se citům omlouvají — já nemohu si toho nikdy odpustiti!“

Nikdy ještě Pokorskij, jenž dovedl se ovládati a sám sebe považoval za chladnokrevného, nebyl tak rozčilen.

Ulehl. Sotva po dlouhém převracení se počal dřímati, cítil, jak někdo dotekl se jeho ramene.

Vzchopil se a v polotemnu viděl, že jakýsi hustý černý stín stojí těsně u jeho postele. Nejdříve napadlo mu, že snad omylem někdo vstoupil do jeho pokoje — nebo snad v špatném úmyslu?

Instinktivně natáhl ruku, aby stín odstrčil, ruka však sáhla do prázdna. Trhl sebou zpět a pronikavě hleděl do tmy.

Postava neurčitě se rýsovala — místy jako by splývala s temnotou noční; avšak profil obličeje bylo zcela zřetelně rozeznati. Na lebce

temný vršek, patrně vlasy, jemný nos poněkud prohnutý, drobné rty, útlá brada, vše to bylo tak jasno, jako vřezáno do tmy — něco v obličeji tom připomínalo Lidu a přece vanulo z něho cosi neznámého, cosi hrozného — Hmatem nalezl na nočním stolku zápalky a rozsvítil — přízrak zmizel . . .

Pozdě, s těžkou hlavou vstával Pokorskij druhého dne.

Když vypil kávu, kterou mu hospodyně jeho přinesla, pravil: „Vrátil jsem se večer churav, blouznil jsem v noci a viděl různé přízraky — patrně hallucinace.“

Hospodyně, nevědouc, co jest to hallucinace, radila mu, aby večer, než ulehne, umyl si obličej vodkou. — „To jest nejlepší, bezpochyby jste nastydl!“

IV.

Věc má svoji minulost a své dobré i nedobré následky.

V osudu Pokorského rozhodl onen večer 26. prosince — následkem něho dosáhl místa, následkem něho rychle postupoval — vzdav se úplně úmyslu, státi se professorem; nemusil se více namáhati.

A co se stalo?

Vlastně nic důležitého, upřímně, pravdivě vyprávěl, jak zdařil se jeho pokus v prázdném bytu a to uvedlo Zachvatova u vytržení — a získalo Pokorskému jeho protekci! K jeho odporučení obdržel mladý muž místo u jedné železniční společnosti, na jaké by se byl ani neosmělil pomýšleti.

„Škoda, přeškoda,“ pravil mu Zachvatov, „že nevešel jsem s Vámi v sázku!“ A nikoliv proto, že Pokorskij byl člověk nadaný, přičinlivý, vzdělaný — ale proto, že něco, co považoval za směšné a hloupé, ku provedení na sebe vzal, ale neprovedl — ze strachu —, že tedy proti své vůli poznal a musil připustiti, že dějí se na světě divy, o nichž ani největším mudrcům se nezdálo — proto ujal se ho Zachvatov a založil jeho karrieru!

Pokorskij jako dříve nepřipouštěl zázraků a plnil své povinnosti s takovou svědomitostí a s takovým zápalem, že v brzku na příslušném místě bylo to zpozorováno i oceněno — a on byl povýšen proti všem pravidlům, neboť každé povýšení u té železniční společnosti vyžadovalo doby velice dlouhé!

Neminulo ani osm let od osudného večera a Pokorskij — jenž oženil se s Lidou — měl již 10.000 rublů důchodů!

Hle — to byly následky vánočního žertu — té předpojatosti, která proti naší vůli a bez našeho vědomí účinkuje na náš mozek tak, že působí hallucinace, a vzbuzuje v nás zděšení a hrůzu, jichž nemáme sil přemoci!

Lituji, že nedostatek místa nedovoluje mi, abych dopodrobna vyprávěl, jak se sběhlo, že Lida se stala manželkou Pokorského; avšak doufám, že laskavý čtenář spokojí se faktem — jež také bylo následkem vánočního žertu a hallucinace z toho vyplynulé!

Úvaha o správnosti Laplace-ovy hypothésy.

Napsal dr. Hynek Kliment.

I.

Bylo 22. června r. 1633, když veliký hvězdář vlašský Galileo-Galilei v kostele Minervy v Římě na kolenou odpřisáhl, že není pravda, že slunce ve všemmíru stojí nehybné a že se země točí kolem něho.

Důvody, které katolickou církev k tomu přiměly, aby Galilea ku svrchu uvedené přísaze donutila, sluší hledati v přepjaté nedůvěře zejména vyšší hierarchie ku vědám přírodním vůbec a vědě hvězdářské zvláště. Církev, shledávajíc jakýsi odpor mezi některými místy bible a učením Koperníkovým, že slunce ve všemmíru stojí nehybné a že se země otáčí kolem něho, prohlašovala toto učení za bludné a kacířské, neboť se obávala, že by tím, kdyby se Koperníkovo učení ujalo, utrpěla víra v dogma a tím i význam církve samé. Následkem toho hleděla církev přívržence nového učení odstrašiti, dávajíc spisy jejich ničiti a zanášeti v t. zv. seznam knih zapovězených (index librorum prohibitorum) a je samy často i osobně pronásledujíc. Podobnou obětí byl i slavný Galilei, jehož ani osobní přátelství papeže Urbana VIII. od pronásledování neochránilo. Případ tento ukazuje jasně, s jak nesmírnými obtížemi bylo tehdáž zapásiti, nežli si nové, správnější názory o všemmíru platnosť zjednaly a než věda hvězdářská se vyvinouti mohla na ten stupeň, na němž se dnešního dne nalezá.

Předmět tohoto pojednání vyžaduje po mém soudu nutně, aby podán byl čtenáři krátký výklad vývoje vědy hvězdářské od časů historických až po dnešní dobu, kterýžto výklad si každý doplniti může četbou výtečného českého spisu prof. Dra Gustava Grusse. „Z říše hvězd“.

Až do doby Koperníkovy ovládalo v astronomii stanovisko geocentrické, které zemi jako nehybnou kouli postavilo do středu všehomíra, kolem níž se nejen slunce a planety, ale i ostatní hvězdy otáčely.

Toto učení našlo zastance již několik století př. K. v Pythagorovi a jeho žáku Philolaovi, dále v Aristotelovi a jmenovitě v alexandrinském učenci Claudiu Ptolemaeovi, jehož astronomická pojednání, zahrnutá pod názvem *Μεγάλη σύνταξις* ve 13 knihách, přeložena byla v IX. století do arabštiny a pod názvem Almagest, žádným pozdějším dílem nepřekonána, zachovala platnosť svou až do konce XIV. století po K. Již poznání, že naše země je kulovitou, jeví se jakožto velký pokrok vůči panujícím tehda názorům náboženským i národů nejvzdělanějších, jako Egypťanů a Řeků, kteří si zemi nepředstavovali jinak, než jako pevnou desku, kterou obtéká oceán. Národové méně vzdělaní, jak se zdá, o podstatě naší země vůbec ani nepřemýšleli.

Způsob, jakým se astronomové starého věku bez dokonalých nástrojů

a pomůcek vědeckých dodělali správného pouětí o pravém tvaru naší země, jest beze vší pochyby tento:

Hloubavému duchu starých učenců řeckých, chaldejských a egyptských nemohlo ujíti, že tělesa nebeská nevycházejí pro všechny obyvatele země v témž okamžiku, nýbrž že obyvatelům východních zemí objevují se dříve, nežli obyvatelům na západě. Z tohoto zjevu odvozovali zmínění učenci zcela správně, že je země kulovitou od východu na západ. Že je země též kulovitou ve směru od severu na jih, vycházelo na jevo zase z toho, že jde-li pozorovatel stále na jih, vidí hvězdy na severu blížiti se ku severnímu obzoru a nové hvězdy vystupovati nad jižní obzor. Pozorování tato byla podporována také známým zjevem při blížení se a vzdalování lodí na moři, kde části nad loď nejvíce vynikající jako stěžeň, plachty a j. nejdříve a nejdéle viděti jest a zase naopak, nalezáme-li se na plující lodi, že hory na pevnině dříve se objevují a později z obzoru mizejí nežli kraje níže položené.

Ostatně staří Řekové šli v poznávání všehomíra ještě dále. Tak již Aristarch ze Sama výslovně učil, že hvězdy a slunce jsou nehybnými a že se země otáčí kolem slunce jakožto svého středu, a žák Aristarchův Seleucus vypracoval dokonce celý heliocentrický systém planetárního pohybu. Můžeme s bezpečností tvrditi, že Aristarch dodělal se tohoto znamenitého výsledku pouze cestou spekulativní následkem mnohaletého, bedlivého pozorování pohybu ostatních oběžnic.

Ostatně ani Aristarch nebyl prvním, který pronesl mínění o rotaci naší země, neboť myšlenka ta je původu ještě staršího. Hlasy o rotaci naší země vyskytují se totiž dříve již u Hindů a jak se zdá i u Číňanů. Vůbec Číňané ze všech národů země se asi nejdříve obírali hvězdářstvím, neboť astronomická pozorování jejich sahají daleko za dobu 2000 let našeho letopočtu př. K.*)

Důvody, které Aristarch a Seleucus ve prospěch heliocentrického systému uvésti mohli, neměly a nemohly míti tehdá tolik přesvědčující síly jako několik set let později po vynalezení dalekohledu, a tím stalo se, že učení o rotaci země kolem slunce dílem bylo zavrhováno, dílem zůstalo nepovšimnuto, až konečně vlivem křesťanského náboženství docela vešlo v zapomenutí.

Teprve Mikuláši Koperníkovi**) podařilo se dopomoci systému heliocentrickému k úplnému vítězství nad systémem geocentrickým.

Koperník, porovnávaje učení Aristarchovo o rotaci země kolem slunce s náhledy Ptolemaeovými, shledal, že systém heliocentrický vysvětluje pohyby nebeských těles jednoduššeji a přirozeněji než systém geocentrický.

Než Koperník nespokojil se tím, že se zastal toho, co již před ním starší astronomové tvrdili, nýbrž pracoval ve směru tomto dále, neustávaje svou theorii novými a novými objevy upevňovati. Práce svoje uveřejnil Koperník v klassickém díle „De revolutionibus orbium coelestium“. Podstata jeho učení záleží v tom, že první přesně vyslovil a odůvodnil tyto tři stěžejné poučky:

*) Zprávy o tom zachovaly se nám v t. z. annalech čínských (Ma-tuan-le).
**) Mikuláš Koperník narodil se r. 1473 v Toruni.

a) že se země otáčí kolem své osy směrem od západu na východ, čemuž odpovídá zdánlivý pohyb slunce a hvězdné sféry od východu na západ,

b) že se země pohybuje ve směru od západu na východ v kruhu kolem slunce a že tento svůj pohyb vykoná za dobu jednoho roku,

c) že se všechny oběžnice pohybují v kruzích, podobných pohybu země kolem slunce.

Pohyby nebeských těles vysvětlovaly se od dob předptolemaejských až do doby Koperníkovy a Galileovy řadou pohybů kruhových. Původně mělo se za to, že nehybná země tvoří střed všehomíra, a kolem ní že ostatní tělesa nebeská v určitých vzdálenostech (sférách) krouží. Ježto však ve skutečnosti tomu bylo naopak, neodpovídal pohyb ostatních oběžnic tomuto názoru a proto zavedeny pro hoření planety*) t. zv. epicykly,**) kdežto ohledně doleních planet připuštěno, že tyto krouží kolem slunce, otáčejícího se kolem země. Dosti záhy poznala se však i jiná nerovnoměrnost planetárního pohybu, mající původ svůj v tom, že oběžnice ve skutečnosti neopisují dráhy kruhovité nýbrž více méně elliptické, a proto položili někteří hvězdáři starého věku jako na př. Philolaos, Heraclides a j. zemi mimo střed nebeské koule. Ale proti tomuto názoru vystoupil již Ptolemaeus, namítaje, že kdyby na př. země stála výchudně od středu nebeské koule, že bychom byli hvězdám vycházejícím blíže než zapadajícím, následkem čehož by vycházející hvězdy zdánlivě rychleji se pohybovati musily než zapadající. Ježto však denní pohyb hvězd je úplně rovnoměrným, soudil z toho Ptolemaeus zcela správně, že se musí země nalézati ve středu pohybů.

Námitku tuto nebylo ovšem možno vyvrátiti a poněvadž také na druhé straně zmíněná nerovnoměrnost planetárních pohybů byla patrnou, zůstávala otázka, nalézá-li se země ve středu nebo mimo střed nebeských kruhů, stále spornou. Následkem toho stávalo se, že se jednotliví hvězdáři tu toho, tu onoho učení přidržovali.

Tak tomu bylo ještě v XVI. st., neboť slavný hvězdář této doby, Tycho Brahe, za vědychtivého Rudolfa II. i v Praze působivší, založil svoji soustavu světovou na t. zv. systému egyptském, položiv zemi mimo střed nebeské koule.

Teprvé Jan Kepler***) učinil tomuto zmatku přítrž. Kepler vypozoroval totiž nejprvé na oběžnici Marsu a později i na jiných planetách, že se tyto nepohybují v kruzích, nýbrž v ellipsách, v jichž jednom ohnisku stojí slunce. Mimo to podařilo se Keplerovi vynajíti vztah mezi uhlovou

*) Staří nazývali Merkura a Venuši planetami vnitřními nebo doleními, ostatní známé oběžnice Marse, Jupitera a Saturna planetami vnějšími nebo hořeními.

**) Pod slovem epicykly od řec. ἐπίκυκλος rozuměly se závitkovité pohyby oběžnic ve směru myšlené jejich kruhovité dráhy kolem země. Těchto závitů (kliček) vykonala dle starší nauky každá oběžnice tolik, kolik let spotřebovala ke skutečnému svému oběhu kolem slunce. Příčina, proč by se právě oběžnice v epicyklech pohybovati měly, ovšem nikdy vysvětlena nebyla.

***) Jan Kepler narodil se 27. prosince 1571 ve Würtembersku a byl po nějakou dobu nástupcem Braheovým na hvězdárně pražské.

rychlostí a vzdáleností oběžnice od ohniska t. j. zákon o zrychlování se postupného pohybu nebeských těles v přísluní (perihelu) a o zvolňování se jeho v odslunní (afélu) a konečně t. zv. třetí zákon Keplerův, dle něhož čtverce dob oběhu dvou planet mají se k sobě tak, jako třetí mocniny velikých os jejich drah.

Kepler zůstavil po sobě větší počet spisů a hvězdářských pojednání,*) které většinou mají trvalou vědeckou cenu.

Na těchto výzkumech Keplerových vybudoval později geniální Newton**) svůj zákon o všeobecné gravitaci, jenž vlastně teprvé umožnil pravé poznání všehomíra. Zákon tento, jehož podstata spočívá v tom, že všechna tělesa se vzájemně přitahují v přímém poměru k svojí velikosti a v obráceném čtvercovém poměru k svojí vzdálenosti, uveřejnil Newton ve spise „Tractatus de motu." Za další etapu na poli astrofysiky dlužno pokládati výzkum Halleyův o vlastním pohybu stálic.

Dříve mělo se za to, že slunce a ostatní hvězdy mimo oběžnice nemají pohybu vlastního. Seneca nazval proto stálice „fixum et immobilem populum" a toto mínění zachovalo svoji platnost až do XVIII. století.

Halley byl prvním, který poukázal na to,***) že některé hvězdy jako Aldebaran, Sirius, Arktur a j. značně pozměnily místo svoje proti tomu, jak je uvádí katalogy Ptolemaeův a Peršana Al-Sufiho a projevil mínění, že i tyto hvězdy mají svůj vlastní pohyb. Tato domněnka Halleyova byla také pozdějšími pozorováními úplně potvrzena.

Catalogue des Mouvements Propres de 2641 Etoiles, vydaný v novější době J. Bossertem v Paříži, vykazuje již vlastní pohyb přes půltřetího tisíce hvězd a počet všech hvězd, jichž vlastní pohyb nejnovějšími pracemi co nejpečlivěji vyměřen jest, obnáší již více než 4000.

Podnět ku vyzkoumání vlastního pohybu slunce dal Lambert; první práce v tom směru podnikl však Vilém Herschel, jenž ze známého již vlastního pohybu 12 nejjasnějších hvězd odvodil směr, v kterém se slunce pohybuje. Argelander určil místo slunečního pohybu (t. zv. apex) na $259^0\ 52'$ rektascence a $32^0\ 29'$ severní deklinace $\pm\ 7^0$.

Pomocí spektroskopu byla pak určena rychlost tohoto slunečního pohybu na 62 kilometrů za sekundu s pozorovací chybou 10 kilometrů.

Od doby Halleyovy znamenati lze následkem zdokonalených pozorovacích nástrojů veliký pokrok; vynález stíhal takřka vynález a co zejména v poslední době v oboru astrognosie, — fotometrie, — spektroskopie, — fotografie vykonáno, je téměř neuvěřitelno.

Lví podíl na těchto vynálezích, z doby po Halleyovi, mají zejména oba Herschelové, otec a syn, Lalande, Laplace, Argelander, Bessel, Peters, Secchi, Schiaparelli a Flammarion.

**) Zajímavo je, že také spisy Keplerovy jako Galileovy a Koperníkovy propadly církevní inkvisici.

**) Isaak Newton narodil se 5. ledna 1643 ve Wolsthorpe v hrabství Lincoln v Anglii a proslul hlavně vynalezením zákona o všeobecné gravitaci. Společně s Leibnitzem vynalezl počet differenciální.

***) V roce 1718.

Od vynalezení Newtonova zákona o všeobecné gravitaci dotekl se však z hvězdářů jediný Laplace svojí hypothésou „o vzniku světů", světového systému.

Tato theorie, zvaná obyčejně Kant-Laplaceovou hypothésou, uznává se až dosud za platnou a správnou.

II.

Pierre Simon marquis Laplace, znamenitý mathematik a astronom, narodil se 23. března 1749 v Beaumontu ve Francii a proslavil se hlavně vynalezením zákonů o měsících Jupiterových a určením vzájemných poruch v pohybu hlavních oběžnic. Ve svých dílech „Mécanique céleste" a „Exposition du système du monde" vyvinul Laplace svoji známou theorii o vzniku světů.

Nápadná shoda ve směru pohybu všech oběžnic (sluneční soustavy) přivedla již Kanta na myšlenku, že mezi těmito oběžnicemi bývala své doby asi jakási materielní souvislost.

Kant měl za to, že na počátku byla veškerá materie ve všemmíru téměř stejnoměrně rozdělena, že však místa s větší specifickou vahou brzy počala tvořiti gravitační centra, k nimž ponenáhlu víc a více materie proudilo, až se neustálým zhušťováním vytvořily pevné světy.

Laplace přijal tuto myšlenku s jistými změnami za svou, rozvinul ji však ještě dále.

Dle něho existovalo na počátku jen jedno nebeské těleso, nesmírný sferoid, skládající se ze žhoucích plynů, kroužících kolem osy zmíněného sféroidu. Vyzařováním tepla do světového prostoru ochlazoval a smršťoval se tento sféroid ustavičně, při čemž otáčecí rychlost se zvyšovala. Následkem tohoto rychlejšího otáčení zvětšovala se i odstředivá síla, až konečně stala se tato tak silnou, že překonala přítažlivou sílu a způsobila, že se část plynů na periferii od ostatní hmoty oddělila a v podobě prsténců, z nichž později hvězdy se vytvořily, do prostoru zanesla.

Původně nalézala se tedy veškerá tělesa nebeská ve stavu plynném. Neustálým ochlazováním a zhušťováním přecházela tato tělesa do stavu kapalného a vytvořilo se nejprvé jádro, sestávající ze žhoucí kapaliny, obklopené plynovou atmosférou. Další kondensací počinají se na povrchu kapaliny usazovati škváry, které konečně pokryjí celý povrch tělesa pevnou korou. Při klesající temperatuře tvoří se v obklopující atmosféře chemické sloučeniny, vodík slučuje se s kyslíkem ve vodní páry, které konečně, když temperatura na povrchu klesla pod bod varu, v podobě mocných lijavců na povrch se vylijí a buď celý povrch nebo část jeho v podobě oceanů pokryjí. Dalším ochlazováním a postupujícím chemickým procesem mezi vodou a zbytkem plynné atmosféry se strany jedné a pevnou hmotou se strany druhé, zmizí konečně atmosféra a voda úplně a dotyčné těleso se stane takovou mrtvou hmotou, jakou je na př. měsíc.

Tento osud hrozí prý neodvratně slunci i zemi.

Tato hypothésa zavdala podnět ku ztřeštěným výpočtům, jak dlouho ještě slunce zářiti bude, kdy země naše ztratí všecko svoje vnitřní teplo a stane se ledovou plání, neschopnou tvořiti organismy a pod.

Jak zakořeněnou je až po dnešní den víra ve správnost této theorie, dokazuje i známý v Čechách spisek oblíbeného francouzského hvězdáře Flammariona o konci světa.

Chtěje dokázati shodu své theorie se skutečností, poukazoval Láplace na to, že ve všemmíru dosud se tvoří světy podobným způsobem.

Jest zajisté nade všecku pochybnost jisto, že ve světovém prostoru existují mlhaviny, které nejeví dosud žádnou patrnou snahu po zhuštění; že mezi těmito mlhavinami a hvězdami s mlhavou atmosférou, vyskytují se mlhaviny, které ukazují na různé stupně centrálního zhušťování. Spektroskopicky je také dokázáno, že tak zv. bílé hvězdy jako Sirius a Véga nalézají se ve stadiu mnohem žhavějším, než hvězdy žluté, k nimž na př. patří i naše slunce, nebo dokonce nežli tak zv. červené hvězdy, jako jest *α* Orionis (Beteigeuze). Pravdou je také, že země má ještě znatelnou vnitřní teplotu a že na př. měsíc, jehož vývoj prý dále pokročil, jeví se mrtvým tělesem bez vody a atmosféry.

Nelze tedy popírati, že Laplaceova hypothésa vysvětluje jisté zjevy na nebi velice případně, avšak přece neobstojí před námitkami filosofickými a ještě méně před námitkami vědeckými.

Před námitkami filosofickými neobstojí Laplaceova hypothésa z těchto důvodů:

Kdyby pravdou bylo, co o všemmíru tvrdí Laplace, pak by nám, tvorům konečným, znám byl nejen počátek, ale i konec všeho. Mohli bychom, tak říkajíc, s mathematickou jistotou označiti onen den — a byť by to bylo i za milliony let — kdy vyhaslé mrtvé světy by bez účelu kroužily nesmírnou, tmavou prostorou. Nebylo by tudíž věčnosti, poněvadž by nebylo vše bez počátku a bez konce, a kdyby nebylo věčnosti, nebylo by ani božství, poněvadž si toto bez pojmu věčnosti představiti lze není. Existence světů je nepopíratelna. Nesmyslným by však bylo hledati boha v přírodních silách, jak činí pantheisté, neboť tyto síly řídí se určitými, pevnými zákony, jež jedině mohou míti původ v prazdroji všeho — v božství! Kdyby přírodní síly měly býti bohem, nebylo by tu ještě života, poněvadž přírodní síly samy by nestačily dáti život. Prazdroj síly a života možno hledati jedině v bohu a proto byla asi všem národům, za všech věků, víra v božství společnou. Ježto však božství předpokládá věčnost a pojem věčnosti stojí zase v přímém odporu s učením o vzniku a zániku všech světů, nemůže být již z tohoto stanoviska Laplaceova hypothésa pravdivou. Avšak ona je i se stanoviska vědeckého neudržitelna.

Kdyby byly světy, jak tvrdí Laplace, vznikly z prstenců, které se od původního sféroidu postupně oddělovaly, pak by se všechna tělesa nebeská pohybovati musila ve stejném směru v rovině, kterou tvořil rovník sferoidu. Nejnovějším měřením a pozorováním je však dokázáno, že se tělesa nebeská pohybují všemi směry a to nejen v oné myšlené rovině, kterou by tvořil rovník původního sféroidu, ale i všemi směry na tuto rovinu.

Známo je, že již po několik desítiletí zůstalo nevysvětlitelným zjevem, že některé hvězdy pohybují se přímo kolmo na tuto rovinu.

Kdyby Laplaceova hypothésa byla správnou, musila by také míti všechna tělesa nebeská, vzniklá z jednoho prsténce, stejnou rychlost rotační. Ale tomu není tak. Naše soustava sluneční vykazuje na př. u jednotlivých těles nestejnou rotąci. Kdežto Jupiter u porovnání s naší zemí, jak již a priori z jeho silného sploštění souditi můžeme, otáčí se velmi rychle kolem své osy, jeví zase slunce nepatrnou rychlost rotační a oběžnice Merkur skoro docela žádnou. Uvážíme-li, že slunce a jeho planety vznikly z jednoho kusu takového prsténce (neboť jen takto mohly zachovati spojení mezi sebou), poznáme ihned, že Laplaceova hypothésa má velké vady, pro které platnost její připustiti nelze.

Kdyby konečně postupný pohyb hvězd měl svoji příčinu v jediné setrvačnosti a svůj původ pouze v rotaci materie původního sféroidu, pak by nevyhnutelně nastati musilo ponenáhlé zvolňování tohoto pohybu, poněvadž tělesa nebeská ve svém pohybu světovým prostorem řiďounkými plyny, celý prostor vyplňujícími, zdržována jsou.

Že by se však rychlost pohybu nebeských těles nějak zvolňovala, nelze znamenati; odporuje tomu ostatně také přímo druhý zákon Keplerův o zrychlování pohybu nebeských těles v přísluní.

Nehledě ale ku všem těmto námitkám, nepodává nám Laplaceova hypothésa pražádného vysvětlení v příčině jistých nebeských zjevů, ba některé z těchto zjevů Laplaceovu hypothésu přímo vyvracejí.

Tak na př. vlasatice,*) tato bludná tělesa nebeská, jimž německá vynalézavost dala jméno „Himmelvagabund", přicházející k nám ze všech možných končin nebes, jsou pro Laplaceovu hypothésu pravým kamenem úrazu. Kdyby Laplaceova theorie o ponenáhlém chladnutí všech světů byla pravdivou, jak bychom si vysvětlili pak vznik hvězd počasných, existenci hvězd měnlivých a změnu světla Siriova? Jak vysvětlíme si na základě téže theorie o vzniku světů vznik tak zv. hvězd (fysicky) podvojných, hvězdokup, létavic, nerovnoměrnost mléčné dráhy**) atd.?

Na základě této theorie jistě nikoli. Kdyby totiž mínění některých hvězdářů bylo na krásně správné, že vzplanutí nových hvězd na obloze, nebo periodické změny ve světlosti některých hvězd, přičítati lze tomu, že dotyčná hvězda prošla kosmickým mračnem a tím se zahřála, pak zase nelze na základě Laplaceovy theorie odůvodniti, jakým způsobem mohlo ono kosmické mračno dráhu dotyčné hvězdy skřížiti.

*) Ve starší době nebyly komety považovány za skutečná tělesa nebeská, nýbrž za pouhé zjevy vzduchové. Tadeáš Hájek z Hájků, pražský rodák a jeden z nejslavnějších mathematiků XVI. století, byl prvním, jenž z parallaxy komety z r. 1577 dokázal, že jsou vlasatice tělesy kosmickými. — Národové východní jako Číňané, Arabové a Chaldejci měli naproti tomu již od pradávna správné ponětí o kometách, považujíce je za hvězdy bloudící, jež občas přicházejí z nejzazších krajin nebeských, kde jsou pro nás neviditelnými, aby v nich opět zmizely.

**) Již Aristoteles vyslovil domněnku, že mléčná dráha není ničím jiným, než shluknutím se velikého počtu malých hvězd. Ačkoli je tato domněnka četnými empirickými pokusy potvrzena, nepodařilo se přece ani nejmocnějšími nynějšími hledidly (dalekohledy) ji ve hvězdy rozlišiti. Jednotlivé hvězdy, které na mléčné dráze i prostým okem spatřujeme, nepatří ve skutečnosti k ní, nýbrž jen se na ní promítají.

Důvěra ve správnost Laplaceovy hypothésy vedla některé hvězdáře dokonce k tomu, hledati pro všechny hvězdy společné těžiště. Tak hledal Mädler místo to v Plejadách, tvrdě, že nejjasnější hvězda tohoto souhvězdí Alcyone tvoří centrální slunce, t. j. střed všech pohybů všech světů. Lambert hledal toto místo v mlhavině Orionu, Herschel v souhvězdí Herkulově, Argelander v Perseu atd. Všechny tyto thése byly však v nejnovější době nadobro vyvráceny C. A. F. Petersem, professorem hvězdářství na universitě v Kielu.

Myšlenka, že existuje jakési centrální slunce, které tvoří střed všech pohybů všech světů, je však přímo absurdní, neboť kdyby skutečně takové existovalo, musilo by kombinovanou přitažlivou silou ostatních hvězd v okamžiku roztrženo býti na kusy, čímž by zároveň za své vzal i centrální poměr. Nehledě k tomuto důvodu, nemůže takové společné těžiště také proto existovati, že by hvězdy kolem něho kroužiti musily stejným směrem, jako je tomu na př. v naší sluneční soustavě, kdežto přece je nejpřesnějším měřením zjištěno, jak již bylo uvedeno, že se hvězdy pohybují všemi možnými směry.

Domněnku o jakémsi centrálním slunci nutno tedy zavrhnouti a poněvadž tato domněnka je jenom logickým důsledkem Laplaceovy nauky o tvoření se světů z jediného sféroidu, padá tím i tato nauka sama.

III.

Podle Newtonova zákona o všeobecné gravitaci přitahuje jedno těleso druhé. Na každém tělese můžeme tedy znamenati tíži t. j. onu sílu přitažlivou, kterou těleso přitahováno je jiným tělesem, resp. kterou samo přitahuje druhé. Poněvadž ale každé těleso skládá se z většího nebo menšího počtu molekulů, bude se přitažlivá síla celého tělesa jeviti jako výslednice přitažlivých sil jednotlivých molekulů. Má-li tedy těleso podobu koule, bude z pravidla — a je-li ve svých částech stejně hutné, vždy — tato přitažlivá síla koncentrována ve středu tělesa. Všechny částice takového tělesa budou proto tíhnouti ke středu jeho, kde se tento vzájemný tlak promění v teplo. Jednotlivé částice, z nichž se těleso skládá, jeví totiž následkem přitažlivé síly centra snahu, pohybovati se ku středu tělesa. Ale tento pohyb je vzhledem ku neprostupnosti ostatní hmoty nemožným a proto se mění podle známého zákona Mayerova*) v teplo.

Naproti této síle přitažlivé účinkuje u těles pohybujících se kolem své osy síla jiná, síla odstředivá. Tato síla nepůsobí však přímo proti síle přitažlivé, nýbrž poněkud šikmo v oblouku od středu ku povrchu tělesa, ve směru, v kterém se toto kolem své osy otáčí. Patrno, že výslednice těchto dvou proti sobě působících sil bude se tím více blížiti povrchu tělesa, čím mocnější bude síla odstředivá, t. j. čím rychleji se těleso kolem své osy bude otáčeti. Kdežto by tedy, kdyby odstředivé síly nebylo, zdroj vnitřní teploty nalezati se musil v centru, pošine se následkem působení síly odstředivé více méně ku povrchu. Velikost přitažlivé

*) Mayer byl prvním, jenž objevil fysikální zákon, že síly, tak jako hmoty, ve světovém prostoru ani nevznikají ani nezanikají, nýbrž že se jenom proměňují.

síly je závislá pouze na množství hmoty t. j. z pravidla na velikosti tělesa, kdežto velikost síly odstředivé závislá jest mimo to i na rychlosti, s jakou se těleso kolem své osy otáčí. Je-li tudíž nebeské těleso velmi veliké, může vyvinouti tlak, způsobený přitažlivou silou, a protitlak, způsobený silou odstředivou, v místě výslednice obou sil t. j. v určitém místě pod povrchem, tolik tepla, že se povrch tělesa rozžhaví tak, že těleso bude zářit svým vlastním světlem, t. j. stane se sluncem. Z toho plyne logický závěrek, že pravými slunci mohou býti jenom tělesa velmi veliká, poněvadž jen ona potřebné síly ku svému rozžhavění vyvinouti mohou. Někdy se ovšem stává, že i tmavé těleso vzplane t. j. zazáří svým vlastním světlem a to buď následkem srážky s jiným tělesem anebo prochází-li právě mračnem meteorů, ale takové těleso, jak učí zkušenost, v nedlouhém čase opět vychladne. Ku zjevům toho druhu patří t. zv. hvězdy počasné.

K zaručeným případům takovýchto počasných hvězd patří na př. hvězda, kterou 11. listopadu 1572 objevil Tycho Brahe v souhvězdí Cassiopeje. Tato hvězda předčila v době svého objevu i t. zv. hvězdy první velikosti. Světlost její však ustavičně slábla, až v březnu 1574 prostému oku úplně zmizela. Podobný zjev vyskytl se v novější době r. 1848 v souhvězdí Hadonoše, r. 1866 v souhvězdí Koruny, r. 1876 v souhvězdí Labutě, r. 1885 v mlhavině Andromedy atd. Ve všech těchto případech ubývalo jasnosti dotyčné hvězdě (Nové) velice rychle, z čehož následuje, že ochlazovací proces ve studeném vesmíru pokračuje mnohem rychlejším tempem než jak se dosud za to mělo.

Naše slunce by tudíž již dávno a dávno musilo býti tělesem vychladlým, kdyby zdroj jeho tepla nevězel v samotné jeho hmotě a rotaci. Příčina, proč ani za celá desítiletí nepozorujeme, že by se slunce ochlazovalo, vykládána byla dosud způsobem více méně dobrodružným a málo věrohodným.*) Že by snad ubývalo vnitřní teploty naší zemi, rovněž nepozorujeme. Naopak, ze dvou ledových dob, které naše země prodělala, mohli jsme již dávno seznati, že učení o neustálém ochlazování se těles ve všemmíru je docela chybné. Obě síly, přitažlivá i odstředivá, jsou silami konstantními t. j. ony působí po celou dobu trvání dotyčného tělesa a proto také udržuje každé nebeské těleso stále svoji vnitřní teplotu. Kdežto však první z těchto dvou sil je nezměnitelnou, poněvadž (nehledě k bezvýznamnému rozmnožení hmoty pádem meteorů) hmoty jeho ani nepřibývá ani neubývá, mění se velikosť druhé síly následkem větší nebo menší rotace. Že tělesa nebeská neotáčejí se kolem svojí osy stejně rychle, víme dobře z pozorování těles naší sluneční soustavy, která vykazují různé stupně oné rychlosti. Z toho následuje, že tělesa neotáčejí se kolem své osy vlivem setrvačnosti, silou,

*) Uvádělo se na př., že slunce udržuje svoji vnitřní teplotu nepřetržitým dopadáním meteorů. Počet těchto meteorů by musil jíti do nekonečna a poněvadž i pád jejich na slunce by se musil díti stejnoměrně (ježto by jinak slunce svoji stejnou výhřevnost zachovati nemohlo), nemohl by nám onen proud meteorů ujíti, nýbrž musil by se nám jeviti v podobě mléčné dráhy, kterou by prostupovalo slunce. Nehledě k tomu, nemohl by tento ustavičný dešť meteorů na slunce zůstati bez vlivu na pohyb jeho. Ale nějaká změna tohoto pohybu se rovněž nepozoruje.

kterou se jejich částice v původním sféroidu otáčely, — jak tomu učí Laplace, — protože by v tomto případě musila míti také stejnou rotaci.

Příčinu této rotace dlužno tedy hledati jinde.

V nejnovější době projevil český professor hvězdářství K. Zenger mínění, že elektromagnetické víry, které se jeví na povrchu slunce, neostávají bez vlivu na naši zemi.

Tuto myšlenku považuji za tak důležitou, jako byl svého času objev Halleyův o vlastním pohybu stálic.

V pozdějším pojednání, které po této úvaze uveřejniti hodlám, dokáži, že tyto elektromagnetické víry jsou vůbec jedinou příčinou rotace nebeských těles.

Podle toho, zvětší-li nebo zmenší-li se rychlost, s jakou se těleso kolem své osy otáčí, zvýší se nebo sníží i vnitřní teplota jeho, poněvadž jedna ze složek, které toto teplo vyvozují, se zvětší nebo zmenší.

Jen tím způsobem dá se vysvětliti trvalé zvýšení teploty na Siriu, jímž tato hvězda značně na svém jasu nabyla, že se připustí urychlení jeho rotace. Známo je, že tato překrásná hvězda v souhvězdí Velkého Psa, za doby římského klassicismu obyčejně „rubra Canicula" zvaná, září nyní intensivně bílým leskem, kdežto Ptolemaeem, Ciceronem, Horácem, Senecou a j. uváděna je mezi hvězdami červenými. Ale již v X. st. po K. musila býti změna světla Siriova patrnou, neboť Peršan Al Sufi a Arab Alfraganus nečítají Siria už ku hvězdám červeným, ale neřadí ho také mezi hvězdy bílé. Bezpochy přecházela již tehdá barva této hvězdy z červené do bílé, takže jmenovaní hvězdáři se raději o jeho barvě nezmiňovali, nechtějíce se uváděti v odpor s míněním Ptolemaeovým. Podobnou, ač méně pronikavou změnu své barvy vykazuje i hvězda Capella v souhvězdí Vozky a Algol v Perseu.

IV.

Uvážíme-li tedy vše, co mluví pro a proti theorii Kantově a Laplaceově, shledáme, že tato theorie ve své všeobecnosti nikterak neobstojí. Kant a Laplace pochybili již v tom, že hleděli proniknouti počátek všeho, položivše meze věčnosti. Není také žádného rozumového důvodu, proč by musila všecka tělesa nebeská původně vyplňovati světový prostor ve stavu plynném, aby se teprvé časovým postupem v pevné světy vyvíjela, zvláště když je možným i proces opáčný. V končinách hvězdami velice bohatých, je srážka dvou světů dosti pravděpodobnou. Nárazem takových větších těles může se dojista vyvinouti tolik tepla, že toto dostačí, aby ona pevná tělesa proměněna byla v plyn anebo alespoň v mlhovinu, plnou hrud, jaká se jeví ve hlavách některých komet.

V takovémto ojedinělém případu může ovšem s některými změnami nastoupiti onen ochlazovací proces, jak jej líčí Laplace.

Od počátku je světový prostor vyplněn řiďounkými plyny. V něm pohybují se pevné světy, jež udržuje v pohybu vzájemná

gravitace a elektromagnetické síly.*) Z té příčiny děje se pohyb ten ve všech směrech.

Každé nebeské těleso má svoji atmosféru, kterou si nachytá na své pouti světovým prostorem. Mohutnost této atmosféry je úměrnou ku přitažlivé síle tělesa a proto mají všechna veliká tělesa mohutnou a malá nepatrnou atmosféru.**) Každé těleso vlivem různých okolností, jako na př. proletěním létavic, ztrácí část této atmosféry, ale ztrátu tu si zase v prostoru bez ustání nahražuje.

Veliká tělesa jsou slunci s tmavým, pevným jádrem. Žhavé centrum s chladnějším obalem vyskytnouti by se mohlo jen tenkráte, kdy by dotyčné těleso neotáčelo se kolem svojí osy, což u těles s větší atmosférou nelze předpokládati.***)

Každé nebeské těleso má svoji vnitřní teplotu, úměrnou ku velikosti hmoty a rychlosti, s jakou se otáčí kolem osy. Následkem toho nemůže tuto teplotu nějakým ochlazovacím procesem nikdy ztráceti.

Centrum naší země je solidní, pevné a toliko v jisté hloubi pod povrchem nalézá se pás nejteplejší, jehož teplota není však dostatečnou, aby i látky tíže tavitelné, jako železo, roztaviti mohla, a proto se takové tíže tavitelné látky v lavě sopek nikdy nenalezají.†)

Světy, které se vlivem zevnějším proměnily v páry, usazují ochlazováním pevné látky od centra ku povrchu a nikoli naopak. Příkladem jsou hlavy komet s pevným jádrem a hvězdy s mlhavým obalem.

Pohyb nebeských těles se řídí sice dle určitých zákonů, ale je proto přece nepravidelný, poněvadž tato tělesa nejsou v prostoru rozdělena stejnoměrně. Tím nastává nebezpečí přílišného shluknutí se světů v některých končinách nebes, srážky ano i roztržení následkem velikého elektrického napnutí a vzniklé tím rychlejší a rychlejší rotace.

V přírodě shledáváme se vůbec s neustálými proměnami a záměnou hmoty. Lidé a zvířata hynou, aby ustoupili jiným; rostlinstvo vadne a zetlí, aby zmrvilo půdu ku další vegetaci; látky neústrojné mění se ustavičně chemickými processy a tak i celé světy zanikají, aby zase daly vznik novým světům a tento koloběh nemá počátku, nemá konce, tak že pravdivým je slovo básnikovo:

„. . . bez konce dál, bez konce jen
se na mne věčnost dívá!“

---

*) Do dnešní doby má se za to, že tělesa nebeská otáčejí se kolem své osy a pohybují se ve své dráze toliko vlivem setrvačnosti následkem odrazu, kterým těleso původně bylo uvedeno v pohyb.

**) V nejnovější době připuštěno, že i měsíc má svoje ovzduší, ovšem mnohem řidčí, než jaké lze shledati na nejvyšších horách pozemských.

***) Tělesa s větší atmosférou, podobajíce se jaksi Leydenským lahvím, jsou schopna udržeti dostatečné elektrické napnutí, které přivodí rotaci.

†) Proti učení o centralním ohni naší země bylo uvedeno již tolik důvodů, že víra ve správnosť jeho již dávno byla zviklána.

P. Marie klaní se božskému děcku.
Obraz Correggiův.

Podzimní.

Z druhé řady „Modliteb k Neznámému“

od Svatopluka Čecha.

Jest nebe jedno mračno těžké, sivé
a šerým vzduchem chladná prška mží;
jak vzdech to zazní v ticho zádumčivé,
když suchý list nad tebou zakrouží
a klesne v pustou zem jak zbrocen krví;
již zimy blizoučké dech cítíc prvý,
vše chví se jako v brzké smrti tuše —
Je smutna duše.

Zde po záhonech místo květů skvoucích
zříš lodyh černých pocuchanou směs,
a do droliny jejich listů schnoucích,
svých lesků zbaven, mrtvý motýl kles',
nad nimi vzduchem nezabzučí včela,
i mušek tichá píseň oněměla,
ni cvrčka skřip se neozývá polem —
Vše mrtvo kolem.

Tam ptáček choulí se — Je schvácen asi,
či kámen z ruky surové jej stih',
když volán druhů radostnými hlasy
vzpjal perutě, by letěl v teplý jih? —
Chci zahřát jej — tu svěsil ztuhlá křídla
a v posled kalná očka ke mně vzhlídla,
křeč tílkem škubla ve smrtelné muce —
v mé dožil ruce.

Kdo zavraždil jej? Kdo té včely vrahem,
jež bolestně mi pyká u nohou,
že chtěla hýřit ještě letu blahem,
kdy smrt jen vlá pod mraznou oblohou?
Kdo živé bytosti nás všechny týrá?
Proč sterá bolest útroby nám sžírá?
Proč dravce lačného neb soka drápem
druh druha sápem'?

Proč? — Zdá se mi, že z teskných mlžin kolem
zní v odvět podzimního vání sten:
„Tys za dnů slunných, málo zkoušen bolem,
před' sobě v radost čarovábný sen

o světě ladném, v němž, co vadou zdá se,
jak v malbě stín jen slouží celku kráse
a jímžto vládne kdos jen dobru chtící,
vše milující.

Leč klam to. Bystřejším jen pohleď okem:
Běs ukrutný vším světem vládne spíš,
strast, bolest číhá za každým tu krokem,
i tam, kde zběžně rozkoš pouhou zříš:
když u májových vnad svou stavíš nohu,
jen rozhrň sněhobílé hvězdky hlohu,
a viz, jak na trnu pták mučí krutý
hmyz nabodnutý.

Viz rozmarnou hru kočky s bědnou myší,
viz muka zvířat pod člověka jhem!
A člověk sám? Co vzdechů, nářku slyší
a kleteb zoufalých v den každý zem!
Co na ložích se trpitelů svíjí,
co duchy trápí myšlenkových zmijí,
od pláče dítěte co zavzní stonů
po chrapot skonu!

Sám neznáš-li to, zvíš snad zítra náhle,
kdy tělem pronikne ti žár i mráz,
kdy bolestí rty sténat budou zprahlé,
zrak odvrátí se od všech světa krás,
kdy v léků ostrý zápach v dusné kobě
při kmitu noční lampy sedne k tobě
zjev příšerný, jejž vysnil mozek chorý —
Memento mori!

Tu hořkou číši musí ke rtu schýlit
i ten, kdo znal jen sladký žití mest!
A budeš-li pak dni a noci kvílit
rván bolestmi, jichž sotva možno snést,
v děs temnot zraky upíraje kalné,
pak seznáš světa pravé rysy žalné,
pak uprchne ti z horké, těžké hlavy
sen onen smavý!"

Tak hlas ten hrozí. V ruku klesá čelo —
Však nikoli! Mně znám je také žal,
hlod útrap zkusilo též moje tělo
a duši nejednou spár bolu rval.
Leč i když osud nejtíže mě krušil,
já za vším kdesi mír a lásku tušil,
a v tomto tušení se uzavírá
má všecka víra.

Vím, pravda, že jsou horší mnohem strasti,
že v lidských muk jsem nevšel Gehennu,
a snad té kdysi sražen do propasti
slov hrozby dnešní s hrůzou vzpomenu,
snad světa obraz pak se v oku zkalí
a zoufalosti mrak mou duši zhalí
— vždyť proti moci, jež v ráz ducha láme,
kdož krunýř máme?! —

Však dokud zdravé chovám v čele dumy,
duch dokud nezakalen mátoh tmou,
vím, doufám přepevně: Nic neutlumí
tu jasnou, těchyplnou víru mou;
za smutnou, šerou mlhou listopadu
zřím prokmitati příští jara vnadu,
a za života bolestnými zmatky
mír tuším sladký.

Rybničané v Krajině.

Črta z cest slovinských. Napsal Ludvík Kuba.

lováci mají své drotaře, sklenkaře a pocestné obchodníky, kteří se svými vysokými skříněmi na zádech až do Sibíře často zabrousí; Istrie rozhlašuje se svými Čiči, kteří octem oblažují až i naše kraje; Italie nabízí zarmoucenému lidstvu svoje kolovrátkáře nebo pištící piferary s obligátními opičkami aneb morčaty; Tyroly prostřednictvím svých tlustých, volatých dcer, jichž širokánské klobouky nás, mladou chasu, kdysi velice zajímávaly, opatřují — ač nyní zdá se mi méně než druhdy — cizí kraje sukny, kravatami, hedvábným zbožím a pod.; Balkán zase baví svět svými tancujícími čtvernohými broukaly, kteří v bídě své stejnou měrou se svým hladovým pánem dělí se o — divákovu soustrast; naše Nechánice pak vkládají do rukou dcer svých mnohostrunný nástroj krále Davida, aby „jdouce do celého světa", šířily pochybným svým způsobem známost jména českého až i na dalekém Orientě. A Krajina — tato podivuhodná zemička rarit a specialit, vábících k sobě zvědavce a touristy celého světa — ve světovém tomto závodění nemůže při samolibosti své odepříti si účasť a odesílá tudíž na mezinárodní ono kolbiště své — Rybničany.

Čtenář možno nad neznámým tím jménem se pozastaví a citlivější snad i studem se zardí pro nedostatek svých vědomostí. Ale křivdil by si, kdyby se výčitkami trýznil. Československá vzájemnost sice docílila už mnohé pěkné věci, ale Rybničany k nám přec jen dosud nepřivedla. Lid ten zvroubí ročně značný kus světa, ať už ve společnosti řešet, či

hrnců, nebo na koňském hřbetě v čele celých stád, jež cestou rozprodává — ale naši vlasť dosud důsledně pomíjí.

Ale jestli těmito řádky míním Rybničany uvésti u nás ve známost, neděje se tak jen pro jejich „světový" význam obchodní, ale i pro jejich filosofičnost, pro kterou jsou doma proslulí asi tak jako po vlastech českých chvalně známá naše — Přelouč. Po Krajině koluje celá spousta písní, vypravování a anekdot ze života Rybničanů, jež celkem tvoří rozkošnou snůšku výtečných dokladů „rybnického" důvtipu.

Zejména jeden úsměšek při každé příležitosti vrhá na Rybničana pán nepán, starý mladý, otázku totiž: „Má-li na prodej hliněnou basu?"

Avšak cos takového nevyruší z rovnováhy našeho Rybničana, jejž sice fáma líčí — jak se říká — poněkud „praštěným", jenž však ve skutečnosti na podobné útoky umí dávati břitké a peprné odpovědi, z nichž na ukázku jednu uvedu. Je to píseň ve formě dialogu mezi chlapcem a „lončarem":[1])

Chlapec: Zastavte, sečkejte!
Tážu se vás,
basu-li z jílu nám
prodáte as?

Lončar: Přistup jen, neboj se,
míru chci vzít...
pocítíš ihned, jak
bas bude znít...

Že filosofický národ, jako jsou Rybničané, má svoji logiku, je přirozeno. Vizte malou ukázku. Rybničan vypravuje, že se vybral na pouť na Urbasovu horu s chlapcem a koněm. „Kdo tam nebyl," naříká si Rybničan, „ten neví, jak daleko na Urbasovu horu je. Tři dny jsme tam šli: já den, chlapec den a kůň den . . ."

Někdy jsou však jeho průpovědi až příliš drastické. Na příklad: Žena leží na lůžku smrtelném a muž sedí v hospodě. Přiběhne za ním kluk: „Táto! matka je už „na kraji" (t. j. má na kahánku). — „Ať si tedy lehne doprostřed!" — Po nějaké chvíli kluk opět přikluše. — „Táto! matku si již Panbůh vzal!" — „Ať si! Však on bude litovat jako já, když jsem si ji vzal!"

Jako národek rybnický, tak i jejich vlast — dolina Rybnická — je velice zajímava. Ostatně se to rozumí samo sebou, řeknu-li, že dolina Rybnická je v Notranjsku, jež spolu s Dolenskem celé je Krasové.

Vyjedeme-li jižní dráhou z Lublaně dolů k Řéce, mineme ve druhé již stanici městečko Logatec, odkud by nás pošta po čtyřhodinném vleku do Idrie dovezla, a slezeme až ve třetí stanici, v Rakeku, za nímž hned pak následuje již Postojna. Z Rakeku dáme se v levo na východ a dojdeme za hodinku do známé Cirknice, kdež za léta obyčejně místo pověstného jezera lučiny se vidí, a odtud můžeme poštou dále do městečka Rybnice, kam nás dovezou za 4—5 hodin.

Městečko Rybnice stojí skoro uprostřed soujmenné Doliny, jež má stejný směr se všemi dolinami Krasové Krajiny, totiž šikmý, od severo-

[1]) hrnčíř.

západu na jihovýchod. Osu její tvoří silnice, směr ten označující a jdoucí z Lublaně (40 km.) do Kočevje (16 km.). Nad hladinou mořskou je Rybnice vysoko skoro 535 m.

Prostranství celé kotliny zaujímá celkem 27.000 jiter, z nichž nejvíce je lesů (třetina), pak pastvin (skoro čtvrtina), dále lučin a zahrad (skoro pětina) a nejméně polí (asi sedmina). Jednu as padesátinu pak tvoří půda vůbec nevzdělaná.[1])

Půda tato hostí v sobě přibližně 10.000 obyv., již obývají celkem 52 osady, z nichž jedna je městečko — Rybnice — ostatní vsi.

Rybnice sama má asi 1000 obyvatelův, z nichž část živí se řemesly, ostatní pak způsobem, o němž doleji bude řeč.

Starobylý kostel tamější nahrazen v poslední době krásnou novou budovou, před níž — jak se často v Krajině vidí — je ohromná, dole sedátkem obezděná lípa, pod níž se v nedělích po službách božích sdělují lidu obecní a zemská oznámení. Ve středu města při říčce Bystřici, jež městem se vine, stojí starobylý hrad, přes 500 roků starý.

Rybnice bývala často navštěvována velikými ohni, při nichž často i hrad byl postižen, avšak vždy celkem jen lehce, tak že budova nynější považuje se za původní, jak tomu i silné, na 7 střevíců široké zdi nasvědčují. K poslednímu požáru vztahuje se podání, jež Rybničan takto asi vypravuje: „Teď vám povím, jak Rybnice hořela. To vám byl tak veliký oheň, že jen cvočky zůstaly, a přec jsem si ani lulku zapáliti nemohl! Druhý den přišli pak z Dolení Vsi cvočky sbírat, ale my Rybničané jsme jich nepustili. Dolanci se hned rozzlobili, na nás zanevřelí a řekli: „Kéž dá Pánbůh a Matka boží, aby jednou u nás hořelo — také vás pak nepustíme!“

Řekneme-li o kraji, že náleží ku Krasu, představuje si hned každý ony pusté, větrem vyšlehané a sluncem vyžíhané skály a kameny, jež v Přímoří, Istrii a Dalmácii svým smutným vzezřením oko cizincovo zarážejí a němou žalobu na benátské dřevorubce svoje pronášejí; každý při jménu onoho horstva má hned na mysli takovýto kraj, jehož obraz zavdal podnět k jizlivému vtipu, jenž v oněch končinách holohlavé stíhá: náležejíť prý oni také ku Krasu.

Krajinský Kras není šmahem pustý, a svrchu již uvedené udaje dokazují, že Rybnická dolina je slov těch dokladem.

Je to po způsobu Krasových kotlin údol kolkolem uzavřený, jejž na jihozápadě po celé délce ohraničuje hřbet Velika Gora, z níž se pramení několik vod; zejména hlavní dvě řeky, Rybnice a Bystřice; s opáčné pak, severovýchodní strany, jej omezuje druhý, nižší však hřbet, Mala Gora, která podzemními dutinami všecku vodu vpíjí. Tyto dvě vysoké hráze spojeny jsou opět nižšími, z nichž severní Ostenek, jižní Jaselnica sluje, tak že na pohled nemůže z kraje ni kapky vody ujíti. Ve skutečnosti prý však všecky vody, jež Malá Gora požírá, prošedše pod zemí mnoho hodin, obohacují řeku Krku, dle jiných Kulpu.

Nejvyšší bod Velké Gory nazývá se Pri turme (u věže) = 1222 m. Triangulační pak bod blízký sluje Ostrý vrch = 1195 m. Velká Gora

[1]) Aspoň tak bylo před r. 1864, z něhož tato dáta pocházejí.

všecka porostlá je lesem, v němž mnoho zvěře — někdy i něco vlků — se nalezá. Malá Gora naopak je skoro lysá, majíc mimo něco křovin jen pastviny a palouky.

Ze dvou řek shora jmenovaných Bystřice je největší, majíc 17 přítoků. Vyvírá na úpatí Veliké Gory na západním konci a prochází skoro celou dolinou. Vine se městečkem pode zdmi samého hradu, ale vyšedši z města, zatáčí se za nedlouho v levo k Malé Goře, kde v očekávajícím ji jícnu mizí.

Rybnica, jíž se dostalo — rozumí se — jména od množství ryb a jež zase naopak názvem obdařila dolinu, město i obyvatele celé doliny, ba i sousedy okolní, mluvící „rybnickým“ dialektem, je mnohem menší, avšak ihned, vystoupivši z Veliké hory, žene již mlýn a pilu. Do městečka nezatéká, za to však ubírá se dále na jihovýchod a v Dolní Vsi rovněž mizí pod zemí.

Kromě toho jsou v dolině ještě dvě menší řeky, a sice Rokytnice a Teržičica (na konci však sluje Tentera).

Říčky tyto, jež jsou vlastně jen potoky, ženou několik mlýnů a pil, ale tím, jakož ani svými rybami a raky nemohou dopomoci massám ku stálé obživě, naopak svými povodněmi často ještě škodí a mnoho lučin v močály proměňují. Pole, jež tvoří jen sedminu půdy, také nemohou stačiti ku stálému zabezpečenému živobytí všem obyvatelům. Pokud pak se zde pěstuje hospodářství, těší se poměrně ještě největšímu rozkvětu chov dobytka, zejména vepřového a hovězího. Tento poslední je zdejší specialita, malý, tlustý. Krávy tyto slují buše a telata čuche.

Při takovýchto nedostatečných poměrech musila okolnost, že celá jedna třetina zdejší půdy nabízí kraji laciné dřevo, míti na život zdejší důležitý vliv a také měla. Celá totiž sodražická a rybnická fara (tedy celkem 46 osad) vrhla se do výroby „leseniny“ (les = dřevo) čili „suché roby“ (roba = zboží), jež rozvážejí nejen po své domovině, ale široko daleko po zemích okolních. Co všecko Rybničané vyrábějí, můžeme se dověděti z jejich písně, již sluší považovati, abych tak řekl, za rybnické Credo. Nejprv se vám zpěvák představuje:

Sem Ribničan Urban
po cel'mu svetu znan,
prav [1]) bistre sem glave,
pa žlice 'mam nove.

A když byl v sedmi dalších slohách učinil velké výklady o svém rodném městu a místu, o svém vznešeném povolání, jeho vzniku a rozvoji, uzavírá píseň těmito dvěma skromnými slokami:

Sem majster vsake divne sorte,
vse, kar [2]) si 'zmislit mor'te:
čebru,[3]) keblu [4]), keblic [5]),
in tudi [6]) velcih žlic.

Delam škafe [7]) in rešeta,
rajte [8]), brente [9]) vsega šmenta,[10])
škat'le, škatljice
in tud' kuhalnice.[11])

[1]) velmi, [2]) co, [3]) džbery, [4]) míry, [5]) mírky. [6]) a také, [7]) škopky, [8]) veliká řešeta, [9]) putny, [10]) každého druhu, [11]) vařečky.

Za neobyčejné dobrodiní pro lidstvo považují Rybničané zejména jeden obor své působnosti: dělání lžic, jež ze dřeva řežou. Kdo by myslil, že je v tom mnoho domýšlivosti, poučí se z následujících tří slok, že Rybničané mají pravdu.

Žalost, bída světem hrály,
dokud lidé lžic neznali;
slyšte, jak to chodilo,
lžic kdy ještě nebylo!
Na kolena mísy dali,
skořápkou si pomáhali.
to však platno pramálo:
vše jim od úst zkapalo.

A toho citlivé srdce dobráckého Rybničana nesnese. Vidouc toto veškerého lidstva strádání, rázným činem rozhodlo se bídě odpomoci. Co Rybničané učinili? Oni —

s širokých úst míru vzali,
lžíce dělat započali,
pracovali nocí, dnem —
bylo lžic pro celou zem.

Ačkoliv však Rybničané hluboké hvozdy, jež úbočí Velké hory pokrývají, do světa rozvážejí ve formě nejrozmanitější jako: hrábě, řešeta, soudečky (putrche), lžíce, vidličky, nože (vše dřevěné), talíře, mísy a mísky (latvice), krabice, vařečky (kuchalnice), kvedlačky, putny na víno (brente), máselnice (píne), veliká řešeta s dřevěnými síty (rajtre) a j. — přece zůstává specialitou čistě rybnickou jen řešeto. Někdy celá ves jiného nerobí. Výroba je poměrně zdokonalená, methodicky rozvita a súčastňuje se při tom celá rodina, od déda a báby až po vnuka. Kdyby se tak nedělo, byl by zisk rešetarův pramalý. Když řešet zhotoven dostatečný počet, aby vůz vyplnila, nastane chvíle pro rodinu vážná, počne totiž nakládání a loučení. Děti kolem skákají a ženské mužským nakládati pomahají. „Vůz je naložen," líčí Fr. Lesar jednu takou výpravu řešetářskou, „a dobře svázán, že se nic se svého místa nehne. Martin zapřáhne, udělá před koni bičem znamení sv. kříže, a řka slova: „Kříž boží," zvolá na koně: „hý!" Koně vykročí, kola se zatočí a vůz již je od chalupy na cestě, která vede skrze Žlebič (ves) do bílé Lublaně. Řešetáři se sukovkami v rukou sprovázejí vůz, je pak zase děti, ženy a sestry doprovodí až do Žlebiče. Zde vůz zastaví a při „půlce" vína nastane loučení. „Buďte zdrávi, pilně pracujte, pečlivi buďte, za nás se modlete a vy děti matku pěkně poslouchejte," je obyčejně poslední slovo, s nímž se řešetáři obracejí k pozůstalým. „Buďte šťastni, zdrávi buďte, „lep chlebec" [1]) nám „od zdomu" přineste," jsou pak obyčejná slova, jimiž se pozůstalí loučí s odcházejícími. Mnohá slza při tom z oka vyklouzne. Děti, ženy a sestry hledí dojemně za putujícími, avšak pod Žernovcem otočí se cesta, která jim je sejme s očí. Němi vrátí se ku svým pracím, řešetáři pak za vozem kráčejí k bílé Lublani; pak zboží dají buď druhým vozkům do Korutan (toto psáno r. 1864.

[1]) Dárek, jejž obyčejně rešetáři vozí domácím, sluje „lep (pěkný) chlebec".

dokud tam nešla z Lublaně železnice; pozn. překl.), nebo po železnici je vezou dále do Štýrska, kde nosí každý svoje od domu k domu, od trhu k trhu. Někdy starou poškozenou věc spravují, sotva však za plat, obyčejně za oběd, večeři nebo sklenku vína. Kdyby řešetáři musili kupovati vše za peníz, málo by toho vydělali. Jen kdo je pilný a přičinlivý, za dva, tři měsíce 50 až 100 zl. domů přinese. Z nich zaplatí daně, koupí sobě a rodině oděv a obuv. Hospodářství pak pěstí taková rodina jen na tolik, aby svoje nejnutnější potřeby tělesné kryla, co zatím hlava její hledá kousek chleba v dalekých zemích: v Chorvatsku, Slavonii, v Uhrách, Štýrsku, Korutanech, Tyrolech a j.

Dolení Ves a její okolí vyrábí opět zboží svoje z hlíny. Ovšem nechopili se toho umění z hříšné choutky, že by se snad chtěli rovnat Bohu, jenž z hlíny prvý párek vytvořil. Nepřeceňují se a proto dělají jen lonce (hrnce), krugl'ce (džbánky), kozice (rendlíky), sklede (mísy), piskry (hrnce) atd. „Lončar“ se svým zbožím je proti „rešetarovi“ v nevýhodě. Cesty jsou všelijaké a nádobí je křehké; neštěstí pak, jak známo, nechodí po horách nýbrž po lidech. Proto každý pochopí tyto verše, jež část trudného života lončarova naznačují:

Ves teden[1]) smo okol' chodil',[2])
v nedeljo smo Boga molil',[3])
da bi loncev ne pobil'.[4])

Ke všemu pak ubohého lončara nikdo neušetří. Slyšte, jak ho každý týrá: „Víte, kdo chodí málo po světě, nic neví; já však a můj lysák jsme už dosti světa viděli a mnoho trpkého zakusili. Jednou jsme s lysákem chodili po Istrii; rozumí se, šli jsme skrz Terst. Avšak před branou nás nějaká psota zastavila: Holtberdja! Já povídám: „Lonce vezu.“ Ale nerozuměli, musil jsem jít s ním do vnitř. Prokleto budiž! Co se stane? pomyslil jsem si. Jestli mne zavrou, co bude s koněm? — „Lonce vezu, pusťte mne, pane!“ povídám ještě jednou. Teď však jakoby sršeň podráždil: „Vošta viu!“ zvolal. Já pak děl: „Nevozím vína, nikoliv, jen hrnce jsme s lysákem v Istrii prodávali, a teď jdeme skrz Terst domů.“ Na to mne pustili a zavřeli lysáka. Ubohý klusáčku! Lačen jsi, sotva hledíš, a teď tě ke všemu do arestu dali! Jak mi tě líto! „Švorc“ byl také hodný koník a mnoho hrnců po Istrii se mnou povozil, měl jsem ho velice rád, jen jednu špatnost mi provedl: víte, sotva jsem ho naučil strádati, mi scípnul — a lysák mi toho dosud neučinil. A teď mi ho zavrou! Co chci doma bez lysáka? „Pane, dejte mi koně nazpět; jestli ne — udělám vám věc, že se vám ani nesní!“ — „Jděte raděj domů!“ — „Oho! to tak!“ — „Nuže pojďte,“ povídala ta psota, „a řekněte mi, co jste mínil učinit, kdybychom vám koně nedali?“ — „Byl bych si koupil jiného.“

Nejlépe se ovšem daří honákům. Jsou dvojí a sice konští a — s prominutím — vepřoví. Ale tito poslední za řeč nestojí. V jednom okrese dobytče koupí, v druhém je prodají. Nanejvýše do Charvát pro ně zajdou. To jsou ti prví lepší chlapíci! Skoupí někde v Uhrách celé

[1]) týden, [2]) okolo chodili, [3]) modlili, [4]) bychom hrnců nepobili.

stádo koňů a koníků, svážou je kol hub do několika bočných řad, po 5—6, a řady pak zas podélně mezi sebou. Pak si vysedne každý z honáků na „nejlepšiho" nosce a letí do světa jako generál; za ním vždy celá švadrona, ovšem bez vojska. Běda vám, potkáte-li takou svitu. Už z dálky ji poznáte; vlastně nepoznáte, budete si mysleti, že hoří, neboť četná kopyta zdvihají úžasný oblak prachu, jemuž byste rádi unikli. Rádi utečete hodný kus do pole, zbylo-li vám k tomu času. To ženou Rybničané svoje „zboží", s nímž často až do Říma zabloudí.

Kromě těchto hlavních tří obchodů rozcházejí se Rybničané do světa s jinými ještě předměty: s pilami a pilkami, s jalovcem, lněným semenem, konopím, slaninou, ale to vše, nevyskytajíc se houfně a soustavně, má význam jen nepatrný.

Ze všeho viděti, že, kdežto lončar a rešetar jen nuzně:

misu mléka si vyprosí,
v torbě chléb, a v kapse peníz nosí —

že honák v Italii „zarabotává" si vlašské hojné „cekiny".[1]) Snad tedy prvým dvěma píseň ubližuje, imputujíc jim výrok:

Kar čez teden[2]) zaslužimo,
v nedeljo pa zabiksamo,[3])
gremo[4]) prazni domov.

Domnívám se, že to vše spíše by mohlo platit o zmíněných koňařích. Aspoň přijdeme-li do Rybnické doliny, najdeme rešetara a lončara buď při fůře či při práci, honáka pak — při víně. Již při vstupu do první hospody měl jsem potěšení uzavříti s jedním z nich známost. Byl doma „na prázdninách", chodil tedy ve svátečních šatech, skoro černých, měkký klobouk na hlavě a vysoké boty na nohou. V uchu blýštila se náušnice. Byl už „dobré vůle". Prostinký hostinský měl ze mne radost, že jsem Čech. Už prý jednoho Čecha jednou viděl a s ním mluvil. Bylo to na vídeňské výstavě. Vyšli spolu až nahoru na rotundu. „Čech mi ukazoval, kde jsou Čechy, Zlatá Praha, a já měl sto chuti podívat se do země, kde se narodil svatý Janez Nepomucenský."

„Já jsem také Janez," podotkl flegmaticky honák, jenž blíže nás u téhož stolu seděl a zdánlivě ničeho, jen vína si hleděl.

„Ale ne svatý, odsekl mu hostinský poněkud podrážděně, jakoby se byl na všetečnou poznámku honákovu horšil.

„A proč?" optal se ho honák, doutník odloživ, tak opravdově, že by každého pomátl.

„Protože jsi opilý!"

„Nu budem vidět; ode dneška tedy nepiju, a rád se podívám, jak brzo budu svatým. A jestli nebudu," pohrozil pěstí hostinskému, jakoby mu opravdu chtěl lebku rozpoltit, „tedy to odneseš."

„Ale poslyšte, pane," obrátil se náhle ke mně. „Vy nejste Čech."

„Tak? A dle čeho tak soudíte?"

„Já nesoudím, já to vím!"

„Nuže a dle čeho to víte?"

[1]) dukáty, [2]) co za týden, [3]) „promažeme", [4]) jdeme.

„Poněvadž Čechy znám. Každý říká: „satraceny lape“, a vy jste to neřekl ještě ani jednou.“

Vysvětlil jsem mu, že národ náš se dělí na dvě části; jedna říká ona slova, a druhá je neříká.

„To je dobře, teď znám aspoň celý český národ.“

Vidíte z toho, že s chlapíkem nebyla zlá zábava. Vypoulené trochu, jakoby zalité oči sice v první chvíli odpuzovaly, ale pak jsem se nezdráhal s ním si přiťuknouti, při čemž mi dával lekci, jak se přiťukává po krajinsku: sklenka se vezme lehce mezi dva prsty dole a ukazováčkem se jen poněkud asekuruje, pak se oběma sklenkami udělají proti sobě jemné tečné oblouky — a to je náležité přiťuknutí! Pak sklenka jen zazvoní. Cvičil mne v tom tak horlivě, že jsme při tom půl litru vína zbytečně vybryndali. Ale mám po něm aspoň památku — umím si správně přiťuknout.

Že se mi chlubil, kde všude byl, rozumí se samo sebou: vyjmenoval řadu vlaských měst, při čemž do řeči míchal maďarské teremtetování, aby i s té stránky vědomosti svoje prokázal.

Vůbec, jak viděti, je skoro celá Rybnická dolina stále ve světě a je tudíž přirozeno, že tam pohrdlivě soudí o peciválkách, jak dokazuje píseň:

Mož le tisti je — ki po svetu vé [1]),
kdor doma tiči — pač nič vreden ni.[2])
Kdor po svetu bil né—se še ženiti nesmé.

Toto blouděni světem, zápas o život, má dle všeho vliv na povahu Rybnického lidu. Bolestná okolnost, jež dopřává jen malé částce lidu doma při pluhu zůstati a jež naopak celé řady rodin zbavuje na čas otců a vůbec platných mužských sil, které jdou konati obtěžkávací zkoušku své vytrvalosti do ciziny, podstupujíce chladnokrevně nejtrudnější způsob živobytí — život potulný — to zdá se že na lid blahodárně působí. Nečiní jej neblahá ta sudba malomyslným a pokorným, nýbrž naopak sebevědomým. Rybničan vás neurazí, ale také nebude nijakou „ručičku líbat“. Za času roboty řekl-li pánovi nejvíce, řekl „gnadljiv gasput“ (milostivý pane). Dnes řekne každému jen „gasput“, nanejvýše „žlahtni (šlechetný) gasput“. Dále se nesníží.

Kroj jejich — jako u Krajinců vůbec — nemá již nijaké zvláštnosti. Za času kronikáře Valvasora, tedy před 200 lety, chodili ještě celí bílí, jako se dnes chodí dosud po celém Charvatsku a Slavonii. To však přestalo zde již dávno. Za to místo kroje mají svůj dialekt, jenž je prozradí na prvý okamžik. Je to pro sluch hezký kus práce, než se naučí hovoru jejich rozuměti. Ale sluší jim, a zejména k filosofickým jejich vypravováním rozkošně přiléhá.

* * *

Fr. Lesar ve zmíněné své knížečce přidává na konec opis „Krvavého soudu o činech Mariny Šušarkové, Lucije Kerznečivky a Končarice“,

[1]) Jen to muž pravý je, kdo po světě zná (totiž choditi), [2]) kdo doma trčí, za nic nestojí.

z nichž Šušarková r. 1701 byla pro čarodějství upálena. Byla to v Krajině poslední oběť bludu. Opis ten zachoval se v originále s mnohými jinými protokoly na zámku rybnickém a zajímavo je do něho pohlédnouti, aby se poznalo, jak se tam tehdy čarodějství pěstilo.

Šušarková byla ženou obuvníka, matkou 6 dětí, se sedmým pak chodila, když byla jata pro čarodějství, obžalována a před soud postavena. Přiznala sice, že znala dvě jiné, kdysi z téže příčiny upálené čarodějnice, ale sama k činům se nehlásila. Odevzdali ji tedy soudcové do mučírny, kde ve třech hodinách naučila se povídati vše, čeho soudcové přáli si od ní slyšeti.

Předně se přiznala, že čarodějnicí je. Dále že se tomu naučila od dvou čarodějnic časem svým již upálených. Ony ji namazaly jakousi mastí a pak všecky vyletěly do výše. Letěly na pověstnou horu Klek,*) jež u Ogulina v Charvátsku v příšerném útvaru se zdvihá. Byla tam právě schůze, na ní mnoho čarodějných lidí a zlých duchů. Seděli u dlouhého stolu, měli rozličná vína, maso a jiná jídla, také bílý, černý a zelený (!) chléb. I hudebníky i pištce měli. Tam dostalo se jí milého, kterého za muže vzala, ale on měl jen lidskou podobu, ve skutečnosti pak to byl zlý duch. Jmenoval se Henzelj. Tančila s ním, musila pro něho Boha zapříti, jej jako svého Boha ctíti a k němu se modliti. To stalo se hned na prvé schůzce a na věky. Na levé pleci zaťal jí svůj dráp a jím do zápisníka svého si ji zapsal.

Na otázky, co sama dosud vyčarovala, jen jedno udala, že přičarovala krupobití. Na otázku, co vše dovedou ona a družky, vyprávěla, že proměňují se v ptáky a sbírají ono zrní, jež napřed rozsévač hází. To zrní dávají do hluboké jámy pod Klekem. Dále přiznala se ke zločinu. Před 3 lety zpronevěřila sv. hostii, kterou tepaly, až se přeměnila v děcko, jež do výše zdvihalo své ručky. Slovy děcko zahanbily a pak hodily do masti k létání.

Ona i Kerzničevka byly k smrti odsouzeny. I Kerzničevka — 60letá stařena — byla dříve, než se přiznala, mučena a sice maličkost, 22 hodin: Výpovědi její byly podobny výpovědím Šušarkové.

Obě byly odsouzeny, aby jim „císařský meč hlavy sňal“, načež měly býti ohněm spáleny. Na Kerzničevce byla vykonána jen druhá část ortelu.

Končarica byla k vůli vyšetřování ve vazbě ponechána, a více snad neodsouzena. Neboť zmíněná eksekuce byla vůbec poslední, jež v Krajině vykonána byla, a sice 11. května 1701.

*) Dosud prý tam mají čarodějky schůze.

Ježíšek malého krále.

Napsal Charles Foley.

I.

abořen v ohromné zlacené posteli s baldachýnem, ozdobeným chocholy, dřímá mladý král iberský, s očima polozavřenýma. Slavnostní jeho lůžko spočívá na estrádě s pěti stupni sametovými. Kolem této estrády zdvihá se stříbrná mříž se zlatým listovím a přede mříží na čtyřech rozích hlídají čtyři čestné stráže, nepohnutě a němě, s přilbami a pancéři, s oštěpem v pěstech, s dýkou za pasem. A kolem mříže rozkládá se nesmírný stín nekonečné galerie, nesmírný stín, přítmí, v němž visuté příkrasy klenby přílišnou tíhou svou hrozí rozdrcením; nesmírný stín, kde štíhlé, bledé královny a tragická knížata vystupují ze starodávných tkanin a rámců ze starého zlata, poletují a vypínají se ve vzduchu. — Jest to nesmírný stín, kde vdechujeme stoletý smutek osamělosti královských. Ohromný krb, zcela na konci, nezdá se býti tak širokým a jedlová polena, naložená na rošti, září v plném svém plápolu jen pouhým růžovým oparem, ztrácejícím se v mlžinách sálu.

Třesa se zimou, a skrývaje růžový nosík pod atlasovými pokryvkami — jak studený je atlas! — táže se malý král, zda mohl Ježíšek spatřit maličký nepozorovatelný střevíček palečkův, jejž malý král kradmo ukryl v popeli. Přijde-li jenom Ježíšek do zámku? Zámek ten ovládá celé město s takové výšiny! Je tak hrůzný se svými tisíci věžmi, hlídkami a špičatými cimbuřími, kteráž rozdírají mračna! Což kdyby střelci z otvorů střílen namířili na malého Ježíška, jako na bílé káně v noci?

II.

Malý král sní pak o jiných věcech, rovněž smutných. Jeho otec zemřel, neví jak, — mlčí se před ním. Nemá již matky, neboť matka jeho byla cizí kněžnou, a poslali ji daleko zpět do vlasti její z obavy, aby malý král, jenž ji zbožňoval, nemiloval jí více než svůj rodný kraj. Měl kojnou, Barboru, ale teď, kdy již překročil čtvrtý rok, a nadchází proň čas, aby stal se člověkem, odňali mu dobrou jeho Barboru. A malý král nemá než strýce, Jeho Milosť vladaře, bledého to knížete, přísného, oděného černě, který jej stále kárá a nikdy ho neobejme. A když se naň strýc jeho hněvá, jest malý král poplašen, když pak jej strýc laská, má malý král strach.

III.

Konečně, hle, proráží přece červenavý svit dvojitými růžovými okny ten nesmírný stín. Štíhlé, bledé královny a tragičtí princové vyděšeni, rozplývají se plaše, v řidší již mlze galerie. Šíp slunečního paprsku dopadá na skleněnou tabuli, láme se tam, a rozpryskuje se ve zlatých

jiskrách. Jakoby kouzlem, vracejí se na místa divné ony postavy, uhosťují se zase ve starých tkaninách a rámcích ze starého zlata. Čtyři strážci čestní oddychují volněji pod nízkým hledím, a oštěp v železných jich pěstech chví se po vteřinu.

Rozednívá se. Malý král odvažuje se vyhlednouti zpod satinových plen a pokrývek s bohatým vzorkovým vyšíváním; malý král odvažuje se zprvu jedním okem, pak oběma, pak vystrkuje svůj svěží, malý nosík, na to celou rusou hlavinku a něžná raménka. Ubezpečen, obrací se živě ke krbu. Zdaleka zří jakýsi předmět na svém střevíčku. Tu tluče jeho srdce, malý král smyká se s postele a bosýma nožkama po sametových stupních, celý se třesa ve své dlouhé košilce z příliš jemného bílého hedvábí — míří zrovna ke krbu. Avšak — stříbrná mříž, pevná a těžká, mu odporuje. Něžně obrací se k čestné stráži:

„Prosím vás, pánové, otevřte mi! Vidím tam dole ve svém střevíci dárek Ježíškův a chtěl bych si jej vzíti.“

Oslovený, nejstarší to a nejvznešenější z čestných strážců, jest jedině zmocněn mu odpověděti. Vrtí hlavou pod přílbicí:

„Vaše Veličenstvo ví dobře, že nemáme toho práva; — závidění hodná privilej otvírati tuto mříži a účastniti se jakožto první předseda ranního vstávání krále, přísluší Jeho Milosti panu vladaři.“

Vpraviv se v to ne bez hořkosti — chytá se malý král pokrývky a zalezá zase do postele. Však tam dole, nyní zcela zřetelně, spatřuje malý slaměný balíček, položený na střevíčku. A zdvořile, hlasem co možná nejlichotivějším dotírá zase:

„Dovolte, pánové, nechať někdo z vás podá mi sem přes mříži ten balíček.“

„Vaše Veličenstvo zapomíná, že by to bylo těžkým pokleskem podávati králi cokoli do ruky, — toť přízeň, vyhražená Jeho Milosti panu vladaři.“

„Počkám tedy,“ vzdychá malý král.

A čeká dlouho, dlouho, dlouho!

IV.

Za těžkými dveřmi probouzí se konečně obvyklý šramot, podobný bzukotu úlu. Slavnostní údery halaparten na mramorovém schodišti, pak na parketách velikých komnat, ohlašují příchod vladařův. Otvírají se všecky dvéře do kořán a v pestrém kmitu pér, sametů, atlasů a pentlí, za třeskotu brnění, mečů a dýk blíží se s celým dvorem Jeho Milosť, bledá, v černém kabátci se smaltovými pošívkami. Uklání se krátce na deset kroků před estrádou; pak, zadržuje velitelským posuňkem svou družinu, otevírá sám mříži a vystupuje po schodech. Malý král vztahuje bílou svou ručičku bázlivě ku chladným rtům svého strýce a nevyčkávaje obvyklé obřadní poklony, vyslovuje pěknou prosbu:

„Milosti, dovolíte mně laskavě, abych si šel pro střevíček tam dole u krbu? Myslím, že mi Ježíšek něco naložil.“

„Jaký to zvláštní nápad!“ pravila Jeho Milosť, svraštic obrví. A neodpověděv ani malému králi, dal vladař rozkaz setníku gardovému, po-

dívat se, co to má znamenati. Družina ustupuje mu z cesty a poblíže krbu zastavuje se opatrně setník před slaměným balíčkem.

„Milosti! Jeho Veličenstvo má pravdu, jest cosi na střevíčku králově.“

„Nedotýkejte se toho, můj milý,“ volá vladař celý se třesa. „Zajisté jest to jakýsi pekelný přístroj, uchystaný každým okamžením k výbuchu. Povolejte sem ihned policejního důstojníka a kabinetní fysiky kálovské. Pak rozmnožte stráže, zdvojnásobte hlídky a ať se nikdo nevzdálí z ohrady paláce.“

Na to, obraceje se ku čtyřem čestným strážím, Jeho Milosť vladař hlásí jim drsně, že odpoví svými hlavami za tuto nehodu před velkou radou. Tu vše ustupuje v hrůze, v níž slyší někteří již výbuch pekelného stroje.

A v tichu, jež následuje, blábolí plačtivý hlásek králův:

„Ale když je to Ježíšek, tu přece není nebezpečí.“

Jeho Milosť vladař s tenkými bledými rty sklání se ku králi, béře jej poněkud silněji za něžnou ručku a šepce horečně:

„Nemluvte více o Ježíšku, pane, dvůr dal by se do smíchu, neboť tato pověra nehodí se pro panovníka.“ A vrážeje svůj pohled, jasný a ostrý jako ocel, do kalné modře dětských očí, dodal chladně: „To jenom otcové a matky ze sprostých, nízkých kruhů dávají mizerné hračky do dětských punčoch a učí děti věřiti takovým hloupostem, jen aby je déle udrželi v podruží. Avšak vy Sire! ah fi! nečiňte si tu hanbu, byste tomu věřil jen okamžik!“

Malému králi, který je velmi bledý a plaše se rozhlíží kolem, klesá něžná, rusá hlavinka zpět na polštář do krajek, jakoby mu byla pojednou příliš těžkou.

V tom okamžiku přicházejí policejní důstojník a kabinetní fysikové královští. Staví se do širokého kruhu kolem střevíčku. Nic pobuřujícího — a ježto má malý balík vzezření tak dobrácké, přibližuje se jeden z učených mistrů — hrdina — sklání se, vytahuje stébla slámy a to tak prudce, že sype se obsah balíčku na žeřavé uhlí.

Když bylo tak celé nebezpečí zažehnáno, počíná učená společnost rozebírat, zkoumat, čmuchat a usnáší se na tom, že dlužno pokládati za to, že máme tu před sebou fíky a suché hrozny, jakož i malý hrníček smetany — vše to nenapravitelně pokaženo popelem.

Na tento krásný výrok oživuje malý král a volá nepředloženě:

„To je Barbora, nuže, to je má ubohá kojná!“

„Zajisté!“ sípe Jeho Milosť pan vladař. „Je to ta nepolepšitelná bláznivá selka, které nedovedli zabránit, aby se nepotloukala poblíž paláce. Získala jistě asi nějakého sluhu a ten položil tu ničemnou pamlsku do královského střevíce. Barbora bude potrestána!“

Tentokráte však srdce králi puká; sotva že nalézá čas, skrýti svou hlavu pod pokrývku se zdobným vyšíváním, aby udusil vzlyky a ukryl bohaté slzy. Avšak nervosně, ledově dotýká se ruka Jeho Milosti krku králova a odhrnuje pleny, kde je shroucen.

Přísný hlas kárá:

„Hněvati se pro smetanu, hrozny a fíky, toť věru pěkné pro panovníka vašeho věku. Honem, sire, osušte si oči a nemařme času takými

citlivůstkami. — Hle! zde Jeho Excellence pan vévoda z Armstadtu, vyslanec š... ský, jemuž jsem dnes ráno postoupil znamenitou čest podati kalhotky Vašemu Veličenstvu. Co zvěstoval by svému králi o králi našem, kdybyste před ním natahoval moldánky!“

Ač má ještě těžké srdéčko k vůli Barboře, která má být potrestána, a že rozptýlila se víra jeho v Ježíška, poddává se malý král přece požadavkům státní nutnosti. Zakrývá rychle slzy, uvolňuje pokrývku, zdvihá se a spouští se srdnatě s jednoho kolénka na druhé. Pak vypínaje pevně malou nohu, bez kolísání, beze spěchu, s vážnou důstojností královskou navléká hbitě kalhotky, jež pan vévoda z Armstadtu, vyslanec š... ský, nešikovně mu zapíná hrubými prsty starého válečníka...

Tak počíná smutně, by skončil smutně, Ježíšek malého krále.

Přel. *Ot. Mokrý.*

Ve velké době.

Román od Serv. Hellera.

(Dokončení.)

Díky Bohu, že není vaše poranění těžké!“ zvolal soustrastně pan Hřímalý.

„Není těžké,“ přisvědčil nadporučík, „ale přece velmi obtížné. Je to hloupá věc: prodělati bez úrazu celou válku a utrpěti pohromu teprve v poslední srážce, když už vlastně bylo příměří, pravda-li?“

„Zajisté, velmi mrzuté,“ dotvrdil Hřímalý, „ale buďte rád: budete se moci po celý život honosit, že jste pro slávu své vlasti krvácel.“

Gruszczyński usmál se jaksi trpce a otázal se, jakoby o věci té dále mluviti nechtěl:

„Utrpěli jste tu mnoho válkou a okupací?“

„My zde jsme vlastně neutrpěli pranic,“ odpověděl Hřímalý, „kromě všelijakých rekvisic, avšak i za ty dostaneme prý náhradu, ale v krajích, kde bitvy byly svedeny, je prý hrozná spousta. Ostatně to nejhorší, jak se zdá, teprv přichází: od královéhradeckého bojiště šíří se cholera, jak z novin se dočítáme. V Praze již dosti silně řádí...“

„Je-li možná?“ vpadla mu úzkostlivě do řeči hraběnka. „A my chtěli jsme se v Praze pozdržet! To abychom tam vůbec ani nejezdili.“

„Ach, tak zle není!“ chlácholil Hřímalý. „Kdo opatrně a střízlivě žije, nemá prý se čeho báti. Ostatně: docela bezpečno v tom ohledu není tu nikde, neboť vojenskými pochody a transporty se epidemie po celé zemi roznáší.“

„Voják na vojně nesmí se bát ničeho, ani epidemie,“ rozhodl pevně nadporučík a odvrátil hovor na věci všednější.

Mluvilo se ještě nějakou dobu o všeličems, až posléz paní hraběnka Gruszczyňská na svou a svých dětí únavu poukázala a o dovolení požádala, aby se směla odebrati do svých pokojů. To bylo signálem k rozchodu a celá společnost odebrala se na lože.

V.

Následujícího rána přišla hraběnka Gruszczyňská dolů do kuchyně, kdež paní Hřímalá pro den rozkazy dávala a zvěstovala s utrašenou tváří, že se jejímu synovi, nejspíše následkem delší cesty, valně zhoršilo, že musí zůstat ležet a že je nutně potřebí poslati do města pro lékaře.

Zpráva ta spůsobila v domě valné znepokojení a za nedlouho odjížděl kočí s lehkým kočárkem a listem od pana Hřímalého pro lékaře. Tento přijel odpoledne a prohlednuv nadporučíka zevrubně, prohlásil, že není sice pražádného nebezpečí, že však se nezahojená rána na noze do jisté míry rozjitřila a že raněný dříve než asi za čtrnáct dní nebude moci odejet. Matka nadporučíkova byla tou zvěstí velmi zarmoucena, avšak manželé Hřímalí upokojili ji nejvlídnějším ujištěním, že jim pranic nebude obtížno, když všichni tři hosty jejich zůstanou, dokud jen bude potřebí, k čemuž pan Hřímalý doložil, že mu naopak bude vzácným potěšením, prokázati cennou službu staré slovanské rodině.

Hraběnka se zarazila a pohledla na Hřímalého tázavým zrakem, vidouc jej však vážného a klidného odvětila plynnou polštinou:

„Ano, máte pravdu, rodina Gruszczyňských je stará šlechtická rodina polská, kteráž si také polské vědomí zachovala. Můj muž byl věrným sluhou svého královského pána, ale proto přece také věrným synem svého národa . . . Nedivte se tomu pranic! Noblesse oblige — šlechtická tradice velí nám, abychom věrni byli králi, jemuž nás osud podřídil; to však nikterak nevadí, abychom zůstali věrnými také svému národu, ba nevadí ani, abychom v srdci zachovali touhu po obnově polského státu, kteráž by se mohla zcela dobře státi za souhlasu, ba i za přímého spolupůsobení jeho veličenstva pruského krále. V takovéto touze není nic neloyalního, tím méně revolučního, ale ona musí být arci chována jenom v hlubinách srdce nebo duše a nesmí se zjevně hlásati. Také můj syn je, ačkoli králi na život a na smrt oddaný vojín, přece jen polský vlastenec.“

Hřímalý poklonil se hraběnce hluboko a pravil:

„Co jsem právě od vás slyšel, milostivá paní hraběnko, naplňuje mne radostí, ale také zármutkem. Radostí, že rod váš ani tíha osudu, jenž vlast vaši stihl, ani přízeň pruského krále nezviklaly v lásce k polskému národu, zármutkem však, že nuceni jste svoje vlastenectví tajit, ne-li přímo zapírat . . .“

„Zapírati ho nemusíme!“ vpadla mu do řeči hraběnka, ale nesmíme jím demonstrovat. Rozumím, co jste říci chtěl, ale neřekl: že by nám, to jest mužským členům naší rodiny lépe slušelo, kdyby pruskému státu a králi nesloužili. Ale to je stanovisko revoluční, kteréž se nikterak nesrovnává se zásadami a tradicemi staré rodové šlechty. Stavše se řízením osudu občany pruského státu, musíme býti jeho občany loyalními a nesmíme se nepřátelsky vylučovati z účastenství ve veřejném a státním životě. Naopak: musíme pruský stát přesvědčiti, že se neodváží žádného

nebezpečí, svěří-li nám třebas nejdůležitější státní a vojenské funkce, z čehož pak dále vyplyne závěr, že nemusí Prusko z opatrnosti náš živel potlačovat, nýbrž že dobře učiní, když si jej zaváže ku vděčnosti. Vždyť český národ sám, a nejenom česká šlechta, týmž příkazem rozumu se řídí, ačkoli je váš poměr k Rakousku trochu jiný, nežli náš poměr k Prusku."

„Milostivá paní hraběnka podotkla sama," na to zase Hřímalý, „že je mezi postavením českého národa v Rakousku a polského lidu v Prusku značný rozdíl. Zajisté, veliký, velmi veliký, avšak proto přece neznеuznávám váhy důvodů, jež jste pro taktiku vašich mužů uvedla, a podrobuju se. Opakuju tedy, že jsem rád, moha prokázati nějakou službu staré šlechtické rodině slovanské a že mohu se vzácnými hosty svými mluviti po česku. Paní hraběnka mi přece rozumí?"

„Když mluvíte zvolna a jasně, rozumím téměř každému slovu," odpověděla hraběnka; „vždyť není mezi polštinou a češtinou valného rozdílu. Avšak musím ihned již pronésti prosbu: u přítomnosti toho setníka nemluvte na nás po česku — my bychom vám nesměli před ním odpovídati jinak, než německy. Neračte zapomínat, že je můj syn pruským důstojníkem!"

„Ale paní hraběnka není vojákem," namítl Hřímalý, „a kontessa Michalina tím méně! Dámy mají přece na celém světě volnost jazyka."

„Ach ano," odvětila hraběnka, „nám by se arci nic nestalo, toto, avšak ten důstojník byl by předně uražen, že před ním spolu mluvíme jazykem, jemuž on nerozumí, a za druhé mohl by se snad domýšlet, že s vámi zde kdož ví co velezrádného mluvíme nebo ujednáváme. Na vojína, zejména je-li šlechticem, nesmí dopadnouti nikdy ani stín nějakého podezření z neloyalnosti."

Hřímalý se trpce usmál a pravil s lehkou úklonou:

„Jste mými hosty, paní hraběnko, a my nesmíme nic činiti, co by vám bylo nepříjemno. Dovolíme si tedy česky s vámi mluviti jenom bez svědků."

„Děkuju za vaši ochotu, pane starosto," pravila hraběnka. „Avšak mám jenom jestě starost: bojím se, že se vám staneme velmi obtížnými, zejména pro mého pacienta. To je vždy nepříjemná invase."

„Již jsme vás ujistili, paní hraběnko, že jste a nepřestanete nám býti milými hosty, sympathickými právé pro toho pacienta. Což pak je to konečně za pacienta — prostřelená noha! Věc pro raněného mrzutá, ale pro ostatní nikterak obtížná. Já zase mám jinou starost: abychom vám aspoň do jisté míry vyhověli a pak — aby se tu kontesse Michalině nezasesklo. Vy, paní hraběnko, budete asi zaměstnána péčí o svého jediného syna, ale kontessa?"

„Té je snadná pomoc," prohlásila hraběnka: vezměte ji mezi sebe, jakoby k rodině patřila a ona bude se ihned bavit touž měrou, jako vy nebo vaše děti. Máte příjemnou a intelligentní dceru — to by mohla býti pro Michalinu výtečná společnice, pak je tu váš syn a setník Nordmann, dvůr, pole, příroda, buďte bez starosti, Michalina se bude bavit jak náleží."

„Stačí-li kontesse společnost mojí rodiny,“ na to zase Hřímalý, „té může užívati dle libosti. Střílí kontessa?“

„Velmi ráda, a dobře!“ dotvrdila hraběnka. „Honba jest jí velikým potěšením a máte-li vlastní honitbu, Michalina vám pomůže revír vytlouci do posledního ušáka a kohoutka.“

„Tedy je vyhráno!“ zvolal spokojeně Hřímalý. „Revír mám rozsáhlý a zvěře je letos nadbytek. Račte, paní hraběnko, kontesse sděliti, že ji zveme srdečně, aby s námi na hon chodila a vůbec dle libosti třebas sama si střílela.“

„Učiním tak, pane starosto, a děkuju za sebe i dceru.“ Po těchto slovech hraběnka odešla a Hřímalý odebral se na pole.

* * *

Ve dvoře starosty Hřímalého bylo nyní teprv jak náleží živo. Mimo komornou, již si byla hraběnka s sebou přivezla, musila být najata ke stálé službě u mladého hraběte žena, čímž počet hostů zase o hlavu se rozmnožil. Nadporučík hrabě Gruszczyński musil první dni zachovávati přísný klid a tedy ležeti; matka jeho trávila větší část dne v jeho komnatě a vycházela jenom, když syn usnul nebo do čtení se zabral. Jeho stav nebyl nikterak znepokojivý, avšak lékař nechtěl přece, aby kolem něho bylo šumno, a takž nebyli jím ostatní lidé nikterak zaměstnáni. Zejména kontessa Michalina byla svobodna a mladí členové rodiny pana Hřímalého považovali za svoji povinnost pečovati, aby se dle možnosti bavila. Pořádány tedy vycházky do okolí, pěšky i vozmo, různé hry, honby na koroptve a zajíce, malé rybolovy, projížďky po řece a co jen komu napadlo.

V těchto kratochvílích súčastňovali se hlavně kontessa Michalina, slečna Diana, slečna Tereza, nadporučík Vratislav Hřímalý a setník Nordmann, kterýž si byl přispěním svých výše postavených přátel vymohl, že mu pobyt na dosavadním místě na neurčitou dobu byl prodloužen. Společnost byla tedy dobrá, veselá, a kontessa Michalina, kolem níž se všechno točilo, velmi rychle se s ní spřátelila, takže tón zábavy, jakkoli uhlazeným zůstal, hned po prvních hodinách všeliké nucenosti pozbyl a znenáhla v jakousi důvěrnou družnost přecházel. Jaký div: mladý lid, a jak hezký lid! Když ta jará družina po návsi kráčela, ohlíželo se všechno za ní a zejména mladí poddůstojníci pruští mohli na dívkách oči nechat. Však to byl také trojlístek, jako by jej byli lidé pracně shledali: oslňující blondýnka, nádherná brunetа a pikantní rusalka barvy ohnivé. „Kde se ty sešly?“ tázali se žasnoucí diváci a záviděli mužům, kterýmž společnosti těch dam bylo dopřáno ... „Ale jsou při nich jenom dva pánové,“ říkal tiše vojín vojínu, „jedno místo je někomu asi vyhraženo!“ ... Když se starosta Hřímalý ve výpravě súčastnil, byla symetrie docílena, a tu stávalo se bezděky, jako samo sebou, když bylo třeba jíti po dvou, že šli spolu v párech: Vratislav s kontessou, Nordmann s Terezou a pan Hřímalý s Dianou. V tomto sdružení se také účastníci výprav nejvíce spolu bavili. Vzdálený pozorovatel byl by usoudil, že je tak roztřiďuje a k sobě poutá jakási vnitřní odpudivá a přitažlivá síla, kdežto prosté ale zkušené selky, vidouce panstvo kolem kráčeti, prostě říkaly:

„Tak jak jdou, hodí se k sobě nejlépe! Škoda, že není pan starosta svoboden, to by tak byl ženich pro tu krásnou Talianku!“ Slečnu Dianu považovali totiž za Vlašku, soudíce tak dle jejího uměleckého jména a ještě více dle černé barvy jejích očí a vlasů. Avšak pan Hřímalý vycházel s ostatními jenom někdy, jsa pilně zaměstnán dozorem na práci ženců a takž připadal setníku Nordmannovi často úkol, baviti se současně s Terezou a Dianou. Vratislav Hřímalý byl jaksi vyhrazen pro kontessu, což všichni uznávali za příslušné. Kdežto ve dvoře práce bylo do úpadu, plynul rozmarné společnosti na výletech a lovech čas velmi příjemně a takž minula všem rychle řada nepočítaných dnů.

Nadporučík hrabě Gruszczyňski se tím časem tak zotavil, že směl již zvolna obcházet nebo ve stínu stromů sedat a lékař ujišťoval pečlivou jeho matku, že za několik dní budou moci odcestovat.

„Nemohl byste určiti den, kdy dovolíte Kazimírovi na cestu se vydati, pane doktore?“ otázala se hraběnka, kteráž by nejraději již již byla odjela, ne snad, že by s pohostinstvím v domě pana Hřímalého nebyla spokojena, nýbrž že by byla pohostinnému tomu domu již ráda ulevila.

„Kterého dne byste odejeti mohli, milostivá paní hraběnko, nejsem s to ještě přesně udati,“ odpověděl lékař, „avšak soudím, že tak asi po narozeninách našeho císaře pana hraběte budu s to z léčení propustit.“

„Sláva Bohu!“ zvolala radostně hraběnka, „to není doba daleká, ta se už dá přečkati. A bude moci Kazimír jeti přímo až domů?“

„Budou-li železné dráhy volny,“ odvětil lékař, „nebude překážky, abyste jeli přímo k domovu, ačkoli bych i pak ještě odporučil asi tři zastávky, jednu v Praze, druhou v Drážďanech a třetí v Berlíně.“

„Já se Prahy bojím, pane doktore,“ pravila jako ustrašena hraběnka, „zuří prý tam cholera...“

„Neračte se, paní hraběnko, pranic strachovat,“ konejšil ji lékař; „vy objednáte si byt v jednom z prvních hotelů a tam budete v plném bezpečí. Ostatně — železniční kupé nikterak nechrání! Avšak škoda slov: hlavní věcí jest, míti se na pozoru a nebát se. Hrdinné matce, která se nebála jeti na bojiště za svým raněným synem, žádná bázeň nesluší.“

„Máte pravdu, pane doktore! Již se nebojím a učiním docela dle vaší rady!“

Od této rozmluvy minuly obvyklým způsobem dva dni a hraběnka Gruszczyňská začala konati vážné přípravy k odjezdu. Paní Ludmila, kteráž jí při tom trochu byla nápomocna, vracela se právě z prvního poschodí dolů, když poštovní posel vzhůru k hraběnce kráčel. Spatřiv paní Hřímalou smekl uctivě a hlásil skoro šeptem:

„Milostpaní, slečna Tereza obdržela psaní z Vlašimi od slečny Anny.“

Paní Hřímalá usmála se dobrácky a odvětila:

„Těší mne, těší! Však ona asi Tereza přijde ihned povědět, co je ve Vlašimi nového.“

To pověděvši sestoupila paní Ludmila do kuchyně a dávajíc různé rozkazy čekala, brzo-li Tereza s listem přijde. Ale slečna Tereza nepřicházela, a když se matka po ní sháněti jala, uslyšela, že slečna za otcem do polí odešla.

„Co pak to je?“ podivila se paní Hřímalá. „Místo aby mi přišla vyřídit, co Anna vzkazuje, odešla za otcem. To není na darmo! Jenom aby nebyla přišla žádná nepříjemná zvěsť. Ve válečné době je všechno možné... Jsem velmi znepokojena!... Však uvidím či uslyším, co se stalo; je-li věc jen poněkud vážná, nechá muž všeho na poli a pospíší domů.“

Paní Hřímalá myslíc stále na psaní, jež byla slečna Tereza dostala, řídila přípravy na večeři, ale vycházela co chvíli ven podívati se, zdali už Tereza nebo její otec se nevrací. Konečně, když se už začalo smrákat, zavítal pan Hřímalý do dvora. Byl jaksi mrzut a kopal do všeho, co se mu v cestu namanulo. Paní Ludmila, ačkoliv se úmyslně kolem něho otáčela, neukazovala ani nejmenší zvědavost a nedivila se nikterak jeho nevrlosti.

„Neviděl jsi Terezu?“ otázala se, když už jí ta němohra trochu dlouho tvvala.

„Zůstala na poli a přijde prý s posledními mandely,“ odpověděl suše Hřímalý. Ale za chvíli, jakoby se byl nějak rozmyslil, vešel do kuchyně a pravil:

„Ludmilo, pojď sem! Mám ti co říci.“

„To jsem žádostiva, co to bude za důležitost!“ zvolala s nucenou veselostí paní Hřímalá, ale již byla venku z kuchyně a kráčela rychle za starostou do jeho komnaty. Sotva že byla zde za sebou dvéře zavřela, přistoupil k ní pan Hřímalý a nesmeknuv ani širák pravil nad míru vážně:

„Víš, co se ve Vlašimi stalo?“

„Jak pak bych mohla vědět?“ namítla paní Ludmila. „Vždyť jsem s nikým odtamtud nemluvila a také žádné psaní nedostala. Tak co je?“

Pan Hřímalý stáhl širák do týlu a vyňav z kapsy psaní jakési zvolal rozhorleně:

„Pomysli si, Ludmilo, naše Anna zamilovala se do toho pruského poručíka, co u nás byl!“

Paní Hřímalá rozevřela na svého muže široce oči a odvětila vesele:

„A to tě tak pobouřilo? Kdo pak ti to vlastně namluvil? Zamilovala se do poručíka, — možná, ale co na tom, když je ten poručík už pryč?“

„Ale on není pryč, on je ve Vlašimi“ zvolal prudce pan Hřímalý, „a bydlí s Annou pod jednou střechou, u Mrázků!“

„To už je něco jiného,“ pravila paní Ludmila, „to už zní vážněji, avšak bude to přec asi jen mýlka; lidé tak nejspíše uhádali, aby měli co mluvit. Člověk nesmí hned všemu věřit.“

„Ale u všech všudy,“ dopálil se pan Hřímalý, „zde je Anino vlastnoručně psané doznání! Zde viz a čti, co píše Anna Tereze.“

Paní Ludmila sáhla dychtivě po listu, jejž jí pan Hřímalý podával a pozorně jej přečetl. Pak jej vážně složila a zvolala s povzdechem:

„Ubohé děvče!“

„Tak, tak! Ještě ji polituj!“ durdil se pan Hřímalý. „Takovou hanebnou věc nám holka provede a matka ji lituje.“

„Snad jí nemám proklínat?“ otázala se káravě paní Ludmila. „Čehož jiného to mladé stvoření zasluhuje, než soustrasti? Dopadlo to na ni, jako na každou jinou, bez jejího přičinění, snad proti jejímu přání. Což může vůbec kdo za to, že se do druhého zamiluje? To přichází samo sebou, a od mladého stvoření nemůže se žádati, aby odolalo té nejmocnější síle v přírodě. Vznikne-li v děvčeti láska, nuž tedy miluje, proti tomu není pomoci, a je-li ta láska nešťastná, zasluhuje ubohý tvor jenom politování. Anna ho v tomto případě zasluje tím více, ježto před nebezpečím prchala. Vždyť přece víme, že chtěla mermomocí z domu, jenom aby se dostala tomu Rickertovi s očí. Že ho náhoda za ní přivedla anebo — což je také možné, že se ten poručík nějakou chytrou pletichou za ní do Vlašimi dostal, jest jejím neštěstím. Proto zasluhuje našeho srdečného politování . . .“

„A přísného pokárání!“ vpadl jí ostře do řeči Hřímalý.

„Odporuju!“ zvolala důrazně paní Hřímalá. „Anna ani sama sebe nestvořila ani zákon lásky tvorstvu nedala. Za skutečné zamilování se nikdo nemůže, láska není plodem vůle, ba vůle člověka oproti lásce vůbec mizí a proto dopouští se krutého bezpráví, kdo děvčeti nešetrně vytýká, že se mu v někom zalíbilo.“

„Však já jí tu lásku z hlavy vyženu!“ pravil hněvně pan Hřímalý. „Takovou ostudu mi udělat! Mně, českému vlastenci, poslanci a důvěrníku tolika tisíc jiných vlastenců! Do Prušáka se zamilovat a to v samé ještě takřka vojně! To je hanebné! To je neslýchaný skandál!“

„Nic to není hanebné! Žádný skandál!“ protestovala paní Ludmila. „Jenom neštěstí, ba nikoli ani neštěstí, pouhá nehoda! Opakuju jako rozumná matka, že Anna za to nemůže; viny tu žádné není, a hanby teprv nikoli. Příroda nečiní u Prusa žádné výminky; Anna nezamilovala se do Prusa, nýbrž do hezkého mladého muže a to není nikterak nečestno. Prosím tedy, abys nemluvil o skandálu. Věc není konečně tak hrozná: poručík odejde, Anna bude nějaký čas na něho smutně vzpomínat, ale pak ji příroda zase vyhojí z rány, kterouž jí zasadila. Je to sice u ní první láska, ale ta přechází, nezůstavujíc často ani tklivé upomínky, ba ani sledu. Věc je každým spůsobem nepříjemná, ale hlavy si pro ni neutrhneme!“

Pan Hřímalý, kterýž mezi touto řečí svojí choti nepokojně sem tam přecházel, zastavil se a odpověděl:

„Hlavu si arci neutrhnu, ale Anně ji pořádně napravím: . . . Cos mi právě vykládala, vypadá tuze moudře, ale je to jenom ženská pleskačka. Že nikdo za to nemůže, když se zamiluje, — to je pěkné učení! Vůle, že při tom nic neplatí, výborně, matinko! A což rozum? A čest? A hrdost? To všechno snad mizí, jakmile se v děvčeti ozve hlas přírody? Takové řeči jsem ještě neslyšel! Já ti to dětinské mínění vyvraceti nebudu — na mudrování nemám ani času ani chuti — nýbrž pravím prostě a krátce: když je děvče své cti a své povinnosti k rodině dbalé, nedá v sobě vzniknouti citu tak . . . jak bych jen řekl . . . pokořujícímu. A proto pravím: Anna provinila se těžce na sobě i na mně a zasluhuje nejostřejšího pokárání. Hned zejtra odjedu do Vlašimi a promluvím s ní po česku!“

Při těchto slovech svého muže vzpřímila se hrdě paní Ludmila a pohlednuvši ostře na manžela zvolala rozhodně:

„Nic jí nesmíš udělat! Nechceš-li slyšeti mých důvodů či vůbec hlasu rozumu, musíš slyšeti hlas mojí vůle: já jsem Anina matka a záležitosti toho druhu patří před můj soud! Anně pro její nehodu ublížiti nedám! Každé příkré slovo, kteréž bys jí do tváře vmetl, bylo by ranou zasazenou mně, mému citu, mému rozumu, mému mateřskému právu! Slyšíš?“

Pan Hřímalý slyšel svoji ženu poprvé takto mluviti, a byl jejím vroucně rozhodným vystoupením svrchovaně překvapen. Avšak nechtěje ukázati žádnou slabost ani na jevo dáti, že naň ženina energie silný dojem učinila, odpověděl po krátkem rozmyšlení:

„Tak tedy dobře! Zůstavím ti příjemnou práci, napraviti zbloudilému děvčeti hlavu a srdce, a dávám ti slovo, že Anně nikterak neublížím. Ale do Vlašimi pro ni pojedu!“

„Lépe by bylo, kdybych pro ni jela já,“ pravila už zase mírně paní Ludmila; „ale když mermomocí chceš, tak si tedy jeď. Ale ne dříve, než se dvakráte na to vyspíš. Dříve tě nepustím, neboť dokud tu nepříjemnost z poloviny neztrávíš, neopanoval bys se a nedodržel bys slovo mně právě dané. A ty přece slibuješ vážně, že Anně neublížíš?“

„Slibuji opětně,“ odpověděl pan Hřímalý, „a abys viděla, že si tvé rady vážím, napíšu Anně anebo Mrázkovům, že přijedu do Vlašimi dne 19. srpna, tedy v den po císařových narozeninách. Jsi spokojena?“

Paní Ludmila přisvědčila a když byli manželé ještě nějakou chvíli o věci té pojednali, rozešli se.

* * *

Následujícího dne vyšla si mladá společnost, provázená panem Hřímalým otcem, s puškami do lesa. Bylo smluveno, že se všichni rozptýlí, že každý na vlastní pěst hledat i lovit bude, že se v určitou hodinu všichni na velké mýtině sejdou a tu že bude vykonána přehlídka, jakou kdo přinesl kořisť. Stanoveno, kdo nic nezastřelí, že musí přinésti aspoň trochu dobrých hub. Na pokraji lesa se skutečně také všichni různými směry rozešli.

Ale tu stalo se, což arci nikterak není s podivením, že nadporučík Vratislav Hřímalý dobře si zapamatoval směr, kudy kontessa Michalina se oddělila, setník Nordmann zase že stopu slečny Terezy se zřetele nespustil a že za krátko ten i onen u své dámy se octil, aby jí byl rytířským průvodcem. Není pochybnosti, že měli oba pánové tento postup na zřeteli hned při samé úmluvě a že při tom pana Hřímalého jaksi obelstili. Ale pan Hřímalý připadl sám záhy na tutéž myšlenku, jakou oni hned z počátku měli, ovšem z docela jiné pohnutky. Jemu zdálo se totiž, že je slečna Diana jaksi smutna, s celou výpravou asi málo spokojena, a on rozhodl se, že ji vyhledá, aby ji rozveselil a v dobré míře udržel.

Všechny tři párky, přitlumeně hovoříce, kráčely zvolna ku předu a zastavovaly se často, aby po nějaké kořisti pátraly. Les byl vysoký a takž nepovšiml si nikdo, že se od západu temné mraky ženou, až se

pojednou nápadně setmělo, vrcholy stromů vichr zaburácel a hromové rány se ozvaly. Překvapení lovci se chtěli obrátit, ale na zpáteční cestu bylo již pozdě, neboť bouře se prudce rozlítila a s oblak začal se řítit liják. Pánové hledali kvapně pro svoje dámy nějaký útulek a šťastně jej také našli. Pan Hřímalý, jenž se v lese dobře znal, uchýlil se s Dianou k hajnému, nadporučík Vratislav odvedl kontessu do uzavřeného altánu, sestrojeného z kor a neloupaných větví, a setník Nordmann ukryl se s Terezou pod vyčnívající a jako střecha nachýlenou skalou. Bouře trvala dlouho a když se konečně ztišila, rozpršelo se znovu, takže lovci a lovkyně ze svých úkrytů ani hlavy vystrčiti nemohli.

A to mělo na rozvoj událostí v rodině pana Hřímalého rozhodující účinek.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Když oblaka se vypršela a obloha zase vyčistila, zaskvěl se mocně zrosený kraj v záři zapadajícího slunce a pan Hřímalý, který se slečnou Dianou již na cestě před lesem čekal, spatřil skoro současně, kterak si jeho syn, záře radostí, vedl na jeho rámě pevně zavěšenou kontessu a s druhé strany, kterak jeho dcera na Nordmanna zavěšena s tímto v důvěrný hovor byla zabrána. Ale což to značilo? Vždyť jest v podobných okolnostech povinností každého slušného muže, aby dívce rámě nabídl, a této je dovoleno mužovy pomoci přijati. A že spolu důvěrněji než jindy mluví, kdož by se tomu divil, když právě bouřné dobrodružství spolu prodělali! Zkrátka: pan Hřímalý viděl všechno v pořádku a odvedl vesele společnost domů. Cestou žertovalo se o smutném konci této výpravy a žalováno ve všech tóninách humoru na úkladnou zlobu povětrnosti. Kdo vesele hubuje, nemrzí se a že kromě snad pana Hřímalého nikdo opravdu nebyl nespokojen, byl by psycholog seznal na první pohled.

Při večeři, jež záhy po návratu společnosti se podávala, bylo neobyčejně živo. Hraběnka Gruszczyňská oznámila svým hostitelům, že se svolením lékaře dne 19. srpna ráno s dětmi odjede a ihned na to hlásil setník Nordmann, že obdržel rozkaz, aby téhož dne své dosavadní místo opustil a za svým plukem pospíšil.

„To si oddychnete, paní starostová," pravila mezi řečí hraběnka, „až ta pruská invase se vyklidí a v domě vašem zase starý klid zavládne!"

„Nebudu jásat, paní hraběnko!" odvětila s úsměvem paní Ludmila. „Měli jsme samé příjemné hosty a já mám ráda hodně živo v domě."

„Přesvědčili jsme se o tom, milostivá paní," doložil setník Nordmann, „neboť jinak nebyla byste nás s takovou neomrzelou laskavostí hostila."

Tyto narážky zavdaly podnět k šumné rozpravě, kteráž vyzněla v dvornosti a vzájemné poklony, jakož mezi slušnými lidmi obyčejně se děje, když nastává loučení. Sám pan Hřímalý, ačkoli ve svém zásadním odporu proti všemu pruskému nikterak se nezviklal a milostnou zápletkou své dcery Anny proti pruským důstojníkům ještě byl podnícen, neodolal obecnému rozpoložení a pověděl svým hostům mnohé pěkné slovo, takže se po skončeném hovoru všechno v nejlepší míře odebralo na lože.

Všechno — až na slečnu Terezu! Ta vstoupivši do své komnaty, začala prudce přecházeti semo tamo, mačkala si hlavu dlaněmi, dívala

se v rozechvění do lunou ozářené noci, tiskla čelo na okenní tabule, oddychovala těžce a vyrážela ze sebe nesouvislá slova. Konečně sedla si ke stolku a zvolavši: „Rozhodnuto!“ jala se psáti slečně Anně tento list:

„Má drahá Andulko!

Nemůžeš si představiti, v jakém rozechvění Ti tyto řádky píšu! Prosím Tě v duchu tisíckráte za odpuštění! Ještě před třemi dny odsuzovala jsem Tvoji lásku a zradila jsem Tě odevzdavši list Tvůj našemu otci. A dnes! . . . Můj Bože! . . . Co jsem dříve za zhola nemožné považovala, stalo se. Má drahá Ančo: já jsem také zamilována, také do Prusa a mým miláčkem je setník Nordmann! . . . Ještě včera nevěděla jsem, víže-li mne k němu pocit jakéhosi přátelství nebo jakási obyčejná jen, ze zvyku a různosti pohlaví vyplývající sympathie a nevěřila jsem, že by to byla propukající láska. Ale dnes se mi rozbřesklo v srdci! Sotva že mi dnes Nordmann ohlásil, že jistě už a navždy snad odsud odejde, vyšlehla v mém nitru láska plným plápolem. Dnes zahnaly nás déšť a bouře do skalní jeskyně v lese — však ji znáš — tam mi to Nordmann oznámil, tam zahoroval znovu o své veliké lásce ke mně a tam, milá Andulko — tam pozbyla Tvoje Tereza vší hrdosti, síly ba i rozvahy, tam rozplynula se v opojném, dříve nepoznaném citu první lásky a líbajíc se horoucně se svým právě teprv nalezeným miláčkem, zaslíbila se s ním svatou přísahou, ať se stane cokoli! . . . Teď si, milá Andulko, úplně zase spolu rozumíme, ale teď ocitily jsme se také obě před velkým bojem . . . Já se toho boje nebojím, ale lituju z plna srdce našeho milého, znamenitého otce . . . Ten bude jistě nešťasten, ale já ho tím bolem ušetřiti nemohu. Ne, nemohu! Ale za to činím svatý slib, že vykonám vše, abych jej s osudem smířila a žal, kterýž mu způsobím, jinak nahradila. Ty učiníš také tak, pravda-li? Pak bude zase dobře! Pozejtří přijede otec do Vlašimi, připrav se, abys v té zkoušce dobře obstála! Ať Ti teta pomáhá. U mne bude už věc odbyta, neboť Nordmann požádá zejtra o moji ruku. — A ještě jedna veliká novina: bratr Vratislav zamiloval se do kontessy, jež u nás bydlí a o které jsem Ti již psala; ona zamilovala se též vášnivě do něho a oba se také včera zaslíbili. Budou žíti v Poznaňsku — muž půjde v tomto případě za ženou. Zejtra předstoupí také oni před otce. Ale bez přípravy bylo by toho na tatínka mnoho; povím časně ráno vše matce a ta musí otce zvolna na obě rány — jak on to jistě bude nazývat — připravit. Jak všechno dopadne, budu Ti bez prodlení psáti. Zatím buď zdráva a klidna. Líbá Té Tvá nyní neklidná ale v úmyslu pevná Tereza.“

* * *

Dne 18. srpna ráno opakoval pan Hřímalý rozkaz, aby byla ustrojena na počest císařských narozenin slavnostní hostina a aby také všechna čeleď svátečně byla vyčastována. Paní Ludmila odvětila, že jsou všechny přípravy již učiněny a když bylo po snídaní, poprosila svého manžela, aby jí dopřál delší důvěrné rozmluvy. Manželé odebrali se do pracovny pana Hřímalého a pobyli tam spolu dlouho. O čem a jak spolu mluvili,

nikdo nezvěděl, avšak na chodbě bylo dlouho slyšeti rozborlený hlas páně starostův a také důtklivě chlácholivý hlas jeho choti, až hovor jejich zvolna ochaboval, se tišil a posléz, jak se zdálo, docela umlkl. Potom vyšla paní Ludmila ven a sušíc šátkem uplakané oči, odebrala se do kuchyně. Pan Hřímalý se zamkl a nikdo neodvážil se ho vyrušovat. Z čeho? Jenom paní Ludmila to věděla!

— —

V ustanovenou hodinu dostavili se hosté a členové rodiny do jídelny a na všech, mimo slečnu Dianu, bylo viděti silné rozechvění. Ale každý se dle možnosti přemáhal a nutil se do veselého hovoru. Všichni byli již chvíli pohromadě, ale pana Hřímalého dosud v jídelně nebyla.

„Matinko, co je s tatínkem, že nepřichází?“ otázala se starostlivě slečna Teresa.

„Půjdu se podívat,“ odvětila matka; „je dosud ve svém pokoji.“

Za několik minut vrátila se paní Ludmila a vzavši Terezu stranou oznámila jí šeptem:

„Než jsem na otce zaklepala, vyšla jsem do zahrádky, vystoupila na lavičku a podívala jsem se oknem do jeho pokoje. Terezo — já myslila, že se mi srdce utrhne — otec sedí u stolu, má hlavu o levou ruku opřenu a — pláče! To je hrozný pohled: ten silák, ten železný charakter, ten muž z ocele v slzách!“

Paní Ludmila utřela si zaslzené oči a pravila dále: „Neodvážila jsem se ho z jeho posvátného bolu vyrušit. Poprosíme panstvo, aby asi půl hodiny mělo strpení.“

To se stalo a než půl hodiny minulo, zaklepala paní Ludmila na dvéře starostova pokoje a ozvala se. Pan Hřímalý za chvilku otevřel a pravil jako zlomeným hlasem:

„Jdeš mne volat k obědu, pravda-li? Má drahá, já nejsem s to dnes mezi vás zasednout. Omluv, Ludmilko, jak dovedeš, moji nepřítomnost a zaujmi moje místo.“

Paní Ludmila namítla ostýchavě:

„Ale, příteli drahý, však víš, že čekají na příhodnou chvíli ....“

„Ne ne, Ludmilo!“ zvolal prudce pan Hřímalý, „nejsem s to dnes ještě to vyslechnout! Ba já to vůbec už nepotřebuju a nechci slyšeti. A setkat se s nimi nyní také nemohu, ne, ne! Omluv mne!“

Paní Ludmila odvětila:

„Rozumím, rozumím, a chápu také. Omluvím tě. Ale co jim mám vyřídit?“

Pan Hřímalý se rychle rozhodl, napsal třesoucí se rukou na list papíru několik řádek a podávaje list své choti pravil:

„Toto jim odevzdej! To má odpověď na prohlášení, jež mi chtěli učinit.“

Na listu pak bylo napsáno:

„Kontesse Gruszczyňské, panu setníkovi Nordmannovi a mým dětem Vratislavovi a Tereze. S krvácejícím srdcem dávám svolení. Proti své krvi válčit nesmím. Ušetřte mne, až můj žal se zmírní. Bál jsem se, že mne válka připraví o jmění a ona mi vzala rodinu. Bůh budiž nám všem milostiv! Hřímalý.“

— — —

Smrt.

Památce bratra Vítězslava.

Ty's umíral. Noc venku byla teplá, hvězdnatá,
po jarním dešti vzduch byl provlhlý a plný vůní,
pod okny v plném květu stály mladé jabloně
a z dálky stišené hučela rozvodněná řeka.
Stažené lampy záře ztlumená a hasnoucí
se v oranžových tónech rozplývala v těžké šeři
a u stropu a v koutech tma se chvěla zhuštěná.
Mučivou záhadou svých nezbádaných mysterií
a nesmírnem svým dívala se dálka hvězdnatá
v bolestně otevřenou moji duši . . .

Teskné ticho.
Dusivé ticho k zalknutí, jež mozek vyssává,
tříšť toho bezměrného prázdna věčnosti a smrti,
v němž klíčí zákeřně otravné květy šílenství.
Jen smrtelný tvůj chrapot chrčel steny přerývaný
a velká moucha tady zabzučela chvílemi,
jež ke světlu sem zabloudila otevřeným oknem.

Myšlének teskných těžké stíny v duši trpící,
já bděl tu sám a na tvůj smrtelný se díval zápas,
na bolestné to chvění bezkrevných a tenkých rtů,
na příšernou hru křeči ve tvé umučené tváři,
a každé zasténání tvé v tom tichu ztrnulém
jak mrtvá ruka v struny napjaté mých nervů sáhlo.

Já viděl Ji. Zjev průhledný, mlžina světelná,
jak z paprsků měsíce utkaná za zimní noci,
šla napříč jizbou k tvému loži tiše podle mne
a do prázdného křesla u hlav posupně si sedla.
A čekala . . . Vteřiny mučivé, jež kyvadla
zvuk odměřoval ostře úsečný a monotonní,
jak na leb krůpěje studené těžce padaly,
a venku občas hodin kovové duněly rány.
Ty's umíral.

V tom malém, vyschlém dětském těle tvém,
v tom útlém organismu hasnoucím a vysíleném
se dokonávalo to velké drama přírody,
ta věčná bolesť stejná v porodu i umírání,
ten neodvratný zákon, jehož kruhem probíhá
ve stálém přerodu a změnách každý atom hmoty —
a v bolavé své nitro pohřížen, já seděl tu
a čekal, klidně čekal s Ní . . .

Můj celý život bědný,
melancholickou šedí zamlžená krajina
s barvami podzimku a těžkým smutkem pustých plání
a s ponurými hladinami nepohnutých vod
se v černém rámu vzpomínek mých šeřil v teskné duši . . .
A já viděl, jak vykoupením je ta Soucitná,
jak jenom v Ní vrcholí všecka harmonie žití
a jak jen v Ní je skryto všecko faustovské to X.

Proč jedenkrát i ty, ty, v jehož arteriích proudí
táž otrávená krev, jež bouří mými tepnami,
to smutné dědictví, ta přírody brutalní pomsta,
ty, v jehož mozku jako setba, která vzklíčit má,
už dnes zděděných vášní ztajeny jsou molekuly,
proč jedenkrát i ty tím mládím neklidným
měl bys se prosnít k tomu strašlivému probuzení,
jež chystá život, proč i ty bys jednou trpět měl
a strádat mukami své citlivé a měkké duše?

A náhle pocit úzkosti a strachu přepad mne: —
že, dítě, neumřeš, na samém prahu vykoupení
že zadrží tě bezcitně ta ruka studená,
to Neznámé, jež po celý nás život znásilňuje
a čemu člověk bezvýznamné jméno ‚Osud' dal.
Já bál se k tvému loži zvednout umdlené své oči,
že na tvé tváři najdu záblesk křísících se sil,
že setkám se s tím pohledem, v němž naděj zajiskří se,
a místo bolesti s úlevy smírným úsměvem.
A ještě po letech dnes prochvěje to mojí duší,
když na to uklidnění vzpomenu a úlevu,
na surový ten pocit radosti tak blízký vraždě,
když slábnout slyšel jsem tvůj sípavý a těžký dech,
a jak jsem vstal a nad tvé lůžko skloněn, bez zachvění
já díval se, jak nervosními prsty sevřela
tvé hrdlo suché vítězící Smrt, a klidně čekal,
až srdce tvoje dotlouklo v tom tichu posupném . . .

Noc jarní byla venku teplá, vlhká, plná vůní
a mučivým tajemstvím svojich dálek hvězdnatých
se dívala v bolestně otevřenou moji duši . . .

Karel B. Hájek.

